

РУССКО-
КАРАКАЛПАКСКИЙ
СЛОВАРЬ

РУССКО-
КАРАКАЛПАКША
СӨЗЛӨК

ӨЗБЕКСТАН ССР ИЛИМЛЕР АКАДЕМИЯСЫНЫҢ
ҚАРАҚАЛПАҚСТАН ФИЛИАЛЫ

ТАРИЙХ, ТИЛ ХӘМ ӘДЕБИЯТ ИНСТИТУТЫ

РУСША-ҚАРАҚАЛПАҚША СӨЗЛИК

Сөзликте 47 000 жақын сөз бар

Н. А. БАСҚАКОВТЫҢ редакторлеуинде

«СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ» БАСПАСЫ
МОСКВА – 1967

КАРАКАЛПАҚСКИЙ ФИЛИАЛ
АКАДЕМИИ НАУК УЗБЕКСКОЙ ССР

ИНСТИТУТ ИСТОРИИ, ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ

РУССКО-КАРАКАЛПАКСКИЙ СЛОВАРЬ

Около 47 000 слов

Под редакцией Н. А. БАСКАКОВА

ИЗДАТЕЛЬСТВО «СОВЕТСКАЯ ЭНЦИКЛОПЕДИЯ»
МОСКВА — 1967

Редакционная коллегия:

КАРИМХОДЖАЕВ Ш. К., КДЫРБАЕВ А. К., НАСЫРОВ Д. С., ТУРАБАЕВ А. Т.

Редакциялық коллегия:

КАРИМХОДЖАЕВ Ш. К., КДЫРБАЕВ А. К., НАСЫРОВ Д. С., ТУРАБАЕВ А. Т.

Русско-каракалпакский словарь содержит около 47 тыс. слов современного русского литературного языка, устойчивые словосочетания и идиоматические выражения, а также наиболее употребительную специальную терминологию.

Словарь предназначен для переводчиков, работников печати, радио и телевидения, для учащихся и преподавателей средних и высших учебных заведений Каракалпакской АССР и представляет интерес для широкого круга специалистов-тюркологов.

Главный редактор словарей

Издательства «Советская Энциклопедия» *Лазова М. В.*

Редакция словарей на языках народов СССР

Зав. редакцией *Головкина О. В.*

Ведущие редакторы: *Андреева С. И., Харитон Б. Л.*

Зав. корректорской *Костромина В. В.*

Корректоры: *Теркулова Х. Х., Николаева В. Г.*

Технический редактор *Грешнова В. П.*

Художник *Короткин Н. А.*

РУССКО-КАРАКАЛПАКСКИЙ СЛОВАРЬ. Около 47 000 слов. Под редакцией Н. А. Баскакова. М., «Сов. Энциклопедия», 1967. 1124 стр. (Институт истории, языка и литературы Каракалпакского филиала АН УзССР).

Сдано в набор 28/III 1966 г. Подписано в печать 12/XI 1966 г. Формат издания 70×108/16. Бумага типогр. №2. Печатных листов 70,25 (98,4); учетно-издательских листов 141,6 Тираж 17000 экз. Цена словаря в переплете 2 р. 75 к. Заказ №161.

Издательство «Советская Энциклопедия».
Москва, Ж-28, Покровский бульвар, 8.

Московская типография №16 Главноинграфиромы
Комитета по печати при Совете Министров СССР
Москва, К-1, Трехлрудный пер., 9.

ПРЕДИСЛОВИЕ

В связи с развитием национальных языков и увеличением их общественной значимости в условиях роста культуры народов Советского Союза, словарный состав каждого конкретного языка из года в год растет и увеличивается.

Неизмеримо развилась и лексика каракалпакского языка, причем рост ее заключается не только в увеличении количества слов, но и во внутреннем развитии каждого слова — развитии семантики, появлении множества новых прямых и переносных значений.

Большое значение в развитии словарного состава каракалпакского языка имеют также процессы взаимодействия языков народов Советского Союза. Огромное влияние на развитие лексики каракалпакского языка оказал и оказывает прежде всего русский язык — язык межнационального общения народов СССР. Значительным фактором в лексическом обогащении каракалпакского языка является также воздействие соседних родственных языков — узбекского, казахского и туркменского.

Наконец, главной причиной необычайного развития каракалпакской лексики служит развитие разнообразных форм литературного творчества каракалпакских писателей, ученых, общественных деятелей, публицистов, журналистов и других деятелей каракалпакской культуры.

Расширение и развитие форм общения способствовали появлению разнообразных жанровых и стилистических разновидностей литературного каракалпакского языка, которые формировались на основе как внутреннего развития, так и на основе существовавших ранее канонов старого письменного каракалпакского языка.

Так, в современном каракалпакском языке приобретают некоторые черты оформления такие основные стили, как: язык художественной литературы — прозы и драматургии, характеризующийся наличием диалектных и просторечных, разговорных элементов в лексике, и поэзии, характеризующийся некоторыми лексическими архаизмами, заимствованными из старокаракалпакского письменного языка; язык научно-публицистический с значительным слоем специальной терминологии; язык эпистолярно-канцелярский с некоторыми устоявшимися речевыми штампами и, наконец, язык, сохранивший полностью нормы старого литературного языка с подавляющим арабо-персидским лексическим вкладом, который постепенно уходит из практики и сохраняется по традиции только среди мусульманской духовенства.

Появление стилистических разновидностей каракалпакского литературного языка способствовало некоторому преобразованию лексической структуры языка и, в первую очередь, изменению системы значений большинства коренных каракалпакских слов под влиянием появления новых, главным образом, отвлеченных понятий, для которых также заимствовалась и иноязычная терминология. Расширение значений коренных слов и заимствование новых слов и терминов способствовали созданию сложных синонимических рядов, дублетных вариантов, различного рода новых фразеологизмов и т. д. В языке, наряду с простыми словами и терминами, появились сложные слова и описательные термины. Необычайно расширили свое значение продуктивные аффиксы словообразования, были вызваны к функционированию некоторые дремлющие потенциальные силы языка — непродуктивные и мертвые аффиксы, активизировались малопродуктивные словообразовательные модели, появились фразеологизмы нового типа, представляющие собой различного рода лексико-фразеологические кальки.

Все эти процессы в развитии лексики каракалпакского языка неизмеримо увеличили его словарный состав.

Лексикографические работы по каракалпакскому языку насчитывают уже десятилетия, но пока из более или менее крупных словарей можно указать только три: Русско-каракалпакский словарь, М., 1947 г., Каракалпакско-русский словарь, М., 1958 г. и Краткий русско-каракалпакский словарь, М., 1962 г.

Настоящий Русско-каракалпакский словарь создан на базе всего предшествующего лексикографического опыта и обширного нового материала, собранного и систематизированного в рамках существующих специальных словариков. Если Русско-каракалпакский словарь 1947 года имел в своем составе около 30 000 слов при объеме

70 авторских листов, то настоящий словарь, насчитывающий около 47 000 слов, имеет объем 139 авторских листов.

В основу русской части настоящего словаря был положен словник, составленный Издательством иностранных и национальных словарей, общий для таких словарей, как Русско-киргизский под редакцией К. К. Юдахина, М., 1957 г. и Русско-туркменский под редакцией Н. А. Баскакова и М. Я. Хамзаева, М., 1956 г., но в значительной степени переработанный и дополненный новой лексикой, новыми фразеологизмами и устойчивыми словосочетаниями, появившимися за последнее время.

Отличительной особенностью данного словаря является не только его объем, т. е. увеличение количества слов, значений, фразеологии, идиоматики, но и новое его качество. В Словаре уточнены переводы отдельных слов, сделана попытка дифференцированного перевода видов глагола, даны новые переводные эквиваленты как для основного словарного состава, так и для терминологии, вошедшей в словарь; более широко представлены различного рода устойчивые словосочетания и даны не только их буквальные, но и адекватные смысловые соответствия на каракалпакском языке. Более совершенные и точные адекватные переводы даны также для русской идиоматики, для пословиц, поговорок, устойчивых словосочетаний и т. д. В необходимых случаях приведены иллюстративные примеры на словоупотребление, на управление и согласование. Усовершенствована структура словарной статьи, детализированы стилистические, грамматические и прочие специальные пометы, уточнены и вместе с тем сокращены до минимума толкования и пояснения слов.

Важным отличием данного словаря от словаря 1947 года является то, что он составлен на основе новой более совершенной каракалпакской орфографии, учитывающей фонетическую специфику каракалпакского языка.

Основное назначение словаря — служить пособием для перевода с русского на каракалпакский язык разнообразных текстов, за исключением узкоспециальных научных исследований, имеющих сложную специальную терминологию, поскольку в словаре дана только общеупотребительная общественно-политическая и специальная терминология, встречающаяся в газетах и научно-популярной литературе.

В словаре каждое заглавное слово представлено по возможности во всех основных его значениях, приведены часто встречающиеся фразеологизмы.

Несмотря на относительную полноту словаря, словник его все же не охватывает всего словарного богатства русского языка и все многообразие оттенков прямых и переносных значений каждого слова, но содержит только основной лексический фонд русского языка и все основные значения слов.

К словарю приложена статья о пользовании словарем, где читатель найдет все основные сведения о составе и характере словарных статей.

В составлении словаря принимали участие следующие научные сотрудники Института истории, языка и литературы Каракалпакского филиала Академии наук Узбекской ССР: К. А. Абдимуратов (часть буквы «в» и часть буквы «п»), А. Б. Бекбергенов (буква «у»), К. Д. Давлетбаев (буквы «е», «ж» и часть буквы «п»), Ш. К. Қаримходжаев (буквы «э», «ю», «я»), А. К. Кдырбаев (часть буквы «м»), С. Т. Наурузбаева (буква «ф» и часть буквы «п»), Т. С. Сафиев (буквы «з», «с», «т») и А. Т. Турабаев (буквы «г», «д», «п»).

Кроме того к авторской работе по словарю были привлечены филологи, не состоящие в штате Института, а именно: С. Б. Бекназаров (буквы «к» и «р»), Е. Т. Бердимуратов (буквы «и», «й»), К. Б. Бердимуратов (буква «о»), А. М. Муртазаев (буквы «х», «ц», «ч», «ш», «щ») и Н. А. Урумбаев (буквы «а», «б», «л» и часть буквы «в»).

Особенно большую работу как по первичному составлению словаря, так и по доработке, а иногда и полной переработке отдельных букв, а также по уточнению значений, лексикографической обработке и пр. совместно с редакторами Издательства провел А. Т. Турабаев.

В редактировании словаря участвовали ответственный редактор Н. А. Баскаков и специально созданная редакционная коллегия в составе А. Т. Турабаева, Д. С. Насырова и Ш. К. Қаримходжаева.

Институт истории, языка и литературы Каракалпакского филиала АН УзССР, Издательство «Советская Энциклопедия» и ответственный редактор словаря отмечают большие трудности в процессе окончательного оформления рукописи словаря. Большой коллектив авторов-составителей, несовершенство и пестрота представленного первичного материала словаря, большая авторская правка и редакционная доработка (в первую очередь, унификация лексикографического оформления и уточнение переводов) — все это усложнило работу над словарем и стоило больших трудов всем, участвовавшим в его создании. В связи с этим коллектив допускает, что в словаре могут встретиться некоторые недостатки и недочеты.

Все замечания и пожелания по словарю просьба направлять в Издательство по адресу: г. Москва, Ж-28, Покровский бульвар, 8 и в Институт по адресу: г. Нукус, ул. М. Горького, 169^а.

О ПОСТРОЕНИИ СЛОВАРЯ

Все заглавные русские слова расположены в алфавитном порядке без объединения в гнезда. Каждое заглавное слово со всем относящимся к нему материалом образует самостоятельную статью.

На всех русских словах, кроме односложных и данных курсивом, поставлены ударения. На односложных словах ударение ставится лишь в тех случаях, когда оно переходит со значащего слова на служебное, напр.: *на́ пол, по́д нос*. На курсивных словах ударение ставится только в тех случаях, когда оно является смыслообразующим, напр.:

БЕЛЮ́К *м.* 1. (*яйца́*) ...; 2. *биол., хим.*....; 3. (*глаза́*) ...

В тех случаях, когда норма литературного произношения допускает два ударения, в статье даются два заглавных слова с разными ударениями, напр.:

ТВОРО́Г, ТВÓРОГ,

а во фразеологии на одном слове проставляются оба ударения.

Заглавное слово в его начальной форме заменяется в словарной статье знаком тильда (~). Тильда заменяет также все слово или часть его, отделенную параллельками (||). Если во фразеологии заглавное односложное слово употребляется в косвенном падеже и ударение сохраняется на первом слоге, тильда не ставится и слово повторяется полностью, напр.:

БАЛЛ *м.* 1. *метеор.* ...; **вѐтер в шесть ба́ллов**...; 2. ...; **получи́ть хорóший ~** ...

Омонимы даются отдельными словарными статьями и отмечаются светлыми римскими цифрами, напр.:

БЛО́ЧН||ЫЙ I *прил.* ...; **~ая систе́ма** ...

БЛО́ЧН||ЫЙ II *прил.* ...; **~ое строи́тельство** ...

На своем месте по алфавиту приведены наиболее продуктивные приставки и составные части сложных слов с толкованием значений и примерами.

Наиболее употребительные аббревиатуры и сложносокращенные слова даются самостоятельными статьями с расшифровкой в скобках, напр.:

РТС (ремóнтно-техни́ческая ста́нция) ...

ГОРКО́М *м.* (горо́дско́й комите́т) ...

В словаре приводятся основные формы нерегулярного словоизменения, связанные с чередованием гласных и согласных в трех первых звуках основы, а также супплетивные формы, напр.:

бужу́, буди́шь и т. д. наст. вр. от буди́ть.

буду́, бу́дешь и т. д. буд. вр. от бы́ть.

тку, ткёшь и т. д. наст. вр. от тка́ть.

дня́, дню́ и т. д. род., дат. п. от де́нь.

Если русское слово многозначно, то словарная статья разбивается на отдельные значения, отмечаемые арабскими полужирными цифрами с точкой. При многозначных словах в случае необходимости после цифры в скобках курсивом даются пояснения данного значения на русском языке. Необходимый иллюстративный материал дается при соответствующем значении.

Разные значения фразеологических сочетаний даются за светлыми цифрами со скобкой, напр.:

вли́ть хвостóм 1) ...; 2) *прост. (заискива́ть)* ...

В случае необходимости к таким значениям даются пояснения в скобках, напр.:

А I союз ...; **а (не) то ... 1)** (*иначе*) ...; 2) (*на самом деле*) ...; 3) (*потому что, так как*) ...; 4) (*или, или же*) ...

Если русское слово во всех своих значениях или в большей их части переводится на каракалпакский язык одинаково, то ставится помета *в разн. знач.*, а после перевода дается фразеологический материал, иллюстрирующий употребление слова во всех нужных значениях.

Если русское заглавное слово употребляется только или преимущественно в определенном сочетании, то после этого слова ставится грамматическая помета и дуетоеие и приводится соответствующее словосочетание, напр.:

РОЖОН *м.*: лезть на ~ ...

При заглавных словах и при значениях даются пометы на русском языке, указывающие на грамматическую принадлежность слова или значения (*сов.*, *несов.*, *прил.*, *нареч.* и т. д.), его стилистическую окраску (*разг.*, *прост.* и т. д.) или область употребления (*физ.*, *хим.*, *мед.* и т. д.). Значение помет раскрывается в списке условных сокращений, помещенном в начале словаря.

Бликие по значению переводы отделяются запятой, более отдаленные — точкой с запятой. Однородные пометы и управление также отделяются запятой.

Идиоматические выражения, а также словосочетания, не подходящие ни к одному значению слова, помещены в конце словарной статьи за знаком ромб (◊).

Если пословицы и поговорки могут служить иллюстративным материалом к определенному значению, то они даются при этом значении. Во всех остальных случаях они приводятся за ◊. При пословицах и поговорках дается их литературный перевод на каракалпакский язык, а потом, после пометы *соотв.*, каракалпакский эквивалент, если он имеется.

Имена существительные приводятся в словаре в форме единственного числа именительного падежа с пометой рода (*м.*, *ж.*, *с.*). При именах существительных, имеющих два грамматических рода, ставятся пометы обоих родов, напр.:

СИРОТА *м. и ж.*

Если существительное употребляется только в форме множественного числа, то оно приводится с соответствующей пометой, напр.:

НОЖНИЦЫ *только мн.* ...

Если существительное употребляется преимущественно во множественном числе, оно приводится в форме множественного числа с пометой *мн.*, а в скобках указывается форма единственного числа с пометой рода, напр.:

БОТИНКИ *мн.* (*ед. ботинок м.*) ...

Если же слово только в отдельных значениях чаще употребляется во множественном числе, то при этих значениях дается помета *мн.* и слово приводится полностью, напр.:

ПЕРСПЕКТИВА *жс.* 1. ...; 2. ...; 3. *мн.* перспективы ...

При именах существительных формы множественного числа приводятся лишь в тех случаях, когда они разные у разных значений или не у всех значений имеются, напр.:

КОЛÉНО *с.* 1. (*мн. колéни*) ...; 2. (*мн. колéнья*) ...

ДНО *с.* 1. ...; 2. (*мн. дбья*) ...

Если существительное не склоняется, при нем ставится помета *нескл.*, напр.:

ПАЛЬТО *с. нескл.* ...

При именах существительных собирательных дается помета *собир.*, напр.:

АГЕНТУРА *жс.* 1. ...; 2. *собир.* ...

Формы существительных женского рода, обозначающие пол, даются на своем месте по алфавиту со ссылкой на существительное мужского рода, т. к. в этих случаях перевод образуется только добавлением слова «хаял» или «кыз», напр.:

АВАНТЮРИСТ *м.* ...

АВАНТЮРИСТКА *женск. от авантюрист.*

Перевод дается лишь в тех случаях, когда он отличается от перевода слова в мужском роде или значение типично только для употребления его в женском роде, напр.:

МАШИНИСТКА *жс.* машинистка (*машинкада басышсы хаял*).

Названия народностей даются во множественном числе с указанием в скобках формы единственного числа мужского и женского рода, напр.:

КАРАКАЛПАКИ *мн.* (*ед. каракалпак м., каракалпачка жс.*) ...

Глаголы совершенного и несовершенного вида приводятся в форме инфинитива. Перевод дается при глаголе совершенного вида, как более продуктивной форме в русском языке, при несовершенном же виде дается ссылка на парный совершенный вид. В тех случаях, когда одно или несколько значений русского глагола употребляются чаще или только в несовершенном виде, то и перевод этих значений дается при несовершенном виде. При глаголах указывается управление, напр.:

БУДИТЬ *несов.* 1. *кого* ...; 2. *что* ...

При многих фразеологических сочетаниях и идиоматических выражениях дается курсивом управление, напр.:

заткиўть рот кому-л. *бирейдиң аўзын жабыў, бирейди сөйлетпей қойыў.*

Однократный и многократный виды глаголов даются с переводом.

Прилагательные приводятся в форме именительного падежа единственного числа мужского рода и снабжаются пометой *прил.*

Прилагательные, неупотребительные в мужском роде, приводятся в форме женского рода, напр.:

БЕРЕМЕННАЯ *прил.* ...

Прилагательные, выступающие в роли существительного, даются в той же словарной статье отдельным значением с указанием рода, напр.:

БУДУЩИЙ *прил.* 1. ...; 2. в знач. *сущ. с. будущее* ...

Причастия выделяются в самостоятельную статью в тех случаях, когда они по своему значению и употреблению переходят в разряд имен прилагательных или имен существительных.

Перевод относительных прилагательных в словаре условно передается существительным с последующим отточием, которое означает, что определяемое принимает аффикс принадлежности 3-го лица =ы, =и, =сы, =си, напр.:

ДЕНЕЖНЫЙ *прил.* *акша* ..., ...; ~ое *обращение* *акша айлануўы*; ...

В словаре даны все разряды личных местоимений в именительном падеже единственного числа. Падежные и родовые формы других разрядов местоимений даны на своем месте по алфавиту с отсылкой к основному местоимению, напр.:

в́аша мест. притяж. см. ваш.

Субстантивированные значения притяжательных местоимений выделяются отдельными значениями.

В словаре даются все числительные без указания разрядов.

Предлоги сопровождаются указанием на падежи, которыми они управляют, и примерами. Варианты предлогов (безо, предо и т. п.) даются на своем месте по алфавиту с отсылкой к основной форме.

Частицы даются с указанием на их словообразующую, формообразующую и синтаксическую роль, напр.:

А II частица 1. *побуд.* ...; 2. *вопр.* ...

СПИСОК УСЛОВНЫХ СОКРАЩЕНИЙ

ав. — авиация
анат. — анатомия
архесл. — археология
архит. — архитектура
астр. — астрономия
без доп. — без дополнения
безл. — безличная форма
биол. — биология
биохим. — биохимия
бот. — ботаника
бран. — бранное слово, выражение
буд. — будущее время
бухг. — бухгалтерия
вводн. сл. — вводное слово
вет. — ветеринария
в знач. вводн. сл. — в значении вводного слова
в знач. нареч. — в значении наречия
в знач. прил. — в значении прилагательного
в знач. сущ. — в значении существительного
вин. — вивительный (падеж)
воен. — военное дело, военный термин
воен.-мор. — военно-морской термин
возвр. — возвратный залог, возвратное местоимение
вопр. — вопросительное местоимение, вопросительная частица
вр. — время
в разн. знач. — в разных значениях
выделит. — выделительная частица
г. — год
г — грамм
геогр. — география
геод. — геодезия
геол. — геология
геом. — геометрия
геофиз. — геофизика
гидр. — гидрология, гидротехника
гл. — глагол
горн. — горное дело
грам. — грамматика
груб. — грубое слово, выражение
дат. — дательный (падеж)
дип. — дипломатический термин
доп. — дополнение
ед. — единственное (число)
ж. — женский (род)
ж.-д. — железнодорожное дело
женск. от — форма женского рода от
жив. — живопись
знач. — значение
зоол. — зоология
изъяснит. — изъяснительный союз

им. — именительный (падеж)
ирон. — в ироническом смысле
иск. — искусство
ист. — относящийся к истории, исторический термин
и т. д. — и так далее
и т. п. — и тому подобное
карт. — термин карточной игры
кг — килограмм
кино — кинематография
км — километр
ком. — коммерческий термин
кратк. ф. — краткая форма
кул. — кулинария
л. — лицо глагола
-л. — либо
л — литр
ласк. — ласкательная форма
лингв. — лингвистика
лит. — литература
личн. — личная форма, личное местоимение
лог. — логика
м. — мужской (род)
м — метр
мат. — математика
мг — миллиграмм
мед. — медицина
межд. — междометие
мест. — местоимение
метеор. — метеорология
мин. — минералогия
миф. — мифология
млн. — миллион
мм — миллиметр
мн. — множественное (число)
многокр. — многократный вид глагола
мор. — морское дело, морской термин
муз. — музыка
накл. — наклонение
напр. — например
нареч. — наречие
народно-поэт. — народно-поэтическое слово
наст. — настоящее время
неодобр. — неодобрительно
неопр. — неопределенная форма глагола, неопределенное местоимение
нескл. — несклоняемое слово
несов. — несвершенный вид глагола
обл. — областное слово, выражение
ограничит. — ограничительная частица
однокр. — однократный вид глагола
опред. — определительное местоимение

относ. — относительное местоимение
отриц. — отрицательная частица
офиц. — официальный термин
охот. — охотничий термин
п. — падеж
перен. — в переносном значении
перечисл. — перечислительный союз
повел. — повелительное (наклонение)
погов. — поговорка
подчинит. — подчинительный союз
полигр. — полиграфия
полит. — политический термин
посл. — пословица
поэт. — поэтическое слово
пояснит. — пояснительный союз
превосх. ст. — превосходная степень
предл. — предложный (падеж)
презр. — презрительно
пренебр. — пренебрежительно
прил. — имя прилагательное
присоед. — присоединительный союз
присоед.-усил. — присоединительно-усилительный союз
притяж. — притяжательное местоимение
прич. — причастие
прост. — просторечие
противит. — противительный союз
прош. — прошедшее время
прям. — в прямом значении
психол. — психология
радио — радиотехника
разг. — разговорное слово, выражение
разд. — разделительный союз
рел. — религия
род. — родительный (падеж)
рыб. — рыболовство, рыбоводство
с. — средний (род)
сад. — садоводство
сказ. — сказуемое
сл. — слово
см — сантиметр
см. — смотри

сбир. — собирательное (существительное)
сов. — совершенный вид глагола
соед. — соединительный союз
сокр. — сокращение, сокращенно
соотв. — соответствует
сопоставит. — сопоставительный союз
спорт. — физкультура и спорт
сравнит. — сравнительная степень, сравнительный союз
ст. — степень
стр. — строительное дело
сущ. — имя существительное
с.-х. — сельское хозяйство
твор. — творительный (падеж)
театр. — театр, театроведение
текст. — текстовое дело
тех. — техника
увелич. — увеличительная форма
указ. — указательное местоимение
уменьш. — уменьшительная форма
употр. — употребляется
усил. — усилительная частица, усилительный союз
уст. — устаревшее слово, выражение
уступ. — уступительный союз
утверд. — утвердительная частица
ф. — форма
физ. — физика
физиол. — физиология
филол. — филология
филос. — философия
фин. — финансовый термин
фото — фотография
хим. — химия
церк. — церковное слово, выражение
ч. — число
числ. — имя числительное
шахм. — термин шахматной игры
шутл. — шутливое слово, выражение
эк. — экономика
эл. — электротехника
юр. — юридический термин

РУССКИЙ АЛФАВИТ

Печатные буквы	Рукописные буквы	Название букв	Печатные буквы	Рукописные буквы	Название букв
Аа	<i>А а</i>	а	Рр	<i>Р р</i>	эр
Бб	<i>Б б</i>	бэ	Сс	<i>С с</i>	эс
Вв	<i>В в</i>	вэ	Тт	<i>Т т</i>	тэ
Гг	<i>Г г</i>	гэ	Уу	<i>У у</i>	у
Дд	<i>Д д д</i>	дэ	Фф	<i>Ф ф</i>	эф
Ее	<i>Е е</i>	е	Хх	<i>Х х</i>	ха
Ёё	<i>Ё ё</i>	ё	Цц	<i>Ц ц</i>	цэ
Жж	<i>Ж ж</i>	жэ	Чч	<i>Ч ч</i>	чэ
Зз	<i>З зз</i>	зэ	Шш	<i>Ш ш</i>	ша
Ии	<i>И и</i>	и	Щщ	<i>Щ щ</i>	ща
Йй	<i>Й й</i>	и (краткое)	Ъъ	<i>Ъ ъ</i>	твердый знак
Кк	<i>К к</i>	ка	Ыы	<i>Ы ы</i>	ы
Лл	<i>Л л</i>	эль	Ьь	<i>Ь ь</i>	мягкий знак
Мм	<i>М м</i>	эм	Ээ	<i>Э э</i>	э (оборотное)
Нн	<i>Н н</i>	эн	Юю	<i>Ю ю</i>	ю
Оо	<i>О о</i>	о	Яя	<i>Я я</i>	я
Пп	<i>П п</i>	пэ			

А

А I союз 1. противит. ал, бірақ; **пиши пером**, а не карандашом қалам менен емес, ал перо менен жаз; **я пришёл, а он осталься дома** мен келдим, ал ол болса үйінде қалды; **конёц октября**, а ещё тепло октябрыдың аяғы, бірақ еле күн жыллы; **2. сопоставит. (однако, тем не менее)** да, де, бірақ; бірақ та, ұсындай болса да, сонда да; **хотя уже полночь, а он ещё не спит** түн ортасы болса да, ол еле ұйқыламаған; **поезд уходит через час, а ты ещё не готов к отъезду** поезд бир сааттан жөнесп кетеди, бірақ та сен кетуге еле таяр емессен; **3. присоед.** мине, эне, сонлықтан да, соның ушын да, ал; **он болен, а потому не работает** ол науқас, сонлықтан да іслемейди; ол ауырыу, мине сонлықтан іслемейди; **что ты сегодня делаешь? а завтра?** бүгін сен не іслейсең? ал ертең ше?; **4. (если) егер, болса; а не понимаешь, так не говори!** түсінбейтуғын болсаң, гөп етпе!; **5. усил.** гой, қо; **что это?**—**А это палка** бұл не?—**Бул таяқ** гой; **◇ а именно ягный, атап айтқанда, басқаша айтқанда; а (не) то... 1) (иначе) болмаса, өйтпесе; спешит, а то опоздаешь** асық, болмаса кешигесең; **2) (на самом деле) гөре, қақыйқатында да, шынында да; уж так бы и говорил, а то ещё жкёт өтирик айтқаннан гөре солай деп, айтса да болады** гой; **3) (потому что, так как) болмаса, өйтпесе, себеби; закрой окно, а то дует** әйнекті жап, себеби самал хуўлейди; **4) (или, или же) ямаса, я болмаса; поздно уже туда идти? а то пойдем** ол жаққа баруға енди кешигип қалдык? я болмаса барайық.

А II частица 1. побуд. хә; Султанбек, а Султанбек! где ты? Султанбек, хә Султанбек! сен қайдасан?; **2. вопр.** я, хә; **что ты сказал? а? сен не дедик? я?; ты слышал это? а? сен буну еситтиң бе? хә?; 3. в начале побуд. предложений** ал, қәне, қәнекей; **а ну-ка реши эту задачу** қәне мына мәселени шығар.

А III межд. хә, әхә, хаў, ұай, ұақ; **а, попался!** әхә, қолға түстиң-бе!; **а, вот вы куда спрятались!** хә, мында жасырынған екенсизлер!; **а, это вы!** хаў, бул сизбединиз!; **а! что я сделал!** ұақ! мен не іслеп қойдым!; **◇ а, была не была!** қайдан шықса, соннан шықсын!, болса-болсын, болмаса қойсын!

А= (перед гласными ан=) приставка, шет тиллерден кирген сөзлердің алдыңғы бу-

ұйындарына қосылып, ол сөзлерге болымсызлық мани беретугын қосымта, мыс.: аморальный бийәдеп, моральсыз; **анормальный** нормальсыз, анормаль.

АБАЖУР м. абажур, шыра қалпақ.
АБАЗИНСКИЙ прил. абазин..., абазиннин.

АБАЗИНЫЦЫ мн. (ед. абазинец м., абазинка ж.) абазиндилер (*Черкес хәм Адыгей автономиялы областьларында жасайшы халықтың бири*).

АББАТ м. аббат (*католик руханий*).

АББАТСТВО с. аббатство (*католик монастыры*).

АББРЕВИАТУРА ж. аббревиатура (**1.** қоспалы қысқартылаған сөз, мыс.: драмкружок; бир неше сөзлердің хәриплер менен қысқартылыуы, мыс.: СССР; **2.** сөзлердің жазықда шәртли түрде қысқартылыуы, мыс.: т. б.—тағы басқалар).

АБЕРРАЦИЯ ж. аберрация (**1.** оптикалық приборлар арқалы берилетугын сүзретлердің надурьыс түсийи ямаса толық анықлығының болмауы; **2.** аспан денелериниң жылжығандай болып көриниуи).

АБЗАЦ м. **1.** абзац, таза жол, жаңа жол; **начать с ~а** абзацтан баслау; **2.** (*часть текста*) абзац, абзац аралығы, пүтин бир абзац; **прочитай два перьых ~а** биринши еки абзацты оқып шық.

АБИССИНСКИЙ прил. абиссин..., абиссинин.

АБИССИНЦЫ мн. (ед. абиссинец м., абиссинка ж.) абиссинлер, абиссиндилер (*Эфиопияның халқының буринғы аты*).

АБИТУРИЕНТ м. абитуриент (*орта мектепти питкерийши оқыйшы*).

АБОНЕМЕНТ м. абонемент (**1.** бир нәрседен белгили ұақытқа шекем пайдалануы хуқуқы; **2.** бул хуқуқты тастыйықлайтуғын документ); **◇ сверх ~а** белгиленгеннен тысқары.

АБОНЕНТ м. абонент (*абонемнттен пайдаланушы*); **~ телефонной сәти** телефон тарауынан пайдаланушы абонент.

АБОНИРОВАТЬ сов. и несов. что, уст. абонементлеу, абонемент бойынша алыу; **~ лбу** в театре театрдан абонемент бойынша орын алыу.

АБОРДАЖ м. воен.-мор. абордаж (*теңиз сайшының ески ұсылы — еки кемениң бир-бирине жақынласып хуҷим жасайға қолайласыуы*); **◇ брать на ~** абордаж ұсылын қолланып хуҷим етиу.

АБОРДАЖНЫЙ прил. абордажлы, абордажлык; ~ бой абордажлық урыс.

АБОРИГЭНЫ мн. (ед. аборигэн м.) жергиликли халықлар, отырықшы халықлар; ~ Австралии Австралияның жергиликли халықлары.

АБОРТ м. мед. аборт.

АБОРТИВНЫЙ прил. 1. мед. абортив..., абортивлик; 2. биол. (недоразвившийся) өсип жетілмеген; ~ е органы растенний өсімликтердің өсип жетілмеген органдары.

АБРАКАДАБРА ж. абракадабра (мәніссіз, түсініксіз сөздер жыйынтығы).

АБРИКОС м. ерик (ағаш хәм мийіе).

АБРИКОСОВЫЙ прил. ерик..., ериктің; ериктен исленген, ериктен таярланған; ~ ая кбсточка ериктің шаңғалағы; ~ ое варенье ериктен исленген мурабба.

АБРИС м. 1. (контур предмета) абрис, пішин, сыртқы көринис, сыртқы түр; 2. (контурный рисунок) абрис, сыртқы пішиннің суўреті.

АБСЕНТЕИЗМ м. полит. абсентеизм (буржуазиялық елдерде сайлаўларға, жыйналысларға қатнасыўдан бас тартыў).

АБСОЛЮТ м. филос. абсолют (идеалистлик философияда: хәммә нәрсенің мәзи хәм өзгермес негизи).

АБСОЛЮТИЗМ м. полит. абсолютизм (шексиз власть бир адамның қолында болған басқарыў формасы).

АБСОЛЮТНО нареч. хеш, пүткіллей, күтә, дым, сирә, хасла; это ~ невозможни бул хасла мүмкин емес.

АБСОЛЮТНЫЙ прил. 1. (безотносительный, безусловный) абсолют..., абсолютлик, шекленбеген; ~ ая йстина филос. абсолют шынлык; ~ ое право шекленбеген хуқуқ; 2. (совершенный, полный) пүткіллей, аса, толық; ~ ый покой тынышлык; ◇ ~ ое большинство басым көпшилик; ~ ая величина мат. абсолют шамасы, абсолютлик мүдәр; ~ ая монархия шексиз монархия, шексиз патшалық; ~ ый нуль физ. абсолют ноль (ең төмен болған температура $-273,16^{\circ}\text{C}$); ~ ая температура абсолютлик температура (абсолютлик нольден басланп саналатуғын температура); ~ ая прибавочная стоимость эк. абсолют қосымша қуи; ~ ый слух муз. абсолютлик еснтіў; ~ ый чемпион абсолют чемпион.

АБСОРБИРОВАТЬ сов. и несов. что и без доп., физ., хим. абсорбциялаў, қабыл алыў, сиңириў.

АБСОРБЦИЯ ж. физ., хим. абсорбция, абсорбциялануў, қабыл алыў, сиңириў; ~ звука сестин абсорбциялануўы; ~ газа газдың сиңирилиўи.

АБСТРАГИРОВАНИЕ с. абстракциялаў.

АБСТРАГИРОВАТЬ сов. и несов. что абстракциялаў, абстракцияластырыў.

АБСТРАГИРОВАТЬСЯ сов. и несов. от чего абстракциялануў, абстракцияланушыў.

АБСТРАКТНЫЙ прил. абстракт..., абстрактлы; ~ ое понятие абстракт түсиник.

АБСТРАКЦИЯ ж. 1. (мысленное отвлечение) абстракция; нау́чная ~ идимий аб-

стракция; 2. (отвлеченное понятие, теоретическое обобщение) абстракт түсиник.

АБСУРД м. биймәнилик, мәніссизлик, сандырақ; довести до ~ а биймәниликке алып келиў; дойти до ~ а мәніссизликке келип жетиў.

АБСУРДНЫЙ прил. биймәни, мәніссиз, сандырақ; ~ ый вывод мәніссиз жуўмақ; ~ ое мнение биймәни пикир.

АБСЦЕСС м. мед. ыслым.

АБСЦИССА ж. мат. абсцисса (точканың тегисликтеги я кеңисликтеги жағдайын белгилейтуғын координаттың бирейі).

АБХАЗСКИЙ прил. абхаз..., абхаздың; ~ язык абхз тили.

АБХАЗЫ мн. (ед. абхаз м., абхазка ж.) абхазлар, абхазлылар (Абхаз АССРында жасайтуғын тийкарғы халық).

АВАНГАРД м. 1. воен. авангард, алдыңғы, бастағы әскерий бөлим; 2. перен. авангард, басқарыўшы, баслаўшы, алдыңғы қатар, алдыңғы отряд; быть в ~ е алдыңғы қатарда болыў, алда болыў.

АВАНГАРДНЫЙ прил. 1. воен. авангард..., авангардлы, авангардлық; ~ ые бой авангардлы саўашлар; 2. перен. (передовой) авангардлық, алдағы; ~ ая роль рабочего класса рабочий классының авангардлық ролі.

АВАНПОСТ м. воен. аванпост (әскерий бөлимлердің ең алдына қойылған посты, сақшы отряды).

АВАНС м. аванс; выдать ~ аванс беріў; получить ~ аванс алыў.

АВАНСИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что аванслаў, аванс беріў, аванс етип беріў; ~ предприятие көрхананы аванслаў.

АВАНСОВЫЙ прил. аванс..., аванслы, аванслық; ~ отчет аванс есабы.

АВАНСОМ нареч. 1. аванс ретинде, аванс түринде, аванс пенен, аванс етип; получить ~ аванс түринде алыў; платить ~ аванс ретинде төлеў; 2. перен. разг. (заранее) алдын ала, әуелден.

АВАНСЦЕНА ж. театр. авансцена (сақнаның алдыңғы беті).

АВАНТЮР||А ж. 1. (приключение, путешествие) хәдийсе; пуститься в ~ ы хәдийселерге түсиў; 2. (рискованное предприятие) авантюра, тәуекел; политическая ~ а сиясий авантюра; военная ~ а әскерий авантюра.

АВАНТЮРИЗМ м. авантюризм; политический ~ сиясий авантюризм.

АВАНТЮРИСТ м. 1. (беспринципный делец, пройдомец) авантюрист, жалатай; 2. уст. (искатель приключений) хәдийсе излеўши.

АВАНТЮРИСТИЧЕСКИ прил. авантюристлик; ~ е планы авантюристлик планлар.

АВАНТЮРИСТКА женск. от авантюрист.

АВАНТЮРИСТСКИЙ прил. см. авантюристический.

АВАНТЮРНЫЙ прил. 1. (рискованный, сомнительный) авантюралы, шүбхәли; ~ ое предприятие авантюралы ис; 2. (при-

ключенческий) хәдийсели; ~ый ромán хәдийсели роман.

АВАРИЙНОСТЬ ж. авария етиүшлик, аварияшылық, сынып бузылыушылық.

АВАРИЙНЫЙ прил. 1. (Для ликвидации аварии) аварияны дүзететүгын, бузылганды оңдайтүгын; ~ая бригада аварияны дүзететүгын бригада; 2. (на случай аварии) авария болганда колланылатүгын, бузылганда колланылатүгын; ~ая рация авария болганда колланылатүгын рация; 3. (потерпевший аварию) аварияға ушыраған, бузылып қалған, сынып қалған.

АВАРИЯ ж. 1. авария, бузылыу, соқлығысуу, қыйрау; потерпеть ~ю 1) аварияға ушырау; 2) перен. сәтсизликке ушырау; 2. перен. разг. (неудача) жолы болмау, сәтсизлик.

АВАРСКИЙ прил. авар..., авардың; ~язық авар тили.

АВАРЦЫ мн. (ед. аварец м., аварка ж.) аварлылар (Дагестан АССРында жасаушы халықтың бири).

АВГУСТ м. август; в начале ~а августың басында; в конце ~а августың аяғында, августың ақырында.

АВГУСТОВСКИЙ прил. август...

АВИА жоспа сөзлердің төмендеги мәнилерди билдиретүгын биринши бөлеги: 1) «авиациялық, авиация», мыс.: авиационный авиациялық бензин; 2) «хауа», мыс.: авиационный авиационный, хауа десанты.

АВИАБАЗА ж. авиабаза, авиация база-сы.

АВИАБОМБА ж. авиабомба.

АВИАЗАВОД м. авиазавод, авиациялық завод.

АВИАКОНСТРУКТОР м. авиаконструктор.

АВИАЛИНИЯ ж. хауа линиясы, авиалиния.

АВИАМОДЕЛИЗМ м. авиамоделизм (ушыу аппаратларының моделин ислеу менен шугылланыушылық).

АВИАМОДЕЛИСТ м. авиамодельши.

АВИАМОДЕЛЬ ж. авиамодель (ушыу аппаратының модели).

АВИАМОДЕЛЬНЫЙ прил. авиамодель..., авиамодельлик; ~кружок авиамодель кружок.

АВИАНОСЕЦ м. воен.-мор. авианосец.

АВИАПОЧТА ж. авиапочта; отправить письмо ~ой хатты авиапочта менен жиберуу.

АВИАРАЗВЕДКА ж. авиаразведка, авиациялық барлау.

АВИАСИГНАЛЬНЫЙ прил. авиасигнал..., авиасигналлы; ~пост авиасигнал посты.

АВИАСТРОЕНИЕ с. авиастроение (самолёттер, авиацияға керекли эсбаптар хэм үскенелер шығаратүгын санааттың бир тарауы).

АВИАТОР м. авиатор (ушыушы, лётчик).

АВИАТРАССА ж. авиатрасса (самолёттар қатнайтугын хауа жолы).

АВИАЦИОННЫЙ прил. авиация..., авиациялық; ~ые приборы авиация приборлары.

АВИАЦИОННАЯ ж. авиация; гражданская ~я гражданлық авиация; транспортная ~я транспортлық авиация; истребительная ~я истребительлік авиация; санитарная ~я санитарлық авиация; сельскохозяйственная ~я ауыл хожалық авиациясы; развигие ~и авиацияның рауажлануы; налёт ~и противника душпан авиациясының топылуы.

АВИАЧАСТЬ ж. авиациялық бөлим, авиа бөлим.

АВИАШКОЛА ж. авиациялық мектеп, авиа мектеп.

АВИЗО с. нескл. фин. авизо, билдириу хат, хабарлау қағаз (өз-ара есапласуу, ақша өткеруу, товар жиберуу жөниндеги мәлимлемелер).

АВИТАМИНОЗ м. мед. авитаминоз (ауқатта витаминлердің аз болганына келип шығатугын айыруу).

АВИТАМИНОЗНЫЙ прил. авитаминозлық, витамин жетиспеулик.

АВОСЬ частица разг. мүмкин, бөлким, итинал; төуекел, төуекелге салып; ~он придёт мүмкин, ол келер; ◆ на ~ төуекел деп; действовать на ~ төуекелге ислеу.

АВОСЬКА ж. прост. тор қалта.

АВРАЛ м. 1. мор. аврал (корабльдиң барлық адамы қатнасауыгын кемдеги көпшилик жұмыс); объявить ~ аврал жарыялау; 2. перен. разг. топалаң, топалаң салуу, қыстау ис; рабótать без ~ов қыстаусыз ислеу, топалаң салмай ислеу.

АВРАЛЬНЫЙ прил. авральлық.

АВСТРАЛИЙСКИЙ прил. Австралия..., австралияның, австралиялы; ~с языки австралиялы тиллер.

АВСТРАЛИЙЦЫ мн. (ед. австралиец м., австралийка ж.) австралиялылар (Австралияның жерилдикли халқы).

АВСТРИЙСКИЙ прил. Австрия..., австрияның.

АВСТРИЙЦЫ мн. (ед. австриец м., австрийка ж.) австриялылар (Австрияның тийкарғы халқы).

АВТАРКИЯ ж. эк. автаркия (агрессивлик, басып алыушылық урысларын таярлауға бағдарланған империалистик мәмлекетлердің экономикалық сияматы).

АВТО I жоспа сөзлердің төмендеги мәнилерди билдиретүгын биринши бөлеги: 1) «автомобильлик», «автомобильдің», мыс.: автозавод автомобиль заводу; 2) «автомобиль», мыс.: автобензовоз бензин тасытугын автомобиль.

АВТО II «автоматлы», «автоматлық» деген мәнини билдиретүгын жоспа сөзлердің биринши бөлеги, мыс.: автопóдáча өзинен-өзи беруу, өзинен-өзи жеткеруу.

АВТО III «өзи жүретүгын» деген мәнини билдиретүгын жоспа сөзлердің биринши бөлеги, мыс.: автодрезина автодрезина, өзи жүретүгын дрезина.

АВТО IV «өзи» жазған, «өзи» салған, «өзиниң» деген мәнилерди билдиретүгын жоспа сөзлердің биринши бөлеги, мыс.: автобиография автобиография, өзиниң өмир баяны.

АВТОБАЗ || **А** жс. автобаза; **рабтаты на ~е** автобазада ислейү.

АВТОБИОГРАФИЧЕСК || **ИЙ** прил. автобиографиялык, емир баяны жазылган; **~ая повёсть** автобиографиялык повесть.

АВТОБИОГРАФИЯ || **Я** жс. автобиография, өзиниң емир баяны; **написа́ть ~ю** автобиографиясын жазыу, өзиниң емир баянын жазыу.

АВТОБЛОКИРОВКА жс. жс.-д. автоблокировка (*поездлардың жүриуин тәртипке салыу ушын автомат сигнал берийү системасы*).

АВТОБУС м. автобус.

АВТОГАРАЖ м. автогараж, автомобильлик гараж.

АВТОГЕНН || **ЫЙ** прил.: **~ая свәрка** газ бенен еритип бириктириу.

АВТОГРАФ м. 1. (*текст, написанный его автором*) ез қол жазбасы, ез қолы; 2. (*собственноручная подпись*) автограф, өзиниң қойған қолы; **взять ~** автограф алыу.

АВТОДОРОЖН || **ЫЙ** прил. автомобиль жол...; **~оё делё** автомобиль жол жумысы.

АВТОДРЕЗИНА жс. жс.-д. автодрезина, өзи жүретуғын дрезина.

АВТОЗАВОД м. автозавод, автомобиль заводу, автомобиль шығаратуғын завод.

АВТОИНСПЕКЦИЯ жс. автомобиль инспекциясы.

АВТОКАР м. автокар (*жүк тасыйтуғын кишкеге вагон, арба*).

АВТОКЛАВ м. автоклав (*тум-тумсы жабылатуғын қалың ыдыс, физико-химиялық процесслерде хәм медицинада қолланылады*).

АВТОКРАН м. автокран, автомобиль краны.

АВТОКРАТИЧЕСК || **ИЙ** прил. автократиялык; **~ая власть** автократиялық хукимет.

АВТОКРАТИЯ жс. автократия (*жоқарғы хукимет бир адамға шексиз бағынатуғын басқарыйү формасы*).

АВТОЛ м. автол.

АВТОЛАВКА жс. разг. автолавка, көшпели дүкән.

АВТОМАГИСТРАЛЬ жс. автомагистраль.

АВТОМАТ м. в разн. знач. автомат; **станок-~** станок-автомат; **телефон-~** автомат-телефон; **рабтаты как ~** автоматтай ислейү; **стрелять из ~а** автоматтан атыу.

АВТОМАТИЗАЦИЯ жс. автоматизация, автоматластырыу; **~ производства** өндиристи автоматластырыу.

АВТОМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что, в разн. знач. автоматластырыу; **~ производственный процесс** өндирис процессин автоматластырыу; **~ движение** хәрекетти автоматластырыу.

АВТОМАТИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов. (*становиться автоматическим*) автоматласыу.

АВТОМАТИЗМ м. автоматизм (*хәрекеттин, қыймылдың ериксиз, ықтыярсыз исленији*).

АВТОМАТИКА жс. автоматика (1. *илимниң хәм техниканың тарайы*; 2. *автомат-*

тай хәрекет ететуғын механизмлердиң жыйынтығы).

АВТОМАТИЧЕСК || **ИЙ** прил. 1. (*самодействующий*) автомат..., автоматлы, автоматлык, өзи ислейтуғын; **~ая телефонная станция** автомат телефон станциясы; 2. (*машинальный, непроизвольный*) ериксиз, ықтыярсыз; **~оё движение** ериксиз хәрекет.

АВТОМАТН || **ЫЙ** прил. воен. автомат...; **~ая очередь** автоматтан оқ жаудырыу.

АВТОМАТЧИК м. 1. (*тот, кто обслуживает автомат*) автоматшы, автоматта ислейши; 2. *воен.* автоматчик, автоматшы.

АВТОМАШИНА жс. автомашина.

АВТОМОБИЛЕСТРОЕНИЕ с. автомобилестроение (*санааттың автомобильлер шығаратуғын тарайы*).

АВТОМОБИЛИЗМ м. автомобилизм, автомобиль спорты.

АВТОМОБИЛИСТ м. автомобилист, автомобильши (*автомобилизм менен шуғыланыйши*).

АВТОМОБИЛЬ || **Ь** м. автомобиль; **грузовой ~ь** жүк автомобиль; **легковой ~ь** жеңил автомобиль; **закрытый ~ь** жабық автомобиль; **открытый ~ь** ашық автомобиль; **ехать на ~е** автомобиль менен жүриу.

АВТОМОБИЛЬНО-ТРАКТОРНЫЙ прил. автомобиль-тракторлық.

АВТОМОБИЛЬН || **ЫЙ** прил. автомобиль..., автомобиль шығаратуғын; **~ые части** автомобиль белекшелери; **~ый транспорт** автомобиль транспорты; **~ая промышленность** автомобиль санааты.

АВТОМОТРИСА жс. жс.-д. автомотриса (*өзи жүретуғын темир жол вагоны*).

АВТОНОМИЯ жс. автономия (*бир мәмлекетте айырым миллетке берилген сиясий хуқуқ — сиясий жақтан өзін-өзи басқарыйү*).

АВТОНОМН || **ЫЙ** прил. автономиялы, автономиялық; **Қаракалпакская ~ая республика** Қарақалпақ автономиялық республикасы; **~ая область** автономиялық область.

АВТОПАРК м. автопарк.

АВТОПИЛОТ м. ав. автопилот (*ушый аппаратын автомат арқалы басқарыйү ушын қурылыс*).

АВТОПЛУГ м. автоплуг (*өзи жүретуғын плуг*).

АВТОПОГРУЗЧИК м. автопогрузчик (*жүклерди тийейү, түсирийү хәм бир жерден екениши жерге алып барыйү ушын арналған машина*).

АВТОПОЕНИЕ с. с.-х. автопоилка арқалы сууғарыу (*малларды*).

АВТОПОЙЛКА жс. автопоилка (*малларды автомат арқалы сууғарыйү қурылысы*).

АВТОПОРТРЕТ м. автопортрет (*сүйретшиниң, скульптордың өзін-өзи салған портрети, сүйрети*).

АВТОР м. автор; **~ повести** повестьтин авторы; **~ проекта** проекттин авторы.

АВТОРЕМОНТН || **ЫЙ** прил. автомобиль ремонтлайтуғын; **~е мастерские** автомобиль ремонтлайтуғын устаканалар.

АВТОРЕФЕРАТ м. автореферат (автордың өзі жазған реферат); ~ диссертацияның авторефераты.

АВТОРИЗОВАННЫЙ 1. прил. от авторизовать; 2. прил. авторластырылған, автор рұхсат еткен, автор мақұллаган; ~ перевод авторластырылған аударма.

АВТОРИЗОВАТЬ сов. и несов. что авторластыруу, автор рұхсат етіу, автор мақұллау; ~ текст перевода аударманың текстин авторластыруу.

АВТОРИТАРНЫЙ прил. 1. (основанный на подчинении авторитету) жекке бийлик, жекке ҳакимлик; 2. (стремящийся утвердить свой авторитет) өз абройын нығайтыушы.

АВТОРИТЕТ м. 1. аброй, бедел, авторитет; пользоваться ~ом абройлы болуу, абройға ийе болуу; потерять ~ аброй тегіу, абройдан айырылуу, абройды жоғалтуу; 2. (лицо) абройлы адам, танылған адам, белгилі адам.

АВТОРИТЕТНО нареч. абройлы түрде, бедел менен.

АВТОРИТЕТНОСТЬ ж. абройлылық, беделдилік.

АВТОРИТЕТНЫЙ прил. 1. (пользующийся авторитетом) абройлы, исенімлі, беделлі, авторитетлі; ~ый учёный абройлы илимпаз; 2. (заслуживающий доверия) абройлы, исенімлі, беделлі; ~ый журнал абройлы журнал; ~ое мнение исенімлі пикир; узнать что-л. из ~ых источников бир нәрсені исенімлі дереклерден билиу; 3. (не допускающий возражений) омыраулы, айбатлы; говорить ~ым тоном айбатлы дауыс пенен сөйлесуу.

АВТОРСКИЙ прил. автор..., авторлық; ~ий гонорар авторлық гонорар; ~ое право авторлық ҳуқуқ; ~ий лист полигр. авторлық табак.

АВТОРСТВО с. авторлық; усановить чьё-л. ~ бирейдің авторлығын анықтау.

АВТОРУЧКА ж. авторучка.

АВТОСВАРКА ж. см. автогенный.

АВТОСТОП м. ж.-д. автостоп (поезды экинен-өзи тоқтатуғын қурылыс).

АВТОСТРАДА ж. автострада.

АВТОСЦЕПКА ж. ж.-д. автосцепка (вагонларды ҳам локомотивларды өзинен-өзи тиркейтүүн қурылыс).

АВТОТЕЛЕЖКА ж. автотележка, өзи жүретүүн тележка.

АВТОТИПИЯ ж. полигр. автотипия (1. сүрөтлерди фотомеханикалық усул менен баспаға басуу; 2. усындай усул менен басылған рәсімға).

АВТОТОРМОЗ м. автомат тормоз (өзинен-өзи тоқтатыушы тормоз).

АВТОТРАКТОРНЫЙ прил. автотракторлық, автомобиль-трактор ислеп шығаратуғын.

АВТОТРАНСПОРТ м. автотранспорт, автомобиль транспорты.

АГА I межд. ҳә, әхә, ҳау, ұай, ұак, сондай-ма, сондай-ма еди; ~, попалё! әхә, қолға тустиң-бе!; ~, доғна! я теб! ҳә, сени қуып жеттим бе!; ~, теперь ты

молчыш! ҳә, енди үндемей қалдың-ба!, енди недер екенсең!

АГА II частица прост. аға; ты помнишь егб? — Ага сен оны билесең-бе? — Аға.

АГАВА ж. бот. агава (тропикалық өсімлик).

АГАТ м. мин. агат (қымбат бағалы тас).

АГАТОВЫЙ прил. агат...; агаттан исленген.

АГГЛЮТИНАТИВНЫЙ прил. лингв. агглютинатив, агглютинативли, жалғамалы; ~е языки агглютинатив тиллер, жалғамалы тиллер.

АГГЛЮТИНАЦИЯ ж. лингв. агглютинация (сөзлердің түбирине аффикслер жалғануы жолы менен жасалуы хәм түрленуі, мыс. тюрк, монгол тиллерінде).

АГЕНТ I м. 1. агент, үекил; ~ по снабжению тәмийн етіу бойынша агент; страховой ~ қамсыздандыруы агенти; 2. (шпион) агент, шпион, жансыз.

АГЕНТ II м. агент (табиятта анау я мынау кубилыларды түдөбратуғын себеп).

АГЕНТСКИЙ прил. агентлик, агенттин.

АГЕНТСТВО с. агентлик; ба́йковское ~ банк агентлиги; Телеграфное ~ Советского Сою́за (ТАСС) Совет Союзының Телеграфлық агентлиги (ТАСС); Агенти́ство Печати «Новости» (АПН) «Жаңалықлар» Баспа сөзиниң Агентлиги (АПН).

АГЕНТУРА ж. 1. (разведывательная служба) агентура (разведкалық хызмет); 2. собир. агентура, шпионлар, жансызлар.

АГЕНТУРНЫЙ прил. агентура..., агентуралық; ~ые сведения агентуралық мағлұматлар; ~ая разведка агентуралық разведка.

АГИТ² маниси бойынша «агитациялық» деген сөзге туура келетуғын қоспа сөзлердің биринши бөлеси, мыс.: агитбрига́да агитбригада, агитация жүргизиу бригадасы; агитпункт агитпункт, агитациялық пункт.

АГИТАТОР м. агитатор.

АГИТАТОРСКИЙ прил. агитаторлық, агитатордын.

АГИТАЦИОННЫЙ прил. агитация..., агитациялық; ~ая литерату́ра агитациялық әдебият; ~ая работа агитациялық жұмыс.

АГИТАЦИЯ ж. агитация; предвыборная ~ сайлау алдындағы агитация.

АГИТБРИГАДА ж. агитбригада, агитация жүргизиу бригадасы.

АГИТИРОВАТЬ несов. 1. (заниматься агитацией) агитация жүргизиу, агитациялау, үгитлеу; 2. кого-что, разг. (убеждать в чём-л.) инандыруу, исендириу, үгитлеу.

АГИТКА ж. разг. агитка (агитациялық мақсетке арналған әдебий хәм сүрөтшилүк шығарма).

АГИТКАМПАНИЯ ж. агитациялық мапаз.

АГИТКОЛЛЕКТИВ м. агитколлектив, агитаторлар коллективи.

АГИТМАССОВЫЙ прил. агитмассалық, ~ая работа агитмассалық жұмыс

АГИТПОЕЗД м. агитпоезд (көшпели агитпунктти темир жол составы).

АГИТПУНКТ м агитпункт, агитациялау пункту, агитациялык пункт.

АГЛОМЕРАТ м. агломерат (1. минералдар менен таӳ жынысларының бос, геӳек жыйындысы; 2. ерип биригип кеткен жуда майда руда).

АГНОСТИК м. филос. агностик (агностицизмнің тәрепдары).

АГНОСТИЦИЗМ м. филос. агностицизм (объективлик дүнъяны жам оның райажапанын законларын билиӳди бийкарлайтуғын идеалисттик философиялык тәлимат).

АГОНИЗИРОВАТЬ несов. 1. мед. бийхуш халда болуӳ, өлим халында болуӳ; 2. перен. ең соңғы күшин жумсаӳ, ең соңғы уруныӳ.

АГОНИЯ ж. 1. мед. бийхуш хал, өлим халы; 2. перен. ең соңғы уруныӳ, ең соңғы күшч жумсаӳ.

АГРАРИЙ м. аграрий (ири жер ийеси).

АГРАРНИӳЙ прил. аграр..., аграрлы, аграрлык, ~ая реформа аграрлык реформа, ~ый вопрос аграрлык мәселе.

АГРЕГАТ м. агрегат (1. бир неше түрдеги машиналардың бирикпеси; 2. курама-лы машиналарда ҳәр түрли детальлардың бирикпеси).

АГРЕССИВНО нареч. агрессив түрде, агрессивлик түрде.

АГРЕССИВНОСТЬ ж. агрессивлик, агрессивлик.

АГРЕССИВНИӳЙ прил. 1. агрессив..., агрессивлык, агрессивлик, ~ая политика империалистов империалистлердин агрессивия саясаты; 2. перен. душпанлык, қаслык, ~ый тон душпанлык дауыс.

АГРЕССИВЯ ж. агрессия (бир мамлекеттин екениш мамлекетке территориясын басып алыӳ ямаса оның гәрессизлигине шек қойыӳ ушын жасаған хуҗими), предупредит ~ую агрессиянц алдын алыӳ.

АГРЕССОР м. агрессор, басып алыӳшы, басқыншы.

АГРО мәниси бойынша «агрономиялык» деген сөзге туйра келетуғын қоспа сөзлердин биринши бөлеги, мыс. агротехника агротехника, агробиология агробиология.

АГРОБИОЛОГИЧЕСКӳЙ прил. агробиологиялык, ~ая наука агробиологиялык илим

АГРОБИОЛОГИЯ ж. агробиология (биологияның жалпы нызамлары ҳаққындағы илим).

АГРОКРУЖОК м. агрокружок (агрономиялык кружок).

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАТИВНИӳЙ прил. агрогаймелиоратив..., агрогаймелиоративлик, ~е мероприятия агрогаймелиоратив илажлар.

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАТОР м. агрогаймелиоратор (агрогаймелиорация бойынша қәниге).

АГРОЛЕСОМЕЛИОРАЦИЯ ж. агрогаймелиорация (жоқарғы өнім алыӳ ушын тоғай хожалығында климатлык жам жер шотиатын жақсылаӳ илажлары).

АГРОМИНИМУМ м. агроминимум (аӳыл

хожалығына пишисли ең зәрурли усыллардың жам илимлердин жыйындысы).

АГРОНОМ м. агроном.

АГРОНОМИЧЕСКӳЙ прил. агрономиялык; ~ая наука агрономиялык илим, ~ие достижения агрономиялык жетискенликлер.

АГРОНОМИЯ ж. агрономия (жерди ислеу жам аӳыл хожалығы ҳаққындағы илим).

АГРОПУНКТ м. агропункт (агрономиялык жетискенликлерди таратыӳ ушын арналған пункт).

АГРОТЕХНИК м. агротехник (агротехника бойынша қәниге).

АГРОТЕХНИКА ж. агротехника.

АГРОТЕХНИЧЕСКӳЙ прил. агротехника..., агротехникалык, ~е мероприятия агротехникалык илажлар.

АГРОУЧЕБА ж. агрономиялык оқуӳ

АГРОХИМИЧЕСКӳЙ прил. агрохимия, агрохимиялык.

АГРОХИМИЯ ж. агрохимия (өсимликлерди азықландырыӳ жам оларды қорғай ҳаққындағы илим).

АД м. 1. рел. дозақ, жәхәнчем; 2. перен азап, аӳырлык, жапа; ◊ кромешный ад аӳыр жағдай, дозаққа түскенден.

АДАЖИО муз. 1. нареч. (медленно, протяжно) асықпай; 2. с. нескл. адажио (музыкалык шығарма ямаса оның бөлими).

АДАМОВ прил. ~о яблоко анат. кгсвр дек түйини, жутқыншақ.

АДАПТАЦИЯ ж. 1. биол. (приспособление к окружающим условиям) адаптация, бейимлесу, ийкемлесу, үйрениу, ~ глаза көздин бейимлесуи; 2. (облегчение текста) адаптация, ийкемlestиру, жеңил летиу (тексти).

АДАПТЕР м. адаптер, сес түсируши (күшейткиш арқалы сести жазып түсируи ушын қурылыс).

АДАПТИРОВАННИЙ 1. прич. от адаптировать; 2. прил. адаптирланған, адатация етилген, ийкемlestирилген, жеңилlestирилген; ~ текст ийкемlestирилген текст

АДАПТИРОВАТЬ сов и несов. что адатациялау, адатация етиу, ийкемlestириу, жеңилlestириу.

АДВОКАТ м. 1. юр. адвокат, ақлаушы; 2. перен. (защитник) жақлаушы.

АДВОКАТСКӳЙ прил. юр. адвокатлык, ~ая деятельность адвокатлык хызмет **АДВОКАТУРА** ж. 1. (деятельность адвоката) адвокатура, адвокатшылык хызмет; 2. соб.чр. адвокатлар.

АДЕКВАТНИӳЙ прил. адекватлы, уқсас, мегзес, ылайық, барабар, тең, тууры келетуғын, ~е понятия адекватлы түсиниклер.

АДЕНОИДЫ мн. (ед. аденоид м.) мед. аденоид (жутқыншақтың исиӳи).

АДЕПТ м. тәрпедар (қандай да бир тәлиматтың).

АДЖАРСКИЙ прил. Аджар..., аджардың; ~ аул аджар аӳылы.

АДЖАРЦЫ мн. (ед. аджарец м., аджарка ж.) аджарлар, аджарлылар (Аджар АССРда туруышы тийкарғы халық).

АДМИНИСТРАТИВНО - ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЙ прил. административ-территориялык; ~ое деление СССР СССРдың административ-территориялык бөлініні.

АДМИНИСТРАТИВНО - ХОЗЯЙСТВЕННЫЙ прил. административ-хожалықлық.

АДМИНИСТРАТИВНЫЙ прил. административ..., административлик; ~ая должность административлик хызмет орны; в ~ом порядке административ жолы менен, административ тәртіпте; ~ое высказание административлик жаза.

АДМИНИСТРАТОР м. администратор, жууапы басқарушы, хәкім.

АДМИНИСТРАТОРСКИЙ прил. администраторлық, хәкімшилик; ~е способности администраторлық уқыптар.

АДМИНИСТРАЦИЯ ж. 1. (учреждения) администрация, мекеме басқаруы; 2. собир. администрация, мекеме басшылары.

АДМИНИСТРИРОВАНИЕ с. администраторлық етіу, хәкімшилик, бюрократлы түрде басқарушылық.

АДМИНИСТРИРОВАТЬ несов. администраторлық етіу, хәкімшилик етіу, бюрократлық түрде басқаруы.

АДМИРАЛ м. адмирал; ~ флота флот адмиралы.

АДМИРАЛТЕЙСКИЙ прил. адмиралтействовлық.

АДМИРАЛТЕЙСТВО с. адмиралтейство (1. корабльлардың қурылатуғын, қуралланатуғын хәм ремонтланатуғын орны; 2. патша Россиясында хәм Англияда теңиз флот ислерін басқаратуғын орган).

АДМИРАЛЬСКИЙ прил. воен.-мор. адмирал..., адмираллық; ~ое звание адмираллық атақ; ~ий корабль адмирал кораблы.

АДРЕС м. 1. адрес; тóчный ~ туўры адрес; домашний ~ үй адреси; дать ~ адрес беруі; переменить ~ адрес өзгертіу; доставить письмо по ~у хатты адреси бойынша тапсыруы; 2. (письменное приветствие) адрес, қулықлау хат; юбилйр получил много адресов юбилйр көп қулықлау хатлар алды; ♦ не по ~у керек жерине емес, тийисли орнына емес; обращаться не по ~у керек жери менен сөйлесіу; по ~у кого-л. бирейдің адреси бойынша, бирейге қарата; в ~ кого-л. бирейге, бирейдің атына; в ~ советской делегации совет делегациясының атына.

АДРЕСАНТ м. адресант, хат жиберіуші.

АДРЕСАТ м. адресат, хат алыушы; за ненахождением ~а хат алыушының табылмағанлығы ушын.

АДРЕСНЫЙ прил. адрес...; ~ый стол адрес столы; ~ая книга адрес китабы.

АДРЕСОВАТЬ сов. и несов. кого-что, кому-чему жиберіу, адреске жиберіу, адреслеу; это письмо ~овано вам бул хат сияң адресинизге жиберилген.

АДРЕСОВАТЬСЯ сов. и несов. к кому-чему барып сорау, хат арғалы сорануы.

АДСКИ нареч. разг. жүде, жүде хәм, өбден, оғада; я ~ устал мен жүде хәм шаршадым.

АДСКИЙ прил. 1. (ужасный, невыносимо трудный) оғада жаман, жүде ауыр, өбден қыйын; дорога ~ая оғада жаман жол; 2. разг. (чрезвычайный, чрезвычайный) шектен тыс, хәдден асқан, қатты, шыдап болмайтуғын; ~ое терпение шектен тыс шыдамлық; ~ая боль шыдап болмайтуғын ауыруы; 3. (зловный, коварный) жаман, харам, жауыз; ~ий замысел жауыз нийет, харам ой.

АДСОРБИРОВАТЬ сов. и несов. что, физ., хим. адсорбциялау, сиңіріу.

АДСОРБЦИЯ ж. физ., хим. адсорбция, сиңіріу.

АДЪЮНКТ м. адъюнкт (жоқарғы әскерий оқыу орнындағы аспирант).

АДЪЮНКТУРА ж. адъюнктура (жоқарғы әскерий оқыу орынларындағы аспирантура).

АДЪЮТАНТ м. воен. адъютант (әскерий начальниктің қасында я штабта хәр турли тапсырмаларды орындайтуғын офицер).

АДЪЮТАНСКИЙ прил. адъютанттың, адъютантлық; ~е обязанности адъютантлық ұазыпалар.

АДЫГЕЙСКИЙ прил. адыгей..., адыгейдің; ~ язык адыгей тилі.

АДЫГЕЙЦЫ мн. (ед. адыгеец м., адыгейка ж.) адыгейлер (Адыгей хәм Черкес автономиялық областларында жасаушы негизги халық).

АЖИОТАЖ м. 1. ажиотаж (капиталисттик жәмийетте бахалы қағазлардан ямаса товарлардан артық қун алыу мақсетинде олардың бахаларын көтеріу ямаса тусириу); биржевой ~ биржалық ажиотаж; 2. перен. (сильное возбуждение, волнение) хәулілгнү, тынышсызлануы, қатты қызыу.

АЖУР 1 м. уст. шилтер; торлы гезлеме (еки жағына өткерип тоқуы, нағыс салыу хәм ұсындай гезлеме).

АЖУР II нареч. бухг. ажур (счетоводлық исте операциялардың исленген күни бухгалтер дәптерлерине жазып барылуы).

АЖУРНЫЙ прил. 1. (сквозной, прозрачный) шилтерли, торлы; ~е перчатки торлы қолғап; 2. перен. (искусно сделанный) шебер исленген, пухта исленген.

АЗ м. 1. уст. аз (рустың «а» хәрибинің ески аты); 2. мн. азы (первоначальные сведения) бастан, ең дәслепки мағлұматлар, басланғын, түпкір; начать с азоб бастан баслау; ♦ ни азә не зная хеш нәрсе билмеу, дым түсинбеу, түк билмеу.

АЗАРТ м. кумар, қызығыу, берилиу; войти в ~ кумар туғуы; работать с ~ом кумар менен ислеу.

АЗАРТНО нареч. кумарланып, қызығып, берилип; ~ играть во что-л. бир нәрсени кумарланып ойнау.

АЗАРТНЫЙ прил. кумарлы, қызық, берилгенлик; ~ый спор кумарлы бөсеки; ~ая игра кумарлы ойын.

АЗБУКА ж. 1. (алфавит) әлиппе, алфавит; выучить ~у әлиппени ядмап алыу; 2. (букварь) әлиппе, әлиппе китабы; 3. перен. (основа чего-л.) баслама, негиз; тийкар; ♦ ~а Морзе Морзе азбукасы (теле-

графта ҳариплерди бериў ушын қолланылатуғын шартли белгилер); нотная ~ а нота азбукасы (музыка сеслериниң белгилериниң жыйнағы).

АЗБУЧНЫЙ прил. 1. әлиппе...; ~ ые прописи әлиппе жазыўлары; 2. перен. (общеизвестный) ҳәммеге мәлим, ҳәр кимге белгил; ~ ая йстина ҳәммеге мәлим ҳақықат.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИЙ прил. Азербайджан..., азербайджаниың; ~ ая нефть азербайджан нефти.

АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ мн. (ед. азербайджанец м., азербайджанка ж.) азербайджанлар, азербайджанлылар (Азербайджан ССРында жасайтуғын тийкаргы халық).

АЗИАТ м. (коренной житель Азии) Азия адамы.

АЗИАТСКИЙ прил. Азия..., азиялы; ~ материк Азия материги.

АЗИМУТ м. 1. астр., геод. азимут (меридианның тегислиги менен тик тегисликтиң арасындағы бурый); 2. воен. азимут (берилген бағыт пенен арқаға қараған бағытты қурайтуғын мүйеи); ндті по ~ у азимут бойынша жүриў.

АЗИТ м. азот (химиялық элемент).

АЗОТИРОВАТЬ сов. и несов. что азотлаў, азот бериў; ~ почва жерге азот бериў.

АЗОТИСТЫЙ прил. хим. азот..., азотлы; ~ е удобрения азотлы төгиллер.

АЗОТНЫЙ прил. хим. азот..., азотлы; ~ ая кислота азот кислотасы.

АИСТ м. ләймек.

АЙ межд. 1. (выражает боль, испуг, страх) ой, бай-бай; ай-ай-ай! — закричал он ой-ой-ой! — деп бақырып жиберди ол; 2. (выражает неудовольствие, упрек, порицание) әй; ай, как это нехорошо! әй, буның жақсы емес; 3. (выражает удивление, восхищение) хой; ай-ай-ай! какой голос! хой, хой, хой! қандай дауыс! ◇ ай да... өне..., өнекей..., мине қандай...; ай да молодец! өне жигит!

АЙВА ж. бийи (ағаш хәм мийе).

АЙВОВЫЙ прил. бийн...; бийиден исленген.

АЙМАК м. аймак (1. Бурят АССРда хәм Алтай автономиялы областында район деген сөз; 2. Монгол Халық Республикасында: ири хәкимлик-территориялық бирлик).

АЙРАН м. айран.

АЙСБЕРГ м. айсберг (ығып жүретуғын музлы тау).

АКАДЕМИЗМ м. академизм (1. илимий хәм оқыў ислеринде практикадан және турмыстың талапларынан шетленген теориялық бағыт; 2. сүйрет салыў искусствосындағы бағдар).

АКАДЕМИК м. академик; почётный ~ хурметли академик.

АКАДЕМИЧЕСКИЙ прил. 1. академия..., академиялық, академияның; ~ ий устав академия уставы; ~ ое издание академия баспасы; 2. (учебный) академиялық; ~ ий год академиялық жылы; ~ ий час академиялық саат; 3. (следующий принципам академизма) академиялық; ~ ая жи-

вопись академиялық живопись; 4. перен. академиялық; ~ ий спор академиялық тартыс; ◇ ~ ий театр академиялық театр.

АКАДЕМИЧНОСТЬ ж. академизмлик, практикадан қол үзгенлик, турмысқа байланыссызлық.

АКАДЕМИЯ ж. академия; Академия наук СССР СССР Илимлер академиясы; сельскохозяйственная ~ ауыл хожалық академиясы; военная ~ өскерий академиясы; ~ художеств художествольқ академиясы.

АКАЦИЯ ж. бот. акация, сәрби ағаш.

АКВАМАРИН м. мин. аквамарин (қасыл тас).

АКВАМАРИНОВЫЙ прил. аквамарин...; аквамариннен исленген.

АКВАРЁЛЬ ж. 1. (краска) акварель, акварель бояуы; 2. (картина, рисунок) акварель сүйрети.

АКВАРЁЛЬНЫЙ прил. иск. акварель...; ~ рисунок акварель сүйрети.

АКВАРИУМ м. аквариум (балық өсириў ушын исленген ҳаўыз).

АКВЕДУК м. акведук (суў өткеретуғын трубалары бар көпир).

АККЛИМАТИЗАЦИОННЫЙ прил. климатласғанық, климатласатуғын, көнлигетуғын, бейимлестетуғын.

АККЛИМАТИЗАЦИЯ ж. климатласыў, көнлигиў, бейимлениў; опыты по ~ и новых сортов пшеницы бийдайдың жаңа сортларын климатластырыў бойынша тәжірибелер.

АККЛИМАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что климатластырыў, көнликтириў, бейимлендириў.

АККЛИМАТИЗИРОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. (о животных, растениях) климатласыў, бейимлениў, бейимлендирилиў, көнликтирилиў; 2. перен. (о человеке) көнлигиў, үйреніў.

АККОМОДАЦИЯ ж. аккомодация, ийкемлесіў, көнигиў; ~ глаза кездиң ийкемлесіўи.

АККОМПАНЕМЕНТ м. аккомпанемент, қосылыў; петь под ~ рояля рояльға қосылып қосық айтыў.

АККОМПАНИАТОР м. аккомпанементшы, аккомпанемент етиўши.

АККОМПАНИРОВАТЬ несов. кому-чему, на чём аккомпанементлеў, қосылып шертиў.

АККОРД м. аккорд (музыкалық сеслердиң үнлесип қосылыўы); взять несколько ~ ов бир неше аккордларды алыў; заключительный ~ 1) муз. соңғы аккорд; 2) перен. ақырғы ұақыя, тамамланған хәдийсе.

АККОРДЕОН м. аккордеон (музыка әсбабы).

АККОРДЕОНИСТ м. аккордеоншы, аккордеон шертиўши.

АККОРДНЫЙ прил. аккордлық, кесип берилген (договор бойынша берилген); ~ ая работа аккордлық жұмыс, кесип берилген жұмыс; ~ ая оплата труда мийнеттиң аккордлық төлемі.

АККРЕДИТИВ м. фин. аккредитив (бир кредит мәкемесиниң екінши бирейге ақша төлеї ҳаққындағы көрсетпеси).

АККРЕДИТИВНЫЙ прил. фин. аккредитив...; ~ая форма расчётов есапласыу-дың аккредитив түри.

АККРЕДИТОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. фин. ақшаны алыуды исеніуі, ақшаны алыуды тапсыруу; сауда ислерін исеніуі, сауда ислерін тапсыруу; 2. дип. үекил етип белгілеу.

АККУМУЛИРОВАНИЕ с. аккумуляциялау, жыйыу, топлау, жәмлеу.

АККУМУЛИРОВАТЬ несов. что аккумуляциялау, жыйыу, топлау, жәмлеу.

АККУМУЛЯТОР м. тех. аккумулятор, жыйнағыш, топлауыш (электр қуатын).

АККУМУЛЯТОРНЫЙ прил. тех. аккумулятор..., аккумуляциялық; ~ая батарея аккумулятор батареясы.

АККУМУЛЯЦИЯ ж. аккумуляция, жыйыну, топлану, жәмленіу; ~энергии энергияның топлануы.

АККУРАТНО нареч. 1. (исправно, точно) пухта, тәртіпті; өз ұақтында, кешіктірмей; ~отвечать на письма хатларға өз ұақтында жууап қайтаруу; 2. (тщательно) пухта, шебер, пысық, таза етп; ~переписать что-л. бир нәрсені пухта етип кешіріп жазуу; быть ~одётым пухта кийінуу.

АККУРАТНОСТЬ ж. пухталық, шеберлік, тәртіпшілік, пысықшылық, тазалық; проявить ~пухталық көрсетуу.

АККУРАТНЫЙ прил. 1. (исполнительный) тәртіпті, пухта, ықшамлы; ~ый работник пухта хызметкер; 2. (тщательно сделанный) уқылы, шебер, пухта исленген, пысық исленген, таза; ~ая работа пухта исленген жұмыс.

АКР м. с.-х. акр (Англия хәм Арқа Америкадағы 4047 м² ге барабар жер майданы).

АКРОБАТ м. акробат (цирктегі шебер гимнастикашы, дәрйазшы).

АКРОБАТИКА ж. акробатика (гимнастиканың хәм цирк өнеринің түрі).

АКРОБАТИЧЕСКИЙ прил. акробат..., акробатикалық; ~е упражнения акробатикалық шынығылар.

АКРОБАТКА женск. от акробат.

АКРОПОЛЬ м. ист. акрополь (әдетте тебишikte орналасқан ғийемі грек қаласының негізгі қоршалған бөлегі, қорған, кремль).

АКСАҚАЛ м. ақсақал.

АКСЕЛЬБАНТЫ мн. (ед. аксельбант м.) аксельбантлар (патшалық Россияда хәм басқа елдерде генераллар, офицерлер, адъютантлар ийініне тағатуғын шылыбыр).

АКСЕССУАР м. 1. (принадлежность чего-л.) аксессуар (бир нәрсеге тийісли буйымлар); 2. мн. аксессуары (детали, дополняющие что-л.) екінші дәрежелі ұақыялар, майда-шүйде бөлеклер (живописьте, скульптурада, әдебиетте); 3. театр. (бутафория) аксессуар (театр сақнасының майда затлары).

АКСИОМА ж. аксиома (1. илимде дәлелсіз қабыл етілетуғын қайғыда, режес; 2. перен. шексіз шындық, хақықатлық).

АКТ м. 1. (действие, событие) ұақыя, акт, айрықша ис; террористический ~ тер-

рористлик акт; 2. (указ, постановление) акт, қарар; ~на вечное пользование землей жерді мәңгі пайдалануына берілгендик акты; 3. юр. акт; обвинительный ~ айыплау акты; составить ~ акт дүзюу, акт жасау; 4. театр. перде, акт; комедия в трёх актах үш перделі комедия; ♦ акты гражданского состояния граждандық хәлет ақтары (мәлекет органдары тәртіпінен туғылыу, қайтыс болуу, пеке хәм ажырасуу фактларын жазып отыруу).

АКТЁР м. 1. актёр (артист); комический ~ комедиялық актёр; 2. перен. разг. (пришорщик) жөгі, жөдігей.

АКТЁРСКИЙ прил. актёр..., актёрлық; ~ое мастерство актёр шеберлігі.

АКТИВ I м. собир. актив, белсенді; партийный ~ партия активі; созвать ~ актив шақыруу.

АКТИВ II м. 1. фин. актив (макеме балансының бөлімі); 2. перен. табыс, жетіскенлік; записать что-л. себе в ~ бир нәрсені өз табысына жазуу.

АКТИВИЗАЦИЯ ж. активленіу, активлесіу, жанлануу.

АКТИВИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что активлендіруу, жанландыруу.

АКТИВИСТ м. активист, белсенді.

АКТИВИСТКА женск. от активист.

АКТИВНО нареч. актив, белсенді; ~участвовать в общественной работе жөмийетлік жұмыста актив қатнасуу.

АКТИВНОСТЬ ж. активділік, белсенділік; политическая ~ трудящихся мийнеткерлердің сияси активділігі; проявлять ~ активділік көрсетуу.

АКТИВНЫЙ I прил. 1. (деятельный, энергичный) актив..., белсенді, искер; ~ый комсомолец актив комсомолец; 2. (действующий, развивающийся) актив..., күшейіуші, улғайыушы; ~ый процесс в лёгких өкпедегі актив процесс; ♦ ~ое избирательное право полит. актив сайлау хуқықы.

АКТИВНЫЙ II прил. бухг. актив...; ~баланс актив баланс (киристің шығыстан көп болуы).

=**АКТИВНЫЙ** бирінші бөлегінде қанша ақп болса, сонша ақтты көрсетуғын қоспа сөзлердің екінші бөлегі, мыс.: одноактивный бир ақтлы; двухактивный екі ақтлы.

АКТОВЫЙ прил. актовый; ~зал (салтанатлы мәжліс өткерілетуғын зал).

АКТРИСА женск. от актёр.

АКТУАЛЬНОСТЬ ж. актуальлық, жүде зөрүрлік, айрықша өхмийетлілік; ~научной темы илимий теманың актуальлығы.

АКТУАЛЬНЫЙ прил. актуаль..., актуальлы, жүде зөрүрлі, айрықша өхмийетлі; ~вопрос актуальлы мәселе.

АКУЛА ж. акула (балық).

АКУСТИКА ж. 1. акустика (физиканың бөлімі); 2. еситілу; хоршоя ~ жақсы еситілуу.

АКУСТИЧЕСКИЙ прил. акустикалық, еситілушілік; ~е условия зала залдың еситілушілік жағдайы.

АКУШЕР м. акушер (акушерлік бойынша қәниге врач).

АКУШЁРКА ж. акушерка.
АКУШЁРСКИЙ прил. акушер..., акушерлик.

АКУШЁРСТВО с. 1. (отдел медицины) акушерлик (медицинаның бөлүмү); 2. (деятельность акушера, акушерки) акушер хызматы, тууушыга жәрдем көрсөтүү иси.

АКЦЕНТ м. 1. лингв. (ударение) пөт; пөт белгиси, акцент; 2. (произношение) акцент, сөйлөү өзгөчүлүгү; **говори́ть с ~ом** акцентпенен сөйлөү; **◇ сде́лать ~ на чём-л.** бир пикирди ныгайтып айтыу, бир нерсеге айрыкша кеңил бөлиү.

АКЦЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. что и без доп. 1. лингв. (ставит акцент) акцент койуу; 2. перен. бир пикирди ныгайтып айтыу, бир нерсеге айрыкша кеңил бөлип айтыу.

АКЦЕПТ м. акцепт (1. юр. келишимдеги койылган шарттарга ыңгайлык берүү; 2. счёту аркалы төлөүгө берилген ыңгайлык жана төлөү кагазларына разы болуп койулган кол).

АКЦЕПОВАТЬ сов. и несов. что, фин. акцептлөү (акша документтерин төлөүгө қабыллау).

АКЦИЗ м. акциз (капиталисттик елдерде ҳам патша Россиясында: гөй бир товарларга салынуугун жанапай салгырт).

АКЦИЗНЫЙ прил. акциз..., акцизлик; ~ сбор акциз жыйымы.

АКЦИОНЕР м. акционер (акция ийеси, акционерлик мамекениң шериги).

АКЦИОНЕРНЫЙ прил. акциялык, акцияга тийкарланган; ~ое общество акциялык уйым.

АКЦИОНЕРСКИЙ прил. акционерлик.

АКЦИЯ I ж. 1. эк. акция (капиталисттик карханаларда қолланылатуғын бахалы қағаз); 2. перен. мн. акция қәдир, баха, тәсир; их ~и пәдают олардың тәсири кемейип баратыр.

АКЦИЯ II ж. полит. акция (бир мақсетке жетүү ушын исленген ҳарекет); дипломатическая, ~ дипломатиялык акция.

АҚЫН м. ақын, бахсы.

АЛБАНСКИЙ прил. албан..., албаниың; ~ язык албан тили.

АЛБАҢЦЫ мн. (ед. албанец м., албанка ж.) албанлар, албанлығар (Албанияда туруушы тийкарғы халық).

АЛГЕБРА ж. алгебра.

АЛГЕБРАЙЧЕСКИЙ прил. алгебра..., алгебралық; ~е формулы алгебра формулалары.

АЛЕБАРДА ж. ай балта.

АЛЕБАСТР м. алебастр, ҳәжже.

АЛЕБАСТРОВЫЙ прил. алебастр..., ҳәжже...; алебастрдан исленген, ҳәжжеден исленген.

АЛЕЎТЬ несов. 1. (становится алым) қызаруу; восток ~л күн шығар қызарды; 2. (виднется — об алом) қызарып көринуу, қызарып саз беріу.

АЛЖИРСКИЙ прил. Алжир..., алжирдин.

АЛЖИРЦЫ мн. (ед. алжирец м., алжирка ж.) алжирлылар, алжирлар (Алжир халқы).

АЛИБИ с. нескл. юр. алиби (жынаят уақтында айыпкердиң иске қатнасы жоқлығын дәлилдеу ушын басқа бир жерде болуу); **доказа́ть своё ~** өз алибиин дәлилдеу.

АЛИЗАРИН м. хим. ализарин.

АЛИЗАРИНОВЫЙ прил. хим. ализарин...; ализариннен таярланған.

АЛИМЕНТНЫЙ прил. юр. алимент..., алиментлик; ~е платежи алиментлик төлеулер.

АЛИМЕНТЫ только мн. юр. алимент; **получа́ть ~** алимент алуу; **плати́ть ~** алимент төлеу.

АЛКАЛОИД м. хим. алкалоид (ишінде азоты бар силтили органикалық зат).

АЛКОГОЛИЗМ м. алкоголизм, мәскүнемлик, ишиушилик.

АЛҚОҒОЛИК м. арақхор, мәскүнем.

АЛҚОҒОЛЬ м. алкоголь (спирт хәм спиртли ичимликлер).

АЛҚОҒОЛЬНЫЙ прил. алкоголь..., алкогольли, спиртли; ~е напитки алкогольли ичимликлер.

АЛЛАХ м. алла, қудай; **◇ одному ~у** известно хеш кимге мәлим емес, хеш ким билмейди.

АЛЛЕГОРИЧЕСКИЙ прил. аллегориялы, астарлы мәнили; ~ жанр аллегориялы жанр.

АЛЛЕГОРИЧНОСТЬ ж. аллегориялық, астарлы мәнилик.

АЛЛЕГОРИЧНЫЙ прил. аллегориялы, астарлы мәнили.

АЛЛЕГОРИЯ ж. аллегория, астарлы мәни.

АЛЛЕГРО муз. 1. нареч. (быстро, оживлённо) тез, жылдам; 2. с. нескл. аллегро (музыкалық шығарма ямаса оның бөлімі).

АЛЛЕЯ ж. аллея, қыябан (еки жағына ағашлар егилген жол).

АЛЛИГАТОР м. аллигатор (крокодилдиң бир түри).

АЛЛИТЕРАЦИЯ ж. лит. аллитерация (сөзлик жағының тәсириң күшейтүү ушын биргелки үнсизлердиң топлануы келиуі, мыс.: жар жығылып жалп етті).

АЛЛО межд. алло (телефон арқалы сөйлескенде «тыңлап турыппан», «тыңлаңыз» деген мәнини билдиреди).

АЛЛЮР м. аллюр (ат жүрисиңнің түри).

АЛМАЗ м. алмас (1. хасыл тас; 2. усы тастың жуқа қыйындысы, шийше кесіуіге қолланады).

АЛМАЗНЫЙ прил. алмас...; алмастан исленген; ~ блеск алмас жалтырағы.

АЛОГИЗМ м. алогизм (1. логикаға қайшы келиуішилик; 2. күлкили болуу ушын логикалық байланысларды бузып көрсететуғын стилистикалық усул).

АЛОГИЧЕСКИЙ прил. см. алогичный.

АЛОГИЧНЫЙ прил. логикасыз, логикаға қарсы келетуғын.

АЛОЭ с. нескл. бот. алоэ (тропикалық хәм субтропикалық өсімлик).

АЛТАЙСКИЙ прил. Алтай..., алтайлық, алтайдық; ~ с языкы Алтай тиллери.

АЛТАЙЦЫ мн. (ед. алтаец м., алтайка ж.) алтайлылар (РСФСР Алтай крайының Тау-Алтай автономиялы областьтында жасаушы халық).

АЛТАРЬ м. церк. алтарь (тахт туратуғын ширкеудің шығыс бөлімі).

АЛТЫН м. уст. үш тыйын; не было ни гроша, да вдруг ~ погов. соқыр тыйын табалмай, бир байлыққа жолығыу.

АЛФАВИТ м. әліппе, алфавит; латинский ~ латын әліппесі; греческий ~ грек әліппесі; по ~ у алфавит бойынша, алфавит тәртіби бойынша.

АЛФАВИТЦЫЙ прил. әліппе..., алфавит..., алфавитлик; ~ ый указатель алфавитлик көрсеткіш; расположить в ~ ом порядке алфавит тәртіби бойынша орналастыруу.

АЛХИМИК м. алхимик (алхимия менен шуғылланыушы).

АЛХИМИЯ ж. алхимия (орта әсирдеги мистикалық тәлімат).

АЛЧНО нареч. аш көзлик пенен, ипсикаулық пенен, дүньяпаразлық пенен, сықмарлық пенен.

АЛЧНОСТЬ ж. аш көзлик, ипсикаушылық, дүньяпаразлық, сықмарлық.

АЛЧНЫЙ прил. аш көз, ипсикау, дүньяпараз, сықмар.

АЛЫЙ прил. ашық қызыл; ~ е робы ашық қызыл гүлдер.

АЛЫЧА ж. алша (ағаш хәм мийге).

АЛЫЧЕВЫЙ прил. алша...; алшадан исленген.

АЛЬБАТРОС м. зоол. альбатрос (құс).

АЛЬБИНИЗМ м. альбинизм (пигменттің денеде жетіспеушілігінен теринің, шаштың ағарыуы).

АЛЬБИНОС м. альбинос (альбинизм белгілери бар адам, қайған ямаса өсімлік).

АЛЬБОМ м. альбом; ~ для марок маркалар үшін альбом.

АЛЬБОМНЫЙ прил. альбомның, альбомға арналған.

АЛЬБУМИНЫ мн. (ед. альбумин м.) биохим. альбуминдер (судда ерийтуғын бир топар майда белоклар).

АЛЬМАНАХ м. альманах (көркем-әдебиетлік, тарихий хәм публицистикалық шығармалардың жыйнағы).

АЛЬПИЙСКИЙ прил. Альпы...; бийік тау...; ~ е луга бийік тау жайлаулары.

АЛЬПИНИЗМ м. альпинизм (бийік таулардың төбесіне шығу спорты).

АЛЬПИНИСТ м. спорт. альпинист (альпинизм менен шуғылланыушы).

АЛЬПИНИСТКА женск. от альпинист.

АЛЬПИНИСТСКИЙ прил. спорт. альпинист..., альпинистлик; ~ лагерь альпинистлик лагерь.

АЛЬТ м. альт (1. баланың ямаса қалдың жуған дауысы; 2. тарлы ямаса дем менен шерттуғын саз әсбабы).

АЛЬТЕРНАТИВА ж. альтернатива (еки ямаса бир неше мүмкіншіліктен бирейін таңдап алыу зәрүрлігі)

АЛЬТЕРНАТИВНЫЙ прил. альтернатив..., альтернативалық; ~ ое решёние альтернативалық шешіу.

АЛЬТИМЕТР м. альтиметр (ушыу бийіклігін анықлайтуғын авиациялық әсбап).

АЛЬТОВЫЙ прил. муз. альт...; ~ тон альт тоны.

АЛЬТРУИЗМ м. альтруизм (өзинің жеке мәплерінен басқалар үшін бас тартуу).

АЛЬТРУИСТ м. альтруист (өз хәрекетінде альтруизмді қолланатуғын адам).

АЛЬТРУИСТИЧЕСКИЙ прил. альтруистлик, альтруизмге негізленген; ~ по-ступок альтруистлик ис.

АЛЬТРУИСТИЧНЫЙ прил. см. альтруистический.

АЛЬТРУИСТКА женск. от альтруист.

АЛЬФА ж. альфа (грек әліппесінің бирінші хәрбиінің аты); $\diamond$ ~ а и омега басы хәм аяғы, ең тийкарғысы; от ~ ы до омеги бастан аяғына шейін.

АЛЮМИНИЕВЫЙ прил. алюминий..., алюминийлі; алюминийден исленген; ~ ая промышленность алюминий санааты; ~ ая посуда алюминийден исленген ыдыс.

АЛЮМИНИЙ м. алюминий.

АЛЯПОВАТЫЙ прил. келіспексіз, көріксіз, турпайы исленген, турпайы, жарасықсыз.

АМАЗОНКА ж. уст. амазонка (1. салт атлы хая; 2. атқа салт мингенде кийетуғын хаялдың узын көйлегі).

АМАЛЬГАМА ж. 1. хим. амальгама (бир металлдың сынап пенен еритпесі ямаса сынапқа қосылған металлдардың қоспасы); 2. перен. (смесь разнородных вещей) құрама, қосынды.

АМАЛЬГАМИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (сплавлять) амальгамалау (металлды сынап пенен еритуу); 2. (покрывать амальгамой) амальгамалау; ~ зёркало айнаны амальгамалау.

АМАЛЬГАМНЫЙ прил. амальгамлы.

АМБАР м. хамбар.

АМБАРНЫЙ прил. хамбар..., хамбардың.

АМБИЦИЈА ж. өзін сүйіушілік, намысгөйлік, намысшыллық, менменлік; человек с ~ ей өзін сүйіуші адам; Удириться в ~ ю қатты өкпелілігін билдіріу.

АМБРА ж. жупар.

АМБРАЗУРА ж. амбразура (1. воен. топтан, миномёттан, пулемёттан хәм т. б. оқ ататуғын тесік; 2. айна, қапы үшін исленген тесік).

АМБУЛАТОРИЯ ж. амбулатория.

АМБУЛАТОРНЫЙ прил. амбулатория..., амбулаториялық; ~ приём амбулаториялық қабы етуу; ~ больной амбулаториялық кесел адам.

АМЕБА ж. амёба (ең эпийайы бир клеткалы қайған).

АМЕРИКАНСКИЙ прил. Америка..., американ...; ~ материк Америка материгі.

АМЕРИКАНЦЫ мн. (ед. американец м., американка ж.) америкалылар, американдылар (Америка Құрама Штатларының халқы).

АМЕТИСТ м. мин. аметист (қасыл тмс).

АМЕТИСТОВЫЙ прил. аметист..., аметистли; аметистен исленген.

АММИАК м. хим. аммиак (ийиси жағымсыз, реңсиз газ).

АММИАЧНЫЙ прил. хим. аммиак..., аммиаклы; ~е соединёния аммиаклы бирикпелер.

АММОНАЛ м. хим. аммонал (жарылғыш зат).

АММОНИЙ м. хим. аммоний (азот хәм водород атомларының бирикпеси).

АМНИСТИРОВАНИЕ с. амнистия беріу, амнистия бойынша босатыу, кеширіу, кеширим беріу.

АМНИСТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что амнистия беріу, амнистия бойынша босатыу, кеширіу, кеширим беріу.

АМНИСТИЯ ж. амнистия, кеширим; освободить кого-л. по ~и амнистия бойынша босатыу.

АМОРАЛЬНОСТЬ ж. бийәдеплик, аморальлық, моральсызлық, бузқлық.

АМОРАЛЬНЫЙ прил. бийәдел, амораль..., моральсыз, бузқ; ~ый поступок бузқ ис; ~ое поведение аморальлық жүрис-түрис.

АМОРТИЗАТОР м. тех. амортизатор (машиналарда, аппаратларда хәм т. б. секириу, шикиниу ямаса соғыу хәрекетин пәсейтиу үшін орнатылған құрылыс).

АМОРТИЗАЦИОННЫЙ прил. амортизациялық; ~ый срок амортизациялық мүддет; ~ое устройство амортизациялық құрылыс.

АМОРТИЗАЦИЯ ж. амортизация (1. затлардың жұмсалыу, тозыуына қарай бақаларының кемийі; 2. силкиниу, соқлығыу хәрекеттерин пәсейтиу үшін қойылатуғын зат).

АМОРТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что амортизация ислеу, амортизациялау.

АМОРФНОСТЬ ж. 1. хим., мин. аморфлық, кристалланбағандық; 2. (бесформенность, распылчатость) формасызлық, қәлипсизлик.

АМОРФНЫЙ прил. 1. хим., мин. аморфлы, кристалланбаған; ~ое вещество аморфлы зат; 2. (бесформенный, распылчатый) формасыз, қәлипсиз.

АМПЕР м. физ. ампер (электр тоғының күшин өлшей бириги).

АМПЕРМЕТР м. физ., тех. амперметр (электр тоғының күшин өлшейтуғын аспап).

АМПЛИТУДА ж. физ. амплитуда (теңселіп, тербеліп тұрған денениң тең салмақлы қалынан ең көп айысыуы); ~ колебания маятника маятниктиң теңселиу амплитудасы.

АМПЛУА с. нескл. 1. театр. ампула (актёрдың ұқыбына ылайық келетуғын рольлерди атқарыуы); ~ комика комиктиң ампуласы, масқарапаздың ампуласы; 2. перен. ис, кер, жағдай; это не моё ~ бул менің көрим емес.

АМПУЛА ж. мед. ампула (аз мұғдардағы дәрилерди, сывороткаларды хәм т. б. сақлау үшін пүткіллей бекитилген ыдыс).

АМПУТАЦИЯ ж. мед. ампутация, кесип

таслау, кесип таслануы; ~ ноги аяқтың кесип таслануы.

АМПУТИРОВАТЬ сов. и несов. что ампутация етиу, кесип таслау.

АМУЛЕТ м. тумар.

АМФИБИЯ ж. амфибия (1. суу хәм құрғақлықта жасайтуғын хайуан; 2. сууда хәм құрғақлықта да өсетуғын өсімлик; 3. сууда хәм құрғақлықта ушып қонатуғын самолёт ямаса құрғақлықта хәм сууда жүретуғын автомобиль, танк).

АМФИБРАХИЙ м. лит. амфибрахий (силлабо-тоникалық қосық дүзилисинде буғынлы стопа).

АМФИТЕАТР м. 1. театр. амфитеатр; 2. в знач. нареч. амфитеатром дегереклешип, қоршалып; город расположен ~ом қала дегереклешип жайласқан.

АНАБИОЗ м. биол. анабиоз (ғей бир тири организмлердиң тиришилик етиуиниң ұақытта тоқталыуы).

АНАКОНДА ж. анаконда (удаулар тұқымына киретуғын ең ири жылан).

АНАЛИЗ м. в разн. знач. анализ; химический ~ химиялық анализ; качественный ~ сапалық анализ; ~ крови қанның анализи; ~ художественного произведения өдебий шығарманың анализи; производить ~ анализ етиу.

АНАЛИЗАТОР м. анализатор (1. затлардың, құбылыстардың хәм т. б. анализин ислеутиғын хәр түрли приборлардың аты; 2. анализ жасау үшін нерели құрамалардың жыйындысы).

АНАЛИЗИРОВАНИЕ с. анализлеу, анализ етиу, анализ жасау, таллау.

АНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что анализлеу, анализ етиу, анализ жасау, таллау.

АНАЛИТИК м. аналитик, анализши, анализлеуши, таллаушы.

АНАЛИТИЧЕСКИЙ прил. 1. аналитик, анализге негизленген, таллауға тийкарланған; ~ий метод анализлик усыл; 2. анализлейтуғын, анализ стетуғын, анализ жасайтуғын, таллаутиғын; ~ий ум анализлейтуғын ақыл; 3. аналитик, анализлеу, анализ үшін арналған; ~ие весь анализлеу тезисис; ◆ ~ая геометрия аналитикалық геометрия; ~ая химия аналитикалық химия; ~ие языки лингв. аналитик тиллер.

АНАЛОГИЧНЫЙ прил. аналогиялы, мезгес, сөйкес, ұқсаған, ұқсас; ~ий случай ұқсас ұақыя; ~ие условия сөйкес жағдайлар.

АНАЛОГИЯ ж. аналогия, мезгеслик, сөйкеслик, ұқсаслық; полная ~я толық сөйкеслик; по ~и мезгеслиги бойынша; провести ~ю аналогия жүргизиу.

АНАМНЕЗ м. мед. анамнез (кеселди биліу үшін жыйналған мағлыұмат).

АНАНАС м. бот. ананас (өсімлик хәм мийге).

АНАНАСНЫЙ прил. ананас..., ананас-тан таярланған, ананасан исленген.

АНАНАСОВЫЙ прил. см. ананасный.

АНАПЕСТ, **АНАПЕСТ** м. лит. анапест (патли буғын еки патсиз буғыннан кейин келетуғын қосықтағы үш буғынлы стопа).

АНАРХИЗМ м. анархизм (пролетарлық идикий социализмди, мамлекетлик власты, сиясий гурести бийкарлайтуғын хэм протариаттың революциялық диктатура-сына қарсы шығышы майда буржуазиялық сиясий ағым).

АНАРХИСТ м. анархист (1. полит. анархизмнің тәрелдары; 2. перен. басышылықты танымайшы).

АНАРХИСТСКИЙ прил. анархистлик.
АНАРХИЧЕСКИЙ прил. анархиялық, анархизмлик; ~ое течёние анархиялық ағым.

АНАРХИЧНЫЙ прил. анархиялы, төр-типсиз, былғасқан.

АНАРХИЯ ж. анархия (1. полит. шөл-кемлескен хукимети, заңлары, миннетли жүрис-туруы нормалары болмаған жәмийетлик жағдай; 2. перен. басышысызлық, тәртипсизлик, былғасқанлық); ◇ ~ произ-водства эк. өндирик анархиясы.

АНАРХО-СИНДИКАЛИЗМ м. полит. анархиялық синдикализм (майда буржуа-зиялық реакцияшыл халық аралық прсф-союз хәрекетиндеги анархизмнің тәсири астындағы оппортунистлик ағым).

АНАРХО-СИНДИКАЛИСТ м. полит. анархиялық синдикалист (анархиялық синдикализм тәрелдары).

АНАРХО-СИНДИКАЛИСТСКИЙ прил. полит. анархиялық синдикализм..., анар-хиялық синдикалистлик.

АНАТОМ м. анатом (анатомия бойынша қәниге).

АНАТОМИРОВАНИЕ с. өликті жарыу, өликтің ишин ашыу.

АНАТОМИРОВАТЬ сов. и несев. кого-что өликті жарыу, өликтің ишин ашыу.

АНАТОМИЧЕСКИЙ прил. 1. анатомия..., анатомиялық; ~ атлас анатомиялық атлас; 2. (относящийся к анатомированию) жарып көрилген, жарып көриу...; ◇ ~ театр анатомия театры (өликлерди жарып көриу ушын айрықша қурылған жай).

АНАТОМИЯ ж. анатомия (тири организмнің формасы хэм дүзилиси хәққын-дағы илим, жанлы организмнің қурылысы); ~ животных хайуанлардың анатомиясы; ~ растений өсімликлер анатомиясы.

АНАФЕМА ж. 1. (отлучение от церкви) диннен қуыу, ширкеуден ажырату; 2. перен. бран. нелет, харамазада.

АНАХРОНИЗМ м. 1. анахронизм (бир дәйирдеги ұақыяларды ямаса қубылыслорды жаңылысыу арқасында басқа бир дәйирге өткерилу); ~ы в историческом романе тарихий романдағы анахронизмлер; 2. (пережиток) анахронизм (хәзирге жағдай-ға сәйкес келмейтуғын ескиликтің қал-дығы).

АНАХРОНИЧЕСКИЙ прил. анахро-низмлик, анахронизм болған.

АНАХРОНИЧНЫЙ прил. см. анахроний-ческий.

АНАЭРОБНЫЙ прил. анаэроблық.

АНАЭРОБЫ мн. (ед. анаэроб м.) биол. анаэроблар (кислородсыз жерде де тири-шилик ететуғын организмлер).

АНГАЖЕМЕНТ м. уст. театр. ангаже-мент (артистлерди догвор бойынша жу-мысқа шақыру).

АНГАЖИРОВАТЬ сов. и несев. кого-что, уст. 1. театр. (предлагать ангажемент) шақыру; 2. ойынға шақыру; ~ на вальс вальс ойынына шақыру.

АНГАР м. ав. ангар (самолётларды сақ-лау, қойуу хэм гезектеги ремонттын жүр-гизиу ушын исленген айырықша жай).

АНГАРНЫЙ прил. ангар..., ангарлық.

АНГЕЛ м. прям. и перен. периште.

АНГЕЛЬСКИЙ прил. 1. рел. периште...;

2. перен. периштедей, периште...; ~ий хәрәктер периштедей минез-қулық; ~ое терпёние периштедей шыдамлылық.

АНГИРИД м. хим. ангидрид (суу менен бириккенде кислота беретуғын қышқыл).

АНГИДРИТ м. ангидрит (минерал).

АНГИНА ж. мед. ангина, тамақ ауыруу.

АНГЛИЙСКИЙ прил. англичан..., ан-глиялық; ~ язык англичан тили; ◇ ~ зам-ок англичан қулпы.

АНГЛИЧАНЕ мн. (ед. англичанин м., англичанка ж.) англичанлар, англичанлы-лар (Англияда жасайтуғын тийкаргы хал-лық).

АНГЛО-АМЕРИКАНСКИЙ прил. англо-американ, англо-американлық.

АНДАНТЕ муз. 1. нареч. (медленно, плав-но) жай; 2. с. нескл. анданте (музыкалық шығарма ямаса оның бөлими).

АНЕКДОТ м. 1. анекдот (қулқили, тама-ша ұақыя хәққындағы қысқа гүрриң); 2. перен. разг. анекдоттай ұақыя, әдеттен тыс ұақыя.

АНЕКДОТИЧЕСКИЙ прил. 1. анекдот-лы, анекдотлық; ~ий рассказ анекдотлық гүрриң; 2. (небывалый, малвероятный) анекдоттай; қопал, болмаған; ~ое проис-шествие анекдоттай хәдийсе.

АНЕКДОТИЧНЫЙ прил. см. анекдоти-ческий.

АНЕМИЧНЫЙ прил. 1. мед. (малокров-ный) аз қанлы, қаны аз; 2. перен. (вялый, бездеятельный) димарсыз, өзиз.

АНЕМИЯ ж. мед. аз қанлылық, қаны азлық.

АНЕМОМЕТР м. метеор. анемометр (хәйаның қозғалыу тезлигин өлшейтуғын әсбап).

АНЕРОИД м. анероид (барометрдің бир түри).

АНЕСТЕЗИРОВАТЬ сов. и несев. что, мед. анестезиялау, ауырмайтуғын етиу; ~ операционное пбле кесетуғын жерди ауырмайтуғын етиу.

АНЕСТЕЗИРУЮЩИЙ 1. прич. от ане-стезировать; 2. прил. мед. анестезиялаушы, ауыртпайтуғын; ~е средства анестезия-лаушы дәри-дәрмақлар.

АНЕСТЕЗИЯ ж. мед. анестезия (анесте-зиялаушы дәри-дәрмақларды қолланып кеселленген жерди ауыртпайтуғын етиу); обшая ~ жалпы анестезия; мөстная ~ жергиликли анестезия.

АНИЛИН м. хим. анилин (баяу, дәри хэм т. б. таярлауға қолланылатуғын суйықлық).

АНИЛИНОВ||ЫЙ прил. хим. анилин..., анилинли; ~ **о**е производство анилин өндириси; ~ **ы**е краскі анилинли бояулар.

АНИМАЛИСТ м. иск. анималист (көбинесе хайуанларды салатуғын сүзретши ямаса скульптор).

АНИМИЗМ м. анимизм (табияттың күшин, қубылысын жаны бар деп түсинүү).

АНИМИСТИЧЕСКИЙ прил. анимизмлик.

АНИС м. анис (1. өсімлик хәм тұқымлары; 2. алма ағашы хәм мийҗеси).

АНИСОВ||ЫЙ прил. 1. анисли; анистен таярланған; ~ **о**е мәсло анистен таярланған май; 2. анис...; ~ **ы**е яблоти анис алмалары.

АНКЕР м. тех. анкер (1. саатлардың жүретуғын механизминің белеги; 2. бир құрылыстың ажыралмас бөлеклерин бириктиретуғын металлдан исленген деталь).

АНКЕРН||ЫЙ прил. тех. 1. анкер..., анкерли; часы на ~ом ходу анкерли саат; 2. анкер...; ~ый болт анкер болты.

АНКЕТ||А ж. анкета; заплнить ~у анкетаны толтыруу.

АНКЕТН||ЫЙ прил. анкета..., анкеталық; ~е данне анкеталық мағлұматлар.

АННАЛЫ только мн. ист. жыйнама.

АННЕКСИРОВАТЬ сов. и несов. что, полит. аннексия жасау, басып алыу.

АННЕКСИЯ ж. полит. аннексия, басып алыу.

АННОТАЦИЯ ж. аннотация (китапқа берилген қысқаша характеристика).

АННОТИРОВАНИЕ с. аннотация жазуу, аннотация дүзиу.

АННОТИРОВАТЬ сов. и несов. что аннотация жазуу, аннотация дүзиу.

АННУЛИРОВАНИЕ с. бийкарлау, бийкар етиу, жоққа шығаруу.

АННУЛИРОВАТЬ сов. и несов. что бийкарлау, бийкар етиу, жоққа шығаруу; ~ **д**обвор келисімди бийкар етиу.

АНОД м. физ. анод (оқ зарядланған электрод).

АНОДН||ЫЙ прил. анод...; ~ ток анод тоғы.

АНОМАЛИЯ ж. аномалия, нормадан ауыу, натуұрылық; ~ в физическом развитии сыртқы денениң рауажланыудағы натуұрылық; ♦ магнитная ~ магнит аномалиясы.

АНОМАЛН||ЫЙ прил. аномаль..., нормадан ауған, натуұры...; ~ **о**е состояние аномаль қубылыс.

АНОНИМ м. анонимши, домалақ арза жазушы.

АНОНИМКА ж. разг. аноним хат, домалақ арза.

АНОНИМН||ЫЙ 1. (неизвестный по имени) аноним..., аты белгисиз; ~ый автор аты белгисиз автор; 2. (без имени автора) аноним..., аты жоқ, аты биймелим; ~ **о**е письмо аноним хат, домалақ арза.

АНОНС м. анонс, алдын ала билдириу, жарыялау (спектакль, концерт жөнинде).

АНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чөм анонс етиу, алдын ала билдириу, жарыялау.

АНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чөм анонс етиу, алдын ала билдириу, жарыялау.

АНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чөм анонс етиу, алдын ала билдириу, жарыялау.

АНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чөм анонс етиу, алдын ала билдириу, жарыялау.

АНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чөм анонс етиу, алдын ала билдириу, жарыялау.

АНОРМАЛН||ЫЙ прил. нормальсыз, аномраль, нормадан тыс; ~ **о**е явление аномраль қубылыс.

АНОФЕЛЕС м. зоол. анофелес (безгек шыбыны).

АНСАМБЛЕВЫЙ прил. ансамбль...
АНСАМБЛЬ м. в разн. знач. ансамбль; ~ **н**ародных инструментов халық музыка әспапларының ансамбли; архитектурный ~ архитектуралық ансамбль.

АНТАГОНИЗМ м. антагонизм (келисімге келмейтуғын қарама-қарсылық); классовый ~ класслық антагонизм.

АНТАГОНИСТ м. 1. (непримиримый противник) антагонист (келисімге келмейши); 2. мн. антагонисты биол. антагонистлер (қарсылы хәрекетли органлар).

АНТАГОНИСТИЧЕСКИ||Й прил. антагонистлик; ~ **е** противоречия антагонистлик қарама-қарсылықлар.

АНТАГОНИСТИЧН||ЫЙ прил. см. антагонистический.

АНТАРКТИКА ж. геогр. Антарктика (жер шарының түслик полярлық областы).

АНТАРКТИЧЕСКИЙ прил. геогр. Антарктика..., антарктикалық; ~ материк антарктикалық материк.

АНТЕННА ж. антенна; передающая ~ тарататуғын антенна.

АНТЕНН||ЫЙ прил. антенналық; ~ **о**е оборудование антенналық үскенелер.

АНТИ* приставка, бир нерсеге қарсы ямаса душпан, қас деген мәнини билдиреди, мыс.: антивоенный урысқа қарсы; антиколониальный колониализмге қарсы.

АНТИАЛКОГОЛЬНЫЙ прил. алкогольге қарсы, алкоголизмге қарсы, ишиушиликке қарсы, мәскүнемшиликке қарсы.

АНТИБИОТИКИ мн. (ед. антибиотик м.) мед. антибиотиклер (бактерияларды, микробларды өлтиретуғын ямаса олардың өсиуін тоқтатуғын химиялық затлар).

АНТИГОСУДАРСТВЕНН||ЫЙ прил. антимәлекетлик, мәмлекетке қарсы.

АНТИДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ прил. антидемократиялық, демократияға қарсы.

АНТИДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ прил. антидиалектикалық, диалектикаға қарсы.

АНТИИМПЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиимпериалистлик, империализмге қарсы.

АНТИИСТОРИЧЕСКИЙ прил. тарихқа қарсы.

АНТИКВАР м. антиквар (ески хасыл затларды сатышы).

АНТИКВАРН||ЫЙ прил. 1. антиквар..., антикварлық (ески хәм бахалы); ~ **е** вещи антиквар үөжлер; 2. антиквар...; ~ый магазин антиквар дүкөни.

АНТИКОММУНИСТИЧЕСКИЙ прил. антикоммунистлик, коммунистлерге қарсы.

АНТИЛОПА ж. антилопа, жайран.

АНТИМАРКСИСТС||КИЙ прил. антимарксизмлик, антимарксистлик теория.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМАТЕРИАЛИСТИЧЕСКИЙ прил. антиматериализмлик, антиматериалистлик, материализмге қарсы.

АНТИМИЛИТАРИЗМ м. полит. анти-милитаризм (империализм сиясатына хэм империалисттик урыстарға қарсы жүргизилген улайма халық аралық хәрекет).

АНТИМИЛИТАРИСТ м. антимилитарист (антимилитаризмнің тәрелдары).

АНТИМИЛИТАРИСТИЧЕСКИЙ прил. см. антимилитаристский.

АНТИМИЛИТАРИСТСКИЙ прил. антимилитаристский, антимилитаристский, милитаризмге қарсы.

АНТИНАРОДНЫЙ прил. халыққа қарсы.

АНТИНАУЧНЫЙ прил. илимге қарсы.

АНТИНАЦИОНАЛЬНЫЙ прил. миллетке қарсы.

АНТИНОМИЯ ж. филос., лог. антиномия (бир-бирине сәйкес келмейтуғын еки жағдайдың арасындағы қарама-қарсылық).

АНТИОБЩЕСТВЕННЫЙ прил. жәмийетке қарсы; ~ поступок жәмийетке қарсы қылмыс.

АНТИПАРТИЙНЫЙ прил. антипартиялық, партияға қарсы.

АНТИПАТИЧНЫЙ прил. жеркенишли, жақпайтуғын, сүйкімсіз, жийренишли.

АНТИПАТИЯ ж. жеркениш, жақпаушылық, сүйкімсізлік, жийренишлик; *внушать* ~ у жеркениш пайда етиу.

АНТИПОД м. антипод (1. геогр. жер шарының қарама-қарсы тәрелдерінде жасайшылар; 2. перен. қарама-қарсы көз қарастағы адам).

АНТИРАБОЧИЙ прил. рабочийларға қарсы.

АНТИРЕЛИГИОЗНЫЙ прил. динге қарсы, динге қарсы гүресетуғын; ~ ая пропаганда динге қарсы пропаганда.

АНТИСАНИТАРНЫЙ прил. антисанитарлық, иплас, тазалықсыз; ~ е условия антисанитарлық жағдайлар, тазалықсыз жағдайлар.

АНТИСЕМИТ м. антисемит (еврейлерге душпанлық қатнасық жасайшы адам).

АНТИСЕМИТИЗМ м. антисемитизм (өзлериниң сияси, класслық мақсетлерине қарай реакционерлердиң еврейлерге қарсы туғызған ұлтлық әсек көриушилиги).

АНТИСЕМИТСКИЙ прил. антисемит..., антисемитлик.

АНТИСЕПТИКА ж. мед. 1. (обеззараживание) антисептикалау (химиялық затлардың әсәрдем менен жараға микроблар жуқпайтуғын етиу); 2. (обеззараживающее средство) антисептика (микробқа қарсы затлар).

АНТИСЕПТИЧЕСКИЙ прил. мед. антисептикалық; ~ е средства антисептикалық дәри-дәрмақлар.

АНТИСОВЕТСКИЙ прил. антисоветлик, совет хукиметине қарсы.

АНТИТЕЗА ж. 1. (противоположность, противоположение) антитеза, қарама-қарсылық, қарама-қарсы жағдай; 2. лит. (стилистический приём) антитеза (қарама-қарсы келген түсиник хэм образларды салыстыратуғын стилистикалық усул).

АНТИТЕЗИС м. филос. антитезис (тезиске қарсы түсиник).

АНТИТЕЛА мн. (ед. антитело с.) антителалар, дене қарсылықлары (организмге басқа белокларды, бактерияларды, олардың уйларын жибергенде исленип шығатуғын затлар).

АНТИФАШИСТ м. антифашист, фашизмге қарсы адам.

АНТИФАШИСТСКИЙ прил. антифашистлик, фашизмге қарсы, фашизмге қарсы алып барылған; ~ ое движение фашизмге қарсы алып барылған хәрекет.

АНТИХРИСТ м. рел. тәжжал.

АНТИХУДОЖЕСТВЕННЫЙ прил. көркемлігі жоқ, көркемлікке қарсы.

АНТИЦИКЛОН м. метеор. антициклон (циклонлардың арасында жайласқан жоқары атмосфераның басым келген областы).

АНТИЧНОСТЬ ж. әйемгилик, әйемги дүньялық (бурынғы греклер менен римлердиң мәдениеті).

АНТИЧНЫЙ прил. 1. әйемги, әйемги дүнья..., әйемги дүньялық; ~ ое искусство әйемги дүнья искусствосы; 2. (классически правильный) телісикли, сымбатлы (жуз, бет, турпат туғралы); ~ ые черты лица сымбатлы бет белгилери; ~ ые формы сымбатлы формалар.

АНТОЛОГИЯ ж. лит. антология (хәр қыйлы авторлардың таңдамалы қосықларының жыйнағы); ~ советской поэзии совет поэзиясының антологиясы.

АНТОНИМ м. лингв. антоним (қарама-қарсы мәнидеги сөз).

АНТОНОВКА ж. антоновка (алма ағашының сорты хэм мийе).

АНТОНОВСКИЙ прил.: ~ е яблоки антоновка алмалары.

АНТРАКТ м. антракт (спектакльдиң актлериниң арасындағы тәнепис).

АНТРАЦИТ м. мин. антрацит (сапалы тас көмирдиң сорты).

АНТРАЦИТОВЫЙ прил. мин. антрацит..., ~ е пластй антрацит қатламлары.

АНТРЕПЕНЁР м. антрепенёр (капиталистлик еллерде спектакль, ойын уйымластырышы).

АНТРЕПРИЗА ж. антреприза (капиталистлик еллерде жеке театр мәкемесі).

АНТРЕСОЛИ мн. (ед. антресоль ж.) 1. антресольлар (жайдың жоқарғы пәс этажы); 2. антресольлар (затларды сақлау үшін пәтиктиң астына исленген ағаш жайма); *положить вещи на ~ у* әжлерди антресольларға қойу.

АНТРОПОЛОГ м. антрополог (антропология бойынша қәниге).

АНТРОПОЛОГИЧЕСКИЙ прил. антропология..., антропологиялық; ~ е работы антропологиялық жұмыстар; ~ й музей антропологиялық музей.

АНТРОПОЛОГИЯ ж. антропология (адамның биологиялық жаратылысы хақындағы илим).

АНТРОПОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. антропометриялық; ~ е данные антропометриялық мағлұматлар.

АНТРОПОМЕТРИЯ ж. антропометрия (антропологиялық изертлеудиң бир усулы).

АНТРОПОМОРФИЗМ м. антропоморфизм (адамда болатуғын психикалык қасиетлерди табият құбылысында, хай-жанатта, затларда бар деп түсинуі).

АНТУРАЖ м. антураж (қоршап турған жағдай).

АНФАС нареч. анфас, қарсы қарап, туўры қарап; сняться ~ анфас түсиу, қарсы қарап түсиу.

АНФИЛАДА жс. анфилада (қаптары менен өз-ара бириккен, бир-бирине ізбе-із келген өжирелер).

АНЧОУС м. анчоус (балық).

АНШЛАГ м. аншлаг (театрға, киноға билетлердиң сатылып болынғандығы жөнінде дағаз).

АОРТА жс. анат. аорта, қолқа.

АПАРТАМЕНТЫ, АПАРТАМЕНТЫ мн. (ед. апартамент м.) апартамент (безелген үлкен өжире).

АПАРТЕЙД м. апартеид (расалық дискриминацияның бир түри); проводить политику ~ а апартеид сиятын жүргизиу.

АПАТИТ м. апатит (минерал).

АПАТИТОВЫЙ прил. мин. апатит..., апатитли; ~ е месторождения апатит көни.

АПАТИЧНОСТЬ жс. немқурайдыдық, рухсызлық; кейипсизлик.

АПАТИЧНЫЙ прил. немқурайды, рухсыз; кейипсиз.

АПАТИЧЬЯ жс. немқурайдылық, рухсызлық; кейипсизлик; власть в ~ ю рухсызлыққа берилиу.

АПЕЛЛИРОВАТЬ сов. и несов. 1. юр. шағым беруі, арза беруі; ~ в высшую инстанцию жоқарғы жерге арза беруі; 2. к кому-чему (обращаться за поддержкой) қууатлауды сорау, жәрдем сорау, жақлауды өтинуі; ~ к общественному мнению жәмийетшиликтен жәрдем сорау.

АПЕЛЛЯЦИОННЫЙ прил. юр. шағым..., шағым арза; ~ ая жалоба шағым арза.

АПЕЛЛЯЦИЯ жс. 1. юр. шағым, шағым арза; подать ~ ю на решение районного суда районлық судтың хуқиминиң үстинен шағым арза беруі; 2. (обращение за поддержкой) қууатлауды сорау, жәрдем сорау, жақлауды өтинуі; ~ я к общественному мнению жәмийетшиликтен қууатлауды сорау.

АПЕЛЬСИН м. апельсин (ағаш хәм мийіе).

АПЕЛЬСИННЫЙ прил. апельсин...; апельсиннен таярланған, апельсиннен исленген.

АПЕЛЬСИНОВЫЙ прил. см. апельсинный.

АПЛОДИРОВАТЬ несов. кому-чему қол шаппатлау.

АПЛОДИСМЕНТЫ только мн. қол шаппатлаулар; бурные ~ қатты қол шаппатлаулар.

АПЛОМБ м. қоқырайыу, гөрдийу, менменлик; говорить с ~ ом қоқырайып сөйлеу, гөрдийип сөйлеу.

АПОГЕЙ м. 1. астр. апогей, шың (ай орбитасының жерден ең ұзақ турған точкасы); 2. перен. шың, ең бийик дәреже,

ең жоқарғы дәреже; быть в ~ е славы даңқтың шыңында болыу; еғб талант достіг своego ~ я оның таланты өзиниң ең жоқарғы дәрежесине жетти.

АПОЛИТИЧНОСТЬ жс. сиясатсызлық, сиясаттан шетленгенлик.

АПОЛИТИЧНЫЙ прил. сиясатсыз, сиясаттан шетленген.

АПОЛОГЕТ м. апологет, жақлаушы, қорғаушы (бирейди ямаса бир нәрсени мақтаушы адам); ~ ы капитализма капитализмниң қорғаушылары.

АПОЛОГЕТИКА жс. апологетика, жақлау, қорғау (бир нәрсени алдын ала мақтау).

АПОЛОГИЯ жс. апология, мақтау, тәриплеушлик, жақлаушылық.

АПОПЛЕКСИЧЕСКИЙ прил. мед. апоплексиялық, апоплексияға байланыс; ♠ ~ удәр см. апоплексия.

АПОПЛЕКСИЯ жс. мед. апоплексия (миге қан қуылыу ямаса мий тамырларының тығылып қалыуы).

АПОРТ м. апорт (алма ағашының сорты хәм мийіе).

АПОСТЕРИОРИ нареч. филос., лог. апостериори, тежирйбе тийкарында, бар мағлыұматлар тийкарында.

АПОСТЕРИОРНЫЙ прил. филос., лог. апостериорлық, тежирйбеге тийкарланған, бар мағлыұматларға тийкарланған.

АПОСТОЛ м. апостол (1. рел. Христостың шакиртлериниң хәр бири; 2. перен. бир идеяның, тәлиматтың жалынлы тәрепдары).

АПОСТРОФ м. апостроф (үтирге қусаған қатар үсти белгиси, мыс.: Жанна д'Арк).

АПОФЕОЗ м. 1. (прославление, воззеличение) көтермелеу, даңқын жайыу; 2. театр. апофеоз (спектакльдиң ямаса концерттиң салтанатлы массалық көриниси).

АППАРАТ м. 1. (прибор) аппарат, өсбап; телефонный ~ телефон аппараты; фотографический ~ фотография аппараты; 2. (совокупность учреждений) аппарат, басқарма; государственный ~ мәмлекетлик аппарат; 3. физиол. ағза; зрительный ~ көриу ағзалары; дыхательный ~ дем алыу ағзалары; ♠ научный ~ илимий аппарат.

АППАРАТНЫЙ прил. 1. аппарат..., аппаратлық; 2. в знач. суц. жс. аппаратная аппарат туратуғын жай.

АППАРАТУРА жс. собир. тех. аппаратура (аппаратлардың, құраллардың жыйындысы).

АППЕНДИКС м. анат. аппендикс (сөкыр ишектің жұрт тәризли өсиндис).

АППЕНДИЦИТ м. мед. аппендицит, сөкыр ишек.

АППЕТИТ м. 1. иштей, мейил; вольчий ~ иштейи аш қасқырдай; потерять ~ иштейи болмау; приятного ~ а! иштейиңиз болсын!; 2. мн. аппетиты перен. (стремления) нәпси, тилек, умтылыу.

АППЕТИТНЫЙ прил. иштей алатуғын, иштейли, дәмли, мазалы.

АППЛИКАЦИЯ жс. аппликация (жәдилеп құрап исленген сүйрет усылы хәм уы усыл менен салынған сүйрет).

АПРЁЛЬ м. апрель.
АПРЁЛЬСҚАЙ прил. апрель..., апрельдеги; ~ ое ўтро апрель азаны.

АПРИОРИ нареч. филос. априори, тежирийбеге ғарезсиз, тежирийбеден бурын; судий о чём-л. ~ тежирийбеден ғарезсиз түрде пикир айтыу.

АПРИОРНЫЙ прил. филос. априорлық, тежирийбеге ғарезсиз, тежирийбеден бурынғы; ~ ое утверждёние тежирийбеге ғарезсиз тастыйықлау.

АПРОБАЦИЯ ж. 1. апробация, апробациялау, рәсми түрде мақуллау, рәсми түрде тастыйықлау; ~ учебных программ оқыу программаларын рәсми түрде мақуллау; 2. с.-х. апробация, апробация жүргизиу, сапасын белгилеу, сапасын анықлау; ~ семян тұқымның сапасын анықлау.

АПРОБИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (официально одобрять) апробациялау, рәсми түрде мақуллау, рәсми түрде тастыйықлау; 2. с.-х. (проводить апробацию) апробация жүргизиу, сапасын белгилеу, сапасын анықлау.

АПТЕКА ж. аптека, дәрихана.
АПТЕКАРСКИЙ прил. аптека..., аптекалық, дәриханалық; ~ е товары аптекалық товарлар, аптека ўәжлери; ~ е весы дәри тәрези.

АПТЕКАРЬ м. 1. (фармацевт) аптека хызметкери, дәригер; 2. уст. аптека ийеси, дәрихана ийеси.

АПТЕЧКА ж. аптечка; домашняя ~ үй аптечкасы.

АПТЕЧНЫЙ прил. аптека..., дәрихана...; ~ склад аптека склады.

АР м. с.-х. ар (көлеми 100 м² тең болған жер майданы).

АРАБЕСКИ мн. (ед. арабеска ж., арабеск ж.) арабескалар (геометриялық фигуралардан исленген қыйын нағыс).

АРАБИСТ м. арабист (араб тили, мәдениетти бойынша қәниге).

АРАБСҚАЙ прил. араб..., араблық; ~ ий язык араб тили; ♠ ~ ая лошадь бедеу ат, эреби ат; ~ ие цифры араб цифрлары.

АРАБЫ мн. (ед. араб м., арабка ж.) араблар, араблылар (Алдағы Азияны хәм Арқа Африканы жайлайтуғын көп топтар халықлар).

АРАНЖИРОВАТЬ сов. и несов. что, муз. аранжировкалау, аранжировка жасау, бейимлестириу, қолайластыруу.

АРАНЖИРОВКА ж. муз. аранжировка, аранжировкалау, бейимлестириу, қолайластыруу.

АРАННИК м. қамшы.

АРАТ м. арат, шаруа, дийхан (Монгол Халық Республикасында хәм РСФСРдың Тува автономиялы областында).

АРАТСКИЙ прил. арат..., шаруа..., дийхан...

АРБА ж. арба.

АРИТР м. арбитр, кәтқуда, дөдалшы; быть ~ ом в каком-л. деле бир исте дөдалшы болыу.

АРИТРАЖ ж. арбитраж, кәтқудашылық, дөдалшылық.

АРИТРАЖНЫЙ прил. арбитраж...,

кәтқудалық, дөдалшылық; ~ ая комиссия арбитраж комиссиясы.

АРБУЗ м. ғарбыз.

АРБУЗНЫЙ прил. ғарбыз...; ғарбыздан таярланған; ~ ая корка ғарбыз пәлеси.

АРГАМАҚ м. арғымақ.

АРГЕНТИНСКИЙ прил. Аргентина, аргентин...

АРГЕНТИНЦЫ мн. (ед. аргентинец м., аргентинка ж.) аргентиндилер, аргентиналылар (Аргентина халқы).

АРГО с. нескл. лингв. арго (шартлы сөзлер, жаргон); воровское ~ уры аргосы.

АРГОН м. аргон (химиялық элемент).

АРГОНОВЫЙ прил. хим. аргон..., аргонлы.

АРГУМЕНТ м. 1. (основание, довод) аргумент, дәлил, себеп, тийкар; убедительный ~ исендирерлик дәлил; 2. мат. аргумент (ғарезсиз өзгерисли муғдар).

АРГУМЕНТАЦИЯ ж. 1. аргументация, дәлил келтириу, дәлиллен беріу; положение нуждается в ~ и жағдай дәлилленди талап етеди; 2. (совокупность аргументов) аргументация (аргументлер, дәлилдер жыйындысы); слабая ~ а бос аргументация.

АРГУМЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. что аргумент келтириу, дәлиллену, дәлиллен беріу.

АРЕНА ж. 1. арена, орталық сақна (цирктиң ортасында ойын ойналатуғын майданша); 2. перен. арена, майдан; на международной ~ е халық аралық майданда; ~ а классово́й борьбы́ класслық гүрестің майданы.

АРЕНДА ж. 1. (наём) арендау, аренда, кирей; майы; ~ а землі жерди арендау; получить в ~ у кирейге алыу; 2. (плата) кирей пул, кирей хақы; майы; отсрочить ~ у кирей хақыны төлеу мүддетин созыу.

АРЕНДАТОР м. арендасы, кирейши, арендаға алыушы, кирейге алыушы.

АРЕНДАТОРСКИЙ прил. арендаторлық, кирейлік.

АРЕНДНЫЙ прил. аренда..., кирей..., арендалық, кирейлік; ~ ый договор аренда келисими; ~ ая плата кирей пул, кирей хақы.

АРЕНДОВАТЬ сов. и несов. что арендау, кирейге алыу, кирейине алыу; майына алыу; ~ землі жерди арендау.

АРЕОМЕТР м. физ. ареометр (суйықтың тығызлығын анықлайтуғын аспап).

АРЕСТ м. 1. қамау, қамақ, тұтқын, тұтқынға алыу; взяты под ~ қамауға алыу; освобождать из-под ~ а қамау астынан босатыу; сидеть под ~ ом қамау астында жатыу; 2. арест, хатлау, тыйым салыу (суд органдары тәрепинен мүлкке, дәскеге бийлік етиуге салынған қадаған); илаложить ~ на имущество мүлкти хатлау, дөскени хатлау.

АРЕСТАНТ м. уст. қамаудағы адам, қамақтағы адам, үйге түскен адам.

АРЕСТАНТСКИЙ прил. уст. 1. қамаудағы адамның..., қамақтағы адамның..., үйге түскен адамның...; 2. в знач. суц. ж. арестантская қамауғана.

АРЕСТОВАННЫ||Й 1. прич. от арестовать; 2. в знач. суц. м. арестованный и жс. арестованная қамаудағы адам, тутқындағы адам, үйге түскен адам; весті ~х қамаудағы адамларды алып кетиу.

АРЕСТОВАТЬ сов. и несов. 1. кого-что қамауға алыу, қамау, үйге салыу; 2. что, юр. хатлау; ~ имущество мүлкти хатлау, дәскени хатлау.

АРЕСТОВЫВАТЬ несов. см. арестовать. **АРИОЗО** с. нескл. муз. ариозо (кишкене лирикалық ария).

АРИСТОКРАТ м. аристократ, ақ сүйек, төре.

АРИСТОКРАТИЧЕСК||ИЙ прил. в разн. знач. аристократиялық, ақ сүйек..., төрелік; ~ое общество аристократиялық жәмийет; ~ие манеры аристократиялық әдеттер; ~ая республика ист. аристократиялық республика.

АРИСТОКРАТИЯ жс. 1. собир. (родовая знать) аристократия, ақ сүйектер, төрелер; 2. собир. аристократия (бир класстың ямаса жәмийетлик топтардың артық-маш жағдайда турышы бөлеги); рабчяа ~ рабочий аристократиясы; 3. ист. (форма государственного правления) аристократия (мәлекетті басқаруыдың формасы).

АРИСТОКРАТКА жснск. от аристократ. **АРИТМИЧНОСТЬ** жс. ритмсізлік.

АРИТМИЧНЫЙ прил. ритмсізлі.

АРИФМЕТИКА жс. арифметика.

АРИФМЕТИЧЕСК||ИЙ прил. арифметика..., арифметикалық; ~ая задача арифметикалық мәселе; ~ие действия арифметикалық әмеллер.

АРИФМОГРАФ м. арифмограф (арифметика әмеллерін өзі механикалық жол менен шығаратуғын жәм өзінен-өзі жазып баратуғын есаплау машинасы).

АРИФМОМЕТР м. арифмометр (столдың үстине қойылатуғын есаплаушы машина).

АРИЯ жс. муз. ария (операда жеке дауыс пенен айтыу үшін жазылған шығарма).

АРКА жс. архит. арка (сүмбезленген бастырма); ~ моста көпірдің аркасы; ◇ триумфальная ~ жеңіс аркасы.

АРКАДА жс. архит. аркада (бағаналарға ямаса сүтіндерге сүйеніп туратуғын аркалар).

АРҚАН м. арқан.

АРҚАНИТЬ несов. кого-что арқан менен тутыу, арқан менен ұслау.

АРКТИКА жс. геогр. Арктика (жер шарының арқа полярлық облысты).

АРКТИЧЕСК||ИЙ прил. Арктика..., арктикалық; ~ие льды Арктика музлары; ~ая экспедиция арктикалық экспедиция.

АРМАДА жс. армада (корабль, самолёт, танклердің үлкен бирикпеси); воздушная ~ хауа армадасы.

АРМАТУРА жс. тех. арматура (1. аппарат, машина, құрылыс, электр жарығы үшін кереклі заттар; 2. темир бетонды құрылыстардың полаттан исленген керегеси).

АРМАТУРНЫ||ИЙ прил. арматура..., арматуралық; ~е работы арматура жұмысла-

ры; ~е материалы арматуралық материаллар.

АРМАТУРЩИК м. арматуршы (арматура таярлаушы ямаса орнатыушы рабочий).

АРМАТУРЩИЦА жснск. от арматурщик.

АРМЕЙСКИЙ прил. армия..., әскерий.

АРМИ||Я жс. 1. армия, әскерлік; Советская Армия Совет Армиясы; действующая ~ я хәрекет етиуші армия; служить в ~ и армияда хызмет етиу; призываться в ~ ю әскерлікке шақырылыу; 2. перен. армия; ~ я специалистов көнигелер армиясы.

АРМЯК м. уст. шекпен (шапанға ұсаған уст кийім).

АРМЯНЕ мн. (ед. армянин м., армянка жс.) армянлар (Армян ССРында жасайтуғын тийкарғы халық).

АРМЯНСКИЙ прил. армян..., армянның; ~ язык армян тили.

арок род. п. мн. от арка.

АРОМАТ м. хош ийис, жупар ийис, жағымлы ийис.

АРОМАТИЧЕСКИЙ, АРОМАТИЧНЫЙ прил. см. ароматный.

АРОМАТНЫЙ прил. хош ийисли, жупар ийисли, жағымлы ийисли.

АРОЧНЫЙ прил. архит. аркалы; ~ мост аркалы көпір.

АРСЕНАЛ м. 1. воен. (склад оружия) арсенал, құрал-жарақхана, жарақхана; 2. перен. (большое количество) жүдә көп, көп үәж, көп нәрсе; он привлёк целый ~ доказательств ол жүдә көп дәлилдер келтирди.

АРТ = мәңиси бойынша «артиллериялық» деген сөзге сайкес келетуғын қоспа сөзлердің биринши бөлеги, мыс.: арtdивизион артиллерия дивизионы; артподготовка артиллериялық таярлық.

АРТАЧИТЬСЯ несов. 1. (о животных) хәкислениу, қырсыкланыу (ат, ешек қаққында); 2. разг. (упрямиться — о человеке) қышырлық етиу, өжетлік етиу.

АРТЕЗИАНСКИ||ИЙ прил. артезиан, тереңдеги; ~е воды артезиан суулары; ~ий колодез артезиан кудығы.

АРТЕЛЬ жс. артель; сельскохозяйственная ~ ауыл хожалық артели; промысловая ~ кәсипшилик артели; ~ инвалидов инвалидов артели.

АРТЕЛЬНЫЙ прил. 1. артельдің, жөбдилескен; ~ый устав артельдің уставы; 2. (общий, совместный) биригип исленген, шериклесип исленген; ~ая работа биригип исленген жұмыс.

АРТЕЛЬЩИК м. уст. 1. (член артели) артельши, артель ағзасы; 2. (староста артели) артель ақсақалы.

АРТЕРИАЛЬНЫЙ прил. анат. артерия..., артериялық, қызыл қан тамырлы; ~ая кровь артериялық қан.

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ м. мед. артериосклероз (қан тамырының кеселі).

АРТЕРИЯ жс. 1. анат. артерия, қызыл қан тамыры; сонная ~ уйқы артериясы; 2. перен. (путь сообщения) қатнас жол (кабинесе суу менен); водная ~ суу қатнас жолы.

АРТІКЛЬ м. грам. артикль (гейпара тиллерде атлықтардың алдына қойылатуғын жанапай).

АРТИКУЛИРОВАТЬ несов. лингв. артикуляциялау, сести айтуу.

АРТИКУЛЯЦИОННЫЙ прил. лингв. артикуляциялық.

АРТИКУЛЯЦИЯ ж. лингв. артикуляция (сести айтыуда сөйлеу ағзаларының хәрекеті хәм олардың орналасуы жағдайы).

АРТИЛЛЕРІЙСКІЙ прил. артиллерия..., артиллериялық; ~ий полк артиллерия полкі; ~ая подготовка артиллериялық таярлық; артиллериядан оқ жаудыруу.

АРТИЛЛЕРІСТ м. артиллерист, топ атыушы; топшы уст.

АРТИЛЛЕРІЯ ж. 1. собир. артиллерия; топ уст.; зейитная ~я зенит артиллериясы; дальнобойная ~я ұзаққа ататуғын артиллерия; самоходная ~я өзи жүретуғын артиллерия; лёгкая ~я жеңіл артиллерия; тяжёлая ~я 1) ауыр артиллерия; 2) перен. (о человеке) жай басар; 2. (род войск) артиллерия; служить в ~и артиллерияда хызмет етуу.

АРТИСТ м. 1. артист; оперный ~ опера артисти; народный ~ республики республиканың халық артисти; 2. перен. разг. уста, маман, шебер; он ~ своего дела ол өз исиіне маман.

АРТИСТИЧЕСКИ нареч. усталық пенен, маманлық пенен, шеберлік пенен; рабoтaтaть ~ шеберлік пенен ислеу.

АРТИСТИЧЕСКІЙ прил. 1. артистлик, артистке ылайық, артистей, артистке тән; ~ое исполнѣние артистей атқаруу; ~ий темперамент артистке ылайық жедел; 2. перен. (искусный) усталық, маманлық, шеберлік, шебер; ~ая рабoтa шебер исленген жұмыс; 3. в знач. суц. ж. артистическая артистлер бөлмеси.

АРТИСТКА женск. от артист.

АРТРИТ м. мед. артрит (буүйінлардың исит кеселленіуі).

АРФА ж. арфа (музыкалық аспап).

АРФИСТ м. арфашы, арфа шертіуіші.

АРФИСТКА женск. от арфист.

АРХАИЗМ м. 1. (перезиток старины) архаизм, ескилик, қалдық; 2. лингв. архаизм, гөнерген сөз, ескерген сөз.

АРХАЙЧЕСКІЙ прил. 1. (свойственный старине) ески, зйіемги; 2. (вышедший из употребления) гөнерген, ескерген, қоланылмайтуғын; ~ое выражение гөнерген сөйлемше.

АРХАЙЧНЫЙ прил. зйіемги, гөнерген, ескерген.

АРХАР м. архар.

АРХЕОЛОГ м. археолог (археология бойынша қанге).

АРХЕОЛОГИЧЕСКІЙ прил. археология..., археологиялық; ~ий музей археология музейі; ~ая экспедиция археологиялық экспедиция.

АРХЕОЛОГИЯ ж. археология (сақланып қалған затлар арқалы зйіемги халықлардың турмысын хәм мәдениатын изертлейтуғын илим).

АРХИ = 1. приставка, сөздің екінші

бөлеміне тийісли артықмаш қасиетти билдиріуі үшін қолланылады, мыс.: архиплут атайы өтириқши; архипасный жүдө хәм қөуипли; 2. диний атақтары ақсақалдықты билдиретуғын қоспа сөзлердің биринши бөлеги, мыс.: архиепископ архиепископ.

АРХИВ м. 1. архив (ески жазба ескерткішлерди сақлайтуғын мәкеме); государственный ~ мәмлекетлик архив; сдать в ~ 1) что архивке тапсыруу; сдать дела в ~ ислерди архивке тапсыруу; 2) кого-что, перен. (признать негодным) иске жарамайды деп табуу; 2. (собрание рукописей и т. п.) архив (мәкеменің ямаса айырым кисиңи хатларының, қол материалларының жыйнағы); ~ А. С. Пушкина А. С. Пушкиннің архиви.

АРХИВАРИУС м. архивариус (архивти сақлаушы адам).

АРХИВИСТ м. архивши (архив ислери бойынша қанге).

АРХИВНЫЙ прил. архив...

АРХИЕПИСКОП м. архиепископ (епископ және митрополит аралығындағы руханий атақ).

АРХИЕРЕЙ м. архиерей (христиан диниңиң жоқарғы руханийларының жалпы атағы).

АРХИМАНДРИТ м. архимандрит (монахлар, монастырьлардың басқарушылары үшін жоқарғы руханий атақ).

АРХИПЕЛЛАГ м. геогр. архипелаг (бир-бирине жақын жайласқан атайлардың топары).

АРХИТЕКТОНИКА ж. архитектуроника (1. архит. бөлшекленген затлардың өз-ара қыйысып бир пүтин болып қуралуы; 2. иск. көркемлик қыйысыуы, шығарманың композициясы, қурылысы; 3. жер қатламның қуралуыын изертлейтуғын геология илиминиң бир бөлими).

АРХИТЕКТОР м. архитектор.

АРХИТЕКТУРА ж. архитектура (жай салыу хәм безеу өнери; жайдың, қурылыстың стилі).

АРХИТЕКТУРНЫЙ прил. архитектура..., архитектуралық; ~е памятники архитектура естеликleri.

АРШИН м. 1. уст. (русская мера длины) аршин (0,71 метрге барабар русстың ұзынлық өлшеуі); 2. (линейка) аршы; желізний ~ темір аршы; ◇ словно ~ проглотил ишине қазық қаққандай; мѣрить на свой ~ погов. өзіне қарап биреуге тон пишиу; видеть на два ~а под землей жети қабат жердің астындағын көріу.

АРШИННЫЙ прил. аршынылы; ◇ написать ~ми бұквами қулаштай хәриплер менен жазыу.

АРЫК м. жап, арық.

АРЬЕРГАРД м. воен. арьергард (атланыста тийкары күштиң артынан жүретуғын аскер белими).

АРЬЕРГАРДНЫЙ прил. воен. арьергард..., арьергардлық; ~е части арьергард бөлимлер; ~й бой арьергардлық сауаш.

АС м. ас (шебер жайынгер лѣтчик).

АСБЕСТ м. асбест (минерал)

АСБЕСТОВЫЙ прил. асбест...; асбест шығаратуғын, асбесттен исленген; ~ завод асбест заводы.

АСЕПТИКА ж. мед. асептика (жараның айнып кетіуінің алдын алыу).

АСЕПТИЧЕСКИЙ прил. мед. асептика..., асептикалық.

АСИММЕТРИЧЕСКИЙ прил. см. асимметричный.

АСИММЕТРИЧНЫЙ прил. асимметриялық, симметриясыз.

АСИММЕТРИЯ ж. асимметрия, симметриясыздық (симметрияның жоқдығы ямаса бузылдығы).

АСКАРИДЫ мн. (ед. аскарида ж.) аскаридалар, ішек құртлар.

АСКЕТ м. аскет (рәхәттен, турмыстан бас тартқышы адам).

АСКЕТИЗМ м. аскетизм (1. диний этикалық тәлімат; 2. дүнияның рәхәтінен бас тартқышылық).

АСКЕТИЧЕСКИЙ прил. аскетлик; ~ ая жизнь аскетлик турмыс.

АСКОРБИНОВЫЙ прил.: ~ ая кислота аскорбин кислотасы.

АСПЕКТ м. аспект (затларға, тусиниклерге, кубылыстарға көз қарас).

АСПИД м. аспид (жылан).

АСПИРАНТ м. аспирант.

АСПИРАНТКА женск. от аспирант.

АСПИРАНТСКИЙ прил. аспирант..., аспирантлық.

АСПИРАНТУРА ж. аспирантура.

АССАМБЛЕЯ ж. 1. ассамблея (бир халық аралық шөлкеминің ағзаларының жыйналысы); Генеральная Ассамблея Организации Объединённых Наций Бирлескен Миллетлер Шөлкеминің Бас Ассамблеясы; 2. ист. ассамблея (Пётр I дәуіріндегі зыяпат, жәмийетлик жыйналыс).

АССЕНИЗАТОР м. ассенизатор (ассенизация бойынша ислейтуғын адам).

АССЕНИЗАЦИЯ ж. ассенизация (латас хәм тасланды затларды жоқ қылыу бойынша жүзегізілетуғын шаралар системасы).

АССИГНАЦИЯ ж. ист. ассигнация (1. 1769 жылдан 1843 жылға шекем Россияда шығарылған қағаз пуллардың аты; 2. қағаз ақша).

АССИГНОВАНИЕ с. 1. (выделение средств) пул қаратыу, ақша ажыратылу; 2. (сумма) қаратылған пул, ажыратылған ақша, белгиленген пул; бюджетне ~ я на народное просвещение халық ағартуы исине бюджеттегі қаратылған пул.

АССИГНОВАТЬ сов. и несов. что пул қаратыу, ақша ажырату.

АССИГНОВКА ж. фин. ассигновка (белгиленген ақшаны банктан алатуғын документ).

АССИГНОВЫВАТЬ несов. см. ассигновать.

АССИМИЛИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (уподоблять одно другому) ассимиляциялау, ұқсасу; 2. биол. (усваивать) ассимиляциялау, өзлестіріу; ~ кислород воздуха хауаның кислородын өзлестіріу.

АССИМИЛИРОВАТЬСЯ сов. и несов. ассимиляциялану, ұқсаслану.

АССИМИЛЯЦИЯ ж. 1. (уподобление) ассимиляция, ұқсаслық; языковая ~ тил ассимиляциясы; ~ звуков сеслердің ассимиляциясы; 2. биол. (процесс усвоения вещества) ассимиляция, өзлестіріу.

АССИРИЙСКИЙ прил. Ассирия..., ассириялы.

АССИРИЙЦЫ мн. (ед. ассириец м., ассирийка ж.) ассириялылар (Иракта хәм СССРында туратуғын халық).

АССИСТЕНТ м. ассистент (1. профессордың, врачтың жәрдемшиси; 2. жоқары оқыу орындарында киши оқытыушылық ұзайтпасы).

АССИСТЕНТСКИЙ прил. ассистент..., ассистентлик; ~ ая должность ассистентлик хызмет орны.

АССИСТИРОВАТЬ несов. кому и без доп. ассистент хызметін атқару.

АССОНАНС м. лит. ассонанс (қосықта биргедиклі сеслердің тақрарлануы).

АССОРТИМЕНТ м. ассортимент (товарлардың түрлі сортлары).

АССОЦИАЦИЯ ж. 1. (объединение) ассоциация, аўқам, бирлеспе; ~ научных работников илимий хызметкерлердің аўқамы; 2. (группа, соединение) топар, бирикпе; ~ молекул молекул бирикпеси; 3. психол. ассоциация, байланысу; ~ по сходству ұқсаслығы бойынша байланысу; ~ по контрасту қарама-қарсылық бойынша байланысу.

АССОЦИИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что, психол. ассоциацияластыру, ұқсастыру, байланыстыру.

АССОЦИИРОВАТЬСЯ сов. и несов. психол. ассоциациялану, ассоциация бойынша байланысу.

АСТЕНИЧЕСКИЙ прил. мед. астениялық.

АСТЕНИЯ ж. мед. астения (организмнің жалпы халсизлиги).

АСТЕРОИДЫ мн. (ед. астероид м.) астр. астероидлар (Күнді айналып жүретуғын киши планеталар).

АСТМА ж. мед. астма, дем қыспа, демикпе, буўлығу; сердечная ~ жүрек дем қыспасы; бронхиальная ~ дем қыспа кесели.

АСТРА ж. астра (гүл).

АСТРО мәніси бойынша «жұлдыз» сөзине сәйкес келетуғын қоспа сөзлердің бириши белегі, мыс.: астрофотография жұлдыз фотографиясы.

АСТРОБАНИКА ж. астробаника (планеталардың өсімлик қатламларын изертлейтуғын астрономияның бөлімі).

АСТРОЛОГ м. астролог (астрология менен шығаланыушы адам).

АСТРОЛОГИЯ ж. астрология (аспандағы жұлдызлар жердегі болып атырған ғақыяларға хәм адамларға тәсирін тийгизеди деп таныйтуғын жалған тәлімат).

АСТРОНАВТ м. астронавт (астронавтика бойынша қәниге).

АСТРОНАВТИКА ж. астронавтика (дүняның кеңлігінде ушыу аппаратларының ушыуы хаққындағы илим).

АСТРОНОМ м. астроном (астрономия бойынша қәниге).

АСТРОНОМИЧЕСКИЙ прил. астрономиялык; ~е наблюдение астрономиялык баклаулар; ◇ ~е числа астрономиялык санлар, жүдө үлкөп санлар.

АСТРОНОМИЯ ж. астрономия (аспан денелери хэм сол денелердиң системасы, олардың келип шыгыы, қурылысы ҳақ-қындағы илим).

АСТРОФИЗИКА ж. астрофизика (астрономияның бөлими).

АСФАЛЬТ м. асфальт.

АСФАЛЬТИРОВАНИЕ с. асфальтлау, асфальт төсөу; ~улиц көшелерди асфальтлау.

АСФАЛЬТИРОВАННЫЙ 1. приц. от асфальтировать; 2. прил. асфальтланған, асфальт төселген; ~ тротуар асфальт төселген тротуар.

АСФАЛЬТИРОВАТЬ сов. и несов. что асфальтлау, асфальт төсөу; ~ дорогу жолды асфальтлау.

АСФАЛЬТОВЫЙ прил. асфальт..., асфальт шығаратуғын; асфальт төселген; ~й завод асфальт заводы; ~е тротуары асфальт төселген тротуарлар.

АТАВИЗМ м. атавизм, нәсилге тартыушылық, ата тегине тартыушылық (адамларди, хайуанларди ямаса өсимликлерди олардың алыс тегине тартыу қасиетлерди).

АТАВИСТИЧЕСКИЙ прил. атавизмлик, нәсиллик, ата тегине тартыушылық; ~е явления атавизмлик кубылыслар.

АТАКА ж. 1. атака, хұжим, топылыс; воздушная ~а хауа хұжими; отбить ~у хұжимди қайтарыу; идти в ~у хұжимге шығу; 2. перен. разг. хұжим, атлану; повесті ~у на что-л. бир нәрсеге хұжим жасау.

АТАКОВАТЬ сов. и несов. кого-что атакалау, атака етну, хұжим жасау, топылыс жасау; ~ противника душпанға атака жасау, жауға хұжим жасау.

АТАКОВЫВАТЬ несов. см. атаковать.

АТАМАН м. 1. ист. атаман (казак дружиналарының басшысы); стайичный ~ станица атаманы; войсковой ~ әскерий атаман; 2. разг. басшы, жолбасшы; ~ разбойников қарақшылардың басшысы.

АТЕИЗМ м. атеизм, қудайсызлық.

АТЕИСТ м. атеист (атеизмнің тәрпадары).

АТЕИСТИЧЕСКИЙ прил. атеистлик, қудайды бийкарлауғын, диннен бас тартатуғын.

АТЕЛЬЕ с. нескл. 1. ателье; ~ мод модалар ательеси; ~ бытового обслуживания күнделікли хызмет етну ательеси; 2. ателье (сүйретшиниң, скульптордың, фотографтың устаханасы).

АТЛАС м. 1. атлас (география карталарының жыйнағы); ~ СССР СССР атласы; 2. атлас (таблицалардың, сүйретлердің, сызықтардың хэм т. б. топлам); анатомический ~ анатомиялық атлас.

АТЛАС м. атлас (жипек гезлем).

АТЛАСИСТЫЙ прил. см. атласный 2. **АТЛАСНЫЙ** прил. 1. атлас...; атластан исленген, атластан тигилген; ~ое платье атластан тигилген көйлек; 2. перен. (гляд-

кий) тегис, атлас сыяқлы, атластай; ~ая кожа тегис тері; ~ая бумага атлас қағаз. **АТЛЕТ** м. атлет (1. атлетика менен шугылланатуғын спортшы; 2. мықлы денели куши адам).

АТЛЕТИКА ж. спорт. атлетика (гимнастикалық шынығыулардың жыйындысы); лёгкая ~ жеңил атлетика; тяжёлая ~ ауыр атлетика.

АТЛЕТИЧЕСКИЙ прил. 1. спорт. атлетика..., атлетикалық; ~ие упражнения атлетикалық шынығыулар; 2. атлет..., атлетик; ~ое телосложение атлетик дене қурылыс.

АТМОСФЕРА ж. 1. атмосфера (Жерди, айырым планеталарды орап алған газ сыяқлы қаптам); 2. разг. (воздух) хауа; дүшиая ~ қапырық хауа; 3. перен. (обстановка) жағдай; товарищеская ~ жолдаслық жағдай; трудовая ~ мийнет жағдайы; 4. физ., тех. (единица измерения давления) атмосфера.

АТМОСФЕРИЧЕСКИЙ прил. атмосфералық; ~е явления атмосфералық кубылыслар.

АТМОСФЕРНЫЙ прил. атмосфера..., атмосфералық; ~ое давление атмосфера басымы; ~ые осадки жауын-шашынлар.

АТОЛ м. геогр. атолл (дөңгелек формалы кораллы атай).

АТОМ м. физ. атом (химиялық элементтиң ядро хэм электронлардан құралған ең майда бөлегі); ядро ~а атом ядросы, расщепление ~а атомды айыру.

АТОМИСТИКА ж. атомистика (материяның атомнан құралығы хаққындағы тәлимат).

АТОМИСТИЧЕСКИЙ прил. атомистика..., атомистикалық; ~ая теория атомистикалық теория.

АТОМНИК м. разг. атомшы (1. атом қууаты бойынша қангеге; 2. атом бомбасын қолланығыдың тәрпадары).

АТОМНО-МОЛЕКУЛЯРНЫЙ прил. атомлы-молекулярлық.

АТОМНЫЙ прил. атом...; ~ое ядро атом ядросы; ~ый вес атом ауырлығы, атом салмағы; ~ая энергия атом энергиясы, атом қуаты; ~ая электростанция атом электростанциясы; ~ый лёдокөл атом муз жарғышы; ~ое оружие атом қуралы; ~ая бомба атом бомбасы.

АТОМОХОД м. атомоход; ~ «Ленин» «Ленин» атомоходы.

АТОМЩИК м. см. атомник.

АТОНИЯ ж. мед. атония (организмнің тканьларының хәлсиреуі).

АТРИБУТ м. 1. филос. атрибут (предметтиң зәрурлі ажыралмас қасиеті); движение есть ~ материи хәрекет материяның атрибуты болып есапланады; 2. характерный признак) атрибут, қасиет; 3. грам. атрибут (анықлағыш).

АТРИБУТИВНЫЙ прил. грам. атрибутив..., атрибутивлик, анықлауғын, анықлаушы; ~ая связь слов сөзлердің атрибутивлик байланысы.

АТРОФИРОВАННЫЙ прил. атрофияланған, өсиуден қалған, рауажлануыдан қалған

АТРОФИРОВАТЬСЯ сов. и несов. атрофиялануу, өсүүдөн калуу, рауажлануудан калуу.

АТРОФИЯ ж. атрофия (1. биол., мед. азықланыудың бузылганлыгынан ямаса узақ ҳаракетсизликтиң себебинен органик хам тканьның клеткаларының киширијуи; 2. перен. қандай да бир қасиетин жойытуу).

АТС (автоматическая телефонная станция) АТС (автомат телефон станциясы).

АТТАШЕ м. нескл. атташе (дипломатиялық іжақилликтиң қасындағы бир тарау бойынша қаниге адам); военный ~ әскерий атташе; торговый ~ сауда атташеси.

АТТЕСТАТ м. 1. аттестат; ~ зрелости ержеткенлик аттестаты; 2. воен. аттестат (әскерий хызметтегилерге ақша, зат хам т. б. азық-түлик алыуға хуқуқ беретугын документ); денежный ~ ақша аттестаты; 3. аттестат (илимий ямаса арнаулы атақты алганлығы жөнинде гүялық).

АТТЕСТАЦИОННЫЙ прил. аттестация..., аттестациялық; ~ая комиссия аттестациялық комиссия.

АТТЕСТАЦИЯ ж. аттестация (1. бирейдиң искерлигине, уқыбына баха беріу; 2. бир нәрсеге ямаса бирейге берилетугын баха, минезлеме).

АТТЕСТОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. (присвоить звание) атақ беріу; 2. (дать отзые) аттестация беріу, баха беріу, бахалау.

АТТРАКЦИОН м. аттракцион (цирк ямаса эстрада программасының тәсирли номери).

АТУ межд. охот. ғыйт, хайт; ~ егі! хайт, ушла оны!

АУ межд. ха, хай, хэй, хау.

АУДИЕНЦИЯ ж. аудиенция, рәсмиий түрде қабыл алыу; добитсы ~и рәсмиий түрде қабыл алыуға жетисіу.

АУДИТОРИЯ ж. 1. (помещение) аудитория; 2. собир. тыңлаушылар.

АУКАНЬЕ с. разг. хэй-хэйлеу, хау-хаулау.

АУКАТЬ несов. разг. хэй-хэй деп қышқыру, хау-хау деп бақыруу.

АУКАТЬСЯ несов. разг. хэй-хэйлесіу, хай-хайласыу, хау-хаулау.

АУКЦИОН м. аукцион (їжјди көпшилик алдында ким көп берсе соған сатыу); продать с ~а аукционна сатыу.

АУЛ м. ауыл.

АУЛМЫЙ прил. ауыллық.

АУТ м. аут (спорт ойындарында: топтың, шайбаның хам т. б. белгиленген шектен отип кетијуи).

АУТЕНТИЧНОСТЬ ж. негизине дурьсыллық.

АУТЕНТИЧНЫЙ прил. негизине дурьс; ~ текст негизине дурьс текст.

АФГАНСКИЙ прил. аўған...; ~ нарбд аўған халқы.

АФГАНЦЫ мн. (ед. афганец м., афганка ж.) аўғанлылар (Аўғанстанның негизги халқы).

АФЕРА ж. тәуекел ис, иплас ис, хийле.

АФЕРИСТ м. аферист, ипласхор, хийлекер.

АФЕРИСТКА женск. от аферист.

АФИША ж. афиша (спектакль, концерт хам т. б. туўралы көркемди дағаз).

АФИШИРОВАТЬ сов. и несов. что хаммеге көрсетіу, хаммеге билдириу.

АФОРИЗМ м. афоризм, еткір сөзлер.

АФРИКАНДЕРЫ мн. (ед. африкандер м.) африкандерлер (Африканың түслигинде қалып қойған европалық колонистлердың аўладары).

АФРИКАНСКИЙ прил. Африка..., африкаин..., африкалық; ~е языки африкан тиллери.

АФРИКАНЦЫ мн. (ед. африканец м., африканка ж.) африканлылар (Африканың негизги халықлары).

АФРО-АЗИАТСКИЙ прил. Африка-Азия...; Африка-Азиялық.

АФФЕКТ м. аффект (не болғаны билмейтуғын қатты ашыу, қызбашылық); быть в состоянии ~а аффект жағдайында болыу.

АФФЕКТАЦИЯ ж. аффектация, жасалмалылық, жөги көтериқилик.

АФФЕКТИРОВАННЫЙ прил. аффективли, жөги көтериқили.

АФФИКС м. грам. аффикс (қосымта).

АХ межд. 1. (при испуге, удивлении, радости) ах, ўай; 2. (при восхищении, нетерпении) пах; ах, как красиво! пах, қандай гөзал!; ◇ ах да! айтқандай, айтпашақ!

АХАТЬ несов. разг. таңлануу.

АХИНЕЯ ж. разг. пәтиұасыз сөз, мәниссиз сөз.

АХНУТЬ сов. и однокр. разг. «пах» деу, «ах» деу, «ўах» деу, «ўай» деу.

АЦЕТИЛЕН м. хим. ацетилен (углерод пенен өсдороттан қуралған реңсиз газ).

АЦЕТИЛЕНОВЫЙ прил. хим. ацетилен..., ацетиленниң.

АЦЕТОН м. хим. ацетон (органикалық бирикпе, реңсиз суйықлық).

АЦЕТОНОВЫЙ прил. ацетон..., ацетонниң.

АЦИДОФИЛН м. ацидофилни (айрықша бактериялардың жәрдеми менен аштылған сүт).

АШУГ м. жыршы, бақсы (Кавказ халықларында).

АЗРАРИЙ м. мед. азаррий (хаўа ваннасын қабыл алыуға қолайланған майданша).

АЗРО ~ мәниси бойынша «авиациялық, хаўа» сөзлерине сәйкес келетугын қоспа сөзлердиң биринши бөлеги, мыс.: аэроклүб аэроклүб.

АЗРОБНЫЙ прил. аэроблы.

АЗРӨБЫ мн. (ед. аэрб м.) биол. аэроблар (тек ғана қосымтасы жоқ кислородта жасайтуғын организмлер).

АЭРОВОКЗАЛ м. аэровокзал, аэропорт вокзалы.

АЭРОДИНАМИКА ж. аэродинамика (хаўаның хам басқа газлардың ҳаракети хаққындығы илим).

АЭРОДРОМ м. аэродром.

АЭРОДРОМНЫЙ прил. аэродром..., аэродромлық.

АЭРОКЛУБ м. аэроклуб.
АЭРОЛИТ м. астр. аэролит (аспан кең-
лигинен эжерге түскен тас).

АЭРОЛОГИЯ ж. аэрология (атмосфе-
раның жоокарғы қатламларының физика-
лық, химиялық жәм басқада қесийетлерин
изертлейтуғын илим).

АЭРОНАВИГАЦИЯ ж. аэронавгация,
хаўа навигациясы (ушыў аппаратын
белгиленген жол менен апарыў жөниндеги
илим).

АЭРОНАВТ м. хаўада ушыўшы, аспанда
ушыўшы.

АЭРОНАВТИКА ж. хаўада ушыўшылық,
аспанда ушыўшылық.

АЭРОПЛАН м. аэроплан.

АЭРОПОННЫЙ прил. аэропонлық; ~
метод ырашывания растений өсимликлер-
ди аэропонлық усыл менен өсириў.

АЭРОПОРТ м. аэропорт.

АЭРОСАНИ только мн. аэросани, аэро-
шана (иштен жанатуғын двигательдиң
күши менен жәм парик арқалы жүретуғын
шана).

АЭРОСЁВ м. с.-х. аэроплан менен егиў,
самолёт пенен себиў.

АЭРОСТАТ м. аэростат, хаўа шары.

АЭРОСТАТИКА ж. аэростатика (газлар-
дың теңлесий ызыамлары жөниндеги илим).

АЭРОСЪЁМКА ж. см. аэрофотосъёмка.

АЭРОФОТОСЪЁМКА ж. аэрофото-
съёмка (самолёттан сүйрет түсириў).

Б

Б частица см. бы.

БА межд. разг. хаў; ба! коб я вйжу
хаў! кимди көрип турман!

БАБА I ж. 1. разг. (женищина) хаял,
қатын; вздорная ~ шарбая қатын; бой-~
жеделли нашар; жеделли хаял, омыраўлы
қатын, өткир хаял, шаққан хаял (в про-
сторещи); 2. прост. (жена) қатын, хаял;
3. уст. (крестьянка) қатын; простъя ~
эпиўайы қатын; 4. разг. (о слабохарактер-
ном мужчине) босаң, қатынсымақ, қатын-
дай; ◇ ~-ягá (в сказках) жалмаўыз кем-
пир, мөстан; каменная ~ археол. тас тулға;
снежная ~ қардан жасалған адам.

БАБА II ж. тех. тоқпақ; чугунная ~
шойын тоқпақ.

БАБА III ж. куд. баба (мазалы
нанның бир түри); ромовая ~ ром бабасы.

БАББИТ м. тех. баббит.

БАББИТОВЫЙ прил. тех. баббит...;
баббиттен исленген; ~е подшипники баб-
биттен исленген подшипниклер.

БАБЫЙ прил. прост. қатын..., қатын-
лық; ◇ ~е лёто кемпир қуаш; ~ьи скáзки
жалған иерсе, болмаған ис.

БАБКА I ж. разг. 1. (бабушка) мама
кемпир, мама шеше; 2. (старуха) кемпир;
3. (в обращении) апа, кемпир апа, шеше;
◇ повивальная ~ уст. киндик шеше.

БАБКA II ж. I. анат. (надкопытный
сустав) бақай, бақайша; 2. (изральная
кость) топай, асық; игра в ~и асық ойыны.

БАБОЧКА ж. зоол. гүбелек.

БАБУШКА ж. I. мама кемпир, мама
шеше; 2. (старуха) кемпир; 3. (в обра-
щении) апа, кемпир апа, шеше; ◇ ~ надвое
сказáла погов. болар болмасы гүмана, еле
биймáлим.

БАГАЖ м. I. багаж, жүк; ручной ~ аж
қол бағажы, қолдағы жүк; 2. (о способе
перевозки) бағаж; сдать вёщи в ~аж зат-
ларды бағажға тапсырыў; отпра́вить ~аж
жбм багаж бенен жибериў; 3. перен. гә-
зийне, өрис, таярлық, байлық, көлем;
научный ~аж илимий таярлық.

БАГАЖНИК м. багажник (жүк қойы-
латуғын жер — автомобильде, велосипед-
те, мотоциклда).

БАГАЖНИЙ прил. багаж..., жүк...;
~ый вагон жүк вагоны; ~ая квитанция
бағаж квитанциясы.

БАГЕТ м. багет (рама және карниз
ислеў ушын керекли тахтай).

БАГЮР м. илме, багор; зацепить лодку
~ром қайықты илме менен илю.

БАГРИТЬ нессв. кого-что I. (вытаски-
вать багром) илмелеў, илме менен тартып
шығарыў, илип алыў; 2. (ловить рыбу баг-
ром) илме менен балық услаў.

БАГРОВЕТЬ нессв. қызарыў, қызғыш-
лапыў; нёбо ~ет аспан қызарады; ~ть
от гнёва көжерленгенликтен қызарыў,
ашыўдан қызарыў.

БАГРОВОЙ прил. қып-қызыл, тоқ қы-
зыл, шым қызыл; нёбо стáло ~м аспан қып-
қызыл болды; егб лицó стáло ~м оның
жүзи қып-қызыл болды.

БАГРЯНЕЦ м. поэт. қып-қызыл рен,
шым қызыл рен.

БАГРЯНИЙ прил. поэт. қызарған;
~ая заря қызарған таң.

БАДЬЯ ж. бадья (ағаш шелек).

БАЗА ж. I. архит. база, түп, негиз,
тийкар; ~ колбины колоннаның түби;
2. (сснсва) база, негиз, тийкар; экономиче-
ская ~ экономикалық база; материаль-
ная ~ материаллық тийкар; кормовая ~
животноводства мал-шарўашылығының от-
шөп базасы; 3. база; туристская ~ турист-
лик база; экскурсионная ~ экскурсия ба-
засы; 4. (склад) база; книжная ~ книга
базасы; 5. воен. база; авиационная ~ авиа-
ция базасы; военно-морская ~ әскерий-
теңиз базасы.

БАЗАЛЫТ м. базальт (жанар таудан
пайда болған таў неги).

БАЗАЛТОВЫЙ прил. базальт...; ~е
скалы базальт жарлары.

БАЗАР м. I. базар; колхозный ~ колхоз
базары; 2. (сезонный торгов) базар; книж-
ный ~ книга базары; новогбдний ~
жаңа жыл базары; 3. перен. разг. шаўқым,
базар, уў-шуў; ёто настоящий ~ базар-
дағыдай уў-шуў.

БАЗАРНИЙ прил. базар...; ~ый день
базар күни; ~ая площадь базар майданы.

БАЗИРОВАТЬ *несов.* *что, на чём* тий-карландыруу, негизлендириуу; ~ *промышленности* на *местном сырьё* санаатты жергиликли шийки затка тийкарландыруу.

БАЗИРОВАТЬСЯ *несов.* 1. *на чём* (*основываться, опираться*) тийкарланыуу, негизлениуу, сүйениуу; 2. *на что, воен.* базага ийе болуу, орналасуу, жайгасуу; флот ~уется на морскую крепость флот теиз корганына орналасқан.

БАЗИС *м.* 1. *филос., эк.* базис; *материальный* ~ *материальлык* базис; 2. *см.* база 2; *служить* ~ом тийкары болуу; 3. *см.* база 1.

БАЙ *м.* бай.

БАЙ-БАЙ *межд.* хайя-хайя.

БАЙБАҚ *м.* 1. *зоол.* балбақ тышқан; 2. *разг.* (*лентяй, бездельник*) жалкауу, ериншек, қос жақпас, ис жақпас.

БАЙДАРКА *ж.* байдарка (*жеңил спорт қайғы*).

БАЙКА *ж.* байка (*гезелеме*).

БАЙҚОВЫЙ *прил.* байка...; байкадан исленген; ~ое одеяло байкадан исленген одеяло.

БАК *І* *м.* бак; *нефтяные баки* нефть баклары.

БАК II *м.* мор. бак (*кемеңиң, корабльдиң үстиңиң палубасының тумсық жағы*).

БАКАЛЕЙНЫЙ *прил.* бакалея...; баққал; ~ые товары бакалея затлары; ~ая лавка бакалея дүкәни.

БАКАЛЕЯ *ж.* бакалея (*чай, қант, ун хәм т. б. қусаған азық-ауқат товарлары*).

БАҚАН *м.* см. бакең.

БАКЕН *м.* бакең (*кемелерге жол көрсетип туратуғын суйдағы белги*).

БАКЕНБАРДЫ *мн.* (*ед.* бакенбарда *ж.*) шеке сақал.

БАКЕНЩИК *м.* бакенши, шырашы.

БАҚҚАРА *с.* нескл. баккара (*хрустальдың айрықша бахалы сорты*).

БАҚЛАҒА *ж.* баклага (*металдан ямаса ағаштан исленген тығынлы ыдыс*).

БАҚЛАЖАН *м.* баклажаң.

БАҚЛАЖАННЫЙ *прил.* баклажаң...; баклажаңнан таярланған.

БАҚЛАН *м.* қарабай.

БАҚЛУШИ: бить ~ *разг.* бийкар жүриу, қарап жүриу (*соотв.* еки қолын мурнына тығып жүриу).

БАКТЕРИАЛЬНЫЙ *прил.* бактериялык, бактериялы.

БАКТЕРИЙНЫЙ *прил.* см. бактериальный; ~е препараты бактериялык препаратлар.

БАКТЕРИОЛОГ *м.* бактериолог (*бактериология бойынша қәниге*).

БАКТЕРИОЛОГИЧЕСКИЙ *прил.* бактериология..., бактериологиялык.

БАКТЕРИОЛОГИЯ *ж.* бактериология (*бактериялар әсиндеги ылым*).

БАКТЕРИЯ *ж.* бактерия; *болезнетворные* ~и ауыруу пайда қылатуғын бактериялар.

БАЛ *м.* бал, зыяпат, зауықлы кеше; *новогодний* ~ жаңа жыл зыяпаты.

БАЛАГАН *м.* 1. *уст.* (*деревянная постройка*) ылашық; 2. *уст.* (*зрелище*) жай

түрдеги көшпели театр; 3. *перен.* маскарапазлык.

БАЛАГУР *м.* *разг.* хәзилкеш, басқышыл.

БАЛАГУРИТЬ *несов.* *разг.* хәзиллесуу, басқыласуу.

БАЛАЛАЕЧНИК *м.* балалайкашы.

БАЛАЛАЕЧНЫЙ *прил.* балалайка..., балалайкаңың.

БАЛАЛАЙКА *ж.* балалайка (*үш тарлы саз әсбабы*); *играть на* ~е балалайка шертиуу.

БАЛАМУТИТЬ *несов.* *разг.* 1. *что* (*мутить*) ылайлау; ~ *воду* сууды ылайлау; 2. *кого-что, перен.* топалаң салуу, тынышсыздандыруу.

БАЛАНС *м.* 1. (*равновесие*) теңлесуу, тең келиуу; 2. *фин.* баланс; *годовой* ~ жыллык баланс; *активный* ~ актив баланс; *пассивный* ~ пассив баланс; *составлять* ~ баланс дүзиу; *подводить* ~ баланс шығаруу.

БАЛАНСИР *м.* 1. (*шест для равновесия*) ләңгер ағаш; 2. *тех.* (*рычаг*) балансир; 3. (*регулятор в часах*) балансир.

БАЛАНСИРОВАТЬ *несов.* 1. *на чём и без доп.* тең туруу, аумау; ~ *на проволоке* сымның үстинде тең туруу; 2. *что* (*уравновешивать части машины*) теңлестируу, барабарластыруу; 3. *также сов.* *фин.* баланс шығаруу, кирис-шығысты салыстыруу.

БАЛАНСОВЫЙ *прил.* *фин.* баланс..., баланслық; ~ *отчёт* баланс есабы.

БАЛАХОН *м.* 1. *уст.* (*крестьянская верхняя одежда*) балахон, кең шалаң; 2. *разг.* (*бесформенная одежда*) жарасыксыз хәм кең кийим, формасыз кийим.

БАЛБЭС *м.* *бран.* тентек, ақмақ, кум келле, ләўзе, межгүн.

БАЛДА *м.* *и ж.* *бран.* самсам, гешше.

БАЛДАХИМ *м.* саяман, шертек.

БАЛЕРИНА *ж.* балерина.

БАЛЕТ *м.* 1. балет; *классический* ~ классикалык балет; 2. балет (*музыкалык шығарма*).

БАЛЕТМЕЙСТЕР *м.* балетмейстер (*балетте танцаларды қойыушы*).

БАЛЕТНЫЙ *прил.* балет...; ~ая школа балет мектеби.

БАЛҚА I *ж.* *тех.* (*брус*) бөрене, арқалық; *поперечная* ~ кесесине қойылған арқалық.

БАЛҚА II *ж.* (*ложбина, овраг*) сай, жыра.

БАЛҚАРЦЫ *мн.* (*ед.* балқарец *м.*, балқарка *ж.*) балкарлылар (*Кавказ халықларының бири*).

БАЛҚОН *м.* 1. балкон; *дом с* ~ом балконды там; 2. *театр.* балкон; *первый ряд* ~а балконның биринши қатары.

БАЛЛ *м.* 1. *метеор.* балл (*бир қубылыстың дәрежесин ямаса кушин өлшеу бирлиги*); *вeter* в шесть баллов алты баллдағы самал; 2. (*отметка*) балл, баха; *получить* хоройшй ~ жақсы баха алыу.

БАЛЛАДА *ж.* баллада (1. *қосық түрінде жазылған шығарма*; 2. *музыкалык шығарма*).

БАЛЛАСТ м. 1. мор. балласт (кемени айдақлатпау үшін қойылған жүк); 2. ав. балласт (ауырлықты сақлау үшін аэростатқа қойылған жүк); 3. ж.-д. балласт (темир жолдың астына жайылған ұнтақ тас, шөг, құм); 4. перен. артық, керексіз жүк.

БАЛЛИСТИКА ж. воен. баллистика (теоретикалық механиканың бөлімі).

БАЛЛИСТИЧЕСКІЙ прил. баллистикалық; ~ая ракета баллистикалық ракета.

БАЛЛОН м. баллон (1. сұйықтық ямаса газлар үшін жабық ыдыс; 2. автомобиль шинасы; 3. аэростаттың сыртқы қабы).

БАЛЛОТИРОВАНИЕ с. дауыс беріу, дауысқа қойыу.

БАЛЛОТИРОВАТЬ несов. кого-что дауыс беріу, дауысқа қойыу.

БАЛЛОТИРОВАТЬСЯ несов. дауысқа қойылуы, сайлануы.

БАЛЛОТИРОВКА ж. см. баллотирование.

БАЛЛЫНҒЫЙ прил. балл...; ~ая система балл системасы (баға қойыуда).

БАЛЛЫНҒЫЙ биринші бөлегінде қанша бал бар екені көрсетілген қоспа сөзлердің екінші бөлегі, мыс.: пятибалльный бес баллы.

БАЛОВАННЫЙ 1. прич. от бловать; 2. прил. разг. ерке, тентек.

БАЛОВАТЬ несов. кого, чем ерке қылуы, еркелетуі, жаман үйретуі; ~ребёнка баланы ерке қылуы; ~подарками базарлық беріп жаман үйретуі.

БАЛОВАТЬСЯ несов. разг. тентеклик етіуі, еркелетуі.

БАЛОВЕНЬ м. 1. (любимец) еркетай; 2. см. бловный.

БАЛОВНИК м. разг. ерке, тентек.

БАЛОВНИЦА женск. от бловный.

БАЛОВНОЙ прил. прост. 1. (шаловливый, озорной) ерке, тентек, шок; ~ребёнок тентек бала; 2. см. балованный 2.

БАЛОВСТВО с. 1. (проказы, шалости) еркелетушілік, тентеклик; 2. (потворство) еркелетушілік.

БАЛОЧНЫЙ прил. арқалық, бөрене..., бөренелик (үшекке); ~ое перекрытие арқалық пенен бастырылған.

БАЛТИЙСКИЙ прил. балтик..., Балтик...

БАЛЫҚ м. балықтың дузланған, қақланған бел кеспесі.

БАЛЪЗАМ м. 1. (вещество) бальзам; 2. перен. кұяныш, жубаныш, рөхәт.

БАЛЪЗАМИРОВАТЬ несов. кого-что бальзамлау, мумиялау; ~труп өлікті бальзамлау.

БАЛЫНҒЫЙ прил. бал..., зыяпат; ~ое платье жыйынға кийетугын көйлек; ~ые таныу бал танецдары.

БАЛЮСТРАДА ж. архит. балюстрада (айғаншаны, балконды хәм т. б. безеп туратуғын бір неше қатар фигуралы өрлер).

БАМБУК м. бамбук (тропиклик хәм субтропиклик дәңли өсімлик).

БАМБУКОВЫЙ прил. бамбук...; бамбуктан исленген; ~ые зәрсели бамбук то-

ғайлықлары; ~ая трость бамбуктан исленген келте хаса.

БАНАЛЫНҒЫЙ прил. дузы қашқан, маңызсыз; ~ая фраза маңызсыз сөз.

БАНАН м. банан (өсімлик хәм мийге).

БАНДА ж. банда, қарақшылар топары.

БАНДАЖ м. бандаж (1. мед. құрсақ таңғыш; 2. тех. полаттан исленген дөңгелек құрсау).

БАНДЕРОЛЬ ж. 1. (почтовое отправление) бандероль (қағазға оралған почта менен жиберилетугын зат); отправить что-л. ~ю бир нәрсені бандероль етип жиберіу; 2. (обёртка) бандероль (жиберилетугын кітап, журнал х. б. бахалы баспа шығармалардың сыртын орау қағазы).

БАНДИТ м. бандит, қарақшы.

БАНДИТИЗМ м. бандитизм, қарақшылық.

БАНДИТСКИЙ прил. бандит..., қарақшылық.

БАНДУРА ж. бандура (саз әсбабы).

БАНДУРИСТ м. бандурашы.

БАНК м. 1. банк; Государственный ~ СССР СССР Мәмлекет банки; положить деньги в ~ банкке ақшаларды салыу; иметь текущий счёт в банке банкте күнделікли счёты болыу; 2. карт. (сумма денег) банк, үстик; держать ~ үстикке ойнау; метать ~ банкте таслау; 3. (карточная игра) банк.

БАНК I ж. 1. банка, ыдыс; стеклянная ~а шийше банкасы; 2. мед. банка; поставить кому-л. ~и бирейге банка қойыу.

БАНКА II ж. мор. (скамья для гребцов) азна.

БАНКА III ж. мор. (отмель) сайызлық.

БАНКЕТ м. банкет, зыяпат; устроить ~ банкет ұйымластырыу.

БАНКИР м. банкир (капиталисттик еллерде: банктің ийесі ямаса ири акционер).

БАНКИРСКИЙ прил. банкир...; ~ая кнотра банкир кеңсесі.

БАНКНОТЫ мн. (ед. банкнот м.) фин. банкнот (СССРда: мәмлекет банки шығаратуғын ақшалар; капиталисттик еллерде: эмиссион банклері шығаратуғын кредит ақшалар).

БАНКОВСКИЙ прил. банк..., банклик; ~ий билет банк билеті; ~ая прибыль банклик пайда.

БАНКОВЫЙ прил. банк..., банклик; ~ перевод банк арқалы ақша өткеріу.

БАНКОМЕТ м. карт. банк қойыушы, банкашы.

БАНКРОТ м. 1. (несостоятельный должник) банкрот, шамасы қарыздар, бүлінген қарыздар; 2. перен. шерменде.

БАНКРОТСТВО с. 1. (долговая несостоятельность) банкротлық, қарыздарлық, бүлінуішілік; 2. перен. шерменделік; политическое ~ сиясий шерменделік.

БАННЫЙ прил. монша...; ~ день монша күні.

БАНТ м. бант, таспа; завязать бантом бант пенен түйіу.

БАШНИК м. моншашы.

БАШНИЦА женск. от башник.

БАНЫЯ ж. 1. монша; 2. разг. (мытбё) моншада жууыныу; ◇ задать ~ю кому-л. кыскага алыу.

БАР I м. (небольшой ресторан) бар.

БАР II м. метеор. бар (хауаның басым күшин өлшеу бирлиги).

БАРАБАН м. 1. барабан; накра, дөп; бить в ~ накра қағыу; 2. тех. барабан (машина, механизмлердиң бир бөлеги).

БАРАБАНИТЬ несов. 1. тасырлатуу, па-тырлатуу, тарсылдатуу; дождь ~л в окно жауын айнаны тасырлатты; ~ть в дверь есикти тарсылдатуу; 2. разг. дыңғырла-туу; ~ть на рояле рояльда дыңғырлатуу.

БАРАБАНЫЙ прил. барабан...; ~ый бой барабан сести; ◇ ~ая перепонка анат. кулақ пердеси.

БАРАБАНЫЩИК м. барабаншы; дөпши (музыкант).

БАРАҚ м. 1. (временная постройка) барак; 2. уст. (больничное здание) барак; тифозный ~ сүзек кеселлер ушын барак.

БАРАН м. 1. (самец овцы) қошқар; исек (холощёный); 2. қошқар, қой; дикий ~ жабайы қошқар, жабайы қой; ◇ смотреть как ~ на новые ворота таңланып қарау; он упёрся как ~ ол өжетленди, ол қырсық-ланды.

БАРАНЫЙ прил. 1. қой..., қойдың, қошқар...; ~ий жир қойдың майы; қой етинен таярланған; ~ьи котлеты қой етинен таярланған котлетлер; 2. қой тери-синен тигилген; ~ья шапка қой терисинен тигилген малақай; ◇ согнуть кого-л. в ~ий рог мәжбүрлеу, бағынышлы қылау, бой-сындыруу, жууасытуу.

БАРАНИНА ж. қой ети, қой өши.

БАРАՆКА ж. баранка, бизлек нан.

БАРАХЛӘ с. собир. прост. гөне-көксн, пат-сат (пожитки); тасланды, жарамсыз зат (зсаякий хаам).

БАРАХТАТЬСЯ несов. тарбаяқлау, қар-маныу, тырманыу; ~ в воде сууда тар-баяқлау.

БАРАШЕК м. 1. (ягнёнок) қозы; 2. (вы-деланная шкурка) қозы тери, қой тери; 3. мн. барашки (волны) ақ көбик; 4. мн. барашки (обложка) майда булт, ала булт.

БАРАШКОВЫЙ прил. қозы терн, қой терн, қой терисинен тигилген, қозы тери-синен тигилген; ~ая шапка қозы тери малақай.

БАРБАРИС м. барбарис (путалық хәм мийфеси).

БАРДА, **БАРДА** ж. барда (малға жем ретинде берилетуғын арақ, пиво шығарыу-шы өндюлхстиң тасландылары).

БАРЕЛЬЕФ м. иск. барельеф (жалтақ нәрсеңг бетине түсирилген скульптура-лық сүйбет).

БАРЖА, **БАРЖА** ж. баржа; самоходная ~ өзи жүретуғын баржа.

БАРИЙ м. барий (химиялық элемент).

БАРИН м. 1. уст. (дворянин, помещик) барин, төре, мырза; 2. уст. (в обращении) мырза; 3. перен. разг. мырзасымақ, төре-сымақ адам; жить ~ом төредей туруу.

БАРИТОН м. баритон (1. еркек дауыс; 2. усындай дауыссы қосықшы; 3. саз әсбабы).

БАРКА ж. см. баржа.

БАРКАРОЛА ж. баркарола (Венеция қайықшыларының қосықлары хәм музыка-лық шығарма).

БАРКАС м. мор. баркас; рыбацкий ~ үлкен көп есекли кеме.

БАРОГРАФ м. метеор. барограф (хауа-ның басымының өзгеруіүн өзи жазып ала-туғын әсбап).

БАРОККО с. нескл. иск. барокко (XVI—XVIII әсирлердеги көркемлик стиль).

БАРОМЕТР м. барометр (атмосфералық басымды өлшеу әсбабы).

БАРОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. баро-метр..., барометрлик; ~е измеренія баро-метрлик өлшеулер.

БАРОН м. барон (дворянлық дәреже, атақ).

БАРОНЕССА ж. баронесса (баронның қаялы ямаса қызы).

БАРИКАДА ж. баррикада; сражаться на ~х баррикадаларда гүресуу.

БАРИКАДИРОВАТЬ несов. что барри-када қуруу, баррикада жасау; ~ улицу көшеге баррикада қуруу.

БАРИКАДНЫЙ прил. баррикада..., баррикадалы; ~е бой баррикадалы са-уашлар; ~е укрепления баррикада берки-нслери.

БАРС м. барс, қаблан.

БАРСКИЙ прил. 1. барин..., баринлик, терелик, төрениң, мырзалық, мырзаның; ~ая усадьба бариннің хөули-хәреми, жер-мүлк; 2. перен. (высокомерный, пренебре-жительный) менменлик, төкаббирлик; ~ие замашки төкаббирлик қылықтар; ~ое от-ношение к делу жумьсқа менменлик көз-қарас.

БАРСОВЫЙ прил. барс..., қаблан...; ~ая шкура барс териси, қаблан териси.

БАРСТВЕННЫЙ прил. менменлик, тө-каббирлик.

БАРСТВО с. 1. собир. уст. баринлер, терелер, мырзалар; 2. перен. (барское высокомерие) менменлик, төкаббирлик.

БАРСУК м. порсық.

БАРСУКОВЫЙ прил. порсық..., пор-сықтың.

БАРСУЧИЙ прил. порсық..., порсық-тың; порсық терисинен тигилген; ~ий нбры порсық инлери.

БАРХАНЫ мн. (ед. бархан м.) бархан, көшпели кум, кум төбешик.

БАРХАТ м. мақпал.

БАРХАТИСТЫЙ прил. мақпалсымақ, мақпал түсли, мақпалдай; ~ая кбжа мақ-палдай терн.

БАРХАТНЫЙ прил. 1. мақпал; мақ-палдан исленген, мақпалдан тигилген; ~ое платье мақпал көйлек; 2. перен. жумсақ, жағымлы; ~ый голос жағымлы хауаз; ◇ ~ый сезон мақпал маусим (тусликтеги гүз — сентябрь, октябрь айлары).

БАРЧУК м. уст. байбатше, бариннің баласы.

БАРЩИНА ж. ист. барщина (крепост-нойлық право уақытында дийханлардың помещиклерге ешейин мәжбүрий ислеген мийнети).

БАРЩИННЫЙ прил. ист. барщиналык; ~ труд барщиналык мийнет.

БАРЫНЯ ж. 1. уст. (дворянка, помещица) помещик хаял; 2. уст. (в обращении) ханум, бөйбише; 3. перен. разг. ақ билек, ханзада.

БАРЫШ м. түсим, пайда; продаты с барышом пайдасы менен сатыу.

БАРЫШНИК м. уст. 1. (перекупщик) пайдакүнем, алып сатар; 2. (торговец лошадыми) ат пурш.

БАРЫШНИЧАТЬ несов. чем и без доп., уст. пайда қылыу, алып сатыу.

БАРЫШНЯ ж. 1. уст. (незамужняя дочь барина) бай қызы; 2. уст. (молодая девушка) бой жеткен қыз; 3. (в обращении) қарындасым; 4. перен. разг. ерке қыз.

БАРЬЕР м. 1. (препятствие, преграда) барьер, тосқын; взять ~ спорт. барьерди өтиу; 2. (перегородка) барьер, қоршау; деревянный ~ ағаштан исленген барьер; 3. перен. тосқын, иркинши; таможенныен ~ ы таможнялық тосқынлар.

БАС м. бас (1. еркектің жууан дауысы; 2. жууан дауысыл қосықшы; 3. мыстан исленген дем менен шертилетуғын эсбап).

БАСИТЬ несов. разг. жууан дауыс пенен сөйлеу, ири дауыс пенен сөйлеу (говорить); жууан дауыс пенен қосық айтыу (петь).

БАСКЕТБОЛ м. спорт. баскетбол.

БАСКЕТБОЛИСТ м. спорт. баскетболшы.

БАСКЕТБОЛИСТКА женск. от баскетболист.

БАСКЕТБОЛЬНЫЙ прил. баскетбол..., баскетболлық; ~ая площадқа баскетбол майданшасы.

БАСМА ж. басма (шаш бойтуғын бойдың бир түрі).

БАСМАЧ м. ист. баспашы.

БАСМАЧЕСКИЙ прил. баспашы..., баспашылық.

БАСМАЧЕСТВО с. баспашылық.

БАСНОПИСЕЦ м. тымсал жазыушы, тымсалшы.

БАСНОСЛОВНЫЙ прил. таң қалғандай, айтқысыз, аса кеткен; ~ урожай аса кеткен өнім.

БАСНЯ ж. 1. лит. тымсал; 2. мн. басни (небылицы) өтирик, жалған, болмаған гөп, пөтиуасыз сөзлер, мылжың сөзлер.

БАССЕЙН м. 1. бассейн, хауыз; ~ для плавания жүзіу ушын бассейн; 2. геогр. бассейн, алап; ~ реки Волги Волга дөрьяның алабы; 3. геол. бассейн; каменноугольный ~ тас көмір бассейни.

БАСТИОН м. 1. воен. бастион (эскерий қорған); 2. перен. бастион; ~ дружбы дослық бастионн.

БАСТОВАТЬ несов. ис таслау, исти тоқтатыу.

БАТАЛИЯ ж. уст. воен. сауаш, урыс.

БАТАЛЬНЫЙ прил. сауаш, урыс көринислерин сүүретлейтуғын; ~ жанр в искусстве искусствада урыс көринислерин сүүретлейтуғын жанр.

БАТАЛЬОН м. воен. батальон (эскерий бөлімі); стрелковый ~ атқышлар батальоны.

БАТАЛЬОННЫЙ прил. воен. батальон...; ~ командёр батальон командири.

БАТАРЕЙНЫЙ прил. воен. батарея...; ~ое орудие батарея тобы.

БАТАРЕЯ ж. 1. воен. батарея (артиллерия бөлімі); миномётная ~ миномёт батареясы; 2. батарея (өз-ара бириктирилген бир неше элементлер); электрическая ~ электр батареясы; 3. тех. батарея; ~ парового отопления пуу менен жылытуғын батарея.

БАТИСТ м. батист (жуқа гезлеме).

БАТИСТОВЫЙ прил. батист; батисттен тигилген; ~ платок батист шаршы.

БАТМАН м. уст. батпан (Чимбайда — 22 кг, Қоңыратта — 40 кг тең айырлық өлшеуі).

БАТОН м. 1. (булка) батон; 2. батон; шоколадный ~ шоколад батоны.

БАТРАК м. бадырақ.

БАТРАЦКИЙ прил. бадырақ..., бадырақлық.

БАТРАЧЕСТВО с. 1. (занятие батрака) бадырақшылық; 2. собир. бадырақлар.

БАТРАЧИТЬ несов. на кого и без доп. бадырақшылық өтиу, күнлиқшилик өтиу, жалланып ислеу.

БАТРАЧКА женск. от батрак.

БАТЮШКА м. 1. уст. (отец) ата, әке; 2. уст. (в обращении) ата, әке, ақсақал; 3. разг. (священник) тақсыр ишан; ♠ ~и мой! в знач. межд. тоба!, өстауңиралла!

БАУЛ м. қол арша.

БАХ межд. тарс!, тарс-турс!, гүрс!

БАХВАЛ м. разг. мақтаншақ, жыртылғыш.

БАХВАЛИТЬСЯ несов. кем-чем, разг. мақтануы, жыртылуы; ~ своей силой өз күшине мақтануы.

БАХВАЛЬСТВО с. разг. мақтануышылық, мақтаншақлық, жыртылушылық.

БАХРОМА ж. шашақ, пөпек.

БАХТАРМА жс. териниң ишки жағы, териниң ишки бети.

БАХЧА ж. бақша, палыз.

БАХЧЕВОД м. палызшы.

БАХЧЕВОДСТВО с. бақшашылық, палызшылық.

БАХЧЕВЫЙ прил. бақша..., бақшалық, палыз..., палызшылық; ~ые культуры бақша егинлери.

БАЦ межд. карс!, тарс!, шарт!

БАЦИЛЛА жс. бацилла (таяқша формадғы бактерия); туберкулёзная ~ туберкулёз бацилласы.

БАШЕННЫЙ прил. минар..., башнялы; ~ые часы минар сааты; ~ый кран башнялы кран; ~ое орудие воен. башнялы топ.

БАШКІРСКИЙ прил. Башқұрт...; ~язык башқұрт тили.

БАШКІРЫ мн. (ед. башкір м., башкірка жс.) башқұртлар, башқұрт халқы (Башқұрт АССРда жасайтуғын негізгі халық).

БАШЛЫК м. башлық (бас кийимнің бир түрі).

БАШМАК ий мн. (ед. башмак м.) 1. (обувь) аяқ кийім, геуиш; снять ~й аяқ кийимн

шешиў; надеть ~й аяқ кийим кийиў; 2. *тех.* башмак (*тирек*); 3. *ж.-д.* башмак (*темир жолда вагонларды циркиў ушын рельске қойылатуғын нәрсе*); ◇ быть под ~ом у кого-л. *бирейдиң қол астында болыў, бирейге бағынышлы болыў.*

БАШМАЧНИК *м. уст.* геўиш тигиўши, аяқ кийим тигиўши.

БАШМАЧНЫЙ *прил.* геўиш...

БАШНЯ *ж.* 1. минар; Кремлёвские ~и Кремль минарлары; 2. *воен., мор.* башня; орудийная ~я танка танктың топ башнясы.

БАЮ-БАЙ, БАЮ-БАЮШКИ-БАЮ, БАЮШКИ-БАЮ *межд.* хайя-хайя, хайя-хаў.

БАЮКАТЬ *несов.* кого-что хайялаў, хайялап уйқлатыў; ~ *ребенка* баланы хайялаў.

бая, баю и т. д. род., дат. п. от бай.

БАЯН *м.* баян.

БАЯНИСТ *м.* баянист, баяншы, баян шертiуши, баян ойнаушы.

БДИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* қырағылық, сезгирлик, сақлық; революционная ~ революциялық қырағылық; проявлять ~ қырағылық көрсетиў.

БДИТЕЛЬНЫЙ *прил.* қырағы, сезгирш, сезгир, сақ; ~й надзор қырағы гүзетiушилик; быть ~м қырағы болыў.

БЕГ *м.* 1. жуўырыў, шабыў; ~ на сто метров жүз метрге жуўырыў; ~ на месте бир орында жуўырыў; 2. *мн.* бегә спорт. бәйге, жарыс, ат жарыстырыў; ◇ быть в ~ах өз иси бойынша тынбай жуўырыў.

БЕГАТЬ *несов.* 1. *см.* бежать 1; ~ть *взад и вперед* арман хәм берман жуўырыў; 2. *от кого-чего (избегаю)* қашыў, аўлақ болыў; ◇ *его глаза так и ~ют* оның көзлерин ойнап турады; *мурашки ~ют* ет түршигедия.

БЕГЕМОТ *м.* бегемот (*тропиклик ири хайлан*).

БЕГЛЕЦ *м.* қашқын.

БЕГЛО *нареч.* 1. (*свободно*) шаққан, жуўыртып, шалт, тез, жылдам; ~ *читатъ* тез оқыў, шаққан оқыў; ~ *игратъ* на рояле рояльда шалт ойнаў; 2. (*поверхностно*) үстүртин ғана, тек шала-шарпы; ~ *просмотреть* кнйгу китапты үстүртин ғана қарап өтиў.

БЕГЛОСТЬ *ж.* шалтлық, тез, тезлик, жылдамлық; *добиться ~и* в чтении тез оқыўға ерисиў.

БЕГЛЯЙ *прил.* 1. *уст.* (*совершивший побег*) қашқын, қашқыншы; ~ый крестьянин қашқыншы дийхан; 2. *в знач. суц. м.* бегляй и *ж.* бегляя *уст.* қашқын, қашқыншы; 3. (*свободный*) шаққан, жуўыртып, шалт, тез, жылдам; ~ое *чтение* тез оқыў; 4. (*поверхностный*) үстүртин ғана, шала-шарпы; ~ый *обзор* үстүртин қарап шығыў; ◇ ~ый *взгляд* жалт қараў; ~ые *глазные лингв.* түсип қалатуғын дауыссыз сеслер; ~ый *огонь* *воен.* иретсиз атыў, изли-изинен атыў, тез-тезден атқылаў.

БЕГЛЯНКА *женск. от беглец.*

БЕГОВЫЙ *прил. спорт.* шапқы, шабатуғын. бәйгеге жарайтуғын, жуўра-

туғын; ~ая лошадь шапқы ат, бәйгеге жарайтуғын ат; ~ая дорожка жуўратуғын жол.

БЕГОМ *нареч.* жуўырып, шалт, шаққан; *бежать ~* тез жуўырыў; ~! (*команда*) жуўыр!

БЕГОТНЯ *ж. разг.* ары-берн жуўырыў, жуўырыспа, әуерелик.

БЕГСТВО *с.* 1. қашыўшылық, қашыў; ~ из плена тутқыннан қашыўшылық; *спастись ~м* қашып қутылыў; 2. (*беспорядочное отступление*) жөнсиз қашыў, қашып кетиў; *асығыс шагиннұ, тым-тырақай қашыў; обратитъ в ~* тым-тырақай қашырыў, кейинге қашырыў, кейин қашырыў; *обратиться в ~* кейин қашыў.

бегұ, бегұт, и т. д. наст.; вр. от бежать.

БЕГУН *м. спорт.* жүйрик, жуўырғыш, жүгириўши, жүтиргиш.

БЕГУНЬЯ *женск. от бегун.*

БЕДНА *ж.* 1. (*несчастье, горе*) бәле, бахытсызлық; *попасть в ~у* бәлеге дуўшакер болыў; *выручить из ~ы* бәледен қутқарыў; 2. *в знач. сказ.* бәле; *мне с ним просто ~а* ол менің басыма бәле болды; 3. *с отрицанием «не»* зәлели жоқ, хеш нәрсе емес, хештеңе емес; *не ~а* зәлели жоқ, хеш нәрсе емес; *не ~а, что* поғода плохая хаўаның қолайсызлығы хеш нәрсе емес; ◇ ~а в том, что... гәл усында..., усындай себепли...; *на ~у* маңдайдың қарасына; *что за ~а!* не болыпты ондай!

БЕДНЕТЬ *несов.* жарлы болыў, кәмбағалланыў, гедейленіў.

БЕДНОСТЬ *ж.* 1. (*нужда*) жарлылық, кемтаршылық, кәмбағаллық, гедейлик, мүтәжлик; *жить в ~и* кемтаршылықта жасаў; 2. *перен. (скудность)* жарлылық, жоқшылық, кемлик, азлық; ~ь *воображения* ойдың кемлиги.

БЕДНОТА *ж.* 1. *см.* бедность 1; 2. *собр.* жарлылар, кәмбағаллар, гедейлер.

БЕДНЫЙ *прил.* 1. кемтар, жарлы, кәмбағал, гедей; ~ый человек жарлы адам; 2. (*убогий*) нашар, жарлы, кем; ~ая обстановка нашар үскене; 3. *перен. (скудный)* жарлы, кем, аз; ~ая фантазия жарлы фантазия; ~ая природа көриксиз тәбият; 4. (*несчастный*) бийшара, бахытсыз, байғұс, сорлы, гәрип, пахыр; ~ый, он так устал! бийшара, ол дым шаршап қалыпты!; 5. *в знач. суц. м.* бедный и *ж.* бедная кемтар, жарлы, кәмбағал, гедей; ~ые и богатые жарлылар хәм байлар.

БЕДНЯГА *м. и ж.* бийшара, байғұс, сорлы, гәрип, пахыр; он устал, ~ ол, байғұс, шаршады.

БЕДНЯК *м.* 1. (*неимущий человек*) кемтар, жарлы, кәмбағал, гедей; 2. (*маломощный крестьянин*) гедей дийхан, кәмбағал дийхан.

БЕДНЯЦКИЙ *прил.* жарлы түскен, кәмбағал болған, гедей..., гедейленген; ~ое хозяйство гедейленген хожалық.

БЕДНЯЧЕСТВО *с.* *собр.* жарлылар, кәмбағаллар, гедейлер.

БЕДОВЫЙ *прил. разг.* шаққан, өткір, шоқ; ~ *парень* таққан жигит.

БЕДОКУРИТЬ *несов. разг. тентекдик* етнү, жақпас ис етнү.

БЕДРЕННИЙ *прил. анат.* жанбас, сан; ~ая кость жанбас сүйегі.

БЕДРО *с.* жанбас, сан.

БЕДСТВЕННИЙ *прил.* қорқынышлы, қыйын, қәуипли; ~ое положение қыйын жағдай.

БЕДСТВИЕ *с.* бәле, бәле-қада, апат, апатшылық, қыйыншылық, бүлгиншилк, қәуиплилик; бахытсызлық; стихийное ~е күтілмеген табиғый апат; сигнал ~я апатшылық белгиси.

БЕДСТВОВАТЬ *несов.* жарлылануы, кәм-бағаллануы, гедейленуы, мүтәжликте жасау.

БЕДУИН *м.* бедуин (*көшпели араб*).
БЕЖ *прил. нескл.* сарғыш-қоңыр; түфли цвѣта ~ сарғыш-қоңыр реңдегі түфли.

БЕЖАТЬ *несов.* 1. жууырыу, жууырып жүриу, жылдам қозғалуы; тез баруы (*куда-л.*); жылдам келиу (*откуда-л.*); ~ать со всех ног барына қатты жууырыу; ~ать рысью жортып жууырыу; 2. (*проходить — о времени*) өтиу; время ~ит уақыт тез өтип баратыр, уақыт өтеди; дни бегут незамѣтно күнлер елеспесиз өтип баратыр; 3. *перен.* (*течь*) ағыу, зытқыу; ручей ~ит өзек қатты ағады; кровь ~ит из раны жарадан қан зытқып ағып тур; 4. *перен.* (*литься через край*) тасыу, тасып ағыу; молоко ~ит сүт тасып атыр, сүт тасады; 5. *также сов.* (*спасаться бегством*) қашуу, қашып кетнү, қашып қутылуы; ~ать из плѣна тутқыннан қашуу.

БЕЖЕВЫЙ *прил. см.* беж.

БЕЖЕНЕЦ *м.* қашқынышы.

БЕЖЕНКА *женск. от* беженец.

БЕЗ (**БЕЗО**) *предлог с род. п. 1.* (*указывает на отсутствие чего-л.*) жоқ, кем, =сыз, =сиз, бий; ~ денег ақшасыз; ~ отвѣта жууапсыз; сидѣть ~ огня жарықсыз отырыу; пропасть без вести хабарсыз жоқ болуы; 2. (*в отсутствие кого-л.*) =сыз, =сиз; ~ нас не начинайте бизлерсиз басламаңыз; он приходил ~ вас ол сизсиз келди; 3. (*за вычетом*) кем, кеминде, =сыз, =сиз; ~ четверти час саат он бес минуты кем бир болды; ~ десяти пять он минуты кем бес; я служил ~ малаго пять лет кеминде бес жыл хызмет еттім; ♦ не ~ сожалѣния реймсиз; не ~ вашего участья сизиң қатнасығыңызсыз емес; сизиң қатнасыуыңыз бенен; не ~ тогб әлбетте, мүмкин, онысыз емес; ~ исключения хеш биреуи қалмастан; ~ сожалѣния өкинбей.

БЕЗ* (**без***, **бес***) *приставка 1)* =сыз, =сиз, жоқ қосылыз арқалы атлықтан келбетлик жасау хызметин атқарады, мыс.: **безобгий** аяқсыз, мешел; 2) *атлыққа* =сызлық, =сизлик бир нәрсеиң жоқ екенлигин ямаса жетпейтуғындығын көрсетий ушын қосылатуғын жалғау арқалы атлық жасалады, мыс.: **безлѣсье** тоғайсызлық.

БЕЗАВАРИЙНЫЙ *прил.* авариясыз, аварияға ушырамаған.

БЕЗАЛАБЕРНОСТЬ *ж. разг.* тәртипсизлик, жөисизлик, ретсизлик, бийғамшылық.

БЕЗАЛАБЕРНЫЙ *прил. разг.* тәртипсиз, жөисиз, ретсиз, бийғам; ~ человек тәртипсиз адам.

БЕЗАЛКОГОЛЬНЫЙ *прил.* алкогольсыз, алкоголь араласпаған; ~е напиток алкогольсыз ишимликлер.

БЕЗАПЕЛЛЯЦИОННЫЙ *прил. 1.* юр. апелляциясыз, апелляцияға жол қойылмаған, излесіуге, сорануға болмайтуғын; ~й приговор апелляциясыз хуқим; 2. қатаң, қарсылықсыз; **сказать ~м тоном** қатаң түрде сөйлеу.

БЕЗБЕДНО *нареч.* мүтәжсиз, аұқатлы, курғын; **жить ~** мүтәжсиз жасау.

БЕЗБЕДНЫЙ *прил.* мүтәжсиз, қайғысыз, курғын, аұқатлы; ~ое существование курғын туруы.

БЕЗБИЛЕТНЫЙ *прил.* билетсиз, билет жоқ; ~ пассажир билетсиз пассажир, билетсиз жолаушы.

БЕЗБОЖИЕ *с.* қудайсызлық, динсизлик.

БЕЗБОЖНИК *м.* қудайсыз, динсиз.

БЕЗБОЖНИЦА *женск. от* безбожник.

БЕЗБОЖНО *нареч. разг.* инсапсыз, уятсыз түрде; ~ врать инсапсыз өтирик сөйлеу.

БЕЗБОЖНЫЙ *прил. разг. 1.* *уст.* (*не признающий бога*) қудайсыз, динсиз; 2. *разг.* инсапсыз, уятсыз; ~ая клевета инсапсыз жала.

БЕЗБОЛЕЗЕННО *нареч. 1.* (*не причиняя боли*) қыйнамай, аұырттырмай; 2. *перен.* зәлелсиз, зыянсыз, зәлел келтирмей.

БЕЗБОЛЕЗЕННЫЙ *прил. 1.* (*не вызывающий боли*) қыйнамайтуғын, аұыртпайтуғын; ~ая операция аұыртпайтуғын операция; 2. *перен.* зәлелсиз, зыянсыз, зәлел келтирмей; ~ое решение вопроса маселени зәлелсиз шешиу.

БЕЗБОРОДЫЙ *прил.* сақалсыз.

БЕЗБОЯЗЕННО *нареч.* қорықпай, қорқынышсыз, қәуипсиз, қәуипсинбей, сескенбей; **действовать ~** қорықпай хәрекет етиу.

БЕЗБОЯЗЕННЫЙ *прил.* қорықпайтуғын, қорқынышсыз, қәуипсиз, қәуипсинбейтуғын, сескенбейтуғын.

БЕЗБРАЧИЕ *с.* некесизлик, тақ өтиушилик, үйленбеушилик; күйеуге шықпаушылық (*в отношении женичины*).

БЕЗБРЕЖНЫЙ *прил.* шексиз, ушықыйыры жоқ; ~ая степь ушықыйыры жоқ дала; ~ое море ушықыйыры жоқ теңиз.

БЕЗБРОВЫЙ *прил.* қассыз, қасы жоқ.

БЕЗ ВЕДОМА *в знач. нареч.* хабарсыз, рұхсатсыз, жууапсыз.

БЕЗВЕДНОСТЬ *ж.* хабар-атарсызлық, дерексизлик, зымғыялық; **жить в ~и** хабар-атарсызлықта жасау.

БЕЗВЕДНЫЙ *прил. 1.* (*неведомый*) хабар-атарсыз, дерексиз, зымғыя; ~ое отсутствие юр. дерексиз жоқ болуы; 2. (*не пользующийся известностью*) белгисиз, атақсыз.

БЕЗВЕТРЕННЫЙ *прил.* самалсыз, желсиз; ~ день самалсыз күн.

БЕЗВЕТРИЕ *с.* самалсызлық, желсизлик.

БЕЗВИННЫЙ прил. гүнасыз, бийгүна, айыпсыз, жазықсыз.

БЕЗВКУСИЦА ж. нәшесиз, бийнәше, ышқысыз.

БЕЗВКУСНЫЙ прил. 1. мазасыз, дәмсиз; ~ ая пйща мазасыз аўқат, мазасыз тамақ; 2. перен. нәшесиз, бийнәше, ышқысыз; ~ ая обстанówka нәшесиз үскене.

БЕЗВЛАСТИЕ с. властьсызлық, хукиметсизлик, хәкимсизлик.

БЕЗВОДНЫЙ прил. 1. суўсыз, ығалсыз; ~ ая пустыня суўсыз шөл, шелистан; 2. хим. суўсыз, суўы жоқ; ~ ая кислота суўсыз кислота.

БЕЗВОДЬЕ с. суўсызлық.

БЕЗВОЗВРАТНО нареч. қайтарып берместей, қайтып берместей, қайтып келместей, қайтпасқа, мәңгиге; исчезнуть ~ қайтып келместей жоқ болуы; дать кому-л. что-л. ~ қайтып берместей етип беріу.

БЕЗВОЗВРАТНЫЙ прил. 1. (утраченный навсегда) қайтпайтуғын, қайтып келмейтуғын, мәңги; 2. (не подлежащий возврату) қайтарып берилмейтуғын, қайтарғысыз; ~ ая ссуда қайтарып берилмейтуғын қарыз.

БЕЗВОЗДУШНЫЙ прил. хаўасыз; ~ ое пространство хаўасыз бослық, хаўасыз кеңлик.

БЕЗВОЗМЕДНО нареч. төлеўсиз, төлемей, тегин, мут; ~ пользоваться чем-л. бир нәрсени мутқа пайдалануы.

БЕЗВОЗМЕДНЫЙ прил. төлеўсиз, төлемей, тегин, мут берилетуғын, қайтып алынбайтуғын; ~ ая ссуда қайтып алынбайтуғын қарыз.

БЕЗВОЛИЕ с. ғайратсызлық, босацлық, натықлық.

БЕЗВОЛОСЫЙ прил. шашсыз, шашы жоқ.

БЕЗВОЛЬНЫЙ прил. ғайратсыз, босац, натық; ~ характер босац минез.

БЕЗВРЕДНЫЙ прил. зыянсыз, зәлелсиз, зыян келтирмейтуғын; ~ ое средство зыянсыз даўа.

БЕЗВРЕМЕННО нареч. ўақытсыз, бий-ўақыт, ўақтынан бурын, мезгилсиз; ~ погибнуть ўақытсыз набыт болуы.

БЕЗВРЕМЕННЫЙ прил. ўақытсыз, бийўақыт, мезгилсиз; ~ ая кончина ўақытсыз қайтыс болуы.

БЕЗВЫЕЗДНО нареч. шықпастан, кетпестен; жить ~ в деревне аўылда кетпестен туруы.

БЕЗВЫХОДНО нареч. илажсыз, қыйын, шарасыз; положение его ~ оиыц аўхалы қыйын.

БЕЗВЫХОДНОСТЬ ж. илажсызлық, қыйынлық, шарасызлық; ~ положения аўхалдың илажсызлығы.

БЕЗВЫХОДНЫЙ прил. 1. шықпай, кетпей; ~ ое сидение дома ўинде шықпай отыруы; 2. илажсыз, қыйын, шарасыз; попасть в ~ ое положение илажсыз аўхалға түсиу, қыйын жағдайға ушырау.

БЕЗГЛАЗЫЙ прил. көзсиз, көзи жоқ.

БЕЗГЛАСНЫЙ прил. уст. 1. (безмолвный) үнсиз, тилсиз; 2. (не выражающий своего мнения) сөзин айтпайтуғын.

БЕЗГОЛОВЫЙ прил. 1. (обезглавленный) геллесиз, бассыз; 2. перен. разг. (глупый) ақылсыз, кум гелле, мийсиз, гешше; 3. перен. разг. (забывчивый, рассеянный) ұмытшақ, мийлан, шаймий.

БЕЗГОЛОСЫЙ прил. хаўазсыз, даўыссыз, пәс даўыссыз; ~ певец пәс даўыссыз қосықшы.

БЕЗГРАМОТНО нареч. 1. (малограмотно) саўатсыз; шала саўат; писать ~ саўатсыз жазуы; 2. (невежественно) надан, турпайы.

БЕЗГРАМОТНОСТЬ ж. 1. (неграмотность) саўатсызлық; борьба с ~ ю саўатсызлық пенен гүресий; 2. (малограмотность) шала саўаттылық; 3. (невежественность) наданлық, турпайылық; политическая ~ сиясий наданлық.

БЕЗГРАМОТНЫЙ прил. 1. (неграмотный) саўатсыз, саўаты жоқ; 2. (малограмотный) шала саўатты; 3. (невежественный) надан, турпайы.

БЕЗГРАНИЧНЫЙ прил. 1. (беспредельный) шексиз, ушы-қыйыры жоқ; ~ ые просторы степей далаңлықтың шексиз кеңислиги; 2. перен. шексиз, хәдден тысқары, жүдә хәм, аса кеткен; ~ ые возможности шексиз мүмкиншиликлер; ~ ая радость шексиз қуўаныш.

БЕЗГРЕШНЫЙ прил. гүнасыз.

БЕЗДАРНость ж. 1. (отсутствие одаренности) зейинсизлик, талантсызлық; 2. (тупица) гешше адам, укыпсыз адам.

БЕЗДАРНЫЙ прил. 1. (не одаренный) зейинсиз, талантсыз; ~ й актёр зейинси актёр; 2. укыпсыз, сапасыз; ~ е стихи сапасыз қосықлар.

БЕЗДЕЙСТВИЕ с. хәрекетсизлик, қыймылсызлық.

БЕЗДЕЙСТВОВАТЬ несов. 1. хәрекет қылмау, қыймылдамау, ислемеу, тоқтап туруы, босқа туруы; фабрика ~ ует фабрика ислемейди; 2. (ничего не делать) иске салқын қарау, шара көрмеу.

БЕЗДЕЛИЦА ж. разг. жартыўсыз, әйтеўир нәрсе, әхмийетсиз нәрсе; поспорить из-за ~ ы жартыўсыз нәрсе ушын жәнжеллесий.

БЕЗДЕЛУШКА ж. майда-шўйде зат.

БЕЗДЕЛЬЩЕ с. бийкаршылық, иссизлик; томиться от ~ а бийкаршылықтан зеригиу.

БЕЗДЕЛЬНИК м. разг. бийкар, иссиз, ис қосжақпас, жалқау.

БЕЗДЕЛЬНИЦА женск. от бездельник.

БЕЗДЕЛЬНИЧАТЬ несов. бийкар жүриу, бос жүриу.

БЕЗДЕНЕЖНЫЙ прил. в разн. знач. пулсыз, ақшасыз; ~ е расчёты пулсыз есапласуы; ~ й человек ақшасыз адам, пулсыз адам.

БЕЗДЕНЕЖЬЕ с. пулсызлық, ақшасызлық.

БЕЗДЕТНОСТЬ ж. баласызлық, баласы жоқлық, перзентсизлик, бийперзентлик.

БЕЗДЕТНЫЙ прил. баласыз, баласы жоқ, перзентсиз, бийперзент.

БЕЗДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ж. хәрекетсизлик, бийпәрўалық; проявить полную ~ пүткиллей бийпәрўалық етиу.

БЕЗДЕЯТЕЛЬНЫЙ прил. хәрекетсиз, бийпәруа.

БЕЗДНА ж. 1. (пробасть, пучина) туңғыйык, түпсиз, тереңлик; 2. в знач. сказ. разг. (множество) оғада көп, кейни жоқ, ақыры жоқ, шексиз, толып атырған; ~ дел кейни жоқ ис, ақыры жоқ ис; ◇ ~ премудрости көп ақылгөйлнқ.

БЕЗДОЖДЕ с. жауынсызлык, жауын жоқлык, жауын болмағанлык.

БЕЗДОКАЗАТЕЛЬНОСТЬ ж. дәлилсизлик, негизсизлик; ~ обвинения айыплаудың дәлилсизлиги.

БЕЗДОКАЗАТЕЛЬНОСТЬ прил. дәлилсиз, негизсиз; ~ое утверждение дәлилсиз пикир.

БЕЗДОМНЫЙ прил. үй-жайы жоқ, қаңғыбас (о человеке); ийесиз (о животном).

БЕЗДОННЫЙ прил. 1. түпсиз, түби түскен; 2. перен. (очень глубокий) туңғыйык, шексиз терең, түби жоқ, жүдә терең; ~ая пробасть туңғыйык; ◇ ~ая бочка шутл. 1) (о ком-л.) мешкей; 2) (о чѐм-л.) көп шығынлы (жумыс, ис қаққында).

БЕЗДОРОЖЬЕ с. 1. (отсутствие дорог) жолсызлык; 2. (распутица) жоллардың бузылуы, жоллардың истен шығыуы; осѐннее ~ жоллардың гүздеги истен шығыуы.

БЕЗДОХОДНЫЙ прил. ж. доходсыз, өнімсиз, табыссыз.

БЕЗДУМНЫЙ прил. ойланбайтуғын, ойсыз.

БЕЗДУШИЕ с. рейимсизлик, қайырқомсызлык, тас бауырлык; проявить ~ қайырқомсызлык етнү.

БЕЗДУШНЫЙ прил. рейимсиз, қайырқомсыз, тас бауыр; ~ое отношение к кому-л. бирейге рейимсиз қарау.

БЕЗДЫМНЫЙ прил. түтінсиз, түтінни жоқ; ~ порошок түтінсиз мылтық дәри.

БЕЗДЫХАННЫЙ прил. деми питкен, демсиз-үнсиз, жансыз, өлген; ~ое тело демсиз-үнсиз дене, жансыз дене.

БЕЗЖАЛОСТНЫЙ прил. рейимсиз, тас бауыр, аяусыз, аямайтуғын; ~ человек рейимсиз адам.

БЕЗЖИЗНЕННЫЙ прил. 1. (мёртвый) жансыз, өлген; ~ое тело жансыз дене; 2. перен. (нев्यразительный) солыған, қызықсыз; ~ый взгляд солыған көз қарас.

БЕЗЗАБОТНО нареч. ғамсыз, бийғам, бийпәруа.

БЕЗЗАБОТНОСТЬ ж. ғамсызлык, бийғамлык, бийпәруалык.

БЕЗЗАБОТНЫЙ прил. ғамсыз, бийғам, бийпәруа.

БЕЗЗАВЕТНО нареч. жан-тәни менен, пидакер, садық, тайсалмай, шын берилип; ~ любить родину ұатанды жан-тәни менен сүйнү.

БЕЗЗАВЕТНОСТЬ ж. пидакерлик, садыктык, тайсалмаслык, шын берилгенлик.

БЕЗЗАВЕТНЫЙ прил. жан-тәни менен, пидакер, садық, тайсалмаған, шын берилген; ~ое служение народу халыққа жан-тәни менен хызмет етнү; ~ая любовь шын берилген мухаббат; ~ая храбрость тайсалмаған ерлик.

БЕЗЗАКОНИЕ с. 1. законсызлык, заңсызлык, нызамсызлык; борьба с ~ем законсызлык пенен гүреснү; 2. (беззаконный поступок) законды бузыу, бийнызамлык; совершать ~я бийнызамлык ислеу.

БЕЗЗАКОННЫЙ прил. законсыз, заңға қарсы, нызамсыз, законға сыймайтуғын; ~е действия законсыз хәрекетлер.

БЕЗЗАСТЕНЧИВОСТЬ ж. тартынбайтуғынлык, уялмайтуғынлык, уятсызлык.

БЕЗЗАСТЕНЧИВОСТЬ прил. тартынбайтуғын, уялмайтуғын, уятсыз; ~ая ложь уятсыз өтрик.

БЕЗЗАЩИТНОСТЬ ж. панасызлык, әменгерсизлик, қорғанышсызлык, қәуендерсизлик; жәрдемсизлик.

БЕЗЗАЩИТНЫЙ прил. панасыз, әменгерсиз, қорғаусыз, қорғанышсыз, қәуендерсиз; жәрдемсиз; ~ ребенок әменгерсиз бала, панасыз бала.

БЕЗЗВЕЗДНЫЙ прил. жулдызсыз; ~ое небо жулдызсыз аспан.

БЕЗЗВУЧНЫЙ прил. үнсиз, сессиз, дауыссыз; ~ плач үнсиз жылау.

БЕЗЗЕМЕЛЬЕ с. жерсизлик, жер жетпейшлик.

БЕЗЗЕМЕЛЬНЫЙ прил. жерсиз, жери жоқ; ~ крестьянин жерсиз дийхан.

БЕЗЗЛОБНОСТЬ ж. қәхәрсизлик, ашыу-сызлык, кексизлик.

БЕЗЗЛОБНЫЙ прил. қәхәрсиз, ашыу-сыз, кексиз; ~ смех кексиз күлки.

БЕЗЗУБНЫЙ прил. 1. тиссиз, тиси жоқ; ~ый рот тиссиз ауыз; 2. перен. хәлсиз, күшсиз, күши жоқ, бос; ~ая критика күшсиз критика, бос сын.

БЕЗЛЕСНЫЙ прил. тоғайсыз; ~ая степь тоғайсыз дала.

БЕЗЛЕСЬЕ с. тоғайсызлык.

БЕЗЛИЧНЫЙ прил. өзгеліксиз, тыянақсыз; ~ый человек тыянақсыз адам; ◇ ~ое предложение грам. бийтәреп гәп; ~ые глаголы грам. бийтәреп феиллер.

БЕЗЛОШАДНЫЙ прил. атсыз, аты жоқ; ~ое хозяйство атсыз хожалық.

БЕЗЛУННЫЙ прил. айсыз; ~ая ночь айсыз түн.

БЕЗЛЮДНО нареч. и безл. в знач. сказ. адамсыз, адамсыз қалып; на улицах было ~ кәшеде бирде адам жоқ.

БЕЗЛЮДНЫЙ прил. адамсыз, аулақ; ~ая степь адамсыз дала.

БЕЗЛЮДЬЕ с. адамсызлык.

БЕЗМЕН м. безбен.

БЕЗМЕРНО нареч. шексиз, өлшеусиз, есапсыз.

БЕЗМЕРНЫЙ прил. шексиз, өлшеусиз, есапсыз; ~ая радость шексиз қуғанш.

БЕЗМОЗГЛЫЙ прил. разг. мийснз, ақылсыз, ақмақ, қум теле.

БЕЗМОЛВИЕ с. сессизлик, үнсизлик, үндемеушлик, тып-тынышлык, жым-жыртлык, тым-тырыслык.

БЕЗМОЛВНЫЙ прил. сессиз, үнсиз, үн шығармайтуғын, тып-тыныш, жым-жырт, тым-тырыс; ~ый свидетель үнсиз гүға; ~ое соглашение сөзсиз қайыл болуу.

БЕЗМОЛВСТВОВАТЬ несов. сес шығармау, үн шығармау, үндемеу, тып-тыныш

болуу, жым-жырт болуу, тым-тырыс болуу.

БЕЗМЯТЕЖНОСТЬ ж. тынышлык, гау-гасызлык, ойкансызлык.

БЕЗМЯТЕЖНЫЙ прил. тыныш, гау-гасыз, ойкансыз, селтеңсиз; ~ сон тыныш уйкы.

БЕЗНАДЕЖНОСТЬ ж. үмүтсизлик, үмүт жоклык, дөмөсизлик, исенимсизлик, гүдерсизлик.

БЕЗНАДЕЖНЫЙ прил. үмүтсиз, үмүти жок, дөмөсиз, исенимсиз, гүдерсиз; ~ ое положение үмүтсиз жагдай; ~ый больной үмүтсиз ауыруу.

БЕЗНАДЗОРНОСТЬ ж. караусызлык, бакылаусызлык.

БЕЗНАДЗОРНЫЙ прил. караусыз, бакылаусыз; ~ ребёнок караусыз бала.

БЕЗНАКАЗАННО нареч. жазасыз, жаза тартпай, жаза алмай, жазага тартылмай.

БЕЗНАКАЗАННОСТЬ ж. жазасызлык, жазага тартылмаганлык, жазасыз қалганлык.

БЕЗНАКАЗАННЫЙ прил. жазасыз, жазага тартылмаган, жазасыз қалган.

БЕЗНАЛИЧНЫЙ прил. нақ пулсыз, нақ емес; ~ расчёт эк. нақ пулсыз есапласуу.

БЕЗНАЧАЛИЕ с. басшылыктың жоқлыгы, басшысызлык.

БЕЗНОГИЙ прил. 1. аяқсыз, мешел; ~ старик аяқсыз гарры; 2. в знач. сущ. м. безногий шолак, аяқсыз, ақсақ; 3. разг. (без ножек) аяқсыз, туяқсыз; ~ стол аяқсыз стол.

БЕЗНОСЫЙ прил. 1. мурынсыз, пушық, мурны жок; 2. шүмексиз; ~ чайник шүмексиз чайник.

БЕЗПРАВСТВЕННОСТЬ ж. әдепсизлик, бузыклык.

БЕЗПРАВСТВЕННЫЙ прил. әдепсиз, бузык; ~ый поступок әдепсиз қылык; ~ое поведение әдепсиз жүрис-турыс.

БЕЗО предлог см. без.

БЕЗОБИДНЫЙ прил. 1. зыянсыз; ~ый зверёк зыянсыз хайуан; 2. қазарсыз, жууас; ~ая шұтка қазарсыз дегішпе, қазарсыз хөзіл.

БЕЗОБЛАЧНОСТЬ ж. 1. бултсызлык, ашықлык; 2. перен. бахытлылык, жайнағанлык, тынышлык; ~ счастья бахыттың тынышлығы.

БЕЗОБЛАЧНЫЙ прил. 1. бултсыз, ашық; ~ое небо бултсыз аспан; 2. перен. бахытлы, жайнаған, тыныш; ~ая жизнь жайнаған өмир.

БЕЗОБРАЗИЕ с. 1. (уродливость) шырайсызлык, сықылсызлык, келбетсизлик, келимсизлик; 2. (возмутительный поступок) оңбағанлык, жақпас қылык, тәртипсизлик, жөнсизлик, жөнсиз қылык; 3. в знач. сказ. разг. биймазашылык, жөнсизлик; что за ~! бул не деген жөнсизлик!

БЕЗОБРАЗИТЬ несов. кого-то шырайсыздандыруу, сықылсыздандыруу, келбетсизлендируу, түрін бузыу.

БЕЗОБРАЗНИК м. разг. тәртипсиз адам, тентек, бузык, оңбаған.

БЕЗОБРАЗНИЦА женск. от безобразник.

БЕЗОБРАЗИЧАТЬ несов. разг. тәртип-

сизлик етну, тәртипсизлик қылыу, жақпас қылык ислеу, әдепсизлик ислеу, оңбағанлык етну, жөнсизлик етну.

БЕЗОБРАЗНЫЙ прил. 1. (уродливый) шырайсыз, сықылсыз, келиксиз, келбетсиз; 2. (возмутительный) оңбаған, жарамас, жарамсыз, тәртипсиз, жөнсиз, бузык; ~ поступок жөнсиз қылык, оңбаған қылык, оңбағанлык.

БЕЗ ОГЛЯДКИ в знач. нареч. аяды-артына қарамай, изине қарамастан, артына қарамастан.

БЕЗОГОВОРОЧНО нареч. сөзсиз, тил қатпастан, булжытыусыз; условие было принято ~ шөрт қыңқ етпестен қабыл алынды.

БЕЗОГОВОРОЧНЫЙ прил. сөзсиз, тил қатпай исленген, булжытпай орынланған; ~ая капитуляция сөзсиз капитуляция; ~ое признание чего-л. тил қатпай мойынға алыу.

БЕЗОПАСНО 1. нареч. қөуіпсиз, қорқынышсыз; 2. безл. в знач. сказ. қөуіпсиз, қөуіпги емес; пройдем сюда — здесь ~ берман келиң — бул жер қөуіпсиз.

БЕЗОПАСНОСТЬ ж. қөуіпсизлик, қорқынышсызлык; охрана государственной ~и мемлекетлик қөуіпсизликти қорғау; техника ~и қөуіпсизлик техникасы; находится в ~и қөуіпсизликте туруу.

БЕЗОПАСНЫЙ прил. қөуіпсиз, қорқынышсыз; находится в ~ом месте қөуіпсиз жерде болуу; ~ая бритва қөуіпсиз пәки.

БЕЗОРУЖНЫЙ прил. 1. (не вооруженный) жараксыз, қуралсыз; 2. перен. илажсыз, шарасыз; в этом споре мы оказались ~ми бул дауда бизлер илажсыз болып қалдық.

БЕЗОСНОВАТЕЛЬНО нареч. негизсиз, дәлилсиз.

БЕЗОСНОВАТЕЛЬНЫЙ прил. негизсиз, негизи жоқ, дәлилсиз.

БЕЗОСТАНОВЧНЫЙ прил. тоқтаусыз, иркилмейтуғын, тынымсыз, үзликсиз.

БЕЗОТВЕТНЫЙ прил. 1. жууапсыз қалған, жууап болмаған, жууап қайтармаған; ~ая любовь жууапсыз қалған мухаббат; 2. жууапсыз, жууап бермеген; оставаться ~ым жууапсыз қалуу; 3. (кроткий) жууас, босан; ~ое существо жууас мақлук.

БЕЗОТВЕТСТВЕННО нареч. жууапкерликсиз, жууапкерсиз, жууапкерсизлик пенен.

БЕЗОТВЕТСТВЕННОСТЬ ж. жууапкерликсизлик, жууапкерсизлик.

БЕЗОТВЕТСТВЕННЫЙ прил. жууапкерликсиз, жууапкерсиз; ~ое отношение к делу иске жууапкерсиз қарау.

БЕЗОТКАЗНО нареч. тоқтаусыз, тоқтамастан, тоқтамай, иркилмей, иркилместен, бузылмастан; мотор работает ~ мотор бузылмастан ислеп тур.

БЕЗОТКАЗНЫЙ прил. тоқтаусыз, тоқтамастан, иркинишсиз, бузылмастан; ~ая работа мотора мотордың тоқтаусыз ислеуи.

БЕЗОТЛАГАТЕЛЬНО нареч. иркинишсиз, кешиктирмей, кешиктирместен, хеш

тоқтаусыз түрде, қыстаулы түрде; *это нужно сделать* ~ буны кешиктирмей іслеу керек.

БЕЗОТЛАГАТЕЛЬНЫЙ || *прил.* иркипишсиз, кешиктирилмейтуғын, хеш тоқтаусыз, қыстаулы; *предпринять* ~ е мёры қыстаулы шаралар көріу.

БЕЗОТЛУЧНО *нареч.* тапжылмай, шықпай, кетпестен, шылжыусыз, удайына, мудама; ~ *находиться при больном* мудама ауырыудың жанында болыу.

БЕЗОТЛУЧНЫЙ *прил.* тапжылмайтуғын, шықпайтуғын, кетпейтуғын, шылжыусыз, удайына болатуғын, мудама болатуғын.

БЕЗОТНОСИТЕЛЬНО *нареч.* қарамай, есапқа алмай, салыстырмай; ~ *к вёсу чего-л.* салмағына қарамай.

БЕЗОТНОСИТЕЛЬНЫЙ *прил.* қарамас-тан, есапқа алмастан, салыстырмастан.

БЕЗОТРАДНЫЙ *прил.* кууанышсыз, кеуілісиз, кууанарлық емес.

БЕЗОТЧЕТНЫЙ *прил.* 1. (*бессозна тельный*) ықтыярсыз, ериксиз; ~ *страх* ықтыярсыз қорқыу, хаулығып қорқыу; 2. (*бесконтрольный*) контрольсыз, қадағансыз, қадаған етилмейтуғын, тексеріусіз.

БЕЗОШИБОЧНО *нареч.* жаңылыспай, қәтесиз, мүлтиксиз.

БЕЗОШИБОЧНОСТЬ *ж.* жаңылыспаушылық, қәтесизлик, мүлтиксизлик; ~ *выводов* жуумақлардың қәтесизлігі.

БЕЗОШИБОЧНЫЙ *прил.* жаңылыспайтуғын, қәтесиз, қәте жибермейтуғын, мүлтиксиз; ~ *расчёт* қәтесиз есап.

БЕЗ ПРОМАХА, БЕЗ ПРОМАХУ *в знач. нареч.* қәтесиз; *стрелять* ~ қәтесиз атыу.

БЕЗ ПРОСЫПУ, БЕЗ ПРОСЫПУ *разг. в знач. нареч.* 1. оянбастан; *спать* ~ оянбастан уйықлау; 2. *перен.* үзликсиз, тоқтаусыз, мудама, удайына, бөрхәма; *пьянствовать* ~ үзликсиз арақ ишиу.

БЕЗРАБОТЦА *ж.* иссизлик, жұмыссызлық.

БЕЗРАБОТНЫЙ *прил.* 1. (*не имеющий работы*) иссиз, жұмыссыз; жұмыссыз қалған; 2. *в знач. суц. м.* безработный и *ж.* безработная иссиз, жұмыссыз; *полностью* ~ толық жұмыссыз; *частично* ~ жарым-жарты жұмыссыз, шала жұмыссыз.

БЕЗРАДОСТНЫЙ *прил.* кууанышсыз, кеуілісиз.

БЕЗ РАЗБОРА, БЕЗ РАЗБОРУ *в знач. нареч.* таңламай.

БЕЗРАЗДЕЛЬНО *нареч.* толығы менен, пүтинлей, пүткиллей; *владеть чем-л.* ~ *бир затқа* пүткиллей ийелік етиу.

БЕЗРАЗДЕЛЬНЫЙ *прил.* толық, пүтин, пүтинлей, пүткиллей; ~ *ое господство* пүтинлей биілеу.

БЕЗРАЗЛИЧИЕ *с.* итибарсызлық, қызықсыбаушылық, салқын қараушылық, дыққатсызлық, немкурайдылық, әхмийет бермейшілік.

БЕЗРАЗЛИЧНО 1. *нареч.* (*безучастно, равнодушно*) итибар бермей, қызықсынбай, салқын қарап, дыққатсыз, немкурайды, әхмийет бермей; *относиться* ~ *к кому-чему-л.* итибар бермей қарау; 2. *безл. в знач.*

сказ. бәри бир, айырмасы жоқ, әхмийетсиз, мне ~ *маған бәри бир; мне* ~, *знәет он об ётом* или *нет маған бәри бир, ол бул қаққында билеме я билмейме; ♦* ~ *кто ким болсада мейли; ~ что не болсада мейли.*

БЕЗРАЗЛИЧНЫЙ || *прил.* 1. (*безучастный, равнодушный*) итибар бермейтуғын, қызықпайтуғын, дыққатсыз, немкурайды, әхмийет бермейтуғын; *с* ~ *м видом* қызықпайтуғын түр менен; 2. (*несущественный*) әхмийетсиз, әпиуайы, қызықтырмайтуғын; *задать* нескөлько ~ *х вопроёсов бир* неше әхмийетсиз сауаллар беріу.

БЕЗРАССУДНО 1. *нареч.* ойланбастан, ойсыз, ойланбастан ісленген; 2. *безл. в знач. сказ.* (*неразумно, опрометчиво*) пәмсизлик, ақылсызлық, ойсызлық; *так действовать* ~ сондай етип пәмсизлик іслеу.

БЕЗРАССУДНЫЙ *прил.* ойламай ісленген, пәмсиз, ақылсыз, ойсыз; ~ *поступок* ойламай ісленген ис.

БЕЗРАССУДСТВО *с.* ойланбағанлық, пәмсизлік, ақылсызлық, ойсызлық.

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНО *нареч.* нәтийжесиз, жуумақсыз.

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНО *нареч.* нәтийжесиз, жуумақсыз.

БЕЗРЕЗУЛЬТАТНЫЙ *прил.* нәтийжесиз, жуумақсыз; ~ *спор* нәтийжесиз дау.

БЕЗРОГИЙ *прил.* шақсыз, мүйізсиз; ~ *ая корбв* шақсыз сыйыр.

БЕЗРОДНЫЙ *прил.* тууысқансыз, тууысқан-тууғансыз.

БЕЗРОПОТНО *нареч.* налымай, зарланбай, сөзсиз, үнсиз.

БЕЗРОПОТНОСТЬ *ж.* налымайтуғынлық, зарланбаушылық, сөзсизлик, үнсизлик.

БЕЗРОПОТНЫЙ *прил.* налымайтуғын, зарланбайтуғын, сөзсиз, үнсиз.

БЕЗРУКАВКА *ж. разг.* жеңсиз көйлек; шолақ, киймешек (*женская*).

БЕЗРУКАВНЫЙ *прил.* жеңсиз, шолақ.

БЕЗРУКИЙ *прил.* 1. қолсыз, шолақ; 2. *в знач. суц. м.* безрукий шолақ; 3. *перен. разг.* (*неловкий*) балақ, епсиз, олақ.

БЕЗРЫБЬЕ *с.* балықсызлық; *на* ~ *и рыба* *погов.* балықсыз жерде шаян да балық (*соотв.* ийт жоқта шошқа үреді).

БЕЗ ТОЛКУ, БЕЗ ТОЛКУ *в знач. нареч.* пайдасыз, босқа.

БЕЗУБЫТОЧНОСТЬ *ж.* зыянсызлық, зәлелсизлік, зәлел келтирмейтуғынлық.

БЕЗУБЫТОЧНЫЙ *прил.* зыянсыз, зәлелсиз, зәлел келтирмейтуғын; ~ *ое предприятие* зәлел келтирмейтуғын көрхана.

БЕЗУДАРНЫЙ *прил. лингв.* пәтсиз; ~ *слог* пәтсиз бууын.

БЕЗУДЕРЖНЫЙ *прил.* тоқтатып болмайтуғын, тынбас, тоқтамас; ~ *смех* тоқтатып болмайтуғын күлкі.

БЕЗ УДЕРЖУ *в знач. нареч.* тоқтаусыз, тынбай, тоқтамастан.

БЕЗУКОРИЗНЕННО *нареч.* кемшиликсиз, кемшилігі жоқ, тап-туйнақтай, минсиз.

БЕЗУКОРИЗНЕННЫЙ *прил.* кемшиликсиз, тап-туйнақтай, минсиз; ~ *ая работа* кемшиликсиз жұмыс, хеш минсиз жұмыс.

БЕЗУМЕЦ м. 1. (безрассудный человек) ақылсыз, ойсыз, алаңғасар; 2. уст. (сумасшедший) жинли, делбе.

БЕЗУМИЕ с. 1. (безрассудство) ақылсыздық, ойсыздық, алаңғасарлық; до ~я ақылдан адасқанша; любить до ~я шынты менен сүйу; 2. уст. (сумасшествие) жинлилик, делбелік.

БЕЗУМНО нареч. 1. (безрассудно) ақылсыздық етип, ақылдан сасып, ойсыз; 2. разг. (очень) жүдө, қатты, аса кеткен; ~ холодно қатты сууық.

БЕЗУМНЫЙ прил. 1. (безрассудный) ақылсыз, ойсыз, ақылдан адасқан; ~ая отбға ақылсыз батырлық; 2. (свойственный сумасшедшему) жинкөзленген, делбирген, елерген; ~ый взгляд елерген көз қарас; 3. разг. (очень сильный) жүдө, қатты, аса; ~ая усталость аса шаршағанлық; 4. в знач. суц. м. безумный и ж. безумная уст. жинли, делбе.

БЕЗ УМОЛКУ в знач. нареч. тынымсыз, үзлексіз, тынбастан, тоқтамастан, жағы қарысқанша; говорить ~ тынбастан сөйлей беріу.

БЕЗУМОЛЧНЫЙ прил. тынымсыз, үзлексіз; ~ шум моря теңиздің тынымсыз шууылдысы.

БЕЗУМСТВО с. ақылсыздық, ессизлік, алаңғасарлық, ойсыздық.

БЕЗУМСТВОВАТЬ несов. ақылсыздық етіу, есерленіу, еси кетіу, алаңғасарлық етіу.

БЕЗУПРЁЧНО нареч. кемшиліксіз, минсиз.

БЕЗУПРЁЧНОСТЬ ж. кемшиліксізлік, минсизлік.

БЕЗУПРЁЧНЫЙ прил. кемшиліксіз, минсиз; ~ая честность минсиз хақ жүреклик.

БЕЗУСЛОВНО 1. нареч. сөзсіз, әлбетте; все эти недочёты ~ исправимы бул кемшиліклердің барлығын сөзсіз дүзетіуге болады; 2. в знач. вводн. сл. (несомненно) әлбетте, гүмансыз; ~, ты прав әлбетте, сенікі дұрыс.

БЕЗУСЛОВНЫЙ прил. 1. (безоговорочный) сөзсіз, толық; 2. (несомненный) гүмансыз; ~е заслуги гүмансыз сиңирген мийнеги; ~ый рефлекс шертсіз рефлекс.

БЕЗУСПЁШНО нареч. бийкар, босқа, нәтижесіз.

БЕЗУСПЁШНЫЙ прил. бийкар, босқа, нәтижесіз; ~е попытки нәтижесіз урынулар.

БЕЗ УСТАЛИ в знач. нареч. шаршамай-талмай, харымай, харымай-талмай, шаршамастан; трудиться ~ шаршамастан мийнет етіу, харымай мийнет етіу.

БЕЗУСТАННЫЙ прил. тынбастан, шаршамастан.

БЕЗУСЫЙ прил. муртсыз, мурты жоқ, мурт шықпаған.

БЕЗУТЁШНЫЙ прил. жубанбайтуғын, муцлы; ~ое горе муцлы қайғы.

БЕЗУХИЙ прил. қулақсыз, шунақ.

БЕЗУЧАСТИЕ с. қатнаспаушылық, араласпаушылық, қызықсынбайушылық.

БЕЗУЧАСТНОСТЬ ж. см. безучастие.

БЕЗУЧАСТНЫЙ прил. қатнаспаутуғын, араласпаутуғын, қызықсынбайтуғын; ~ое отношение к кому-чему-л. қызықсынбайтуғын қатнасық; остаться ~ым к чему-л. қатнаспай қалуу, араласпаутуғын болыу.

БЕЗЪ см. безъ.

БЕЗЪЯДЕРНЫЙ прил. ядросыз.

БЕЗЫДЕЙНОСТЬ ж. идеясыздық, идеясы жоқ.

БЕЗЫДЕЙНЫЙ прил. идеясыз; ~ое произведение идеясыз шығарма.

БЕЗЫМЁННЫЙ, **БЕЗЫМЁЯННЫЙ** прил. атсыз, аты жоқ, аты сақланбаған, аты қойылмаған; ~ыйный палец «шүлдири шүмек» бармақ, атсыз бармақ, тертинши бармақ.

БЕЗЫНИЦИАТИВНЫЙ прил. инициативасыз, басламасыз.

БЕЗЫНТЕРЕСНЫЙ прил. қызықсыз, қызығы жоқ, қызық емес.

БЕЗЫСКУСНЫЙ прил. тәбійғый, эпийұайы.

БЕЗЫСКУССТВЕННОСТЬ ж. тәбійғыйлық, эпийұайылық.

БЕЗЫСКУССТВЕННЫЙ прил. тәбійғый, эпийұайы; ~ рассказ жасалмасы жоқ өцгеме.

БЕЗЫСХОДНОСТЬ ж. арылмайтуғынлық, қутыла алмайтуғынлық, илажсызлық.

БЕЗЫСХОДНЫЙ прил. арылмайтуғын, қутыла алмайтуғын, илажсыз; ~ое горе арылмайтуғын қайғы; ~ая тосқа қутыла алмайтуғын муң.

БЕЙ м. бий, мырза.

бей, бейте повел. накл. от бить.

бейся, бейтесь повел. накл. от биться.

БЕК м. бег.

БЕКАР м. муз. бекар (нота белгиси).

БЕКАС м. бекас (құс).

БЕКЕША ж. бекеша (постын формасындағы ески пишимдеги еркектің сыртқы кийими).

БЕКОН м. бекон (аз дузланған шошқа ети).

БЕЛЕН А ж. бот. бесбуұдай; ~ ты чтб, ~ы объёлся?! сен ақылдан адастың ба?!, сени жин урдыма?!

БЕЛЁНИЕ с. ағартыу; ~ ткәии гезлемени ағартыу.

БЕЛЁНЫЙ прил. ағартылған; ~ холст ағартылған без.

БЕЛЁСЫЙ прил. ақшыл, бозаң; ~е броби бозаң қаслар.

БЕЛЁТЬ несов. 1. (становиться белым) ағарыу; 2. (виднеться — о белом) ағарып көринуу.

БЕЛЁТЬСЯ несов. см. белеть 2.

БЕЛИБЕРДА ж. разг. мылжың сөз, сандырақ сөз.

БЕЛИЗНА ж. ақлық, ақ реңлилик.

БЕЛИЛА только мн. 1. (краска) белила, ақ бояу; 2. (косметические) белила, опа (бет ушын бояу).

БЕЛИТЬ несов. что 1. ағартыу, ақлау, хәклеу; ~ потолок төбени ақлау; 2. ағар-

БЕНУАР м. театр. бенуар.
БЕРДАНКА ж. уст. берденке (мылтық).

БЕРДЫШ м. ай балта.

БЕРЕГ м. 1. жаға, жағыс, қыр, қырақ; ~ моря теңиз жағасы; крутой ~ тик жаға; идти по ~ у жаға бойлап жүриу; выйти из берегов еки жағасынан асып кетиу; 2. (суша) қурғақлық, жаға; съехать на ~ жағаға шығу.

БЕРЕГОВОЙ прил. жаға..., жағадағы, жаға бойындағы; ~ ой ветер жаға самалы; ~ ая оборона жағадағы қорғаныу; ~ ая артиллерия жаға бойындағы артиллерия.

БЕРЕДИТЬ несов. что ауыртыу, қозғап ауыртыу, шұқып ауыртыу; ~ раиу 1) жараны шұқып ауыртыу; 2) перен. ески қайғыны қозғау, дәртти қозғау.

БЕРЕЖЛИВОСТЬ ж. пухталық, үнемшилик, үнемшиллик.

БЕРЕЖЛИВЫЙ прил. пухта, үнемшил; ~ хозяин үнемшил хожайын.

БЕРЕЖНО нареч. 1. (осторожно) абайлап, сақ, сақ болып, сақлық пенен; ықтыятлы; 2. (заботливо, внимательно) әлдешлеп, ғамхорлық пенен.

БЕРЕЖНОСТЬ ж. 1. (осторожность) абайлылық, сақлық, ықтыятлылық; 2. (заботливость) әлпешлеушилик, ғамхорлық.

БЕРЕЖНИЙ прил. 1. (осторожный) абайлы, сақ, ықтыятлы; ~ое обращение с книгой китапты ықтыятлы сақлау; 2. (заботливый) әлпешлеушилик, ғамхорлық; ~ое отношение к людям адамларға ғамхорлық пенен қарау.

БЕРЕЗА ж. қайың.

БЕРЕЗНИК, БЕРЕЗНЯК м. қайыңдық тоғай, қайың тоғай.

БЕРЕЗОВИК м. берёзовик (замаррық).

БЕРЕЗОВЫЙ прил. қайыңды, қайың...; қайыңнан исленген; ~ый лист қайың жапырағы; ~ая роща қайыңлы тоғай, қайың тоғай.

БЕРЕЙТОР м. атқа бас үйретуші, ат шабар (обвездчик лошадей); сейис (учитель верховой езды).

БЕРЕМЕТЬ несов. жүкли болуу, еки қабат болуу.

БЕРЕМЕННАЯ прил. 1. жүкли, еки қабат; 2. в знач. суц. ж. берёменная еки қабат даял.

БЕРЕМЕННОСТЬ ж. жүклилик, еки қабатлық.

БЕРЕСТА ж. берёста (қайың қабығының үстинги қабаты).

БЕРЁТ м. берет.

БЕРЁЧЬ несов. 1. кого-что (хранить) сақлау, аман сақлау; ~ кийгу китапты сақлау; ~ тайну сырды сақлау; 2. что (расчётливо тратить) үнемлеу, үнемлеп услау; ~ деньги ақшаны үнемлеп услау; 3. что қорыу, қорғау, әлпешлеп сақлау, гизнеу; ~ здоровье ден саулықты сақлау; ~ как зеницу ока көздің қарашығындай етип сақлау.

БЕРЁЧЬСЯ несов. сақланыу, сақ болуу; берегисы сақ бол, абайла!

БЕРИЛЛ м. берилл (минерал).

БЕРИЛЛИЙ м. бериллий (химиялық элемент).

БЁРКУТ м. бүркіт; охота с ~ом бүркіт пенен аңға шығуу.

БЕРЛОГА ж. ин, уя, жатақ; медвёжья ~ айыудың ини.

беру, берёшь и т. д. наст. вр. от брать.
беру́сь, берёшься и т. д. наст. вр. от браться.

БЕРЦОВЫЙ прил.: ~е кости анат. жилиншиктің сүйеклери.

БЕС м. жин, шайтан; ◇ рассыпаться мелким ~ом перед кем-л. жарамсақланыу.

БЕС* см. без*.

БЕСЕДЬ а ж. 1. әңгиме, гүрриң, кеңес; оживлённая ~а қызғынлы гүррин; 2. (собеседование) әңгиме; провести ~у әңгиме өткеріу.

БЕСЕДКА ж. көшкі.

БЕСЕДОВАТЬ несов. с кем-чем, о ком-чём и без доп. гүрриңдесіу, гүрриң өткесіу, әңгимелесіу, сөйлесіу.

БЕСИТЬ несов. кого-что, разг. қәхәрлендириу, қыздырыу, ашыуын келтириу.

БЕСИТЬСЯ несов. 1. (о животных) қутырыу; 2. перен. разг. (неистовствовать) қәхәрленіу, қызыу, ашыулану; 3. перен. прост. (буйно вести себя) есириу, биймаздық ислеу; ◇ с жиру ~ мәсликтен, тойғанлықтан қутырыу (соотв. семизликти қой көтерер).

БЕСКАРКАШНЫЙ прил. стр. каркассыз; ~ая конструкция каркассyz қурылыс.

БЕСКЛАССОВЫЙ прил. класссыз, жамайсыз; ~ое общество класссыз жәмийет.
БЕСКОЗЫРКА ж. бескозырка, қаснақсыз шапка.

БЕСКОМПРОМИССНЫЙ прил. компромиссизлик, компромиссиз шешілген.

БЕСКОНЕЧНО нареч. шексиз, ада болмас, ушы-қыйры жоқ; ~ малая величинә мат. шексиз киши муғдар.

БЕСКОНЕЧНОСТЬ ж. шексизлик, ада болмаслық, ушы-қыйры жоқлық, таусылмайтуғынлық, шубалыққылық.

БЕСКОНЕЧНЫЙ прил. 1. (беспредельный) шексиз, үзликсиз, ада болмайтуғын, таусылмайтуғын, ушы-қыйры жоқ; ~ое пространство шексиз кеңислик; 2. (продолжительный) ада болмас, питпейтуғын, шубалыңқы; ~ые переговоры ада болмайтуғын сөйлесіулер; ◇ ~ая дробь мат. шексиз бөлшек.

БЕСКОНТРОЛЬНОСТЬ ж. қадағалаусызлық, қадағаланбағандық, тексеріусизлик, тексерилмегенлик.

БЕСКОНТРОЛЬНЫЙ прил. қадағалаусыз, қадағаланбайтуғын, тексеріусиз, тексерилмейтуғын.

БЕСКОНФЛИКТНОСТЬ ж. коифликтсизлик, жәнжелсизлик, даусызлық.

БЕСКОНФЛИКТНЫЙ прил. коифликтсиз, жәнжелсиз, даусыз.

БЕСКОРМИЦА ж. с.-х. жут, от-шөлсизлик, отсызлық, от-жемсизлик.

БЕСКОРЫСТИЕ с. нәписсизлик, өз пайдасына шаппаушылық, қалыс.

БЕСКОРЫСТОСТЬ ж. см. бескорыстие.

БЕСКОРЫСТНҰЙ *прил.* нәпссиз, ҳақ нийетли, өз пайдасына шаппайтуғын; **~ый человек** нәпссиз адам; **~ая помощь** ҳақ нийетли жәрдем.

БЕСКОСТНЫЙ *прил.* сүйексиз, сүйеги жоқ.

БЕСКРАЙНИЙ *прил.* шексиз, ушы-қыйры жоқ; **~е просторы** шексиз кеңісліклер.

БЕСКРИЗИСНҰЙ *прил.* кризиссиз; **~ая социалистическая экономика** кризиссиз социалистлик экономика.

БЕСКРОВНЫЙ *прил.* 1. (*бледный*) бозарған, қаны қашқан, түсі қашқан; **~ые губы** қансыз ерилер, қаны қашқан ерилер; 2. (*без кровопролития*) қан төгіусіз, қан төгілмеген, қан төкпестен; **~ая победа** қан төгілмеген жеңіс

БЕСКРЫЛЫЙ *прил.* 1. *зоол.* қанатсыз, қайаты жоқ; **~е насекомые** қанатсыз жәндіклер; 2. *перен.* ғайратсыз, күшсиз; **~е мечты** күшсиз қыяллар.

БЕСКУЛЬТУРЬЕ *с. разг.* мәдениятсызлық, мәденияты жоқлық, мәдени жақтан артта қалушылық.

БЕСНОВАТЫЙ *прил.* жинли, есерсоқ.

БЕСНОВАТЬСЯ *несов.* жинлилениу, жинлишилик етиу, қажәрлениу.

БЕСПАЛЫЙ *прил.* бармақсыз, бармағы кем, бармағы жоқ.

БЕСПАМЯТНЫЙ *прил.* *разг.* умытшақ.

БЕСПАМЯТСТВО *с.* еси аүйушылық, бийхушылық, **впасть в ~** еси аүйушылыққа ушырау.

БЕСПАРДОННЫЙ *прил.* *разг.* уятсыз, бийдеп, тартынбайтуғын; **~ человек** уятсыз адам.

БЕСПАРТИЙНОСТЬ *ж.* партияда жоқлық.

БЕСПАРТИЙНЫЙ *прил.* 1. партияда жоқ, партия азасы емес; **~ый актив** партияда жоқ актив; 2. *в знач. суц. м.* беспартийный *и ж.* беспартийная партияда жоқ адам; **блок коммунистов и ~ых коммунистлер** менеп хөм партияда жоқлардың блоы.

БЕСПАСПОРТНЫЙ *прил.* паспортсыз, паспорты жоқ.

БЕСПЕРЕВОЙНОСТЬ *ж.* тоқтаусызлық, үзликсизлик; **~ работы** жұмыстың үзликсизлиги.

БЕСПЕРЕБОЙНЫЙ *прил.* тоқтамастан, тоқтаусыз, үзликсиз; **~ое снабжение** үзликсиз тәмиин етиушилик; **~ая работа** мотора мотордың үзликсиз ислеуі.

БЕСПЕРЕСАДОЧНЫЙ *прил.* *ж.-д.* пересадкасыз, жолда тұсип минбейтуғын, иркілмейтуғын; **~ое сообщение** пересадкасыз қатнау.

БЕСПЕРСПЕКТИВНОСТЬ *ж.* перспективасызлық, келешексизлик, келешегі жоқлық.

БЕСПЕРСПЕКТИВНЫЙ *прил.* перспективасыз, келешексиз, келешегі жоқ.

БЕСПЕЧНОСТЬ *ж.* 1. (*беззаботность*) бийғамлық, ғамсызлық, арқайынлық, уғайымсызлық, қайғысызлық; 2. (*халатность*) шалалық, қунтсызлық, салақлық.

БЕСПЕЧНЫЙ *прил.* 1. (*беззаботный*) бийғам, ғамсыз, арқайын, уғайымсыз, қайғысыз; 2. (*халатный*) шала ислеуші, қунтсыз, салақ.

БЕСПИЛОТНЫЙ *прил.* пилотсыз, пилоты жоқ.

БЕСПИСЬМЕННЫЙ *прил.* жазыусыз, жазыу-сызыуы болмаған; **~е народности** жазыу-сызыуы болмаған халықлар.

БЕСПЛАНОВОСТЬ *ж.* плансызлық, планның жоқлығы.

БЕСПЛАНОВЫЙ *прил.* плансыз; **~ая работа** плансыз жұмыс.

БЕСПЛАТНО *нареч.* пұлсыз, мут, қақысыз, бос, ешейин.

БЕСПЛАТНЫЙ *прил.* пұлсыз, мут, қақы алмайтуғын, пұл алмайтуғын; **~ая медицинская помощь** мут медициналық жәрдем; **~ое обучение** мут оқытуу, пұлсыз оқытуу.

БЕСПЛАЦКАРТНЫЙ *прил.* плацкартсыз; **~ проезд** плацкартсыз жүриу, плацкартсыз жол жүриу.

БЕСПЛОДИЕ *с.* 1. (*неспособность производить потомство*) нәслсизлик, туұмсалық; 2. (*неплодородие*) егин питпейшилик, өнімсизлик, ҳасылсызлық.

БЕСПЛОДНОСТЬ *ж.* 1. *см.* бесплодие; 2. (*безуспешность, безрезультатность*) нәтижесизлик, берекетсизлик.

БЕСПЛОДНЫЙ *прил.* 1. (*не дающий потомства*) нәслсиз, туұмайтуғын; 2. (*неплодородный*) егин питпейтуғын, өнімсиз, ҳасылсыз; **~ая земля** егин питпейтуғын жер; 3. *перен.* (*напрасный*) нәтижесиз, берекетсиз; **~ые усилия** нәтижесиз хәрекет.

БЕСПОВОРОТНО *нареч.* айнымастан, тайсалмастан, үзил-кесил, биротала; **решить что-л. ~** үзил-кесил шешину.

БЕСПОВОРОТНЫЙ *прил.* айнымайтуғын, тайсалмайтуғын, үзил-кесил; биротала; **~ый отказ** биротала қабыл етпеу, үзил-кесил бас тартуу; **принять ~ое решение** айнымайтуғын қарар қабыл алуу.

БЕСПОДОБНО *нареч.* теңи жоқ, теңи-тайы жоқ.

БЕСПОДОБНЫЙ *прил.* теңсиз, теңи жоқ, теңи-тайы жоқ; **~е глобус** теңи жоқ дауыс.

БЕСПОЗВОНОЧНЫЙ *прил.* *зоол.* омыртқасыз; **~е животные** омыртқасыз ҳайуанлар.

БЕСПОКОИТЬ *несов.* *кого-что* 1. тынышын кетирину, тынышын алыу, биймаза етиу, селте берину; **~ить занятого человека** қолы бос емес адамға селте берину; **извините, что я ~ю вас** кешириниз, мен сизин тынышыңызды алдым; 2. тынышсыздандыруу, қәуиплендириу, қорқытуу; **меня ~ит отсутствие** пйсем хаттың жоқлығы мени тынышсыздандырып тур; 3. (*раздражать*) азар берину, аұыртыу; **больного ~ит свет** жақты аұырыудың тынышын кетирди.

БЕСПОКОИТЬСЯ *несов.* 1. *о ком-чём и без доп.* (*тревожиться, волноваться*) тынышсыздандыруу, қәуипленуу, қорқыу, 2. *разг.* әуерелениу, қыйланыу; **не ~йтесь, я сам сделаю** әуереленбей-ақ қойыңыз, өзим ислеимен.

БЕСПОКОЙНО 1. нареч. биймазалык пенен, тынышсызлык пенен; 2. безл. в знач. сказ. биймазаланып, тынышсызланып.

БЕСПОКОЙНЫЙ прил. 1. тынышсыз, биймаза, мазасыз, қолайсыз; ~ ая работа тынышлық бермейтуғын жұмыс; 2. (тревожный) тынышсыз, тынышы жоқ, тынышы кеткен; ~ ый сон тынышы жоқ уйқы; 3. (причиняющий беспокойство) хәуликкен, тынышсыз; ~ ый больно́й тынышсыз ауырыу.

БЕСПОКОЙСТВО с. 1. (волнение, тревога) тынышсызлық, шыдамсызлық, тынышы жоқлық, тынышы кетиу; проявлять ~ тынышсызлығын көрсетиу; испытывать ~ тынышсызлану; 2. (заботы, хлопоты) биймазалық, тынышлық бермеу, тынышын алыу; причинять ~ тынышсызлық ислеу, тынышын алыу; простите за ~ тынышыңызды алғанын ушын кешириңіз.

БЕСПОЛЕЗНО 1. нареч. пайдасыз, пайдасы жоқ, бийхуұда, бийкар; 2. безл. в знач. сказ. пайдасыз, бийкар; ~ говорить об этом бул хақында айту пайдасыз.

БЕСПОЛЕЗНОСТЬ ж. пайдасызлық, пайдасы жоқлық, бийхуұдалық, бийкарлық.

БЕСПОЛЕЗНЫЙ прил. пайдасыз, пайдасы жоқ, бийхуұда, бийкар.

БЕСПОЛЫЙ прил. жыныссыз, жыныс ағзасы жоқ; ~ ое размножение биол. жыныссыз көбейу.

БЕСПОМОЩНОСТЬ ж. 1. (слабость) әзизлік, хәлсизлік, дармансызлық, нашарлық, күшсизлік; 2. (неумение) уқыпсызлық.

БЕСПОМОЩНЫЙ прил. 1. (слабый) әзиз, хәлсиз, дармансыз, нашар, күшсиз; ~ ый ребёнок хәлсиз бала; 2. (неумелый) уқыпсыз; ~ е стихий уқыпсыз қосықлар.

БЕСПОРОЧНЫЙ прил. минсиз, кемисиз, кемшилнги жоқ, айыбы жоқ; ~ ая служба кемисиз хызмет.

БЕСПОРЯДОК м. 1. тәртипсизлік, жөнсизлік, тәртиби жоқлық, ретсизлік, ыбырсыз; в комнате ~ ок өжиреде тәртипсизлік; отступать в ~ ке тәртипсиз шегиниу; 2. мн. беспорядки уст. (народные волнения) тәртипсизліклер.

БЕСПОРЯДОЧНЫЙ прил. 1. тәртипсиз, тәртиби жоқ, ретсиз, жөнсиз; ~ ая груда бума́г тәртипсиз үйилген қағаз; 2. (бессистемный) избе-изликсиз, системасыз, тәртипсиз; ~ ые записи тәртипсиз жазыулар; 3. (неаккуратный) тәртип сақламайтуғын, тәртипти бузатуғын, әдепсиз; ~ ый человек әдепсиз адам.

БЕСПОДАЧНЫЙ прил. ав. посадкасыз, қонбайтуғын, қонбай...; ~ перелёт қонбай ушыу.

БЕСПОЧВЕННОСТЬ ж. негизсизлік, жөнсизлік, дәлилсизлік.

БЕСПОЧВЕННЫЙ прил. негизсиз, жөнсиз, дәлилсиз, дәлилленбеген; ~ ое обвинение жөнсиз айыпплау, негизсиз айыпплау.

БЕСПОШЛИННЫЙ прил. эк. бажысыз; ~ ввоз товаров товарларды бажысыз әкелу.

БЕСПОЩАДНО нареч. реймсиз, аяўсыз, қатаң.

БЕСПОЩАДНОСТЬ ж. реймсизлік, аяўсызлық, қатаңлық.

БЕСПОЩАДНЫЙ прил. реймсиз, аяўсыз, қатаң; ~ ая распра́ва аяўсыз жаза лау.

БЕСПРАВИЕ с. 1. (отсутствие прав) правосызлық, хуқуқсызлық, хуқуғы жоқлық; 2. (беззаконие) законсызлық, заңсызлық.

БЕСПРАВНОСТЬ ж. правосызлық, хуқуқсызлық, хуқуғы жоқлық.

БЕСПРАВНЫЙ прил. правосыз, хуқуқсыз, хуқуғы жоқ; ~ ое положение хуқуқсыз жағдай.

БЕСПРЕДЕЛЬНЫЙ прил. 1. шексиз, шеги жоқ; ~ ые просторы шексиз кеңіслік; 2. (чрезмерный) аса кеткен; ~ ая любовь аса кеткен мухабат.

БЕСПРЕДМЕТНЫЙ прил. мақсетсиз, мазмунсыз, мәниссиз, жөнсиз; ~ ая критика жөнсиз критика, жөнсиз сын; ~ ый спор мәниссиз дау.

БЕСПРЕКОСЛОВНЫЙ прил. сөзсиз, қарсылықсыз, гәпсиз; ~ ое подчинение сөзсиз бағыну, сөзсиз бойсынну.

БЕСПРЕПЯТСТВЕННЫЙ прил. қарсылықсыз, тосқынлықсыз, иркинишсиз, еркин; ~ доступ к чему-л. бирейге иркинишсиз кириу.

БЕСПРЕРЫВНО нареч. тоқтамастан, тоқтаўсыз, үзликсиз, тынбастан, удайына; ~ в течение часа бир саат бойына тынбастан.

БЕСПРЕРЫВНЫЙ прил. тоқтаўсыз, үзликсиз, тынымсыз, удайына; ~ дождь үзликсиз жауын; ~ рост үзликсиз өсиу.

БЕСПРЕСТАННО нареч. бәрхәма, удайына, үсти-үстине, тоқтаўсыз, тоқтамастан, тынбастан; ~ повторять одно и то же бир сөзди удайына қайталау.

БЕСПРЕСТАННЫЙ прил. бәрхәма, удайына, үсти-үстине, тоқтаўсыз, тоқтамастан, тынбастан.

БЕСПРЕЦЕДЕНТНЫЙ прил. теңи жоқ. хеш болмаған; ~ слұчай хеш болмаған ўақыя.

БЕСПРИБЫЛЬНЫЙ прил. пайдасыз, табыссыз, табыс келтирмейтуғын; ~ ая торговля табыссыз сауда.

БЕСПРИДАНИЦА ж. уст. еншисиз, еншисиз қыз.

БЕСПРИЗОРНИК м. ата-анасыз бала, жетим бала, панасыз бала, бағыўсыз бала, тәрбиясыз бала, үйсиз-күйсиз бала.

БЕСПРИЗОРНИЦА женск. от беспризорник.

БЕСПРИЗОРНОСТЬ ж. ата-анасызлық, жетимлік, панасызлық, бағыўсызлық, тәрбиясызлық.

БЕСПРИЗОРНЫЙ прил. 1. (бездомный) ата-анасыз, жетим, панасыз, бағыўсыз, тәрбиясыз, үйсиз; 2. в знач. суц. м. беспризорный и ж. беспризорная см. беспризорник; 3. перен. (заброшенный) қараўсыз, бағыўсыз; ~ ое хозяйство қараўсыз хожалық.

БЕСПРИМЕРНЫЙ прил. теңсиз, теңи жоқ, теңи болмаған; ~ героизм теңи болмаған қахарманлық.

БЕСПРИНЦИПНО нареч. принципсиз түрдө, тураксыз болып.

БЕСПРИНЦИПНОСТЬ ж. принципсизлик, тураксызлык.

БЕСПРИНЦИПНЫЙ прил. принципсиз, тураксыз; ~ человек принципсиз адам.

БЕСПРИСТРАСТНЕ с. бийгаразлик, бийтөреплик, эдиллик, кеш кимге жаны ашымайшылык.

БЕСПРИСТРАСТНО нареч. бийтөреп түрдө, бийгараз болып.

БЕСПРИСТРАСТНОСТЬ ж. см. беспристрастие.

БЕСПРИСТРАСТНЫЙ прил. бийгараз, бийтөреп, эдил, кеш кимге жаны ашымайшы; ~ судья эдил судья.

БЕСПРИЧИННЫЙ прил. себепсиз, тийкарсиз; ~ смех себепсиз күлкү.

БЕСПРИЮТНЫЙ прил. үйсиз, жайсыз, панасыз.

БЕСПРОБУДНЫЙ прил. 1. (о сне) оянбайтуугун, оянбас; 2. разг. (о пьянице, пьянстве) токтаусыз, шектен асқан, тыйылмайтуугун, айыкпайтуугун.

БЕСПРОВОЛОЧНЫЙ прил. сымсыз.

БЕСПРОИГРЫШНЫЙ прил. утыслы, утыс; ~ ая лотерея утыслы лотерея; ~ ое дело утыслы ие.

БЕСПРОСВЕТНЫЙ прил. 1. (тёмный) түнерген, жақтысыз, тас-түнек...; ~ ая тема түнерген караңгылык; 2. перен. капалы, кууанышсыз, ауыр, үмүтсиз; ~ ая грусть ауыр кайгы.

БЕСПРОЦЕНТНЫЙ прил. процентсиз, процент минбейтуугун; ~ ая ссуда процент минбейтуугун карыз.

БЕСПУТИЦА ж. жолсызлык.

БЕСПУТНЫЙ прил. бузык, жолдан шыккан; ~ ый человек бузык адам; вести ~ ую жизнь бузык турмыс кеширүү.

БЕСПУТСТВО с. бузылыушылык, бузык-лык, жолдан шыгыушылык.

БЕССВЯЗНОСТЬ ж. байланыссызлык, бас-аягы жоқлык, байланысы жоқлык; ~ речи сөзүнүн бас-аягы жоқлыгы.

БЕССВЯЗНЫЙ прил. байланыссыз, бас-аягы жоқ, байланысы жоқ; ~ рассказ байланысы жоқ гүрүн, бас-аягы жоқ гүрүн.

БЕССЕМЕЙНЫЙ прил. семьясыз, хожалыксыз, бала-шағасыз, бойдак; ~ человек бала-шағасыз адам.

БЕССЕМЯННЫЙ прил. бот. туқымсыз, денесиз.

БЕССЕРДЕЧНЕ с. тас бауырлык, реимсизлик, инсапсызлык.

БЕССЕРДЕЧНОСТЬ ж. см. бессердечие.

БЕССЕРДЕЧНЫЙ прил. тас бауыр, реимсиз, инсапсыз; ~ человек тас бауыр адам.

БЕССИЛИЕ с. 1. (физическая слабость) күшсизлик, халсизлик, эзизлик, нашарлык; 2. перен. (бестомощность) халсизлик, жордемсизлик, илажсызлык, дәрмансызлык, димарсызлык; проявить полное ~ е в чём-л. толык илажсызлык көрсөтүү; сознаться в собственном ~ и өзүнүн димарсызлыгын мойнлау.

БЕССИЛЬНО нареч. күшсиз, халсиз, эзиз, нашар; он ~ опустил руки ол халсиз түрдө колларын түсирди.

БЕССИЛЬНЫЙ прил. 1. (физически слабый) күшсиз, халсиз, эзиз, нашар; 2. халсиз, жордемсиз, илажсыз, дәрмансыз, димарсыз; я чувствовал себя ~ м помочь ему оған жордем берүүгө өзүмнүн илажсызлыгымды сездим; 3. перен. дәрмансыз, димарсыз; ~ ый гнев димарсыз ашыу.

БЕССИСТЕМНО нареч. системасыз, избе-изликсиз, төртүпсиз.

БЕССИСТЕМНОСТЬ ж. системасызлык, избе-изликсизлик, төртүпсизлик; ~ изложение баян етүүдүн системасызлыгы.

БЕССИСТЕМНЫЙ прил. системасыз, избе-изликсиз, төртүпсиз; ~ ое изложение фактов фактарды избе-изликсиз келтирүү, фактарды системасыз баян етүү.

БЕССЛАВИЕ с. кәдірсизлик, абройсызлык, атақсызлык, шерменделик.

БЕССЛАВНЫЙ прил. кәдірсиз, абройсыз, атақсыз, шерменде; ~ конец шерменделик ақыбет, ақыры абройсыз болып птүү.

БЕССЛЕДНО нареч. изсиз, дерексиз, хабар-атарсыз, ақыбетсиз, нәтижесиз; болезнь прошла ~ кесел ақыбетсиз өтті; ~ исчезнуть дерексиз жоқ болуу.

БЕССЛЕДНЫЙ прил. изсиз, дерексиз, хабар-атарсыз, ақыбетсиз, нәтижесиз.

БЕССЛОВЕСНЫЙ прил. 1. (лишённый дара речи) тилсиз, сөзсиз; 2. перен. үндемес, сөйлөмөс, не билгени ишинде.

БЕССМЕННО нареч. сменасыз, алмаспастан, тураклы, үзликсиз.

БЕССМЕННЫЙ прил. сменасыз, алмаспайтуугун, алмасыуусыз, тураклы, үзликсиз; ~ ое дежурство сменасыз дежурство.

БЕССМЕРТИЕ с. 1. (вечная жизнь) өлмөслик, өмирлик, мөңгилик; 2. өшпөс даңк, мөңги саулат, мөңгилик; ~ произведений Пушкина Пушкин шыгармаларынын мөңгилиги.

БЕССМЕРТНИК м. бот. солымас гүл.

БЕССМЕРТНЫЙ прил. 1. (вечно живущий) өлмөс, мөңги жасайтуугун, өлмейтуугун; 2. (незабываемый) өлмөс-өшпөс, өшпейтуугун, мөңги сакланыууш, мөңги жасайтуугун, мөңгилик, умгытылмас; ~ ая слава умгытылмас даңк, өлмейтуугун даңк, өшпейтуугун даңк.

БЕССМЫСЛЕННЫЙ прил. 1. мөниссиз, биймөни, мағанасыз, мазмунсыз, байланысы жоқ; ~ набор слов мөниссиз сөз топары; ~ вопрос мағанасыз соруу; 2. (неразумный) хеш нәрсе билмейтуугун, хеш нәрсеге түсинбейтуугун; ~ ребенок хеш нәрсеге түсинбейтуугун бала; ~ взгляд хеш нәрсени гилатпайтуугун көз карас.

БЕССМЫСЛИЦА ж. мөниссизлик, мөниссиз сөз, мағанасызлык, мазмунсызлык, сандырак.

БЕССНЕЖНЫЙ прил. карсыз, кары жоқ, кары аз; ~ ая зима карсыз кыс.

БЕССОВЕСТНО нареч. арсызлык, бетсизлик, инсапсызлык, уятсызлык; ~ врать инсапсыз алдау; это просто ~ бул уятсызлык.

БЕССОВЕСТНОСТЬ *жс.* арсызлык, бетсизлик, инсапсызлык; бийхаялык, уятсызлык.

БЕССОВЕСТНЫЙ *прил.* арсыз, бетсиз, инсапсыз; бийхая, уятсыз.

БЕССОДЕРЖАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* мазмунсызлык, биймөңилик, мөңисизлик.

БЕССОДЕРЖАТЕЛЬНЫЙ *прил.* мазмунсыз, биймөңи, мөңисиз, мазмуну жоқ; ~ **рассказ** мазмунсыз гүрриң.

БЕССОЗНАТЕЛЬНО *нареч.* ойланбастан, ойламай, аңсыз, түсинбей, түсинбестен; билмей; **действовать** ~ түсинбей ислеу.

БЕССОЗНАТЕЛЬНОЙ *прил.* 1. ес-ақылы кеткен, хушсыз, еси аўған, талған, бийхуш; **быть в ~ом состоянии** ес-ақылы кеткен жағдайға түсиу, бийхуш жағдайда болуу; 2. (*безотчётный*) ықтыярысыз, ериксиз; ~ **ый страх** ериксиз қорқыу.

БЕССОННИЦА *жс.* уйқысызлык, уйқы қашуу; **страдать** ~ей уйқысызлықтан бүлиу.

БЕССОННЫЙ *прил.* уйқысыз, ұйқысыз өткерген, уйқысы қашқан; ~ **ая ночь** уйқысыз түн.

БЕССОЮЗНЫЙ *прил.* грам. дөнекерсиз; ~ **ая связь** дөнекерсиз байланыс.

БЕССОПНО *нареч.* 1. талассыз, сөзсиз, жәнжелсиз, даўсыз, шатақсыз, гүдиксиз; **это** ~ буған дау жоқ; 2. *в знач. вводн. сл.* (*несомненно, разумеется*) сөзсиз; ~, **он прав** сөзсиз, оныки туўры.

БЕССПОРНЫЙ *прил.* талассыз, сөзсиз, жәнжелсиз, даўсыз, шатақсыз, гүдиксиз; ~ **факт** талассыз факт.

БЕССРЭБРЕНИК *м.* хадал нийет, нөписсиз, байлыққа қызықпайтуғын адам.

БЕССРОЧНЫЙ *прил.* сроксыз, мүддетсиз, мөүлетсиз, ұақты белгиленбеген; ~ **ый паспорт** сроксыз паспорт; ~ **ое пользование** *чел-л.* мүддетсиз пайдаланыу.

БЕССТРАСТНЕ *с.* кумарсызлык, кейинсизлик, хәүессизлик, бийдөртлик.

БЕССТРАСТНЫЙ *прил.* кумарсыз, кейинсиз, хәүессиз, бийдөрт; ~ **ое лицо** кумарсыз жүз.

БЕССТРАШЕ *с.* мәртлик, батырлык, ерлик, ер жүреклик.

БЕССТРАШНЫЙ *прил.* мәрт, батыр, ерлик, ер жүрек; ~ **воин** мәрт әскер.

БЕССТЫДНИК *м.* разг. уятсыз адам, уяты жоқ, арсыз, уялмаған адам, бетсиз, шерменде болған адам.

БЕССТЫДНИЦА *женск. от* бесстыдник.

БЕССТЫДНЫЙ *прил.* уятсыз, уялмайтуғын, арсыз, бетсиз, шерменде.

БЕССТЫДСТВО *с.* уятсызлык, уялмаушылык, арсызлык, бетсизлик, шерменделик.

БЕССЧЁТНЫЙ *прил.* мыңсан еки, сансыз, есапсыз; **повторять** ~ **ое число** раз мыңсан еки рет тақарлау.

БЕССЮЖЕТНЫЙ *прил.* сюжетсиз, сюжети жоқ; ~ **фильм** сюжетсиз фильм.

БЕСТАКТНОСТЬ *жс.* 1. (*отсутствие такта*) әдепсизлик, бийәдеплик; 2. (*поступок*) әдепсизлик, олақлык, маңбаслык, жөнсизлик; **допустить** ~ жөнсизлик ислеу.

БЕСТАКТНЫЙ *прил.* әдепсиз, бийәдеп; олақ, жөнсиз; ~ **человек** олақ адам; ~ **поступок** әдепсизлик.

БЕСТАЛАННЫЙ *прил.* 1. (*бездарный*) талантсыз, зейинсиз; 2. *народно-поэт.* (*несчастный, неудачливый*) бахытсыз, сорлы, бийшара.

БЕСТЕЛЕСНЫЙ *прил.* денесиз, денеси жоқ.

БЕСТИЯ *жс.* бран. хийлекер, алдаушы. **БЕСТОЛКОВОСТЬ** *жс.* аңқаулык, гөдеклик, зейинсизлик, пәмсизлик, укыпсызлык.

БЕСТОЛКОВЩИНА *жс.* разг. былықлык, төртипсизлик, бығасық.

БЕСТОЛКОВЫЙ *прил.* 1. (*непонятливый*) аңқау, гөдек, зейинсиз, пәмсиз, укыпсыз; ~ **ученик** зейинсиз оқушы; 2. (*бессвязный, беспорядочный*) байланысыз, мөңиссиз, түсиниксиз; ~ **рассказ** мөңиссиз гүрриң.

БЕСТОЛОЧЬ *жс.* разг. 1. *см.* бестолковщина; 2. *бран.* гөдек, аңқау, зейинсиз, укыпсыз адам.

БЕСОФОРМЕННЫЙ *прил.* формасыз, формасы жоқ, шубалаңқы, анық емес; ~ **ая масса** формасыз масса.

БЕСХАРАКТЕРНОСТЬ *жс.* уяңлык, босаңлык, бос минезлилик.

БЕСХАРАКТЕРНЫЙ *прил.* уян, босан, бос минез.

БЕСХВОСТЫЙ *прил.* куйрықсыз, куйрығы жоқ.

БЕСХИТРОСТНЫЙ *прил.* 1. (*простодушный*) сумлықсыз, ашық, төсилсиз, ақ кеуіллі; 2. (*незамысловатый*) әпнұайы; ~ **рассказ** әпнұайы гүрриң.

БЕСХОЗНЫЙ *прил.* ийесиз, ийеси жоқ, хожайынсыз; ~ **ое имущество** ийесиз мүлк.

БЕСХОЗЯИНЫЙ *прил.* 1. *см.* бесхозный; 2. (*не имеющий своего хозяйства*) хожалығы жоқ, хожалықсыз.

БЕСХОЗЯЙСТВЕННО *нареч.* ийесиз, укыпсыз, бийпаруалық.

БЕСХОЗЯЙСТВЕННОСТЬ *жс.* ийесизлик, укыпсызлык, хожалықты алып баралмайтуғын, хожалыққа бийпаруа қараушылык; **борьба** с ~ю хожалыққа бийпаруа қараушылык пенен гүрес.

БЕСХОЗЯЙСТВЕННЫЙ *прил.* ийесиз, укыпсыз, хожалықты алып баралмайтуғын, хожалыққа бийпаруа қараушы; ~ **ое расхождение средств** қаржыларды ийесизлик жұмсау.

БЕСЦВЕТНЫЙ *прил.* 1. реңсиз, боялмаған, түссиз; ~ **й газ** реңсиз газ; 2. *перен.* түрсиз, төсирсиз, мазасыз; ~ **е стих** төсирсиз қосықлар.

БЕСЦЕЛЬНО *нареч.* мақсетсиз, қуры босқа, қуры бийқарға; ~ **бродить по городу** қалада қуры босқа жүриу.

БЕСЦЕЛЬНЫЙ *прил.* мақсетсиз, қуры бос, қуры бийқар.

БЕСЦЕННЫЙ *прил.* 1. қасыл, қымбатлы, бақасы жоқ, қадирли; ~ **е сокровища** күте бақалы гэзийнелер; 2. *перен. уст.* (*дорогой, милый*) қадирли; азиз; ~ **й друг** қадирли дос; 3. *уст.* (*неценный*) бақасыз, қунсыз, арзымас, кем бақалы.

БЕСЦЕНОК *м. разг.*: за ~ (продать, купить) мутқа, кем бахаға, жүдә арзан, дым арзан (сатып алып, сатыу).

БЕСЦЕРЕМО́ННО *нареч.* әдепсиз, сыпайысыз, уятсыз, тартынбай.

БЕСЦЕРЕМО́ННОСТЬ *ж.* әдепсизлик, сыпайысызлық, уятсызлық, тартыңбаушылық.

БЕСЦЕРЕМО́ННЫЙ *прил.* әдепсиз, сыпайысыз, уятсыз, тартынбайтуғын; ~ **ое** *обращение* әдепсиз қатнасық жасау.

БЕСЧЕЛОВЕ́ЧНО *нареч.* күтә қатаң, жауызлық, аямай.

БЕСЧЕЛОВЕ́ЧНОСТЬ *ж.* күтә қатаңлық, жауызлық, аямаушылық.

БЕСЧЕЛОВЕ́ЧНЫЙ *прил.* күтә қатаң, жауызлық, аямаутуғын; ~ **ая эксплуатация** күтә қатаң есиушілік.

БЕСЧЕ́СТИТЬ *несов.* кого-то намысына гийіу, бийаброй егнү, масқаралау, абройды түсірнү.

БЕСЧЕ́СТНО *нареч.* арсыз, ҳақ нийетсиз, намыссыз, инсапсыз.

БЕСЧЕ́СТНОСТЬ *ж.* арсызлық, ҳақ нийетсизлик, намыссызлық, инсапсызлық.

БЕСЧЕ́СТНЫЙ *прил.* арсыз, ҳақ нийетсиз, намыссыз, инсапсыз; ~ **поступок** инсапсыз қыллық.

БЕСЧЕ́СТЬЕ *с.* намысқа тийіу, бийнамыслық, абройсызлық, масқарашылық.

БЕСЧИН́СТВО *с.* тәртіпти бузыушылық, оңбаған ис етиушілік, бузақылық.

БЕСЧИН́СТВОВАТЬ *несов.* тәртіпти бузыу, оңбаған ис етнү.

БЕСЧИСЛЕН́НЫЙ *прил.* есапсыз, сансыз, көп санлы; ~ **ое** *множество* есапсыз.

БЕСЧУ́ВСТВЕННОСТЬ *ж.* 1. (равнодушие) хушсызлық, кеуїлсизлик, немкурайлық; 2. (бессердечие) реїмисизлик, қатаңлық, тас бауырлық.

БЕСЧУ́ВСТВЕННЫЙ *прил.* 1. (безжизненный) сезимсиз, сезбойтуғын, сезими жоқ, жансыз; ~ **ое** *тело* жансыз дене; 2. (равнодушный, безучастный) хушсыз, кеуїлсиз, немкурайды; 3. (бессердечный) реїмисиз, қатаң, тас бауыр.

БЕСЧУ́ВСТВИ́Е *с.* 1. (потеря сознания) бийхушлық, сезбеушілік, талып қалыушылық; до ~ **я** талып қалыушылыққа пекем; 2. (равнодушие) хушсызлық, кеуїлсизлик, немкурайдылық.

БЕСША́БИШНОСТЬ *ж.* 1. (беспечность) бийғамлық, қайғысызлық, алаңғасарлық; 2. (безрассудство) қайсарлық, ойсызлық.

БЕСША́БИШНЫЙ *прил.* *разг.* 1. (беспечный) бийғам, қайғысыз, алаңғасар; 2. (отчаянный, безрассудный) қайсар, ойсыз; ~ **ая** голбушка қайсар гелле.

БЕСШУ́МНО *нареч.* шауқым шығармай, дыбыссыз, дауыссыз, сессиз.

БЕСШУ́МНЫЙ *прил.* шауқымсыз, дыбыссыз, дауыссыз, сессиз; ~ **е** шагї дыбыссыз адымлар; ~ **й** *мотор* сессиз мотор.

БЕТО́Н *м. тех.* бетон.

БЕТО́НИРОВАТЬ *несов.* что бетон салыу, бетонлау, бетон куйыу.

БЕТО́ННЫЙ *прил.* бетон...; бетоннан исленген; ~ **пол** бетоннан исленген еден.

БЕТОНОМЕША́ЛКА *ж. тех.* бетон ара-ластыратуғын машина.

БЕЧЕВА́ *ж.* жип, арқан, салдау.

БЕЧЕВКА *ж.* сшыжым жип, бау.

БЕШЕНСТВ́О *с.* 1. (болезнь) қутырыу, қутырыушылық; **прививка против** ~ **а** қутырыуға қарсы шанлыу; 2. *перен.* (неистовство) ашыу кернеушілік, қутырып кетнүшілік, қәхәрге миниушілік; **приятн** в ~ **о** қәхәрге минип кетнү; **приводит** в ~ **о** қутырып кетнүшілікке алып келнү.

БЕШЕН́НЫЙ *прил.* 1. қутырған, қутырып ауырған; ~ **ый** *волк* қутырған қасқыр; 2. *перен.* (неистовый, необузданный) ашыу кернеген, қутырған, қәхәрге минген; ~ **ый** *характер* қутырған минез; 3. *перен.* (чрезмерный) хәдден тыс, күтә тез, орасаң; ~ **ая** *скорость* орасаң тезлік; **◇** ~ **ые** *деньги* қутырған ақша; ~ **ые** *цены* қымбат баха.

БЕШМЕТ *м.* бешпент, көмзол.

бешу́, **бесишь** *и т. д. наст. вр. от бесить.*
бешу́сь, **беснисься** *и т. д. наст. вр. от беситься.*

БИ́ *қоспа термин сөзлердің екінші бөлегінің терминлік белгилеріне қарай екі заттан құралатуғынын ақлататуғын сөзлердің бірінші бөлегі, мыс.: биметаллы биметаллар, қос металлар.*

БИБЛЕ́ЙСКИЙ *прил.* таурат..., тауратлық.

БИБЛИО́ГРАФ *м.* библиограф (библиография бойынша қәниге).

БИБЛИОГРАФИ́ЧЕСКИЙ *прил.* библиографиялық; ~ **ий** *указатель* библиографиялық көрсеткіш; **◇** ~ **ая** *редкость* аз гезлесетуғын кітап, аз ушырасатуғын баспасы.

БИБЛИОГРА́ФИЯ *ж.* библиография (1. *кітаптарды тексеріу жөніндегі илим;* 2. *кітап хәм басқанда баспа материалдарды илимий жақтан системаластырыу;* 3. *қандай да бір тарау бойынша баспа материалдарды есапқа алыу).*

БИБЛИОТЕ́КА *ж.* кітапхана; **городская** ~ қалалық кітапхана; ~ **читальня** оқыу кітапханасы.

БИБЛИОТЕ́КАРША *разг. женск. от библиотекарь.*

БИБЛИОТЕ́КАРЬ *м.* библиотекарь, кітапханашы.

БИБЛИОТЕ́ЧНЫЙ *прил.* кітапхана...; ~ **каталог** кітапхана каталогы.

БИБЛИОФІ́Л *м.* кітап сүйгнш, кітап жыйнағыш.

БИБЛИ́Я *ж.* библия, таурат (еврей хәм христиан динлерінің кітабы).

БИВА́К *м. воен.* бивак, қоныққа турыу, дем алыуға турыу.

БИВН́ *мн.* (ед. бивень *м.*) азыу; ~ **слонá** пилдің азыулары.

БИВУА́К *м. см. бивак.*

БИДОН́ *м.* бидон; ~ **для** *молока* сүт ушын бидон, сүт қуатығын бидон.

БИЕ́НИЕ *с.* соғыу, урнү, тебиу, дүрсилдеу; ~ **сердца** жүректің соғыуы; ~ **пульса** тамырдың урыуы.

БИ́ЗНЕС *м. разг.* бизнес (байнү ушын жүргизилетуғын ис).

БИЗОН м. бизон (Арқа Америкадагы жабайы өгиз).

БИКВАДРАТНҮЙ прил.: ~ое уравнение мат. биквадратлы теңеме, кос квадратлы теңеме.

БИЛЕТ м. в разн. знач. билет; железнодорожный ~ темир жол билеті; ~ в театр театрға кириү билеті; партийный ~ партия билеті; военный ~ әскерий билет; экзаменационный ~ имтиханлык билет; приглашаемый ~ шақыруу билеті; кредитный ~ уст. кредитлик билет.

БИЛЕТЕР м. билетши, билет тексеріу-ши.

БИЛЕТЕРША разг. женск. от билетёр.
БИЛЕТНҮЙ прил. билет...; ~ая касса билет кассасы.

БИЛЛИОН м. биллион (мың миллионға тең сан).

БИЛЬЯРД м. 1. (игра) бильярд, бильярд ойыны; 2. (стол) бильярд; играть на ~е бильярда ойнау.

БИЛЬЯРДНҮЙ прил. 1. бильярд...; ~ая игра бильярд ойыны; 2. в знач. суц. ж. бильярдная бильярд жайы.

БИМЕТАЛЛИЗМ м. эк. биметаллизм (ақша алысуудың негизине алтын менен гүмис қойылған ақша системасы).

БИНОКЛЬ м. бинокль, дурмийн.

БИНОМ м. мат. бином, қос ағза (еки алгебралық мүддордың саны хәм айырмашылығы).

БИНТ м. бинт, таңуу силеси.

ВИНТОВАТЬ несов. кого-что, чем бинтлеу, бинт пенен байлау, таңуу; ~ рәнү жараны таңуу.

БИО қоспа сөзлердің «биологиялық» деген мәнісин билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: биостанция биологиялық станция.

БИОГРАФ м. биограф, өмир баяншы, өмир баян жазушы.

БИОГРАФИЧЕСКИЙ прил. биографиялық, өмир баянлық, өмир баян жазылған; ~ очерк өмир баян жазылған очерк.

БИОГРАФИЯ ж. биография, өмир баян.

БИОЛОГ м. биолог (биология бойынша қәниге).

БИОЛОГИЧЕСКИЙ прил. биологиялық, биология...; ~ая наука биология илими.

БИОЛОГИЯ ж. биология (тиришилкти хәм денелерди изертлейтуғын илим).

БИОФИЗИКА ж. биофизика (биологияның бир бөлими).

БИОХИМИЯ ж. биохимия (тири организмдеги химиялық процесслерди изертлейтуғын илим).

БИРЖ а ж. биржа (капиталистлик еллерде финанс хәм сауда питимлерин келестиретуғын мәкеме); фондовая ~а фонд биржасы; ♦ играть на ~е биржалық саудагершилик пенен шуғылануу.

БИРЖЕВИК м. биржашы.

БИРЖЕВОЙ прил. биржа..., биржалық, биржалық; ~ мәклер биржа дәлдалшысы.

БИРҚА ж. бірқа (товардың, бағаждың шетине илип қолтуғын номери хәм жазуы бар пахташа).

БИРМАНСКИЙ прил. бирман..., Бирма...

БИРМАНЦЫ мн. (ед. бирманец м., бирманка ж.) бирманлылар, бирмалылар (Бирма халқы).

БИРЮЗА ж. пируза.

БИРЮЗОВҮЙ прил. 1. пируза...; пируза менен безелген; ~ое кольцо пируза менен безелген жүзик; 2. (о цвете) пируза реңли, пируза реңдеги.

БИРЮК м. 1. обл. (волк-одиночка) бери; 2. перен. (нелюдимый человек) жалғыз бас адам; сууық түс адам; ♦ смотреть ~юком түнерип қарау.

БИС межд. бис (артист атқарған номерди такрарлауды талап етиу); кричать ~ бис деп бақыруу, бис деп шақыруу; исполнить на ~ см. бисировать.

БИСЕР м. собир. маржаң, майда моншақ.

БИСЕРНЫЙ прил. маржаң..., маржаңлы, майда моншақлы; маржаңнан исленген; ♦ ~ почерк майда, тегис жазуу.

БИСИРОВАТЬ сов. и несов. что и без доп. тамашагөйлердің талабы бойынша қайтадан атқаруу.

БИСКВИТ м. бисквит (жеңил, татлы печенье).

БИССЕКТРИСА ж. мат. биссектриса (мүйешти екиге бөлетуғын тууры сызық).

БИТА ж. разг. дәстек.

БИТВ а ж. сауаш, урыс; поле ~ы сауаш майданы; ~а за Москву Москва ушын сауаш.

БИТКОМ нареч.: набить ~ урып тықандай етиу; набиться ~ лыққа толтыруу.

БИТУМЫ мн. (ед. битум м.) битумлар (углерод хәм водородлы шайыр сыяқлы заттың улыйма аты).

БИТ үй 1. прич. от биты; 2. прил. (убитый) сойылған, бауызланған; ~ая птица сойылған құс; 3. прил. (разбитый) сынған, майдаланған, қыйратылған; ~ая посуда сынған ыдыс; ♦ ~ый час бир саат бойына.

БИТЬ несов. 1. кого, чем (избивать) уруу, сабау; ~ кулаками мушлары менен уруу; ~ ребенка баланы сабау; 2. чем (ударять) уруу, соғуу, тебиу; ~ хвостом куйрығы менен уруу; ~ зядом (о лошади) тебиу; 3. кого-что (уничтожать) жеңиу, атыу, соққы беруу; ~ врага душпанды жеңиу; 4. кого (убивать, резать) сойыу, бауызлау, өлтириу; ~ скот мал сойыу; рыбу бьют острогой балықты шаншықы менен шаншады; 5. кого-что, по кому-чему перен. (бичевать) соққы беруу; ~ по бюрократам бюрократларға соққы беруу; 6. кого-что и без доп. (стрелять) атыу; тийиу; револьвер бьёт хорошо алты атар жақсы тийеди; ~ из орудий топлардан атыу; 7. что (разбивать) қыйратуу, сындыруу; ~ посуду ыдысты қыйратуу; 8. во что қағуу; ~ в барабан нақра қағуу; 9. (о воде, нефти) атлығып шығуу; ♦ ~ тревогу 1) воен. дабыл қағуу; 2) (дать сигнал) шауқым көтеріу, хабар етиу; ~ отбой 1) воен. урыс хәрекетин тоқтатуу; 2) сөзинен тайыу, еки сөйлеу; ветер бил в лицо самал бетке урды; егб біла лихорадка оны безгек қалтыратты; ~ масло май писиу; ~ шерсть жүн сабау; ~ баклуши см. баклуши; часы бьют саат урады, саат

соғады; **часы** бьют полночь саат түн ярымды урды; ~ **ключом** булақтай атлығыу; ~ **в глаза** көзге түсіу, өзіне тартыу; ~ **в одну** тóчку барлық күшти бир жерге топлау; ~ **по карману** зелел келтириу, зыян тийгизиу; ~ **по рукам** бахасын қойыу, келисиу, қайырласыу, шаппат урысыу.

БИТЬЕ с. разг. 1. (разбивание) сындырыу, қыйратыу; ~ **посуды** ыдысларды қыйратыу; 2. (побой) урыу, сабау.

БИТЬСЯ несов. 1. с кем-чем (сражаться) урысыу, соғысыу, сауаш етиу; ~ с врагами душпанлар менен соғысыу; 2. с кем-чем (доставаться) жарысыу, бөйгеге түсиу, күш салыу; ~ за первенство бириншилик ушын жарысыу; 3. обо что (ударяться) тебиу, урыу, соғыу, соқлығыу; **волны** бьются о скалы толқындар жартасқа соқлығыады; 4. перен. над чем, с кем-чем и без доп. жанталасыу, урыныу, тырысыу, бар күшти салыу; ~ над решением задачи мәселени шешіу үстинде тырысыу; 5. (о сердце, крови и т. п.) урыу, соғыу; 6. (разбиваться) сыныу, майдаланыу, қыйралуу; **стекло** бьётся шийше сынады; **как рыба** об лёд бир нәрсени нәтийжесіз талап қылыу, жөнсіз урыныу; ~ в припадке урыныу, талып қалыу.

БИТЮГ м. ири жүк аты.

БИЦЕПС м. анат. бицепс (шығанақты бугетугын ийин булығы етлериниң бири).

БИЧ м. 1. (плеть, кнут) дүрре, қамшы; 2. перен. (бедствие, несчастье) бәле, бәлекет, апат, бахытсызлық.

БИЧЕВАТЬ несов. кого-что 1. (сечь) дүррелеу, қамшылау, сабау; 2. перен. әшкералау, әшкерасын шығарыу, қатты критикалау; ~ **пережитки** прбшлого ескиликтің қалдықтарын әшкералау.

БЛАГО I с. 1. (благополучие) ийгилик, пайда, байлық, бахыт, жақсылық; на ~ **о Родины** Уатанның ийгилиги ушын; 2. мн. блага ийгилик, өнім, рәхәт, байлықлар; **производство** материальных благ материальлық байлықтардың өндирилиуи; **всех благ** иснә оқ болсын, иснә ийгиликли болсын; ни за какие ~ а гелледей қызыл берсеңде.

БЛАГО I союз разг. соның ушын да, сол себепли, соның арқасында; **берй**, ~ **дают** берген уақта ала бер, берсе ала бер.

БЛАГО «жақсы», «жақсылық» мәнили қоспа сөзлердиң биринши бөлегі, мыс.: **благославищий** жақсы пикирдеги.

БЛАГОВИДНЫЙ I прил. сынайы, жағымлы, әдепли; **остаться дома** под ~м предложом сыпайы түрде бәне тауып уйинде қалыу.

БЛАГОВОЛИТЬ несов. к кому-чему хұрмет көрсетиу, разы қылыу, мүнәсибәт қылыу, илтипат көрсетиу.

БЛАГОВОННИЕ с. жупар ийс, жағымлы ийс.

БЛАГОВОННЫЙ прил. жупар ийсли, жағымлы ийсли.

БЛАГОВОСПИТАННЫЙ прил. әдепли, жақсы тәрбия көрген; ~ **человек** әдепли адам.

БЛАГОГОВЕЙНЫЙ прил. хұрметли, іззетли.

БЛАГОГОВЕНИЕ с. хұрметлилик, іззетлилик.

БЛАГОГОВЕТЬ несов. перед кем-чем хұрмет етиу, іззетлеу.

БЛАГОДАРИТЬ несов. кого-что алғыс айтыу, рахмет айтыу; ~ **ить** кого-л. за услугу **биреже** хызматы ушын алғыс айтыу; ~ **ю Вас** рахмет Сизге.

БЛАГОДАРНОСТЬ жс. (чувство признательности) алғыс айтышылық, рахмет айтышылық; миннетдарлық, алғыс; **объявить** ~ приказ арқалы алғыс жарыялау.

БЛАГОДАРНЫЙ I прил. 1. (признательный) миннетдар, ырза; **очень** ~ен жүде ырзамаң, көп рахмет; **быть** ~ным кому-л. миннетдар болыу; 2. перен. ийгиликли, қайырлы; ~ное дело ийгиликли ис.

БЛАГОДАРЯ предлог с дат. п. арқасында, салдарында, себепли, «никтен», «лықтан»; ~ **обытному** врачу больно́го удалось спасти тәжирийбелі врачтың арқасында ауырыу адам аман алып қалынды; **в том, что...** соның нәтийжесинде.

БЛАГОДАТН I прил. рәхәтли, ийгиликли, берекетли, курғын; ~ый край курғын үлке; ~ая тишина рәхәтли тынышлық.

БЛАГОДАТЬ жс. в знач. сказ. разг. рәхәт, хәзлик; **какая** здесь ~! бул жерде қандай хәзлик!

БЛАГОДЕТЕЛЬ м. уст. жақсылық етиуши, қәуендер.

БЛАГОДЕТЕЛЬНИЦА женск. от благодетель.

БЛАГОДЕЯНИЕ с. уст. жақсылық ис, қайырлы ис.

БЛАГОДУШЕСТВОВАТЬ несов. бийғам уақыт өткеріу, бийғам жасау.

БЛАГОДУШИЕ с. 1. (добродушие, мягкосердечность) кең пейиллилик, ақ кеуиллилик, жақсы нийетлилик, әлпайымлық; 2. (самоуспокоенность) кеуилшеклик, өзи боладылыққа салыушылық.

БЛАГОДУШН I прил. 1. (добродушный, мягкосердечный) кең пейилли, ақ кеуилли, жақсы нийетли, әлпайым; 2. (спокойный, беззаботный) кеуилшек, өзи боладылыққа берилген; ~ое отношение к чему-л. бир нәрсеге кеуилшеклик пенен қарау.

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬ м. жақсылық тилеуши, тилеклес, қайыркөм.

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬНИЦА женск. от благожелатель.

БЛАГОЖЕЛАТЕЛЬН I прил. жақсылық тилеуши, мийирмаң, тилеклес, қайыркөм; ~ый человек мийирмаң адам; ~ое отношение тилеклеслик қарым-қатнас.

БЛАГОЗВУЧИЕ с. жағымлылық, жағымлы үн, жағымлы сес, жағымлы дауыс.

БЛАГОЗВУЧНОСТЬ жс. см. благозвучие.

БЛАГОЗВУЧНЫЙ I прил. жағымлы; ~е стихй жағымлы қосықлар.

БЛАГО II прил. уст. жақсы, дурыс; ~ие намерения жақсы нийет.

БЛАГОНАДЕЖНОСТЬ жс. исенимлик, қәуипсизлилик.

БЛАГОНАДЕЖНЫЙ I прил. 1. (заслуживающий доверия) исенимли, исениуге

болатуғын; 2. *уст.* (политически) исе-нимли, кәуипсиз.

БЛАГОНАМЁРЕННЫЙ *прил. уст.* жақсы нийетли, жақсы нийети бар.

БЛАГОПОЛУЧИЕ *с.* аманлық, паракатшылық, тынышлық, есен-саулық, сау-саламатлық.

БЛАГОПОЛУЧНО *нареч.* аман, аман-есен, аман-сау, паракат, тыныш, сау-саламат; ~ доехать аман-есен жетіу; всё ~ көммесі жайында.

БЛАГОПОЛУЧНЫЙ *прил.* аман, сәтлі, қайырлы, табыслы, саламат; сау-саламат; ~ исход сәтлі; ақыбет; ~ койёц ақыры қайыр.

БЛАГОПРИБРЁТЕННЫЙ *прил.* қадал мийнет пенен табылған, өзіннің мийнетине табылған.

БЛАГОПРИСТОЙНЫЙ *прил.* сыпайы, әдепли.

БЛАГОПРИЯТНЫЙ *прил.* 1. қолайлы, ылайықлы, ыңғайлы, жақсы; ~е условия қолайлы жағдайлар; 2. (хороший, одобри-тельный) жағымлы, унамлы, жақсы; ~й ответ унамлы жууап.

БЛАГОПРИЯТСТВОВАТЬ *несов. кому-чему* қол қабыс етіу, жәрдем етіу, жайлы, ыңғайлы болыу; обстоятельство ~ли нәше-му плану бизиң планымызға шәрият ыңғайлы болды.

БЛАГОРАЗУМИЕ *с.* ақылға салыушылық; ақыл жууыртушылық, ақыллылық, ойлап ислеушілик, парасаттылық.

БЛАГОРАЗУМНЫЙ *прил.* ақылға сала-туғын, ақыл жууыртатуғын, ақыллы, ойлап ислеуші, парасатлы; ~ человек парасатлы адам; ~ совет ақыллы кеңес.

БЛАГОРОДНЫЙ *прил.* хақ нийетли, кең пейилли; ~й человек хақ нийетли адам; ~й поступок хақ нийетли ис; ~е металлы қасыл металлар, қымбат бақалы металлар (алтын, гүмис, платина).

БЛАГОРОДСТВО *с.* 1. хақ нийетлилик, кең пейилли; ~ души кеуілдің кең пейиллиги; 2. (изящество, красота) қәдірлилик, көрнеклилик, сұлулық; ~ стилия стильдің сұлулығы.

БЛАГОСКЛОННО *нареч.* қайырқомлы, жақсы нийетли, мийирманлы.

БЛАГОСКЛОННОСТЬ *жс.* қайырқомлық, жақсы нийетлилик, мийирманлық; проявлять ~ қайырқомлық етіу.

БЛАГОСКЛОННЫЙ *прил.* қайырқом, жақсы нийетли, мийирман.

БЛАГОСЛОВЕНИЕ *с.* 1. рел. пәтия беріу; 2. *перен. разг.* (одобрение) қайылышылық, мақуллаушылық, ырзашылық, рухсат етіушілик; получить ~ на что-л. бир нәсеге ырзашылық алыу.

БЛАГОСЛОВИЙ *сов.* 1. *кого-что, рел.* пәтия беріу, пәтия оқыу; 2. *кого-что, на что, перен.* (выразить одобрение) қайылы болыу, мақуллау, ырза болыу, рухсат етіу; он ~л нас на ёто дёло ол бизлердің бул исмизге ырза болды.

БЛАГОСЛОВЛЯТЬ *несов. см.* благословить.

БЛАГОСОСТОЯНИЕ *с.* абаданшылық, молшылық, қурғыншылық, дәулет; рост

~я трудящихся мийнеткешлердің турмыс абаданшылығының өсиуі.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬ *м. уст.* қайырқомлық етіуші.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНИЦА *женск. от* благодотворитель.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬ *жс. уст.* қайырқом етіушілик.

БЛАГОТВОРИТЕЛЬНЫЙ *прил. уст.* қайырқомлық; ~ая дёятельность қайырқомлық хызмет.

БЛАГОТВОРНО *нареч.* берекетли, пайдалы, тәсирли; ~ вляять на кого-л. биреуге пайдалы тәсир етіу.

БЛАГОТВОРНЫЙ *прил.* берекетли, пайдалы, тәсирли; ~ое влияние пайдалы тәсир.

БЛАГОУСТРАИВАТЬ *несов. см.* благоустроить.

БЛАГОУСТРОЕННОСТЬ *жс.* абаданшылық, абаданласқанлық, қолайлылық, қурғынлық; ~ дома жайдың абаданшылығы.

БЛАГОУСТРОЕННЫЙ 1. *прич. от* благоустроить; 2. *прил.* абаданластырылған, қолайластырылған, қурғынластырылған; ~ город абаданластырылған қала.

БЛАГОУСТРОИТЬ *сов. что* абаданластырыу, қолайластырыу, қурғынластырыу, жақсылау; ~ улицу көшени абаданластырыу.

БЛАГОУСТРОЙСТВО *с.* абаданластырыу, қолайластырыу, қурғынластырыу; ~ городов қалалардың абаданласқанлығы.

БЛАГОУХАНИЕ *с.* жағымлы ийис, жұпар ийис, хош ийис.

БЛАГОУХАННЫЙ *прил.* жағымлы ийисли, жұпар ийисли, хош ийисли.

БЛАГОУХАТЬ *несов.* жағымлы ийис аңқыу, жұпар ийислениу, хош ийислениу.

БЛАГОУХАЮЩИЙ 1. *прич. от* благоухать; 2. *прил. см.* благоуханный.

БЛАГОЧЕСТИВЫЙ *прил. уст.* динге берілген, диншил.

БЛАЖЁННЫЙ *прил.* 1. (счастливый) кеули толық, шадлы, масайраған, жайнап жаснаған; ~ая улыбка масайраған күлкі; 2. *разг.* (глуповатый) -ғамсамырақ, жиλλιелеу; 3. *в знач. суц. м.* блажённый и *жс.* блажённая самсам, жилли.

БЛАЖЁНСТВО *с.* кеули толықлық, шадлылық, масайраушылық, жайнап жаснаушылық; ~ быть на верху ~а бахыттылықтың шыңына жетіу.

БЛАЖЁНСТВОВАТЬ *несов.* кеули толық, шадланыу, масайрау, жайнап жаснау.

БЛАЖЬ *жс. разг.* самсамлық, жиллилик; на него нашл ~ онда жиллилик пайда болды.

БЛАНК *м.* бланқ.

БЛЕДНЁТЬ *несов.* 1. (становиться бледным) кууарыу, бозарыу, қаны қашыу, қаны кетиу, реңи қашыу, зәрреси ушыу; 2. *перед кем-чем, перен.* әзизлениу, күшсиз сезиу, қәлсиз сезиу.

БЛЕДНОЛИЦЫЙ *прил.* кууарған, бозарған, реңи қашқан, солғын жүзлі.

БЛЕДНОСТЬ *жс.* 1. кууарыушылық, бозарыушылық, бозарыққылық, қаны қаш-

қанлық, түсі қашқанлық, реңі қашыушылық; ~ **лицá** беттин қаны қашқанлығы; 2. *перен.* (*нейвыразительность в языке, стиле и т. п.*) өзізленгенлік, күшсізленгенлік, нашарланғанлық, төменленгенлік.

БЛЕДНЫЙ *прил.* 1. қууарған, бозарған, қаны қашқан, түсі қашқан, реңі қашқан; ~ **как полотно** бөздей бозарған; 2. (*неяркий*) ашық емес, гүңгирт, құбарыңқы; ~ **свет луны** айдың кубарыңқы жақтысы; 3. *перен.* (*о языке, стиле и т. п.*) өзиз, нашар, төмен, күшсиз, тасирсиз.

БЛЕКЛЫЙ *прил.* 1. солғын; ~ **е цветы** солғын гүлдер; 2. (*лишённый яркости*) реңі қашқан, түсі қашқан, оңған; ~ **е краски** реңі кеткен бояулар.

БЛЕКНУТЬ *в несов.* 1. (*увядать*) солыу, куурау; **цветы** ~ гүлдер солады; 2. (*тускнеть*) реңі қашыу, түсі қашыу, оңуу; гүңгиртленіу; **краски** ~ бояу оңады.

БЛЕСК *м.* 1. жылтырақ, жылтыраған жақты, жалтыраған жақты; ~ **солнца** күннің нуры; 2. *перен.* (*пышность*) салтанат, саулатыл көркемлік; ~ **славы** даңқтың салтанаты; **во всём** ~ **е барлық** саулаты менен; $\diamond$ **с блёском** (*что-л. сделать*) жүде табыслы, жүде жақсы.

БЛЕСНА *жс.* қызықтырғыш жемтік (*металлдан исленген жылтырақ балық ямаса қармақлы пластинка*).

БЛЕСНУТЬ *сов. и однокр.* 1. (*сверкнуть*) жарқылдап кетиу, жалт ете қалуу, жылт ете қалуу; 2. *перен.* (*внезапно появиться*) көпелімде пайда болыу, бірден пайда болыу; **у меня** ~ **ла мысль** менде бір пикир бірден пайда болды.

БЛЕСТЕТЬ *несов.* 1. (*сверкать*) жарқылдау, жылтылдау, жылтырау, жалтырау; **жаныу** (*о глазах*); **снег** ~ **йт на солнце** қар күн шууақта жылтырайды; 2. *перен.* көзге түсіу, айрықша көрініу; **он не блещет талантами** он аса талантлы емес; **он не блещет умом** онда асқан ақыл жоқ.

БЛЕСТКИ *мн.* (*ед. блёстка жс.*) 1. (*для украшения*) жылтырауықтар, жылтырауық нәрселер; 2. *перен.* ушқын, ушқыншалар; ~ **остроумия** ақыл ушқыншалары, тапқырлық ушқыншалары.

БЛЕСТЯЩЕ *нареч.* жүде жақсы, жүде табыслы, әжайып, таң қаларлық; ~ **выдержат экзамен** имтиханды жүде жақсы тапсырыл шығыу.

БЛЕСТЯЩИЙ *й* 1. *прич. от блестеть*; 2. *прил.* (*яркий*) жайнаған, жарқыраған; ~ **е глаза** жайнаған көзлер; 3. *прил. перен.* (*выдающийся*) көрнекли, жүде жақсы; ~ **е успехи** жүде жақсы табыстар; 4. *прил. перен.* салтанатлы, әжайып; ~ **й праздник** салтанатлы байрам.

БЛЕФ *м.* блеф (*эзін бирейге артықмаш етип көрсетіу ишын айтылатуғын қулық, өтирик*).

БЛЕЯНИЕ *с.* маңырау.

БЛЕЯТЬ *несов.* маңырау.

БЛИЖАЙШИЙ *й* 1. *првосх. ст. от прил. близкий* жақын, ең жақын, жүде жақын, ең жақындағы; ~ **е почтовое отделение** ең жақын байланыс бөлімі; **в ~е время**

жақын арада; **в ~ие дни** жақын күнлерде, 2. *прил. (первоочередной)* бириңши гезектеги; ~ **ие задачі** бириңши гезектеги ұазыйпарлар; $\diamond$ **при ~ем рассмотрении** мәнісіне түсініп қарағанда.

БЛИЖЕ *сравнит. ст. от прил. близкий и нареч. близко* жақынырақ; **к нам** гóрд ~, **чем к ним** оларға қарағанда қала бизлерге жақынырақ; **подойти** ~ жақынырақ келиу; $\diamond$ ~ **к делу** истің тоқ етерине келиу.

БЛИЖНИЙ *прил.* 1. жақын, ең жақын, жақын жердеги; ~ **ее озеро** жақын жердеги көл, жақын көл; **эхать** ~ **им путём** ең жақын жолдан жүріу; 2. *в знач. суц. м.* **блiжний** *уст.* адам, киcи.

БЛИЗ *предлог с род. п.* жанында, қасында, жақын, алдында; **он расположился ~ реки** ол дәрйяның қасында жайласты.

БЛИЗИТ || **БСЯ** *несов.* жақын келиу, жақындау; ~ **ся новыи** уәбный год жаңа оқыу жылы жақындады.

БЛИЗКИЙ *прил.* 1. (*недалёкий*) жақын, жақын жердеги; ~ **кое расстояние** жақын аралық; 2. (*о времени*) жақын, жууық; ~ **кое будущее** жақын келешек; 3. жақын, татыу; ~ **кий друг** жақын дос, татыу дос; ~ **кий родственник** жақын туысқан; 4. (*сходный*) жақын, ұқсас, сәйкес; **перевод** ~ **ок к подлиннику** аударма нұсқасына сәйкес; **иметь ~кие взгляды** жақын пикирлес болыу; жақын көз қараста болыу; 5. *в знач. суц. мн.* **блiзкие** (*родственники*) туысқан, ағайын; $\diamond$ ~ **кие отношения** 1) (*дружба*) дослық қатнасық; 2) (*любовная связь*) жақынылық.

БЛИЗКО 1. *нареч. разг. (хорошо, вполне)* жақыннан, жақын; ~ **узнать кого-л.** жақын билиу; 2. *в знач. сказ. (о расстоянии)* жақын; **аул** ~ **ауыл** жақын; 3. *в знач. сказ. (о наступлении чего-л.)* жақын; **ночь** ~ **түн** жақын.

БЛИЗЛЕЖАЩИЙ *прил.* жақын турған, жақын орналасқан, қоңсымас; ~ **е районы** қоңсымас районлар.

БЛИЗНЕЦЫ *мн.* (*ед. близнец м.*) егиз; **братья** ~ егиз ұлдар; **сёстры** ~ егиз қыздар.

БЛИЗОРУКИЙ *й* *прил.* 1. узақтан көрмейтуғын, жақыннан көріуши; ~ **е глаза** узақтан көрмейтуғын көз; 2. *перен. (недалековидный)* алдын болжай алмайтуғын, ертенгисін ойлай алмайтуғын, соқыр.

БЛИЗОРУКОСТЬ *жс.* 1. (*недостаток зрения*) узақтан көре алмаушылық, жақыннан көріушилік; 2. *перен. (недалековидность)* алдын болжай алмаушылық, алдын билмейтуғынлық, соқырлық; *политическая* ~ сиясий соқырлық.

БЛИЗОСТЬ *жс.* 1. жақынылық; ~ **города** қаланың жақынылығы; 2. (*по времени*) жақындауы, жақындап қалуы; ~ **зимы** қыстың жақындауы; 3. (*в отношениях*) жақынылық, туысқанлық; ~ **мёжду людьми** адамлар арасындағы жақынылық; 4. (*сходство*) жақынлық, ұқсаслық, сәйкеслік; ~ **взглядов** көз қараслардың жақынылығы, пикирлердің жақынылығы.

БЛИК *м.* сәуле; **блiки** *от костра* оттан түскен сәулелер.

БЛИН *м. кул.* шелпек, куймак; $\diamond$ **пёр-вый** ~ **кóмом** *погов.* қос бара-бара дүзе-леді.

БЛИНДАЖ *м. воен.* блиндаж (*қорғаныш* ушып исленген жер төле).

БЛИНЧИК *мн. (ед. блінчик м.) кул.* кишкене шелпектер, куймақшалар.

БЛИСТАТЕЛЬНЫЙ *прил. см.* блестящий 3, 4.

БЛИСТАТЬ *несов. чем и без доп.* жарқырау, айрықша көзге түсіу.

БЛОК I *м. тех. (грузоподъёмное устрой-ство)* блок (*жуқ көтеретуғын аспап*).

БЛОК II *м. 1. полит.* блок, бирикпе, бирлеспе; ~ **коммунистов** и **беспартийных** коммунисттер менен партияды жоқлардың блогы; 2. *тех.* блок (*бир құрылыстың бөл-ми*); **оконные** и **дверные** блóки айна хәм қапы блоклары; 3. *тех.* блок (*жасалма құрылыс тасы*); **шлакобетонные** блóки шлак-бетонлы блоклар.

БЛОКАД||А *жс.* 1. (*окружение*) блокада, қамату, қоршау, қамал; ~а Ленинград Ленинград блокадасы; **снять** ~у блокада-ны алыу; 2. *перен.* блокада; **политическая** ~а **сиасий** блокада; **экономическая** ~а **экономикалык** блокада.

БЛОКАДНЫЙ *прил.* блокада..., блока-далы.

БЛОКИРОВАТЬ *сов. и несов. 1. кого-что, полит., воен.* блокадалау, қамату, қамал етиу, қоршап алыу; ~ **город** қаланы қоршап алыу; 2. *жс.-д.* блокировкалау (*темир жолды жабыу, беклеу*).

БЛОКИРОВАТЬСЯ *сов. и несов.* блокқа кириу, блокқа бирлесіу.

БЛОКИРОВА *жс.* 1. *полит.* блокқа кириу, блокқа бирлесіу; 2. *жс.-д.* блоки-ровка (*поездлардың хәрекетин механи-калык түрде жөнлейтуғын аспаплар систе-масы*).

БЛОКИРОВОЧН||ЫЙ *прил. жс.-д.* бло-кировка...; ~а **система** блокировка систе-масы.

БЛОКНОТ *м.* блокнот, дәптерше.

БЛОНДИН *м.* сарғылт шашлы, ақшыл сары шашлы (*ер адам*).

БЛОНДИНКА *жс.* сарғылт шашлы, ақ-шыл сары шашлы (*қаял, қыз*).

БЛОХА *жс.* бүрге.

БЛОЧН||ЫЙ I *прил. тех.* блок..., блок-лы; ~а **система** блок системасы.

БЛОЧН||ЫЙ II *прил. тех.* блок..., блоклы; ~о **строительство** блоклы құрылыс, блок-тан құрыу.

БЛОШНЫЙ *прил.* бүрге...; ~ **укус** бүрге шағыу.

БЛУДИТЬ I *несов. прост. 1. (распут-ничать)* харамылық етиу; бузықлық етиу; 2. (*воровать — о животных*) урлау.

БЛУДИТЬ II *несов. прост. (блуждать, плутать)* адасыу.

БЛУДЛИВЫЙ *прил. прост. 1. (распут-ный)* харамы, бузық; 2. (*вороватый — о животных*) уры, қарақшы.

БЛУДНЫЙ *прил.:* ~ **сын** адасқан ул.

БЛУЖДАНИЕ *с.* адасыу, адасып жүриу, жолсыз кетиу

БЛУЖДА||ТЬ *несов. 1. (скитаться)* ада-сыу, адасып жүриу, жолсыз кетиу; ~ **ть по городу** қалада адасып жүриу; 2. (*в по-исках дороги*) гезиу, гезип жүриу, шарлау; $\diamond$ **глаз** ~ют көзлері ойнақшып тур.

БЛУЖДАЮЩ||ИЙ I. *прич. от блу-ждать; 2. прил.* ойнақшыған, бир жерде турмайтуғын; ~ий **взгляд** ойнақшыған көз қарас; $\diamond$ ~ая **пóчка мед.** орнынан жылыған бүйрек; ~ие **огни** жин оты.

БЛУЗА *жс.* блуза (*еркеклердің жұмысқа киетуғын кийими*).

БЛУЗКА *жс.* блузка (*қаяллардың жеңил кофточкасы*).

БЛЮД||О *с.* 1. үлкен тарелка; **фарфоро-вое** ~о үлкен фарфор тарелка; 2. (*кушанье*) аұқат, тамақ; **обед** из трёх блюд үш түрлі түскі аұқат; $\diamond$ **как на** ~е тап алақанда тургандай.

БЛЮДЦЕ *с.* блюдец, кишкене тарелка.

БЛЮМИНГ *м. тех.* блюминг (*қууатлы прокат қысқыш машина*).

БЛЮСТИ *несов. что* сақлау; қорғау, қорыу; ~и **интересы** госудáрства мемлекет-тиң мәпин қорғау.

БЛЮСТИТЕЛЬ *м.* сақлаушы, қорыушы, бақлаушы; ~и **порядка** тәртіпти сақлаушы.

БЛЯХА *жс.* бляха (*жазығы ямаса номери бар кишкене қаңылтыр*).

БОБ *м.* собық, лобы; $\diamond$ **остать** на ~ах алданыу, есаптан жаңылысыу.

БОБЕР *м. 1. (мех бобра)* қундыз териси; 2. *прост. см.* бобр.

БОБИНА *жс. тех.* бобина (*жүн, сым, ар-қан хәм т. б. оралатуғын түте, барабан, дөңгелек*).

БОБОВЫЙ *прил.* собықлы.

БОБ *м.* қундыз.

БОБРИК *м. 1.* бобрик; **пальто** из ~а бобриктен тигилген пальто; 2. *в знач. нареч.* бобриком (*о мужской стрижке*) бобрик етип (*еркеклердің шашты қысқар-тып алдынан алдырыуы*).

БОБРОВЫЙ *прил.* қундыз...; қундыз терисинен тигилген; ~и **воротник** қундыз жаға.

БОБ||ЫЛЬ *м. разг.* жалғыз бас, бойдақ, бала-шағасыз адам; **жить** ~ыльм жалғыз басы турыу.

БОГ *м.* қудай, алла, жаратқан, тәңир; $\diamond$ **бóже!**, **бóже мой!**, ~ **мой!** қудаймай!, жаратқан ай!; **дай** ~! қудай берсин!, қудай жарыққасын!; **не дай** ~! қудай сақласын!; **ради** бóга берекет тап; **слава** бóгу 1) *в знач. сказ. (хорошо)* жақсы, қудайға шүкір; 2) *в знач. вводн. сл. (к счастью)* бахтымызға; **ей-бóгу** қудай урсын, оллагер; **как** ~на **душу** пóложит қалай болса солай, дус келгенін; **одному** бóгу **известно** тек бир аллаға мәлим.

БОГАРА *жс. собир. с.-х.* қарызғар жер-лер (*земли*), қарызғар жерлердегін егин (*посевы*).

БОГАРН||ЫЙ *прил. с.-х.* қарызғар жер..., қарызғар жердегін; ~о **земледелие** қарыз-ғар жердегін дийханшылық.

БОГАТЁЙ *м. прост.* бай.

БОГАТЁТЬ *несов.* байыу, байый бас-лау.

БОГАТСТВО || **О** с. 1. байлык, молшылык; 2. *мн.* богатства байлыклар; **природные** ~ а табият байлыклары; 3. *перен.* (многообразно) көп түрлүлүк, түрлү-түрлүлүк, көп-лүк; ~ **о** красок реңкин түрлү-түрлүлүгү.

БОГАТЫЙ || **прил.** 1. (закиточный) бай, курғын; ~ **ый** колхоз бай колхоз; 2. *в знач. суц. м.* богатый бай; 3. (обильный) мол, жеткилик; ~ **ый** урожай мол зүрөөт; ~ **ый** быт мол төжрийбе; 4. (роскошный) сөнли, гөззал, салтанатлы; ~ **о** платье сөнли көйлөк.

БОГАТЫРСКИЙ || **прил.** 1. батыр..., батырлык; ~ **ий** эпос батырлык дөстөн; 2. (сильный) батыр, палуан, күшли, кайтпас; ~ **о** здоровье күшли ден-саулык; ~ **о** телосложение батыр сымбатлы дене.

БОГАТЫРЬ *м.* 1. (эпический) батыр; 2. (силач) батыр, палуан, күшли адам.

БОГАЧ *м.* бай.

БОГАЧКА *женск. от богач.*

БОГЕМА *ж. собир.* богема (в буржуазиялык жамийетте: материаллык жақтан тәмийинденбеген хэм турақлы жайы жоқ интеллигенция, актёрлар, художниклер).

БОГИНЯ *ж.* хаял кудай.

БОГОМОЛ *м. рел.* кудайға сыйыныушы, зыяратшы.

БОГОМОЛКА *женск. от богомол.*

БОГОМОЛЪЕ *с. уст.* табыныушылык, диний жерлерди зыяратлаушылык.

БОГОМОЛЪНЫЙ || **прил.** диншил. динге берк, намазхан.

БОГООТСТУПНИК *м. уст.* диннен қол үзген, диннен бас тартқан адам, диннен безген адам.

БОГОРОДИЦА *ж. рел.* богородица (христианларда Исаның анасын атайды).

БОГОСЛОВ *м.* улама.

БОГОСЛОВИЕ *с.* дин тәлиматы.

БОГОСЛУЖЕНИЕ *с. рел.* ибадат қылыушылык, намаз оқыушылык.

БОГОВОРИТЬ *несов. кого-что 1. (обожать)* оғада жақсы көриу, хұрметлеу, алдында бас ийиу; 2. (обожествлять) көтермелеу, кудайға теңеу.

БОДАТЬ *несов. кого-что* сүзиу.

БОДАТЬСЯ *несов. 1.* сүзиу, сүзиуге әдетлену; *наша корова* ~ етса бизиң сыйыр сүзеди; 2. (бодать друг друга) сүзисиу.

БОДЛИВЫЙ || **прил.** сүзәуик, сүзгич, сүзетуғын; ~ **ая** корва сүзәуик сыйыр.

БОДНУТЬ *сов. и однокр. кого-что* сүзип жиберу, сүзип алыу.

БОДРИТЬ *несов. кого-что* жигер, күш беру; сергеклендиру, кууатландыру, зейин ашыу, кеуилин көтеру.

БОДРИТЬСЯ *несов.* жигерлену, сергеклену, кууатлану, зейин ашылу, батырсыну.

БОДРО *нареч.* төндар, жигерли, кууатлы, сергек, кеуилли, зейинли.

БОДРОСТЬ *ж.* төндарлык, кууаттылык, сергеклик, кеуиллилик, зейинлилик.

БОДРСТВОВАТЬ *несов.* уйықламау, уйықламай шығу; ~ **всю** ночь түни менен уйықламау.

БОДРЫЙ || **прил.** төндар, кууатлы, сергек, кеуилли, зейинли; ~ **о** настроение кеуилли кейип.

БОЕ = *қоспа сөзлердің төмендеги мәнилерди билдиретуғын биринши бөлеги:* 1) «сауаш», «урис», *мыс.:* боеспособный сауашқа жарамлы, урысқа укышлы; 2) «әскерий», *мыс.:* боеготовность әскерий таярлык.

БОЕВ || **ОЙ** || **прил.** 1. *воен.* сауаш..., урыс...; әскерий, жауынгер; ~ **бе** задание әскерий тапсырма, жауынгерлик тапсырма; ~ **бий** быт урыс төжрийбеси; ~ **бий** товарищ жауынгер жолдас; ~ **бой** патрон урыс патроны; 2. ғайратлы, кескир, өткир, жауынгер; ~ **бе** настроение жауынгер кейип; ~ **бий** парень өткир жигит; 3. (особо важный) жүдө әхмийетли, тез питкерилетуғын; ~ **ая** задача жүдө әхмийетли тапсырма; **◇** ~ **бе** крепление соғысқа биринши қатнасу.

боек *кратк. ф. от бойкий.*

БОЕК *м. воен.* жам жарғыш.

БОЕПРИПАС || **Ы** (боевые припасы) *мн. воен.* оқ-дәрилер; склад ~ **ов** оқ-дәрилер склады.

БОЕСПОСОБНОСТЬ *ж. воен.* сауашқа укыштылык, сауашқа жараушылык, урысқа жарамлылык.

БОЕСПОСОБНЫЙ || **прил.** сауашқа жарайтуғын, сауашқа укышлы, урысқа жарамлы.

БОЕЦ *м. 1. (солдат)* солдат, әскер, жауынгер; ~ *Советской Армии* Совет Армиясының жауынгери; 2. *перен.* гүрешшек, гүресиуши; **бойцы** за дело рабочего класса рабочий класстың иси ушын гүресиушилер.

БОЖЕСТВЕННЫЙ || **И** || **прил.** 1. кудай..., кудайлык; диний; ~ **е** книги диний китаплар; 2. *перен.* (прекрасный) гөззал, теңи жоқ, таң қаларлык; ~ **й** гөлес таң қаларлык дауыс.

БОЖЕСТВО *с. рел.* кудай, алла, жаратқан, төңир.

БОЖИЙ || **прил.** кудай..., алла..., жаратқан..., төңир...; **◇** ~ **ья** корówka зоол. ханның қызы.

БОЖИТЬСЯ *несов.* ант ишиу, олла билла деу.

БОЖОК *м. 1. уменьш. от бог; 2. (небольшой идол)* бут.

БОЙ *м. 1. (сражение)* урыс, сауаш; **воздушный** ~ хауа сауашы, хауа урысы; **морской** ~ теңиз урысы, теңиз сауашы; **рукопашный** ~ найзаласу; **бой** местного значения жергиликли әхмийети бар сауашлар; **поле боя** сауаш майданы; **дать** ~ сауаш баслап жиберу; **принять** ~ сауашқа кирису; **брат с бою** 1) сауаш ләнен алыу, сауаш ләнен басып кириу; 2) *перен.* ғайрат салып жетисиу, күш салып жетисиу; 2. *спорт.* гүрес, жарыс, мушласу; урысу; **кулачный** ~ мушласып урысу; **вызвать на** ~ гүреске шақыру; 3. урыу, урылу, қағылу, соғылу; **барабанный** ~ нақыра соғылу; ~ **часов** сааттың урыуы; 4. (разбивание) сындырылу, қыйратылу; ~ **посуды** ыдысларды қыйрату; 5. *собир.*

пашақ-пашақ, гүл опат; стеклѳ~ пашақ-пашақ болған айнаның шийшеси.

БОЙҚИЙ прил. 1. шоқ, шаққан, зәбердес, ешпил, жаңлы, өткир, тапқыр, қызғынлы; ~ий ребёнок шаққан бала; 2. (оживлённый, людной) қызғышы, көп адамлы; ~ая улица көп адамлы көше; ~ое мёсто адам көп болатуғын орыс; ◇ ~ий на язык шешен, сөйлеуге уста.

БОЙКОСТЬ ж. шоқлық, шаққанлық, зәбердеслік, ешпиллік, жанлылық, өткирлік, тапқырлық, қызғыншылық.

БОЙКОТ м. бойкот, қатнасықты тоқтатыу, байланысты үзіу; подвергну́ть ~у бойкот жасау; объявить ~ кому-л. бойкот жарыялау, қатнасықты тоқтатыу.

БОЙКОТИРОВАТЬ несов. кого-что бойкот жасау.

БОЙНИЦА ж. мерген жай.

БОЙНЯ ж. 1. саллақхана; городская ~ қалалық саллақхана; 2. (резня, побоище) қырғын; кровавая ~ қанлы қырғын.

бойся, бойтесь повел. накл. от бояться.

бойца́, бойцу́ и т. д. род., дат. п. ед. от боёц.

БОК м. 1. жанбас; спать на правом ~у оң жанбасқа жатып уйықлау; 2. (сторона предмета) қаптал, жақ; с боку́ на ~ бир жағынан екінші жағына; ◇ ~ б ~ иргелес, бирише-бири, бирге, бир қатарда; под боком дым жақын, ийек астында, жанында; по ~у в знач. сказ., прост. қырын, жоқ болыу; взятъ за ~а тез ислеуге мәжбүрлеу.

БОКАЛ м. бокал; ◇ поднять ~ за кого-что-л. бокал көтеріу, саулығына ишиу.

БОКОВ||ОЙ прил. қапталдағы, бүйир, бир жақлы; ~ая комната қапталдағы өжире; ~ой карман төс қалта, жан қалта; ◇ отпра́виться на ~ую уйықлауға жатыу.

БОКОМ нареч. бир қырынлап, бир қапталлап; стоять ~ к кому-л. бирейге бир қапталлап тұрыу; поверну́ться ~ бир қырынлап айланыу; пройт́и ~ бир қырынлап өтуі.

БОКС м. спорт. бокс; занима́ться боксом бокс пенен шұғылланыу.

БОКСЁР м. боксёр.

БОКСЁРСКИЙ прил. боксёр..., боксёрлық.

БОКСИТ м. боксит (тійкарғы алюмин рудасы).

БОКСИТОВЫЙ прил. боксит...

БОЛВАН м. 1. обл. (чурбан) томар; 2. (колодка для головных уборов) қөпил; 3. бран. самсам, ақмақ.

БОЛВАНКА ж. 1. тех. (слиток металла) болванка (қалыпке құйылған металл құймасы); 2. см. болван 2.

БОЛГАРСКИЙ прил. болгар..., ~ язык болгар тили.

БОЛГАРЫ мн. (ед. болгарин м., болгарка ж.) болгарлар (Болгарияда жасайтуғын тійкарғы халық).

БОЛЕВ||ОЙ прил. ауырыу..., ауырыудың; ~ие ощущения́ ауырыудың сезилулері, ауырғанын сезиу.

БОЛЕЕ нареч. 1. см. больше; всё ~и ~ кем-кемнен көбирек, кем-кемнен

артығырақ; 2. служит для образования сравнит. ст. =рақ, =рек; ~ сильный күшлирек; ~ крепкий ашырақ; ◇ ~ или мёнее азлы-көпші; ~ или мёнее известно азлы-көпші мәлім, азлы-көпші белгілі; не ~ и не мёнее как... тап саррас..., дәл саррас...; ~ того́ аздай; тем ~ оның үстіне; ~ чем... дым... пүткіллей; ётого ~ чем достаточнo бул пүткіллей молырақ.

БОЛЕЗНЕННО нареч. қыйпалып, ауыр. қатты, сырқаулашып, кеселленіп.

БОЛЕЗНЕННОСТЬ ж. ауырыулық, ауырғашлық, наұқаслық, сырқаулық, кеселленгеншілік.

БОЛЕЗНЕН||ЫЙ прил. 1. (нездоровый) ауырыулы, ауырғыш, наұқасланған, сырқаулы, кеселленген, кеселленгенші; ~ый ребёнок сырқаулы бала; ~ый вид наұқас түр, кеселленген келбет; ~ое состояние наұқасланған қал, наұқасланған жағдай; 2. ауыратуғын, жанға бататуғын, қыйналтатуғын, азапланатуғын; ~ая перевязка ауыратуғын таңыу; укусы пчелы ~ы бал хәррени шаққаны ауыртады; 3. перен. (чрезмерный) аса кеткен, шектен тыс, артықмаш; ~ое самолюбие аса кеткен өзимшиллік.

БОЛЕЗНЕТВОР||ЫЙ прил. кеселлендіретуғын, ауырыу жұқтыратуғын, ауырыу туудыратуғын; ~е микробы ауырыу туудыратуғын микроблар.

БОЛЕЗНЕУСТОЙЧИВЫЙ прил. кеселге шыдамлы; ~ сорт хлопчатника пахтаның кеселге шыдамлы сорты.

БОЛЕЗН||Е ж. ауырыу, кесел, наұқас, сырқау, қесте; глазные ~и көз ауырыулар; заразная ~ь жұқпалы кесел.

БОЛЕЛЬЩИК м. разг. қызығыушы, жақлаушы, ышқыпас.

БОЛЕЛЬЩИЦА женск. от болельщик.

БОЛЕТЬ I несов. 1. чем (быть больным) ауырыу, кеселленіу, сырқаулану; ~ воспалёнием лёгких өкпене сууыққа алдырып ауырыу; ~ гриппом грипп пенен ауырыу; 2. перен. за кого-что, о ком-чём жаны ашыу, қыйналыу; ~ за успех дела истин табыслы болыуына жаны ашыу; ◇ ~ душой жаны ашыу, жаны күйіу.

БОЛЕ||ЕТЬ II несов. (ощущать боль) ауырыу, қақсау; сызлау (ныть, мозжить); голова́ ~йт басым ауырады; зубы ~йт тисим ауырады; ногá ~йт аяғым сызлайды; ◇ душа́ ~йт жаным ашыды.

БОЛЕУТОЛЯЮЩИЙ прил. мед. ауырыуды басатуғын, ауыртпайтуғын, ауырыуды қойдыратуғын; ~е средства ауырыуды басатуғын дәри-дәрманлар.

БОЛОТИСТ||ЫЙ прил. батпақлы; ~ая мёстность батпақлы жер.

БОЛОТН||ЫЙ прил. 1. батпақ...; батпаққа қолайланған; ~ые сапоги батпаққа қолайланған етиклер; 2. батпақта жасайтуғын, өсетуғын; ~ая птица батпақта жасайтуғын құс; ~ое растение батпақта өсетуғын өсімлік.

БОЛОТ||О с. 1. батпақ, батпақлық; осушение ~ батпақлықты қурытуу; 2. перен. (косность, застой) артта қалғанлық, қатып қалғанлық.

БОЛТ м. тех. болт (бурандалы темир шүй).

БОЛТАТЬ I несов. 1. что, разг. (взбалтывать) былғау, былғалау, шайқау, араластырыу, сапырыу; 2. чем былғау, селтеңлетіу; ~ ноғами аяқтарын селтеңлетіу.

БОЛТАТЬ II несов. разг. 1. что и без доп. (много говорить) мылжыңлау, көпиріу, көп сөйлөу, езбелеу; ~ без үмолку тынбай көпиріу, тынбай былшылдау; ~ вздор не болса соны сөз етіу; ~ языком жоқты барды-сөйлеу, не болса соны айтыу; 2. (бегло говорить) шалт айтыу, быдырлау; ~ по-французски французша быдырлау.

БОЛТАТЬСЯ несов. 1. разг. (о жидкости в сосуде) шайқалыу; 2. разг. асылып турыу, салбырау, салбырап турыу; на верёвках ~лось бельё жууылған кирлер салбырап турды; 3. разг. қаңғыу, сандалыу, бийкар жүриу; ~ться без дела жумыссыз босқа жүриу; где ты до сих пор ~лся? усы ўақытқа шекем сен қай жақта сандалып жүрдің?

БОЛТЛИВОСТЬ ж. мылжыңлық, көпиріушилик, көп сөйлеушилик, езбелик.

БОЛТЛИВЫЙ прил. мылжың, мыж-мыж, көбик, көп сөйлейтуғын, езбе.

БОЛТОВНЯ ж. разг. мылжың гөп, биймәни сөз, бос сөз.

БОЛТУН I м. разг. мылжың, тақылдақ, көбик, быть ~уном мылжың болыу.

БОЛТУН II м. (насиженное яйцо) шайқалған мөйек, ашыған мөйек, бузылған мөйек.

БОЛТУНЬЯ женск. от болтун I.

БОЛЬ ж. 1. ауырыу, қақсау; сызлау; головная ~ бас ауырыу; зубная ~ тис қақсау; 2. перен. дөрт, қайғы, азап; душевная ~ ишкі дөрт.

БОЛЬНИЦА ж. кеселхана.

БОЛЬНИЧНЫЙ прил. кеселхана...; ◇ ~ лист жумысқа жарамсызлығы ушын қағаз.

БОЛЬНО I нареч. ауыртып, батырып, сызлатып (о физической боли); жанға тийип, жанға батырып (о душевной боли); ~ ударить ауыртып урыу; ~ обидеть жанға батырып айтыу; сделать ~ кому-л. 1) ауыртыу; 2) бирейдің жанына тийіу; 2. безл. в знач. сказ. қыйын, ауыр, жаман; мне ~ маған қыйын.

БОЛЬНО II нареч. прост. (очень, весьма) оғада, дым, күте, қатты, жүде; ~ ты спешить сен оғада асығып тұрсаң.

БОЛЬНО́Й прил. 1. ауырыу, сырқау, наўқас, кесел; ~ой ребёнок наўқас бала; ~бе сердце ауырыу жүрек; ~бе место 1) ауырыу жер; 2) перен. өзін жер; 2. в знач. суц. м. больной и ж. больная кесел, ауырыу; приём ~ых кеселлерди қабыл етіу; 3. перен. жасалма, бузылған, надурсы; ~бе воображение надурсы қыял; ◇ ~ой вопрос қыйын мәселе, ауыр мәселе; валить с ~ой головой на здоровую гунасызды гунакар етіу (соотв. айран ишкен кутылды, күзе жалаған тутылды).

БОЛЬШЕ 1. сравнит. ст. от прил. большой и нареч. много үлкенирек, ұлдырақ, көбирек, кеңирек, артығырақ; он

~ меня ол меннен бойшаңырақ; я хочу иметь ~ книгу мен көбирек кітапты болғым келеди; 2. в отриц. предложении енди, ендигиден былай, буннан былайына; буннан басқа, және, тағы; он ~ не слушал меня ол мени енди тынламады; ~ не буду буннан былай ислемеймен; чтоб этого ~ не было ендигиден былай бул болмасын!; 3. разг. (преимущественно, главным образом) көбинесе, әсіресе; шли мы ~ горамы бизлер көбнесе таўлардан жүрдик.

БОЛЬШЕ үлкен көлемди, узындықты хам т. б. көрсететуғын қоспа сөзлердің биринши бөлеги, мыс.: большербтый үлкен ауызы.

БОЛЬШЕВИЗМ м. большевизм.

БОЛЬШЕВИК м. большевик.

БОЛЬШЕВИСТСКИЙ прил. большевик..., большевиклик, большевикше; ~ая партия большевик партиясы; ~ая тактика большевиклик тактика.

БОЛЬШЕГОЛОВЫЙ прил. үлкен баслы. қазанбас.

БОЛЬШО́Й сравнит. ст. от прил. большой үлкенирек, көбирек, ұлдырақ; ~ая часть басым көпшилик; ◇ ~ей частью көбинше, көбнесе; самое ~ее ең көп болса, ең көп дегенде, ең көби, ең үлкен; самое ~ее два часа ең көп дегенде еки саат.

БОЛЬШИ́НСТВО с. көпшилик; подавляющее ~ басым көпшилик; ~ голосов дауыслардың көпшилиги.

БОЛЬШО́Й прил. 1. үлкен; ~ой город үлкен қала; ~ая семья үлкен хожалық; ~ая статья үлкен мақала; ~ие деньги көп ақша; ~ая дорога 1) гүзар жол; 2) перен. дурыс жол, ҳақ жол; перед ним открыта ~ая дорога оның алдынан ҳақ жол ашылып тур; 2. үлкен, зор, әқмийетли, көрнекли; ~ой успех үлкен табыс; ~ая задача әқмийетли мәселе; ~ой учёный үлкен билимпаз; ~ой писатель көрнекли жазыушы; ~ая победа үлкен жеңис; 3. разг. (взрослый) ержеткен, үлкейген; ~ой мальчик ержеткен бала; 4. в знач. суц. мн. большие (взрослые) үлкенлер, жасы ұллылар; ◇ ~ая буква үлкен ҳәрип, бас ҳәрип; ~ой палец бас бармақ.

БОЛЯЧКА ж. разг. жара, исиқ, сызлауық.

БОМБА ж. бомба; атомная ~ атом бомбасы.

БОМБАРДИРОВА́ТЬ несов. 1. кого-что бомбалау, бомба таслау, топ пенен атыу; ~ город қаланы бомбалау; 2. чем, перен. разг. жаудырыу, уйытқытыу, тыным бермеу, бийзар етіу; ~ просьбами өтinishлер менен бийзар етіу.

БОМБАРДИРОВА́КА ж. бомбалау, бомба таслау, топ пенен атыу.

БОМБАРДИРОВО́ЧНЫЙ прил. бомбалайтуғын, бомбалаушы; ~ая авиация бомбалаушы авиация.

БОМБАРДИРОВА́ЩИК м. бомбалаушы самолёт; тяжёлый ~ бомбалаушы ауыр самолёт.

БОМБЕ́ЖКА ж. разг. бомбалау, бомба таслау.

БОМБИТЬ *несов. кого-что, разг.* бомбалау, бомба таслау.

БОМБОВОЗ *м. см.* бомбардировщик.

БОМБОМЕТАННИЕ *с.* бомба таслау, бомба ылақтырыу.

БОМБОУБЕЖИЩЕ *с.* бомбоюбежище (бомбадан сақланатынын жер).

БОНДАРНЫЙ *прил.* бочка соғатуғын, бочка соғып шығаратуғын; ~ *ое* производство бочка соғатуғын өндирис.

БОНДАРЬ, БОНДАРЬ *м.* бочка соғушы.

БОНИТИРОВАКА *ж. с.-х.* бақасып қойыу, сапасын бақалау; ~ *овец* қойлардың сапасын бақалау.

БОНЫ I мн. (*ед.* бона *ж.*) *фин.* боналар (*кредитлик документ хэм қағаз ақша*).
БОНЫ II *только мн.* (*плавучие ограждения*) боны (ығып жүрийши тосқынлар).

БОР I м. (*сосновый лес*) қарағай тоғай; $\diamond$ *с бору* да *с босенки погов.* қайдан болсада, қалай болса солай; *сыр-бор* загорелся *погов.* топалаң басланды.

БОР II м. бор (*химиялық элемент*).

БОР III м. (*в зубоврачебном деле*) бор (*тис бурай*).

БОРДО *прил. неизм.* қызғылт рен, күнгирт қызыл рен.

БОРДОВЫЙ *прил. разг. см.* бордо.

БОРДОР *м.* жийек.

БОРЕЦ *м. I.* күреспен, күресіуши; ~ *за свободу* азатлық ушын күреспен, азатлық ушын күресіуши; *2. спорт.* палұан, күреспаз.

БОРЖОМ *м.* боржом (*минераль суй*).

БОРЗАЯ *ж.* тазы.

БОРЗЫЙ *прил. уст. и народно-поэт.* жүйрик, шапқыр, бедеу; ~ *конь* бедеу ат, жүйрик ат.

БОРМАШНА *ж.* бормашина (*тис бурайды хәрекетке келтиретуғын аппарат*).

БОРМОТАНИЕ *с.* сандырақлау, гүңкилдеу, мыңғырлау, тоңқылдау.

БОРМОТАТЬ *несов. что и без доп.* сандырақлау, гүңкилдеу, мыңғырлау, тоңқылдау.

БОРНЫЙ *прил. хим.* борлы; ~ *ая* кислота борлы кислота.

БОРОВ *м.* пиштирилген, пишилген доңыз, шошқа.

БОРОДА *ж.* сақал.

БОРОДАВКА *ж.* шүйел, мен, қал.

БОРОДАТЫЙ *прил.* сақаллы, сақалы өскен; ~ *старик* сақаллы ғарры.

БОРОДАЧ *м. разг.* сақаллы адам.

БОРОДАК *ж. I.* уменши. *от борода*; *2.* (*ключ*) гилттиң тили.

БОРОЗДА *ж. I.* тап, қарық; *2. перен.* тор, ойық, жыйрық.

БОРОЗДИТЬ *несов. что I.* тап салыу, қарықлау; ~ *ть землю* жерге тап салыу; *2.* (*оставлять следы*) из қалдыру; *кäter* ~ *л поверхность моря* катер теңиздің үстнен из қалдырды; *3. перен.* жыйрық қашлау, әжим басыу; *морщины* ~ *ли его лоб* оның маңлайын әжим басқан.

БОРОЗДОВОЙ *прил. с.-х.* тап пенен қарықлап; ~ *посев* тап пенен егу.

БОРОНА *ж. с.-х.* тырма.

БОРОНИТЬ *несов. что* тырмалау.

БОРОНОВАНИЕ *с.* тырмалау.

БОРОНОВАТЬ *несов. см.* бороныть.

БОРОНЬБА *ж. см.* боронование.

БОРОТЬСЯ *несов. I.* *с кем-чем, за что, против чего* күресіу; ~ *за мир* парахатшылық ушын күресіу; ~ *за высокий урожай* жоқары өнім алыу ушын күресіу; *2. с кем, против чего* қарсылық көрсетіу, күресіу; ~ *с религиозными предрассудками* диний қалдықтар менен күресіу; *3. с кем, спорт.* күресіу, айқасыу, алысыу, жарысыу; $\diamond$ ~ *с самим собой* өзін-өзі тутта биліу.

БОРТ *м. I.* (*судна*) борт, қаптал, үсти; *левый* ~ шеп қапталы; *оң* қапталы; *выбросить за ~ 1)* сууға, суудың ишине тастау; *2) перен.* керексиз деп табыу, пайдасыз деп табыу; *оказаться за бортом 1)* сууда, суудың ишінде болыу; *2) перен.* керексиз болыу; *остаться за бортом* шетте қалыу, шығарылып таслану; *2.* ерик, борт; *ухватиться за ~ машины* машинаның бортынан ұслап қалыу; *3. (одежды)* өңір, қайырма жаға, қаусырма; $\diamond$ *на ~ у корабля* корабльде; *на ~ у самолёта* самолётта; *взять на ~ корабльге* алыу; самолётқа алыу.

БОРТМЕХАНИК *м.* бортмеханик.

БОРТНИЧЕСТВО *с. уст.* бал хәррешилик (*могайдары*).

БОРТОВОЙ *прил.* бортындағы, қапталындағы, ернегиндегі; ~ *ая* кәчка жөн-жаққа шайқалыу (*кемеде*).

БОРЩ *м.* борщ; украинский ~ украин борщы.

БОРЬБА *ж. I.* күрес, тартыс; ~ *за жизнь* турмыс ушын күрес; *классовая* ~ *класслық* күрес; *национально-освободительная* ~ *миллий* азатлық күрес; ~ *за качество продукции* өнімнің сапасы ушын күрес; *2. спорт.* күрес, жарыс.

БОСИКОМ *нареч. разг.* жалаң аяқ; *ходить ~ жалаң* аяқ жүріу.

БОСЫЙ *прил.* жалаң аяқ..., аяқ кийимсиз; *на босую ногу* қоңылтаяқ, жалаң аяқ.

БОСОНОГИЙ *прил. см.* босбй; ~ *мальчик* жалаң аяқ бала.

БОСОНОЖКИ *мн.* (*ед.* босоножка *ж.*) босоножка (*хаяллардың жеңил жазғы аяқ кийими*).

БОСТОН *м.* бостон (*жүн гезлеме*).

БОСТОНОВЫЙ *прил.* бостон...; бостоннан тигилген.

БОСЯК *м.* қаңғыбас, гезенде, саяқ.

БОТ *м. мор.* бот (*кишкене кеме*).

БОТАНИК *м.* ботаник (*ботаника бойынша қәниге*).

БОТАНИКА *ж.* ботаника (*өсімликлер қаққындағы илим*).

БОТАНИЧЕСКИЙ *прил.* ботаника...; ботаникалық; ~ *сад* ботаника бағы.

БОТВА *ж.* пәлек, пақал; *картофельная* ~ *картофельдің* пәлеги.

БОТИКИ *мн.* (*ед.* ботик *м.*) *см.* боты.

БОТИНКИ *мн.* (*ед.* ботинок *м.*) ботинка; *кбжаны* ~ *телетин* ботинка.

БОТЫ мн. (ед. бот м.) ботый; резиновые ~ резинкалы ботый.

БОЦМАН м. боцман (теңиз флотындағы киши командалық составтағы адам).

БОЧАР м. см. бондър.

БОЧАРНЫЙ прил. см. бондърный; ~ое ремесло бочка соғуу өнери.

БОЧКА ж. 1. бочка; деревянная ~а ағаш бочкасы; 2. (мера жидкости) бочка (қырық шелекке барабар рустың суйықлық өлшеуіші — 480 л шамасында); ◇ бездонная ~а см. бездонный; как сельди в ~е (быть, находится) үйиліу, үйме-жүйме болыу.

БОЧКОМ нареч. см. боком; пробираться ~ елеспезиз кирип келиу.

БОЧОНОК м. кишкене бочка, кишилеу бочка.

бобсь, бойшья и т. д. наст. вр. от бойтсь.

БОЯЗЛИВО нареч. қорқып, қорқақлық етип, жүрексізлік етип, хурейи ушып, үркип.

БОЯЗЛИВОСТЬ ж. қорқақлық. жүрексізлік, үркеклік.

БОЯЗЛИВЫЙ прил. қорқақ, жүрексіз; үркек (о животных); ~ человек қорқақ адам.

БОЯЗНО в знач. сказ., прост. қорқып, хурейи ушып, үркип; мне одному идти ~ бир өзим кетіуге қорқаман.

БОЯЗНЬ ж. қорқыныш, қорқыу; хурейи ушыу, үркиу; глядеть с ~ю қорқыныш пенен қарай.

БОЯРИН м. ист. бояр (1. Москва Русьсындағы жоқарғы атақ хәм сол атағы бар адам; 2. айбемги Русьтағы ири жер ийесі).

БОЯРСКИЙ прил. ист. бояр...; боярдың; ~е зәмли бояр жерлери.

БОЯРСТВО с. собир. ист. боярлар.

БОЯРЫНЯ ж. ист. бояр хаялы.

БОЯРЫШНИК м. бот. боярышник (тикенли пүталық).

БОЯРЫШНЯ ж. ист. боярышня (боярдың күйеуге шықпаған қызы).

БОЯТЬСЯ несов. 1. кого-чего, за кого-что и с неопр. қорқыу, қәуипленіу, сескеніу; ~сь волков қасқырлардан қорқыу; ~сья простуды аяз тийіуден қорқыу; ~сья за сына баласы ушып қорқыу; я боюсь, что не успею этого сделать буны ислеп үлгере алмаспаңба деп қорқаман; 2. чего (портиться от чего-л.) қорқыу, жақпау, бузылыу, жарамау, заяланыу, шыдамау; книги ~сья сырости китаптар ызғарға шыдамайды; ◇ боюсь сказать айталмайман.

БРА с. нескл. шыра орынлық (дийғалдағы).

БРАВАДА ж. жөнсіз мәртлик, орынсыз батырлық.

БРАВИРОВАТЬ несов. чем и без доп. жөнсіз мәртленіу, орынсыз батырсыныу; ~ опасностью қәуипке жөнсіз мәртленіу.

БРАВО межд. бәрежелле! яһа! сау бол!

БРАВУРНЫЙ прил. шауқымлы, көтеріңки, кеуділи; ~ марш көтеріңки марш.

БРАВЫЙ прил. батырсымақлы; ~ солдат батырсымақлы солдат.

БРАГА ж. брага (пивоның бир түрі).

БРАЗДЫ мн.: ~ правления бийлик, басқарыу.

БРАЗИЛЬСКИЙ прил. Бразилия...

БРАЗИЛЬЦЫ мн. (ед. бразилец м, бразильянка ж.) бразилиялылар (Бразилия халқы).

БРАК I м. неке, үйленіу, күйеуге шығыу; вступить в ~ үйленіу; күйеуге шығыу (о женщине); состоять в браке некеде болыу.

БРАК II м. брак, жарамсыз, сапасыз; бороться с браком брак пенен гүресіу.

БРАКОВАННЫЙ I. прич. от браковать; 2. прил. (с браком, с изъяном) браклы, браққа шыққан, жарамсыз болған, сапасыз; ~е изделия браққа шыққан заттар.

БРАКОВАТЬ несов. что брак етіу, браққа шығарыу, жарамсыз деп табыу.

БРАКОВКА ж. браққа шығарыу; жарамсыз деп табыу.

БРАКОВЩИК м. брақлаушы, браққа шығарыушы.

БРАКОВЩИЦА женск. от браковщик.

БРАКОДЕЛ м. брақшыл, брақ жиберіуші, брақ илеуші.

БРАКОНЬЕР м. браконьер (браконьерлық пенен шуғылланыушы адам).

БРАКОНЬЕРСТВО с. браконьерлық (қадаған етилген жерлерде ямаса ұақытта, рұхсат етилмеген усыл менен аң аулау).

БРАКОРАЗВОДНЫЙ прил. неке бузыу..., неке айырыу...; ~ое дело неке айырыу иси.

БРАКОСОЧЕТАНИЕ с. неке, үйленіу, күйеуге шығыу.

БРАНДСПОЙТ м. брандспойт (1. өрт сөндиретуғын насостың ұшы; 2. өртти сөндирийге хәм басқа нәрселерге қолланылатуғын кемедеги насос).

БРАНИТЬ несов. кого-что урысыу, кейіу, сегіу.

БРАНИТЬСЯ несов. 1. с кем и без доп. урысыу, кейісиу, сегісиу; 2. (ругаться) сегісиу, боқласыу.

БРАННЫЙ I прил. (ругательный) уят; ~е слова уят сөзлер.

БРАННЫЙ II прил. уст. сауаш, урыс; ~ое поле сауаш майданы.

БРАНЬ I ж. (ругань) сегіс, кейіс, уят сөзлер.

БРАНЬ II ж. уст.: на поле брани сауашта, сауаш майданында.

БРАСЛЕТ м. билезик.

БРАСС м. спорт. брасс (жүзіудің айырықша бир стилі).

БРАТ м. 1. ағайын, тууысқан; старший ~ аға; младший ~ ини; двоюродный ~ немере тууысқан; сводный ~ аталас тууысқан (по линии отца); аналас тууысқан (по линии матери); 2. (в обращении) ағайын, аға (к старшему по возрасту); инишек (к младшему по возрасту); я, ~, этого не понимаю ағайын, мен буны түсінбеймен; 3. тууысқан, қаналас; братья по классу класы бойынша тууысқан; ◇ на брата адам басына, хәр кимге, хәр қайсысына; ваш ~ студент сизің студент ағайынның; наш ~ писатель бизің жазыушы, ағайынның; свой ~ өз адамымыз.

БРАТАНИЕ с. тууысқанлык билдириу, досласуу.

БРАТАТЬСЯ *несов. с кем-чем* тууысқанлык билдириу, досласуу.

БРАТЕЦ м. 1. *ласк. от брат* 1; 2. см. брат 2.

БРАТИШКА м. разг. 1. *уничиж.-ласк. от брат* 1, 2; 2. (*маленький брат*) иишек, үке.

БРАТИЯ ж. собир. топар; студенческая ~ студент топары.

БРАТООУБИСТВЕННЫЙ *прил.* бир-бирин өлтиретуғыш; ~ая война бир-бирин өлтиретуғыш урыс.

БРАТООУБИСТВО с. агаинин өлтирүшлик, тууысқанан өлтирүшлик.

БРАТСКИ нареч. агаинлерше, тууысқанларша.

БРАТСКИЙ *прил.* 1. агаинлик, ағалык, иинлик, тууысқан, тууысқанлык; 2. тууысқан, дослык; ~ие республики тууысқан республикалар; ~ий привёт тууысқанлык сөлем; ◇ ~ая могила жалпы мазары.

БРАТСТВО с. дослык, бирлик, тууысқанлык, аўқам; ~ народов СССР СССР халықларының тууысқанлығы.

БРАТЬ *несов. в разн. знач.* алыу; ~ книту китапты алыу; ~ руками қолы менен алыу; ~ мальчик с собой на охоту балана өзи менен бирге аңға алып кетиу; ~ работу на дом жұмысты үйге алыу; ~ в долг қарызға алыу; ~ билет в театр театрга билет алыу; ~ уроки сабақ алыу; ~ тему для сочинения шығарма ушын тема алыу; ~ на работу жұмысқа алыу; ~ детей на воспитание балаларды тәрбиялауға алыу; ~ поручение тапсырма алыу; ~ налог салық алыу; ~ пошлину баж алыу; ~ обещание үдесин алыу; ~ на учёт есаңқа алыу; ~ пример үлги алыу; ~ во внимание еске алыу; ~ пристуном басып алыу; ~ в плен тутқынға алыу, пленге алыу; ~ в жены қатын алыу; ~ много времени көп уақыт алыу, көп уақыт кетиу; ~ барьер спорт. барьерди алыу; ~ влево шепке қарай алыу; сколько берут за билет? билет ушын қанша алады? ◇ злость меня берёт меняң ашыуым келеди; меня берёт сомнение меняң гүманшым бар; он берёт хитростью ол хийле менен алып тур; лопата не берёт бел түспейди; ~ начало баслануу; в рот не ~ (*иметь отворщение к чему-л.*) татып алмау; ~ за сердце күшли тәсир етиу, жаннан өтиу; наша берет бизики басым, бизики үстем; ~ быка за рогá жигерли хәрекет етиу.

БРАТЬСЯ *несов.* 1. *за кого-что* уласыу, тутуу; ~ за руки қол уласыу; 2. *за что* (*приниматься*) кирисиу, алыу, уласыу; ~ за работу иске кирисиу, жұмысқа кирисиу; ~ за чтение книга оқыуға кирисиу; 3. *с неопр. (обязываться что-л. сделать)* алыу, мойшына алыу; он берётся за месяц вас выучить ол сизди бир айда үйретнүди мойшына алады; ◇ ~ за ум ақылы ениу, ақылға келиу, ақыллы болууға кирисиу; ~ за оружие курал-жарақ алып гүреснү; я не берусь судить об этом мен бул жөинде хеш нәрсе айта алмайман; откүда у него

берётся столько силы? бул усыншама күшти қаяқтан алады.

БРАУНИНГ м. браунинг (*пистолеттин бир түри*).

БРАЧНЫЙ *прил.* неке..., некелик, күйеуге шығу, үйлену...; ~ое свидетельство некелик гүуалық.

БРЕВЕНЧАТЫЙ *прил.* бөрене...; бөренеден исленген; ~е стены бөренеден исленген дийуаллар.

БРЕВНО с. бөрене.

БРЕД м. 1. сандырақ, сандырақлау; больной в ~у науқас сандырақлап атыр; 2. разг. (*о чём-л. бессмысленном*) биймәни нәрсе, сандырақ нәрсе.

БРЕДЕНЬ м. дегди, кишкене жылым.

БРЕДИТЬ *несов.* 1. (*о больном*) сандырақлау; 2. кем-чем, перен. тылнен түсирмеу, есин алыу; он ~ музыкой оның музыка есин алған.

БРЕДНИ *только мн.* қыялай ойлар, биймәни гәплер, сандырақлаулар.

БРЕДОВОЙ *прил.* 1. сандырақ..., сандырақлау...; ~е состояние сандырақлау жағдайы; 2. (*нелепый, фантастический*) қыялай, биймәни; ~й план жөнсиз план.

БРЭЗИАНТЬ *несов. кем-чем и с неопр.* жеркениу, мейли алмау, жақтырмау; ◇ он ничём не ~ет ол хеш нәрседен қайытпайды, ол хеш нәрсени таңламайды.

БРЭЗГЛИВОСТЬ ж. жеркениушлик, жеркенишлик, мейли алмаушылык, жақтырмаушылык.

БРЭЗГЛИВЫЙ *прил.* жеркеншек...; жеркенишли, мейли алмаутуғын, жақпайтуғын; ~ое чувство жеркенишли сезим, жеркеншек сезим.

БРЭЗЕНТ м. брезент.

БРЭЗЕНТОВЫЙ *прил.* брезент...; брезенттен тигилген; ~ая палатка брезент шатыр.

БРЭЗЖИТЬ *несов.* 1. (*слабо светиться*) жақтылашуу, жылтырау; вдали чуть ~т огонек алыста оттың сал-пәл жақтысы шыгып тур; 2. безл. (*светать*) ағаруу; ~л расцвет таң ағарды.

БРЭЖИТЬСЯ *несов. см. брезжить.*

БРЕЛОК м. брелок (*қалта сааттың шынжырына тағылған безеу үзәслери*).

БРЕМЯ с. аўырманлык, аўырлык, езиушлик, қыйыншылык; непосильное ~я аса аўырманлык; под ~енем чего-л. аўырманлығы астында, езиушлиги астында; лечь ~енем аўырманлык түснү; ◇ разрешиться от ~ени көз жаруу, жас босаныу, тууыу.

БРЕННОСТЬ ж. шириклик, ширигенлик, шириушлик.

БРЕННЫЙ *прил.* ширик, шириген; ~е останки шириген өлик денелер.

БРЕНЧАТЬ *несов.* 1. шынғырлау, шынғырлатыу, жаңғырлау, жаңғырлатыу, сыңғырлау, сыңғырлатыу; ~е стаканами стаканлар менен жаңғырлатыу; 2. на чём, разг. дыңғырлатыу; ~ на гитаре гитарды дыңғырлатыу.

БРЕСТИ *несов.* әстен жүриу, зорға жүриу, аяғын зорда сүйреу, аяғын сүйреп басыу.

БРЕТЁЛЬКИ *мн.* (*ед.* бретелька *ж.*)
ийин бау.

БРЕШЬ *ж.* тесик, жарық, ойық; про-
бить ~ 1) тесик тесіу; 2) *перен.* (нанести
ущерб) қатты сокқы беруі, қатты зыян
келтіруі.

брёу, брөөшь *и т. д. наст. вр. от* брить.
брёсья, брөөсья *и т. д. наст. вр. от*
бриться.

БРЮЩИЙ *прич. от* брить; $\diamond$ ~ полёт
ав. пастен ушыу, төменлеп ушыу.

БРИГ *м. мор.* бриг (еки өрликли жел-
қомлы кеме).

БРИГАДА *ж.* *в разн. знач.* бригада;
тракторная ~ трактор бригадасы; тан-
ковая ~ танк бригадасы; молодёжная ~
жаслар бригадасы; комплексная ~ ком-
плексли бригада; ~ коммунистического
труда коммунистлик мийнет бригадасы.

БРИГАДИР *м.* бригадир; ~ полёвдче-
ской бригады дйханшылық бригадасы-
ның бригадири.

БРИГАДНЫЙ *прил.* бригада..., бригада
бойынша

БРИДЖИ *только мн.* бриджи (шалбар-
дын бир түри).

БРИКЕТ *м.* брикет (қысылған, тығызлан-
ған материаллардан исленген гербиш, плит-
ка); угольный ~ тас кемир брикеті.

БРИКЕТИРОВАТЬ *сов. и несов.* что бри-
кет етіуі, брикетлеуі.

БРИЛЛИАНТ *м.* гәүхәр.

БРИЛЛИАНТОВЫЙ *прил.* гәүхәр...,
гәүхәрге безелген; ~ перстень гәүхәр
қаслы жүзик.

БРИЛЬЯНТ *м. см.* бриллиант.

БРИЛЬЯНТОВЫЙ *прил. см.* бриллиан-
товый.

БРИТВА *ж.* пәки (опасная); алмас (без-
опасная и лезвие).

БРИТВЕННЫЙ *прил.* қыратуғын, қы-
рыу үшін арналған; ~ прибор қыратуғын
прибор.

БРИТНЫЙ 1. *прич. от* брить; 2. *прил.*
қырылған, алынған; ~ое лицо қырылған
бет, сақалы алынған бет.

БРИТЬ *несов.* кого-что қырыу, алыу; ~
бороду сақалын қырыу, сақалын қырдыруі.

БРИТЬСЯ *несов.* қырыныу.

БРИЧКА *ж.* бричка (жеңіл арба).

БРОВЬ *ж.* қас; густые брови қалың қас;
 $\diamond$ не в ~, а (прямо) в глаз погов. қайтпай
жүзине айтыу, жүйесинен өткеріуі.

БРОД *м.* сайыз жер, түсіп өлетуғын жер,
кешіп өлетуғын жер; искать брода сайыз
жерди ізлеуі.

БРОДЯЖНЫЙ *прил.* ашытатуғын, ашы-
тыуға қолланылатуғын; ~ чан ашытыуға
қолланылатуғын аслау.

БРОДИТЬ I *несов.* жүріу, қыдыруі;
~ по улицам көше бойлап қыдыруі; ~ в
потёмках 1) қармаланып жүріуі; 2) *перен.*
қеш нәрсеге түсинбеуі.

БРОДИТЬ II *несов.* (находиться в со-
стоянии брожения) ашыу.

БРОДЯГА *м.* гезенде, қаңғыбас, саяқ.

БРОДЯЖНИЧАТЬ *несов. разг.* гезенде
болыу, қаңғыбас болыу, саяқ болыу, тен-
тиреп жүріуі.

БРОДЯЖНИЧЕСТВО *с.* гезенделик, қаң-
ғыбаслық, саяқлық, тентиреушилик.

БРОДЯЧИЙ *прил.* гезенде..., тентиреуік,
қаңғымай, қаңғып жүрген, гезіп жүрген;
~ музыкант гезіп жүрген сазенде.

БРОЖЕНИЕ *с.* 1. ашыу; ~ кваса квастың
ашыуы; 2. *перен.* (волнение, возбуждение)
қозғалыуы, қозғаланыуы, қозғалаң табыуы;
~ умов қозғалаң табыуы.

БРОМ *м.* бром (химиялық элемент).

БРОМИСТЫЙ *прил. хим.* бромлы, бром
салынған; ~ калий бромлы калий.

БРОНЕ мәңгиси бойынша «полат қап-
ланған» деген сөзге сәйкес келетуғын қоспа
сөзлердің бірінші бөлегі, мыс.: бронеша-
ня бронешапша.

БРОНЕАВТОМОБИЛЬ *м. воен.* броне-
автомобиль (полат пенен қапаланған авто-
мобиль).

БРОНЕБОЙНЫЙ *прил. воен.* қап-
ланған полатты тесетуғын; ~ая пуля полатты
тесетуғын оқ.

БРОНЕВИК *м. см.* броневтомобиль.

БРОНЕВЫЙ *прил.* полат қалқанлы, по-
лат қапаланған.

БРОНЕНОСЕЦ *м. воен.-мор.* броненосец
(полат пенен қапаланған қуытлы әскерий
кеме).

БРОНЕОСНЫЙ *прил. воен.* полат қап-
лаңған; ~крейсер полат қапаланған крейсер.

БРОНЕПОЕЗД (бронированный поезд) *м.*
воен. бронепоезд (полат пенен қапаланған
әскерий поезд).

БРОНЕТАНКОВЫЙ *прил. воен.:* ~е
войска бронетанкы әскерлер.

БРОНЗА *ж.* қола.

БРОНЗОВЫЙ *прил.* 1. қола...; қоладан
исленген; ~ бюст қоладан исленген бюст;
2. (цвета бронзы) қола реңли; ~ загар
қола реңли күн күйигі; $\diamond$ ~ век археол.
қола дәуіри.

БРОНИРОВАНИЕ *с.* (закрепление) брон-
лау, бронлап қойыу, сақлау, бәнт қылып
қойыу.

БРОНИРОВАНИЕ *с.* (покрытие броней)
полатқа қаплау.

БРОНИРОВАННЫЙ 1. *прич. от* бро-
нировать; 2. *прил.* (закрепленный) брон-
ланған, бронланып қойылған; сақлап
қойылған, бәнтлеп қойылған; ~ое место
бронланған орын.

БРОНИРОВАННЫЙ 1. *прич. от* брони-
ровать; 2. *прил.* полатқа қапаланған.

БРОНИРОВАТЬ *несов.* кого-что, за кем-
чем (закреплять) бронлау, бронлап
қойыу, сақлау, бәнт етип қойыу; ~ место
в вагоне вагонда орынды бәнт етип қойыу.

БРОНИРОВАТЬ *сов. и несов.* что (по-
крывать броней) полатқа қаплау.

БРОНХИ *мн.* (*ед.* бронх *м.*) анат. бронх-
лар, қолқа.

БРОНХИАЛЬНЫЙ *прил. анат.*
бронх..., бронхияльлық; ~ая астма бронхи-
альлық дем қыспа кеселі.

БРОНХИТ *м. мед.* бронхит (бронх жо-
ларының исіп ауырыуы).

БРОНЯ *ж.* броня (биреуі үшін арналып
сақланатуғын нәрсе); железнодорожная ~
темир жол бронясы.

БРОНЯ ж. 1. *ист.* (военные доспехи) қалқан, сауыт; 2. (защитная облицовка) броня, полат сауыт.

БРОСА || **ТЬ** *несов.* 1. *что, чем* атыу, ылақтырыу, таслау; ~ *ть* снежками в окно әйнекке қар ылақтырыу; ~ *ть* камнем в кого-л. 1) *бирейге* тас ылақтырыу; 2) *бирейди* масқара етіу, пә-пәге алыу; ~ *ть* гранату граната ылақтырыу; ~ *ть* якорь көшкі таслау; 2. *кого-что* жиберіу, түсіріу; салыу; ~ *ть* войска в бой әскерлерди сауашқа салыу; 3. *что* (выбрасывать, выкидывать) ылақтырыу, таслау; 4. *что* (класть небрежно) тастау, ылақтырыу; ~ *ть* одёжду как попало кийімди қалай болса солай ылақтырыу; 5. *кого-что* (покидать) таслау, қойыу; ~ *ть* друзей досларды таслау; ◇ ~ *ть* курить шегүди қойыу; ~ *ть* любопытные взгляды ыштық болған нәзерин салыу; ~ *ть* в жар ысытпа тутыу; егё ~ *ло* в дрожь оны қалтыратпа тута баслады; ~ *ть* жрбый 1) (решать жеребьёвкой) шек таслау; 2) (выбирать что-л.) бир пикирге тоқтау, жууымаққа келиу; ~ *ть* оружие бағышыу, гүресті тоқтатыу; ~ *ть* свет на что-л. көрсетиу, ашып таслау, түсиникли етиу; ~ *ть* тень на кого-что-л. 1) сая түсіріу, көлеңке етиу; 2) (выставать в неблагоприятном свете) қадприн кетіріу, жағымсыз жақларын ашып көрсетиу.

БРОСА || **ТЬСЯ** *несов.* 1. в кого, во что, чем атысыу, ылақтырысыу; ~ *ться* снежками қар ылақтырысыу; 2. (устремляться) умтылыу; ~ *ться* на помощь жәрдемге умтылыу; ~ *ться* со всех ног бар күшин салып умтылыу; 3. на кого-что (нападать) умтылыу, шапшыу; 4. с неопр. бирден кірисиу, баслау; ~ *ться* исполнять поручение тапсырманы орындауға бирден кірисиу; 5. секиріу; ~ *ться* с берега в воду жағадан сууға секиріу; 6. кем-чем (пренебрегать) көзге илмеу, есапқа алмау; ◇ ~ *ться* на диван диванға өзін таслау; ~ *ться* деньгами пұлды орынсыз жумсау; ~ *ться* словами жөнсіз сөйлеу, ойламай сөйлеу; ~ *ться* в глаза көзге түсіу, көзге илينيу.

БРОСИТЬ *сов. см.* бросать; ◇ брось, бросьте қой, қойыңыз, қойсаңшы; брось говорить глүпости пәтиұасыз нәрсени айтқанды қой.

БРОСИТЬСЯ *сов. см.* бросаться.

БРОСОВЫ || **И** *прил. прост.* жарамсыз, сапасыз, жаман; ~ *е* земли жарамсыз жерлер.

БРОСОК *м.* атыу, ылақтырыу, таслау.

БРОШКА, **БРОШЬ** *жс.* брошь, түйме, түйреуш.

БРОШЮРА *жс.* брошюра, кітапша.

БРОШЮРОВАТЬ *несов. что, полигр.* брошюровкалау (басылып шыққан бетлерди бүклей ямаса тигиу).

БРОШЮРОВОЧНЫ || **И** *прил. полигр.* брошюровка жасайтуғын; ~ *е* рабты брошюровка жасайтуғын жұмыслар.

БРОШЮРОВЩИК *м.* полигр. брошюровкалаушы, брошюровка жасаушы.

БРОШЮРОВЩИЦА *женск. от* брошюровщик.

БРУС *м.* 1. брус (төрт қырлы арғыт); 2. *см.* брусók 3; ◇ параллельные брусья спорт. параллель бруслар.

БРУСНИКА *жс.* брусника (өсімлик хәм мийге).

БРУСНИЧНЫЙ *прил.* брусника...; брусникадан таярланган, брусникадан исленген.

БРУСОК *м.* 1. *уменьш. от* брус 1; 2. бөлек, кеспе; ~ мыла бир кеспе сабын; 3. (точильный камень) қайрақ.

БРУСТВЕР *м.* воен. бруствер (окоптың сырт жағына үйілген топырақ).

БРУТТО *неизм. прил. и нареч. ком.* брутто (товардың ыдысы менен бирге қоса өлшенгендеги салмағы).

БРУЦЕЛЛЕЗ *м. мед.* бруцеллөз (маллардан адамға өтетуғын жуқпалы ауырыу).

БРЫЖЕЙКА *жс. анат.* шажырқай.

БРЫЗГАТЬ *несов. кого-что, чем* шашыратыу, себиу, себелеу, шашыу, бүркіу; ~ *белё* кийімге бүркіу.

БРЫЗГАТЬСЯ *несов. чем и без доп.* шашырау, шашыратылыу, себилиу, бүркісіу.

БРЫЗГИ *только мн.* шашыранды, шашыраңдылар, тамшылаулар.

БРЫЗНУ || **ТЬ** *сов. и однокр. 1. см.* брызгать; 2. (внезапно политься) зытқып кетиу, атылып кетиу; слёзы ~ *ли* из глаз көзден жас зытқып кетти.

БРЫКАТЬ *несов. кого-что, чем* тебиу, сәдделеу, тыпыршыу; ~ *ногами* аяқлары менен тыпыршыу.

БРЫКА || **ТЬСЯ** *несов. 1. тебиу, тебисиу, сәдделеу, тыпыршыныу; лбшадь ~ ется* ат сәдделейди; 2. (брыкать друг друга) тебисіу, сәдделесіу; 3. *перен. разг. (сопротивляться)* қарсылық көрсетиу, қасарысыу, қарсыласыу.

БРЫКНУТЬ *сов. и однокр. кого-что, чем* теуіп жиберіу, сәдделеп жиберіу.

БРЫНЗА *жс.* иримшик.

БРЫСЬ *межд.* пыш!

БРЮЗГА *м. и жс.* тоңқылдақ.

БРЮЗГЛИВОСТЬ *жс.* тоңқылдақлық.

БРЮЗГЛИВЫЙ *прил.* тоңқылдақ.

БРЮЗЖАТЬ *несов.* тоңқылдау.

БРЮКВА *жс.* брюква (өсімлик хәм тамыр).

БРЮКВЕННЫЙ *прил.* брюква...; брюквалан таярланган.

БРЮКИ *только мн.* шалбар.

БРЮНЕТ *м.* қара шашлы (ер адам).

БРЮНЕТКА *жс.* қара шашлы (қаял, қыз).

БРЮХО || **О** *с.* қарын, иш, курсак; ◇ *ползаты* на ~ *е* перед кем-л. жағымпазлық етиу, жалбарыныу.

БРЮШИН || **А** *жс. анат.* қарынның ишкі қабаты; *воспаление ~* *ы* мед. қарынның ишкі қабатының исиуі.

БРЮШК *с.* 1. *уменьш.-ласк. от* брюхо; 2. *разг.* жууан қарын, кең курсак, үлкен қарын; человек с ~ *м* қарны үлкен адам.

БРЮШН || **ОЙ** *прил.* қарын...; қарынның иш, курсак...; ~ *ая* *подош* *анат.* қарынның ишкі бети; ◇ ~ *ой* *тиф* *мед.* сүзек кесели.

БРЯКАТЬ *несов. см.* брякнуть.

БРЯКАТЬСЯ *несов. см. брякнуться.*
БРЯКНУТЬСЯ *сов. и однокр. разг. 1. чем (о металлических, стекляных предметах) шыңғырлатып жиберіу, шылдырлатып жиберіу, шақырлатып жиберіу; 2. что и без доп., перен. (необдуманно сказать) ойланбай айтып салыу, абайламай айтып салыу.*
БРЯКНУТЬСЯ *сов. и однокр. разг. дүрс етип түсіу, дүрс етип кулау, жығылыу.*

БРЯЦАНИЕ *с. даңғырлау, жаңғырлау, дыңғырлау, сылдырлау, сыңғырлау.*

БРЯЦАТЬ *несов. чем, на чем и без доп. даңғырлатыу, жаңғырлатыу, дыңғырлатыу, сылдырлатыу, сыңғырлатыу; ◇ ~ орудием урыс көүппін тудырыу, урыс ашаман деп қорқытыу.*

БҮБЕН *м. дөп, дайра; бить в ~ дөп қағыу.*

БҮБЕНЦЫ *мн. (ед. бубенец м.)* кишкене коңыраулар.

БҮБЛИК *м.* бублик, билезик нан.

БҮБНИТЬ *несов. что и без доп., разг. гүңкилдеу, мыңқылдау, мыңғырлау.*

БУБНОВЫЙ *прил. карт. қыйық...; ~ корбь қыйық найзасы.*

БУБНЫ *1 мн. (ед. бубна ж.) карт. қыйық (соқтада).*

БУБНЫ *II мн. см. бубен.*

БУГОР *м. 1. төбе, дөң, қыр, дүмpek; 2. (выпуклость) дүңкилик.*

БУГОРОК *м. 1. уменьш. от бугор; 2. мед. суртик.*

БУГРИСТЫЙ *прил. дөңли, төбелі, қырлы, дүмpekлі, дүңки; ◇ ~ лоб дүңки маңдай.*

БУДДИЗМ *м. рел. буддизм (Арқа Хиндистанда, Тибетте, Монголияда, Индоқытайда, Қытайда, Бирмада, Японияда жм басқада айрым шығыс елдерінде таралған дин.)*

БУДДИЙСКИЙ *прил. рел. буддизм...; ~ое учение буддизм тәлімат.*

БУДДИСТ *м. рел. буддист (буддизмнің тәрелдары).*

БУДДИСТКА *женск. от буддист.*

БУДЕТ *в знач. нареч. разг. жеткиликлі, болар, жетер; ~ вам шүметі! болар ұсы шауқым салғаныңыз!; ◇ ~ емі за это! енді ол жазасын алады!*

БУДИЛЬНИК *м. отырма саат.*

БУДИТЬ *несов. 1. кого оятыу, турғызыу, ұйқысын бузыу; 2. что, перен. (возбуждать, вызывать) сезимін қозғау, қоздырыу, туғызыу; ~ чувство неудовольствия наразылық сезимін қоздырыу.*

БУДКА *ж. будка; железнодорожная ~ темир жол будкасы.*

БҮДНИ *только мн. 1. (рабочий день) жұмыс күндері, жай күндер; 2. перен. кеуілсиз турмыс, зериктиретугын турмыс.*

БҮДНИЙ *прил. см. бүдничный 1.*

БҮДНИЧНЫЙ *прил. 1. күнделіккі, күнде болатугын, жай күнге арналған, жұмыс күні, жай күн; ~ый день жұмыс күні; ~ая работа күнделіккі іс; 2. перен. кеуілсиз, қадимгі, зериктиретугын; ~ая жизнь зериктиретугын турмыс.*

БУДОРАЖИТЬ *несов. кого-что, разг. мазасын алыу, тынышын алыу.*

БУДТО *1. союз сравнит. (словно, как) "дай, дей, тай, тей, сыяқлы, тап, ұқсап, қусап; лежит ~ мертвый тап өліктей жатыр; пронёсся ~ ураган дүбелейдей есіп етті; 2. частица разг. (кажется, как будто) сыяқлы, секілді; ты мне ~ этого не говорил сен бұны маған айтпаған сыяқлысаң; мне как ~ сегодня лучше маған бүгін жақсы болғандай секілді; 3. союз, изъяскит. =емши, -ғандай, =ғансып, =мыс, =мис; говорят, ~ он уехал ол кетіптиміс дейді; он рассказывает, ~ был на войне ол урыста болғансып сөйлейді; 4. частица вопр. разг. (разве, неужели, так ли) солай ма?, мүмкін бе?*

БҮДУ, **бүдешь** *и т. д. буд. вр. от быть.*

БҮДУЩИЙ *прил. 1. келешек, келешектегі, ендігі; алдағы, келесі; в ~ий раз келесі рет; в ~ем году келесі жылы; 2. в знач. суц. с. будущее келешек; в ~ем келешекте, соң; в недалёком ~ем жақын келешекте; 3. в знач. суц. с. будущее (будущность) келешек; болажақ; эта отрасль науки имеет большое ~ее гелимнің бул тарауының үлкен келешегі бар; ◇ ~ее время грам. келер мәхәл.*

БҮДУЩНОСТЬ *жс. келешек, болажақ. будь, будьте повел. накл. от быть.*

БҮЕР *м. буер (музда жүріуі ушын айрықна конькилерге орнатылған жеңіл желқомлы кеме).*

БҮЕРАК *м. сай, жыра.*

БҮЕРНИЙ *прил. буер...*

БҮЖЕНИНА *жс. кул. буженина (айрықна усыл менен писирілген шошқа еті). бужу, бүдншь и т. д. наст. вр. от будить.*

БУЗИНА *жс. бот. бузина (қызыл қара же-мислі кишкене ағаш).*

БУЗОТЁР *м. разг. жәнжелпаз; жәнжелши, жәнжелшил, шатақ.*

БУЙ *м. мор. сигнал қалқы.*

БУЙВОЛ *м. буйвол.*

БУЙВОЛЁНОК *м. буйволдың баласы.*

БУЙВОЛИЦА *жс. урғашы буйвол.*

БУЙНО *нареч. 1. (непокорно) есиріп, қутырып, қызып; 2. (напр. растн) ғаулап, тез.*

БУЙНЫЙ *прил. 1. (необузданный) жәл-желпаз, урысқақ, есер; ~ый нрав есер минезлі; 2. (порывистый) пәтлі, қатты, күшлі; ~ый ветер қаты самал; 3. (быстро растущий) ғаулаған, тез; ~ые побёги ғаулап есіп баратырған нәллер; ◇ ~ая голбұшқа алаңасар, есерсок.*

БҮЙСТВО *с. жәнжелпазлық, урысқақ-лық, есерлік, шатақшылық; топалаң етіу-шиллік.*

БҮЙСТВОВАТЬ *несов. қутырыу, жәнжел шығарыу, есерленіу, урысыу, шатақ шығарыу, топалаң етіу, астан-кестен етіу.*

БҮК *м. бук (ағаш).*

БҮК|А *м. и жс. разг. 1. (фантастическое существо) ғұбыжық, үбйі; 2. (нелюдимый, церюмый человек) түнерген адам; смотреть ~ой түнеріп қарау.*

БУКАШКА *жс. шыбын-ширкей, кишкене коңыз.*

БҮК|А *жс. хәріп; прописная ~а бас хәріп; строчная ~а кишкене хәріп; ◇ ~а*

в ~у сөзбе-сөз, туппа-туўры; ~а законна заңның бир ҳәрибинде булжытпау; заңды формаль талкылау.

БУКВАЛЬНО нареч. 1. (дословно) нақма-нақ, сөзбе-сөз, туппа-туўры, сайма-сай; переводит ~ сөзбе-сөз аударыу; 2. разг. (совершенно) туўры мәнисинде, анығында, шынында да; он ~ творит чудеса ол шынында да әжайып ис ислейди.

БУКВАЛЬНЫЙ прил. 1. (дословный) нақма-нақ, сөзбе-сөз, туппа-туўры, айнытпай, дәл өзиндей; ~ый перевод сөзбе-сөз аударыу; 2. (прямой, не переносный) туўры, анық, шын; в ~ом смысле слова сөздің туўры мәнисинде.

БУКВАРЬ м. әлиппе.

БУКВЕННЫЙ прил. ҳәрип..., ҳәрип пенен.

БУКВОЁД м. ҳәрибине жабысыушы, қыйқым.

БУКВОЁДСТВО с. ҳәрибине жабысыушылық, қыйқымшылық.

БУКЕТ м. гүл дәстеси, дәсте гүл; ~ цветów гүл дәстеси.

БУКИНИСТ м. букинист (сақланған, сыйрек гезлестуғын китаплар менен саўда етиўи).

БУКИНИСТИЧЕСКИЙ прил. букинист, букинистлик; ~ магазин букинистлик дүкән.

БУКОВЫЙ прил. бук...; буктан исленген; ~ лес бук тоғайы.

БУКСА ж. ж.-д. букса (подшипниги бар темир қуты).

БУКСИР м. 1. (канат) салдау, тиркеу арқаны, сым; брать на ~ 1) что-л. тиркеуге алыу, буксирге сүйрету; 2) кого-что-л. перен. жәрдемлесу, шепке алыу; 2. (судно) буксир.

БУКСИРНЫЙ прил. буксирге алатуғын, буксир..., буксирге сүйрейтуғын; ~ пароход буксир пароход.

БУКСИРОВАТЬ несов. что буксирлеу, сүйреу.

БУКСОВАТЬ несов. тайғалақлау, тайып айналыу (деңгелек ҳаққында).

БУЛАВА ж. ист. шоқмар.

БУЛАВКА ж. илгешек, түйреуиш.

БУЛАВОЧНЫЙ прил. илгешек..., түйреуиш...; < с ~ую головку жүдә кишкене, кишигирим.

БУЛАНЫЙ прил. ақ кула, боз (аттың түри туйралы).

БУЛАТ м. уст. 1. (сталь) полат; 2. поэт. (меч) қылыш, қанжар.

БУЛАТНЫЙ прил. уст. полаттан исленген, полаттан соғылған; ~ меч полаттан исленген қылыш.

БУЛКА ж. булка, булка нан.

БУЛОЧНАЯ ж. нан дүкәны.

БУЛОЧНИК м. 1. уст. нан дүкәнының ийеси (владелец булочной); булка сатыушы (торговец булками); 2. (пекар) булка жабушы.

БУЛОЧНЫЙ прил. булка...; ~е издәлия булка нанлары.

БУЛТЫХ межд. в знач. сказ. разг. шумп етип; ~ в воду суўға шумп етти.

БУЛТЫХАТЬСЯ несов. см. бултыхнұться.

БУЛТЫХНУТЬСЯ сов. и однокр. шумп етиу, шумп етип түсип кетиу, шалпылдатып жиберу; ~ в воду суўға шумп етип түсип кетиу.

БУЛЫЖНИК м. шағыл тас, жумыры тас, думалақ тас, сүйир тас.

БУЛЫЖНЫЙ прил. шағыл таслы, жумыры таслы, думалақ таслы, сүйир таслы; ~ая мостовая жумыры таслы жол, шағыл тас төселген жол.

БУЛЬВАР м. бульвар (көшениң ортасындағы кең қылабан).

БУЛЬВАРНЫЙ прил. 1. бульвар...; 2. перен. бульварлық (мещанлардын мәтине ылайықланған шығарма); ~ роман бульварлық роман.

БУЛЬДОГ м. бульдог (ийттің бир түри).

БУЛЬДОЗЕР м. бульдозер.

БУЛЬДОЗЕРИСТ м. бульдозерши, бульдозер айдаушы.

БУЛЬКАНЬЕ с. бүлкілдеу, бүлк-бүлк етиу, лақылдау, лықылдау, пақырлау.

БУЛЬКАТЬ несов. бүлкілдеу, бүлк-бүлк етиу, лақылдау, лықылдау, пақырлау.

БУЛЬКНУТЬ сов. и однокр. см. булькать.

БУЛЬОН м. гөштиң сылдыр сорпасы.

БУМ м. спорт. бум (кесесине бекитилген ағаш).

БУМАГА ж. 1. қағаз; ~а в клетку шатыраш сызықлы қағаз; ~а в линейку сызықлы қағаз; писчая ~а жазыу қағазы; папиросная ~а папирос қағазы; 2. (документ) қағаз, буйрық, хат; ценные ~и бахалы қағазлар; 3. мн. бумаги (личные документы) қағазлар, документ қағазлар; 4. мн. бумаги (листы с рукописным текстом) қағаз, қағазлар; разбирать ~и и қағазларды қарау; < изложить на ~е қағазға түсириу, қағазға жазыу; оставаться на ~е қағаз жүзінде қалыу, иске аспау.

БУМАЖНИК м. шыжлан.

БУМАЖНЫЙ I прил. қағаз...; қағаздан исленген; ~ая фабрика қағаз фабрикасы; < ~ые деньги қағаз ақша; ~ая волокна қағазпаразлық, кеңсепаразлық сүргин.

БУМАЖНЫЙ II прил. текст. пахтадан тоқылған, пахтадан исленген; ~ая ткань пахтадан тоқылған гезлеме.

БУМАЗЕЯ ж. бумазея.

БУНКЕР м. бункер.

БУНТ I м. (мятеж) көтерілис, қозғалаң, қозғалыс, топалаң.

БУНТ II м. (связка, кила) байлам, бир топ; ~ проболоки бир топ сым.

БУНТАРСКИЙ прил. көтерілиши, қозғалаң шығарыушы, қозғалаңшы, топалаңшы; ~ дух қозғалаң шығарыушы рух, қозғалаңшы рух.

БУНТАРСТВО с. көтерілис шығарыушылық, қозғалаң шығарыушылық, топалаң шығарыушылық.

БУНТАРЬ м. I. (участник бунта) көтерілиши, қозғалаңшы, топалаңға катнасыушы; 2. перен. бағынбаушы адам, қарсы шығушы адам, топалаңшы адам;

он по нату́ре ~ ол минези бойынша топалаңшы адам.

БУНТОВАТЬ *несов.* 1. (*поднимать мятеж*) көтерилиу, қозғалаң табыу, топа-лаң шығару; 2. *перен.* наразы болу, қарсылық көрсету.

БУНТОВЩИК *м. см.* бунтáрь 1.

БУР *м. тех.* жер бурғысы.

БУРАВ *м. тех.* бурау, бурғы.

БУРАВИТЬ *несов.* что бурғылау, бураулап тесу.

БУРАН *м.* боран.

БУРГОМИСТР *м.* бургомистр (*Европаның айрым елдеріндегі қала хәкими*).

БУРДА *жс. разг.* сұйық быламық, сылдыр быламық, дәмсіз ас.

БУРДЮК *м.* мес.

БУРЕВЕСТНИК *м.* дауылпаз (*қус*).

БУРЕЛОМ *м. собир.* дауыл менен қулаған ағашлар.

БУРЕНИЕ *с. тех.* бурғылау, бурау, бураулау.

БУРЕТЬ *несов.* қоңырланыу.

БУРЖУА *м. нескл.* буржуа (*буржуазиялық класстың ұяқили*).

БУРЖУАЗИЯ *жс.* буржуазия; *крупная* ~ ири буржуазия; *мелкая* ~ майда буржуазия.

БУРЖУАЗНО-ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ *прил.* буржуазия-демократиялық.

БУРЖУАЗН||ЫЙ *прил.* буржуазия..., буржуазиялық; ~ая революция буржуазиялық революция.

БУРЖУЙ *м. прост. см.* буржуа.

БУРЖУЙКА *прост. женск. от* буржуй.

БУРЖУЙСКИЙ *прил. прост.* буржуйлық.

БУРИЛЬН||ЫЙ *прил.* бураулау; бураулайтуғын, бурғылайтуғын; ~ая машина бураулау машинасы.

БУРИЛЬЩИК *м.* бураулаушы, бурғылаушы, бурғылайтуғын адам.

БУРИТЬ *несов.* что бурғылау, бурау, бураулау.

БУРКА *жс.* бурка (*Кавказда ийінге кийіп жүретуғын жуқа кийізден хам ешкинің жүнінен исленген сырт кийім*).

БУРКИ *только мн.* бүрки, кийіз етик.

БУРКНУТЬ *сов. и однокр.* что и без доп. мыңғырлау, гүңкилдеу.

БУРЛАК *м. уст.* салдаушы.

БУРЛАЦКИЙ *прил. уст.* салдаушы..., салдаушының.

БУРЛАЧЕСТВО *с. уст.* салдаушылық.

БУРЛАЧИТЬ *несов. уст.* салдаушылық ету.

БУРЛИВЫЙ *прил.* булқып аққан, сарлап аққан, тасқынлы.

БУРЛИТЬ *несов.* булқып ағыу, сарлау, лақылдау, тасып ағыу.

БУРНО *нареч.* 1. (*стремительно*) пәтлі, тез, күшли; 2. *перен.* (*страстно, неистово*) үлкен, қатты, шексіз.

БУРН||ЫЙ *прил.* 1. дауыллы, толқынлы, тасқынлы, гүрлдеген, пәтлі; ~ое море толқынлы теңіз; ~ый порыв ветра самалдың пәтлі ұйытқып есиу; 2. *перен.* қызғынлы, қатты, гүллеген; ~ая жизнь қыз-

ғынлы өмір; 3. қатты; шауқымлы (*о собрании*); ~ая радость қатты қуаныш; ~ые аплодисменты қатты қол шаппатлаулар; 4. ғаулап, тасқынлап, оғада тез; ~ый рост растений өсімліктің оғада тез есиу; ~ый рост промышленности санааттың тасқынлап есиу.

БУРОВ||ОЙ *прил.* бурғы, бурау..., бураулау, бураулайтуғын; ~ая скважина бураулайтуғын скважина; ~ой мастер бураулау мастери.

БУРСА *жс. уст.* бурса (*диний оқыу орны*).

БУРТ *м. с.-х.* сабан бастырылған, үйіншік.

БУРУН *м.* көбіккі толқын.

БУРУНДУК *м.* бурундук, тарғыл тышқан.

БУРЧ||АТЬ *несов. разг.* 1. что и без доп. мыңқылдау, гүңкилдеу, тоңқылдау; ~ать себе под нос мыңқылдап сөйлеу, гүңкилдеп сөйлеу; 2. (*урчать*) гүрлдеу, жуғырлау; в животe ~йт иши жуғырлап туру, иши жуғырлау.

БУРЫЙ *прил.* қоңыр, гүрен, сур; ~ медведь қоңыр айбұ; ♦ ~ железняк қоңыр руда; ~ уголь қоңыр тас көмір.

БУРЬЯН *м.* боян.

БУРЯ *жс.* 1. дубелей, дауыл, қуыш; 2. *перен.* толқын, тасқын; душевная ~ жүрек толқыны; ♦ ~ в стакане воды әйтеуір нәрсеге көтеріліу; магнитная ~ магнит дауылы (*жердің магнит майданының тез өзгеріуі*).

БУРЯТСКИЙ *прил.* бурят..., буряттың; ~ язык бурят тили.

БУРЯТЫ *мн. (ед. бурят м., бурятка ж.)* буряттар, бурят халқы (*Бурят АССРда тұрышы тийкарғы халық*).

БУСИНА *жс.* бір дана моншақ.

БУСЫ *только мн.* моншақ; коралловые ~ маржан моншақ.

БУТ *м.* бут (*құрылыс тасы*).

БУТАФОРНИЯ *жс.* 1. театр. бутафория; 2. *перен.* жасалма, бояма, нағыз өзі емес, шын емес, кезаба.

БУТАФОРСКИЙ *прил.* 1. театр. бутафориялық; ~е предметы бутафориялық затлар; 2. *перен.* (*ненастоящий*) жасалма, бояма, нағыз өзі емес, шын емес, кезаба.

БУТЕРБРОД *м.* бутерброд.

БУТИТЬ *несов.* что и без доп. құрылыс тасынан өрну.

БУТОВ||ЫЙ *прил.* құрылыс тас..., құрылыс тастан; ~ая кладка құрылыс тасынан өрну.

БУТОН *м.* ғұмша.

БУТОНИЗАЦИЯ *жс.* ғұмшалау; ~ хлопчатника пахтаның ғұмшалауы.

БУТСЫ *только мн. спорт.* бутсы (*футбол ойыны үшін арналған айырықша ботинка*).

БУТУЗ *м. разг.* томпақ бала.

БУТЫЛКА *жс.* шийше.

БУТЫЛОЧ||ЫЙ *прил.* шийше..., шийшели; ~ое стекло шийше айнасы; ♦ ~ый цвет гүңгірт көкшіл рен.

БУТЫЛЬ *жс.* үлкен шийше.

БУФЕР м. 1. ж.-д. буфер (паровозда, вагонда, автомобильде ҳам т. б. соқдығы-сың кушик пәсейткши үскене); 2. перен. арада жүриуш, қыстырыңқы, еки арада турыўшы; служитъ ~ом еки арада турыўшы болып хызмет етиў.

БУФЕРНҮЙ прил. 1. ж.-д. буферлик; ~ое сцеплѣние вагонов вагонлардың буферлик тиркелиуи; 2. перен. аралық, орталық, қыстырыңқы (буферлик хызмет атқарыўшы); ~ое госудәрство қыстырыңқы мәмлекет.

БУФЕТ м. 1. буфет; 2. буфет; железнодорожный ~ темир жол буфети.

БУФЕТНҮЙ прил. буфет...; ~ая двѣрца буфет қапысы.

БУФЕТЧИК м. буфетши.

БУФЕТЧИЦА женск. от буфетчик.

БУХ межд. 1. гүмп, гүрп, паңқ; 2. в знач. сказ. разг. гүмп, тарс еттириң; а он ~ в рѣку ал ол дәрьяға гүмп етти.

БУХАНКА ж. буханка.

БУХАТЬ несов. см. бұхнуть I.

БУХАТЬСЯ несов. см. бұхнуться.

БУХГАЛТЕР м. бухгалтер.

БУХГАЛТЕРИЯ ж. бухгалтерия; ◇ двойная ~ кирис шығысты бирден алып барыў есабы.

БУХГАЛТЕРСКИЙ прил. бухгалтерия... бухгалтерлик; ~е кийги бухгалтерия китаплары; ~ий учёт бухгалтерлик есап.

БУХНУТЬ I сов. и однокр. 1. разг. гүмп етиў, гүрп етиў, тақ етиў, паңқ етиў, гүмпидетиў, гүрпидетиў, паңқылдатыў; ~ля выстрел паңқ етип атылды; 2. что и без доп., перен. (необдуманно сказать) топа-торыстан, ойламастан айтып салыў, дүрсеткизип сөйлеў, қойып салыў.

БУХНУТЬ II несов. (увеличиваться в объѣме) бөртиў, исиў, жибиў.

БУХНУТЬСЯ сов. и однокр. разг. гүмп етип түсиў, гүрс етип қулаў.

БУХТА ж. бухта (кишикине қолтық).

БУХТЫ-БАРАХТЫ: с ~ разг. тосаттап, ойланбай, бирден.

БУХЧА ж. прост. ўағырлы, даў, талас, шатақ, шаўқым; поднятъ ~у ўағырлы қурыў, шаўқым салыў.

БУШЕВАТЬ несов. 1. дубелейлениў, даўылланыў (о ветре, буране); бурқыраў (о пожаре); астан-кестен болыў, толқынланыў (о море, шторме); 2. перен. разг. (буштвоовать) қутырыў, жәнжел шығарыў, басына көтериў, қәхәрлениў, есерлениў.

БУШЛАТ м. бушлат (матрослардың сукнодан тигилген куртқасы).

буй, бую и т. д. род., дат. п. от буй.

БУЯН м. жәнжелпаз, жәнжелши, шатақ, урысқак, бийбастак.

БУЯНИТЬ несов. жәнжел шығарыў, қутырыныў, шатақ шығарыў, урысқаклық етиў, бийбастаклық етиў.

БЫ (б) частица 1. ҳарекетти алдын ала болжай мүмкиншилиги, егер, егерде, болса, болар еди, «се, «се, ... еди, «ғанда, «генде;

если бы не дождь, мы бы уѣхали егерде жаўын болмағанда, бизлер кететуғын едик; он не знал бы заботы ол бийғам болар еди; если б я мог егерде мен ислей алсам; 2. тилек билдирий болар еди, ...еди; ты бы отдохнул немного сен аз-маз дем алсаң болар еди; уѣхать бы тебе сейчас домой қәзир сен үйге кетсең болар еди; ◇ будто бы тап... «дай, «дей; если бы егерде; ещё бы әлбетте; хотя бы ең болмағанда, ең қурығанда.

БЫВАЛО частица в знач. вводн. сл. разг. бурынлары, бурып, бир ўақытлары, бир заманларда; и я, ~, ходил на охоту бурын мен де аңға шығатуғын едим; съдет, ~, и начинѣт рассказывать отырып алып гүрриңди баслап жиберетуғын еди.

БЫВАЛЫЙ прил. 1. разг. тәжирибели, көпти көрген, ысылған, бастан көл кеширген; он человек ~ый ол ысылған адам, ол көпти көрген адам; 2. разг. (привычный) бурын болған, болып өткен, үйреншикли; это дело ~ое бул болып өткен ис.

БЫВАТЬ несов. 1. см. быть; 2. болыў, болып турыў; лекция ~ют кәждю неделю лекциялар ҳәр хәпте сайын болып турады; ~ет и так усмылай да болады; с ним это ~ет оның усундайы бар, усундай нәрсе оның менен болып турады; 3. (посещать) барыў, барып турыў, қатнаў, келиў, келип-кетип турыў; я часто ~ю у Досжана мен Досжанның үйинде жийи-жийи болып тураман; мы иногда ~ем в кино бизлер ара-тура киноға барып турамыз; 4. (находиться, присутствовать где-л.) болыў, қатнасы; я редко ~ю дома мен үйде сийрек боламан; ◇ как не ~ло тап болмағандай, изсиз жоқ болыў; дождь как не ~ло жаўын тап болмағандай; как ни в чѣм не ~ло хеш нәрсе болмағандай, хеш нәрсе ислемендей, айыпсыздай; не ~ть чему-л. болмаў, болдырмаў; этому не ~ть бул хеш ўақытта болмайды.

БЫВШИЙ 1. прич. от быть; 2. прил. болған, бурынғы, әуелги, әдепки, өткендеги, ески; он ~ актёр ол бурынғы актёр.

БЫК м. буға; племенной ~ туқым буға.

БЫКІ мн. (ед. бык м.) (устои моста) көпир өрелери, көпир бағаналары, көпир сүтинлери.

БЫЛИНА ж. былина (рус халқының батырлық ҳаққындағы қосықлары).

БЫЛИНКА ж. нәзік пақал, пақал.

БЫЛИННЫЙ прил. былиналық; ~ сюжет былиналық сюжет.

БЫЛО (без ударения) частица едим; я, ~, пошел, да раздумал барайын деген едим, бирақ ойланып қалдым; чуть ~ не упал жығылып кете жазладым.

БЫЛҮЙ прил. 1. өткен, өтип кеткен, болған, болып өткен, бурынғы ўақытлары; в ~бе время өткен ўақытта; в ~ие годы өткен жылларда; 2. в знач. суц. с. былое (прошлое) бурынғы өткен, бастан кеширген; вспоминать ~бе бурынғы өткенди еске түсириў.

БЫЛЪ ж. болған ис, болған ўақыя;

это не сказка, а ~ бул ертект емес, ал болган ўақыл.

БЫСТРИНА ж. сарқырама.

БЫСТРО нареч. тез, шаққан, жылдам, шалт; он ~ собрался ол тез таярланды; итти ~ жылдам жүрүү, тез жүрүү.

БЫСТРО = маниси бойынша «тез, тезлик» пенен деген сөзлерге сәйкес келетүгүн көпсө сөзлердин биринчи бөлөги, мыс.: **быстро-растущий** тез өсетүгүн.

БЫСТРОГЛАЗЫЙ прил. көзи ойнакшып гурган.

БЫСТРОНОГИЙ прил. аяғы жеңил, жеңил аяк, жүйрик, шапқыр; ~ конь шапқыр ат.

БЫСТРОТ||А ж. тезлик, жылдамлык, шаққанлык, шалтлык; с ~ ой моляни жылдырымдай тезлик пенен, жылдырымшың тезлигиндей.

БЫСТРОТЭЧНЫЙ прил. тез ағатугын, тез өтөтугын, қысқа; ~ **о время** тез өтөтугын ўақыт.

БЫСТРОХОДНЫЙ прил. шаққан жүретугын, жылдам, тез жүретугын; ~ **о судно** тез жүретугын кеме.

БЫСТРЫЙ прил. тез, жылдам, шалт, шаққан, қатты, жүйрик; ~ **о течение** қатты ағыс; ~ **ый конь жүйрик** ағ; ~ **ая речь** тез сөйленген сөз; ~ **ый рост промышленности** санааттың тез өсиуі.

БЫТ м. турмыс, тиришилик; **современный** ~ хазирги турмыс; **новый** ~ жаңа турмыс; **домашний** ~ үй турмысы.

БЫТИЕ с. филос. хақыйқатлык, турмыс; ~ **определяет сознание** сананы турмыс бийлейди.

БЫТНОСТЬ ж.: в ~ болган ўақтында, болган мөхәлчнде; в ~ **мою на Урал**... мейш Уралда болган ўақтында...

БЫТ||**ОВАТЬ** несов. болуу, жасау, гезлесу; это слово ~ **ует в языке** бул сөз тиде гезлеседи.

БЫТОВ||**ОЙ** прил. турмыс ..., тиришилик; ~ **ые условия** турмыс ауҳалы; **о** ~ **бе явление** күнделикли жағдай; **комбинат** ~ **ого обслуживания** турмыс жағынан хызмет көрсетуу комбинаты.

БЫТЬ несов. I. (существовать) болуу, пайда болуу, шығыу; егө ецд не было на свете, когда произошло это событие бул ўақыл болган ўақытта, ол еле дүньяға шыққан жоқ еди; 2. (иметься) бар, бар болуу; у него есть сын оның баласы бар; **также цветы есть** тәльки на юге ондай гүллер тек түсликте бар, ондай гүллер тек қубла жақта бар; у нас **будет** о чём поговорить бизлерде сөйлескендей сөзимиз бар, бизлерде сөйлескендей сөз табылады; 3. (находиться) болуу; ~ в пальто пальто кийип туруу; ~ в отсуствии жоқ болуу; он был у нас **несколько раз** ол бизикинде бир неше рет болды; я **буду завтра в городе** мен ертең қалада боламан; **вечером** я **буду дома** кеште мен үйде баламан; **вещи были в чемодане** затлар чемоданда еди; 4. (происходить, состояться) болуу; что там было? онда не болды; **заседание будет в четверг** мәжлис пийшемби күни болады; ~ **грозе жаўмай** қалмайды, шақмақ шағып жаўын жаўады;

5. болуу; ~ **рабочим** рабочий болуу; ~ **инвалидом** майып болуу; он был **небольшого роста** ол орта бойлы еди; ~ **обязанном кому-л.** **бирейден** гәрезли болуу, **бирейге** миннетдар болуу; сад был **посажен школьниками** бағ оқыушылар тәрәпинен тигилген еди; **о так и ~ мейли**, солай болағойсын; ~ **за кого-л.** **бирейди** жақлау, **бирейдиң** тәрәпинде болуу; ~ **заодно с кем-л.** **бирге** болуу, **бирге** хәрекет етиу; **как ~?** не қылыу керек?, қандай илаж көриу керек?, не ислеу керек?; **была не была!** тәуекел, қаққа тәуекел, не болғаны болардағы; **будь что будет** не болса сол болсын, мейли; не болсада, қалай болсада, тәуекел; **что будет, то будет** не болсада болсын, тәуекел; **не я буду...** тап өзим болмайын ...; **не я буду, если я этого не сделаю** егерде мен усыны гислемесем өзим емеспен, егерде мен усыны ислемесем өзим болмайын.

БЫТЬЕ с.: **жизнь-~** турмыс, хал жағдай, тиришилик.

БЫЧАЧИЙ, БЫЧИЙ прил. өгиз...

БЫЧОК I м. уменьш.-ласк. от бык.

БЫЧОК II м. бычок (балык).

бью, бьешь и т. д. н. т. вр. от бить.

бьюсь, бьешься и т. д. наст. вр. от бить.

БЮДЖЕТ м. бюджет; **государственный** ~ СССР СССРдың мәмлекетлик бюджети; **выйти из ~а** артық жумсау; **о** ~ **времени** ўақыт есабы, ўақыттың муғдары.

БЮДЖЕТНЫЙ прил. бюджет..., бюджетлик; ~ **год** бюджет жылы.

БЮЛЛЕТЕНЬ м. 1. бюллетень; ~ **съезда** съездин бюллетени; 2. (периодическое издание) бюллетень; 3. қағаз, бюллетень; ~ **для голосования** дауыс беріу қағазы; 4. разг. (больничный лист) бюллетень; **получить** ~ бюллетень алыу.

БЮРО I с. нескл. в разн. знач. бюро; **партийное** ~ партия бюросы; **справочное** ~ сорау бюросы, хабар бюросы; ~ **находок** табыу бюросы.

БЮРО II с. нескл. (род письменного стола) бюро (жазыу столының бир түри).

БЮРОКРАТ м. 1. (формалист) бюрократ, кеңсепаз; 2. уст. (крупный чиновник) рәсмий мәкемениң ўәкили, ири чиновник.

БЮРОКРАТИЗМ м. бюрократизм, кеңсегазлык; **борьба с ~ом** бюрократизм менен гүрес.

БЮРОКРАТИЧЕСКИЙ прил. бюрократлык, кеңсегазлык; ~ **о отношение к делу** иске бюрократларша қарау.

БЮРОКРАТИЯ ж. собир. бюрократлар, кеңсепазлар.

БЮСТ м. 1. бюст; **бронзовый** ~ Пүшкина Пүшкиннің бронзадан жасалған бюсти; 2. (женская грудь) көкірек.

БЮСТАЛЬТЕР м. бюстгальтер, көкірекпап.

БЯЗЕВЫЙ прил. без...; безден тигилген, безден исленген.

БЯЗЬ ж. без.

В

В(ВО) *предлог* 1. *с вин. п.* (на вопрос «куда?») «ка, «ке, «га, «ге; *пойти в театр* театрға барыу; *внести вещи в комнату* затларды өжиреге киргизиу; *вступить в партию* партияга кириу; *вмешаться в сбору* дауға араласыу; 2. *с предл. п.* (на вопрос «где?») «да, «де, «та, «те; *жить в Москве* Москвада туруу; *учиться в университете* унйверситетте окуу; *работать в мастерской* устаханада ислеу; 3. *с вин. и предл. п.* (при определении внешних признаков, свойств, состояния, вида чего-л.) «лы, «ли, «да, «де; *тетрадь в линейку* сызыклы дәптер; *ткань в полосу* жол-жол гезлеме; *бумага в клетку* шақмақлы қағаз; *в форме шара* шар формасында; *в единственном числе* бирлик түринде; 4. *с вин. и предл. п.* (при указании количества, размера и веса) «лы, «ли, «лық, «лик; «дағы, «деги, «тағы, «теги; *мороз в три градуса* үш градус сууық; *весом в пять килограммов* бес килограммдағы ауырлық; *табун в тысячу* кобылиц мың байталлы үйир; 5. *с вин. и предл. п.* (при указании срока, момента) «да, «де, «та, «те; *в январе* январьда; *в двадцатом* веке жигирмаланшы әсирде; *в полдень* түсте, түски уақытта; *прийти в пятницу* жумада келиу; *занятия начинаются* в десяти часоу окуу саат онда басланады; 6. *с вин. п.* (при выражении изменения вида) «га, «ге, «ка, «ке; *превратиться в воду* сууға айналыу; *превратить в развалины* күл талқанға айландыруу; 7. *с вин. п.* (при сравнении со словом «раз») «рак, «рек, мәртебе; *в десять раз* больше он есе көбирек; *в два раза* длиннее еки есе узынырақ; *во много раз* лучше көп мәртебе жақсырақ; 8. *с вин. п.* (при обозначении игр); *играть в футбол* футбол ойнау; *играть в шахматы* шахмат ойнау; 9. *с вин. п.* (при указании на сходство) «на, «не; «дай, «дей; *характером в отца* минези әкесиндей; *мальчик* весь в мать бала анасына усаған; 10. *с предл. п.* (при указании на расстояние) «да, «де, «та, «те; *в двух километрах от города* қаладан еки шақырым жерде; *в двух шагах* от меня меннен еки адым жерде; 11. *с предл. п.* (при указании состояния, в котором кто-что-л. находится) «да, «де, «та, «те; *быть в ужасе* қатты қорқынышта болыу; *быть в дружбе* дослықта болыу; *быть в ссоре* шатаасып жүриу; *жить в полной зависимости* толық ғәрезликте жасау; 12. *с предл. п.* (при перечислении в сочетании с числ.) «дан, «ден; *во-первых* бириншиден; *во-вторых* екіншиден; ♦ *сказать в насмешку* күлкі ретинде айтыу; *ходить в сапогах* етикли жүриу; *сказать в двух словах* еки сөз бенен айтыу; *взять в пример* үлги ушын алыу; *привести в доказательство* дәлил ретинде келтириу; *рисуюк в красках* бояу менен салынған сүүрет; *читать в очках* көз әйнек кийип окуу; *золото в слитках* қуйма алтын; *поэма в прозе* проза менен жазылған поэма; *день прошёл в беготнё*

по городу күн қаланы аралап жууырыу менен өтти.

В(ВО=) *приставка* төмендеги мәнилерди билдиреди: 1) *хәрекеттиң, қыймылдың, бир нәрсениң ишине қарай бағытланғанлығын, мыс.:* **входить** кириу, ишине кириу; 2) *хәрекет дәретиюшениң өзениң ишине қарай бағытланғанлығын, мыс.:* **впитать** сиңдириу; 3) *хәрекеттиң, қыймылдың, жоқарыға қарай бағытланғанлығын, мыс.:* **вбежать** жууырып кириу; 4) «-ся» *жанайы жалғанғанда хәрекеттиң тереңленгенин, бир шекке жеткенин көрсетеди, мыс.:* **вслушаться** кеуил қойып тыңлау, ықласлашып тыңлау.

ВАГОН *м.* вагон; *железнодорожный* ~ темир жол вагоны; *товарный* ~ жүк вагоны; *мягкий* ~ жумсақ вагон.

ВАГОНЕТКА *жс.* вагонетка, вагонше, кишкене вагон.

ВАГОННЫЙ *прил.* вагон..., вагоншы; ~ *парк* вагон парки.

ВАГОНУ- *вагонға тийисли екенлигин билдиретуғын қоспа сөзлердиң биринши бөлеги, мыс.:* **вагоноремонтный** вагон ремонтлайтуғын, вагон ремонтлаушы.

ВАГОНОВОЖАТЫЙ *м.* трамвай айдаушы.

ВАГОНОРЕМОНТНЫЙ *прил.* вагон ремонтлайтуғын, вагон ремонтлаушы.

ВАГОНОСТРОЕНИЕ *с.* вагоностроение (транспортлық машина құрылысының бир тарауы).

ВАГОНОСТРОИТЕЛЬНЫЙ *прил.* вагон құратуғын, вагон ислеп шығаратуғын.

ВАГРАНКА *жс. тех.* вагранка (шойын ямаса реңди металллар еритетуғын печь).

ВАГРАНЩИК *м.* ваграншы, вагранкада ислеуши.

ВАЖНИЧАТЬ *несов. разг.* гәрдийиу, менменсиу, төкабирлик етиу, өзін оғада жоқары тутыу.

ВАЖНО 1. *нареч. (с важным видом)* гәрдийип, менменсип, назланып, қоқырайып; 2. *безл. в знач. сказ.* әхмийетли, керек, зәрүр; *ему ~ знать это* оған буи биліу зәрүр.

ВАЖНОСТЬ || **В** *жс. 1. (значительность)* әхмийетлилик, кереклилик, зәрүрлик; *дело государственной ~и* мәмлекетлик әхмийетлидиги бар ис; 2. *(величавость, надменность)* гәрдийиушилик, менменсиниушилик, назлылық, қоқырайғанлық; *говорить с ~ю* гәрдийиушилик пенен сөйлеу; ♦ *велика ~ь, не велика ~ь* әхмийети жоқ, кеуил аударуға турмайтуғын, әйтеуір нәрсе.

ВАЖНЫЙ *прил. 1.* әхмийетли, керекли, зәрүрли; *~ое* сообщеңие әхмийетли хабар; 2. *(величавый, гордый)* гәрдийген, менменсиген, назлы, қоқырайған; *с ~ым* видом менменсиген түри менен, гәрдийген түр менен.

ВАЗА *жс.* ваза.

ВАЗЕЛИН *м.* вазелин, бет май; *технический* ~ техникалық вазелин.

ВАЗЕЛИНОВЫЙ прил. вазелин..., вазелинли; ~ **осе мыло** вазелинли сабын.

ВАЗОН м. гүл күзе.

ВАКАНСИЯ ж.с. вакансия, бос орын.

ВАКАНТНЫЙ прил. вакантлы, бос турган; ~ **ая дбляность** вакантлы хызмет оры.

ВАКСА ж.с. вакса (қара этик май).

ВАКУУМ м. физ., тех. вакуум (хаўа кирмейтуғын ыдыстың ишиндеги газ ямаса хаўжаның сийрекленген жағдайы).

ВАКЦИНА ж.с. мед. вакцина (жуқпалы ауырыўлардың алдын алыў хам олардан емленіў ушын қолланылатуғын дәри); **противотифозная** ~ сүзекке қарсы қолланылатуғын вакцина.

ВАЛ I м. 1. (земляная насыпь) қашы, жар; **крепостной** ~ қорған қашысы; 2. (высокая волна) бәлент толқын; **огне-вой** ~ воен. топ оғының толқыны.

ВАЛ II м. тех. вал; **колёчатый** ~ колёчатый вал.

ВАЛЁЖНИК м. собир. қаңратпа, қулаған шақа-шатлар.

ВАЛЁК м. 1. (бельевой) келтек (кирди шайғанда қағиў ушын қолланылатуғын кишкене таяқ); 2. полигр. валёк (терилген ҳарпильердің үстине бояў жағиў ушын қолланылатуғын цилиндр).

ВАЛЕНКИ мн. (ед. валенок м.) байпақ.

ВАЛЕНТНОСТЬ ж.с. хим. валентлилик (атомның басқа белгилі муғдардағы атомлар менен қосылыў уқылылығы); **постоянная** ~ турақлы валентлилик; **переменная** ~ ауыспалы валентлилик.

-ВАЛЕНТНЫЙ басқа бир элементтиң атомлар менен қосылыў уқыбына ийе екенлигин белдиретуғын қоспа сөзлердің екінші бөлесі, мыс.: **двухвалентный** еки валентли.

ВАЛЕРИАНА ж.с. бот. валериана (тамырынан дәри исленетуғын өсімлик).

ВАЛЕРИАНОВЫЙ прил. валериана..., валерианалы; валерианадан исленген; ~ **и корень** валериана тамыры; ~ **е кәпли** валерианалы тамшылар.

ВАЛЕРЬЯНКА ж.с. разг. валерьянка (дәри).

ВАЛЕРЬЯНОВЫЙ прил. см. валериано-вый.

ВАЛЁТ м. карт. балта; **бубновый** ~ қыйықтың балтасы.

ВАЛИК м. 1. уменьш. от вал II; 2. валик (диванның еки басына қойылған доғалақ дастық).

ВАЛИТЬ I несов. 1. кого-что (опрокидывать) қулатыў, жығыў, аударыў, төңкеріў; ~ **деревья** ағашларды қулатыў; 2. что, разг. (беспорядочно складывать) қалай болса солай таслаў, әйтеўир салыў, әйтеўир таснаў; ~ **книги в ящик** китаптарды қутыға қалай болса солай таслаў; ~ **вещи в сундук** аршаға ўәжлерди әйтеўир салыў; 3. что, на кого-что, перен. разг. аударыў, жүклесі; ~ **вину на кого-л.** гүнаны басқа биреўге аударыў.

ВАЛИТЬ II несов. разг. 1. (идти толпой) ығыў, ығылысыў, қуылыў, топланып барыў; **народ** ~ **иа вокзал** халық вокзалға

қарап ығылысып атыр; 2. бурқыраў, буўдақлаў, буўдақланып шығып урыў, қуып турыў; ~ **густой снег** қалың қар қуып турды; **дым** ~ **из трубы** морыдан түтин буўдақлап шығып тур.

ВАЛИТЬСЯ несов. ауыў, қулаў, сулаў, түсіў; с **трёском** ~ **лишь деревья** ағашлар шартылдасып қулай баслады; **валится из рук** 1) келиспейди; 2) перен. жұмысқа қол бармайды; ~ **твся с ног** аяғында зорға турыў, әбден шаршаў, дәрманы кетиў.

ВАЛКНИЙ прил. ауғыш, қыйсайғыш; **ни шатко ни** ~ **о посев.** орта дәрмийан (соотв. аштан емлес көштен қалмас).

ВАЛОВОЙ прил. улыўма, жалпы, гүллен, барлық; ~ **ой доход** улыўма табыс; ~ **ая продукция** барлық өними.

ВАЛОМ нареч.: ~ **валить** жабылып шығыў, топарласып келиў; **навстречу** ~ **валил народ** қарсы алдыға халық жабылып шықты.

ВАЛТОРНА ж.с. валторна (дем менен шертетуғын музыкалық әсбап).

ВАЛТОРНИСТ м. валторнист, валторна шертіуші, валторнада ойнаушы.

ВАЛҮН м. валун, жумалақ тас.

ВАЛЬДШНЕП м. вальдшнеп (қус).

ВАЛЬС м. муз. вальс (1. **танец және бул танцаның музыкасы**; 2. **музыкалық шығарма**).

ВАЛЬСИРОВАТЬ несов. вальс ойнаў, вальс бийлеў.

ВАЛЬЦОВАТЬ несов. что, тех. вальцовкалаў, вальцовкалап жалпайтыў, жымыйтыў, женшиў.

ВАЛЬЦОВКА ж.с. тех. 1. (процесс) вальцовкалаў; ~ **кóжи терини** вальцовкалаў; 2. (машина) вальцовка.

ВАЛЬЦОВЧНЫЙ прил. тех. вальцовка жасайтуғын, вальцовкалайтуғын; ~ **цех** вальцовка жасайтуғын цех.

ВАЛЬЦОВЩИК м. вальцовщик, вальцовка жасайшы, вальцовкашы.

ВАЛЬЦОВЫЙ прил. тех. вальцовкалы, вальцовкалаўшы; ~ **ая мельница** вальцовкалаўшы қараз.

ВАЛЬЦЫ мн. тех. вальцалар (1. **хәр түрли материалларды жалпайтыў, женшиў ушын қолланылатуғын цилиндрли валлар**; 2. **тийкарғы ислейтуғын бөлми цилиндрли вальцалар болған станок**).

ВАЛЮТА ж.с. эк. 1. (денежная единица) валюта (пул бирлиги); 2. собир. (иностранные деньги) валюта (шет мәмлекет ақшасы); 3. (тип денежной системы) валюта (бир мәмлекеттиң ақша системасының түри); **золотая** ~ алтын валюта; **серебряная** ~ гүмис валюта.

ВАЛЮТНЫЙ прил. валюта...; валюталық; ~ **кризис** валюта кризиси; **курс** валюта курсы.

ВАЛЯЛЫЙ прил. жүн басыў..., жүн басатуғын; ~ **осе производство** жүн басыў өндириси; ~ **ая машина** жүн басатуғын машина.

ВАЛЯЛЫЩИК м. басыўшы (кийиз, байпақ хам т. б.).

ВАЛЯНЫЙ прил. басылып исленген; ~ **е сапоги** байпақ.

ВАЛЯТЬ *несов.* 1. *кого-что и без доп.* аўнатыў, думалатыў; ~ по снегу қарда аўнатыў; 2. *что басыў*; ~ *войлок* кийиз басыў; ~ *валенки* байпақ басыў; ◇ ~ *дурака* ақмақтың исин етиў.

ВАЛЯТЪСЯ *несов.* 1. аўнаў, аўнап жатыў, қулап жатыў, аўдарылып жатыў; *ребята* ~ *лись в траве* балалар шептиң үстинде аўнап жатты; ~ *ться в снегу* қарда аўнаў; 2. *разг. (лежать, бездельничая)* бийкар жатыў, қуры жатыў; ~ *ться на диване* диванда бийкар жатыў; 3. *разг.* жайрап жатыў, шашылып жатыў; *вещи* ~ *ются на полу* буйымлар полда шашылып жатыр; ◇ ~ *ться в ногах* аяғына жығылып жалыныў.

вам мест. личн. дат. п. от вы.

вами мест. личн. твор. п. от вы.

ВАНАДИЙ *м.* ванадий (химиялық элемент).

ВАНИЛИН *м.* ванилин (*ваниль* собықларында болатуғын жулар ийисли зат).

ВАНИЛЬ *жс.* ваниль (*тропиклик* өсімлик).

ВАНИЛЬНЫЙ *прил.* ваниль..., ванильди; ~ *й запах* ваниль ийиси; ~ *е сухари* ванильди сухарьлар.

ВАННА *жс.* *в разн. знач.* ванна; *детская* ~ *а* балалар ваннасы; *морские* ~ *ы* теңиз ванналары; *солнечные* ~ *ы* күн ванналары; *принять* ~ *у* ваннаға түсиў.

ВАННАЯ *жс.* ванна бөлмеси.

ВАНТЫ *мн. (ед. ванта жс.) мор.* ванталар (кемениң маш ағашын бекитип турыйшы жуўяқ арқанлар).

ВАР *м.* вар (қайнатылған қара май).

=**ВАР** *қайнатыў иси менен шұғылланатуғын адамды билдиретуғын қоспа сөзлердің екінши бөлеги, мыс.: пивовар* пиво ислеўши; *мыловар* сабын қайнатыўшы.

ВАРВАР *м.* 1. *ист.* варвар (әйлемге греклердің хәм римлилердің мәдениеті жағынан төмен басқа халықларға таққан атағы); 2. *перен.* турпайы; жаўыз, реймсиз; *фашистские* ~ *ы* фашист жаўызлары.

ВАРВАРИЗМ *м.* *лит.* варваризм (*шет тиллерден кирген сөз*).

ВАРВАРСКИЙ *прил.* 1. *ист.* варвар...; ~ *е племена* варвар урыўлары; 2. *перен.* турпайылық; жаўызлық; реймсизлик.

ВАРВАРСТВО *с.* турпайылық; жаўызлық; реймсизлик.

ВАРЕВО *с.* *разг.* пискен аўқат, жарма.

ВАРЕЖКА *мн. (ед. варажка жс.)* қолқап.

ВАРЕНЕЦ *м.* уйытқылы ыссы сүт.

=**ВАРЕНИЕ** *қайнатыў арқалы пайда болған аўқат затларын аңлататуғын қоспа сөзлердің екінши бөлеги, мыс.: сахароварение* қант қайнатыў; *мыловарение* сабын қайнатыў.

ВАРЕНИКИ *мн. (ед. вареник м.)* варениклер (*ишине иримшик ямаса жемис салынған пирожоклардың бир түри*).

ВАРЕНЬИЙ *прил.* писирілген, қайнатылып писирілген; ~ *ое* мясо қайнатылып писирілген ет.

ВАРЕНЬЕ *с.* мурабба; *варить* ~ *мурабба* қайнатыў; *пить чай* с ~ *м* чайды мурабба менен ишү.

ВАРИАНТ *м.* *в разн. знач.* вариант, түр; *рукописный* ~ *қол жазба* варианты; ~ *к первой главе* биринши бабына вариант; *есть два* ~ *а* *решения* *этой задачи* бул мәселени шығарыўдың еки варианты бар; *дебютный* ~ *шахм.* дебют варианты.

ВАРИАЦИОННЫЙ *прил.* вариациялық; ~ *ое* *исчисление мат.* вариациялық есаплаў.

ВАРИАЦИЯ *жс.* 1. (*видоизменение*) вариация, қубылыс, өзгерис; 2. *мн.* *вариации* вариациялар; *тема* с ~ *ми муз.* вариациялары бар тема.

ВАРИТЬ *несов.* 1. *что* писиріў, қайнатыў, таярлаў; ~ *мясо* геш писиріў; ~ *кофе* кофе таярлаў; ~ *варенье* мурабба қайнатыў; 2. *что, тех.* еритіў; ~ *сталь* полат еритіў; ◇ *желудок* хорошó *варит* ас қазан жақсы сиңиреди.

ВАРИТЬСЯ *несов.* писиріліў, қайнатылыў; ◇ ~ *в собственном соку* өз пуўында өзи писіў, өзи менен өзи болыў.

ВАРКА *жс.* 1. писиріў, қайнатыў, таярлаў; ~ *варенье* мурабба қайнатыў; 2. *тех.* еритіў; ~ *стали* полатты еритіў.

ВАРЬИРОВАТЬ *несов.* *что* өзгертіў, түрлендириў, қубылтыў; ~ *рассказ* гүрриңди өзгертіў.

вас мест. род., вин. и предл. п. от вы.

ВАСИЛЕК *м.* көк шешек.

ВАСИЛЬКОВЫЙ *прил.* қара көкшил; ~ *цвет* қара көкшил рең.

ВАССАЛ *м.* 1. *ист.* вассал (*орта әсирде Батыс Европадағы феодал — жер ийесі*); 2. *перен.* вассал (*ғарезли адам, ғарезли мәмлекет*); ~ *ы империализм* империализмнің вассаллары.

ВАССАЛЬНЫЙ *прил.* 1. *ист.* вассал..., вассаллық; ~ *ая зависимость* вассал ғарезлидиги; 2. *перен.* вассал..., вассаллы, ғарезли; ~ *ые страны* ғарезли еллер.

ВАТ *жс.* пахта; *пальто* на ~ *е* пахталы пальто.

ВАТАГА *жс.* *разг.* аламан, дүркін, топар; ~ *ребятишек* балалар дүркини.

ВАТЕРЛИНИЯ *жс.* *мор.* ватер сызығы (*кемениң қаниелли суйға батып турыйын көрсетип туратуғын сызык*).

ВАТЕРМАШИНА *жс.* *тех.* ватермашина, ийиріў машинасы.

ВАТЕРПАС *м.* *тех.* ватерпас (*горизонталь жазықтықты тексеріў ушын қолланылатуғын ең эпийайы әсбап*).

ВАТИН *м.* ватин (*астар менен тыстық арасына қойылатуғын жылы гезлем*).

ВАТМАНСКИЙ *прил.*: ~ *ая бумага* ватман қағазы (*жоқары сортлы қалың қағаз*).

ВАТНИК *м.* *разг.* гүпи; гүртеше, сырмақ.

ВАТНОВЫЙ *прил.* пахта..., пахталы; ~ *ое пальто* пахталы пальто; ~ *ое одеяло* көрпе, көрпеше.

ВАТРУШКА *жс.* *кул.* ватрушка (*ортасына иримшик ямаса мурабба салынған бөрек*).

ВАТТ *м.* ватт (*электр тоғының қуўатын өлшейтуғын бирлик*); *лампочка* в *сто* ~ *жүз ватты* лампочка.

ВАФЛЯ ж. вафля (*шатырашлы жука куйрак печенье*).

ВАХТА ж. в разн. знач. вахта; **трудова́я** ~а мийнет вахтасы; ~а **мира** паракатшылык вахтасы; **стоять на ~е мор.** вахтада туруу.

ВАХТЕНН|ЫЙ прил. мор. 1. вахта..., вахталык; ~ая служба вахталык хызмет; 2. (*дежурный*) вахтада туруушы, гүзеттүүши; ~ый радист гүзеттүүшин радист; 3. в знач. суц. м. **вахтенный** гүзеттүүши, караушы; **~ый журнал** вахта журналы.

ВАХТЕР, ВАХТЁР м. вахтер (*макемедеги гүзетши, карауыл*).

ВАШ (ва́ша, ва́ше; ва́ши) 1. мест. притяж. сизиц, сизики; ~ дом сизиц үй, сизиң жай; ва́ша кніга сизиң китабыңыз; ва́ши ве́щи сизиң затларыңыз; ва́ше письмо сизиң хатыңыз; 2. в знач. суц. с. ва́ше сизики; ва́шего мне не ну́жно сизики маған керек эмес; я зна́ю ме́ньше ва́шего мен сизикин аз билемен; 3. в знач. суц. мн. ва́ши тууысқанларыңыз, жақынларыңыз; **приве́т ва́шим** тууысқанларыңызга сәлем; ва́ши ви́зиралл сизиң жақынларыңыз утты; **~** ва́ше де́ло сизиң жумысыңыз; не ва́ше де́ло сизиң жумысыңыз эмес.

ва́ша мест. притяж. см. ваш.

ва́ше мест. притяж. см. ваш.

ва́ши мест. притяж. см. ваш.

ВАЯНИЕ с. скульптуралык шығармалар жасау.

ВАЯТЬ несов. что скульптуралык шығармалар жасау.

ВБЕГАТЬ несов. см. вбежа́ть.

ВБЕЖАТЬ сов. 1. жууырып кириу, келиу; ~ в дом үйге жууырып кириу; 2. (*взбежать*) жууырып минуу; ~ на ле́стницу баскышка жууырып минуу.

ВБИВАТЬ несов. см. вбить.

ВБИРАТЬ несов. от **вобра́ть**.

ВБИТЬ сов. что, во что қағып киргизиу, қағып апаруу; ~ гвоздь в стéну дийуалга мыйықты қағып киргизиу; **~** в голову кому-л. мийине сиңдиреу; ~ что-л. себе в голову мийинен шыкнайтууын етиу.

ВБЛИЗИ 1. нареч. (*близко*) жақын; жақында, жақын жерде; **рассмотре́ть** ~ жақын жерде туруп карау; 2. предлог с род. п. (*около, возле*) капталында, жанында, қасында; ~ от го́рода қаланың қасында.

ВБОК нареч. разг. бир қырын, бир шетке, бир жаққа, бир капталға; **смотре́ть** ~ бир қырын карау; **ли́ния пошла́** ~ сызық бир капталға кетти.

ВБРОД нареч. кешип; **перейти́ реку́** ~ дәрьяны кешип өтиу.

ВВАЛИВАТЬ несов. см. ввалить.

ВВАЛИВАТЬСЯ несов. см. ввалиться.

ВВАЛИТЬ сов. что, во что, разг. таслау, үйип таслау, аударып жиберуу; ~ ше́бень в яму шағыл тасларды шуқыра таслау.

ВВАЛИТЬСЯ сов. 1. во что, разг. (*упасть, провалиться*) қулап кетиу, жығылып кетиу, түсип кетиу; ~ **тсья** в яму шуқыра түсип кетиу; 2. шуқырайып кетиу, үңдирейип қалуу; у **большого** ~ **лись** глаза науқастың көзлери шуқырайып кеткен; 3. **перен. разг.** (*войти грузно*) сүзип кириу,

ентелеп кирип келиу; ~ **тсья** в ко́мнату өжиреге сүзип кириу.

ВВЕДЕНИЕ с. 1. иске асыруу; ~ **политехнического обучения** политехникалык оқууды иске асыруу; 2. (*вводная часть*) кирис сөз, сөз басы; ~ **к кніге** китапка кирис сөз; 3. (*отдел науки*) кириспе; ~ в языкознáние тил билимине кириспе.

ВВЕЗТИ сов. кого-что 1. алып келиу; ~ **дрова́ во двор** отынды хәулиге алып келу; 2. (*наверх*) тасып шығаруу; ~ **на гору** тауға тасып шығаруу.

ВВЕК нареч. разг. хеш қашан, қасла, мәңгилікке; я ~ **этого** не забуду мен хеш қашан буны умытпайман.

ВВЕРГАТЬ несов. см. **ввергнуть**.

ВВЕРГНУТЬ сов. кого-что, во что гириптар етиу, дуушакер қылуу, сазыуар етиу; ~ в **отчаяние** шыдамас жағдайға дуушакер қылуу.

ВВЕРЕНН|ЫЙ 1. прич. от **вверить**; 2. прил. офиц. исенип тапсырылған, қарамағындағы, исенилген; ~ **ое мне учрежде́ние** маған исенилген мәкеме.

ВВЕРИТЬ сов. кого-что, кому-чему исенип тапсыруу, исенип айтуу; ~ **тайну** другу сырын достына исенип айтуу.

ВВЕРИТЬСЯ сов. кому-чему толық исенпю, толық инаныу.

ВВЕРНУТЬ сов. что 1. (*винтит*) бурау, бурап киргизиу, таулау, таулап апаруу; ~ **лампочку** лампочканы таулап апаруу; ~ **шурүп** шүйди таулап киргизиу; 2. разг. (*в разговор*) қосыу, қыстыруу; ~ **словечко** сөз қосыу.

ВВЕРТЫВАТЬ несов. см. **ввернуть**.

ВВЕРХ нареч. 1. жоқары, жоқарыға; **подня́ться** ~ по ле́стнице басқыш бойынша жоқары көгерилуу; 2. (*по направлению к истоку*) өрге, өрине; **плыть** ~ по реке дәрьяның өрине жүзиу; **~** дном, ~ **ногами** астын-үстине, астан-кестен; **руки** ~! қолыңды көтер!

ВВЕРХУ нареч. жоқарыда, үстінде.

ВВЕРЯТЬ несов. см. **вверить**.

ВВЕРЯТЬСЯ несов. см. **ввериться**.

ВВЕСТИ сов. 1. кого-что киргизиу, киргизип жиберуу, алып келиу; ~ в дом 1) үйге киргизиу; 2) (*познакомить*) таныстыруу; ~ **гостя** в дом қонақты үйге киргизиу; 2. *кого-что* (*вовлечь*) гириптар етиу, ушыратуу, дуушар етиу; ~ в **расход** шығынға ушыратуу; 3. *что* (*установить, внедрить*) орнатуу, киргизиу, енгизиу; ~ **новый** закон жаңа закон киргизиу; ~ в **употребление** қоллануға енгизиу; ~ **суровую дисциплину** қатаң тәртип орнатуу; 4. беруу, түсиреу, қосыу; ~ в **действие** **нобвую шахту** жаңа шахтаны иске қосыу; ~ **электростанцию** в эксплуатацию **электростанцияны** пайдалануға беруу; **~** **кого-л. во владение** **чем-л. юр. бирейди** мүлктің рәсмий түрде ийеси етиу; ~ **кого-л. в курс** **дела бирейди** истиң жөни менен таныстыруу.

ВВИДУ предлог с род. п. (*по причине чего-л.*) еске алып, себепли, сонлықтан, болғанлықтан; ~ **этого** усы себепли; ~ **того́, что...** ушын, ...себепли; ~ **моего** **отсу́тствия**

мениң жоқ болганлыгыман; ~ **отсутствия** доказательств дәлиллер жоқ болганлыгынан.

ВВИНТИТЬ сов. что см. **ввернуть** 1.

ВВИНЧИВАТЬ несов. см. **ввинтить**.

ВВОД м. 1. киргизийү, иске қосыу; ~ в действии новых предприятий жаңа кәрханаларды иске киргизийү; 2. тех. (устройство) киргизийү, орнатыу (электр, телефон сымларын, газ трубаларын ҳам т. б. бир нәрсениң ишине өткерийү ушын исленген қурылыс).

ВВОДИТЬ несов. см. **ввести**.

ВВОДН||ЙИЙ прил. 1. киргизетуғын, орнататуғын; ~ **о е отвёрстие** киргизетуғын тесик; 2. (вступительный) кирис..., кириспе; ~ **ая статья** кириспе мақала; $\diamond$ ~ **о е слово** грам. кириспе сөз; ~ **о е предложение** грам. кириспе гәп.

ВВОЗ м. 1. (действие) келтириу, әкелю; ~ **товаров** товарларды әкелю; 2. эк. (импорт) сырттан әкелю, сырттан алынатуғын, сырттан тасыу.

ВВОЗИТЬ несов. см. **ввезти**.

ВВОЗН||ЙИЙ прил. сырттан әкелинетуғын, сырттан алынатуғын, сырттан тасылатуғын; ~ **ый товар** сырттан әкелинетуғын товар; ~ **ая пошлина** эк. сырттан әкелинетуғын заттың бажы.

ВВОЛЮ нареч. разг. см. **вдоль**.

ВВОСЬМЕРО нареч. сегиз есе, сегиз рет, сегиз мәртебе.

ВВОСЬМЕРОМ нареч. сегиз адам болып, сегиз киши болып.

ВВЫСЬ нареч. жоқарыға, аспанға, шыңға; **самолёт** поднялся ~ **самолёт** аспанға көтерилди.

ВВЯЗАТЬ сов. 1. что, во что тоқыу, өрп шығыу, тоқып жамәу; ~ **пятаку** в чулок чулоктың ултанын тоқып жамәу; 2. кого-что, перен. разг. (вплетать) қатнастырыу, суғылыстырыу, шатастырыу, араластырыу; ~ **кого-л.** в неприятную историю **бирейди** жаман бир ўақыяға шатастырыу.

ВВЯЗАТЬСЯ сов. во что, разг. қатнасыу, суғылысыу, шатасыу, араласыу; ~ в чужой разговор **бирейдің** әңгемесине араласыу.

ВВЯЗЫВАТЬ несов. см. **ввязать**.

ВВЯЗЫВАТЬСЯ несов. см. **ввязаться**.

ВВИБ м. майысқан жер, ийилген жер.

ВВИБАТЬ несов. см. **вогнуть**.

ВВИБАТЬСЯ несов. см. **вогнуться**.

ВВГЛУБЬ нареч. тереңдигин, түбин; **измерить** **өзеро** ~ **көлдің** тереңдигин өлшеу.

ВВГЛЯДЕТЬСЯ сов. в кого-что тигилип қарау, нәзерлеп қарау, көз айырмай қарау, сер салып қарау; **пристально** ~ айырықша тигилип қарау.

ВВГЛЯДЫВАТЬСЯ несов. см. **вглядеться**.

ВВГОНЯТЬ несов. см. **вогнать**.

ВВГРЫЗАТЬСЯ несов. см. **вгрызться**.

ВВГРЫЗТЬСЯ сов. во что, разг. тислесип таласыу, шайнасыу.

ВВДАВАТЬСЯ несов. см. **вдаться**; ~ в крайности **женсиз** кетю; ~ в подробности **дым** қалдырмай тексеристирю.

ВВДАВИТЬ сов. что, во что иймейтю, майыстырыу, жымырыу (вмять); қысып

киргизю, тығып киргизю, басып киргизю (**вжаты**).

ВВДАВИТЬСЯ сов. во что иймейлину, майысылу, жымырылу (**вмяться**); қысылып киргизилиу, тығылып киргизилиу, басып киргизилиу (**вжатысь**).

ВВДАВЛИВАТЬ несов. см. **вдавить**.

ВВДАВЛИВАТЬСЯ несов. см. **вдавнться**.

ВВДАЛБЛИВАТЬ несов. см. **вдолбить**.

ВВДАЛЕКЕ нареч. см. **вдали**.

ВВДАЛИ нареч. узақта, алыста, жырақта, аўлақта; ~ **виднелась** **деревня** узақта аўыл көринди; ~ **чернел** **лес** алыста тоғай қарауытып көринди; ~ **от родных** туысқанлардан узақта.

ВВДАЛЬ нареч. узаққа, жыраққа, алысқа; **смотреть** ~ алысқа қарау.

ВВДАТЬСЯ сов. во что ишине кирип кетю; **море** **вдалось** **глубоко** в сүшу теңиз қурғақлыққа кирип кеткен; $\diamond$ ~ в обман алданыу, алданыуға берилиу.

ВВДВИГАТЬ несов. см. **вдвигнуть**.

ВВДВИГАТЬСЯ несов. см. **вдвигнуться**.

ВВДВИНУТЬ сов. что, во что күш пенен қозғалтыу, ийтерип апарыу.

ВВДВИНУ||ТЬСЯ сов. во что күш пенен қозғалыу, күш пенен апарылу; **ящик** с **трудом** **влясь** в стол **ящик** күш пенен столға апарылды.

ВВДВОЕ нареч. 1. (в два раза) еки есе, еки мәртебе; ~ **сильнее** еки есе күшли; ~ **меньше** еки есе аз; **увеличить** ~ еки есе көбейтю; 2. (пополам) еки қабатлап, еки бүклеп; **сложить** **письмо** ~ **хатты** еки бүклеп қойю.

ВВДВОЕМ нареч. екеу, екеу болып, екеу-леп, екеумиз; **жить** ~ екеуи турю.

ВВДВОИНЕ нареч. еки есе, еки есе көп, еки есе артық; **заплатить** ~ еки есе көп төлеу.

ВВДЕВАТЬ несов. см. **вдеть**.

ВВДЕВАТЬСЯ несов. см. **вдётся**.

ВВДЕВЯТЕРО нареч. тоғыз есе, тоғыз рет; ~ **меньше** тоғыз есе аз.

ВВДЕВЯТЕРОМ нареч. тоғыз адам болып, тоғыз киши болып.

ВВДЕЛАТЬ сов. что, во что орнатыу, қондырыу, салдырыу; ~ **камень** в кольцо жүзикке қас қондырыу; ~ **дно** в ведро шелекке түп салдырыу.

ВВДЕЛЫВАТЬ несов. см. **вдёлать**.

ВВДЕРГИВАТЬ несов. см. **вдёрнуть**.

ВВДЕРНУТЬ сов. что, во что киргизю, өткизю; ~ **шнурки** в **ботинки** **ботинканың** бауларын өткизю.

ВВДЕСЯТЕРО нареч. он есе, он рет, он мәртебе; **сократить** **расходы** ~ **шығынларды** он есе қысқартю.

ВВДЕСЯТЕРОМ нареч. он адам болып, он киши болып.

ВВДЕТЬ сов. что, во что өткерип алыу, сабақлау, сабақлап алыу; ~ **нитку** в иглу **күш** ийнени сабақлау.

ВВДЕ||ТЬСЯ сов. во что өткерилиу, сабақланыу; **нитка** **влясь** в иглу **сабақ** ийнениң кезинен өткерилди.

ВВДОБАВОК нареч. разг. оның үстине, оған қосымша.

ВВДОВА ж. жесир, тул хаял.

ВДОВЕТЬ *несов.* тул қалыу, жесир қалыу (о женщине); бойдақ қалыу (о мужчине).

ВДОВЕЦ *м.* бойдақ (жаалы өлген).

ВДОВИЙ *прил.* жесирлик, туллық.

ВДОВОЛЬ *нареч.* 1. (волю) мейлинше, әбден, мийри қанғанша, мейли қанғанша, қалегенше, еркинше, тилегенінше; ~ нагуляться қалегенінше қыдырыу; 2. (в изобилии) көп, мол; у нас всего ~ бизде барлығы мол, бизде барлық зат мол.

ВДОВСТВО *с.* тулшылық, жесирлик (женщины); бойдақлық (мужчины).

ВДОГОНКУ *нареч.* разг. артынан, кейнінен, изінше, изінен; крикнуть ~ изінен бақырыу.

ВДОЛБИТЬ *сов.* что, кому, разг. сиңдириу, мыжып уғындырыу, зорға түсіндириу; ~ себе в голову өзіннің мийине куйыу.

ВДОЛЬ 1. *нареч.* бойына, узынына, узышығына, узыны бойына; разрезать материю ~ геэлемені узынына кесіу; ~ по дороге жол бойыпша; 2. *предлог с род. п.* бойлай, бойы менен жағалап, жағалап, бойлап; идти ~ берега жаға бойлап жүриу; ◇ ~ и поперёк 1) (во всех направлениях) хәмме тәрәпин, барлық жерин; изъездит страну ~ и поперёк елдің барлық жерлерин айлану шығыу; 2) (до подробностей) бастан аяғына, майда-шуйдесине, дым жақсы; изучит книгу ~ и поперёк китапты бастан аяғына шекем изертлеу, үйреніу.

ВДОХ *м.* ишине дем алыу, ишине демди тартыу; сделать ~ ишине дем алыу.

ВДОХНОВЕНИЕ *с.* йош, рух; поэтическое ~ шайырлық йош; работать с ~ м рухланып ислеу.

ВДОХНОВЕННЫЙ *прил.* йошлы, рухлы; ~ труд йошлы мийнет.

ВДОХНОВИТЕЛЬ *м.* йошландырыушы, рухландырыушы.

ВДОХНОВИТЕЛЬНИЦА *женск.* от вдохновитель.

ВДОХНОВИТЬ *сов.* 1. кого-что йошландырып жиберіу, йош берип жиберіу, рухландырып жиберіу, рухын кетерип жиберіу; ~ поэта шайырға йош берип жиберіу; 2. кого, на что рухландырып жиберіу, рухын кетерип жиберіу, рухландырыу, йошландырыу; ~ на подвиг ерликке рухландырып жиберіу, мәртликке рухландырыу.

ВДОХНОВИТЬСЯ *сов.* чем и без доп. йошланыу, йошланып кетиу, рухланып кетиу, рухы кетерилип кетиу, рухланыу.

ВДОХНОВЛЯТЬ *несов.* см. вдохновить.

ВДОХНОВЛЯТЬСЯ *несов.* см. вдохновиться.

ВДОХНУТЬ *сов.* 1. что дем алыу, дем тартыу, хауа жутыу; ~ свежий воздух таза хауа жутыу; 2. что, в кого-что, перен. оятыу, оятып жиберіу, қозғалтып жиберіу, тәсир етиу; ~ мужество в кого-л. бирейдің қахарманлық сезимин оятыу.

ВДРЕБЕЗГИ *нареч.* күл-талқан етип, пашақ-пашақ етип, тас-талқан етип; разбить ~ күл-талқан етип сындырыу; ◇ ~ пьяный ес-түсин билмеген мас.

ВДРУГ *нареч.* күтпегенде, қәпелімде, бирден, тосыннан, ойламаған жерден; ~ раздался выстрел қәпелімде мылтықтың дауысы шықты.

ВДРЫЗГ *нареч.* см. вдребезги.

ВДУВАНИЕ *с.* үрлеу, үплёу.

ВДУВАТЬ *несов.* см. вдувать.

ВДУМАТЬСЯ *сов.* во что ойланып керіу, түснiп алыу, әбден ойлау, терең ойланыу; ~ в смысл статьи мақаланың мәнісине түснiп алыу.

ВДУМЧИВО *нареч.* ойланып, терең ойланып.

ВДУМЧИВОСТЬ *ж.* ойланыушылық, терең ойлаушылық.

ВДУМЧИВЫЙ *прил.* 1. (глубоко вникающий) терең ойлаушы, ойлап ислеуші; ~ый работник ойшыл хызметкер; 2. (выражающий вдумчивость) ойлы; ~ое лицо ойлы жүз.

ВДУМУВАТЬСЯ *несов.* см. вдуматься.

ВДУНУТЬ *сов.* и однокр. что үрлеп жиберіу, үплеп жиберіу.

ВДУТЬ *сов.* что, во что үрлеу, үплеп жел беріу, үплеп толтырыу.

ВДЫХАНИЕ *с.* дем алыу, ишине дем тартыу.

ВДЫХАТЕЛЬНЫЙ *прил.* дем алыу..., дем тартыу..., дем тартатуғын; ~ое движение дем алыу хәрекеті.

ВДЫХАТЬ *несов.* см. вдыхнуть 1.

ВЕГЕТАРИАНЕЦ *м.* вегетарианшы (вегетарианшылықтың тәрәпдары).

ВЕГЕТАРИАНСКИЙ *прил.* вегетарианлық.

ВЕГЕТАРИАНСТВО *с.* вегетарианшылық (тек өсімлик хәм сүт азықлары менен айтқатланышылық).

ВЕГЕТАТИВНЫЙ *прил.* биол. вегетативлик; ~ая нервная система физиол. вегетативлик нерв системасы; ~ое размножение биол. вегетативлик өсип-өниу.

ВЕГЕТАЦИОННЫЙ *прил.* бот. вегетациялық; ~ период вегетациялық дәуір.

ВЕГЕТАЦИЯ *ж.* бот. вегетация (өсімликтің көгеріуі хәм өсіп жетісіуі).

«ВЕД қоспа сөзлердің билімінің бир тарауындағы қәнигені билдиретугын екінші бөлеги, мыс.: литературовед әдебиет изертлеуші.

ВЕДАТЬ *несов.* 1. чем (заведовать, управлять) басқарыу, менгеріу, алып барыу; он ~ет отделом ол бөлімді басқарады; 2. что, уст. (знать) билю, хабары болыу.

ВЕДЕНИЕ *с.* қарауы, қарамағы; быть в чьём-л. ~и бирейдің қарамағында болыу.

ВЕДЕНИЕ *с.* басқарыу, жүргізіу, алып барыу; ~ хозяйства хожалықты басқарыу; ~ судебного дела судлық ислерди алып барыу; ~ войны урыс жүргізіу; ему было поручено ~ протокола оған протоколды алып барыу тапсырылған еді.

«ВЕДЕНИЕ қоспа сөзлердің илим атларын ямаса тарауларын билдиретугын екінші бөлеги, мыс.: машиноведение машино таныу; обществоведение жәмийет таныу.

ВЕДЕРНЫЙ *прил.* 1. шелек..., шекер...; 2. (вместимостью в ведро) бир шелеклик, бир шелек алатуғын; ~ самовар бир шелеклик самовар.

ведётся наст. вр. от *вестись*.

ВЕДОМ||О: с ~а рухсаты менен, билдирип; без ~а рухсатсыз, билдирмей.

ВЕДОМОСТЬ ж. 1. ведомость; расчётная ~ есаплау ведомосты; платёжная ~ төлеу ведомосты; 2. мн. ведомости (периодическое издание) ведомосталар; **Ведомости** Верховного Совета СССР СССР Жокарғы Советиниң Ведомостылары.

ВЕДОМСТВЕНН||ЫЙ прил. ведомствольк; ~ое подчинение ведомствольк бағыныу.

ВЕДОМСТВО с. ведомство (мамлекетлик басқаруыдың тарауы ҳәм оған хызмет ететуғын мәкемелердиң системасы); **военное** ~ әскерий ведомство.

ВЕДОМЫЙ 1. прич. от *вести*; 2. прил. жетекши, баслаушы, алып барушы; ~ самолёт баслаушы самолёт.

ВЕДР||О с. 1. шелек, шекер; 2. (мера жидкостей) бир шелек (бочканың $\frac{1}{40}$ барабар русстың суйықлық өлшеми — 12 л шамасында); $\diamond$ дождь льёт как из ~а жауын шелеклеп қуйып тур.

ведь, ведёшь и т. д. наст. вр. от *вести*.

ВЕДУЩИЙ 1. прич. от *вести*; 2. прил. (идуший впереди) жетекши, баслап барушы, басқарушы, алып барушы; ~ий самолёт баслап барушы самолёт; 3. прил. перен. (главный) баслы, тийкаргы; ~ая отрасль промышленности санааттың тийкаргы тарауы; играть ~ую роль баслы рольди ойнау.

ВЕДЬ 1. частица ғой; ~ это неправда? бул надурис ғой?; ~ это всем известно бул хәммеге мәлим ғой; ~ ты исполнишь своё обещание? сен өзиңниң үденди орындайсаң ғой?; 2. союз ақыр, өйткени; он лежит, ~ он ещё болен ол жатыр, өйткени ол еле ауырыу; ведь нас, ~ ты знаешь дорбуг бизди алып бар, өйткени сен жолды билесең; идите в класс, ~ звонок уже был класска кириңиз, ақыры звонок болды ғой.

ВЕДЬМА ж. 1. (в народных поверьях) албаслы, мәстан, жалмауыз; 2. (о злой женщине) бийхая, көк бет.

ВЕЕР м. желпиуиш.

ВЕЕРОБРАЗНЫЙ прил. желпиуиш сыяқлы, желпиуишке усаған.

ВЕЖЛИВО нареч. сыпайылық пенен, сыпайы түрде, әдеплилик пенен, әдепли түрде.

ВЕЖЛИВОСТЬ ж. сыпайылық, әдеплилик.

ВЕЖЛИВЫЙ прил. сыпайы, сыпайылық, әдепли, әдеплилик; ~ий человек әдепли адам; ~ое обращение сыпайы мәмиле.

ВЕЗДЕ нареч. барлық жерде, хәмме жерде, ҳәр жерде; ~ и всюду барлық жерде; ~ кипит работа жұмыс барлық жерде гүжип атыр.

ВЕЗДУЩИЙ прил. гезбе, жел аяқ, гезенде.

ВЕЗДЕХОД м. вездеход (жолсыз, қыйын жерлерден жүретуғын автомобиль).

ВЕЗДЕХОДНЫЙ прил. барлық жерден жүретуғын, жолсыз жүретуғын; ~ая машина барлық жерден жүретуғын машина.

ВЕЗ||ТІ *несов.* 1. *кого-что* апаруу, тасуу, тартуу, алып баруу (туда); алып келиуу, тийеп алып келиуу (сюда); парохд ~ёт большой груз парохд үлкен жүк алып киятыр; 2. *безл. кому-чему, в чём и без доп.*, разг. оңына түсиу, иси келисиу, сәти түсиу, жолы болуу; ему ~ёт опын иси келисе береди.

вей I, вейте повел. накл. от *вэять*.

вей II, вейте повел. накл. от *вить*.

ВЕК м. 1. (столетие) әсир, дәуір; двадцатый ~ жигирмаланшы әсир; в прошлом веке өткөп әсирде; 2. (эпоха) заман, дәуір. әсир; каменный ~ тас дәуири; средние ~а орта әсирлер; 3. разг. (жизнь) өмир. өмир бойы; на моём ~у мениң өмиримде; прожить свой ~ өз өмирин жасап өткеруу, он весь свой ~ трүдится ол өмир бойы мийнет етеди; 4. разг. (длительное время) көп заман, узақ уақыт, көп уақыт; мы с тобой ~ не виделись биз екеуимиз көптен бери көрискенимиз жоқ; $\diamond$ на веки вечные өмирлик; в кои-то веки анда-санда, жүдә сийрек.

ВЕКИ мн. (ед. веко с.) қабақ.

ВЕКОВЕЧНЫЙ прил. әсирлерден бери келатырған, өмирлик, мәңгилик, өлмейтуғын.

ВЕКОВОЙ прил. мәңги, мәңгилик, атам заманғы, әсирлер бойы, әзелден бери; ~ой дуб бир әсир жасаған емен; ~ые чаяния народа халықтың әсирлер бойғы әрманы.

ВЕКСЕЛ||Ь м. вексель (қарыздарлық документ); уплатить по ~ю вексель бойынша төлеу; учесть ~ь вексельди есаплау.

ВЕКСЕЛЬНЫЙ прил. вексель..., вексельлик.

ВЕКТОР м. мат. вектор (белгиди жағдайға хәм бағдарға ийе болған туйры сызықтың кесиндиси).

ВЕЛЕНИ||Е с. буйрық, хәмир, талап; по ~ю сәрдқа жүректиң буйрығы бойынша; $\diamond$ по шүщему ~ю погов. өзинен-өзи.

ВЕЛЕ||ТЬ *сов. и несов.* (прош. вр. только сов.) кому-чему буйыруу, хәмир етиу, тапсыруу; он ~л мне сходить в школу ол маған мектепке барып келиуди тапсырды.

ВЕЛИКАН м. бойы узын адам, гидиман, нәхән; дәу, алып (сказочный).

ВЕЛИК||ИЙ прил. 1. уллы; Великая Октябрьская социалистическая революция Уллы Октябрь социалистлик революциясы; Великая Отечественная война Уллы Уатандарлық урыс; великие державы уллы мәмлекетлер; ~ий учёный уллы билимпаз; 2. (огромный) нәхән, зор, уллы, жүдә үлкен; к ~ому счастью уллы қууанышқа; 3. только в кратк. форме велик, велика, велико үлкен, гидиман, кең; ботинки ему велики оған ботинкалар жүдә хәм үлкен; $\diamond$ ~ое множество жүдә хәм көп; (не) велика важность әҳмийети аз; от мала до ~а үлкен кишисине дейин; жас демей, ғарры демей; жас баладан картайған ғаррыға дейин.

ВЕЛИКОВОЗРАСТНЫЙ, ВЕЛИКОВОЗРАСТНЫЙ прил. жасы өтискен, жасы асып кеткен.

ВЕЛИКОДЕРЖАВНЫЙ прил. үстемшлик, ҳакимшилик; ~ шовинизм уллы мәмлекетлик шовинизм.

ВЕЛИКОДУШИЕ с. кең пейиллик, ақ кеуиллик, қайырқомлык.

ВЕЛИКОДУШНОСТЬ с. кең пейиллик, ақ кеуиллик етиў, қайырқомлык етиў.

ВЕЛИКОДУШНО нареч. кең пейиллик етип, ақ кеуиллик етип, қайырқомлык етип.

ВЕЛИКОДУШНЫЙ прил. кең пейилли, кең пейиллилик, ақ кеуил, қайырқом; ~ человек кең пейилли адам; ~ поступок қайырқомлы ис.

ВЕЛИКОЛЕПИЕ с. гөззаллык, әжайып сулуўлык, саўлатлы.

ВЕЛИКОЛЕПНЫЙ прил. 1. (роскошный, пышный) гөззал, әжайып, саўлатлы безелген; 2. (прекрасный, отличный) күта жақсы, аса артықмаш; он ~ организатор ол күта жақсы шөлкемlestириўши.

ВЕЛИКОСВЕТСКИЙ прил. уст. ақ сүйек... (жоқары дворянлық жәмийетке тән ҳәм соның менен байланыс).

ВЕЛИЧАВОСТЬ ж. салтанатлылык, көтерикчилик.

ВЕЛИЧАВЫЙ прил. салтанатлы, көтерикчилик.

ВЕЛИЧАЙШИЙ превосходств. ст. от прил. великий ең үлкен, ең уллы; событие ~ей важности әҳмиyeti уллы ўақия.

ВЕЛИЧАТЬ несов. кого-что 1. кем-чем (называть) атаў, иззетлеп айтыў; ~ отцом әкем деп иззетлеп айтыў; 2. уст. (чествовать) қутлықлаў; ~ жениха с невестой күйеуи менен қалыңлығын қутлықлаў.

ВЕЛИЧЕСТВЕННЫЙ прил. уллы, салтанатлы; шөўкетли; ~ая программа строительства коммунизма коммунизмди қурыўдың уллы программасы.

ВЕЛИЧЕСТВО с. (titulование монархов и их жён) уллы патша, уллы дәреже; Ваше ~ Уллы патшамыз.

ВЕЛИЧИЕ с. уллылык, салтанатлылык; исполненный ~я салтанатлы түрде; во всем своём ~и барлық өзиниң салтанатлылығында.

ВЕЛИЧИНА ж. 1. (размер, объём) муғдар, көлем, үлкенлик, үлкен-кишилик; ~ комнаты өжирениң үлкенлиги; 2. мат., физ. муғдар, шам; постоянная ~ турақлы муғдар; переменная ~ ауыспалы муғдар; 3. перен. атақлы адам, белгили адам, көрнекли адам; он крупная ~ в науке ол илимде атақлы адам.

ВЕЛО қоспа сөзлердиң «велосипедли» деген мәнини билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: велозавод велозавод, велосипед заводы.

ВЕЛОДРОМ м. велодром (велосипед жарысы ушын арналы исленген спортлық қурылыс).

ВЕЛОСИПЕД м. велосипед.

ВЕЛОСИПЕДИСТ м. велосипедши, велосипед айдаўшы.

ВЕЛОСИПЕДИСТКА женск. от велосипедист.

ВЕЛОСИПЕДНЫЙ прил. велосипед..., велосипедли; ~е го́нки велосипед жарыслары.

ВЕЛОСПОРТ м. велосипедлик спорт, велосипед спорты.

ВЕЛОТРЕК м. велосипедлик трек (велосипед жарысын өткерийге арналған жол).

ВЕЛЬБОТ м. мор. вельбот (жеңил ҳәм тез жүргизи сүйир тумсықлы қайық).

ВЕЛЬВЕТ м. ший мақпал.

ВЕЛЬВЕТОВЫЙ прил. ший мақпал...; ший мақпалдан тигилген; ~ое платье ший мақпалдан тигилген көйлек.

ВЕЛЬМОЖА м. 1. уст. мырза, төре; 2. перен. менмен, төкаббир адам.

ВЕЛЮР м. велюр (қалың түкли маўыты).

ВЕНА ж. анат. вена, көк тамыр, көк қан тамыры.

ВЕНГЕРСКИЙ прил. венгер..., Венгрия...; ~ язык венгер тили.

ВЕНГРЫ мн. (ед. венгр м., венгерка ж.) венгрлер, Венгрия халқы (Венгрияда тұрыўшы негизги халық).

ВЕНЕРИЧЕСКИЙ прил. мед.: ~е болезни соз кеселлер.

ВЕНЕЦ м. 1. (корона) таж; золотой ~ец алтын таж; надеть ~ец таж кийиў; 2. церк. неке қыйыў; идти под ~ец күйеуге шығыў, байға тийиў; 3. астр. венец (күнниң, айдың ямаса жұлдызлардың айналасындағы жақты сәйле); 4. уст. см. венок; 5. стр. қатар (бир-бириниң үстине салынған); ♦ конец — всему делу ~ец посл. ис питсе сәтли болар.

ВЕНЗЕЛЬ м. вензель (биреўдиң өз аты менен атасы атының ямаса еки аттың нағыс түрде жазылған бас ҳәриби).

ВЕНИК м. сипсе.

ВЕНОЗНЫЙ прил. анат. вена..., көк тамыр..., көк қан тамырлы; ~ая кровь көк тамыр қаны.

ВЕНОК м. венок, шәмен; лавровый ~ лавр веноги.

ВЕНТИЛИРОВАТЬ несов. что самаллатыў, ҳаўаны тазартыў; ~ помещению өжирениң ҳаўасын тазартыў.

ВЕНТИЛЬ м. вентиль (суйықлықтың, пуйдың, газлардың ҳәм т. б. басымын өңгелеп ҳәм жаўып туратуғын клапан).

ВЕНТИЛЯТОР м. вентилятор, самаллатқыш; электрический ~ электр вентиляторы.

ВЕНТИЛЯЦИОННЫЙ прил. вентиляция..., самаллатқыш...; ~е приборы вентиляция қураллары.

ВЕНТИЛЯЦИЯ ж. 1. (действие) вентиляциялаў, самаллатыў, ҳаўа тазартыў, ҳаўа алмастырыў; 2. (система) вентиляция; установить ~ю вентиляция орнатыў.

ВЕНЧАЛЬНЫЙ прил. неке қыйыў, неке қыйыўға арналған; ~ый обряд неке қыйыў дәстүри; ~ое платье неке қыйыўда қийетуғын көйлек.

ВЕНЧАНИЕ с. 1. уст. (коронование) таж кийгизиў, тахтқа отырғызыў; 2. церк. (бракосочетание) неке қыйыў.

ВЕНЧАТЬ 1. сов. и несов. кого, ист. (на царство) таж кийгизиў, тахтқа мингизиў; 2. несов. кого, церк. (сочетать браком) неке қыйыў; ♦ конец — ет дело питкен истиң изи сәтли болар.

ВЕНЧАТЬСЯ 1. *сов. и несов. на что, ист. (короноваться)* таж кийгизилиў, тахтакча мингизилиў; 2. *несов. с кем и без доп., церк. (советаться браком)* неке кыйылыў.

ВЕНЧИК м. бот. гүлдиң тажы.

ВЕПРЬ м. қабан, жалгызақ.

ВЕР||**А** жс. 1. (*убежденность, уверенность*) исеним, исениў, исениўшилиқ; ~а в успех дела истиң табыслы болыўына исениў; ~а в свою правоту өзиниң ҳақ екенине исениў; ~а в победу жеңиске исениўшилиқ; 2. *ред. дин; 3. разг. (Доверие)* инаныў; **принять на ~у** инаныў, исениў, ҳақыйқат деп қабыллаў.

ВЕРАНДА жс. веранда (*дийўал бойлап салынған терезели бастырма*).

ВЕРБА жс. қызыл тал.

ВЕРБАЛЬН||**ЫЙ** прил. аўызша, қуры сөз бенен айтылған; **~ая нота** дип. қол қойылмаған нота.

ВЕРБЕНА жс. вербена (1. *шепли декоратив өсімлик; 2. субтропиклик пүталық*).

ВЕРБЛЮД м. түйе; **одноробый** ~ нар, бир өркешли түйе; **двугорбый** ~ айыр, қос өркешли түйе.

ВЕРБЛЮДИЦА жс. иңген, мая.

ВЕРБЛЮЖ||**ИЙ** прил. түйе...; түйе жүнинен исленген; ~е одеяло түйе жүнинен исленген одеяло.

ВЕРБЛЮЖИНА жс. 1. (*мясо*) түйе ети, түйе геши; 2. (*шкура*) түйе териси.

ВЕРБЛЮЖОНОК м. бота, боталақ.

ВЕРБОВАТЬ несов. *кого-что* тартыў, жыйпаў, иске алыў, иске тартыў, иске қабыллаў; ~ **рабочих** рабочийларды иске қабыллаў.

ВЕРБОВКА жс. тартыў, жыйпаў, иске алыў, иске тартыў, иске қабыллаў.

ВЕРБОВОЧНЫЙ прил. иске тартатуғын, жыйнаутуғын, иске алатуғын, иске қабыллайтуғын.

ВЕРБОВЩИК м. тартыўшы, жыйнаўшы, иске алыўшы, иске қабыллаўшы.

ВЕРБОВЩИЦА женск. от **вербовщик**.

ВЕРДЫК м. юр. хуким, қарар (*судта*); **оправдательный** ~ ақлаў хукими.

ВЕРЕВКА||**А** жс. жип, арқан, баў; **~и** ~и из *кого-л. биреўге* қалегенин ислетиў.

ВЕРЕВОЧНЫЙ прил. жип..., арқан...; жиптен исленген, арқаннан исленген; ~ая **лестница** жиптен исленген зәтти.

ВЕРЕНИЦА||**А** жс. дизбек, дизбеклескен, тиркескен, қатарласқан, қатар дизилген, шубырған; **утки летят ~ей** үйреклер қатар дизилип ушады; **~а мысли** шубырған ойлар, шубырған пикирлер.

ВЕРЕСК м. вереск (*барха көк реңде тиратуғын өсімлик*).

ВЕРЕТЕНО с. уршық, ийик.

ВЕРЕЩАТЬ несов. шырылдаў, ызылдаў.

ВЕРЗЫЛА м. и жс. разг. собырайған, дардыйған адам, сырықтай узын.

ВЕРИТЕЛЬНЫ||**Й** прил.: ~е грамоты дип. исеним грамоталар.

ВЕРИТЬ||**ИТЬ** несов. в *кого-что, кому-чему* инаныў, исениў; **я емү ~ю** мен оған исе-

немен; ~ить **другу** досқа исениў; ~ить в **наряд** халыққа исениў; ~ить на **слово** сөзине исениў; ~ить в **успех борьбы** гүрестиң табыслы болыўына исениў; ~ить в **приметы** ырымларға исениў; **~и** не ~ить своим **глазам** жүдә хәм хайран қалыў.

ВЕРИТЬ||**БСЯ** несов. *кому-чему, безл.* исениў, инаныў; **мне не ~ся, что это правда** буның раслығына мен исеве алмайман; **с трудом ~ся в это** буған бирден исениўге болмайды.

ВЕРМИЩЕЛЬ жс. вермишель.

ВЕРНЕЕ 1. *сравнит. ст. от прил. верный и нареч. верно* туўрырақ, дурысырақ; 2. в **знач. вводн. сл.** анығырақ айтқанда, дурысында, анығын айтқанда; ~ **говорю** анығырақ айтқанда.

ВЕРНО нареч. 1. (*правильно*) туўры, шын, дурыс, хақыйқат; он **написал ~** ол дурыс жазды; 2. (*преданно*) турақлы, садық, берилип, шын; 3. в **знач. вводн. сл.** мүмкин, дурысында да, ырасында да, шынында да, ихтимал; он, ~, не **придет** ол, мүмкин, келмес; **~ с подлинным** ~ түп нускасы менен туўры.

ВЕРНОПОДДАННЫЙ прил. *уст.* 1. садық бенде болған, шын берилген; 2. в **знач. суц. м.** **верноподданный** и жс. **верноподданная** садық, шын берилген адам.

ВЕРНОСТЬ жс. 1. (*преданность*) турақлылық, садықлық, берилгенлик, шынлық; ~ **присяге** антқа турақдылығы; 2. (*правильность, точность*) дурыслық, туўрылық, шынлық, анықлық; ~ **перевода** аударманың туўрылығы.

ВЕРНУТЬ сов. 1. *что* қайтарыў, қайтарып бериў, қайтып бериў; ~ **книгу** китапты қайтарып бериў; ~ **долг** қарызды қайтып бериў; 2. *что* қайтарып алыў, қайтарып келтириў, тиклеп алыў; ~ **здоровье** денсаўлықты тиклеп алыў; 3. *кого-что* қайтарып алыў, қайтарып жибериў, кейин қайтарып жибериў; ~ **кого-л. с дорбги биреўди** жолдан қайтарып жибериў.

ВЕРН||**УТЬСЯ** сов. 1. қайтыў, қайтып келиў, қайта келиў, қайта айналып келиў; ~ **уться домой** үйге қайтып келиў; ~ **уться с полдорбги** жары жолдан қайта айналып келиў; 2. *к кому, перен. (вновь появиться)* қайта пайда болыў, қайтадан келиў; **ко мне ~уюсь спокойствие** маған тынышлық қайтадан келди; 3. *к чему (возвратиться к прежнему)* қайта айналыў, қайта тоқтаў, қайта баслаў; **мы ещё ~ёмся к этому вопросу** биз бул мәселеге еле қайта тоқтаймыз.

ВЕРН||**ЫЙ** прил. 1. (*преданный*) берилген, турақлы, садық, шын; ~ый **друг** шын дос; 2. дурыс, туўры, анық; ~ая **мысль** туўры пикир, анық ой; ~ый **перевод** дурыс аударма; ~ое **решение задачи** мәселениң дурыс шешилиўи; 3. (*надёжный*) исенимли, дурыс; ~ая **опора** исенимли тирек; ~ый **способ** дурыс усул; 4. дәл, нақ, өткир; ~ый **глаз** өткир көз; ~ая **рука** қайтпайтуғын қол; 5. (*неизбежный, несомненный*) сөзсиз, шексиз, анық, даўсыз; ~ый **выигрыш** сөзсиз утыс.

ВЕРОВАНИЕ мн. (*ед. верование с.*) 1. (*убеждение, вера*) исеним; 2. (*религиоз-*

ные представления) диний түсиник, исе-нимлик.

ВЕРОВАТЬ *несов. в кого, во что* динге исе-ниү, инаныу.

ВЕРОИСПОВЕДАНИЕ *с. рел.* динге сыйыниү, динге исеңиү; **свобода** ~я динге исеңиү еркинлиги.

ВЕРОЛОМНЫЙ *прил.* қыянатшы, қыянатлы, опасыз, үәдесин бузған, сертин бузған, жауызлық; ~ый **постүпок** опасыз қылық; ~ос **нападeние** жауызлық топылыу.

ВЕРОЛОМСТВО *с.* қыянатшылық, опасызлық, үәдесин бузыушылық, серт бузыушылық, жауызлық.

ВЕРООТСТУПНИК *м. уст.* диннен шыққан, диннен бас тартқан, диннен безген.

ВЕРООТСТУПНИЦА *женск. от вероотступник.*

ВЕРООТСТУПНИЧЕСТВО *с. уст.* диннен шығушылық, диннен бас тартушылық, диннен безиушлик.

ВЕРОТЕРПИМОСТЬ *жс.* динге исеңиү еркинлиги.

ВЕРОТЕРПИМЫЙ *прил.* динге исеңиуге еркинлик пенен қарайтуғын.

ВЕРОУЧЕНИЕ *с.* диний тәлимат, диний оқыу.

ВЕРОЯТНО *1. нареч.* болыуы мүмкин, шамасы; **это вполне** ~ **бул** толығы менен болыуы мүмкин; *2. вводн. сл.* мүмкин, итимал; ~, **сeгoдня** **бyдeт** **дoждь** мүмкин, бүгін жауын болар.

ВЕРОЯТНОСТ *жс.* итималлық, мүмкіндік; **по всей** ~и итимал, болса керек, мүмкин; **♦ теория** ~ей *мат.* итималлық теориясы.

ВЕРОЯТНЫЙ *прил.* болыуы итимал болған, болыуы мүмкин болған, шынлыққа жақын.

ВЕРСИЯ *жс.* версия (қандай да бир фактты ямаса жақынғы ҳәр түрли түсиндиретуғын мағлұматлардың бири).

ВЕРСТА *жс. уст.* шақырым; **♦ за** ~у **видно** бир шақырым жерден көринип тур, алыстан көринип тур; **коломбeнская** ~а бойы сырықтай адам.

ВЕРСТАК *м.* верстак.

ВЕРСТАТКА *жс. полигр.* верстатка (ҳәриплерди қол менен терийде қолланылатуғын типографиялық аспап).

ВЕРСТАТЬ *несов. что, полигр.* вёрсткалау, вёрстка етиу; ~ **книгу** **китапты** вёрсткалау.

ВЕРСТКА *жс. полигр. 1. (действие)* вёрсткалау, вёрстка етиу; ~ **газeты** **газетаны** вёрсткалау; *2. (свёрстанный набор)* вёрстка (терилген ҳәриплерди бетлерге ретлестирий).

ВЕРСТОВ *жс. полигр.* **БЫ** *прил. уст.* шақырым, шақырымдық; ~ые **столбы** шақырымдық ағашлар.

ВЕРТЕЛ *м. ис;* **птица** **жәрится** на ~е **кусе** **исте** **кабап** **болып** **атыр.**

ВЕРТЕП *м.* вертеп (бузақылар ҳәм қылмыслылар жыйналған орын).

ВЕРТ *жс. уст.* **ЕТЬ** *несов. 1. кого-что, чем* айлан-дыруу, таулау, дөңгелетуу; **былғау**, **шайқау** (головой); ~еть **колесо** **дигиршекти** айландыруу; *2. кем-чем, перен. разг.*

өзинше басқаруу, бийлеу, ҳәкимшилик етиу; **♦ как ни** ~и қалай болсада, не илесеңде.

ВЕРТ *жс. уст.* **ЕТЬСЯ** *несов. 1. (вращаться, кружиться)* айлануу, дөңгелеу, таулануу; **колесо** **вeртятcя** **дигиршеклер** **дөңгелейди**; *2. перен. разг.* айланшықлау, дөңгелеклеу; **он целый день** **здeсь** ~eлcя **ол** **усы** **жерде** **күни** **менен** **айланшықлайды** **да** **жүреди**; ~eтьcя **под** **ногaми** **тынышың** **алыу**, **маза-сын** **алыу**; *3. перен. разг. (изворачиваться)* тыпыршылау, хийле етиу; **не** ~иcь, **а** **говори** **пpавду!** **тыпыршыламай** **шыныңды** **айт!**; **♦ как ни** ~иcь... **қалай** **етсең** **де...**, **не** **илесең** **де...**

ВЕРТИКАЛЬ *жс. тик.*

ВЕРТИКАЛЬНО *нареч.* тигине, тикке. **ВЕРТИКАЛЬНЫЙ** *прил. тик;* ~ая **линия** **тик** **сызық**; **в** ~ом **положении** **тик** **жағда-йында.**

ВЕРТКИЙ *прил. разг.* шаққан, епли, ебетейли.

ВЕРТЛЮГ *м. 1. анат.* уршық; *2. тех.* вертлюг (механизмнің айналатуғын оғы).

ВЕРТЛЯВЫЙ *прил. 1. (излишне подвижной)* ушқалақ, қылмыңлаған, шыбықлаған; *2. (о лодке)* қымңлаған.

ВЕРТОЛЕТ *м.* вертолёт.

ВЕРТОПРАХ *м. разг.* жеңил минез, ушқалақ.

ВЕРТУШКА *жс. разг. 1. (вращающийся предмет)* айланғыш; *2. (о женщине)* жеңил минезли, турақсыз ҳаял.

ВЕРТЯЧКА *жс. 1. вет.* делбе, айналма кесели (қой-ешкилерде болатуғын кесел); *2. (водяной жук)* суу қоңызы.

ВЕРУЮЩИЙ *1. прич. от верить;* *2. в знач. суц. м.* вeрyющий **и** **жс.** вeрyющая **динге** **исеңиүши**, **диншил.**

ВЕРФЬ *жс.* верфь (кеме соғып шығаратуғын ҳәм ремонтлауығын өндирис орны).

ВЕРХ *м. 1. (верхняя часть)* төбе, бас, үсти, жоқарысы; ~ **горы** **таудың** **басы**, **таудың** **төбеси**; **зabратьcя** **на** **самый** ~ **оң** **төбесине** **шығуу**; *2. үсти, үстинги қабат;* **он** **занимает** ~ **дoмa** **ол** **жайдың** **үстинги** **қабатын** **алып** **тур**; *3. тыс, тысы, оң, сырты;* **пальто** **с** **суконным** **вeрxом** **тысы** **сукнолы** **пальто**; *4. разг. (верхнее течение реки)* саға, өр; **плыть** **с** **вeрxу** **өр** **жағнған** **жүзиу**; *5. (крыша экипажа)* үсти; *6. мн. верхй (руководящие круги)* жоқарғы, басшы; **пpавящие** ~и **басқарушы** **басшылар**; *7. (высшая степень чего-л.)* басы, шыңы; ~ **совершенства** **жетілгенлик** **шыңы**; **♦** **взять** ~ **үстем** **болыу**; **скользить** **по** ~ам, **нахвататься** ~бв **үстиртин** **билиу**.

ВЕРХНИЙ *прил. 1. жоқарғы, үстинги;* ~ий **этaж** **жоқарғы** **қабат**; *2. өр, саға, сағадағы, өрдеги;* ~се **течение** **рекй** **дәрья-ның** **өрдеги** **ағысы**; *3. (надеваемый поверх платья)* сырт, сыртқы, үст, үстки, тысқы; ~яя **одежда** **сыртқы** **кийим**; *4. муз.* жоқары, бәлент; ~ий **регистр** **бәлент** **регистр.**

ВЕРХОВНЫЙ *прил.* жоқарғы; ~ая **власть** **жоқарғы** **ҳүкмет**; **Верховный Совет СССР СССР** **Жоқарғы** **Совети.**

ВЕРХОВОД *м. разг.* басшы, жетекші.

ВЕРХОВОДИТЬ *несов. кем-чем, разг.* басқарыу, басшы болыу, жетекшилик етиу, буйырыу.

ВЕРХОВ||**ОЙ** *прил.* 1. атлы, минги; ~**ая** лошадь минги ат; ~**ая** езда атлы жүриу; 2. *в знач. суцц. м.* верховой атлы, атлы жүрiушi.

ВЕРХОВЬЕ *с.* өр жағы, саға бети, саға жағы; ~ **Амұ-Дары** Өмү дәрьяның саға жағы.

ВЕРХОГЛЯД *м. разг.* шалағай, үстиртин қараушы.

ВЕРХОГЛЯДСТВО *с. разг.* шалағайшылық, шалағайлық, үстиртин қараушылық.

ВЕРХОЛАЗ *м.* верхолаз, бийикте ислеушi.

ВЕРХОМ *нареч.* 1. *(поверху)* жоқарысынан, үстинен; *идти ~* жоқарысынан жүриу; 2. *(выше краёв)* толтырып, липилдетип, ернектелтип; *налить стакан ~* стаканды толтырып қуйыу.

ВЕРХОМ *нареч.* атлы, атта, ат минип, атқа минип; *эхать ~* ат минип жүриу, атлы жүриу.

ВЕРХУШКА *ж.* 1. уш, бас *(дерева)*; төбе, шың *(горы)*; 2. *перен. разг.* жоқарғы басқарыушы топар, жоқарғы қатлам; *правящая ~* басқарыушы топар.

ВЕРША *ж. рыб.* қаза.

ВЕРШИНА *ж.* 1. уш, бас, уша бас *(дерева)*; төбе, шың *(горы)*; 2. *перен.* жоқарғы дәреже, шың, бөлект; ~ **славы** дақтың шыңы; $\diamond$ ~ **угла мат.** мүйештиң тик ушы, мүйештиң төбесi.

ВЕРШИТЕЛЬ *м.* басқарыушы, шешиушi; ~ **судёб** тағдирди шешиушi.

ВЕРШИТЬ *несов. что, чем* басқарыу, шешиу; ~ **всёми делами** барлық жұмыстарды басқарып отырыу.

ВЕРШОК *м. уст.* вершок *(4,4 ммге тең узылық өлшеуі)*.

ВЕС I *м.* 1. салмақ, аұырлық; ~ **десять килограммов** аұырлығы он килограмм; **чистый ~** таза салмақ; **атомный ~** атомлық салмақ; **молекулярный ~** молекулярлық салмақ; **удельный ~** салыстырма салмақ; **определить ~** *чего-л.* салмағын анықлау; 2. *перен.* салмақ, аброй, хұрмет; **человек с большим весом** үлкен абройлы адам; $\diamond$ **на ~** **золота жүдө** хәм қымбат, бахасы алтынға тең; **прибавить в весе** семиртiу, етке шығыу.

ВЕС II *м.:* **держат на ~у** асылдырып турғызыу, илиндирип турғызыу.

ВЕСЕЛЕТЬ *несов. от чего и без доп.* шадланыу, қууаныу, кеуиллениу, кеули кетерилеу, ұақты хош болыу.

ВЕСЕЛИТЬ *несов. кого-что, чем* шадландырыу, қууандырыу, кеуиллендириу, кеуилин кетериу, ұақтың хош етиу; ~ **публику** қалайықты кеуиллендириу.

ВЕСЕЛИТЬСЯ *несов.* кеуил кетерисеу, кеуиллениу, шадланыу, ұақты хошлық етиу.

ВЕСЕЛЮ I *нареч.* шадлы, қууанышлы, кеуилли, ұақты хош болып; ~ **смеяться** шадлы түрде күлиу; 2. *безл. в знач. сказ.* шад, шок; **мне очень ~** менің кеулим шад.

ВЕСЕЛОСТЬ *ж.* шадлық, кеуиллилик, қууанышлық, ұақты хошлық.

ВЕСЕЛ||**ЫЙ** *прил.* 1. *(жизнерадостный)* шадлы, қууанышлы, кеуилли, ұақты хош; ~**ое настроение** хош кейипли, кейипи хош; ~**ое лицо** қууанышлы жүз; 2. *(доставляющий веселье)* қызықлы, тамаша, хәзил; ~**ый спектакль** қызық спектакль; 3. *разг. (яркий, светлый)* сүйкилли, ашық; ~**ая расцветка** ткәни гезлемениң ашық гүли.

ВЕСЕЛЬЕ *с.* 1. *(жизнерадостность)* шадлық, кеуил хошлық, ұақты хошлық; **в доме царю** ~ жайдың ишинде зор кеуил хошлық; 2. *(развлечение, забава)* зауық, ойын-күлки.

ВЕСЕЛЬНЫЙ *прил.* ескекли.

ВЕСЕЛЧАК *м. разг.* хошшақ, хәзилкеш, кеуилли.

ВЕСЕННИ||**Й** *прил.* бөхәрги, бөхәрдеги; ~**е дни** бөхәрги күнлер; ~**е полевые работы** бөхәрги атыз жұмыстары.

ВЕСИТ||**Ь** *несов.* келиу, шығыу; **груз ~** **десять килограммов** жүк он килограмм шығады.

ВЕСК||**ИЙ** *прил.* 1. *(имеющий большой вес)* салмақлы, аұыр; **золото и свинец — ~ие металлы** алтын хәм қорғасын — салмақлы металлар; 2. *перен. (убедительный)* салдамлы; **исендирерли, әхмийетли, мәнили; ~ое доказательство** **исендирерли дәлил; ~ий довод** салдамлы себеп.

ВЕСЛО *с.* ескек.

ВЕСНА *ж.* бөхәр, көклем.

ВЕСНОВПАШКА *ж. с.-х.* бөхәрги жер сүриу.

ВЕСНОЙ, ВЕСНОЮ *нареч.* бөхәрде, көклемде; **ранней ~** ерте бөхәрде.

ВЕСНУШКИ *мн. (ед. веснушка ж.)* сепкил.

ВЕСНУШЧАТ||**ЫЙ** *прил.* сепкилли, сепкил басқан; ~**ое лицо** сепкилли бет.

ВЕСОВОЙ I *прил.* өлшеули, өлшеу..., өлшенип сатылатуғын; ~ **хлеб** өлшенип сатылатуғын нан.

ВЕСОВОЙ II *прил.* төрези...; ~**ая гира** төрези тас, өлшеу тас.

ВЕСОВЩИК *м.* төрезнап, төрезиши.

ВЕСОВЩИЦА *женск. от весовщик.*

ВЕСОМОСТЬ *ж.* салмақлылық, аұырлық.

ВЕСОМЫ||**Й** *прил.* 1. *(обладающий весом)* салмақлы, аұыр; 2. *перен.* салдамлы, **исендирерлик, әхмийетли, мәнили; ~е доказательства** **исендирерли дәлиллер.**

ВЕСТ *м. мор.* 1. *(запад, западное направление)* батыс, батыс тәреп; 2. *метеор. (западный ветер)* батыстан ескен самал.

ВЕСТИ *несов.* 1. *кого-что* алып барыу, жүргизиу, апарыу, баслау, жетелеу, жетеклеу; ~ **ребёнка за руку** баланың қолынан ұслап жүриу; ~ **лошадь в поводу** аттың жибинен жетелеу; ~ **войска** **в бой** әскерлерди саұашқа баслап түсериу; 2. *что* жүргизиу, айдау; ~ **машину** **машины** айдау; ~ **железнодорожный состав** **темир жол** **составын** жүргизиу; 3. *что* басқарыу, алып барыу, өткеру; ~ **семинар** **семинар** өткеру; ~ **собрание** **жыйналысты**

алып барыу; 4. *чем, по чему (двигать)* жылыстырып көрсетиу; ~ *указкой по карте* шыбык пенен картадан көрсетиу; 5. *что (прокладывать)* тартыу, алып барыу, жүргизиу; ~ *шоссé на юг* шоссени түсликке қарай тартыу; 6. *(служить дорогой)* алып барыу, алып келиу; *тропика* ведёт к реке соқпақ дөрьяға алып келеди; 7. *что, с кем-чем* алып барыу, жүргизиу; ~ *переговóры* сөйлесулер жүргизиу; ~ *борьбу* гүрес жүргизиу; 8. алып барыу; ~ *протокол* протокол алып барыу; ~ *дневник* күнделік тәптер алып барыу; ◇ ~ *себя* өзін тап тутыу, өзін туты билиу; ~ *начало* келип шығу; ~ *огонь* оқ жаудыруу.

ВЕСТИБЮЛЬ м. вестибюль (*кирер айыздағы бөлме*); ~ *театра* театрдың вестибюли.

ВЕСТИСЬ *несов.* 1. (*производится*) жүргизилиу; *строительные работы* ведётся жубе два годa құрылыс жұмыслары еки жылдан бери жүргизилип атыр; 2. *безл. разг.* алып барыу, әдеттегидей жүргизилиу; так йзавна ведётся бурныннан усылай болып келеди.

ВЕСТНИК м. 1. хабаршы, хабарлаушы, хабар бериуши; 2. (*издание*) хабаршы; **Вестник** Қарақалпақского филиала Академии наук УзССР УзССР Илимлер академиясының Қарақалпақстан филиалының хабаршысы.

ВЕСТОУЮЙ *прил.* 1. *уст.* хабар бериуши; ~ *ая* пұшка атып хабар бериуши топ; 2. *в знач. суц. м.* вестовой *воен.* хабаршы, шабарман.

ВЕСТОЧКА ж. азы-кем хабар; *получить* ~у азы-кем хабар келиу.

ВЕСТЬ ж. хабар, дерек; *радостная* ~ь қуанышлы хабар; ◇ *без ~и пропасть* дерексиз жоғалыу, дерексиз кетиу.

ВЕСИ *только мн.* тәрези; *аптекарьские* ~ы дәри тәрези; *ручные* ~ы қол тәрези; *взвесить* на ~ах тәрезиде өлшеп көриу.

ВЕСЬ (вся, всё, все) *мест.* 1. *опред.* пүтин, пүткил, барлық, гүллән, тутас, пүткиллей; ~ *гóрод* барлық қала; *во всё* мiре пүткил дүньяда; *все народы* барлық халықлар; *вся сума* барлық сума; *всё время* хэмме уақытта; *во ~ голос* дауысының барынша, барлық дауысы менен; *изо всех сил, во всю мочь* күшиниң барынша, барлық күши менен; *во всё горло* дауысының барынша; *во всю ширину* пүткиллей кеңлигине; 2. (*совсем*) дым, әбден, жүдө; *платье всё порвано* көйлек әбден жыртылған; ~ *мокрый* үсти басы дым сел-сел; *он ~ в отца* ол әкесиниң дәл өзи; *вся в слезах* көзи жасқа толған; *он ~ обратился в слух* ол жүдө дыққатлы тынлады; *он ~ внимание* ол дыққат қойды; 3. *в знач. сказ. (израсходован, окончен)* хэммеси тамам болыу, барлығы питуу; *бумага вся* қағаздың хэммеси тамам болды; *деньги все* гүллән ақша питуи; 4. *в знач. суц. с.* всё хэмме, бары, бери; *всё его* рәловало хэммеси оны қуғандырды; *всего понемногу* хэммеси аз-аздан; *лучше всего* хэммесинен жақсысы; *лучше всего* уйтй ең жақ-

сысы кетиу керек; *всё для победы!* хэммеси жеңис ушын!; 5. *в знач. суц. мн.* *все* хэммеси, барлығы; *все кому не лень* кимге қош жақса хэммеси; *все как один* хэммеси бир адамдай; *все до одного* хэммеси, бири қалмай; *лучше всех* барлығынан жақсы; *все за одного* — *один за всех* *погов.* хэмме бериу ушын, бериу хэмме ушын; ◇ *всего хорóшего* (*пожелание при прощании*) бар бол, саулық пенен көрсеймиз; *всё равно!* (*безразлично*) бери бир, мейли, ықтыяры; 2) (*несмотря ни на что*) хеш нәрсеге қарамастан, қалай болсада; *он всё равно* сдәлает *это* бери бир ол буны ислейди; *без всего* (*остаться, уйти, уехать и т. п.*) дымсыз, нәрсесиз; *по всему* барлық белгилерине қарағанда; *при всё*м том соған қарамастан; *вот и всё* басқа айтарым жоқ, қосатуғып жоқ.

ВЕСЬМА *нареч.* күтә, жүдө, оғада, ең дым; ~ *рад вас видеть* сизди көргениме оғада қуғанышлыман.

ВЕТВИСТЫЙ *прил.* шақалы, путақлы, шақасы көп, путағы көп; ~ *ое* дөрево шақалы ағаш.

ВЕТВИТЬСЯ *несов.* шақалау, путақлануы, тармақлануы.

ВЕТВЬ ж. 1. (*побег, отросток*) путақ, шақа; *ветви дуба* еменниң шақалары; 2. (*отрасль чего-л.*) тарау, бөлим; 3. (*ответвление*) тарау, тармақ; 4. (*линия родства*) урпақ, өсиіл.

ВЕТ|ЕР|М. самал, жел; *слабый* ~ер пәс самал; *резкий* ~ер қатты самал; *поднялся* ~ер самал турды; *идти против* ~ра самалға қарсы жүриу; ◇ *у него* ~ер в *голове* ол жеңил минезли адам; *бросать деньги* на ~ер ақшаны жөнсиз жумсау; *бросать слова* на ~ер итибарсыз сөйлеу, ойланбай сөйлеу; *идти, куда* ~ер дүет самал қайда қарап ессе, сол жаққа ауыу, ким басым болса, соның сөзин сөйлеу.

ВETERAN м. ветеран, кексе; ~ *войны* урыстың ветераны; ~ *революции* революцияның ветераны; ~ *науки* илимге мийнет сиңирген адам.

ВETERINAR м. ветеринар, мал доктор.

ВETERINARIA ж. ветеринария (*хайуандардың кеселлери хэм оларды емлеу туйыралы илим*).

ВETERINARNYЙ *прил.* ветеринария..., ветеринариялық; ~ *врач* ветеринариялық врач.

ВETEROK м. жумсақ самал.

ВЕТКА ж. 1. *см.* ветвь 1; 2. ж.-д. тармақ, тарау.

ВЕТЛА ж. тал, шығыр тал.

ВЕТО с. *нескл. юр.* вето, тыйым, қадаған; *право* ~ вето салыу *правосы,* наложить ~ на *что-л.* бир нәрсеге тыйым салыу.

ВЕТОШЬ ж. шобыт, ләтте.

ВЕТРЕНИК м. *разг.* жеңил минезли, ушқалақ адам, турақсыз адам.

ВЕТРЕНИЦА *женск. от ветреник.*

ВЕТРЕНО 1. *нареч. (легкомысленно)* жеңил минезли, ушқалақ, турақсыз; 2. *безл. в знач. сказ.* самаллы, желли; *сегодня* ~ *бүгін* күн самаллы.

ВЕТРЕННОСТЬ ж. жеңил мипезлилик, ушқалаклық.

ВЕТРЕН||**ЫЙ** прил. 1. самаллы, желли; ~ая погода самаллы қауа райы; 2. разг. (легкомысленный) жеңил минезли, ушқалак, турақсыз; ~ый поступок ойсыз қылық.

ВЕТРО қоспа сөзлердің «самалға» тийіс-ли биринші бөлеги, мыс.: ветроэнергия самал энергиясы.

ВЕТРОГОН м. см. ветреник.

ВЕТРОДВИГАТЕЛЬ м. самал двигатели.

ВЕТРОМЕР м. метеор. самал өлшеуіш (аспан).

ВЕТРЯК м. разг. 1. см. ветродвигатель; 2. (мельница) жел қараз.

ВЕТРЯНКА I ж. обл. (ветряная мельница) жел қараз.

ВЕТРЯНКА II ж. разг. (ветряная оспа) суу шешек кесели.

ВЕТРЯНОЙ прил. самал..., жел...; ~ двигатель самал двигатели.

ВЕТРЯНЫЙ прил.: ~ая оспа суу шешек кесели.

ВЕТХИЙ прил. тозған, гөнерген, саусаған; ~ дом тозған жай; ♦ ~ старик жүде қартайған ғарры.

ВЕТХОСТЬ ж. тозғанлық, гөнергенлик, саусағанлық; прийти в ~ әбден тозып жетіу.

ВЕТЧИНА ж. ветчина (шошқаның қақланған сан еті).

ВЕТЧИН||**ЫЙ** прил. ветчина...; ветчинадан исленген; ~ая колбаса ветчинадан исленген колбаса.

ВЕШАТЬ несов. тозыу, гөнеріу, саусау.

ВЕХ||**А** ж. 1. белги ағаш, белги қазық, шеғара қазық; **поставить ~и на границе** участка уастанканың шеғарасына белги қазықлар қағыу; 2. мн. ве́хи дәуір, басқың; **основные ~и в истории** тарихтағы тийкарғы дәуірлер.

ВЕЧЕ с. ист. вече (эйемге Русьта халық жыйналысы).

ВЕЧЕР||**ОЙ** прил. ист. вече...; ~ая площадь вече майданы.

ВЕЧЕР м. 1. кеш; к ~у кешке, кешке таман; под ~ кеште, кешке жақын; по вечерам кешки уақытларда; 2. кеше, сауық кешеси, зыяпат; **литературный ~** әдебиі кеше; **новогодний ~** таза жыл кешеси.

ВЕЧЕРЕ||**ТЬ** несов. кеш болыу, қараңғы түсіу, ымырт жабылыу; **зимой рано ~ет** қыста ерте кеш болады.

ВЕЧЕРИНКА ж. кеше, отырыспа, шақырыспа, зыяпат; **студенческая ~** студентлер кешеси.

ВЕЧЕРКОМ нареч. разг. см. вечером.

ВЕЧЕРН||**ИЙ** прил. 1. кешки, кештеги; ~ий час кешки саат; ~ее небо кешки аспан; ~ая газета кешки газета; ~ая школа рабочей молодежи рабочий жаслар кешки мектеби; 2. жыйынға арналған, кешеге арналған; ~ее платье жыйынға арналған кейлек.

ВЕЧЕРОМ нареч. кеште, кешқурын; поздно ~ кешлетіп.

ВЕЧНО нареч. 1. (в течение веков) мәңги, бәрха, бәрқулла; 2. разг. (постоянно) хәр

дайым, хәр қашан, мудама; он ~ занят ол мудама бос емес.

ВЕЧНОЗЕЛЕНЫ||**Й** прил. мудама жасыл, бәрқулла көп-көмбек; ~е растения мудама жасыл өсімликлер.

ВЕЧНОСТЬ ж. мәңгилик, өмірлик; ♦ **целя ~** мәңгилик; **казать ~ю** мәңгиге созылатуғындай болып көрініу.

ВЕЧН||**ЫЙ** прил. 1. (бесконечный во времени) мәңги, мәңгилик; ~ая материя философ. мәңгилик материя; 2. (никогда не прекращающийся) мәңгилик; ~ая мерзлота мәңгилик тоң; 3. (бессрочный) мәңги, мәңгилик; акт на ~ое пользование землей жерди мәңгилик пайдалануға берілгенлик акты; 4. разг. (всегдашний, постоянный) удайы, мудама, бәрқулла; ~ые споры удайы тартыслар; ♦ ~ая слава мәңгилик даңқ.

ВЕШАЛКА ж. 1. (попка или стойка) вешалка, кийім қыстырғыш, кийім илдіргіш; 2. разг. (гардероб) вешалка, кийім қыстыратуғын орын; **сдать пальто на ~у** пальтоны вешалкаға беруі; 3. (петля) илдіргіш, илгіш, илгек бау; **пришить ~у** илгек бау тағыу.

ВЕШАТЬ I несов. 1. что қыстырыу, асыу, илиу, илдіріу, илип қойыу; ~ картину сүуретти қыстырыу; ~ белье жууылған кирди илип қойыу; 2. кого дарға асыу. асып өлтіріу; ♦ ~ голову назерин төмен салыу.

ВЕШАТЬ II несов. кого-что (взвешивать) өлшеу, тәрезиге тартыу, ауырлығын анықлау; ~ хлеб напды өлшеу.

ВЕШАТЬСЯ I несов. (лишать себя жизни) асылыу, асылып өліу.

ВЕШАТЬСЯ II несов. прост. (взвешиваться) өлшеніу.

ВЕШНИЙ прил. поэт. бөхәрғи, көклемдеғи.

вещу наст. вр. от вѣсить.

ВЕЩАТЬ несов. что и без доп. 1. уст. (изрекать) жар салыу, жар урыу, хабарлау; 2. (предсказывать) үәлийлік етіу, болжап айтыу, болжау; 3. (передать по радио) радиодан беруі, радиодан еситіріу, радиодан айтыу.

ВЕЩЕВО||**Й** прил. зат..., буйым..., зат салатуғын, туратуғын, зат қойылатуғын, сақланатуғын; ~ий мешок буйым қалта; ~ий склад зат қойылатуғын склад; ~е снабжение зат пенен тәмілдеу.

ВЕЩЕСТВЕНН||**ЫЙ** прил. 1. филос. (материальный) затлық, материялық; ~ий мир материялық дүнья; 2. затлай, зат пенен; буйым, буйыммай; ~ий ущерб затлай келтірілген зыян; ♦ ~е доказательство юр. зат пенен келтірілген дәлиллер.

ВЕЩЕСТВ||**О** с. зат; органические ~а органикалық затлар; отравляющие ~а ууландырыушы затлар.

ВЕЩ||**Ь** ж. 1. зат; буйым; он держал в руках такую-то ~ю ол қолына бир затты ұслап турды; 2. мн. ве́щи (имущество) буйымлар, ол-пул, мүлк; 3. мн. ве́щи затлар; **сдать вещи** в багаж затларды багажға тапсырыу; 4. (явление действительности, факт) зат, нәрсе, қубылыс, вақыя; **прекрасная ~ь** — мәлоды! жаслық —

эжайып нәрсе!; удивительная ~! хайран қаларлық зат!; 5. **вещи** филос. зат, нәрсе; $\diamond$ в порядке ~ей тәбийғый, тәбийғый нәрсе, таң қаларлығы жоқ; называ́ть **вещи** **своими** **имена́ми** хәр нәрсени өз аты менен атау.

ВЕЯЛКА ж. с.-х. веялка (дән елейтуғын, тазалайтуғын машина).

ВЕЯЛЫЦИК м. веялкашы, веялкада ислеуши, қырман атыушы.

ВЕЯЛЫЦИЦА женск. от веяльщик.

ВЕЯНИ||Е с. 1. с.-х. (зерна) сууырыу, атып тазартуу, елеп тазартуу; 2. перен. (направление, тенденция) бағдар, агым; новые —я в искусстве искусствао дағы жаңа бағдарлар; 3. (дуновение) есиу, үлеу.

ВЕЯТЬ несов. 1. что, с.-х. сууырыу, тазалау, елеу; 2. (о ветре) есиу, үлеу; 3. (развеваться) желбиреу, желпилдеу; ве́ют знаме́на байрақлар желбирейди; 4. безл. чем ийиси келиу, сезилиу, леби келиу, хәуири узыу, аңқыу; ве́ет весной бәхәрдің ийиси сезилип тур; ве́ет прохладой сууықтың белгиси сезилип тур.

ВЖИВАТЬСЯ несов. см. **вжиться**.

ВЖИ|ТЬСЯ сов. во что, разг. көнлигип кетиу, үйренисип кетиу; актёр ~лся в роль актёр ролине үйренисип кетти.

ВЗ (ВЗ0, ВЗ1, ВС) — приставка 1) хәрекеттиң жоқары қарай бағытланғанығын билдиреди, мыс.: **взлететь** ушып кетиу; 2) хәрекеттиң тез пайда болығын билдиреди, мыс.: **взбұхнуть** бирден исип кетиу; 3) хәрекеттиң толық болғанығын көрсетеди, мыс.: **взболтаты** былғау, араластырыу.

ВЗАД нареч. разг.: ~ и **вперёд** артқа хәм алға, арман-берман; **ходить** ~ и **вперёд** по ко́мнате бөлмеде арман-берман жүриу; ни ~ ни **вперёд** я артқа емес, я алға емес; я ары емес, я берн емес.

ВЗАИМНОСТЬ ж. өз-ара келисуішілік, еки тәрепке бирдейлик, еки тәрепке тең; ~ **обязательств** миннетлемелердің еки тәрепке бирдейлиги; **отвечать** ~ю өзиникиндей етип ислеу.

ВЗАИМ|ЫЙ прил. өз-ара..., еки тәрепке бирдей, еки тәрепке тең; ~ое до́верие өз-ара исеним; ~ая **любовь** өз-ара сүйиушілік; ~ая **помощь** өз-ара жәрдем; $\diamond$ ~ый **залог** грам. шериклик дәреже.

ВЗАИМО- қоспа сөзлердің «өз-ара, бир-бирине» деген мәніни билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: **взаимовлияние** өз-ара тәсири.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ||Е с. өз-ара хәрекет етиу, өз-ара байланыс; **во** ~и өз-ара хәрекет етиуде; ~е **частей** **машины** машина бөлмлериниң өз-ара хәрекет етиуи.

ВЗАИМОДЕЙСТВОВАТЬ несов. өз-ара хәрекет етиу, өз-ара байланыста болуу.

ВЗАИМОДОВЕРИЕ с. өз-ара исениу, бир-бирейне исениу.

ВЗАИМОЗАВИСИМОСТЬ ж. өз-ара ғәрезиллик, бир-бирине байланыслылық.

ВЗАИМОЗАМЕНЯЕМЫЙ прил. өз-ара алмасатуғын, бир-бири менен алмасатуғын.

ВЗАИМОБУСЛОВЛЕННОСТЬ ж. өз-ара шәртлилик, бир-бирине тәсир етиушілік.

ВЗАИМООТНОШЕНИЕ||Е с. 1. (**взаимодействие**) өз-ара байланыс, бир-бирине ғәрезиллик; 2. **мн. взаимотношения** өз-ара қарым-қатнасық, өз-ара қатнасық; **хорошие** ~я өз-ара жақсы қатнасық.

ВЗАИМОПОМОЩЬ||Ж ж. өз-ара жәрдем, өз-ара көмек, бир-бирине жәрдем беріу; **договор о дружбе** и ~и дослық хәм өз-ара жәрдем жаққындағы келисिम; $\diamond$ **касса** ~и өз-ара жәрдем беріу **касасы**.

ВЗАИМОПОНИМАНИЕ||Е с. өз-ара түсинуі, бир-бирин түсинуі; **добиться** **полного** ~я өз-ара толық түсинуіге ерисіу.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ж. өз-ара байланыс.

ВЗАИМЫ нареч. қарызға, несийеге; **взять** ~ қарызға алыу, несийеге алыу; **дать** ~ қарызға беріу, несийеге беріу.

ВЗАМЕН предлог с род. п. орнына; **что вы дадите мне** ~ **этой** **книги?** бул китаптың орнына сиз маған не берисиз?

ВЗАПЕРТИ нареч. 1. (под замком) бекитиулі жайда, қулып урылған жайда, қулыплап, бекитип, жабықта, иликте; 2. перен. (в удивлении) бир өзи, жалғыз.

ВЗАПУКИ нареч. қуып жетиуге тырысып, озып кетиуге жарысып; **бегать** ~ озып кетиуге жарысып жууырыу.

ВЗАШЕЙ нареч. прост. еңесине түйип; **прогиать** ~ еңесине түйип қуып жиберіу.

ВЗБАДРИВАТЬ несов. см. **взбодрить**.

ВЗБАЛАМУТИТЬ сов. прост. 1. что (жидкость) ылайландырыу, былғастырып шайқау; 2. **кого-что**, перен. (**взволновать**) қәуіплендириу, тынышсыздандырыу.

ВЗБАЛМОШНЫЙ прил. разг. есиуас, жарым ес.

ВЗБАЛТЫВАТЬ несов. см. **взболтаты**.

ВЗБЕГАТЬ несов. см. **взбегать**.

ВЗБЕЖАТЬ сов. жууырып миниу, жууырып шығуу (**жоқарыға, биікке**).

ВЗБЕЛЕНИТЬСЯ сов. разг. қатты қызып кетиу, жини келиу, ашыуы келиу.

ВЗБЕСИТЬ сов. **кого**, **чем** жинин келтириу, қатты қәхәрлендириу, қанын қыздыриу.

ВЗБЕСИТЬСЯ сов. 1. (**заболеть** **бешенством**) қутырыу; 2. перен. (**прийти** **в бешенство**) жини келиу, қатты қәхәрленуі, қаны қызыу.

ВЗБЕШЕННЫЙ 1. прич. от **взбесить**; 2. прил. перен. жини келген, қәхәрленген, ашыуланған.

ВЗБИВАТЬ несов. см. **взбить**.

ВЗБИРАТЬСЯ несов. см. **взобраться**.

ВЗБИТЬ сов. что 1. қампайып жиберіу, урпейтип жиберіу; ~ **подушку** дастықты қампайтып жиберіу; 2. **писип** таслау, көпиртип жиберіу; ~ **сливки** қаймақты **писип** таслау.

ВЗБОДРИТЬ сов. **кого-что**, **чем** кеуіллендириу, шошландырып жиберіу, кеуілін кетеріу.

ВЗБОЛТАТЬ сов. что шайқау, былған араластырыу, былғау, былғастырыу.

ВЗБРЕСТИ сов.: ~ **в** **глобу**, ~ **на** **ум** разг. тосаттан ядқа түсиу, бирден есине келиу.

ВЗБРЫЗГИВАТЬ несов. см. **взбрызнуть**.

ВЗБРИЗНУТЬ *сов. что, чем, разг.* Бүркиү, себиү, шашыү, бүркип жиберіү, себип жиберіү; ~ цветы гүлге суү себиү.

ВЗБУДОРАЖЕННЫЙ *1. прич. от взбудоражить; 2. прил. разг.* хаўлыққан, тынышсызланған.

ВЗБУДОРАЖИВАТЬ *несов. см. взбудоражить.*

ВЗБУДОРАЖИВАТЬСЯ *несов. см. взбудораживаться.*

ВЗБУДОРАЖИТЬ *сов. кого-что, чем, разг.* тынышсыздандырыү, мазасын алыү, биймаза қылыү, шаўқым шығарыү, пәтенге келтириү.

ВЗБУДОРАЖИТЬСЯ *сов. разг.* тынышсызданыү, мазазы кетиү, биймаза болыү, пәтенге келиү.

ВЗБУНОВАТЬ *сов. кого-что* топалаң ислеүге қызықтырыү, қозғалаң табыүға ғыжақ беріү, көтерілиске шақырыү.

ВЗБУНОВАТЬСЯ *сов.* топалаң ислеү, қозғалаң табыү, көтерілис шығарыү.

ВЗБУЧКА *ж. прост.* қатты таяқ, жамп сөгис, сазайы (побои); сөгис, кейис (выговор); дать ~у сазайын беріү; полу-чить ~у қатты кейис алыү.

ВЗВАЛИВАТЬ *несов. см. взваливать.*

ВЗВАЛИТЬ *сов. 1. кого-что, на кого-что* көтерип салыү, жүклеү, тийеү; ~ть мешок на спину қалтаны арқаға көтерип салыү; *2. что, на кого, перен. разг.* таңыү, артыү, жүклеү; жабыү (вину); он ~л на меня всю работу ол маған барлық жұмысты таңды; ~ть ответственность на кого-л. жууапкершиликти бирейге артыү.

ВЗВЕСИТЬ *сов. 1. кого-что* өлшеү, өлшеп көриү, тәрезиге тартыү; ~ бағаж бағажды өлшеп көриү; *2. что, перен.* хәр тәреплеме ойлап көриү, ойланып көриү, салыстырып көриү; ~ все за и против жақлаушы хәм қарсы пикирлерди салыстырып көриү.

ВЗВЕСИТЬСЯ *сов.* өлшениү, өлшенип көриү.

ВЗВЕСТИ *сов. что, на кого* жабыү, артыү, тағыү; ~вину на другою айыпты басқа бирейге тағыү.

ВЗВЕШЕННЫЙ *1. прич. от взвесить; 2. прил. физ.* қосылмаған, араласпаған, араласпай тұрған; ~ое состояние араласпаған жағдай.

ВЗВЕШИВАНИЕ *с.* өлшеү; ~ грузов жүклерди өлшеү.

ВЗВЕШИВАТЬ *несов. см. взвесить.*

ВЗВЕШИВАТЬСЯ *несов. см. взвеситься.*

ВЗВИВАТЬ *несов. см. взвить.*

ВЗВИВАТЬСЯ *несов. см. взвяться.*

ВЗВИЗГИВАТЬ *несов. см. взвизгнуть.*

ВЗВИЗГНУТЬ *сов.* шыңғырып жиберіү, бирден қышқырып жиберіү, шыр етиү, шырлап жиберіү.

ВЗВИНТИТЬ *сов. кого-что, разг.* қоздырыү, қыздырыү, зығардашы қайнатыү; ~ нервы нервлерин қыздырыү; ~ цены баҳаны асырыү, баҳаны көтеріү.

ВЗВИНЧЕННЫЙ *разг. 1. прич. от взвинтить; 2. прил.* күйип жанғаң, қатты тынышсызланған.

ВЗВИНЧИВАТЬ *несов. см. взвинтить.*

ВЗВИИТЬ *сов. что* жоқары көтеріү, аспанға шығарыү; *ветер* ~л пыль самаал шаңды аспанға шығарды.

ВЗВИТЬСЯ *сов.* тикке көтерілиү, бирден көтерілиү, тикке ушыү; пәлпеллеп ушыү.

ВЗВОД *1 м. воен.* взвод; *стрелковый* ~ атқышлар взводы.

ВЗВОД *II м.* (часть огнестрельного оружия) кулақ; ~ быть на ~де мәслик ауҳалда болыү.

ВЗВОДИТЬ *несов. см. взвести.*

ВЗВОДН *||ОЙ прил.* кулақ..., кулақ қайтарыү; ~ая пружина кулақ қайтарыү серпеси.

ВЗВОДНЫЙ *прил. воен. 1.* взвод..., взводлық; ~ командир взводлық командир; *2. в знач. суц. м.* взводный взвод командири.

ВЗВОЛНОВАННО *нареч.* хаўлығып, көтерілип, тынышсызланып; *говорить* ~ көтерілип сөйлеү.

ВЗВОЛНОВАННЫЙ *1. прич. от взволновать; 2. прил.* хаўлыққан, көтерілген, тынышсызланған; ~ вид хаўлыққан түр; ~ голос көтерілип шыққан дауыс.

ВЗВОЛНОВАТЬ *сов. 1. что* (вызвать волны) шайпалтыү, толқындандырыү, толқылатыү; *2. кого-что* (растравожить, возбудить) хаўлықтырыү, тынышсыздандырыү, ойландырыү.

ВЗВОЛНОВАТЬСЯ *сов. 1.* (покрыться волнами) шайпалтыү, толқынданыү; *2.* (растравожиться) хаўлыныү, тынышсызлашыү, ойланыү, кеули тыныш таппаү.

ВЗВЫТЬ *сов. 1.* (о животных) улыү, қаңсыү, ұаңқылдаү; *2. разг.* өкириү, өкирип жылаү, ышқырыү, өксіп жылаү; ~ от боли ауырғанлықтан өкирип жылаү.

ВЗГЛЯД *||ЯД 1.* көз қарас, нәзер, көз салыү; *пристальный* ~яд өткір нәзер; *устремить* ~яд нәзерин тигиү; *2. (мнение)* көз қарас, пикир; *политическое* ~яд сийсий көз қарас; ~ на ~яд сырттан қарағанда, сыртқы көринисине қарағанда; на мой ~яд меніңше, менің пикиримше; на первый ~яд биринши көриүден; на первый ~яд ему лет двадцать биринши рет көргенде оған жигирма жастап артық бермейсен; с первого ~яда 1) (сразу же) бирден, хә демей-ақ; 2) (по первому впечатлению) биринши көриүден-ақ.

ВЗГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. взглянуть.*

ВЗГЛЯНУТЬ *сов. 1. на кого-что* қарап қойыү, қарап алыү, қараү, нәзер салыү, көз салыү; ~ в лицо жүзине қарап қойыү; *2. на что, перен.* кеуил беріү, кеуил бөлиү; ~ на дело серьезно иске дыққат пенен кеуил беріү.

ВЗГОРЬЕ *с. разг.* төбе, бәлентлик.

ВЗГРЕТЬ *сов. кого-что, прост. 1.* (отколотить) урып таслаү, сабап таслаү; *2. (выругать)* қатты кейиү, сазайып беріү.

ВЗГРОМОЖДАТЬ *несов. см. взгромоздить.*

ВЗГРОМОЖДАТЬСЯ *несов. см. взгромоздиться.*

ВЗГРОМОЗДИТЬ *сов. что, на кого-что, разг.* зордан көтеріү, зордан қойыү, үйип

таслау; ~ **вещи на машину** затларды машинага үйип таслау.

ВЗГРОМОЗДИТЬСЯ *сов. на кого-что, разг.* зордан миниү, зордан тырмасып шығыу, зорға көтерілип шығыу.

ВЗГРУСТНУТЬСЯ *сов. безл. разг.* қапаланыу, бираз қайғырыу; **ему ~ лось** ол қапаланды.

ВЗДВАИВАТЬ *несов. см. вздвонить.*

ВЗДВОИТЬ *сов. что, воен.* екиден қатарланыу; **ряды ~ ой!** (команда) екиден қатарлан!

ВЗДЕРГИВАТЬ *несов. см. вздёрнуть.*

ВЗДЁРНУТЫЙ **1. прил. от вздёрнуть;** **2. прил.** жоқары көтерген; ~ **нос таңқы** мурын.

ВЗДЁРНУТЬ *сов. 1. что, разг. (поднять)* жоқары көтеріу, жоқары тартыу; **2. кого-что, разг. (повесить)** асыу, дарға асыу.

ВЗДОР *м. разг.* жалған сөз, бийкар сөз, сандырақ, былшылды, биймәни сөз, өтирик; **молоть ~ биймәни** сөзди көп айтыу, былшылдыны көбейтіу.

ВЗДОРИТЬ *несов. с кем, разг.* жәнжеллесіу, шатақласыу, мәеллесіу.

ВЗДОРНЫЙ *прил. разг. 1. (нелепый)* мәнісіз, сандырақ, қалп, дузы жоқ, тийкарсыз; ~ **слух сандырақ** гәп; **2. жәнжелпаз, шатақшыл;** ~ **человек жәнжелпаз** адам.

ВЗДОРОЖАТЬ *сов.* қымбатлап кетиу, бахасы көтеріліу.

ВЗДОХ *м. дем, демин* ишине тартыу, гүрсиңіу; **глубокый ~** терең демин алыу.

ВЗДОХНУТЬ *сов. 1. однокр.* ауыр демин алып қойыу, гүрсиңіу; ~ **свободно, ~ с облегчением** **1)** еркин дем алыу; **2) перен.** еркин сезіу; **2. разг. (передохнуть, отдохнуть)** дем алыу, тыныш табыу.

ВЗДРАГИВАТЬ *несов. см. вздрогнуть.*

ВЗДРЕМНУТЬ *сов. разг.* уйқылау, көз иландириу, уйықлап алыу, уйқысырап кетиу, қалғып кетиу.

ВЗДРОГНУТЬ *сов.* дирилдеу, қалтырау, шоршып кетиу, селк етиу; ~ **от неожиданности** көпелімде селк етиу.

ВЗДУВАТЬ *несов. см. вздуть 1.*

ВЗДУВАТЬСЯ *несов. см. вздуться.*

ВЗДУМАИТЬ *сов. что, разг.* көпелімде ойлау, ойланыу, ой табыу, қыялланыу; ...**легенди** табыу; **не ~й!** хеш ойлама! яды-цада алма!

ВЗДУМАИТЬСЯ *сов. безл. кому, разг.* ойланыу, ойға келиу, қыялланыу; **мне ~лось** сөгдія **пойти в театр** мен бүгін театрға барыуға қыялландым.

ВЗДУТИЕ *с. 1. (действие)* қампайыу, исиу; ~ **животá** қарының исиуі; **2. перен. разг. (цен и т. п.)** көтеріп жиберіу, шығарыу, асырып жиберіу; **3. (принуждение)** исиқ, торсық, исип кеткен жер.

ВЗДУТЫИ **1. прил. от вздуть 1;** **2. прил. (распухший)** искен, қампайған; **3. прил. перен. разг.** көтерілген, шыққан; ~ **е цены** көтерілген бақалар.

ВЗДУТЬ **1. сов. что 1. безл. (раздуть)** қампайтыу, исип кетиу; **у меня** **вздую** щёку **мениң** жағым исип кетти; **2.**

перен. разг. (чрезмерно повысить) кетерип жиберіу, шығарыу, асырып жиберіу; ~ **цены** бақаны көтеріп жиберіу; **3. разг. (разжечь)** үлпеп жандырыу, урлеу; ~ **огонь** отты үлпеп жандырыу.

ВЗДУТЬ **II сов. кого, прост. (лобить)** урыу, урып таслау, сабау.

ВЗДУИТЬСЯ *сов. разг. 1. көтеріліу, тасыу, көбейіу, тасып көтеріліу;* **река ~лась от проливных дождей** қатты жауыннан дәрйя тасыды; **2. (распухнуть)** қампайыу, исиу; **щекá ~лась от укуса пчелы** хәрре шағып шекем исип кетти; **3. перен. разг. (о ценах и т. п.)** асып кетиу, көтеріліу.

ВЗДЫБИТЬ *сов. кого* артқы аяқларында тикке турғызыу; ~ **коня** атты артқы аяқларында тикке турғызыу.

ВЗДЫМАТЬ *несов. что* көтеріу, аспанға шығарыу; ~ **пыль** шаң көтеріу.

ВЗДЫМАТЬСЯ *несов.* көтеріліу, жоқары шығыу.

ВЗДЫХАТЕЛЬ *м. шутол.* ашық, сыртынан ашық болыушы.

ВЗДЫХАТЬ *несов. 1. қайғырыу, демин алыу, суық демин алыу, гүрсиңіу;* **тяжелó ~** ауыр демин алыу; **2. по ком-чём, о ком-чём (токовать, грустить)** қайғырыу, мұңайыу, сағыныу; **3. по ком, перен. разг. (быть влюблённым)** ашық болыу, сүйіу.

ВЗИМАНИЕ *с. өндирип алыу, төлетіу;* ~ **налогов** салықларды төлетіу.

ВЗИМАТЬ *несов. что* өндириу, төлетіу, жыйнау; ~ **штраф** штраф өндириу.

ВЗИРАТЬ *несов. на кого-что, уст.* қарау, нәзер салыу.

ВЗЛАМЫВАТЬ *несов. см. взломать.*

ВЗЛЕЛЕЯТЬ *сов. 1. кого-что (вырастить, воспитать)* өсириу, бағыу, әлпешлеу, еркелетип өсириу, тәрбиялап өсириу; **2. что, перен.** өзінде сақлау, туұдырыу; ~ **надежду** үміт туұдырыу.

ВЗЛЁТ **м. 1. (действие)** ушыу, көтеріліу; **2. перен.** көтеріңкилик, алып ушыушылық; ~ **творческой мысли** творчестволық ойдың алып ушыушылығы.

ВЗЛЕТАТЬ *несов. см. взлететь.*

ВЗЛЕТЁТЬ *сов. 1. ушып көтеріліу, ушып кетиу, ушып шығыу, хауалап ушыу;* ~ **на вздоху 1) (от взрыва)** жарылып ұайран болыу; **2) перен.** күлі көкке ушыу; **2. перен. разг.** тез көтеріліп шығып кетиу, атлығып шығыу, қуспай ушып кетиу; ~ **по лестнице** басқыштан тез көтеріліп шығып кетиу.

ВЗЛЁТНИИЙ *прил. ав.* ушатұғын, ушыуға арналған; ~ **ая площадка** ушыуға арналған майданша.

ВЗЛОМ *м. бузыу, сындырыу;* ~ **замка** қулыпты бузыу; **кража со взломом** бузып исленген урлық.

ВЗЛОМАТЬ *сов. что 1. бузыу, бузып ашыу, сындырып ашыу, бузып ұайран етиу;* ~ **пол** полды бузыу; ~ **дверь** қапаны бузып ашыу; **2. воен. (прорвать)** бузып етиу; ~ **оборону противника** душпанның қорғанын бузып етиу.

ВЗЛОМЩИК *м.* бузып ашыушы уры.

ВЗЛОХМАТИТЬ сов. что уйпа-жуйпа етйү, уйпалау.

ВЗЛОХМАТИТЬСЯ сов. уйпа-жуйпа болыу, уйпалануу; *вблосы* ~лись шашлар уйпаланып кетти.

ВЗЛОХМАЧЕННЫЙ 1. прич. от взлохматить; 2. прил. уйпа-жуйпа болған, уйпаланған; ~ая собака уйпа-жуйпа болған ийт.

ВЗЛОХМАЧИВАТЬ несов. см. взлохматить.

ВЗЛОХМАЧИВАТЬСЯ несов. см. взлохматиться.

ВЗМАХ м. қағыу, силтеу, сермеу; ~крыльев қанат қағыу.

ВЗМАХИВАТЬ несов. см. *взмахнуть*.

ВЗМАХНУТЬ сов. чем қағып жиберіу, қағыу, силтеу, сермеу, силтеп қалуу, силтеп жиберіу, сермеп жиберіу; ~крылом қанатын қағыу; ~кнутом қамшыны сермеп жиберіу; ~руками қолын силтеу.

ВЗМЕТ м. с.-х. сүриу, айдау; ~зяби шүдигәр айдау.

ВЗМЕТНУТЬ сов. и однокр. 1. что (стремительно поднять, подбросить) бирден көтеріу, көтеріп таслау, шығытып жиберіу; 2. чем (*взмахнуть*) силтеп жиберіу, қағып таслау.

ВЗМЕТНУТЬСЯ сов. бирден көтеріліу, көтеріліу; ракета ~лась в небо ракета аспанға бирден көтерілди.

ВЗМЕТЫВАТЬ несов. см. *взметнуть*.

ВЗМЕТЫВАТЬСЯ несов. см. *взметнуться*.

ВЗМОКНУТЬ сов. разг. ығалланыу, ҳөл болыу, терлеп кетіу; у меня спина ~ла аркам терлеп кетти.

ВЗМОЛНУТЬСЯ сов. о чём жүдө өтиніу, жалбарынуу; ~о пощаде кеширим сорап өтиніу.

ВЗМОРЬЕ с. теңиз жағасы, теңиз шети, теңиз бойы.

ВЗМЫВАТЬ несов. см. *взмыть*.

ВЗМЫЛЕННЫЙ 1. прич. от *взмылеть*; 2. прил. (*покрытый пеной*) көбикленген, ақ көбик болған, қатты терлеген; ~конь ақ көбикке түскен ат.

ВЗМЫЛИВАТЬ несов. см. *взмылеть*.

ВЗМЫЛИВАТЬСЯ несов. см. *взмылиться*.

ВЗМЫЛИТЬ сов. кого ақ көбигин шығарыу, қатты терлетіу, терге батырыу; ~коня аттың ақ көбигин шығарыу.

ВЗМЫЛИТЬСЯ сов. (о лошади) ақ көбиги шығыу, қатты терлеу, терге батыу.

ВЗМЫТЬ сов. ұшып көтеріліу, жоқары ушыу; самолёт ~л под облака самолёт бұлттың астына ушып көтерілди.

ВЗНОС м. 1. (*платёж*) төлеу; срочный ~қыстаулы төлеу; 2. взнос; членские взносы ағзалық взнослар; *вступительный* ~киріу взносы.

ВЗНУЗДАТЬ сов. 1. кого жүуенлеу, ауызлық салыу; ноқтау; ~лошадь атты жүуенлеу; 2. кого-что, перен. разг. бағындыруу, жүуенлеу, еркине жибермеу.

ВЗНУЗДАВАТЬ несов. см. *взнуздать*.

ВЗО приставка (см. *вз*) «вздың, орнына й» алдында хәм басқада дауыссызлар би-

рикпелеринде қолланылады, мыс.: *взорвать* жарылыу.

ВЗОБРАТЬСЯ сов. на кого-что өрмелеп шығыу, тырмасып шығыу, жоқары көтеріліу.

ВЗОЙТИ сов. 1. на что (*подняться*) көтеріліу, шығыу; ~йти на гору тауға шығыу; 2. шығыу; *солнце* ~шло күн шықты; 3. (*прорастит*) өсіп шығыу, көгеріп шығыу, көтеріліу, көгеріу.

ВЗОР м. 1. нәзер, қарау, тигилиу, көз жиберіу; *окинуть взором* нәзер салыу; 2. мн. *взоры* перен. итибар, кеуил, дыққат, қызығыу; *взоры* всех были *прикованы к этим событиям* хәмменің дыққаты бул ўақыялар менен бәнт болды.

ВЗОРВАТЬ сов. 1. что жарып жиберіу, жарып сындырыу, бузыу; ~ать лёд музды жарып бузыу; 2. кого-что, перен. разг. (*возмутить*) жинин келтиріу, қатты ашыу-ландырыу, жанына тийіу, бирден қызып кетіу; *его грубость* ~ала меня оның турпайылығы мениң жаныма тийди.

ВЗОРВАТЬСЯ сов. 1. жарылыу, жарылып бөлекленіу, жарылып бузылыу; бомба ~алась бомба жарылды; мост ~ался көпір жарылып бузылды; 2. перен. разг. (*возмутиться*) жини келіу, қатты ашыу-ланыу, жанына тийіу, бирден қызыу.

ВЗРАСТИТЬ сов. кого-что өсіріу, тәрбиялап шығарыу.

ВЗРАЩИВАТЬ несов. см. *взрастить*.

ВЗРЕВЕТЬ сов. өкірнү, өкірип жиберіу, бақырып жиберіу; ұарылдап жиберіу; гүрилдеп жиберіу (о моторе).

ВЗРЕЗАТЬ сов. что жарыу, тилиу, жарып жиберіу, кесіп таслау, тилип жиберіу; ~арбуз фарбызды тилиу.

ВЗРЕЗАТЬ несов. см. *взрезать*.

ВЗРЕЗЫВАТЬ несов. см. *взрезать*.

ВЗРОСЛЕТЬ несов. разг. үлкейіу, ер жетіу, есейіу.

ВЗРОСЛЫЙ прил. 1. үлкейген, ер жеткен, есейген, егеде; ~й юноша ер жеткен бала; 2. в знач. сущ. м. *взрослый* и ж. *взрослая* үлкен; ~е и *дети* үлкенлер хәм балалар.

ВЗРЫВ м. 1. жарылыу, партлау; ~снаряда снарядтың жарылыуы; 2. перен. гүулеу, гүуилдеген, дуу; ~аплодисментов гүуилдеген қол шапатлаулар; 3. (*звук*) партылды; *раздался* ~партылды еситилди.

ВЗРЫВАТЕЛЬ м. воен. жарғыш (*минада, бомбада* хәм т. б.).

ВЗРЫВАТЬ I несов. см. *взорвать*.

ВЗРЫВАТЬ II несов. см. *взрыть*.

ВЗРЫВАТЬСЯ несов. см. *взорваться*.

ВЗРЫВНОЙ прил. 1. жарылыу..., жарылатуғын, жарылығын; ~ая волна жарылыу толқыны; 2. лингв. партлаушы; ~ые согласные партлаушы дауыссызлар.

ВЗРЫВЧАТКА ж. разг. жарылғыш зат.

ВЗРЫВЧАТЫЙ прил. жарылғыш, жарылатуғын; ~е вещества жарылғыш затлар.

ВЗРЫТЬ сов. что қазыу, аударыу, қазып таслау, қазып аударыу; ~землю жерди қазып аударыу.

ВЗРЫХЛИТЬ сов. что, чем жумсартыу, босатыу, кетпенлеу, аударыу; ~ почву жерди аударыу.

ВЗРЫХЛЯТЬ несов. см. взрыхлить.

ВЗЪ приставка (см. вз) «вз»дың орнына «е, ю, я» дауыссыз сеслериниң алдында қолланылады, мыс.: **взыряться** қоҳерлениу.

ВЗЪЕДАТЬСЯ несов. см. взъестся.

ВЗЪЕРОШИВАТЬ несов. см. взъерошить.

ВЗЪЕРОШИТЬ сов. кого-что, разг.

үрпейтип жиберіу, тикирейтип таслау; ~ волосы шашларын үрпейтип жиберіу.

ВЗЪЕСТЬСЯ сов. на кого-что, прост. ашыулашып изине түсіу, мүжип қоймау.

ВЗЫВАТЬ несов. к кому-чему, о чем шақырыу, жалбарыныу, өтиніу, сораныу; ~ о помощи жәрдемге шақырыу.

ВЗЫГРАТЬ сов. 1. (разыграться — о животных) ойнақшыу; 2. (о море, ветре) бурқасынлау, толқынлау.

ВЗЫСКАНИЕ с. 1. (действие) төлетіу, өндирип алыу; ~ штрафна штраф төлетіу; 2. (наказание) жаза, сөгис, жазалау; **наложить** ~ жазаға тартыу, жаза беріу.

ВЗЫСКАТЕЛЬНОСТЬ ж. қатты талап етіушілік, күшлі талап қойыушылық.

ВЗЫСКАТЕЛЬНЫЙ прил. қатты талап етіуші, талабы күшлі; ~ критик талабы күшлі критик.

ВЗЫСКАТЬ сов. 1. что, с кого төлетіу, өндириу, талап етіу; ~ скат долг қарызды өндирип алыу; 2. с кого-него, за что и без доп. (наказать) жазалау, жууапқа тартыу; ◇ не ~щите кешириниз, кеулицизге келмесин.

ВЗЫСКИВАТЬ несов. см. взыскать.

ВЗЯТИЕ с. алыу, алыныу; ~ крепости қорғанның алыныуы.

ВЗЯТКА ж. 1. (подкуп) пара; брать ~и нара алыу; **давать** ~у пара беріу; 2. (в картонной игре) кесіу, кесип алыу.

ВЗЯТОК м. табыу, жыйым (хәррениң бир ұшып кеткендеги желген балы).

ВЗЯТОЧНИК м. паражор.

ВЗЯТОЧНИЦА женск. от взяточник.

ВЗЯТОЧНИЧЕСТВО с. паражорлық.

ВЗЯТЬ сов. 1. кого-что алыу; ~ть билеты у театр театрга билет алыу; ~ть книгу у товарища жолдасынан кітап алыу; 2. кого-что қабыл етіу, алыу; ~ть кого-л. на работу бирейди жумысқа қабыл етіу; 3. кого-что (овладеть, захватить) алыу, басып алыу; ~ть власть власты алыу; ~ть в плен бенде етип алыу, тутқынға алыу; ~ть под стражу қамаққа алыу, тутқынға алыу; ~ть город қаланы алыу; 4. (с направлением) бағыт алыу, бет бурыу, бет алыу, қарай жүриу, бурылыу; ~ть вправо оң тәрәпке қарай жүриу; 5. что (отнять) алыу; **это** возьмёт много времени бул көп уақытты алады; 6. что, разг. (вынести заключение, решить) табыу, алыу; с чего ты это ~ла? сен буну қалай таптын?; ◇ ~ть слово 1) (на собрании) сөз алыу; 2) с кого-л. бирейдиң үәдесин алыу; ~ть в жены қатынлыққа алыу; ~ть в скобки скобканың ишине алыу; ~ть кого-л. под руку бирейдиң қолтығынан ұслап жүриу; ~ть кого-л. в свидетели бирейди гуға тутыу; ~ть выс-

кую ибту жоқарғы нотаны алыу; ~ть верх үстем келіу, басым келіу; ни дать ни взять тап дәл өзи; **наша** ~ла! бизики жеңди!; ~ть на себя ответственность жууапкершиликти өз үстине алыу; ~ть барьер спорт. иркиништи алыу; он ~л да и уехал ол алды артына қарамай кетти де қалды.

ВЗЯТЬ|ТЬСЯ сов. 1. за что (начать делать) қолға алыу, кирисиу; ~ться за работу иске кирисиу, жумысқа кирисиу; ~ться за перо шығарма жазыуға кирисиу; ~ться за книгу оқыуға кирисиу; 2. за кого-что услау, усласыу; ~ться за руки қол усласыу; ~ться за край стола столдың шетинен услау; 3. (обязаться) алыу; үәде беріу, мойынлау; он ~лся написать статью в журнал ол журналға мақала жазып беріуді мойнына алды; 4. (появиться) пайда болыу, табылыу; откуда у тебя взялась эта книга? бул кітап сенде қайақтан пайда болды?; ◇ ~ться за ум ақылы ениу, ақылға келіу, ақыллы болыуға кирисиу; откуда ни возьмись топпа торыстан, қәпелімде.

ВИАДУК м. виадук (өткел ұшып қурылған көпір).

ВИБРАТОР м. вибратор (тербеліу хәркетиниң дәрететуғын әсбап).

ВИБРАЦИЯ ж. физ., муз. вибрация, теңселиу, тербеліу, қалтырау.

ВИБРИОН м. вибрион (иймейген таяққа який ұтирге қусаған бактерия).

ВИБРИОВАТЬ несов. вибрация жасау, теңселиу, тербеліу, қалтырау.

ВИВИСЕКЦИЯ ж. вивисекция (илимий изертлеу мақсети менен тири организмди сойыу).

ВИГОНЕВЫЙ прил. текст. вигонь...; вигоньян жасалған; ~е носки вигонь носкилери.

ВИГОНЬ ж. вигонь (1. зоол. жумсақ жүн-ли хайған; 2. пахта менен жүн араласқан гезлеме хәм ийирілген сабап).

ВИД I м. 1. (внешность, внешний облик) көринис, түр, түс, шырай; ажар, келбет; сықыл, сымбат; дом имбет хоробий ~ жайдың көринниси жақсы; общий ~ жалпы көринис; ~ сбокү қаптал көринис; у него здоровый ~ оншң түри жақсы; **принять** серьёзный ~ өзин салмақлы тутыу; с учёным видом илимпаз сымбаты менен; иа ~, по виду, с виду сыртынан, сыртқы көринисине қарай; 2. (состояние) түр; он вернулся в жалком виде ол адам қарағысыз түрде қайтып келди; в исправленном виде дүзетілген түринде; 3. (пейзаж) көринис; сүүрет (нарисованный); из окна открывался ~ на горы терезеден тау көринисі көзге түсип турды; 4. көз алды, көзге түсіу; иа ~у у всех хәмменің көз алдында, хәмменің көзінше, хәмменің кезине түскенше; **быть** иа ~у көзге түсіу, көрнекли жағдайда болыу; **скрыться** из виду көзге түспеу; **терять** из виду 1) көзден ғайып болыу; 2) (не иметь сведений) хабары болмау, бийхабар болыу; 5. мн. виды (предположения, намерения, планы) түр, шама; **виды** иа урожай өнғиниң түри; **виды** иа будущее келешектиң шамасы; **иметь** виды

на кого-что-л. бир мақсет пенен үмит етиү; $\diamond$ в виде 1) (наподобие чего-л.) көринисинде, мегзес, түринде; 2) (в качестве чего-л.) бир нәрсе ретинде; для вида көрсетиү ушын, көз бояу ушын; **видать** **виды** көпті көриү, көп нәрсени бастан кешириү; **дѣлать** ~ жегиленү; **под видом** 1) **чего-л.** бир бәне тауып; 2) **кого-л.** басқа бирей болып; не **подать** **виду** сыр билдирмеү, сездирмеү; **иметь в ~у** **кого-что-л.** 1) (подразумевать) есинде сақлау, ойға алыу; 2) (учитывать) нәзерде тутуу, еске алыу; 3) (иметь намерение) мақсет етиү, қыял етиү; **упустить из виду** ұмытып кетиү, ядтан шығып кетиү; ни **под каким видом** хасла, хеш қашан, хеш бир, қандай болмасын; **стáвить на ~ кому-л.** алдын ала ескертип қойыу, кейіс беріу, ескертиү беріу.

ВИД II м. 1. (разновидность) түр; 2. **биол.** туқым, түр; ~ **растений** өсімниклердің түри; 3. **лингв.** түр, көриніс; **совершенный** ~ аяқланған көриніс; **несовершенный** ~ тамамланбаған көриніс.

ВИДАННЫЙ I. **прич.** от **видать** 1; 2. **прил. разг.:** ~ **о** ли **это** **дело?** ұсындай да болмақ бола ма?

ВИДАТЬ I **несов.** (неоднократно видеть, встречать) талай көриү, талай ушырасыу; $\diamond$ **видать?**, **видали?** **прост.** көрдің бе?, сездің бе?, байқадың ба?; где **это** **видано?** бул не деген?, бундайды қайда көрдіңіз?

ВИДАТЬ II **прост.** 1. **безл.** в **знач.** **сказ.** (видно) көриниү; **ничего** не ~ **хеш** нәрсе көріп болмайды; **отсюда** **хорошо** ~ **усы** жерден жақсы көринеді; 2. **в знач. вводн. сл.** бәлкім, шамасы, мүмкін; он, ~, **весёлый человек** ол, шамасы, хош кеуіллі адам болыуы тийіс; $\diamond$ **от** **земли** не ~ **бойи** бир қарыс.

ВИДЕНИЕ с. көриниү; **отчётливое** ~ анық көриниү.

ВИДЕНИЕ с. елес, елеслеп көрінген нәрсе; түс (сновидение).

ВИДЕ||ТЬ **несов.** 1. (иметь зрение) көриү; 2. **кого-что** көриү; ~ **ть** **своими** **глазами** өз көзи менен көриү; **рад** **вас** ~ **ть** **сизди** көргеніме қуәанышлыман; ~ **ть** **во** **сне** түсинде көриү; 3. **кого-что** (встречать) ушырастырыу, көриү; он **давно** не ~ **л** **своих** **товарищей** ол жолдасларын көп ұақыттан бери ушырастырмады; 4. **что** (наблюдать, испытывать) көриү; ~ **ть** **много** **страданий** көп жәбір көриү; 5. **что** (понимать) сезиү, түсиниү, билиү; я **вижу** **свою** **ошибку** мен өзимнің қәтемді сеземен; я **вижу**, **с кем** **имею** **дело** **ким** менен **ис** алып баратуғынлығымды билип турман; 6. **кого-что** (считать, принимать) табыу, қабыл алыу, түсиниү, санау, есаплау; ~ **ть** **себя** **взрослым** өзін үлкен деп санау, өзін жасы бар деп есаплау; ~ **ть** **всё** **в** **мрачном** **свете** хәммесін кеуілсіз түрде көриү; 7. **кого-что** (представлять) елеслетіу, көз алдына келтириү; я **вижу** **его** **как** **живого** **мениң** көз алдымда ол тиридей болып елеслеп тур; 8. **кого-что**, **в ком-чём** (считать, находить) есаплау, көриү, сезиү; я не **вижу** **в** **этом** **ничего** **особенного** мен бунда таң

қаларлықтай хеш нәрсени сезіп турғаным жоқ; $\diamond$ **видишь**, **видите**, **видишь** **ли**, **видите** **ли** **в** **знач. вводн. сл.** көріп тұрсаң ғой, көріп тұрсаң ба; **как** **видите** **в** **знач. вводн. сл.** байқап тұрсыз, көріп тұрсыз ғой; ~ **ть** **насквозь** **кого-л.** ишки сырын билиү, **бирейдің** ойындағысын билиү; ~ **ть** **не** **могу** **кого-что-л.** көргім келмейди, етім түршигеди; не ~ **ть** **света** (вольного) 1) (быть очень занятым) қолы тиймеу, жұмыс пенен бәнт болыу; 2) (очень страдать) оғада қыйналыу.

ВИД||ЕТЬСЯ **несов.** 1. **с кем-чем** **и** **без** **доп.** (встречаться) ушырасып тұрыу, жолығысып тұрыу, көрісіп тұрыу; **мы** **часто** ~ **нимся** **бизлер** **жйи** ушырасып турамыз; 2. **кому-чему** (представляться) көрініп тұрыу, билиніп тұрыу, сезилип тұрыу; **ему** ~ **ится**, **что...** **оған...** сезилип тұр; 3. **кому-чему**, **безл.** (во сне) ениү, көриниү, хаян беріу.

ВИДИМО **вводн. сл.** шығар, мүмкін, бәлкім, итимақ; он, ~, **не** **придѣт** **ол**, мүмкін, келмес, ол келмейтуғын шығар **ВИДИМО-НЕВИДИМО** **нареч. разг.** жүде көп, есап-саны жоқ; **набѣду** **в** **театре** **было** ~ **театра** адам жүде көп болды.

ВИДИМОСТ||Ь **ж.** 1. (различаемость) көре алыушылық, көриү мүмкиншилігі, көриниүшилік, көриніс; **в** **ясную** **погоду** ~ **ь** **лучше** хауа ашық күні барлық нәрсе айқын көринеді; 2. **разг.** (внешнее подобие) көриниүшилік, көриніс; **это** **только** **одна** ~ **ь** **бул** **тек** сыртқы көриніс; $\diamond$ **для** **~и** **көз** **баға**, **көз** **бояу** **ушын**; **по** **всей** **~и** **в** **знач. вводн. сл.** дурсыын айтқанда.

ВИДИМЫЙ I. **прич.** от **видеть**; 2. **прил.** (доступный зрению) көринетуғын, көрініп тұрған, көрінген; ~ **ый** **горизонт** көринетуғын горизонт; 3. **прил.** (очевидный) көрініп тұрған, айқын, ашықтан-ашық, белгили; **без** ~ **ой** **причины** көрініп тұрған себеп болмағанлықтан; 4. **прил.** (кажущийся) көрінген сыяқлы, елеслеп тұрған сыяқлы.

ВИДНѢ||ТЬСЯ **несов.** көриниү; көрініп тұрыу; **вдалі** ~ **лись** **гѣры** **узақта** **таулар** көринді.

ВИДНО I. **безл.** **в** **знач.** **сказ.** сезилип тұрыпты, көрініп тұрыпты, билиніп тұрыпты; **отсюда** ~ **всю** **деревню** **усы** жерден ауылдың барлығы көрініп тұрыпты; 2. **безл.** **в** **знач.** **сказ.** (светло) жақты; **несмотря** **на** **сумерки** **было** **ещѣ** **хорошо** ~ **геуғимнің** түскеніне қарамастан еле әдеуірақ жақты еді; 3. **безл.** **в** **знач.** **сказ.** (заметно) белгили болып тұрыпты, көрініп тұрыпты; **было** **ужѣ** ~, **что** **он** **нездоров** оның науқас екенлігі әлле қашан белгили болды; 4. **в** **знач. вводн. сл.** **разг.** болса керек, болыуға тийіс, шығар; ~, **он** **ужѣ** **уѣхал** **ол** **әлле** **қашан** **кеткен** **болса** **керек**; $\diamond$ **ни** **згі** **не** ~ **тас** **қараңғы**, **тас** **түнек**.

ВИДН||ЫЙ **прил.** 1. (видимый) көринетуғын, көзге түсетуғын; белгили; **на** ~ **ом** **мѣсте** **кѣринетуғын** **жерде**; **вдалі** **виднй** **гѣры** **узақта** **таулар** көринеді; 2. **перен.** көрнекли, әхмийетли, атақлы, мәлім; ~ **ый** **учѣный** көрнекли илимпаз; **занимáть**

~ый пост эхмийетли жұмыс орнында болыу; 3. *перен. разг. (статный)* сымбатлы, тұрпатлы, бойшаң; ~ый *мужчина* сымбатлы киши.

ВИДОВОЙ I *прил.* көринис көрсететуғын, көринисли; ~ *фильм* тәбият көринислерин көрсететуғын фильм.

ВИДОВОЙ II *прил.* 1. *биол.* тұр-тұқымы...; ~ые *признаки* тұр-тұқым белгилери; 2. *грам.* тұр; ~ые *различия* глабла фейилдің түрлері бойынша айырмашылықтары.

ВИДОИЗМЕНЕНИЕ с. 1. (*действие*) түрі өзгерилиу, өзгертилген түр, түрін өзгертіу; ~ *растений* өсімдіклердің түрін өзгертіу; 2. (*разновидность*) бир түрі, басқа түр.

ВИДОИЗМЕНИТЬ *сов.* *кого-что* түрін өзгертіу, түрін өзгертип жиберіу; он ~л *первоначальный проект* ол дәслепки проекті өзгертип жиберди.

ВИДОИЗМЕНИТЬСЯ *сов.* түрі өзгерилиу, түрі өзгертилиу.

ВИДОИЗМЕНЯТЬ *несов. см.* *видоизменить.*

ВИДОИЗМЕНЯТЬСЯ *несов. см.* *видоизмениться.*

ВИДОБРАЗОВАНИЕ с. *биол.* түр дереліу, түр пайда болыу (*животных*); тұқым пайда болыу (*растений*).

ВИДОВАТЬ *несов. разг. многокр. см.* *видеть* 2; ~л ли ты *что-нибудь подобное?* ұсындай нәрсені көргейің бар ма?

вижу, видишь наст. вр. от видеть.

вижуся, видишься наст. вр. от видеться.

ВИЗА ж. виза (1. *бир мәмлекетке барыу ямаса оннан кетіу үшін берілген рұқсат*; 2. *қандай болмасын бир документке қойылатуғын гүяландырыушы белги*).

ВИЗАВИ I *нареч.* қарама-қарсы, бетпест; 2. *в знач. суц. м. и ж. нескл.* қарсы алдындағы адам.

ВИЗГ м. шырылды, ашшы дауыс, шырылдау, шууылды, уу-шуу; қаңсылау; ~ *собаки* ийттің қаңсылауы; *дети подняли* ~ балалар уу-шуу болды.

ВИЗЛИВЫЙ *прил.* шыңғырған, ашшы дауыслы, уу-шуулы, бақырауық; қаңсылагыш; ~ *голос* ашшы дауыс; ~ *пороенок* бақырауық торай.

ВИЖАТЬ *несов.* шыр етиу, ашшы дауыс шығарыу, шырылдау, уу-шуу болыу; шууылдау; қаңсылау.

ВИЗИГА ж. *кул.* визига (*бекире балықтарының омыртқаларынан таярланатуғын азық*).

ВИЗИРОВАНИЕ I с. визалау, виза беріу, виза қойыу; ~ *паспорта* паспортты визалау.

ВИЗИРОВАНИЕ II с. нышанаға туурылау, нәзерлеу, бағдарлау; ~ *с помощью оптических инструментов* оптикалық құралдарының жәрдемі арқала бағдарлау.

ВИЗИРОВАТЬ I *сов. и несов. что* визалау, виза беріу, виза қойыу; ~ *документ* документті визалау.

ВИЗИРОВАТЬ II *сов. и несов. что* нышанаға туурылау, нәзерлеу, бағдарлау; ~ *какую-л. точку* бир точканы нышанаға туурылау.

ВИЗИРЬ м. үезир.

ВИЗИТ м. 1. визит (*рәсмий түрде ұшырасыу, жолығысыу*); ~ *вѣжливости* сыпайылық визит; *нанести* ~ визит іслеу; 2. ауырыуға барыу, науқасқа барыу; ~ *врача* врачтың ауырыуға барыуы.

ВИЗИТНЫЙ *прил.* визит..., визитке арналған; ~ая *карточка* визит карточкасы.

ВИКА ж. с.-х. вика (*буришақлы жем өсімдік*).

ВИКТОРИНА ж. викторина (*сауялаларға жуып беріп ойнайтуғын ойын*); *литературная* ~ әдебий викторина.

ВИЛКА ж. 1. вилка, шанышқы; 2. *тех.* вилка; *велосипедная* ~ велосипед вилкасы.

ВИЛЛА ж. вилла (*қала сыртына салынған бағ-шарбақлы жай*).

ВИЛОК м. домалақ капуста, капустаның басы.

ВИЛОБРАЗНЫЙ *прил.* жаба сыяқлы, айыр сыяқлы, ашалы.

ВИЛЫ *только мн.* жаба; *железные* ~ы темир жаба; *это ещё ~ами на воде писано* *погов.* қуры гәп, іске аспайтуғын нәрсе (*соотв.* үйдегі сауданы базардағы нырқ бузады).

ВИЛЬНУТЬ *сов. и однокр. см.* *вильять.*

ВИЛЯТЬ *несов.* 1. *чем* қыйсаңдау, былғаңдатыу, былғау, былғаңдатып қойыу; ~ *ть хвостом* 1) қуйрығын былғаңдатыу; 2) *прост.* (*заискивать*) айланшықлау, жағыныу, жағымпазланыу; 3) *прост.* (*хитрить, лукавить*) хйіле қылыу, жөгіленіу; 2. (*извиваться*) айланыу, айланыш болыу; *дорога ~ет* жол айланыш болып тұр; 3. *перен. разг.* қыйсаңдау, жөгіленіу; не ~й, а *говорю прямо* қыйсаңламай шыныңды айт.

ВИНА ж. 1. (*проступок*) гүна, айып, жазық; *заглядить* ~у айыпты жууып шайыу; *признать свое ~у* өз айыбын мойнына алыу; *свалить ~у на кого-л.* гүнаны басқа бирейге аударыу; 2. себеп, кесир; *по чьей-л. ~е* бирейдің себебинен; *это не по моей ~е* бұл менің себебинен емес.

ВИНЕГРЕТ м. 1. *винегрет* (*түрлі овоцтан ісленген аймақ*); 2. *перен. разг.* былғасық, быллық.

ВИНИТЕЛЬНЫЙ *прил.:* ~ *падѣж* *грам.* табыс сеплеуі.

ВИНИТЬ *несов. кого-что,* *в чём* гүналау, айыплау.

ВИНИТЬСЯ *несов. в чём, уст.* гүналануы, айыбын мойнына алыу, кеширім сорау.

ВИННЫЙ *прил.* шарап..., шарапқа арналған, вино..., виноға арналған; ~ый *запах* вино ийісі; *это ~ый камень* 1) вино тасы (*жүзім суыын ашытқандағы шөгінді*); 2) (*отложение на зубах*) тистегі тас; ~ая *ягода* әнжир.

ВИНО с. шарап, вино; *молодое* ~ *жас* вино; *красное* ~ *кызыл* шарап; *десертное* ~ *десерт* шарап, *мазала* вино; *сухое* ~ *жүзім* шарап; *крепленое* ~ *күшейтилген* вино; *выдержанное* ~ *көп* сақланған вино.

ВИНОВАТНЫЙ *прил.* 1. (*виновный*) гүналы, гүнакар, айыплы, жазалы; *быть ~ым в чём-л.* бир нәрседі айыплы болыу; *быть ~ым перед кем-л.* бирейдің алдын-

да гунакар болуу; он не ~ в том, что случилось усы болган нерсе ушын ол гунакар емес; кто в этом ~? бузган ким айыплы?; 2. айыбын сезген, гүналы болган; ~ ое лицó гүнасы сезилип турган түр; $\diamond$ ~! (извините) кеширеңиз!, кеширерсиз!

ВИНОВНИК м. 1. гунакар, айыпкер, жазыкчы; ~ преступления қылмыстың айыпкери; 2. себепкер; ~ торжества салтанаттың себепкери.

ВИНОВНИЦА женск. от виновник.

ВИНОВНОСТ || Б ж. гунакарлық, айыпкерлік, айыпшылық; степень ~и гунакарлық дережеси; установить ~ь кого-л. бирейдің гунакарлығын анықлау.

ВИНОВНЫ || Б прил. 1. гүналы, айыплы, жазыкчы; призна́ть кого-л. ~м бирейди гүналы деп табуу; чувствовать себя ~м в чём-л. бир исте өзиниң айыплы екенин сезиу; 2. в знач. сущ. м. виновный и ж. виновная гүналы адам, айыплы киши.

ВИНОГРАД м. жүзим (есимлик ҳам мийге); дикий ~ жабайы жүзим; сбор ~а жүзимди жыйнау.

ВИНОГРАДАРСКИЙ прил. жүзимшилик.

ВИНОГРАДАРСТВО с. жүзимшилик, жүзим егюшлик, жүзим өсириушлик.

ВИНОГРАДАРЬ м. жүзимши, жүзим егюши.

ВИНОГРАДИНА ж. разг. бир дана жүзим.

ВИНОГРАДНИК м. жүзим бағы, жүзимлик.

ВИНОГРАДН || Б прил. жүзим...; жүзимнен исленген, жүзимнен шығарылған; ~ая лоза жүзим урқаны; ~ая гроздь жүзим солқымы; ~ое вино жүзимнен исленген вино.

ВИНОДЕЛ м. вино ислеуши, шарап ислеуши, вино таярлаушы.

ВИНОДЕЛИЕ с. вино ислеу, вино ислеп шығаруу, виношылық, шарап ислеушилик.

ВИНОДЕЛЬЧЕСКИЙ прил. виношылық, вино ислеп шығаратуғын, шарап таярлайтуғын; ~ район вино ислеп шығаратуғын район.

ВИНОКУР м. винокур (спирт, арақ ислеп шығарушы).

ВИНОКУРЕНИЕ с. винокурение (спирт, арақ ислеп шығаруу).

ВИНОКУРЕННЫЙ прил. спирт, арақ ислеп шығаратуғын; ~ завод спирт, арақ ислеп шығаратуғын завод.

ВИНОТОРГОВЛЯ ж. вино саудасы, арақ-шарап сатуу.

ВИНТ м. 1. винт; головка ~а винттиң басы; 2. (судна или самолёта) пәрк, винт; воздушный ~ хауа пәриги; 3. в знач. нареч. винтóm разг. бурандалы болып, ийретилип, буудақланып, тауланып.

ВИНТОВКА ж. мылтық; малокалйберная ~ кши калиберли мылтық.

ВИНТОВ || Б прил. 1. (снабжённый винтом) винтли, бурамалы, тауламалы; ~ой стул винти бар стул; 2. (спиральный) буранда сыяқлы, тауланба сыяқлы, айлан-

балы, ийретилген; ~ая лестница айланбалы басқыш; 3. (приводимый в движение винтом) винтли, винт арқалы.

ВИНТОВОЧНЫЙ прил. мылтық..., мылтықтың; ~ патрón мылтық патроны.

ВИНТООБРАЗНЫЙ прил. винтли, бурандалы, тауланбалы.

ВИНТОРЕЗНЫЙ прил. тех. винтли жол кесетуғын, буранда кесетуғын, шегеге буранда кесетуғын; ~ станóк буранда кесетуғын станок.

ВИНЬЕТКА ж. виньетка (китаптарды, альбомларды безейге жасалған кишкеңе сүррет).

ВИОЛОНЧЕЛИСТ м. виолончелист, виолончельши.

ВИОЛОНЧЕЛЬ ж. виолончель (музыкалық аспап).

ВИРАЖ || АЖ I м. 1. вираж (самолёттың, кемениң, автомобильдің, велосипедтиң келтирған бағытынан қырынлап бурылып кетиуі); делать ~аж виражлар ислеу; 2. бурылуу, айланыу; крутой ~аж тик бурылуу.

ВИРАЖ II м. фото вираж (фотоқағазға түсирилген сүрретти жуууы ушын арналған еринди).

ВИРТУОЗ м. 1. (музыкант) виртуоз (өз өнерин шебер ийелеген музыкант); 2. перен. (мастер своего дела) өз өнериниң асқан шебери, өз өнериниң устасы.

ВИРТУОЗНОСТЬ ж. 1. виртуозлық; ~ исполнения атқаруудың виртуозлығы; 2. перен. (в каком-л. деле) аса шеберлік, асқан усталық.

ВИРТУОЗН || Б прил. 1. виртуоз..., виртуозлық; ~ая игра на скри́лке скрипкада виртуозлы ойнау; 2. перен. (чрезвычайно искусный) аса шебер, асқан уста.

ВИРУС м. мед. вирус (жүкпалы ауырууды қоздыратуғын кишкеңе микроорганизм); ~ гриппа грипптиң вирусы.

ВИСЕЛИЦА ж. дар, дар ағашы.

ВИС || ЕТЬ несов. 1. асылып туруу, илинип туруу; над столóm ~йт лампа лампа стол үстинде илиули тур; 2. (быть вывешенным) илиу, жабыстыруу, қағыу; на стене ~йт объявление дийуалда дағаза қыстырыулы тур; 3. (нависать) еңтерилиу; скала ~йт над морем теңиз үстинде жар тас еңтерилип тур; 4. қолбырап туруу (об одежде); үрпейип туруу (о волосах); $\diamond$ ~еть в воздухе 1) (находиться в неопределённом положении) белгисиз жағдайда болуу; 2) (быть необоснованным) тийкарсыз болуу.

ВИСКОЗА ж. вискоза (1. целлюлозадан алынатуғын зат; 2. жасалма эликек).

ВИСКОЗНЫЙ прил. вискоза...; вискозадан исленген.

ВИСЛОЗАДЫЙ прил. салпы қуйрық; мәлши (о баране).

ВИСЛОУХИЙ прил. салпы кулак; ~ щенок салпы кулак күшик.

ВИСМУТ м. висмут (химиялық элемент).

ВИСНУТЬ несов. 1. (виссать) салбырап туруу, үрпейип туруу; 2. перен. разг. асылуу; ~ на ком-л. бирейге асылуу; ~ на шеё у кого-л. 1) бирейдің мойнына

асылыу; 2) мойнына асылып ықласын билдириу.

ВИСОК м. шеке.

ВИСОКОСНЫЙ прил.: ~ год артық күнли жыл (февраль айында 29 күн болатуғын жыл).

ВИСОЧНЫЙ прил. шеке...; ~ая кость шеке сүйек.

ВИСОЛЬКА ж. разг. аспа (көркемлик үшін қойылатуғын нәрсе).

ВИСЯЧИЙ прил. аспа, аспалы, асылып туратуғын; ~ая лампа аспа лампа, аспа шыра; ~ий замoк аспалы қулып; ~ий мост аспа көпір.

ВИТАМИНИЗИРОВАННЫЙ прил. витаминли, витамин қосылған.

ВИТАМИНИЗОВАТЬ сов. и несов. что витаминлеу, витамин қосыу, витамин араластыруу.

ВИТАМИННЫЙ прил. витамин...

ВИТАМИНОЗНЙЙ прил. витаминге бай; ~ая пища витаминге бай аўқат.

ВИТАМИНЫ мн. (ед. витамин м.) витаминлер (адамның жәм хайўанлардың тиришиликке пайдалы зат).

ВИТАТЬ несов. 1. (предаваться мечтаниям) эрманға берилиу, қыялға кетиу, қыялланыу; мысия егб ~ли далеко оның ойы аспаны қыялға кетти; 2. (незримо присутствовать) елеслетиу, көз алдына келтириу, айланып жүриу; смерть ~ет над ним оның үстінде өлим айланып жүр; ♦ ~ть в облаках бос қыялларға берилиу.

ВИТИЕВАТО нареч. көтерилип, қопсытып, мәнерли; говорить ~ қопсытып сөйлеу.

ВИТИЕВАТОСТЬ ж. көтерилиңкилик, қопсытушылық, сөйлеушилик, мәнердиллик.

ВИТИЕВАТЫЙ прил. көтериндики, қопсытылған, мәнерли; ~ слог мәнерли сөз.

ВИТЮГ прил. айналмалы, буралмалы; ~ая лестница айланбалы басқыш.

ВИТОК м. орам.

ВИТРИНА ж. витрина, көргизбе (дүкән-дәгә).

ВИТЬ несов. что 1. есиу, өриу, шыйыруу; ~ верёвки 1) арқанлар есиу; 2) из кого-л. бирёуди өз айтқанына көндириу; 2. салыу; ~ гнездо уя салыу.

ВИТЬСЯ несов. 1. (о растениях) оралыу, шырмауылыу, есилю, оралып есиу; 2. (о волосах) буйраланыу, буйра болыу; 3. (кружиться) айланыу, айланып ушып жүриу; над нами вьётся птица бизиң үстимизде қус айланып ушып жүр; 4. (о реке, дороге) ийреңдеу, ийретилю, айланыш-айланыш болыу; 5. (около кого-чего-л.) айланшықлау, айланшықлап шықпау; собака вилась около моих ног ийт мениң аяғымның қасынан айланшықлап шықпады; ♦ лыль вьётся шаң ұйрiledи.

ВИТЯЗЬ м. ист., поэт. батыр, мәрт.

ВИХОР м. үрпейген шаш.

ВИХРАСТЫЙ прил. үрпейген.

ВИХРЕВОЙ прил. дүбелейленген, қуйылы, боранлы.

ВИХРЕМ нареч. дүбелейдей, қуйындай ағыу.

ВИХРЬ м. 1. дүбелей, қуйын, боран; снежный ~ қарлы боран; 2. перен. тез өтип атырған, дүбелейдей араласқан; в вихре событий тез өтип атырған уақыяның ишинде.

ВИЦЕ- қоспа сөзлердің «орынбасар, жәрдемши» деген мәнини билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: ~-губернатор вице-губернатор.

ВИЦЕ-АДМИРАЛ м. воен.-мор. вице-адмирал.

ВИЦЕ-АДМИРАЛЬСКИЙ прил. воен.-мор. вице-адмираллық, вице-адмиралдық; ~ое звание вице-адмираллық атақ.

ВИЦЕ-КОНСУЛ м. вице-консул.

ВИЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ м. вице-президент.

ВИЦМУНДИР м. уст. вицмундир (революциядан бурынғы чиновниктер кийетуғын кийимнің бир түри).

ВИШНЁВЫЙ прил. 1. шийе..., шийеден, шийели; ~ сад шийе бағы; 2. (о цвете) шийе реңли, қызыл-көкшил.

ВИШНЯ ж. шийе (ағаш жәм мийе). вишю, висиль наст. вр. от висеть.

ВКАЛЫВАТЬ несов. см. вколоть.

ВКАПЫВАТЬ несов. см. вкопать.

ВКАТИТЬ сов. что домалатыу, жумалатып киргизиу; ~ бочку в сарай бочканы сарайға жумалатып киргизиу.

ВКАТИТЬСЯ сов. кириу, домаланып кириу; мяч ~лся в ворота топ дәрүзаға домаланып кирди.

ВКАТЫВАТЬ несов. см. вкатить.

ВКАТЫВАТЬСЯ несов. см. вкатиться.

ВКЙДЫВАТЬ несов. см. вкйнуть.

ВКЙНУТЬ сов. что, во что ылақтыруу, ишине түсириу.

ВКЛАД м. 1. (действие) пул салыу, ақша салыу; сделать ~ад в сберкассе аманат кассасына ақша салыу; 2. (сумма) вклад, аманат; срочные ~ады сроклы вкладлар; 3. перен. қосылған табыс, қосқан үлес; ~ад в науку илимге қосылған үлес.

ВКЛАДКА ж. 1. (действие) салып қойыу, тығып қойыу; 2. (лист) қосымша бет; цветная ~ редки қосымша бет.

ВКЛАДНОЙ прил. 1. вклад, салынған; ~ая сумма салынған ақшаның жәми; 2. қосымша; ~бий лист в кнйге китаптағы қосымша бет.

ВКЛАДЧИК м. вкладчик (аманат кассасына пул салып қойығы).

ВКЛАДЫВАТЬ несов. см. вложить.

ВКЛАДЫШ м. 1. см. вкладка 2; 2. тех. дастықша.

ВКЛЁИВАТЬ несов. см. вклёить.

ВКЛЁИТЬ сов. что, во что желимлеп жабыстыруу, желимлеу, жабыстыруу; ~ лист в кнйгу бир бет қағазды китапқа желимлеп жабыстыруу.

ВКЛЁЙКА ж. 1. (действие) желимлеу, жабыстыруу; 2. (лист) желимленген бет.

ВКЛЁПАТЬ сов. что, тех. кепсерлеп шегелеу.

ВКЛЁПЫВАТЬ несов. см. вклёпать.

ВКЛЙНИВАТЬ несов. см. вклинйть.

ВКЛЙНИВАТЬСЯ несов. см. вклинйться.

ВКЛЙНИТЬ сов. что, во что сыналау, сына қағыу, сыналап киргизиу; ~ доску

в щель доски кууысқа сыналап киргизуу.

ВКЛИНИИТЬСЯ *сов. во что* 1. (войти клином) қысылып кириу; 2. *перен.* жарып кириу, кууысырылып кириу; *отряд* ~лся в расположении противника отряд душпаньың турған жерине жарып кирди.

ВКЛЮЧАТЬ *несов. см. включить.*

ВКЛЮЧАТЬСЯ *несов. см. включиться.*

ВКЛЮЧАЯ *предлог с вин. п.* қоса есаплаганда, қоса алғанда; *собрались все,* ~ стариков ғаррыларды қоса есаплаганда хэммеси жыйналды.

ВКЛЮЧЕНИЕ *с. 1.* киргизуу, қосыу, тиркеу; ~ *вопроса в повестку* дня меселени күн тәртібіне киргизуу; 2. қосыу, тутастырыу; жағыу; жүргизуу; ~ *электрического тока* электр тогин тутастырыу; ~ *мотора* моторды жүргизуу.

ВКЛЮЧИТЕЛЬНО *нареч.* өзін қоса, өзін қосып есаплаганда; *по двадцатое февраля* ~ өзін қосып есаплаганда жигирмаланшы февральға шекем.

ВКЛЮЧИТЬ *сов. 1.* кого-что, во что киргизуу, қосыу, тиркеу; ~ *кого-л. в список учащихся* оқышылардың дизимине тиркеу; ~ *иловый пункт в договор* келисімге таза пункт киргизуу; 2. *что* қосыу, тутастырыу, жағыу; жүргизуу; ~ *мотор* моторды жүргизуу; ~ *свет свет* жағыу, жарық беріу; ~ *телефон* телефонды тутастырыу.

ВКЛЮЧИТЬСЯ *сов. во что* қосылыу, қосылып кетиу; ~ *в соревнование* жарысқа қосылыу.

ВКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. вколотить.*

ВКОЛОТИТЬ *сов. что, во что* қағыу, қағып киргизуу; ~ *гвоздь в стену* шегени дейуалға қағыу.

ВКОЛОТЬ *сов. что, во что* қадау, қадап киргизуу, шаншыу, түйреп киргизуу.

ВКОНЕЦ *нареч. разг.* әбден, ақыр-аяғы; *он* ~ *измучил меня* своими *распросами* ол өзиниң сораулары менен әбден мени шаршатты.

ВКОПАНЫЙ *прич. от вкопать;* $\diamond$ *он стоит как* ~ қол-аяғын байлағандай қозғалмайды; *он остановился как* ~ ол қағып тастағандай турып қалды.

ВКОПАТЬ *сов. что, во что* қазып орнатуу, тикке көмиу, көмпіп қойыу; ~ *столб в землю* бағанды жерге тикке көмиу.

ВКОРЕНИТЬ *сов. что* снидириу, әдетке айландыруу, қәлплектириу.

ВКОРЕНИТЬСЯ *сов. сиңиу, әдет болып кетиу, қәлплексип кетиу.*

ВКОРЕНЯТЬ *несов. см. вкоренить.*

ВКОРЕНЯТЬСЯ *несов. см. вкорениться.*

ВКОСЬ *нареч.* қыясына, қыйғына; *сложит платок* ~ шаршыны қыясына жыйнау; *вкривь и* ~ *см. вкривь.*

ВКП(б) [Всесоюзная Коммунистическая партия (большевиков)] **ВКП(б)** [Путкил Союзлық Коммунистик (большевиклер) партиясы] (Советлер Союзының Коммунистик партиясының XIX съезде дейінги аты).

ВКРАДЧИВО *нареч.* жағымпазлы түрде, хийлекерлик пенен, әбжиллик пенен.

ВКРАДЧИВОСТЬ *ж.* жағымпазлық, хийлекерлик, әбжиллик.

ВКРАДЧИВЫЙ *прил.* жағымпаз, жағымпазлы, хийлекерли, әбжил, әбжилли; ~ *голос* жағымпазлы дауыс.

ВКРАДЫВАТЬСЯ *несов. см. вкрасться.*

ВКРАПИТЬ *сов. что, чего* дақ түсириу, түсин өзгертиу.

ВКРАПЛЕНИЕ *с. 1.* (действие) дақ түсириу, түсин өзгертиу; 2. қосынды; ~ *зблота* алтынның қосындысы.

ВКРАПЛИВАТЬ *несов. см. вкрапить.*

ВКРАПЛЯТЬ *несов. см. вкрапить.*

ВКРАИТЬСЯ *сов. 1.* (незаметно проникнуть) жасырын кириу, билдирмей кирип кетиу, елеусиз кириу; 2. *перен.* қәте кетиу, ғалет кетиу, елеусиз кетип қалуу; в *вычисление* ~лась *ошибка* есаплауда қәте кетип қалды; $\diamond$ ~*сться в доверие* иши-баурына кириу.

ВКРАТЦЕ *нареч.* қысқаша; *рассказать* ~ қысқаша айтып беріу.

ВКРИВЬ *нареч.* қыйсық, уйқы-туйқы; ~ *и вкось 1)* (во все стороны) уйқы-туйқы, тәртіпсиз, қыйсық-қыйсық; 2) *перен. (превратно — толковать, судить и т. п.)* қалай болса солай.

ВКРУГ *нареч. и предлог см. вокруг.*

ВКРУГОВУЮ *нареч. разг.* айнала, айнала дөгерек.

ВКРУТЮ *нареч.* қайнап пискен, қайнап писирілген; *сварить яйцо* ~ мәйекти қайнатып писириу.

ВКУПЕ *нареч. уст.* бирге, бирлесип, биригип.

ВКУС *м. 1.* дәм, татым, маза; *на вкус* дәм; *горький* на *вкус* ашыы дәмн бар; *пробовать на вкус* дәмн көриу, дәмн татуу; 2. (чувство красивого) жарасықлы, унамы; *одеваться со вкусом* жарасықлы кийиниу; 3. (склонность, интерес) уқып, уқыпшылық, қызығышылық; *иметь* ~ *к научной работе* илимий жұмысқа уқыбы болыу; 4. (манера, стиль) дәстүр; *танец в восточном вкусе* шығыс дәстүріндеги аяқ ойын; $\diamond$ *войти во* ~ дәмнигү; *прититься по вкусу* унау, кеулине жағыу.

ВКУСИТЬ *сов. 1.* чего (отведать) жеу, жеп қойыу; 2. *что, чего* бастан кеширп көриу; ~ *славы* дацқты бастан кеширп көриу.

ВКУСНО *нареч.* дәмли, мазалы, таты; иштейленп (*с аппетитом*); *это очень* ~ бул жүде мазалы.

ВКУСНЫЙ *прил.* дәмли, мазалы, таты.

ВКУСОВОЙ *прил.* дәм, мазалы; ~ *ие* қәчества піщи аұқаттың дәмн жағынан сапасы.

ВКУШАТЬ *несов. см. вкушать.*

ВЛАГА *ж.* суу, ығал, ызғар, хөл, ләм.

ВЛАГАЛИЩЕ *с. 1.* анат. влагалище;

2. *бот.* өсімликтің қабыршағы, қыны.

ВЛАГАТЬ *несов. см. вложить.*

ВЛАДЕЛЕЦ *м.* ийелеуши, ийе, ийелик етиуши.

ВЛАДЕЛИЦА *женск. от владелец.*

ВЛАДЕНИЕ *с. 1.* (обладание) ийелеу, ийе болыу; ~ *е имуществом* мүлкти ийелеу;

2. мулк, жер, үскене, дэске; ~я колхоза колхоздың жери.

ВЛАДЕТЕЛЬ м. уст. 1. (правитель) эмир; 2. (владелец) ийелеуші.

ВЛАДЕ||ТЬ несов. 1. чем (иметь, обладать) ийелик етиү, ийе болуу, басқаруу, бийлеу; ~ть землей жерге ийе болуу; 2. кем-чем (управлять, поочинять себе) басқаруу, ийелеу; 3. чем билиу, пайдалана билиу, ислете алыу; ~ть русским языком рус тилин билиу; ~ть речью сөйлей билиу; ~ть пером уқыпшы жаза билиу; плотник хорошб ~ет топором уста балтаны шебер пайдалана биледи; не ~ть левой рукой шеп қолын ислете алмау, шеп қолын пайдалана алмау; ◇ ~ть собой өзін тута билиу.

ВЛАДЫКА м. патша, хәким, эмир, бий; ◇ *свой рука* ~ қазаншының ерки бар, қайдан кулақ шығарса.

ВЛАДЫЧЕСТВО с. хәкимлик, бийшилик, үстемлик.

ВЛАДЫЧЕСТВОВАТЬ несов. хәкимлик етиу, бийлик етиу, үстемлик етиу.

ВЛАЖНЕТЬ несов. ығалланыу, хөлленуу, ызғарланыу, ләмленуу.

ВЛАЖНОСТЬ ж. ығалланыулық, ығаллық, хөллениулік, ызғарлық, ләмгершилик, ләмлик; ~воздуха хауаның ығаллығы.

ВЛАЖНЫЙ прил. ығаллы, хөлли, ызғарлы, ләмли.

ВЛАМЫВАТЬСЯ несов. см. вломиться.

ВЛАСТОВАТЬ несов. над кем-чем и без доп. үстемлик етиу, хәким сүриу.

ВЛАСТЕЛИН м. патша, хәким, эмир.

ВЛАСТИТЕЛЬ м. см. властелин.

ВЛАСТНОСТЬ ж. хәкимлик, бийлик, хәкимлик, эмирлик, шерлик.

ВЛАСТ||Н||Й прил. хәким, бий, хәкимшил, эмиршил, шер; ~ный человек хәкимшил адам; ~ный гбоис эмирли дауыс; ◇ я не ~ен это сделать менің буған бийлигим жүрмейди.

ВЛАСТОЛЮБИВЫЙ прил. хәкимликті сүйетуғын, бийлик кумар, хәкимшил, эмир кумар, шер.

ВЛАСТОЛЮБИЕ с. хәкимликті сүйиу, бийлик кумарлық, хәкимшилик, эмиршилик, шерлик.

ВЛАСТЬ ж. 1. власть, хәкимет; Советская ~ Совет власты; государственная ~ мемлекетлик власть; *прийти к власти* хәкимет басына келиу; *захватить ~* власты басып алыу; 2. мн. власти хәкимет; местные власти жергиликли хәкиметлер; 3. (право распоряжаться) тәсир, күш, бийлик; родительская ~ ата-ананың бийлиги; *быть во власти чего-л.* бир нәрсенің тәсирі астында болуу; *иметь ~ над кем-л.* бирейдиң үстіннен бийлик етиу; *сделать это не в моей власти* буны ислеге менің бийлигим жетпейди; ◇ *ваша ~* сизің ықтыярыңызша.

ВЛАЧИТЬ несов. что, уст. сүйреу, тартуу, аянышлы аұхалда қалуу; ◇ ~ жалкое существование өлмес аұқат пенен күн көриу.

ВЛЕВО нареч. солға, сол жаққа, шеп жаққа; *пойти ~* шеп жаққа жүриу; дом

находится ~ от дороги жай жолдың сол тәрепинде тур.

ВЛЕЗАТЬ несов. см. влезть.

ВЛЕЗТЬ сов. 1. на что үстине шығуу, өрмелеп шығуу, миниу; ~ на дерево ағаштың басына шығуу; 2. во что кириу; ~ в нору инге кириу; ~ в окно әйнектен кириу; 3. во что, разг. (уместиться) сыйыу, сыйысыу; все вещи влезли в чемодан барлық затлар чемоданға сыйды; 4. разг. (подойти по размеру) шақ келиу, болуу; ◇ ~ в долги қарызға батуу, қарызға шүмиу; ~ в дүшу иши бауырына кириу.

ВЛЕПЫТЬ сов. что безеу, хәсемлеу; ◇ ~ выговор сегіс беріу; ~ пощечину жаққа беріп жиберіу.

ВЛЕПЛЯТЬ несов. см. влепять.

ВЛЕТАТЬ несов. см. влететь.

ВЛЕТЕ||ТЬ сов. 1. во что ушып кириу; пчела ~ла в окно бал хәрреси айнадан ушып кирди; 2. перен. разг. (вбежать) жууырып кириу, асығып кириу; 3. кому, за что, безл. разг. (достаться) сөз еситиу, сазайын тартуу, сегіс еситиу; ему ~ло за опоздание ол кешиккени ушын сөз еситти.

ВЛЕЧЕНИЕ с. умтылыу, хәуес болуу, қуштар болуу, берилиу, қызыксыныу; ~ к науке илимге қызыксыныу; *иметь ~ к кому-л.* бирейге қуштар болуу.

ВЛЕЧ||Ь несов. 1. кого-что (увлекать) қызыктырыу, қуштар етиу, хәуес етиу; егб ~ет искусство оны искусство қызыктырады; 2. что, перен. апарып соғуу; *этот поступок ~ет за собой наказание* бул қылықтың ақыры жазаға апарып соғады.

ВЛИВАНИЕ с. 1. (действие) қуйылыу; 2. мед. қуйыу, жиберіу; ~ глюкозы глюкоза жиберіу.

ВЛИВАТЬ несов. см. влить.

ВЛИВАТЬСЯ несов. см. вливаться.

ВЛИПАТЬ несов. см. влипнуть.

ВЛИПНУТЬ сов. 1. (во что-л. липкое) жабысып қалуу; 2. прот. (попасть в неприятное положение) қыйын жағдайға түсиу, қолайсыз аұхалға түсиу; ~ в историю жаман иске араласыу.

ВЛИТЬ сов. 1. что, чего, во что қуйыу, салыу; ~ лекарство в стакан дерини стаканға қуйыу; 2. что, перен. (добавить) қосыу, тартуу; ~ новые кадры в промышленность санаатқа жаңа кадрлар қосыу; 3. в кого, во что, перен. қосыу, беріу; *это влило в него бодрость* бул оған ғайрат қосты.

ВЛИТЬСЯ сов. 1. во что (втечь) қуйылыу; 2. во что, перен. (добавиться) келип қосылыу; в наш коллектив влились свежие силы бизің коллективимизге жаңа күшлер қосылды; 3. в кого, во что, перен. (войти в состав) кириу, жайғасуу.

ВЛИЯНИЕ с. 1. тәсир, тәпсін; *оказывать ~ на кого-л.* бирейге тәсирин тийгизиу; *подпасть под чье-л. ~* бирейдиң тәсиринің астына түсиу; 2. (авторитет) аброй, инабат; *пользоваться ~м* абройы жүриу.

ВЛИЯТЕЛЬНЫЙ прил. абройлы, инабатлы, тәсирин күшли; ~ человек абройлы адам.

ВЛИЯТЬ *несов.* на кого-что тәсир етиү, тәсирин тийгизиү.

ВЛКСМ (Всесоюзный Ленинский Коммунистический Союз Молодёжи) ВЛКСМ (Путкил Союзлык Лениншил Коммунистлик Жаслар Союзы).

ВЛОЖЕНИИ *с.* 1. (действие) салыу, салып койуу; 2. қосып салынған; **письмо** с ~ем ишине қосып салынғаны бар хат; 3. (денежная сумма) белип шығару, ажыратуу; **капитальные** ~я ири қаржы белип шығару.

ВЛОЖИТЬ *сов.* что, во что 1. салыу, ишине салыу, салып койуу, тығып койуу; ~ **письмо** в конверт хатты конвертке салып койуу; 2. *фин., эк.* белип шығару, ажыратуу; ~ **капитал** во что-л. ири қаржы ажыратуу; 3. *перен.* жумсау, сиңируу; ~ всю душу в любимое дело сүйикли иске барлық күшти жумсау.

ВЛОМИТЬСЯ *сов.* басып кириу, зорлап кириу; ~ в чужой дом биреудің үйине басып кириу; $\diamond$ ~ в амбицию арын келтируу.

ВЛЮБИТЬ *сов.* кого ашық болдыруу, сүйдируу.

ВЛЮБИТЬСЯ *сов.* в кого, во что ашық болуу, сүйиу.

ВЛЮБЛЁННОСТЬ *жс.* ашықлық, сүйиу-шилик.

ВЛЮБЛЁННЫЙ *прил.* 1. ашық болған, сүйип қалған; ~ный юноша ашық болған жас жигит; 2. (выражающий любовь) ашықлық, сүйиушилик; ~ный взгляд ашықлық көз қарас; 3. (увлечённый чем-л.) сүйген, әбден берілген, қызыққан; он ~ в свою работу ол өз жумысына әбден берілген; 4. в знач. *сущ. м.* влюблённый и *жс.* влюблённая ашық, ашық болған.

ВЛЮБЛЯТЬ *несов. см.* влюбить.

ВЛЮБЛЯТЬСЯ *несов. см.* влюбиться.

ВЛЮБЧИВОСТЬ *жс.* тез ашық болушылық, тез сүйиушилик.

ВЛЮБЧИВЫЙ *прил.* тез ашық болушы, тез сүйиуши.

ВМАЗАТЬ *сов.* что, во что киргизип сыбау, тығып сыбау.

ВМАЗЫВАТЬ *несов. см.* вмазать.

ВМЕНИТЬ *сов.* кому жүкклеу, жүккелп койуу; ~ в обязанность миннет етип жүккелп койуу; ~ в вину айыпты жүкклеу.

ВМЕНЯЕМОСТЬ *жс.* юр. жууапкершилкти билиушилик, өз ишине жууап беріушилик.

ВМЕНЯЕМЫЙ *прил.* юр. жууапкершилкти билетуғын, өз ишине жууап беретуғын.

ВМЕНИТЬ *несов. см.* вменить.

В МЁРУ в знач. *предлога* халына қарай, шамасының келгенинше, шамасына қарай, шектен шықбай.

ВМЕСТЕ *нареч.* бірге, бирликте, бирлесип; ~ с братом ағасы (иниси) менен бірге; **рабóтать** ~ бірге ислеу; $\diamond$ ~ с тем соньң менен бірге.

ВМЕСТИЛИЩЕ *с.* орын, жай.

ВМЕСТИМОСТЬ *жс.* сыйымдылық, ишине кететуғынлығы; ~ бóчки бочканың сыйымдылығы.

ВМЕСТИТЕЛЬНОСТЬ *жс. см.* вмести-мость.

ВМЕСТИТЕЛЬНЫЙ *прил.* кең, үлкен, иши кең.

ВМЕСТИТЬ *сов.* 1. кого-что сыйдыруу, жайғастыруу, орналастыруу; зал может ~ пятьсот человек залдың ишине бес жүз адам сыяды; 2. что, во что сыйдыруу, жайғастыруу; ~ все книги в шкаф китап-лардың барлығын шкафаға сыйдыруу.

ВМЕСТИТЬСЯ *сов.* во что и без доп. сыйуу, жайғасуу, орнасуу.

ВМЕСТО *предлог с род. п.* орын; ~ **одной книги** взять другую бир китаптың орнына екіншисин алыу; он поедет ~ **меня** меня орныма ол барады.

ВМЕТАТЬ *сов.* что көклеу, көккелп тигиу; ~ **рукава** жеңлерди көккелу.

ВМЕТЫВАТЬ *несов. см.* вметать.

ВМЕШАТЕЛЬНОСТЬ *с.* араласушылық, қол суғыушылық, қатнасушылық, суғылысушылық; ~ в чужие дела биреудің ишине қол суғыушылық; **хирургическое** ~ хирургиялық араласушылық.

ВМЕШАТЬ *сов.* 1. что (примешать) араластыруу, қарыстыруу; 2. кого-что, во что, *перен.* (впутать) араластыруу, бығастыруу, шатастыруу.

ВМЕШАТЬСЯ *сов.* во что и без доп. араласуу, суғылысуу; ~ в разговор гөпке суғылысуу; **пришлось** ~, чтобы предотвратить сбору жөнелдің алдын алыу ушын гөпке араласууға туура келди.

ВМЕШИВАТЬ *несов. см.* вmeshать.

ВМЕШИВАТЬСЯ *несов. см.* вmeshать-ся.

ВМЕЩАТЬ *несов. см.* вместиу.

ВМЕЩАТЬСЯ *несов. см.* вместиться.

ВМИГ *нареч. разг.* көзди ашып жумғанша, кирпич қаққанша, шаққан; **ребятишки** ~ **разбежались** балалар көзди ашып жумғанша қашып кетти.

ВМУРОВАТЬ *сов.* что бекем орнатуу, орнатып койуу; ~ котёл қазан орнатуу.

ВМУРОВАТЬСЯ *несов. см.* вмуровать.

ВМЯТИНА *жс.* ойық, жыпырық.

ВНАЁМ, ВНАЙМЫ *нареч.* кирейге; жаллауға (о транспорте); сдать ~ кирейге беріу; взять ~ кирейге алыу; сдаётся ~ кирейге бериледи.

ВНАКЙДКУ *нареч.* желбегей, жамылып, жеңин суқпай; **носить пальто** ~ пальтоны желбегей кийиу.

ВНАКЛАДКУ *нареч.:* пить чай ~ қант салып чай ишиу.

ВНАЧАЛЕ *нареч.* басында, әуелде, әуел баста, дәслеп.

ВНЕ *предлог с род. п.* 1. (за пределами чего-л.) сыртында, шетте, тыс, тысқары; ~ **города** қаланың сыртында; ~ **опасности** қауіптен тыс, қауіпсиз; ~ **закона** законнан тыс; 2. *перен.* (не считается ни с чем) қарамай, санаспай; **пройти** ~ **очередь** рет пенен санаспай өтип кетиу; $\diamond$ **быть** ~ **себя** от радости кууанышы қойнына сыймау; ~ **времени** и **пространства** уақыттан хөм аралықтан тысқары; ~ **плана** планнан тыс.

ВНЕ бир нәрседен тысқары, артық деген мәнини билдиретуғын, қоспа сөзлердің

биринчи бөлөгү, мыс.: **внеслужбный** хызметтен тыс, хызметтен тыскары.

ВНЕБРАЧНЫЙ прил. некесиз; ~ **ребёнок** некесиз тууылган бала.

ВНЕВОЙСКОВОЙ прил. воен.: ~ **ая** подгтовка аскерликтен тыскары таярлык.

ВНЕДРЕНИЕ с. орнатыу, киргизиу, қолландыруу, енгизиу, таратыу, ендириу, сиңистириу; ~ **передового опыта** алдыңғы тәжірибени енгизиу.

ВНЕДРИТЬ сов. что киргизиу, енгизиу, ендириу, таратыу; ~ **опыт передовиков** в производстве алдағылардың тәжірибесин ендириске ендириу.

ВНЕДРИТЬСЯ сов. ениу, ен жайыу, сиңиу, таралыу.

ВНЕДРЯТЬ несов. см. внедрить.

ВНЕДРЯТЬСЯ несов. см. внедриться.

ВНЕЗАПНО нареч. қәпелімде, аңсызда, тосаттан, бирден, күтпеген жерден.

ВНЕЗАПНОСТЬ ж. қәпелімде болғанлық, аңсызда болғанлық, тосаттан болғанлық, күтпегенлик.

ВНЕЗАПНЫЙ прил. қәпелімде, аңсызда, тосаттан, бирден, күтпеген жерден; ~ **приезд** күтпеген жерден келип қалыу.

ВНЕКЛАССНЫЙ прил. класстан тыскары, класстан сыртта; ~ **ое чтение** класстан тыскары оқыу.

ВНЕКЛАССОВЫЙ прил. класслардан тыс.

ВНЕМАТОЧНЫЙ прил.: ~ **ая беременность** мед. бойға жатырдан тыскары жерге бала пнтіу.

ВНЕОЧЕРЕДНОЙ прил. гезектен тыскары, гезексиз; ~ **ая сессия Верховного Совета СССР СССР Жоқарғы Советиниң** гезексиз сессиясы.

ВНЕПАРТИЙНЫЙ прил. партиядан тыс. **ВНЕПЛАНОВЫЙ** прил. планнан тыс, плаңда жоқ; ~ **ая работа** планнан тыс жұмыс.

ВНЕСЕНИЕ с. 1. (денег и т. п.) салыу; өткеріу, төлеу; 2. (представление, предложение) усыныу, усыныс киргизиу; ~ **законопроекта** законопроект усыныу; 3. (исключение) киргизиу, қосыу; ~ **в списки** дизимге киргизиу.

ВНЕСЛУЖЕБНЫЙ прил. хызметтен тыс, хызметтен тыскары; ~ **ое время** хызметтен тыс уақыт.

ВНЕСТИ сов. 1. кого-что киргизиу, алып кириу; ~ **стол в комнату** столды өжиреге киргизиу; 2. кого-что (включить) киргизиу, қосыу, киргизип қойыу; ~ **фамилию** в списки дизимге фамилиясын киргизиу; 3. что (уплатить) өткеріу, төлеу; ~ **деньги** в кассу кассаға ақша өткеріу; 4. что (предложить) киргизиу; ~ **предложение** усыныс киргизиу; 5. что, перен. (вызвать, причинить) туудыруу; ~ **оживление** жанландыруу, кеуиллендиріу; ~ **разлад** в семье семьяда ала ауызлық туудыруу.

ВНЕСКОЛЬНИКИЙ прил. мектептен тыскары, мектептен сырт; ~ **ая работа** мектептен тыскары ис.

ВНЕШНЕ нареч. сырттан қарағанда; ~ **он спокнен** сырттан қарағанда ол тыныш көрinedi.

ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКИЙ прил. сыртқы сиясатлы, тысқы сиясатлы.

ВНЕШНЕТОРГОВЫЙ прил. сыртқы сауда.

ВНЕШНИЙ прил. 1. (наружный) сыртқы; ~ **ий вид** сыртқы көринис; ~ **ее сходство** сыртқы ұқсаслық; 2. (кажущийся) жүзеки, көзеба..., көзебалаық; ~ **ее спокойствие** көзеба сабырлылық; 3. сыртқы, тыс; ~ **ая политика** сыртқы сиясат; ~ **ие сношения** сыртқы қатнасықлар; **◇** ~ **ий угол** мат. сыртқы мүйеш; ~ **ий враг** сыртқы душпан.

ВНЕШНОСТЬ ж. сыртқы көринис, сыртқы түр; **судить по** ~ **и** сыртқы түрине қарай баға беріу.

ВНЕШТАТНЫЙ прил. штаттан тыс, штаттан тыскары; ~ **сотрудник** штаттан тыскары хызметкер.

ВНИЗ нареч. 1. төмен, төменге қарай, пәске; **спускаться** ~ төменге түсиу; **лежать лицом** ~ бетин төмен қаратып жатыу, ет бетинен түсип жатыу; 2. (по направлению к устью) төменге қарай, ыққа қарай; **плыть** ~ **по течению** рекі дәрьяның ығына қарай жүзиу.

ВНИЗУ 1. нареч. төменде, пәсте; **он живёт** **вон там** ~ ол анау жерде төменде турады; 2. в знач. предлога с род. п. астында, ақырыда, аяғында; ~ **письма** **стояла** дәта хаттың ақырында уақыты көрсетилген еди.

ВНИКАТЬ несов. см. вникнуть.

ВНИКНУТЬ сов. во что терең ойлау, түсиниу, таллап тексеріу, уғыныу; ~ **в существо** **вопроса** мәселениң түп тамырын түсиниу.

ВНИМАНИЕ с. 1. дыққат, ықлас, кеуил; **читать** со ~ ем дыққат қойып оқыу; **обращать** ~ **е** на что-л. кеуил бөлиу; **сосредоточить** ~ **е** на чем-л. бир нәрсеге кеуил қойыу; **принять** во ~ **е** еске алыу, нөзерде тутыу; **принимая** во ~ **е** еске алып; **оставить** что-л. без ~ **я** дыққатсыз қалдырыу; **не обращайтесь** ~ **я** кеуил белмендиз; 2. (предупредительность) итибар, хүрмет, иззет; **оказать** ~ **е** кому-л. бирейге иззет көрсетиу; **оказаться** в центре ~ **я** хәммениң дыққатын өзине аударыу.

ВНИМАТЕЛЬНО нареч. 1. (сосредоточенно) дыққат пенен, ықлас пенен, зийрек, кеуил қойып; **слушать** ~ дыққат пенен тыңлау; 2. (предупредительно) кеуил бөлип, кеуил қойып, хүрметли түрде, иззетли түрде, итибарлық пенен; **отнестись** ~ к кому-л. бирейге итибарлық пенен қарау.

ВНИМАТЕЛЬНОСТЬ ж. 1. (сосредоточенность) дыққатлылық, ықласлылық, кеуил қойыушылық, зийреклик; 2. (предупредительность) кеуил бөлиушилик, кеуил қойыушылық, хүрметлилик, иззетлилик, итибарлық.

ВНИМАТЕЛЬНЫЙ прил. 1. дыққатлы, ықласлы, кеуил қозтуғын, зийрек; ~ **ий ученик** дыққатлы оқыушы; 2. (предупредительный) кеуил белгил, кеуил қойғыш, хүрмет көрсеткш, иззет көрсеткш, итибарлы; ~ **ое отношение** итибарлы қарау.

ВНИМАТЬ *несов. см. внять.*

ВНИЧЬЮ *нареч.* еки жақта тең, хеш кимдик эмес; **сыграть** ~ ойында утыса алмау; **партия окончилась** ~ бул қолда хеш ким ута алмады.

ВНОВЬ *нареч.* 1. (*снова*) қайта, қайтадан, жаңадан, тағы, тағыда; **увидеться** ~ тағыда көрисиу; 2. (*только что*) жаңадан, жаңа ғана, тазадан; ~ **назначенный** жаңадан тайынланған; ~ **прибывший** тазадан келген.

ВНОСИТЬ *несов. см. вносить.*

ВНУК *м. ақлық.*

ВНУТРЕННЕ *нареч.* иштен, өзінше, ойынша.

ВНУТРЕННИЙ *прил.* 1. (*находящийся внутри*) ишки, иштеги; ~ **ая обстановка** дома жайдың ишки безелиуі; ~ **ие органы человека** адамның ишки органлары; 2. (*относящийся к психической деятельности*) ишки; ~ **ий мир человека** адамның ишки дүньясы; 3. (*в пределах государства, учреждения и т. п.*) ишки; ~ **ая политика** ишки сиясат; ~ **ая торговля** ишки сауда; ~ **ий распорядок дня** күнделіккі ишки тәртіп; ♦ ~ **ие болезни** ишки ауырыулар; ~ **ие причины** ишки себеплер; ~ **ий враг** ишки душпан.

ВНУТРЕННОСТЬ *ж. 1.* иш, ишки, иш бет, ишки керинис; ~ **ь дома** үйдің ишки керинисі; 2. *мн. внутренности анат.* ишки ағзалар; ~ **и животных** хайуанлардың ишки ағзалары.

ВНУТРИ *1. нареч.* иште, ишінде, ишки жағы; **находиться** ~ ишінде болуу; 2. *предлог с род. п.* ишінде; ~ **города** қаланың ишінде.

ВНУТРИ «ишки, ортасында, арасында, ишінде» деген мәніни билдиретугын қоспа сөзлердің биринші бөлімі, мыс.: **внутризаводской** завод ишіндегі.

ВНУТРИАТОМНЫЙ *прил.* атом ишіндегі.

ВНУТРИВЕННЫЙ *прил.* көк қан тамыры ишіндегі; ~ **ое вливание мед.** көк тамырға қан жиберуі.

ВНУТРИГОСУДАРСТВЕННЫЙ *прил.* мәмлелектің ишіндегі.

ВНУТРИПАРТИЙНЫЙ *прил.* партияның ишіндегі; ~ **ая демократия** партияның ишіндегі демократия.

ВНУТРИСОЮЗНЫЙ *прил.* союздың ишіндегі, аўқамның ишіндегі.

ВНУТРИ *1. нареч.* ишине; **принять лекарство** ~ дәрини ишине жутуу; 2. *предлог с род. п.* ишке, ишине; **войти** ~ дома үйдің ишине кируі.

ВНУЧАТА *мн. собир.* ақлықлар.

ВНУЧКА *ж. ақлық қыз.*

ВНУШАТЬ *несов. 1. см. внушить;* ~ **уважение** хүрметлеуге исендириу; ~ **опасение** қауіпке кендириу; 2. *что и без доп.* (*поучать, наставлять*) нәсіхатлеу, ақыл беруі, кеңес беруі.

ВНУШЕНИЕ *с. 1.* (*воздействие*) тәсир етиу; исендириу; **лечить** ~ **м** исендириу усылы менен емлеу; 2. (*наставление, выговор*) нәсіхат, ақыл, кеңес; **сделать строгое** ~ қатаң түрде нәсіхат беруі.

ВНУШИТЕЛЬНО *нареч.* тәсирли түрде, исенімлі түрде; **его слова звучали** ~ оның сөзлери тәсирли естилип турды.

ВНУШИТЕЛЬНЫЙ *прил.* 1. тәсирли, исенімлі, айбатлы; ~ **ый тон** айбатлы дауыс; 2. (*значительный*) көп үлкен, тайнапыр; ~ **ая фигура** келбети тайнапыр.

ВНУШИТЬ *сов. что, кому* инандыриу, ісендириу, кендириу; ~ **кому-л. чувство жалости биреуді** аяұшылық сезімге кендириу.

ВНЯТНО *нареч.* анық, анық етип, ашық, түсиникли, түсиникли етип; **читать** ~ түсиникли етип оқуу.

ВНЯТНОСТЬ *ж.* анықлық, түсиниклилик; ~ **произношения** айтымыудың түсиниклилігі.

ВНЯТНЫЙ *прил.* анық, ашық, анық еситилетугын, түсиникли.

ВНЯТЬ *сов. кому-чему* қулақ салуу, тыңлау, дыққат қойуу; ~ **чьм-л. мольбам биреудің** етенишин қулақ салып тыңлау.

ВО *предлог см. в; во всеоружии* 1) толық қураалы; 2) *перен.* толық таярланып, толық ийелен; **во имя чего-л.** бир нәрсеге ушып; **во что бы то ни стало** қандай болмаса да.

ВО *приставка «в»ның орнына төмендегі жағдайларда қолланылады:* 1) *ей, оның алдында, мыс.:* **воодушевить** рухландыруу; 2) *еки хам оннан да көп дауыссызлардың алдында, мыс.:* **вобрать** ишине алыу.

ВОБЛА *ж.* қаракез, торта шабақ.

ВОБРАТЬ *сов. что 1.* өзіне тартып алыу, сорып алыу; ишине жыйнау, ишине алыу, ишке тартуу; **растения** ~ **ли всю влагу** өсімликлер барлық ызғарды өзіне тартып алды; 2. *перен. (воспринять, усвоить)* қабыл етиу, қабыллау.

ВОВЕК, ВОВЕКИ *нареч. 1.* (*всегда, вечно*) бәрқулла, бәрха, хәр қашан, мәңгі; 2. (*никогда*) хеш қашан, хеш ұақытта, мәңгилікке, мәңгі; **мне этого ~ не забыть** мен бунь мәңгилікке ұмытпаспан, мен бунь хеш ұақытта ұмытпаспан.

ВОВЛЕКАТЬ *несов. см. вовлечь.*

ВОВЛЕКАТЬСЯ *несов. во что* тартылыу, қатнасуу; ~ **в общественную работу** жәмийетлик жұмысқа тартылыу.

ВОВЛЕЧЕНИЕ *с.* тартуу, тартылыу, қатнастыруу, қатнасуу.

ВОВЛЕЧЬ *сов. кого-что, во что* тартуу, қосуу, қатнастыруу; ~ **в игру** ойынға қатнастыруу.

ВОВЛЕЧЬСЯ *сов. см. вовлечься.*

ВОВНЕ *нареч.* сыртында.

ВОВРЕМЯ *нареч.* ұақытында, өз ұақытында, тап ұақытында; **урожай сняли** ~ зүрәт өз ұақытында жыйнап алынды; **приходит** ~ **ұақытында** келиу; **прити** не ~ **наколай** ұақытта келиу; биймезгил келиу (*не в урочное время*).

ВОВСЕ *нареч.* хеш, хеш қандай, пүткіллей, хеш бир; ~ **не нужно** хеш керегі жоқ; **я ~ этого не говорил** мен бундай нәрсени хеш айтқаным жоқ.

ВОВСЮ нареч. разг. халының барынша, жанының барынша, аянбай; барлық күшін салып; **бежать** ~ жанының барынша жууыры.

ВО-ВТОРЫХ вводн. сл. екіншиден.

ВОГНАТЬ сов. разг. 1. кого-что (за-знать) айдап киргизиү, қамау, ишине киргизиү; 2. что, разг. қағып киргизиү, урып киргизиү; ~ **водз** в стѣну дийү алға мыйықты қағып киргизиү; ◇ ~ в краску қызарту, уялтыу; ~ в гроб өлимге әкеліу.

ВОГНУТОСТЬ ж. батыңқылық.

ВОГНУТЫЙ 1. прич. от **вогнуть**; 2. прил. батық, батыңқы, бүкіш; ~ **о**е зёрқал батыңқы айна.

ВОГНУТЬ сов. что ийнү, майыстырып жаберіу, ишине батырыу.

ВОГНУТЬСЯ сов. ийилиу, майысу, ишине батыңқы етіу.

ВОД қоспа сөзлердің қандай да бір тараудың қанжигесін көрсететінін екінші бөлеги, мыс.: **садовод** багман; **овцевод** қой өсіруші.

ВОДА ж. 1. в разн. знач. суу; **питьевая** ~ **а** ауыз суу, ишетуғын суу; **кипячая** ~ **а** қайнаған суу; **проточная** ~ **а** ағын суу; **стоячая** ~ **а** ақпайтуғын суу; **пресная** ~ **а** дұшпы суу; **родниковая** ~ **а** булақ суу; **дождевая** ~ **а** жауын суу; **фруитовая** ~ **а** жеміс сууы; 2. мн. **воды** суулар; **грунтовые воды** жер асты суулары; в **водах Советского Союза** Советлер Союзының сууларында; 3. мн. **воды** (целебные источники) суулар; **минеральные воды** минерал суулары; 4. перен. (многословие) суу; түйірсіз; в **статье много ~**ы мақаланың сууы көп; 5. (чистота драгоценного камня) суудай таза; **бриллиант чистой ~**ы мөлдіреген суудың шашыраған гәухары; 6. в знач. нареч. **водой** (водным путём) суу менен, суу арқалы; **доставка леса ~**ой ағашларды суу арқалы жеткеріу; ◇ **тёмная ~**а мед. соқырлық, көзден айырылушылық; **как в воду опущенный** сууға түсіп сүмрейгендей (соотв. сууға түскен тышқандай); **только в воду в ступе** сууды келиге түйің (соотв. елек пенен суу елеу); **быть похожим как две капли ~**ы мұрнынан түскендей ұқсас болу; **их ~**ой не разольёшь олардың арасынан қыл отпейди; **много ~**ы утекпө көп заманлар өтти; **вывести кого-л. на чистую воду бирейдің** айбын ашып таслау; **он ~**ы не замутит ол жаманлық ислемейди (соотв. ол қой аузынан шен алмайды); **чувствовать себя как рыба в ~**е өзін суудағы балықтай сезіу; **выйти сухим из ~**ы суу жұқтырмай шығу; **быть тише ~**ы, **ниже травы пого**е қойдай жууас болу; **он как в воду глядел** ол тап көріп турғандай (соотв. төбесінде көзі бардай).

ВОДВОРЕНИЕ с. 1. (вселение, поселение) орналасу, орналастыру, жайласу, жайластыру; 2. перен. орнату; ~ **порядка** тәртіп орнату.

ВОДВОРИТЬ сов. 1. кого-что (вселить, поселить) орналастыру, жайластыру; 2. что, перен. орнату; ~ **тишину** тынышлық орнату.

ВОДВОРИТЬСЯ сов. 1. (поселиться, поместиться) орналасу, жайгасып алыу; 2. перен. орнау; ~ **лся порядок** тәртіп орнады.

ВОДВОРИТЬ несов. см. **водворить**.

ВОДВОРИТЬСЯ несов. см. **водвориться**.

ВОДЕВИЛЬ м. театр. водевиль (қосық пенен араласқан кұлжили шығарма).

ВОДИТЕЛЬ м. айдаушы, жүргизиуші (шофёр); ~ **автобуса** автобус айдаушы.

ВОДИТЕЛЬСКИЙ прил. айдаушы, жүргизиуші; ~ **состав** айдаушылар составы.

ВОДИТЕЛЬСТВО с. басшылық; под ~ **м** партни партияның басшылығы астында.

ВОДИТЬ несов. 1. кого-что жетелеп жүриу, жетелеп апару; ~ **детей гулять** балаларды ойнауға жетелеп апару; ~ **слепого** соқырды жетелеп жүриу; 2. кого-что (идти во главе) басшылық етіу, алдында жүриу; ~ в **бой** басшылық етип урысқа түсиру; 3. что айдау, жүргизиу; ~ **автобус** автобус айдау; 4. чем, по чему (двигать) көрсету, жүргизиу, үстине өтти; ~ **карандашом** қалам менен көрсету; 5. что, с кем-чем жасау; ~ **знакомство** таныслық жасау; ◇ ~ **за** нос алдау, адастыру.

ВОДИТЬСЯ несов. 1. (иметься) өсирилиу, мекен болу, жайылу, бар болу, жасау; в **лесях водятся** медведи тоғайларда айыулар мекен басады; 2. с кем-чем (дружить) қатнасық жасау, араласу; ◇ **за** ним **это водится** оның ұсындай әдеті бар; **как водится** в знач. вводн. сл. әдеттегідей; **так водится** әдет сондай.

ВОДКА ж. арақ.

ВОДНИК м. суу жолының хызметкери, суу хожалығының хызметкери.

ВОДНЫЙ прил. суу...; ~ **ое пространство** суу кеңіслиги; ~ **ая поверхность** суу бети; ~ **ые пути** суу жоллары; ~ **ый транспорт** суу транспорты; ~ **ый спорт** суу спорты.

ВОДНЫЙ қоспа сөзлердің сууға тийісли болған екінші бөлеги, мыс.: **глубоководный** терең суулы.

ВОДО қоспа сөзлердің сууға тийісли екенін көрсететінін бірінші бөлеги, мыс.: **водоление** суу менен емлеу ұсылы.

ВОДОБОЯЗНЬ ж. мед. қутыру кесели.

ВОДОВОЗ м. суушы, суу тасыушы.

ВОДОВОЗНЫЙ прил. суу тасытуғын; ~ **ая бочка** суу тасытуғын бочка.

ВОДОВОРОТ м. 1. ийрим; **попасть в ~** ийримге түсіп кетиу; 2. перен. үсти-үстине рауажлану; ~ **событий** уақыялардың үсти-үстине рауажлануы.

ВОДОЕМ м. суу сақлағыш, суу сақланатуғын жер, хауыс.

ВОДОИЗМЕРИТЕЛЬНЫЙ прил. суу өлшейтуғын; ~ **е приборы** суу өлшейтуғын әспаптар.

ВОДОИЗМЕЩЕНИЕ с. мор. кеме салмағы; **судно ~**м в **десять тысяч тонн** салмағы он мың тонналық кеме.

ВОДОКАЧКА ж. водокачка, суу тартқыш.

ВОДОЛАЗ м. водолаз (суу астында ислеитүғын адам).

ВОДОЛАЗНЫЙ прил. водолаз...; ~ костюм водолаз кийими.

ВОДОЛЕЧЕБНИЦА ж. суу менен емлейтуу кеселхана.

ВОДОЛЕЧЕБНЫЙ прил. суу менен емлейтуу.

ВОДОЛЕЧЕНИЕ с. суу еми, суу менен емлеу усылы.

ВОДОМЕР м. суу өлшеушү, водомер.

ВОДОМЕРНЫЙ прил. суу өлшейтуу, суудың муңдарын бақлайтуу; ~ кран суу өлшейтуу кран.

ВОДОНАПОРНЫЙ прил.: ~ ая башня суу шығаратуу минара, суу минарасы.

ВОДОНЕПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. суу өтпейшлик.

ВОДОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ прил. суу өтпейтуу, суу өткізбейтуу; ~ ая ткань суу өтпейтуу гезлеме.

ВОДОНОС м. суушы, суу тасыушы.

ВОДОНОСНЫЙ прил. суулы, суу сақлайтуу; ~ пласт суу сақлайтуу жер қатламы.

ВОДООТВОД м. суу қашырғыш.

ВОДООТВОДНЫЙ прил. суу қашыратуу; ~ канал суу қашыратуу канал.

ВОДООТЛИВ м. суу шығарып төгіу.

ВОДООТЛИВНЫЙ прил. суу шығарып төгетуу; ~ ое отвёрстие суу шығарып төгетуу тесик.

ВОДООЧИСТИТЕЛЬ м. тех. суу тазартқыш (эсбап).

ВОДООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ прил. суу тазартқыш, суу тазалайтуу; ~ е прибор суу тазартқыш эсбаптар.

ВОДОПАД м. сарқырама.

ВОДОПЛАВАЮЩИЙ прил. сууда жүретуу, сууда жүзетуу; ~ ая птица сууда жүретуу құстар.

ВОДОПОДЪЕМНЫЙ прил. суу көтеретуу, суу шығаратуу; ~ е машины суу көтеріп шығаратуу машиналар.

ВОДОПОЙ м. сууат.

ВОДОПРОВОД м. водопровод.

ВОДОПРОВОДНЫЙ прил. водопровод...; ~ ая труба водопровод трубасы.

ВОДОПРОВОДЧИК м. водопроводшы.

ВОДОПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. суу өткізіушлик.

ВОДОПРОНИЦАЕМЫЙ прил. суу өткеретуу, суу өткізетуу.

ВОДОРАЗБОРНЫЙ прил. суу бөлетуу; ~ ая колонка суу бөліп шығаратуу колонка.

ВОДОРАЗДЕЛ м. геогр. аша, суу бөлігіш (сууды екі жаққа ағызып турған бийіклік).

ВОДОРЁЗ м. мор. суу айырғыш (келінің тұмсығының төменгі беті).

ВОДОРОД м. водород (химиялық элемент).

ВОДОРОДИСТЫЙ прил. хим. водороды бар; ~ е соединения водороды бар бирикпелер.

ВОДОРОДНЫЙ прил. водород..., водородлы.

ВОДОРОСЛЬ ж. бот. суу өсімлігі, шалаң.

ВОДОСБОР м. суу сақлағыш.

ВОДОСБОРНЫЙ прил. суу сақлайтуу.

ВОДОСБОР м. суу аққыш, суу жибергіш, суу қатырғыш.

ВОДОСЛИВ м. суу ағар (плотинаның жоқарғы жағындағы артық сууды жиберіу үшін арналған тесік).

ВОДОСЛИВНЫЙ прил. суу ағар; ~ ая плотина суу ағар плотина.

ВОДОСНАБЖЕНИЕ с. суу менен тәмийінлеу.

ВОДОСПУСК м. тех. суу жибергіш (суу қашырғыш, сақлағыштан плотина арқалы суу ағатуу труба).

ВОДОСТОК м. суу ағызғыш (жыйналған сууды қашырып жиберетуу труба-лар системасы).

ВОДОСТОЧНЫЙ прил. суу ағып өтеуу, суу ағатуу; ~ ая труба жауын суу ағатуу труба.

ВОДОУПОРНЫЙ прил. суу өтпейтуу, суу өткермейтуу; ~ е слой земли жердің суу өткермейтуу қабатлары.

ВОДОХРАНИЛИЩЕ с. суу сақлағыш, қауыз, суу сақлайтуу жер.

ВОДОЧНЫЙ прил. арақ..., арақлы.

ВОДРУЖАТЬ несом. см. водрузить.

ВОДРУЗИТЬ сов. что орнатуу, қыстыруу; ~ знамя байрақты орнатуу.

ВОДСТВО хожалықтың бір тарауын көрсететуу қоспа сөздердің екінші бөлігі, мыс.: животноводство мал шаруашылығы; садоводство бағманшылық.

ВОДЯНИСТЫЙ прил. 1. суулы, сууы көп, суйық, сууға ұсаған; ~ й кисель суйық кисель; 2. (бесцветный) реңсиз, түссиз, реңі қашқан; ~ е глаза реңсиз көзлер.

ВОДЯНКА ж. мед. сары суу кеселі, сарсық кеселі.

ВОДЯНОЙ I прил. в разн. знач. суу...; ~ ая капля суу тамшысы; ~ ой паук суу ермекшиси; ~ ые растения суу өсімліктері; ~ ое колесо суу дегертигі; ~ ое отопление суу менен жылытуу.

ВОДЯНОЙ II м. народно-поэт. суу жини.

ВОЕВАТЬ несом. с кем-чем, против кого-чего и без доп. 1. (вести войну) урысуу, сауаш етіу; 2. перен. разг. жәнжеллесіу, шатақласуу.

ВОЕВОДА м. воевода (1. ист. ескі Россияда әскер баслығы; 2. Польшада воеводствоның баслығы).

ВОЕВОДСТВО с. воеводство (1. ист. всевода атағы; 2. ист. воевода басқаратууғы область, округ; 3. Польшадағы хожимшилік жәм территориялық бөлім).

ВОЕДИНО нареч. бириктиріп, бирге; **собрать всех** ~ хәммесін бириктиріп бір жерге жыйнауу.

ВОЕН қоспа сөздердің «әскерий» деген мәнісін билдиретууғын бирінші бөлігі, мыс.: военврач әскерий врач.

ВОЕНАЧАЛЬНИК м. сардар, әскер басшысы.

ВОЕНИЗАЦИЯ ж. әскерийлестіріу, әскерий тәртіпке айландырыу, урыс ісіне үйретіу, урыс ісіне бейімлестіріу.

ВОЕНИЗИРОВАТЬ сов. и несом. кого-что әскерийлестіріу, әскерий тәртіпке айлан-

дырыу, әскерий иске үйретиу, урысқа бейимлеу.

ВОЕНИЗИРОВАТЬСЯ *сов. и несов.* әскерийлестирлиу, әскерий тәртипке айлану, әскерий иске бейимлениу, урыс исине бейимлену.

ВОЕНКОМ *м.* (военный комиссар) военком (әскерий комиссар).

ВОЕНКОМАТ *м.* (военный комиссариат) военкомат (әскерий комиссариат).

ВОЕНКОР *м.* (военный корреспондент) әскерий корреспондент.

ВОЕННО-, **ВОЕННО-** *қоспа сөзлердің урысқа, әскерий жағдайларға, әскерий хызметке тийисли екенін билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: военно-политический* әскерий сиясий.

ВОЕННО-ВОЗДУШНЫЙ *ий прил.* әскерий хауа; *~е силы* әскерий хауа күшлери.

ВОЕННО-ИНЖЕНЕРНЫЙ *прил.* әскерий инженерлик.

ВОЕННО-МОРСКОЙ *прил.* әскерий теңиз; *~ флот* әскерий теңиз флоты.

ВОЕННООБЯЗАННЫЙ *м.* әскерий хызметке миннетли.

ВОЕННОПЛЕННЫЙ *м.* әскерий тутқын, әскерий бенде.

ВОЕННО-ПОЛЕВОЙ *прил.* әскерий дала; *~ суд* әскерий дала суды.

ВОЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ *прил.* әскерий сиясий.

ВОЕННО-ПРОМЫШЛЕННЫЙ *прил.* әскерий санаат, урыс санааты.

ВОЕННО-РЕВОЛЮЦИОННЫЙ *прил.* әскерий революциялық; *~ комитет* ист. әскерий революциялық комитет.

ВОЕННО-САНИТАРНЫЙ *прил.* әскерий санитарлық.

ВОЕННОСЛУЖАЩИЙ *м.* әскер, әскерий хызметкер, жауынгер.

ВОЕННО-СТРАТЕГИЧЕСКИЙ *прил.* әскерий стратегиялық.

ВОЕННО-УЧЕБНЫЙ *прил.* әскерий оқу; *~ое заведение* әскерий оқу орны.

ВОЕННЫЙ *прил.* 1. *(относящийся к войне)* урыс...; *~ые события* урыс ўақыялары; *~ые действия* урыс хәрәкетлери; *~ое время* урыс ўақты; *~ый преступник* урыс жинаяткери; 2. *(относящийся к армии)* әскерий; *~ый врач* әскерий врач; *~ое училище* әскерий училище; *~ая выправка* әскерий түр, әскерий көринис; *~ая присяга* әскерий ант; 3. *в знач. сущ. м.* военный әскер, әскерий хызметкер, жауынгер.

ВОЕНЩИНА *ж. собир.* урыс қумарлар.

ВОЖ *АК* *м.* 1. *(руководитель, организатор)* басшы, жетекши, шөлкемлестиріуши; *быть ~акбм* масс массаның жетекписи болу; 2. *(проводник, поводырь)* жетекши; *~ак у слепого* соқырдың жетекписи; 3. *(животное или птица)* баслаушы, баста журиуши.

ВОЖАТАЯ *женск. от вожатый* 1.

ВОЖАТЫЙ *м.* 1. *(пионерского отряда)* вожатый; 2. *см. вожак* 2; 3. *разг. (трамвая)* трамвай айдаушы.

ВОЖДЕНИЕ *с.* айдау, жүргизу, басқару; *искусство ~я самолета* самолёт айдаудың шеберлиги.

ВОЖДЬ *м.* көсем, жолбасшы.

ВОЖЖИ *мн. (ед. вожжя ж.)* дизгин, жылау, телбе; *отпустить ~* 1) жылауды жиберу; 2) *перен.* босаң туту; *натянуть ~* 1) жылауды тарту; 2) *перен.* қаты туту.

ВОЖУ I, *водишь и т. д. наст. вр. от водить.*

ВОЖУ II, *возишь и т. д. наст. вр. от возить.*

ВОЖУСЬ I, *водишься и т. д. наст. вр. от водиться.*

ВОЖУСЬ II, *возишься и т. д. наст. вр. от возиться.*

ВОЗ *м.* 1. *(повозка)* жүкли арба; 2. *(количество груза)* арба; *восьмь ~ов* торфа сегиз арба торф; 3. *перен. разг. (множество)* көп; *~ новостей* көп жаңалық; *~ что с вóзу упáло, то пропáло погов.* тегилген табақ қайта толмас.

ВОЗ (ВОС) *приставка* 1) *хәрәкеттиң жоқарға қарай бағытланғанын көрсетеди, мыс.: вознестй* жоқары көтеріу, жоқары шығару; 2) *хәрәкеттиң қайталанғанын көрсетеди, мыс.: возродитй* қайта тиклеу; 3) *бир нәрсеге жуып болған хәрәкетти көрсетеди, мыс.: вознаградитй* сыйлау, наградалау.

ВОЗБРАНЯТЬСЯ *несов.* тоқтатылу, тыйым салыну; *это никому не ~ется* бұл нәрсеге хеш кимге тыйым салынбаған.

ВОЗБУДИМОСТЬ *ж.* хәрәкетке келтириушлик, сездиріушлик, қыздырыушылық, қоздырғышлық.

ВОЗБУДИМЫЙ *прил.* сездиретуғын, келтиретуғын, қоздыратуғын, қоздырғыш, хәрәкетке қыздыратуғын.

ВОЗБУДИТЕЛЬ *м.* қоздырыушы, дөретіуши, пайда етиуши; *~ болезни* ауырыуды пайда етиуши.

ВОЗБУДИТЬ *сов.* 1. *что (вызвать)* туудыру, қозғау, пайда ету; *~ интерес* қызығышылық туудыру; *~ любопытство* билиуге қумарлық туудыру; *~ аппетит* иштейин ашыу; 2. *что* көтеріу, қозғау; *~ судебное дело* жинаят исти қозғау; *~ вопрос* мәселе көтеріу; 3. *(возновать)* қыздыру, ашыын келтириу; 4. *кого-что, против кого-чего (настроить, восстановить)* қарсы қойу; *~ против себя окружающих* қасындағыларды өзіне қарсы қойу.

ВОЗБУДИТЬСЯ *сов.* қызыу, ашыуланыу.

ВОЗБУЖДАЕМОСТЬ *ж. см. возбудимость.*

ВОЗБУЖДАТЬ *несов. см. возбудить.*

ВОЗБУЖДАТЬСЯ *несов. см. возбудиться.*

ВОЗБУЖДАЮЩИЙ 1. *прил. от возбудять;* 2. *прил.* қоздырыушы, қыздырыушы, хәрәкетке келтириуши; *~е среда* *мед.* қоздырыушы дәрилер.

ВОЗБУЖДЕНИЕ *с.* 1. *(действие)* хәрәкетке келиу, қозыу, қызыу, көтерілиу, көтеріу, сезими ояну; *~ любопытства* қызығышылық сезимиң оянуын; *~ преследования* куудолауды көтеріу; 2. *(нервный подъем)* қызыл, ашыуы келиу, тәсирлениу; *чувствовать радость* *~* кууанышлы тәсирди сезиу.

ВОЗБУЖДЁННОСТЬ ж. қызыўшылық, қозыўшылық, сезими ояныўшылық. хәрекетке келиўшилиқ.

ВОЗБУЖДЁННЫЙ 1. прич. от возбудить; 2. прил. (возволнованный) қызған, қозған, көтерілген; ~ое состояние көтерілген жағдай.

ВОЗВЕДЕНИЕ с. 1. (строительство) салыў, қурыў, көтеріў; ~ зданий жайлар салыў; 2. мат. көтеріў; ~ в степень дережеге көтеріў.

ВОЗВЕЛИЧИВАТЬ несов. см. возвеличить.

ВОЗВЕЛИЧИТЬ сов. кого-что даққын шығарыў, даққын көтеріў, атағын шығарыў.

ВОЗВЕСТИ сов. 1. что (воздвигнуть) салыў, қурыў, көтеріў; ~есть фундамент тырнақ салыў; 2. что, к чему жатыў, жатқарыў; 3. что, мат. көтеріў; ~есть в степень дережеге көтеріў; 4. что жабыў, тағыў; ~есть обвинение айып тағыў; ~есть клевету жала жабыў; 5. кого-что, во что, уст. (в сан, в должность и т. п.) көтеріў, үлкейтиў, атақ беріў.

ВОЗВЕСТИТЬ сов. кого-что, о чём хабарландырыў, хабар етиў, билдириў.

ВОЗВЕЩАТЬ несов. см. возвестить.

ВОЗВЕОДИТЬ несов. см. возвести; возникновение валунов ~одят к ледниковому периоду жумыры сыйқақ таслардың пайда болыўы муз дәуіріне жатады.

ВОЗВРАТ м. 1. (взятого) қайтарыў, қайтарып беріў; ~ ссуды қарызды қайтарып беріў; 2. (возобновление) қайталау, қайтадан басланыў; ~ болезин кеселдің қайталаныўы; ◇ без ~а қайтарып берместей.

ВОЗВРАТИТЬ сов. 1. кого-что қайтарып беріў, қайтып беріў; ~ книгу китапты қайтарып беріў; 2. что (восстановить) қаддине келтириў, қалпине келтириў; ~ здоровье ден саулықты қалпине келтириў; 3. кого-что (заставить вернуться) қайтарыў, кейин қайтарыў, қайтарып жиберіў, қайтарып алыў; ~ с дороги жолдан қайтарып алыў; ◇ ~ к жизни 1) (привести в чувство) есине келтириў; 2) (вылечить) тәуір етиў, жазыў.

ВОЗВРАТИТЬСЯ сов. 1. (вернуться) қайтып келиў, кейин қайтыў; ~ться домой үйине қайтып келиў; ~ться на родину елине қайтып келиў; ~ться на работу жумысқа қайтып келиў; 2. (восстановиться) қалпине келиў; к нему ~лись прежние силы оның күши бурынғы қалпине келди; ◇ ~ться к рассказу әңгимени қайта даўам етиў.

ВОЗВРАТНЫЙ прил. 1. кейин қайтатуғын; ~ый путь қайтатуғын жол; 2. (подлежащий возврату) қайтарылатуғын, қайтып берилетуғын; ~ая ссуда қайтып берилетуғын қарыз; 3. грам. өзлик; ~ый глагол өзлик фейил; ~ое местоимение өзлик алмасық; ~ый залог өзлик дережеси; ◇ ~ый тиф қайталама сүзек.

ВОЗВРАЩАТЬ несов. см. возвратить.

ВОЗВРАЩАТЬСЯ несов. см. возвратиться.

ВОЗВРАЩЕНИЕ с. 1. см. возврат; 2. қайтыў, қайтып келиў; ~ домой үйине қайтып келиў, үйине қайтыў.

ВОЗВЫСИТЬ сов. 1. кого-что (возвеличить) даққын шығарыў, даққын көтеріў, атағын шығарыў; ~ кого-л. в глазах других басқалардың алдында бирейдің даққын көтеріў; 2. что, уст. (цену, стоимость) баҳасын арттырыў, баҳасын көтеріў; ◇ ~ голос даўысын көтеріў.

ВОЗВЫСИТЬСЯ сов. жоқарыға көтерілиў, жоқарылау.

ВОЗВЫШАТЬ несов. см. возвысить.

ВОЗВЫШАТЬСЯ несов. 1. см. возвыситься; 2. над кем-чем көтерілип турыў, жоқары шығыў; над озером ~лись горы келдің үстинен таўлар көтерілип турды.

ВОЗВЫШЕНИИ с. 1. (действие) көтерілиў; 2. (высокое место) бийиклик, бәлентлик, доң, үстүрт; стоять на ~и бийикликте турыў.

ВОЗВЫШЕННОСТЬ ж. 1. геогр. бийиклик, бәлентлик, үстүртлик, төбе, деңлик; 2. перен. көтериңкилик; маңыздылық, мәниллилик; ~ идея идеяның көтериңкилиги.

ВОЗВЫШЕННЫЙ 1. прич. от возвысить; 2. прил. (высоко расположенный) бийик, доң; бәлент; ~ая местность доң жер; 3. прил. перен. көтериңки; маңызды, мәнилли; ~ая цель маңызды мақсет.

ВОЗГЛАВИТЬ сов. кого-что баслау, басшылық етиў, басқарыў, бас болыў; ~ делегацию делегацияға басшылық етиў.

ВОЗГЛАВЛЯТЬ несов. см. возглавить.

ВОЗГЛАС м. қатты даўыс, қатты сес.

ВОЗГОРДИТЬСЯ сов. чем и без доп. тақабирлениў, мурнын көтеріў, мақтаныў.

ВОЗДАВАТЬ несов. см. воздать.

ВОЗДАТЬ сов. что бахалау, ылайықлы бахалау, тийисинше баха беріў; ~ по заслугам еткен мийнетине қарай бахалау; ~ должное тийисли баҳасын беріў.

ВОЗДВИГАТЬ несов. см. воздвигнуть.

ВОЗДВИГНУТЬ сов. что салыў, дүзетіў, қурыў.

ВОЗДЕВАТЬ несов. см. воздеть.

ВОЗДЕЙСТВИЕ с. тәсир, тәсир етиў, илаж көриў; физическое ~ күш пенен тәсир етиў; оказывать моральное ~ на кого-л. бирейге моральлық жақтан тәсир етиў.

ВОЗДЕЙСТВОВАТЬ сов. и несов. на кого-что тәсир етиў, илаж көриў; ~ на кого-л. силой бирейге күш пенен тәсир етиў.

ВОЗДЕЛАТЬ сов. см. возделывать.

ВОЗДЕЛЫВАТЬ несов. что ислеу, таярлау, бежеріў; ~ землю жерди егиске таярлау.

ВОЗДЕРЖАВШИИ с. 1. прич. от воздержаться; 2. в знач. суц. м. воздержавшийся бийтәреп адам; при голосовании ~хся не оказалось даўысқа қойғанда бийтәреп болған адам болмады.

ВОЗДЕРЖАНИЕ с. сабырлық, тыйыў, өзін тутыў, ~ в пище аўқат жеўди тыйыў.

ВОЗДЕРЖАННОСТЬ ж. сабырлылық, шыдамдылық, өзін тыйыушылық, өзін тутушылық.

ВОЗДЕРЖАННЫЙ прил. сабырлы, шыдамлы, өзін тыйыушы, өзін тутушы.

ВОЗДЕРЖАТЬСЯ сов. 1. (отказаться) сабырлы болуу, өзін тутуу, өзін тыйуу; ~ от еды аўқат жемеу; 2. (уклониться) бермеу, қатнаспау, бийтәреп қалуу; ~ от ответа жуап бермеу; ~ от голосованья дауыс беріуге қатнаспау.

ВОЗДЕРЖИВАТЬСЯ несов. см. воздержаться.

ВОЗДЕТЬ сов. что: ~ руки уст. қолын жайуу.

ВОЗДУХ м. в разн. знач. хауа; свежий ~ таза хауа; спёртый ~ бузылған хауа; жидкий ~ физ. суйық хауа; давление ~ а хауаның басымы; на открытом ~ е таза хауада; дышать ~ ом хауа жутуу; выйти на ~ көшеге шығуу, далаға шығуу; подниматься в ~ аспанға көтеріліу, хауаға көтеріліу; не бывать на ~ е бәрхә үйде отыруу; ♦ воздух воен. хауа көуілі!

ВОЗДУХО- қоспа сөзлердің хауаға тиіс екендігін бірінші бөлеги, мыс.: воздухоочиститель хауа тазартушы.

ВОЗДУХОДУВКА ж. тех. хауа беріуші машина, хауа жеткізіуші машина.

ВОЗДУХОНАГНЕТАТЕЛЬНЫЙ прил. хауаны қысып айдаутын; ~ насос тех. хауаны қысып айдаутын насос.

ВОЗДУХОНАГРЕВАТЕЛЬ м. хауа жылытқыш, хауа қыздырғыш.

ВОЗДУХООХЛАДИТЕЛЬ м. хауа сууытқыш, хауа салқылатқыш.

ВОЗДУХОПЛАВАНИЕ с. хауада ушыу.

ВОЗДУХОПЛАВАТЕЛЬ м. хауада ушыушы.

ВОЗДУХОПЛАВАТЕЛЬНЫЙ прил. хауада ушатуғын.

ВОЗДУХОПРОВОД м. тех. хауа жүретуғын труба, хауа өтетуғын түтік.

ВОЗДУХОПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. хауа өткеріушілік, хауа өткізіушілік.

ВОЗДУХОПРОНИЦАЕМЫЙ прил. хауа өтетуғын, хауа өткізетуғын.

ВОЗДУШНЫЙ прил. 1. хауа, хауалы; ~ ая волна хауа толқыны; ~ ое охлаждение хауа арқалы сууытуғын; ~ ое сообщение хауа қатнасы; ~ ый десант хауа десанты; 2. перен. (лёгкий) илбирек, жеңіл, жүде жуқа; ~ ое платье жүде жуқа көйлек; ♦ ~ ый шар 1) (аэроплан) хауа шары; 2) (детская игрушка) ойыншық шар; стробить ~ ые замки аспанный қыялларға батыу.

ВОЗВАННИЕ с. үндеу, шақырық, шақыруу; ~ сторонников міра паракатшылық тәрепдарларының үндеуі.

ВОЗРЕНИЕ с. көз қарас, пикир, ой.

ВОЗРЯТЬСЯ сов. на кого-что, тесирейип қарау.

ВОЗИТЬ несов. см. везти 1; ~ зерно на заготовку галлени таярлау пункentine тасыу.

ВОЗИТЬСЯ несов. 1. (беспокойно вращаться) тынышсызлануу, машақатлануу;

2. с кем-чем и без доп. (играть, резвиться) жууырысып ойнау; ребята ~ лись на берегу балалар жағада жууырысып ойнап жүрді; 3. с кем хәлекленуу, әуереленуу; ~ ться с укладкой вещей затларды жайғастыруу менен хәлекленуу; 4. с кем-чем и без доп. машақатлануу, бәнт болуу; с этим учеником мне пришлось долго ~ ться усы оқыушы менен маған көп уақыт машақатланууға туура келді; 5. (медленно делать что-л.) асықпай ислеу, әсте ислеу; что ты там так долго возишься? сен ол жерде усы уақытқа дейін асықпай не ислеп атырсаң?

ВОЗКА ж. разг. тасыу; ~ дров отын тасыу.

ВОЗЛАГАТЬ несов. см. возложить.

ВОЗЛЕ 1. нареч. жақын, қасында, жанында; стоять ~ қасында тұруу; 2. предлог с род. п. қапталында, жанында, қасында, дегерегинде; он живёт ~ школы ол мектептің қасында тұрады.

ВОЗЛИКОВАТЬ сов. қатты қууаныу, масайрау, шад болуу.

ВОЗЛОЖИТЬ сов. что, на кого-что 1. үстине қойуу; ~ венки на могилу көбірдің үстине гүл қойуу; 2. жүккелу, тапсыруу; ~ ответственность на кого-л. жууапкершілікті бирейге жүккелу; ~ вину на кого-л. айыпты бирейге жүккелу.

ВОЗЛЮБЛЕННЫЙ прил. 1. (горячо любимый) күте жақсы көретуғын, сүйіккі; 2. в знач. суиц. м. возлюбленный и ж. возлюбленная ашық, сөздік.

ВОЗМЭДИЕ с. өш, кек.

ВОЗМЕСТИТЬ сов. что, кому-чему орнын толтыруу, төлеу, өтеу; ~ убытки келтирген зыянды өтеу.

ВОЗМЕЧАТЬ сов. уст.: ~ о себе аса мақтап кетуу, өзінсіннуу.

ВОЗМЕЩАТЬ несов. см. возместить.

ВОЗМЕЩЕНИЕ с. 1. (действие) орнын толтыруу, төлеу, өтеу; ~ расходов қаржыларды төлеу; 2. (деньги за ущерб) төлем; получить ~ за убытки келтирилген зыянлардың орнын толтырғызыу.

ВОЗМОЖНО 1. нареч. бәлкім, мүмкін, мүмкіншилигинше, болғанша; приходи ~ скорее мүмкін болғанша тезирек кел; 2. безл. в знач. сказ. мүмкін; очень ~ күте мүмкін; 3. в знач. вводн. сл. мүмкін, бәлкім, итиамал; ~, он здесь бәлкім, ол усы жерде шығар.

ВОЗМОЖНОСТЬ ж. 1. мүмкіншілік, мүмкіндік, имканият; есть ~ ь мүмкіншілік бар, имканият бар; нет ~ и мүмкіншілігі жоқ; превратить ~ ь в действительность мүмкіншілікті иске асыруу; по мере ~ и мүмкін болғанынша, мүмкіншілігі болғанынша; 2. (удобный случай) мүмкіншілік; дать ~ ь проявить себя өзін көрсетууге мүмкіншілік беріу; 3. мн. возможности мүмкіншілікклер; производственные ~ и ислеп шығаруу мүмкіншілікклері, өндіріп шығаруу мүмкіншілікклері.

ВОЗМОЖНЫЙ прил. мүмкін, имканиятлы, болуу мүмкін, болатуғын, мүмкін болған; ~ ый исход дела истиң мүмкін

болған шешими; **сдѣлать всё** ~ое мүмкин болатуғын нәрселердиц бәрін ислей.

ВОЗМУЖАЛОСТЬ ж. ер жеткенлик, жигит болғанлық, бой жеткенлик, камалға келгенлик.

ВОЗМУЖАЛЫЙ прил. ер жеткен, жигит болған, бой жеткен, камалға келген.

ВОЗМУЖАТЬ сов. 1. (достигнуть зрелости) ер жетиу, жигит болыу, бой жетиу, камалға келиу; 2. (физически окрепнуть) үлкейиу, күшине кириу.

ВОЗМУТИТЕЛЬНЫЙ прил. ашыуды келтиретуғын, жанға тийетуғын, таң қалдыратуғын, шыдап болмайтуғын; ~ **поступок** шыдап болмайтуғын қылық.

ВОЗМУТИТЬ сов. кого-что 1. (привести в негодование) ашыұландыруу, ашыуын келтириу, қажәрлендириу; 2. уст. (побудить к мятежу) көтерілиске тұрткилеу, көтерілиске шақыруу.

ВОЗМУТИТЬСЯ сов. 1. кем-чем и без доп. (прийти в негодование) қатты ашыұланыу, ашыуы келиу, көтерилу, қажәрлениу; 2. уст. (восстать) көтерілис жасау, қозғалаң табуу, бас көтериу.

ВОЗМУЩАТЬ несов. см. возмутить.

ВОЗМУЩАТЬСЯ несов. см. возмутиться.

ВОЗМУЩЕНИЕ с. 1. (негодование) ашыұланыу, ашыуы келиу, қажәрлениу, қажәри келиу; 2. уст. (мятеж) көтерілис, қозғалыс, қозғалаң.

ВОЗМУЩЕННО нареч. ашыұланып, қажәрленип.

ВОЗМУЩЕННЫЙ 1. прил. от возмутить; 2. прил. ашыұланып, қажәрленген, ызалы; ~ **голос** қажәри дауыс.

ВОЗНАГРАДИТЬ сов. кого-что, чем сыйлау, сыйлықлау, сыйлық бериу, наградлау, байрақлау, байрақ бериу.

ВОЗНАГРАЖДАТЬ несов. см. вознаградить.

ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ с. 1. (действие) сыйлау, сыйлықлау, наградлау, байрақлау; 2. (награда) сыйлық, байрақ; денежное ~ ақшалай сыйлық.

ВОЗНАМЕРИВАТЬСЯ несов. см. вознамериться.

ВОЗНАМЕРИТЬСЯ сов. с неопр. ниетлениу, ниет етну.

ВОЗНЕГОДОВАТЬ сов. на кого-что ашыұланыу, қажәрлениу, ашыуы келиу.

ВОЗНЕНАВИДЕТЬ сов. кого-что, за что жаман көриу, жек көриу.

ВОЗНЕСТИ сов. кого-что жоқары көтериу, жоқары шығаруу; көтериу, аса мақтау, марпатлау; тариплеу; ~ **до небес** көкке көтериу.

ВОЗНЕСТИТЬСЯ сов. 1. (подняться вверх) жоқары көтерилю, жоқары шығуу; ~ **под облака** булттың астына көтерилю; 2. разг. (возгордиться) такаббирлениу, мурнын көтериу, мақтануу.

ВОЗНИКАТЬ несов. см. возникнуть.

ВОЗНИКНОВЕНИЕ с. келип шығуу, тууылыу, пайда болуу; ~ **жизни** иа Земле Жерде тиришиликтің пайда болууы.

ВОЗНИКНУТЬ сов. пайда болуу, жүзеге келип шығуу; тууылыу; **пожар** ~ **ночью**

өрт түнде пайда болды; у **меня** ~ла **мысль** менде бир ой пайда болды; ~ **вопрос** сауал тууылды.

ВОЗНИЦА м. арбакеш, арбашы.

ВОЗНОСИТЬ несов. см. вознести.

ВОЗНОСИТЬСЯ несов. см. вознести.

ВОЗН||Я ж. 1. шауқым, топалаң, уу-шуу; **дѣти** **подняли** ~ю балалар шауқым көтерди; 2. (хлопоты) машақат.

ВОЗОБЛАДАТЬ сов. над кем-чем басым болуу, артық болуу, жеңуу.

ВОЗОБНОВИТЬ сов. что қайта баслау, қайтадан баслау, қайта тиклеу, жаңартуу, жаңадан баслау; ~ **занятия** **английским** **языком** англичан тилин үйрениуді қайта баслау; ~ **договор** нитимді қайта тиклеу; ~ **знакомство** таныслықты қайтадан баслау; ~ **спектакль** спектакльди сақнаға қойууды қайта баслау.

ВОЗОБНОВИ||ТЬСЯ сов. қайта басланыу, қайтадан басланыу, жаңартылыу; **занятия** ~лись сабақ қайта басланды.

ВОЗОБНОВЛЕНИЕ с. қайта баслау, қайтадан баслау, қайта тиклеу, жаңартуу, жаңадан баслау.

ВОЗОБНОВЛЯТЬ несов. см. возобновить.

ВОЗОБНОВЛЯТЬСЯ несов. см. возобновиться.

ВОЗОМНИТЬ сов.: ~ **о себе** өзін зор деп есаплау.

ВОЗРАЖА||ТЬ несов. см. возразить; **вы не ~ете?** сиз қарсы емессіз бе?

ВОЗРАЖЕНИЕ с. қарсылық, қарсылық билдириу, қарсылық көрсетиу, қарсы сөз, қарсылық етиу; ~й **нет** қарсылық жоқ; **пожалуйста**, **без ~й!** хеш қарсылық көрсетпестен!

ВОЗРАЗИТЬ сов. кому-чему, на что, против кого-чего қарсылық билдириу, қарсылық көрсетиу, қарсы шығуу, қарсы болуу, қарсы сөз айтну; ~ **товарищу** жолдасына қарсы шығуу; ~ **на замечание** айтылған ескертиуге қарсы шығуу; ~ **против** **чего-л.** бирнәрсеге қарсы болуу.

ВОЗРАСТ м. жас; шақ; **школьный** ~ мектеп жасы; **призывной** ~ әскерге шақыруу жасы; **зрелый** ~ ер жеткен жас; **неопределенного** ~а белгисіз жаста; **в молодом** ~е жаслық шағында; **в ~е** **двадцати** **лет** жигарма жаста; **быть одного** ~а құрдас болуу; **◇ быть в ~е** әдеуирге шығуу, әдеуир жасқа баруу; **вйти из ~а** жасы егип кетиу.

ВОЗРАСТАНИЕ с. өсиу, көбейиу, артыу.

ВОЗРАСТАТЬ несов. см. возрасти.

ВОЗРАСТАЮЩИЙ 1. прил. от возрастать; 2. прил. өсиуши, көбейиуши, артыушы; ~ая **скорость** артып баратырған тезлік; ~ая **прогрессия** мат. өсиуши прогрессия.

ВОЗРАСТИ сов. өсиу, өсе бериу, көбейиу, артыу.

ВОЗРАСТН||ОЙ прил. жас; шақ; ~ые **изменения** жас жағының өзгерислери.

ВОЗРОДИТЬ сов. 1. что қайта тиклеу, жаңартуу, қайта раужландыруу; ~ **промышленность** санаатты қайта тиклеу; 2. **кого-что** (привать сил) күш бериу, ғайрат бериу, қайта жанландыруу; ~ **к жизни** өмирге қайта жанландыруу.

ВОЗРОДИТЬСЯ *сов.* қайта тикленуі, жаңаруы, қайта рауажланыуы, қайта тууылыуы.

ВОЗРОЖДАТЬ *несов. см.* **возродить.**

ВОЗРОЖДАТЬСЯ *несов. см.* **возродиться.**

ВОЗРОЖДЕНИЕ *с.* 1. қайта тиклеуі, қайта рауажландыруы, жаңадан рауажланыуы; ~ **наrodního хозйства** халық хожалығының қайта тикленуі; 2. (*прилив сил*) таза күш, жаңа ғайрат; $\diamond$ **эпо́ха Возрожде́ния** *ист.* Оянуу дәуірі.

ВОЗЧИК *м.* кирейкеш, арбакеш, тасуышы.

ВОЗЫМЕТЬ *сов. что сезиу, билдириу; ~ намерение* ниет етиу; ~ **желание** тилек билдириу; ~ **действие** тәсир етиу.

возьму, возьмешь *буд. вр. от* **взять.**

возьмётся, возьмётся *буд. вр. от* **взяться.**

ВОИН *м.* жауынгер, әскер.

ВОИНСКИЙ *прил.* әскер..., әскерий; ~ **ая обя́занность** әскерий миннет; ~ **ий долг** әскерий ұазыпна.

ВОИНСВЕННО *нареч.* урыспазлық пенен, урыспазлық түрде; **быть ~ настро́енным** урыспазлық түрде болуы.

ВОИНСВЕННОСТЬ *ж.* урыспазлық, урыспаңдық, жауынгерлік.

ВОИНСВЕННЫЙ *прил.* урыспаз, урыспаң, жауынгер, жауынгерлік; ~ **вид** урыспаз түр.

ВОИНСВО *с. собир. ист.* әскер, жауынгер; **русское ~** рус әскери.

ВОИНСВУЮЩИЙ *прил.* гүресшен, тайсалмай гүресуіши; ~ **материализм** гүресшен материализм.

ВОИСТИНУ *нареч.* хақыйқатында, шынында, расында, дұрысында.

ВОЙ *м.* 1. (*животных*) улыуы; ~ **собаки** ийттиц улыуы; 2. (*громкий плач*) бақырып жылауы; 3. *перен.* хуўилди, шууылды; ~ **ветра** самалдың хуўилдиси.

ВОЙЛОК *м.* кийиз, текиймент.

ВОЙЛОЧНЫЙ *прил.* кийиз...; кийизден жасалған, кийизден исленген.

ВОЙНА *ж.* 1. урыс; **Вели́кая Оте́чественная** ~ **а** Уллы Ұатандырлық урыс; **нацио́нально-освободи́тельная** ~ **а** милли азатлық урысы; **гражда́нская** ~ **а** граждандық урыс; **империалисти́ческая** ~ **а** империалисттик урыс; **миро́вая** ~ **а** жер жүзилик урыс, дүнья жүзилик урыс; **войны** **справедли́вые** и **несправедли́вые** әдил хәм әдилсиз урыслар; **находи́ться в состо́янии** ~ **ы** *с кем-л.* урысуы жағдайында болуы; **объя́вить** ~ **у** урыс жарыялауы; **развяза́ть** ~ **у** урыс баслауы; **быть на ~е** урыста болуы; 2. *перен.* (*состояние вражды*) гүрес, жәнжел; $\diamond$ **холодная** ~ **а** салқын урыс.

ВОЙСКО *с.* әскер, ләшкер; **регуля́рные войска́** тұрақлы әскерлер.

ВОЙСКОВО́Й *прил.* әскерий; ~ **е соедине́ние** әскерий бирлеспе.

ВОЙТИ *сов. во что и без доп.* 1. кириу, кирип келиуі; **о́ни вошл** и **дом** олар жайға кирди; **кора́бль вошл** в **гавань** кеме гаваньға кирди; 2. кирип кетиуі; **гвоздь вошл** в **дерево** мыйық ағашқа кирип кетти; 3. (*быть включённым*) кириуі; ~ **в спи́сок** дизимге кириуі; ~ **в соста́в комисси́и** комис-

сияның составына кириуі; 4. (*уместиться*) жайғасуы, сыйуы; **все ве́щи вошл** в **че́модан** затлардың хәммеси чөмоданға сыйды; 5. (*выкнуты*) түсиниуі, түсинип алыуы, негизине түсиниуі; ~ **в суть** дѣла истиц негизине түсиниуі; ~ **в роль** ролинне түсиниуі; ~ **в положение** жағдайын түсиниуі; 6. (*представить на рассмотрение*) усыныс пенен баруы, усыныуы, усыныс киргизиуі; ~ **с предло́жением** усыныс пенен баруы; $\diamond$ ~ **в приви́чку** әдетке айлануы; ~ **в до́верие** исенимли болуы; ~ **в употре́бление** қоллана баслануы; ~ **в мо́ду** модаға кириуі; ~ **в а́зарт** қумарға кирнуі; ~ **в жизнь** турмысқа кирнуі; ~ **в согла́шение** *с кем-л.* бирей менен келисимге келиуі.

ВОКАЛИЗМ *м. лингв.* вокализм (*тильдеги дауыссыз сеслер системасы*).

ВОКАЛИСТ *м.* вокалист, қосық айтыушы.

ВОКА́ЛЬНЫЙ *прил.* қосық айтыуы; ~ **ая му́зыка** қосық айтыу музыкасы.

ВОКЗА́Л *м.* вокзал.

ВОКЗА́ЛЬНЫЙ *прил.* вокзал...; ~ **ое помеще́ние** вокзал жайы.

ВОКРУ́Г 1. *нареч.* дөгерек, дөгерекке, дөгерегинде; **огляну́ться** ~ дөгерекке қарауы; 2. *предлог с род. п.* этрапында, айланасында; ~ **этого события** ббыло мно́го **разговоро́в** усы ұақыяның айланасында көп әңгимелер болды; **ходи́ть** ~ **до́ма** үйдиң айналасында жүриуі; $\diamond$ ~ **да о́коло** айланшықлап тоқ етерине келмеуі.

ВОЛ *м.* өгіз.

ВОЛАН *м.* етек бүрме.

ВОЛДЫ́Р *м.* исик, торсық.

ВОЛЕВО́Й *прил.* жигерли, ғайратлы; ~ **характер** жигерли минез.

ВОЛЕИЗЪЯВЛЕНИЕ *с.* кеуіл билдириуі, тилек билдириуі.

ВОЛЕЙБО́Л *м. спорт.* волейбол.

ВОЛЕЙБО́ЛИСТ *м. спорт.* волейболшы.

ВОЛЕЙБО́ЛИСТКА *женск. от* волейболист.

ВОЛЕЙБО́ЛЬНЫЙ *прил.* волейбол...; ~ **мяч** волейбол тобы.

ВОЛЕ́Й-НЕВО́ЛЕЙ *нареч.* ықтыярсыз, илажсыз, мәжбүрий түрде, ериксиз түрде; **мне ~ пришлось** **согласи́ться** маған мәжбүрий түрде келисиуіге туура келди.

ВОЛК *м.* қасқыр, бөри; $\diamond$ **морско́й** ~ барлық нарсени керген теңизши; ~ **в овце́й** **шкуру** өзн бөри, жамылғаны қой тері; **смотре́ть во́лком** жеп қоятуғындай болып қарауы, көзди аларта қарауы; и **во́лки сыты** и **овцы** **цель** **погов.** қасқырларда ток, қойларда түйел; ~ **ов боя́ться** — в **лес** не **ходи́ть погов.** қасқырдан қорыққан тоғайға бармас; **как во́лка** **ни** **корми́,** **он** **все** в **лес** **смо́трит** *посл.* қасқырды қанша бақсаңда еки көзи тоғайда болады.

ВОЛКОДА́В *м.* бөри басар.

ВОЛНА *ж.* в *разн. знач.* толқын; **морская** ~ теңиз толқыны; **взрывная** ~ жарылыуы толқыны; **звуковая** ~ *физ.* сес толқыны; **электромагнитные** **во́лны** *физ.* электромагниттик толқындар; иа **коротких** ~ **х радио** қысқа толқында; ~ **рабо́чего дви́жения** **рабочий** қозғалысының толқыны.

ВОЛНЕНИЕ с. 1. толқын, толқынланыу; ~ на море теңиздің толқыны; 2. перен. (тревога, беспокойство) тынышсызланыу, мазасы кетиу, хәуллигиу, қысыныу; **приятн** в ~ тынышсызланыу; 3. мн. волнения перен. (массовый протест) қозғалыс.

ВОЛНИСТЫЙ прил. ийрек; буйра (о волосах); ~ая линия ийрек сызық.

ВОЛН|ОВАТЬ несов. 1. что (вызывать волны) толқынландыруу, шайпалтыу; 2. кого-что, перен. тынышын алыу, тынышсыздандыруу, қысындыруу; меня ~ует отсутствие писем хат келмегенлиги менн тынышсыздандырады.

ВОЛН|ОВАТЬСЯ несов. 1. толқынланыу, толқынланып турыу, шайпалтыу; море ~уется теңиз толқынлайды; 2. перен. тынышсызланыу, сабырсызланыу, шыдамсызланыу, қысыныу; ~оваться на экзамене экзаменде қысыныу.

ВОЛНОВО|Й прил. толқынлы; ~е движение физ. толқынлы хәрекет.

ВОЛНОЛОМ м. см. волнорез.

ВОЛНОМЕР м. радио волномер (толқын өлшеуші әсбаз).

ВОЛНООБРАЗНЫЙ прил. толқын сыяқлы, пәсли-балент.

ВОЛНОРЭЗ м. волнорез (кемелер туратуғын қолтықыпты толқыннан сақлау үшін исленген қашы).

ВОЛНУЮЩИ|Й 1. прич. от волновать; 2. прил. тынышсыздандыратуғын, тынышсызланған, хәуликтеретуғын; ~е события тынышсыздандыратуғын уақыялар; ~й голос тынышсызланған дауыс.

ВОЛОВ|ИЙ прил. өгиздің, өгиз...; ~ья шкура өгиз териси.

ВОЛОКИТА I ж. исти шубалаңқымыққа салыу, былықпа, бастылық; бумажная ~ қағазпаразлық, қағаз бастылық.

ВОЛОКИТА II м. уст. (любитель поухаживать) қатынпараз, ышқыпаз.

ВОЛОКИТЧИК м. разг. исти былықтырыушы.

ВОЛОКНИСТЫЙ прил. талшықлы, қышқылы; ~ хлопок талшықлы пахта.

ВОЛ|ОКНО с. 1. талшық, мамық; ~бкна хлопк пахтаның талшығы; искусственное ~окно жасалма талшық; 2. биол. волокно, тарамыс (хайванат жәм өсімликлер тканьлериңн тарамыслары).

ВОЛОКОМ нареч. сүйреп, сүйретип; тащить лодку ~ қайықты сүйреп тартыу.

ВОЛОС м. шаш (человека); қыл, жүн, түк (животных); седой ~ ағарған шаш; конский ~ аттың қылы; расчесать ~ы шашты тарау; ~ы встали дыбом төбе шашы тикке турды; краснеть до корней волос қулағына шейин қызарыу, жүдә уялыу; рвать на себе ~ы ауыр қайғыдан өз шашын өзи жулыу; дожить до седых волос әбден қартайғанша жасау.

ВОЛОСАТЫЙ прил. шашлы (о человеке); жүнли, жүни көп, жүн басқан, түкли, түк басқан (о животных).

ВОЛОСН|ОЙ прил. қылдай жиңишке; ~ые сосуды физ. жүдә жиңишке түтиклер, қылдай түтиклер.

ВОЛОС|ОК м. 1. уменьш. от волос; 2. бот. (ворсинка) түк, қылшық; 3. қыл, сым; ~ок электрической лампы электр лампочкасының сымы; ~ висеть на ~ке қайп астында болыу; жизнь его висит на ~ке оның өмири қал үстінде тур, оның өмири қылға илинин тур.

ВОЛОСТНОЙ прил. уст. болыслық.
ВОЛОСТЬ ж. уст. болыс (патшалық Россияның уақтындағы хакимшилик бөлми).

ВОЛОСЯНОЙ прил. 1. (состоящий из волос) жүнли, түкли, қыллы; ~ покров түкли дене, денедеги түк; 2. (сделанный из волос) жүннен исленген, қылдан исленген, түктен исленген; ~ матраc қылдан исленген матраc.

ВОЛОЧЕНИЕ с. 1. (действие) сүйреу, сүйрету; 2. тех. созып ислеу, созыу; ~ проволоки металлдан сым ислеу.

ВОЛОЧИЛЬНЫЙ прил. созатуғын, ислейтуғын; ~ стан сым созатуғын стан.

ВОЛОЧИТЬ несов. 1. кого-что сүйреу, сүйрету; ~ по земле сүйреп алып барыу; 2. что, тех. созып ислеу, созыу; ~ проволоку сымды созып ислеу.

ВОЛОЧИТЬСЯ несов. 1. по чему и без доп. (тащиться, тянуться) сүйрелиу, сүйретилиу; 2. за кем-чем, разе. (ухаживать) қатынпаразлық етиу, ышқыпазлық етиу.

ВОЛЧ|ИЙ прил. 1. қасқыр..., қасқырдың; ~ья шкура қасқырдың териси; 2. перен. жыртқышлардың; ~ьи законы жыртқышлардың законнары; ~ий аппетит аш қасқырдай, күшли иштей; ~ья ягода бот. ашшы жабайы тоғай жемиси; ~ья пасть мед. қасқыр тумсық.

ВОЛЧИХА, ВОЛЧИЦА ж. қаншық қасқыр, урғашы қасқыр.

ВОЛЧКОМ нареч. уршықтай айланып; вертеться ~ уршықтай айланып турыу.

ВОЛЧОК м. (изрушка) шырылдауық.

ВОЛЧОНОК м. белтирик, қасқырдың баласы, қасқырдың күшиги.

ВОЛШЕБНИК м. тилсимши, көз байлаушы, дууахан, дууалаушы, сыйқыршы.

ВОЛШЕБНИЦА женск. от волшебник.

ВОЛШЕБН|ЫЙ прил. 1. тилсимли, дууалы, сыйқырлы; ~ые сказки тилсимли ертеклер, сыйқырлы ертеклер; 2. перен. тәсирли, әжайып; ~ая музыка әжайып музыка, тәсирли музыка.

ВОЛШЕБСТВ|О с. 1. (колдовство) тилсимлик, дууаханалық, сыйқырлық, көз байлаушылық; 2. перен. (очарование) тәсирлилик, әжайыпшылық; ~ как по ~у көз байлағандай.

ВОЛЫНК|А ж. 1. (музыкальный инструмент) волынка; 2. прот. (затягивание дела) былықшылық, кешиктируушылик; тянуть ~у исти кешиктире беріушыликке салыу.

ВОЛЫНЩИК м. (музыкант) волынка шертиуши.

ВОЛЬГОТНО нареч. разг. еркин, емин-еркин.

ВОЛЬГОТНЫЙ прил. разг. еркин, емин-еркин.

ВОЛЬНАЯ ж. *ист.* вольная (крепостной двоханларды азат еткенде берилген қағаз).

ВОЛЬНИЧАТЬ *несов. разг.* өз билдигин ислеу, ойындағысын ислеу, қалегенин етиу.

ВОЛЬНО *нареч.* еркин, ерикли түрде, өз еркинше; **стоять ~!** (команда) еркиңизше турың!, ерикли түрде турың!

ВОЛЬНО *в знач. сказ. с неопр., разг.* өз еркинде, өз тилеги; ~ тебе было не слушаться! тыңламағаның ушын өзиң айыпты!

ВОЛЬНОДУМЕЦ *м. уст.* еркин пикирли, еркин ойлы.

ВОЛЬНОДУМНЫЙ *прил. уст.* еркин пикирли, еркин ойлайтуғын.

ВОЛЬНОДУМСТВО *с. уст.* еркин пикирлилик, еркин ойлаушылық (бақарушы сиясий, диний көз қарасларға критикалық қатнас жасау).

ВОЛЬНОДУМСТВОВАТЬ *несов. уст.* еркин пикирлик етиу, еркин ойлылық билдириу.

ВОЛЬНОНАЕМНЫЙ *прил.* ерикли жалланған (әскерий хызметтен тыс, әскерий макемеде ислеуши адам).

ВОЛЬНООПРЕДЕЛЯЮЩИЙСЯ *м. уст.* ықтыярлы, ерикли (патша армиясында орта ямаса жоқары мағлұймат алғаннан соң өз қәлеуи бойынша хызмет етиуши әскер).

ВОЛЬНООТПУЩЕННИК *м.* азат етилген крепостной, ерик берилген құл.

ВОЛЬНОСЛУШАТЕЛЬ *м.* еркин тыңлаушы (студент болып есапланбастан, лекцияға қатнасып жүриуіге рұхсат алған адам).

ВОЛЬНОСЛУШАТЕЛЬНИЦА *женск. от* вольнослушатель.

ВОЛЬНОСТЬ *ж. 1. уст.* (свобода, независимость) еркинлик, азатлық; 2. (развязность, нескромность) еркиншилик, бийәдеплик; ~ в обращении мәмледеги болған еркиншилик; 3. (отступление от правил) еркинлик, бостанлық; поэтическая ~ шайырлық еркинлиги.

ВОЛЬНЫЙ *прил. 1.* азат, еркин, ерикли; ~ый народ ерикли халық; 2. (ничем не стеснённый) дарқан, өз еркинше, өзинше, өз тилегинше; ~ое житье дарқан турмыс; ~ая продажа хлеба голлени өз еркинше сатыу; ~ая цена өзинше қойылған баха; 3. ықтыярлы, ықтыяры бар, өз еркинде; я вольн делать, что мне угодно не қәлесем соны ислеуге ықтыярлыман; 4. (развязный, нескромный) бийәдеплик; ~ая шутка бийәдеплик дәлкек; < на ~ом вóздухе таза хауада; ~ый перевод еркин аударма; ~ая птица өз еркинде.

ВОЛЬТ *1 м.* вольт (электр тоғының күшин өлшейтуғын бирлик).

ВОЛЬТ *II м. спорт.* вольт (1. атты айлана шағып үйретуидиң түри; 2. қылышласқандағы душпанның соққысының қайтарылуы).

ВОЛЬТА *ж. текст.* вольта (гезлеме).

ВОЛЬТАЖ *м.* вольтаж (электр тоғының вольт пенен көрсетилген күшиниң ески аты).

ВОЛЬТАМЕТР *м.* вольтаметр (электр тоғының күшин өлшейтуғын аспап).

ВОЛЬТИЖЁР *м. спорт.* вольтижёр (ат спортының шебери).

ВОЛЬТИЖИРОВАТЬ *несов. спорт.* вольтижирлеу.

ВОЛЬТИЖИРОВКА *ж. спорт.* вольтижировка (ат үстінде ойнайтуғын гимнастикалық шығыўлар).

ВОЛЬТМЕТР *м.* вольтметр (еки аралықтағы электр тоғының күшин өлшейтуғын аспап).

ВОЛЬФРАМ *м.* вольфрам (химиялық элемент).

ВОЛЬФРАМОВЫЙ *прил.* вольфрамлы; ~ая соль вольфрамлы дүз.

ВОЛ||Я *ж. 1.* жигер, ғайрат, ерик, еркинлик; он человек большой ~и ол жигерли адам; сильная ~я күшли жигер; ~я к побёде жедиксе умтылуу; воспитание ~и жигерликти төрбиялау; иметь силу ~и жигерли болуу; 2. (желание, хотение, требование) ерик, тилек, қәлеу; ~я народа халықтың тилеги, халықтың қәлеуи; по доброй ~е өз ерки менен, өз қәлеуи менен; не по своей ~е өз ерки менен емес; против ~и тилегине қарсы; исполнять чью-л. ~ю биреудиң тилегин қанаатландыруу; 3. (свобода) ерик, еркинлик, азатлық; вырваться на ~ю еркинликке шығуу; отпустить на ~ю еркине жиберуу; < это в вашей ~е бул сизиң еркиңизде; ~я ваша ерик сизики, кейпиңиз геллеңизде; ~я ваша, но я с вами не согласен кейпиңиз геллеңизде, бирақ мен сизиң менен келісе алмайман; дать ~ю чему-л. бир нәрсеге ерик беруу; дать ~ю слезам көзинен жас ағын жылау.

ВОН *I 1. нареч.* сыртқа, тысқа, далаға; вынести вещи ~ загарды сыртқа шығаруу; выйти ~ шығып кетиу; выйти ~ кууып жиберуу, шығарып жиберуу; из головы ~ мийдан шығып кетти, ұмытып кетти; 2. *в знач. межд.* кет!, жоғал!, шық!; ~ отсюда! бул жерден жоқ бол!; < из рук ~ плбох күте жаман, дым жаман; лезть из кожи ~ тырысып хәрекет етиу, бар ғайратын салуу.

ВОН *II частица указ.* әне, анау, әне кәрада, анау жерде; ~ там ол жерде; ~ он идёт әне ол киятырыпты; < ~ он что! енди түсиникли!; ~ он какой! ол бундай екен дағы!

ВОНЗАТЬ *несов. см.* вонзить.

ВОНЗАТЬСЯ *несов. см.* вонзиться.

ВОНЗИТЬ *сов.* что қадау, шаншыу, тығыу, суғыу, батырып алыу, шағыу; ~ киңжал қанжарды суғыу; ~ көгти тырнақларын батырыу; ~ жәло тумсығы менен шағыу.

ВОНЗИТЬСЯ *сов.* во что қадалуу, шаншылуу, тығылуу, суғылуу, батырылуу.

ВОНЬ *ж.* сасық ийис, жаман ийис.

ВОНЮЧИЙ *прил.* сасық ийисли, жаман ийисли.

ВОНЯТЬ *несов. чем* сасыу, сасытуу, мүңкиу, аңқиу.

ВООБРАЖАЕМЫЙ *1. прил. от* вообразать; 2. *прил.* (мнимый) көз алдына кел-

тиретуғын, елеслететуғын; ~ая линия геом. көз алдына келтиретуғын сызық.

ВООБРАЖАТЬ *несов. см. вообразить.*

ВООБРАЖЕНИЕ *с. қыл, қыял етиу;* ~ егб разыгралось опыц қыялы гүжин кетти.

ВООБРАЗИТЬ *сов. 1. кого-что (представить себе) көз алдына келтириу, қыял етиу; 2. кем-чем (счесть) елеслетиу, ойлау; ~ себя поётм өзин шайыр деп ойлау.*

ВООБЩЕ *нареч. 1. (в общем, во всех отношениях) улыўма алғанда, жалпы алғанда; ~ это вас не касается улыўма алғанда бул сизге тийисли емес; 2. (всегда, постоянно) хәр дайым, хәр қашан, бәрха, бәркулла; он ~ такой весёлый ол бәрха усындай кеўилли; 3. разг. (совсем) жалпы, дурсын айтқанда; я ~ никуда не пойду мен дурсын айтқанда хеш жаққа бармайман; ~ ~ говоря в знач. вводн. сл. жуўмақлап айтқанда.*

ВООДУШЕВИТЬ *сов. кого, чем* жанландыру, жигерлендиру, рухландыру, рухын көтеріу.

ВООДУШЕВИТЬСЯ *сов. чем и без доп.* жанлану, жигерлену, рухлану.

ВООДУШЕВЛЕНИЕ *с. 1. (действие) жанлану, жигерлену, рухлану; 2. (целечение, вдохновение) жигер, рух, пәт; раббать с ~м жигер менен жумыс етиу.*

ВООДУШЕВЛЯТЬ *несов. см. воодушевить.*

ВООДУШЕВЛЯТЬСЯ *несов. см. воодушевиться.*

ВООРУЖАТЬ *несов. см. вооружить.*

ВООРУЖАТЬСЯ *несов. см. вооружиться.*

ВООРУЖЕНИЕ *с. 1. (действие) қураллану, қуралландыру, қару-жарақландыру; ~е армия курамы қуралландыру; 2. (военное снаряжение) қурал-жарақ; сокращение ~й қурал-жарақты қыскартыу; гонка ~й аса қураллану; 3. (оснащение) үскене.*

ВООРУЖЕННОСТЬ *ж. 1. (армии, флота) қуралланғанлық, қурал-жарақ пенен тәмийин етилгенлік; 2. қуралланғанлық; техническая ~ сельского хозяйства ауыл хожалығының техникалық жақтап қуралланғанлығы.*

ВООРУЖЕННЫЙ *1. прич. от вооружить; 2. прил. қураллы, қару-жарақты; ~ый отряд қураллы отряд; ~ая борьба қураллы гүрес; ~ые силы қураллы күштер; ~ым глазом оптикалық қураллар арқалы; ~ый до зубб кемисиз қуралланған.*

ВООРУЖИТЬ *сов. 1. кого-что, чем* қуралландыру, қару-жарақландыру; 2. *кого-что, чем* қуралландыру, тәмийин етиу; ~ промышленность новой техникой санатты жаңа техника менен қуралландыру; 3. *кого-что, чем, перен.* қуралландыру; ~ тебрий марксизма-ленинизма марксизм-ленинизм теориясы менен қуралландыру; 4. *против кого-чего, перен.* қарсы қойу, аразластыру.

ВООРУЖИТЬСЯ *сов. 1. чем* қураллану, қурал-жарақлану; 2. *чем* қураллану, тәмийин етилиу; 3. *чем, перен.* қураллану; ~ передовой тебрий алдыңғы теория менен қураллану; 4. *против кого-*

-чего, перен. көтерілу, көтерілис шығару; ~ ~ терпением сабырлылық пенен қураллану.

ВООБИЧУ *нареч. өз көзи менен көрип, басында болып, көзбе көз; убедиться в чём-л. ~ өз көзи менен көрип исену.*

ВО-ПЕРВЫХ *вводн. сл. бириншиден, дәслеп, әуели, баслап.*

ВОПИТЬ *несов. разг.* бақыру, өкирип жылау, шаўқым салу.

ВОПИЮЩИЙ *прил.* шыдауға болмайтуғын, жол қойылмайтуғын; ~е противоречия шыдауға болмайтуғын қарама-қарсылықтар.

ВОПЛОТИТЬ *сов. кого-что, в ком-чём* иске асыру, жүзеге асыру; көрсетиу, көрсете алыу; скульптор ~л своё идёю в мраморе скульптор өзиниң ойлағанын мрамор арқалы көрсете алды; ~ть в жизнь турмысқа асыру; ~ть в себе өз ишине алыу.

ВОПЛОТИТЬСЯ *сов. в ком-чём* иске асыу, жүзеге асыу.

ВОПЛОЩАТЬ *несов. см. воплотить.*

ВОПЛОЩАТЬСЯ *несов. см. воплотиться.*

ВОПЛОЩЕНИЕ *с. 1. (осуществление) иске асыу, жүзеге асыу; көрсетилиу; әмелге асырылу; 2. (олицетворение) нағыз өзи, нақ өзи, дал өзи; он ~ здоровья ол топлан деп саулықтың дал өзи.*

ВОПЛОЩЕННЫЙ *1. прич. от воплотить; 2. прил. (олицетворённый) нағыз, нақ өзи, дал өзи; он ~ая храбрость ол батырлықтың нағыз үлгиси.*

ВОПЛЬ *м.* қатты дауыс.

ВОПРЕКИ *предлог с дат. п.* қарсы, керисинше, қарамастан; ~ желанию тилекке қарсы; ~ приказу буйрыққа қарамастан.

ВОПРОС *м. 1. сорау, сауал; задать ~* сауал беру; *обратиться с ~ом* сауал берип көриу; *осаждать ~ами* үсти-үстине сауаллар таслау; 2. *(проблема) мәселе; национальный ~* миллет мәселеси; *экономический ~* экономикалық мәселе; *круг ~ов* бир қатар мәселелер; *поставить ~ на обсуждение* мәселени додалауға қойу; *оставить ~ открытым* мәселени анық қалдыру; мәселени сол турысында қалдыру; 3. *разг. (дело, обстоятельство) ис, шаруа, мәселе; это ~ времени* бул ис уақытқа байланыс; *больной ~* ауыр мәселе, қыйын мәселе; *это ~ спорный* бул талас мәселе; ~ в том, чтобы... мәселе сонда...; *обратиться к кому-л. по личному ~у* биреуге өзиниң жеке шаруасы бойынша жолығыу; 4. *мн. вопросы (название научных журналов) мәселелери; «Вопросы философии» «Философия мәселелери»; ~ что за ~?* оған сөздің кереги жоқ; ~ *жизни и смерти* өмирдің хәм өлимиң мәселеси; *быть под ~ом* шешилмеу, шек қойылу; *поставить под ~* шек қойу, толық исенбеу.

ВОПРОСИТЕЛЬНЫЙ *прил. 1. сорау... сораған сымалы; ~ый взгляд* сораған сымалы көз қарас; 2. *грам.* сорау; ~ый *знак* сорау белгиси; ~ое *предложение* сорау гәп.

ВОПРОСНИК *м.* сораулар, сораулар жыйнағы, сораулар дизими.

ВОПРОСНЫЙ прил. сорау, сораулар...; ~ лист сораулар беті.

ВОПРОШАТЬ несов. кого-что, уст. өтиніу, сорану, сорап билиу.

вопьюсь, вопьешься и т. д. буд. вр. от вопить.

ВОР м. уры, қарақшы, газзап; на воре шапка горит посл. урының малакайы жанып баратыр (соотв. сезикли секирер).

ВОРВАТЬСЯ сов. во что и без доп. басып кириу, жарып кириу; ~ в окопы противника душпанның окопына басып кириу.

ВОРКОВАНЬЕ с. 1. (голубей) қоқырлау, сайрау; 2. перен. шұңқилди.

ВОРКОВАТЬ несов. 1. (о голубях) қоқырлау, сайрау; 2. перен. шұңқилдесип сөйлесіу.

ВОРКОТНЯ ж. разг. мыңқылды, гүңқилди.

ВОРОБЕЙ м. шымшық; ◇ стреляный ~ көпті көрген, тіс қаққан адам.

ВОРОБЬИНЫЙ прил. шымшық...; ~ое гнездо шымшық уясы.

ВОРОБЬИХА ж. макийен шымшық.

ВОРОВАННЫЙ прил. урлық, урлап алынған.

ВОРОВАТЫЙ прил. урысымақ, жалатайсымақ; ~ взгляд урысымақ көз қарас.

ВОРОВАТЬ несов. кого-что урлау, урлықшылық етиу, қарақшылық етиу.

ВОРОВКА женск. от вор.

ВОРОВСКОЙ прил. уры..., урылардың; ~ язык урылардың тили.

ВОРОВСТВО с. урлық, урлықшылық, қарақшылық.

ВОРОЖБА ж. пал ашыу, құрра таслау, қумалақ салыу (гадание); көз байлау (колдовство).

ВОРОЖЕЙ ж. палшы хаял, қумалақ таслаушы хаял (гадалка); тәуіп кемпір (знахарка).

ВОРОЖИТЬ несов. кому и без доп. пал ашыу, құрра таслау, қумалақ салыу (гадать); көз байлау (колдовать).

ВОРОН м. қузғын, ғарға.

ВОРОН||А ж. 1. ғарға; 2. перен. разг. (зевака) гөдек, аңқау; ◇ белая ~ а шыррық;

~ а в павлиньих перьях тауыстың парине безенген ғарға (эзін жоқары көрсеткиси келетуғын адам); пуганая ~ а күста бойтса логос. үриккен ғарға путақтан қорқар (соотв. жылан шаққан ала жиптен қорқады); ворон считать аузы аңқайыу.

ВОРОНЕНИЕ с. қара рең бериліу, қарайтылыу (полатты).

ВОРОНЁНОК м. 1. (птенец вброна) ғарғаның баласы; 2. (птенец вороны) шөже ғарға.

ВОРОНЁНЫЙ прил. қара реңли, қарайтылған; ~ ая сталь қара рең берілген полат.

ВОРОН||ИЙ прил. ғарға..., ғарғаның; ~ ье гнездо ғарғаның уясы.

ВОРОНИТЬ несов. что қара рең беріу, қарайтыу (полатты).

ВОРОНКА ж. 1. (для переливания) шар-шар; 2. (от бомбы, снаряда) қазынды, шукыр.

ВОРОНКООБРАЗНЫЙ прил. шар-шар сыяқлы, шар-шарға усаған.

ВОРОНОВ прил. ғарғаның; ◇ цёета ~ а крыла қара көкпін рең.

ВОРОН||ОЙ прил. 1. қара торы; ~ ой ковь қара торы ат; 2. в знач. суц. м. вороной қара торы ат; па́ра ~ ых еки қара торы ат, қос қара торы ат.

ВОРОНЬЕ с. собир. 1. (стая ворон) ғарғалар; 2. перен. разг. қузғынлар (ғарғадай тасытуғын адамлар туўралы).

ВОРОТ I м. (одежды) жаға, жағалық; схватить за ~ жағасынан алыу.

ВОРОТ II м. тех. ворот (аўыр затларды жоқары көтеретуғын машина).

ВОРОТА только мн. 1. дөрұаза; 2. спорт. дөрұаза, ворота; ◇ триумфальные ~ жеңіс дөрұазалары.

ВОРОТИЛА м. разг. ис кумар.

ВОРОТИТЬ сов. кого-что, прост. см. вернуть, возвратить.

ВОРОТИТЬСЯ сов. қайтыу, қайтып айлашып келіу.

ВОРОТНИК м. жаға, жағалық; крўглый ~ дөңгелек жаға; стойкий ~ тик жаға; отложной ~ қайырма жаға.

ВОРОХ м. ұйым, ұйинди, буудақ.

ВОРОЧА||ТЬ несов. 1. кого-что айландырыу, думалатыу, қозғалтыу; ~ть брёвна бөрене ағашты қозғалтыу; 2. чем, перен. разг. басқарыу; араласыу, айналысыу; он ~ет всіми делами ол барлық ислерди басқарады.

ВОРОЧАТЬСЯ несов. разг. 1. (с боку на бок) аударылыу, аўнау; 2. (двигаться, шевелиться) қиймылдай беріу, қозғала беріу.

ВОРОШИТЬ несов. что қозғау, аударыу, аударыстырыу, ақтарыу; ~ сено пишенди аударыстырыу, пишенди жайып аударыу.

ВОРС м. түк, қылшық; ткать с ворсом түги бар гезлеме.

ВОРСИНКА ж. бир тая түк, қылшық.

ВОРСИСТ||ЫЙ прил. түкли, қылшықлы; ~ ая ткань түкли гезлеме, қылшықлы гезлеме.

ВОРЧАНИЕ с. 1. (собаки и др. животных) ырылдау; 2. (человека) бажылды, быжылды, тоңқылды, мыңғырлы.

ВОРЧАТЬ несов. 1. (о собаке и др. животных) ырылдау; 2. (о человеке) бажылдау, быжылдау, тоңқылдау, мыңғырлау.

ВОРЧЛИВОСТЬ ж. бажылдаушылық, быжылдаушылық, тоңқылдаушылық, мыңғырлаушылық.

ВОРЧЛИВЫЙ прил. бажылдақ, быжылдақ, тоңқылдақ, мыңғырлауық.

ВОРЧУН м. разг. урысқақ, бажылдақ, быжылдақ, мыңғыр.

ВОРЧУНЬЯ женск. от ворчун.

ВОС приставка (см. воз) үнсіз даўыссызлардың алдында «воз» приставкасының орнына қолланылады, мыс.: воснёть мақтау, жырлау.

ВОСВОЯСИ нареч. разг. өз жолы менен, өз үйіне; отправиться ~ өз жолы менен кетну.

ВОСЕМНАДЦАТЫЙ числ. он сегизинши.

ВОСЕМНАДЦАТЬ числ. он сегіз.

ВОСЕМЬ числ. сегіз.

ВОСЕМЬДЕСЯТ числ. сексен.

ВОСЕМЬСОТ числ. сегіз жүз.
ВОСЕМЬ||Ю нареч. сегіз жерде; ~ю
 ~ — шестьдесят четыре сегіз жердегі
 сегіз — алпыс төрт.

ВОСК м. ақ мум.

ВОСКЛИКНУТЬ сов. и однокр. что и без доп. бақырып жиберіу, қышқырып жиберіу.

ВОСКЛИЦАНИЕ с. қатты дауыс, қатты сес; қатты үн шығарыу; **радостное** ~ қууанышлы қатты дауыс.

ВОСКЛИЦАТЕЛЬН||Й прил. үндеу; ~ый знак грам. үндеу белгиси; ~ое предложение грам. үндеу гән.

ВОСКЛИЦАТЬ несов. см. **воскликнуть**.
ВОСКОВО||Й прил. 1. (из воска) ақ мумлы; ақ мумнан исленген; 2. перен. ағарған, қууарған; ~е лицо қууарып ағарған бег.

ВОСКРЕСАТЬ несов. см. **воскреснуть**.
ВОСКРЕСЕНИЕ с. 1. рел. тириліу, дүньяға қайтадан келиу; 2. перен. (возрождение) қайта тууылыу, ояныу.

ВОСКРЕСЕНЬЕ с. екшемби.

ВОСКРЕСИТЬ сов. 1. кого-что, рел. тириліту, дүньяға қайтадан келтириу; 2. что, в ком-чем, перен. қайта туудыриу, ұмытқанын қайта тиклеу; ~ в ком-л. надежду бирейде қайта ұмит туудыриу.

ВОСКРЕСНИК м. воскресник, екшембилик.

ВОСКРЕС||НУТЬ сов. 1. рел. тириліту, дүньяға қайта келтириу; 2. перен. қайта тууылыу; **больной после пребывания в санатории** ~ санаторияда болғаннан соң кесел қайта тууылғандай болды.

ВОСКРЕС||Н||Й прил. екшемби...; ~ая прогулка екшемби күнги қыдыриу, екшембидегі қыдыриу.

ВОСКРЕШАТЬ несов. см. **воскресить**.

ВОСПАЛЕНИЕ с. мед. исиу, исип шығыу, торсықланыу, ауырыу; ~ лёгких өкпе исиу кеселі.

ВОСПАЛИТЕЛЬН||Й прил. исиниу, исинетуғын, ауыратуғын; ~ процесс исиниу процессі.

ВОСПАЛИТЬСЯ сов. исиниу, күйип жаныу, ауырыу.

ВОСПАЛЯТЬСЯ несов. см. **воспалиться**.

ВОСПЕВАТЬ несов. см. **воспеть**.

ВОСПЕТЬ сов. кого-что мақтау, мақтап қосық айтыу, жырлау, төрнплеу; ~ славу Родине Уағаннын дақын жырлау.

ВОСПИТАНИЕ с. 1. тәрбиялау, тәрбия беріу, қарап бағыу; ~ детей балаларды тәрбиялау; 2. тәрбия; **физическое** ~ дене тәрбиясы; **получить хоршее** ~ жақсы тәрбия алыу.

ВОСПИТАНИК м. 1. тәрбияланушысы, тәрбия алыушы; ~ детского дома балалар үйінде тәрбияланушысы; 2. оқушы, шәкірт, тәрбияланушысы; ~ педагогического института педагогикалық институттың тәрбияланушысы.

ВОСПИТАНИЦА женск. от **воспитанник**.

ВОСПИТАННОСТЬ ж. әдепlilik, тәрбиялылық.

ВОСПИТАНН||Й 1. прич. от **воспитать**;

2. прил. (умеющий себя вести) әдепли, тәрбия көрген.

ВОСПИТАТЕЛЬ м. тәрбияшы, тәрбиялаушы.

ВОСПИТАТЕЛЬНИЦА женск. от **воспитатель**.

ВОСПИТАТЕЛЬН||Й прил. тәрбия..., тәрбиялық, тәрбиялайтуғын; ~ая работа тәрбиялық жұмыс.

ВОСПИТАТЕЛЬС||К||Й прил. тәрбиялаушылық, тәрбиялайтуғын; ~ая деятельность тәрбиялаушылық хызмет.

ВОСПИТАТЬ сов. 1. кого-что, кем-чем тәрбиялау, тәрбия беріу, өспіриу; ~ детей балаларды тәрбиялау; ~ борцами за свободу азатлық үшін гүресшең етип тәрбиялау; 2. что, в ком тәрбиялау; ~ чувство ответственности жууапкершилiк сезимди тәрбиялау; 3. что (растения, животных) өспіриу.

ВОСПИТЫВАТЬ несов. см. **воспитать**.

ВОСПИТЫВА||ТЬСЯ несов. тәрбиялану, тәрбия алыу, тәрбиясында болу; он ~лся у деда ол атасының қолында тәрбияланды.

ВОСПЛАМЕНЕНИЕ с. тутаныу, жаныу, от алыу.

ВОСПЛАМЕНИТЬ сов. 1. что (зажечь) тутандыриу, от беріу, жандыриу; 2. кого-что, перен. (воодушевить) рухландыриу, қыздыриу.

ВОСПЛАМЕНИТЬСЯ сов. 1. (зажечься) тутаныу, от алып кетиу, жаныу, алысып кетиу; 2. перен. (воодушевиться) рухланыу, қызыу.

ВОСПЛАМЕНЯЕМОСТЬ ж. тутанғышылық, от алғышылық, жанғышылық.

ВОСПЛАМЕНЯТЬ несов. см. **воспламенить**.

ВОСПЛАМЕНЯТЬСЯ несов. см. **воспламениться**.

ВОСПОЛНИТЬ сов. что толықтыриу, жетистіриу; ~ недочёты кемисин толықтыриу.

ВОСПОЛНИТЬСЯ сов. толысыу, жетісіу.

ВОСПОЛНЯТЬ несов. см. **восполнить**.

ВОСПОЛНЯТЬСЯ несов. см. **восполниться**.

ВОСПОЛЬЗОВАТЬСЯ сов. кем-чем пайдаланыу, пайдаланып қалу; ~ случаем рети келгенде пайдаланып қалу.

ВОСПОМИНА||Е с. 1. еске түсіриу, есте қалдыриу, ядқа алыу; ~я детства балалық шағының еске түсіулері; 2. мн. **воспоминания лит.** еске түсіриулер.

ВОСПРЕЯТСТВОВАТЬ сов. кому-чему тосқышылық жасау, қарсылық етиу, іркініш қылыу.

ВОСПРЕТИТЬ сов. кому, что и с неопр. тыйым салыу, қадаған етиу, рұхсат етпеу.

ВОСПРЕЩАТЬ несов. см. **воспретить**.

ВОСПРЕЩА||ТЬСЯ несов. тыйым салыныу, қадаған етилиу, рұхсат етпемеу; **курить** ~ется текеки шегіу қадаған етилген.

ВОСПРЕЩЕНИЕ с. тыйым, тыйым салыу, қадаған етиу, рұхсат етпеу.

ВОСПРИИМЧИВОСТЬ ж. 1. (способность быстро усваивать) зейинlilik, тез

үйреніушілік, пәмлик, ұғымлылық; 2. (предрасположенность к чему-л.) қабыллағышлық, бейімленгішлік.

ВОСПРИЙЧИВЫЙ прил. 1. (способный быстро усваивать) зейинлі, тез үйренгіш, пәмлі, ұғымлы; 2. (предрасположенный к чему-л.) қабыллағыш, бейімленген; ~ к болёзиям кеселлерди қабыллағыш.

ВОСПРИНИМАТЬ несов. см. воспринять.

ВОСПРИНЯТЬ сов. что өзлестіріу, үйреніу, түсиніу, ұғыу, ұғынып алыу. **ВОСПРИЯТИЕ** с. өзлестіріу, үйреніу, түсиніу, қабыл етіу, ұғыу, ұғыныу.

ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ с. 1. (возобновление) жаңадан өндіріу, жаңадан ислеп шығару; 2. (воссоздание) ядына түсіріу, елеслетіу, көз алдына келтіріу.

ВОСПРОИЗВЕСТИ сов. что 1. (возобновить) жаңадан өндіріу, жаңадан ислеп шығару; 2. (воссоздать) ядына түсіріу, елеслетіу, көз алдына келтіріу.

ВОСПРОИЗВОДИТЬ несов. см. воспроизвест.

ВОСПРОИЗВОДСТВО с. эк. қайтадан өндіріу, үзліксіз ислеп шығару; простое ~ әңіуайы қайта өндіріу; расширенное ~ кеңейтилген қайта өндіріу.

ВОСПРОТИВИТЬСЯ сов. чему қарсы болу, қарсы шығу.

ВОСПРЯНУТЬ сов.: ~ духом рух көтеріліу.

ВОСПЫЛАТЬ сов. чем қатты ашыу келіу, ашыу қысу, қатты беріліу, ашыуға миніу; күйін кетіу (гневом); ~ любовью ашықлыққа қатты беріліу.

ВОССЕДАТЬ несов. уст. салтанатлы отырыу.

ВОССЕСТЬ сов. см. восседать.

ВОССОЕДИНЕНИЕ с. қосылыу, биригіу.

ВОССОЕДИНИТЬ сов. что, с чем қосыу, бириктіріу.

ВОССОЕДИНИТЬСЯ сов. с кем-чем қосылыу, биригіу.

ВОССОЕДИНЯТЬ несов. см. воссоединять.

ВОССОЕДИНЯТЬСЯ несов. см. воссоединяться.

ВОССОЗДАВАТЬ несов. см. воссоздавать.

ВОССОЗДАНИЕ с. жаңадан ислеу, жаңадан дөретіу, елеслетіу.

ВОССОЗДАТЬ сов. кого-что жаңадан ислеу, жаңадан дөретіу, қайта тиклеу, елеслетіу.

ВОСТАВАТЬ несов. см. востать.

ВОСТАНАВЛИВАТЬ несов. см. восстанавливать.

ВОСТАНАВЛИВАТЬСЯ несов. см. восстанавливаться.

ВОСТАНИЕ с. көтеріліс, қозғалыс; вооружённое ~ қураллы көтеріліс.

ВОСТАНОВИТЕЛЬ м. шаш бояу.

ВОСТАНОВИТЕЛЬНЫЙ прил. қайта тиклеу; ~е работы қайта тиклеу жұмыстары; ~й период қайта тиклеу дәуірі.

ВОСТАНОВИТЬ сов. 1. что қайта тиклеу, қайта салу, қалпине келтіріу;

~ разрушенный город қыйралған қаланы қайта тиклеу, қыйралған қаланы қайта салу; ~ хозяйство хожалықты қайта тиклеу; 2. что, перен. (в памяти) еске түсіріу; 3. что, перен. көтеріу, дүзеу; ~ здоровье ден саулықты көтеріу; 4. кого-что, в чём қайтып алыу, қайтып қойу; ~ кого-л. в должности бұрынғы орнына қайтып қойу; 5. кого-что, против кого-чего (враждебно настроить) қарсы қойу; ~ всех против себя хәммени өзине қарсы қойу.

ВОССТАНОВИТЬСЯ сов. 1. (принять прежний вид) қайта тикленіу, бұрынғы қалпине келіу; 2. перен. тиклеу, көтеріу; здоровье ~лось ден саулық көтерілді; 3. в чём қайтып қойылыу, қайтып алыныу; ~ться в правах бұрынғы правосын қайтып алыу; 4. перен. (в памяти) еске түсіріліу.

ВОССТАНОВЛЕНИЕ с. 1. қайта тикленіу, қайта салыныу, бұрынғы қолпине келтіріліу; ~ народного хозяйства халық хожалығыш қайта тиклеу; 2. перен. (в памяти) еске түсіріліу; 3. қайта тикленіу, қайтып алыныу, қайтып қойылыу; ~ в правах праволарын қайтадан алыу; 4. перен. көтеріу, тиклеу; ~ здоровья ден саулықты көтеріу.

ВОССТАТЬ сов. против кого-чего көтеріліу, көтеріліс шығару, қарсылық көрсетіу, қарсы шығу.

ВОСТОК м. 1. (одна из четырёх стран света) шығыс, күн шығыс; 2. (направление) пығыс, күн шығыс; окна выходят на ~ айналар шығысқа қарап тұр; 3. Восток Шығыс; Дальний Восток Ұзақ Шығыс; Ближний Восток Жақын Шығыс.

ВОСТОКОВЕД м. шығыс бойынша қәниге, шығысты изертлеуші, шығысты тексеріуші.

ВОСТОКОВЕДЕНИЕ с. шығысты изертлеу илими, шығысты тексеріу илими.

ВОСТОКОВЕДЧЕСКИЙ прил. шығысты изертлеу..., шығысты тексеріу..., шығысты изертлейтуғын, шығысты тексеретуғын.

ВОСТОРГ м. үлкен шадлық, зор қуғаншы; таң қалыушылық, хайран қалыушылық; приводить в ~ қатты қуғантыу; приходиться в ~ жүде шад болу; быть в ~е таң қалыу, хайран қалыу.

ВОСТОРГАТЬСЯ несов. кем-чем күтө қуғану, шад болу, төбесін көкке жетіу, хайран қалыу, таң қалыу.

ВОСТОРЖЕННО нареч. қуғаншып, қуғаншып пенен, шадланып, хайран қалып, таң қалып.

ВОСТОРЖЕННОСТЬ ж. қуғаншылық, шадшылық, хайран қалғанлық, таң қалғанлық.

ВОСТОРЖЕННЫЙ прил. қуғаншылы, шадлы, оғада қуғанған, хайран қалған, таң қалған.

ВОСТОРЖЕСТВОВАТЬ сов. над кем-чем жеңіп шығу, үстем болып шығу.

ВОСТОЧНЫЙ прил. шығыс..., шығыстың, шығыстағы, шығыстан ескен; ~ый вѣтер шығыстан ескен самал; ~ая граница шығыстағы шегара.

ВОСТРЕБОВАНИЕ с. талап етиү; ~ е **грузов** жүклерди талап етиү; $\diamond$ до ~ я сорап алына турғын етип жиберилген.

ВОСТРЕБОВАТЬ сов. что сорап алыу, талап етип алыу.

ВОСТРО нареч.: **держать ухо** ~ сак болуу, бийгем болмау.

ВОСХВАЛЕНИЕ с. әбден мақтау, мақтауын жеткизиу, артықмаш мақтау, аса мақтау.

ВОСХВАЛИТЬ сов. см. **восхвалять**.

ВОСХВАЛЯТЬ несов. кого-что әбден мақтау, мақтауын жеткизиу, артықмаш мақтау, аса мақтау.

ВОСХИТИТЕЛЬНО нареч. оғада жақсы, әжайып, ҳайран қалғандай, таң қалғандай.

ВОСХИТИТЕЛЬНЫЙ прил. оғада жақсы, әжайып, ҳайран қалатуғын, таң қалатуғын.

ВОСХИТИТЬ сов. кого-что, чем кызыктырыу, таңландырыу, ҳайран қалдырыу.

ВОСХИТИТЬСЯ сов. см. **восхищаться**.

ВОСХИЩАТЬ несов. см. **восхитить**.

ВОСХИЩАТЬСЯ несов. кем-чем кызыгыу, таң қалыу, ҳайран қалыу.

ВОСХИЩЕНИЕ с. кызыгыу, таң қалыу, ҳайран қалыу; **быть в ~ и** от кого-чего-л. таң қалыу.

ВОСХОД м. 1. шығыу; ~ **солнца** күннің шығыуы; 2. (на **высоту**) шығыу, көтерілиу; 3. (**восток**) шығыс.

ВОСХОДИТЬ несов. 1. (о **светилах**) тууыу; 2. (на **высоту**) шығыу, көтерілиу; 3. (**вести начало**) келип шығыу, түп тамыры барып тақалыу; **многие** **обычай** ~ **бдят к глубокой древности** көп үрпидетлердің түп тамыры әйемги заманларға барып тақалады.

ВОСХОДЯЩИЙ 1. приц. от **восходить**; 2. прил. жоқары көтерілиуши, жоқары көгерилип киятырған, жоқары өрлеуши, жоқары қозғалыушы; ~ **ее солнце** жоқары көтерілип киятырған күн; ~ **ая звезда** 1) шығып киятырған жұлдыз; 2) **перен.** жұлдыздай жарқырап даңқы жайылған.

ВОСХОЖДЕНИЕ с. басына шығыу, жоқары көтерілиу; ~ **на гору** таудың басына шығыу.

ВОСШЕСТВИЕ с.: ~ **на престол** таққа миниу, патша болыу.

ВОСЬМЕРКА ж. 1. (цифра) сегиз; 2. (группа) сегиз, сегизден куралған топар, сегизлик; ~ **самолетов** сегиз самолеттен куралған топар; 3. **карт.** сегизлик; 4. (**лодка**) сегиз ескекли қайық.

ВОСЬМЕРО числ. сегиз.

ВОСЬМИ- қоспа сөзлердің 1) сегиз бірликли белгилерин билдиретуғын, мыс.: **восьмивесельный** сегиз ескекли; 2) сегиз бөлектен куралған деген мәнини билдиретуғын бөлеги, мыс.: **восьмизатный** сегиз этажлы.

ВОСЬМИГРАННИК м. сегиз қырлы.

ВОСЬМИГРАННЫЙ прил. сегиз қырлы.

ВОСЬМИДЕСЯТИЛЕТНИЙ прил. сексендеги, сексенге шыққан.

ВОСЬМИДЕСЯТЫЙ числ. сексенинши.

ВОСЬМИДНЕВНЫЙ прил. сегиз күнлик, сегиз күн; ~ **срок** сегиз күнлик мәулет.

ВОСЬМИКЛАССНИК м. сегизинши класста оқыушы.

ВОСЬМИКЛАССНИЦА женск. от **восьмиклассник**.

ВОСЬМИЛЕТНИЙ прил. 1. (о **сроке**) сегиз жыллык; 2. (о **возрасте**) сегиз жасар, сегизге шыққан.

ВОСЬМИСОТЫЙ числ. сегиз жүзинши.

ВОСЬМИЧАСОВОЙ прил. сегиз саатлык; ~ **рабочий день** сегиз саатлык ис күни.

ВОСЬМЬЮЙ числ. 1. сегизинши; 2. в **знач. суиц. ж.** **восемья** сегизден бир; **одна** ~ **ая** сегизден бир.

ВОСЬМУШКА ж. он еки мысқал; ~ **чаю** он еки мысқал чай.

ВОТ частица 1. указ. **мине**, **әне**, **мине-кей**, **әнекей**; ~ **наш дом** **мине** **бизин** үй; ~ **этот человек** **әне** **бул адам**; ~ **идёт поезд** **эне** **поезд** **келатыр**; **дайте мне** ~ **это** **мынаны** **маған** **бериң**; 2. (**употребляется с указ. и относ. местоимениями**) **мине**; **я был** ~ **так** **ая** **мен** **мине** **усындай** **едим**; 3. (**усиливает значение последующего слова**) **әне**, **тап**, **дәл**, **мына**, **мине**; ~ **вас-то** **мне** **и** **надо** **тап** **сизин** **өзиниң** **маған** **керек** **единиң**; $\diamond$ **вот тебе!** **мине** **саған** **керек** **болса!**; ~ **тебе** **и** **на!** **ийне** **қалас!**; ~ **так** **так!** **мине** **солай** **де!** ~ **еще!** **әне** **усындай** **бар!**; ~ **как!** **солай** **де!**; ~ **что!** **астапыралла!**

ВОТ-ВОТ нареч. **хәзир**, **мине** **хәзир**; **мине-мине**; ~ **пойдет** **дождь** **мине** **хәзир** **жауын** **жауады**; **поезд** ~ **отойдет** **поезд** **мине-мине** **кетейин** **деп** **тур**.

ВОТИРОВАТЬ сов. и несов. что, за **кого-что**, **против** **кого-чего** **қабыл** **етиу**, **дауысқа** **қойып** **мақуллау**; ~ **кредиты** **дауысқа** **қойып** **кредитни** **мақуллау**.

ВОТКНУТЬ сов. и однокр. что, **во** **что** **тыгып** **алыу**, **түйреп** **алыу**, **қадау**, **шаншыу**, **шаншып** **қайыу**, **қағыу**, **қағып** **қойыу**; ~ **кол** **в** **землю** **қазықты** **жерге** **қағып** **қойыу**.

ВОТУМ м. **вотум**, **қарар**, **билдирю** (**дайыс** **берию** **диң** **нәтижесини**); ~ **доверия** **исеним** **билдирю**; ~ **недоверия** **исеним-сизлик** **билдирю**.

ВОТЧИНА ж. **ист.** **вотчина** (**үлкен** **жер** **ийесиниң** **атадан** **балаға** **мийрас** **болып** **өтетүгын** **жерин**).

ВОТЧИННИК м. **ист.** **вотчина** **ийесини**.

ВОТЧИННЫЙ прил. **ист.** **вотчина...**, **вотчинный**; ~ **о** **земле** **владение** **вотчинный** **жер** **ийелеушилиги**.

ВОЦАРИТЬСЯ сов. орнау, хұким сүриу; ~ **лось** **молчание** **тымтырыслық** **орнады**.

ВОЦАРЯТЬСЯ несов. см. **воцариться**.

вошел, **вошла** и т. д. **прош. вр.** от **войти**.

ВОШЬ ж. **бийт**.

ВОШАНКА ж. **мумлы** **қағаз**, **мумлы** **мата**.

ВОШЕНЫЙ прил. **мумлы**, **мумланған**; ~ **пол** **мумланған** **пол**.

ВОШИНА ж. **вошина** (**ишинде** **палы** **жоқ** **пал** **хәрресиниң** **уясы**).

ВОШИТЬ несов. что **мумлау**.

вбю, **вбешь** и т. д. **наст. вр.** от **выть**.

воёю, воёбешь и т. д. наст. вр. от вое-
вать.

ВОЯКА м. шутол. батырсымак.

ВПАДАТЬ несов. 1. см. **впасть**; 2. (о реке) куйуу.

ВПАДЕНИЕ с. 1. (действие) куйуу; 2. (место слияния рек) куйган жери.

ВПАДИНА ж. ойлык, ойпат, **шукур**; ◇ **глазная** ~ көздиң шанагы.

ВПАИВАТЬ несов. см. **впаять**.

ВПАЙКА ж. 1. (действие) дәнекерлеу, қалайылау; 2. (важная часть) дәнекерленген, қалайыланган жер.

ВПАЛЫЙ прил. батыцкы, ойык, үңирек, шүңирейген, куусыйған; ~е щёки куусыйған жақлар.

ВПАРИВАТЬ несов. см. **впорхнуть**.

ВПАСТЬ сов. 1. ойылуу, шүңирейуу, куусыйуу, үңрейип қалуу, куусыйып қалуу, ишине кирип кетиу; щёки **впáли** жақлары куусыйып кетти; **глазá** **впáли** көзлери шүңирейип кетти; 2. во что ушырап қалуу, түсиу, жетиу, түсип қалуу; ~ в **отчаяние** үмйтсизликке түсиу; ◇ ~ в **противоречие** өзіне-өзи қайшы келиу; ~ в **детство** балалығы тутуу.

ВПАЯТЬ сов. что, во что дәнекерлеу, қалайылау.

впéйся, впéйтесь повел. накл. от **впíться**.

ВПЕРВОЙ нареч. разг. см. **впервые**; я вас не ~ **вижу** мен сизди биринши рет көрүйм емес.

ВПЕРВЫЕ нареч. биринши рет, биринши мәртебе, биринши сапар, дәслепки сапар; он ~ **пошёл** в **школу** ол мектепке биринши рет барды.

ВПЕРЕВАЛКУ нареч. талтаңлап, теңселип, аудаңлап; **ходíть** ~ талтаңлап жүриу.

ВПЕРЕГОНКИ, ВПЕРЕГОНКИ нареч. қууаласып, жууырысып, жарысып; **бежáть** ~ жарысып жууырысуу.

ВПЕРЕД нареч. 1. алға, илгери; **идти** ~ алға жүриу, алға басыу; **забегáть** ~ 1) алға кетиу; 2) перен. бұрын ийелеу, бұрын ориаласыу; 2. (**вперед**) буннан былай; ~ **будь осторожнее** буннан былай сақ болың; 3. (**авансом**) алдан, алдын ала, баста, әуели; **заплатíть** ~ алдын ала төлеу; 4. в **знач. межд.** алға; **взвод, ~!** взвод, алға!; ◇ **часы** **идут** ~ саат алға кетип баратыр; **дать несколько очков** ~ апағурлым көп билуу.

ВПЕРЕДИ 1. нареч. (**перед кем-чем-л.**) алда, алдында; он **идёт** ~ ол алда баратырыпты; ~ **показáлся** лес алда тоғай көринди; 2. нареч. (**в будущем**) келешекте, алда; у него **ещё** **вся жизнь** ~ оның еле барлық өмири алда; 3. **предлог с род. п.** алда; **идти** ~ **всех хэммедеп** алда жүриу.

ВПЕРЕМЁЖКУ нареч. аралас, гезекпезек, биринен соң бири, бириңиз изинен бири, гезеклесип.

ВПЕРЕМЁШКУ нареч. араластырып, араласып, былғасып.

ВПЕРИТЬ сов. что, в кого-что тигилип қарау; ~ **взор** тигилип нәзерин салуу.

ВПЕРЯТЬ несов. см. **вперить**.

ВПЕЧАТЛЕНИ|Е с. 1. есте қалуу, еске түсириу, ядта қалуу; **дётские** ~я балалық шағындағы еске түсиулер; 2. (**воздействие**) тәсир; **находíться** под ~ем **чего-л.** **бир нарсениң** тәсири астында болуу; 3. (**мнение**) пикир, тәсир; **произвестí** **хорошее** ~е жақсы пикир қалдыруу, жақсы тәсир тийгизиу.

ВПЕЧАТЛИТЕЛЬНОСТЬ ж. тез тәсирленуішilik.

ВПЕЧАТЛИТЕЛЬНЫЙ прил. тез тәсирленуішпи.

ВПИВАТЬСЯ несов. см. **впíться**.

В ПИКУ в **знач. нареч. разг.** жорта, қасақана.

ВПИСАННЫЙ 1. **прич. от** **вписáть**; 2. **прил. мат.** ишине сызылған; ~ **треугольни́к** ишине сызылған үш мүйешлик.

ВПИСАТЬ сов. 1. **кого-что** жазыу, ишине жазыу, сыйғызып жазыу, жазып қойуу; 2. **что, мат.** жазып қойуу, ишине сызыу; ~ **треугольни́к** в **окру́жность** шеңбердиң ишине үш мүйешликти сызыу.

ВПИСАТЬСЯ сов. жазымыу, жазылып қойылыу.

ВПИСЫВАТЬ несов. см. **вписáть**.

ВПИСЫВАТЬСЯ несов. см. **вписáться**. **ВПИТАТЬ** сов. что 1. (**взлагу**) сиңириу, сорып алыу, тартып кетиу; 2. **перен. (воспринять, усвоить)** өзлестиреу.

ВПИТА|ТЬСЯ сов. сиңиу, сиңип кетиу; **водá** ~**лась** в **зёмлю** суу жерге сиңип кетти.

ВПИТЫВАНИЕ с. сиңириу, сорыу.

ВПИТЫВАТЬ несов. см. **впитáть**.

ВПИТЫВАТЬСЯ несов. см. **впитáться**.

ВПИТЬСЯ сов. в **кого-что, чем** и **без доп.** сорып турыу, қадалып турыу, батырып турыу; ~ **когáми** тырнағын батырыу; ~ **зубáми** тислерин батырыу; **пийвкa** **впи-лась** сүлик сорып турды; ◇ ~ **глазáми** қарап тигилип қалуу.

ВПИХИВАТЬ несов. см. **впихну́ть**.

ВПИХНУТЬ сов. **кого-что, во что, разг.** ийтерип киргизиу.

ВПЛАВЬ нареч. жүзин; ~ **перепрáвиться** **через реку́** дәрьядан жүзип өтиу.

ВПЛЕСТИ сов. что, во что қосып өриу; ~ **лэнтy** в **кóсу** бурымға лентаны қосып өриу.

ВПЛЕТАТЬ несов. см. **вплести**.

ВПЛОТНУЮ нареч. 1. тығызлап, таяп, тақалып, жақын, күтә жақыппаң, дым жақын; **подойти** ~ күтә жақып келиу; 2. **перен. разг.** әбден кеуип қойып, шынтлап; **взятý** за **дéло** ~ **иске** шынтлап кирисиу.

ВПЛОТЬ нареч. 1. шекем, дейин; ~ **до вéчера** тап кешке дейин; 2. шейин; **сменíть** **всё** ~ **до белья** иш кийимге шейин алмастырыу.

ВПОВАЛКУ нареч. қатарласып, дизилсип, қалай болса солай; **спать** ~ қатарласып уйықлау.

ВПОЛГОЛОСА нареч. ақырын дауыс пенен, әстен, ярым дауыс пенен; **напéвать** ~ ақырын дауыс пенен қосық айтыу.

ВПОЛЗАТЬ несов. см. **вползти**.

ВПОЛЗТИ сов. 1. во что (внутри) сүйретилип кириү, жанбауырлап кириү, жылысып барыу; 2. (наверх) өрмөлөп шыгыу, өрмөлөп миниү, (өрмөлөп көтөрилүү).

ВПОЛНАКАЛА нареч. ярым накал...; ярым накал менен; лампочка горит ~ лампочка ярим накал менен жанып тур.

ВПОЛНЁ нареч. толык, жетерлик, абден; ётого ~ достаточо усыныц өзи абден жеткиликли; он ~ справился с ётим ол буны толыгы менен менгерди.

ВПОЛОБОРОТА нареч. кырынлап, бир кырынлап.

ВПОПАД нареч. разг. өз ўақтында, мезгилинде, орынлы.

ВПОПЫХАХ нареч. 1. (запыхавшись) ентигип, асыгып-албырап, саскаалакчап; **прибежать** ~ ентигип жуўырып келиү; 2. (торопясь) асыгыста, асыгып; ~ он забыл кнйгу дома ол асыгыста китапты ўинде умытып кетти.

ВПОРУ нареч. шақ, ылайык, дегендей; сапоги пришлись ему ~ оған етиги шақ болды.

ВПОРХНУ||ТЬ сов. 1. ушып кириү; ласточка ~ла в комнату қарлығаш өжиреге ушып кирди; 2. перен. (вбежать) кирип келиү, ушып келиү.

ВПОСЛЕДСТВИИ нареч. ақырында, соңында, пөтийжесинде, кейини ала; ~ всё выяснилось ақырында барлығы анықланды.

ВПОТЬМАХ нареч. разг. қараңғыда, тас түнекте, қараңғылықта; сидеть ~ қараңғыда отырыу.

ВПРАВДУ нареч. разг. ҳақыйқаттан да, растан да, дурысында да; я и ~ ничего не знал об ётом мен ҳақыйқаттан да бул туўралы хеш нерсе билгеним жоқ еди.

ВПРАВЕ нареч. в знач. сказ. с неопр. ҳақыйлы, ҳақыйсы бар, праволы, правосы бар; он ~ требовать ёто оның буны талап етиўге правосы бар.

ВПРАВИТЬ сов. что салыу; ~ вывихнутую руку шыққан қолды салыу.

ВПРАВЛЯТЬ несов. см. **вправить**.

ВПРАВО нареч. оң тәрәп, оңға; свернуть ~ оңға бурлылыу.

В ПРАХ см. в пух.

ВПРЕДЬ нареч. буннан былай, алда, алдағы ўақытта, келешекте, ендиги рет, буннан былай; ~ будь осторожнее буннай былай абайлы бол.

В ПРИДАЧУ в знач. нареч. буның ўстине, қосып, қоса; дать ~ что-л. ўстине қосып берий.

ВПРИКУСКУ нареч.: пить чай ~ қант тислеп чай ишиу.

ВПРИПРЫЖКУ нареч. секирип-секирип, ырғып-ырғып; бежать ~ секирип-секирип жуўырыу.

ВПРИСЯДКУ нареч. отырып-турып; плясать ~ отырып-турып бийлеу.

ВПРИТЫК нареч. разг. беккем, берк.

ВПРОГОЛОДЬ нареч. аш, аш болын, тояр-тоймас, шала тойып.

ВПРОУ нареч. 1. (про запас) көп, кергенинен артық, мол, алдын ойлап, ғамын жеп; заготовить ~ алдын ойлап таярлау;

2. пайда, жақсылық; учёние пошло ему ~ оқыу оған пайда келтирди.

ВПРОСАК нареч.: попасть ~ пәнт жеу, алданыу.

ВПРОЧЕМ союз противит. 1. (тем не менее, однако) бирақ, деген менен, лекин; вот вам мой совет —~, как хотите меня кеңесим усы, бирақ өзиниз билесиз; 2. (выражает нерешительность) солай болса да; ~ нет, я не пойду солай болса да. жоқ, мен бармайман.

ВПРЫГИВАТЬ несов. см. **впрыгнуть**.
ВПРЫГНУТЬ сов. во что, на что секирип миниү, ырғыу, ырғып миниү.

ВПРЫСКИВАНИЕ с. 1. (действие) териниц астына жиберий; 2. разг. (лекарство) жиберилетуғын дәри.

ВПРЫСКИВАТЬ несов. см. **впрыснуть**.

ВПРЫСНУТЬ сов. что жиберий, териниц астына жиберий.

ВПРЯГАТЬ несов. см. **впрячь**.

ВПРЯГАТЬСЯ несов. см. **впрячься**.

ВПРЯМЪ частица разг. шынында да, ҳақыйқатында да, дурысында да; и ~ следовало давно за ёто взяться шынында да бул нерсени әлле қашан қолға алыу керек еди.

ВПРЯЧЬ сов. кого-что, во что жегиу, қосыу; ~ лошадь в повозку атты арбаға жегиу.

ВПРЯЧЬСЯ сов. во что жегилиу, қосылыу.

ВПУСК м. киргизий, жиберий, ашып жиберий; ~ пассажиров на перрон пассажирлерди перронға жиберий.

ВПУСКА||ТЬ несов. см. **впустить**; не ~йте сюда никого бул жерге хеш кимди киргизбениз.

ВПУСКОЙ прил. жиберилетуғын, жиберилиуғе тийисли, ағызып жиберилетуғын.

ВПУСТИТЬ сов. кого-что жиберий, киргизий, кириуғе рухсат етиу.

ВПУСТЮ нареч. разг. қуры, мези, бийқарға, босқа.

ВПУТАТЬ сов. кого-что шатастырыу, шатыстырыу, араластырыу; ~ в историю жәпжел иске шатастырыу.

ВПУТА||ТЬСЯ сов. шатасыу, шатысыу, араласыу; я зря ~лся в ёто дело мен бул иске бийқар шатыстым.

ВПУТЫВАТЬ несов. см. **впутать**.

ВПУТЫВАТЬСЯ несов. см. **впутаться**.

В ПУХ в знач. нареч. разг.: проиграться ~ абден утылыу; разбить ~ и в прах тас-талқанын шығар у.

ВПЯТЕРО нареч. бес есе.

ВПЯТЕРОМ нареч. бесеу болып, бесеу миз.

В-ПЯТЫХ вводн. сл. бесинши, бесиншиден.

ВРАГ м. 1. душпан, қас; классовой ~ класслық душпан; злейший ~ барып турған душпан; язык мой —~ мой пөгез. өз тилиц —өзине жау; 2. (противник чего-л.) душпан, қарсы; ~ курения темекя шегийдиц душпаны.

ВРАЖДА||А ж. душпанлық, қаслық; питать ~у к кому-л. бирейге душпанлық ойлау.

ВРАЖДЕБНО нареч. душпанлык пенен, қаслық пенен; *относиться ~ к кому-л. бирейге* душпанлық пенен қатнасық жасау.

ВРАЖДЕБНОСТЬ ж. душпанлық, қаслық.

ВРАЖДЕБНЫЙ прил. душпан..., қас..., душпанлық, душпаншылық, қаслық; *~е отиошения* душпанлық қатнасықлар.

ВРАЖДОВАТЬ несов. с кем-чем душпанлық етиу, қас болыу.

ВРАЖЕСКИЙ прил. душпан..., душпанның, жау..., жаудың; *~е войска* душпанның әскерлері.

ВРАЗЫВКУ нареч. хәр жеринен, араластырып, қөлеген жеринен; *спрашивать таблиця умножения ~ көбейтиу* кестениң хәр жеринен сорау.

ВРАЗБРОД нареч. 1. шашылып, ыдырап, тәртіпсіз, қалай болса солай; *идти ~ қалай болса солай жүриу*; 2. *(не дружно, врозь)* пытырап, бөлек-бөлек, бөлинніп-бөлинніп; *действовать ~ бөлинніп-бөлинніп* хәрекет етиу.

ВРАЗВЛКУ нареч. аудаңлап, талтаңлап; *ходить ~ талтаңлап жүриу*.

ВРАЗНОБОЙ нареч. жеке-жеке, бөлек-бөлек, айрым-айрым; *действовать ~ жеке-жеке* хәрекет етиу.

ВРАЗНОС нареч. кетеріп жүрип, қолда алып жүрип; *торговать ~ қолда алып жүрип сауда етиу*.

ВРАЗРЁЗ нареч.: *идти ~ с чем-л. бир нәрсеге қарама-қарсы келіу*.

ВРАЗРЯДКУ нареч. подигр. ашық етип, арасын сийреклетип; *набрать ~ хәрипти арасын сийреклетип теріу*.

ВРАЗУМИТЕЛЬНО нареч. анық етип, айқын түрде, түсиникли етип, дәлилленіп.

ВРАЗУМИТЕЛЬНЫЙ прил. анық, айқын, түсиникли; *~ ответ* анық етип берілген жуап.

ВРАЗУМИТЬ сов. кого-что түсиндириу, ұғындыру, ақылландыру.

ВРАЗУМЛЯТЬ несов. см. *вразумить*.

ВРАКИ только мн. прост. жалғап, өтирик, қалп.

ВРАЛЬ м. разг. жалған сөйлеуши, өтирикти, алдаушы.

ВРАНЬЕ с. 1. *(действие)* жалған айтыу, өтирик айтыу; 2. *(ложь)* жалған, өтирик.

ВРАСПЛОХ нареч. күтпеген уақытта, тосаттан, абайсызда, қөпелімде, күтпегенде, ғапылда; *застать ~ ғапылда үстине барып қалу*; *напасть ~ тосаттан хұжим жасау*.

ВРАССЫПНУЮ нареч. пытырап, тым-тырақай, бет-бетине, алды-алдына; *броситься ~ тым-тырақай болып кетіу*.

ВРАСТАНИЕ с. тамыр урыу, жайылыу, есип жетилиу.

ВРАСТАТЬ несов. см. *врасти*.

ВРАСТИ сов. во что ишине қарай есиу.

ВРАСТЯЖКУ нареч. 1. *(растянувшись)* созылып, созыла, сулап; 2. *(растягивая слова, речь)* созып.

ВРАТАРЬ м. спорт. вратарь, дәрүазашы, дәрүазаман.

ВРАТЬ несов. кому-чему, что и без доп. өтирик айтыу, жалған сөйлеу, өтирик сөйлеу.

ВРАЧ м. врач; детский ~ балалар врачы; зубной ~ тис врач; главный ~ бас врач; лечащий ~ емлеуши врач; вызвать ~ а на дом уйге врачты шақыруу.

ВРАЧЕБНЫЙ прил. врачлық, врачтың...; *~ая помощь* врачтың жәрдемі; *~ая практика* врачлық практика, врачлық тәжірибе.

ВРАЩАТЕЛЬНЫЙ прил. айланбалы, айландырыушы; *~ое движение* айланбалы хәрекет.

ВРАЩАТЬ несов. что айландыруу, таулау.

ВРАЩА|ТЬСЯ несов. 1. айланыу, тауланыу; *Земля ~ется вокруг Солнца* Жер Күннің дөгерегинде айланады; 2. *перен.* араласып жүриу, қатнасып жүриу; *~ться среди молодежи* жаслар арасында араласып жүриу.

ВРАЩЕНИЕ с. айланыу; *~ колеса* дөңгелектің айланыуы; *~ Земли* Жердің айланыуы.

ВРЕД м. зыян, зөлед; *во ~ кому-л. бирейге* зөлед келтирип; *причинить ~ зыян* келтириу.

ВРЕДИТЕЛЬ м. 1. с.-х. зыянлы жөелик; 2. душпан, зыянкес, қастыян.

ВРЕДИТЕЛЬСКИЙ прил. душпанлық, зыянкеслик, қастыянлық.

ВРЕДИТЕЛЬСТВО с. душпанлық, зыянкеслик, қастыянлық.

ВРЕДИТЬ несов. кому-чему, чем зыян тийгизиу, зыян келтириу, қастыянлық етиу.

ВРЕДНО 1. нареч. зыянлы, зөелли; 2. *безл. в знач. сказ.* зыянлы; *курить ~ шлым шегіу* зыялы.

ВРЕДНОСТЬ ж. зыянлық, зөеллик.

ВРЕДН|ЫЙ прил. зыянлы, зөелли; *~ое производство* ден саулыққа зыянлы өндіріс; *~ая привычка* зыянлы әдет.

ВРЕЗАТЬ сов. что ойып орнатуу; *~ замок в дверь* қулыпты есикке ойып орнатуу.

ВРЕЗАТЬ несов. см. *врезать*.

ВРЕЗА|ТЬСЯ сов. 1. *во что* кирип кетіу, соқлығын қалуу; *лодка ~лась в берег* қайық жағаға барып соқлығып қалды; 2. *в кого-что, перен.* жарып кириу, басып кириу; *~ться в толпу* көпшиликтің ортасына жарып кириу; 3. *во что, перен.* қатты орнығыу, ядта қалуу; *~ться в память* ядта қатты орнап қалуу.

ВРЕЗАТЬСЯ несов. см. *врезаться*.

ВРЕЗЫВАТЬ несов. см. *врезать*.

ВРЕЗЫВАТЬСЯ несов. см. *врезаться*.

ВРЕМЕНАМИ нареч. гейде, гей бир уақытлары, уақты-уақты.

ВРЕМЕННО нареч. уақытша, хәзирше.

ВРЕМЕНН|ОЙ прил. уақыт пенен белгиленетүғын; *~ая последовательность* уақыт пенен белгиленетүғын ізбе-ізілік.

ВРЕМЕНН|ЫЙ прил. уақытша, хәзирше; *~ая работа* уақытша жұмыс; *~ое жильё* уақытша қоныс, хәзирше қоныс; *~ое правительство* іст. уақытша хұкімет.

ВРЕМ|Я с. 1. уақыт, мезгіл; *влюблё ~я* қөлеген уақытта; *в ближайшее ~я* жақын уақытта; *миго ~ени* көп уақыт;

уэхать на ~я ўақытша кетиў; ~я истеклў ўақыт өтти; **вйнград** ~я ўақытты утыў; ~я летит ўақыт өтип баратыр; 2. *мн. временн* (*период, эпоха*) дәуир, заман, мезгил, мөхөл; **военное** ~я урыс ўақыты; **во времена Петра I** Пётр I заманында; **четыре ~ени** гола жылдың төрт мөусими; **во все времена** барлық ўақытлары; **не отставать от ~ени** турмыстан артта қалмаў, заманнан қалмаў; 3. (*определённая пора*) ўақыт, ўақытты; **рабочее** ~я жұмыс ўақыты; **свободное** ~я бос ўақыт; ~я сэва егис ўақты; **дождливое** ~я жауынлы ўақыт; **вечернее** ~я кешки ўақыт; 4. (*час, срок*) саат, ўақыт; **сколько ~ени?** саат неше?; 5. *филос.* ўақыт (*материяның хәрекеттен айрылмайтуғын объективлик формасы*); **пространство и ~я** аралық хәм ўақыт; 6. *грам.* мөхөл; **настоящее** ~я ҳазирги мөхөл; **прошедшее** ~я өткен мөхөл; **будущее** ~я келер мөхөл; **◇** ~я от ~ени гейде, анда-санда; **со ~енем** бара-бара, ўақты келгенде, кейин ала; **до того ~ени** сол ўақытқа дейин; **тем ~енем** сол ўақыттың ишинде; **до поры до ~ени** ўақты жеткенше, ўақытша; **в одио прекрасное** ~я бир ўақытта, бир гезде, бир күни; **на ~я** ўақытша; **в своё ~я 1) (в прошлом)** баяғы ўақытлары; 2) (*в будущем, современно*) келешекте, өз ўақытында; **до сего ~ени** усы ўақытқа дейин; ~я **терип** талай ўақыт бар; ~я **покажет** ўақыт көрсетеди; ~я **ие** ждёт ўақыт күтип турмайды.

ВРЕМЯИСЧИСЛЕНИЕ с. ўақыт есабы, жыл есабы.

ВРЕМЯНКА ж. 1. (*переносная лестница*) көтерме эңги; 2. (*печь*) ўақытша орнатылған печь.

ВРЕМЯПРЕПРОВОЖДЕНИЕ с. ўақыт өткеру, күн өткеру.

ВРОВЕНЬ нареч. теппе-тең, бирдей; ~ с **крайни** ернеги менен теппе-тең.

ВРОДЕ 1. *предлог с род. п.* усаған, уқсас, сыяқлы, мезгес; **он вроде меня** ол мен сыяқлы; 2. *частица* шамасы; ~ **стало** лёгче шамасы жеңил болған сыяқлы.

ВРОЖДЕННЫЙ прил. тәбийғый, жаратылыстан; ~ талант тәбийғый талант.

ВРОЗЬ нареч. айрым-айрым, бөлек, баска; **жить ~ бөлек** турғы.

вру, **врешь** и т. д. наст. вр. от **врать**.

ВРУБ м. горн. қазба.

ВРУБАТЬ несов. см. **врубить**.

ВРУБАТЬСЯ несов. см. **врубиться**.

ВРУБИТЬ сов. что, во что шабыў, тесіў, ойыў, тесілген жерге орнатыў, ойылған жерге орнатыў.

ВРУБИТЬСЯ сов. 1. *во что* шауып кириў, тесип жетиў, ойып барыў; ~ в **каменную порбду** тас жынысларын қазып, үңги кириў; 2. *в кого-что, перен.* шауып кириў, басып кириў; ~ в **неприятельские ряды** душланның ишине басып кириў.

ВРУБОВЫЙ прил. горн. тас үңгийтуғын, тас кемір қазатуғын; ~ая **машина** тас кемір қазатуғын машина.

ВРУКОПАШНУЮ нареч. найзаласыў, қолма-қол алысыў; **драться ~** найзаласып урысыў.

ВРУН м. өтирикши, жалған сөйлеуши.

ВРУНЬЯ женск. от **врун**.

ВРУЧАТЬ несов. см. **вручить**.

ВРУЧЕНИЕ с. тапсырыў, беріў, тапсырылыў, бериліў, услатыў; ~ **дипломов** дипломларды тапсырыў; ~ **наград** наградаларды тапсырыў, сыйлықларды тапсырыў.

ВРУЧИТЕЛЬ м. тапсырыўшы, беріўши.

ВРУЧИТЬ сов. *кого-что, кому-чему*

1. тапсырыў, беріў, услатыў; ~ **брден** орден тапсырыў; 2. *перен.* (*доверить*) исениў; ~ **свою судьбу кому-л.** өзиниң төдирин **бирейге** исениў.

ВРУЧНУЮ нареч. қол менен.

ВРУВАТЬ несов. см. **врыть**.

ВРУВАТЬСЯ 1 несов. см. **врыться**.

ВРУВАТЬСЯ 11 несов. см. **ворваться**.

ВРУТЬ сов. что, во что қазып көмиў, қазып орнатыў; ~ **столбы** в зёмлю жерди қазып столбаларды көмиў.

ВРУТЬСЯ сов. *во что* қазыў, жерге кирип кетіў, қазып орналасыў.

ВРЯД ЛИ нареч. ғұманыл, нағұман, белгисиз; ~ **он придёт** оның келер-келмеси ғұманыл.

ВС- приставка (см. **вз-**) үнсиз дауыссызлардың алдында өзгедің орнына жазылады, мыс.: **вскипеть** қайнау, қайнап кетіў.

ВСАДИТЬ сов. что, во что шаншыў, қадау, урып киргизіў; ~ **топор** в **бревно** балтаны ағашқа урып киргизіў.

ВСАДНИК м. атлы, салт атлы.

ВСАДНИЦА женск. от **всадник**.

ВСАЖИВАТЬ несов. см. **всадить**.

ВСАСЫВАНИЕ с. сорыў, сорып тартыў, сицириў.

ВСАСЫВАТЬ несов. см. **всосать**.

ВСАСЫВАТЬСЯ несов. см. **всосаться**.

ВСЕ мест. опред. мн. см. **весь**.

ВСЕ* қоста сөзлердің биринши бөлеги ұам төмендеги макилердің билдиреди:

1) *хәрекеттиң ямаса белгидиң барлығына таралтуғының*, мыс.: **всейдний** хәммесин жейтуғын, барлығын жейтуғын; 2) *бир нәрсениң сапасының толық екенін*, мыс.: **всейдний** жүдө қудиретли, жүдө күшли.

ВСЕ нареч. разг. 1. (*всегда, постоянно*) бәрқулла, мұдамы, бәрхәма, хәрдайым; **он ~ болен** ол мұдамы аўырады; 2. (*до сих пор*) еле, елеге шекем; **дождь ~ ещё** идёт жауын еле жауып тур; 3. *при сравнит. ст.* кем-кемнен; ~ **блее** и **блее** кем-кемнен ұлғайып; **побгда ~** лүчше и **лүчше** кем-кемнен қауа райы жеқсы бола баслады; 4. *в знач. противит. союза* (*однако, тем не менее*) бәри-бир, усыған қарамастан; **как ни старался, ~** ичегө не **получается** қалай етип көрсем де, бәри-бир хеш иәрсе шықпайды; 5. (*только, исключительно*) тек; ~ **из-за** тебй тек **сениң** ушың; **◇** ~ **ж**, ~ **же** сөйтсе де, **брак** та.

ВСЕ мест. опред. с. см. **весь**.

ВСЕВЭДУШИЙ прил. бәрин өзи билетуғын, билгир.

ВСЕВИДУШИЙ прил. хәммесин көрип жүретуғын, хәммесин көретуғын.

ВСЕВОЗМОЖНЫЙ прил. түрли, хәр түрли. мүмкин болған, хәр кыйлы.

ВСЕГДА нареч. хәр җақыт, мудама, барлық җақытта, хәрдайым, бәрқулла, бирдей; как ~ барлық җақыттағыдай.

ВСЕГДАШНИЙ прил. разг. мудама болып туратуғын, хәрдайым болып туратуғын, бирдейинги; ~ гость бирдейинги қонак.

ВСЕГО нареч. 1. (итого) барлығы, гүл-лони, бәри, хәммеси; ~ израсходовано сто рублѣй барлығы жүз сом жумсалған; 2. в знач. усил. частицы (только, лишь) тек, тек болғаны; работа началась ~ два месяца назад жумыстын басланғанына тек болғаны еки ай-ақ болды; ◇ ~ навсегда тек болғаны; ~ хорошего! хош, саў болың! всего мест. опред. род. и вин. . от весь, всё I.

В-СЕДЬМЫХ вводн. сл. жетинши, жетиншиден.

ВСЕЗНАЙКА м. и ж. разг. билгирсымақ. всей мест. опред. род., дат., твор. и предл. п. от вся.

ВСЕЛЕНИЕ с. көширип, киргизиў, орналастырыў; ~ в новый дом жаңа жайға көширип киргизиў.

ВСЕЛЕННАЯ ж. 1. (система мироздания) әлем, дүнья; 2. (вся земля) жер жүзи.

ВСЕЛИТЬ сов. 1. кого-что (поселить) көширип киргизиў, орналастырыў; 2. что, перен. (внушить) туўдырыў; ~ надежду үмит туўдырыў.

ВСЕЛИТЬСЯ сов. 1. (поселиться) кириў, орналасыў; 2. перен. пайда болыў; страх ~лся в его сердце оның жүрегинде қорқыныш пайда болды.

ВСЕЛЯТЬ несов. см. вселить.
ВСЕЛЯТЬСЯ несов. см. вселиться.
всем мест. опред. 1. твор. п. от весь, всё; 2. дат. п. от все.

всѣм мест. предл. п. от весь, всё.
ВСЕМЕРНО нареч. барынша, хәр тәрәплеме, барлық илаж бенен; ~ помогать хәр тәрәплеме жәрдемлесіў.

ВСЕМЕРНЫЙ прил. хәр тәрәпли, хәр тәрәплеме, барынша, барлық күш пенен, барлық илаж бенен; оказывать ~ую помощь хәр тәрәплеме жәрдем беріў.

ВСЕМЕРО нареч. жети есе.
ВСЕМЕРОМ нареч. жетеў болып, жетеў-миз.

всѣми мест. опред. твор. п. от все.
ВСЕМИРНО-ИСТОРИЧЕСКИЙ прил. пүткил дүньялық-тарийхий.

ВСЕМИРНЫЙ прил. пүткил дүньялық, жер жүзилик.

ВСЕМОГУЩЕСТВО с. бийлик, қудиретлилик.

ВСЕМОГУЩИЙ прил. бийликли, қудиретли.

всемү мест. опред. дат. п. от весь, всё.

ВСЕНАРОДНЫЙ прил. улыўма халықлық, ғалаба халықлық, пүткил халықлық; ~ праздник пүткил халықлық байрам.

ВСЕОБЩИЙ прил. улыўма, улыўмалық, ғалаба, ғалабалық; ~ее избирательное право ғалабалық сайлау правосы; ~ее обучение ғалаба оқыў.

ВСЕОБЪЕМЛЮЩИЙ прил. барлығын өз ишине алыўшы, хәммесин тегис қамтыйтуғын.

ВСЕОРУЖИЕ с.: во ~и 1) (в полной готовности) таяр болып, тақ турып; 2) (в совершенстве владеет чем-л.) толық ийе болып; быть во ~и знаний билимди толық ийелеў.

ВСЕПОБЕЖДАЮЩИЙ прил. жеңимпаз, жеңетуғын; ~ая сила идѣй ленинизма ленинизм идеяларының жеңетуғын күши.

ВСЕПОГЛОЩАЮЩИЙ прил. хәммесин қамтыйтуғын; ~ восторг хәммесин қамтыйтуғын қуғанш.

ВСЕПОЖИРАЮЩИЙ прил. хәммесин куртатуғын, бәрин жоқ қылатуғын; ~ огонь бәрин жоқ қылып жиберетуғын от.

ВСЕ РАВНО в знач. нареч. бәри бир, айырмасы жоқ.

В СЕРДЦАХ в знач. нареч. эг. ашыў үстинде, қатты ашыўл

ВСЕРОССИЙСКИЙ прил. пүткил россиялы;

ВСЕРЬБЕЗ нареч. разг. шыны менен, шындап, қатты түрде, расы менен; принимать ~ рас деп түсиніў; ~ взяться за дело иске шындап кирисіў.

ВСЕСИЛИЕ с. қудиретлилик, күшлилик.
ВСЕСИЛЬНЫЙ прил. қудиретли, жүде күшли.

ВСЕСОЮЗНЫЙ прил. пүткил союзлық; Всесоюзный Ленинский Коммунистический Союз Молодёжи Пүткил Союзлық Ленинши Коммунистлик Жаслар Союзы.

ВСЕСТОРОННЕ нареч. хәр тәрәплеме, барлық жағынан, хәр жағынан, толығы менен; ~ развитый человек хәр тәрәплеме билетуғын адам.

ВСЕСТОРОННИЙ прил. хәр тәрәплеме, барлық жағынан, хәр жағынан, толық; ~ее обсуждение хәр тәрәплеме додалаў.

ВСЁ-ТАКИ союз и частица сонда да, қәйтсе де, не болса да, солай болса да, сөйтсе де, қалай да; ~ я поеду қәйтсе де мен кетемен; он болѣл, но ~ приѣхал ол ауырыў еди, бирақ сонда да келди.

ВСЕУСЛЫШАНИЕ с.: во ~ хәммеге еситтирип, хәммеге мәлим етип, жарыя етип; сказать во ~ хәммеге еситтирип айтыў.

всѣх мест. род., вин. и предл. п. от все.

ВСЕЦЕЛО нареч. пүтинлей, пүткиллей, тутасы менен.

ВСЕЯДНЫЙ прил. хәммесин жейтуғын, жемжор, отшыл; ~ое животное хәммесин жейтуғын қайуан.

В СИЛУ в знач. предлога нәтийжесинде, себепли; ~ этого усының нәтийжесинде.

ВСКАКИВАТЬ несов. см. вскочить.

ВСКАПЫВАТЬ несов. см. вскопать.

ВСКАРАБКВАТЬСЯ сов. на кого-что өрмелеў, тырмасып шығыў; ~ на скалу жарға өрмелеп шығыў.

ВСКАРАБКВАТЬСЯ несов. см. вскарабкаться.

ВСКАРМЛИВАНИЕ с. бағыў, аўқатландырыў, асыраў; искусственное ~ ребенка баланы қолдан аўқатландырыў.

ВСКАРМЛИВАТЬ *несов. см. вскормить.*
ВСКАЧЬ *нареч. шайып, қосаяқлатып; нестись ~ қосаяқлатып айдау.*

ВСКЙДЫВАТЬ *несов. см. вскйнуть.*
ВСКЙНУТЬ *сов. что көтеріп салыу, қағып салыу, тез көтеріу, тез қаратыу; ~ что-л. на плечо ийинге қағып салыу; ~ ружьё мылтықты тез қаратыу; ~ голову басты тез көтеріу.*

ВСКИПАТЬ *несов. см. вскипеть 1.*
ВСКИПЕ||ТЬ *сов. 1. қайнау, қайнап кетиу, писю; молоко ~ло сүт писти, сүт қайнады; 2. перен. разг. қызып кетиу, қәхәри келю, қатты ашыулану; он вдруг ~л көпелімде оның қәхәри келди.*

ВСКИПАТИТЬ *сов. что қайнатыу, қайнатып шығарыу.*

ВСКИПАТИТЬСЯ *сов. 1. қайналыу, қайнау; 2. см. вскипеть 2.*

В СКЛАДЧИНУ *в знач. нареч. разг. биригу, шығарыспақ етиу; устроить вечеринку ~ шығарыспақ етип отырыспа уйымластырыу.*

ВСКЛОКОЧЕННЫ||Й *1. прич. от всклокочить; 2. прил. уйпа-жүйпаланған, үрпейген, тозаңланған; ~е волосы үрпейген шаш.*

ВСКЛОКОЧИВАТЬ *несов. см. всклокочить.*

ВСКЛОКОЧИТЬ *сов. кого-что уйпаланып қалыу, үрпейип кетиу, тозаңланып қалыу.*

ВСКОЛЫХНУ||ТЬ *сов. 1. что шайқалтыу, ыргалтыу, ыргалтып турыу; вѣтер ~л траву самал шөпті шайқалтып турды; 2. кого-что, перен. қозғау, толқынлатыу, хәрекетке келтириу; это событие ~ло всю деревню бул уақыя ауылдың бәрін хәрекетке келтирди.*

ВСКОЛЫХНУ||ТЬСЯ *сов. 1. шайқалыу, ыргалыу, қозғала баслау; рожь ~лась қара бийдай шайқалып турды; 2. перен. (прийти в волнение, в движение) қозғалыу, қозғалысқа кирисиу, толқынлану, хәрекетке келю.*

ВСКОЛЫЗЬ *нареч. үстиртин, үстин, же-некей, жеңил-желпи, болар-болмас, туўра келген жерде; упомянуть о чем-л. ~ бир нәрсе қақында үстиртин айта етиу.*

ВСКОПАТЬ *сов. что, чем қазыу, қазып шығыу; ~ грядки қарықларды қазып шығыу.*

ВСКОРЕ *нареч. тез арада, жақын арада, жақында, көп кешикпей, онша кешикпей, егленбей, көп гидирмей.*

ВСКОРМИТЬ *сов. кого-что 1. бағыу, тойдырыу, аұқатландырыу; асырау; ~ ребёнка баланы аұқатландырыу; 2. перен. (воспитать) тәрбиялау.*

ВСКОЧИТЬ *сов. 1. во что, на кого-что (вспрыгнуть) ыргып миниу, секирип миниу, ғарғып шығыу; ~ на лошадь атқа ыргып миниу; 2. с чего (быстро подняться) секирип турыу, ыргып турыу; ~ с постелан төсектен секирип турыу; 3. перен. разг. (о шихке, нарыве и т. п.) шығыу.*

ВСКРИКИВАТЬ *несов. см. вскрикнуть.*

ВСКРИКНУТЬ *сов. и однокр. бақырып жиберю.*

ВСКРИЧАТЬ *сов. что и без доп. бақырып жиберю, қышқырыу.*

ВСКРУЖИТЬ *сов.: ~ голову басын айландырыу.*

ВСКРУЖИ||ТЬСЯ *сов.: у него ~лась голова оның басы айлаңып кетти.*

ВСКРЫВАТЬ *несов. см. вскрывать.*

ВСКРЫВАТЬСЯ *несов. см. вскрываться.*

ВСКРЫТИЕ *с. 1. (распечатывание) ашыу, ашып көриу; ~ писем қатты ашыу; 2. мед. жарыу; ~ нарыва жараның ириңин жарыу, исикти жарыу; 3. перен. (обнаружение) ашып таслау; ~ недостатков кемшиликлерди ашып таслау; 4. түсиу; ~ реки дерьяның түсиу.*

ВСКРЫТЬ *сов. что 1. (распечатать, открыть) ашыу, ашып көриу; 2. мед. жарыу; ~ нарыв жараның ириңин жарыу; 3. перен. (обнаружить) ашып таслау; ~ недостатки в работе жумыстағы кемшиликлерди ашып таслау.*

ВСКРЫТЬСЯ *сов. 1. мед. жарылыу; 2. перен. (обнаружиться) ашылыу; 3. (о реках) түсиу.*

ВСЛАСТЬ *нареч. разг. тойғанша, мийри қанғанша, хәз етип, рәхәтланып.*

ВСЛЕД *1. нареч. изиен, изинше, артынан, содынан, кейиннен; ~ за ним олардың изиен; ~ за первой машиной двинулась вторая биринши машинаң изиен екиншис жүрди; 2. предлог с дат. п. изиен, артынан, кейиннен; смотреть ~ поезду поездың изиен қарау.*

ВСЛЕДСТВИЕ *предлог с род. п. себебинен, сол себепли, себепли, арқасында, болғанлықтан, салдарынан, нәтийжесиде; ~ болезни кесел болғанлықтан, ауырыу болғанлықтан.*

ВСЛЕПУЮ *нареч. 1. (не глядя) көрмей, көрместен, қарамастан; печатать на машинке ~ машинкада қарамастан басыу; 2. перен. (наугад) көрмей-билмей, ойланбастан, шана менен; действовать ~ ойланбастан хәрекет қылыу.*

ВСЛУХ *нареч. еситтирип, дауыслап; читать ~ еситтирип оқыу.*

ВСЛУШАТЬСЯ *сов. во что тыңлау, кеуил қойып тыңлау, кулақ салыу; ~ в разговор әнгимеге кулақ салыу.*

ВСЛУШИВАТЬСЯ *несов. см. вслушаться.*

ВСМАТРИВАТЬСЯ *несов. см. всмотреться.*

ВСМОТРЕТЬСЯ *сов. в кого-что тигилип қарау, көзин айырмай қарау; внимательно ~ дыққат пенен қарап турыу.*

ВСМЯТКУ *нареч. шала пискен, шала писирілген; сварить яйцо ~ майекти шала писирю.*

ВСОБИВАТЬ *несов. см. всунуть.*

ВСОСАТЬ *сов. что емиу, сорыу, сорып алыу; ◇ ~ с молоком матери жастан үйреню, жастан өдетленю.*

ВСОСА||ТЬСЯ *сов. во что сорылыу, сиңип кетиу; вода ~лась в землю суу жерге сиңип кетти.*

ВСПАИВАТЬ *несов. см. вспоить.*

ВСПАРИВАТЬ *несов. см. вспорхнуть.*

ВСПАРИВАТЬ *несов. см. вспороть.*

ВСПАХАННЫЙ 1. *прич. от вспахать*; 2. *прил.* айдалған, шүдигөрланған, сүрилген; ~ое поле сүрилген жер.

ВСПАХАТЬ *сов.* что жер айдау; шүдигөрлау, сүрип таслау, сүриу; ~поле под озыме жерди гүзлик егиу ушын сүриу.

ВСПАХИВАТЬ *несов. см.* вспахать.

ВСПАШКА *ж.* жер айдау, шүдигөрлау, сүрим сүриу; *глубина* ~и сүрилген жердин тереңлиги.

ВСПЕНИВАТЬ *несов. см.* вспенить.

ВСПЕНИВАТЬСЯ *несов. см.* вспениться.

ВСПЕНИТЬ *сов.* что көпиртиу, көбиклетип жиберуу, көбигин шыгаруу.

ВСПЕНИТЬСЯ *сов.* көпириу, көбиклениу, көбиги шыгыу.

ВСПЛАКНУТЬ *сов. разг.* жыламсырау, жылап алыу.

ВСПЛЕСК *м.* шалпылды.

ВСПЛЕСКИВАТЬ *несов. см.* всплеснуу.

ВСПЛЕСНУТЬ *сов.* шалпылдатып жиберуу; $\diamond$ ~руками алақанына уруу.

ВСПЛЫВАТЬ *несов. см.* всплыть.

ВСПЛЫТЬ *сов. 1.* (поднявшись на поверхность) қалқыу, қалқып шыгыу, жүзине шыгыу; 2. *перен.* (обнаружится) билиниу, ашылыу, кетерилиу, қозғалуу.

ВСПОИТЬ *сов. кого-то 1.* асырау; ~теленка молоком бузауды сүт ненен асырау; 2. *перен.* (воспитать) тәрбиялау, өсириу.

ВСПОЛОШИТЬ *сов. кого-что, разг.* хаулықтыруу, сасқалақлатыу, састыруу, тынышсызландыруу.

ВСПОЛОШИТЬСЯ *сов. разг.* хаулығыу, сасқалақлау, тынышсызланыу.

ВСПОМИНАТЬ *несов. см.* вспомнить.

ВСПОМИНАТЬСЯ *несов. см.* вспомниться.

ВСПОМНИТЬ *сов. кого-что, о ком-чем* еске алыу, еске түсириу, ядға түсириу.

ВСПОМНИТЬСЯ *сов. кому* еске түсиу, ядға түсиу; *мне* ~лась пёсня бир қосық менің ядыма түсти.

ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЙ *прил.* жәрдемши, көмекши; ~цех жәрдемши цех; $\diamond$ ~глагол *грам.* көмекши феил.

ВСПОМЯНУТЬ *сов. прост. см.* вспомнить; ~и моё слово менің сөзимди есиңе түсир.

ВСПОРОТЬ *сов. что, чем* сөгиу, жыртуу, жарыу; ~мешок қапшықты сөгиу.

ВСПОРХНУТЬ *сов. парр* етип ушыу, ушып қонуу; *птичка* ~ла и улетела қус парр етип ушты да кетти.

ВСПОТЁТЬ *сов.* терлеу.

ВСПРЫГИВАТЬ *несов. см.* вспрыгнуть.

ВСПРЫГНУТЬ *сов. на кого-что* секирип миниу, ырғып миниу, ғарғып шыгыу; ~на лошадь атқа секирип миниу.

ВСПРЫСКИВАНИЕ *с. 1.* (водой) бүркиу, себиу, себелеу; 2. (лекарства) жиберуу.

ВСПРЫСКИВАТЬ *несов. см.* вспрыснуть.

ВСПРЫСНУТЬ *сов. 1.* кого-что (сморчить) бүркиу, себиу, себелеу; ~цветы водой гүллерге суу себиу; 2. что, кому жиберуу; ~лекарство дори жиберуу.

ВСПУГИВАТЬ *несов. см.* вспугнуу.

ВСПУГНУТЬ *сов. кого-что* қорқытып жиберуу, үркитип жиберуу, ушырып жиберуу; ~птиц қусларды үркитип жиберуу.

ВСПУХАТЬ *несов. см.* вспухнуть.

ВСПУХНУТЬ *сов.* исип кетиу, исюу, қабарыу.

ВСПУЧИВАТЬ *несов. см.* вспучить.

ВСПУЧИВАТЬСЯ *несов. см.* вспучиться.

ВСПУЧИТЬ *сов. что, безл. разг.* исип кетиу, кеуип кетиу, қампайыу.

ВСПУЧИТЬСЯ *сов. разг.* исиниу, кеуип кетиу, қампайыу.

ВСПЫЛЬЧИВОСТЬ *ж.* қызбалық, ашыушақлық, күйгелеклик.

ВСПЫЛЬЧИВЫЙ *прил.* қызба, ашыушақ, күйгелек.

ВСПЫХИВАТЬ *несов. см.* вспыхнуть.

ВСПЫХНУТЬ *сов. 1.* (загореться) тутанып кетиу, от алыу, алысып кетиу; *порох* ~л мылтық дори алысып кетти; 2. (внезапно возникнуть) пайда болыу, басланыу; ~ла ссора тартыс басланды; ~ла война урыс басланды; 3. (о болезни, эпидемии и т. п.) тез пайда болыу; 4. *перен.* (покрывает) қатты қызарып кетиу, бирден қызарып кетиу; 5. *перен.* (прийти в возбуждение) қызыу, ашыуланыу.

ВСПЫШКА *ж. 1.* (внезапное воспламенение) тутаныу, от алыу, алысыу; 2. тез пайда болыу; ~эпидемии гриппа грипп эпидемиясының тез пайда болыуы; 3. *перен.* ашыу қысыу, ашыу кернеу, бирден қызыу; ~гнева бирден ашыу кернеу.

ВСПЯТЬ *нареч.* кейин басып, кеткеншеклеп, артқа қарап; *повернуть* ~кейинге тартыу.

ВСТАВАННИЕ *с.* турыу, түргелиу; *почтить память* *кого-л.* ~м елгеннің естелигин орнынан турыу менен хұрмет етиу.

ВСТАВЯТЬ *несов. 1. см.* встать; 2. тәуір болыу; *больной уже* ~ёт кесел тәуір бола баслады; ~работать не ~вая тынбай ислеу, қол үзбей ислеу.

ВСТАВИТЬ *сов. 1. что, во что* қойыу, салыу, қондырыу, орнатыу, орналастырыу; ~стекло көз салыу; ~двойные рамы қос рама орнатыу; ~зубы тис салдырыу; 2. что қосыу; ~слово в разговор гәпке сөз қосыу.

ВСТАВКА *ж. 1.* (действие) қойыу, салыу, қондырыу, орнатыу; 2. (текст) қосымша, киргизбе; 3. арасына қурап салынған, арасына қурап тигілген; *платье с кружевной* ~ой арасына шилтер қурап тигілген көйлек.

ВСТАВЛЯТЬ *несов. см.* вставить.

ВСТАВНОЙ *прил.* қурама, қондырма, алмалы-салмалы, жасалма; ~ые зубы қондырма тислер, жасалма тислер.

В СТАРИНУ, ВСТАРЬ *нареч.* бұрынғы ұақытта, ески ұақытта, бұрында.

ВСТАТЬ *сов. 1.* турыу, түргелиу; ~ть с места орнынан түргелиу; ~ть из-за стола столдан турыу; ~ть с постели тесектен түргелиу; ~ть рано утром азанда ерте турыу; 2. (ступить на что-л.) үстінде турыу, шығып турыу; он ~л на стол ол стулга шығып турды; ~ть на ковёр гилемнің үстінде турыу; 3. (о небесных

светилах) шығыу; соңне встало күн шықты; 4. таяр болыу; ~ть на защиту Родины Уатанды қорғауға таяр болыу; 5. перен. (*выздороветь*) тәуір болыу, айғып кетиу, турып кетиу; он ~л после долгой болезни узақ ауырыудан кейін ол тәуір болды; 6. перен. (*возникнуть*) пайда болыу, туыу, турыу; ~ли новые трудности жаңа қыйыншылықтар пайда болды; 7. (*поместиться*) жайғасыу, сыйыу; ~тот шкаф здесь не встает мына шкаф бул жерге жайғаспайды; 8. (*приступить к чему-л.*) турыу, кирисиу; ~ть на вахту вахтаға турыу; 9. (*остановиться*) тоқтап қалыу; часы ~ли саат тоқтап қалды; ◇ ~ть грудью тақ турыу; река встала дәрйя қатып қалды; ~ть на учёт есапқа турыу; ~ть на путь ... жолына түсиу, ... жолына шығыу.

ВСТРЕВОЖИТЬ *сов.* *кого-что* тынышсызландырыу; тыныш алыу, қәуіплендириу.

ВСТРЕВОЖИТЬСЯ *сов.* тынышсызланыу, тынышы кетиу, қәуіпленеу.

ВСТРЕПЕНУ|ТЬСЯ *сов.* 1. силкинуу, қағышыу; птiца ~лась кус силкинди; 2. перен. селк егиу, шоршып кетиу; сердце ~лось жүрегим селк еге қалды.

ВСТРЕПҚ|А *жс. прот.* жаза, сөгіс сазайы, сыбаға; задать ~у сазайын тартыруу.

ВСТРЕТИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (*увидеть*) ушырасыу, гезлесип қалыу, ушыратыу, ушырасып қалыу, жолықтырыу; ~ *кого-л.* в театре театрда ушырасып қалыу; 2. *кого-что* қарсы алыу, күтип алыу; ~ родственников на вокзале жақын туысқаиларын вокзалда қарсы алыу; ~ гостей қонақларды күтип алыу; 3. *что*, перен. ушырау, ушырап қалыу, тап болыу, гезлесіу; иие болыу; ~ отпор қарсылыққа ушырап қалыу; ~ радужный приём жылы қабыл алыуға иие болыу; 4. *что* күтип турыу, күтип алыу; ~ восход солнца күннің шығыуын күтип алыу; ◇ ~ Новый год Таза жылды күтип алыу.

ВСТРЕТИ|ТЬСЯ *сов.* 1. *с кем-чем* жолығысыу, ушырасыу, гезлесіу, дус келиу, ушырасып қалыу, тап болыу; ~ться с другом досты менен ушырасып қалыу; 2. *с кем*, перен. ушырасыу, гезлесіу, тап болыу; ~ться с трудностями қыйыншылықтарға ушырасыу; 3. *с кем* (*обнаружиться*, *попасться*) ушырау, гезлесіу; это явление ~лось нам впервые бизлер бундай нәрсе менен биринші рет гезлесип отырмыз; 4. спорт. ушырасыу.

ВСТРЕЧА *жс.* 1. ушырасыу, ушырасып қалыу, гезлесіу; неожиданная ~ күтпеген жерде ушырасып қалыу; 2. (*подготовленный приём*) күтип алыу, қарсы алыу; ~ делегатов делегатларды күтип алыу; 3. (*празднество*) қарсы алыу; ~ Нового года Жаңа жылды қарсы алыу; 4. спорт. ушырасыу.

ВСТРЕЧА|ТЬ *несов. см.* *встретить.*

ВСТРЕЧА|ТЬСЯ *несов. см.* *встретиться;* 2. (*бывать*, *случаться*) ушырасыу, гезлесіу; 3. (*поддерживать знакомство*) ушырасып турыу, гезлесип турыу, көрисип турыу; 4. спорт. ушырасыу.

ВСТРЕЧН|ЙЙ *прил.* 1. ушырасқан, қарсы келген, қарсы киятырған, алдынан жолыққан, ушырайтуғын; ~ый ветер қарсы ескен самал; ~ый поезд қарсы киятырған поезд; 2. (*представленный в ответ*) қосымша алынған; ~ый план қосымша алынған план; 3. (*происходящий при встрече*) гезлесип қалғандағы, ушырасып қалғандағы; ~ый бой ушырасып қалғандағы урыс; 4. *в знач. суц. м.* *встречный и жс.* *встречная* жолыққан, гезлескен, ким көринген, ушырасқан; *спрашивать дорогу у* кәждого ~ого ким көрингеннен жол сорау; ◇ ~ый и попереchnый ким көринген, ким болса сол.

В СТРУНКУ *в знач. нареч. разг.* қақшы-йып турып; вытануться ~ қақшыып турып қалыу.

ВСТРЯСКА *жс.* 1. (*душевное потрясение*) қайғы, қапа, қайғыдап шеккен азап; 2. *разг.* (*нагоняя*) сөгіс, кейіс.

ВСТРЯХИВАТЬ *несов. см.* *встряхнуть.*

ВСТРЯХИВАТЬСЯ *несов. см.* *встряхнуть-ся.*

ВСТРЯХНУ|ТЬ *сов.* 1. *кого-что* қағыу, қағып силкиу, силкип таслау, силкип жиберіу; ~ть ковёр гилемди қағыу; 2. *кого-что*, перен. (*побудить к деятельности*) қозғалтыу, оятыу, дәрекетке келтириу; 3. *безл.* силкип тастау, көтерип таслау; машину сильно ~ло машинаны қатты силкип таслады.

ВСТРЯХНУ|ТЬСЯ *сов.* 1. қағыныу, қағынып силкинуу, силкинип жиберіу; собака ~лась ийт силкинип жиберди; 2. перен. *разг.* (*ободриться*) сергекленіу, шаққанласыу; 3. перен. (*развлечься*) кеуіл көтеріу.

ВСТУПАТЬ *несов. см.* *вступить.*

ВСТУПАТЬСЯ *несов. см.* *вступиться.*

ВСТУПИТЕЛЬН|ЙЙ *прил.* кириу, кирис; ~ый взнос кириу взносы; ~ое слово кирис сөз; ~ые экзамены кириу экзамен-лери.

ВСТУПИ|ТЬ *сов.* 1. кириу, кирисиу, түсиу; войска ~ли в город әскерлер қалаға кирди; 2. (*начать*, *приступить*) кирисиу; ~ть в должность ұазыйпалы иске кирисиу; новая электростанция ~ла в строй жаңа электростанция иске киристи; ~ть в разговор әңгимеге кирисиу; 3. (*стать членом*) кириу; ~ть в партию партияға киріу; ◇ ~ть в брак үйленіу, күйеуге шығыу; ~ть в силу күшине кириу; ~ть в бой урысқа түсиу; ~ть в свой правá өзиниң правосына кириу; ~ть на путь... жолына түсиу, ... жолына шығыу.

ВСТУПИ|ТЬСЯ *сов.* *за кого-что* жақлау, жақлап шығыу, болысыу.

ВСТУПЛЕНИЕ *с. 1.* (*действие*) кириу, кирисиу; 2. (*введение*) кирис, кирисиу; ~к поэме поэмаға кирис.

ВСУНУТЬ *сов. что*, *во что* суғыу, тығыу, тығып қойыу, салып қойыу; ~ ногу в сапог аяқты етикке тығыу.

ВСУХОМЯТКУ *нареч. разг.* қурғақлай; питаться ~ қурғақлай аўқатланыу.

ВСУЧИВАТЬ *несов. см.* *всучить.*

ВСУЧИТЬ *сов.* 1. *что* (*сучением* *вбить*) есиу, шыйратыу; 2. *кого-что*, *кому*, перен.

разг. алдап алдырыу, алдап сатыу; ~ плохой товар жаман товарды алдап сатыу.

ВСХЛІПНУТЬ сов. и однокр. см. всхлїпывать.

ВСХЛІПЫВАНИЕ с. өксіу, өксіп жылау, солқылдан жылау, еңкилдеп жылау, еңіреп жылау.

ВСХЛІПЫВАТЬ несов. өксіу, өксіп жылау, солқылдау, еңкилден жылау, еңіреп жылау.

ВСХОДИТЬ несов. см. взойти.

ВСХОДЫ только мн. егиннің шығыуы, егиннің көгеріуі, егиннің көтеріліуі; ранняе ~ егиннің ерте көгеріуі.

ВСХОЖЕСТЬ ж. с.-х. көгерішлик; ~ семян тұқымның көгергішлігі.

ВСХОЖИЙ прил. с.-х. көгергіш; ~ семенá көгергіш тұқымлар.

ВСХРАПНУТЬ сов. разг. көз илдириу, уйықлап кетіу.

ВСХРАПЫВАТЬ несов. 1. (во сне) қурылдау, қурылдап уйықлау; 2. (о животных) пысқырыу.

ВСЫПАТЬ сов. 1. что, во что (насыпать) төгіу, қуыу, салыу; ~ зерно в мешок дәнди қапқа салыу; 2. кому, перен. разг. сабау, урыу (отколотить); кейіу (отругать).

ВСЫПАТЬ несов. см. всыпать.

всю мест. вин. п. от вся.

ВСЮДУ нареч. барлық жерде, хэмме жерде, қайда болса да; ~ и вездé хэмме жерде.

ВСЯ мест. опред. ж. см. весь.

ВСЯКИЙ мест. опред. 1. (каждый, любой) хәр, хәр бир, хәр кнм; ~ий раз хәр рет; во ~ое время хәр ұақытта; 2. (разный) хәр түрлі, хәр қыйлы; ~ие кнйгі хәр түрлі киталар; без ~ого сомнénия хеш шек қоймастан; без ~ой жалости хеш қандай аұсыз; без ~ой цели хеш қандай мақсетсіз; 3. в знач. суц. м. всякий и ж. всякая хәр ким; ~ий мөжет ёто сдёлать буны хәр кимнің қолынан келеди; 4. е знач. суц. с. всякое түрлі, хәр түрлі; ~ое бывáет түрлі нәрсе бола береді; ◇ во ~ом слўчае қандай болсада; на ~ий слўчай керек болған жағдайда; нйже ~ой критики хеш сыға жатпайтуғын, хеш гәп етиўге турмайтуғын.

ВСЯКО нареч. прост. түр-түрлі, турлі-түрлі, хәр түрлі; ~ бывáет түр-түрлі нәрсе бола береді.

ВСЯЧЕСКИ нареч. разг. барынша, қолынан келгенше, шамасы жеткенше, хәр қыйлы жол менен; он ~ помогáл нам ол бизлерге қолынан келгенше жәрдем етип турды.

ВСЯЧЕСКИЙ прил. разг. түрлі, қолынан келгенше, шамасы жеткенше, хәр қыйлы; оказывать ~ую поддёржку қолынан келгенше жәрдем етнў.

ВСЯЧИНА ж.: всякая ~ хәр түрлі нәрселер.

ВТАЙНЕ нареч. жасырын, астыртын, билдирмей, құпия; держáть что-л. ~ бир нәрсени астыртын сақлау.

ВТАЛКИВАТЬ несов. см. втолкнўть.

ВТАПТЫВАТЬ несов. см. втоптáть.

ВТАСКИВАТЬ несов. см. втащítь.

ВТАЧАТЬ сов. что жамау, жамау салыу, жамау басыу.

ВТАЧИВАТЬ несов. см. втачáть.

ВТАЩИТЬ сов. кого-что 1. (внутрь) алып кириу, сүйреп киргизиу, күшлеп киргизиу; 2. (наверх) сүйреп жоқарыға шығару, көтеріп шығару.

ВТЕКАТЬ несов. см. втечь.

ВТЕРЕТЬ сов. что жағып сиңдириу, уўқалап сиңдириу, сылап сиңдириу; ~ мазь майды жағып сиңдириу; ◇ ~ очкй кому-л. көз бояушылық ислеу.

ВТЕРЕТЬСЯ сов. во что 1. (впитаться) жағылып сиңіу, сыланып сиңіу; мазь хорошó втёрлась май жақсылап сиңди; 2. сығылысып кириу, тығылысып кириу; ~ в толпу көпшиликке тығылысып кириу; ◇ ~ в доверёе исенимине кириу.

ВТЕСАТЬСЯ сов. разг. суғылысып кириу, суўмаңлап кириу; ~ куда не слéдует бармайтуғын жерге суўмаңлап кирип кетіу.

ВТЕСЫВАТЬСЯ несов. см. втесáться.

ВТЕЧЬ сов. во что ағыу, ағып кетіу, ағып кириу.

В ТЕЧЕНИЕ в знач. нареч. ұақыт ишинде; ~ месяца бир ай ұақыт ишинде.

ВТИРАНИЕ с. 1. (действие) жағып сиңдириу, уўқалап сиңдириу, сылап сиңдириу; 2. (лекарство) уўқалап сиңдирилетуғын дәри.

ВТИРАТЬ несов. см. втерёть.

ВТИРАТЬСЯ несов. см. втерёться.

ВТИСКИВАТЬ несов. см. втиснуть.

ВТИСКИВАТЬСЯ несов. см. втиснуться.

ВТИСНУТЬ сов. что, во что басып киргизиу, тығыу, тығып апарыу.

ВТИСНУТЬСЯ сов. во что басып киргизилу, тығып апарылу.

ВТИХОМОЛКУ нареч. разг. сездирмей, жасырын, үндемей, билдирмей, билдирместен.

ВТОЛКНУТЬ сов. кого-что, во что ийтерип киргизиу, зорлап апарыу.

ВТОЛКОВАТЬ сов. что, кому, разг., айтып тусиндириу, айтып аңлатыу.

ВТОЛКОВЫВАТЬ несов. см. втолковáть.

ВТОПТАТЬ сов. кого-что, во что басқылау, тепкилеп көмнў; ◇ ~ кого-л. в грязь жала жабыу.

ВТОРГАТЬСЯ несов. см. вторгнуться.

ВТОРГНУТЬСЯ сов. басып кириу; враг ~ся в страну душпан елге басып кирди.

ВТОРЖЕНИЕ с. басып кириу, басқышылық етиу; ~ неприятеля душпанның басып кириуі.

ВТОРИТЬ несов. кому-чему 1. қайталау, тәкрарлау; ёхо ~ло грому жаңғырық гүлдирмаманың дауысын қайталады; 2. перен. (поддакивать) қосылу, мақуллау, қайталап айтыу.

ВТОРИЧНО нареч. екінши рет, екінши сапар, екіншилей, екінши мәртебе.

ВТОРИЧНЫЙ прил. 1. (повторный) екінши, екінши сапарғы, екінши мәртебе; ~ое извещénие екінши хабарландырыу

хат; 2. (являющийся результатом чего-л.) екинши гезектеги; ~ое явлéние екинши гезектеги кубулыс; 3. (второстепенный) екинши орындагы, екинши дэрежелери; ~ые пpи́знаки биол. екинши дэрежелери белгилери.

ВТО́РНИК м. шийшемби.

ВТОРОГО́ДНИК м. классында қалған, класс атламай қалған.

ВТОРОГО́ДНИЦА женск. от второго́дник.

ВТОРОГО́ДНИЧЕСТВО с. класс атламай қалыушылық, бир класста еки жыл отырушылық.

ВТО́РОЙ 1. числ. екинши; ~ой нóмер екинши номер; ~ое января екинши январь; 2. прил. екинши, екинши дэрежелери; на ~ом плáне екинши планда; ~ой сорт екинши сорт; быть на ~ых роля́х екинши дэрежелери рольдерде болуу; 3. прил. екинши; ~ая рóдина екинши у́тан; ~ая мать екинши ана; 4. в знач. суц. с. второ́е екинши; приготóвить на ~бе котлétы екиншиге котлет таярлау; ♦ ~ая мóлодость жаңадан күшке кируу; узнáть из ~ых рук екинши бирейлерден билиу.

ВТОРОКЛÁССНИК м. екинши класс оқыушысы.

ВТОРОКЛÁССНИЦА женск. от второ́класник.

ВТОРОКУ́РСНИК м. екинши курс студенти.

ВТОРОКУ́РСНИЦА женск. от второ́курсник.

ВТОРОПЯ́Х нареч. асығып, асығыста, албырағанда; ~я забыл кнйгу дóма асығып жүрмин мен китапты үйде умытып кетиппен.

ВТОРОРАЗРЯ́ДНЫЙ прил. екинши разрядлы.

ВТОРОСОРТНЫ́Й прил. екинши сортлы; ~ая мука́ екинши сортлы ун.

ВТОРОСТЕПЕННЫ́Й прил. 1. (не основной, не главный) екинши дэрежелери, онша өкмийетти жоқ; ~ое дéло екинши дэрежелери ис; 2. (посредственный) екинши дэрежелери, епиуайы; ~ый писáтель екинши дэрежелери жазушы; ♦ ~ые члéны предложéния грам. гөптин екинши дэрежелери ағзалары.

В-ТРЕТЬИ́Х вводн. сл. үшіншиден.

ВТРИ́ДРОГА нареч. разг. үш есе қымбат, оғада қымбат; заплати́ть ~ оғада қымбат телеу.

ВТРО́Е нареч. үш есе, үш рет; ~ дорóже үш есе қымбат; увеличiть ~ үш есе көбейтиу; уменъи́ть ~ үш есе азайтуу; сложiть лист ~ бир бет қағазды үш бүклеу.

ВТРО́ЕМ нареч. үшеулеп, үшеу болып, үшеуимиз.

ВТРО́ЙНÉ нареч. үш есе, үш есе артық; заплати́ть ~ үш есе артық телеу.

ВТУЗ м. (высшее техническое учебное заведение) втуз (жоқары техникалық оқыу орны).

ВТУ́ЛКА ж. 1. тех. втулка (машинаның ортасы тесик бөлегі); 2. (пробка, затычка) тығын.

В ТУПИ́К в знач. нареч.: постави́ть кого-либо ~ бирейди тунғыыққа тақау, бирейди

ауыр жағдайға алып келиу; стать ~ ауыр жағдайға дус болуу.

ВТЯ́КАТЬ несов. см. втoкнúть.

ВТЯ́ГИВАТЬ несов. см. втoяну́ть.

ВТЯ́ГИВАТЬСЯ несов. см. втoяну́ться.

ВТЯ́ЖНО́Й прил. тех. өзине тартатуғын; ~ рука́в насóса насóстың өзине тартатуғын шақабы.

ВТЯ́НУТЬ сов. 1. кого-что ишке тартып киргизуу, сүйрен киргизуу, алып келиу (внутрь); көтерип шығаруу, сүйреп шығаруу (наверх); 2. что (вобратъ) ишине тартуу, ишке тартуу, жутуу; ~ в себя́ вóздух қауаны өзиниң ишине тартуу; 3. кого-что, во что, перен. разг. (вовлечъ) араласуу, қатнастыруу, тартуу; ~ в спор тартысқа қатнастыруу; ~ в работу́ жумысқа тартуу.

ВТЯ́НУТЬСЯ сов. разг. 1. (впастъ) тартылып кетиу, куусыйып кетиу; у него́ щёки ~лись после́ болéзни оның ауыруудан кейин шекеси куусыйып кетипти; 2. араласуу, тартылыу, қосылыу; кенлигиу, үйрениу; ~ться в разгóвор гурринге араласуу; ~ться в работу́ жумысқа кенлигип кетиу.

ВУА́ЛИРОВАТЬ несов. что бастырып қойуу, жасыруу; ~ плохóе состояние́ дел истиң жағдайының жаман экенин жасыруу.

ВУА́ЛЬ ж. 1. (на шляпе) бет перде, тор;

2. (лёгкая ткань) жуқа жылтыр гезлеме.

ВУЗ м. (высшее учебное заведение) вуз (жоқары оқыу орны).

ВУЗОВСКИ́Й прил. вуздың; ~ая про́грамма вуздың программасы.

ВУЛКА́Н м. вулкан, жанар тау; потóхший ~ сөнген вулкан, өшкен жанар тау; действующий ~ ҳәрекет етиуши жанар тау; ♦ жи́ть как на ~е тап жанар таудың басында жасағандай.

ВУЛКАНИЗА́ЦИЯ ж. тех. вулканизация (каучукке кукирт қосып ысытыу процесси); мéтод горячéй ~и ысы вулканизация усылы.

ВУЛКАНИЗИ́РОВАННЫЙ 1. прич. от вулканизировать; 2. прил. вулканизацияланған; ~ каучу́к вулканизацияланған каучук.

ВУЛКАНИЗИ́РОВАТЬ сов. и несов. что, тех. вулканизациялау.

ВУЛКАНИ́ЧЕСКИ́Й прил. вулкан, вулканлы, жанар таулы; ~ое землетрясéние вулканлы жер қозғалуу.

ВУЛЬГАРИЗА́ТОР м. вульгаризатор (бир нәрсени турпайы түрде бурмалап көрсетиуши адам).

ВУЛЬГАРИЗА́ЦИЯ ж. вульгаризациялау (бир нәрсени турпайы түрде бурмалау).

ВУЛЬГАРИЗИ́РОВАТЬ сов. и несов. что вульгаризациялау.

ВУЛЬГАРИ́ЗМ м. лингв. вульгаризм (әдебий тилде қолланылып жүрген турпайы сөз).

ВУЛЬГА́РНО нареч. турпайы, өденсиз; вестí себя́ ~ өзін турпайы түрде тутуу.

ВУЛЬГА́РНОСТЬ ж. турпайылық, әдепсизлик.

ВУЛЬГАРН||ЫЙ прил. 1. (пошлый, грубый) турпайы, әдепсиз; ~ое выражение турпайы айтылған сөз; 2. (грубо упрощенный) бурмаланылған, турпайы түрде өңиуайыластырылған, мәнісі бузылған; ~ый материализм бурмаланылған материализм.

В УПОР в знач. нареч.: **смотреть** ~ тигилип қарау; **выстрелить** ~ жақын келип атыу.

ВХОД м. 1. (действие) кириу; ~ разрешен кириуге рұхсат етилген; 2. кирерлик, киретуғын ауыз, кирер қапы; **главный** ~ киретуғын бас қапы.

ВХОДИ||ТЬ несов. 1. см. войти; 2. во что (вникать) түсиниу, билиу; он сам входит во все дела ол ези жумыстың хәммесин түсинип ислеиди; 3. во что кириу, жатыу; это не ~ло в мой расчеты бул менің есабыма кирген жоқ еди; ◇ ~ть во вкус дәмін алыу, дәмгиу.

ВХОДИ||Ю прил. 1. кириу, киретуғын, киргизип қоятуғын; ~бе отверстие киргизип қоятуғын тесик; ~ая дверь кириу қапысы; 2. (дающий право входа) кириу; ~ой билет кириу билеті.

ВХОДЯЩИ||Й 1. прич. от входит; 2. прил. кирис; ~е бумаги офиц. кирис қағазлары.

ВХОЖДЕНИЕ с. кириу.

ВХОЖ||ИЙ прил. бурыннан келип кетип жүретуғын; өз адамы, таныс адам; он ~ в этот дом ол бул үйге өз адамы.

ВХОЛОСТУЮ нареч. босқа, бийкар, нәтижесіз; **работать** ~ бийкарга ислеу.

ВЦЕПИ||ТЬСЯ сов. в кого, во что жабысу, асылыу.

ВЦЕПЛЯ||ТЬСЯ несов. см. вцепиться.

ВЦСПС (Всесоюзный Центральный Совет Профессиональных Союзов) ВЦСПС (Қәсіпшілер Союздарының Пүткил Союзлық Орайлық Советі).

ВЧЕРА нареч. кеше; ~ утром кеше азанда; ~ вечером кеше кеште.

ВЧЕРАШНИЙ 1. прил. кешегі, кешегі күнги; ~ день кешегі күн; 2. в знач. суц. с. вчерашнее кешегі.

ВЧЕРНЕ нареч. сүлдері, жоспары, шала-шарпы, қам түрінде; доклад написан ~ докладтың тек жоспары жазылып пүткен; работа готова ~ жұмыс қам түрінде таяр.

ВЧЕРТИТЬ сов. что, во что ишине сызыу, сызыу; ~ треугольник в круг шеңбердің ишине үш мүйешлик сызыу.

ВЧЕРЧИВАТЬ несов. см. вчертить.

ВЧЕТВЕРО нареч. төрт есе, төрт рет, төрт мәртебе.

ВЧЕТВЕРОМ нареч. төртеулеп, төртеу болып, төртеүмиз.

В-ЧЕТВЕРТЫХ вводн. сл. төртіншиден.

ВЧИСТЮЮ нареч. разг. биротала; уволить из армии ~ армиядан биротала жиберіу.

ВЧИТА||ТЬСЯ сов. в кого-что, разг. оқып түсиниу, оқып уғыныу; ~ в текст текстегини оқып түсиниу.

ВЧИТЫВА||ТЬСЯ несов. см. вчитаться.

ВЧУ||ЖЕ нареч. разг.: мне его ~ жаль мен оны басқа болсам да аяйман.

ВШЕСТЕРО нареч. алты есе алты рет.

ВШЕСТЕРОМ нареч. алтаулап, алтау болып, алтауыз; идти ~ алтау болып жүриу.

вши род. п. ед. и им. п. мн. от вошь.

ВШИВА||ТЬ несов. см. шить.

ВШИВЕТЬ несов. бийтлеу, бийтлеп кетиу.

ВШИВНО||Й прил. ишине қоса тигилген; ~ рукав тигилген жең.

ВШИВОСТЬ ж. бийттилик, бийтлеушилик.

ВШИВЫЙ прил. бийтти, бийтлеген.

ВШИР||Ь нареч. енине, жалпайып, жайылып; **раздаться** ~ жайылып кетиу.

ВШИТЬ сов. что қосып тигиу.

ВЪ приставка (см. в²) бул «еңиң ямаса «я»ның алдына жазылады, мыс.: **въехать** кетиу, минип кетиу (атқа, машинаға хәм т. б. минип).

ВЪЕДА||ТЬСЯ несов. см. вѣсться.

ВЪЕДЛИВ||ЫЙ прил. 1. тез сиңетуғын, сиңиш; ойып кететуғын; ~ая краска тез сиңетуғын бояу; 2. перен. (придиричивый, дотошный) қыйқым, майда.

ВЪЕЗД м. 1. (действие) кириу; ~ запрещен кириу қадаған етилген; 2. (место) кириу жолы, кирер ауыз, киретуғын жер; у ~а в город қалаға киретуғын жерде.

ВЪЕЗЖА||ТЬ несов. см. вѣхать.

ВЪЕСТИ||СЯ сов. ойып кириу, сиңиу.

ВЪЕХА||ТЬ сов. 1. во что кириу, келип кириу; ~ть во двор шарбаққа кириу; 2. на что шығу, минип шығу; ~ть на гору тауға минип шығу; 3. (поселиться) орналасуу, жайласуу; в дом ~ли новые жильцы жайға жаңа қоңсылар келип орналасы.

ВЫ мест. личн. мн. (вас, вам, ва́ми, о вас) сиз, сизлер; мы ждём вас биз сизди күтеміз; я вам очень благодарен мен сизге жүдә миннетдарман; вам надо торопиться сизге асығу керек; моя очередь за ва́ми менің нәубегім сизден кейін; я ва́ми доволен мен сизге разман; мы помним о вас биз сизди ұмытқанымыз жоқ; ◇ **быть с кем-л. на вы биреу менен** «сиз» деп сөйлесу.

ВЫ приставка, бул төмендегилерди билдиреди: 1) **хәрекеттиң иштен сыртқа** қарай бағдарланғанын, мыс.: **выбежать** жууырып шығу, қашып шығу; 2) **бир заттың бөлегиниң ямаса толығы менен екінши заттан алынып тасланғанын**, мыс.: **вывинтить** таулап шығару, бурап шығару; 3) **хәрекеттиң толық пүткенін**, мыс.: **выварить** қайнатып пусириу; 4) **бир нәрсеге хәрекеттиң жәрдемі менен жеткенди**, мыс.: **выпросить** сорап алыу; 5) «**ся**» **жакапайы менен бирге хәрекеттиң толық пүткенін**, мыс.: **выспаться** уйқысы қаныу.

ВЫБАЛ||ТОВАТЬ несов. см. выболтать.

ВЫБЕГА||ТЬ несов. см. выбежать.

ВЫБЕЖА||ТЬ сов. жууырып шығу, қашып шығу.

ВЫБЕЛИ||ТЬ сов. что 1. (сделать белым) ағарту, хәклеу, хәклен шығу, ақлау; 2. разг. (вытачать белым) жағылыу, ақ жағылып патас болып қалуу.

ВЫБИВА||ТЬ несов. см. выбить.

ВЫБИВА||ТЬСЯ несов. см. выбиться.

ВЫБИРАТЬ *несов. см. выбрать.*

ВЫБИРАТЬСЯ *несов. см. выбираться.*

ВЫБИТЬ *сов. 1. кого-что (вышибить)* урып сындырыу, урып бузыу, бузып сындырыу, қыйратыу; қуып шығарыу; урып қулатыу (*из седала*); ~ стеклo айнаны урып сындырыу; ~ противника из города душпанды қаладан қуып шығарыу; 2. что, разг. (*выколотить*) қағыу, қаққылау, силкиу, урып қағыу; ~ пыль из ковра гилемнің шаңын қағыу; 3. что, с.-х. (*уничтожить посе́вы*) жоқ қылыу, набыт етиу; 4. что (*выекақиты*) ойып салыу, ойып басыу; ~ медаль медальдың тамғасын ойып салыу; ◇ ~ дурь из кого-л. жаманлығын қойдырыу; ~ дурь из головы ақылға келтириу, ақылландырыу; ~ из колеи жолдан шығарыу.

ВЫБИ|ТЬСЯ *сов. 1. (выбраться, освободиться)* жарып шығыу; зордан шығыу; ~ться из окружения қоршауды жарып шығыу; 2. шығып тұрыу, белекленіп тұрыу; ~лось из-под шапки шашалары малақайшың астынан шығып турды; ◇ ~ться в люди адам қатарына қосылыу; ~ться из графика графиктен шығып кетиу; ~ться из сил өбден шаршау, бодырыу.

ВЫБОИНА *жс. қазғанақ, шуқыр.*

ВЫБОЛТАТЬ *сов. что, разг. айтып салыу, билдирип қойыу, аузына бек болмау; ~ тайну сырды билдирип қойыу.*

ВЫБОР *м. 1. (действие)* таңлау, таңлап алыу, сайлап алыу; ~ профессии қәнигелікті таңлап алыу, кәсіптің түрін таңлап алыу, өнер сайлап алыу; 2. сайлау, таңлау; большой ~ товаров таңлап алыуға арналған товарлардың түрлері; 3. см. выборы; ◇ без ~а таңламай; на ~ қәлегенін, таңдағанын.

ВЫБОРКА *жс. 1. (действие)* сайлау, сайлап алыу, таңлау, таңлап алыу; ~а грунта топырақты сайлап алыу; 2. мн. выборки (*выписки*) көшірме; статистические ~и статистикалық көшірме.

ВЫБОРОСТЬ *жс. сайлау, сайланыушылық; ~ руководящих органов басшы органдардың сайланыушылығы.*

ВЫБОРНЫЙ *прил. 1. сайлау; ~ое собрание сайлау жыйналысы; 2. сайланатуғын, сайланып қойылатуғын, сайланыуға тийисли; ~ая должность сайланып қойылатуғын хызмет орын; 3. в знач. суц. м. выборный сайланған адам.*

ВЫБОРОЧНЫЙ *прил. сайланды, сайланылған, таңлап алып, сайлап алып; ~ая проверка сайлап алып жүргизилген тексеріу, қәлегенін алып жүргизилген тексеріу.*

ВЫБОРЩИК *м. сайлаушы, дауыс беруіш.*

ВЫБОРЫ *только мн. сайлау, сайлаулар; ~ делегатов на конференцию конференцияға делегаттар сайлау; ~ в Верховный Совет СССР СССР Жоқарғы Советіне сайлаулар.*

ВЫБРАНИТЬ *сов. кого-что сөгіу, жаман сөз айтыу.*

ВЫБРАСЫВАТЕЛЬ *м. таслауыш, зыңғытқыш (мылтықтың писенин өзіннен-өзі шығарыушы тетик).*

ВЫБРАСЫВАТЬ *несов. см. выбросить.*

ВЫБРАСЫВАТЬСЯ *несов. см. выброситься.*

ВЫБРАТЬ *сов. 1. кого-что таңлау, таңлап алыу; сайлап алыу; ~ книгу китапты таңлап алыу; ~ профессию қәнигелікті таңлау; 2. кого-что (избрать голосованием) сайлау, көрсетиу; ~ президиум президиум сайлау; 3. что, разг. (извлечь) алыу, шығарып алыу, тартып алыу, шығарып алыу; ~ всё из корббки қутының ишиндегисиниң хәммесин шығарып алыу; 4. что (время, день, вечер) уақыт табыу, уақыт бөліу; ~ день для занятий оқыу үшін бир күн уақыт табыу.*

ВЫБРАТЬСЯ *сов. 1. в разн. знач. шығыу, шығып кетиу, қутылыу, қыйыншылық пенен шығыу; ~ из леса тоғайдан шығыу; ~ из нужды мүтәжлықтан қутылыу; 2. (найти возможность сделать что-л.) мүмкіншилік табылыу.*

ВЫБРИВАТЬ *несов. см. выбривать.*

ВЫБРИТЬ *ов. кого-что қырыу, қырып алыу.*

ВЫБРИТЬСЯ *сов. қырылыу, қырылып алынуу.*

ВЫБРОСИТЬ *сов. 1. кого-что ылақтырып таслау, зыңғытыу, шығарып таслау; ~ мусор сыпырындыны шығарып таслау; ~ что-л. в окно бир нәрсені әйнектен ылақтырып таслау; 2. что (исключить) алып таслау; ~ лишнюю цитату артық цитатаны алып таслау; 3. что, перен. (выпустить) сатыуға шығарыу; ~ товар на рынок товарларды базарға сатыуға шығарыу; ◇ ~ кого-л. на улицу 1) (*выселить*) көшеге шығарып таслау; 2) (*лишить средств существования*) қуып жиберіу; ~ за борт сууға ылақтырып таслау; ~ из головы ойға алмау, естен шығарыу.*

ВЫБРОСИТЬСЯ *сов. из чего, с чем секирип түсіу, ғарғып түсіу, өзін таслау; ~ с парашютом парашот пенен секириу.*

ВЫБЫВАТЬ *несов. см. выбывать.*

ВЫБЫТИЕ *с. кетиу, шығыу, шығып кетиу, жүрип кетиу.*

ВЫБЫ|ТЬ *сов. 1. (выехать) кетиу, шығыу, шығып кетиу; ~ть из города қаладан шығып кетиу; 2. шығып кетиу, шығып қалуу, түсіп қалуу; ~ть из школы мектептен шығып кетиу; команда ~ла из игры команда ойыннан шығып қалды; ~ть из строя 1) воен. қатардан шығып қалуу; 2) перен. истен шығыу, дәртке астырмай тастау.*

ВЫВАЛИВАТЬ I *несов. см. вывалить.*

ВЫВАЛИВАТЬ II *несов. см. вывалить.*

ВЫВАЛИВАТЬСЯ I *несов. см. вывалиться.*

ВЫВАЛИВАТЬСЯ II *несов. см. вывалиться.*

ВЫВАЛИТЬ *сов. кого-что, из чего аударыу, аударып таслау, қулатыу, тегіп таслау, жығыу.*

ВЫВАЛИТЬСЯ *сов. из чего түсіп қалуу, қопарылып түсіу, аударылып тасланыу, тегіп тасланыу.*

ВЫВАЛЯТЬ *сов. кого-что, в чём, разг. аұнатыу, былғау; ~ в грязь батпаққа былғау.*

ВЫВАЛЯТЬСЯ *сов. в чём, разг. аұнау, былғаныу, былғанып қалуу.*

ВЫВАРИВАТЬ *несов. см. выварить.*

ВЫВАРИТЬ *сов. что* 1. (мясо, рыбу и т. п.) қайнатып пусируу; 2. (добыть) қайнатыу, қайнатып шығаруу, қайнатып айыруу, қайнатып алыу; ~ соль из морской воды теңиздиң сууын қайнатып дуз алыу.

ВЫВАРКА *ж.* қайнатыу, қайнатып шығаруу, қайнатып айыруу, қайнатып алыу; ~ сахара қант қайнатып шығаруу.

ВЫВАРКИ *только мн.* қалдықлары; медовые ~ бал қалдықлары.

ВЫВАРОЧНЫЙ *прил.* қайнатылып алынатуғын, қайнатылып алынған.

ВЫВЕДАТЬ *сов. что, у кого* барластырып билиу, сорап билиу, сорастырып билиу; ~ секрет сырын сорастырып билиу.

ВЫВЕДЕНИЕ *с. 1.* (выращивание) есириу; ~ новых пород скота маллардың жаңа туқымаларын есириу; 2. (искоренение, уничтожение) жоқ етиу, кетириу; ~ пятен дақты кетириу; ♦ ~ формулы *мат. формулыны шығаруу.*

ВЫВЕДЫВАТЬ *несов. см. выведать.*

ВЫВЕЗТИ *сов. кого-что* 1. алып баруу, алып кетиу, тасып шығаруу; ~ти детей в лагерь балаларды лагерге алып баруу; ~ти удобрения на поля атызларға төгин шығаруу; 2. (привезти с собой) өзи менен әкелу, өзи менен әкетиу; 3. *перен.* (выручить) қутқарып жиберуу; *нас* ~ счастливей случай бизлердиң ығбалымыз келип қутылдык; ♦ ~ти на своих плечах барлық ауырманлықты өзи көтериу.

ВЫВЕРИТЬ *сов. что* салыстырып тексеру, салыстырып көриу, туурылау, дурыслау; ~ списки избирателей сайлаушылардың дизимлерин салыстырып тексерип шығуу; ~ часы саатты туурылау, саатты дурыслау.

ВЫВЕРНУТЬ *сов. что* 1. (вывинтить) бурап шығаруу, таулап шығаруу; ~ винт винтти таулап шығаруу; 2. *разг.* шығаруу, шығарып жиберуу, шығып кетиу; ~ руку қолды шығарып алыу; 3. *разг.* (наизнанку) терсине айландыруу, аударуу, ишин сыртына аударуу, терис аударуу.

ВЫВЕРНУТЬСЯ *сов. разг. 1.* (вывинтиться) буралып шығуу, тауланып шығуу; 2. *разг.* шығып кетиу; *нога* ~ лась аяғы шығып кетти; 3. (наизнанку) аударылыу, терсине айландырылыу, терсине аударылып кетиу, иши сыртына аударылыу; 4. (выскользнуть) тайсалып шығып кетиу; *я* ~ лся и убежал мен тайсалып шығып қаштымда кеттим; 5. *перен.* қутылыу, жол табуу; ~тсья из бедь бөледен қутылыу.

ВЫВЕРТ *м. разг. 1.* бурандау; отпидьсывать с ~ами бурандап бийлеу; 2. бир түрли қылық (прищода); бурмалап сөйлеу (вычурный оборот речи).

ВЫВЕРТЫВАТЬ *несов. см. вывернуть.*

ВЫВЕРТЫВАТЬСЯ *несов. см. вывернуться.*

ВЫВЕРЯТЬ *несов. см. выверить.*

ВЫВЕСИТЬ *I сов. что (повесить)* қыстырып қойуу, илип қойуу, асып қойуу; ~ бельё кийимди асып қойуу; ~ объявление дағазаны илип қойуу.

ВЫВЕСИТЬ *II сов. что (проверить взвешиванием)* өлшеу, өлшеп көриу, теңлеп көриу; ~ гири тасларды теңлеп көриу.

ВЫВЕСК|А *I ж.* вывеска; ♦ *под ~ой чего-л.* бир нәрсениң аты менен.

ВЫВЕСКА *II ж.* (проверка взвешиванием) өлшеу, өлшеп көриу, теңлеп көриу.

ВЫВЕСТИ *сов. 1.* *кого-что, прям. и перен.* шығаруу, жетелеп шығаруу, алып шығуу; ~ детей на прогулку балаларды далаға ойнауға алып шығуу; ~ на дорогу 1) жолға шығаруу; 2) *перен.* тууры жолға салуу; ~ из состава президиума президиумының составына шығаруу; ~ из строя 1) *воен.* қатардан шығаруу; 2) *перен.* истен шығаруу, дәртке астырмау; бузыу (о машинах); 2. *кого-что (вырастить)* есириу, шығарылыу; табуу (растения); ~ цыплят шөжелерди есириу; ~ новые сорта хлопчатника пахтаның жаңа сортларын табуу; 3. *кого-что (уничтожить)* кетириу, жоқ етиу, жойуу; ~ пятна дақты кетириу; ~ мух шыбынларды жоқ етиу; 4. *что (сделать вывод, заключить)* жуумақлау, жуумақ шығаруу, нәтиже шығаруу; ~ формулу формула шығаруу; 5. *что (построить)* салуу, тиклеу, кетериу, қуруу; ~ стены здания жайдың дийуалларын тиклеу; 6. *кого-что (изобразить в произведении)* сүуретлеу, көрсетиу; 7. *что (старательно написать)* пухталап жазуу, пухталап сызыу; ~ первую букву биринши хәрипти пухталап жазуу; ♦ ~ кого-л. из себя бирейдиң ашыуына тийиу; ~ кого-л. на чистую воду бирейдиң айыбын ашыу; ~ из затруднения қыйын жағдайдан қутқарып алыу; ~ в люди адам қатарына илиниу, адам етиу.

ВЫВЕСТИСЬ *сов. 1.* есирилиу, шығарылыу (о птенцах, насекомых); табылыу (о растениях); 2. қатардан шығуу, жоқ болуу (выйти из употребления); қалмау (перевестись).

ВЫВЕТРИВАНИЕ *с. 1.* (проветривание) самаллатыу, самалға кептириу; 2. *геол.* (разрушение) самалдың тәсири менен унырау, самалдан бузылыу; ~ горных пород тау жыныстарының самалдың тәсири менен унырауы.

ВЫВЕТРИВАТЬ *несов. см. выветрить.*

ВЫВЕТРИВАТЬСЯ *несов. см. выветриться.*

ВЫВЕТРИТЬ *сов. что, из чего 1.* (проветрить) самаллатыу, самаллатып жоқ етиу, самаллатып шығаруу; ~ запахах нафталиина нафталииннің ийисин самаллатып жоқ етиу; 2. *геол.* (разрушить) самал менен уныратуу, самал менен бузыу; 3. *перен.* (изгладить из памяти) умыттыруу, естен шығартуу.

ВЫВЕТРИТЬСЯ *сов. 1.* (проветриться) самаллау, самаллатып құрғатуу; 2. *геол.* (разрушиться) самалдың тәсири менен бузылыу, самалдан унырау; 3. *перен. разг.* (изгладиться из памяти) умытылыу, естен шығуу.

ВЫВЕШИВАТЬ *I несов. см. вывесить I.*

ВЫВЕШИВАТЬ *II несов. см. вывесить II.*

ВЫВИНТИТЬ *сов.* что таўлап шығаруу, бурап шығаруу; ~ гайку гайканы бурап шығаруу.

ВЫВИНТИ|ТЬСЯ *сов.* таўланып шығыу, буралып шығыу; лампочка ~ лась лампочка буралып шықты.

ВЫВИНЧИВАТЬ *несов. см.* **вывинтить.**

ВЫВИНЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **вывинтиться.**

ВЫВИХ *м.* 1. шығып кетиу, шығыу, мертилюу; ~ руки қолы шығыу; 2. (место) шыққан жер, мертилген жер; 3. *перен. разг.* үзиліс, ақсау, ақсаушылық.

ВЫВИХНУТЬ *сов.* что шығарып алыу, майып болуу, шығып кетиу, мертилюу; ~ ногу аяғын шығарып алыу.

ВЫВОД *м.* 1. (удаление) шығаруу; ~ войск из населённого пункта әскерлерди елатлы пункттен шығаруу; 2. (заключение) жуумақ, нәтиже; **прити к какому-л.** ~у қандай да бир жуумаққа келиу; 3. *тех.* вывод (сыртқа шығып турауғын провод).

ВЫВОДИТЬ *несов. см.* **вывести.**

ВЫВОДИТЬСЯ *несов. см.* **вывестись.**

ВЫВОДН|ОЙ *прил.* сыртқа шығаруу, шығаратуғын; ~ ая трубка сыртқа шығаруу трубкасы.

ВЫВОДОК *м.* бир уя, уялас; ~ цыплат бир уя шөжелер; **во́лчий** ~ бир уя белтирик, қасқырдың бир уя баласы.

ВЫВОЗ *м.* 1. (действие) тасып шығаруу, шығаруу; ~ имущества мүлкерди шығаруу; ~ товаров за границу товарларды шет мәмлекетлерге шығаруу, товарларды шет елге шығаруу; 2. *эк.* (экспорт) сартқа шығарып сатыу, экспорт (шет елге шығарылған товар); **предметы** ~ а шығарып сатыу затлары.

ВЫВОЗИТЬ *сов.* кого-что, чем, прост. ыласлау, былғау, патаслау, ыласлап тастау, патаслап тастау.

ВЫВОЗИТЬ *несов.* 1. *см.* **вывезти;** 2. (экспортировать) сыртқа шығарып сатыу, шет елге шығарып сатыу.

ВЫВОЗИ|ТЬСЯ *сов.* чем, в чём, прост. ыласлануу, былғануу, былғанып қалуу, патаслануу; **ребёнок** ~ лся в песке кишкене бала құмға былғанып қалды.

ВЫВОЗКА *ж.* тасыу, шығаруу, апаруу; ~ древесны ағашларды тасыу.

ВЫВОЗН|ОЙ *прил.* сырт мәмлекетлерге шығарылатуғын, сырт мәмлекетлерге тасылатуғын; ~ ая бошина сырт мәмлекетлерге шығарылатуғын товарлардан алынуатын бажы.

ВЫВОЛАЧИВАТЬ *несов. см.* **выволочить.**

ВЫВОЛОЧЬ *сов.* кого-что, разг. сүйреп шығаруу, шығарып тастау.

ВЫВОРАЧИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **вывернуть;** 2. *см.* **выверотить.**

ВЫВОРАЧИВАТЬСЯ *несов. см.* **вывернуться.**

ВЫВОРОТИТЬ *сов.* что, разг. 1. аударуу, аударып шығаруу, төңкеріу, төңкеріп шығаруу; ~ камень из земли жерден тасты аударып шығаруу; 2. *см.* **вывернуть** 3.

ВЫГАДА|ТЬ *сов.* что 1. (получить выгоду) пайда табуу, пайда етиу, мәплинуу; 2. (сберечь) утыу; ~ть время уақытты утыу.

ВЫГАДЫВАТЬ *несов. см.* **выгадать.**

ВЫГИБ *м.* дүңки, ийик жер.

ВЫГИБАТЬ *несов. см.* **выгнуть.**

ВЫГИБАТЬСЯ *несов. см.* **выгнуться.**

ВЫГЛАДИТЬ *сов.* что утюглеу, үтик-леу, тегислеу, үтик басыу.

ВЫГЛАЖИВАТЬ *несов. см.* **выгладить.**

ВЫГЛАДЕТЬ *несов.* көриниу; **хорошо** ~ жақсы болып көриниу, тәуір болып көриниу.

ВЫГЛЯДЫВАТЬ *несов. см.* **выглянуть.**

ВЫГЛЯНУ|ТЬ *сов.* 1. *во что (посмотреть)* басып шығарып қарау, созылып қарау; ~ть в окно әйнектен созылып қарау; 2. *перен.* (стать видным) көриниу, көрине баслау; **из-за тучи** ~ло солнце күн булттың арасынан көрінди.

ВЫГНАТЬ *сов.* 1. *кого-что (прогнать)* шығарып жиберіу, қууу, қуып жиберіу, қуып шығаруу, айдап шығаруу; ~ из дома үйден қуып жиберіу; ~ с работы жұмыстан шығарып жиберіу; ~ с полёта малды далаға айдап шығаруу; 2. *что (добыть перегонкой)* шығаруу, айыруу.

ВЫГНУТЬ|ИЙ 1. *прич.* от **выгнуть;** 2. *прил.* иймек, қайқыйған, дүңки, бүкирейген; ~ ая спинка кресла креслоның дүңки арқасы.

ВЫГНУ|ТЬ *сов.* что бүгиу, ийиу, гүжирейтип жиберіу; ~ть шею мойынны гүжирейтиу; **кошка** ~ла спину пышық арқасын гүжирейтип жиберди.

ВЫГНУТЬСЯ *сов.* бүгилиу, ийнлиу, бүкирейиу, гүжирейиу.

ВЫГОВАРИВАТЬ *несов.* 1. *см.* **выговорить;** 2. *кому-чему, разг.* (делать выговор) ескертиу, кейиу.

ВЫГОВОР *м.* 1. (произношение) айтыу, сөйлеу; **чистый** ~ таза сөйлеу; 2. (поругание) кейіс, сөгіс, выговор; ~ с предложением ескертиулі сөгіс.

ВЫГОВОРИТЬ *сов.* 1. *что (произнести)* айтыу, сөйлеу; 2. *что, кому-чему (оговорить)* сорап алыу, рұхсат алыу; ~ себе два дня отсрочки өзине еки күн мүдетти сорап алыу.

ВЫГОД|А *ж.* пайда, табыс, мәп; **взаимная** ~а өз-ара тең пайда; **извлечь** ~у пайда көриу, пайдалануу.

ВЫГОДНО *нареч.* пайдалы, табыслы. мәпли.

ВЫГОДН|ЫЙ *прил.* 1. (приносящий прибыль) пайдалы, мәпли, табыслы; ~ ая сделька пайдалы келисим; 2. (благоприятный) оңайлы, қолайлы, ықғайлы; ~ ая позиция қолайлы позиция; **представить что-л.** в ~ом свете бир нәрсениң жақсы жағын көрсетиу.

ВЫГОН *м.* 1. (действие) айдау, айдап шығаруу; 2. (настище) жайлау, өріс, отлақлы жер.

ВЫГОНЯТЬ *несов. см.* **выгнать.**

ВЫГОРАЖИВАТЬ *несов. см.* **выгородить.**

ВЫГОРАТЬ *несов. см.* **выгореть.**

ВЫГОРЕ|ТЬ *сов.* 1. (сгореть) өртеніп кетиу, жанып кетиу, жанып питуу, күйіп кетиу; **вся деревня** ~ла барлық ауыл өртеніп кетти; 2. реңи кетиу, оңыу, оңын кетиу,

оңдырып жиберіу; сáтец ~л от солнца шытты күн оңдырып жиберди.

ВЫГОРОДИТЬ сов. 1. что (отделить изгородью) қоралау, қоршау, қоршап шығыу, дийуал салыу; ~ сад бағды қоршап шығыу; 2. кого-что, перен. разе. қорғау, қутқарыу, жақлау; ~ своего приятеля өз достын жақлау.

ВЫГРАВИРОВАТЬ сов. что, кому ойып жазыу, ойып сүүрет салыу.

ВЫГРЕБАТЬ несов. см. **выгрести**.

ВЫГРЕСТИ сов. 1. что, из чего сыпырып шығарыу, гүреп алыу, гүреп шығарыу; ~ золу из пёчки пещиц күлин гүрен алыу; 2. (гребля, выплыть) ескек есиң айдау.

ВЫГРУЖАТЬ несов. см. **выгрузить**.

ВЫГРУЖАТЬСЯ несов. см. **выгрузиться**.

ВЫГРУЗИТЬ сов. кого-что, из чего жүк-ти түсириу, жүктен босатыу.

ВЫГРУЗИТЬСЯ сов. 1. из чего (высидеться с грузом) келип түсиу, түсирилиу; 2. (разгрузиться) жүк түсирилиу, босатылыу; сүдно ~лось у пристани кемениң жүти жағстың қасында түсирилди.

ВЫГРУЗКА ж. 1. (высадка с грузом) түсирилиу; 2. (разгрузка) жүк түсириу, босатылыу.

ВЫГРУЗАТЬ несов. см. **выгрузить**.

ВЫГРУЗЫТЬ сов. что, в чём кемириу, кемирип жеу, кемирип алыу, ғайзау, ғайзап кетиу.

ВЫДАВАТЬ несов. см. **выдать**.

ВЫДАВАТЬСЯ несов. 1. см. **выдаться**; 2. (выделяться) көзге түсиу, көриниу; ~ своим умом өзиниң ақылы менен көзге түсиу.

ВЫДАВИТЬ сов. 1. что, из чего (выжать) қысып шығарыу, сығын шығарыу, сытып шығарыу, басып шығарыу; ~ть сок из лимона лимонды сығын сууын шығарыу; 2. что басып сындырыу; ~ть стекло эйнекти басып сындырыу; 3. что (оставить след, отпечаток) ойып жазыу, таңба салыу; ~ть знак на металле металлға ойып таңба салыу; ♦ из него слова не ~шь оған бир сөзде айтыра алмайсаң; ~ть улыбку зорға күлдиртиу.

ВЫДАВЛИВАТЬ несов. см. **выдавить**.

ВЫДАИВАТЬ несов. см. **выдонт**.

ВЫДАЛБИВАТЬ несов. см. **выдолбить**.

ВЫДАНЬЕ с.: девушка на ~ уст. разг. бой жеткен қыз, ер жеткен қыз.

ВЫДАТЬ сов. 1. что (дать) беріу, берип жиберіу; ~ть деньги ақша беріу; ~ть пропуск пропуск беріу; 2. кого-что қарауына беріу, қолына беріу, тутып беріу, ашыу, ашып беріу, әшкәралау; ~ть перебежчика қашқынды тутып беріу; ~ть кого-л. с головой бирейдің сырын ашып беріу, бирейди әшкәралау; ~ть тайну сырды ашып беріу; он не ~л себя ол өзін тутып бермеді; 3. за кого-что өзін атап көрсетиу, өзін көрсетиу; ~ть себя за знатока өзін билгеш деп көрсетиу; 4. что беріу, шығарыу; ~ть первую плавку биринши еритиндини беріу; ~ть нефть сверх плана планнан тысқары нефть шығарыу; ♦ ~ть замуж күйеуге беріу.

ВЫДАТЬСЯ сов. 1. шығып турыу, еңте-

рилип шығып турыу; устун скалы ~лся вперед таудың тумсығы еңтерилип шығып турды; 2. разе. болыу, болып қалуу, болып шығыу; ~лся солнечный день күн ашық болды; ~лся удобный случай қолайлы жағдай болып қалды.

ВЫДАЧА ж. 1. беріу, берип турыу; ~ пособия жәрдем ақша беріу; ~ книг китап беріу; ~ продукции сверх плана планнан зыят өнім беріу; 2. (разоблачение) устап беріу, 'тутып беріу; ~ преступника жинаяткерди тутып беріу.

ВЫДАЮЩИЙСЯ 1. прич. от **выдавать**-ся; 2. прил. көрнекли, айрықша, белгили, атақлы; ~еся произведение атаклы шығарма; ~аяя победа көрнекли жеңіс.

ВЫДВИГАТЬ несов. см. **выдвинуть**.

ВЫДВИГАТЬСЯ несов. 1. см. **выдвигнуться**; 2. (быть выдвинутым) жылжымалы; доска стола ~ется столдың тахтасы жылжымалы.

ВЫДВИЖЕНИЕ с. жоқарылатыу, усыныу, тартыу, көтеріу, көрсетиу; ~ кандидатов в депутаты депутаттыққа кандидаттар көрсетиу; ~ на руководящую работу басшы жұмысқа тартыу.

ВЫДВИЖНОЙ прил. жылыспалы, тартпалы; шкаф с ~ыми ящиками тартпа қутылы шкаф.

ВЫДВИНУТЬ сов. 1. что ийтерип шығарыу, тартып шығарыу; алға шығарыу (вперед); ~ ящик стола столдың қутысын тартып шығарыу; ~ стол на середину комнаты столды бөлменің ортасына тартып шығарыу; 2. что, перен. (предложить, привести) усыныу, келтириу, қозғау; тағыу (обвинение); ~ новые доказательства жаңа дәлиллер келтириу; 3. кого-что (предложить к избранию) усыныу, көтеріу, көрсетиу; ~ чью-л. кандидатуру бирейдің кандидатурасын усыныу; ~ в кандидаты кандидатылыққа көрсетиу; 4. кого-что, перен. көтеріу, тартыу, жоқарылатыу; ~ на комсомольскую работу комсомол жұмысына көтеріу.

ВЫДВИНУТЬСЯ сов. 1. (продвинуться вперед) алға шығып турыу, алға қозғалыу; правый фланг несколько ~лся оң қатардағы фланг бир қанша алға шығып турды; 2. (о ящике и т. п.) сууырылып алыныу, сууырылып тартылыу, жылыстырып тартыу; 3. көзге көриниу, көзге түсиу; талантливый артист быстро ~лся талантли артист тез көзге көринди.

ВЫДВОРИТЬ сов. кого-что кууып шығыу, көширип жиберіу.

ВЫДВОРИТЬ несов. см. **выдворить**.

ВЫДЕЛ м. 1. бөліу, бөлип беріу, бөлип шығарыу, енши беріу; ~ имущества мүлк бөліу; 2. (выделенная часть) енши, бөлік.

ВЫДЕЛАТЬ сов. что ислеп шығарыу, ислеу; ийлеу (кожу).

ВЫДЕЛЕНИЕ с. 1. (действие) бөліу, бөлиниу, ажыратыу, айырыу, айырып шығарыу; ~е имущества мүлкти бөліу; 2. физиол. шығыу; ~е пота тер шығыу; 3. мн. выделения физиол. шығыу, денеден шыққан, денеден шығарылған; гийоные ~я аққан ирнц.

ВЫДЕЛИТЬ *сов.* 1. *кого-что* бөлиү, бөлип шығаруу, айыруу, ажыратуу, ай ырып шығаруу; ~ *лучших учеников* ең жақсы оқытушыларды айырып көрсетиү; 2. *кого-что (отобрать)* сайлап алыу; ~ *команду* для участия в соревнованиях жарысқа қатнасуға қызығушы команданы сайлап алыу; 3. *что* бөлип шығаруу, ажыратуу, ажыратып шығаруу, айырып шығаруу; ~ *средства на строительство* құрылыс ушын қаржы бөлип шығаруу; ~ *землю под сад* бағдың астына жер ажыратып шығаруу; 4. *что* айыруу, бөлиу; ~ *цитату курсивом* цитатты курсивпенен айыруу; 5. *что, физиол.* шығаруу.

ВЫДЕЛИТЬСЯ *сов.* 1. (*отделиться*) бөлинуу, бөлиніп шығуу, ажыралуу, ажыралып шығуу; 2. (*отличиться*) белгилі болуу, көзге түсіу; 3. *физиол.* шығуу.

ВЫДЕЛКА *ж.* 1. (*действие*) ислеу, ислеп шығаруу; ийлеу (*кожи*); ~ *а ткани* гезлеме ислеу; 2. (*качество работы*) сапа; *сукно* хордшей ~ *и* жақсы сапалы сукно.

ВЫДЕЛЫВАТЬ *несов.* 1. *см.* *выделат*; 2. *что (производить, вырабатывать)* ислеп шығаруу, жасау; ~ *пуговицы* сәдеп ислеп шығаруу; 3. *что, перен.* (*изоциряться в выходках*) хәр нәрсе етиу, хәр нәрсе ислеу.

ВЫДЕЛЯТЬ *несов.* *см.* *выделить*.

ВЫДЕЛЯЮТЪСЯ *несов.* 1. *см.* *выделяться*; 2. *айырылып шығуу, бөлиніп шығуу; при кипячении воды* ~ *ется* пар суу қайнағанда нуу айырылып шығады.

ВЫДЕРГАТЬ *сов.* *что, разг.* жулып алыу, сууырып алыу, тартып алыу; ~ *гвозди* мыйықты сууырып алыу.

ВЫДЕРГИВАТЬ *несов.* *см.* *выдернуть и выдергать*.

ВЫДЕРЖАННОСТЬ *ж.* 1. *өзін тута* билиушілік, сабырлылық, шыдамлылық, ауыр минезілік; ~ *характера* минездің ауырлығы; 2. *турақлылық, избе-излік; идеологическая* ~ *идеологиялық* жақтан турақлылық.

ВЫДЕРЖАННЫЙ 1. *прич. от выдержать*; 2. *прил.* (*умеющий владеть собой*) өзін-өзі тута билиуші, сабырлы, шыдамлы, ауыр минезлі; ~ *ый человек* сабырлы адам; 3. *прил.* (*последовательный*) турақлы, избе-излі; ~ *ый стиль* избе-излі стиль; 4. *прил.* *узақ сақланған, көп турған; ~ое вино* узақ сақланған вино.

ВЫДЕРЖАТЬ *сов.* 1. *кого-что* шыдам беруу, төтепкі беруу; ~ *ать напор* воды суудың басым күшине шыдам беруу; *лед* ~ *ит пешеходов* муз пияда етиушілерди көтереди; 2. *что* шыдау, шыдам беруу, төтепкі беруу, етиу; ~ *ать операцию* операцияға шыдам беруу; ~ *ать осаду* қоршауға шыдам беруу; *наш народ* ~ *ал* *большие испытания* бизиң халқымыз ауыр сынаулардан өтти; 3. *что* бере алыу, етиу, тапсыруу, тапсырып шығуу; ~ *ать приёмные экзамены* қабыл етиу экзаменлерин тапсырып шығуу; 4. (*сдержаться*) тута билиу, услай билиу, сақдай билиу; *она* не ~ *ала* и запләкала ол өзін тута билмей жылап жиберди; 5. *что* көп уақыт сақлау,

узақ сақлап туруу; ~ *ать вино* шарапты көп уақыт сақлау; ◇ ~ *ать несколько* изданий бир неше мәртебе басылып шығуу; ~ *ать характер* өзін тута билиу; ~ *ать роль* белгилеген жолынан тайсалмау.

ВЫДЕРЖИВА *||ТЬ* *несов.* *см.* *выдержать*; ◇ *это не ~ет* критики бул критикалауға турамайды.

ВЫДЕРЖКА I *ж.* 1. (*умение владеть собой*) өзін тута билиу, сабырлылық, шыдамлылық, ауыр минез; *проявить* ~ *у сабырлылық* көрсетиу; 2. *выдержка (фотоаппаратный объективный ашук, турған уақыт)*.

ВЫДЕРЖКА II *ж.* (*цитата, выписка*) шығармадан алынған үзінди; *привести* ~ *у из книги* китаптан үзінди келтириу; ◇ *взять на ~у* текстің ишинен таңламай мысал етип алыу.

ВЫДЕРНУТЬ *сов.* *что* жулып алыу, тартып алыу, сууырып алыу, қопарып алыу; ~ *зуб* тисти сууырып алыу.

ВЫДИРАТЬ *несов.* *см.* *выдрать* I.

ВЫДОИТЬ *сов.* *кого-что* сауыу, сауып алыу.

ВЫДОЛБИТЬ *сов.* 1. *что, в чём* тесип шығуу, ойып тесіу, тесип ислеу; ~ *жёлб* в доске тахтаға ойма тесип ислеу; 2. *кого-что, перен. разг.* (*вызубриво*) ядлап алыу, қуры ядлау.

ВЫДОХ *м.* дем шығаруу; *сделать* ~ *дем* шығаруу.

ВЫДОХНУТЬ *сов.* *что* и без доп. дем шығаруу, демін шығарып жиберіу.

ВЫДОХНУТЬСЯ *сов.* 1. *ийниси кетиу (о запахе)*; күши кетиу (*о крепости*); *табак* ~ *ся* тебекинің күши кетипти; 2. *перен. разг.* (*потерять силу, ослабеть*) күши кетиу, күши қайтыу, хәлсиреу.

ВЫДРА *ж.* қама, қуңдыз (*хайуан хәл териси*).

ВЫДРАТЬ I *сов.* *что, из чего, разг.* (*вырвать*) қопарып алыу, жулып алыу.

ВЫДРАТЬ II *сов.* *кого-что, за что, разг.* (*высечь, выпороть*) сабап таслау, бурап алыу.

ВЫДРЕССИРОВАТЬ *сов.* *кого* үйретип таслау, үйретиу; ~ *щенка* күшикті үйретиу.

ВЫДУБИТЬ *сов.* *что* ийлеуін жетиріу, жетире ийлеп шығуу; ~ *кожу* терини жетире ийлеп шығуу.

ВЫДУВАТЬ *несов.* *см.* *выдут*.

ВЫДУМАННЫЙ I 1. *прич. от выдумать*; 2. *прил.* ойлап шығарылған, ядтан шығарған, ядтан алынған; ~ *ая история* ядтан шығарған уақыт.

ВЫДУМА *||ТЬ* *сов.* *что* 1. (*придумать*) ойлап табуу, ойлап шығаруу; 2. (*налгать*) қыялй шығаруу, өтирик айтыу, алдау; ◇ *он* *пороха* не ~ *ет* ол илгирдемес, оның ақылы жетіспейди.

ВЫДУМКА *ж.* 1. *разг.* (*изобретательность*) ойлап табуу, ойлап шығаруу; *отличаться* ~ *ой* ойлап табуға шебер болуу; 2. (*затял*) өтирик, жалған нәрсе, ойын; ойынан шығаруға шебер-ақ; 3. (*вымысел*) қыялй нәрсе, алдау; *всё это* ~ *и* буның бәри тек қыялй нәрсе.

ВЫДУМЩИК м. разг. 1. (затейник) ойлап табыушы, ойлап шығарушы; 2. (згун) етирикши, алдауыш.

ВЫДУМЩИЦА жеск. от выдумщик.

ВЫДУМЫВА||ТЬ несов. см. выдумать; ◇ не ~й ядыңнан шығарма, етирик айтна.

ВЫДУ||ТЬ сов. что 1. үплеп шығару, үплеп тазарту; үрлеп шығару; ветер ~л всё тепло из комнаты өжиреден барлық ысыны самал үрлеп шығарды; 2. (изготовить дутьём) үплеп жасау, үплеп соғыу.

ВЫДЫХАНИЕ с. дем шығару.

ВЫДЫХАТЕЛЬН||ЫЙ прил. дем шығаратуғын; ~ое движение дем шығаратуғын хәрекет.

ВЫДЫХАТЬ несов. см. выдохнуть.

ВЫДЫХАТЬСЯ несов. см. выдохнуться.

ВЫЕДАТЬ несов. см. выесть.

ВЫЕДЕНН||ЫЙ прич. от выесть; ◇ яйца ~ого не стóит итибар берюге турарсыз, хеш қандай ақмайети жоқ.

ВЫЕЗД м. 1. (действие) шығыу, жөнөу, бару; 2. (место) шығатуғын жер, шығар ауыз, шығар жер; на ~е из города қаладан шығар жерде.

ВЫЕЗДИТЬ сов. кого миниске үйрету; ~ лошадь атты миниске үйрету.

ВЫЕЗДН||ОЙ прил. көшпели; ~ая сессия судә судтың көшпели сессиясы.

ВЫЕЗЖАТЬ I несов. см. выехать.

ВЫЕЗЖАТЬ II несов. см. выезжать.

ВЫЕМ м. см. выемка.

ВЫЕМКА ж. 1. (действие) шығарып алыу, шығару, алыу; ~ пйсем из почтового ящика хатларды почта қутысынан шығарып алыу; 2. (углубление) ойық, шұқыр, ой; глубокая ~ терең шұқыр; 3. (вырез) ойық, ойып алынған жер; ~ для рукава жең қойдыруу ушын ойып алынған жер.

ВЫЕСТЬ сов. что 1. (выгрызть) ишин геулеп жеу, ишин геулеп кемириу; 2. безл. (о едких веществах) ойып кетиу, ойып түсириу, жеп кетиу.

ВЫЕХАТЬ сов. 1. (куда-л., откуда-л.) кетиу, жөнөп кетиу, жүрип кетиу, шығып кетиу; ~ из села ауылдан шығып кетиу; ~ на дачу дачаға кетиу; 2. шығыу, минип келиу, минип шығыу; ~ на шоссейную дорогу тас жолға шығыу; 3. на ком-чём, перен. разг. пайда табуу, өз мәнине пайдалануу, мәплениу.

ВЫЕЖАТЬ I сов. что 1. қысын шығару, сығыу, сығып шығару; ~ сок из граната анардың сууын сығып шығару; ~ бельё кирди сығыу; 2. перен. разг. аямай сығып алыу, қалдырмай алыу, қалдырмай пайдалану; ~ из кого-л. все соки бирейдің барлық күшин қалдырмай алыу; 3. спорт. көтерну (айырлықты).

ВЫЕЖАТЬ II сов. что (снять жатву) орып алыу; ~ два гектара клевера еки гектар жоңышқаны орып алыу.

ВЫЖДАТЬ сов. что, чего күтиу, күтип туруу, пайтын күтиу; ~ удобного случая қолайлы жағдайды күтиу.

ВЫЖЕЧЬ сов. 1. что (истребить огнём) өртеу, күйдирюу, өртеп жиберюу, күйдирип жиберюу; 2. что, чем (пржечь) күйдирип жиберюу; ~ кислотой кислота менен күйдирип жиберюу; 3. что, на ком-чём күйдирип басыу, күйдирип ойыу; ~ клеймо күйдирип тамға басыу; 4. что (очистить обжиганием) күйдирип тазарту, өртеп тазарту; ~ котёл қазанды өртеп тазарту.

ВЫЖИВАТЬ I несов. см. выжить I.

ВЫЖИВАТЬ II несов. см. выжить II. **ВЫЖИГАТЬ** несов. см. выжечь; ◇ ~ по дереву ағашқа күйдирип нағыс салыу. **ВЫЖИДАТЕЛЬН||ЫЙ** прил. күтип туруу, күтип туратуғын, сақлық; ~ая тактика күтип туруу тактикасы.

ВЫЖИДАТЬ несов. см. выждать.

ВЫЖИМАНИЕ с. 1. (действие) қысып шығару, сығыу, сығып шығару; 2. спорт. көтерну (айырлықты).

ВЫЖИМАТЬ несов. см. выжать I.

ВЫЖИМКИ только мн. шебре, сығынды; льняные ~ зығырдың шебresi.

ВЫЖИНАТЬ несов. см. выжать II.

ВЫЖИ||ТЬ I сов. 1. (остаться в живых) аман қалуу, тири қалуу, сау қалуу; больной еле ~л кесел зордан тири қалды, кесел зордан аман қалды; 2. разг. (некоторое время) туруу, болыу; ◇ ~ть из ума ақылдан айдырылуу, алжыу.

ВЫЖИТЬ II сов. кого-что и без доп., разг. мәжбүрлеп шығару, қысып шығару, күн бермей шығару; ~ из квартиры жайдан күн бермей шығару.

ВЫЗВАТЬ сов. 1. кого-что шақыруу, шақырып алыу, шақыртуу, шығару; ~ врача врачты шақыруу; ~ товарища из комнаты жолдасын бөлмеден шақырып алыу; ~ ученика к доске оқушыны тахтаға шығару; 2. на что или с неопр. шақыруу; ~ на соревнование жарысқа шақыруу; ~ на открытость ашық әнгимелесюге шақыруу; 3. что туудыруу, келтириу; ~ подозрение гүман туудыруу; ~ смех күлкисин келтириу; ~ слезы жылағысын келтириу; ~ аппетит иштейин ашыу; ◇ ~ к жизни турмысқа асыруу, дөретюу.

ВЫЗВАТЬСЯ сов. талабан болыу, тилегин билдириу, ықтыярынша кетиу; ~ помочь кому-л. бирейге жәрдем берге тилегин билдириу; ~ пойти в разведку ықтыярынша разведкаға кетиу.

ВЫЗВЕЗДИТЬ сов.: вызвездило безл. жулдызлар менен қалланды.

ВЫЗВОЛИТЬ сов. кого-что, разг. қутқарып алыу, жәрдем етиу; ~ кого-л. из бедь бирейди бәледен қутқарып алыу.

ВЫЗВОЛЯТЬ несов. см. вызволять.

ВЫЗДОРАВЛИВА||ТЬ несов. см. выздоравливать; ~й быстрее тезирек сауылып кет.

ВЫЗДОРОВЕ||ТЬ сов. сауыалуу, сауылып кетиу, тәуір болып кетиу, айғып кетиу, жазылуу, жазылып кетиу; больной ~л кесел сауылып кетти.

ВЫЗОВ м. 1. шақыруу, алдыруу; ~ свидетелей в суд судқа гүуаларды шақыруу; ~ врача врачты шақыруу; ~ по телефону телефон арқалы шақыруу; ~ на соревнование жарысқа шақыруу; 2. (документ)

шақырық хат; получить ~ в суд судқа шақырық хат алыу; 3. шақырық, шақырыу, жарысыу; бросить ~ күш сынасыуға шақырыу; принять ~ шақырықты қабыл етиу; ♦ с ~ ом бийдеплик пенен.

ВЫЗОЛОТИТЬ *сов. что* алтынлау, алтын жалатуу, алтын жағуу.

ВЫЗРЕВАНИЕ *с. писиу*, писип жетисиу, көмалға келиу.

ВЫЗРЕВАТЬ *несов. см. вызреть.*

ВЫЗРЕТЬ *сов. писиу*, писип жетисиу, көмалға келиу.

ВЫЗУБРИВАТЬ *несов. см. вызубрить.*

ВЫЗУБРИТЬ *сов. кого-что, разг.* ядлап алыу, ядлап шығыу.

ВЫЗЫВАТЬ *несов. см. вызывать.*

ВЫЗЫВАТЬСЯ *несов. см. вызываться.*

ВЫЗЫВАЮЩЕ *нареч.* бийдеп; вести себя ~ өзін бийдеп тутуу.

ВЫЗЫВАЮЩИЙ *1. приц. от вызывать; 2. прил.* бийдеп, бийдепли; ~ ий вид бийдеп түр; ~ ее поведёние бийдеп тәртип.

ВЫИГРАТЬ *сов. 1. что* утып алыу, утыу; ~ть сто рублэй жүз сом утып алыу; 2. *от чего* пайда көриу; населёние ~ ло от снижения цен бақалардың кемиуінен халық пайда көрди; 3. *что и без доп.* жеңип шығыу, озып шығыу, үстем болыу; утыу; ~ть сражённе сауашта жеңип шығыу; ~ть соревнование жарыста озып шығыу; ~ть процесс процессти утыу; ~ть партию в шахматы шахматта бир қол утыу; ♦ ~ть время ұақыттан утыу, ұақыттан пайдалануу.

ВЫИГРЫВАТЬ *несов. см. выиграть.*

ВЫИГРЫШ *м. 1. утыу*; надеяться на ~ утыуды үмит етиу; быть в ~ е 1) *(в какой-л. игре)* утып шығыу, жеңип шығыу; 2) *(извлечь выгоду)* мәплениу; 2. утыс; ~ пал на этот номер утыс бул номерге түсти; 3. *(выгода, польза, преимущество)* пайда, табыс; 4. *(победа)* жеңіс, жеңіске жетиу; добиться ~ а в футбольном матче футбол ойынында жеңіске ерисиу.

ВЫИГРЫШНЫЙ *прил. 1. утысды*; ~ые вклады утысшы вкладлар; 2. *перен.* пайдалы, қолайлы; ~ое положение қолайлы аўхал.

ВЫИСКАТЬ *сов. кого-что, разг.* излеп табыу; ~ ошибку в расчётах есантағы қөтени излеп табыу.

ВЫИСКАТЬСЯ *сов. разг.* табылыу, шығыу; ~дось много желаящих тилеушилер көп табылды.

ВЫИСКАВАТЬ *несов. см. выискать.*

ВЫИСКАВАТЬСЯ *несов. см. выискаться.*

ВЫЙТИ *сов. 1. шығыу, кетиу*, шығып кетиу, шығып қалыу; ~ из дому үйден шығып кетиу; ~ из машины машинадан шығыу; ~ на сцену сәкнаға шығыу; ~ на работу жұмысқа шығыу; ~ на улицу көшеге шығыу; 2. *из чего, из-под чего* болмау; ~ из терпёния шыдап болмау, шыдауға болмау; ~ из себя өзін бийлей алмау; ~ из-под чей-л. власти бирейдің қол астынан шығыу; 3. *(о книге)* шығыу, басылып шығыу; ~ из печатни баспадан шығыу; ~ в свет жарыққа шығыу; 4.

(стать, сделаться кем-л.) болыу, болып шығыу, келип шығыу; из него вышел хорóший инженер ол жақсы инженер болып шықты; ~ победителем в соревновании жарыста жеңип шығыу; 5. *(получить)* шығыу, болыу; плохо ~ на фотографии фотографияда жаман болып шығыу; доклад вышел слишком длинным доклад оғада үлкен болыпты; вышел неприятность жақпайтуғын ис болды; из этого ничего не вышло буннан хеш нәрсе шықпады; 6. *из кого-чего (происходить, быть родом)* шығыу; он вышел из народа ол халық арасынан шықты; 7. *(израсходовать; закончиться)* питуу, тауысыу, сарп етиу, тамам болыу, өтиу; у меня вышла вся бумага меняң барлық қағазым тауысылды; вышел срок уплаты за радио радио утып төлеу мөулети өтип кетти; 8. *(выбыть)* шығып қалыу, жарамай қалыу; ~ из игры 1) ойыннан шығып қалыу; 2) *перен.* қатардан шығыу, қатардан қалыу; ~ из строя 1) *воен.* қатардан шығып қалыу, қатардан жарамай шығыу; 2) *перен.* истен шығыу, дөртке аспау; бузылып қалыу *(о машинах)*; ~ из боя сауашқа жарамай шығып қалыу; ~ из состава комиссии комиссияның составынан шығыу; ♦ ~ замуж күйеуге шығыу; ~ из употребления қолланыудан қалыу; ~ из моды модадан шығыу, модадан қалыу; ~ в отставку отставкаға шығыу; ~ на пенсию пенсияға шығыу; ~ из берегов тасыу, жағадан шығыу; ~ из головы ұмытылыу, ядтан шығып кетиу; ~ из доверия исенімди жоғалтыу; ~ из положения есабын табыу, жолын табыу; ~ за пределы чего-л. 1) шектен шығыу; 2) аса кетиу, хәрден тыс кетиу; ~ наружу билинип қалыу, сезилип қалыу; не вышел чем-л. болмады; он рбством не вышел ол бойшаң болмапты.

ВЫКАЗАТЬ *сов. что, разг.* көрсетиу; ~ храбрость батырлық көрсетиу.

ВЫКАЗЫВАТЬ *несов. см. выказать.*

ВЫКАЛЫВАТЬ *несов. см. выколоть.*

ВЫКАПЫВАТЬ *несов. см. выкопать.*

ВЫКАРАБАКАТЬСЯ *сов. разг. 1. тирмасып шығыу, өрмелеп шығыу*; ~ из ямы шуқырдан өрмелеп шығыу; 2. *перен.* зордан қутылыу, зордан шығыу; ~ из затруднений қыйыншылықтан зордан қутылыу.

ВЫКАРАБКИВАТЬСЯ *несов. см. выкарабкаться.*

ВЫКАРМИВАТЬ *несов. см. выкормить.*

ВЫКАТАТЬ *сов. что* үстинен думалатып тегислеу; ~ бельё жууылған кирди үстинен думалатып тегислеу.

ВЫКАТИТЬ *сов. 1. что* думалатып шығару; ~ть бөчку из подвала бочканы подвалдан думалатып шығару; 2. *разг. (выехать)* жылдам шығыу, шыға келиу; из-за угла ~л велосипед бурыштан велосипед жылдам шыға келди.

ВЫКАТИТЬСЯ *сов. 1. домалап түсип кетиу, домалап кетиу*; мяч ~лся на дорогу топ жолға домалап кетти; 2. *разг. (выехать, выехать откуда-л.)* пайда болыу, шығыу; паровоз медленно ~лся из-за поворота айналмадан паровоз әстен шықты.

ВЫКАТЫВАТЬ *1. несов. от выкатать.*

ВЫКАТЫВАТЬ II *несов. см. выкатить.*
ВЫКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. выкатиться.*
ВЫКАЧАТЬ *сов. что, из чего сордырып шығарыу, қалдырмай шығарыу, тартып алыу, тартып шығарыу, тарттырып алыу; ~ воду сууын тартып алыу; ~ въздух хауаны тартып шығарыу.*

ВЫКАЧИВАТЬ *несов. см. выкачать.*
ВЫКАШИВАТЬ *несов. см. выкосить.*
ВЫКИДАТЬ *сов. что, разг. ылақтырып таслау, биримлеп ылақтырыу.*

ВЫКИДЫВАТЬ *несов. см. выкинуть и выкидать.*

ВЫКИДЫШ *м. түсик.*

ВЫКИНУТЬ *сов. 1. см. выбросить; 2. прост. (преждевременно родить) түсириу, бала түсириу; 3. что, разг. (совершить, проделать) оңбағанлық ислеу; ~ номер оңбағанлық ис ислеу; ◇ ~ из головы бастан шығарыу, ойға алмау.*

ВЫКИПАТЬ *несов. см. выкипеть.*
ВЫКИПЕ||ТЬ *сов. қайнап қурыу; вода ~ла суу қайнап қурыды.*

ВЫКИПЯТИТЬ *сов. что, разг. қайнатып алыу; ~ бельё кир кииймди қайнатып алыу.*
ВЫКЛАДКА || **А** *ж. 1. разг. (действие) бастырыу; 2. мн. выкладки (вычисления) есаплау; статистические ~и статистикалық есаплаулар; 3. воен. выкладка (атланыста солдаттың өзи менен алып жүретуғын затлары).*

ВЫКЛАДЫВА||ТЬ *несов. см. выложить; ◇ ~й всё по порядку хәммесин избе-из айта бер.*

ВЫКЛЕВАТЬ *сов. что 1. (вырвать клювом) шоқып алыу, шоқып шығарыу; 2. (склевать всё) шоқып болыу, шоқып жеп болыу.*

ВЫКЛЕВИВАТЬ *несов. см. выклевать.*
ВЫКЛИКАТЬ *несов. кого-что атын атап шақырыу; ~ по списку дизим бойынша атын атап шақырыу.*

ВЫКЛИКНУТЬ *сов. и однокр. см. выкликать.*

ВЫКЛЮЧАТЕЛЬ *м. выключатель.*
ВЫКЛЮЧАТЬ *несов. см. выключить.*
ВЫКЛЮЧАТЬСЯ *несов. см. выключиться.*

ВЫКЛЮЧЕНИЕ *с. шығарыу, сөндириу, өшириу, тоқтатыу; ~ мотора моторды тоқтатыу; ~ тока токты сөндириу.*

ВЫКЛЮЧИТЬ *сов. 1. кого-что (исключить) шығарып жиберіу, шетлетип жиберіу, шығарып таслау; ~ из списка дизимнен шығарып таслау; 2. что тоқтатыу, тоқтатып таслау, иркип қойыу, сөндириу, сөндирип таслау, өширип таслау; ~ свет светти сөндирип таслау; ~ мотор моторды тоқтатып таслау.*

ВЫКЛЮЧИ||ТЬСЯ *сов. тоқталыу, ислемай қалыу, өширилиу, сөндирилиу; свет ~лся свет сөндирилди.*

ВЫКЛЯНЧИВАТЬ *несов. см. выклянчить.*
ВЫКЛЯНЧИТЬ *сов. что, у кого, разг. тиленип алыу, жалбыранып алыу, тилем-секленип алыу; ~ деньги ақшаны тилем-секленип алыу.*

ВЫКОВАТЬ *сов. 1. что соғыу, жасау; ~ подкову таға соғыу; 2. кого-что, перен.*

деретиу, жетилистириу, таярлап шығыу; ~ кадры кадрларды жетилистириу.

ВЫКОВАТЬСЯ *сов. 1. (изготовиться посредством ковки) соғылыу, жасалыу; 2. перен. дерелиу, жетилистирилиу, таярланып шығылыу.*

ВЫКОВЫВАТЬ *несов. см. выковать.*
ВЫКОВЫВАТЬСЯ *несов. см. выковаться.*
ВЫКОВЫРИВАТЬ *несов. см. выковырять и выковырнуть.*

ВЫКОВЫРНУТЬ *сов. и однокр. что геулеп алып тастау, геулеп шығарып тастау.*

ВЫКОВЫРЯТЬ *сов. что, разг. геулеп алыу, геулеп шығарыу.*

ВЫКОЛАЧИВАТЬ *несов. см. выколотить.*

ВЫКОЛАШИВАТЬСЯ *несов. см. выколоситься.*

ВЫКОЛОСИТЬСЯ *сов. масақланыу, баслау, бас шығарыу.*

ВЫКОЛОТИТЬ *сов. что 1. қағып шығарыу, урып шығарыу; ~ гвоздь из доски тахтадан шегени урып шығарыу; 2. (выбить) қағып алыу, қағып тазалау, қағып шығарыу; ~ пыль из ковров гилемлердің шаңын қағып тазалау; 3. перен. разг. (получить с большим трудом) зордан алыу, зордан өндирип алыу.*

ВЫКОЛ||ОТЬ *сов. что, чем тесіу, түртіп тесіу, шоқып алыу, шоқып шығарыу, шаншып алыу; ◇ хоть глаз ~и қап-қараңғы, тас түнек, кезге түртсеңде билмейсең.*

ВЫКОПА||ТЬ *сов. 1. что (вырыть) қазыу, қазып шығыу, қазып ойыу; ~ть колдеп қуйыны қазып шығыу; 2. кого-что қазып алыу, аударып алыу, геулеу, геулеп шығарыу; ~ть клад көмикти қазып алыу; ~ть картофель картошканы аударып алыу; 3. кого-что, перен. разг. (отыскать) тауып алыу, табыу; откуда ты ~л такую книгу? бундай китапты сен қайдан тауып алдың?*

ВЫКОРМИТЬ *сов. кого-что бағыу, бағып өсириу, тойдырыу, тойғызыу, асырау; ~ грудью ребёнка баланы емшек беріп бағыу; ~ телёнка бузауды бағып өсириу.*

ВЫКОРЧЕВАТЬ *сов. что 1. қопарып алыу; ~ пни ағаштың түбирлерин қопарып алыу; 2. перен. (искоренить, уничтожить) жоқ етип жиберіу, құртыу, түп-тамырынан құртыу.*

ВЫКОРЧЕВИВАТЬ *несов. см. выкорчевать.*

ВЫКОСИТЬ *сов. что орып алыу; ~ клевер жонышқаны орып алыу.*

ВЫКРАДЫВАТЬ *несов. см. выкрасть.*

ВЫКРАИВАТЬ *несов. см. выкроить.*

ВЫКРАСИТЬ *сов. кого-что бояп алыу.*

ВЫКРАСИТЬСЯ *сов. 1. боялыу; 2. (выкрасить себе волосы) шашын бояу.*

ВЫКРАСТЬ *сов. кого-что, у кого-чего урлап алыу, урлап алып кетиу.*

ВЫКРАШИВАТЬ *несов. см. выкрасить.*

ВЫКРАШИВАТЬСЯ *несов. см. выкраситься.*

ВЫКРИК *м. қышқырыу, қышқырық, бақырған дауыс.*

ВЫКРИКИВАТЬ *несов. см. выкрикнуть.*

ВЫКРИКНУТЬ сов. кого-что и без доп. қысқырып жиберіу, дауыслап шақырыу, бақырып шақырыу; ~ *чөб-л. ймя бирейдиң* атын бақырып шақырыу.

ВЫКРИСТАЛЛИЗОВАТЬСЯ сов. хим. кристалланыу, кристалл қалыныне енип бөлинип шығыу.

ВЫКРИСТАЛЛИЗОВЫВАТЬСЯ несов. см. **выкристаллизоваться**.

ВЫКРОИТЬ сов. что 1. пишиу; ~ *платье* көйлек пишиу; 2. *перен. разг.* табыу, үнемлеу, аұыстырыу; ~ *средства* қаржы үнемлеу; ~ *время* уақыт табыу.

ВЫКРОЙКА ж. ұлги, пишим; **снять** ~у үлгесін алыу, пишин алыу; **шить по ~е** үлги бойынша тигіу.

ВЫКРОШИТЬ сов. что, разг. майдалау, ууатыу, усақлау, туурау.

ВЫКРОШИТЬСЯ сов. разг. майдаланыу, ууатылыу, усақланыу, тууралыу; кетилиу (*о зубе*).

ВЫКРУТАС ||**Ы** только мн. разг. 1. түрлі хәрекет; **выдѣлывать ногами** ~ы аяқлары менен түрлі хәрекет ислеу; 2. *перен.* хйіле, тасил, мәнерлі сөзлер, астарлы сөзлер (*словесные*); **говорить с ~ами** мәнерлеп сөйлеу.

ВЫКРУТИТЬ сов. что, разг. 1. (*вывинтить*) бурап алыу, таулап алыу; ~ *лампочку* лампочканы таулап алыу; 2. (*выжаты*) сығыу; ~ *мокрое бельѣ* жууылған кирди сығыу.

ВЫКРУТИТЬСЯ сов. 1. (*вывинтиться*) буралып алыныу, тауланып шығыу; 2. *перен.* (*выпутаться*) қутылып шығыу, қутылып кетиу.

ВЫКРУЧИВАТЬ несов. см. **выкрутить**.
ВЫКРУЧИВАТЬСЯ несов. см. **выкрутиться**.

ВЫКУП м. 1. (*действие*) қун төлеу, сатып алыу; 2. (*плата*) қун, өтеу, төлеу.

ВЫКУПАТЬ сов. кого-что, в чём шомылдырыу, суға жууыу, суға түсириу, жууындырыу; ~ *ребѣнка в ванне* баланы ваннада шомылдырыу.

ВЫКУПАТЬ несов. см. **выкупить**.

ВЫКУПАТЬСЯ сов. в чём и без доп. шомылыу, шомылып шығыу, суға түсип шығыу, суға жууыныу.

ВЫКУПИТЬ сов. 1. что (*заложенные вещи*) қайта сатып алыу, қақы төлеп қутқару; 2. *кого* қақы төлеп қутқару, қунын төлеп алыу.

ВЫКУПИТЬ ||**ОЙ** прил. сатып алынатуғын; ~*ые* платекі қайта сатып алынатуғын төлеулер.

ВЫКУРИВАТЬ несов. см. **выкурить**.

ВЫКУРИТЬ сов. 1. что (*докурить*) шегип болыу, шегип тауысыу; ~ *папиросу* папиросты шегип болыу; 2. *кого-что* (*выгнать дымом*) түтінлик пенен шығарыу, түтінлик пенен қууыу; ~ *комаров* пешпени түтінлик пенен шығарыу.

ВЫЛАВЛИВАТЬ несов. см. **выловить**.

ВЫЛАЗКА ||**А** ж. 1. воен. қысқа топшылыс, шығып хұжим етиу (*қамайдан шығып*); 2. *перен.* (*враждебное выступление*) қарсы шығыу, қарсы урыныу; ~ *и врага* душпанның қарсы урыныулары; 3. *спорт.* шығыс,

шығыу; *лыжная* ~а лыжа менен шығыу.

ВЫЛАКАТЬ сов. что жалап ишиу, ишип қойыу, ишип тауысыу (*ишт, пышық, жеминде*).

ВЫЛАМЫВАТЬ несов. см. **выломать**.
ВЫЛЕЖАТЬ сов. разг. жатып шығыу; ~ *месяц в больнице* кеселханада бир ай жатып шығыу.

ВЫЛЕЖАТЬСЯ сов. 1. көбирек жатып дүзелиу; жатып дем алыу; *больному* **необходимо** ~*ться* аұырыуға көбирек жатып дүзелиу керек; 2. (*приобрести необходимые качества*) көп турыу, көп турып санасы жақсыланыу; *табак* ~*лся* темені көп турып сапасы жақсыланды.

ВЫЛЕЖИВАТЬ несов. см. **вылежать**.
ВЫЛЕЖИВАТЬСЯ несов. см. **вылежаться**.

ВЫЛЕЗАТЬ несов. см. **вылезти**.

ВЫЛЕЗТИ, **ВЫЛЕЗТИТЬ** сов. 1. (*ползком*) шығыу, еңбеклеп шығыу, өрмелеп шығыу, зордан шығыу; ~*ти из ямы* шуқырдан өрмелеп шығыу; 2. *разг.* (*показаться наружу*) сыртына шығыу; из *дивана* ~*ли пружины* диванның серпше темирлері сыртына шығып кетипти; 3. (*выпасть*) түлеу, түсін; *волосы* ~*ли* шашлары түсип қалды; ◇ ~*ти из кожи* қанасына сыймау, күшннің барынша тырысыу.

ВЫЛЕПИТЬ сов. кого-что жасап шығарыу, соғып шығарыу, жабыстырып жасау; ~ *бюст бюсты* жасап шығарыу.

ВЫЛЕПЛЯТЬ несов. см. **вылепить**.

ВЫЛЕТ м. ушып шығыу, ушыу, ушып кетиу; ~ *самолѣта с аэродрома* аэродромнан самолёттың ушып кетиуі.

ВЫЛЕТАТЬ несов. см. **вылететь**.

ВЫЛЕТЕТИТЬ сов. 1. (*улететь*) ушып шығыу, ушып турыу, ушып кетиу, ушыу; 2. *перен.* (*стремительно выбежать, выехать*) жууырып шығыу, бирден пайда болыу, атлығып шығыу; 3. *разг.* (*выпасть*) түсип қалуы, ушып кетиу; из *книги* ~*л листок* китаптың бир бети ушып кетти; 4. *прост.* (*быть выгнанным*) қууылыу, шығарылыу, шығарылып тасланыу, босатылыу, босатылып тасланыу; ~*ть с работы* жұмыстан қууылыу; ◇ ~*ть из головы* естен шығып кетиу; ~*ть в трубу* жыйнап тергенінен айырылыу.

ВЫЛЕЧИВАТЬ несов. см. **вылечить**.

ВЫЛЕЧИВАТЬСЯ несов. см. **вылечиться**.

ВЫЛЕЧИТЬ сов. кого-что, чем емлеу, жазыу, сауалтыу, емлеп жазыу, емлеп сауалтыу.

ВЫЛЕЧИТЬСЯ сов. чем и без доп. емленіу, емленіп жазылыу, емленіп сауалтыу.

ВЫЛИВАТЬ несов. см. **вылить**.

ВЫЛИВАТЬСЯ несов. см. **вылиться**.

ВЫЛИЗАТЬ сов. кого-что жалап тауысыу, жалау.

ВЫЛИЗИВАТЬ несов. см. **вылизать**.

ВЫЛИНЯТЬ сов. 1. (*поблѣкнуть*) оңып кетиу, оңыу; 2. (*о животных, птицах*) түлеу.

ВЫЛИТЫЙ 1. *прич. от вылить*; 2. *прил. разг.* (*очень похожий*) уқсаған, мурнынан түскендей, қуыш қойгандай, дәл

өзи; мой брат — ~ отёц мениң ағам әкемиң дәл өзи.

ВЫЛИТЪ *сов. что, из чего* 1. төгиу, төгип таслау; 2. (изготовить литьём) қуыйу; статуя ~а из бронзы статуя қоладан қуылған.

ВЫЛИТЪСЯ *сов. 1. из чего и без доп. (вытечь)* төгилиу; 2. во что, перен. айланыу, айланып кетиу; протёст ~лся в большую демонстрацию наразылық үлкен демонстрацияға айланып кетти.

ВЫЛОВИТЬ *сов. кого-что* 1. ушлау, тутуу, ушлап алыу, аулап алыу; ~ бревно из воды берене ағашты суудан тутып алыу; 2. (переловить) ушлап болыу, ушлап тауысыу, ушлап тамамлау, қалдырмай тутуу; ~ всю рыбу в пруду ҳауыздеги барлық балықты ушлап болыу.

ВЫЛОЖИТЬ *сов. 1. кого-что (вынуть)* шығару, шығарып қойу; ~ вещи из чемодана чемоданнан затларды шығарып қойу; 2. что, перен. разг. (высказать) айтыу, айтып беріу, анығын айтыу, хәммесин айтыу; ~ всю правду барлық ҳақыйқатты айтып беріу; 3. что, чем (покрыть) төсеу; ~ мостовую бульжником көшеге тас төсеу.

ВЫЛОМАТЬ *сов. что* сындырыу, қопарыу, бузып алыу; ~ дверь есикти қопарып алыу.

ВЫЛОЩЕННЫЙ 1. прич. от вылощить; 2. прил. перен. (щеголеватый) сырты жылтыраған.

ВЫЛОЩИТЬ *сов. 1. что (навести блеск)* жалтыратыу; 2. кого, перен. (придаться внешний лоск) сыртын жылтыратыу.

ВЫЛУДИТЬ *сов. что* қалайылау, дәнекерлеу; ~ медную посуду мыс ыдысты қалайылау.

ВЫЛУПИТЬ *сов. что, прост.:* ~ глаза кези бақырайып қарап қалуу.

ВЫЛУПИТЬСЯ *сов. (о птенцах)* жарып шығуу.

ВЫЛУПЛИВАТЬСЯ *несов. см. вылупить-ся.*

ВЫЛУПЛЯТЬСЯ *несов. см. вылупиться.*

ВЫЛУЩИВАТЬ *несов. см. вылощить.*

ВЫЛУЩИТЬ *сов. что 1. (очистить от шелухи)* қабығын алыу, қауағын тазалау, қабығын аршыу; 2. мед. (опухоль, кость и т. п.) кесип таслау, сылып таслау.

ВЫМАЗАТЬ *сов. 1. что, чем (обмазать, покрыть чем-л.)* жағыу, сүртіу; 2. кого-что, чем, разг. ыласлау, ыласлап таслау, былғау, кирлетип таслау, патаслау.

ВЫМАЗАТЬСЯ *сов. чем и без доп.* былғану, кирленіу, патасланыу.

ВЫМАЛИВАТЬ *несов. см. вымолить.*

ВЫМАНИВАТЬ *несов. см. выманить.*

ВЫМАНИТЬ *сов. 1. что* алдап алыу, хйиле менен алыу; ~ деньги хйиле менен ақшасын алыу; ~ обещание алдап уәдесин алыу; 2. кого-что (заставить выйти) алдап шығару, хйиле менен шығару; ~ врага из засады душпанды жасырынған жеринен алдап шығару.

ВЫМАРАТЬ *сов. разг. 1. кого-что (выпачкать)* былғап таслау, ыласлап таслау, былғау, ыласлау, патаслау; ~ руки в краске

қолларды бояуға ыласлап таслау; 2. что (защеркнуть) өшириу, сызып таслау; ~ строку бир қатарын өшириу.

ВЫМАТЫВАТЬ *несов. см. вымотать.*

ВЫМАТЫВАТЬСЯ *несов. см. вымотать-ся.*

ВЫМАЧИВАТЬ *несов. см. вымочить.*

ВЫМАЧИВАТЬСЯ *несов. см. вымочить-ся.*

ВЫМЕНИВАТЬ *несов. см. выменять.*

ВЫМЕНИТЬ *сов. кого-что, на кого-что* алмаслау, алмастырып алыу, аумастырып алыу.

ВЫМЕРЕТЬ *сов. 1. қырылып қалуу, жоқ болыу, өлип сан болыу, қырылып питуу; 2. что вид животных ~ хайуанның бул түри қырылып питти; 3. перен. (обезлюдеть, опустеть) қуурап қалуу, елсиз бо-сап қалуу, адамсыз қалуу; город словно ~*

қала адамсыз қалғандай.

ВЫМЕРЗАТЬ *несов. см. вымерзнуть.*

ВЫМЕРЗАНУТЬ *сов. сууық урып кетиу, өлип қалуу; сад ~ бағды сууық урып кетти.*

ВЫМЕРИТЬ *сов. что, чем* өлшеу, өлшеп шығыу.

ВЫМЕРЯТЬ *несов. см. вымерить.*

ВЫМЕСИТЬ *сов. что* ийлеу; ~ тесто қамыр ийлеу.

ВЫМЕСТИ *сов. что, чем* сыпырыу, сыпырып қойу, сыпырып таслау; ~ мусор патаслықты сыпырып таслау.

ВЫМЕСТИТЬ *сов. что, на ком* өш алыу, ашыу алыу, кек алыу; ~ злобу на ком-либо бирейден ашығын алыу.

ВЫМЕТАТЬ *сов. что (петли)* торлау.

ВЫМЕТАТЬ *несов. см. вымести.*

ВЫМЕТЫВАТЬ *несов. см. выметать.*

ВЫМЁШИВАТЬ *несов. см. вымесить.*

ВЫМЕЩАТЬ *несов. см. выместить.*

ВЫМИРАТЬ *несов. см. вымереть.*

ВЫМОГАТЕЛЬ *м. қорқытып алыушы, зорлап алыушы.*

ВЫМОГАТЕЛЬНИЦА *женск. от вымогатель.*

ВЫМОГАТЕЛЬСТВО *с. қорқытып алыу-шылық, зорлап алыушылық.*

ВЫМОГАТЬ *сов. что, у кого* қорқытып алыу, зорлап алыу.

ВЫМОЙНА *ж. сай, жыра.*

ВЫМОКАТЬ *несов. см. вымокнуть.*

ВЫМОКНУТЬ *сов. 1. (промокнуть)* суу өтип кетуу, ҳөлленип қалуу; ~нуть до нитки жети жүрегіне дейин суу өтиу; 2. жибиу, былжырап кетуу; селёдка ~ла селёдка былжырап кетти; 3. (погибнуть) порсып набыт болыу; хлеб на полях ~

даладағы гәлле ызғардан порсып набыт болды.

ВЫМОЛАЧИВАТЬ *несов. см. вымолотить.*

ВЫМОЛВИТЬ *сов. что и без доп. сөз айтыу, сөз қосыу, үндеу; не ~ ни слова бир сөзде қоспау, аузын ашпау.*

ВЫМОЛИТЬ *сов. что, чего* жалынып со-рау, тиленип сорап алыу, тилениу; ~ прощение жалынып кеширип сорау.

ВЫМОЛОТ *м. с.-х. 1. (действие) түйек айдау, қырманлау; 2. қырман, қызыл; большой ~ үлкен қырман.*

ВЫМОЛОТИТЬ *сов.* что түйек айдау, қырманлау; ~ пшеницу бийдайды түйеклеу, бийдайды қырманлау.

ВЫМОРАЖИВАТЬ *несов. см. выморозить.*
ВЫМОРИТЬ *сов.* кого қуртыу, қырыу, уулап қырыу, аштан қырыу.

ВЫМОРОЗИТЬ *сов.* 1. что (*выстудить*) тондырыу, тондырып алыу, музлатып жиберіу; ~ помещёние жайды музлатып жиберіу; 2. кого (*истребить морозом*) тоңдырып өлтириу, тондырып жоқ қылыу.

ВЫМОРОЧНЫЙ *прил. юр.* ийесіз қалған; ~е ое імүнество ийесіз қалған мүлік.

ВЫМОСТИТЬ *сов.* что, чем тас төсеу; ~ дорогу жолға тас төсеу.

ВЫМОТАТЬ *сов.* кого-что, разг. (*изнурить*) диңкеси кетиу, диңкесин қуртыу, күшин жумсау, күшин алыу; ~ все силы барлық күшин алыу; ◇ ~ дұшу әбден диңкесин қурты алыу.

ВЫМОТАТЬСЯ *сов. разг.* диңкеси кетиу, диңкеси қуртыу, күши кетиу.

ВЫМОЧИТЬ *сов.* 1. кого-что (*промочить*) сууға салыу, ызғарлау; 2. что жибитиу; ~ солёную рыбу дузлы балықты жибитиу.

ВЫМОЧИТЬСЯ *сов. разг. см. вымокнуть* 1.

ВЫМПЕЛ *м.* выпел (1. мор. корабльдің қайсы елге тийисли екенлиги хаққын дағы белги, флаг; 2. ав. самолёттан футлярға салынып тасланатуғын түрли газеталар хәм жаңалық хабарлар).

ВЫМУЧЕННЫЙ 1. *прич. от вымучить;* 2. *прил.* шаршаған, қыйналған, азапланған; ~ая улыбка қыйналып шыққан күлм-сирегенлик.

ВЫМУЧИВАТЬ *несов. см. вымучить.*

ВЫМУЧИТЬ *сов.* что қыйналып шығарыу, азапланып ислеу.

ВЫМУШТРОВАТЬ *сов.* кого-что азапқа салып үйретіу, қатты тәртинке үйретіу.

ВЫМЫВАНИЕ *с.* шайыу; ~ солёй из почвы жердин шорын суу менен шайыу.

ВЫМЫВАТЬ *несов. см. вымыть.*

ВЫМЫСЕЛ *м.* қыял (*фантазия*); өтирик ой, надурис пикир, ойдан шығарылған (*ложь*).

ВЫМЫТЬ *сов.* 1. кого-что, чем жууыу, жууып тазалау; 2. что (*сделать вымоину*) ойып кетиу, жыралап кетиу.

ВЫМЫТЬСЯ *сов. чем и без доп.* жууыныу, жууынып тазаланыу.

ВЫМЫШЛЕННЫЙ *прил.* өтирик, болмаған, жалған, ядтан шығарылған; ~ая история болмаған уақы; под ~ым йменем өтирик ат пенен.

ВЫМЫШЛЯТЬ *несов.* что өтирик айтыу, жалған айтыу, ядтан шығарыу.

ВЫМЯ *с.* желин.

ВЫНАШИВАТЬ *несов. см. выносить.*

ВЫНАШИВАТЬСЯ *несов. см. выносить-ся.*

ВЫНЕСЕНИЕ *с.* шығарыу, сыртына шығарыу; ~ числā за скобки *мат.* санды скобкаңыз сыртына шығарыу; ~ приговора хүким шығарыу.

ВЫНЕСИТИ *сов.* 1. кого-что шығарыу, шығарып тастау, көтерип шығарыу, сыртқа шығарыу, шығарып таслау; ~ти мебель

из комнаты өжиреден мебельды шығарыу; ~ти рāненого с поля бōя жарадарды сауаш болып атырған жерден көтерип шығарыу; 2. что, *перен.* қойыу, усыныу, талқылауға қойыу; ~ти решение комиссии на общее собрāние комиссияның усынысын жалпы жыйналыстың талқылауына қойыу; 3. что, кому, *перен.* шығарыу; ~ти решение қарар шығарыу; ~ти приговор хүким шығарыу; 4. что, *перен.* басынан өткеріу, басынан кешириу; шыдау, шыдам беріу (*выдержатъ*); ~ти горе қайғыны басынан кешириу; ~ти сильную боль қатты ауырыуға шыдам беріу; 5. что (*умчать, вывезти*) алып жөнөу, алып қашыу, алып кетиу, шыға келиу, бирден шығыу; лōшади ~ли сāни на поляну атлар шананы далаға қарай алып қашып кетти; 6. что (*излечь, получить*) алыу; ~ти хорōшее впечатление жақсы тәсир алыу; ◇ ~ти за скобки *мат.* скобкадан сыртқа шығарыу; ~ти замечāния на поля ескертиулерди қағаздың ашық шетине шығарыу; ~ти на своих плечāх барлық ауырманлықты өзи көтеріу.

ВЫНЕСИТИСЬ *сов.* ала жөнелиу, ала қашыу, шыға келиу, бирден шығыу; из-за угла ~ся мотоцикл жайдың мүйешинен мотоцикл шыға келди.

ВЫНИМАТЬ *несов. см. вынуть.*

ВЫНИМАТЬСЯ *несов.* шығыу, алыныу, ашылыу, шығарып алыу; этот йчик столā не ~ется столдың бул қутысы алынбайды.

ВЫНОС *м.* 1. (*действие*) көтеріу (*иш-нен*); 2. (*тела покойника*) жерлеу ұшын алып шығыу.

ВЫНОСИТЬ *сов.* 1. кого, разг. (*ребѣнка*) бала көтеріу (*жақтына дейин*); 2. что, *перен.* (*обдумать*) тыянақлы ойлау, әбден ойлау, тийкарынан ойлау; ~ идѣю идеяны тийкарынан ойлап жүриу.

ВЫНОСИТЬ *несов.* 1. см. вынести; 2. что (*выдерживать*) шыдам беріу, шыдау; хорошō ~ жару ыссылыққа шыдау; ◇ не ~кого-л. бирѣуди жек көриу; не ~сōра из избѣ айтылған сөзди үйден шығармау.

ВЫНОСИТИТЬСЯ *сов.* тозыу, тозып қалуы; подклāдка совсѣм ~лась астар дым тозып қалды.

ВЫНОСИТЬСЯ *несов. см. вынести-ся.*

ВЫНОСКА *ж.* 1. (*действие*) шығарыу, алып шығыу; 2. (*сноска*) ескертиу.

ВЫНОСЛИВОСТЬ *ж.* шыдамдылық, бекемдиллик.

ВЫНОСЛИВЫЙ *прил.* шыдамлы, бекем.

ВЫНУДИТЬ *сов.* 1. кого-что, к чему (*принудить*) мәжбүрлеу, мәжбүр етиу, зорлау; ~ противника отступить душпанды кейин шегиниуге мәжбүр етиу; 2. что, чего (*добиться принуждением*) мәжбүрлеу, зорлап айтырыу, зорлап билип алыу; ~ согласие на что-л. бир нәрсеге келисим беріуге мәжбүрлеу.

ВЫНУЖДАТЬ *несов. см. вынудить.*

ВЫНУЖДЕННЫЙ 1. *прич. от вынудить;* 2. *прил.* илажсыз, мәжбүрий, илажсыздан болған; ~ое молчāние илажсыздан болған тымтырыслық; ~ая посадка илажсыз түсиу (*самолѣт туўралы*).

ВЫНУТЬ *сов. кого-что, из чего* шығару, шығарып алыу, сууырып алыу, ишинен алыу; ~ пенал из сумки пеналды сумкадан алыу; ~ грунт топырақты шығару; ~ занобу тикенди сууырып алыу.

ВЫНЫРИВАТЬ *несов. см. вынырнуть.*

ВЫНЫРНУТЬ *тов. из чего и без доп. 1. (из воды) сүңгип шығыу, шүмпип шығыу; 2. перен. разг. (неожиданно появиться) бирден пайда болуу, қөпелімде пайда болуу; из темноты ~ла фигура пешехода қөпелімде қараңғыда паяда киятырған адамның сүлдері пайда болды.*

ВЫНЯНЧИВАТЬ *несов. см. вынянчить.*

ВЫНЯНЧИТЬ *сов. кого* тәрбиялау, тәрбиялап өсириу, әлпешлеп өсириу, тәрбиялап жетистириу.

ВЫПАД *м. 1. спорт. умтылыу, алға умтылыу (аяқты алға яки артқа шығарып, денениң айырлығын салыу); 2. перен. (враждебное выступление) қарсы шығыу, душпанлық хәрекет ислеу; ~ы агрессоров агрессорлардың душпанлық хәрекетлери.*

ВЫПАДАТЬ *несов. см. выпасть.*

ВЫПАДЕНИЕ *с. 1. (действие) түсиу, түсип қалыу; ~ волбө шаштың түсиуі; 2. (осадков) түсиу, жауыу; 3. мед. шығыу; ~ прямой кишки тоқ ишектің шығыуы.*

ВЫПАИВАТЬ *несов. см. выпойть.*

ВЫПАЛИВАТЬ *несов. см. выпалить.*

ВЫПАЛИТЬ *сов. разг. 1. (выстрелить) атып салыу, беріп салыу; 2. что и без доп., перен. (быстро сказать) айтып салыу, қойып салыу.*

ВЫПАЛЫВАТЬ *несов. см. выполоть.*

ВЫПАРИВАНИЕ *с. пуулау, пуу беріу, парда тутуу.*

ВЫПАРИВАТЬ *несов. см. выпарить.*

ВЫПАРИТЬ *сов. что 1. (очистить паром) пуудың жәрдеми менен тазалау, пууға қойыу, пууға тутуу; ~ бөчку бөчкуны пууға тутуу; 2. (удалить влагу) сууды пууға айландыруу, пууын шығару; ~ раствор еритиндинің пууын шығару.*

ВЫПАРИВАТЬ *несов. см. выпороть 1.*

ВЫПАС *м. 1. (действие) бағыу; ~ скотá малларды бағыу; 2. (пастбище) өрис, жайлау.*

ВЫПАСТИ *сов. кого-что* бағыу; ~ жеребят қулыларды бағыу.

ВЫПАСТЬ *тов. 1. из чего (упасть) түсиу, түсип кетиу; трубка ~ла из рук трубка қолдан түсип кетти; 2. (об осадках) жауыу, түсиу; ~л снег қар жауды; 3. кому-чему (достаться) болыу, ушырау, келиу, мясар болыу, тийиу; мне ~ла честь познакомиться с ним оның менен танасыу хұрметине мен мясар болдым; ему ~ло счастье ол бахытқа ушырады; ~сть на долю басынан өтиу, үлесине тийиу; 4. (случиться, сказаться) болыу, болып келиу; день ~л тяжёлый күн ауыр болып келди.*

ВЫПАЧКАТЬ *сов. кого-что* патаслау, ыласлау, ылас етиу.

ВЫПАЧКАТЬСЯ *сов. чем, в чём и без доп.* патасланыу, патасланып қалыу, ыласланыу, былғанып қалыу; ~ чернилами сыя жағылып қалыу.

ВЫПЕКАТЬ *несов. см. выпечь.*

ВЫПЕКАТЬСЯ *несов. см. выпечься.*

ВЫПЕРИЕТЬ *сов. кого-что, разг.* қысып шығару; льдом ~ло баржу баржаны муз қысып жоқарыға шығарды.

ВЫПЕСТОВАТЬ *сов. кого-что, уст.* әлпешлеп өсириу, әлпешлеп тәрбиялау, тәрбиялап жетистириу.

ВЫПЕЧКА *жс.* қатырыу, жабыу, писириу; ~ хлеба нан жабыу.

ВЫПЕЧКА *жс.* қатырыу, жабыу, писириу; ~ хлеба нан жабыу.

ВЫПЕЧКА *жс.* қатырыу, жабыу, писириу; ~ хлеба нан жабыу.

ВЫПИВАТЬ *несов. 1. см. выпить; 2. разг. (иметь склонность к спиртным напиткам) ишиушиликти тәуир керіу.*

ВЫПИВКА *ж. разг. 1. (пирюшка, попойка) аса ишиушлик; 2. собир. ишкилик (вино).*

ВЫПИЛИВАНИЕ *с. 1. (отверстий) жарғылау, пышқы менен ойыу; 2. (изготовление) пышқы менен қырқып таярлау, пышқы менен ислеу.*

ВЫПИЛИВАТЬ *несов. см. выпилить.*

ВЫПИЛИТЬ *сов. что 1. жарғылау, пышқы менен ойыу; ~ отверстие в двери қапыға пышқы менен тесик ойыу; 2. (изготовить) пышқы менен қырқып таярлау, пышқы менен ислеу; ~ раму пышқы менен рама ислеу.*

ВЫПИРАТЬ *тов. 1. см. выпереть; 2. разг. (выдаваться вперёд) сыртқа шығып туруу, алға шығып туруу, дүңкийип туруу; у него живёт ~ет оның қарны томпақшып алға шығып тур.*

ВЫПИСАТЬ *сов. 1. что, из чего* көширип жазыу, көшириу, жазып қойыу; ~ из книги нужные цитаты китаптан керекли цитаталарды көширип жазыу; 2. *кого-что* анық жазыу, асықпай жазыу; *тщательно* ~ каждую букву хәр хәрипти асықпай жазыу; 3. *что (оформить документ)* жазып беріу; ~ счёт счёт жазып беріу; 4. *что* жазылыу, жазылып алдыруу; ~ газету газетаға жазылыу; 5. *кого-что (исключить)* шығарып алыу, шығару; ~ кого-л. из больницы *бирейди* кеселханадан шығарып алыу; 6. *кого-что (вызвать письмом)* шақыртып алыу, шақыртуу; ~ к себе семью семьясын шақыртып алыу.

ВЫПИСАТЬСЯ *сов. шығыу; ~ из больницы* кеселханадан шығыу.

ВЫПИСКА *жс. 1. жазыу, жазып алыу, көширип алыу, шығару, шығарып алыу; ~а цитат* цитатаны көширип жазыу; 2. *(оформление документа)* жазыу, жазып беріу; ~а квитанции квитанция жазыу; 3. *(документ)* көширме; ~а из приказа буйрықтан көширме; 4. *жаздырып алыу; ~а газет* газеталар жаздырып алыу; 5. *шығару, шығарып алыу; больной назначен к ~е* из больницы бийтап кеселханадан шығаруға уйғарылды.

ВЫПИСЫВАТЬ *несов. см. выписать.*
ВЫПИСЫВАТЬСЯ *несов. см. выписаться.*
ВЫПИСЬ *ж. уст.* көшірме; **нотариальная** ~ нотариальдық көшірме.

ВЫПИТЬ *сов. 1. что, чего* ишиу, ишип қойыу, ишип жиберіу; ~ *молока* сүт ишиу; ~ *лекарство* дери ишиу; ~ *залпом* бирден ишип жиберіу; *2. что, чего и без доп. (спиртного)* ишкилик ишиу, ишиу; ~ *лишнего* артығырақ ишиу.

ВЫПИХИВАТЬ *несов. см. выпихнуть.*
ВЫПИХНУТЬ *сов. кого-что, разг.* ийтерип шығарыу, түртіп шығарыу.

ВЫПЛАВИТЬ *сов. что* еритіу, еритип шығарыу; ~ *сталь* полат еритіу.

ВЫПЛАВКА *ж. 1. (действие)* еритіу, еритип шығарыу; ~ *чугуна* шойин еритіу; *2. (количество выплавленного)* еритилгени, еритилип шығарылғаны; *сүточная* ~ бір сутқада еритилгени.

ВЫПЛАВЛЯТЬ *несов. см. выплавить.*

ВЫПЛАКАТЬ *сов. 1. что (излить в слезах)* жылап шерин тарқатыу, көп жылау; ~ *свое горе* өзиниң қайғысын айтып жылау; *2. что, у кого (вымоливть)* жалынып алыу, жылап алыу, жылап жалбарынып алыу; ~ *прошение* жылап жалбарынып кешірім алыу; ♠ ~ *все глаза* оғада көп жылау, ұзақ ұақыт жылау.

ВЫПЛАКАТЬСЯ *сов.* жылап шерин тарқатыу, көп жылау.

ВЫПЛАТА *ж.* төлеу, беріу.

ВЫПЛАТИТЬ *сов. что* төлеу, төлеп болыу, беріу; ~ *заработную плату* хызмет хақыны беріу, айлык беріу; ~ *долги* қарызларды төлеп болыу.

ВЫПЛАЧИВАТЬ *несов. см. выплачивать.*

ВЫПЛЕВЫВАТЬ *несов. см. выплюнуть.*

ВЫПЛЁСКИВАТЬ *несов. см. выплеснуть.*
ВЫПЛЁСКИВАТЬСЯ *несов. см. выплеснуться.*

ВЫПЛЕСНУТЬ *сов. и однокр. что, из чего* шайқап төгіу, шайқап төгіп жиберіу.

ВЫПЛЕСНУТЬСЯ *сов. и однокр. из чего* шайқалып төгіліп кетіу.

ВЫПЛЕСТИ *сов. 1. что, из чего* тарқатып алыу, жаздырып алыу; ~ *ленту из косы* шаштағы лентаны тарқатып алыу; *2. что (изготовить)* тоқыу, тоқып шығарыу; ~ *корзину* корзина тоқып шығарыу.

ВЫПЛЕТАТЬ *несов. см. выплести.*

ВЫПЛЫВАТЬ *несов. см. выплыть.*

ВЫПЛЫИТЬ *сов. 1. (всплыть)* бетке шығыу, жүзине қалқып шығыу, жүзип суу бетине шығыу, қалқыу; *2. из-за чего (появиться)* пайда болыу, шығыу; *лодка* ~ла *из-за ботрова* атаудың арғы жағынан бір кеме пайда болды; *3. из-за чего, перен.* жүзип шыныу, қалқып шығыу; *из-за туч* ~ла *луна* бултың аржағынан ай қалқып шықты; *4. перен. разг. (обнаружиться)* келип шығыу, тууыу; ~л *ряд вопросов* бір қатар мәселелер тууды.

ВЫПЛЮНУТЬ *сов. что* түкиріу, түкнрип таслау.

ВЫПЛЯСЫВАТЬ *несов. что и без доп., разг.* бийлеу, аяқ ойын ойнау.

ВЫПОИТЬ *сов. кого-что* суғарыу,

қандырып суғарыу; ~ *телёнка* бузауды қандырып суғарыу.

ВЫПОЛАСКИВАТЬ *несов. см. выполоскать.*

ВЫПОЛЗАТЬ *несов. см. выползти.*
ВЫПОЛЗТИ *сов. из чего и без доп.* өрмелеп шығыу, еңбеклеп шығыу, жылысып шығыу.

ВЫПОЛНЕНИЕ *с.* орынлау, орынлап шығыу, толтырыу, бежеріу; ~ *плана* планды толтырыу; ~ *решения* қарарды орынлау.

ВЫПОЛНИИМЫЙ *прил.* орынлауға мүмкиншилигі бар, орынлауға болатын, орынланатуғын, бежерилетуғын; ~ *ое задание* орынлауға болатуғын тапсырма.

ВЫПОЛНИИТЬ *сов. что 1.* орынлау, орынлап шығыу, толтырыу, бежеріу; ~ *ить работу* жұмысты орынлау; ~ *ить план* планды толтырыу; ~ *ить приказание* буйрықты орынлау; ~ *ить обещание* берген сөзин орынлау; ~ *ить свой долг* өз міндетин орынлау; *2. (воспроизвести)* ислеу, ислеп шығарыу; *копия* ~ена *хорошим художником* копия жақсы сүүретші тәрепнен исленген.

ВЫПОЛНЯТЬ *несов. см. выполнять;* ~ *своей обязанности* өзиниң ұазыйпаларын орынлау.

ВЫПОЛНЯТЬСЯ *несов.* орынлануы.

ВЫПОЛОСКАТЬ *сов. что* шайыу, шайып таслау, шайып алыу; ~ *бельё* жууған кирди сууға шайып алыу; ~ *рот* ауызды шайыу.

ВЫПОЛОТЬ *сов. что* отау, отап шығыу, отап таслау, отағын алыу; ~ *огород* огородты отап шығыу.

ВЫПОРОТЬ I *сов. что* сөгіу, сөтіп алыу; ~ *воротник* жағаны сөтіп алыу.

ВЫПОРОТЬ II *сов. кого, разг. (высечь)* сабау, урыу.

ВЫПОРХНУИТЬ *сов. 1.* ушып кетіу, пыр етіу; *птица* ~ла *из клетки* құс тордан пыр етіп ушып кетті; *2. перен. разг. (быстро, легко выбежать)* жууырып шығыу.

ВЫПОТРОШИТЬ *сов. кого-что* ишин алып тазалау, ишек-қарнын тазалау.

ВЫПРАВИТЬ I *сов. что 1. (выпрямить)* дүзетіу, дүзелиу, туұрылау; ~ *согнувшийся гвоздь* ийілген мыйықты дүзетіу; *2. (наладить)* дүзетіу, дүзетип жиберіу, илестіріу, жөнлеу, дұрыслау, оңлау; ~ *положение* жағдайды дүзеу; *3. (внести исправления)* дүзетіу, дүзетіулер киргизіу, қайта дүзетіп шығыу; ~ *рукопись* қол жазбаны қайта дүзетіп шығыу.

ВЫПРАВИТЬ II *сов. что (доставить, получить)* алыу, бежеріу, туұрылау (*документти, билетти жәм т. б.*).

ВЫПРАВИИТЬСЯ *сов. 1. (выпрямиться)* туұрылануу, дүзіуленіу; *дерево* ~лось *терек* дүзіу өсті; *2. разг.* дүзелиу, илесіу, жөнленіу, дұрыслануу, оңалуу; *отстающий ученик* ~лся *арта* қалуышы оқуышы илесіп кетті; *положение* ~лось *жагдай* оңалды.

ВЫПРАВКА I *ж. (осанка)* қадди бойы, дене тутыу; *военная* ~ қадди бойын әскерше тутыу.

ВЫПРАВКА II ж. разг. (документов, билетов и т. п.) алыу, бежеріу, туурылау.

ВЫПРАВЛЯТЬ I несов. см. выправить I.
ВЫПРАВЛЯТЬ II несов. см. выправить II.
ВЫПРАВЛЯТЬСЯ несов. см. выправиться.

ВЫПРАШИВАТЬ несов. см. выпросить.
ВЫПРОВАЖИВАТЬ несов. см. выпроводить.

ВЫПРОВОДИТЬ сов. кого-что, разг. шығарып жиберіу, қууып жиберіу.

ВЫПРОСИТЬ сов. кого-что, чего, у кого-чего сорап алыу, өтинип алыу, жалынып сорап алыу; ~ денег ақша сорап алыу.

ВЫПРЫГИВАТЬ несов. см. выпрыгнуть.

ВЫПРЫГНУТЬ сов. секирип түсіу, секирип шығуу, секириу, ғарғып түсіу; ~ в окно терезеден секирип түсіу.

ВЫПРЯГАТЬ несов. см. выпрячь.

ВЫПРЯМИТЕЛЬ м. эл. выпрямитель (ауыспалы токты турақды токқа айландыратуғын эсбип).

ВЫПРЯМИТЬ сов. что дүзетіу, туурылау, тикейтіу, жазыу, тегіслеу; ~ прб-волоку сымды дүзетіу, сымды жазыу; ~ спину арқасын жазыу; ◇ ~ ток эл. токты өзгертіу.

ВЫПРЯМИТЬСЯ сов. дүзіуленіу, туурыланыу, тикейіу, тегісленіу.

ВЫПРЯМЛЕНИЕ с. дүзелиу, дүзіуленіу, туурыланыу, тегісленіу.

ВЫПРЯМЛЯТЬ несов. см. выпрямить.

ВЫПРЯМЛЯТЬСЯ несов. см. выпрямиться.

ВЫПРЯЧЬ сов. кого-что тууарыу, тууарып тастау.

ВЫПУКЛО нареч. анық, айқын; в романе ~ даны портреты гербов романда геройлардың портретлери анық берілген.

ВЫПУКЛО-ВОГНУТЫЙ прил. деңкили-ойық; ~ое стекло деңкили-ойық айға.

ВЫПУКЛОСТЬ ж. 1. (возвышение) дең, деңлик; 2. перен. (отчётливость) анықлық, айқынлық; ~ художественного образа көркем образдың анықлығы.

ВЫПУКЛЫЙ прил. 1. (выгнутый) бир жағы томпақ, бир жағы деңки, бир жағы дең; ~ые стёкла бир жағы томпақ айналар; 2. (выступающий вперед) деңки; деңкиген (о носе); тасырайған, адырайған (о глазах); бажырайған (о буквах); ~ый лоб деңки маңлай; 3. перен. (отчётливый) анық, айқын; ~ое изображение анық сүуретленіу.

ВЫПУСК м. 1. (действие) шығарыу, шығарылыу; ~ продукция өнім шығарыу; специальный ~ газеты газетаның арнаулы түрде шығарылыуы; ~ издания в свет баспаның жарыққа шығуы; 2. (из учебного заведения) питкеріушілер, питиріушілер, оқуыды тамамлаушылар, мектепти питкеріушілер; в этом году большой ~ быйлығы жылы питкеріушілер көп; 3. (сокращение, пропуск) түсірилип қалынған жер, қысқартылып алынған жер, қалдырылған жер; пьеса ыла с ~ами пьеса қысқартылып алынып ойналды; 4. (часть) бөлек, басылыу; кнйга издаётся отдель-

ными ~ами китап бөлек-бөлек болып басылып шығады.

ВЫПУСКАТЬ несов. см. выпустить.

ВЫПУСКАЮЩИЙ 1. прич. от выпуска́ть; 2. в знач. сущ. м. выпускающий қарап шығарыушы (журналдың, китаптың ямаса газетаның дурыс басылыуын бақлаушы баспа сөз хызметкері).

ВЫПУСКНИК м. питкеріуші, питиріуші, тамамлаушы.

ВЫПУСКНИЦА женск. от выпускник.

ВЫПУСКНИЮЙ прил. 1. (служащий для выпуска чего-л.) сыртқа шығаратуғын; ~ая труба сыртқа шығаратуғын труба; 2. питкеріп шығуу, питкеріуші, тамамлаушы; ~ой экзамен питкеріп шығуу экзамені; ~ой класс питкеріуші класс; ~ой вечер питкеріушілер кешесі.

ВЫПУСТИТЬ сов. 1. кого-что босатыу, жиберіу, шығарып жиберіу; ~ детей погулять балаларды ойнауға жиберіу; ~ птицу из клетки қусты тордан шығарып жиберіу; 2. что (уронить) түсіриу, түсірип жиберіу, түсірип алыу; ~ чашку из рук чашканы қолдан түсірип жиберіу; 3. что (пустить в обращение) шығарыу, ислеп шығарыу; ~ хорошие товары жақсы товарлар ислеп шығарыу; 4. кого-что (издать, опубликовать) шығарыу, жарыялау; ~ книгу китап шығарыу; 5. кого-что (подготовить) таярлап шығарыу, питкертип шығарыу; ~ из института институттан оқытушыларды таярлап шығарыу; 6. что, из чего (исключить) шығарып таслау, түсірип қалдырыу; ~ главу из романа романның бир бабын түсірип қалдырыу; 7. что (увеличить в длину или в ширину) ұзайтыу, созыу, түсіриу, кеңейтіу; ~ рукава жеңди ұзайтыу; 8. что шығарыу, түсірип жиберіу, жаздырып жиберіу; ~ когти тырнағын жаздырып жиберіу; ~ жало тумсығын шығарып алыу; ◇ ~ снаряд снаряд атыу; ~ из виду естен шығарыу, ұмытып кетуі.

ВЫПУТАТЬ сов. кого-что 1. жаздырыу, тарқатыу, жаздырып алыу, шығарыу; ~ ногу из стрёмени аяқты зәндигден шығарып алыу; 2. перен. қутқарыу, қутқарып алыу; ~ кого-л. из беды бирейди бәледен қутқарып алыу.

ВЫПУТАТЬСЯ сов. разг. 1. (освободиться от пун) шешилиу, шешилип кетиу, қутылыу, босаныу, қутылып шығуу, жаздырылып кетиу; 2. перен. қутылыу, қутқарылыу; ~ из беды бәледен қутылыу.

ВЫПУТАВАТЬ несов. см. выпутать.

ВЫПУТАВАТЬСЯ несов. см. выпутаться.

ВЫПУЧИВАТЬ несов. см. выпучить.

ВЫПУЧИТЬ сов. что, разг. қайқайтыу, керіу, керіп тұрыу; ~ живот қарынын керіп тұрыу; ~ глаза 1) көзин бақырайтыу; 2) перен. таң қалуы, хайран қалуы.

ВЫПУТАТЬ сов. что, у кого, разг. анығын айтқызыу, билип алыу, байқау; ~ секрет сырды билип алыу.

ВЫПЫТЫВАТЬ несов. см. выпытать.

ВЫПЬ ж. көл буға.

ВЫПЯТИТЬ *сов. что, разг. 1. (выставить вперёд)* қайқайтыу, керіу, гүжірейтіу; шәррийу; ~ *грудь* көкиректі керіу; 2. *перен.* үлкейтіп көрсетіу; ~ *недостатки* произведёния шығармадағы кемшиликлерди үлкейтіп көрсетіу.

ВЫПЯТИТЬСЯ *сов. 1. (выставиться вперёд)* қайқайтыу, керілиу, шәррийу; 2. *перен.* илгерилеп шығыу, бөлиніп шығыу, айырылып шығыу.

ВЫПЯЧИВАТЬ *несов. см. выпятить.*

ВЫПЯЧИВАТЬСЯ *несов. см. выпятиться.*

ВЫРАБАТЫВАТЬ *несов. см. вырабатывать.*

ВЫРАБАТЫВАТЬСЯ *несов. см. вырабатываться.*

ВЫРАБОТА||ТЬ *сов. 1. что (произвести)* ислеп шығарыу, жетістіріу; 2. *что (создать, составить)* жазып шығыу, ислеп шығыу; ~ *ть резолюцию* қарар ислеп шығыу; 3. *кого-что (воспитать)* шынықтырыу, тәрбиялау, тәрбиялап шығарыу; *жизнь ~ла из него стойкого борца* турмыс оны турақлы гүресің етип тәрбиялап шығарды; ~ *ть характер* минезди тәрбиялап шығарыу; 4. *что (заработать)* ислеп табыу; *она ~ла семьсот трудовнёй ол жети жүз мийнет күн ислеп тапты.*

ВЫРАБОТА||ТЬСЯ *сов. шынығып шығыу, тәрбияланып шығыу; у него ~лась привычка к труду* онда мийнетке әдетленіушілік тәрбияланып шықты.

ВЫРАБОТК||А *ж. 1. (производство чего-л.)* ислеп шығарыу; ~ *а продукция* өнім ислеп шығарыу; 2. *(создание, составление)* ислеп шығыу, дүзип шығыу; ~ *а законпроекта* законның проектин ислеп шығыу; 3. *(количество выработанного)* ислеп шыққан өнім; *получать с ~и* ислеп шыққан өнімине қарай алыу; 4. *(производительность)* ислеп шығарыу, ислеп шығыу; *нормы ~и* ислеп шығарыу нормасы; 5. *(воспитание)* шынықтырып үйретіу, тәрбиялау; ~ *а навыки к труду* мийнетке шынықтырып тәрбиялау; 6. *мн. выработки горн.* шығарылатуғын жер, кән; *горные ~и* тау кәні.

ВЫРАВНИВАНИЕ *с. 1. (сглаживание)* тегіслеу; 2. *туұрылау, дүзеу; ~ строя* қатарды туұрылау, сапты дүзеу.

ВЫРАВНИВАТЬ *несов. см. выровнять.*

ВЫРАВНИВАТЬСЯ *несов. см. выровняться.*

ВЫРАЖА||ТЬ *несов. 1. см. выразить;*

2. *көрсетіу, билдіріу; ~ть собою* билдіріу; *его глаза ничего не ~ли* оның көзлери хеш нәрсе билдірмеді.

ВЫРАЖАТЬСЯ *несов. 1. см. выразиться;*

2. *прост. (произносить бранные слова)* жаман сөз айтысыу, сөгісіу.

ВЫРАЖЕНИЕ||Е *с. 1. (действие)* билдіріу, көрсетіу, айтыу, түсіндіріу; *он не находил слов для ~я своей радости* ол өзіннің қуанышын билдіріуіге сөз таба алмады; 2. *(оборот речи)* сөйлемше; айтылған сөз; *образное ~е* образлы айтылған сөз, образлы сөйлемше; *идиоматическое ~е лингв.* идиоматикалық сөйлем; 3. *(язык)*

и т. п.) шырай, түс, түр, келбет; ~ *е лица* бетнің түрі, бет шырайы; 4. *мат. (формула)* қатнасық; *алгебраическое ~е* алгебралық қатнасық; $\diamond$ *без ~я* келиксиз, келистирмей, келистиріп.

ВЫРАЖЕННЫЙ 1. *прич. от выразить;* 2. *прил.* көрініп турған, билиніп турған; *ярко ~ айқын* көрініп турған.

ВЫРАЗИТЕЛЬ *м.* жырлаушы, айтыушы, билдіріуші; ~ *народных дум* халықтың мұңын жырлаушы.

ВЫРАЗИТЕЛЬНИЦА *женск. от выразитель.*

ВЫРАЗИТЕЛЬНО *нареч.* түсиникли, анық, келистиріп, тәсірлі; *читать ~* келистиріп оқыу.

ВЫРАЗИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* түсиниклилік, анықлық, келисиклилік, тәсірлилік; ~ *голоса* дауыстың анықлығы.

ВЫРАЗИТЕЛЬН||ЫЙ *прил.* түсиникли, анық, келисикли, тәсірлі; ~ *ый взгляд* тәсірлі көз қарас; ~ *ое чтение* түсиникли оқыу.

ВЫРАЗИТЬ *сов. 1. что* билдіріу, айтыу, аңлатыу, көрсетіу, баян етіу; ~ *радость* қуанышты билдіріу; ~ *недовольство* наразылық билдіріу; ~ *свою мысль* өзінің пикирін айтыу; *я не могу ~ это словами* бұны мен сөз бенен айта алмайман; 2. *что, в чём (в каких-либо единицах)* көрсетіу, санын көрсетіу, есаплау; ~ *мощность в ваттах* қууаттылығын ватт пенен көрсетіу.

ВЫРАЗИ||ТЬСЯ *сов. 1. (высказаться)* билдіріу, айтыу, сөйлеу, баян етіу; *неудачно ~ться* қолайсыз сөйлеу; 2. *есап-ланыу, ибарат болыу; расхобы ~лись в сумме* ста рубльі шығынлар жүз манат сұмماسынан ибарат болды.

ВЫРАСТАТЬ *несов. см. вырасти.*

ВЫРАСТИ *сов. 1. (стать больше, старше)* өсіу, өсіп кетиу, өсіріу; *мальчик ~ос за лето* бала бір жазда өсіп кетті; 2. *из чего* өсіу, өсіп кетиу, үлкейіп кетиу; *девочка ~осла из платья* қыз өсіп кетіп көйлегі келте болып қалды; 3. *(где-л.)* өсіу, болыу; *он ~ос на Волге* ол Волганың бойында өсті; 4. *перен. (увеличиться)* өсіу, артыу, көбейіу; *доходы населения ~осли* халықтың доходлары өсті; ~ *осло жилищное строительство* тұрақ жай құрылысы өсті; 5. *(предстать перед взором)* ұлғайып көрініу; *вдали ~осли горы* алыстан таулар ұлғайып көрінді; 6. *(достичь какой-л. степени)* өсіу; *молодой писатель замётно ~ос* жас жазыушы әдеуір өсті; 7. *(о растении, волосах и т. п.)* өсіу, өсіп кетиу; *бородá ~осла* сақал өсіп кетті; $\diamond$ ~ *асти в чых-л.* глазақ *бирейдүң* көз алдында көтеріліу.

ВЫРАСТИТЬ *сов. 1. что* өсіріу, бағып өсіріу, тәрбиялап өсіріу, өсіріп жетілдіріу; ~ *плодовое дерево* мийуа ағашларын тәрбиялап өсіріу; 2. *кого-что* тәрбиялау; ~ *детей* балаларды тәрбиялау; $\diamond$ ~ *кадры* кадрларды өсіріу.

ВЫРАЩИВАНИЕ *с.* өсіріу, жетілдіріу, тәрбиялап өсіріу, тәрбиялау.

ВЫРАЩИВАТЬ *несов. см. вырастить.*

ВЫРВАТЬ I сов. 1. что, из чего (выдернуть) жульнұ, қопарып алыу; үзип алыу; жулып алыу; ~ цветок гүлди жулып алыу; 2. что (удалить, извлечь) тартып алыу; қопарыу; ~ зуб тисти қопарып алыу; 3. кого-что, у кого-чего (отнять, выхватить) тартып алыу; жулып алыу; 4. что, перен. (вынудить) мәжбүр етиу; ~ признаки мойынлауға мәжбүр етиу.

ВЫРВА || **ТЬ** II сов. кого, безл. қусыу, қайтарыу; егб ~ло ол қусып тастады.

ВЫРВА || **ТЬСЯ** сов. 1. (оторваться) жульнып қалуу, жыртылып қалуу; в книге ~лась страница китаптың бир бети жырттылып қалды; 2. из чего жаздырылып кетиу, шығып кетиу; қутылып шығыу; ~ться из рук қолынан шығып кетиу; ~ться из вражеского окружения душпанның қоршауынан қутылып шығыу; 3. (выйти наружу) бұрық етип шығыу, атылып шығыу; из окна ~лось пламя терезеден жалын бұрық етип шықты; 4. перен. (о крике, стоне и т. п.) шығып кетиу; ~лось неосторожное слово ретсиз сөз шығып кетти; 5. (резко продвинуться вперед) бирден алға кетиу, бирден алға шығыу.

ВЫРЕЗ м. 1. (то, что вырезано) кесинди, қыйынды; 2. (у платья) жаға.

ВЫРЕЗАТЬ сов. 1. что кесип алыу, кесип таслау; ~ замётку из газет газетадан мақаланы кесип алыу; ~ опухоль исикти кесип таслау; 2. что кесип салыу, кесип ислеу, қыйып жасау; ~ узоры из бумаги қағаздан кесип нағыс салыу; 3. кого-что (истребить) қырып кетиу, өлтирiу.

ВЫРЕЗАТЬ несом. см. **вырезать**.

ВЫРЕЗКА ж. 1. (действие) ойыу, қыйыу, кесiу; 2. қыйынды, кесинди; газетная ~ газетаның кесиндиси.

ВЫРЕЗНОЙ прил. ойма, ойып исленген, кесилип жасалған, қыйылып исленген.

ВЫРЕЗЫВАТЬ несом. см. **вырезать**.

ВЫРИСОВАТЬ сов. кого-что сүүрет салыу, сүүретин түсириу.

ВЫРИСОВА || **ТЬСЯ** сов. көриниу, анық көриниу; на горизонте ~лись горы көз ушында таулар анық көринип турды.

ВЫРИСОВЫВАТЬ несом. см. **вырисовать**.

ВЫРИСОВЫВАТЬСЯ несом. см. **вырисоваться**.

ВЫРОВНЯТЬ сов. 1. что (сделать ровным) тегислеу; 2. кого-что дүзиулеу, туұрылау; ~ ряды қатарларды дүзиулеу; ~ шаг адымды тең басыу.

ВЫРОВНЯ || **ТЬСЯ** сов. 1. (стать ровным) тегисленiу; 2. (расположиться в одну линию) дүзиуленiу, туұрыланыу; 3. дүзелиу, опалыу; характер у него ~лся оның минези дүзиуленди.

ВЫРОДИ || **ТЬСЯ** сов. 1. (ухудшиться в породе) бузылыу, айныу, өзгерiу, азғынлау, азғынланып кетиу; семенá ётой дьни ~лись бул қауынның туқымы азғынланып кетти; 2. в кого, во что, перен. төменлеу, азғыныу, айныу.

ВЫРОДОК м. разг. айнып туўған, азғын.

ВЫРОЖДАТЬСЯ несом. см. **выродиться**.

ВЫРОЖДЕНИЕ || **Е** с. 1. (ухудшение породы) бузылыу, айныу, азғынлау; признаки ~я азғыныудың белгилери; 2. перен. төменлеу, азғыныу, айныу.

ВЫРОНИТЬ сов. кого-что түсириу, түсирип алыу, түсирип жиберiу.

ВЫРОСТ м.: шить на ~ бойға жиберип тигиу; покупать на ~ кийимниц узынарағын сатып алыу.

ВЫРУБАТЬ несом. см. **вырубить**.

ВЫРУБИТЬ сов. 1. что кесип питкерiу, шауып таслау; ~ кустарник путалықты шауып таслау; 2. что, в чём (окно, дыру и т. п.) ашыу, тесiу.

ВЫРУБКА ж. 1. (действие) кесип питкерiу, шауып алыу; 2. (место, где вырублен лес) шабылған жер.

ВЫРУГАТЬ сов. кого-что, за кого-что қатты сөгiу, кейiу, қатты урысып таслау.

ВЫРУГАТЬСЯ сов. қатты сөгинiу, кейинiу.

ВЫРУЧАТЬ несом. см. **выручить**.

ВЫРУЧИ || **ТЬ** сов. 1. кого-что, чем (помоч) қутқарыу, қутылдырыу, көмеклесiу, жәрдем берiу; он ~л товарища из беды ол жолдасын ауыр жағдайдан қутқарды; 2. что, за что пайда етиу, пайда көриу, ақша өндириу; ~ть деньги за товар сатылған товардан ақша өндириу.

ВЫРУЧКА || **А** ж. 1. қутқарыу, қутылдырыу, көмеклесiу, жәрдемлесiу; он пошёл на ~у товарищу ол жолдасына жәрдем көрсетиуге кетти; 2. (вырученные деньги) түскен пул, өнген пул, табыс; дневная ~а бир күнлик табыс.

ВЫРЫВАТЬ I несом. см. **вырвать** I.

ВЫРЫВАТЬ II несом. см. **вырывать**.

ВЫРЫВА || **ТЬСЯ** несом. 1. см. **вырваться**; 2. жулқыныу; он ~лся, но егб крепко держали ол жулқынып еди, бірақ оны қатты тутып турды.

ВЫРЫТЬ сов. 1. что (сделать углубление) қазыу, ойыу; 2. кого-что (откопать) қазып алыу, қазып шығарыу; ~ камень тас қазып шығарыу.

ВЫРЯДИТЬ сов. кого-что, во что, разг. жасандырыу, жақсы кийиндириу.

ВЫРЯДИТЬСЯ сов. во что и без доп., разг. жасаныу, жақсы кийинiу.

ВЫРЯЖАТЬ несом. см. **вырядить**.

ВЫСАДИТЬ сов. 1. кого-что түсириу, түсирип кетиу, түсирип қалдырыу; ~ пассажиров пассажировларди түсириу; ~ десант десант түсириу; 2. что (растения) көшириу, көширип тигиу, көширип егиу, көтерип отырғызыу; ~ рассаду нәлшелерди көтерип тигиу; 3. что, разг. (выбить) тайдырыу, бузыу; сындырыу (стекло); ~ дверь қапыны тайдырыу.

ВЫСАДИТЬСЯ сов. түсиу, түсирилиу; ~ на берег жағаға келип түсиу.

ВЫСАДКА ж. 1. түсириу; ~ десанта десант түсириу; ~ на берег жағаға түсириу; 2. (растений) көширип тигиу, көширип отырғызыу, көширип егиу; ~ цветбв гүлдерди көширип егиу.

ВЫСАДКИ мн. ед. **высадка** ж. и **высадок** м.) сад., с.-х. тигилген өсимликлер.

ВЫСАЖИВАТЬ *несов. см. высадить.*
ВЫСАЖИВАТЬСЯ *несов. см. высадить-ся.*

ВЫСАСЫВАТЬ *несов. см. высосать.*
ВЫСВЕРЛИВАТЬ *несов. см. высверлить.*
ВЫСВЕРЛИТЬ *сов. что, в чём* буряулап тесиү, бургылап тесиү; ~ отверстие буряулап тесик тесиү.

ВЫСВОБОДИТЬ *сов. 1. что, из чего* босатыу, кутқарып алыу, жаздырыу, шығарып алыу; ~ ногу из стрёмени аяқты эңгиден шығарып алыу; 2. *что (освободить)* белип алыу, босатып алыу; ~ часть оборотных средств *фин.* оборот қаржының бир белегин босатып алыу.

ВЫСВОБОДИТЬСЯ *сов. из чего и без доп.* босаныу, кутылыу, жаздырылыу, шығып кетиу; ~ из объятий кушағынан шығып кетиу.

ВЫСВОБОЖДАТЬ *несов. см. высвободить.*

ВЫСВОБОЖДАТЬСЯ *несов. см. высвободиться.*

ВЫСЕВ *м. 1. (действие)* егиу, себиу; ~ семян туқым себиу; 2. егилген туқымның муғдары, себилген туқымның шамасы; нормы ~ а себилген туқымның муғдарының нормасы.

ВЫСЕВАТЬ *несов. см. высеять.*
ВЫСЕВКИ *только мн.* қалбырден өтпей қалған, елегеннен қалған қалдық.

ВЫСЕИВАТЬ *несов. см. высеять.*
ВЫСЕКАТЬ *несов. см. высечь 1.*
ВЫСЕЛЕНИЕ *с.* көшириу, шығарыу.
ВЫСЕЛИТЬ *сов. кого-что* көширип жибериу, көширип шығарыу.

ВЫСЕЛИТЬСЯ *сов.* көшиу, көшип шығыу, көшип кетиу.

ВЫСЕЛЯТЬ *несов. см. выселить.*
ВЫСЕЛЯТЬСЯ *несов. см. выселиться.*
ВЫСЕЧЬ 1 *сов. что, на чём* ойыу, ойып жазыу, кесип жазыу, шабыу, кесиу; ~ надпись на мраморе мрамор тасына ойып жазыу; ♦ ~ огонь, ~ искру тастан ушқын шығарыу.

ВЫСЕЧЬ 2 *сов. кого (выпороть)* урыу, сабау, урып таслау, сабап таслау.

ВЫСЕЯТЬ *сов. что* себиу, сеюип шығыу, егиу, егип таслау.

ВЫСИДЕТЬ *сов. 1. что, до чего, разг.* шықпастан отырыу, отырып қалыу; ~ до конца собрания жыйналыстың ақырына шекем шықпастан отырыу; ~ целый час бир саат удайына шықпастан отырыу; 2. *кого-что (птенцов)* қурық басыу; ~ цыплят қурық басып шеже шығарыу.

ВЫСИЖИВАТЬ *несов. см. высидеть.*
ВЫСИИТЬСЯ *несов.* бийиклениу, бийикленип көриниу, бийик болып турыу; *вдали* ~ лась башня узақта минар бийик болып көринип турды.

ВЫСКАБЛИВАТЬ *несов. см. выскоблить.*

ВЫСКАЗАТЬ *сов. что, кому* пикирин айтыу, айтып бериу, сөйлеп бериу, баян етиу; ~ть своё мнение эзиниц пикирин айтып бериу; ~ть предположение болжау айтыу; он ему всё ~л ол оған хәммесин баян етти.

ВЫСКАЗАТЬСЯ *сов. 1. о чём и без доп.* айтыу, сөйлеу, шығып сөйлеу; ~лись два человека еки адам пикирин айтты; ~ться по данному вопросу усы мәселе бойыпша пикирин билдиреу; 2. жақлап сөйлеу (за кого-что-л.); ~ться за резолюцию резолюцияны жақлап сөйлеу.

ВЫСКАЗЫВАНИЕ *с. 1. (действие)* айтыу, сөйлеу; 2. (*мнение*) айтқан пикир; ~я М. Горького о языке М. Горькийдің тил хаққында айтқан пикири.

ВЫСКАЗЫВАТЬ *несов. см. высказывать.*
ВЫСКАЗЫВАТЬСЯ *несов. см. высказаться.*

ВЫСКАКИВАТЬ *несов. см. выскочить.*
ВЫСКАЛЬЗЫВАТЬ *несов. см. выскользнуть.*

ВЫСКОБЛИТЬ *сов. что* қырып тегислеу, қырып кетириу, қырып тазалау; ~ стол столды қырып тазалау.

ВЫСКОЛЬЗНУТЬ *сов. 1.* жылжып түсип кетиу, сықпап түсип кетиу, тайып кетиу; тарелка ~ла у меня из рук тарелка менің қолымнан жылжып түсип кетти; 2. *перен. (незаметно уйти)* жылт етип шығып кетиу, билдирмей кетип қалыу.

ВЫСКОЧИИТЬ *сов. 1.* секирип түсиу, секирип шығыу, атлығып шығыу; ~ть из окна терезеден секирип түсиу; 2. (*быстро выбежать, выехать*) жууырып шығыу, ғарғып шығыу; ~ть из-за угла бурштан жууырып шығыу; 3. *разг. (вытасть)* түсип қалыу, түсип кетиу, шығып кетиу; *винтик* ~л из рук қолдан бурандалы шеге шығып кетти; 4. *разг. (неместно вмешаться)* сугылысыу, жөнсіз араласыу, орынсыз араға түсиу; ~ть со своими замечаниями эзиниц пикирлери менен жөнсіз араласыу; 5. *перен. разг.* бирден пайда болыу, бирден шығып кетиу; у меня ~л чирей маған бирден шыйқан шығып кетти; ♦ ~ть из головы ядтан шығып кетиу, ұмытылып кетиу; ~ть замуж асығып күйеуге шығыу.

ВЫСКОЧКА *м. и ж. разг.* шонтаңлаушы, сугылушы.

ВЫСКРЕБАТЬ *несов. см. выскрести.*
ВЫСКРЕСТИ *сов. что, разг.* қырып тазартыу, қырып тегислеу, қырып шығыу.

ВЫСЛАТЬ *сов. 1. что (послать)* жибериу, салыу; ~ деньги почтой почта арқалы ақша жибериу; 2. *кого-что* аударып жибериу, көширип жибериу, шетлетип жибериу, қуып шығыу; ~ из города қаладан көширип жибериу.

ВЫСЛЕДИТЬ *сов. кого-что* излеп табыу, изне түсиу, из кесиу, аңлып жүрип табыу; ~ лисицу түлкини излеп табыу.

ВЫСЛЕЖИВАТЬ *несов. см. выследить.*
ВЫСЛУГ *ж.*: за ~у лет көп жыллар хызмет еткени ушын.

ВЫСЛУЖИВАТЬ *несов. см. выслужить.*
ВЫСЛУЖИВАТЬСЯ *несов. см. выслужиться.*

ВЫСЛУЖИТЬ *сов. 1. разг. (прослужить)* хызмет етип шығыу, хызмет етип болыу; ~ двадцать лет жигирма жыл хызмет

етип шығыу; 2. что (заслужить) мүнөсип болыу, ылайык болыу; ~ пенсия пенсия алыуға ылайык болыу.

ВЫСЛУЖИТЬСЯ сов. перед кем-чем, разг. жебәрлыныу, жағыныу, жағымпаздық етйу.

ВЫСЛУШАТЬ сов. кого-что 1. (прислушаться до конца) тыңлау, ақырына шөкөк тыңлау, кулақ салыу; 2. мед. тыңлау, тыңлап анықлау, тыңлап көриу; ~ лёгкие у больного кеселдің өкпесин тыңлап көриу.

ВЫСЛУШИВАТЬ несов. см. выслушать.
ВЫСМАТРИВАТЬ несов. 1. см. вымотать; 2. разг. (выглядывать откуда-л.) аңлыу; 3. кого-что (подкарауливать) аңлып қарау, аңлып билиу, аңлып көрип билиу.

ВЫСМЕИВАТЬ несов. см. высмеять.
ВЫСМЕЯТЬ сов. кого-что күлиу, масқаралау, масқаралап таслау, мазақлап күлиу.

ВЫСМОРКАТЬ сов. что: ~ нос сүңгирип таслау.

ВЫСМОРКАТЬСЯ сов. сүңгирип таслау.

ВЫСМОТРЕТЬ сов. 1. что (всё разглядеть) көрип шығыу, бәрін таңлап шығыу; ~ все подробности барлық майда-шүйдесине дейин көрип шығыу; 2. кого-что (найти) қарап табыу; ~ в толпе знакомого көпшиликтең ишинен танысын қарап табыу; 3. кого-что (заметить, выследить) аңлып көрип алыу, аңлып көрип билиу; ~ расположение сил противника душпанның жайғасқанын аңлып көрип билиу.

ВЫСОВЫВАТЬ несов. см. высунуть.

ВЫСОВЫВАТЬСЯ несов. см. высунуться.

ВЫСОКИЙ прил. 1. бийик, жоқары, бөлект; узын; ~ое дерево узын ағаш, бийик ағаш; ~ий человек узын адам; ~ий дом бийик жай; ~ая местность бөлект жер; 2. (большой, значительный) жоқарғы; ~ое давление жоқарғы басым; ~ое напряжение эл. жоқарғы напряжение; ~ая заработная плата жоқарғы хызмет хақы; ~ий урожай жоқарғы зүрөт; ~ие цены жоқарғы баха; 3. (отличный) жоқарғы, сапалы, жүде жақсы; артықмаш; ~ое мастерство артықмаш шеберлик; ~ая оценка жоқарғы баха алыу; 4. (почётный) хұрметли, қадирли, жоқарғы; ~ая награда жоқарғы награда; ~ое звание хұрметли атақ; ~ое положение жоқарғы хызмет орны; 5. перен. (возвышенный) кетерицки, жоқары; ~ие стремления жоқары умтылыулар; 6. (изысканный, торжественный — о языке и т. п.) жоқарғы; ~ий стиль жоқарғы стиль; 7. (о звуках, голосе и т. п.) жиңишке, жоқары, бөлект; ~ая нота бөлект нота; ♠ ~ий лоб кең маңлай, жазық маңлай; ~ая грудь кетерицки көкпирек; быть ~ого мнения о ком-чем-л. жүде жақсы пикирде болыу.

ВЫСОКО, **ВЫСОКО** 1. нареч. жоқары, бийик, бөлект; 2. в знач. сказ. бийик, бөлект; бйна от землй ~ эйнек жерден бийикте түр.

ВЫСОКО = қоспа сөзлердің төмендегі мәнилерди билдиретуғын биринши бөлеги: 1) «жүде, оғада, дым», мыс.: высокоавто-

ритетный оғада абройлы; 2) «бийик, жоқары, бөлект, узын», мыс.: высокоствольный узын түтели; 3) Россияда ҳам буржуазиялық мамлекетлерде жоқарғы хызметтеги адамларды атау, мыс.: высокопроизводительство ұллы дәрежелі.

ВЫСОКОВОЛЬНЫЙ прил. эл. жоқары вольтлы.

ВЫСОКОГОРНЫЙ прил. бийик таулы, бийик таулардағы; ~е пастбища бийик таулардағы жайлаулар.

ВЫСОКОДОХОДНЫЙ прил. мол табыс-лы, жоқары доходлы.

ВЫСОКОИДЕЙНЫЙ прил. жоқары идеялы; ~ое художественное произведение жоқары идеялы көркем шығарма.

ВЫСОКОКАЧЕСТВЕННЫЙ прил. жоқары сапалы; ~ая продукция жоқары сапалы өнім.

ВЫСОКОКВАЛИФИЦИРОВАННЫЙ прил. жоқары квалификациялы; ~е кадры жоқары квалификациялы кадрлар.

ВЫСОКОМЕРИЕ с. менменлик, төкаббирлик.

ВЫСОКОМЕРНЫЙ прил. менмен, төкаббир.

ВЫСОКОМЕХАНИЗИРОВАННЫЙ прил. жоқары механизацияланған.

ВЫСОКООБРАЗОВАННЫЙ прил. терең мағлыұматлы, хәр тәрөплеме билимли; ~ человек хәр тәрөплеме билимли адам.

ВЫСОКООПЛАЧИВАЕМЫЙ прил. жоқары хақы төленетуғын; ~ труд жоқары хақы төленетуғын мийнет.

ВЫСОКОПАРНО нареч. лап урып, аса кетерицкили этиц; говорить ~ лап урып сөйлеу.

ВЫСОКОПАРНЫЙ прил. лап урып айтылған, аса кетерицкили; ~ая речь лап урып айтылған сөз.

ВЫСОКОПОСТАВЛЕННЫЙ прил. үлкен хызметтеги, жоқарғы орындағы; ~ое лицо үлкен хызметтеги адам.

ВЫСОКОПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ с. ұллы дәрежелі.

ВЫСОКОПРОДУКТИВНЫЙ прил. жоқары өнімлі; ~ое животноводство жоқары өнімлі мал-шаруашылығы.

ВЫСОКОПРОИЗВОДИТЕЛЬНЫЙ прил. жоқары өндиримлі, артықмаш ислеп шығарыушы; ~ая работа жоқары өндиримлі жұмыс.

ВЫСОКОРАЗВИТЫЙ прил. жоқары рауажданған; ~ая промышленность жоқары рауажданған санаат.

ВЫСОКОСОРТНЫЙ прил. жоқары сортлы; ~е семена жоқары сортлы туқымлар.

ВЫСОКОТАЛАНТЛИВЫЙ прил. жоқары талаңты, аса талаңты.

ВЫСОКОТОВАРНЫЙ прил. жоқары товарлы; ~ое хозяйство жоқары товарлы хожалық.

ВЫСОКОУВАЖАЕМЫЙ прил. (обычно в обращении) жоқары хұрметли.

ВЫСОКОУДОЙНЫЙ прил. сүтлі, көп сүт беретүғын; ~ая корова көп сүт беретүғын сыйыр.

ВЫСОКОУРОЖАЙНЫЙ прил. жоқары

өнімлі, жоқары зүрәәтлі, жоқары ҳа-
сыллы; ~е сорта пшеницы бийдайдын
жоқары зүрәәтлі сортлары.

ВЫСОКОХУДОЖЕСТВЕННЫЙ прил. жо-
қарғы көркемлі.

ВЫСОКОЦЕННЫЙ прил. жоқары бақа-
лы, қымбат бақалы.

ВЫСОКОЧАСТОТНЫЙ прил. эл. жо-
қарғы частоталы.

ВЫСОСАТЬ сов. что, из чего сорып
алыу, сорып шығарыу; $\diamond$ ~ из палыца
жоқ жерден шығарыу, ядтан шығарыу.

ВЫСОТА ж. 1. (вышина) бийиклик,
бәлентлик; ~отá до́ма жайдың бийиклиги;
подня́ться на большо́ую ~оту́ әдеуір жо-
қарғы көтеріліу; ~набра́ть ~оту́ ав. жо-
қарғы көтеріліу; 2. төбе, бийиклик; го́р-
ные ~обты таулардың төбеси; заня́ть ~оту́
бийикликте ийелеу; 3. (величина) жоқа-
рылық; ~отá давлéния басымның жоқа-
рылығы; 4. мат. бийиклик; ~отá тре-
уго́льника үш мүйешликтің бийиклиги; $\diamond$
комáндная ~отá воен. кома́ндалық төбе-
шик; оказáться на ~отé ең жоқарғы та-
лапларға ылайық болыу, ең жоқарғы
талаптарды қанаатландырыу.

ВЫСОТНИК м. бийикте ислеуши, бийик
қурылыстарда ислеуши.

ВЫСОТНЫЙ прил. 1. жоқары, бийик,
бәлент, бийикликтеги; ~ дом бийик жай;
2. ав. үлкен бийикликтеги; ~ полёт үлкен
бийикликтеги ушыу.

ВЫСОХ||НУТЬ сов. 1. (стать сухим)
кебиу, кеуип қалыу, кеуип кетну; қуурап
қалыу; бельё ~ло жууылған кирлер кеуип
қалды; 2. солып қалыу, қуурап қалыу;
цветы ~ли гүлдер солып қалды; 3. перен.
разг. (сильно исхудать) азып кетиу, қор
болыу.

ВЫСОХШИЙ 1. прич. от высохнуть;
2. прил. (потерявший влажность) қуура-
ған, кепкен; ~ая земля кепкен жер;
3. прил. (увядший) солыған, қуураған;
~ий лист солыған жапырақ; 4. прил.
перен. разг. (сильно исхудавший) азып
кеткен, қор болған.

ВЫСОЧЕСТВО с. жоқары мәртебелі.

ВЫСПАТЬСЯ сов. уйқысы қаныу, уйық-
лап алыу, уйқыны қандырыу.

ВЫСПРАШИВАТЬ несов. см. выспросить.
ВЫСПРОСИТЬ сов. что, у кого, разг.

сорап биліу, сорастырып биліп алыу.

ВЫСТАВИТЬ сов. 1. что (поставить
наружу) сыртқа шығарып қойыу, шыға-
рып қойыу, көрсетіп қойыу; ~ цветы
на вóздух гүлдерді қауаға шығарып қойыу;
~ шкаф в коридор шкафты дәлізге шыға-
рып қойыу; 2. что (вынуть) шығарып
қойыу. алып қойыу; ~ ра́мы рамаларды
алып қойыу; 3. что (выдвинуть вперёд)
алға шығарыу, алға қойыу; ~ но́гу аяғын
алға қойыу; 4. кого-что усыныу, усыныс
етиу; көрсетиу; ~ кандидату́ру кандидату-
расын көрсетиу; ~ требова́ния талаптар
усыныу; ~ доказа́тельства дәлiller көр-
сетіу; 5. кого-что (охрану и т. п.) қойыу,
қойып шығыу; ~ часовы́х сақшыларды
қойып шығыу; 6. кого-что (поместить
для обозрения) көрнуі үшін қойыу; ~

карти́ны худо́жника сүуретшниц сүйрет-
лерин көрнуі үшін қойыу; 7. кого-что,
разг. (представить) көрсетиу; ~ в смеш-
но́м ви́де масқаралап көрсетиу; 8. что
(проставить) қойып шығыу; ~ отме́тки
бақаларын қойып шығыу, бақа қойыу;
9. кого-что, перен. разг. (выгнать) қууып
шығыу.

ВЫСТАВИТЬСЯ сов. разг. созылып шы-
ғыу.

ВЫСТАВКА ж. 1. (действие) шығарып
қойыу, көрсетіп қойыу; 2. көргізбе;
сельскохозяйственная ~ ауыл хожалық
көргізбеси; ~ карти́н сүуретлер көргіз-
беси.

ВЫСТАВЛЕНИЕ с. усыныу, көрсетиу;
~ кандида́та кандидатты көрсетиу.

ВЫСТАВЛЯТЬ несов. см. выставить.

ВЫСТАВЛЯТЬСЯ несов. см. выставиться.

ВЫСТАВН||ЮЙ прил. алмалы-салмалы,
алынып салынатуғын; ~ые ра́мы алынып
салынатуғын рамалар.

ВЫСТАВОЧНЫЙ прил. көргізбе...; ~
зал көргізбе залы.

ВЫСТАИВАТЬ несов. см. выстоять.

ВЫСТАИВАТЬСЯ несов. см. выстояться.

ВЫСТЕГАТЬ I сов. что (простегать)
сырыу, сырып тигиу; ~ одеяло көрпе
сырыу.

ВЫСТЕГАТЬ II сов. кого-что, прост.
(высечь) сабау, қамшылау, урыу.

ВЫСТЕГИВАТЬ несов. см. выстегать I.

ВЫСТИЛАТЬ несов. см. выстлать.

ВЫСТИРАТЬ сов. что жууыу, жууып
тазартыу, жууып қойыу; ~ бельё кир
жууыу.

ВЫСТЯЛАТЬ сов. что төсеп шығыу, жа-
йып шығыу; ~ пол изразца́ми полды изразец
пенен төсеп шығыу.

ВЫСТО||ЯТЬ сов. 1. что и без доп. (про-
стоять на ногах) турыу; ~я́ть не́сколько
часо́в на до́рбге жолда бир неше саат
турыу; 2. бир қалпінде турыу, қуламай
турыу; э́тот дом ~ит е́щё мно́го лет бул
жай еле көп жыл қуламай турады; 3. про-
тив кого-чего, перен. (выдержать) берк
болыу, тетеппік беріу, шыдап турыу, шы-
дам беріу; ~я́ть про́тив врага́ душпанға
қарсы шыдап турыу.

ВЫСТОЯ||ТЬСЯ сов. 1. (приобрести ка-
кие-л. качества) күшине келиу, көп турып
күшли болыу; ви́но ~лось ви́но көп турып
күшли болған; 2. (отдохнуть — о лошади)
сууыу, дем алыу.

ВЫСТРАГИВАТЬ несов. см. выстрогать.

ВЫСТРАДА||ТЬ сов. 1. (испытать много
горя) көп азап шегіу, қыйыншылық көрну;
он мно́го ~л в жи́зни ол турмыста көп
қыйыншылық көрди; 2. что (достигнуть
страданиями) азап шегіп жетісіу, қый-
налып жетісіу; она́ ~ла своё сча́стье ол
өз бахытына қыйналып жетісті.

ВЫСТРАИВАТЬ несов. см. выстроить.

ВЫСТРАИВАТЬСЯ несов. см. выстро-
иться.

ВЫСТРЕЛ м. 1. атылыу, атыу; ружей-
ный ~ мылтықтың атылыуы; произве́сти
~ атыу; 2. (звук) атқан дауыс, атылған
дауыс; разда́лся ~ атылған дауысы еситилди;

♦ на ~ мылтықтың оғы жететуғын жерге; узаққа.

ВЫСТРЕЛИТЬ сов. в кого-что, из чего и без доп. атыу, атып жиберіу, атып салыу.

ВЫСТРИГАТЬ несов. см. **выстричь**.

ВЫСТРИЧЬ сов. что қырқыу, қырқып таслау.

ВЫСТРОГАТЬ сов. что жонып тегислеу, қырып тегислеу, жонып ислеп шығыу.

ВЫСТРОИТЬ сов. 1. что (построить) қурыу, қурып шығыу, қурып болыу, салыу, салып болыу; ~ театр театрды салып болыу; 2. кого-что (поставить в строй) сапқа дүзіу, қатарластырыу, қатарға дүзіу; ~ бойцов в одну шеренгу жауынгерлерден бір қатарға дүзіу.

ВЫСТРОИТЬСЯ сов. сапқа дүзиліп турыу, қатарға дизіліу, қатарға турыу.

ВЫСТУКАТЬ сов. разг. 1. что (передать основными стуками) қағып билдириу, қағып сездириу, тықылдатып мәлімлеу; 2. кого-что, мед. қағып көріу, урып тыңлап көріу.

ВЫСТУКИВАТЬ несов. см. **выстукать**.

ВЫСТУП м. шығып турған жер, дүңкийип турған жер; ~ стены дийуалдың шығып турған жери.

ВЫСТУПАТЬ несов. 1. см. **выступить**; 2. (выдвигаться вперед) илгері шығып турыу, дүңкийип шығыу; часть стены ~ет вперед дийуалдың бір бөлеги дүңкийип шығып тур; 3. (ходить важной поступью) кербазланып жүріу, үлкенсиніп жүріу.

ВЫСТУПИТЬ сов. 1. (выйти) шығыу, шығып кетиу, алға шығыу, шығып турыу; он ~л вперед он алға шықты; 2. (публично) шығыу, шығып сөйлеу; шығып ойнау (об артистах); жақлап шығыу (в суде); жазып шығыу (в печати); ~ть с докладом шығып доклад етиу; ~ть на собрании жыйналыста шығып сөйлеу; ~ть с предложением усыныс етип шығып сөйлеу; ~ть на сцене сақнада ойнау; ~ть в защиту друга достын жақлап шығыу; ~ть в качестве кого-л. бирейдиң атынан шығып сөйлеу; ~ть в печати баспа сөз бетінде жазып шығыу; 3. (отправиться) шығыу, шығып кетиу, рауана болыу, жүріп кетиу; ~ть в поход атланысқа шығыу; 4. шығып кетиу, тасып кетиу; река ~ла из берегов дөрья жағасынан тасып шығып кетти; 5. (проступить) шығыу, пайда болыу; пот ~л на лбу маңлайынан тер шықты; слезы ~ли на глазах көзлеринен жас шықты.

ВЫСТУПЛЕНИЕ с. 1. (отправление) жолға шығыу, жүріп кетиу; ~е войск в поход әскерлердиң атланысқа шығысы; получен приказ о ~и жүріп кетиу хаққында буйрық алынды; 2. шығыу, жүріп кетиу, хәрекет; революционные ~я революциялық хәрекеттер; 3. (публичное) шығыу, шығып сөйлеу; шығып ойнау (артистов); жақлап шығыу (в суде); жазып шығыу (в печати); ~е с докладом доклад ислеп шығыу.

ВЫСУНУТЬ сов. что шығарыу, созыу; ~ globe из окна терезеден басын шығарыу; ♦ нельзя нбсу ~ (из дому) көшеге

шығып болмайды, көшеде көриниуге болмайды.

ВЫСУНУТЬСЯ сов. из чего созылып қарау, мойнын созып қарау; ~ из окна терезеден басын шағарыу, эйнектен мойнын созып қарау.

ВЫСУШИВАТЬ несов. см. **высушить**.

ВЫСУШИВАТЬСЯ несов. см. **высушиться**.

ВЫСУШИТЬ сов. 1. что (сделать сухим) кептирип қойыу, қуұратып таслау, қақлап таслау; ~ть бельё жууылған кирди кептирип қойыу; 2. кого-что, перен. разг. аздырып жиберіу, жүдетип жиберіу; **болэнь ~ла ребёнка** кесел баланы аздырып жиберди.

ВЫСУШИТЬСЯ сов. кептириниу, қуұраныу, қуұратылыу, қақланыу.

ВЫСЧИТАТЬ сов. что 1. (подсчитать, вычислить) есаппап шығарыу, есаппап биліу; ~ сумму расходов шығындардың жәмин есаппап шығарыу; 2. (удержать, вычесть) тугып қалыу, ушлап қалыу; ~ из зарплаты десять рублей айлықтан он сом ушлап қалыу.

ВЫСЧИТЫВАТЬ несов. см. **высчитать**.

ВЫСШИЙ прил. 1. превосх. ст. от прил. **высский** ең жоқары, ең жоқарғы, ең бийик; ~ая награда ең жоқарғы награда; ~ий сорт ең жоқарғы сорт; 2. (главный, руководящий) жоқарғы; ~ая судебная инстанция жоқарғы суд инстанциясы; ~ее командование жоқарғы командование; 3. жоқары; **фигуры ~его пилотажа** жоқары пилотаж фигуралары; 4. жоқары; ~ее учебное заведение жоқары оқыу орны; ~ая школа жоқары мектеп; ~ая математика жоқары математика; ♦ в ~ей степени жуде, жуде хәм.

ВЫСЫЛАТЬ несов. см. **выслать**.

ВЫСЫЛКА ж. 1. (действие) жиберіу, салыу; 2. (сылка) сүргин, сүргинге жиберіу, жер аударып жиберіу.

ВЫСЫПАТЬ сов. 1. что, из чего төгиу, босатыу; ~ть мук у из мешка қалтадан унды төгиу; 2. (появиться на коже) шығыу, пайда болыу; на руках ~ла сыпь қолларда әспи пайда болды; 3. перен. разг. (выйти во множестве) топарласып шығыу; үймелесип шығыу; нарбд ~л на улице халық көшеге топарласып шықты.

ВЫСЫПАТЬ несов. см. **высыпать**.

ВЫСЫПАТЬСЯ сов. төгилиу, босатылыу.

ВЫСЫПАТЬСЯ I несов. см. **высыпаться**.

ВЫСЫПАТЬСЯ II несов. уйқысы қана беріу.

ВЫСЫХАТЬ несов. см. **высохнуть**.

ВЫСЬ ж. шексиз жоқары, шың аспап, бийиклик, асқар; недосягаемая ~ жете алмайтуғын шың аспан.

ВЫТАЛКИВАТЬ несов. см. **вытолкать** и **вытолкнуть**.

ВЫТАПЛИВАТЬ I несов. см. **вытопить I**.

ВЫТАПЛИВАТЬ II несов. см. **вытопить II**.

ВЫТАПЛИВАТЬСЯ I несов. см. **вытопиться I**.

ВЫТАПЛИВАТЬСЯ II несов. см. **вытопиться II**.

ВЫТАПТЫВАТЬ несов. см. **вытоптать**.

ВЫТАРАЩИВАТЬ *несов. см. вытаращить.*

ВЫТАРАЩИТЬ *сов. что, разг.: ~ глаза* көзин алартып жиберіу, көзин адырайтып жиберіу.

ВЫТАСКИВАТЬ *несов. см. вытащить.*

ВЫТАЧИВАТЬ *несов. см. выточить.*

ВЫТАЧИТЬ *сов. 1. кого-что шығарыу, сүйреп шығарыу, алыу, сууырып алыу, тартып шығарыу; ~ что-л. из-под стола* столдың астынан бир нәрсе шығарыу; *~ лодку на берег* қайықты жағаға сүйреп шығарыу; *~ мешок из амбара* хамбардан қапшықты шығарыу; *2. что сууырып алыу; ~ зуб тисти сууырып алыу; ~ занозу тикенди сууырып алыу; 3. что, из чего сууырып алыу; ~ нож из ножен* пышақты қынынан сууырып алыу; *4. что, разг. (украсть, похитить)* урлап алыу, урлап кетиу; *5. кого-что (заставить пойти)* мәжбүрлеп алып барыу, зорлап алып барыу; *~ товарища в театр* жолдасын театрға зорлап алып барыу.

ВЫТВЕРДИТЬ *сов. что, разг. тәкрарлап үйреніп алыу, ядлап алыу; ~ заданный урок* тапсырылған сабақты тәкрарлап үйреніп алыу.

ВЫТВОРИТЬ *сов. см. вытворять.*

ВЫТВОРЯТЬ *несов. что, разг. тентеклик етиу, бұлдириу.*

ВЫТЕКА||ТЬ *несов. 1. см. вытечь; 2. из чего (брать начало)* басланыу, алыу, ағып шығыу; *эта река ~ет из озера* бұл дәрья көлден ағады; *3. перен. (являться следствием)* келип шығыу; *из этого ~ет, что...* буннан... келип шығады.

ВЫТЕРЕТЬ *сов. 1. кого-что сүртіу, сүртіп шығыу, сүртіп кептириу, сүртіп таслау; ~ руки* қолларын сүртіу; *~ пыль* шаңды сүртіп шығыу; *2. что, разг. (износить)* тозыу, ысылып тоздыриу, қырылыу, қырылып тозыу, түгин кетіриу; *~ локти на пиджак* пиджақтың шығанағын тоздыриу.

ВЫТЕР||ЕТЬСЯ *сов. 1. (вытереть себя)* сүртиніу; *2. разг. (износиться)* тозыу, исқыланып тозыу, қырылыу, түгин қырылыу; *ковёр ~ся* гилемнің түги қырылып болды.

ВЫТЕРПЕ||ТЬ *сов. 1. что (перенести)* шыдау, шыдам беріу, бастан кешіриу; *~ть боль* ауырыуға шыдам беріу; *2. разг. (сдержаться, удержаться)* тұта билиу; *я не ~л и сказал ему об этом* мен өзімди тұта алмадым да оған бул туғралы айтып салдым.

ВЫТЕСНЕНИЕ *с. орнын басыу, орнына келиу; ~ пара электричеством* пуудың орнына электр қууатының келиуі.

ВЫТЕСНИ||ТЬ *сов. 1. кого-что қысып шығарыу, қысыу, қуып шығарыу, оңыстырмау; ~ть кого-л. из толпы* бирейди көпшіликтің арасынан қысып шығарыу; *~ть неприятеля из города* душпанды қаладан қуып шығарыу; *2. что, чем (заменить собою)* орнына келиу, орнын басыу; *новая техника ~ла старую* жаңа техника гөне техниканың орнына келди.

ВЫТЕСНЯТЬ *несов. см. вытеснить.*

ВЫТЕ||ЧЬ *сов. из чего и без доп. ағыу, ағып шығыу, ағып питіу, ағып кетиу, төгіу; вода ~кла из бочки* суу бочкадан ағып кетти; *◇ глаз ~к* көз ағып түсти.

ВЫТИРАТЬ *несов. см. вытереть.*

ВЫТИРАТЬСЯ *несов. см. вытереться.*

ВЫТКАТЬ *сов. 1. что (соткать)* тоқыу, тоқып шығыу; *2. что, на чём* нағыс салыу, кесте салыу; *~ узор* на скәтерти дастурқанның жүзінне нағыс салыу.

ВЫТОЛКАТЬ *сов. см. вытолкнуть.*

ВЫТОЛКНУТЬ *сов. кого-что* ийтерип шығарыу, ийтерип шығарып жиберіу; *~ кого-л. из комнаты* бирейди өжиреден ийтерип шығарып жиберіу.

ВЫТОПИТЬ *I сов. что* жағып ысытыу, от жағып қыздыриу; *~ печь* печьке от жағып қыздыриу.

ВЫТОПИТЬ II *сов. что* еритиу; *~ сало* тоң майды еритиу.

ВЫТОПИТЬСЯ I *сов. (истопиться)* жағып ысытылыу, от жағып қыздырылыу.

ВЫТОПИТЬСЯ II *сов. (о sale и т. п.)* еритиліу.

ВЫТОПАТЬ *сов. что* басқылау, басқылап таслау; *~ посёвы* егинди басқылап таслау.

ВЫТОРГОВАТЬ *сов. что, разг. саудаласып бақасын кемитиу, саудаласып арзанлатыу.*

ВЫТОРГОВЫВАТЬ *несов. см. выторговать.*

ВЫТОЧЕННЫЙ *прил.: словно ~* қолдан ислегендей, қолдан соққандай.

ВЫТОЧИТЬ *сов. что* қырғылау, жоныу, қырғылап ислеу, қырғылап шығыу.

ВЫТРАВИТЬ *сов. 1. что* кетіриу, жоқ етиу; *~ пятна* дағалларды кетіриу; *2. кого-что* уұландырып жоқ етиу, зәхәрлендирип жоқ қылыу; *~ мышёй* тышқанларды зәхәрлендирип жоқ қылыу; *3. что, на чём (сделать надпись, рисунок)* ойып сүрет салыу, ойып нағыс салыу; *4. что (произвести поправку)* набыт қылыу; *~ посёвы* егинлерди набыт қылыу; *5. кого, охот. (выгнать)* қуып шығыу, қуып шығарыу; *~ зверя* из лесу хайуанды тоғайдан қуып шығарыу; *~ из памяти* есте қалдырмау.

ВЫТРАВЛИВАТЬ *несов. см. вытравить.*

ВЫТРАВЛЯТЬ *несов. см. вытравить.*

ВЫТРЕБОВАТЬ *сов. 1. что (получить по требованию)* талап етип алыу, талап етип алдыриу; *~ нужные документы* керек документлерди талап етип алдыриу; *2. кого-что* шақыртып алдыриу, шақыртыу; *~ свидетеля в суд* гүүаны судқа шақыртып алдыриу.

ВЫТРЕЗВИТЕЛЬ *м. айықтырыу орны, мәслик тарқатыу орны.*

ВЫТРЕЗВИТЬ *сов. кого* айықтырыу, мәслигин тарқатыу.

ВЫТРЕЗВИТЬСЯ *сов. айығып кетиу, мәслиги тарқалыу.*

ВЫТРЕЗВЛЕНИЕ *с. айығыу, мәслиги тарқау.*

ВЫТРЕЗВЛЯТЬ *несов. см. вытрезвить.*

ВЫТРЕЗВЛЯТЬСЯ *несов. см. вытрезвиться.*

ВЫТЯСАТЬ *несов. см. вытрясти.*

ВЫТЯСТИ *сов. 1. что, из чего* силкип таслау, қағып таслау, қағып түсириу, силкип шығару; ~ муку из мешка унды қаптап қағып түсириу; 2. *что* силкип шаңын кетириу, қағып шаңын кетириу; ~ коври гилемлердиң қағып шаңын кетириу.

ВЫТЯХИВАТЬ *несов. см. вытряхнуть.*

ВЫТЯХНУТЬ *сов. что* силкиу, қағыу, қағып таслау, қағып түсириу.

ВЫТЬ *несов. 1. (о животных)* улыу; шақалы вбют шағаллар улыйды; 2. *перен. хуўлеу, ысықыру, гуўилдеу; в трубе* вбет вётер морыда самал хуўлейди; 3. *перен. прост. (плакать в голос)* өкирип жылау, бозлап жылау.

ВЫТЯГИВАТЬ *несов. см. вытянуть 1—4.*

ВЫТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. вытянуться.*

ВЫТЯЖКА *ж. 1. (действие)* созыу, тартуу; ~ газга газды тартуу; 2. *хим. сығынды (органикалық тканьлардан алынатын зат).*

ВЫТЯЖИ|ОЙ *прил.* тартатуғын, созатуғын; ~ая труба тартатуғын труба.

ВЫТЯНУТЫЙ 1. *прич. от вытянуть; 2. прил.* созған.

ВЫТЯН|УТЬ *сов. 1. что (растянуть)* тартып созыу, тартып шығару, суўырып алыу, кериу, тартуу; ~уть проволоку сымды тартып шығару; 2. *что (распрямить, протянуть)* созып жибериу; ~уть нёги аяғын созып жибериу; 3. *что, разг. (удалить тягой)* суўырып тартуу; **весь дым** ~уло барлық түгинди суўырып тартып кетти; 4. *что (сосать, епитать)* сорып алыу, тартып алыу; **пластырь** ~ул **весь гной** пластырь барлық ириңди тартып алды; 5. *перен. разг. (вытерпеть, выжить)* шыдам бериу, шыдау; он долго не ~ет ол көпке шыдамас; $\diamond$ ~уть всю душу жанына тийиу, азап бериу; ~уть дошадь кнутом атты қамшы менен уруу.

ВЫТЯНУ|ТЬСЯ *сов. 1. (выпрямиться)* тик туруу, созылып жатуу; ~ться на постели тесекте созылып жатуу; 2. *(растянуться)* керилиу, созылыу, тартылыу; **материя** ~лась шыт гезлеме созылып кетти; 3. *разг. (вырасти)* өсип кетиу; **мальчик** за лето ~лся бала бир жаздык ишинде өсип кетти; 4. *(по одной линии)* созылып кетиу, дизилип туруу; **по берегу** ~лись колхозные дома жаға бойлап колхоздың жайлары созылып кеткен еди; $\diamond$ **лицо** у него ~лось оның жүзи таң қалғандай болды, оның жүзи хайран қалғандай болды.

ВЫУДИТЬ *сов. 1. что (выложить удочкой)* қармақ пенен тутуу, қармақ пенен устау; 2. *что, у кого, перен. разг. (выманить)* ешлеп түсирип алыу, алдап қолға түсириу.

ВЫУЖИВАТЬ *несов. см. выудить.*

ВЫУЮЖИТЬ *сов. что* үтиклеп шығыу; ~ брики шалбарды үтиклеп шығыу.

ВЫУЧЕНИК *м. разг. шәкирт; он ~ физиолога Павлова* ол физиолог Павловдың шәкирти.

ВЫУЧЕНИЦА *женск. от выученик.*

ВЫУЧИВАТЬ *несов. см. выучить.*

ВЫУЧИВАТЬСЯ *несов. см. выучиться.*

ВЫУЧИТЬ *сов. 1. что (запомнить, усвоить)* оқып билип алыу, ядлап алыу, үйренип алыу; ~ стихотворение қосықты ядлап алыу; ~ уроки сабақты үйренип алыу; 2. *кого-что, чему или с неопр. үйретиу; ~ ремеслу* өнерге үйретиу.

ВЫУЧИ|ТЬСЯ *сов. 1. чему или с неопр. үйренип алыу, үйрениу, оқып билип алыу, әдетлениу; ~иться писать* жазыуды үйренип алыу; ~иться *играть в шахматы* шахмат ойнауды үйрениу; 2. *(закончить обучение)* оқыуды пәткерип шығыу; я ~усь и буду инженером мен оқыуды пәткергеннен соң инженер боламан.

ВЫУЧК|А *ж. разг. 1. (действие)* үйрениу, шәкирт болыу; **пройти** ~у шәкирт болыуды өтиу; 2. *(умение)* алған билим, үйренген өнер, усталық; **хорошая** ~а жақсы үйренген өнер.

ВЫХАЖИВАТЬ I *несов. см. выходить I.*

ВЫХАЖИВАТЬ II *несов. см. выходить II.*

ВЫХВАТИТЬ *сов. 1. кого-что (вырвать, отнять)* жулып алыу, тартып алыу; ~ книгу из рук читателя қолынан жулып алыу; 2. *что (извлечь, вынуть)* бирден шығарып алыу, бирден суўырып алыу; ~ саблю из ножен қылышты қынынан бирден суўырып алыу; 3. *что, перен. дус келгенин алыу, үзип алыу, жулып алыу; ~ цитату* из текста текстен цитатаны жулып алыу.

ВЫХВАТЫВАТЬ *несов. см. выхватить.*

ВЫХЛОПАТЫВАТЬ *несов. см. выхлопотать.*

ВЫХЛОПОТАТЬ *сов. что* сорап алып бериу, қуўыныу, сораныу; ~ разрешение на что-л. бир нәрсеге рұхсат сорап алып бериу.

ВЫХОД *м. 1. шығыу; ~ на работу* жұмысқа шығыу; ~ **книги в свет** китаптың жарыққа шығыуы; ~ **в отставку** отставкаға шығыу; ~ **актёра на сцену** актердің сақнаға шығыуы; 2. *(место)* шығыу орны, шығатуғын жер, шығыу қапы; **запасный** ~ запастағы шығатуғын қапы; 3. *перен. қутылыу жолы, жол, хәмел, усыл, илаж, шара; найти ~ из **трудного положения** қыйын аўхалдан қутылыудың илажын табыу; 4. *(количество произведённого продукта)* өнім, шыққан; ~ **зерна с гектара** хәр гектардан алынған деннің өніми; $\diamond$ **дать** ~ **гневу** ашыуын шығару; **знать все ходы и ~ы** хәмме нәрседен хабары болыу.*

ВЫХОДЕЦ *м. 1. (переселенец из другой страны)* көшип келген; 2. *уст. шыққан, шығысы; он ~ из крестьян* дийханнан шыққан.

ВЫХОДИТЬ I *сов. что и без доп., разг. (исходить)* гезип шығыу, аралап шығыу.

ВЫХОДИТЬ II *сов. кого-что 1. саўал-туу, бағып тәуир етиу, бағып саўалтуу; ~ больного* аўырыуды бағып саўалтуу; 2. *(вырастить)* әлпешлеп өсириу, өсирип жетистириу.

ВЫХ|ОДИТЬ *несов. 1. см. выйти; 2. (быть обращённым куда-л.)* шығыу,

қарау; *окна* ~*бдыт* в сад терезелер бағқа қарайды; 3. 3 л. ед. ч. наст. вр. *выходит* в знач. *вводн. сл.* демек, онда, ондай болғанда, солай етип; ~*бдыт*, что он был прав демек, оныки дурыс болған ғой; *вывод* *этот*, ~*бдыт*, был *прав*илен демек, бул жуу-мақ дурыс болған деген сөз; $\diamond$ *это не* ~*бдыт* у *меня* из *головы* бул мениң ядыман шықпайды, бул мениң ойымнан шықпайды.

ВЫХОДКА ж. тәртіпсиз қылық, әдепсизлік, турпайылық; *ребяческая* ~ бала-лық қылық.

ВЫХОДНОЙ прил. 1. шығатуғын; ~*ая* дверь шығатуғын қапы; 2. байрамда кийе-туғын, жыйындыққа кийе-туғын; ~*бй* костюм жыйындыққа кийе-туғын костюм; 3. дем алыс; ~*бй* день дем алыс күн; 4. в знач. *сущ. м.* *выходной* (*день отдыха*) дем алыс күн; у *меня* *сегодня* ~*бй* бүгін менде дем алыс күн; 5. в знач. *сущ. м.* *выходной* и ж. *выходная* (*тот, кто свободен*) дем алыс күнли адам; $\diamond$ ~*бе* *пособие* шығу пулы, босау пулы; ~*ая* роль шығып көриниу роли; ~*ые* *данные* полигр. китаптың шығыуы хаққындағы мағлыұматлар.

ВЫХОЛАЩИВАТЬ несов. см. *выхоло-*стить.

ВЫХОЛЕННЫЙ 1. прич. от *выхолить*; 2. прил. әлпешлеп өсирілген, әлпешлеп күтилген, әлпешлеп тәрбияланған.

ВЫХОЛИТЬ сов. *кого-что* әлпешлеп өсириу, әлпешлеп күтиу, әлпешлеп тәрбиялау; ~ *ребёнка* баланы әлпешлеп өсириу.

ВЫХОЛОСТИТЬ сов. 1. *кого* пишиу; ~ *жеребца* айғырды пишиу; 2. *что*, *перен.* негизги мәнисин кетириу, мәниссиз етип таслау; ~ *идею* идеяның негизги мәнисин кетириу.

ВЫУХОЛЬ м. *выхухоль* (*хаййан хэм териси*).

ВЫЦАРАПАТЬ сов. 1. *что* тырнап жазыу, тырнап сызыу; ~ *надпись* хатты тырнап жазыу; 2. *кого-что*, *разг.* (*извлечь откуда-л.*) тырнап алыу, жаралау, тырнап жоқ етиу; 3. *кого-что*, *перен. разг.* (*с трудом достать*) еплеп алыу, зордан алыу, зордан қутқарып алыу.

ВЫЦАРАПЫВАТЬ несов. см. *выцара-*пать.

ВЫЦВЕ||СТИ сов. оңып кетиу, түсин өзгертиу, реңи кетип қалыу; *материя* ~*ла* на *солнце* гезлеме күннен оңып кетти.

ВЫЦВЕТАТЬ несов. см. *выцвести*.

ВЫЦЕДИТЬ сов. *что* 1. (*вылить*) сүзип ағызыу, сүзип куйыу, ағызыу, сырқып куйыу; ~ *пиво* из *бочки* бочкадан пивоны сырқып куйыу; 2. *прост.* (*медленно вы-*пить) әстен ишиу.

ВЫЦЕЖИВАТЬ несов. см. *выцедить*.

ВЫЧЕКАНИВАТЬ несов. см. *вычеканить*.

ВЫЧЕКАНИТЬ сов. *что*, на *чём* басып шығарыу, ислеп шығарыу; ~ *монету* теңге ислеп шығарыу.

ВЫЧЕРКИВАТЬ несов. см. *вычеркнуть*.

ВЫЧЕРКНУТЬ сов. *кого-что* сызып таслау; сызып жибериу, өширип таслау; $\diamond$

~ из *памяти* умытып кетиу, ядтан шығарып таслау; ~ из *своей* *жизни* өзи ушын жоқ деп есаплау.

ВЫЧЕРПАТЬ сов. *что*, из *чего* сүзип алыу, сырқып алыу, босатып таслау.

ВЫЧЕРПЫВАТЬ несов. см. *вычерпать*.

ВЫЧЕРТИТЬ сов. *что* сызып алыу. сызып ислеу; ~ *план* *чего-л.* плаңды сызып алыу.

ВЫЧЕРЧИВАТЬ несов. см. *вычертить*.

ВЫЧЕСАТЬ сов. 1. *кого-что* тарау. тарап айырыу, тарап болыу; ~ *волосы* шашты тарау; 2. *что* (*очистить, обработать*) тарап тазартыу, тарап ислеп шығыу; ~ *лён* зығарды тарап тазартыу.

ВЫЧЕСТЬ сов. 1. *что*, из *чего* алыу, алып таслау, кемитиу, шығарып таслау; из *двадцати* ~ *десять* жигирмадан онды алып таслау; 2. *что*, с *кого*, из *чего* (*удержать при расчёте*) услап қалыу, тутып қалыу, шегирип қалыу.

ВЫЧЭСЫВАТЬ несов. см. *вычесать*.

ВЫЧЕТ м. 1. (*действие*) услап қалыу, тутып қалыу, шегирип; *произвестий* ~ есаплап услап қалыу; 2. (*удержанная сумма*) шегирилген ақша, услап қалынған ақша, татылған пул; ~ *составляет* *два* *рубля* тутылған пул еки манат болады; $\diamond$ за ~*ом* тутып қалынғаннан басқа, устап қалынғаннан басқа.

ВЫЧИСЛЕНИЕ с. 1. (*действие*) есаплап шығарыу, есаплау; ~ *стоимости* бахасын есаплау; 2. (*результат, подсчёт*) есаплап шығарылған нәтиже.

ВЫЧИСЛИТЕЛЬ||Н||ЫЙ прил. есаплау..., есаплаушы, есаплайтуғын; ~*ая* *таблица* есаплау таблицасы; ~*ые* *машины* есаплайтуғын машиналар; ~*ый* *центр* есаплау орайы.

ВЫЧИСЛИТЬ сов. *что* есаплау, есаплай шығарыу; ~ *площадь* *посёва* егистин көлемин есаплай шығарыу.

ВЫЧИСЛЯТЬ несов. см. *вычислить*.

ВЫЧИСТИТЬ сов. *кого-что* тазалау, тазалап қойыу, тазартыу; ~ *сапоги* етикти тазалап қойыу; ~ *лошадь* атты тазалау; ~ *посуду* ыдысты тазалау.

ВЫЧИСТИТЬСЯ сов. *разг.* тазартылыу, тазалану; ~ *после* *дорбги* жол жүрип келгеннен кейин тазалану.

ВЫЧИТАЕМОЕ с. *мат.* кемитиуши, алыныушы.

ВЫЧИТАНИЕ||**Е** с. *мат.* алыу, кемитиу, шегирип; *знак* ~*ая* алыу белгиси; *известий* ~*е* алып тастау.

ВЫЧИТАТЬ сов. *что* 1. *разг.* (*читать узнать*) оқып былиу; 2. (*выправить*) оқып дүзетиу; ~ *гранки* гранкаларды оқып дүзетиу.

ВЫЧИТАТЬ несов. см. *вычесть*.

ВЫЧИТКА ж. оқып дүзетиу, оқып дүзетип шығыу; ~ *рукописи* қол жазбаны оқып дүзетиу.

ВЫЧИТЫВАТЬ несов. см. *вычитать*.

ВЫЧИЩАТЬ несов. см. *вычистить*.

ВЫЧИЩАТЬСЯ несов. см. *вычиститься*.

ВЫЧУРНО нареч. аса эшекөйлеп, бир түрли етип; ~ *говорить* аса эшекөйлеп сөйлеу.

ВЫЧУРНОСТЬ ж. аса эшекөйлик, бир түрлик; ~ **языка** тилдин бир түр-лиги.

ВЫЧУРНЫЙ прил. аса эшекөйли, бир түрли; ~ **стиль** бир түрли стиль.

ВЫШАГИВАТЬ несов. разг. салмаклап адым атуу, адымлап баруу.

ВЫШВЫРИВАТЬ несов. см. **вышвырнуть**.

ВЫШВЫРНУТЬ сов. кого-что, разг.

1. (*выбросить, выкинуть*) ылақтырып тас-лау, ылақтырып жиберуу, зыңгытып жи-беруу; 2. *перен.* (*выгнать*) кууып жибе-риу, шығарып жиберуу.

ВЫШЕ 1. *сравнит. ст.* от прил. **высо-**кий и нареч. **высоко** жоқарырақ, бийгирек, бәлентирек; **эта скамейка ~ той** бул ска-мейка оннан бийгирек; 2. *нареч.* (*сверх чего-л.*) жоқары, бийик; **дети от пяти лет и ~ бес** жастағы хәм оннан жоқары бала-лар; 3. *предлог с род. п.* (*сверх чего-л.*) жоқары; **температура ~ нуля** температура нульден жоқары; 4. *предлог с род. п.* (*сверх по течению реки*) өрге қарай; ~ **города Горького** Горький қаласынан өрге қарай; **◇ как говорилось ~ жоқарыда** айтылғандай.

ВЫШЕ* жоспа сөзлердин «жоқарыда, бу-рын» деген мәнини билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: **вышесказанный** жоқарыда айтылған.

ВЫШЕИЗЛӨЖЕННЫЙ прил. жоқарыда баян етилген, жоқарыда айтылған; ~ **е доводы** жоқарыда келтирилген дәлилдер. **вышел, вышла, вышло, вышли** прош. вр. от **выйти**.

ВЫШЕСТОЯЩИЙ прил. жоқарғы; ~ **е инстанция** жоқарғы инстанциялар.

ВЫШЕУПОМЯНУТЫЙ прил. жоқарыда ескертилген.

ВЫШИБАТЬ несов. см. **вышибить**.

ВЫШИБИТЬ сов. разг. 1. *что* (*выбить*) урып шығаруу, урып түсириу, қағып түсириу; ~ **дверь** қапыны урып түсириу; 2. *кого-что* (*выгнать*) кууып шығаруу, кууып шығуу, айдап шығуу.

ВЫШИВАЛЬЩИЙ прил. нағыс сала-туғын, кесте тигетуғын; ~ **ая машина** кесте тигетуғын машина.

ВЫШИВАЛЬЩИЦА ж. тигууши хаял, кесте тигууши хаял.

ВЫШИВАНИЕ с. 1. (*действие*) нағыс салуу, нағыслау, кесте тигуу; **обучаться ~ю** кесте тигууге үйрениу; 2. (*вышиваемая вещь*) кестели зат, нағыс зат.

ВЫШИВАТЬ несов. см. **вышить**.

ВЫШИВКА ж. 1. (*действие*) нағыс са-луу, нағыслау, кесте тигуу; 2. кесте, на-ғыс; **нарядная ~** көркемлі кесте.

ВЫШИН А ж. 1. (*высота*) бийиклик, жоқарылық, бәлентлик; ~ **бй в двадцать метров** бийиклиги жигирма метр; 2. (*высь*) бийик аспан, диң аспан, мың аспан; **орёл парял в ~е** бүркіт диң аспанда ушып жүрди.

ВЫШИТЫЙ 1. *прич.* от **вышить**; 2. *прил.* кестели, нағыс салынған, кестелеп тигілген; ~ **ая рубашка** кестели көйлек.

ВЫШИТЬ сов. *что* нағыслау, кестелеу, кестелеп тигуу.

ВЫШКА ж. минбар, вышка; **наблюдательная ~** бақлау минбары; **буравая ~** бураулау вышкасы.

ВЫШКОЛИТЬ сов. *кого-что, разг.* қатаң тәрбиялау, қатты тәртіпке үйретуу.

ВЫШЛИФОВАТЬ сов. *что* жылтыр етип тегіслеу.

ВЫШЛИФОВЫВАТЬ несов. см. **вышли-**фовать.

ВЫШМЫГНУТЬ сов. разг. билдирмей кетип қалуу, жылт етип шығып кетиу; ~ **в открытую дверь** ашық турған қапы-дан жылт етип шығып кетиу.

ВЫШТУКАТУРИВАТЬ несов. см. **вы-**штукатурить.

ВЫШТУКАТУРИТЬ сов. *что* сыбап шы-ғыу, сыбап болуу; ~ **стены дома** жайдың дийуалларын сыбап болуу.

ВЫШУТИТЬ сов. *кого-что* күлкі етиу, дәлкек етиу, дегишиу.

ВЫШУЧИВАТЬ несов. см. **вышутить**.

ВЫЩИПАТЬ сов. *что* жулып алыу, жулып таслау, жулуу; ~ **траву** шөпті жулып таслау; ~ **перья** перлерди жулып алыу.

ВЫЩИПОВАТЬ несов. см. **выщипать**.

ВЫЯВИТЬ сов. 1. *что* (*проявить*) көр-сетуу; ~ **свои способности** өзиниң уқып-лылығын көрсетуу; 2. *кого-что* (*открыть, обнаружить*) ашып беруу, ашып көрсетуу, бетин ашыу; ~ **недостатки в работе** жұмыстағы кемшиликлерди ашып көрсетуу, жұмыстағы кемшиликлердин бетин ашыу.

ВЫЯВИТЬСЯ сов. көрсетилуу, билинуу, ашылуу.

ВЫЯВЛЯТЬ несов. см. **выявить**.

ВЫЯВЛЯТЬСЯ несов. см. **выявиться**.

ВЫЯСНЕНИЕ с. анықлау; ~ **вопросов** мәселелерди анықлау, сауалларды анық-лау.

ВЫЯСНИТЬ сов. *что, у кого* анықлау, анық етиу, тексерип билиу, шешиу.

ВЫЯСНИТЬСЯ сов. анықланыу, ше-шилиу, белгили болуу; **дело ~лось** ис анықланды.

ВЫЯСНЯТЬ несов. см. **выяснить**.

ВЫЯСНЯТЬСЯ несов. см. **выясниться**.

ВЬЕТНАМСКИЙ прил. Вьетнам..., вьет-

намлы. **ВЬЕТНАМЦЫ** мн. (ед. **вьети́мец** м., **вьетна́мка** ж.) вьетнамлылар, вьетнам-шылар (*Вьетнам халқы*).

вьётся наст. вр. от **вйтсья**.

вью, **вьёшь** и т. д. наст. вр. от **вить**. **ВЬЮГА** ж. боран, қарлы боран, была-ғай боран.

ВЬЮК м. жүк, тең.

ВЬЮН м. жылан балық; **◇** **вертётся ~ом** 1) тынбай айланыу, қозғалуу; 2) (*уви-ваться около кого-л.*) айналшықлау, жа-ғынуу.

ВЬЮНОК м. шырмауық.

вьюсь, вьёшься и т. д. наст. вр. от **витьсья**.

ВЬЮЧИТЬ несов. *кого-что* жүкпеу, артыу, теңпеу; ~ **верблюда** түйеге жүк артыу.

ВЬЮЧНЫЙ прил. жүкпейтуғын, ти-йейтуғын, артатуғын, жүк тасыйтуғын;

~оe сeдлo жүк артылатуғын ер; ~оe живoтнoe жүк тасытуғын кeлик.

ВЬЮШКА *жс.* гартпа (*морының*).

ВЬЮЩИЙСЯ 1. *прич.* от виться; 2. *прил.* өрмелеуші, оралып өсетуғын, шырмалатуғын, шырмауық; ~eся растeния шырмауық өсимликлер, өрмелеп өсетуғын өсимликлер; 3. *прил.* буйра..., буйраланған, шийралған; ~eся вoлосы буйрашаш.

вьяжет наст. вр. от вязать.

вьяжется наст. вр. от вязаться.

вьяжy, вьяжешь и т. д. наст. вр. от вязать.

ВЬЖУЩИЙ 1. *прич.* от вязать; 2. *прил.* үйретуғын, түршиктиретуғын; ~ вкyс түршиктиретуғын дeм.

ВЯЗ *м.* вяз (*ағаш*).

ВЬЗАЛЬНЫЙ *прил.* байлау..., тоқыу..., байлайтуғын, тоқыйтуғын; ~e спицы тоқыу тебенлери.

ВЬЗАЛЬЩИК *м.* байлаушы, тоқыушы.

ВЬЗАЛЬЩИЦА *женск. ол* вьзальщик.

ВЬЗАНИЕ *с.* 1. байлау, баулау, таңуу; 2. тоқыу; ~ чулок шулық тоқыу.

ВЬЗАНКА *жс.* бир бау, бир бууат; ~ дров бир бау отын.

ВЬЗАНЫЙ *прил.* тоқылған; ~e перчатки тоқылған қолғап.

ВЬЗАНЬЕ *с.* тоқылған нәрсе; красивое ~ сулыу тоқылған нәрсе.

ВЬЗАТЬ *несов.* 1. кого-что байлау, баулау; таңуу; ~ снопов дәстелерди баулау; ~ рyки кому-л. қолын таңуу; 2. что тоқыу; ~ чулки шулық тоқыу; 3. безл. (*быть вяжущим*) түршиктириу, үйриу; **вьяжет во рту** аузымды үйрип түр.

ВЬЗАТЬСЯ *несов.* байланысу, сәйкес келиу, келису, ылайық болуу; eгo словa

плoхо вьяжyтcя с eгo делaми oның cөзлepи ислepинe сәйкес кeлмeyди; $\diamond$ не вьяжeтcя кeлиспей түр, aлыспай түр.

ВЬЗКА *жс.* 1. (*связывание*) байлау, баулау; таңуу; ~ снопов дәстелерди баулау; 2. (*крючком, спицами*) тоқыу.

ВЬЗКИЙ *прил.* 1. (*клеякий, тягучий*) жабысқақ, жуққыш; ~оe вeщeствo жабысқақ зат; 2. (*топкий*) уйма...; ~оe дно рeки дeрьяның уйма түби.

ВЬЗКОСТЬ *жс.* жабысқақлық, жуққышлық; ~ глины ылайық жабысқақлығы.

ВЬЗНУТЬ *несов.* батыу, батып қалуу; ~ в грязь батпаққа батыу.

ВЬЗЬ *жс.* лингв. бириктирип жазуу, хәриплерди қосып жазуу; арабская ~ арабалардың хәриплерди қосып жазууы.

ВЬЯЕНЬИЙ *прил.* қақ, қақланған, күнге кепкен, кептирилген; ~оe мясо қақланған гөш, қақ ет.

ВЬЯЛИТЬ *несов.* что қақлау, күнге кептириу; ~ рыбу балықты қақлау.

ВЬЯЛИТЬСЯ *несов.* қақланыу, күнге кебиу; рыба ~ся балық қақланып түр.

ВЬЯЛО *нареч.* хош жақпай; ~ говорить хош жақпай сөйлеу.

ВЬЯЛОСТЬ *жс.* 1. босаңдық, солып қалғанлық, гөнерип қалғанлық; ~ мышц булшық еттің босаңлығы; 2. (*отсутствии бодрости*) хұждансызлық, кеуилсизлік.

ВЬЯЛЫЙ *прил.* 1. солып қалған, солыған; ~е цветы солыған гүллер; 2. босаң, солып қалған, гөнерген; ~ая кожа гөнерген тери; 3. хұждансыз, кеуилсиз; ~оe настроение кеуилсиз кейип.

ВЬЯНУТЬ *несов.* солыу, семіу; листья ~ жапырақлар солыды; $\diamond$ уши ~ кулаққа жақпайды, еситқиң келмейди.

ГА *с.* нескл. см. гектaр.

ГАБАРДИН *м.* габардин (*жyн гезлеме*).

ГАБАРДИНОВЫЙ *прил.* габардин...; габардиннен исленген, габардиннен тигилген.

ГАБАРИТ *м.* габарит (1. затлардың шекленген сыртқы келбеті; 2. ж.-д. рельс жолынан қурылыс шегарасына дейінгі аралық).

ГАВАНЬ *жс.* гавань (*самалдан хәм толқыннан сақланған кемелер тоқтауға арналған орын*).

ГАВКАТЬ *несов.* прост. үриу, шабаланыу, арсылдау.

ГАВКУНУТЬ *сов. и однокр.* үрип жиберіу.

ГАГА *жс.* зоол. гага (*арқа теңиз үйрегі*).

ГАГАРА *жс.* зоол. гагара (*қус*).

ГАГАУЗСКИЙ *прил.* гагауз..., гагауздық; ~ язык гагауз тили.

ГАГАУЗЫ *мн.* (ед. гагауз м., гагаузка ж.) гагаузлар (*Украина ССРында, Молдавия ССРында, тағыда Болгарияда хәм Румынияда тұрышы халық*).

ГАГАЧИЙ *прил.* гага..., гаганың; ~ пух гага пәри, гага мамығы.

ГАД *м.* 1. мн. гaды бақа-шаян (*мыс жылан, қурбақа хәм т. б.*); 2. перен. бран. харамазда.

ГАДАЛКА *жс.* палкер хаял.

ГАДАНИЕ *с.* 1. (*предсказание*) пал ашыу, қумалақ салыу; ~ на картах соқтаға қарап пал ашыу; 2. (*предположение*) болжау, шамалау, жоспарлау.

ГАДАТЕЛЬНЫЙ *прил.* 1. (*служащий для гадания*) пал ашыуға арналған; 2. (*основанный на догадках*) болжауға тийкарланған, шамалауға асасланған; гүманлы, нагүман; ~е вьводы болжауға тийкарланған жуўмақлар.

ГАДАТЬ *несов.* 1. (*предсказывать*) пал ашыу, қумалақ салыу; 2. о ком-чем (*строить предположение*) болжау, жорыу, шамалау; он дұмал и ~л ол ойлады хәм шамалады.

ГАДИНА *жс.* разг. презр. харама, сумырай, иплас адам.

ГАДИТЬ *несов.* разг. 1. (о животных) ыласлау, былғау, ипласлау; 2. кому-чему, перен. (*вредить*) жаманлық етиу, зыян тийгизиу, исти бузыу.

ГАДКИЙ прил. жеркенишли, ҳарамы, жарамас, пәс; ~ человек жеркенишли адам.

ГАДКО нареч. жеркениш, ҳарамы, жарамас; ~ на душә жүректе жеркениш.

ГАДЛИВОСТ || **Б** ж. жеркенишлилик, жеркениўшилик; **чүвство** ~и жеркенишлилик сезими.

ГАДЛИВЫЙ прил. жеркенишли; ~ое чүвство жеркенишли сезим.

ГАДОСТ || **Б** ж. разг. 1. (что-л., вызывающее отвращение) жеркенишли нәрсә; 2. (подлость) ҳарамылық, жүзи қаралық; **дәлат** ~и ҳарамылық етиү, жүзи қаралық етиү.

ГАДЮКА ж. 1. (ядовитая змея) зәхәрли қара жылан; 2. прост. бран. шағып сөйләтуғын адам, жүзи қара.

ГАЕЧНЫЙ прил. гайка...; ~ ключ гайка ашары.

ГАЖЕ сравнит. ст. от прил. гадкий и нареч. гадко жеркенишлирек, жарамсырақ, пәсирек.

гажу, гадить и т. д. наст. вр. от гадить.

ГАЗ I м. 1. газ; углекислый ~ көмир туршылы газ; удлинённые газы демиктириүши газлар, тушықтыратуғын газлар; 2. мн. газы (в кишечнике) иштеги жел; ♦ **дать** ~ **тезлигин** көбейтиү; **сбавить** ~ **тезлигин** пәсейтиү; на **пóльном** ~у ең жоқары тезликте.

ГАЗ II м. (ткань) газ, жуқа жипек гезлемә.

ГАЗГОЛЬДЕР м. тех. газгольдер (газ сақланатуғын, жыйналатуғын қурылыс).

ГАЗЕЛЬ I ж. зоол. газель, тау ешки.

ГАЗЕЛЬ II ж. лит. газзель.

ГАЗЕТА ж. газета; ежедневная ~ күнделикли газета; **стениая** ~ дийуалы газета.

ГАЗЕТНЫЙ прил. газетая..., газеталық; ~ая статья газета мақаласы.

ГАЗЕТЧИК м. 1. разг. (сотрудник газеты) газета хызметкери, газетчик; 2. (продавец газет) газета сатыушы.

ГАЗИРОВАНИЕ с. газластырыу, газлау, газ жибериу.

ГАЗИРОВАНЫЙ 1. прич. от газировать; 2. прил. газланған; ~ая вода газланған суу.

ГАЗИРОВАТЬ несов. что газландырыу, газлау, газ жибериу; ~ воду сууды газландырыу.

ГАЗИФИКАЦИЯ ж. тех. 1. (снабжение газом) газ бенен тәмийинлеу, газландырыу; 2. газификация, газға айландырыу, газластырыу (қатты отынды жасалма түрде газға айландырыу); ~ **каменного** угля тас көмирди газификациялау.

ГАЗИФИЦИРОВАННЫЙ 1. прич. от газифицировать; 2. прил. газластырылған.

ГАЗИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. газификациялау, газ бенен тәмийинлеу, газландырыу; ~ дома жайларды газ бенен тәмийинлеу; 2. газификациялау, газға айландырыу, газластырыу; ~ уголь көмерди газға айландырыу.

ГАЗО қоспа сөзлердің «газ, газы» деген мәнини билдиретуғын биринши бөлегі, мыс.: **газоснабжение** газ бенен тәмийинлеу.

ГАЗОВЩИК м. газовщик, газификация хызметкери.

ГАЗОВЫЙ I прил. 1. газ..., газ бенен; ~ое отопление газ бенен жағу; ~ая турбина газ турбиңасы; 2. газ қолланған; ~ая атака газ қолланған хұжим.

ГАЗОВЫЙ II прил. газ..., жуқа жипектен; ~ шарф жуқа жипек шарф.

ГАЗОГЕНЕРАТОР м. тех. газогенератор (қатты ямаса суйық отынды жағатуғын, газға айландыратуғын аппарат).

ГАЗОЛИН м. газолин (нефть газынан я нефтьтиң өзинен алынатуғын суйық зат).

ГАЗОМЕР м. тех. газомер, газ өлшеуиш (барлық газды хәм оның қалиша сарып етилгенин көрсететуғын әсбап).

ГАЗОМЕТР м. тех. газометр (газды жыйнаитуғын, сақлаитуғын, өлшеитуғын әсбап).

ГАЗОН м. газон (қаладағы бағларда, майданшаларда есетуғын ушы қырқылған екпели шөплер).

ГАЗОНЕПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. газ өтпейтуғынлық, газ өткермейтуғынлық, газ кирмейтуғынлық.

ГАЗОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ прил. газ өтпейтуғын, газ өткермейтуғын, газ кирмейтуғын.

ГАЗОНОСНОСТЬ ж. газлылық.

ГАЗОНОСНЫЙ прил. газлы.

ГАЗООБМЕН м. биохим. газ алмасу (организмнің бир газларды қабыл етиү, екіншилериң сыртқа шығару процесси).

ГАЗООБРАЗНИ || **ЫЙ** прил. газ тәризли, газ түриндеги; ~ое вещество газ тәризли зат; ~ое состояние газ түриндеги турысы, газ түриндеги жағдайы.

ГАЗООБРАЗОВАНИЕ с. газ жағдайына келиу, газға айланыу.

ГАЗОПРОВОД м. газопровод.

ГАЗОПРОВОДНЫЙ прил. газопроводлы, газопроводлық.

ГАЗОПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. газ өтетуғынлық, газ өткеретуғынлық, газ кириушлик.

ГАЗОПРОНИЦАЕМЫЙ прил. газ өтетуғын, газ өткеретуғын, газ киретуғын.

ГАЗОРАСПРЕДЕЛЕНИЕ с. газды мөлшерлеу, газ бөлистириу.

ГАЗОСНАБЖЕНИЕ с. газ бенен тәмийинлеу.

ГАЗОУБЕЖИЩЕ с. воен. газқорған (ушы газдан сақлануы ушы арналған орын).

ГАЗОХРАНИЛИЩЕ с. газхана, газ сақлағыш.

ГАЙКА ж. гайка, буранда; ♦ **подкрутить** ~и талапты күшейтиу.

ГАЙМОРИТ м. мед. гайморит (мурынның ишиниң суықтан исиу).

ГАК м. разг.: с гаком әдеуир асқан, тәуипрақ артып кеткен; **ему лет сорок с гакком** оның жасы қырықтан әдеуир асқан.

ГАЛАКТИКА ж. астр. галактика (жұлдызлардың бирлескен системасы).

ГАЛАКТИЧЕСКИЙ прил. астр. галактикалық, галактиканың...

ГАЛАНТЕРЕЙНЫЙ прил. галантерея, галантереялық; ~ые товары галантереялық товарлар.

ГАЛАНТЕРЕЯ ж. собир. галантерея (тазалыққа керекли майда затлардың жалпы аты, мыс.: айна, тарақ, сабын хәм т. б.).

ГАЛАНТНОСТЬ ж. оғада сыпайлық, әлпайымлық.

ГАЛАНТНЫЙ прил. оғада сыпайы, әлпайым.

ГАЛДЕЖ м. разг. шаўқым, ғаўға, уў-шуў, бақырыспа.

ГАЛДЕТЬ несов. разг. шаўқым етиў, ғаўға шығарыў, уў-шуў болыў, бақырысуў.

ГАЛЕРЕЯ ж. 1. галерея (узун дәлиз ямаса жайдың алды бетиндеги балкон); 2. галерея; картинная ~ сүўрет галереясы; 3. галерея (театрдың ең жоқарғы ярусы).

ГАЛЕРКА ж. разг. см. галерея 3.

ГАЛЕГА ж. галета (кептирилген шөрек).

ГАЛИМАТЬ||**Я** ж. разг. мәниссиз сөз, не болса сол, мылжың гәп; нестї ~ ю мылжың гәп айтыў, не болса соны айтыў.

ГАЛИФЕ только мн. нессл. галифе (шалбардың айрықша пишилген түри).

ГАЛКА ж. узақша.

ГАЛЛОН м. галлон (Англияда, АҚШта суйық хәм шубырма затлардың өлшеуиши).

ГАЛЛЮЦИНАЦИЯ ж. галлюцинация, елеслеушилик, көзге көриниўшилик.

ГАЛЛЮЦИНИРОВАТЬ несов. галлюцинировать, елеслеу, көзге көриниў.

ГАЛОГЕН м. галоген (химиялық элемент).

ГАЛОГЕННЫЙ прил. галогенлик, галогенли.

ГАЛОИД м. см. галоген.

ГАЛОП м. қос аяқлап шабыў, қос аяғына жибериў, шоқырақлатып шабыў.

ГАЛОПРОВАТЬ несов. қос аяқлап шабыў, қос аяғына жибериў, шоқырақлатып шабыў.

ГАЛОПОМ нареч. 1. (вскачь) қос аяқлап, қос аяққа жиберип, шоқырақлап; 2. перен. (очень быстро) жүдө тез, әбден тез.

ГАЛОЧИЙ прил. узақша..., узақшаның.

ГАЛОШ||**И** мн. (ед. галоша ж.) геўиш, галош; ♦ сесть в ~у галошқа отырыў, қолайсыз жағдайға түсиў; посадить кого-либо в ~у қолайсыз жағдайға түсириў.

ГАЛС м. мор. галс (1. желқомлы кемениң самал менен салыстырғандағы жағдайы; 2. желқомның төменги мүйешин байлап қоятуғын жуған жипт).

ГАЛСТУК м. галстук; ♦ пионерский ~ пионер галстуги.

ГАЛУН м. 1. (тесьма) зер жийек; 2. (нашивка) галун (форма кийимлерине тигилген жиңишке алтын я гүмис жипек).

ГАЛУШКИ мн. (ед. галушка ж.) үзбен.

ГАЛЧНОК м. узақшаның палапаны.

ГАЛЬВАНИЗАЦИЯ ж. физ. гальванизация (турақлы электр тоғын техникалық я медициналық мақсетте қолланыў).

ГАЛЬВАНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что, физ. гальванизациялау.

ГАЛЬВАНИЧЕСКИЙ прил. физ. гальванизациялық; ~ элемент гальванизациялық элемент.

ГАЛЬВАНОМЕТР м. физ. гальванометр (күшсиз электр токларын өлшеутиғын аспап).

ГАЛЬВАНОПЛАСТИКА ж. тех. гальванопластика (бир заттың формасын алыў мақсети менен оның үстине қәлип етип металл қуйыў).

ГАЛЬКА ж. жумыры тас, майда сыйқак тас, майда думалақ тас.

ГАМ м. разг. шаўқым, улы ўағырлы, уў-шуў; шум и ~ улы шаўқым.

ГАМАК м. гамак (жатыў уиын ағашқа я бағаналарға керип байланған аспалы тор).

ГАМБИТ м. гамбит (шахмат ойынында тезирек хужимге өтиў уиын бир пияданы я бир фигураны бериў, жегизий).

ГАММА I ж. 1. муз. гамма (сеслердің бир сазда я көтериқки, я төменлеп келетуғын бир ямаса бир неше октавадағы қатар тәртиби); мажорная ~ мажор гаммасы; 2. перен. гамма; ~ красок реңлер гаммасы.

ГАММА II ж. гамма (грек алфавитиниң үшінши хәрибиниң аты); ♦ ~лучий физ. гамма нурлары.

ГАНГРЕНА ж. мед. гангрена, өли ет (қан айланыўдың бузылыўы себебинен денениң бир жериниң жансызланыўы).

ГАНГРЕНОЗНЫЙ прил. мед. гангреналы, өли етли.

ГАНГСТЕР м. гангстер (бандит, баспашы, талаўшы—АҚШта).

ГАНДИКАП м. спорт. 1. гандикап (жарыста күшти теңлестирий уиын хәлсиз жаққа берилетуғын тийимли шәртлер); 2. (скачки) бөйги.

ГАНТЕЛИ мн. (ед. гантель ж.) спорт. гантели (дене шынықтырий уиын арналған саптың еки жағына орнатылған шойын шарлар).

ГАОЛЯН м. бот. гаолян (қытай тары).

ГАРАЖ м. гараж.

ГАРАНТИЙНЫЙ прил. гарантиялы, кепил, кепилли; ~ое письмо гарантиялы хат, кепил хат; ~ый ремонт гарантиялы ремонт.

ГАРАНТИРОВАННЫЙ 1. прич. от гарантировать; 2. прил. гарантияланған, кепилли.

ГАРАНТИРОВАТЬ сов. и несов. 1. что гарантия берий, кепил болыў; ~ качество товаров товарлардың сапалылығына кепил болыў; 2. кого-что, от чего қорғау, сақлау; ~ от всяких неожиданностей хәр қыйлы қәуип-қәтерлерден сақлау.

ГАРАНТИЯ ж. 1. (ручательство) гарантия; часк ~ей гарантиялы саат; 2. гарантия, кепиллик, исеним; в этом ~я нашего успеха бизиң жегискенлигимиздиң гарантиясы бунда.

ГАРДЕРОБ м. 1. (шкаф) гардероб, кийим шкафы; 2. (раздевальня) гардероб, кийим шешиў орны, кийим қыстырыў орны; 3. (одежда) гардероб, кийим-кеншек; у него большой ~ оның кийим-кеншеги көп.

ГАРДЕРОБНАЯ ж. см. гардероб 2.

ГАРДЕРОБЩИК м. гардеробшы, кийим қыстырыўшы.

ГАРДЕРОБЩИЦА женск.от гардеробщик.

ГАРДИНА ж. гардина, әйнек перде.
ГАРДИННЫЙ прил. гардина болатуғын, әйнек перде болатуғын.

ГАРЁМ м. 1. (женская половина дома у мусульман) ишкері; 2. собир. хәрем (мусылманның қатынлары хәм ойнаслары).

ГАРЁМНЫЙ прил. хәрем, хәремдеги, хәремханадағы.

ГАРҚАТЬ несов. см. гәркнуть.

ГАРҚНУТЬ сов. и однокр. прост. 1. что и без доп. қатты бақырып жиберіу, қышқырып жиберіу; 2. на кого (припугнуть, прикрикнуть) бақырып қорқытыу.

ГАРМОНИЗИРОВАТЬ сов. и несов. см. гармонизовать.

ГАРМОНИЗОВАТЬ сов. и несов. что гармонияластырыу, үйлестириу, сазлау (музыкалық шығармалардың аккордларын гармония заңы бойынша үйлестириу).

ГАРМОНИКА ж. 1. гармоника, гармон; 2. в знач. нареч. гармоникой, в гармоникү қатар майда бүклемге; сложить лист бумаги ~ой қағазды қатарлап бүклемелеу; > губная ~а аұыз бенен шертетуғын гармоника.

ГАРМОНИР|ОВАТЬ несов. с чем сәйкес келиу, жарасыу, үйлесиу; егб слова ~уют с егб поступками оның сөзи исине сәйкес келеди.

ГАРМОНИСТ м. гармоншы, гармон шертиуши.

ГАРМОНИЧЕСКИЙ прил. 1. муз. гармониялық, үнлесімлик; 2. см. гармоничный 2; 3. (периодически повторяющийся) ізбе-із, тең келген тезликки; ~е колебания ізбе-излі шайқалыу.

ГАРМОНИЧНЫЙ прил. 1. (благозвучный) гармониялы, үнлес, жағымлы, унамлы; ~ое пение жағымлы қосық; 2. (соразмерный) сәйкес, сәйкеслі; ~ое развитие сәйкеслі рауажланыу.

ГАРМОНИЯ ж. 1. (благозвучие) үнлесілік, келісілік; 2. (согласованность) сәйкеслік, келісімлік; 3. гармония (музыка теориясының бір бөлімі).

ГАРМОНЬ ж. разг. см. гармоника 1.

ГАРМОШКА ж. разг. см. гармоника 1.

ГАРНИЗОН м. воен. гарнизон (қалада я қорғанда тұрған әскерий бөлім).

ГАРНИЗОННЫЙ прил. воен. гарнизон, гарнизонлық; ~ая служба гарнизонлық хызмет.

ГАРНИР м. гарнир (әшептен, балықтан ісленген тамаққа қосылатуғын татымлық).

ГАРНИТҰР м. гарнитур (бір заттың толық жыйнағы, комплекти); ~ мебели мебель гарнитуры.

ГАРПУН м. мор. гарпун (теңиздеги ири хайжанларды хәм балықларды атып шанышатуғын ұзын байлы найза).

ГАРПУНЁР м. мор. гарпуншы (гарпун атыушы адамі).

ГАРПУНИТЬ несов. кого-что гарпунлеу, гарпун менен аұлау.

ГАРПУННЫЙ прил. гарпун...; ~ая пушка гарпун тобы, гарпун ататуғын топ.

ГАРПУНЩИК м. см. гарпунёр.

ГАРТ м. гарт (типография шрифтин қуыуға арналған қорғасын, қалайы хәм сурьманың қосындысы).

ГАРУС м. гарус (жүннен ийрилген жиштің түрі).

ГАРУСНЫЙ прил. гарус; гарустан ісленген.

ГАРЦЕВАТЬ несов. атты шебер айдау, атта жарасықлы отырып айдау.

ГАРЬ ж. 1. (что-л. горелое) күйік, күйген ийіс; 2. (нагар) шор; 3. (в лесу) тоғайдың өртенген жері.

ГАСИТЬ несов. что 1. сөндириу, өшириу; ~ огонь отты өшириу, отты сөндириу; ~ лампу шыраны сөндириу; 2. (погашать) қутылыу, өтеу; өшириу; үстин сызыу (марки); ~ задолженность қарыздан қутылыу; < ~ известь хәкті өшириу, хәкті сөндириу.

ГАСИ|УТЬ несов. 1. сөниу, өшиу, сөніп қалуы; огонь ~ет от өшеди; 2. перен. (слабеть) хәлсиреу, күши қайтыу, қурыу; силы ~ут ғайрат қайтады.

ГАСТРИТ м. мед. гастрит (ас қазан аұырыуының бір түрі).

ГАСТРОЛЁР м. 1. театр. гастролёр, гастрольшы (ойын көрсетіу үшін келген артист); 2. перен. разг. гастролёр (бір исти жақытша хәм қызықпай іслейтуғын адам).

ГАСТРОЛИ мн. (ед. гастроль ж.) гастроль (шептен келген артистлердің қойған ойындары).

ГАСТРОЛИРОВАТЬ несов. гастрольға барыу.

ГАСТРОЛЬНЫЙ прил. гастроль..., гастрольлық, гастрольлы; ~ая поездка гастрольға кетиу.

ГАСТРОНОМ м. гастроном (1. дүкән; 2. мазалы тамақларды жақсы көретуғын адам).

ГАСТРОНОМИЧЕСКИЙ прил. гастрон...; гастрон...; гастронмиялық; ~ магазин гастронмиялық магазин.

ГАСТРОНОМИЯ ж. гастрономия (таярланып қойылған ямаса таярланыуды талап ететуғын азық-ауқат затларының жалпы аты, мыс.: колбаса, консервлер хәм т. б.).

ГАТИТЬ несов. что төсеу (батпақлы жерден өтиу үшін ағашты я тахтаны жабыу); ~ болото батпақлы жердн ағаш пенен төсеу.

ГАТЬ ж. төсек, жол төсек, ағаш төсек (батпақлы жерден өтиу үшін ағаштан, шептен ісленеди).

ГАУБИЦА ж. воен. гаубица (артиллерия тобының бір түрі).

ГАУБИЧНЫЙ прил. воен. гаубица...

ГАУПТВАХТА ж. воен. гауптвахта, қамаухана.

гачу, гатиць и т. д. наст. вр. от гатить.

ГАШЁН прил.: ~ая известь сөндирилген хәк, өширилген хәк, күйдирілген хәк.

ГАШИШ м. бөң, нөше.

гашу, гасишь и т. д. наст. вр. от гасить.

ГВАЛТ м. разг. шауқым, бақырыспа, уу-шуу.

ГВАРДЕЕЦ м. гвардеец, гвардияшы (гвардияда хызмет етүүшү аскер).

ГВАРДЕЙСКИЙ прил. гвардия..., гвардиялык; ~ полк гвардия полки.

ГВАРДИЯ ж. гвардия; Красная ~ ист. Кызыл гвардия; старая ~ перен. ески гвардия, сыналган гайраткерлер.

ГВОЗДИКА I ж. (цветок) гвоздика (гүл).

ГВОЗДИКА II ж. собир. (пряность) көлемпир.

ГВОЗДИЛЬНЫЙ прил. шеге..., мыык..., мыйык шыгаруушы, шеге ислейтуугын, шеге ислеп шыгаруу; ~ое производство шеге ислеп шыгаруу өндүрүсү.

ГВОЗДИЧНЫЙ I прил. гвоздика...

ГВОЗДИЧНЫЙ II прил. көлемпир...; көлемпирден исленген; ~ое масло көлемпир майы.

ГВОЗДЬ м. шеге, мыйык; **вбивать** ~ь шеге қагыу; **◇** ~ь сезона мөүсүмнүн ең баслысы; ~ем засесть хеш қалмау, шықпау; **эта мысль ~ем засела у него в голову** оның басынан бул ой хеш шықпады.

ГДЕ нареч. 1. **вопр.** қай жерде, қайда; ~ **вы работаете?** сиз қай жерде ислейсиз?; 2. **места** (обычно с частицей «вот») усы жерде, сол жерде; **вот ~ он!** хе булар усы жерде екен аў!; 3. **относ.** жерде; **там, ~ я был** мениң болған жерде; 4. **в знач.** частицы қайда, оған қайда; ~ **ему это сделали** буну ислей қайда оған!; **◇** ~, ~ **уж, ~ (уж)** только қай жерлерде, хөмме жерде, барлық жерде; ~ **я только не бывал** мен қай жерлерде болмадым; ~ **бы ни..** қайда болсын, қай жерде болсын; ~ **бы то ни было** қай жерде болмасын; ~ **попало** қай жер болса сол жерге, дус келген жерге; ~ **можно, ~ нельзя** бир жерде болады, бир жерде болмайды.

ГДЕ-ЛИБО нареч. қайда болса да, қайда болмасын, бир жерде, қай жерде болса да.

ГДЕ-НИБУДЬ нареч. см. где-либо.

ГДЕ-ТО нареч. бир жерде, элле қайда; ~ **прозвучал гудок паровоза** элле қайда паровоздың гудоги еситилди; **он ~ работает** ол бир жерде ислейди.

ГЕГЕМОН м. гегемон, басшы, көсем, жетекши; үстем.

ГЕГЕМОНИЯ ж. гегемония, басшылық, көсемлік, жетекшилік; үстемшилік; ~ **пролетариата** пролетариаттың гегемониясы.

ГЕЙЗЕР м. геол. гейзер (ұақты-ұақты фонтан болып атылып туратуғын ысы суу жәм пүү).

ГЕКСАМЕТР м. лит. гексаметр (алты стопалы дактильлік қосықтың түрі).

ГЕКТАР м. гектар (10 000 м² тең жер көлемі).

ГЕКТО қоспа сөзлердің «жүз, жүз мартбе» деген мәнилерди билдиретуғын биринши бөлеси, мыс.: **гектолитр** гектолитр, жүз литр.

ГЕКТОГРАФ м. гектограф (қол жазбаны ямаса машинкаға басылған текстлерди көбейтип басып шығаратуғын басыу әсбабы).

ГЕКТОГРАФИРОВАТЬ несов. что гектографлау, гектографта басып көбейтүү

ГЕКТОГРАФИЧЕСКИЙ прил. гектография..., гектографиялык; гектографқа арналған.

ГЕКТОЛИТР м. гектолитр, жүз литр.

ГЕЛИЙ м. гелий (химиялык элемент)

ГЕЛИО қоспа сөзлердің төмендеги мәнилерди билдиретуғын биринши бөлеси: 1) **Куяс, Куясқа тийисли, мыс.: гелиофизика** гелиофизика; 2) **күн нурының жәрдеми менен исленетуғын, хәрекет ететуғын, мыс.: гелиотерапия** гелиотерапия.

ГЕЛИОГРАФ м. гелиограф (1. **астр.** фотоаппаратлы телескоп; 2. **метеор.** күннің қанша ұақыт жарық бергенин өзи жазатуғын әсбап; 3. **воен.** куястың, күннің сәйлеси арқалы аралыққа, ұзақлыққа сигнал беретуғын аппарат).

ГЕЛИОТРОП м. гелиотроп (1. **декоративлик** гүлли өсімлик; 2. **қымбат бақалы тас**).

ГЕЛИОЦЕНТРИЗМ м. см. гелиоцентрический.

ГЕЛИОЦЕНТРИЧЕСКИЙ прил.: ~ая система міра **астр.** дуньяның гелиоцентрикалык системасы.

ГЕММА ж. гемма (ойылып хат жазылған я сүйрет салынған тас).

ГЕМОГЛОБИН м. физиол. гемоглобин (қанды бояушы зап, қислородты хәм көмир қышқылтын таратуу ұазыйпасын атқарады).

ГЕМОРОИДАЛЬНЫЙ прил. мед. геморрой..., бабасырдан болған.

ГЕМОРОЙ м. мед. геморрой, бабасыр

ГЕМОФИЛИЯ ж. мед. гемофилия, қан кетиу (қанның ұйымай аға беруі).

ГЕН қоспа сөзлердің «бас» деген мәнисин билдиретуғын биринши бөлеси, мыс.: **генплан** генплан, бас план.

ГЕНЕАЛОГИЧЕСКИЙ прил. генеалогиялык, келип шығуы, шығысы бойынша, ~ое дөрево шежире, келип шығуу тараулары; ~ая классификация **языков** тиллердин генеалогиялык классификациясы.

ГЕНЕАЛОГИЯ ж. генеалогия (1. **урыу тарихы**; 2. **хайуанат хәм өсімлик түрлериниң келип шығуы**).

ГЕНЕЗИС м. генезис, келип шығуу, пайда болуу.

ГЕНЕРАЛ м. генерал; ~ **армии** армия генералы.

ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР м. генерал-губернатор (бурынғы Россияда хәм гейпари капиталистлик еллерде: губернияны басқаратуғын ең жоқары әскерий администрациялик куши бар адам).

ГЕНЕРАЛИССИМУС м. генералиссимус (ең жоқары әскерий атақ хәм сол атаққа ийе болған адам).

ГЕНЕРАЛИТЕТ м. собир. генералитет, генераллар.

ГЕНЕРАЛЬНЫЙ прил. 1. **бас, генераль, тийкарғы, жетекши, негизги**; ~ая линия **партни** партияның бас жолы; ~ый штаб **см.** генштаб; 2. **шепиуши, ең керекли, ең соңғы**; ~ая репетиция **ең соңғы репетиция, шепиуши репетиция.**

ГЕНЕРАЛЬСКИЙ прил. генерал..., генераллык.

ГЕНЕРАТОР м. тех. генератор (механикалық энергияны электр энергиясына айландыратуғын машина); ~ переменного тока ауыспалы токтың генераторы.

ГЕНЕРАТОРНЫЙ прил. тех. генератор..., генераторлы, генератордың; ~ газ генератор газы.

ГЕНЕТИКА ж. биол. генетика (организмнің наследилігін хам оның өзгеріп тұрыуын изертлейтуғын биология илимінің бір тарауы).

ГЕНЕТИЧЕСКИЙ прил. генезислік.

ГЕНИАЛЬНОСТЬ ж. гениальлық, даналық, данышпанлық.

ГЕНИАЛЬНЫЙ прил. 1. гениаль..., дана, данышпан; ~ый учёный данышпан илимпаз; 2. гениальлық, данышпанлық; ~ая мысль данышпанлық пикир; 3. (творчески совершенный) данышпан, данышпанлық, жүдө айрықша; ~ое произведение данышпанлық шығарма.

ГЕНИЙ м. 1. (высшая степень одарённости) гений, дана, данышпан; 2. гений, данышпан, аса талантлы; Ломоносов — гений русской науки Ломоносов — рус илиминің данышпаны.

ГЕНШТАБ м. (генеральный штаб) генштаб (бас штаб).

ГЕО қоспа сөзлердің Жерге қатнасықтарын билдиретуғын биринші белегі, мыс.: геосфера геосфера.

ГЕОБОТАНИКА ж. геоботаника (ботаниканың бір бөлімі).

ГЕОГРАФ м. географ (география бойынша қәниге).

ГЕОГРАФИЧЕСКИЙ прил. география..., географиялық; ~ая карта география картасы; ~ая широта географиялық кеңдік; ~ая долгота географиялық узынлық.

ГЕОГРАФИЯ ж. 1. география; физическая ~ физикалық география; экономическая ~ экономикалық география; 2. география (бір нәрсенің жер үстінде жайғасыуын изертлей); ~ животных хайуанатлар географиясы.

ГЕОДЕЗИСТ м. геодезист (геодезия бойынша қәниге).

ГЕОДЕЗИЧЕСКИЙ прил. геодезия..., геодезиялық; ~ инструмент геодезиялық аспап.

ГЕОДЕЗИЯ ж. геодезия (жердің формасын, көлемін изертлейтуғын, оның бетін өлшейтуғын илим).

ГЕОЛОГ м. геолог (геология бойынша қәниге).

ГЕОЛОГИЧЕСКИЙ прил. геология..., геологиялық; ~ая разведка геологиялық барлау, геологиялық изертлеу.

ГЕОЛОГИЯ ж. геология (жердің қабатының қурылысын, составын, тарихын, жерде органикалық тиришиликтің келіп шығуы тарихын, пайдалы жер асты байлықтарын изертлейтуғын илим).

ГЕОЛОГОРАЗВЕДЧНЫЙ прил. геологиялық барлау...; ~е работы геологиялық барлау жұмыстары.

ГЕОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. геометрия..., геометриялық; ~ая задача гео-

метриялық мәселе; ~ая фигура геометриялық фигура.

ГЕОМЕТРИЯ ж. геометрия; аналитическая ~ аналитикалық геометрия; начертательная ~ сызық геометриясы.

ГЕОМОРФОЛОГИЯ ж. геоморфология (физикалық географияның тарауы).

ГЕОРГИН м. георгин (гүл).

ГЕОФИЗИКА ж. геофизика (жердің физикалық қасиеттерін хам онда болатуғын физикалық процесслер хакқындағы илимлер жыйнағы).

ГЕОФИЗИЧЕСКИЙ прил. геофизикалық.

ГЕОХИМИЧЕСКИЙ прил. геохимия..., геохимиялық.

ГЕОХИМИЯ ж. геохимия (жердің химиялық составын, ондағы химиялық элементтердің таралуы нызамларын изертлейтуғын илим).

ГЕОЦЕНТРИЗМ м. см. геоцентрический.

ГЕОЦЕНТРИЧЕСКИЙ прил.: ~ая система мира астр. дүньяның геоцентрикалық системасы.

ГЕРАЛЬДИКА ж. геральдика (герблерді изертлейтуғын тарих илимінің жардемші бір белегі).

ГЕРАЛЬДИЧЕСКИЙ прил. геральдика..., геральдикалық.

ГЕРАНЬ ж. герань, газ тамақ.

ГЕРБ м. герб; Государственный ~ Советского Союза Совет Союзының Мәмлекетлик герби.

ГЕРБАРИЗИРОВАТЬ несов. что гербарийлеу.

ГЕРБАРИЙ м. бот. гербарий (кептирилген өсімликтердің жыйындысы).

ГЕРБИЦИДЫ мн. (ед. гербицид м.) хим гербицидлер (жабайы шөптерді өлтиретуғын зат).

ГЕРБОВЫЙ прил. герб..., гербли; ~ая печать гербли печать; ~ый сбор герб салығы.

ГЕРКУЛЕС м. 1. (силач) геркулес, палұан; 2. (крупн) геркулес (сулы жармасының бір түрі).

ГЕРМАНИЙ м. германий (химиялық элемент).

ГЕРМАНСКИЙ прил. герман..., германлы; ~е языки герман тиллери.

ГЕРМАФРОДИТ м. қызтеке, гермафродит.

ГЕРМЕТИЧЕСКИ нареч. герметикалық етип, саңлақсыз етип; ~ закрыть что-л. саңлақсыз етип жабуы.

ГЕРМЕТИЧЕСКИЙ прил. герметикалық, саңлақсыз (хауа кирмейтуғын); ~ая кабина герметикалық кабина.

ГЕРОИЗМ м. қахарманлық, ерлик, батырлық; трудовой ~ мийнет қахарманлығы; проявлять ~ қахарманлық ис көрсетуі.

ГЕРОИКА ж. қахарманлық салт, қахарманлық дәстүр, батырлық салт; ~ трудá мийнеттің қахарманлық салты.

ГЕРОИНЯ женск. от герой; ♠ мать-~ қахарман ана.

ГЕРОИЧЕСКИЙ прил. қахарман, қахарманлық, батыр, батырлық; ~ий поступок батырлық ис; ~ая борьба қахарманлық гүрес.

ГЕРОЙ м. 1. герой, қахарман, батыр; Герой Советского Союза Совет Союзының Қахарманы; Герой Социалистического Труда Социалисттик Мийнеттиң Қахарманы; 2. лит. герой, қахарман; ~ повести повесть геройы.

ГЕРОЙСКИЙ прил. қахарманлық, ерлік, батырлық; ~ подвиг қахарманлық ис.

ГЕРОЙСТВО с. қахарманлық, ерлік, батырлық; проявить ~ қахарманлық көрсету.

ГЕРЦ м. физ. герц (тербеліуі тезлигиниң бирлиги).

ГЕРЦОГ м. герцог (Батыс Европада хукимдар князьлардың, жоқары дәрежелі дворянлардың атағы хәм сол атаққа ийе болған киси).

ГЕРЦОГИНЯ ж. герцогтиң хаялықы,зы.

ГЕРЦОГНИЙ прил. герцог..., герцоглик, герцогтиң.

ГЕРЦОГСТВО с. 1. (феодалное государство) герцоглик (герцог бийлеген феодаллық мәмлекет); 2. (титул герцога) герцоглик атақ.

ГЕСТАПО с. нескл. гестапо (фашистлик Германияда жасырын мәмлекетлик полиция).

ГЕСТАПОВЕЦ м. гестаповшы.

ГЕТМАН м. ист. гетман (1. XVI—XVII әсирлерде Украинада әскерлердиң басысы; XVII—XVIII әсирлерде Украинаның басысы; 2. XVI—XVII әсирлерде Польша — Литва мәмлекетиниң қураллы күшлериниң әскер басысы).

ГЕТТО с. нескл. гетто (расалық жәбирлеу сиястығы қолланатуғын гейбир капиталистлик еллердиң үлкен қалаларында еврейлерге, негрлерге хәм т. б. сол сияқлы ултарға арналған кварталлар); негритянское ~ негрлер геттосы.

ГИАЦИНТ м. 1. бот. гиацинт, сүмбил; 2. (драгоценный камень) гиацинт (қымбат бахалы тас).

ГИББОН м. зоол. гиббон (адам таризлилерге жақын маймыл).

ГИБЕЛ ||ь ж. 1. опат болыу, набыт болыу, қарап болыу, қурыу, өлим; ~ь самолёта самолёттиң опат болыуы; идти на верную ~ь анық өлимге кетиу; 2. в знач. сказ. разг. (несметное множество) оғада көп, әбден көп; < быть на краю ~и үлкен қәуиптиң алдында турыу.

ГИБЕЛЬНЫЙ ||й прил. опат болыуға алып келетуғын, өлимге алып келетуғын, набыт қылатуғын, қарап елетуғын; хәлекли; ~й ураған бүлгишиликке ушырататуғын дауыл; ~е посләдствия опатқа алып келетуғын нәтижелер.

ГИБКИЙ ||й прил. 1. ийилгиш, бүгилгиш, қайысқақ; ~ая ветка ийилгиш шақа; 2. перен. епшил, шебер, ийкемли, алғыр; ~ий ум алғыр ақыл; ~ая политика шебер сясат.

ГИБКСТЬ ж. 1. ийилгишлик, бүгилгишлик, қайысқақлық; 2. перен. епшиллик, шеберлик, ийкемлик, алғырлық.

ГИБЛЫЙ ||й прил. өлимге алып келетуғын, опатқа ушырататуғын; < ~ое дело умитсиз ис, болмайтуғын ис.

ГИБНУТЬ несов. за кого-что и без доп өлиу, опат болыу, жоқ болыу, набыт болыу, қыйрау.

ГИБРИД м. гибрид, қоспақ (еки турли өсімлик я хайуанларды шағылыстырыудың нәтижесинде алынған таза туқым).

ГИБРИДИЗАЦИЯ ж. гибридлестириу, қоспақластыруу.

ГИБРИДНЫЙ ||й прил. гибрид..., гибридли, қоспақлы; ~е семена гибридли туқымлар.

ГИГАНТ м. 1. (великан) гигант, нәхән, алп, аса ири, ең үлкен; 2. перен. гигант, уллы; ~ науки илиминиң гиганты.

ГИГАНТСКИЙ ||й прил. 1. (огромный) гигант..., нәхән, аса ири, ең үлкен; 2. перен. (исключительный) ең зор, ең әхмийетли, ең уллы; ~е задачи ең уллы ұзыйпалар; < идти вперед ~ми шагами тез хәм табылы рауажлануу.

ГИГИЕНА ж. гигиена (ден саулықты сақлау илажлары хәққындағы илим); ~ труда мийнет гигиенасы; ~ жилища туратуғын орынның гигиенасы.

ГИГИЕНЕСКИЙ ||й прил. гигиена..., гигиеналық; ~е правила гигиеналық қәделер.

ГИГИЕНИЧНЫЙ ||й прил. гигиена..., гигиеналық.

ГИГРОМЕТР м. физ. гигрометр (хауаның ләмлизин өлшеу үшін қурал).

ГИРКОПИЧЕСКИЙ ||й прил. ләм тартқыш, ләм сиңиргиш; ~ая вода ләм тартқыш пахта.

ГИРКОПИЧНОСТЬ ж. ләм тартыушылық; ләм сиңириушилик; ~ почвы топырақтың ләм сиңириушилиги.

ГИД м. гид (туристлерге қаланың кейил аударарлы жерлерин көрсетиуши адам).

ГИДРА ж. гидра (душыы сууда жасайтуғын қабыртқасыз майда жәнлик).

ГИДРАВЛИКА ж. гидравлика (суйықлықтың теңдикти сақлау хәм оның хәрекетлери хәққындағы, оларды ис жүзинде қолланыу хәққындағы илим).

ГИДРАВЛИЧЕСКИЙ ||й прил. гидравлика..., гидравликалық; ~ пресс гидравликалық пресс.

ГИДРАНТ м. гидрант (өртти өшириу, көшеге суу себиу үшін қолланылатуғын суу краны).

ГИДРАТ м. гидрат (металлардың окислери менен суудың химиялық бирикпеси).

ГИДРО суйға ямаса суу қубатына қатнасы бар тусиникти билдиретуғын қоспа сөзлердиң биринши белеги, мыс.: гидробиология гидробиология.

ГИДРОАКУСТИКА ж. гидроакустика (акустиканың бир тарауы).

ГИДРОАКУСТИЧЕСКИЙ ||й прил. гидроакустика..., гидроакустикалық.

ГИДРОГЕОЛОГИЯ ж. гидрогеология (геологияның бир тарауы).

ГИДРОГРАФ м. гидрограф (1. суу ағысының тезлигин өлшеитуғын қурал; 2. гидрография бойынша қәнизе).

ГИДРОГРАФИЧЕСКИЙ ||й прил. гидрография..., гидрографиялық; ~е работы гидрографиялық жұмыслар.

ГИДРОГРАФИЯ ж. гидрография (географияның бир бөлімі).

ГИДРОДИНАМИКА ж. гидродинамика (гидромеханиканың бир бөлімі).

ГИДРОДИНАМИЧЕСКИЙ прил. гидродинамикалық; ~ое исследование гидродинамикалық изертлеу.

ГИДРОЛИЗ м. хим. гидролиз (қоспалы затларды суудың күши менен ажыратуы).

ГИДРОЛОГ м. гидролог (гидрология бойынша қаниге).

ГИДРОЛОГИЧЕСКИЙ прил. гидрология..., гидрологиялық.

ГИДРОЛОГИЯ ж. гидрология (суу кеңіслигин хәм суудың табиаттағы хәрекетин изертлейтуғын илим).

ГИДРОМЕТРИЧЕСКИЙ прил. гидрометрия..., гидрометриялық.

ГИДРОМЕТРИЯ ж. гидрометрия (гидрологияның бир тарауы).

ГИДРОПЛАН м. гидроплан, гидросамолёт (сууға қонатуғын хәм суудан ушатуғын самолет).

ГИДРОПОННЫЙ прил. гидропонлы, гидропонлық; ~ способ выращивания овощей овощларды гидропонлық усылы менен өсіріу.

ГИДРОСТАНЦИЯ ж. гидростанция, суу электрстанциясы.

ГИДРОСТАТИКА ж. гидростатика (гидромеханиканың бир бөлімі).

ГИДРОТЕРАПИЯ ж. мед. гидротерапия (кеселди суу менен емлеу).

ГИДРОТЕХНИК м. гидротехник (гидротехника бойынша қаниге).

ГИДРОТЕХНИКА ж. гидротехника (техниканың табиғий суу запасларын канал қазыу, плотина салыу арқалы пайдаланыуды изертлейтуғын тарауы).

ГИДРОТЕХНИЧЕСКИЙ прил. гидротехника..., гидротехникалық; ~е сооружения гидротехникалық құрылыстар.

ГИДРОТУРБИНА ж. гидротурбина (ағын суудың күши менен айланатуғын двигател).

ГИДРОУЗЕЛ м. гидроузел (гидротехникалық құрылыстардың жыйындысы).

ГИДРОХИМИЯ ж. гидрохимия (суудың химиялық составы хақындағы илим).

ГИДРОЭЛЕКТРОСТАНЦИЯ ж. суу электрстанциясы.

ГИДРОЭНЕРГЕТИКА ж. гидроэнергетика (суудың күшин электр қууатын ислеп шығыу үшін пайдаланыу менен шығыланатуғын илимнің хәм техниканың бир тарауы).

ГИДРОЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ прил. гидроэнергетикалық, суу қууатының; ~е ресурсы страні елдің гидроэнергетикалық байлықлары.

ГИЕНА ж. зоол. гиена (түсликте жасайтуғын жыртқыш хайуан).

ГИКАНЬЕ с. разг. қыйқыулау, қыйқыу.

ГИКАТЬ несов. разг. қыйқыулау, қыйқыу салу.

ГИКНУТЬ сов. и однокр. разг. қыйқыулап жиберіу.

ГИЛЬДИЯ ж. 1. ист. гильдия (орта эсирлерде Батыс Европада: купецлердің

хәм өнерментлердің аўқамы); 2. ист. гильдия (бурлығы Россияда купецлердің капиталдына қарай дәрежеге белинйі); купец первый ~ и биринши гильдия купец.

ГИЛЬЗА ж. 1. (в огнестрельном оружии) пистол; 2. (папиросная) найша.

ГИЛЬОТИНА ж. ист. гильотина (өлім жазасына хуким етилгенлердің басын кесетуғын машина).

ГИЛЬОТИНИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что, ист. гильотина менен басын алыу.

ГИМН м. 1. гимн; Государственный ~ Советского Союза Совет Аўқамының Мәмлекетлик гимни; 2. поэт. (хвалебная песнь) төрип.

ГИМНАЗИСТ м. гимназист, гимназия оқыўшысы.

ГИМНАЗИСТКА женск. от гимназист.

ГИМНАЗИЧЕСКИЙ прил. гимназия..., гимназиялық.

ГИМНАЗИЯ ж. гимназия (зейпара еллерде улыўма орта билим беретуғын оқыў орны).

ГИМНАСТ м. гимнаст.

ГИМНАСТЕРКА ж. гимнастёрка, әскерий кейлек.

ГИМНАСТИКА ж. гимнастика; лечебная ~ емлеу гимнастикасы.

ГИМНАСТИЧЕСКИЙ прил. гимнастика..., гимнастикалық; ~ зал гимнастика залы.

ГИМНАСТКА женск. от гимнаст.

ГИНЕКОЛОГ м. гинеколог (хаяллардың айрығын емлейтуғын қаниге).

ГИНЕКОЛОГИЧЕСКИЙ прил. мед. гинекология..., гинекологиялық.

ГИНЕКОЛОГИЯ ж. мед. гинекология (хаяллардың организминің айрықшалықларын, олардың жыныс органларының айрығыларын хәм емлеу жолларын изертлейтуғын илим).

ГИПЕРБОЛА I ж. лит. гиперболла, асыра көрсетиу, лап.

ГИПЕРБОЛА II ж. мат. гиперболла (конусты тегислик менен қыйып өткенде келип шығатуғын қыйсық сызық).

ГИПЕРБОЛИЧЕСКИЙ I прил. лит. гиперболалық, асыра көрсететугын; ~ое сравнение гиперболалық теңдеме.

ГИПЕРБОЛИЧЕСКИЙ II прил. мат. гиперболалық.

ГИПЕРБОЛОИД м. мат. гиперболоид (гиперболаның айланыуының нәтийжесинде келип шыққан тегислик).

ГИПЕРТОНИК м. разг. гипертония менен аўырыушы, гипертоник.

ГИПЕРТОНИЧЕСКИЙ прил. гипертония..., гипертониялық; ~ая болезнь гипертония кесели.

ГИПЕРТОНИЯ ж. мед. гипертония (қанның басымының артыуы).

ГИПЕРТРОФИРОВАННЫЙ прил. гипертрофияға ушыраған, гипертрофия менен аўыраған.

ГИПЕРТРОФИРОВАТЬСЯ сов. и несов. гипертрофияға ушырау, гипертрофия менен аўырыу.

ГИПЕРТРОФИЯ ж. мед., биол. гипертрофия (бир мүшенің я дененің тканының

көлеминиң үлкейиши); ~ сёрдца жүрек гипертрофиясы.

ГИПНОЗ м. 1. гипноз; **впасть в** ~ гипнозлануу; **лечить** ~ом гипноз бенен емлеу; 2. перен. (сила влияния) тәсир; ~ личности жеке адамның тәсири.

ГИПНОТИЗЕР м. гипнозшы, гипнозлаушы.

ГИПНОТИЗИРОВАТЬ несов. кого-что 1. (усыплять посредством гипноза) гипнозлау, гипнозландыруу; 2. перен. өз тәсирине алыу, өзине бағындыруу; ~ взглядам нәзери менен өзине бағындыруу.

ГИПНОТИЗМ м. гипнотизм (гипноз кубылыслары хақындағы тәлимат).

ГИПНОТИЧЕСКИЙ прил. гипнозлық, гипноздың; ~ сон гипнозлық у йқы.

ГИПОТЕЗ||А жс. гипотеза, илимий болжау, шамалау; **строить** ~ы гипотезалар куруу.

ГИПОТЕНУЗА жс. мат. гипотенуза (тик мүйеши үш мүйешиктиң тик мүйешине қарсы тәрепи).

ГИПОТЕТИЧЕСКИЙ прил. гипотеза..., гипотезалық, гипотезаға сүйенген, болжауға сүйенген, шамалауға сүйенген.

ГИПОТЕТИЧНЫЙ прил. см. гипотетический.

ГИПОТОНИЯ жс. мед. гипотония (қан басымның төменлеуі).

ГИПОФИЗ м. гипофиз (ишки секрецияның безлери).

ГИПОПОТАМ м. зоол. гиппопотам (бегемот).

ГИПС м. 1. (минерал) гипс; 2. (скульптурный слепок) гипс (гипстен исленген скульптуралық сүйрет); 3. мед. гипс; **наложить** ~ гипслеп таңуу, гипслеу; **положить руку в** ~ қолды гипске салуу.

ГИПСОВАНИЕ с. 1. мед. гипслеу, гипс салуу; 2. с.-х. гипс қосыу, гипс төгуу; ~ солончакových почв кебир жерге гипс төгуу.

ГИПСОВАТЬ несов. что 1. мед. гипслеу, гипс салуу; 2. с.-х. гипс қосыу, гипс төгуу; ~ почву жерди гипс төгип күшейтуу.

ГИПСОВЫЙ прил. гипс...; гипстен исленген; ~ая повязка гипстен исленген таңуу.

ГИПЮР м. гипюр (нағыслы шилтердің бир түрі).

ГИПЮРОВЫЙ прил. гипюрден исленген.

ГИРЛЯНДА жс. гирлянда, гүл дизбегі; ~ цветів гүл дизбегі.

ГИРОСКОП м. гироскоп (тез айланып туратуғын әспап).

ГИРЯ жс. 1. (для весов) тәрези тас; 2. спорт. спорт тасы; 3. гиря, тас; **стенные часы с** ~ми тасы бар дийұалы саат.

ГИСТОЛОГ м. гистолог (гистология бойынша қәниге).

ГИСТОЛОГИЯ жс. гистология (адам хәм хайўанның дене тканьлары қурылысы хақындағы илим).

ГИТАРА жс. гитара.

ГИТАРИСТ м. гитаршы, гитар тартуышы, гитар шертиўши.

ГИТАРИСТКА женск. от гитарист.

ГИЧКА жс. мор., спорт. гичка (кишкене жүйрик қайық).

ГЛАВ * қоспа сөзлердің төмендеги мәнилерди билдиретуғын биринши бөлеги: 1) «бас», мыс.: **главврач** бас врач; 2) «бас басқарма», мыс.: **главкинопрокат** кинопрокаттың бас басқармасы.

ГЛАВ||А I 1. жс. уст. (голова) бас, гелле; 2. м. и жс. жол басшы, басшы; ~а **правительства** хукүмет басшысы; ~а **семьи** семьяның басшысы, хожалықтың басшысы; 3. жс. (купол) гүмбез; ◇ **во** ~е алдында, басында, бас болып; **ученики во** ~е с **учителем** муғаллим оқушыларға бас болып; **ставить во** ~у угла бир нәрсени жүдә әхмийетли деп есаплау.

ГЛАВ||А II жс. (раздел) бас, бап, бөлек; **в** **первой** ~е кнйги китаптың биринши бабында.

ГЛАВАРЬ м. басшы; ~ **шайки** қарақшылардың басшысы.

ГЛАВБУХ м. (главный бухгалтер) бас бухгалтер.

ГЛАВВРАЧ м. (главный врач) бас врач.

ГЛАВЕНСТВО с. басшылық, бийлик, үстемлилик.

ГЛАВЕНСТВОВАТЬ несов. в чѐм, над кем-чем басшылық етиу, басшы болуу, бийлик етиу, үстемлилик етиу.

ГЛАВК м. главк (министрликлерде, ведомстволықларда басқаруы органы).

ГЛАВНЕЙШИЙ превосх. ст. от прил. главный ең баслы.

ГЛАВНОКОМАНДУЮЩИЙ м. бас командующий; **Верховный** ~ Жоқарғы бас командующий.

ГЛАВН||ЫЙ прил. 1. (самый важный, основной) бас, негизги, ең бас, ең керекли, ең маңызлы, ең әхмийетли, тийкаргы, ~ая идея кнйги китаптың тийкаргы идеясы; ~ое дело негизги жұмыс; ~ое управление бас басқарма; ~ая ұлца бас кеше.

2. (старший) бас; ~ый врач больницы кеселхананың бас врачы; 3. в знач. суш. с. **главное** ең баслысы, ең тийкаргысы; ~ого не забудь ең баслысын ұмытпа; 4. в знач. вводн. сл. **главное** бәринен бұрын, хәммесинен бұрын, биринши нәрсә; **пишите скорей и**, ~ое, присылайте свой адрес тезирек жазыңыз хәм, бәринен бұрын, өзиңиздің адресиңизди жибериңиз; ◇ ~ое предложение грам. бас гәп; ~ым образом ең алды менен, көбинесе.

ГЛАГОЛ м. грам. феил; ~ы совершеного вида феиллердің питкен түри, феиллердің аяқланған көриниси.

ГЛАГОЛЬНЫЙ прил. грам. феил. феилден болған; ~ые приставки феил қосымталары; ~ое сказуемое феил баянлауыш, феилден болған баянлауыш.

ГЛАДИЛЬНЫЙ прил. үтик..., утюг...; үтик басыуға арналған, утюг басыуға арналған; ~ая доска үтик басыуға арналған тахта.

ГЛАДИОЛУС м. гладиолус (гүл).

ГЛАДИТЬ несов. 1. что (утюжить) үтиклеу, утюглеу, үтик басып тегислеу, утюг басып тегислеу; 2. кого-что сыйпау; ~собаку ийтти сыйпау; ~ по головке кого-л 1) әлпешлеп маңдайынан сыйпау, басынан сыйпау; 2) перен. (потакать) мийримли

қатнас жасау; ~ **прóтив шёрсти** 1) жүнн терсине сыйпау; 2) *перен.* (делать кому-л. неприятное) бирейдің кеулине тийіу.

ГЛАДҚИЙ *прил.* 1. *тегис, тегисленген; ~ая дорбга тегис жол; ~ая доска тегис тахта; 2. перен. (плавный)* бир тегис, бир қалипте; ~ая **речь** бир тегис сөз; $\diamond$ ~ая **материя** түрсиз гезлеме, реңсиз гезлеме; с **негó** **взятки** ~и оннан хеш нәрсе тамбайды, оннан хеш нәрсе шықпайды.

ГЛАДКО *нареч.* 1. (ровно) тегислеп, тегис етип; ~ **выстругать** **дóску** тахтаны тегис етип жоныу; 2. *перен.* бир тегис, бир қалипте; ~ **говорить** бир тегис сөйлеу; 3. *перен. (легко, без осложнения)* шауқымсыз, аңсат; **собрáние прошлó** ~ жыйналыс шауқымсыз өтти.

ГЛАДКОСТВОЛЪНЪИЙ *прил.* иши тегис түтели, иши тегис стволлы; ~ **ое ружьё** иши тегис түтели мылтық.

ГЛАДЬ I *ж.* үст, тегислик, айдын; **морская** ~ теңиз айдыны; ~ **бóзера** көлдің айдыны, тегис беті; $\diamond$ **тишь да** ~ тып-тыныш, жым-жырт.

ГЛАДЬ II *ж.* (вышивка) кесте.

ГЛАЖЕНЪИЙ *прил.* үтикленген, үтик басылған, утюгленген, утюг басылған; ~ **ое белё** үтикленген жууылған кийимлер.

ГЛАЖЕНЬЕ с. тегислеу, үтик басыу.

ГЛАЗ *м.* 1. көз; **п ráвый** ~ оң көз; **отвести** ~ á 1) **нэзерин** басқа жаққа қаратуу; 2) *перен.* бирейдің дыққатын басқа жаққа аударуу; 2. (зрение) көриу; **хорóшие** ~ á жақсы көретуғын көзлер; **бóстрый** ~ өткір көз; 3. *разг. (присмотр, надзор)* қарау, көриу, бас-көз болыу, бақлау; **хозя́йский** ~ хожайынлық көз; **тут нүжен** ~ да ~ бас-көз болыу керек, көз айырмау керек; $\diamond$ **дурно́й** ~ жаман көз, қатты көз; **темно́, хоть** ~ **вы́коли** тас қараңғы, көзге түртседе билмейсен; **смотре́ть во все** ~ á анықлап қарау, дыққат пенен қарау; **смотре́ть на что-л. чу́жими** ~ áми басқаның көзі менен қарау; **не спуска́ть глаз с кого-л.** 1) (любоваться) бирейден көзин айырмау; 2) (не выпускать из виду) көзден тайсалдырмау, көзден жибермеу; **не смыка́ть глаз** кирпич қақпай шығыу; **откры́ть** ~ á *кому-л.* бирейдің көзин ашыу, санасын киргизуу; **закрыва́ть** ~ á *на что-л.* бир нәрсеге көзин жумып қарау; **попа́сться на** ~ á көзге түсиу, көринип қалуу; **не попада́ться на** ~ á көзге түсеу, көзге көринбеу; **бросáться в** ~ á көзге түсе беруу; **на** ~ áх көз алдында; **упа́сть в чьих-л.** ~ áх бирейдің көзинше өзиниң абройын тегіу; **сказа́ть правду в** ~ á **хақы́йқатты** жүзине айтыу; **смея́ться в** ~ á көз алдында масқара етиу, көз алдында мазақ етиу; **говори́ть за** ~ á сыртынан гөп етиу; **за** ~ á **дово́льно** аузы мурныңнан асып кетеди; **увиде́ть невооружённым гла́зом** қуралсыз көз бенен көриу; **сдела́ть большо́йе** ~ á таң қалуу, аң таң болыу; с **глазу на гла́з** көзбе-көз; **куда** ~ á **глядя́т** басы ауған жаққа; с **глаз доло́й** — **из се́рдца вон посл.** көзден таса, кеуілден тыс, көзі жоқтың өзи жоқ; **попа́сть не в бровь, а (прямо) в** ~ **пóгов.** үстинен түскендей туўра айтыу; **у стра́ха** ~ á **великий погов.** қорыққанға қос

көринеди; **у семй нянек дитя́ без гла́зу посл.** шопан көп болса, қой қарам өмеди.

ГЛАЗАСТЫЙ *прил.* *разг.* 1. (большеглазый) адырақ көз; 2. *перен. (зоркий)* өткір көзлі, көргіш, қырағы.

ГЛАЗЕ́ТЬ *несов.* *на кого-что, разг.* көз салып қарау, көзин айырмау, көз жиберіу; ~ **по сторо́нам** дөгерекке көз жиберип қарау.

ГЛАЗИРОВА́ННЫЙ 1. *прич. от глази́ровать*; 2. *прил. (покрытый глазурью)* жылтыратылған, сырланған; 3. *прил. (покрытый глянцем)* жылтыр, сыйқақ.

ГЛАЗИРОВА́ТЬ *сов. и несов.* *что* 1. (покрыть глазурью) жылтыратыу, сырлау; 2. (сделать глянцевым) жылтыратыу, сып-сыйқақ етиу.

ГЛАЗНИ́К *м.* *разг.* көз врачы.

ГЛАЗНИ́ЦА *ж.* *анат.* көз ханасы, көз уясы.

ГЛАЗНЪОЙ *прил.* көз...; ~ **ые** **боле́зни** көз кеселлери; $\diamond$ ~ **бе** **ябло́ко** *анат.* көз алмасы; ~ **бе** **дно** көздің түбі.

ГЛАЗЪО́К *м.* 1. (мн. гла́зки) *уменьш.-ласк.* *от* **глаз** 1; 2. *разг. (мн. глазки)* (небольшое отверстие в двери) кишкенен тесик, көз тесик (қарау ушы); 3. (мн. глазки) *бот.* көз, бүртік; $\diamond$ **взгляну́ть оди́м** ~ **кóм** көздің қырын салып қалуу; **на** ~ **о́к** шама менен.

ГЛАЗОМЁР *м.* көз шамасы, көз мөлшері, көз өлшеуі; **у негó хорóший** ~ ол көз бенен шамалағыш.

ГЛАЗОМЁРНЪИЙ *прил.* көз шамасы, көз өлшеуі; $\diamond$ ~ **ая съёмка** көз бенен шамалап өлшеу жүргизиу.

ГЛАЗУ́НЬЯ *ж.* мейек құймақ.

ГЛАЗУ́РЬ *ж.* 1. (для керамических изделий) сыр; 2. *кул.* глазурь, қайнатқан құмшекер, қант жытыр.

ГЛÁНДЫ *мн. (ед. глáнда ж.) анат.* glandалар, алқым безлери.

ГЛАС *м.* *уст. поэт.* дауыс, қауаз, сес; ~ **на́рба** халықтың қауазы.

ГЛАСИ́ТЪ *несов.* айтыу, билдириу, хабарлау; **э́тот пара́граф уста́ва** ~ **сле́дующе...** уставтың бул параграфы төмендегіни айтады.

ГЛАСНО́СТЬ *ж.* жарыя етиушилик, мәлим етиушилик, ашықлық; ~ **ь** **суда́** судтың ашықлығы; **преда́ть** ~и мәлим етиу.

ГЛАСНЫ́Й I *прил.* *лингв.* 1. дауыссыз; ~ **й** **звук** дауыссыз сес; 2. *в знач. суф. м.* **гласный** *и ж.* **гласная** дауыссыз; ~ **е** **ру́сско-го** **языка́** рус тилиндегі дауыссызлар.

ГЛАСНЫ́Й II *прил. (открытый, публичный)* жарыя, ашық; ~ **суд** ашық суд. «**ГЛАСНЫ́Й** **дауысқа** **тийисли** **қоспа** **сөзлер-дің** **екинши** **бөлеги, мыс.:** **промогласный** қаты дауыссыз.

ГЛАУБЕРОВ *прил.:* ~ **а** **соль** глаубер дузы.

ГЛАУКО́МА *ж.* *мед.* глаукома (көз айрыудың бир түрі).

ГЛАША́ТАЙ *м.* *ист.* жаршы, хабаршы.

ГЛЕ́ТЧЕР *м.* глетчер, музыка.

ГЛИ́НА *ж.* саз (почва); саз ылай (*строительный материал*); **красная** ~ қызыл саз; **огнеупо́рная** ~ отқа шыдамлы саз ылай.

ГЛІНИСТЫЙ прил. сазлы, сазы бар, саз араласқан; ~ая почва сазлы топырақ.

ГЛИНОБИТНЫЙ прил. ылайдан салынған; ~е стёны ылайдан салынған пақса.

ГЛИНОЗЁМ м. хим. глинозём (алюминийдің окисі).

ГЛИНЯНЫЙ прил. саз...; саз ылайдан исленген, ылайдан исленген; ~ кувшин саз ылайдан исленген кум.

ГЛИССЕР м. мор. глссер (тез жүретуғын моторлы кеме).

ГЛИСТ м., **ГЛИСТА** ж. ишек курт.

ГЛИСТОГОННЫЙ прил. мед. ишек куртты түсиретугын; ~ое средство ишек куртты түсиретугын дәри.

ГЛИЦЕРИН м. глицерин (майдан алынатуғын дәми татлы ширеге усаған сұйықлық).

ГЛИЦЕРИНОВЫЙ прил. глицерин..., глицеринли; глицериннен исленген.

ГЛОБУС м. глобус.

ГЛОДАТЬ несов. 1. что кемирнұ, мүжиң; собака гложет кость ийт сүйек кемиреди; 2. кого-что, перен. азап бернұ; егб гложет тосқа оған сағынұшылық азап береди.

ГЛОТАТЬ несов. что и без доп. 1. жутың; мне больно ~ жутынсам аўырады, маған жутынұ қыйын; 2. (жадно есть или пить) герқауланш жуғ, герқауланш ишнұ; ~ слова түсінниксиз тез сөйлең; ~ слёзы көз жасын иркнұ; ~ въздух ишине дем тартың; ~ слюнкы күнлең.

ГЛОТКА ж. анат. жутқыншақ; ~ заткнұть ~у кому-л. үнин шығартпаң; драць ~у бақырып сөйлең.

ГЛОТНУТЬ сов. и однокр. что, чего жутып жибернұ.

ГЛОТЮК м. 1. (глотательное движение) жутың, жутынұ; 2. бир жутым, бир уртрам; выпить два ~ка еки уртрам жутың; онй трётгы сўтгы бьлы без ~ка воды олар үш сўтка бойна бир уртрам суўсыз болды.

ГЛОХНУТЬ несов. 1. (становиться глухим) герец болың, еситпей қалың; 2. (затихать — о звуках) пасецдең, басылың, еситилмең; 3. (дичать) шөп шар басың, отақ басың; сад без ухда ~ет күтпесең бақты отақ басады; 4. сөниң, өшиң; мотор ~ет мотор өшип қалды.

ГЛУБИНА ж. 1. тереңлик; терең жер; большая ~а өзера көлдің үлкен тереңлиги; 2. түпкир, тер, дәл орта; в ~е сада бақтың түпкиринде; 3. перен. терең мәңли, тереңлик; ~а замысла ой тереңлиги; ~а чувств сезим тереңлиги; ~и в ~е души жүрегіннің тереңде; до ~ы души жүде күшли, оғада күшли, жүректнц түпкирине шекем; в ~е веков ерте заманларда.

ГЛУБИННЫЙ прил. тереңликтеги, тереңлик; ~ лов рыбы балықты тереңликтен аўлаң.

ГЛУБОКИЙ прил. 1. терең; ~ая река терең дәрья; ~ий колодец терең қудық; ~ая тарелка терең тарелка; ~ая вспашка с.-х. терең етип сүрнұ; ~ие корни тереңге кеткен тамырлар; 2. перен. (серьёзный, значительный) терең, зор, күшли; ~ие познания терең билим, күшли билим; ~ая идея терең идея; 3. (сильный) терең,

шексиз; ~ое чувство терең сезим, 4. (достигший высшего предела) жүде терең, туңғыйық; ~ий кризис капитализма капитализмнің туңғыйық кризиси; ~и ~ая старость жүде қаўсап қартайғанлық; ~ая осень анық күз; до ~ой ночи жети түнге шейин; держать в ~ой тайне сырды беккем сақлаң; ~ая печать полигр. бағып түскен баспа; ~ий взгляд терең нәзер; ~ий поклон ийилип берген салам.

ГЛУБОКО, **ГЛУБУ** нареч. 1. терең; зарыть ~око терең көмиң; 2. (сильно) әбден, жүде қатты; ~око уважать әбден құрметлең; 3. безл. в знач. сказ. терең, шүңгил; здесь ~око бул жер терең.

ГЛУБОКОВОДНЫЙ прил. 1. (полноводный) терең суўлы; ~ая река терең суўлы дәрья; 2. (для больших глубин) үлкен тереңликтеги, тереңликке арналған; ~ый термометр тереңликке арналған термометр; 3. үлкен тереңде жасаўшы; ~ые рыбы үлкен тереңде жасаўшы балықлар.

ГЛУБОКОМЫСЛЕННЫЙ прил. терең ойлы, терең пикирли, терең мәңли; ~ вид терең ойлы түр.

ГЛУБОКОМЫСЛИЕ с. терең ойлылық, терең пикирлик, терең мәңилилик.

ГЛУБОКОУВАЖАЕМЫЙ прил. құрметли, қәдирден, қәдирли, әдиўли, әзиз; ~ профессор құрметли профессор.

ГЛУБЬ ж. см. глубина.

ГЛУМИТЬСЯ несов. над кем-чем масқаралаң, қорлаң, азап бернұ, мазақ етнұ.

ГЛУМЛЕНИЕ с. масқаралаң, қорлаң, жәбирлең, мазақлаң.

ГЛУПЕТЬ несов. ақылсызланың, ақыл-еснен айырыла баслаң.

ГЛУПЕЦ м. ақылсыз, ақмақ, самсам, есалаң.

ГЛУПИТЬ несов. разг. ақылсызлық етнұ, ақмақлық етнұ, самсамлық қылың, жарамаслық етнұ.

ГЛУПО нареч. ақылсыз түрде, орынсыз; ~ ухмыляться ақылсыз түрде күлнұ; 2. безл. в знач. сказ. ақмақлық, жарамаслық; ~ так волноваться иже-за пустяка ешейин нәрсеге усындай күйгекленнұ жарамаслық болады.

ГЛУПОВАТЫЙ прил. ақылсызлаң, еси кирели-шығарлы, есалаңлаң, самсамлаң.

ГЛУПОСТЬ ж. 1. ақылсызлық, ақмақлық, ойсызлық, самсамлық; 2. (глупый поступок, глупое слово) ақылсызлық, ақмақлық, ойсызлық, самсамлық; делать ~и ақылсызлық етнұ; ~и, никогда этого не бұдет бәри байбар, бундай нәрсе хеш ўақытта болмайды.

ГЛУПЫЙ прил. 1. ақылсыз, ақмақ, ойсыз, самсам; ~ человек ақылсыз адам; 2. мәниссиз, мазмунсыз; ~ роман мазмунсыз роман.

ГЛУХАРЬ м. зоол. глухарь (күс).

ГЛУХИЙ прил. 1. (лишённый слуха) герен, саңыраў, қулағы аўыр; 2. перен. көрине қелмейтуғын, қулақ салмайтуғын, тыңламайтуғын, итибарсыз, итибар қылмайтуғын; он ~ ко всяким просьбам ол қандай етнинш болса да тыңламайды; 3. (незвонкий) өлшең, гүңгирт, пас; ~ бы

гблос өлпөң сес, гүңгирт сес; 4. (заросший) шөп басып кеткен, қалың; ~**ая** тропинка шөп басып кеткен соқпақ; 5. (захолустный) түпкірдеги, узақта, жүдө шетте жатқан; ~**ая** деревня шетте жатқан ауыл; 6. (пустынный, безлюдный) адамсыз, жан мақлуксыз; ~**ая** ұлица адамсыз көше; 7. перек. (глубокий, поздний) кешки, соңғы, ақырғы; ~**ая** осень қара гүз; ~**бе** время, ~**ая** порá алға илгерилеушлик болмаған уақыт; ~**ая** ночь қараңғы түн; 8. в знач. суц. м. глухой и ж. глухая герен, саңырау; ◇ ~**ой** согласный звук лингв. үнсиз дауыссыз сес, ызыңсыз дауыссыз сес; ~**ая** дверь көзебаға исленген қапы.

ГЛУХОНЕМОЙ прил. 1. гүң, гүңделек; ~**ой** ребёнок гүңделек бала; 2. в знач. суц. м. глухонемой и ж. глухонемая гүң; школа для ~**ых** гүңдөр мектеби.

ГЛУХОНЕМОТА ж. гүңлик, гүңделеклик. **ГЛУХОТ**||А ж. гереңлик, саңыраулық, қулағы ауырлық, еситпеушлик; **страдать** ~**ой** герең болыу, еситпеушликтен азап көриу.

ГЛУШИТЕЛЬ м. тех. глушитель (двигательдің сесін пәсеңдетуғын аспап).

ГЛУШИТЬ несов. 1. кого-что (оглушать) еситтirmeу; 2. что (заглушать) еситтirmeу, өшириу; ~**ить** мотор моторды өшириу; 3. что (о растениях) өсirmeу, өрлетпеу, рауажландырмау; сорняк ~**ат** хлөпок отақ пахтаны өсirmeйди; 4. что, перен. жол бермеу, жүзеге шығармау, өрлетпеу; ~**ить** хорөше начинание жақсы басламаңы өрлетпеу; ◇ ~**ить** рыбу суўға жарылғыш нөрсө тастап балықтың мийин айландырыу.

ГЛУШЬ||Б ж. 1. дүт, түпкір, алыс жер; лесная ~**ь** дүт тоғай; 2. (захолустье) түпкір, алыс жер; жить в ~**и** алыс жерде турыу.

ГЛЫБА ж. үлкен бир бөлек; каменная ~**а** тастың үлкен бир бөлеги.

ГЛЮКОЗА ж. биохим. глюкоза (жүзім қанты).

ГЛЯД|ЕТЬ несов. 1. на кого-что (смотреть) қарау, сер салыу; көриу; ~**еть** в оба 1) еки көзин айырмау; 2) (быть настороже) қырағы болыу, сақ болыу, қабардар болыу; 2. за кем-чем, разг. (присматривать) қарап турыу; байқау, көз жиберип турыу; ~**еть** за детьми балаларға қарап турыу; 3. разг. (быть обращённым в какую-л. сторону) қарау, қарап турыу; окна ~**ят** на юг әйнеклер қублага қарап тур; 4. разг. (выглядывать) көрниу; из-за туч ужé ~**ело** солнце бултлардың арасынан күн көрнип турды; ◇ ~**еть** в гроб өлиўге жақышлау; ~**еть** косо на кого-что-л. наразылық билдириу; ~**еть** не на что керетуғын жери жоқ; ~**еть** смёрти в глаза өлм қәўпінде болыу; на ночь глядя түнге қарай, түн ишинде; тогб и ~**и** қәпелімде, күтпеген уақытта.

ГЛЯДЕТЬСЯ несов. во что, разг. қараныу, қарау, өзін қарау; ~ **в** зеркало айпаға қараныу.

ГЛЯДЬ межд. разг. қәпелімде; қара, эне; ~, а он идёт қара, эне, ол княтыр.

ГЛЯНЕЦ м. жалтырақ, жылтырақ; навесті ~**жы** жылтыратыу.

ГЛЯНУТЬ сов. и однокр. разг. қарап жибериу, сер салып жибериу.

ГЛЯНЦЕВАТЬ несов. что жалтыратыу. жытыр етиу.

ГЛЯНЦЕВЫЙ прил. жалтыр, жылтыр. жытырақ; ~**ая** бумаға жылтырақ қағаз.

ГМ межд. хе, мм.

ГНАТЬ несов. 1. кого-что (прогонять, выгонять) қуыу, қууалау, қуып жибериу, қуып шығыу, айдау; 2. кого-что айдау; ~ **корб** на пастбище сыйырларды падаға айдау; 3. кого-что (торопить) асықтырыу, қыстау; ~ **лошадей во весь опор** атларды жанышқы барыша айдау; 4. что (добывать перегонкой) ислеп шығарыу; ~ **спирт** спирт ислеп шығарыу; 5. кого-что (преследовать, травить зверя) изиңен қуыу, изиңен қалмау, изине түсиу.

ГНАТЬСЯ несов. 1. за кем-чем (преследовать) изиңен қуыу, изиңен қалмау, изиңен түсиу; ~ **по пятám** изиңен қуыу, изиңен қалмау; ~ **за зверём** жыртқыш хайуанның изиңен қуыу; 2. за чем, разг. (добиваться) изиңен қуыу, изине түсиу; ~ **за славою** дақтың изиңен қуыу.

ГНЕВ м. қөхәр, ашыу, ыза, ғәзеп; **вспышка** гнева ашығы келиу.

ГНЕВАТЬСЯ несов. на кого-что и без доп., уст. қөхәрлениу, ашыулану, ашыу келиу, ызалану, ғәзеплениу.

ГНЕВИТЬ несов. кого-что, уст. қөхәрлендириу, ашыуын келтириу, ашыуына тиийу.

ГНЕВНЫЙ прил. қөхәрли, ашыулы, ызалы, ғәзепли; ~ **взгляд** қөхәрли нөзер, ашыулы көз қарас.

ГНЕДОЙ прил. торы; конь ~ **масти** торы ат.

ГНЕДИ|ТЬСЯ несов. 1. (о птицах) уя салыу, уялау, уя басыу; 2. перен. (ютиться — о людях) тығылысып турыу, тығылысып отырыу; 3. перен. (корениться) тамыр жайыу, бекем орналасыу, бекем орын тутыу; **разные мысли ~лись в его голове** хәр қыйлы ойлар оның басынан бекем орын тутты.

ГНЕЗДО с. 1. (птичье) уя; **вить** ~ **уя** салыу; 2. (выодок, семья животных) бир уя, уялас; **волчьи гнезда** қасқырлардың уялас бөлтириклері; **осиное** ~ **хөррениц** уясы; 3. (растений, ягод, грибов) бир топ өсимлик; 4. (узелбление, отверстие) орын, жай, шұқыр, тесик, уя; **гнезда для патронов** қатардың оқ салатуғын уялары; ◇ **свить** (себе) ~ **1**) үй-хожалықлы болыу; 2) (утвердиться, укорениться) бекем орналасыу.

ГНЕЗДОВАНИЕ с. мәйек шығарыу, палапанлау, палапан шығарыу.

ГНЕЗДОВОЙ прил. уялы, уя...; ◇ ~ **посев** уялы егиу.

ГНЕИС м. геол. гнейс (тау жынысы).

ГНЕ|СТИ несов. кого-что езиу, қапа етиу, басыу; **его** ~**тёт** тоска оңы ууайым басып тур.

ГНЁТ м. 1. (пресс) ауырлық, тас; **положить твóрог** под ~ **иримшикти** ауырлық-

тың астына қойыу; 2. (*угнечение*) езиу, қыйнау, жәбірлеу; **колониальный** ~ колониальлық езиу.

ГНЕТУЩИЙ 1. *прич. от гнестй*; 2. *прил. (тягостный, мрачный)* ауыр, азап-лы; қыйнайтуғын; ~е мýсли ауыр ой-пикирлер.

ГНИДА *жс.* сирке.

ГНИЕНИЕ с. 1. *шириу, порсыу, бузылыу, сасыу*; 2. *перен.* ирип-шириу, рухый жағынан бузылыу.

ГНИЛЮЙ *прил.* 1. *ширик, шириген, бузыған; ~бе дýрево ширик ағаш*; 2. *перен. (сырой, дождливый)* ләмли, жауын-шашынлы; ~**ая** погóда жауын-шашынлы қауа райы; 3. *перен. (порочный)* шрик, дәртке аспайтуғын.

ГНИЛОСТНЫЙ 1. *прил. (вызывающий гниение)* шириткиш, ширитетуғын; ~е бак-тэрии шириткиш бактериялар; 2. (*вызываемый гниением*) шириген, порсыған, бузыл-ған, сасыған; ~**й** з**апах** болóта батбақлы жердиң сасыған ийиси.

ГНИЛУШКА *жс.* разг. ширик, шириген зат.

ГНИЛЬ *жс.* 1. *собр.* ширик, ширинди; 2. (*плесень*) көгерген, көгерип кеткен, баз басқан.

ГНИЛЬЕ с. *собр. разг. см. гниль* 1.

ГНИТЬ *несов.* 1. (*разлагаться, подвергаться гниению*) ширйу, порсыу, сасыу, бузылыу; 2. *перен.* ирип-шириу, рухый жағынан бузылыу.

ГНОЕНИЕ с. ириңлеу, ириң ағыу, ириң басыу; ~ **раны** жараның ириңлеуи.

ГНОИТЬ *несов.* 1. *что (дovодить до гниения)* ириңлеу, ириң ағыу, ириң басыу; 2. *кого-что, перен.* ширитйу; ~ в тюрме тюрмеде ширитйу.

ГНОИТЬСЯ *несов.* ириңленйу, ириң ағыу; **рана** ~ся жара ириңленедн.

ГНОИ м. ириң.

ГНОЙНИК м. ириңленген жер.

ГНОЙНЫЙ *прил.* ириңли, ириңленген; ~**ое** **воспалённое брoшйны** қарынның көк етиниң ириңлеп ауырыуы.

ГНОСЕОЛОГИЧЕСКИЙ *прил.* гносеолог-иялық.

ГНОСЕОЛОГИЯ *жс.* филос. гносеология (илимий дунья таныудың тегин мүмкин-шиликлерин, құралын тексеретуғын философияның бир тарайы).

ГНУ м. и *жс.* нескл. зоол. гну (*туслик Африкада жасайтуғын хайван*).

ГНУСАВИТЬ *несов.* мурнынан сөйлеу, мурнынан айтыу.

ГНУСАВЫЙ *прил.* мурнынан сөйлейту-ғын, мурнынан айтатуғын.

ГНУСНОСТЬ *жс.* 1. (*мерзость*) бузақы-лық, харамзадалық, бузықлық, жаман-лық; ~ **поведения** минезиниң бузықлығы; 2. (*гнусный поступок*) бузық ис, бузақылық ис; **сделать** ~ бузақылық ис етиу.

ГНУСНЫЙ *прил.* бузық, жаман ниетли, харамы; ~ **поступок** бузық ис, бузақылық ис.

ГНУТЬ *несов.* 1. *что (сгибать)* иййу, ийилдирйу, бүклеу, бүгиу, майыстырыу, қайыстырыу; ~**ть проволоку** сымды иййу;

ветер ~ **л деревья** самал ағашларды ийилдир-ди; 2. *к чему и без доп., перен. разг. (клонить)* бұрыу, айландырыу, жөнлеу; ~**ть своё** өз пикирин жөнлеу; ~**ть спину** *перед кем-л.* жарамсақланыу.

ГНУТЬСЯ *несов.* 1. (*наклоняться, пригибаться*) ийилйу, еңксийу, бүгилйу, майы-сыу, қайысыу; 2. (*обладать гибкостью*) ийилйу, ийилгиш болйу, майысқыш болйу; **проволока** гнётса сым ийиледи.

ГНУШАТЬСЯ *несов.* *кого-чего, кем-чем и с неопр.* жеркениу, жек керйу, жиір-енйу.

ГОБЕЛЕН м. гобелен (1. *қолдан тоқыл-ған сүйретли гилем*; 2. *нағыслы гезлеме*).

ГОБОЙ м. гобой (*музыка эсбабы*).

ГОВЕТЬ *несов. рел.* ет жемеу (*христиан дининдегилердиң гөшли, майлы тамақлар-ға тумық болып ширкейге қатнайы*).

ГОВОР м. 1. (*звучание устной речи*) сөйлеу, гәп; **тихий** ~ **эсте** сөйлеу; 2. *перен.* шауқым, гүуылди; ~ **волн** толқын шау-қымы; 3. *лигв.* говор (*сөйлеу өзгешеликлерй*).

ГОВОРИТЬ *несов.* 1. *что и без доп.* сөйлеу, айтыу; ~**ить по-русски** русша сөй-леу; **ребенок** **начал** ~**ить** жас бала сөйлей баслады; ~**ить быстро** тез сөйлеу; ~**ить правду** дурысын айтыу; 2. (*беседовать, разговаривать*) сөйлеснйу, гәплеснйу, гүр-риңлеснйу; ~**ить между собой** өз-ара сөйлес-нйу; ~**ить по телефону** телефон арқалы сөйлеснйу; 3. *о чём, перен. (свидетельство-вать)* дәлйлеу, көрсетнйу, билдирйу; **факты** ~**ят** не в **вашу** **пользу** фактлер сизиң пайдаңызды көрсетип отырған жоқ; **это** ~**ит о вашей добросовестности** бул сизиң хақ ниетлигнцизди билдиреди; **♦** ~**ить на разных языках** бир-бирин түсинбеу; ~**ят вам!**, ~**ят тебе!** сизге айтады!; и не ~**ий**, и не ~**йте!** әлбетте!, ауа!; **иначе** ~**я** басқаша айтқанда; не ~**йя** **худого слова** жаман сөз айтпай-ақ, сөз алыспай-ақ; **самб за себя** ~**ит** өзинен-өзи айтып тур; **что и** ~**ить!** дурыс әлбетте!; **что ни** ~**й** не айтсаңда; **по правде** ~**йя** **хақықатын** айт-қанда, расын айтқанда; **собственно** ~**йя** **анығын** айтқанда.

ГОВОРИТЬСЯ *несов.* баян етилиу, гәп етилиу; в **этой книге** ~**ся** о **жизни** **животных** бул кнптапта хайуанлардың турмысы хаққында гәп етiledи; **♦ как** ~**ся** в *знач. вводн. сл.* дегендей, айтылғаңдай, айтқан-дай.

ГОВОРЛИВЫЙ *прил.* 1. (*разговорчивый*) сөйлемпаз, сөз қумар, көп сөйлегнш, бы-жық; 2. *перен. (журчащий — о воде, ручье)* сылдырлаған.

ГОВОРУН м. разг. сөйлемпаз, сөз қу-мар, сөйлемшек, быжық.

ГОВОРУНЯ *женск. от говорун.*

ГОВЯДИНА *жс.* қара малдың гөши.

ГОВЯЖИЙ *прил.* қара мал гөшинен; қара малдың гөшинен исленген; ~**ье** **сало** қара малдың тоң майы.

ГОГОЛЬ м. зоол. сүнгигир.

ГОГОТ м. 1. (*гусей*) гаңқылды; 2. *перен. разг. (хохот)* қатты күлки.

ГОГОТАНЬЕ с. 1. (*гусей*) гаңқылды; 2. *перен. разг.* қатты күлки, ұахаха.

ГОГОТАТЬ *несов.* 1. (о гусях) ғаңқылдау; 2. *прост.* (хохотать) қатты күлісіу, ұахакалап күліу.

ГОД *м.* 1. жыл; в *будущем* ~у келеси жылы; *через* два года ски жылдан соң; ~ *тому* зазд буннан бир жыл бұрын; *круглый* ~ жыл бойы; *четыре* времени года жылдың төрт мөүсми; *учебный* ~ оқыу жылы; *сельскохозяйственный* ~ ауыл хожалық жылы; *бюджетный* ~ бюджетлик жыл; 2. (*при определении возраста*) жас, жасар; *ему* три года ол үш жасқа шықты; 3. *мн.* го́ды (*период времени*) ұақыт, шак, гез; *молодые* го́ды жаслық шагы; 4. *мн.* го́ды (*для обозначения десятилетия*) жылтар; *восемьдесятые* го́ды сексенинши жыллар; $\diamond$ *Новый* ~ Таза жыл; не по ~ам жасына ылайық емес; с ~ами ұақыттың өтну менен; ~ *от* ~у жылдан жылга; *из* го́да в ~ жыл сайын; *без* ~у неде́ля *шутл.* кеше ғана; ты *здесь* раба́таешь *без* ~у неде́ля сен бул жерде жақыннан берн ислейсең (*соотв.* ислегенне ски күн болмай атырыл); ~ *на* ~не *приходите* жыл жылға ұксамайды, алдан болжау қыйын.

ГОДИНА *ж.* ұақыт, заман, жыл; ~ *испытаний* ауыр жыллар.

ГОД ИТЬСЯ *несов.* *кому-чему, на что, для чего* иске асыу, болыу, жарау, дөртке асыу, ылайық келіу; *эти* ботинки *мне* не ~йтса бул ботинкалар маған болмайды; $\diamond$ *в отцы* ~йтса жасы жағынан экесиндей; *куда* *это* ~йтса? бул не деген?; *никуда* не ~йтса хеш жарамайды; *так* *поступать* не ~йтса олай егюге жарамайды.

ГОДИЧНЫЙ *прил.* 1. (*длящийся год*) жыллық, бир жыллық; ~ *ий* *срок* бир жыллық мөулет; 2. (*рассчитанный на год*) бир жылға есапланған, бир жылға дүзилген, бир жыллық; ~ *ий* *план* бир жылға дүзилген план; ~ *е* *курсы* бир жыллық курслар.

ГОДНОСТЬ *жс.* жарамлылық, болатуғынлық, ылайықшылық; ~ *семья* *для посева* тұқымның егюге жарамлылығы.

ГОДНЫЙ *прил.* жарамлы, болатуғын, ылайықшы; *вода*, ~ная *для питья* ишюге жарамлы суу; *он* *ни к чему* не ~ен ол хеш нәрсеге жарамайды.

ГODOBАЛЫЙ *прил.* бир жасар, бир жыллық, бирге шыққан; ~ *ребенок* бир жасар бала.

ГODOBЮЙ *прил.* жыллық, бир жыллық, жыл бойылық; ~ *бий* *доход* жыллық доход, жыллық табыс, жыллық кирис; ~ *бий* *план* жыллық план; ~ *ая* *оценка* жыл бойылық баға.

ГODOBЩИНА *ж.* жыллық; *пятидесятая* ~ *Великой Октябрьской социалистической революции* Уллы Октябрь социалистлик революциясының елин жыллығы.

гожусь, годншья и т. д. наст. вр. от годиться.

ГОЛ *м. спорт.* гол; *забить* ~ топ өткеріу, топ өткізіу.

ГОЛЕНАСТЫЙ *прил.* сыйрақлы, узын аяқлы.

ГОЛЕНИЩЕ *с.* қоныш.

ГОЛЕНОСТОПНЫЙ *прил.*: ~ *сустав* *анат.* табан менен балтырдың қосылған жери.

ГОЛЕНЬ *жс. анат.* балтыр, сыйрақ.
ГОЛЛАНДКА *жс. разг.* (печь) гүңгира печь.

ГОЛЛАНДСКИЙ *прил.* Голландия..., голландиялық, голланд...; ~ *сыр* голланд сыр.

ГОЛЛАНДЦЫ *мн.* (ед. голландец *м.*, голландка *жс.*) голландиялылар (*Голландияның тийкаргы халқы*).

ГОЛ||ОВА 1. *жс.* бас, гелле; *повернуть* *голову* басты бұрыу; *поднять* *голову* 1) бас көтеріу; 2) *перен.* кеуилленіу; 2. *жс.* (*единица счёта скота*) бас; *сорок* ~ *об* *рогатого скота* қырқ бас қара мал; 3. *жс. перен.* бас, ақыл, ес, мий; *человек* с ~ *овой* ақыллы адам; 4. *м. разг.* (*начальник, руководитель*) баслық, басқарыушы, басшы; *он* *всему* *делу* ~ *ова* ол бүтін иске басшы; *городской* ~ *ова* *уст.* қала басшысы; 5. *жс.* (*передовой отряд*) бас; ~ *ова* *колонны* *колоннаның* басы; 6. *жс.* (*пищевой продукт*) гелле, думалақ; ~ *ова* *сахара* гелле қант; ~ *ова* *сыра* бир думалақ сыр; $\diamond$ *в* ~ *овах* бас ушында; *в* *первую* *голову* бириши рет, алды менен; *на* *свёжую* *голову* таза мий менен; *на* *свою* *голову* өзіннің басына бөле болыу; с ~ *овы* (*с каждого*) хәр биринен; *действовать* *через* *голову* басқаны қоя берип хәрекет егю; *гөлову* *голову* муңайу, қапаланыу; *намылить* *кому-л.* *голову* қатты урысуу, кейну; *сложить* *голову* құрбан болыу, жанн қыйыу; *выдать* *себя* с ~ *овой* өзіннің айыбын өзи ашыу; *заплатить* ~ *овой* *за кого-что-л.* басынан кешіу; *отвечать* ~ *овой* *за кого-что-л.* басы менен жууап беріу; *вбить* *себе* *в* *голову* бир пикирден қайтпау; *выбросить* *из* ~ *овы* умытыу, бастан шығарыу; *выйти* *из* ~ *овы* естен шығып кетіу; *не* *выходить* *из* ~ *овы* бастан шықпау; *ломать* *голову* *над* *чем-л.* көп ойланыу, бас қатырыу; *голову* *давать* *на* *отсечение* басы менен кепил болыу; *иметь* *голову* *на* *плечах* басы ислеу; *быть* *на* ~ *ову* *выше* *кого-л.* анағурлым артық болыу; с ~ *овой* *погрузиться* *во* *что-л.* жан-тәни менен бериліу, қызығып ислеу; *ходить* *на* ~ *ове* жүде тентекшлик егю; *свалиться* *как* *снег* *на* ~ *ову* *көпелимде* болып қалыу, күтпеген жерден ушырап қалыу.

ГОЛОВАСТИК *м.* зсол. ийт балық.

ГОЛОВЕШКА *жс.* шала, шала жанған отын.

ГОЛОВКА *жс.* 1. *уменьш.* *от* *голова* 1, 6; 2. (*плод или соцветие*) түйір, түп, бир дана, бас; ~ *а* *лука* бир түп пияз, бир дана пияз; 3. *мн.* *головки* *баслык;* сапобжнне ~ *и* *етик* *баслықтары.*

ГОЛОВНОЙ *прил.* 1. бас; ~ *бий* *убор* бас кийим; ~ *ая* *боль* бас ауырыу; ~ *бий* *мозг* *мий;* 2. (*передовой*) бастағы, алдағы. алдыңғы; ~ *бий* *отряд* алдағы отряд.

ГОЛОВНЯ *жс.* 1. *см.* *головешка;* 2. *с.-х.* күйе бас, қара бас, күйн бас.

ГОЛОВОКРУЖЕНИЕ *с. прям. и перен.* бас айланыу, мий айланыу; *испытывать* ~ бас айланыу, бас айланыуға ушырау; ~ *от* *успехов* жетискенликлерден басы айланып кетіу.

ГОЛОВОКРУЖИТЕЛЫЙ прил. бас айландыратуғын, мий айландыратуғын; ~ая высота бас айландыратуғын бийиклик.

ГОЛОВОЛÓМКА ж. жумбақ, қыйын мәселе.

ГОЛОВОЛÓМНЫЙ прил. бас қатыратуғын, көп ойландыратуғын; ~ вопрос көп ойландыратуғын мәселе.

ГОЛОВОРÉЗ м. разг. гелле кесер, бас кесер.

ГОЛОВОТЯП м. разг. ләмсер, олақ, епсиз, ебетейсиз.

ГОЛОВОТЯПСТВО с. разг. ләмсерлик, олақлық, епсизлік, ебетейсизлік.

ГОЛОВУШКА ж. ласк. от голова 1; ♦ буйная ~ есерсок, алаңғасар.

ГОЛÓВЫЙ қоспа сөзлердің төмендегі мәнилерди билдиретуғын екінші бөлеги: 1) бастың санын, мыс. двухголóвый еки баслы; 2) бастың түрін, мыс.: желтоголóвый сары баслы.

ГОЛÓД м. 1. ашлық, ашаршылық; утолить ~ жүрегін жалғау; 2. (недостаток продуктов питания) азық-ауқат жетіспеу, аш болу; 3. перен. (острый недостаток чего-л.) жетіспеушилик, кемтарлық; книжный ~ кітап жетіспеушилик.

ГОЛОДАТЬ несов. аш болу, ашаршылыққа ушырау, ашырқау.

ГОЛОДАЮЩИЙ 1. прич. от голодать; 2. в знач. суц. м. голодающий и ж. голодающая аш, аш болған; оказывать помощь ~м ашларға жәрдем көрсету.

ГОЛÓДНЫЙ прил. 1. аш, аш болған; на ~ый желудок разг. аш қарынға; быть ~ым аш болу; я голоден қарным аш; 2. (вызванный голодом) аш, аштан; ~ая смерть аштан өлу; 3. (скудный) аз, кем, жеткіліксіз, кемтар; ~ый паёк аз паёк; 4. в знач. суц. м. голóдный и ж. голóдная аш.

ГОЛОДÓВКА ж. 1. аш болу, ауқат жемсу, ашлық жарыялау; объявить ~у ашлық жарыялау; 2. (голод) ашлық.

ГОЛОЛÉД м. сл. гололедица.

ГОЛОЛÉДИЦА ж. муз қала.

ГОЛÓС м. 1. сес, дауыс, үн; высóкий ~ жиңишке дауыс; нйзкий ~ жууан дауыс; надорв́ать ~ дауысы қарлығы; 2. (вокальные данные) дауыс, хауаз; иметь ~ хауазы болу; потерять ~ дауыстан айырылу; 3. перен. шақырық, хұким, буйрық; ~ рассудка ақылдың шақырығы; ~ крови тегілген қанның буйрығы; 4. (мнение, суждение) пикир, сөз; прислушивать-ся к ~у масс көпшиликтің пикири менен санасу; 5. дауыс; решающий ~ шешуші дауыс; совеща́тельный ~ кеңесші дауыс; право ~а дауыс беріу хуқуқы; подчит́ать голóса дауыс санау; избр́ать большинством голóсов көпшилик дауыс пенен сайлау; ♦ в один ~ бир дауыстан мақуллау, бир ауыздан қабыллау.

ГОЛОСИТЫЙ прил. дауыссыз, хауазсыз.

ГОЛОСИТЬ несов. разг. жоқлау айту.

ГОЛОСЛÓВНО нареч. дәлилсиз, құрғақ; утвержд́ать что-л. ~ дәлилсиз сөйлеу.

ГОЛОСЛÓВНЫЙ прил. дәлилсиз, құрғақ; ~ое обвинение дәлилсиз айыпплау.

ГОЛОСОВАНИЕ с. дауыс беріу, дауысқа қойу; тайное ~е жасырын дауыс беріу; участвов́ать в ~и дауыс беріуге қатнасу; постав́ить на ~е дауысқа қойу.

ГОЛОСОВАТЬ несов. 1. за кого-что (подавать свой голос) дауыс беріу; 2. что (ставить на голосование) дауысқа қойу; ~ предложение усынысты дауысқа қойу.

ГОЛОСОВЫЙ прил. дауыс...; ~ые связи анат. дауыс перделери.

ГОЛУБÉТЬ несов. 1. (становиться голубым) көгеріу, көкшилленіу, көк тартыу; небо ~ет аспан көкшилленеди; 2. (видеться — о голубом) көгеріп көриніу.

ГОЛУБИЗНА ж. көк рең, көк.

ГОЛУБИНЫЙ прил. кептер..., кептердің; ~ая стая кептерлер топары; ~ая почта кептер почтасы.

ГОЛУБИТЬ несов. кого-что әлпешлеу, сылап сыйлау.

ГОЛУБКА ж. 1. (самка голубя) мәкиен кептер; 2. разг. (ласковое обращение) қарағым, шырағым, жаным.

ГОЛУБОГЛАЗЫЙ прил. көк көз, көк көзлі.

ГОЛУБОЙ прил. көк, аспан рең; ~е небо көк аспан.

ГОЛУБУШКА ж. см. голубка 2.

ГОЛУБЦЫ мн. (ед. голубец м.) кул голубцы (капуста жапырағына орап писирілген туўрама еси).

ГОЛУБЧИК м. разг. қарағым, шырағым, жаным.

ГОЛУБЬ м. кептер; почтовый ~ почта кептери, хат тасыйтуғын кептер; ♦ ~ мира паракатшылық кептери.

ГОЛУБИТНИК м. 1. (любитель голубей) кептерпаз; 2. зоол. қырғый, лашын, қаршыға.

ГОЛУБЯТНЯ ж. кептерхана.

ГОЛЫЙ прил. 1. жалаңаш, ашық; ~ая шея ашық мойын; 2. (лишённый растительного покрова) өсімликсиз, қуу, ашық; ~ые скалы өсімликсиз жарлар; ~ая степь қуу дала; 3. (ничем не покрытый) ашық, төсексиз; спать на ~ом полу төсексиз полда жатыу; ~ые стёны хеш нәрсе қағылмаған дийуал; 4. перен. разг. қуры; ~ые факты қуры фактлар; ♦ ~ый пр́овод жалаңаш сым; братъ ~ыми рука́ми қыйыншылық көрмей алыу, қуры қол менен алыу.

ГОЛЫШ м. 1. (голый ребёнок) жалаңаш бала; 2. (камень) жумыры тас, кишкене домалақ тас.

ГОЛЬ ж. собир. уст. гедейлер.

ГОМЕОПАТ м. гомеопат (гомеопатия усыллары менен емлейтуғын врач).

ГОМЕОПАТИЧЕСКИЙ прил. гомеопатиялық, гомеопатиялы; ~е средства гомеопатиялық дәрилер.

ГОМЕОПАТИЯ ж. гомеопатия (кеселлерди дәри менен емлейдiң усылы).

ГОМЕРИЧЕСКИЙ прил.: ~ смех жүда қатты күлкi.

ГОМОН м. шауқым, бақырыс, уу-шуу.

ГОМОСЕКСУАЛИЗМ м. гомосексуализм (бир жыныстағы адамның қосылуы).

ГОНГ м. гонг (урып шертетуғын саз құралы); ударить в ~ гонг қағыу.

ГОНЕНИ || *Е с.* куўғын, сүргин, куўдалау; *подвѣргнуть* ~ *ям* куўғынға ушыратуу, куўдалау.

ГОНЕЦ *м.* хабаршы, шабарман, айтушы.

ГОНИТЕЛЬ *м.* кысым етиүши, жөбир бериүши, зулым, куўдалаушы.

ГОНИТЕЛЬНИЦА *женск. от гонитель.*

ГОНК || *А ж. разг. 1. (действие)* айдау, қатты жүрнү; *2. разг. (суета, спешка)* асығыслық; *3. разг. (перегонка)* ислеп шығаруу (*мыс арақты*); *4. мн. гонки спорт.* жарыс, бэйги; *автомобильные* ~ *и* автомобиль жарысы; *◇* ~ *а* вооружений аса куралланыу, курал-жарақларды көбейтнү.

ГОНОКОКК *м. мед.* гонококк (*гонорея қоздырғыш микроб*).

ГОНОР *м.* төкаббир, менмен; *человек с* ~ *ом* менмен адам.

ГОНОРАР *м.* гонорар, қәлем хақы; *авторский* ~ *авторлық* гонорар, авторлық қәлем хақы.

ГОНОРЕЯ *ж. мед.* гонорея, соз кеселі.

ГОНОЧНЫЙ *прил. спорт.* жарыс, жарысатуғын, тез жүретуғын...; ~ *автомобиль* жарыс автомобилі.

ГОНЧАР *м.* гүзеші, гүлалшы.

ГОНЧАРНЫЙ *прил.* гүзешилик, гүлалшылық; гүлалдан исленген; ~ *е* изделия гүлалдан исленген затлар.

ГОНЧАЙ *прил. 1.* жуўырғыш, қайың; ~ *ая* собақа қайың ийт; *2. в знач. суц. ж.* гончая қайың ийт.

ГОНЩИК *м. спорт.* жарысыушы, жарысқа түсиуші.

гоню, гбнишь и т. д. наст. вр. от гнать.

гонюсь, гбнишься и т. д. наст. вр. от гнаться.

ГОНЯТЬ *несов. 1. см. гнать 1, 2; 2. разг. (посылать с поручениями)* бир жаққа жибернү; *◇* *лодыря* ~ *хеш* нәрсе ислемеру.

ГОНЯТЬСЯ *несов. разг. см. гнаться.*

ГОП *межд.* хоп.

ГОПАК *м.* гопак (*украин аяқ ойыны хэм оның музыкасы*).

ГОР || *А ж. 1.* тау; *идти в горы 1)* (*вверх по склону*) жоқары көтерілиу, жоқары шығу; *2)* *перен. (преуспевать)* жоқарылау, хәмели үлкейну; *идти под ~у 1)* (*вниз по склону*) төмен түсиу; *2)* *перен.* песеңдеу, төменлеп кетиу, хәмели киширейнү; *2. (из снега, льда)* тау, дүмшек, дүмпешик; *снежная* ~ *а* қар дүмпешик; *3. перен. разг. (большое количество)* таудай үйилген, төбетөбе, тау-тау; *горы* *книг* таудай үйилип жатқан кітаптар; *4. мн. горы* таулар; *врачи посылают меня в горы* врачлар мени тауларға жибермекши; *5. в знач. нареч. горой* үйилип, тау болып; *подушки лежали* ~ *ой* көпшиклер үйилип жатты; *◇* *не за* ~ *ами* узақ емес, жақын; *гору* *своротить* көп нәрсе ислеу; *как* ~ *а* с плеч свалилась үстинен зил түскендей болыу; *надёяться на кого-л.* *как* *на* *каменную гору* *бирейге* таудан тирегі бардай исеннү; *стоять* ~ *ой* *за* *кого-что-л.* *бирейди* хэм *бир* нәрсени барлық күши менен жақлау, күш салып қууатлау.

ГОРАЗДО *нареч.* анагурлым, әдеуір,

әдеуірақ; *он* ~ *в* *ыше* *брата* ол ағасынан әдеуір ұзын.

ГОРБ *м.* 1. еркеш (*верблюда*); бүкир, қуныш (*человека*); *2. (выпуклость, возвышенность)* еркеш; *3. в знач. нареч. горб* *б* *ом* еркештей, ортасы қампыйып; *шинели на бойцах* *вздулись* ~ *б* *ом* әскерлердің шинелериннің ортасы қампыйып кетти; *◇* *гнуть* ~ *а* *уыр* *ис* *етиу*, *ауыр* *жумыс* *ислеу*; *своим* ~ *б* *ом* *өз* *миңдети* *менен*.

ГОРБАТЫЙ *прил. 1.* бүкир, қуныш; ~ *человек* бүкир адам; *2.* бүкир, қуныш, дүңки; ~ *нос* *дүңки* *мурын*; *3. в знач. суц. м. горбатый и ж. горбата* бүкир, қуныш, дүңки.

ГОРБИНК || *А ж.* дүңки; *нос с* ~ *ой* *дүңки* *мурын*.

ГОРБИТЬ *несов. что* бүкирейтнү, бүкшитнү, бүгнү, ийнү; ~ *спи́ну* *арқасын* *бүгнү*.

ГОРБИТЬСЯ *несов.* бүкирейнү, бүкшитнү, бүгнү, ийнү.

ГОРБОНОСЫЙ *прил.* дүңки мурын..., дүңки мурынлы.

ГОРБУН *м.* бүкир, қуныш.

ГОРБУНЯ *женск. от горбун.*

ГОРБУША *ж.* горбуша (*балык*).

ГОРБУШКА *ж.* наңның қыры, наңның қыртысы.

ГОРБЫЛЬ *м.* қыртыс тахтай, шет тахтай (*ағашты тилгенде еки шетінде қалғаны*).

ГОРДЕЛИВЫЙ *прил.* шердей; ~ *ая* *п* *о* *х* *д* *к* *а* *ш* *е* *р* *д* *е* *й* *б* *о* *л* *ы* *п* *ж* *ү* *р* *і* *у*.

ГОРДЕЦ *м.* менмен, қоқырайған.

ГОРДИТЬСЯ *несов. 1.* кем-чем (*испытывать гордость*) мақтаныу; *2. разг. (кичиться)* менменсіннү, шер болыу.

ГОРДО *нареч. 1.* мақтаныш пепен; *2. (высокомерно)* менменсінип, менменлик пепен, шер болып.

ГОРДОСТЬ *ж. 1. (чувство собственного достоинства)* ар, аршылық, намыс; *2. (чувство превосходства)* мақтаныш, артықмашлық, көкіреклик; *3. (высокомерие)* менменлик.

ГОРДЫЙ *прил. 1.* арлы, аршы, намыслы; ~ *человек* аршы адам; *2. (испытывающий чувство превосходства)* мақтанышлы, мақтанған, артықмашлы, көкірек; ~ *сво* *ими* *успехами* *өзиннің* *табыслары* *менен* *мақтанған*; *3. (высокомерный)* менмен.

ГОРДЫНЯ *ж. уст. см. гордость 3.*

ГОРДЯЧКА *женск. от гордец.*

ГОР || *Е с. 1.* қайғы, уғайым, азап, хәсирет, дәрт; *помочь* ~ *ю* *дәртине* *дауа* *болыу*; *причинить* ~ *е* *кому-л.* *дәрт* *салыу*; *хлебнуть* ~ *я* *ауырманлықты* *басынан* *кеширнү*; *она* *перенесла* *много* ~ *я* *ол* *көп* *азапты* *шекти*; *2. (беда, несчастье)* қайғылы *ис*, *бахытсызлық*, *бәле*; *его* *постигло* *большое* ~ *е* *ол* *үлкен* *бахытсызлыққа* *ушырады*; *3. в знач. сказ. разг. (плохо, нехорошо, беда)* *дым* *жаман*, *оңбаған*; *◇* *с* ~ *ем* *пополам* *өлдим* *азарда*, *зорға*.

ГОРЕВАТЬ *несов. о ком-чём и без доп.* қайғыруу, уғайымлау, хәсирет шегуу.

ГОРЕЛКА *ж.* горелка; ~ *газовой* *плиты* *газ* *плитасының* *горелкасы*.

ГОРЁЛЫ || **Й** *прил.* 1. күйгеп, жанған, өртенген; ~й **хлеб** күйип кеткен нан; 2. (*истлевший, прелый*) ширик, шириген; ~е **көжи** шириген телетин; 3. *в знач. суц. с.* **горёлоо** күйген, күйик; **пáхнeт** ~м күйиктиң ийис келеди.

ГОРЕЛЬБЕФ *м.* горельеф (*бир тегисликке салынган сүрeт*).

ГОРЕМЫКА *м. и ж. разг.* сорлы, бахытсыз, бийшара.

ГОРЕМЫЧНЫЙ *прил. разг.* сорлы, бахыты ашылмаған, бахытсыз, бийшара; ~ая **дóла** сорлы маңлай.

ГОРЕНИЕ *с.* жаныу, алысуу, күйиу, өртену; ~ **газа** газдың жаныуы.

ГОРСТНЫЙ *прил.* қайғылы, уғайымлы, муңлы, зарлы, ҳасиретли, қапалы, дәртли.

ГОРЕСТЬ *жс.* 1. (*печаль, скорбь*) қайғы, уғайым, муң, зар, ҳасирет, дәрт; 2. *мн.* **гóрести** (*несчастья*) бахытсыздықлар.

ГОР|ЖЕ|ТЬ *несов.* 1. жаныу; **дрóвa хорошó** ~йт отын жақсы жанады; 2. (*давать свет*) жаныу; **лáмпочка** ~йт **ярко** лампочка жақты болып жанады; 3. *перен.* (*о больном*) күйиу, қызыу, жаныу; 4. *перен.* (*краснеть*) қызарыу, қып-қызыл болыу; **щёки** ~йт еки бети қып-қызыл болды; 5. *перен.* (*блестеть*) жарқырау, жаныу, жайнау; **глазá** ~йт **от радóсти** куғанғанынан көзлери масаладай жанды; 6. (*гнить*) қызыу, ширюу, күйиу; **мóкрое сéно** ~йт **в стога́х** кептирилмеген пішен гүдиде қызып кетеди; **~ётъ** **желáнием** жүдө қуштар болыу; **у негó дéло** ~йт **в руках** ол жумысқа жан ендириди; **не ~йт!** асығыуға хеш тийкар жоқ!

ГОРЕЦ *м.* таулы, тау адамы, тауда жасаушы адам.

ГОРЕЧЬ *жс.* 1. (*горький вкус, запах*) ашшы, ап-ашшы; 2. *перен.* (*горькое чувство*) қайғы, уғайым, ҳасирет, дәрт; ~ **оди́ночества** жеккешликтиң уғайымы, жалғызлықтың дәрти.

ГОРИЗОНТ *м.* 1. горизонт, көк жийек, көз жетер; **солнце скрýилось за** ~ом күн көк жийектен асып көзден таса болды; 2. (*всё видимое пространство*) горизонт, көз жетер жер; **на** ~е **ни облáчка** көз жетер жерде хеш булт жоқ; 3. *перен.* (*круг земной. идей*) ой өриси, билім шегі; **он человек с ширóким** ~ом ол ой өриси кең адам; 4. (*уровень*) горизонт (*суу бетиниң пáсли бáлентлиги*); **в июле** ~ **воды** **в Амý-Дарьé** **рэзко** **поднимáется** июльде Әму дәрьяда суудың горизонты бирден көтеріледі; **~** **появйтся на чьём-л.** ~е араға келиу, арада пайда болыу; **исчэзнуть с чьего-л.** ~а көзден ғайып болыу, жоқ болып кетиу.

ГОРИЗОНТАЛЬ *жс.* горизонталь (*горизонт тегислигине параллель тартылған сызык*).

ГОРИЗОНТАЛЬНЫЙ *прил.* горизонталь..., горизонтальлық; ~ая **ли́ния** горизонталь сызық.

ГОР|ИЛ|ЛА *жс.* горилла (*ири маймыл*).

ГОРИСПОЛКОМ *м.* (городской исполнительный комитет) горисполком (қалалық атқаруы комитети).

ГОРИСТ|ЫЙ *прил.* таулық, таулы; ~ая **жeрность** таулы жер.

ГОРКА *жс.* 1. *уменьш.* **от гора́** 1; 2. (*шкафик*) айналы шкаф (*выдýс ушын*).

ГОРКН|УТЬ *несов.* **от чего** и **без доп.** ашыу, ашып кетюу; **от жары** **масло** **быстро** ~ет **ыссыдан** май тез ашып кетеди.

ГОРКОМ *м.* (городской комитет) горком (қалалық комитет); ~ **пáртии** қалалық партия комитети.

ГОРЛÁНИТЬ *несов. разг.* бақырыу, қып-қырыу, уағырлау.

ГОРЛАСТЫЙ *прил. разг.* бақырауық, шауқымшы; шақырауық (*о петухе*).

ГОРЛИНКА *жс. см.* **гóрлица.**

ГОРЛИЦА *жс.* қумыры.

ГОР|Л|Ю *с.* 1. тамақ, алқым; **дыхáтельное** ~о кегірдек; 2. (*верхняя часть сосуда*) мойын; ~о **кувшина** гүзениң мойыны, гүзениң аузы; 3. (*узкий выход из зала*) бұғаз; ~о **Бéлого моря** **Ақ** теңиздин бұғазы; **~** **по** ~о 1) (*ростом*) алқымына дейин; 2) (*очень много*) жүдө көп, басынан асып; **дел** **по** ~о жумыслар басыңнан асады; **сыт** **по** ~о 1) (*очень сыт*) жүдө тойыу; 2) (*вполне достаточно*) аса көп, әбден бийзар болыу; **стать кому-л.** **поперёк** ~а **кесент** келтириу; **взять за** ~о, **схватить за** ~о **мáжбүрлеу.** жагадан алыу; **кричáть во всё** ~о қатты бақырыу; **промочить** ~о **азырақ** ишюу; **пристáть с ножóм** **к** ~у **изниен** қалмай талап етню; **слёзы** **подступили** **к** ~у жылағысы келиу.

ГОРЛОВИНА *жс.* мойын, ауыз, тамақ; ~ **вулкана** вулканның аузы.

ГОРЛОВ|ОЙ *прил.* тамақ...; ~ **ые** **болéзны** тамақ ауырыулары.

ГОРМОН *м. физиол.* гормон (*ишки безлeрдiң секретациясынан жасалып қанға қосылатуғын зат*).

ГОРН *І м.* 1. (*кузнечный*) көрик; 2. (*часть доменной печи*) ошақ (*домна печиниң от жағатуғын жери*).

ГОРН *II м.* *муз.* горн.

ГОРН|Л|Ю *с.* 1. *см.* **горн** **I** 1; 2. *уст. перен.* қыйыншылық, ауырлық; **закалйтся в** ~е **войны** урыстың қыйыншылықларында шынығыу.

ГОРНИСТ *м.* горнист.

ГОРНИЦА *жс.* 1. *уст.* (*комната*) бөлме, өжире; 2. *обл.* (*в крестьянской избе*) мийманхана (*дийханның жайының таза бөлмесі*).

ГОРНОДОБЫВАЮЩ|ИЙ *прил.* тау кенлерин қазып шығаратуғын; ~ая **промышленность** тау кенлерин қазып шығаратуғын санаат.

ГОРНОЗАВОДСКИЙ *прил.* тау кенлерин.

ГОРНОЛЫЖНЫЙ *прил. спорт.* таулық жерлерде лыжада жүриу...; ~ **спорт** таулық жерлерде лыжада жүриу спорты.

ГОРНОПРОМЫШЛЕННЫЙ *прил.* тау санааты...; ~ **райóн** тау санааты районы.

ГОРНОРАБОЧИЙ *м.* тау кен жумысшысы, тау кен рабочийсы.

ГОРНОРУДН|ЫЙ *прил.* кен рудасы, тау кен рудасы; ~ое **предпрíятие** тау кен рудасының кәрханасы.

ГОРНОСТАЕВЫЙ *прил.* ақ суұсар; ақ суұсар терисинен исленген.

ГОРНОСТАЙ м. ақ суусар (жыртқыш қайған хәм оның териси).

ГОРНЫЙ прил. 1. тау, таулы; ~ое ушә-лье тау сайы, таудың үңгири; ~ая цепь тау дизбеклери; ~ый житель тауда жасаушы, таулы; 2. (гористый) таулы; ~ая страна таулы ел; 3. тау кеп...; ~ые раббгы тау кен жумыслары; ◇ ~ая боләзн тау кесели; ~ый хрусталь мин. тау хрустали.

ГОРНЯК м. тау кенши (жумысшысы хәм инженеря).

ГОРНЯКЦИЙ прил. тау кенши, тау кеншилк.

ГОРОД м. қала; главный ~ бас қала; областной ~ областлық қала; город-герои қахарман қалалар; вьехать за город қаланың сыртына шығыу; ◇ вольный ~ ғөрезсиз қала; ни к селу ни к ~у орынсыз, жөнсиз.

ГОРОДИТЬ несов. что, разг. 1. (огораживать) қоршау, қоралау, айландыруу; 2. разг. (говорить вздор) петиғасыз сөйлеу; ◇ огород ~ питпейтуғын исти баслау.

ГОРОДИЩЕ с. археол. гөне қаланың орны.

ГОРОДКИ мн. (ед. городок м.) городки (ойын хәм усы ойында урып шығарыу үшін тигилетугын кеспелтек шүлликлер).

ГОРОДНИЧИЙ м. уст. қала хәкими.

ГОРОДОВОЙ м. уст. городской (патша Россиясында полицияда хызмет етиуши адам).

ГОРОДОК м. 1. уменьш. от город; 2. қалаша, кишкене қала; военный ~ әскерий қалаша; студенческий ~ студентлер қалашасы.

ГОРОДОШНИК м. городки ойнағыш адам.

ГОРОДСКОЙ прил. 1. қала..., қалалық; ~е население қала халқы; ~ий театр қалалық театр; 2. в знач. суц. м. городской и ж. городская разг. қалалы.

ГОРОЖАНИН м. қалалы, қалалы адам, қалада турыушы.

ГОРОЖАНКА женск. от горожанин.

ГОРОНО м. (городской отдел народного образования) гороно (қалалық билимдириу шакабы).

ГОРООБРАЗОВАНИЕ с. геол. таудың найда болыуы, таудың келип шығыуы, таудың дереуи.

ГОРОСКОП м. гороскоп (орта әсирлердиң астрологлары тарелинен адамның тагдири болжау үшін дүзилген жұлдызлар кестеси).

ГОРОХ м. буршақ; ◇ как об стену ~ қулағына қум қуйғандай, қанша айтсаңда көрине келмейди.

ГОРОХОВЫЙ прил. 1. буршақ, буршақлы, буршақан; ~ое поле буршақ сгилген атыз; ~ый суп буршақ шорба; 2. (о цвете) боз рең; ◇ чучело ~ое, шут ~ый I) (о смешно одетом человеке) қуұыршақтай кийинген; 2) (посмешище) ерси адам, күлкі болған адам.

ГОРОШЕК м. 1. уменьш. от горох; 2. (название растений) буршақ; душистый ~ хош ийисли буршақ; 3. (крапинка) шымшық көз; ситец в ~ шымшық кез шыт.

ГОРОШИНА ж. бир дана буршақ.

ГОРСКИ прил. таулы, тауда жасаушы; ~е племена тауда жасаушы көуимлер.

ГОРСОВЕТ м. (городской совет) горсовет (қалалық совет).

ГОРСТЬ ж. 1. қысым, ууыс; взять в ~ қысымлау; 2. (количество чего-л.) бир қысым, бир ууыс; ~ муки бир қысым ун; 3. перен. (незначительное количество) дым аз, азғана, жүдө аз; ~ храбрецов азғана қахармаплар.

ГОРТАННЫЙ прил. 1. лингв. көмей; ~е согласные көмей дауыссызлары; 2. тамақ..., көмекей, кегирдек, көмекейли, кегирдекли; ~ий говор көмекейден шығатуғын сөз.

ГОРТАН ж. анат. тамақ, көмекей, кегирдек; ◇ у него язык прилип к ~и оның аузына қум қуйылды.

ГОРЧИТ ж. несов. ашшы дөми шығыу; ашқылтым дөми болыу; масло ~ майдың ашшы дөми бар, майдың ашқылтым дөми бар.

ГОРЧИЦА ж. горчница (асқа қосатуғын ашшы татымлық).

ГОРЧИЧНИК м. мед. горчичник (емлену үшін қолланылатугын бир бетине горчница жағылған қағаз); поставить ~ горчичник тартып қойыу.

ГОРЧИЧНИЦА ж. горчница ыдысы.

ГОРЧИЧНЫЙ прил. горчница...; ~ое масло горчница майы.

ГОРШЕЧНИК м. гүзеш.

ГОРШОК м. гүзе, горшок; цветочный ~ гүл гүзесн.

ГОРЬКИЙ прил. 1. ашшы; ~ое лекарство ашшы дөри; 2. перен. қайғылы, ауыр, ашшы; ~ие слезы қайғылы көз жас; 3. перен. разг. (несчастный) сорлы, қара маңпай, бахытсыз; ◇ ~ий пьяница дүзелмес маскүнем; горе ~ое ауыр қайғы; испить ~ую чашу ауырманшылықты көриу; пить ~ую аса мөс болыу.

ГОРЬКО I. нареч. ашшы; 2. безл. в знач. сказ. ашып кетти; во рту было ~ от слби дүздан аузым ашып кетти; 3. безл. в знач. сказ. перен. қыйын, ауыр; ему ~ в этом сознаться буны оған мойынлау жүдө қыйын.

ГОРЮЧЕСТЬ ж. жанғышлық, алысқышлық, тутанғышлық.

ГОРЮЧИЙ I прил. 1. жанатуғын, жанғыш; ~е газы жанатуғын газ; 2. в знач. суц. с. горючее жанар май (нефть, бензин хәм т. б.).

ГОРЮЧИЙ II прил. ~е слезы нардно-поэт. көздің ашшы жаслары.

ГОРЯНКА женск. от горец.

ГОРЯЧ прил. 1. ыссы, қызын турған, қайнап турған; ~ая пища ысы ауқат; 2. перен. (твлякий, страстный) кумарлы, қызбалы, қызба, қызғынлы, жалылы; ~ий охотник қызбалы аңшы; ~ий спер қатты дау, қатты тартыс; 3. перен. (пломенный) жалынлы, қызғынлы; ~ая любовь жалынлы сүйиушилик; 4. перен. (напряжённый) қызғынлы, ғажжа-ғаж; ~ая работа қызғынлы жумыс; 5. перен. (вспыльчивый) қызба; он человек ~ий ол қызба адам; ◇ ~ая кровь қызбалы; по ~им сле-

дәм 1) (по свежим следам) таза из беңен, таза из қуып; 2) (точка) изин суытпай, кешиктірмей; **попасть под ~ую рұку** ашыу үстине тап келиу, ашыу үстине гез келиу.

ГОРЯЧИТЕЛЬНЫЙ *прил. уст.* қыздырғыш, қыздыратуғын; **~е напиток** қыздырғыш ичимликлер.

ГОРЯЧИТЬ *несов.* 1. *кого-что* (нагреть, согреть) қыздыруу, ысытуу, жылытуу; 2. *кого, перен.* қыздыруу; **~ коня** атты қыздыруу.

ГОРЯЧИТЬСЯ *несов.* қәхәрлениу, қызуу; **ты напрасно ~шься** сен бийкар қәхәрленесен; **не ~сь в споре** тартысқанда қызба.

ГОРЯЧКА *ж. 1. уст., разг. (лихорадка)* ысытпа, безгек, қыздырма; **белая ~а** ишкилик қыздырмасы; 2. *перен. разг. (свежка)* асығыу, асығылық; **~а перед отъездом** жөнел кетиу алдындағы асығылық; **пороть ~у жүде** асығып хәрекет етиу; 3. *перен. (азарт)* аса шұғылланыушылық, машкул; **биржевая ~а** биржалық машкул.

ГОРЯЧНОСТЬ *ж. 1. (вспыльчивость)* қызбалық; 2. (увлечение) машкул болыу, хәуес болыу, қызығыушылық; **он с большой ~ю** принялся за дело ол жұмысқа үлкен қызығыушылық пенен кирсти.

ГОРЯЧО 1. *нареч. (пылко)* қызғын, қызғынлы түрде; 2. *безл. в знач. сказ.* ыссы, қызыу; **рукам ~** қолға ыссы.

ГОС *қоспа сөзлердің «мәмлекетлик» деген мәнісін билдиретуғын екінші бөлеги, мыс.: госторбля* мәмлекетлик сауда.

ГОСБАНК *м. (государственный банк)* мәмлекетлик банк.

ГОСБЮДЖЕТ *м. (государственный бюджет)* мәмлекетлик бюджет.

ГОСПИТАЛИЗАЦИЯ *ж.* кеселханаға жатқарыу.

ГОСПИТАЛИЗОВАТЬ *сов. и несов.* *кого* кеселханаға жатқызуу.

ГОСПИТАЛЬ *м.* госпиталь, әскерий кеселхана; **полевой ~** дала госпиталы; **тыловый ~** тыл госпиталы.

ГОСПИТАЛЬНЫЙ *прил.* госпиталь.

ГОСПЛАН (Государственная плановая комиссия СССР) *м.* Госплан (СССРдің Мәмлекетлик пландастыруу комиссиясы).

ГОСПОДИН *м. (мн. господá)* 1. *уст., офиц.* господин, мырза, төре; 2. (*хозяин, повелитель*) хожайын, хәмир; **~ быть ~ом своего слова** айтқан сөзин орынлау; **сам себе ~** өзине-өзи хожайын, өзине-өзи бий. **ГОСПОДСКИЙ** *прил. уст.* мырзаның, төрениң; **~ дом** мырзаның жайы.

ГОСПОДСТВО *с.* үстемшилик, езиушилик, хұким сүриушилик, басым болыушылық; **политическое ~** сиясий үстемшилик; **~ в вóздуже** хәуада басым болыушылық.

ГОСПОДСТВОВАТЬ *несов.* 1. *над кем-чем (обладать властью)* үстемлик етиу, үстем болыу, езиу, хұким сүриу; **басмырақ болыу**; **~ на море** теңизде үстем болыу; 2. *над чем (возвышаться)* бәлент көтерілип туруу, бәлент шығып туруу.

ГОСПОДСТВУЮЩИЙ 1. *прич. от господствовать*; 2. *прил. (имеющий власть)* үстемлик етиуши, езиуши, хұким сүриу-

ши; **~ие классы** үстемлик етиуши класслар; 3. *прил. (преобладающий)* басым, көбирек таралған; **~ее мнение** басым пикир; 4. *прил. (возвышающийся над чем-л.)* бәлент көтерілип турған, бәлент шығып турған.

ГОСПОДЬ *м.* қудай, алла, жаратқан, Тәңир.

ГОСПОЖА *женск. от господин.*

ГОССТРАХ *м.* (государственное страхованье) мәмлекетлик қамсызландыруу.

ГОСТЕПРИЙМНЫЙ *прил.* мийманкеш, миймандос, мийманшыл, қонақшыл; **~е хозяйва** миймандос үй ийелери.

ГОСТЕПРИМСТВО *с.* мийманкешлик, миймандослық, мийманшыллық, қонақшыллық.

ГОСТИНАЯ *ж.* гостиная, мийманхана, қонақ жай.

ГОСТИНЕЦ *м. разг.* базарлық.

ГОСТИНИЦА *ж.* мийманхана.

ГОСТИНЫЙ *прил.:* **~ двор уст.** қатар салынған сауда жайлары.

ГОСТИТЬ *несов.* мийман болыу, қонақ болыу.

ГОСТЬ *м.* мийман, қонақ; **рédкий ~ь** сийрек келетугын қонақ; **быть в ~ях** қонақта болыу; **пойти в гости** қонаққа барыу.

ГОСТЬЯ *женск. от гость.*

ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ *ж.* мәмлекетликлик.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ *прил.* мәмлекет..., мәмлекетлик; **~ый строй** мәмлекетлик құрылыс; **~ый деятель** мәмлекет искери; **~ая граница** мәмлекет шеғарасы; **~ая тайна** мәмлекетлик сыр; **дело ~ой** вáжности мәмлекетлик әхмийеті бар ис; **~ые экзамены** мәмлекетлик имтиханлар.

ГОСУДАРСТВО *с.* мәмлекет; **Советское ~** Совет мәмлекеті.

ГОСУДАРЬ *женск. от государь.*

ГОСУДАРЬ *м. уст. (царь)* патша; **~ милостивый ~** уст. хұрметли мырза.

ГОТИКА *ж.* готика (Европада орта әсирдің аяғындағы архитектура стили).

ГОТИЧЕСКИЙ *прил.* готикалық; **~ стиль** архит. готикалық стиль.

ГОТОВАЛЬНЯ *ж.* готовальня (сызыға керекди әсбаплардың жыйнағы).

ГОТОВИТЬ *несов.* 1. *кого-что, в разн. знач.* таярлау, хәзирлеу; **~ рукопись** к набору қол жазбаны териге таярлау; **~ специалистов** по сельскому хозяйству ауыл хожалығы бойынша қөңгелер таярлау; **~ уроки** сабақ таярлау; **~ встречу кому-л.** бирейди қарсы алыуға таярлану; **~ удач** соққы беріуді таярлау; 2. *что (стряпать)* писиріу, хәзирлеу, таярлау; **~ обед** түски аўқат таярлау.

ГОТОВИТЬСЯ *несов.* к чему и с неопр. таярлануу, хәзирлениу; **~ к докладу** докладқа таярлау.

ГОТОВНОСТЬ *ж.* 1. таярлық, хәзирлик; **боевая ~ь** әскерий таярлық; **быть в полной ~и** толық таярлықлы болыу; 2. (*что-л. сделать*) тилек билдиріу, қуштар болыу.

ГОТОВЫЙ *прил.* 1. таяр, таяр болып турған; **~ое платье** таяр кијим; **обед ~** түски аўқат таяр; 2. (*подготовленный*)

таяр болған; отряд ~ к выступлению отряд жөнөп кетиуге таяр; 3. (выражающий согласие) қайыл болған; быть ~ым на всё барлығына қайыл болыу; ♦ жить на всё ~ом мусаллат болыу, тайын тамақ пенен кийимнің жауы болыу.

ГОФРИРОВАННЫЙ 1. прил. от гофрировать; 2. прил. гофрированный, қат-қат бүкленген, бүрмеленген; ~ое железо гофрированный темир, бүрмеленген темир.

ГОФРИРОВАТЬ несов. что гофрировать, қат-қат етип бүклеу, бүрмелеу.

ГОФРИРОВКА ж. гофрирование, қат-қат етип бүклеу, бүрмелеу.

ГОЩУ, гостышь и т. д. наст. вр. от гостить.

ГРАБ м. бот. граб (ағаш).

ГРАБЕЖ м. 1. талау, талаушылық, тонаушылық, баспашылық; 2. перен. (вымогательство) ауыр салық салыу, паракорлық.

ГРАБИТЕЛЬ м. 1. талаушы, тонаушы, баспашы; 2. перен. ауыр салық салыушы, паракор.

ГРАБИТЕЛЬСКИЙ прил. талаушылық, тонаушылық, езип талаушылық; ~ая политика езип талаушылық сиясаты.

ГРАБИТЬ несов. кого-что 1. талау, тонау, тартып алыу, басып алыу; 2. перен. ауыр салық салыу, паракорлық етиу.

ГРАБЛИ только мн. тырма.

ГРАВЕР м. ойып нағыс салыушы; зергер (по металлу).

ГРАВЕРНЫЙ прил. ойып нағыс салыушылық; зергершилик; ~ое искусство зергершилик өнери.

ГРАВИЙ м. гравий, майда таслы шеге.

ГРАВИРОВАЛЬНЫЙ прил. ойып нағыс салатуғын; ~е инструменты зергершилик аспаптары.

ГРАВИРОВАТЬ несов. что ойып нағысалау; зерлеу, зер салыу (по металлу).

ГРАВИРОВКА ж. ойып нағысалау; зерлеу, зер салыу (по металлу).

ГРАВИРОВЩИК м. ойып нағыс салыушы; зергер (по металлу).

ГРАВИТАЦИЯ ж. гравитация (пүткіл элементтің тартыу күши).

ГРАВИЮРА ж. ойып салынған нағыс; зер (на металле); ~ на дереве ағашқа ойып салынған нағыс.

ГРАД м. 1. буршақ; выпал ~ буршақ жауы; 2. перен. толып жатқан, жүдә көп, буршақтай жауған; ~ пйсем жүдә көп хатлар; под градом пуль буршақтай жауған оқтардың астында.

ГРАДАЦИЯ ж. градация (бир нәрседен екінші нәрсеге өткендегі ізбе-излік).

ГРАДИРНЯ ж. тех. гадирня (1. дуз алыу уиын суйды пұландыратуғын орын; 2. ысы суйды суйыу уиын биийкке орнатылған құрылыс).

ГРАДИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. гадирлеу (дуз алыу уиын суйды пұландырыу).

ГРАДОВОЙ прил. буршақлы, буршақ жаудыратуғын; ~ая тұча буршақлы булт.

ГРАДОМ нареч. буршақтай, буршақлап, буршаққа ұқсап, моншақлап; пот лил с не-

го ~ оннан тер моншақтай ақты, оннан тер моншақлап ағып турыпты.

ГРАДОНАЧАЛЬНИК м. уст. қала баслығы, қала хәкіми.

ГРАДОСТРОИТЕЛЬ м. қала салыушы, қала құрыушы.

ГРАДОСТРОИТЕЛЬСТВО с. қала құрылысы, қала салыушылық.

ГРАДУИРОВАТЬ сов. и несов. что градуслау, градусқа белиу; ~ шкалу термометра термометрдің шкаласын градусларға белиу.

ГРАДУС м. в разн. знач. градус; угол в сборе пять ~ов қырқ бес градуслы мүйеш; мороз был ~ов пятнадцать сууық он бес градус шамасында болды; коньяк в шестьдесят ~ов алпыс градуслы коңьяк.

ГРАДУСНИК м. градусник.

***ГРАДУСНЫЙ** қоспа сөзлердің қанша «градус» екенін билдиретуғын екінші бөлеги, мыс.: сорокаградусный қырқ градуслы.

ГРАЖДАН м. гражданин, гражданин, азамат; ~ Советского Союза Совет Союздың гражданы.

ГРАЖДАНКА женск. от гражданин.

ГРАЖДАНСКИЙ прил. 1. гражданин..., гражданинлық; ~ие законы гражданинлық законлар; ~ий долг гражданинлық миннет; ~ий брак гражданинлік неке; 2. (не военный, штатский) гражданинлық; ♦ ~ая война граждандар урысы; ~ая панияда жерлеу алды жыйналыс.

ГРАЖДАНСТВО ||О с. гражданинлық; советское ~о совет граждандығы; права ~а граждандық хуқуқлары; получить права ~а 1) граждандық хуқуқларды алыу; 2) перен. (получить всеобщее признание) кеңнеп таралыу, көпшилікке танылыу; дать права ~а 1) граждандық хуқуқлар беріу; 2) перен. (признать) таныу, мойынлау.

ГРАМЗАПИСЬ ж. (граммофонная запись) граммофонлық жазыу (граммофон пластинкасына жазып алыу).

ГРАММ м. грамм.

ГРАММАТИКА ж. 1. грамматика; сравнительная ~ салыстырмалы грамматика; 2. (учебник) грамматика кітабы.

ГРАММАТИЧЕСКИЙ прил. грамматика, грамматикалық; ~ие правила грамматикалық кәделер; ~ая ошйбка грамматикалық қете.

ГРАММОФОН м. уст. граммофон.

ГРАММОФОННЫЙ прил. граммофонлық.

ГРАМОТ ||А ж. 1. (умение читать и писать) сауат; выучиться ~е сауатын ашыу; 2. (официальный документ) грамота; почетная ~а хұрмет грамотасы; верительные ~ы дип. исенім грамоталары; ратификационные ~ы ратификациялық грамоталары; ♦ филькина ~а сауатсыз жазылған документ.

ГРАМОТНО нареч. сауатлы, қетесіз; ~ писать сауатлы жазыу.

ГРАМОТНОСТЬ ж. 1. сауаттылық; всеобщая ~ ульүма сауаттылық; 2. сауаттылық, билимленлік; политическая ~ сиясий сауаттылық.

ГРАМОТНЫЙ прил. 1. сауатлы; 2. (написанный без ошибок) сауатлы, қетесіз; 3.

перен. (знающий) билгир, билетуғын, биллип ислейтуғын; ~ инженер билетуғын инженер; 4. *перен.* (мело выполненный) шеберлик пенен исленген, биллип исленген, биллип орыланған; ~ чертёж шеберлик пенен орынланған сызба.

ГРАМПЛАСТИНКА *ж.* (граммофонная пластинка) грампластинка (граммофон пластинкасы).

ГРАН *м.* уст. гран (0,062 граммға барабар аптекарлық өлшеу бирлиги).

ГРАНАТ I м. бот. авар (ағаш хәм мийе).

ГРАНАТ II м. мин. гранат (хасыл тас).

ГРАНАТА *ж.* воен. граната; ручная — қол гранатасы.

ГРАНАТНЫЙ *прил.* воен. граната...

ГРАНАТОВЫЙ I прил. 1. бот. анар...; ~ое дерево анар ағашы; 2. (о цвете) ашық қызыл, қырмызы.

ГРАНАТОВЫЙ II прил. мин. гранат тасынан исленген; ~ое ожерелье гранат тасынан исленген моншақ.

ГРАНАТОМЕТ *м.* воен. гранатомёт (граната ататуғын құрал).

ГРАНАТОМЕТЧИК *м.* воен. гранатомётчик, граната атыушы, граната ылақтырыушы.

ГРАНДИОЗНОСТЬ *ж.* орасан үлкенлик, жүдә үлкенлик, оғада үлкенлик; ~ зымыслов ой-никирлердің орасан үлкенлиги.

ГРАНДИОЗНЫЙ *прил.* орасан үлкен, жүдә үлкен, оғада үлкен, нәхән; ~ое строительство жүдә үлкен қурылыс.

ГРАНЕНИЕ *с.* қырлау, қыр шығару.

ГРАНЁНЫЙ *прил.* қырланған, қыры шығарылған, қырлы; ~ стакан қырлы стакан; ~ алмаз қырланған алмаз.

ГРАНИЛЬНЫЙ *прил.* қырайтуғын, қыр, шығаратуғын, тарашлау; ~ круг қырлау дөңгелеги.

ГРАНИЛЬНЯ *ж.* қырлау устаханасы.

ГРАНИЛЬЩИК *м.* қырлаушы.

ГРАНИТ *м.* гранит (тау жынысы).

ГРАНИТНЫЙ *прил.* гранит..., граниттиц; ~ая глыба граниттиц үлкен белеги; ~ая набережная гранит пенен қапаланған жаға.

ГРАНИТЬ *несов.* что қырлау, қыр шығару; ~ алмаз алмазды қырлау, алмаздың қырын шығару.

ГРАНИЦА *ж.* 1. шегара; ~а колхоза колхоздың шегарасы; охрана государственных ~ мемлекетлик шегараны қорғау; 2. *мн.* границы *перен.* (предел) шек; *перейти все ~ы* шектен тейқары кетиу, хәдден асып кетиу; *◇ за ~ой шет елде, шет елдерде; за ~у шет елге; из-за ~ы шет елдерден.*

ГРАНИЧИТЬ *несов.* с чем 1. (примыкать) қонсылас болуу, шегараласуу, шегаралас болуу, сыбайлас болуу; Иран ~ с СССР Иран СССР менен шегаралас; 2. *перен.* жақын болуу, уқсас болуу, мезгеу; его мастерство ~ с искусством оның шеберлиги искусствоға мезгейди.

ГРАНКА *ж.* подигр. гранка.

ГРАНУЛИРОВАТЬ *сов.* и *несов.* что усақлау, майдалау; ~ удобрения с-х. төгинлерди усақлау, түйірлеу, түйірлеп майдалау.

ГРАНУЛЯЦИЯ *ж.* 1. (размельчение) усақлау, майдалау; ~ химических удобрений химиялық төгинлерди майдалау; 2. *мед.* (новая ткань) грануляция (жазыла баспаған жиранның таза териси).

ГРАНЬ *ж.* 1. (граница) шек, шегара. айырмау на грани двух веков еки әсирдин шегарасында; стирание граней между ответственым и физическим трудом ақыл мийнети менен күш мийнетиниң арасындағы айырмашылықтардың сапастырылуы; 2. қыр; грани куба кубтың қырлары; ~ драгоценного камня қымбат бақалы тастың қыры.

ГРАФ *м.* граф (дворянлық атақ).

ГРАФА *ж.* графа, қана.

ГРАФИК I м. график; ~ движения поездов поездлардың қатнау графиги; ~ занятия на январь январь айының оқыу графиги. работа по часовому ~у саатлы графиги бойынша исләу.

ГРАФИК II м. (художник) графика сүүретшиси.

ГРАФИКА *ж.* графика (1. иск. сызықлар хәм штрихлер арқалы бояу қолланбай сүүрет салу; 2. лингв. жазыу таңбалары).

ГРАФИН *м.* графин (ыдыс).

ГРАФИНЯ *женск.* от граф.

ГРАФИТ *м.* графит (1. минерал; 2. қәлемнің өзегі).

ГРАФИТНЫЙ *прил.* графит...; графиттен исленген.

ГРАФИТОВЫЙ *прил.* см. графитный.

ГРАФИТ *несов.* что сызыу, графалау. графалап сызыу.

ГРАФИЯ *қоспа сөзлердің төмендеги мәнилерди билдиретуғын екинши белеги:* 1) илиминиң тарауын, мыс.: география география; 2) графикалық сүүретлердің түрлерин, мыс.: литография литография.

ГРАФЛЕНИЕ *с.* сызыу, графалау.

ГРАФЛЕННЫЙ *прил.* графаланған; ~ая бумага графаланып сызылған қағаз.

ГРАФЛОГ *м.* графолог (графология қәнигеси).

ГРАФОЛОГИЯ *ж.* графология (адамның қол жазбасына қарай минез-құлқын, уқып-дылығын айыруға урынатуғын илимге қарсы теория).

ГРАФОМАН *м.* графоман (графомания менен шұғылланыушы адам).

ГРАФОМАНИЯ *ж.* графомания (бийдәрек жазыушылық пенен көп шұғылланыу).

ГРАФСКИЙ *прил.* граф...; ~ титул граф атағы.

ГРАФСТВО *с.* 1. (титул) графлық атақ, 2. графлық (әйпара мемлекетлерде административ-территориялық бирлик).

ГРАЦИОЗНЫЙ *прил.* назлы, сәнли, келбети келген.

ГРАЦИЯ *ж.* назлық, сәнлик, келбетлик.

ГРАЧ *м.* узақша.

ГРАЧИННЫЙ *прил.* узақшаның; ~ое гнездо узақшаның уясы.

ГРЕБЕНКА *ж.* тарақ; *◇ стричь всех под одну ~у* парықламастан хәммени бир қәлипке теңеу.

ГРЕБ||ЕНЬ м. 1. тарақ; *ча́стый ~ень* майда тарақ; *пряди́льный ~ень* тех. уршық тарағы; 2. кекил, таж; *петуши́ный ~ень* қораздың кекилі; 3. (*верхушка*) төбе, өркеш, жал, қыр; **~ень горы** таудың төбесі; **~ни волн** толқындардың өркешлері.

ГРЕБЕЦ м. ескекши.

ГРЕБЛЯ ж. есиу; *па́рная ~* қос ескек пенен есиу.

ГРЕБНО́||Й прил. 1. ескекші; **~е судно** ескекші кеме; **~й спорт** есиу спорты; 2. *тех.* ескиш; **~й винт** ескиш винты.

ГРЕБОК м. ескек қулашы, ескектің бір сермелиуі.

ГРЕЗА ж. 1. (*мечта*) қыял, әрман; 2. (*сновидение*) түс, сандырақ, сөйленіу.

ГРЕЗИТЬ несов. 1. *о ком-чем и без доп.* (*мечтать*) қыял етиу, әрман етиу; **~ наявү** оңында қыял етиу; 2. (*видеть во сне*) түсинде көриу, сандырақлау, сөйленіу.

ГРЕЗИТЬСЯ несов. 1. (*представляться в воображении*) қыялына келіу, әрман етиу; 2. (*сниться*) түсине ениу, сандырақлау, сөйленіу.

ГРЕЙДЕР м. грейдер (*жол тегислегіш машина*).

ГРЕКИ мн. (*ед. грек м., греча́нка ж.*) греклер (*Грецияның тийкарғы халқы*).

ГРЕЛКА ж. грелка (*денеңиң бір жерин қыздырыу үшін арналған зат*).

ГРЕМ||ЕТЬ несов. 1. гүлдіреу, гүркиреу, даңғырлау, салдырлау; **гром ~ит** көк гүркирейди; 2. *чем и без доп.* салдырлау; **не ~и посу́дой** ыдысларды салдырлатпа; 3. *перен.* даңқы шығыу; **сла́ва о нём ~ит по всему́ кра́ю** оның даңқы пүткіл елге жайылған.

ГРЕМУ́Ч||ИЙ прил.: **~ая ртуть** хим. жарылғыш сынап; **~ий газ** хим. жарылғыш газ.

ГРЕНА ж. *собр.* науқан құртының мәйегі, науқан тұқым.

ГРЕНАДЁР м. ист. гренадер (*патша Россиясында хәм гейпара шет мәмлекетлерде сайланды әскердің солдаты, офицери*).

ГРЕНАДЁРСКИЙ прил. *ист.* гренадер...; **~ полк** гренадер полкі.

ГРЕНКІ мн. (*ед. гренок м.*) қуырылған нан бөлектері.

ГРЕСТИ несов. 1. *чем и без доп.* (*вёслами*) есиу; 2. *что, чем* жыйнау; **~ се́но** пішен жыйнау.

ГРЕТЬ несов. *кого-что и без доп.* 1. (*согревать*) қыздырыу, жылытыу, ысытыу; **со́лнце гре́ет** күн қыздырады; **~ во́ду** сууды жылытыу; 2. (*об одежде, обуви*) жылытыу; **шү́ба гре́ет** постын жылытады.

ГРЕ||ТЬСЯ несов. қыздырыныу, жылыныу, ысыныу; **~ться на со́лнце** күн шууақта ысыныу; **во́да ~ется** суу жылыды.

ГРЕХ м. 1. *рел.* гүна; 2. *уст.* (*предосудительный поступок*) айып, қәтелик; **~и мо́лодости** жаслықтың қәтеликтері; **~ как на грех** жортаға еткендей, жортаға исленгендей; **от ~а** подальше бәледен алысырақ болыу; **бәледен аулақ** болыу; **с ~ом** пополам зорға, еппен, зордан.

ГРЕХОВНЫЙ прил. *рел.* гүналы.

ГРЕХОВОДНИК м. *разг. уст.* бузық, көрсе қызар.

ГРЕЦКИЙ прил.: **~ орех** гоз.

ГРЕЧА ж. 1. *см.* гречи́ха; 2. (*крупя*) гречадан тартылған жарма.

ГРЕЧЕСКИЙ прил. грек..., гректің; **~ язық** грек тили.

ГРЕЧИ́ХА ж. гречи́ха (*данли егин*).

ГРЕЧИШНЫЙ прил. гречи́ха...; **~ ме́д** гречи́ха балы.

ГРЕЧНЕВ||ЫЙ прил. гречи́ха...; гречи́хадан исленген; **~ая крупя́** гречи́ха жармасы.

ГРЕШИТЬ несов. 1. *уст.* (*совершить грех*) гүнаға батыу, гүналы болыу; 2. *против чего, чем* (*ошибиться, противоречить чему-л.*) жаңылысыу, қәтелесіу; **~ протви́ истины** хақыйқатлыққа қарсы қәтелесіу.

ГРЕШНИК м. *уст.* гүнакөр, айыплы, гүналы.

ГРЕШНИЦА *женск. от грешник.*

ГРЕШНО́ *в знач. сказ. с неопр. разг.* уяғ, айып, гүна; **~ вам так говори́ть** сизиң ұсылай айтыуыңыз уяғ.

ГРЕШНЫ́||Й прил. *уст.* гүнакөр, гүналы, айыплы; **< ~м де́лом** *в знач. вводн. сл.* *ра-сын* айтыу керек, мойынлау керек, мойынға алыу керек.

ГРИБ м. замаррық; **бе́лый ~** ақ замаррық, **собира́ть ~ы** замаррық теріу; **~ расти** как **~ы** таулап өсиу, тез өсиу.

ГРИБКО́ВЫ||Й прил. *биол.* қара бас; **~е** заболевания қара бас кеселлері.

ГРИБНИК м. замаррық теріуші, замаррықшы.

ГРИБНО́||Й прил. замаррықлы; замаррықтан исленген; **~е ме́сто** замаррықлы жер; **~й суп** замаррықтан исленген шорба; **< ~й дождь** өткінши жауын.

ГРИБ||ОК м. 1. *уменьш. от гриб*; 2. *биол.* (*микроорганизм*) қара бас; **пилис: зерно́ пораже́но ~ом** дәнге пилис кесели жуққан.

ГРИВА ж. жал; *лошади́ная ~* аттың жалу.

ГРИВЕННИК м. *разг.* он тыйын, ярым теңге.

ГРИМ м. 1. *грим* (*сақнада ойнағанда артистлердің бетине салына түгын рең*); **игра́ть в грі́ме** гримленіп ойнау; 2. (*специальная краска*) грим, бояу.

ГРИМАС||А ж. *ж.* түр, шырай; **сле́-лять ~у** түсин бузыу.

ГРИМАСНИЧАТЬ несов. бет-аузын қый-сайтыу, түсин бузыу, түсин өзгертіу.

ГРИМЁР м. *театр.* гримши, грим жағыушы.

ГРИМЁРША *женск. от гримёр.*

ГРИМИРОВАТЬ несов. *кого-что* гримлеу, грим жағыу.

ГРИМИРОВАТЬСЯ несов. гримленіу.

ГРИМИРОВКА ж. гримлеу, гримленіу

ГРИПП м. грипп, тумау.

ГРИППОЗН||ЫЙ прил. грипп, тумау; **~ое** воспале́ние лёгких грипп кеселинен өкпеңиң исиуі.

ГРИФ I м. қара құс.

ГРИФ II м. *муз.* сап, дәсте.

ГРИФ III м. гриф, печать, мөр (бирей-дин, тасқа басылган қолы).

ГРИФЕЛЬ м. грифель, тас қалем (аспид тахтасына жазыуға арналған).

ГРИФЕЛЬНҰЙ прил. грифель...; ~ая досқа грифель тахтасы.

ГРОБ м. табыт, табыт қуты; ◇ до гроба өлгенше; **вогнать в ~** елимге алып келиу; **стоять одиой ногой в ~у** бир аяғы менен гөрдө тұруу.

ГРОБНИЦА ж. қабир, мазар.

ГРОБОВҰЙ прил. табыт..., табыт қуты; ◇ ~ой гөлес дауысы гөрдөн шыққандай; ~бе молчание аузын ашпау; ~ая тишина жым-жырт, тым-тырыс; до ~ой доскы өлгенше.

ГРОБОВЩИК м. табытшы.

ГРОЗА ж. 1. гүлдірмама, гүлдірмамалы жауын; 2. перен. кәуіп, қорқыныш; над ним нависла ~ оның үстiнен кәуіп тууып тур.

ГРОЗДЬ ж. бир солқым; ~ винограда бир солқым жүзім.

ГРОЗИТЬ несов. кому-чему I. (угрожать) қорқыту, абай етиу, айбат етиу, қыр көрсету; 2. қорқытып силтеу; ~ть пальцем бармақлары менен қорқытып силтеу; 3. (предстоять — о чѣм-л. плохом) кәуіп тууыу, кәуіп болыу; емү ~ла гибель оған өлим кәуіп тууып еди.

ГРОЗИТЬСЯ несов. разг. I. (угрожать) қорқыту, абай етиу, айбат етиу, қыр көрсету; 2. (делать угрожающий жест) қорқытып силтеу.

ГРОЗНҰЙ прил. I. (угрожающий) айбатлы, кәуіпдi, кәуіптерлi, қорқынышлы; ~ый взгляд кәуіптерлi көз қарас, айбатлы көз қарас; 2. (внушающий страх) айбатлы, қорқынышлы, қөхәрлi; ~ая сила қөхәрлi күш; 3. (жестокый, суровый) мейримсиз.

ГРОЗОВҰЙ прил. гүлдірмамалы; ~ая гүна гүлдірмамалы булт; ~бе лето гүлдірмамалы жаз.

ГРОМ м. 1. гүлдірмама, көк; ~ гремит көк гүркірейди; **послышались раскаты грома** гүлдірмаманың гүркірегени еситилди; 2. (сильный шум, гул) гүрсилди, гүрилди, тарсылды; ~ пүшек топлардың гүрсилдиси, топлардың гүрилдиси; ~ аплодисментов қол шаппатлаулардың гүрилдиси; ◇ как громом пораженный жасыл түскендей; как ~ средй йсного неба топпа-торыстан, күтпеген жерде; **метать громы и молнии** қөхәрленип аузынан от шашыу.

ГРОМАДА ж. оғада үлкенлик, нөхәнлик, зор, тайнапырлық.

ГРОМАДИНА ж. разг. оғада үлкен зат, нөхән зат, жүдө тайнапыр зат.

ГРОМАДНҰЙ прил. оғада үлкен, нөхән, жүдө көп, гидиман; ~ое здание оғада үлкен жай; ~ое удовольствие оғада үлкен рөхәт.

ГРОМЛА м. разг. талаушы, уры.

ГРОМИТЬ несов. кого-что қыйратыу, тас-талқан етиу, ойран етиу; ~ врага душшанды қыйратыу.

ГРОМКҰЙ прил. I. қатты, күшли; ~ие крики қатты бақырулар; 2. перен. (известный) атақлы, белгилн, танымалы; ~ое

имя атақлы адам; 3. перен. (напыщенный) дөдебели, қурғақ; ~ие фразы қурғақ сөзлер.

ГРОМКО нареч. қатты, күшли.

ГРОМКОГОВОРИТЕЛЬ м. громкоговоритель (репродуктор).

ГРОМОВҰЙ прил. I. гүлдірмамалы; ~ие раскаты көк гүркірейлер; 2. перен. қатты, күшли, гүркіреген; ~бый гөлес гүркіреген дауыс.

ГРОМОГЛАСНО нареч. хәммеге еситтирип, ашықтан-ашық; ~ заявить ашықтан-ашық жарыялау.

ГРОМОГЛАСНЫЙ прил. қатты дауысды, күшли дауысды.

ГРОМОЗДИТЬ несов. что, на что үйиу, үсти-үстине басыу.

ГРОМОЗДИТЬСЯ несов. на что и без доп. үйилиу, үсти-үстине басылу.

ГРОМОЗДКҰЙ прил. үлкен, қолайсыз, жайғаспайтуғын, ауыр; ~ая мебель үлкен мебель.

ГРОМООТВОД м. жылдырым қайтарғыш, жасыл қайтарғыш.

ГРОМОПОДОБНЫЙ прил. көктей, гүркіреген.

ГРОМЧЕ сравнит. ст. от прил. громкий и нареч. громко қаттырақ, күшлирек.

ГРОМЫХАНЬЕ с. разг. гүрилди, улы салдырлы, тақырлы.

ГРОМЫХАТЬ несов. разг. гүрилдеу, салдырлау, тақырлау.

ГРОССМЕЙСТЕР м. гроссмейстер (шахмат ойыны шеберлигиниң атағы хәм сол атағы бар адам).

ГРОТ I м. (пещера) үңгир, қууыс.

ГРОТ II м. мор. грот (кемениң ортасындағы ең бийик өрликтің төменги желқомы); ◇ ~-мачта грот-мачта.

ГРОТЕСК м. гротеск (I. көркем әдебий шығармаларда хәм искусствода асыра сүйретлеу; 2. полигр. шрифттің бир түри).

ГРОХНУТЬ сов. и однокр. разг. I. (издать грохот) гүрс етиу, тарс етиу; 2. кого-что (уронить, повалить и т. д.) гүрс етирип қойыу, тарс етириу.

ГРОХНУТЬСЯ сов. и однокр. разг. гүрс етип қулау, жығылу; ~ с лестницы басқыштан гүрс етип қулау.

ГРОХОТ I м. (шум) гүрсилди, гүрилди, тарсылды.

ГРОХОТ II м. (решето) қалбир.

ГРОХОТАНЬЕ с. гүрсилдеу, гүрилдеу, тарсылдау.

ГРОХОТАТЬ несов. гүрсилдеу, гүрилдеу, тарсылдау.

ГРОШ м. I. (старинная денежная единица) ярым тыйын; 2. мн. гроши разг. (ничтожная сумма) жүдө арзан баха, аз муғдар; я купил эту вещь за ~и мен бул затты жүдө арзан сатып алдым; ◇ у меня нет с собой ни ~а мениң жанымда бир тыйында жоқ; ~а ломаного не стбит қара пулда-да турмайды; ни в ~ не ставит кого-л. бирей менен пүткиллей санаспау.

ГРОШОВЫЙ прил. разг. оғада арзан, мут дерлик, қара пул.

ГРУБЕИТЬ несов. I. (утрачивать мягкость) жарылуы, гедир-будыр болыу; рүки

~ют қоллар жарылып баратыр; 2. (*становиться неделикатным*) турпайыланыу.

ГРУБИТЬ *несов. кому и без доп.* әдепсізлік етіу, турпайылық іслеу, қатты сөз айтыу, бийәдеплік етіу.

ГРУБИЯН *м.* әдепсіз адам, турпайы адам, гүдибузар, бийәдеп.

ГРУБИЯНИТЬ *несов. разг.* әдепсізлік етіу, турпайылық етіу, қатты сөз айтыу, гүдибузарлық етіу, бийәдеплік іслеу.

ГРУБИЯНКА *женск. от грубиян.*

ГРУБО *нареч.* турпайы түрде, өрески түрде, әдепсіз түрде, гүдибузарлық етип; **обращаться** ~ *с кем-л.* әдепсіз түрде қанас жасау; **ответить** ~ турпайы түрде жууап беру.

ГРУБОСТЬ || *ж. 1.* (*напр. работы*) олақ ісленгенлік; 2. турпайылық, бийәдеплік, өрескилік, әдепсізлік, гүдибузарлық; **говорить** ~ и әдепсіз сөзлер айтыу.

ГРУБОШЕРСТНЫЙ *прил.* ири жүнни, ири жүннен тоқылған; ~ *о сукно* ири жүннен тоқылған мауыты.

ГРУБЫЙ *прил. 1.* (*простой, без изящества*) әйтеуір ісленген, қалай болса солай ісленген, әпиуайы; ~ *ая обувь* әйтеуір тигілген аяқ кийім; ~ *ая мебель* әйтеуір ісленген мебель; 2. *перен.* (*недостаточно искусный*) олақ, олақ ісленген; ~ *ая работа* олақ ісленген жұмыс; 3. (*жесткий*) қатты, тегіс емес, гедир-будыр; ~ *ая кожа* гедир-будыр былғары; 4. (*неприятный на слух*) жағымсыз; ~ *ый голос* жағымсыз дауыс, жағымсыз хауаз; 5. (*неучтивый, малокультурный*) турпайы, әдепсіз, бийәдеп; ~ *ый человек* турпайы адам; 6. (*недопустимый*) хәдден тыс; ~ *ая ошибка* хәдден тыс қәте; ~ *ый подсчет* шамалап есаплау; ~ *ая пшца* әпиуайы ауқат.

ГРУДА *ж.* үйин-үйин, үйім, үйинди, үймешик-үймешик; ~ *камень* таслардың үйиндиси.

ГРУДИНА *ж. 1.* *анат.* төс сүйек; 2. *см.* грудінка.

ГРУДИНКА *ж.* төс, төс ети, төс гөши; *копчая* ~ қақланған төс ети.

ГРУДНИЦА *ж. мед.* емшек исиу.

ГРУДНОЙ *прил. 1.* төс..., көкірек...; ~ *ая клетка анат.* көкірек клеткасы; 2. емшек...; ~ *бе молоко* емшек сүти; 3. емизиули, емшектеги; ~ *ой ребенок* емизиули бала; ~ *ой голос* толық сесли, терең дауыссы.

ГРУДОБРИШНЫЙ *прил.* ~ *ая преграда анат.* төс пенен қарынның арасындағы ет перде.

ГРУДЬ *ж. 1.* көкірек, төс, геуде; *широкая* ~ *кең геуде; дышать полной грудью* бүтін геудеси менен дем алыу, терең дем алыу; 2. (*женская*) емшек; *кормить ребенка грудью* баланы емизиу; *отнять от ~й* емшектен шығарыу, сүттен шығарыу; 3. (*рубашки, одежды*) көкірек (*колектин, кийимнің алды*); ~ *грудью* проложит себе дорогу көп қыйыншылықтар менен жетисиу; *грудью* *стать на защиту* рөдини ұатанды барлық жан-тәни менен қорғау.

ГРУЖЕНЫЙ *прил.* тийелген, жүкленген, жүк тийелген, жүги бар; ~ *вагон* жүк тийелген вагон.

ГРУЗ *м. 1.* (*тяжесть*) жүк, салмақ, ауырлық; 2. (*для перевозки*) жүк; *вагон с грузом* жүги бар вагон; 3. *перен.* (*бремя*) салмақ, ауырлық, ауырманлық; ~ *забот лег на его плечи* ғамхорлықтың ауырманлығы оның мойнына шекти.

ГРУЗДЬ *м.* груздь (*замаррык*).

ГРУЗИЛО *с. рыб.* батырғы, шүмдиргиш.

ГРУЗИНСКИЙ *прил.* грузин..., грузиниң; ~ *язык* грузин тили.

ГРУЗИНЫ *мн. (ед. грузин м., грузинка ж.)* грузиндер (*Грузия ССРның тийкарығы халқы*).

ГРУЗИТЬ *несов.* *что, чем* жүклеу, тийеу; ~ *хлеб в вагоны* вагонларға ғалле тийеу.

ГРУЗИТЬСЯ *несов.* жүкленіу, тийелиу.

ГРУЗНЫЙ *прил. 1.* (*тяжеловесный*) жүги ауыр, ауыр жүкли; 2. (*о человеке*) ауыр, салмақлы.

ГРУЗОВИК *м.* жүк машина.

ГРУЗОВИЦА *прил.* жүк..., жүк тийелетуғын, жүк тасыйтуғын; ~ *ой транспорт* жүк транспорты; ~ *ые перевозки* жүк тасыйу.

ГРУЗОБОРОТ *м.* грузооборот (*белгили бир ҕақыттың ишинде тасылған жүктің мұғдары*).

ГРУЗОПОДЪЕМНИК *м. тех.* жүк көтергиш.

ГРУЗОПОДЪЕМНОСТЬ *ж. тех.* жүк көтеримлилік, жүк көтергишлик; *судно ~ю в триста тонн* жүк көтергишлиги үш жүз тонналық кеме.

ГРУЗОПОДЪЕМНЫЙ *прил.* жүк көтеретуғын.

ГРУЗОПОТОК *м.* жүк хәрекеті, жүк жүрис.

ГРУЗЧИК *м.* жүк түсириуши, жүк тасыйушы, жүк тийеуши, жүкши.

ГРУНТ *м. 1.* топырақ, жер; *песчаный* ~ шегели топырақ; 2. *жив.* (*нижний слой краски*) грунт (*сүйрет салыйға арналған кекептиң үсти бетине жағылған бояйдың биринши қабаты*).

ГРУНТОВАТЬ *несов.* *что* грунтлау.

ГРУНТОВКА *ж.* грунтлау.

ГРУНТОВОЙ *прил.* жер асты; гүзар, тас төселмеген; ~ *ые воды* жер асты суулар; ~ *ая дорога* гүзар жол.

ГРУППА *ж. в разн. знач.* группа, топар; *оперативная* ~ *воен.* оперативлик топар; ~ *спортсменов* спортсмендер топары; *партийная* ~ партиялық топар.

ГРУППИРОВАТЬ *несов.* *кого-что* топлау, топарлау, топарларға бириктиру.

ГРУППИРОВАТЬСЯ *несов.* топланыу, топарланыу.

ГРУППИРОВАКА *ж. 1.* (*действие*) топлау, топарланыу, топарларға бөлину; ~ *фактов фактларды* топарларға бөлиу; 2. (*группа, объединение*) топар; *южная* ~ *войск* әскерлердің түслик топары.

ГРУППОВОД *м.* топар басшысы.

ГРУППОВИЦА *прил.* группа, топар, топар-топар; ~ *ые занятия* топарға бөлинип оқуы, топар-топар болып оқуы.

ГРУППОВЩИНА *ж.* топарпазлық, тәрепшилик.

ГРУСТИТЬ *несов. о ком-чём и без доп.* қайғыланыу, қапаланыу, муңайу, ууайымлау.

ГРУСТНО **1.** *нареч.* қайғыланып, қапаланып, муңайып, ууайымлап; **2.** *безл. в знач. сказ.* қайғылы, қапалы, муңлы; *мне ~ мен қапаман.*

ГРУСТНЫЙ *прил.* қайғылы, қапа..., қапалы, муңлы, ууайымлы; **~ый** *взгляд* қапалы нәзер; **~ая музыка** муңлы саз.

ГРУСТЬ *жс.* қайғы, қапа, муң, зар, ууайым, кеуилсизлік.

ГРУША *жс.* алмұрт (*ағаш хәм мийсе*). **ГРУШЕВИДНЫЙ** *прил.* алмұрт тәрізлі, алмұртқа ұқсаған.

ГРУШЕВЫЙ *прил.* алмұрт...; алмұрттан исленген, алмұрттан таярланған.

ГРЮЖА *жс. мед.* қуяң кеселі.

ГРЫЗН|Я *жс. разг. 1.* таласу, шайнасу; *собаки затяли ~ ю* ийтлер таласа баслады; **2. перен.** (*мелочная ссора, склока*) жәнжел, тартыс, дау, шатақ.

ГРЫЗ|ТЬ *несов. 1.* *что* мүжіу, қайзау, кемириу; *шағы (орехи); ~ть кость* сүйек кемириу; **2. кого, перен. разг.** (*докучать придирками, бранью*) ақырет беріу, азап беріу, шұқылап қоймау; **3. кого, перен. разг.** (*мучить, тревожить*) күн бермеу, изине түсіу; *егё ~ут сомнения* оған исенбеушілік күн бермейді.

ГРЫЗ|ТЬСЯ *несов. 1.* (*о животных*) таласу, шайнасу; **2. перен. разг.** (*ссориться*) жәнжеллесіу, тартысу, дауласу, шатақласу.

ГРЫЗ|УН *м. зоол.* кемириуші.

ГРЯД|А *жс. 1.* (*на огороде*) қарық; **2. (ряд)** дизбек; **~ облак** во булт дизбектері.

ГРЯД|К|А *жс. уменьш. от* гряд|а **1;** *коп|ать ~и* қарықшаларды қазу.

ГРЯД|КОВЫ|Й *прил. с.-х.* қарықлы, қарықлап; **~е культу|ры** қарықлап егилетуғын егиндер.

ГРЯД|УЩИ|Й *прил. 1.* (*будущий*) болажақ, келешектегі; **~е покол|ения** келешектегі әулатлар; **2. в знач. суц. с.** грядущее келешек.

ГРЯЗЕВ|ОЙ *прил.* уйық..., уйықлы; **~ые ван|ны мед.** уйық ваннасы.

ГРЯЗЕЛ|ЕЧЕБНИЦА *жс.* уйық пенен емлейтуғын мәкеме.

ГРЯЗЕЛ|ЕЧЕНИЕ *с.* кеселді уйық пенен емлеу.

ГРЯЗН|ИТЬ *несов. кого-что 1.* (*пачкать*) ыласлау, қирлеуі, былғау, патаслау; **2. перен.** (*порочить*) масқара етіу, жаман атқа қалдыру, намысына тийіу.

ГРЯЗН|ИТЬСЯ *несов.* ыласланыу, қирленіу, былғаныу, патасланыу.

ГРЯЗНО **1.** *нареч.* ылас, қир, патас; **2. безл. в знач. сказ.** батпақ, ылай, патас; *на улице ~ көше батпақ.*

ГРЯЗН|УЛЯ *м. и жс. разг.* ылас адам, патас, пасланда.

ГРЯЗН|УХА *м. и жс. см.* грязнуля.

ГРЯЗН|ЫЙ *прил. 1.* (*покрытый грязью*) батпақ, батпақлы, ылайлы, балшықлы; қирлі, патас (*запачканный*); **~ая доро|га** батпақлы жол; **~ый двор** патас шарбақ; **~ая оде|жда** патас кийім; **~ые р|уки** қирлі

қол; **2.** (*мутный — о цвете*) гүңгүрт; **3. перен.** (*вызывающий отвращение*) харама бузық, иплас; **~ая истор|ия** иплас уақыя.

ГРЯЗ|Ь *жс. 1.* (*слякоть*) батпақ, балшық; **непро|з|ая** **~ь** адам жүре алмайтуғын батпақ; **2. кир, патас; ~ь на рука|х** қолдың қири; **3. (нечистоты, мусор)** иплас, тасланды, патаслық; **4. перен.** (*грязные поступки*) харамылық, бузықлық, ипласлық; **5. мн. грязи мед.** уйық; **леч|иться ~ями** уйық пенен емленіу; **◇ мес|ить ~ь** батпақтан жүріу; **не уда|рить лиц|ом в ~ь** абройды қолдан бермеу; **смеш|ать кого-л. с грязью, втоп|тать кого-л. в ~ь** нахақтан жаманлау, жала жабыу.

ГРЯНУ|ТЬ *сов. 1.* (*загреть, зазвучать*) гүрс ете қалыу, торс ете қалыу, гүрлден жиберіу; **~л гром** гүлдирмама гүрс ете қалды; **~ла му|зыка** музыка бірден жаңғырып кетті; **2. перен.** (*внезапно разразиться*) бірден басланып кетіу, көпелімде басланыу; **~ла вой|на** урыс бірден басланып кетті.

ГУАНО *с. нескл.* қус дәріс.

ГУБА **1** *жс.* ерин; **то|нкие губы** жиңишке ерин; **◇ з|аячь ~ мед.** жырық ерин; **у него губа не ду|ра аузы** ас биледі; **у него молоко на ~х** не обсохло оның аузынан сарысы кеткен жоқ; **над|уть губы** аузын бултытыу.

ГУБА **II** *жс. геогр.* шығанақ, қолтық; **Оне|жская ~** Онега қолтығы.

ГУБА|СТЫЙ *прил. разг.* еринлі, ерині үлкен.

ГУБЕРНАТОР *м.* губернатор (**1.** *патша Россиянда губерния баслығы; 2. гейпара шет мамлекеттерде йллаттың баслығы*).

ГУБЕРНАТОРСКИЙ *прил.* губернаторлық, губернатордың.

ГУБЕРНАТОРСТВО *с.* губернаторлық.

ГУБЕРН|Я *жс. ист.* губерния (*бурынғы Россияда хәм СССРды районластырудың дәслепки дәйиринде административлик бирлік*).

ГУБЕРН|СКИЙ *прил. ист.* губерния..., губерниялық; **~ город** губерниялық қала.

ГУБИТЕЛЬ *м.* құртыушы, қыйратушы, қырыушы, харап етіуші, ойран салыушы, набыт етіуші.

ГУБИТЕЛЬНЫЙ *прил.* құртатуғын, қыйратушы, қыратуғын, харап етеуғын, ойран етеуғын, набыт етеуғын; **жағымсыз (о климате); ~ огонь артилл|ерии** артиллерияның ойран етерлік атыуы.

ГУБИТЬ *несов. кого-что* құртыу, қыйрату, қырыу, харап етіу, ойран етіу, набыт етіу; **саранч|а губит посевы** шегіртке егиндерді набыт етеді.

ГУБКА *жс.* губка (**1.** *зоол. райажланбаған сүй хайғаны; 2. резинадан исленген сүй сиңирғи зат*).

ГУБН|ОЙ *прил. 1.* ерин...; **~ая пом|ада** ерин бояуы; **2. лингв.** ерин..., еришлік; **~ые согл|асные** ерин дауыссызлары.

ГУБОШЛЕП *м. разг.* салпы ерин, салпы ауыз.

ГУБЧАТ|ЫЙ *прил.* тесік-тесік, көз-көз; **~ая резина** тесік-тесік резина.

ГУБЕРНА|ТКА *женск. от* губерне|р.

ГУВЕРНЁР м. уст. гувернёр (дворян я буржуазия семьяларында балаға тарбия беретугын адам).

ГУГУ: ни ~ в знач. сказ. үндеме, аўзыңды ашпа, сөйлеме, сестинди шыгарма.

ГУДЕНИЕ с. гүрилди, гүйилди.

ГУД||ЕТЬ несов. 1. гүрилдеу, гүйилдеу; вѣтер ~йт самал гүйилдейди; 2. қышқырыу, бақырыу; гудок ~йт гудок қышқырады; 3. прост. (ныть, ломить) сырқырау, қақсау; голова ~йт бас сырқырайды.

ГУД||ОК м. гудок; парохдний ~бк пароход гудоги; выходить по ~ку гудок бойыша шығыу.

ГУДРОН м. тех. гудрон (нефть қалдықтарынан алынатуғын мумға ұсаған май).

ГУДРОНИРОВАТЬ сов. и несов. что гудронлау, гудрон куйыу; ~ шоссе тас жолды гудронлау.

ГУЖ м. қамыт бау; ♠ взялся за ~ — не говорю, что не дюж посл. қамыт бауға асылған соң — арбаны жек.

ГУЖЕВОЙ прил.: ~ транспорт арба, шана транспорты.

ГУЖОМ нареч. арбалы, шаналы, арба менен, шана менен; возить ~ арбалы тасыу.

гужу, гудийш и т. д. наст. вр. от гудеть.

ГУЛ м. гүйилди, гүрилди, шаўқым; ~ голосов дауыстың шаўқымы.

ГУЛКИ||Й прил. 1. (громкий) қатты, күшлі; ~й звук күшлі сес; 2. (с сильным резонансом) жаңлаған, жаңғырған; ~е своды жаңғырған гүмбезлер.

ГУЛЯКА м. и ж. разг. гезбе, қыдырауық.

ГУЛЯНЬЕ с. қыдырыспақ, сейил.

ГУЛЯТЬ несов. 1. (прогуливаться) қыдырыу, сайран етиу, сейил етиу; 2. разг. (быть свободным от работы) бос болыу, қыдырыу; ~ два дня еки күн бос болыу; 3. (веселиться) кеуіл кетеріу, отырысыу; ~ на свадьбе үйленген тойында отырысыу.

ГУЛЯШ м. гуляш (говилла аўқаттың түри).

ГУМАНИЗМ м. гуманизм, адамгершилик; социалистический ~ социалистлик гуманизм.

ГУМАНИСТ м. гуманист (гуманизмнің тәрепдари).

ГУМАНИСТИЧЕСКИ||Й прил. гуманистлик, гуманизмлик; в ~х целях гуманистлик мақсет пенен.

ГУМАНИТАРНЫ||Й прил. гуманитарлық; ~е науки гуманитарлық илимлер.

ГУМАННО нареч. адамгершилик пенен, адамгершиликли түрде.

ГУМАННОСТЬ ж. адамгершилик; проявлять ~ адамгершилик етиу.

ГУМАННЫЙ прил. адамгершиликли; ~ поступок адамгершиликли қылық.

ГУМНО с. қырман.

ГУМУС м. гумус, ширинди.

ГУРИЯ ж. хур, гөззал.

ГУРМАН м. тамақ талғағыш адам.

ГУРТ м. сүриу, пада; ~ы овёц бир сүриу қой, бир қора қой.

ГУРТОВЩИК м. 1. (погонщик, пастух) паданы айдаушы, мал айдаушы; 2. уст. паданың ийесі (владелец гурта); мал саудагері (торговец скотом).

ГУРТОМ нареч. разг. 1. (оптом) сүриу-леп, падалап; 2. (совместно, гурьбой) бир қосып, бир топар етип.

ГУРЬБА ж. бир топ адам, бир топар адам, аламан.

ГУРЬБОЙ нареч. бир топ болып, бир топар болып, топарласып; идти ~ топарласып барыу, топарласып жүриу.

ГУСАК м. қораз газ.

ГУСАР м. воен. уст. гусар (бурнығы Россияда атлы әскер).

ГУСАРСКИЙ прил. воен. уст. гусар.... гусарлар...; ~ полк гусарлар полки.

ГУСЕНИЦА ж. 1. зоол. гүбелек құрт; 2. гусеница; ~ танка танктің гусеницасы.

ГУСЕНИЧНЫЙ прил. 1. зоол. гүбелек құрты; 2. тех. гусеницалы; ~ трактор гусеницалы трактор.

ГУСЕНОК м. газды гүбелек палалапы.

ГУСИН||ЫЙ прил. газ..., газды; ♠ ~ая кбжа газ ет.

ГУСЛИ только мн. гусли (музыка аспабы).

ГУСЛЯР м. гусяр (гусли шертеугын сазанде).

ГУСТЕТЬ несов. қойыұланыу, қойылыу.

ГУСТО нареч. 1. қойыу, қалың, тығыз; пшеница взошла ~ бийдай қалың болып көгерди; 2. қатты; замесить тесто ~ қамырды қатты етип ийлеу; 3. безл. в знач. сказ. разг. (много) көп, кәнапат; у меня денег не ~ меняң ақшам аз.

ГУСТ||ОЙ прил. 1. (частый) қалың, тығыз; ~ой лес қалың тоғай; ~ые волосы қалың шаш; 2. (не жидкий) қойыу; ~ая сметана қойыу қаймақ; 3. (плотный) қалың; ~ой туман қалың думан; ♠ ~ой бас жууан дауыс.

ГУСТОЛИСТВЕННЫЙ прил. қалың жапырақлы.

ГУСТОНАСЕЛЕННЫЙ прил. тығыз жайласқан.

ГУСТОТА ж. қалыңлық, қойыулық, тығызлық; ~ населения халықтың тығызлығы.

ГУСЫНЯ ж. ана газ.

ГУС||Ь м. газ; ♠ ~ей дразнить мәзи ашыуын келтириу; как с гуся вода погов. үстине суу жуқпайды, хеш нәрсе тасир етпейди.

ГУСЬКОМ нареч. тиркесип, бир-бириниң изинен, бириниң изинен бири; идти ~ бир-бириниң изинен жүриу.

ГУСЯТИНА ж. газ ғөши.

ГУТАЛИН м. етик май, гуталин.

ГУТАПЕРЧА ж. гуттаперча (каучукке ұқсаған созылғыш зат).

ГУТАПЕРЧЕВЫЙ прил. гуттаперча...; гуттаперчадан иленген.

ГУЩ||А ж. 1. (осадок) қоқым; кофейная ~а кофениң қоқымы; 2. (чаща) қалың; ~а леса тоғайдың қалың жери; 3. перен. орта; в самой ~е толпы аламанның ортасында; в ~е событий уақыяның дәл ортасында.

ГУЩЕ сравнит. ст. от прил. густой и нареч. густо қалыңрақ (о лесе, о волосах); қойыурақ (о жидкости).

ГЭС ж. (гидроэлектростанция) гидроэлектростанция (суу күши менен ислейтуғын электростанция).

ГЯУР м. көпир.

Д

ДА 1 *частица* 1. *утверд.* аўа; все пришёл? — Да барлығы келди ме? — Аўа; да, конечно аўа, элбетте; 2. *вопр. (разве)* солай ма, қоя, распа, шын ба; он уёхал, да? ол кетип қалды, солай ма?; *говорят, приехал его отец.* — Да ну? оның әкеси келипти деседи. — Қоя?; да неужели? распа?; 3. *(отклик на обращение)* ҳа; *Нагмет!* — Да! *Нагмет!* — Ҳа!; 4. *усил.* дым, ғо, ҳеш, түк; да не может быть! ҳеш бундай болыуы мүмкин емес!; ты знаешь об этом деле? — Да ведь это я написал о нём в газету сен бул ис тууралы билесең бе? — Усыны ол тууралы газетаға жазған мен ғо; да ну егә! қойса соны!; да что вы! мүмкин емес!; да скажите же! айтсаңызшы енди!; это что-нибудь назначит бул бир нәрсени билдиреди ғо; 5. *(кстати)* айтқандай, айтпашақ; да, я и забыл; у меня есть для вас письмо айтқандай, ұмытып баратырған екенмен; менде сиз ушын бир хат бар; да, ещё одна новость айтпашақ, тағы бир таза хабар; 6. *(путь)* «сын, «син; да здравствует Пёрвое мая! жасасын Биринши май!; ♦ *вот это да!* — Өне бул жарады!

да 1 *союз* 1. *соед.* хәм, жәнә, тағы; он да я ол хәм мен; 2. *присоед.* (ещё, притом) оның үстине, тағы; шёл я нөчюю один, да ещё лесом мен түнде жалғыз хәм оның үстине тоғайдың иши менен жүрдим; 3. *противит.* бирақ, лекин; он охотно сдёлал бы это, да у него нет времени ол буны жүде ислер еди, бирақ оның ўақыты жоқ; ♦ да и... союз 1) *соед.* қәпелимде; дұмал, дұмал да и надұмал ойлай, ойлай қәпелимде ойлап таптым; 2) *присоед.* (притом) оның үстине; да и только тек болғаны; смеётся, да и только тек болғаны күле береді; нет-нет да и... жоқ десең де бирақ...

ДАБЫ *союз* *уст.* см. *чтобы.*

ДАВА||**ТЬ** *несов.* 1. см. *дать*; 2. *повел. разг.* давай, давайте қәне, қәнекей, кел; ~йте я вам помогу қәне, мен сизге жәрдем-лесейин; ~й споём кел, қосық айтайық; ♦ а я ~й кричать ал мен бақырысты курдым.

ДАВА||**ТЬСЯ** *несов.* см. *даться*; *математика* ~лась ему с трудом ол математикадан қыйланатуғын еди.

ДАВЕЧА *нареч. прост.* баяғыда; өне күни, бағана.

ДАВЕШНИЙ *прил.* *прост.* баяғы, бұрынғы; өне күнги, бағанағы.

ДАВИТЬ *несов.* 1. *на кого-что (тяжестью)* басыу, салмағын салыу, аўырын салыу; қысыу; снег давит на крышу қар жайдың тебесине салмағын салады; 2. *что (жат, выжимать)* сығыу, қысыу, женшиу, езиу; ~ виноград жүзимди сығыу; 3. *кого-что (душить)* алқымынан бууыу, қысыу, тамақлау, бууып өлтириу, алқымлау; лиса давит кур түлки тауықларды тамақлап өлтиреди; 4. *что (стискивать, сжимать)* қысыу; сапәг давит нбгу етик аяқты қысады; 5. *кого-что, перен.* (угнетать) езиу,

жабірлеу; қорлау; ♦ мне давит грудь меняң кәкирегим қысып тур.

ДАВИТЬСЯ *несов.* 1. *чем* түйилиу, қақалыу, шақалыу; ~ костью сүйекке қақалыу; 2. *разг. (есть жадно, торопливо)* қақалыу, шақалыу, асығып жеу; ♦ ~ от смеха ишек-силеси қатып күлиу.

ДАВКА *жс.* баса-бас, тығылыс; у входа образовалась ~ кирер аўызда тығылыс болды.

ДАВЛЕНИЕ *с.* 1. қысым, басым; атмосферное ~ хаўа басымы; кровяное ~ қан басымы; 2. *перен. (принуждение)* мәжбүрлеу, қысыу, зорлау; тәсир; оказывать ~ мәжбүр етиу; под ~м тәсири астында, қысыуы астында; под ~м общественного мнения жәмийетшиликтиң пикириниң тәсири астында.

ДАВНИ||**Й** *прил.* бұрынғы, ески, әйнемги, көптенги, әлле қашанғы; с ~х пор бұрынғы ўақтан бери, көптен бери, әлле қашаннан.

ДАВНИШНИЙ *прил. разг.* гөне, ески, әйнемги, көптен берги, әлле қашанғы; ~ приятель көптен таныс адам.

ДАВНО *нареч.* 1. *(много времени тому назад)* әлле қашан, көптен берли; это было ~ бул әлле қашан болып еди; он ~ приехал ол әлле қашан келди; 2. *(с давних пор)* көптен бери, бұрыннан; я ~ его не видел мен оны көптен бери көрмедим.

ДАВНОПРОШЕДШИЙ *прил.* баяғы, бұрынғы етип кеткен; ~ие времена бұрынғы етип кеткен ўақытлар; ♦ ~ее время грам-бұрынғы өткен махал.

ДАВНО||**СТЬ** *жс.* 1. *(отдалённость во времени)* әлле қашанғылық, ескилик, гөнелик, ертеде болғанлық; ~ь событий ўақыялардың әлле қашан болып өткенлиги; дело большой ~и көп ертеде болған ис; 2. *юр.* ўақты өткен, мезгили өткен, гөнерген; *исковая* ~и мезгили етип кеткен, хақылы ис; *срок* ~и мүддеттиң гөнергенлиги.

ДАВНЫМ-ДАВНО *нареч.* әлле қашан, атам заманда, көптен бери, бұрында, әйнем заманда.

ДАГЕСТАНСКИ||**Й** *прил.* дағстанлы... дағстанлық; ~е обычаи дағстанлылардың үрп-әдетлери.

дадим, дадите и т. д. *буд. вр. от дать.*

дадимся, дадитесь и т. д. *буд. вр. от даться.*

ДАЖЕ *частица* *усил.* хәтте, хәттеки, да (де, та, те) керек десе; и подумать ~ие могу об этом хәттеки ол хақында ойлауым да мүмкин емес; я ~представить себе это-го не мог мен буны бундай екен деп ойлағаным да жоқ едим; ~если хәттеки, егер; ~если он придёт егер де ол келсе; ~я незнаю хәттеки мен де билмеймен.

дай *повел. от дать.*

ДАКТИЛОЛОГИЯ *жс.* дактилология (сақайлардың бармақ пенен хәрекет етип сөйлесиу усылы).

ДАКТИЛОСКОПИЯ жс. дактилоскопия (айыпты адамды аныклай ушын бармактын терисиниң сүүретин алыў).

ДАКТИЛЬ м. лит. дактиль (пяти биринши буўындағы үш буўынлы қосық стопасы). дал прот. вр. от дать.

ДАЛАЙ-ЛАМА м. далай-лама (Тибеттин жоқарғы басқарыўшысы ҳәм Тибет ширкејиниң басшысы).

ДАЛЕЕ нареч. 1. (далее) узақ, алыс, артық; до города не ~ километра қалаға дейин бир километрден артық емес; 2. (затем) оннан кейин, оннан соң; ~ перейдем ко второму вопросу оннан кейин екінши мәселеге көшемиз; ◇ и так ~ (и т. д.) тағы-тағылар (т. т.); тағы басқалар (т. б.), ҳәм басқалар (х. б.).

ДАЛЕКЪИЙ прил. 1. узақ, алыс, қашық; ~ие страны алыстағы еллер; ~ий путь узақ жол; 2. (отдаленный временем) ертеде, бурын; ~ое прошлое ертеде өтип кеткен; ~ое будущее алыстағы келешек; 3. перен. (чуждой) жат, қашық; оні ~ие друг другу люди олар бир-бирине жат адамлар; 4. перен. аўлақ, алыс; егб слова далекий от истины оның сөзлери ҳақыйқатлықтан алыс; я ~ от мысли, что... мен... деген пикирден аўлақпан; ◇ он не очень ~ий человек ол онша ақыллы адам емес.

ДАЛЕКО, ДАЛЕКО 1. нареч. узақ, алыс, қашық; 2. безл. в знач. сказ. әдеўирақ, алыс, узақ; фронт отсюда ~ фронт бул жерден алыс; ◇ далеко за... 1) (спустя много времени) кеп ўақыт өткеннен соң, көп ўақыттан кейин; 2) (много больше) әдеўирақ артық; емў далеко за сорок ол қырықтан әдеўир артқан; далеко зайти ҳәдден тыс кетиў, шектен шығыў; далеко не... жүдә... емес, оншелли... емес; он далеко не глуп ол жүдә ақылсыз емес; далеко пойти есиў, көтерилиў; мне до него далеко мениң оған жетиўиме кеп ўақыт бар.

ДАЛЬ жс. 1. (ширь, простор) узақлық, алыслық, қашықлық; голубая ~ поэт. көк болып көринген узақлық; 2. (отдаленное место) узақ, алыс жер, жырақ, қашық; идти в такую ~! сондай алысқа барыў!

ДАЛЬНЕЙШИЙ прил. буннан былай, келешектеги, алдағы ўақытта, соңғы, кейинги: ~ие события соңғы ўақытлар; ~ее развитие народного хозяйства халық хожалығының буннан былайғы раўажланыўы; ◇ в ~ем буннан былай, келешекте.

ДАЛЬНИЙ прил. 1. узақ, алыстағы, узақтағы, алыс жердеги, узақ жердеги, алыс, жырақ, қашық; ~ий район алыс район; ~ее плавание кеме менен узаққа сапар егиў; поезд ~его следования алысқа қатнайтуғын поезд; 2. алыс, алысырақ, немере; ~ие родственники алыс ағайинлер, немере ағайинлер; ◇ без ~их слов гәпти созбай, ўақытты босқа өткермей.

ДАЛЬНОБОЙНЫЙ прил. воен. узаққа ататуғын, алысқа уратуғын; ~ое орудие узаққа ататуғын топ.

ДАЛЬНОВИДНОСТЬ жс. алдын ала билиўшилиқ, алдын болжай билиўшилиқ, алдан болжайтуғынлық.

ДАЛЬНОВИДНЫЙ прил. алдын ала билиўши, алдын болжай билетуғын, алдан болжайшы; ~ руководитель алдын ала билетуғын басшы.

ДАЛЬНОЗОРКИЙ прил. алыстан көргиш, узақтағын көретуғын, узақтан көриўши, алыстан көриўши.

ДАЛЬНОЗОРКОСТЬ жс. алыстан көргишлиқ, узақтан көргишлиқ, алыстан көриўшилиқ, узақтан көриўшилиқ.

ДАЛЬНОМЕР м. физ. дальномер (узақлықты өлшейтуғын құрал).

ДАЛЬНОСТЬ жс. узақлық, алыслық; ~ расстояния араның узақлығы; ~ полета пули оқтың барып жетер узақлығы.

ДАЛЬТОНИЗМ м. мед. дальтонизм (көздиң гейпара реңдерди айыра билмейтуғын кесели).

ДАЛЫШЕ 1. сравнит. ст. от прил далёкий и нареч. далеко, далёко узағырақта, алысырақта, узағырақ, алысырақ; я живу ~ вас мен сизден узағырақта тураман; 2. нареч. (затем, потом) соңнан, оннан соң, оннан кейин, тағыда, даўамы; а ~ что было? оннан соң не болды?; ~ дорога идёт через поле оннан соң жол атыздың иши менен кетеди; ◇ дальше! (продолжайте) даўамлай бериңиз!; читайте ~ даўамын оқыңыз; рассказывать ~ даўамын айтыў.

дам, дашь и т. д. буд. вр. от дать.

ДАМА жс. 1. дама, ханым, бийке, ҳаял; пожилая ~ жасы қайтқан ҳаял; 2. (в танцах) дама (еркек пенен пәр болып ойнаушы ҳаял, қыз); 3. (в картах) гүлдесте, мәтке; ◇ ~ сёрдца шула. сүйгиликли ҳаял.

ДАМБА жс. қашы, ыраш.

ДАМКА жс. (в иашках) дамка; пройти в ~и дамкаға шығыў.

ДАМСКИЙ прил. ҳаял-қызлар...; ҳаял...; ~ий портной ҳаяллар кийимин тигиўши; ◇ ~е пальчики (сорт винограда) келнн бармақ.

дәмса, дәмсья и т. д. буд. вр. от дать-ся.

ДАННЫЕ мн. 1. (сведения) мағлыұматлар; анкётные ~ анкеталық мағлыұматлар; цифровые ~ цифрлы мағлыұматлар; 2. (свойства, качества) укыпшылық, укып, тийкар, белги; хорошие голосовые ~ ҳаўаздың жақсы белгилери.

ДАННЫЙ 1. прич. от дать; 2. прил. (этот, настоящий) усы, бул, хәзирги; в ~ий момент хәзирги ўақытта; в ~ом случае усы жағдайда; при ~ых условиях хәзирги шараятларда; ◇ ~ая величина мат. берилген шама.

ДАНЬ жс. ист. салық, салғырт; взимать ~ салық алыў; салық өндириў; ◇ отдать ~ кому-челу-л. бирейди ҳем бир нәрсени қәдирлеў, бахалаў.

ДАР м. 1. (подарок) сый, сыйлық, саўға; принести что-л. в ~ бир затты сыйлыққа әкелю; 2. (способность) укып, укыпшылық, зейин, талант; ~ слова, ~ речи шешенлик. сөзге шеберлик.

ДАРВИНИЗМ м. дарвинизм.
ДАРВИНИСТ м. дарвинист (дарвинизмниң тәрәпдары).

ДАРЕНЫЙ *прил.* сыйлыққа алынған, сыйлыққа берілген, саўғаға берілген, инам етилген; ~ая вещь сыйлыққа берілген зат.

ДАРИТЬ *несов. кого-что, кому* босқа беріу, ешейинге беріу, сыйлау, сарпай жабыу; $\diamond$ ~ *вниманием* кеуіл бөліу, назерин салыу; ~ улыбкой күлімсіреп қарау.

ДАРМОЁД *м. разг.* харам тамақ, жатып ишер.

ДАРМОЁДКА *женск. от дармоёд.*

ДАРОВАНИЕ *с.* уқып, уқыптылық, зейин, зейинлилік, талант; *природное* ~ төбийғы уқып.

ДАРОВАТЬ *сов. и несов. что, кому, уст.* беріу, кешиу, сыйлау; ~ *свободу* қутқарыу, азатлық беріу; ~ *жизнь* өлімнен алып қалыу, бір қасық қаннан кешиу.

ДАРОВИТОСТЬ *ж.* уқыптылық, зейинлилік, таланттылық.

ДАРОВИТЫЙ *прил.* уқыпты, зейинли, талантлы.

ДАРОВОЙ *прил. разг.* мут, мутқа түскен, пулсыз, тегин, ешейин.

ДАРОВЩИН||А, **ДАРОВЩИН**||КА *ж. прост.:* на ~у, на ~ку мутқа, пулсыз, биреудің есабынан.

ДАРОМ *нареч. 1. (бесплатно)* мут, тегин, пулсыз, ешейин; и ~ не нұжю мутқа берсең де керек емес; *получить что-л.* ~ тегин алыу; 2. (*дешево*) арзан, мут, *купить почти* ~ жүде арзан алыу, мутқа түсіріу; 3. (*бесплезно, напрасно*) бос, босқа, нәтижесіз, бийкар; *весь день пропал* ~ бир күн босқа кетти; $\diamond$ *это тебе* ~ не пройдёт бул саған жазасың өтпейди.

ДАРСТВЕННЫЙ *прил.:* ~ая *запись юр.* мүлкти сыйлыққа беріу тил хаты.

ДАТА *ж.* дата, уақыт (*күн, ай, жыл*); *поставить ~у* датасын қойыу, уақтың қойыу. **ДАТЕЛЬНЫЙ** *прил.:* ~ *падёж грам.* барыс сеплеуі.

ДАТИРОВАННЫЙ 1. *прич. от датировать; 2. прил.* датасы қойылған, даталанған, уақты қойылған; ~ *документ* датасы қойылған документ.

ДАТИРОВАТЬ *сов. и несов. что* датасын қойыу, даталау, уақтың қойыу; ~ *сегодняшним числом* усы бүгінги күн менен уақтың қойыу.

ДАТСКИЙ *прил.* Дания..., даниялы, дат...; ~ *язык дат* тили.

ДАТЧАНЕ *мн. (ед. датчанин м., датчанка ж.)* даниялылар (*Данияның тийкаргы халқы*).

ДАТЬ *сов. 1. кого-что, кому-чему, в разн. знач.* беріу; ~ *книгу* кітап беріу; ~ *руку* қол беріу; ~ *заданию* тапсырма беріу; ~ *лекарство* дәри беріу; ~ *взаимы* қарыз беріу; ~ *телеграмму* телеграмма беріу; ~ *дорогу* жол беріу; ~ *согласие* келісім беріу, ыразылық беріу; ~ *отчёт* есап беріу; ~ *волю* еркіне жиберіу, ерик беріу; ~ *знать* хабар беріу, хабар етіу; ~ *разрешение* рұхсат беріу; ~ *слово 1)* (*на собрании*) сөз беріу; 2) (*обещать*) үде беріу; ~ *клятву* ант беріу; ~ *пощёчину* шекесіне беріу; ~ *подзатыльник* еңсесіне беріу, еңсесіне урыу; ~ *концерт* концерт беріу;

~ *отпор врагу* жаўға соққы беріу, душпанға дәккі беріу; *ему нельзя* ~ *больше тридцати лет* оған отыз жастаң артық беріуге болмайды; *земля дала богатый урожай* жер мол зүрәт берди, жерден мол зүрәт алдық; 2. (*позволить*) рұхсат етіу, рұхсат беріу; қәне; *дайте я вам помогу* қәне, мен сізге жәрдемлесип жиберейин; $\diamond$ ~ *начало чему-л.* баслап беріу; ~ *повод к чему-л.* себеп тауып беріу; ~ *понять* пәмице салыу; ~ *течь* ағызып қоя беріу, ағызып жиберіу; ~ *трещину* жарыла бастау; ~ *ход делу* исти жүргизип жиберіу; ~ *занавес* пердени түсіріу; ~ *свет* электр нурын жағыу; *ни дать ни взять* айнымаған дәл өзи, нақ өзи; *я тебе дам!* мен саған көрсетемен!

ДАТЬСЯ *сов. кому 1. чаще с отриц. (поддаться)* түсіу, берилиу; *не ~ в обмен алдауға* түсіп қалмау; ~ *в руки* қолға түсіу; 2. (*легко усвоиться*) аңсат билинуі, оңай өзлестирилиу; *грамота далась ему легко* ол сауатын аңсат ашты; $\diamond$ *эта история доргого ему* далас бул уақыя оған қымбатқа түсті.

ДАЧА I *ж. 1. юр.:* ~ *показаний жууап* беріу; 2. (*порция*) бир салым; ~ *овса* бир салым сулы.

ДАЧА II *ж.* дача; *снимать ~у* кирейге дача алыу.

ДАЧНИК *м.* дачада турыушы, дачаны кирейге алыушы.

ДАЧНИЦА *женск. от дачник.*

ДАЧНЫЙ *прил.* дача..., дачалық; ~ая *местность* дачалық орын.

даю, даёшь и т. д. наст. вр. от давать.
ДВА *числ. м., с. 1. еки; 2. см. двойка 2; $\diamond$ сказать в двух словах* еки ауыз сөз бенен айтыу; *в ~ счёта* хә дегенше, дәрхәл, дәрриу, жүде тез.

ДВАДЦАТИЛЕТНИЕ *с. 1. (срок)* жигирма жыл; *истёкшее* ~ өткен жигирма жыл; 2. (*годовщина*) жигирма жыллық.

ДВАДЦАТИЛЕТНЫЙ *прил. 1. (о продолжительности)* жигирма жыл дауамындағы, жигирма жылға созылған; ~ая *дружба* жигирма жыл дауамындағы дослық; 2. (*о возрасте*) жигирма жасар, жигирмаға шыққан; ~ий *юноша* жигирма жасар жигит; 3. (*о сроке*) жигирма жыллық, жигирма жылға толған; ~ий *юбилей* жигирма жыллық юбилей.

ДВАДЦАТИПЯТИЛЕТНИЕ *с. 1. (срок)* жигирма бес жыл, жигирма жыллық мүддет; 2. (*годовщина*) жигирма бес жыллық.

ДВАДЦАТИПЯТИЛЕТНИЙ *прил. 1. (о сроке)* жигирма бес жыллық; 2. (*о возрасте*) жигирма бес жасар, жигирма бестегі.

ДВАДЦАТЫЙ *числ.* жигирмаланшы.

ДВАДЦАТЬ *числ.* жигирма.

ДВАЖДЫ *нареч. 1. еки рет, еки мәртебе, еки сапар, еки жола, еки қайтара; я ~ был у него* мен оныкінде еки рет болдым; 2. еки жердегі; ~ *пять* — *десять* еки жердегі бес — он.

ДВЕ *ж. см. два.*

ДВЕНАДЦАТИПЕРСТНЫЙ *прил.:* ~ая *кишка анат.* бүйен.

ДВЕНАДЦАТЫЙ числ. он екинчи.

ДВЕНАДЦАТЬ числ. он еки.

ДВЕРН||ОЙ прил. қапы..., қапының; ~**я** рұчка қапының тутқасы.

ДВЕРЦА ж. қақпақ, қишкене қапы, есикше; ~ **автомобіля** автомобильдің есикшесі.

ДВЕР||Б ж. қапы, есик; **входная** ~**ь** кирер қапы; **стоять в** ~**ях** қапының аузында тұрыу; **запереть** ~**ь** қапыны жабыу; **◇ у** ~**ей** жүде жақын; **при закрытых** ~**ях** жабық түрде; **жасырын; при открытых** ~**ях** ашық түрде; **ломиться в открытую** ~**ь** хәммеге белгили нөрсени дәлиллеу; **показать на** ~**ь кому-л.** шық деп қапыны көрсетуі.

ДВЕСТИ числ. еки жүз.

ДВИГАТЕЛЬ м. 1. двигатель; реактивный ~ реактивлик двигатель; 2. перен. рауажландырыушы күш, өрлетуіши күш; ~ **прогресса** прогрессти өрлетуіши күш.

ДВИГАТЕЛЬН||ЫЙ прил. хәрекетке келтиретуғын, хәрекет ететуғын; ~**ая** сила хәрекет ететуғын күш.

ДВИ||ГАТЬ несов. 1. кого-что (перемещать) қозғау, жылғыстыру, ийтерю; ~**гать** мөбелди мөбелди жылғыстыру; 2. чем (шевелить) қыймылдату; ~**гать пальцами** бармақларды қыймылдату; 3. кого-что (направлять) қарсы жиберю; жылғытыу; ~**гать войска на неприютеля** әскерлерди душпанға қарсы жиберю; 4. что (приводить в движение) хәрекетке келтирию; **пружина** ~**жет часовой** механизм пружина сааттың механизмін хәрекетке келтиреді; 5. что, перен. (содействовать развитию) өсирию, өрлетю, рауажландыру, илгерилетию; ~**гать науку вперед** илимди илгерилетию; 6. кем, перен. (побуждать) оятыу, ийгермекиш болыу, себеп болыу; им ~**жет чувство** сострадания оған себенкер болған аяушылық сезим; **◇ эле** ~**гать ногами** аяғын зорға көтерип басыу.

ДВИГА||ТЬСЯ несов. 1. (быть в движении) жүрип келию, жылжыу; ~**ться вперед** алға илгерилею; 2. разг. (отправляться) жөнөу, атланыу, шығыу; ~**ться в путь** жолға шығыу; 3. (шевелиться) қыймылдау, қозғалыу; **руки не** ~**ются** қолларым қозғалтпайды; не ~**йся!** орнынан қозғалма! **◇** ~**ться по службе** хызметте көтерілию.

ДВИЖЕНИ||Е с. 1. хәрекет, қыймыл; **прийти в** ~**е** хәрекетке келию; ~**е небесных тел** аспан денелериниң хәрекети; **вольные** ~**я спорт.** ықтыярлы хәрекет; 2. (общественное) хәрекет, қозғалыс, қыймыл; **революционное** ~**е** революциялық хәрекет; ~**е за мир** паракатшылық ушын хәрекет; 3. (езда, ходьба) қатнау, жүрию, хәрекет; **трамвайное** ~**е** трамвайдың қатнауы; **правила** **уличного** ~**я** көшедеги хәрекеттиң қәделери.

ДВИЖИМОСТЬ ж. юр. қозғалмалы мал мүлк.

ДВИЖИМ||ЫЙ 1. приц. от двигать; 2. прил. юр. қозғалмалы, қозғап болатуғын; ~**ое** имущество қозғалмалы мал мүлк.

ДВИЖУЩИ||Й 1. приц. от двигать; 2. прил. (направляющий) жүргизиюши, хәрекетлендириюши, қозғалтыушы, қыймыл-

датыушы; ~**е** силы **революции** революцияның хәрекетлендириюши күшлери.

ДВИНУТЬ сов. 1. и однокр. кого-что (привести в движение) хәрекетке келтирию, жылжытыу; 2. чем (шевелить) қыймылдату; қозғалтыу; 3. кого-что (направить) жиберю; 4. что, перен. (содействовать развитию) өсирию, рауажландыру, илгерилетию.

ДВИНУ||ТЬСЯ сов. 1. (прийти в движение) қозғалыу, жүрию, шығыу; ~**ться в поход** жүриске шығыу; 2. (пошевелиться) қозғалыу, жылысыу, жылжыу; он не ~**лся с места** ол орнынан қозғалмады.

ДВОЕ числ. еки, екеу; ~ **суток** еки сутки; **нас было** ~ **бизлер** екеу едик; **◇ на свойх** (на) **двоих** ицтл. пыяда, жаяу.

ДВОЕБОРЬЕ с. спорт. еки түрдеги жарыс.

ДВОЕВЛАСТИЕ с. қос хұкимет, қос хұкиметлик.

ДВОЕДУШИЕ с. еки жүзлик, жүзегөйлик.

ДВОЕДУШН||Й прил. еки жүзли, жүзегөй.

ДВОЕЖЕНЕЦ м. еки хаяллы, қос қатынлы.

ДВОЕЖЕНСТВО с. еки хаял алыушылық, қос қатынлық.

ДВОЕТОЧИЕ с. грам. қос точка, еки точка, қос ноқат.

ДВОИ||ТЬСЯ несов. безл.: ~ **в глазах** көзине екеу болып көриню.

ДВОИ||КА ж. 1. (цифра) еки; 2. (отметка) еки баҳасы; **получить** ~**у** еки баҳасын алыу; 3. спорт. (лодка) еки адамлық қайық; 4. карт. екилик.

ДВОИ||НИК м. уқсас, мезгес.

ДВОИ||Н||ОЙ прил. 1. (состоящий из двух частей) еки, қос, еки қабат; ~**бе зеркало** қос айна; ~**ые** рамы қос рамалар; 2. (двое больший) еки есе артық, еки есе көп; ~**ая** плата еки есе артық төлеу; 3. (двойник) еки, қос; ~**бе значение** еки мәшли; **◇** **вести** ~**ую** игру еки жүзлик етию, жүзегөйлик етию.

ДВОИ||НЯ ж. егиз, егизек.

ДВОИ||СТВЕННОСТЬ ж. 1. (противоречивость) қарама-қарсылықлық, қайшы келиюшлик; ~ **характера** минездің қарама-қарсылықлығы; 2. (двуличность) еки жүзлик, жүзегөйлик, еки тәреплик.

ДВОИ||СТВЕНН||ЫЙ прил. 1. (противоречивый) қарама-қарсылықлы; ~**ое** решение қарама-қарсылықлы шешю; ~**ый** характер қарама-қарсылықлы минез; 2. (двуличный) еки жүзли, жүзегөй; ~**ая** политика жүзегөйлик сиясат; 3. (двусторонний) еки тәрепли, еки жақлы; ~**ое** соглашение еки тәрепли келисим.

ДВОР 1 м. 1. хәули, шарбақ, қора; **проходной** ~ қәлеген адам киретуғын хәули; **колхозный** ~ колхоз шарбағы; 2. (крестьянское хозяйство) хожалық, үй; в колхозе сто ~**ов** колхозда жүз хожалық бар; 3. (помещение для скота) қора, малхана; **скотный** ~ мал қора; **◇** **монетный** ~ теңге шығаратуғын орын; на ~**е** көшеде, далада; не ко ~**у** (быть, прийти) ылайықсыз,

орынсыз; ни кола́ ни ~а́ погов. хадалдан тауығы, қарамнан пышығы жоқ; ишер асы жоқ, үрер ийти жоқ.

ДВОР II м. (*царский, княжеский*) сарайлылар (*патша хэм оның жақындары*).

ДВОРЕЦ м. 1. патша сарайы; 2. сарай; **Дворец Съездов** Съездлер Сарайы; **Дворец Пионеров** пионерлер сарайы; **Дворец Культуры** мәденият сарайы.

ДВОРЕЦКИЙ м. уст. үй хызметкерлер басшысы.

ДВОРНИК м. дворник, хәулиман, сипсеш, шарбақ сыпырушы.

ДВОРНЯХА женск. от **дворник**.

ДВОРНЯ ж. собир. ист. үй хызметкери (*помещиктин*).

ДВОРНЯГА, ДВОРНЯЖКА ж. разг. көпек ийт.

ДВОРОВАЫЙ прил. 1. шарбақ...; ~е постройки шарбақтағы жайлар; 2. в знач. суц. м. **дворовый** и ж. **дворовая** ист. үй хызметкери, малай.

ДВОРЦОВЫЙ прил. сарай...; ~ая стража сарай сақшысы; ◇ ~ый **переворот** патша сарайындағы аударыспақ.

ДВОРЯНИН м. дворянин, дворян.

ДВОРЯНКА женск. от **дворянин**.

ДВОРЯНСКИЙ прил. дворян...; дворянлар...; ~ое **словіе** дворянлар қатламы.

ДВОРЯНСТВО с. собир. дворянлық, дворянлар.

ДВОЮРОДНЫЙ прил. немере, жакын, аталас, немере ағайын, дайымы-жийенли; ~ый брат аталас аға (*старший*); аталас ини (*младший*); ~ая сестра аталас қыз апа (*старшая*); аталас қарындас (*младшая*).

ДВОЯККИЙ прил. еки түрлі, еки қыйлы, еки жақлы, еки төрепли; ~ое **значёние** еки түрлі мәни; еки мәнисли; ~ая **выгода** еки жақлы пайда.

ДВОЯКО нареч. еки түрлі, еки түрлі етип; ёту задачу **мжно** **решить** ~ бул мәселени еки түрлі етип шығаруға болады.

ДВОЯКОВОГНУТЫЙ прил. еки жағы батық.

ДВОЯКОВЫПУКЛЫЙ прил. еки жағы томпақ.

ДВУЗ см. **двуз**.

ДВУБОРТНЫЙ прил. еки жағына қау-сырылатуғын; ~ **пиджак** еки жағына қау-сырылатуғын пенжек.

ДВУГЛАВЫЙ прил. еки баслы, еки геллели; ◇ ~ая **мышца** анат. еки баслы булшық ет.

ДВУГЛАСНЫЙ прил. лингв. 1. қосарлы дауыссы сес; 2. в знач. суц. м. **двугласный** қосарлы дауыссы.

ДВУГОРБЫЙ прил. айыр, қос өркешли, еки өркешли; ~ **верблюд** еки өркешли түйе.

ДВУГРИВЕННЫЙ м. разг. бир теңгелик, жигирма тийин.

ДВУДОЛЬНЫЙ прил. бот. қос дәнели; ~е **растёния** қос дәнели өсімликлер.

ДВУЖИЛЬНЫЙ прил. 1. прост. (*выносливый, крепкий*) шыдамлы, берик; 2. (*из двух нитей*) еки сымлы, қос сымлы; ~ **првод** еки қабат сым.

ДВУЗНАЧНЫЙ прил. қос белгилі, еки белгилі, еки санлы; ~ое **число** мат. еки белгилі сан, қос белгилі сан.

ДВУКОЛКА ж. еки дегершикли арба.

ДВУКРАТНЫЙ прил. еки есе, еки мәртебе, еки қайтара; в ~ом **размере** еки есе мұғдарында.

ДВУЛИЧИЕ с. еки жүзшилик, жүзегөйлік.

ДВУЛИЧНОСТЬ ж. см. **двуличи́е**.

ДВУЛИЧНЫЙ прил. еки жүзлі, жүзегөй; ~ **человек** еки жүзлі адам.

ДВУНОГИЙ прил. еки аяқлы.

ДВУОКИСЬ ж. хим. қос қышқыл.

ДВУПАЛУБНЫЙ прил. мор. еки палубалы; ~ое **судно** еки палубалы кеме.

ДВУПОЛЫЙ прил. биол., бот. қос жыныссы.

ДВУПОЛЬЕ с. с.-х. алмастырып егіу (*хәр жылы жердің жартысы шүдигарланып қалдырылуыдан ибарат болған жерди ислеу* усылы).

ДВУПОЛЫНЫЙ прил. с.-х. алмастырып егилген.

ДВУРОГИЙ прил. еки шақлы, қос мүйізлі.

ДВУРУЧНЫЙ прил. еки саплы, еки тутқалы; ~ая **пила** еки саплы жарғы.

ДВУРУШНИК м. еки жүзлі адам, жүзегөй адам.

ДВУРУШНИЧАТЬ несов. еки жүзшилик етиу, жүзегөйлік етиу.

ДВУРУШНИЧЕСТВО с. еки жүзшилик, жүзегөйлік.

ДВУСВЕТНЫЙ прил. еки қатар айналы, қарама-қарсы айналы; ~ **зал** еки қатар айналы зал.

ДВУСКАТНЫЙ прил. еки жағы жатық, ийт арқа; ~ая **крыша** ийт арқа тебе.

ДВУСЛОЖНЫЙ прил. лингв. еки буынылы, қос буынылы; ~ое **слово** еки буынылы сөз.

ДВУСМЫСЛЕННО нареч. астарлы, гүмилжи, әдепсиз; ~ **усмехнуться** астарлы етип мыйығын тартып күліу.

ДВУСМЫСЛЕННОСТЬ ж. 1. (*неясность*) еки мәниллик, астарлылық, гүмилжилік; 2. (*непрстойное выражение*) турпайы, әдепсизлік.

ДВУСМЫСЛЕННЫЙ прил. 1. (*неясный*) еки мәнилі, астарлы, гүмилжи; 2. (*непристойный*) турпайы, әдепсиз.

ДВУСМЫСЛИЦА ж. разг. еки мәнилі нәрсе, астарлы, гүмилжи сөз.

ДВУСПАЛЫНЫЙ прил.: ~ая **кровать** еки адамлық кәт.

ДВУСТВОЛКА ж. разг. қоша, қос ауыз мылтық.

ДВУСТВОЛЬНЫЙ прил. қоша, қос ауызлы; ~ое **ружьё** қоша, қос ауыз мылтық.

ДВУСТВОРЧАТЫЙ прил. жарма, еки жақлы, еки жағына ашылатуғын; ~ая **дверь** жарма қапы; ◇ ~ый **клапан** анат. еки жақлы клапан.

ДВУСТИШИЕ с. лит. еки қатарлы қосық.

ДВУСТОПНЫЙ прил. лит. еки стопалы.

ДВУСТОРОННИЙ прил. 1. еки жақлы, иши сырты бірдей; ~ее **сукно** иши сырты бірдей мауыты; 2. (*обоюдный*) еки төрепли,

еки жақлы; ~ее *соглашение* еки тәрепли келисім.

ДВУУГЛЕКИСЛЫЙ прил.: ~ая *сода* хим. қос көмир қышқылы сода.

двух, **двум** и т. д. *род., дат. п. от два, две.*

ДВУХ: (**ДВУ:**) *қоспа сөзлердің төмендегі мәнилерді билдиретұғын биринши бөлеги:* 1) *еки бирдей белгини, затты хам т. б., мыс.: двугорбый еки өркешли; 2) еки бөлимнен ямаса еки өлмеу бирликлеринен туратуғынды, мыс.: двухтомный еки томлы; двухметровый узинлыгы еки метр.*

ДВУХАКТНЫЙ прил. еки акты.

ДВУХВАЛЕНТНЫЙ прил. хим. еки валентли.

ДВУХВЕСЕЛЬНЫЙ прил. еки ескекли, қос ескекли (*қайық*).

ДВУХГОДИЧНЫЙ прил. еки жыллық; ~е *күрсы* еки жыллық курслар.

ДВУХГОДОВАЛЫЙ прил. еки жасар, еки жыллық; ~ *ребёнок* еки жасар бала.

ДВУХДНЕВНЫЙ прил. еки кунлик; ~ *срок* еки күнлик мәулет.

ДВУХКОЛЕЙНЫЙ прил. ж.-д. еки колеялы, еки қатарлы; ~ая *железная дорога* еки колеялы темир жол.

ДВУХКОЛЕСНЫЙ прил. еки дөңгелекли, еки дегершикли; ~ая *повозка* еки дегершикли арба.

ДВУХКОМНАТНЫЙ прил. еки бөлмели, еки өжирели; ~ая *квартира* еки бөлмели квартира.

ДВУХЛЕМЁШНЫЙ прил. еки пазналы, қос пазналы; ~ *плаг* еки пазналы плаг.

ДВУХЛЕТНИЙ прил. 1. еки жыл дауам еткен; ~е *странствования* еки жыл дауам еткен саяхат; 2. еки жыллық, еки жасар, еки жастағы; ~й *ребёнок* еки жасар бала.

ДВУХМАЧТОВЫЙ прил. мор. еки мачталы, еки мачта ағашлы; ~ое *судно* еки мачта ағашлы кеме.

ДВУХМЕСТНЫЙ прил. еки орынлы, еки адамлық; ~ое *купё* еки орынлы купе.

ДВУХМЕСЯЧНЫЙ прил. еки айлық; ~ *отпуск* еки айлық отпук.

ДВУХМОТОРНЫЙ прил. еки моторлы, қос моторлы; ~ *самолёт* еки моторлы самолет.

ДВУХНЕДЕЛЬНЫЙ прил. еки хәптелик; ~ *отпуск* еки хәптелик отпук.

ДВУХПАЛАТНЫЙ прил. полит. еки палаталы; ~ая *парламентская система* еки палаталы парламент системасы.

ДВУХСМЕННЫЙ прил. еки смепалы; ~ая *работа* еки смепалы жұмыс.

двухсот, **двумстам** и т. д. *род., дат. п. от двести.*

ДВУХСОТЛЁТИЕ с. еки жүз жыллық; ~ *основания города* қаланың салынғанына еки жүз жыл толуы.

ДВУХСОТЛЕТНИЙ прил. еки жүз жыллық.

ДВУХСОТЫЙ числ. еки жүзинши.

ДВУХТАКТНЫЙ прил. 1. *муз.* еки тактлы; ~ая *пауза* еки тактлы пауза; 2. *тех.* еки тактлы; ~ый *двигатель* еки тактлы двигатель.

ДВУХТОМНИК м. еки томлық; ~ *сочинений Пушкина* Пушкиннің шығармаларының еки томлығы.

ДВУХТЫСЯЧНЫЙ 1. *числ.* еки мыңыншы; 2. *прил.* еки мыңлық, еки мыңнан турған, еки мыңнан ибарат; ~ *отряд* еки мың адамнан ибарат отряд.

ДВУХФАЗНЫЙ прил. эл. еки фазалы; ~ *ток* еки фазалы ток.

ДВУХЦВЁТНЫЙ прил. еки реңли, еки түсли.

ДВУХЧАСОВОЙ прил. 1. (*длительностью в два часа*) еки саатлық, еки саат дауамланған, еки саат созылған; 2. *разг.* (*назначенный на два часа*) саат екидеги.

ДВУХЭТАЖНЫЙ прил. еки этажлы.

ДВУЧЛЁН м. *мат.* қос ағза, қос ағзалы, еки ағза.

ДВУЧЛЕННЫЙ прил. *мат.* еки ағзалы, қос ағзалы.

ДВУЯЗЫЧНЫЙ прил. 1. еки тилде сөйлейтуғын, еки тилди бирдей пайдаланатуғын; ~ое *население* еки тилде бирдей сөйлейтуғын халық; 2. еки тилде жазылған, еки тиллик, еки тилде дүзилген; ~ый *словарь* еки тиллик сөзлик.

-**ДЕ** *частица* "мыш, "миш, "мыс, "мис; он-де не может прийти ол келе алмайдымыс.

ДЕ *приставка* төмендегі мәнилерди билдиреди: 1) *буйкар* етилгенди, тоқталып қалғанды, *керсиние тасирди*, мыс.: *деморализовать* деморализациялау; 2) *хәрекеттиң төменге кеткенин, төменлейди*, мыс.: *деградация* төменлеу, пәсейіу.

ДЕБАТИРОВАТЬ *несов.* *что и без доп.* додалау, талқылау, пикир айтысу; ~ *вопрос* мәселени талқылау, мәселени додалау.

ДЕБАТЫ *только мн.* додалау, талқылау, пикир алысу, жарыс сөзлер; *горячие* ~ қызғылы жарыс сөзлер.

ДЕБЕЛЫЙ прил. *разг.* толық, семиз.

ДЕБЕТ м. *бухг.* дебет, кирис.

ДЕБЕТОВАТЬ *сов. и несов.* *что, бухг.* дебетлеу, кириске жазыу.

ДЕБИТ м. дебит (*белгилі бир ұақыттың ишинде булақтан шыққан нефтьтиң, судың я газдың мұғдары*).

ДЕБИТОР м. *бухг.* дебитор, қарыздар.

ДЕБОШ м. жәнжел, төбелес.

ДЕБОШИР м. жәнжелши, төбелесхор.

ДЕБОШИРИТЬ *несов.* жәнжел салыу, төбелес қурыу.

ДЁБРИ *только мн.* 1. қалық тоғай, пышық мурны батпайтуғын тоғай; *лесные* ~ оғада қалық тоғайлар; 2. (*глухое место*) узақ жер, түпкір; 3. *перен.* дым қыйын жағы, түсинбеслик жағы; *залезть в* ~ дым қыйын жағына кетіу.

ДЕБЮТ м. дебют (1. *театр.* *сақнаға биринши шығыу*; 2. *шахмат хам шашики ойынының басы*).

ДЕБЮТАНТ м. *театр.* дебютант (*сақнаға биринши рет ойнайшы*).

ДЕБЮТАНКА *женск.* *от дебютант.*

ДЕБЮТИРОВАТЬ *сов. и несов.* *театр.* дебют етіу, дебютлеу (*сақнаға биринши рет шығыу*).

ДЕВА ж. поэт. қыз; ◇ *стáрая* ~ ғары қыз.

ДЕВАЛЬВАЦИЯ ж. эк. девальвация (бұрынғы ақшаның бағасының кемиуі я оның толық бақалы ақша менен алмастырылуы).

ДЕВАТЬ несов. см. деть.

ДЕВАТЬСЯ несов. см. деться; ◇ *не знать, куда* ~ не ислерин билмеу, кирерге жер таппау.

ДЁВЕРЬ м. қайын аға (старший брат мужа); қайын (младший брат мужа).

ДЕВИАЦИЯ ж. девиация (1. физ. темір массасының тәсири арқасында коллостың тилинің меридиан сызығынан алыслауы; 2. ав., воен. бағдардан шығуы).

ДЕВИЗ м. девиз, уран; ~ *пионёров* «Всегда готов» пионерлердің ураны «Хәрдаймы таярмыз».

ДЕВИЦА ж. уст., **ДЕВИЦА** ж. народно-поэт. қыз; *девица-красавица* гөззал қыз, сулыу қыз; ◇ *красная девица* уялшақ жас жигит.

ДЕВИЧЕСКИЙ прил. см. девичий.

ДЕВИЧИЙ, ДЕВИЧИЙ прил. қыз...; *девичья красота* қыз уақтындағы сулыулық; ◇ *девичья память шутл.* ұмытшақ.

ДЕВОЧКА ж. қыз бала, жас қыз.

ДЕВСТВЕННИЦА ж. абройлы қыз, бузылмаған қыз.

ДЕВСТВЕННОСТЬ ж. 1. (целомудренность, непорочность) қыз абройлылығы, қыздың бузылмағанлығы; 2. перен. (нетронутость, невозделанность) қол тиймегенлик, адам аяғы баспағанлық.

ДЕВСТВЕННЫЙ прил. 1. (целомудренный, непорочный) абройлы, бузылмаған; 2. перен. (нетронутый, невозделанный) қалың, адам аяғы тиймеген; ~ *лес пышық мурны батпайтуғын тоғай.*

ДЕВУШКА ж. қыз, бой жеткен қыз.

ДЕВЧАТА только мн. собир. разг. қызлар.

ДЕВЧОНКА ж. разг. жас қыз, қызалақ.

ДЕВЯНОСТО числ. тоқсан.

ДЕВЯНОСТОЛЕТНИЙ прил. 1. (о сроке) тоқсан жыллық; 2. (о возрасте) тоқсан жасар, тоқсан жыллық, тоқсанға шыққан; ~ *старик* тоқсан жасар ғарры.

ДЕВЯНОСТЫЙ числ. тоқсаныншы.

ДЕВЯТИЛЕТНИЙ прил. 1. (о сроке) тоғыз жыллық; 2. (о возрасте) тоғыз жасар, тоғызға шыққан, тоғызға келген.

ДЕВЯТИСОТЫЙ числ. тоғыз жүзінші.

ДЕВЯТКА ж. 1. (цифра) тоғызлық; 2. карт. тоғызлық; ~ *бубен* тоғызлық қыйық.

ДЕВЯТНАДЦАТЫЙ числ. он тоғызыншы.

ДЕВЯТНАДЦАТЬ числ. он тоғыз.

ДЕВЯТЫЙ числ. тоғызыншы; ~ *о*е числб айдың тоғызсы; *половина* ~ *о*го сегиз жарым.

ДЕВЯТЬ числ. тоғыз.

ДЕВЯТЬСОТ числ. тоғыз жүз.

ДЕВЯТЬЮ нареч. тоғыз жердеги; ~ *ю* ~ — *восемьдесят один* тоғыз жердеги тоғыз — *сексен* бир.

ДЕГАЗАЦИЯ ж. дегазация, газдан тазалау; ~ *местности* белгиди бир жерди газдан тазалау.

ДЕГАЗИРОВАТЬ сов. и несов. что дегазациялау, газдан тазалау, уулы газдың қалдығын жоқ етіу.

ДЕГЕНЕРАТ м. дегенерат, азғып.

ДЕГЕНЕРАЦИЯ ж. дегенерация, пәсеңлеу (организмнің биологиялық хәм психологиялық белгилеринің төменлеуі).

ДЕГ||ОТЬ м. қара май; *смáзать колёса* ~ *тем* дегершиклерди қара май менен майлау; ◇ *лójка* ~ *тя* в *бóчке* мёда погов. бир қарын майды бир қумалақ ширитеди.

ДЕГРАДАЦИЯ ж. деградация, пәсеңлеу, төменлеу (бақалы қасиетлерин хәм сапаларын жойылуы).

ДЕГРАДИРОВАТЬ сов. и несов. деградирленуі, пәсеңлеу, төменлеу.

ДЕГТЯРН||ЫЙ прил. қара май шығыратуғын; қара май...; қара майдан исленген; ~ *о*е мýло қара майдан исленген сабын. **ДЕГУСТАТОР** м. дегустатор (дегустация бойынша қаниге).

ДЕГУСТАЦИЯ ж. дегустация (азық-ауқат затларының сапасын дәмине қарай анықлау).

ДЕГУСТИРОВАТЬ сов. и несов. что дегустациялау.

ДЁД м. 1. (дедушка) ата, баба; 2. разг. (старик) ғарры, қарт; 3. мн. дёды (предки) ата-бабалар; ◇ *дед-морóз* аяз-баба.

ДЁДОВСКИЙ прил. 1. атанық, бабаның; 2. ата-бабалардың, бұрыннан қалған; ~ *е* *временá* ата-бабалардың заманлары.

ДЕДУКТИВНЫЙ прил. дедуктив (дедукцияға тыйкарланған); ~ *мéтод* дедуктив усылы.

ДЕДУКЦИЯ ж. дедукция (жалпы жуу-мақтан жеке бир нәтижеге келуі).

ДЕДУШКА м. 1. ата, баба; 2. (старик) ғарры, қарт; 3. (в обращении) ата, баба.

ДЕЕПРИЧАСТИЕ с. грам. хал фейил. **ДЕЕПРИЧАСТНЫЙ** прил. грам. хал фейиллик, хал фейилли; ~ *оборóт* хал фейиллик сөйлемше.

ДЕЕСПОСОб||ЫЙ прил. 1. (способный к деятельности) искер, ислегиш, иске укыплы, хәрекетшил; ~ *ая* *организация* ислегиш мәкеме; 2. ықтыярлылық (юридикалық хәрекетлерди ислейге правосы бар хәм ислегенлери ушын жууап беруіши).

ДЕЖУРИТ||Ь несов. дежурный болыу, гүзетіу; *кто* *сeгóдня* ~? бүгин ким дежурный?

ДЕЖУРНЫЙ 1. прил. дежурный, гүзетши; ~ *врач* дежурный врач; 2. в знач. суц. м. дежурный и ж. дежурная дежурный; ~ *по* *станция* станция бойынша дежурный.

ДЕЖУРСТВО с. дежурныйшылық, гүзетшиллик; *ночнóе* ~ түнги дежурныйшылық. **ДЕЗАВУИРОВАТЬ** сов. и несов. кого-что, дип. қайтыс исенбеушиллик билдириу; бий-карға шығару, бас тарту.

ДЕЗЕРТИР м. *прям.* и *перен.* дезертир, қашқын

ДЕЗЕРТИРОВАТЬ сов. и несов. *прям.* и *перен.* дезертирлик етіу, қашу.

ДЕЗЕРТИРСТВО с. *прям.* и *перен.* дезертирлик, қашушылық.

ДЕЗИНСЕКЦИЯ ж. дезинсекция (зыяңлы жәндіклерди арнайлы дарилер менен жоқ етіу).

ДЕЗИНФЕКТОР м. дезинфектор (*дезинфекция жүреизетүүгүн адам*).

ДЕЗИНФЕКЦИОННЫЙ прил. дезинфекция..., дезинфекциялык; ~ая камера дезинфекциялык камера.

ДЕЗИНФЕКЦИЯ жс. дезинфекция (*жуқпалы кеселлердиң микробларын жоқ етиү илажлары*).

ДЕЗИНФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. что дезинфекциялау, дезинфекция етиү, дәрилеу; ~ одёжду кийимди дезинфекциялау.

ДЕЗИНФИЦИРУЮЩИЙ 1. прил. от дезинфицировать; 2. прил. дезинфекциялаушы; ~е средства дезинфекциялаушы затлар.

ДЕЗИНФОРМАЦИЯ жс. дезинформация, надурис хабар.

ДЕЗОРГАНИЗАТОР м. тәртип бузуушы, кесент келтириүши.

ДЕЗОРГАНИЗАТОРСКИЙ прил. тәртип бузуушылык, кесент келтириүшлик; ~е действия тәртип бузуушылык ҳарекетлер.

ДЕЗОРГАНИЗАЦИЯ жс. тәртип бузуушылык, кесент келтириүшлик.

ДЕЗОРГАНИЗОВАННЫЙ 1. прил. от дезорганизовать; 2. прил. тәртипсиз, кесент келтириүши.

ДЕЗОРГАНИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что тәртип бузуу, кесент келтириү.

ДЕЗОРГАНИЗОВЫВАТЬ несов. см. дезорганизовать.

ДЕЗОРИЕНТАЦИЯ жс. дезориентация, бағдардан аласуу.

ДЕЗОРИЕНТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что дезориентациялау, бағдардан адастыруу.

ДЕЙСТВЕННОСТЬ жс. ҳарекетлилик, тәсирлилик; ~ самокритики өз-ара критиканың тәсирлилиги.

ДЕЙСТВЕННЫЙ прил. ҳарекетли, тәсирли, тәсир ететүүгүн; ~е мэры тәсир ететүүгүн шаралар.

ДЕЙСТВИЕ с. 1. (*деятельность, работа*) ҳарекет, ис, жүрис; ~е машины машинаның ҳарекети; *привести в ~е* ҳарекетке келтириү, ислетиү; *находиться в ~и* ҳарекет етиү, ислеу; 2. (*сила, действенность*) ўақыт, ҳарекет, күш; *продлить ~е* догвора питимниң ўақтын созыу; *соглашение вошло в ~е с первого января* келишим биринши январьдан баслап күшине кирди; 3. мн. *действия (поступки)* ҳарекет, ис; *самовольные ~я* өз басына ислеген ҳарекетлер; *предоставить свободу ~ям* ҳарекет бостандығын бериү; 4. (*воздействие*) тәсир; тәсир етиү; *оказать своё ~е* өз тәсирин тийгизиү; *быть под ~ем чего-л.* тәсири астында болуу; 5. (*в повествовании*) ўақия, ҳарекет; ~е происходит в Москве ўақия Москвада болып өтеди; 6. *театр.* перде, белим; *пьеса в четырёх ~ях* төрт бөлүмдү пьеса; 7. *мат.* жол, ҳәмел; *четыре арифметических ~я* арифметикалык төрт ҳәмел; *~я военные* ~я урыс ҳарекетлери.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНО 1. нареч. расында да, шынында да, дурысында да; он ~ заболел ол расында да ауырып қалды; 2. *в знач. вводн. сл.* (*в самом деле*) расында, шынында,

хақыйқатында, дурысында; ~, он оказал прав хақыйқатында, оныки дурыс болып шықты.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ жс. 1. (*реальность*) хақыйқатлык, шынылык; *современная ~е* ҳәзирги заман хақыйқатлығы; 2. (*сила действия*) күшинде болууы; ~е паспорта паспорттың күшинде болууы; *~ в ~и* хақыйқатында да.

ДЕЙСТВИТЕЛЬНЫЙ прил. 1. (*достоверный, подлинный*) хақыйқый, рас, шын болған, дурас болған; ~ый факт рас факт; *это его ~ые слова* бул оның хақыйқат сөзлери; 2. (*имеющий силу, годный*) жарамлы, күшинде; билет ~ен на трёх суток билеттиң үш суткаға дейин күши бар; *~ый залог грам.* анықлык дәреже; ~ый член Академии наук Илимлер Академиясының хақыйқый ағзасы; ~ая служба воен. хақыйқый әскерий хызмет.

ДЕЙСТВОВАТЬ несов. 1. (*поступать*) ҳарекет етиү, ислеу; ~овать сообщá бирингип ҳарекет етиү; ~овать сообразно закону заңға муўапық ислеу; 2. (*функционировать*) ислеу, ҳарекет етиү; телефон не ~ует телефон ислемейди; у меня не ~ует правая рука менци он қолым ҳарекеттен қалған; 3. *чем* ҳарекет етиү; тәсир етиү; ~овать ножом пышақ пенен ҳарекет етиү; ~овать убеждением исеним менен тәсир етиү; 4. (*воздействовать, влиять*) тәсир етиү, тийиү; ~овать на нервы нервлерге тийиү; слова на него не ~уют оған сөз тәсир етпейди; *лекарство хорошо ~ует* дәри жақсы тәсир етеди; 5. (*иметь силу*) күшине кириү, күшине ениү; закон ~ует со дня его опубликования закон жарыяланған күннен баслап күшине киреди.

ДЕЙСТВУЮЩИЙ 1. прил. от действовать; 2. прил. ҳарекет етиүши, ҳарекеттеги, күшиндеги, күши бар; ҳәзирги қолланылыпатырған; ~ие законы ҳәзирги қолланылыпатырған заңлар, күшиндеги законлар; *~ие лица театр.* қатнасуўшылар, ойнаушы адамлар; ~ая армия ҳарекет етиүши армия; ~ий вулкан ҳарекет етиүши жанар тау.

ДЕКА жс. муз. дека (*тарлы музыка әбабының астыңғы хәм үстинги қақпағы*).

ДЕКАБРИСТЫ мн. (*ед. декабрист м.*) ист. декабристлер (*Россияда 1825 жылы 14 декабрьде царизмге хәм крепостнойшылыққа қарсы қураллы гүреске шыққан дворян-революционерлер*).

ДЕКАБРЬ м. декабрь.

ДЕКАБРЬСКИЙ прил. декабрь..., декабрьдин; ~е морозы декабрьдиң суўықлары, декабрь аязлары.

ДЕКАДА жс. декада, он күнлик; ~ каракалпакской литературы и искусства в Ташкенте карақалпақ әдебиятының хәм искусствосының Ташкенттеги декадасы.

ДЕКАДЕНТ м. лит., иск. декадент (*декадентствоның тәрелдары*).

ДЕКАДЕНТСКИЙ прил. лит., иск. декадент..., декадентлик.

ДЕКАДЕНТСТВО с. лит., иск. декадентство (*XIX әсирдиң аяғында пайда болған*

буржуазиялық әдебиетте хәм искусствода болған реакцияшыл ағым).

ДЕКАЛИТР м. декалитр (он литрге тең суйықлық өлшеу).

ДЕКАН м. декан (жоқары оқыу орнында факультет басқығы).

ДЕКАНАТ м. деканат (факультеттиң административ оқыу басқармасы).

ДЕКАТИРОВАТЬ сов. и несов. что декатировкалау (жун гезлемени тиккенде отырмау үшін суйға я пуйға салыу).

ДЕКАТИРОВКА ж. декатировка, декатировкалау.

ДЕКАЭДР м. мат. декаэдр, он қырлылық.

ДЕКВАЛИФИКАЦИЯ ж. квалификациясызлану, қәнигелигинен айырылу.

ДЕКВАЛИФИЦИРОВАТЬСЯ сов. и несов. квалификациясызлану, қәнигелигинен айырылу.

ДЕКЛАМАТОР м. декламатор, тақмақшы, көркем етип оқыушы.

ДЕКЛАМАЦИЯ ж. декламация, тақмақ, көркем оқыу.

ДЕКЛАМИРОВАТЬ несов. кого-что и без доп. декламациялау, тақмақлап оқыу, көркем етип оқыу; ~ стихий қосықты тақмақлап оқыу, қосықты декламациялау.

ДЕКЛАРАТИВНЬЙ прил. декларатив, рәсмий түрде айтылған, салтанатты түрде жарыяланған; ~ое заявлёние декларатив баянлама.

ДЕКЛАРАЦИЯ ж. 1. декларация (бир нәрсе жәнинде рәсмий баянлама); Декларация прав народов России ист. Россия халықларының праволарының декларациясы; 2. (документ) декларация (ишинде керекли мағлыматлары бар гейпара документлердиң аты).

ДЕКЛАРИРОВАТЬ сов. и несов. что декларациялау, жарыялау, билдириу, мәлимлеу.

ДЕКЛАССИРОВАННЫЙ прил. классызыланған, өз классынан бөлінген; ~ элементы өз классынан бөлінген адамлар.

ДЕКОЛЬТЕ с. нескл. декольте (кең өңирли ҳаял көйлек).

ДЕКОЛЬТИРОВАННЫЙ прил. декольтленген (жағасы кең ашылған).

ДЕКОРАТИВНЬЙ прил. 1. (служащий для украшения) безеу, декоративлик; ~е растения декоративлик өсімликлер; 2. (живописный, эффектный) сұлуы, саулатлы.

ДЕКОРАТОР м. 1. (художник) декоратор (театр сүйретшиси); 2. безеуши; садовод ~ декоратор бағман.

ДЕКОРАЦИЯ ж. 1. театр. декорация (сақнада ҳәрекеттиң орнын хәм жағдайын көрсетиу үшін орналған жасалма көринис); 2. перен. көзбашылық; ◇ перемена ~й жағдайдын, жалпы көринистең өзгеруи.

ДЕКОРИРОВАТЬ сов. и несов. что декорациялау, безеу.

ДЕКОРУМ м. декорум (жағдайына ямаса жағдайына ылайықлы сыпыйлық).

ДЕКРЕТ м. декрет (жоқарғы ҳүкметтиң қарары); Декрет о мире ист. Парахатшылық ҳаққында декрет.

ДЕКРЕТИРОВАТЬ сов. и несов. что декрет

шығаруу, декретлестириу, декрет арқалы қабыллау.

ДЕКРЕТНЫЙ прил. декрет..., декретлик, декрет пенен белгиленген; ◇ ~ отпуск декретлик отпуск.

ДЕЛАННЬЙ 1. прич. от делать; 2. прил. (искусственный, неестественный) жасалма, өтирик; ~ая улыбка өтирик күлки.

ДЕЛАТЬ несов. 1. что (действовать, поступать) ислеу, ҳәрекет етиу; что мне ~ть? мен не ислесем екен?; ~йте, как знаете өз билгенинше ислез; 2. что (производить) жасау, ҳәзирлеу, соғуу, таярлау, шығаруу; ~ть мебель мебель соғуу; 3. жол жүриу, қозғалуу; поезд ~ет семьдесят километров в час поезд саатына жетпс километр жол жүред; ~ть сто оборотов в минуту минутна жүз айланып шығуу; 4. что, разг. (напр. одежду) тигиу; я ~ю себе костюм мен өзиме костюм тигип атырман; 5. что (выполнять) ислеу, орынлау, таярлау; ~ть гимнастику гимнастика ислеу; ~ть уроки сабақ, таярлау; 6. что шығаруу; ~ть вывод нәтиже шығаруу; 7. кого-что, кем-чем етиу; ~ть своим помощником өзине жәрдемши етиу; ~ть счастливым бахытлы етиу; ◇ ~ть выбор сайлап алыу; ~ть сообщение хабар етиу; ~ть попытку урынып көриу; ~ть подарок сауға етиу; ~ть обход (о враче) айланып шығуу; ~ть распоряжения буйрық берюу; ~ть ошибки қәтелесиу; ~ть вид, что... болуу, болып көриниу; ~ть по-своему өз билдигинше етиу, өзинше ислеу; ~ть стойку охоталдығы аяғын көтерип турыу (идт туралы); что ~ть? не ислеу керек?; нечего ~ть әмел жоқ, шара жоқ; от нечего ~ть ислеуге ис таппағаннан, иси еригип; это ~ет ему честь бул ис оны хүрметке ие етеди; ~ть из мұхи слона түймедейди түйедей етиу.

ДЕЛАТЬСЯ несов. 1. (становиться) болуу; погба ~ется лучше ҳауа райы тәуир болып киятыр; ~ется темно қаранғы тарта баслады, геүгим түсе баслады; 2. (происходить, совершаться) болуу, болып атыу; что с ним ~ется? оған не болып атыр?; 3. разг. (появиться) пайда болуу; в стене ~ются трещины дийәлда жарықлар пайда бола баслады; ◇ что ему ~ется! оған ҳеш нәрсе болмайды!, оған ҳеш бәле келмейди!

ДЕЛЕГАТ м. делегат, ўәкил; ~ы съезда съездин делегатлары.

ДЕЛЕГАТКА женск. от делегат.

ДЕЛЕГАТСКИЙ прил. делегат..., делегатлық.

ДЕЛЕГАЦИЯ ж. делегация; делегатлар; иностранная ~ шет ел делегациясы.

ДЕЛЕГИРОВАТЬ сов. и несов. кого делегат етип жиберюу.

ДЕЛЕЖ м. разг. бөлисиу, пайласуу, үлеснү.

ДЕЛЕЖКА ж. см. делёж.

ДЕЛЕНИ е с. 1. бөлиу, бөлистриу; ~е на части бөлеклерге бөлюу; 2. мат. бөлиу, бөлинип көкейиу, өршиу; 3. биол. бөлиниу; ~е клетки клеткалардын бөлиниуи;

4. (на шкале) бөлик, дөреже; ~я на шкалѣ термометра термометрдың шкаласындағы дөрежелери.

ДЕЛѢЦ м. пайдахор, пайдакүнем, саўдагер.

ДЕЛИКАТѢС м. сайланды талақ, нәшели аўқат.

ДЕЛИКАТНИЧАТЬ несов. разг. сыпайысыныу, назланыу, әлпайымлық етиу, мүләйим болыу.

ДЕЛИКАТНОСТЬ жс. сыпайылық, аса әдеплилік, әлпайымлық, мүләйимлик.

ДЕЛИКАТНЫЙ прил. 1. (вежливый) сыпайы, әдепли, мүләйим; ~ человек сыпайы адам; 2. разг. (щекотливый) қыйын, аўыр; ~ вопрос қыйын мәселе.

ДЕЛИМОЕ с. мат. бөлинүши.

ДЕЛИМОСТЬ жс. мат. бөлинүшилик; признаки ~и бөлинүшлик белгилери.

ДЕЛІТЕЛЬ м. мат. бөліуши; общий наибольший ~ ең үлкен ортақ бөліуши.

ДЕЛИТЬ несов. 1. кого-что бөліу; ~ть на группы топарларға бөліу; ~ть поворну тең бөліу; 2. что, мат. бөліу; 3. что, с кем бөліснү, үлеснү; он ~л с товарищем последнюю копейку ол жолдасы менен ең соңғы тиғишына дейин бөлісетуғын еди; 4. что, с кем, перен. ортақласыу, шерик болыу; ~ть с кем-л. гөре и радость биреу менен қайғыға да, қууанышқа да шерик болыу; ~ нам ~ть нечего бизде ала аўызлық жоқ.

ДЕЛИТЬСЯ несов. 1. (на части) бөлинү; 2. мат. бөлинү; дѣсять дѣлится на пять он беске бөлинеди; 3. чем, с кем бөліснү; 4. чем, перен. пикир алыснү, ойласыу, алмаснү; ~ опытом работы ис тәжірибесин менен алмаснү; 5. с кем, юр. (производит раздел имущества) бөлістирнү, бөліу.

ДЕЛѢЮ с. 1. (работа, занятие) ис, жұмыс, кәр, талап; общественные дела жәмийетлик ислер; между ~ом истиң арасында; принятыя за ~о иске кириснү; сидѣть без ~а иссиз отырыу; он воровает делами ол жұмысларды апарып атыр; ~у время, потѣхе час погов. иске көп ұақыт, ермекке бир майдан; 2. (поступок) ис; доброе ~о жақсы ис; 3. (цель, задача) ис; правое ~о ҳақ ис; это ~о всей его жизни бул оның өмир бойының иси; ~о укрепления мира во всѣм мире пүткил дүньяда парахатшылықты бекемлеу иси; 4. (круг ведения) ийгиликли ис; ұазыйпа, ис, жұмыс; это ~о прокурора бул прокурордың жұмысы; это не его ~о бул оның жұмысы емес; это его личное ~о бул оның жеке иси; это ~о его рук бул оның қылған иси; моё ~о маленькое мен жуауап бермеймен; 5. (область знаний, работы) ис, жұмыс; горное ~о тау-кен жұмысы; издательское ~о китап басып шығарыу иси; 6. юр. ис; уголовное ~о жинайты ис; возбуди́ть ~о против ког-либо биреуге қарсы ис қозғау; 7. мн. делá (положение вещей, обстоятельства) жағдай, аўхал, ис; как ваши делá аўхалыңыз қалай?; делá плохи аўхал шатақ; 8. канц. дело; делá хранятся в па́пках делолар

папкаларда сақланады; 9. (событие) ұақыя, ис; это ~о случилось давно бул ұақыяның болғанына көп ұақыт өтті; 10. уст. (предприятие) кәрхана; открыты́ своё ~о езиниң кәрханасын ашыу; ~о дѣлать 1) (заниматься чем-л.) жұмыс ислеу, мийнет етиу; 2) (делать что-л. полезное) керекли нәрсе ислеу; пайдалы нәрсе ислеу; говорить ~о орынлы сөйлеу; другое ~о бул басқа; первым ~ом дәслеп, алды менен, әдеп; алды бурын, ең дәслеп; на ~е ис жүзинде; на самом ~е (в действительности) ҳақыйқатында да, шынында да; не у дел жұмыссыз, бос; имѣть ~о с кем-л. жұмысы болыу; то и ~о мудамы, бирдейинне; ~о стало за кем-чем-л. иркиниш... себебинен болып тур; ~о за вами мәселе сизде; за малым ~о стало иркиниш ешейин нәрседен ақ болды; пустить в ~о қолланыу, иске асырыу; в чём ~о? не болды?, не гәп?; за ~о! 1) (подделом) қылығың ушын; 2) (за работу!) иске кириснү, жұмысқа кириснү; персональное ~о жеке ис.

ДЕЛОВИТО нареч. искерлик пенен, истиң көзин танып, истиң жөнин билип.

ДЕЛОВИТОСТЬ жс. искерлик, иске уқып-лылық, истиң көзин таныушылық, истиң жөнин билиушлик.

ДЕЛОВИТЫЙ прил. искер, иске уқып-лы, истиң көзин танығыш, истиң жөнин билгнш; ~ человек искер адам.

ДЕЛОВОЙ прил. 1. (связанный с делом) иске байланыслы, жұмысқа байланыслы; ис жөнинде; ~е письмо иске байланыслы хат; 2. (толковый, деловой) искер, иске уқылы; ~ый человек искер адам; ~ый подход к работе жұмысқа искерлик пенен қарау.

ДЕЛОПРОИЗВОДИТЕЛЬ м. ис жүргизиуши, ис алып барыуши (макемеде).

ДЕЛОПРОИЗВОДСТВО с. ис апарыушылық, ис жүргизиушлик.

ДЕЛЬНО нареч. жөнли, орынлы; дурыс; ты говоришь ~! разг. сениң айтқаның орынлы!

ДЕЛѢННЫЙ прил. 1. (способный, толковый) исшен, искер, иске пұқта; ~ый работник искер хызметкер; 2. (практически полезный) пайдалы, керекли, әхмийетли; ~ое предложение пайдалы усыныс.

ДЕЛѢТА жс. геогр. дельта, қуйған жери; дәрйлық; ~ Волги Волганың қуйған жери.

ДЕЛѢФИН м. дельфин (теңиз қайұаны).

ДЕЛЯНКА жс. ажыратылған жер (ағаш кеснү и қурылыс ушын).

ДЕЛЯЧЕСКИЙ прил. жекке хәмелли, жекке хәмелдарлы (принципсиз, жәмийетлик-сиясий жағы көзде тұтылмаған); ~ое решѣние вопроса мәселениң жекке хәмеллий түрде шешилиуи.

ДЕЛЯЧЕСТВО с. жекке хәмелдарлық (истиң жәмийетлик-сиясий жағын түсинбей ислеушлик).

ДЕМАГОГ м. демагог (өтрик үәде берип алдаушы адам).

ДЕМАГОГИЧЕСКИЙ прил. демагогиялық; ~ приём демагогиялық усыл.

ДЕМАГОГИЯ жс. демагогия (сиясий жағынан артта қалған халық массаларын ҳәр түрли үәделер берип алдау усылы).

ДЕМАРКАЦИОННЫЙ прил.: ~ая линия демаркациялық сызық (1. воен. урыс тоқтатылған уақытта бір-біріне қарсы урысқан әскерлердің шегарасы; 2. жеңілген мәмлкеттің территориясының оккупация зоналарына бөлінуі шегарасы; 3. мед. денениң хәм кесел жердің шегарасы).

ДЕМАРКАЦИЯ жс. 1. воен. демаркация, шегара белгиси; 2. мед. демаркация (денениң сау жерин ауыруы жеринен айратуғын сызық).

ДЕМАСКИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что, воен. маскировканы ашыу, бүркеуді алып таслау.

ДЕМАСКИРОВКА жс. воен. маскировка-сызлық.

ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ жс. демилитаризация, қуралсызлануы.

ДЕМИЛИТАРИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что демилитаризациялау, қуралсызландыруы.

ДЕМИСЕЗОННЫЙ прил. гүзлі-бәхәрлі, гүзлі-бәхәрлі кийетуғын; ~ое пальто гүзлі-бәхәрлі кийетуғын пальто.

ДЕМОБИЛИЗАЦИОННЫЙ прил. демобилизацияланған, демобилизация қылынған.

ДЕМОБИЛИЗАЦИЯ жс. 1. демобилизация, әскерден қайтаруы; 2. демобилизация (қуралды қушлерди хәм халық хожсалығын парахатшылық жағдайына өткеруі); ~ промышленность санаатты демобилизациялау.

ДЕМОБИЛИЗОВАННЫЙ 1. прич. от демобилизовать; 2. прил. демобилизацияланған, әскерден қайтарылған; 3. в знач. суц. м. демобилизованный демобилизацияланған, әскерден қайтарылған адам.

ДЕМОБИЛИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что демобилизациялау, демобилизация етіу, әскерден қайтаруы.

ДЕМОБИЛИЗОВАТЬСЯ сов. и несов. демобилизацияланыу, әскерден қайтарылуы; ~ из армии армиядан демобилизацияланыу.

ДЕМОКРАТ м. демократ (1. демократияның тәрәпдары; 2. демократиялық партиясының ағасы).

ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ жс. демократизациялау; ~ общественного строя жәмийетлик стройды демократизациялау.

ДЕМОКРАТИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что демократизастыруы.

ДЕМОКРАТИЗМ м. демократизм (демократияның иске асыуы).

ДЕМОКРАТИЧЕСКИЙ прил. 1. демократиялық, демократиялы, демократияға тийкарланған; ~ий централизм демократиялық централизм; ~ий строй демократиялық строй; ~ая республика демократиялық республика; 2. уст. демократиялық (халықтың кең қатламдарына тән).

ДЕМОКРАТИЧНЫЙ прил. демократия..., демократиялық.

ДЕМОКРАТИЯ жс. 1. (форма правления) демократия (мәмлкетти басқаруыдың бир формасы, бунда хукимет халықтың қолында болады); страны народной ~и халық демократия еллері; 2. демократия (коллектив түрде басқаруы, басшылық етиу); внутрпартийная ~я партиялық ишки демократия.

ДЕМОН м. демон (христианлардың мифологиясында: шайтан, жин).

ДЕМОНИЧЕСКИЙ прил. бәрін бийкарлайтуғын, қатты минезлі, хукимшил.

ДЕМОНСТРАНТ м. демонстрант, демонстрацияшы, демонстрацияға қатнасуышы.

ДЕМОНСТРАТИВНО нареч. қыр көрсетип, жорта.

ДЕМОНСТРАТИВНЫЙ прил. 1. (вызывающий) қыр көрсетип, жортаға; ~ ухбд қыр көрсетип шығып кетуі; 2. (наглядный) көрсетпели, көрсетпе; ~ метод преподавания оқытуыдың көрсетпели усылы.

ДЕМОНСТРАТОР м. демонстратор, көрсетіуші, көргизіуші.

ДЕМОНСТРАЦИЯ жс. 1. демонстрация; Первомайская ~ Биринши май демонстрациясы; 2. (показ) көрсетіу, көргизіу; ~ научного фильма илимий фильмді көрсетіу; 3. (проявление, свидетельство чего-л.) демонстрация; ~ дружбы и сплоченности советского народа совет халқының дослық хәм тығыз жәмленіушлигиниң демонстрациясы.

ДЕМОНСТРИРОВАНИЕ с. көрсетіу, көргизіу.

ДЕМОНСТРИРОВАТЬ сов. и несов. 1. (принять участие в демонстрации) демонстрацияға қатнасуы; 2. кого-что көрсетіу, көргизіу; ~ новый фильм жана фильмди көрсетіу.

ДЕМОНТАЖ м. тех. демонтаж (үскенелерди орнынан қозғау ямаса бөлеклеуі).

ДЕМОНТИРОВАТЬ сов. и несов. что, тех. демонтажлау, демонтаж етіу.

ДЕМОРАЛИЗАЦИЯ жс. 1. (моральное разложение) деморализация, бузылуы, азғынуы; 2. (упадок духа) рухы түсіу, тәртіби төменлеуі; ~ войск противника душпанның әскериниң тәртібиниң төменленіуі.

ДЕМОРАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. кого-что деморализациялау, рухсызландыруы, бузыу, аздыруы.

ДЕМПИНГ м. эк. демпинг (капиталистлик еллерде басқаларды бөтен елдің базарларынан қысып шығаруы үшін сол базарларда товарларды арзан баға менен сатуы).

ДЕНАТУРАТ м. денатурат (ишине уй ямаса жаман ийисли нәрсе қосылған спирт).

ДЕНАТУРИРОВАТЬ сов. и несов. что денатурлеу, ишиуге жарамайтуғын етіу.

ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЯ жс. денационализация (1. миллетлик белгилерин жойыу, ултық белгилеринен айырылуы; 2. мәмлкеттестирілген мүлклерди бұрынғы ийелерине қайтып беріу).

ДЕНАЦИОНАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что денационализациялау.

ДЕНАЦИФИКАЦИЯ жс. денацификация (нацизмнің, фашизмнің қалдығын жойыу).

ДЕНДРАРИЙ м. дендрарий (ишінде дәр түрлі ағашлардың коллекциясы егилген бағ).

ДЕНДРОЛОГИЯ жс. дендрология (ботаниканың бөлімі).

ДЕНЕЖНЫЙ прил. ақша..., ақшалы, ақшалай, пұл...; ~ое обращение ақша айланыуы; ~ая реформа ақша реформасы, ақша аумасуы; ~ый перевод ақша өтке-

риў, ақша жиберіў (почта арқалы); ~ая помощь ақшалай жәрдем; ~ые затруднения ақша жағынан қыйыншылық керіў.

ДЕННИЦА ж. пост. уст. 1. (утренняя заря) таң сәхәри, таң қызылы; 2. (утренняя звезда) таң жұлдызы.

ДЕННО нареч.: ~ и ночью разг. күнн-түни, тынбай.

ДЕНОНСИРОВАНИЕ с. дип. бийкар етиў, бийкарлаў.

ДЕНОНСИРОВАТЬ сов. и несов. что, дип. бийкар етиў, бийкарлаў; ~ договор келисімди бийкар етиў.

дѣну, дѣнешь и т. д. буд. вр. от деть. **дѣнуса**, дѣнешься и т. д. буд. вр. от дѣться.

ДЕНЩИК м. уст. денщик, аткошшы (офицерге хызмет етиўи ушын оның жанында болатуғын солдат).

ДЕНЬ м. 1. күн; солнечный ~ ашық күн; раббчий ~ жұмыс күни; праздничный ~ байрам күни; выходной ~ дем алыс күни; целый ~ азаннан кешке дейин; узақ күн; ~ пути бир күнлик жол; три часа дня күндизги саат үш; на другой ~ ертедине; несколько дней тому назад буннан бир неше күн бурын; он зарабатывает три рубля в ~ ол бир күнде үш сом табады; в году 365 дней бир жылда 365 күн бар; 2. (дата) күн; День печати Баспа сөз күни; Международный женский ~ Халық аралық хаял-қызылар күни; ~ рождения тууылған күни; 3. мн. дни (время, пора) ўақыт, дәуір, шақ, күн; дни юности жаслық шағы; это произошло в наши дни бул бизлердиң ўақтымызда болып өтти; ♦ ~-деньский күни бойы, күн узақ; изо дня в день күннен-күнге, күн сайын; со дня на ~ 1) (с одного дня на другой) бүгінше ертеңге; не откладывать дело со дня на ~ жұмысты бүгіннен ертеңге соза бермеў; 2) (в ближайший день) бүгін ертең; ~ ото дня күннен-күнге; ~ ото дня ему становится лучше күннен-күнге ол тәуір болып киятыр; третьего дня кешегиниң алдындағы күни; на днях жақын арада; жақын күнлерде; добрый ~! қайырлы күн!; ~ в ~ тап айтқан күни; средь бела дня күппе-күндиз; ~ и ночь күни-түни; счѣтанные дни санаўлы күнлер, аз ўақыт; ослѣлись счѣтанные дни санаўлы күнлер қалды; не по дням, а по часам күн сайын емес, ал саат сайын; ~ на ~ не приходится бир күн олай, бир күн булай.

ДЕНЬГИ только мн. ақша, пул; наличные ~ нақ ақша; бумажные ~ қағаз пул; мелкие ~ усақ ақша; быть без денег ақшасыз болыў; ~ на школу уже отпущены мектеп ушын ақша әлле қашан берилген; ♦ ни за какие ~! қызыл берсеңде болмайды!; быть при деньгах ақшасы болыў.

ДЕПАРТАМЕНТ м. департамент (1. Францияда административлик округ; 2. бұрынғы Россияда ҳам шет мәмлекетлерде министрликлердиң бөлимлери; 3. АКШта ҳам Швейцарияда министрликлердиң аты).

ДЕПЕША ж. 1. дип., воен. (специальное уведомление) асығыс хабар; 2. уст. (телеграмма) депеша.

ДЕПО с. депо (паровозлар менен вагонлар туратуғын орын ҳам оларды ремонтлайтуғын устахана).

ДЕПОЗИТ м. фин. депозит (белгили ўақытта алыў ушын кредит мәкемелерине сақлаўға берилген ақша я бахалы зат).

ДЕПОНЕНТ м. фин. депонент (бахалы қағазларды ямаса ақшаны депозитқа тапсырыўшы).

ДЕПОНИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. фин. депозит тапсырыў; 2. юр. сақлап қойыўға беріў.

ДЕПРЕССИВН||ЫЙ прил. 1. мед. депрессиялық (қайғы басып рухы түсий); ~ое состояние депрессиялық жағдай; 2. эк. депрессиялық.

ДЕПРЕССИЯ ж. 1. (угнетѣнное состояние) депрессия (рухы түскен психикалық жағдай); 2. эк. депрессия (капиталистлик еллерде хожалық турмысының бир жерде турып қалыўы ямаса төменлеўи); экономическая ~ экономикалық депрессия.

ДЕПУТАТ м. депутат; ~ Верховного Совета Жоқарғы Советтиң депутаты; Советы ~ов трудящихся мийнеткештер депутатларының Советлери; палата ~ов депутатлар палатасы.

ДЕПУТАТКА женск. от депутат.

ДЕПУТАТСКИЙ прил. депутат..., депутатлық; ~ мандат депутатлық мандат.

ДЕПУТАЦИЯ ж. депутация (коллективтиң я ұйымның атынан ҳарекет етиўиши ўақиллер топары).

ДЕРБИ с. нескл. спорт. дерби (үш, төрт жасар атлардың жарысы, бәйгиси).

ДЕРВИШ, **ДЕРВИШ** м. қолендер.

ДЕРГА||ТЬ несов. 1. кого-что (за что-л.) жулқыў, тартыў, силкиў, суўырыў, жулыў; ~ть за рукав жеуинен тартыў; 2. что, разг. (выдѣргивать) суўырыў; ~ть зуб тисти суўырыў; 3. кого-что, перен. разг. (беспокоить) мазасын алыў, тынышын бермеў; 4. безл. солқылдаў, тұршигї; у меня ~ет палец мениң бармағым солқылдайды; егѣ всего ~ет оның тула бойы тұршигеди.

ДЕРГА||ТЬСЯ несов. тартыў, тартылыў, суўырылыў, қалтыраныў; ~ться всем телом барлық денеси тұршигї; у него ~ется глаз оның қабағы тартады.

ДЕРГАЧ м. қызыл аяқ (қус).

ДЕРЕВЕНЕ||ТЬ несов. силейип қата баслаў, қақайып қалыў; ноги ~ют от холода суўықтан аяқлар силейип қата баслайды.

ДЕРЕВЕНСКИЙ прил. аўыл..., аўыллық; ~ житель аўылда турыўшы.

ДЕРЕВН||Я ж. 1. аўыл; 2. собир. (местность и сельское население) аўылда турыўшылар, аўыл адамлары, аўыл халқы; уничтожение разницы между городом и ~ей қала менен аўылдың арасындағы айырмашылықтың жоқ болыўы.

ДЕРЕВО с. 1. ағаш; хвойное ~ тикенекли ағаш; лиственное ~ жапырақлы ағаш; 2. (материал) ағаш; красное ~ қызыл ағаш;

♦ родословное ~ шежире.

ДЕРЕВООБДЕЛОЧНИК м. ағаш уста.

ДЕРЕВООБДЕЛОЧНЫЙ прил. ағаштан бұйым ислейтуғын; ~е работы ағаштан бұйым ислей жұмыслары.

ДЕРЕВООБРАБАТЫВАЮЩИЙ прил. ағаш ислеп таярлау, ағаш ислеп шығару; ~ая промышленность ағаш ислеп шығару санааты.

ДЕРЕВЯНИСТЫЙ прил. ағаш сыяқлы, ағашқа усаған, ағаш тәрізлі; ~ое строение вещества заттын ағаш тәрізлі қурылысы.

ДЕРЕВЯННЫЙ прил. 1. ағаш, ағаштан исленген; ~ый дом ағаш жай; 2. перен. (невывразительный) сықылсыз, келиксиз; хәрекетсіз; ~ый язык келиксиз етип сөйлеу; с ~ым лицом сықыл келиспеген; ◇ ~ое масло ағаш май (олив майының пәс қылы).

ДЕРЕВЯШКА ж. 1. кесиди ағаш, бир бөлек ағаш; 2. разг. (деревянная нога) ағаш аяқ.

ДЕРЖАВА ж. 1. (государство) мәмлекет, держава; Советская ~а Совет мәмлекети, Совет державасы; великие ~ы уллы мәмлекеттер, уллы державалар; 2. ист. (эмблема власти) держава (бийлік белгиси).

ДЕРЖАВНЫЙ прил. 1. ист. (обладающий верховной властью) жоқарғы хуқимли, құдиретли, үстемли; 2. поэт. (могущественный, величественный) құдиретли, қуәатлы.

ДЕРЖАТЕЛЬ м. 1. (владелец) бақалы қағазлардың ийесі; 2. (приспособление) устауыш, тутып тұрғыш; ~ для бумаг қағаз устауыш.

ДЕРЖАТЬ несов. кого-что 1. устау, туть; устап тұру, алып тұру; ~ за руку қолынан устау; ~ книгу в руках кітапты қолда ұстап тұру; 2. в разн. знач. сақлау; плотина держит воду плотина сууды сақлап тұрады; ~ под арестом қамауда сақлау; ~ под замком 1) қулыплауы сақлау; 2) перен. сақлау; ~ продукты в холодном месте азық-ауқаттарды салқын жерде сақлау; ~ деньги в сейфке ақшаны аманат кассасында сақлау; ~ квартирнатов квартирантлар сақлау; ~ корбун сыйыр сақлау; ◇ ~ путь жол жүріу, жолға шығу, сапар ету; ~ ухо востро сақ болу, абайлы болу; ~ оборону воен. қорғаныу; ~ кого-л. в руках бирейди өз қолында ұстап тұру; ~ в своей власти өз бийлигинде сақлау; ~ в повиновении айтқанына көндіріу; ~ парі бәсекилесу; ~ экзамен экзамен тапсыру, имтихан тапсыру; ~ язык за зубами аузына бек болу, тистен шығармау; ~ себя өзін тута билиу; не уме́ть ~ себя өзін тута билмеу; ~ курс на север бағыты арқаға қарай алыу; ~ речь сөз сөйлеу, сөзге шығу; ~ в памяти ядта сақлау, ядта тутьу, ұмытпау; ~ чью-л. сторону бирейдиң тәрәпин тутьу; ~ что-л. в тайне купыя сақлау, жасырын сақлау; ~ (свое) слово сөзінде тұру, бийкарга айытпау; держі вора! урыны тут!, урыны ұсла!

ДЕРЖАТЬСЯ несов. 1. за кого-что ұстаып тұру, тутьысп тұру, жабысыу, асылып тұру; ~тсья за руку қолынан ұстаысу; ребёнок держится за мать бала анасына асылып тұрады; 2. на чём и без доп. (быть укрепленным) тұру, илинип тұру; пуговица держится на одной нитке илгек

бир сабақта ғана илинип тұр; қрышка не держится қақпақ турмайды; 3. перен. (вести себя) өзін тута билиу; ~тсья скрбно киши пейил болу; ~тсья уверенно өзін исенимлі тутьу; 4. (не сдаваться, сопротивляться) шыдау, шыдам беру, қарсыласыу; ~тсья до прибытия подкрепления жәрдем келгенше қарсыласып тұру; 5. (сохраняться) сақланыу, тұру, қалу; привычки мөгут ~тсья долго өдет ұзақ уақыт сақланыу мүмкин; 6. разг. (держиваться) шыдау, көниу, сақланыу; она долго ~лась, но наконец расплакалась ол ұзақ уақытқа дейін шыдады, бирак ең ақырында жылап жиберди; 7. за что, перен. (дорожит) жабысып алыу, алдына тутьу; 8. чего, за кем-чем (придерживаться) жүриу, шықпау; тұру, қалу; ~тсья правой стороны оң жақтан жүриу; ~тсья в стороне 1) шетлену, шетке шығу; 2) перен. қатнаспау, сыртта қалу; ~тсья определённого мнения анық бир пикирде тұру, бир пикирден қайтпау; ~тсья намеченной цели қойылған мақсеттен шықпау; ◇ едва ~тсья на ногах аяғында зорға тұру; ~тсья в воздухе ав. қауада ұшып жүриу; ~тсья на воде суудың үстінде жүзип тұру; ~тсья прямо бағдарды тууры тутьу; ~тсья вместе бирге болу.

ДЕРЗАНИЕ с. талпыну, умтылу.

ДЕРЗАТЬ несов. талпыну, умтылу. **ДЕРЗИТЬ** несов. разг. әдепсіз сөз айту, турпайы сөз айту, өрескилік ету.

ДЕРЗКИЙ прил. 1. (грубый, наглый) әдепсіз, бийдеп, турпайы, өрески; ~ ответ турпайы жауап; 2. (смелый) батырлық, мәртлик, таймас; ~ поступок мәртлик ис.

ДЕРЗКО нареч. 1. (грубо, нагло) әдепсіз түрде, турпайы түрде; отвечать ~ әдепсіз түрде жуап беру; 2. (смело) батырлық пенен, мәртлик пенен, таймай.

ДЕРЗОВЕНИЕ с. поэт. умтылушылық, тайсалмаушылық, ғайрат көрсетушылық.

ДЕРЗОВЕННЫЙ прил. поэт. батыр, мәрт, бағыл.

ДЕРЗУТЬ сов. см. дерзать.

ДЕРЗОСТ||Ь ж. әдепсізлік, турпайылық, өрескилік; говорить ~и әдепсіз сөз айту.

ДЕРИВАЦИЯ ж. 1. воен. деривация (түтеси қырлы жарақтың оғының атқан бағытынан бурылып кетиу); 2. (отвод воды) деривация, бурыс (дәрьяның тийкаргы жолынан суудың бурылып ағыуы).

ДЕРМАТИН м. дерматин (жасалма тельти).

ДЕРМАТИНОВЫЙ прил. дерматин...; дерматиннен исленген.

ДЕРМАТОЛОГ м. дерматолог (тери кеселлери бойынша врач).

ДЕРМАТОЛОГИЯ ж. дерматология (медицинаның бир бөлими).

ДЕРН м. ажырық, шым.

ДЕРНОВЫЙ прил. ажырықлы, шымлы; ~ая земля с.-х. шымлы топырақ, ажырықлы жер.

ДЕРНУ||ТЬ сов. и однокр. кого-что тартып жиберу, жулқып жиберу, силкип жибе-

рш; ◇ ~ло меня, ~ла меня нелёгкая мени
кыз айдады, пеге гапа бардым.

деру́, дерёшь и т. д. наст. вр. от
драть.

дерусь, дерёшься и т. д. наст. вр. от
драться.

ДЕРЮГА жс. кенеп гезлеме.

ДЕСАНТ м. воен. 1. (высадка войск)
десант (душпанның территориясына аскер
түсириү); высадить ~ десант түсириү;
2. (войска) аскер, десант (душпанның
территориясына түсирилген аскерлер);
воздушный ~ хауа десанты; морской ~
теңиз десанты.

ДЕСАНТНИК м. десантшы.

ДЕСАНТНЫЙ прил. воен. десант..., де-
сантлык; ~ая операция десант операциясы,
десант түсириү хәрекеті.

ДЕСЕРТ м. десерт (түски аўқаттың
соңунан берилетүгүн мазалы затлар).

ДЕСЕРТНЫЙ прил. десерт..., десертли;
~ая ложка десерт қасық (орташа темир
қасық); ~ое вино десерт виносы (мазалы
шарап).

ДЕСКАТЬ вводн. сл. разг. *мыш, *миш,
*мыс, *мис гой, деседи, айтысады; ты, ~,
сам виноват сен өзин айыпты деседи.

ДЕСНА жс. тис ети, тистиң ети.

ДЕСПОТ м. 1. деспот (әйемги шығыстың
құл ийелішшилик монархияларында шексиз
үстемлик елпетугын жоқарғы ҳәким); 2. пер-
ен. (самодур, тиран) залым, зулым,
жауыз.

ДЕСПОТИЗМ м. деспотизм, шексиз ху-
килик.

ДЕСПОТИЧЕСКИЙ прил. 1. деспотлык;
~ий образ правления басқарыудың деспот-
лык усылы; 2. перен. залым, зулым, залым-
лык, зулымлык; ~ая натура залым адам,
зулым минезли адам.

ДЕСПОТИЧНЫЙ прил. см. деспотиче-
ский 2.

ДЕСПОТИЯ жс. деспотия (шексиз ҳәким-
шиликтиң басқарыу формасы).

ДЕСЯТИ= қоспа сөзлердиң төмендеги мә-
нилдерди билдиретүгын биринши бөлеги:
1) бирдей он белгини, бирдей он затты,
мыс.: десятигранный он қырлы; 2) он бө-
лектен, он бірликтен құралғанын, мыс.:
десятиградусный он градуслы; десятимет-
ровый он метрлик.

ДЕСЯТИДНЕВКА жс. он күнлик.

ДЕСЯТИДНЕВНЫЙ прил. он күнлик;
~ срок он күнлик мәулет.

ДЕСЯТИКЛАССНИК м. оныншы класс
оқыўшысы (ер бала).

ДЕСЯТИКЛАССНИЦА женск. от десяти-
классник.

ДЕСЯТИКОПЕЧНЫЙ прил. он тий-
инлык; ~ая монета он тийинлык усақ
ақша.

ДЕСЯТИКРАТНЫЙ прил. он есе; в ~ом
размере он есе артығы менен.

ДЕСЯТИЛЕТИЕ с. 1. (срок) он жыл, он
жыллык; прошло целое ~ толык он жыл
өтті; 2. (годовщина) он жыллык, он жыл-
ға толыкы.

ДЕСЯТИЛЕТКА жс. (школа) он жыллык
мектеп.

ДЕСЯТИЛЕТНИЙ прил. 1. (о сроке)
он жыл дауамындағы, он жыл дауам еткен;
~ее отсутствие он жыл дауамында болмау-
шылык; 2. (о возрасте) он жасар, онға
шыққан; ~ий мальчик он жасар бала.

ДЕСЯТИМЕСЯЧНЫЙ прил. он айлык.

ДЕСЯТИНА жс. уст. десятина (жер май-
данының 1,09 гектарына барабар бұрын-
ғы рус өлшеу бирлиги).

ДЕСЯТИРУБЛЕВЫЙ прил. он сомлык,
бир шырұанлык.

ДЕСЯТИУГОЛЬНИК м. мат. он мүйеш-
лик.

ДЕСЯТИЧНЫЙ прил. онлык; ~ая дробь
мат. онлык бөлшек; ~ая система мер
и весов өлшеулердиң хәм терезилердиң
онлык системасы.

ДЕСЯТКА жс. 1. (цифра) онлык; 2. разг.
(денежный знак) онлык, он манатлык,
бир шырұанлык; 3. мор. (шлюпка) он
адамлык қайық; 4. карт. он қал; ~ червёй
түйеиң он қалы.

ДЕСЯТНИК м. десятник, он басы.

ДЕСЯТЮК м. 1. (единица счёта) он; ~ок
тетрадей он дана дәптер; 2. мн. десятки
онлар; ~ки, сотни, тысячи... онлар, жүз-
лер, мыңлар...; 3. мн. десятки (о множест-
ве) онлаған; болота тнәулис на ~ки
километров батпақлык онлаған километрге
шекем созылды; ◇ он не рббого ~ка ол
қорқақтардан емес; емү пошёл шестой ~ок
ол еллиден өтип кетти.

ДЕСЯТЫЙ числ. оныншы; ~ая стра-
ница оныншы бет; ~ое февраля оныншы
февраль; одна ~ая оннан бири; ◇ с пятого
на ~ое бас-аяқсыз, ретсиз, әртүтипсиз; это
дело ~ое әхмийетли емес, әхмийети жоқ.

ДЕСЯТЬ числ. он.

ДЕСЯТЬЮ нареч. он-да, он жердеги;
~ дёсать — сто он жердеги он — жүз.

ДЕТАЛИЗАЦИЯ жс. майдалап анықлау-
шылык, таллап тексеріушилик.

ДЕТАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. что
майдалап анықлау, таллап тексеріу.

ДЕТАЛЬ жс. 1. тех. бөлек, бөлекше,
деталь; ~ь машины машинаның бөлекше-
си; 2. (подробность) майда-шүйде; вда-
ваться в ~и майда-шүйдесине дейин анық-
лау.

ДЕТАЛЬНО нареч. майда-шүйдесине
дейин қалдырмай, толык түрде.

ДЕТАЛЬНЫЙ прил. майда-шүйдесине
дейин қалдырмай, толык; ~ анализ толык
анализ.

ДЕТВОРА жс. собир. разг. бала-шаға,
бала-шағалар.

ДЕТДОМ м. (детский дом) детдом (бала-
лар үйи).

ДЕТЕКТИВ м. детектив (1. капиталистлик
еллеринде полицияның агенті; 2. тың-
шылардың ис хәрекеті жазылған шығар-
ма).

ДЕТЕКТИВНЫЙ прил. детектив, детек-
тивлик (тыңшылар, аңлышылар туўралы
жазылған); ~ роман детективлик роман.

ДЕТЕКТОР м. радио детектор (жоқарғы
частотадағы толқынларын төменги ча-
стотадағы толқынларға айландырыушы
әсбан).

ДЕТЕКТОРНЫЙ прил. радио детектор..., детекторлы; ~ **приёмник** детекторлы приёмник.

ДЕТЕНЬШ м. хайуан баласы.

ДЕТЕРМИНИЗМ м. филос. детерминизм (себепли шарттерди ҳам барлық кубылыстарды илимий түсинүү).

ДЕТЕРМИНИСТ м. детерминист (детерминизмнің тәрөпдары).

ДЕТЕРМИНИСТСКИЙ прил. филос. детерминистлик.

ДЕТИ мн. (ед. дитя с. и ребёнок м.) балалар, бала-шаға, бала-шағалар.

ДЕТИНА м. разг. турбатлы, тулғалы жигит.

ДЕТИЩЕ с. 1. уст. бала, перзент; 2. перен. (создание) өз мийнети менен дөрөлген зат, мийнеттиң нәтийжеси; **любимое** ~ өз мийнетиниң сүйикли дөрөндиси.

ДЕТКА ж. ласк. балам, қызым.

ДЕТОНАТОР м. тех. детонатор (бир затты жарғанда қолланылатуғын жам).

ДЕТОНАЦИЯ ж. тех. детонация (бир жарылығи заттың екінши заттың жарылығиының тасиренен ямаса соқлығысыўынан жарылығи).

ДЕТОНИРОВАТЬ I несов. тех. детонацияның тәсири менен жарылыў.

ДЕТОНИРОВАТЬ II несов. муз. наману бурмалаў, дурыс шертпеў.

ДЕТОРОЖДЕНИЕ с. бала туўуў, көз жаруў.

ДЕТОУБИЙЦА м. и ж. бала өлтириўши.

ДЕТСКАЯ ж. балалар бөлмеси.

ДЕТСКИЙ прил. 1. бала..., балалар..., балалардың; ~ий дом балалар үйи; ~ий сад балалар бақшасы; 2. перен. бала сыяқлы, бала тәризли; ~ий пөчерк баланың қол жазбасы, сайыс; ~ие рассуждения сайыз ой, сайыз пикир; ♦ ~ое место анат. бала жатар, жатарлық.

ДЕТСТВО || с. балалық, балашылық; **счастливое** ~ о бахытлы балалық; в **раннем** ~е ерте балалық уақтында; ♦ **в** **власть** в ~о бала сыяқлы болуў.

ДЕТЬ сов. разг. 1. что (засунуть, положить) қойуў; куда ты дея кийгу? сен китапты қайда қойдың? 2. что (употребить, истратить) жумсау; он не знает, куда ~ свой дёньги ол өзиниң ақшасын қайда жумсауын билмейди; 3. кого-что (поместить) орналастыруў, жайластыруў; куда ~ столько народу? усыныша адамды қай жерге жайластыруўға болады?; ♦ ~ некуда жүдө көп, огада көп.

ДЕТЬСЯ сов. разг. 1. (исчезнуть) кетиў, жоқ болуў; куда он дёлся? ол қайда кетти? 2. орналасуў, жайғасуў, баруў; куда он теперь дёнется? ол енди қай жерге барды?; ♦ он не знал, куда ~ от стыда ол уялғанынан қайда тығыларын билмеди.

ДЕ-ФАКТО нареч. де-факто, хақыйқатында, ис жүзинде, дурысында.

ДЕФЕКТ м. дефект, кемшилик, жетіспеслик.

ДЕФЕКТИВНЫЙ прил. мәңгүр, мәжгүр, меңреў; ~ ребёнок меңреў бала.

ДЕФЕКТНЫЙ прил. дефектли, кемшикликли.

ДЕФИЛЕ с. нескл. воен. дефиле, қыспақ сай, тар өткел, қыспақ жер.

ДЕФИЛИРОВАТЬ несов. салтанатлы түрде жүрип өтнүү, саулат қурып өтнүү.

ДЕФИС м. дефис, сызықпа, өткерме.

ДЕФИЦИТ м. 1. эк. дефицит (киристен шығыстың көп болуўы); 2. (нехватка) жетпеслик, жетіспешилик.

ДЕФИЦИТНОСТЬ ж. 1. эк. дефицитлилик; 2. кемлик; жетіспешилик.

ДЕФИЦИТНЫЙ прил. 1. эк. (убыточный) дефицитли, зыянлы, пайдасыз; 2. дефицитли, кем, жеткиликсиз; ~ товар жеткиликсиз товар.

ДЕФЛЯЦИЯ ж. эк. дефляция (қунын көтериў ушын қағаз ақшалардың санын азайтуў).

ДЕФОРМАЦИЯ ж. деформация (заттың көлеминиң ҳам формасының өзгериўи).

ДЕФОРМИРОВАТЬ сов. и несов. что деформациялау, өзгertiў (көлемин, формасын).

ДЕФОРМИРОВАТЬСЯ сов. и несов. деформациялануў.

ДЕХКАНИ м. дийхан.

ДЕХКАНКА женск. от дехканин.

ДЕХКАНСКИЙ прил. дийхан..., дийханның.

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ ж. децентрализация (орайлық органлардың геилара ұа-зыыпаларын жергиликли органларға тапсырыў системасы).

ДЕЦЕНТРАЛИЗОВАТЬ сов. и несов. что децентрализациялау, децентрализация өткериў.

ДЕЦИ қоспа сөзлердиң оннан бир бөлеги деген мәни билдиретугын бөлеги, мыс. дециметр дециметр.

ДЕЦИГРАММ м. дециграмм (граммның оннан бир бөлеги).

ДЕЦИЛИТР м. децилитр (литрдиң оннан бир бөлеги).

ДЕЦИМЕТР м. дециметр (метрдиң оннан бир бөлеги).

ДЕШЕВЕТЬ несов. арзанлау, бахасы қайтуў.

ДЕШЕВИЗНА ж. арзаншылық, арзанлық, мут.

ДЕШЕВКА || А ж. разг. 1. арзан, тегин; купить по ~е арзан сатып алыу; 2. перен. (безвкусица) арзан алғысыз, ешейинге алғысыз.

ДЕШЕВО нареч. 1. арзан, мут; ~ заплатить арзан баха төлеу; ~ стоить 1) арзан турады; 2) перен. әхмийети жоқ, дузы жоқ; его слова ~ стоят оның сөзиниң дузы жоқ; 2. перен. (легко) аңсат, оңай, жеңил; ~ отделяться аңсат қутылыу.

ДЕШЕВЫЙ прил. 1. арзан; ~ая ткань арзан гезлеме; 2. перен. аңсат, оңай, жеңил; ~ый успел жеңил табыс; ~ое остроумие жеңил шешенлик.

ДЕШИФРИРОВАТЬ сов. и несов. что шифрды оқуў.

ДЕШИФРОВКА ж. шифрды оқуў.

ДЕ-ЮРЕ нареч. де-юре, закон бойынша, заң бойынша.

ДЕЯТЕЛЬ м. ғайраткер, искер; **государственный** ~ мәмлекет ғайраткері;

общественный ~ жәмийетлик искер; заслуженный ~ наука илимге мийнети сиңген ғайраткер.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ *ж.* 1. ис, хызмет, ҳарекет; общественная ~ ы жәмийетлик хызмет; революционная ~ ы революциялық хызмет; научная ~ ы илимий хызмет; поле ~ и ҳарекет майданы; 2. (каких-л. органов) ҳарекет; ~ ы сердца жүректің ҳарекети.

ДЕЯТЕЛЬНЫЙ *прил.* искер, ҳарекетшил, жигерли, ғайратлы; ~ ый человек искер адам; принимать ~ ое участие в чём-либо жигерли түрде қатнасуу.

ДЖАЗ *м. муз.* джаз (эстрадалық оркестр ҳам соған арналған музыка).

ДЖАЗОВЫЙ *прил.* джаз...; ~ ая музыка джаз музыкасы, джаз сазы.

ДЖЕМ *м.* джем, мурабба.

ДЖЕМПЕР *м.* джемпер.

ДЖИГИТ *м.* жигит.

ДЖИГИТОВАТЬ *несов.* шабандозлық пенен шугылланыу, ат үстінде ойын көрсетну.

ДЖИГИТОВКА *ж.* шабандозлық, ат үстінде ойын көрсетушілик.

ДЖИУ-ДЖИТСУ *с. нескл. спорт.* жиу-житсу (япон сурести).

ДЖОУЛЬ *м. физ.* джоуль (энергияның өлшеу бирлиги).

ДЖУГАРА *ж.* жүөери.

ДЖУНГЛИ *только мн.* джунгли, қалың тоғай, қалың тоғайлық, дут тоғай (тропиклик елдерде).

ДЖУТ *м.* кендир.

ДЖУТОВЫЙ *прил.* кендир...; кендирден исленген.

ДЗОТ *м.* (дерево-земляная огневая точка) воен. дзот (жерди қазып үстине ағашлар салынған атыу орны).

ДИАБЕТ *м. мед.* диабет (қант кесели).

ДИАГНОЗ *м.* диагноз (кесел адамды тексерип айырыуын билиу); ставить ~ диагноз қойуу.

ДИАГНОСТ *м.* диагност, диагношшы (диагноз қойушы врач).

ДИАГНОСТИКА *ж.* диагностика (кеселдерди айырыу ҳам оларды емлеу усылы ҳаққындағы илим).

ДИАГОНАЛЕВЫЙ *прил.* текст. диагональ...; диагональдан исленген.

ДИАГОНАЛЬ *ж.* 1. мат. диагональ (сызық); 2. текст. диагональ (қыйық жолы езгелем); < по ~ и қыялап.

ДИАГОНАЛЬНЫЙ *прил.* қыйық; в ~ ом направлени мат. қыйық бағдарда.

ДИАГРАММА *ж.* диаграмма.

ДИАДЕМА *ж.* диадема (хаяллардың таж формасына уқсаған қымбат бахалы әшекей).

ДИАКРИТИЧЕСКИЙ *прил.*: ~ знак лингв. диакритикалық белги.

ДИАЛЕКТ *м. лингв.* диалект; местный ~ жергиликли диалект.

ДИАЛЕКТАЛЬНЫЙ *прил. лингв.* диалектлік.

ДИАЛЕКТИЗМ *м. лингв.* диалектизм (белгилі бір тилдің сөйлеудеги я айтылуындағы өзгешелиги).

ДИАЛЕКТИК *м.* диалектик (диалектикалық философияның тәрелдары).

ДИАЛЕКТИКА *ж.* филос. диалектика; ~ природы табиғаттың диалектикасы.

ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ I *прил.* филос. диалектикалық; ~ метод диалектикалық метод; ~ материализм диалектикалық материализм.

ДИАЛЕКТИЧЕСКИЙ II *прил. уст. см.* диалектний.

ДИАЛЕКТНЫЙ *прил. лингв.* диалектлік; ~ е особенности речи сөйлеудің диалектлік өзгешеликтері.

ДИАЛЕКТОЛОГ *м.* диалектолог (диалектология бойынша қаниге).

ДИАЛЕКТОЛОГИЧЕСКИЙ *прил. лингв.* диалектологиялық; ~ атлас диалектологиялық атлас.

ДИАЛЕКТОЛОГИЯ *ж. лингв.* диалектология (тил билимінің жергиликли өзгешеликтерин изертлейтуғын бір бөлімі).

ДИАЛОГ *м.* диалог, әңгімелесіу (еки я бир неше адамның өз ара сөйлесіуі); вести ~ әңгімелесіу.

ДИАЛОГИЧЕСКИЙ *прил.* диалог..., диалоглық.

ДИАМАГНИТНЫЙ *прил. физ.* диамагнит, диамагнитли (магнит полюстарын келтирмейтуғын).

ДИАМАТ *м.* (диалектический материализм) диамат (диалектикалық материализм).

ДИАМЕТР *м. мат.* диаметр; ~ окружности дегерегинің диаметри; иметь в ~ е десять сантиметров диаметридің он сантиметр болууы.

ДИАМЕТРАЛЬНО: ~ противоположный пүткиллей қарама-қарсы; ~ противоположные взгляды пүткиллей қарама-қарсы көз қараслар.

ДИАМЕТРАЛЬНЫЙ *прил.* 1. мат. диаметрлі; 2. перен. пүткиллей; ~ ая противоположность пүткиллей қарама-қарсылық.

ДИАПАЗОН *м.* 1. диапазон; ~ радиоволн радиотолқынларының диапазоны; 2. перен. өріс, көлем, мөлшер; ~ знаний билим көлемі.

ДИАПОЗИТИВ *м.* фото диапозитив (проекцион фонары ушын плёнкаға я айнаға түсірілген сүрет).

ДИАТЕРМИЯ *ж. мед.* диатермия (электр тогы менен денени қыздырып емлеу усылы).

ДИАТОНИЧЕСКИЙ *прил. муз.* диатониялық; ~ ая гамма диатониялық гамма (бир неше пүтин ҳам ярым тонлардан ибарат болған дауыслар).

ДИАФРАГМА *ж.* диафрагма (1. анат. көкірек пенен қарынның арасындағы бауыр ет; 2. физ. оптикалық құралдардың объективінде сәйле өткеріуі ушын орнатылған пластинка).

ДИВАН I *м.* (мебель) диван.

ДИВАН II *м.* диван (1. ист. ески Турцияда: турк сұлтанының үззірлер кеңесі; 2. лит. шығыс әдебиатында лирикалық шығармалар жыйнағы).

ДИВЕРСАНТ *м.* диверсант.

ДИВЕРСИОННЫЙ прил. диверсиялык; ~ акт диверсиялык хәрекет.

ДИВЕРСИЯ жс. диверсия (душпанлык, хәрекеттин, бир түри).

ДИВЕРТИМЕНТ м. дивертисмент (неиззи спектакльге қосымша ретинде түрли эстрада номерлеринен құралған театр ойыны).

ДИВИДЕНД м. эк. дивиденд (капиталистлик еллерде: пайшылардың ақшасына қарай бөлінетугын пайда).

ДИВИЗИОН м. дивизион (1. воен. артиллерияда атлы әскерлерде ҳам т. б. әскерий бөлімшелер; 2. мор. бир неше корабльлердің бириктеси).

ДИВИЗИОННЫЙ прил. воен. дивизион..., дивизионлық; ~ командір дивизионлық командир.

ДИВИЗИЯ жс. воен. дивизия; бронетанковая ~ бронетанкты дивизия; стрелковая ~ атқышлар дивизиясы; пехотная ~ пияда әскер дивизиясы.

ДИВИТЬСЯ несов. кому-чему, разг. таң қалыу, таңданыу, хайран болыу.

ДИВНО нареч. гөззал, әжайып, жүде сулыу.

ДИВНЫЙ прил. гөззал, әжайып, жүде сулыу; ~ гөблос әжайып дауыс, жағымлы хайаз.

ДИВНО с. разг. тамаша, хайран қалдырарлық, таң қалдырарлық, әжайып; что за ~! бул қандай әжайып зат!; ♦ на ~о жүде жақсы; сделано на ~о! жүде жақсы исленген!; ~у даваться таң қалыу, хайран болыу.

ДИДАКТИКА жс. 1. (отдел педагогики) дидактика (оқытыудың мазмуны, ұсылы ҳам формасы туйралы айтатуғын педагогиканың бир бөлімі); 2. (поучительность, наставительность) нәсияхатлық, ұсиятлық.

ДИДАКТИЧЕСКИЙ прил. 1. дидактикалық; ~е принцип дидактикалық принциптер; 2. (поучительный, наставительный) нәсияхатлық, ұсиятлық; ~й тон нәсияхатлық дауыс.

ДИЕЗ м. муз. диез (дауысты ярым тон көтеріу белгиси).

ДИЕТА жс. диета, аұқатланыу тәртиби; молочная ~а сүт диетасы, сүт пенен аұқатланыу; соблюдать ~у диетаны сақлау; быть на ~е диета болыу.

ДИЕТИЧЕСКИЙ прил. диеталық, диеталы; ~ое питание диеталы аұқат.

ДИЗЕЛЬ м. дизель (суйық жанар май менен ислейтуғын двигатель).

ДИЗЕЛЬНЫЙ прил. дизель..., дизелли.

ДИЗЕНТЕРИЙНЫЙ прил. мед. дизентериялы, дизентериялық.

ДИЗЕНТЕРИЯ жс. мед. дизентерия (жуқпалы иш айрыу).

ДИКАРКА женск. от дикарь.

ДИКАРЬ м. 1. жабайы адам; 2. перен. (застенчивый человек) уялшақ, тартыншақ, жатырқауыш.

ДИККИЙ прил. 1. (о животных) жабайы, үйретілмеген, асау; ~ая лошадь жабайы ат; ~не звери жабайы хайуандар, жабайы аңлар; 2. (о растениях) жабайы, қодирең;

~ий виноград қодирен жүзим; ~ая яблоня қодирең өскен алма ағаш; жабайы алма ағашы; 3. перен. (нелюдимый) уялшақ, тартыншақ, жатырқауыш; ~ий ребёнок жатырқауыш бала; 4. перен. (грубый, необузданный) жабайы, тәртипсиз, жарамсыз, унамсыз; ~ие нравы жарамсыз қылықтар; 5. перен. (странный, нелепый) жөнсиз, өреси, ерси; ~ая выходка жөнсиз қылық; ~ая мысль ерси пикир; 6. (пустынный, глухой) шөлстан, адам бармаған, қуу дала; ~ие горы адам бармаған таулар; ♦ ~ое мясо жараның дөгерегиндеги өли ет.

ДИКО нареч. 1. жабайы; ~ расті жабайыдай болып өсиу; 2. (испуганно) қорқынышлы, қорқынышлы түрде; ~ озираться по сторонам дөгерегине қорқынышлы түрде қарау.

ДИКОБРАЗ м. дикобраз (пикенек басқан сүт емизуіши хайуан).

ДИКОВИНА жс. разг. таң қаларлық нәрсе, хайран қалдыратугын тамаша; что за ~! бул қандай таң қаларлық нәрсе!

ДИКОВИНКА жс. см. диковина; в ~у разг. таң қаларлық, хайран қаларлық тамаша; это ему не в ~у бул оның ушын таң қаларлық нәрсе емес.

ДИКОВИНЫЙ прил. разг. таң қаларлық, хайран қаларлық тамаша, әжайып.

ДИКОРАСТУЩИЙ прил. қодирең өсетугын, жабайы өсетугын; ~ виноград жабайы жүзим.

ДИКОСТЬ жс. 1. жабайылық (животных); қодиреңдік (растительности); адам аяғын баспағандық, елсизлік (местности); 2. перен. (неمودистость) уялшақлық, жатырқаушылық; 3. перен. разг. (вздор) ақылсызлық, ақмақлық, ойсызлық, турпайылық; это совершенная ~ бул нағыз турпайылық.

ДИКАНТ м. диктант; писать ~ диктант жазыу.

ДИКАТА м. диктат, буйрық, мәтибийлик, буйырыу; политика ~а мәтибийлик сиясаты.

ДИКАТАТОР м. 1. диктатор, үстем, хәмир; 2. перен. мәтибий.

ДИКАТОРСКИЙ прил. 1. диктаторлық, үстемлик, хәкимшилик, хәмирлик; ~ая власть диктаторлық хукімет; 2. перен. (властный) мәтибийли; ~ий тон мәтибийли дауыс.

ДИКАТОРСТВО с. 1. (пребывание диктатора у власти) диктаторшылық, үстемлик, хәкимшилик, хәмирлик; 2. перен. мәтибийлик.

ДИКАТУРА жс. диктатура (кушке сүйенген хеш нәрсе менен шекленбеген хукімет); ~ пролетариата пролетариат диктатурасы.

ДИКОВАТЬ несов. что 1. айтып жаздырыу; 2. перен. (предписывать) мәжбүрлеу, зорлап көндіруу, ериксиз қабыллатуу, буйырыу, айтқанын ислегу; ~ свои условия өзінің тилегин орынлатуға мәжбүрлеу.

ДИКОВКА жс. диктовка, айтып жаздырыу; писать под ~у айтқанын жазыу;

◇ *дёлать что-л. под чью-л. ~у бирейдің буйрығы бойынша ислеу.*

ДИКТОР м. диктор (микрофон алдында радио хабарларын оқышы адам).

ДИКТОФОН м. диктофон (айтылған сөзди жазып алатуғын хәм қайтарып сөйлететуғын аппарат).

ДИКЦИЯ жс. дикция (сөзлердің анық айтылыы).

ДИЛЕММА жс. дилемма (1. бир-бирине қарама-қарсы екі тусиниктиң, ишинен бирейін алыу; 2. бир-бирине қарсы екі пикирдің бирейін таңлап алыудың қыйынлығы).

ДИЛЕТАНТ м. дилетант (илимнің я исуқустовның тарауы менен үстиртин таныс адам).

ДИЛЕТАНТСКИЙ прил. дилетант..., дилетантлық, үстиртин, шала.

ДИЛЕТАНТСТВО с. дилетантлық, үстиртинлік, шалалық.

ДИЛИЖАНС м. уст. дилижанс (аплар жесилетуғын көп орынды карета).

ДИНА жс. физ. дина (механикада күшти өлшеу бирлиги).

ДИНАМИЗМ м. динамизм, хәрекет.

ДИНАМИК м. радио динамик.

ДИНАМИКА жс. 1. физ. (отдел механики) динамика (механиканың бөлими); 2. (ход развтия) динамика, өсиу жолы, раўажлану жолы; ~а исторических событий тарийхий уақыялардың динамикасы; 3. перен. хәрекет; отсутствие ~и в романе романда хәрекеттиң болмауы.

ДИНАМИТ м. динамит (күшли жарылғыш зат); взрывать ~ом динамит пенен жару.

ДИНАМИТНЫЙ прил. динамит..., динамитли.

ДИНАМИЧЕСКИЙ прил. 1. физ. динамикалық, қозғалыссы, хәрекетли; ~ое развитие динамикалық өсиу; 2. (боевой действие) көп хәрекетли.

ДИНАМИЧНОСТЬ жс. динамикалық, хәрекетлилик.

ДИНАМИЧНЫЙ прил. см. динамический 2.

ДИНАМО с. нескл. см. динамо-машина.

ДИНАМО-МАШИНА жс. динамо-машина (электр тоғын ислеп шығаруға хызмет ететуғын машина).

ДИНАМОМЕТР м. тех. динамометр (механикалық күшти өлшеуітуғын аспап).

ДИНАР м. динар (Иракта хәм Югославияда пул бирлиги).

ДИНАСТИЧЕСКИЙ прил. династиялық, туқым, үрим-путақлық.

ДИНАСТИЯ жс. династия, үрим-путақ (хаслы бир туқымнан болып бир-бириниң изинен патшалардың журт сорауы).

ДИНОЗАВР м. палеонт. динозавр (хәзир өлип жоқ болып кеткен жер бауырлаушы үлкен хайуан).

ДИНЬ-ДИНЬ-ДИНЬ межд. зың-зың, жың-жың.

ДИОПТРИЯ жс. диоптрия (оптика айналарының бурылышы күшин өлшеу бирлиги).

ДИПКУРЬЕР м. (дипломатический курьер) дипкурьер (дипломатиялық курьер).

ДИПЛОМ м. 1. диплом; получить ~ с отличием айрықшалық диплом алыу; 2. (работа) дипломлық жұмыс; 3. диплом; ~ сельскохозяйственной выставки ауыл хожалық кергизбесиниң дипломы.

ДИПЛОМАНТ м. см. дипломник.

ДИПЛОМАТ м. 1. дипломат; 2. перен. дипломат, қайым, иске шебер.

ДИПЛОМАТИЧЕСКИ нареч. см. дипломатично.

ДИПЛОМАТИЧЕСКИЙ прил. 1. дипломатиялық; ~ие отношения дипломатиялық қатнасықлар; ~ий корпус дипломатиялық корпус; ~ая нота дипломатиялық нота; 2. перен. см. дипломатичный.

ДИПЛОМАТИЧНО нареч. дипломатша, орынлы түрде, шеберлик пенен, ретин билип; действовать ~ дипломатша хәрекет ету.

ДИПЛОМАТИЧНЫЙ прил. ийкемлі, дипломатлы, орынлы шебер; ~ ответ шебер берилген жуап.

ДИПЛОМАТИЯ жс. 1. дипломатия (хүкіметтиң халық аралық сиясатты алып барыудағы хәрекеті); 2. перен. дипломатия, хийлекерлик; пускать в ход ~ю хийлекерликти қоллану; хийлекерлик ислеу.

ДИПЛОМИРОВАННЫЙ прил. дипломлы, дипломы бар; ~ инженер дипломлы инженер.

ДИПЛОМНИК м. дипломник, дипломшы.

ДИПЛОМНЫЙ прил. диплом..., дипломлық; ~ая работа диплом жұмысы, дипломлық жұмыс.

ДИРЕКТИВА жс. директива; ~ы съезда КПСС КПСС съездиниң директивалары.

ДИРЕКТИВНЫЙ прил. директивалық; ~е указания директивалық көрсетпелер; ~е органы директивалық органдар.

ДИРЕКТОР м. директор.

ДИРЕКТОРСКИЙ прил. директор..., директорлық.

ДИРЕКЦИЯ жс. дирекция.

ДИРИЖАБЛЬ м. дирижабль (хайда жеңил газ ямаса мотор арқалы ұшатуғын аппарат).

ДИРИЖЁР м. дирижёр (оркестрды басқарушы).

ДИРИЖЁРСКИЙ прил. дирижёр..., дирижёрлық; ~ая палочка дирижёр шыбығы.

ДИРИЖЕРОВАТЬ несов. чем и без доп. дирижёрлық ету; ~ оркестром оркестрге дирижёрлық ету.

ДИСГАРМОНИРОВАТЬ несов. 1. муз. гармонияны бузыу, сазласпау, үнлеспеу; 2. перен. келиспеу, жараспау.

ДИСГАРМОНИЯ жс. 1. муз. дисгармония, сазласпаушылық, үнлеспеушилик (гармонияның яғни сазласпаудың бузылыы, сестің бир-бирине қосылмауы); 2. перен. дисгармония, келиспеушилик, жараспаушылық.

ДИСК м. 1. диск; ~ пилы жарғының диски; ~ для метания спорт. ылақтыруу диски; 2. дөңгелек; ~ лунки ай дөңгелегі.

ДИСКАНТ м. муз. дискант (баланың жиқишке дауысы).

ДИСКАНТОВЫЙ прил. муз. дискант...; жиңишке дауыссыз; ~ая партия жиңишке дауысқа арналған партия.

ДИСКВАЛИФИКАЦИЯ жс. 1. (лишение или потеря квалификации) дисквалификациялау, квалификациядан айырыу, қәнигелигин бийкарлау; 2. спорт. дисквалификациялау (спорт жарыстарына қатнасыу хуқуқынан айырыу).

ДИСКВАЛИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что 1. (лишить квалификации) дисквалификациялау, қәнигелигин бийкарлау; 2. спорт. дисквалификациялау.

ДИСКВАЛИФИЦИРОВАТЬСЯ сов. и несов. дисквалификацияланыу, қәнигелигинен айырылыу.

ДИСКБОЛ м. спорт. дискбол, диск ылақтырыушы.

ДИСКОВЫЙ прил. диск сыяқлы, дөңгелек; ~ая пилә дөңгелек жарғы.

ДИСКРЕДИТАЦИЯ жс. абройын төгіу, маскара етіу.

ДИСКРЕДИТИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что бийаброй егіу, абройын төгіу, маскара етіу.

ДИСКРИМИНАЦИЯ жс. дискриминация (праволарын кемситиу, тең правосықтан айырыу); расовая ~ расалық дискриминация.

ДИСКРИМИНИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что дискриминациялау.

ДИСКУССИОННЫЙ прил. дискуссия, дискуссиялық, тартыссыз; в ~ом порядке дискуссия тәртібинде.

ДИСКУССИЯ жс. дискуссия, тартыс.

ДИСКУТИРОВАТЬ сов. и несов. что, о чём дискуссия етіу, тартысыу.

ДИСЛОКАЦИЯ жс. дислокация (1. воен. әскерлердің өз елинде орналасқан орны; 2. геол. жер қабығының қатламларының ауысыуы; 3. мед. сығанда сүйектің орнынан жылжыуы).

ДИСЛОЦИРОВАТЬ сов. и несов. что, воен. дислокациялау, орынластырыу.

ДИСЛОЦИРОВАТЬСЯ сов. и несов. 1. воен. дислокацияланыу, орналасуу; 2. геол. орнын өзгертіу.

ДИСПАНСЕР м. диспансер (емлеу хам айырыудың алдын алыу менен шұғылландығын мекеме); противотуберкулёзны ~ өкпе ауырыуының қарсы диспансери.

ДИСПАНСЕРИЗАЦИЯ жс. диспансеризация, диспансерлеу (ден саулықты сақлау бойынша диспансер арқалы әмелге асырылатуғын шаралар системасы).

ДИСПАНСЕРНЫЙ прил. диспансер..., диспансерлік.

ДИСПЕНСИЯ жс. мед. диспенсия (ас қазанның бұзылыуы).

ДИСПЕРСИЯ жс. физ. дисперсия, пытырау, шашылыу; ~ света жарықтың түрленіп шашылыуы.

ДИСПЕТЧЕР м. диспетчер.

ДИСПОЗИЦИЯ жс. воен. диспозиция (әскерлердің, флоттың урыс ушын жайғасыуы).

ДИСПРОПОРЦИЯ жс. диспропорция, сәйкесленбеу (бір заттың бөлеклеринің бір-бирине ылайық келмеуі).

ДИСПУТ м. 1. диспут, тартыс, айтыс; литературный ~ әдебий диспут; 2. уст. (публичная защита диссертации) диспут (көпшілік алдында диссертация жақлау).

ДИСПУТИРОВАТЬ сов. и несов. диспутқа қатнасыу, тартысыу, айтысыу.

ДИССЕРТАНТ м. диссертант (диссертация жақлауға таярланыушы адам).

ДИССЕРТАЦИЯ жс. диссертация (иллими дәрәжени алыу ушын жазылған мийнет); кандидатская ~ кандидаттық диссертация; защищать ~ю диссертация жақлау.

ДИССИМИЛЯЦИЯ жс. 1. лингв. диссимляция, үйлеспеушілік, сазласпаушылық; 2. биол. дәретке айлануы.

ДИССОНАНС м. 1. муз. диссонанс, сазласпау (музыкалық селердің үйлеспеуі); 2. перен. (разлад, несогласованность) үйлеспеушілік, келіспеушілік, түсінбеушілік.

ДИССОНИРОВАТЬ несов. муз. диссонансланыу, сазласпау, үйлеспеу.

ДИСТАНЦИОННЫЙ прил. дистанция..., дистанциялық.

ДИСТАНЦИЯ жс. 1. (расстояние) дистанция, аралық, узақлық; 2. ж.-д. (участок) дистанция; 3. спорт. дистанция, аралық; залпын на короткую ~ю жақын аралыққа жүзіу.

ДИСТИЛЛИРОВАНЫЙ 1. прич. от дистиллировать; 2. прил. дистилляцияланған, тазартылған; ~ая вода тазартылған суу.

ДИСТИЛЛИРОВАТЬ сов. и несов. что дистилляциялау, тазартуу; ~ воду сууды тазартуу.

ДИСТИЛЛЯЦИЯ жс. дистилляция, тазартуу.

ДИСЦИПЛИНА I жс. тәртіп; трудовая ~а мийнет тәртіби; соблюдать ~у тәртіпті сақлау; внутренняя ~а ишкі тәртіп.

ДИСЦИПЛИНА II жс. (отрасль науки) илим, пән, сабақ; техническая ~ы техникалық илимдер.

ДИСЦИПЛИНАРНЫЙ прил. тәртіп, тәртіпшілік; ~ое взыскание тәртіп жөнінде жаза; ~ый устав тәртіп уставы.

ДИСЦИПЛИНИРОВАННОСТЬ жс. тәртіпшілік.

ДИСЦИПЛИНИРОВАННЫЙ 1. прич. от дисциплинировать; 2. прил. тәртіпші.

ДИСЦИПЛИНИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что тәртіпке салыу, тәртіпке үйретуу.

ДИТЯ с. бала, жас бала, бөке.

ДИФИРАМБ м. дифирамб, төрніп мақтау қосық; ~ петь ~ы асыра мақтау.

ДИФТЕРИЙНЫЙ прил. мед. дифтерия..., дифтерияға қарсы, дифтериялық; ~ая прививка дифтерия кеселине қарсы шаншыу.

ДИФТЕРИТ м. разг. см. дифтерия.

ДИФТЕРИТНЫЙ прил. разг. см. дифтерийный.

ДИФТЕРИЯ жс. мед. дифтерия (қобинесе балаларда болады).

ДИФТОНГ м. лингв. дифтонг (еки дауыссыз сестің қатар келип бір буйын құрауы).

ДИФФАМЦИЯ ж. юр. диффамация (бирейди масқара ететугын мағлыўматларды басада жарыялау).

ДИФФЕРЕНЦИАЛ м. дифференциал (1. мат. гәрессиз өзгермели санның еркинше өсији; 2. тех. автомобильдиң, трактордың хәм т. б. дөңгелеклерине хәр түрли тезлик беретугын механизм).

ДИФФЕРЕНЦИАЛЫНҢЫЙ прил. 1. мат., тех. дифференциаллы, дифференциаллық; ~ое исчисление дифференциаллық есаплау; 2. эк. дифференциаллы, хәр түрли, хәр қыйлы; ~ый тариф дифференциаллы тариф.

ДИФФЕРЕНЦИАЦИЯ ж. дифференциация (бир нәрсени хәр түрли элементлерге бөлиў, ажыратыў).

ДИФФЕРЕНЦИРОВАНИЕ с. мат. дифференциациялау, дифференциациялану, бөлиу, дара-даралау, ажыратыу.

ДИФФЕРЕНЦИРОВАНҢЫЙ прил. дифференциациялы, бөлиу, дара-дара, ажырататуғын; ~ая оплата труда мийнетке дифференциациялы түрде төлеу.

ДИФФЕРЕНЦИРОВАТЬ сов. и несов. что 1. (разграничивать) дифференциаллау, бөлнү, дара-даралау, ажыратыу; 2. мат. дифференциаллау, дифференциалды табыу, есапала шығу.

ДИФФУЗИЯ ж. физ. диффузия (бир заттың атомларының екінши заттың атомларының арасына жайғасыўы); ~газов газлардың диффузиясы.

ДИФФУЗНЫЙ прил. физ. диффузияланған.

ДИЧАТЬ несов. жабайыланыу, жабайы болу.

ДИЧИТЬСЯ несов. кого-чего и без доп., разг. жатырқау, қашу; ~посторонних басқа адамларды жатырқау.

ДИЧОК м. 1. бот. жабайы, қодирен; 2. перен. разг. тартыншақ, уялшақ.

ДИЧЬ ж. 1. собир. жабайы қулар (дикие птицы); жабайы хайуанлар (дикие звери); 2. (мясо диких птиц и животных) аң ети; 3. разг. (глухое место) қула дүз; 4. разг. (ваздор, недепость) етирик, жалған, болмаған сөз; нести ~болмаған нәрсени айтыу.

ДЛИНА ж. в разн. знач. узынлық, бойы; ~ой в четыре метра узынлығы төрт метр; ~а волны радио толқынның узынлығы; мёры ~ы узынлық өлшеулері; во всю ~у узын бойына; ◇ растяну́ться во всю ~у разг. созылып жату.

ДЛИННО қоспа сөзлердің узын деген мәнисин билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: длинношерстный узын жүнли.

ДЛИННОНОГИЙ прил. узын аяқ, узын сыйрақ.

ДЛИННОНОСЫЙ прил. узын мурынлы, мурынлы.

ДЛИННОПЛОЫЙ прил. узын етекли. **ДЛИННЫЙ** прил. в разн. знач. узақ, узын; ~ое платье узын қийим; ~ый путь узақ жол; ~ый рассказ узын гүррин; ~ый день узақ күн; ◇ у него ~ый язык оның тили узын, оның аузында хеш нәрсе турмайды.

ДЛИТЕЛЬНОСТЬ жс. узақлық, узаққа созылушылық; ~рабочего дня мийнет күннің узақлығы.

ДЛИТЕЛЬНҢЫЙ прил. алыс, узақ, узақ ұақыт, узақ даўамда, көп ұақыт; ~ое отсүтстве узақ даўамда болмау.

ДЛҢИТЬСЯ несов. созылуу, даўам етиу; сеанс ~лся полтора часа сеанс бир ярым саат даўам етти.

ДЛЯ предлог с род. п. 1. (в пользу, ради) ушын; всё ~ победы бәри жеңис ушын; я это делаю только ~ вас мен буны тек сизнің ушын ғана ислеимен; 2. (при обозначении цели) ушын; он приехал сюда ~ отдохнуть ол бул жерге тек дем алыу ушын келди; 3. ушын, арналған; ~ того, чтобы соның ушын; кийга ~ детей балалар ушын китап; ящик ~ писем и газет хат хәм газеталар ушын яшиқ; вагон ~ курящих темекти тартыушыларға арналған вагон; 4. (по отношению к кому-чему-л.) ушын, қарағанда; это было ~ него полезным уроком бул оның ушын пайдалы сабақ болды; это вредно ~ здоровью бул ден саулық ушын зиянлы; ~ своей лет ребёнок очень развит өз жасына қарағанда бала жүде түсинимпаз; не ~ чего кереги жоқ, гәжети жоқ; не ~ чего торопитесь асығудың кереги жоқ; инструмент ~ резки кесіу әсбабы; ведро ~ воды суу шелек.

ДНЕВАЛИТЬ несов. дневальный болу.

ДНЕВАЛЬНЫЙ м. воен. дневальный (аскерий бөлимнің жайындағы күндизги дежурный).

ДНЕВАТЬ несов.: ~ и ночевать разг. күн-түн болу.

ДНЕВКА жс. воен. бир күнлик дем алыс.

ДНЕВНИК м. күнделик дәптер; школьный ~ күнделик мектеп дәптери; вести ~ күнделик дәптерди алып бару.

ДНЕВНҢОЙ прил. 1. күндиз..., күндизги; ~ой свет күндизги жарық; ~ая смена күндизги смена; ~ые часы күндизги ұақыт; 2. (за день) бир күнде, бир күнлик; ~ой за́работок бир күнлик ис хақы; ~ая вы́работка бир күнлик ислеп шығару; ~ой переход бир күнлик жол.

ДНЕМ нареч. күндиз.

ДНИЩЕ с. см. дно 2; ~бочки бочканың түби.

ДНО с. 1. түп, ултан; на дне моря теңиздің түбинде; ~оврага сайдың түби; идти ко дну 1) (тонуть) батып кетиу, ғарық болу; 2) перен. тереңге батуу, түбине түсиу; 2. (мн. донья) түп; ~ стакана стаканның түби; ◇ золото́е ~ табыслы жер пайдалы жер (соотв. майлы быламық); пить до дна дым қалдырмай ишиу; переверну́ть всё вверх дном астан кестенин шығаруу, ойран етиу.

днюю, **днюешь** и т. д. наст. вр. от **дневать**.

дня, **дно** и т. д. род., **дат.** п. от **день**. **ДО** I с. нескл. муз. до (музыка гаммасының биринши сеси хәм нотасы).

ДО II предлог с род. п. 1. (при указании расстояния, промежутка времени) шекем, дейин; до города осталося пять километров қалаға шекем бес километр қалды; до

отхода пбезда осталося полчасá поездин кетиуйне дейин ярим саат бар; ждуть до вбчера кешке дейин кутйу; 2. (при указании предела, степени) ша, ше, дейин, шейин; до побной победы толык жеңгенше; до особого распоряжения айрыкша буйрык болганга дейин; 3. (прежде, раньше) бурын, шейин, дейин, шекем; до революции революцияга шейин; до наступления холодов сууык түспестен бурын; 4. (приблизительно, около) шамалы, жақын, шенли, дейин, шейин, дай, дей; зал вмещает до тысячи человек залга бир мынга жақын адам сыяды; мороз доходит до сорока градусос сууык қырк градуска дейин барады; 5. (меньше, не больше) дейинги, шейинги, жетпеген, шыкпаган, толмаган; дети до десяти лет он жасқа дейинги балалар; весом до пяти килограммов бес килограммга дейинги ауырлык; 6. (при указании на лицо или предмет, которого что-л. касается) га, ге, да, де, туғын, маған салсаңыз, маған десеңиз, не деген сонша; мне нет дела до этого меня онда исим жоқ; что до... разг. ... қарасаң; ...салсаң; что до меня, то я согласен маған салсаңыз, мен қайылман; ♦ до свидания хош, кергенше хош; ему не до вас оның сиз қарауға халы жоқ; до чего... 1) (как) не деген, қандай; до чего жарко не деген ысы; 2) (какой) қандай, соншелли; до чего интересная книга қандай қызық китап; промокнуть до костей жауынға оғада жауырау; я удивлен до крайности мен жүдо таң қаламан; до сих пор 1) (о месте) усы жерге дейин, усыған шекем; 2) (о времени) усы уақытқа шекем, хазирге дейин; до того, как 1) (до тех пор) ша, ше; ждйте до того, как он приедет ол келгенше күтиңиз; 2) шекем, дейин, ша, ше; онй будет готовы до того, как он придет ол келемен дегенше, олар тояр болады; до тех пор, пока шейин, дейин; до того, что... 1) (так долго, что) ша, ше, дейин, соншелли; он кричал до того, что охрип оның бақырғаны соншелли, хәтте қарлығып қалды; 2) (до такой степени, что) соншелли, сондай халға дейин...; он до того устал, что не может двинуться оның шаршағаны соншелли, хәттеки орнынан да қозғала алмады.

ДО = приставка 1. 1) хәрекеттиң ақырына дейин апарылатуғынын көрсетеди, мыс.: дочитатъ оқып болыу; 2) үстине толықтырыуын билдиреди, мыс.: докупить қосыңқырап сатып алыу; 3) «ся» жанапайы менен хәрекеттиң керекли и керексиз нәтиийжеге жеткенин билдиреди, мыс.: добудиться зорға оятыу; 2. шейинги, шекемги, дейинги, бурынги деген мәңилерди билдиреди, мыс.: довоенный урыстан бурынғы.

ДОБАВИТЬ сов. что, чего и без доп. 1. үстеу, қосыу, салыу, арттырыу; ~ мукй ун қосыу; 2. қоса айтыу; мне нечего ~ к сказаниому айтылып өтилгенге қосатуғыным жоқ.

ДОБАВКА ж. разг. қосымша, үстеме.

ДОБАВЛЕНИИ с. 1. (действие) қосыу, арттырыу; 2. қосымша, үстеме; примечания и ~я аңлатыулар хәм қосымша-

лар; ~е к сказанному айтылғанға қосымша.

ДОБАВЛЯТЬ несов. см. добавить.

ДОБАВОЧНЫЙ прил. қосымша, үстеме.

ДОБЕГАТЬ несов. см. добежать.

ДОБЕГАТЬСЯ сов. до чего, разг. жууырыу; ~ до изменения хәлсирегенше жууырыу.

ДОБЕЖАТЬ сов. до кого-чего жууырып жетиу, жууырып барыу; ~ до дома үйге дейин жууырып барыу, үйге жууырып барып қалыу.

ДОБЕЛА нареч. 1. (до белизны) ағарғанша, әбден тазарғанша, аппақ болғанша; отмытъ ~ ағарғанша жууыу; 2. (до белого каления) қызып ағарғанша; раскаленный ~ кызып ағарғанша қыздырылған.

ДОБИВАТЬ несов. см. добить.

ДОБИВАТЬСЯ несов. см. добиться.

ДОБИРАТЬ несов. см. добрать.

ДОБИРАТЬСЯ несов. см. добраться.

ДОБИТЬ сов. 1. кого-что (прикончить) өлтириу, құртыу, түбине жетиу; ~ раненого волка жарадар қасқырды өлтириу; 2. кого-что (разгромить, уничтожить) жоқ етиу, қыйратыу, күл талқан етиу; 3. что (развить до конца) қыйратып тастау, күл опат етиу.

ДОБИТЬСЯ сов. 1. чего ерисиу, жетиу; ~ своего озиниң дегенине жетиу; 2. чего, от кого (узнать, попытаться) билйу, айтқызыу; от него ичегө не добышься оннан хеш нәрсени биле алмайсаң.

ДОБЛЕСТНЫЙ прил. гайратлы, мәрт, қахарман; ~ая Советская Армия мәрт Совет Армиясы; ~ый труд қахарманлық мийнет.

ДОБЛЕСТЬ ж. гайрат, ерлик, мәртлик, қахарманлык; воинская ~ жауынгер мәртлик; трудовая ~ мийнет қахарманлыгы; проявить ~ мәртлик көрсетиу.

ДОБРАСЫВАТЬ несов. см. добросить.

ДОБРАТЬ сов. что, чего жыйып болыу, терип болыу.

ДОБРАТЬСЯ сов. до кого-чего 1. жетиу, барып жетиу, қайтып жетиу; мы едвã ~ãлысь до дому бизлер зордан үйге жеттик; 2. перен. разг. (постепенно узнать, понять) түсиниу; наконец ~ãлысь мы до сүти дела ақыр-соңы истиң мәнисине түсиндик; ♦ я до него доберусь! мен оның исин апараман!

ДОБРЕДАТЬ несов. см. добрестй.

ДОБРЕСТИ сов. до кого-чего и без доп., разг. 1. (дойти с трудом) зордан барып жетиу, қыйыншылық пенен барыу; мы еле-эле ~лы зордан барып жеттик; 2. (медленно дойти) әсте-ақырын жүрип жетиу, жай жүрип жетиу, асықпай жетиу; гузая, мы ~лы до реки сайранлап жүрип, асықпай дәрьяга жетип қалыппыз.

ДОБРЕТЬ I несов. (становиться добрее) кеуилшек болыу, рейимли болыу, сақий болыу.

ДОБРЕТЬ II несов. разг. (толстеть) семириу, етке шығыу, толысу.

ДОБРО I с. 1. (хорошее, полезное) жақсылық, қайыр, ийгилик; желать ~ã кому-л. бирейге жақсылық тилеу; делать много ~ã людям адамларға көп жақсылық

етиу; из *этого* ~а не вийдет буннан жақсылық шықпайды; 2. *разг.* (*имущество*) мүлк, байлық; беречь колхозное ~о колхоз мүлкін сақлау; *◇* помнить ~ом жақсылық пенен еске алыу; нет худа без ~а *посл.* жаман айтпай жақсы жоқ, кемликтең кәмалы бар.

ДОБРО II *в знач. условн. союза разг.*: ~ бы он сам сдѣлал, а то на других переложил өзи ислеп қойса не жақсы, ал басқаларға аударып отыр; *◇* ~ пожаловать! хош келдиңиз!

ДОБРОБОЛЪЕЦ *м.* ықтыярлы, еркли, өз тилеги менен; пойти в армию ~вцем эскерге өз тилеги бойынша кетиу.

ДОБРОБОЛЬНО *нареч.* өз ықтыяры менен, өз ерки менен, өз тилеги менен.

ДОБРОБОЛЬНЫЙ *||* *прил.* ықтыярлы, еркли, еркин; ~ое общество ықтыярлы жәмийет; на ~ых началах еркли тийкарда.

ДОБРОБОЛЬЧЕСКИЙ *прил.* ықтыярлы, өз ерки менен, еркли; ~отряд ықтыярлы отряд.

ДОБРОДЕТЕЛЬ *жс.* реймли, адамгершиликли, жақсылық етиуши.

ДОБРОДЕТЕЛЬНЫЙ *прил.* реймшил, адамгершиликли, жақсылықшыл.

ДОБРОДУШИЕ *с.* ақ кеуиллик, мейрманлық, реймлик, әлпайымлық.

ДОБРОДУШНЫЙ *прил.* ақ кеуил, мейрман, реймли, әлпайым; ~человек ақ кеуил адам.

ДОБРОДЕЛАТЕЛЬ *м.* тилеклес, жақсылық тилеуши, хақ нийетли адам, ақ кеуилли.

ДОБРОДЕЛАТЕЛЬНО *нареч.* тилеклесли түрде, хақ нийетлилик пенен, ақ кеуиллик пенен; относиться к кому-л. ~ хақ нийетлилик пенен қатнас тасау.

ДОБРОДЕЛАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* тилеклеслик, жақсылық тилеуши, хақ нийетлилик, ақ кеуиллик.

ДОБРОДЕЛАТЕЛЬНЫЙ *||* *прил.* тилеклес, жақсылық тилеуши, хақ нийетли, ақ кеуилли; ~ое отношение ақ кеуилли қатнасық.

ДОБРОКАЧЕСТВЕННОСТЬ *жс.* сапалылық, қасыллық; ~продуктов өнімнің сапалылығы.

ДОБРОКАЧЕСТВЕННЫЙ *||* *прил.* 1. (*высокого качества*) жоқарғы сапалы, сапасы жақсы, қасыл; 2. мед. зәлелсиз, зыянсыз; ~ая опухоль зыянсыз исик.

ДОБРОМ *нареч. разг.* өз ерки менен, өз ықтыяры менен, жақсылық пенен.

ДОБРОПОРЯДОЧНОСТЬ *жс.* дурыслық, дүзиулик, әдеплилик, унамлылық.

ДОБРОПОРЯДОЧНЫЙ *прил.* дурыс, дүзиу, әдепли, унамлы.

ДОБРОСЕРДЕЧИЕ *с.* ақ нийетлик, хадал нийетлилик, реймлилик, мейрманлық, жылы жүзлик.

ДОБРОСЕРДЕЧНОСТЬ *жс. см.* добросердечие.

ДОБРОСЕРДЕЧНЫЙ *прил.* ақ нийетли, хадал нийетли, реймли, мейрманлық, жылы жүзли.

ДОБРОСИТЬ *сов. что, до чего* шыңғытып жеткизиу, ылақтырып жеткизиу; ~

палку до черты таяқты ылақтырып сызыққа жеткизиу.

ДОБРОСОВЕСТНО *нареч.* хақ нийетлик пенен, хадал нийет пенен, шын кеуиллилик пенен; ~ относиться к своим обязанностям өз ұзайпаларына хақ нийет пенен қарау.

ДОБРОСОВЕСТНОСТЬ *жс.* хақ нийетлилик, хадал нийетлилик, шын кеуиллилик.

ДОБРОСОВЕСТНЫЙ *||* *прил.* хақ нийетли, хадал нийетли, шын кеуилли; ~ый работник шын кеуилли хызметкер; ~ая работа сапалы жұмыс.

ДОБРОСОСЕДСКИЙ *||* *прил.* татыу, дослық; ~е отношения дослық қарым-қатнасықлар.

ДОБРОТА *жс.* жақсылық, сақыйлық, мейрманлық, реймлилик, мейримлилик, ақ кеуиллик.

ДОБРОТНОСТЬ *жс.* бериклик, төзимлик, беккемлик.

ДОБРОТНЫЙ *||* *прил.* берик, төзимли, беккем; ~ое сукно берик мауыты.

ДОБР *||* *||* *прил.* 1. (*отзывчивый*) мырза, сақый, хақ нийет, мейрман, реймли, мейримли, ақ кеуил; ~ый человек мейримли адам; ~ое сердце кеуилшек; 2. (*хороший, полезный*) жақсы, ийгиликли; ~ые дела жақсы ислер; 3. (*незаятланый, честный*) абройлы, хақ, ылайықлы; ~ое имя абройлы атақ; 4. *разг.* (*целый, полный*) толық, кем емес; ему ~ых пятьдесят лет оның жасы елиуден кем емес; *◇* ~ый малый ақ кеуил адам; ~ый молодец народно-позт.

Ғошмақ жигит; люди ~ой воли хақ нийетли адамлар; по ~ой воле өз тилеги менен, өз ерки менен; ~ое утро! таң қайырлы болсын!; ~ый вечер! кеш қайырлы!; ~ый день! күн қайырлы!; всего ~ого! хош!; жолыңыз болсын!; чего ~ого мүмкин, бөлким, айтып болмайды; чего ~ого он обидится мүмкин оның кеуилине келиуи; будьте добры хызмет болмасын, берекет табыңыз, мырза болыңыз; будьте добры, дайте книгу берекет табыңыз. китапты берип жиберің.

ДОБРЯК *м. разг.* ақ кеуил, ақ пейил, ақ көкирек, ашық, реймли.

ДОБЫВАТЬСЯ *сов. кого зорға оятыу.*

ДОБЫВАНИЕ *с.* 1. табыу, тауып алыу, тауып келиу; ~ средств к жизни күн көриу үшін қәрежет табыу; 2. *горн.* қазып шығару, шығару; ~ каменного угля тас көмир шығару.

ДОБЫВАТЬ *несов. см.* добыть.

ДОБЫВАЮЩИЙ *||* 1. *прич. от* добывать; 2. *прил.* шығарушы, таярлаушы, қазып шығарушы; ~ая промышленность қазып шығару санааты, таярлау санааты.

ДОБЫТЬ *сов. 1. кого-что, чего* (*достать, приобрести*) табыу, тауып келиу; ~ необходимые книги керекли китаптарды табыу; ~ денег ақша табыу; 2. *что, горн.* (*руды, золото и т. п.*) қазып шығару.

ДОБЫЧА *жс.* 1. (*действие*) шығару, табыу, қазып шығару; ~а каменного угля тас көмир қазып шығару; 2. олжа, табыс, аң; охотники вернулись с богатой ~ей аңшылар көп аң менен қайтып келди; аңшылар үлкен олжалы болып қайтты;

3. *перен.* олжа болыу, набыт болыу; дом стал ~ей огияй үй ерттен набыт болды.

ДОВАРИВАТЬ *несов. см. доварить.*

ДОВАРИВАТЬСЯ *несов. см. довариться.*

ДОВАРИТЬ *сов. что* жақсы писириу, әбден писириу, жеткерип писириу.

ДОВАРИТЬСЯ *сов. жақсы* писиу, әбден писиу, писип жетиу.

ДОВЕЗТИ *сов. кого-что, до чего* апарып салыу, жеткизип салыу, жетириу; алып барыу, жеткизиу; ~ до дома үйине дейин апарып салыу.

ДОВЕИВАТЬ *несов. см. довеять.*

ДОВЕРЕННОСТЬ *ж. исенім, исенім хат; вьдать ~ь исенім хат бериу; получать деньги по ~и исенім хат бойынша* ақша алыу.

ДОВЕРЕННЫЙ *1. прич. от доверить; 2. прил. исенілген; ~ое лицо исенілген адам; 3. в знач. сущ. м. доверенный* исенілген адам.

ДОВЕРИИ *с. исенім, исениу; оказывать ~е кому-л. исенім билдириу; питать ~е к кому-л. исенімлі деп билиу; пользоваться ~ем чым-л. ~ем бирейдің исепимнен пайдаланыу; оправдаты чье-л. ~е бирейдің исенімин хақлау; заслуживающий ~я исенімге ылайық; егб слова не заслуживают ~я оның сезине исениуге болмайды; вкратствея ~е исеніміне кириу; злоупотреблять чым-л. ~ем исенімінен пайдаланыу; ♦ вбтум ~я полит. исенім вотумы.*

ДОВЕРИТЕЛЬ *м. юр. исенім хат бериуши, исенім бериуши.*

ДОВЕРИТЕЛЬНЫЙ *прил. 1. (выражающий доверие) исенім билдиретуғын, исенімлі; ~ той исенімлі дауыс; 2. офиц. исенім, исенімлі; ~ документ исенім документи.*

ДОВЕРИТЬ *сов. 1. кого-что, кому-чему* исениу, инаныу, исенип ис тапсырыу; ~ тайну сырды исениу, сырды айтыу; 2. *что и с неопр.* тапсырыу, исенім бериу; ~ получить деньги ақша алыуға исенім бериу.

ДОВЕРИТЬСЯ *сов. кому-чему* исениу, инаныу.

ДОВЕРХУ *нареч. үстине дейин, ернегине дейин, аузына дейин, бетлеме етип; наполнить ведро ~ шелекти бетине дейин* толтырыу.

ДОВЕРЧИВО *нареч. исенім менен, исенип, исенімлі түрде, инанып, аңқаулық пенен.*

ДОВЕРЧИВОСТЬ *ж. исенімлік, инаныушылық, аңқаушылық.*

ДОВЕРЧИВЫЙ *прил. исенімшил, исенгиш, инанғыш, аңқау; ~ человек инанғыш адам.*

ДОВЕРШАТЬ *несов. см. довершить.*

ДОВЕРШЕНИЕ *с. үстине, қосымша; в ~ всего хәммесине қосымша, бұрынғысының үстине.*

ДОВЕРШИТЬ *сов. что* питириу, питкеріу, болыу, тамам етиу; тамамлау; ~ начатое дело басланған исти тамам етиу.

ДОВЕРЯИТЬ *несов. 1. кому-чему (иметь доверие) исениу, инаныу; ~ть во всем*

хәмме жағынан исениу; он мне не ~ет ол маған исенбейди; 2. *см. доверить.*

ДОВЕРЯТЬСЯ *несов. см. довериться.*

ДОВЕСТИТЬ *сов. что* келтирип өлшеу, үстине қосып өлшеу, кем өлшемеу.

ДОВЕСОК *м. қосымта, үстеме, бөлек, кемеси (тарезиге келмегенде).*

ДОВЕСТИ *сов. 1. кого-что, до чего (доставить) жеткизиу, жеткизип салыу, апарып салыу, шығарып салыу; ~ до дому үйине апарып салыу; 2. что, до чего (провести) жеткеріу, жеткизиу, апарыу; ~ железную дорогу до города* темир жолды қалаға дейин апарыу; 3. *кого-что, до чего (до какого-л. состояния) мәжбүр етиу, алып барыу, жеткеріу, жеткизиу, дәрежесине жеткеріу; ~ до слез* жылауға дейин мәжбүрлеу; ~ до нищеты дийуанашылыққа алып барыу; ~ дело до конца исти ақырына дейин алып барыу; 4. *что (увеличить или уменьшить) көбейтиу, азайтыу, жеткизиу, жеткеріу; ~ надой* молоко с каждой коровы до трёх тысяч литров ҳәр бир сыйырдан алынатуғын сүтті үш мың литрге дейин жеткеріу; ♦ ~ до сведения хабар етиу, билдириу, мәлим етиу; ~ до сознания санасына жетириу.

ДОВЕСТИСЬ *сов. безл. разг. туұра келиу, миясар болыу; нам ~лось встретиться* ушырасыуға туұра келдик; мне не ~лось там побываты маған ол жерде болыуға туұра келмеді.

ДОВЕШИВАТЬ *несов. см. довесить.*

ДОВЕШТИ *сов. что* ақырына дейин сууырыу (дәнди).

ДОВОД *м. дәлил, себеп, бөне, сылтау; ~ы за и прбтив* жақлау хәм қарсылық дәлилери; **вёский** ~ анық дәлил, орынаы дәлил, керекли дәлил; **приводить ~ы** дәлилдер келтириу, сылтау табыу.

ДОВОДИТЬ *несов. см. довести.*

ДОВОДИТЬСЯ *несов. 1. см. довестись; 2. кому кем, разг. (быть в родстве) болыу, туұысқан болыу, ағайн болыу; он мне доводится* дйдей ол менің дайым болады.

ДОВОЕННЫЙ *прил. урыстан бұрынғы, урысқа дейинги, урыстан алдынғы; ~ уровень промышленности* урыстан бұрынғы санааттың дәрежеси.

ДОВОЗИТЬ *несов. см. довезти.*

ДОВОЛЬНО *1. нареч. қанаатланып, разы болып, кууанып* ўақты хошылық пенен; он ~ улыбайся ол қанаатланып күлимсиреди; 2. *нареч. (порядочно) бираз, тәуирақ, әдеўир; прошло ~ много времени* әдеўир ўақытлар өтип кетти; 3. *безл. в знач. сказ. болар, жеткиликли, жетер, қойың; с меня* иэтого ~ маған усы-да жеткиликли; 4. *нареч. (до некоторой степени) әдеўир, бирталай, күтә, тәуирақ, анағурлым, жүдә; было уже ~ поздно* жүдә кеш болып қалып еди; он ~ молод ол тәуирақ жас; 5. *безл. в знач. сказ. (хватит) болар, жетер; ~ слов! усы айтқаның да болар!; ~ спорить!* дауды қойың!

ДОВОЛЬНОИ *прил. қайыл, разы, кеуїлли, қанаатлы; ~й вид* кеуїлли көринис; **быть ~м** кеуїлли болыу, қанаатлы болыу.

ДОВОЛЬСТВИЕ *с. воен.* төмийнат, азық-ауқат, кийим-кеңшек; **денежное** ~ ақша төмийнаты; **зачислить на** ~ азық-ауқат қатарына киргизіуі

ДОВОЛЬСТВ|О *с. 1. (достаток)* молшылық, қурғыншылық, қурғын, абатшылық, баршылық; **жить в** ~ е молшылықта жасау, қурғын турмыста жасау; 2. (*удовлетворение*) қанаатлық, разылық; **испытывать** ~ о разы болыу.

ДОВОЛЬСТВОВАТЬ *несов. кого-что (снабжать довольствием)* тийисли затлар менен төмийн етиу.

ДОВОЛЬСТВОВАТЬСЯ *несов. 1. кем-чем қанаатланыу, разы болыу; ~ малым азғана нәрсеге қанаатланыу; 2. воен. (быть на довольствии)* тийисли затларын алыу.

ДОВЫБОРЫ *только мн.* қосымша сайлаулар.

ДОГ *м.* дог (*ийтпнц, бир түри*).

ДОГАДАТЬСЯ *сов. о чём и без доп.* ойлап табыу, аңлау, түсиніу, болжап билиу, аңғарыу, сезіу.

ДОГАДК|А *ж. 1. (мысль, предположение)* сезим, болжама, гүман, жорыу, қыял; **теряться в** ~ ах түрлі қыялға дөңіу; 2. *разг. (сообразительность)* сезгирлік, түсинімпазлық, пәмилілік; **у него ~ и не хватало** оның пәми жетпеди.

ДОГАДЛИВОСТЬ *ж.* сезгирлік, түсинімпазлық, пәмилілік.

ДОГАДЛИВЫЙ *прил.* сезгир, түсинімпаз, пәмли.

ДОГАДЫВА|ТЬСЯ *несов. 1. см. догадаться; 2. (подозревать)* гүманланыу, сезгирленіу; **я об этом давно ~лся** мен бул жөнінде көптен бери гүманланамаң.

ДОГЛАДИТЬ *сов. что* үтүклеп питириу, утюглеп питириу, ақырына дейин үтүклеу, ақырына дейин утюглеу.

ДОГЛАЖИВАТЬ *несов. см. доглядить.*
ДОГЛЯДЕТЬ *сов. разг. 1. что (осмотреть)* ақырына дейин көриу; ~ *пьесе* пьесаны ақырына дейин көриу; 2. *за кем-чем и без доп.* қарап турыу, көз салыу, сер салыу.

ДОГЛЯДЫВАТЬ *несов. см. доглядеть.*

ДОГМА *ж.* догма (*тексеріуісиз, изертлеуісиз тек исенімге ғана сүйенген, дәлилленбеген қатыйда*).

ДОГМАТ *м. рел.* догмат (*тек исенімге тийкарланған діний тәлимат*).

ДОГМАТИЗМ *м.* догматизм (*тек догмаға сүйенген критикасыз пикир*).

ДОГМАТИК *м.* догматик (*догматизмге исеніуші*).

ДОГМАТИЧЕСКИЙ *прил. 1. (основанный на догмах)* догмалық, догмаға тийкарланған; 2. (*не допускающий возражений*) кескин, дәллісиз; ~ *тон* кескин дауыс.

ДОГНА|ТЬ *сов. кого-что 1. қууып жетиу, изинен жетиу; я ~л его уже за деревней* мен оның изинен аўылдың арғы жағында жеттим; 2. *перен.* изинен жетип алыу; ~ *ть в учёбе* оқыуда изинен жетип алыу.

ДОГОВАРИВА|ТЬ *несов. см. договорить; не ~ть (скрывать)* ақырына дейин айтпау, толық айтпау; **он чего-то не ~ет** ол бир нәрсени толық айтпай турыпты.

ДОГОВАРИВАТЬСЯ *несов. см. договориться.*

ДОГОВОР, ДОГОВО|Р *м. в разн. знач.* договор, келисім, питим, шәрт; **мирный** ~ тынышлық питими; ~ *о дружбе и взаимной помощи* дослық хәм өз-ара жәрдем туұралы питим; **коллективный** ~ коллективлик келисім; ~ *о социалистическом соревновании* социалистлик жарыс ҳаққындағы келисім; **заключить** ~ питим жасау; **ратифицировать** ~ питимди ратификациялау, питимди бекитиу; **нарушить** ~ питимди бузыу.

ДОГОВО|РЕННОСТЬ| *ж.* келисиуішлик, келисім, бир пикирге келгенлік, сөйлесип қойғанлық; **действовать на основе** ~ *н* келисім тийкарында ҳәрекет етиу.

ДОГОВОРИТЬ *сов. что* айтып питириу, сөйлеп болыу, ақырына дейин айтиу, сөйлесип аяқлау, сөзин айтып болыу; **дать** ~ ақырына дейин айтиуға мүмкиншилик беріу.

ДОГОВОРИТЬСЯ *сов. 1. о чём и без доп. (условиться)* келисиу, бир пикирге келиу, үделесиу, мақулласыу; ~ *о встрече* ушырасыу туұралы үделесиу; **нам надо с вами** ~ бизлер сиз бенен келисиуимиз керек; 2. *до чего* айтиу, сөйлеу; ~ *до невесты* ақырында пәтиұасыз сөзлерге дейин айтиу.

ДОГОВО|РН|ЫЙ *прил.* келисім, үделди, шәртли; ~ *ые обязательства* шәртли миннетлемелер; **на ~ых** нача́лах келисім тийкарында; ~ *ая* це́на келисімге тийкарланған баха.

ДОГО|ЛА *нареч.* тыр жалаңаш, қыппа-тайлақ; **разде́ться** ~ тыр жалаңаш шешиниу.

ДОГОНЯТЬ *несов. см. догнать.*

ДОГОРАТЬ *несов. см. догореть.*

ДОГОРЕ|ТЬ *сов. 1. (сгореть)* жанып питиу, жанып болыу, ақырына дейин жаныу; **свеча ~ла** шам жанып питти; **дрова ~ли** отын жанып питти; 2. *перен. (погаснуть)* батыу, өшиу; **заря ~ла** күннің қызылы батты.

ДОГРУЖАТЬ *несов. см. догрузить.*

ДОГРУЗИТЬ *сов. что* жүклеп болыу, тийеп болыу, тийеп питириу.

ДОДАВАТЬ *несов. см. додать.*

ДОДАТЬ *сов. что* кемисин толтырыу, қалғанын беріу; ~ *десять рублей* қалған он манатты беріу.

ДОДЕЛАТЬ *сов. что* ислеп питириу, ислеп болыу, исти тамамлау, қалғанын питкеріу.

ДОДЕЛ|ЫВАТЬ *несов. см. доделывать.*

ДОДУМАТЬСЯ *сов. до чего, разг.* ойлап табыу, ойлап бир нәтижеге келиу, белгилі қуртындыға келиу.

ДОДУМ|ЫВАТЬСЯ *несов. см. додуматься.*

ДОЕДАТЬ *несов. см. доесть.*

ДОЕЗЖА|ТЬ *несов. см. доехать; он сошёл с поезда, не ~я до города* ол қалаға жетпей ақ поездан түсти.

ДОЕ|НИЕ *с.* сауыу.

ДОЕ|СТЬ *сов. кого-что* жеп болыу, жеп тауысыу, жеп питириу, ақырына дейин жеу.

ДОЕХАТЬ *сов.* до кого-чего и без доп. жетиу, келиу (көлик пенен); ~ть до места назначения жиберилген жерине жетиу; он ~л благополучно ол аман-сау барып жетти.

ДОЖАРИВАТЬ *несов. см.* дожарить.
ДОЖАРИВАТЬСЯ *несов. см.* дожариться.

ДОЖАРИТЬ *сов.* что өбден кууырыу, пискенше кууырыу.

ДОЖАРИТЬСЯ *сов.* өбден кууырылыу, пискенше кууырылыу.

ДОЖАТЬ I *сов.* что (окончить жатеу) орып питириу, орып тамамлау, қалғанын орып таслау.

ДОЖАТЬ II *сов.* что (выжать) сығыу, өбден сығып болыу.

ДОЖДАТЬСЯ *сов. I.* кого-чего күтиу, қарау, тосыу, күтип алыу, күткенине жетиу; ~ться двух часов саат екиге дейин күтип турыу; ~ться пёзда поезд келгенше күтиу; он ~лся своего сына ол өзиниң баласын келгенше күтип отырды; ~ться лёта жазды күтиу; он не ~лся конця спектакля ол спектакльдиң ақырына дейин қарамады; он ~лся, пока все ушли ол хөммеси кетип болғанша қарап отырды; 2. чего и без доп., разг. (дойти до чего-л.) күтиу, ең ақырында тап болыу, ең соңында дуушар болыу; он ~лся того, что получил замечание ол ең соңында ескертиу алды; ♦ ждём не дождемся күте-күте сарғайдык.

ДОЖДЕВАЛЬНЫЙ *прил.* жаудырып сууғаратуғын, сеуип сууғаратуғын; ~ аппарат сеуип сууғаратуғын аппарат.

ДОЖДЕВАНИЕ *с.* жаудырып сууғарыу, сеуип сууғарыу (машинаның жәрдеми менен).

ДОЖДЕВИК *м. I.* (плащ) жауын плащ; 2. (гриб) жаңбыршы (замаррык).

ДОЖДЕВОЙ *прил.* жамғыр..., жауын..., жамғырлы, жауынлы; ~ая туша жамғыр булты; ~ая вода жамғыр суу; ~ой плащ жамғыр плащ; ~ой червь жауын құрты.

ДОЖДЕМ *нареч.* жамғырдай, жауын сыялы; нули сыпались ~ оқлар жамғырдай жауды.

ДОЖДЕМЕР *м.* метеор. дождемер (жауын-шашынның мұғдарын өлшейтуғын аспап).

ДОЖДИТЬ *несов. безл.* жауыу, силпилеу; с утра ~ азаннаң бери жауып тур.

ДОЖДИВЫЙ *прил.* жамғырлы, силпили, жауынлы, жауын-шашынлы; ~ое лето жауынлы жаз.

ДОЖДЬ *м.* жауын, жамғыр; проливной ~ нүсер жауын; частые ~и жийи-жийи жауған жауын; ~ь моросит жауын силпилеп тур; ~ь идёт жауын жауып тур; ~ь льёт как из ведра жауын шелеклеп қуйып турғандай, жауын аспан тесилгендей қуйып тур; понасть под ~ь жауынның астында қалыу.

ДОЖИВАТЬ *несов. см.* дожить; мы ~ем здесь последние дни бизлер бул жерде ең соңғы күнлерди болып атырмыз.

ДОЖИДАТЬСЯ *несов. см.* дожждаться.

ДОЖИМАТЬ *несов. см.* дожать II.

ДОЖИНАТЬ *несов. см.* дожать I.

ДОЖИТИЕ *с.* өмирдиң қалған жағы; страхование жизни на ~ юр. өмирдиң ақырына дейин қамсыздандырыу.

ДОЖИТЬ *сов. I.* до чего өмир сүриу, жетиу, болыу, турыу; ~ до глубокой старости өбден қартайғанша өмир сүриу; она не доживёт до весны ол бәхәрге дейин жасай алмайды; они дожили в деревне до осени олар ауылда күзге дейин турды; 2. что (окончить) өмирин өткерюу; ~ свой век өмирин ақырына дейин өткерюу; ♦ до чего он дожил! ол не деген аұхалға келди!
ДОЗ *ж.* мөлшер, дәриниң мұғдары; уменьшить ~у лекарства дәриниң мөлшерин азайтыу.

ДО ЗАРЕЗУ *в знач. нареч. разг.* жүдө, оғада, дым.

ДОЗВАНИВАТЬСЯ *несов. см.* дозвониться.

ДОЗВАТЬСЯ *сов.* кого-чего шақырып алыу, сөйлесе алыу; я ёле егё ~лся мен опы зордан шақырып алдым.

ДОЗВОЛЕННЫЙ *II I.* *прич.* от дозволить; 2. *прил.* рұхсат етилген, ерик берилген, ықтыяр берилген, жол қойылған; ~е приёмы борьбы спорт. гүресте рұхсат етилген хөмеллер.

ДОЗВОЛИТЬ *сов.* что, кому, уст. рұхсат етиу, ерик берюу, ықтыяр, берюу жол қойыу.

ДОЗВОЛЯТЬ *несов. см.* дозволить.

ДОЗВОНИТЬСЯ *сов.* кого-чего, до кого-чего, к кому-чему и без доп. телефон арқалы гөплесиу, сөйлесиу (по телефону); қоңырауды қағып қаныны аштырыу (у двери и т. п.).

ДОЗИРОВАТЬ *сов. и несов.* что мөлшерлеу; ~ лекарство дәрини мөлшерлеу.

ДОЗИРОВКА *ж.* мөлшерлеу.

ДОЗНАВАТЬСЯ *несов. см.* дознаваться.

ДОЗНАНИЕ *с.* юр. тергеу, тексерюу, сорау; производств ~ тергеу жүргизюу.

ДОЗНАТЬСЯ *сов. разг.* тануу, билиу, ажыратыу, айырыу; я не могу ~, кто он такой мен оның ким екенин биле алмадым.

ДОЗОР *м. I.* воен. дозор (барлай я гүзетий ушын жиберилген кишике отряд); **ВЫСЛАТЬ** ~ дозор жиберюу; 2. уст. айланып шыгыу; **ОБХОДИТЬ** ~ом көзден өткерюу ушын айланып шыгыу.

ДОЗОРНЫЙ *прил.* воен. I. дозор..., дозоршы, қарауылшы; ~ое судно дозор кемесі; 2. *в знач. суц.* м. дозорный дозоршы, дозор, қарауыл, гүзетши; **ВЫСЛАТЬ** ~ых дозоршыларды жиберюу.

ДОЗРЕВАНИЕ *с.* писип жетилиу, писип жетиу; ~ зерна денниң писип жетилиуи.

ДОЗРЕВАТЬ *несов. см.* дозреть.

ДОЗРЁТЬ *сов.* писип жетилюу, писиу, жетисиу.

ДОИГРАТЬ *сов.* что ақырына дейин ойнау, ойнап питириу; ~ пьесу пьесаны ақырына дейин ойнау; ~ партию в шахматы шахматта бир партия ойнау, шахматта бир қол ойнау.

ДОИГРАТЬСЯ *сов.* до чего, разг. ойнап-ойнап бир нөрсеге ушырау; **ДЕТИ** ~лись до драки балалар ойнап-ойнап мушласуға дейин барысты; ♦ **ВОТ И** ~лся! мине ақыры усыған соқты!

ДОЙГРЫВАТЬ *несов. см. доиграть.*

ДОЙГРЫВАТЬСЯ *несов. см. доиграться.*

ДОЙЛЬНИК *м.* ауыз қабақ, сүт шелек.

ДОЙЛЬНЫЙ *прил.* сүт сауатуғын; ~ аппарат сүт сауатуғын аппарат.

ДОЙЛЬЩИЦА *жс.* сауыншы хаял.

ДОИСКАТЬСЯ *сов. чего, разг.* ізлеп табыу, жетиу, қарап табыу; ~ правды шындыққа жетиу; қақыйқатлықты ізлеп табыу.

ДОИСКИВАТЬСЯ *несов. 1. см. доискать-ся; 2. чего, разг. (стараться разузнать что-л.)* биліуге умтылуу, үйрениуге умтылуу, ізленіу.

ДОИСТОРИЧЕСКИЙ *прил.* тарийхтан бурынғы, тарийхқа дейинги, тарийх басланбастан бурынғы.

ДОЙКА *жс.* сауыу; *механическая* ~ машина менен сауыу.

дойму, доймешь и т. д. буд. вр. от донять.

ДОЙН||ЫЙ *прил.* сауын, сауылатуғын; ~ ая корова 1) сауын сыйыр; 2) *перен.* гөмбе.

ДОЙТИ *сов. 1. до кого-чего и без доп., в разн. знач.* жетиу, жетисиу, барыу, барып жетиу; ~ до станциі станцияға барып жетиу; ~ *через час* мы дошли до леса бир сааттан соң бизлер тоғайға жеттик; *вот мы и дошли* мне бизлер жеттик; *письмо дошло быстро* хат тез барып жетти; ~ *до крайности* шегине жетиу; ~ *до совершенства* аса шеберлікке дейин жетисиу; *до меня дошёл слух, что... маған... деген сөз келип жетти*; ~ *до драки* төбелеске дейин барыу; ~ *своим умом* өз ақылы менен жетиу; 2. *до чего (возрасту)* ...дейин жетиу, ... шейин жетиу; *счёт дошёл до тысячи рублей* есап мың сомға дейин жетти; ~ *до колоссальных размеров* жүде үлкен муғдарларға жетиу; 3. *(дозреть, стать готовым)* писиу, писип жетисиу; *помидоры дошли на солнце* помидорлар күнде турып исти; *◇ у меня рюки не дошли* мениң қолым тиймейди.

ДОК *м. док (кемелерди ремонтлау үшін арналған порттағы құрылыс); плавучий* ~ ығып журиуши док; *сухой* ~ құрғақтағы док.

ДОКА *м. разг.* билгир, өз исине пухта, пөкене; *он в этом деле* ~ ол бул иске пөкене.

ДОКАЗАТЕЛЬНЫЙ *прил.* дәлиллі, себеллі, исендириуши; ~ *пример* дәлиллі мысал.

ДОКАЗАТЕЛЬСТВО *с. 1. (довод)* дәлил; *в ~о* дәлил ретинде; *вещественное ~о* зат арқалы дәлил; *приводить ~а* дәлиллер келтириу; 2. *мат.* дәлиллеу, дәлиллеп көрсетиу; ~ *от противного* керсинаен баслап дәлиллеу.

ДОКАЗАТЬ *сов. что* дәлиллеу, дәлиллеп беріу, себепін көрсетиу; ~ *своей правоту* өзінің хақлығын дәлиллен беріу; ~ *теорему* теореманы дәлиллеу; *что и требовалось* ~ дәлилленіуге кереклиси усы еді.

ДОКАЗУЕМЫЙ *прил.* дәлилленіуши, дәлилленген.

ДОКАЗЫВАТЬ *несов. см. доказать.*

ДОКАНЧИВАТЬ *несов. см. доканчить.*

ДОКАПИТАЛИСТИЧЕСКИ||Й *прил.* ка-

питализмге дейинги, капитализмнен бурынғы; ~ *е формации* капитализмнен бурынғы формациялар.

ДОКАПЫВАТЬ *несов. см. докопать.*

ДОКАПЫВАТЬСЯ *несов. см. докопаться.*

ДОКАТИ||ТЬ *сов. 1. что, до чего* домалатып анарыу, жумалатып анарыу; ~ *ть ббчку до сарая* бочканы сарайға дейин домалатып анарыу; 2. *разг. (быстро доехать)* тез жетиу, тез барыу, тез келиу; *мы в полчаса* ~ *ли до места* бизлер баратуғын жеримизге ярым саатта-ақ жеттик.

ДОКАТИ||ТЬСЯ *сов. 1. до кого-чего* домалап барыу, жумалап жетиу; *мяч ~лся до забора* топ дийуалап дейин домалап барды; 2. *(донестись — о звуках)* еситилиу, келип жетиу; 3. *перен.* түсиу, жетиу, келиу; *вот до чего он ~лся!* мене ол қандай жағдайға келди!

ДОКАТЫВАТЬ *несов. см. докатыть.*

ДОКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. докатыться.*

ДОКАШИВАТЬ *несов. см. докосить.*

ДОКЕР *м. докер (капиталистлик еллерде портта жүк тийейши хәм түсириуши адам).*

ДОКИДЫВАТЬ *несов. см. докинуть.*

ДОКИНУТЬ *сов. что, до чего* ылақтырып жетириу, зыңғытып жетириу.

ДОКЛАД *м. 1. (публичное сообщение)* доклад, баянлама; *отчётный* ~ есаплы доклад; *научный* ~ илимий доклад; *прения по ~у* доклад бойынша жарыс сөзлер; 2. *(сообщение руководителю)* доклад беріу, баянлама етиу.

ДОКЛАДН||ОЙ 1. *прил.* баянлама; ~ *ая записка* баянлама хат; 2. *в знач. суц. жс.* докладная баянлама хат.

ДОКЛАДЧИК *м.* докладшы, баянламашы.

ДОКЛАДЫВАТЬ I *несов. см. доложить I.*

ДОКЛАДЫВАТЬ II *несов. см. доложить II.*

ДОКЛАССОВ||ЫЙ *прил.* класслардың келип шығуына дейинги, класслар пайда болмастан бурын; ~ *ое общество* класслардың келип шығуына дейинги жөмийет.

ДОКОЛЕ, ДОКОЛЪ *нареч. уст. 1. вопр. (до каких пор)* қашанға шейин, қашанға дейин, қашанғы; ~ *я буду ждать?* мен қашанға дейин күтемен?; 2. *относ. (пока)* хәзирше.

ДОКОНА||ТЬ *сов. кого-что, разг.* хәлсиретиу, әззилетиу, жүдетиу; *болезнь его совсем ~ла* кесел оны жүде хәлсиретти.

ДОКОНЧИТЬ *сов. что* исти тамамлау, исти питириу, жумысты аяқлау, исдеп питкеріу.

ДОКОПАТЬ *сов. что 1. (копчить копоть)* қазып питириу, қазып болыу; ~ *ров орды* қазып питириу; 2. *до чего* қазып питириу; ~ *яму до середины* шуқырды жартысына дейин қазып питириу.

ДОКОПАТЬСЯ *сов. до чего 1. қазып жеткеріу, қазып анарыу; ~ до воды* сууға дейин қазып жеткеріу; 2. *перен. разг.* анығына жетиу; ~ *до сүти* дела истиң анығына жетиу.

ДОКОСИТЬ *сов. что* орып питириу, орып аяқлау.

ДОКРАСИТЬ *сов. что боян питириу, боян болыу, боян тамамлау.*

ДОКРАСНА, ДОКРАСНА *нареч. 1. (до красноты) қызарғанша, қып-қызыл болғанша; растереть κόжу ~ денени қызарғанша ысыу; 2. (до красного каления) қып-қызыл болғанша; накалить железо ~ темирди қып-қызыл болғанша қыздыруу, темирди қызарғанша қыздыруу.*

ДОКРАШИВАТЬ *несов. см. докрасить.*

ДОКРИЧАТЬСЯ *сов. разг. 1. кого-чего (дозваться) дауыслап шақырып алыу, дауыслап жеткеріу, қыпқырып жеткеріу; наконец я вас ~лса ақыры мен сизге дауысымды жеткердим; 2. до чего бақыруу, қатты бақыруу; ~ться до хрипоты дауысы қарлықақша бақыруу.*

ДОКТОР *м. 1. (учёная степень) доктор; ~технический науқ техника илимлериниң докторы; удостоиться степени ~а докторлық дәрежени алыуға миясар болыу; 2. (врач) доктор.*

ДОКТОРАНТ *м. докторант (докторлық диссертацияны жақлауға таярланыушы илимпаз).*

ДОКТОРСКИЙ *прил. доктор..., докторлық; ~ая диссертация докторлық диссертация; получить ~ую степень докторлық дәрежени алыу.*

ДОКТРИНА *ж. доктрина (илимий ямаса философиялық теория, система).*

ДОКТРИНЁР *м. доктринёр (турмыс жақыйқатлығына жатпайтуғын теорияны қоллаушы адам).*

ДОКТРИНЁРСКИЙ *прил. доктринёрлық, доктринёрға тең болған.*

ДОКТРИНЁРСТВО *с. доктринёрлық, доктринёрлық көз қарас.*

ДОКУМЕНТ *м. документ; оправдательный ~ хәкялаушы документ; предъявить ~ы документлерди көрсетиу.*

ДОКУМЕНТАЛЬНО *нареч. документли, документке негизленип, документ тийкарында; ~ доказать документ тийкарында дәлиллеу.*

ДОКУМЕНТАЛЬНОСТЬ *жс. документальлық, документке негизленгенлик, документке тийкарланғанлық.*

ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ *прил. документаллы, документке тийкарланған, документке негизленген; ~ые данные документаллы мағлыұматлар; ~ый фильм документаллы фильм; ~ая точность документтегідей сәйкеслик.*

ДОКУМЕНТАЦИЯ *жс. 1. документация, документлер менен дәлиллеу; 2. собир. документлер.*

ДОКУМЕНТИРОВАТЬ *сов. и несов. что документация ислеу, документлеу, документлерге тийкарлау.*

ДОКУПАТЬ *несов. см. докупить.*

ДОКУПИТЬ *сов. что, чего кемисин сатып алыу, қосымша сатып алыу; ~ метр шёлку қосымша бир метр жипек сатып алыу.*

ДОКУРИВАТЬ *несов. см. докурить.*

ДОКУРИТЬ *сов. что шегип болыу, шегип тауысыу, шегип питириу; ~ папиросу паниросты шегип тауысыу.*

ДОКУЧАТЬ *несов. кому, чем, разг. мазасын алыу, тынышын алыу, бийзар етиу, зериктириу, езиу, мыжжыу.*

ДОКУЧЛИВЫЙ *прил. разг. мазасыз, биймаза, зериктиргіш, бийзар етиуши, езе, мыж-мыж; ~ человек мыж-мыж адам.*

ДОКУЧНЫЙ *прил. см. докучливый.*

ДОЛ *м. поэт. ойпатлық, тегислик; по горам и ~ам тауларда хәм ойпатлықларда.*

ДОЛБИТЬ *несов. что 1. чем тесіу, қашау, ойыу; ~ть долотом қашау менен ойыу; 2. разг. (повторять) қайта-қайта айтыу, түсіндириу; сколько ему ни ~, не понимает оған қанша айтаң да түсінбейди; 3. разг. (зубрить) түсінбей ядлау, көң қайталау.*

ДОЛГ *м. 1. (обязанность) ұзайына, қарыз, миннет; считать своим долгом эзиниң ұзайпасы деп санау; исполнить гражданский ~ гражданлық ұзайыпаны орынлау; 2. (взятое взаймы) қарыз, бересн, несие; расплатиться с ~ами қарызлардан қутылыу; взять в ~ карызға алыу; дать в ~ қарыз беріу; погасить ~ қарызды өтеу; ◇ первым долгом алды менен; отдать последний ~ кому-л. марқұм менен хошласыу, қайтыс болған адам менен хошласыу; быть в ~у перед кем-л. миннетдар болыу; не остаться в ~у перед кем-л. биреу қандай етсе, оған сондай етиу; ~ платёжом красен посл. берестинде алысы бар.*

ДОЛГИЙ *прил. 1. ұзақ, көп, бир талай; ~ое ожидание ұзақ күтиу; 2. ұзын, ұзақ; ~ий день ұзақ күн; ~ое время ұзақ ұақыт, көп ұақыт; ~ие годы бираз жыллар, көп жыллар; ◇ это ~ая песня бул көпке созылатуғын ис; отложить в ~ий ящик истин орынланыуын көпке созыу; ~ий гласный грам. созыланды дауыслы.*

ДОЛГО *нареч. ұзақ, ұзақ ұақыт, көп ұақыт; пришлось ~ждать ұзақ ұақыт күтиуге туура келди; ◇ ~ ли до бед! бир бәлеге ушырау қыйи емес!; ~ ли, коротко ли... бираз ұақыт өткеннен сон, қанша ұақыт өткени белгисиз...*

ДОЛГОВЕЧНЫЙ *прил. 1. (многoletний) ұзақ өмирли, көп ұақыт; 2. (прочный) өмирлик, берк, беккем, бузылмайтуғын.*

ДОЛГОВОЙ *прил. қарыз, қарыздарлық, қарызлық, несие; ~е обязательство қарыздарлық үде хат.*

ДОЛГОВРЕМЕННЫЙ *прил. ұзақ ұақыт, ұзақ ұақытлық, көп ұақыт шыдаутуғын; ~ое отсутствие ұзақ ұақыт болмау; ~ое укрепление воен. ұзақ ұақытлық бекинис.*

ДОЛГОВЯЗЫЙ *прил. разг. жүде ұзын, ұзын бойлы; ~ юноша ұзын бойлы бала жигит.*

ДОЛГОЖДАНЫЙ *прил. ұзақ күтилген, интизар болып күтилген, көп қараған, көп күтилген, көптен берли күтилген; ~ая встреча көп күтилген ушырасыу.*

ДОЛГОИГРАЮЩИЙ *прил. ұзақ ойнайтуғын, көп ұақыт ойнайтуғын; ~ая пластинка көп ұақыт ойнайтуғын пластинка.*

ДОЛГОЛЕТИЕ *с. ұзақ өмир, ұзақ жас.
ДОЛГОЛЕТНИЙ *прил. ұзақ ұақытлық, ұзақ өмирли, көп жыллық, көп жылдан**

берги; ~я дружба көп жылдан берги дослық.

ДОЛГОНОСИК м. биз тумсық (қоңыз).
ДОЛГОПОЛЫЙ прил. узын етекли, кең шабыұлы (кийим).

ДОЛГОСРОЧНЫЙ прил. узақ мүддетли, узақ ұақытлы; ~ кредит узақ мүддетли кредит; ~ отпуск узақ мүддетли отпуск.

ДОЛГОТА ж. 1. (продолжительность) узынлық, узақлық; ~ дня күннің узақлығы; 2. геогр. долгота, узынлық.

ДОЛГОТЕРПЕНИЕ с. узақ шыдам, сабырлық.

ДОЛГОУХИЙ прил. узын қулақ, салпы қулақ.

ДОЛГУНЕЦ м. долгунец (узын таллы зығыр).

ДОЛЕВОЙ прил. узынына, бойына; ~ разрез дерева ағаштың узын бойына кесілген кесиги.

ДОЛЕЕ нареч. буннан былай, енди; так ~ продолжаться не может буннан былай усылайынша дауам етилуі мүмкин емес.

ДОЛЕЗАТЬ несос. ст. долёзть.

ДОЛЕЗТЬ сов. до кого-чего шығыу, өрмелёу.

ДОЛЕТАТЬ несос. ст. долететь.

ДОЛЕТЕ|ТЬ сов. до кого-чего 1. ушып жетиу, барып түсиу; 2. (донестись) барып жетиу; до них ~ запах трав оларға шөп-лердің ийислери барып жетти.

ДОЛЖАТЬ несос. уст. қарызланыу, береси болыу, несийге алыу.

ДОЛЖЕН (должна, должен, должны) в знач. сказ. 1. кому-чему (обязан уплатить) қарыздар, береси; я вам ~ десять рублей мен сизге он сом қарыздарман; 2. (обязан сделать) керек, зөрүр, тийисли, миннетли, лазым; мы должны преодолеть все трудности биз хэмме қыйыншылықтарды жеңиш шығыуымыз керек; ◇ должно быть в знач. вводн. сл. (вероятно) болыу керек, болыу тийис, болса керек, мүмкин, итимал; должно быть, он уже не придет ол енди келмеуі тийис.

ДОЛЖЕНСТВОВАНИЕ с. миннетдарлық, ұазыйпалық.

ДОЛЖНИК м. қарыздар, қарызхор; я ваш ~ прям. и перен. мен сизге қарыздарман; несостоятельный ~ прям. и перен. төлей алмайтуғын қарыздар.

ДОЛЖНО в знач. сказ. керек, тийис, лазым, зөрүр; рабтатъ как ~ оңлап ислеу керек; так не ~ поступать булай ислеу керек.

ДОЛЖНОСТНО|Й прил. ұазыйпалы, үлкен хызметтеги; ~е лицо үлкен хызметтеги адам; ~е преступление ұазыйпаға байланыслы жинаят.

ДОЛЖНОСТЬ ж. хызмет орны, ұазыйпа, хәмел; штатная ~ штатлық хызмет орны; занимать ~ заведующего баслық ұазыйпасып атқарыу.

ДОЛЖНЫ|Й прил. 1. тийисли, керекли, ылайықлы; на ~ой высоте тийисли дәрежеде; ~ым образом ылайықлы түрде; 2. в знач. суц. с. должно ылайық, минасып, қарай; воздать ~ое кому-л. еткен хызметлерине ылайық баха беруі; нужно отдавать

~ое егю уму оның ақыллы екенін мойындау керек.

ДОЛИВАТЬ несос. ст. долиять.

ДОЛИНА жс. алап, ойпат, ойпатлық.

ДОЛИТЬ сов. что, чего толтыруу, үстине куйыу, куйып толтыруу; ~ стакан стаканды толтыруу.

ДОЛЛАР м. доллар (Америкада хәм басқа еллерде ақша бирлиги).

ДОЛЛАРОВЫЙ прил. доллар..., долларлық.

ДОЛОЖИТЬ I сов. 1. что, о ком-чем хабарлау, баянлау, мәлимлеу, айтыу; ~ результаты наблюдений барлаулардың нәтижесін баянлау; ~ обстановку жагдайды мәлим етиу; 2. о ком (о посетителе) билдируу, билдирип қойыу.

ДОЛОЖИТЬ II сов. что, чего (добавить) үстине қосыу, қосымша салыу.

ДОЛОЙ нареч. разг. жоқ болсын, жоғалсын, жойылсын, жоқ бол, жоғал, кет; с глаз ~! кезимнің алдынан жоқ бол!

ДОЛОМИТ м. доломит (минерал).

ДОЛОТО с. қашау.

ДОЛЬКА ж. 1. уменьш. от дoля I; 2. бир тилим, бөлек, пай; ~ чеснока сарымсақтың бир бөлиги.

ДОЛЫШЕ сравнит. ст. от прил. долгий и нареч. долго көбирек; я ~ вас живу в этом доме бул жайда мен сизден көбирек тураман.

ДОЛ|Я ж. 1. (часть) пай, үлес, бөлек, сыбаға; пятая ~я бестен бир бөлеги; делить на равные ~и тең бөлеклерге бөлиу; на мою ~ю пришлось десять рублей менің пайыма он манат тийди; входит в ~ю с кем-л. бирей менен шерик болыу; 2. (участь) тагдир, несийбе, ығбал; счастливая ~я бахытлы тагдир; ◇ в этом есть ~я истины бунда шынлықтың да түйири бар; львиная ~я майлы жилик, ең көби, бас пай, ең үлкені.

ДОМ м. 1. (дание) жай, там, үй; деревянный ~ ағаш жай; жилой ~ турак жай; 2. (жильё, квартира) үй; прислать врача на ~о врачты үйге жиберіу; рабтатъ на ~у үйде ислеу; принимать на ~у үйде қабыл етиу; разойтись по ~ам үйлерине тарап кетиу; 3. (домашний очаг, хозяйство) үй, хәули, хожалық; хлопотать по дому үйдің пайдасын етиу, үйдің ғамын жеу; жить своим домом үй-иши менен турыу; хозяин ~а 1) хожалық басшысы; 2) үй иеси; 4. үй; ~отдыха дем алыу үйі; Дом учёных Илимпазлар үйі; дётский ~ балалар үйі; 5. уст. (заведение, предприятие) үй; ночлёжный ~ кеште қонатуғын жай; торгoвый ~ сауда үйі; ◇ сумасшедший ~ жирилхана; дать задание на ~о үйге тапсырма беруі; отказать кому-л. от дома уст. үйге қабыллаудан бас тартыу, үйге қабыл етпеу.

ДОМА нареч. 1. (у себя в доме) үйде; как ~ (быть, чувствовать себя) өзинің үйінде сезіу; будьте как ~! өз үйіңиздегидей больңыз!; в гостях хорошо, а ~лучше погов. қонақта болыу жақсы, бирақ өз үйіңде жүде жақсы (соотв. өз үйім, өлең төсегім); 2. (на родине) елде, журтта, жақта; У нас ~ уборка урожа́я давно началась бизні

жақта егин жыйнау элле қашан басланды; **◇ у него не все ~** оның еси дурсы емес, оған салқынын салып кеткен; оның дені сау емес.

ДОМАРКСИСТСКИЙ прил. марксизмен бурынғы.

ДОМАШНИЙ прил. 1. үй..., үйдикі; **~ее хозяйство** үй хожалығы; **~ая хозяйка** үй жұмысы менен шұғылланыушы хаял, үй жұмысындағы хаял; **~ее задание** үй тапсырмасы; **~ая одежда** үй кийими; **~ий адрес** үй адресі; 2. (прирученный, не дикий) үй...; **~ие животное** үй хайуанлары; **~ая птица** үй құсы; 3. (приготовленный дома) үйде таярланған, үйде қазирленген, қолдан исленген; **~ий хлеб** үйде исленген нан; 4. в знач. сущ. мн. домашние (члены семьи) үй-иші, үйдегі, семьядағы адамлар; **мой ~ие** менің үй-ишім, менің үйімдегі адамлар; **◇ по ~им обстоятельствам** үй жағдайлары бойынша; **по~ему** үйдегіше, үйдегідей.

ДОМБРА ж. см. дómбра.

ДОМЕННОЙ прил. домна..., домнада; **~ая** псч домна печи.

ДОМЕНЩИК м. домнашы (домна печинде ислеуші).

ДОМИНАНТА ж. доминапта (негизги идея, бас пикир, тийкаргы белгі).

ДОМИНИОН м. уст. доминион (Британия империясының өзін-өзі басқарылушы бөлігі, бұрынғы колония).

ДОМИНИРОВАТЬ несов. 1. над кем-чем (преобладать) үстем болыу, негизги болыу, тийкаргы болыу; 2. над чем (возвышаться) бийик болып тұрыу, еңтеріліп тұрыу; **горá ~ует над горóдом** тау қаланың үстине еңтеріліп тұр.

ДОМИНО I с. нескл. домино (маскарадалық кийимнің түрі хәм сол кишимди кийген адам).

ДОМИНО II с. нескл. (игра) домино (ойын хәм ондағы таслар).

ДОМКРАТ м. домкрат (ақыр затларды көтеріуге арналған механизм).

ДОМНА ж. домна (шойын еритетугын печь).

ДОМОВИТЫЙ прил. хожалыққа уқыплы; үй шаруашылығына уқыплы, шаруахор; **~хозяйин** хожалыққа уқыплы үй басшысы.

ДОМОВЛАДЕЛЕЦ м. жай ийесі.

ДОМОВЛАДЕЛИЦА женск. от домо-владелец.

ДОМОВЛАДЕЛЬЧЕСКИЙ прил. жай ийелеринің.

ДОМОВОДСТВО с. үй хожалығын апарушылық.

ДОМОВОЙ м. народно-поэт. жин, өжипе, үй пері (славян хәм басқа халықларда душипон ямаса дос рух).

ДОМОВЫЙ прил. үй..., үйдің.

ДОМОГАТЕЛЬСТВО с. тиленшеклик, сорамшақлық.

ДОМОГАТЬСЯ несов. чего сорап беруі, тилей беруі.

ДОМОЙ нареч. 1. (в свой дом) үйге, үйіне; он ушъл ~ ол үйіне кетті; 2. (на родину, в родные места) елине, ұатанына, жур-

тына; съездить ~ на побывку елине барып қайтыу.

ДОМОЛАЧИВАТЬ несов. см. домола-тить.

ДОМОЛОТИТЬ сов. что айдап болыу, түйеклеп болыу.

ДОМОНОПОЛИСТИЧЕСКИЙ прил. монополиядан бурынғы; **~ капитализм** ж монополиядан бурынғы капитализм.

ДОМОРОЩЕННЫЙ прил. 1. (выращенный дома) үйде өсірілген, қолда өсірілген; 2. перен. ирон. жарамсыз, уқыпсыз, **~ поэт** уқыпсыз шайыр.

ДОМОСЕД м. омағы, үйден шықпайтуғын адам.

ДОМОСЕДКА женск. от домосед.

ДОМОСТРОЕНИЕ с. жай салыушылық, жай қурылысы.

ДОМОСТРОИТЕЛЬНЫЙ прил. жай соғып шығаратугын.

ДОМОСТРОИТЕЛЬСТВО с. жай салыушылық.

ДОМОТКАНУЙ прил. қолдан тоқылған; **~ое** полотно қолдан тоқылған полотно.

ДОМОУПРАВЛЕНИЕ с. жай басқармасы.

ДОМОХОЗЯИН м. хожалық басшысы, үй ийесі.

ДОМОХОЗЯЙКА ж. 1. женск. от домо-хозяйин; 2. (домашняя хозяйка) үй жұмысы менен шұғылланыушы хаял.

ДОМОЧАДЦЫ мн. (ед. домочадец м) уст. үй-иші, бала-шаға, от басы.

ДОМРА ж. дуұтар, домбыра.

ДОМРАБОТНИЦА ж. (домашняя работница) биреудің үйінде ислеутуғын хаял, жалланып ислеуші хаял.

ДОМРИСТ м. дуұтаршы, домбырашы.

ДОМЧАТЬ сов. кого-что, разг. шабысы менен жеткеріу, шабысы менен апарыу, тез жеткізіу, тез апарыу; **лошадн мйгом ~ди меня** атлар мени жүде тез жеткерди.

ДОМЧАТЬСЯ сов. шауып жетиу, шабысы менен барыу, тез жетиу.

ДОНАШИВАТЬ несов. см. доносить I

ДОНАШИВАТЬСЯ несов. см. доносить-ся I.

ДОНЕЛЬЗЯ нареч. разг. жүде, шамадан тыс, хәдден артық, айтарсыз; он ~ упрям ол жүде хәм өжет.

ДОНЕСЕНИЕ с. мағлыұмат, хабар, мәлімеме, билдиріу; **сделать ~** мағлыұмат беруі.

ДОНЕСУТИ I сов. кого-что 1. (до места) жеткеріу, жеткізіу, көтеріп барыу, алып барыу; 2. (домчать) шабысы менен жеткеріу, шабысы менен апарыу, тез жеткізіу, тез апарыу; **лошадн ~ли нас за два часа** атлар бизлерди еки сааттың ишінде тез жеткерди.

ДОНЕСТИ II сов. I. о чём (доложить, сообщить) билдиріу, хабарландырыу, хабар беруі; 2. на кого-что (сделать донос) үстінен арза беруі, шағым етиу, мәлім етиу.

ДОНЕСУТИСЬ сов. 1. (до слуха) есити-лиу, келип жетиу; **издалек ~лась песня** узақтан қосықтың сесі еситилди; 2. (дой-

ти до сведения) барып жетиу; *весть о смерти брата* ~ *мась и до них* ағасының қайтыс болғаны тууралы хабар оларға да барып жетти.

ДОНИЗУ *нареч.* төменине дейин, түбине дейин, төменге шейин, төменге барғанша; **свёрху** ~ жоқарыдан төменге дейин, басынан аяғына дейин.

ДОНИМАТЬ *несов. см. донять.*

ДОННИК *м. бот.* түйе буршақ.

ДОНОР *м.* донор (*айырғыларға хәм жарадарларға жиберий ушын қан бериуши адам*).

ДОНОРСКИЙ *прил.* донор...; донорлық; ~ пункт донор пункты.

ДОНОРСТВО *с.* доноршылық.

ДОНОС *м.* үстинен берилген арза, шағым, айтып барыу, сөз жеткерий.

ДОНОСИТЬ **I** *сов. 1.* *кого-что (окончить носить)* тасып питирийу; **2.** *что (износить)* тоздырыу; ~ *одежду кийимди тоздырыу*; **3.** *кого (родить в срок)* ўақтында туыу, ўақтында босаныу.

ДОНОСИТЬ **II** *несов. см. донести I.*

ДОНОСИТЬ **III** *несов. см. донести II.*

ДОНОСИТЬСЯ **I** *сов. (износиться)* тозыу жетилиу, тоздырылыу, гөнерий.

ДОНОСИТЬСЯ **II** *несов. см. донестись I.*

ДОНОСЧИК *м.* үстинен арза бериуши, шағым арза жазыушы, сөз жеткерийши.

ДОНОСЧИЦА *женск. от доносчик.*

донья, доньев и т. д. им., род. п. мн. от дно.

ДОНЬНЕ *нареч. уст.* усы күнге дейин, хөзирге дейин, усы ўақытқа шейин.

ДОНЯТЬ *сов. кого-чем, разг.* пәтенге келтирий, бийзар етнү, мазасын алыу; он донял меня *своими просьбами* ол өзиниң егинишлери менен мени бийзар етти.

ДООКТЯБРЬСКИЙ *прил.* Октябрьге дейинги, Октябрьден бурынғы.

ДО ОТВАЛА *в знач. нареч. разг.* әбден тойғанша, кегирдегине келгенше; *наестся* ~ әбден тойғанша жеу.

ДОПАХАТЬ *сов. что* сүрип болыу, айдап болыу, питирийу; ~ *пoble* атызды сүрин болыу.

ДОПАХИВАТЬ *несов. см. допахать.*

ДОПЕВАТЬ *несов. см. допеть.*

ДОПЕКАТЬ *несов. см. допечь.*

ДОПЕКАТЬСЯ *несов. см. допечься.*

ДОПЕТЬ *сов. что* айтып болыу, ақырына дейин айтыу; ~ *песню* қосықты айтып болыу.

ДОПЕЧАТАТЬ *сов. что 1.* (*кончить печатать*) басып болыу, басып питирийу; **2.** (*напечатать дополнительно*) қосымша басыу; ~ *ещё несколько экземпляров книги* және китаптың бир неше данасын қосып басып шығарыу.

ДОПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. допечатать.*

ДОПЕЧЬ *сов. 1.* *что (кончить печь)* писирип болыу, қатырып болыу, жауып тамамлау; ~ *пирог* пирогти писирип болыу; **2.** *кого, чем, перен. разг. (донять)* бийзар етнү, мазасын алыу; он *допек* меня *своими жалобами* ол мени өзиниң арызлары менен бийзар етти.

ДОПЕЧЬСЯ *сов.* писиу, писип болыу; *хлеб допекся* нан писип жетти.

ДОПИВАТЬ *несов. см. допить.*

ДОПИСАТЬ *сов. что* жазып питирийу, ақырына дейин жазыу, қалғанын жазып болыу; *салып болыу (картину)*; ~ *письмо* хатты жазып питирийу.

ДОПИСЫВАТЬ *несов. см. дописать.*

ДОПИТЬ *сов. что* ишип питирийу, изине дейин ишиу, дым қалдырмай ишиу; ~ *молоко* сүтти ишип болыу.

ДОПЛАТ||А *жс. I. (действие)* қосымша төлеу; *қосымша пул төлеу*, қосымша хақы бериу; **2.** (*дополнительная плата*) қосымша төлеу, қалғанын төлеу, қосымша пул, қосымша хақы; *письмо с ~ой* ақша төлеп алатуғын хат.

ДОПЛАТИТЬ *сов. что, кому* қосымша ақша төлеу, қосымша хақы бериу, төлеп болыу; ~ *пять копеек* қосымша бес тийин төлеу.

ДОПЛАЧИВАТЬ *несов. см. доплатить.*

ДОП||ЕСТИСЬ *сов. до кого-чего, разг.* сүйрелин жетиу, зордан жетиу; он *эле* ~ *ёлса* до дому ол үйине зорға жетти.

ДОПЛЫВАТЬ *несов. см. доплыть.*

ДОПЛЫТЬ *сов. до кого-чего* жүзип жетиу, жүзип барыу; минип барыу (*на чём-л.*); ~ *ть до берега* жағаға дейин жүзип барыу; мы ~ *ли на пароходе* до Астрахани бизлер Астраханьға дейин пароходқа минип бардық.

ДОПОДЛИННО *нареч. уст.* айдан анық, айқын, хақыйқат; *мне это ~ известно* маған бул айдан анық.

ДОПОДЛИННЫЙ||Й *прил. уст.* айдай анық, айқын, хақыйқат; ~ *е сведения* анық мағлыұматлар.

ДОПОЗДНА *нареч.* уллы жатарға дейин.

ДОПОЛЗАТЬ *несов. см. доползти.*

ДОПОЛЗТИ *сов. до кого-чего* еңбеклеп жетиу, жер бауырлап барыу.

ДОПОЛНЕНИЕ **с. 1.** (*действие*) толықтырыу, қосымшалау, үстемелеу; **2.** қосымша, үстеме; ~ *к резолюции* резолюцияға қосымша; ~ *статьи* *новыми материалами* мақаланы жаңа материаллар менен толықтырыу; *в ~ к чему-л.* қосымша ретінде, қосымша түрінде; **3.** *грам.* толықлауыш; *прямое ~* туұра толықлауыш; *косвенное ~* қыя толықлауыш.

ДОПОЛНЕННЫЙ||Й **1.** *прич. от дополнить*; **2.** *прил.* толықтырылған; *исправленное и ~ое издание* дүзетилген хәм толықтырылған басылыуы.

ДОПОЛНИТЕЛЬНО *нареч.* қосымша түрде, қосымша етип, қосымша, үстеме, үстеме ретінде, тағы, және.

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЙ||Й *прил. 1.* қосымша, үстеме; ~ *ая подписка на газеты* газетларға қосымша жазылыу; ~ *ый приказ воен.* қосымша буйрық; **2.** *грам.* толықлауыш; ~ *ое придаточное предложение* толықлаушы бағыныңқы гөл.

ДОПОЛНИТЬ *сов. кого-что, чем* қосыу, толықтырыу, қосымшалау; ~ *свой рассказ* *новыми подробностями* өз гүрриңиң жаңа майда-шүйделер менен толықтырыу.

ДОПОЛНЯТЬ *несов. см. дополнить; ~ друг друга бириникин бири толықтырыу, бириниң айтпағанын бири айтыу.*

ДОПОЛУЧАТЬ *несов. см. дополучить.*

ДОПОЛУЧИТЬ *сов. что қалғанын алыу, қосып алыу; ~ різницю в зарплате мийнет қақының қалғанын қосып алыу.*

ДОПОТОПНЫЙ *прил. разг. гөнерген, ески, атам замаңғы; ~е взгляды атам заманғы көз қараслар.*

ДОПРАШИВАТЬ *несов. см. допросить.*

ДОПРИЗЫВНИК *м. допризывник (эскерге шақырылып жасына толған жигит).*

ДОПРИЗЫВНИКИЙ *прил. эскерге дейинги, эскер алды, армияға шекемги; ~ый возраст эскер алды жас; ~ая подготовка эскер алды таырлық.*

ДОПРОС *м. сорау, сорау алыу, жууан алыу, тергеу; перекрёстный ~ жән-жақтан сорау алыу; подвергнуть ~у сорау алыу; снять ~ с подсудимого сотланыушыдан тергеу алыу.*

ДОПРОСИТЬ *сов. кого сорау алыу, тергеу алыу; ~ обвиняемого айыпланыушыдан сорау алыу.*

ДОПРОСИТЬСЯ *I сов. чего и с неопр., разг. сорап тилегине жетиу, көндириу, қайыл етиу; егб не допробишься пойти куда-л. бир жаққа барыуға оны көндире алмайсыз.*

ДОПРОСИТЬСЯ *II сов. разг. (разузнать) сорап биліу; мы не могли ~, кто он такой оның ким екенін сорап биле алмадық.*

ДОПРЫГАТЬ *сов. см. допрыгнуть.*

ДОПРЫГАТЬСЯ *сов. разг. ақырында жаманлыққа ушырау, бир бөлеге ушырау; что, ~лся? бир бөлеге ушырадың ба?*

ДОПРЫГИВАТЬ *несов. см. допрыгнуть.*

ДОПРЫГНУТЬ *сов. ыргып жетиу, секирип жетиу.*

ДОПУСК *м. 1. (право входа) кириу рұхсаты; имёт ~ к чему-л. кириуге рұхсаты болыу; 2. тех. шек (техникалық детальдарды таяраған ыақытта керсетилген нормадан шықпай ушын белгиленген ең жоқарғы дәреже).*

ДОПУСКАТЬ *несов. см. допустить; я ~ю, что это могло случиться бул нәрсең болыуы да мүмкин деп айта аламан; я не ~ю этой мысли мен бундай деп ойламайман.*

ДОПУСКАТЬСЯ *несов. рұхсат етиліу, жол қойылыу; ~ться к секретной работе жасырын жұмысқа рұхсат етиу; это не ~ется буған рұхсат етилмейди.*

ДОПУСТИМЫЙ *прил. мүмкин, жол қойылған, ықтыр берилген; это вполне ~о буның болыуы мүмкин.*

ДОПУСТИТЬ *сов. 1. кого-что, до чего-чего, к кому-чему жиберіу, рұхсат етиу; жол қойыу; ~ к больному аурыуды көриуге рұхсат етиу; ~ к экзаменам экзаменлерге жиберіу; 2. что (предположить) ойлау, айтыу, шамалау, болжау, уйғарыу; допустим, что это так усундай деп-ақ айтайық; допустим, что он прав айтайық, оныки дурьс-ақ болсын; 3. что (позволить)*

жол қойыу, рұхсат етиу, ықтыр беріу; этого ~ нельзя буған жол қойыуға болмайды; ~ ~ ошибку қателесіу, жаңылысыу, алжасыу, билмеслик етиу.

ДОПУЩЕНИЕ *с. 1. (действие) рұхсат етиу, ықтыр беріу, жол қойыу; 2. (предположение) шаша, болжаша.*

ДОПЫТАТЬСЯ *сов. разг. биліу, анықлау; я ~лся, где он был мен оның қай жерде болғанын билдим.*

ДОПЫТЫВАТЬСЯ *несов. см. допытаться. ДОПЬЯНА, ДОПЬЯНА нареч. разг. мәс болғанша, ньян болғанша; напиться ~ мәс болғанша ишиу.*

ДОРАБАТЫВАТЬ *несов. см. доработать. ДОРАБОТАТЬ* *сов. 1. (проработать) ислеу; ~ до утра таң атқанша ислеу; 2. что (доделать) дүзетиу, ислеп питкеріу, кемисін питириу; этот проект необходимо ~ бул проектиң кемесін ислеп питириу керек.*

ДОРАБОТАТЬСЯ *сов. до чего, разг. көп ислеп бир нәрсеге шатылыу.*

ДОРАБОТКА *ж. дүзетиу, ислеп питкеріу, кемисін питириу; вернуть рукопись на ~у қол жазбашы кемисін питириу ушын қайтып беріу.*

ДОРАСТАТЬ *несов. см. дорасти.*

ДОРАСТИ *сов. до чего 1. өсип жетиу; дерево доросло до самой крыши тал жайдың төбесине дейин өсип жетти; 2. (достичь какого-л. возраста) белгили жасқа жетиу; 3. перен. (развиться) өсиу, өсип жетисіу; мы ещё не доросли до того, что бы... бизлер еле... дәрежесине өсип жетиспедик...*

ДОРВАТЬСЯ *сов. до чего, разг. мүмкиншилик тууыу, мүмкиншилик алыу, жетиу.*

ДЕРЕВОЛЮЦИОННЫЙ *прил. революциядан бурынғы, революцияға дейинги, революцияға шекемги.*

ДОРЕЗАТЬ *сов. что кесип болыу, кесип питириу.*

ДОРЕЗАТЬ *несов. см. дорезать.*

ДОРЕФОРМЕННЫЙ *прил. реформадан бурынғы, реформаға дейинги, реформаға шейинги.*

ДОРИСОВАТЬ *сов. кого-что сүуретти салып питириу.*

ДОРИСОВЫВАТЬ *несов. см. дорисовать.*

ДОРОГ *ж. 1. жол; шоссе́нная ~а тас жол; просёлочная ~а ауыл арасындағы жол, арба жол; желёзная ~а темир жол; сб́иться с ~и 1) жолдан адасыу; 2) перен. жолдан шығыу, жолдан адасыу, қателесіу; у са́мой ~и жолдың бойында; при ~е жолдың қасында; быть в ~е жолда болыу; 2. (путешествие) сапар, саяхат, жол; дальняя ~а узақ жол; на полови́не ~и (напр. остановиться) 1) ярым жолда, жолдың жартысында; 2) перен. питкермей, шала етип; прислать письмо с ~и жолдан хат жиберіу; отпра́виться в ~у сапарға шығыу; 3. (место прохода или проезда) жол; уступи́ть ~у жол беріу; ~у! жол берің!; иди́ своей ~ой 1) өз жолы менен жүриу; 2) перен. өз ақылы менен болыу,*

өзинше хәрекет етиү; **стать кому-л. попе-рёк** ~и *биреҗе* гедирги жасау, тоскыннык жасау; **◇ по ~е (попутно)** жол-жөнекей, жол-шубай; **мне с вами по ~е** сиз бенен жолдас екенбиз; **туда ему и ~а!** оған кереги сол еди!, сазайын тартыты!; **скә-тертью ~а!** келсең де кетсең де ыктыяр өзінде!, келемен десең ылашык!, кетемен десең жол ашык!

ДОРОГО нареч. 1. (по дорогой цене) қымбат; ~ **купить** қымбат сатып алыу; **2. перен.** қымбатқа түсиу, көп күш жумсау; **успех ему ~ достался** ол жетискенликке көп күш пенен еристи; **◇ ~ бы я дал, чтбы... ушын... мен не десең де берер едм.**

ДОРОГОВИЗНА ж. қымбатшылық, қә-хәтшиллик.

ДОРОГОЙ нареч. жолда, жол-жөнекей, жол-шубай, жол бойы; ~ **поговорим** жол-да гәһлесермиз, жол-шубай гүррицлесер-миз.

ДОРОГОЙ прил. 1. (ценный, дорогостоящий) қымбат, қымбатлы, бахалы; **2. перен.** қымбатлы, бахалы, қәдирли; **ваше совете для меня дороже** сизиң кеңесиңиз мениң ушын бахалы; **дорог каждый день** хәр бир күн қәдирли; **3. қәдирли, қымбатлы, өзиз, сүйикли; ~бы друг қәдирли дос; мы ра-ды ~им гостям қәдирли мийманлардың келгенине қууанышлымыз.**

ДОРОДНОСТЬ ж. жоталылық, сымбат-лылық, келбетшиллик.

ДОРОДНЫЙ прил. жоталы, сымбатлы, келбетли.

ДОРОЖАТЬ несов. қымбатыу, бахасы көтерилу.

ДОРОЖЕ сравнит. ст. от прил. дорогой и нареч. дорого қымбатырак, бахалырак; **он для меня дороже** всех маған ол бәри-нен-де қымбатырак.

ДОРОЖИТЬ несов. кем-чем қәдирлеу, бахалау, үлкен әхмийет беру, сақлау; ~ **честью** намысты сақлау; ~ **своим вре-менем** өзиниң уақтың қәдирлеу.

ДОРОЖКА ж. 1. соқпақ, сүрлеу, аяқ жол; **расчистить ~и в саду** бағтағы соқ-пақты тазалау; **2. спорт.** жолша; **беговая ~а** жууырыу жолшасы; **3. (узкий ковёр, половик)** еңсиз узын гилем, бир ен алаша; **◇ лётная ~а ав.** самолёт ушыу хәм қоныу жолы.

ДОРОЖНИЙ прил. жол...; ~**ое** строй-тельство жол қурылысы; ~**ые** впечатления жол тәсирлери; ~**ый костюм** жол костюми, жол кийими; **◇ ~ый мастер** жол мастери.

ДОСАДА ж. өкиниш, қорлық, ыза, пушайман; **какая ~а!** недеген пушайман-лық!, қандай өкиниш!; **с ~ы** ызаланып, ызаға шыдамай.

ДОСАДИТЬ сов. кому-чему, чем өкннди-риу, ызалау, жанына тийиу, ренжитиу.

ДОСАДНО нареч. и безл. в знач. сказ. пай нетесең, хәй нетесең, өттегеней. өкиниш, ыза, қорлық; **мне ~** мениң қорлығым келеди.

ДОСАДНЫЙ прил. өкиниш..., өкиниш-ли, өкинерлик, ызалы, қорлықлы, пу-шайманлы; ~**ая** ошйбка өкинишли қәте.

ДОСАДОВАТЬ несов. на кого-что өки-ниу, ызаланыу, қорлығы келиу.

ДОСАЖДАТЬ несов. см. досадить.

ДОСЕЯТЬ сов. что 1. (окончить посев) егип питириу, егип болыу, сеуип тамамлау; **2. (окончить просевание)** елеп питириу, елеп тамамлау, елеп болыу.

ДОСИДЕТЬ сов. до чего ақырына дейин отыриу, отырып қалу; ~ **до конца засе-дания** мәжилистин ақырына дейин оты-риу.

ДОСИЖИВАТЬ несов. см. досидеть.

ДОСКА ж. тахта, тахтай, доска; **дубб-вая ~а** емен тахта; **классная ~а** класс тахтасы; **шахматная ~а** шахмат тахтасы; **наборная ~а** полигр. хәрип жыйнау дос-касы; **◇ ~а почёта** хұрмет доскасы; **мемо-риальная ~а** ескерткиш доскасы; **ставить на одну доску с кем-л.** бирдей қарау; **от ~и до ~и** бастан ақырына дейин.

ДОСКАЗАТЬ сов. что, кому айтып пи-тириу, айтып таусыу, ақырына дейин айтыу, қалғанын айтып болыу.

ДОСКАЗЫВАТЬ несов. см. досказать.

ДОСКАКАТЬ сов. до кого-чего шауып жетиу.

ДОСКОНАЛЬНО нареч. толығы менен, ийнесинен жибине дейин, бирим-бирим; ~ **известно, что... ..толығы** менен мә-лим.

ДОСКОНАЛЬНЫЙ прил. толық, ий-несинен жибине дейин, бирим-бирим; ~**ое** изучение чего-л. толық нзертлеу.

ДОСЛАТЬ сов. что, чего, кому қалғанын жибериу, қосымша жиберну, салыу; ~ **деньги** ақшаның қамғанын жибериу.

ДОСЛЕДОВАНИЕ с. юр. қосымша тек-сериу, қайта тексериу, қайта тергеу; **на-править дело на ~** исти қосымша тексериу-ге жибериу.

ДОСЛЕДОВАТЬ сов. что, юр. қосымша тексериу, қайта тергеу; ~ **дело** исти қо-сымша тексериу.

ДОСЛОВНО нареч. сөзбе-сөз, өзгериссиз; **передавать ~** сөзбе-сөз айтып беру, сөз-бе-сөз жетириу; **переводить ~** сөзбе-сөз аударыу.

ДОСЛОВНЫЙ прил. сөзбе-сөз, өзгерис-сиз; ~ **перевод** сөзбе-сөз аударма.

ДОСЛУЖИТЬ сов. до чего ...дейин хыз-мет етиу, ...дейин жұмыс ислеу; ~ **до пенсии** пенсия алыуға дейин хызмет исе-леу.

ДОСЛУЖИТЬСЯ сов. до чего ...дейин хызмет етиу, ...дейин жұмыс ислеу; ~ **до пенсии** пенсия алыуға дейин хызмет етну.

ДОСЛУШАТЬ сов. кого-что ақырына дейин тыңлау; ~ **до конца** курс лекций лекциялар курсың ақырына дейин тың-лау.

ДОСЛУШИВАТЬ несов. см. дослушать.

ДОСМАТРИВАТЬ несов. см. досмотреть.

ДОСМОТР м. нәзиретлеу, қарау, тек-сериу; **тамбженный ~** бажыханалық тек-серну.

ДОСМОТРЕТЬ сов. что 1. (до конца) ақырына дейин көриу, аяғына дейин қа-рау, түйел қаран шығыу; ~ **пысу** ныесаны

ақырына дейін көріу; 2. (*произвести до-смотр*) тексеріу, барлау, көріу; ~ **товары на границе** заттарды шеғарада тексеріп шығу; $\diamond$ **не ~ чего-л.** абайламай қалу.

ДОСМОТРИЦ м. назиратшы, барлаушы, тексеріуші, қараушы; **тамбуженный** ~ бажыхана назиратшысы.

ДОСОХНУТЬ сов. әбден кебіу, жүде қурау.

ДОСПАИТЬ сов. *до чего и без доп.* ...дейін жатыу, ...дейін уйықлау; ~ **ть до утра** азанға дейін уйықлау; **я сегодня не ~ ли** менің бүгін уйым кеміс болды.

ДОСПЕВАТЬ несов. см. **доспеть.**

ДОСПЕИТЬ сов. *разг.* әбден писіп жетиу, жүде писіу; **фрукты ещё не ~ ли** мийелер еле писіп жеткен жоқ.

ДОСПЕХИ мн. *ист.* (ед. **доспех м.**) сауыт-сайман, қару-жарақ; урыс кийімлері; **рыцарские** ~ рыцарьдың қару-жарақлары.

ДОСРОЧНО нареч. мүддетінен бұрын, ұақтынан бұрын, мәулетінен бұрын; **выполнить план** ~ планды мүддетінен бұрын орындау.

ДОСРОЧНЫЙ прил. мүддетінен бұрын, ұақтынан бұрын, мәулетінен бұрын; **о выполнении плана** планның мүддетінен бұрын орынлануы.

ДОСТАВАТЬ несов. см. **достать.**

ДОСТАВАТЬСЯ несов. см. **достаться.**

ДОСТАВИТЬ сов. 1. *кого-что* жеткізіу, жеткізіп беріу, жетириу, тапсыруу, апарып беріу, әкеліп беріу; ~ **на дом** үйіне әкеліп беріу; ~ **в целости** аман-сау әкеліп беріу; ~ **письмо по адресу** хатты адресі бойынша жеткізіп беріу; 2. *что кому* болдырыу, беріу, туудыруу, тууғызыу, келтириу; ~ **удовольствие** хәз беріу; ~ **возможность** мүмкіншілік тууғызыу; ~ **беспокойство** тынышсызлық туудыруу.

ДОСТАВКА ж. жеткізіу, жеткізіп беріу, тапсыруу, апарып беріу, әкеліп беріу; с **~ой** **на дом** үйіне апарып беріу шәрті менен; **а писем** хатларды апарып беріу.

ДОСТАВЛЯТЬ несов. см. **доставить.**

ДОСТАТОК м. 1. (*материальная обеспеченность*) мол, молшылық, баршылық, құрғыншылық; **жить в полном ~ке** толық молшылықта жасау; 2. (*изобилие*) жеткіліктілік; **имеющиеся в ~ке товары** жеткілікті болған товарлар; 3. *мн. достатки разг.* (*доходы*) мал-мүлкілік, табыс.

ДОСТАТОЧНО 1. нареч. жетерлі, жетерлік, жеткілікті, жеткендей, айтарлықтай, әдеуір; ~ **сильный** айтарлықтай күшлі, жетерліктей күшлі; 2. *в знач. сказ.* (*довольно, хватает*) болды, жеткілікті; ~, **замолчите!** жеткілікті, қысқартың!; 3. *в знач. сказ.* жетерлі, жеткілікті; ~ **взглянуть, чтобы...** ушын бір қарау жеткілікті; **у него ~ книг для занятий** оның оқыуға кереклі кітабы жеткілікті; **этого было ~ соның** өзі жетерлі.

ДОСТАТОЧНЫЙ прил. жетерлік, жеткілікті, мол, тәуірақ, әдеуір; ~ **й срок**

жетерлі мүддет; **это ~е основания** для отказа ушың өзі бас тартуу ушын жеткілікті тийкар бола алады.

ДОСТАТЬ сов. 1. *до чего-чего* бойы жетиу, тийгизиу, жеткізіу; ~ **рукой до форточки** қолын форточкаға жеткізіу; 2. *что (взять)* алыу; ~ **книгу с полки** кітапты текшеден алып беріу; ~ **платок из кармана** қалтасынан орамалын алыу; 3. *что (приобрести, получить)* табыу, алыу; ~ **билет в театр** театрға билет табыу.

ДОСТАИТЬСЯ сов. *кому-чему* 1. (*при раздаче, разделе*) жетиу, түсіу, тийіу, тийісіу, қолға тийіу, қалу; **мне ~лась** **хорошая книга** маған жақсы кітап түсті; 2. *безл. разг.* (*получить нагоняй*) жазасын тартуу, сазайын тартуу, жазалануу, кейіс есітуу; **ему ~лось от отца** оған әкесі сазайын тарттырды; 3. *безл.* (*выступить на долю*) пайына тийіу.

ДОСТИГАТЬ несов. см. **достигнуть.**

ДОСТИГНУТЬ сов. *чего* 1. жетиу, барып жетиу; ~ **нуть берега** жағаға жетиу; 2. жетиу, ерісіу; ~ **нуть цели** мақсетке жетиу; ~ **нуть успеха в чём-л.** табысқа ерісіу; 3. *чего* жетиу, барыу, келіу; **мороз ~ сорока градусов** сууық қырқ градусқа дейін жеті; **травя ~ля** **человеческого роста** шөп өсіп адамның бойына келді.

ДОСТИЖЕНИИ с. 1. (*действие*) жетісіу, ерісіу; **по ~и** **совершенности** ер жеткен соң; 2. (*успех*) жетіскенлік, еріскенлік, табыс; ~ **я науки и техники** илиминің хәм техниканың жетіскенліктері.

ДОСТИЖИМЫЙ прил. қолдан келерлік, жетісерлік, мүмкін болатуғын.

ДОСТИЧЬ сов. см. **достигнуть.**

ДОСТОВЕРНО нареч. анық, рас; ~ **известно, что...** ...анық белгилі.

ДОСТОВЕРНОСТЬ ж. хақыйқатлық, дұрыслық, шынық, анықлық; **проверить ~ сведения** хабарлардың анықлығын тексеріу.

ДОСТОВЕРНЫЙ прил. хақыйқат, дұрыс, шын, анық; ~ **е сведения** хақыйқат мағлұыматтар; **узнать из ~х источников** ең анық мағлұыматтардан билиу.

ДОСТОИНСТВО с. 1. адамгершілік, ар, намыс, аброй, қадір, қесийет; **чувство собственного ~а** өз қадірін билиу; **держаться с ~ом** аброй сақлау, өзін тұта билиу; 2. (*положительное качество*) бахалылық, қадірлілік, жақсы жағы, бахалылық, қесийет; ~ **о книги** кітаптың бахалылығы; 3. (*стоимость*) баха, құн; **облигация ~ом в десять рублей** бахасы он манатлық облигация; $\diamond$ **оценить по ~у** қадірлілігіне қарай баха беріу.

ДОСТОЙНО нареч. ылайықлы түрде.

ДОСТОЙНЫЙ прил. 1. (*заслуживающий*) миңасып, ылайық, турарлық; орыплы; ~ **ый внимания** дыққатқа ылайық; ~ **ый похвалы** мақтауға турарлық; 2. (*почтенный*) хұрметлі, миңасып, қадірлі, іззетлі; ~ **ый человек** іззетлі адам; 3. (*справедливый, заслуженный*) хұрметлі, қадірлі; ~ **ая награда** хұрметлі сыйлық.

ДОСТОПАМЯТНЫЙ прил. *уст.* ұмытылмас.

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНОСТЬ *жс.* кеуил белерлик, кеуил аударарлык, нөзер аударарлык, қызықтырарлык; **осмәтри-вать** *~и Москвы* Москваның кеуил аударатуғын жерлерин көрип шығыу.

ДОСТОПРИМЕЧАТЕЛЬНЫЙ *прил.* кеуил белерлик, кеуил аударарлык, нөзер аударарлык, қызықтырарлык.

ДОСТОЯНИЕ *с. 1.* (*имущество, состояние*) мүлк, дүнья, байлық; **народное** *~* халық мүлки; **2. перен.** ийгилик; **в СССР наука стала ~м масс** илим СССРда халық ийгилигине айланды.

ДОСТРАИВАТЬ *несов. см. достроить.*
ДОСТРОИТЬ *сов. что* қурып питириу, салып болыу.

ДОСТРОЙКА *жс.* қурып питириу, салып болыу.

ДОСТУП *м.* кириу, кириу мүмкиншилиги, барыу; **свободный** *~* еркин кириу; **право ~а** кириу хуқы.

ДОСТУПНОСТЬ *жс. 1.* (*местности*) жолы ашықлық, қол жетерлик; **2. перен.** түсиниклилик, қолайлылық, жеңиллилик, аңсатлық; *~* **изложения** сөйлеудің түсиниклилігі; **3. (цен)** арзанлық.

ДОСТУПНЫЙ *прил. 1.* (*о местности*) қолайлы, оңай, барып болатуғын; **2. перен. (понятный)** түсиникли, жеңил, аңсат; **~ое** **изложение** түсиникли баянлама; **3. (дешевый)** арзан; **~ые цены** арзан бағалар; **4. (простой в обращении)** әниұайы, әлпайым, киши пейил.

ДОСТУЧАТЬСЯ *сов. разг.* тықылдатуу, қағыу.

ДОСУГ *м.* бос ўақыт, қол бос ўақыт; **на ~е** истен бос ўақытта, қол бос ўақытта; **в часы ~а** қолдың бос ўақытларында.

ДОСУЖИЙ *прил. разг.* бийкар, истен бос ўақыт, иси ериккен; **~е** **разговоры** иси ериккенде айтылған гүррилер.

ДОСУХА *нареч.* әбден кепкенше, кеугенше, ығалы қалмағанша, құрғақ болғанша; **вытереть ~** ығалы қалмағанша сүртиу.

ДОСЧИТАТЬ *сов. 1.* **до чего** (*просчитать*) санау; **2. что** (*окончить считать*) санап болыу, санап нитириу, санап тамамлау.

ДОСЧИТЫВАТЬ *несов. см. досчитать.*

ДОСЫЛАТЬ *несов. см. дослать.*

ДОСЫПАТЬ *сов. что, чего* толғанша салыу, толтырыу; **~ мешок** қалтаға толғанша салыу, қалтаны толтырыу.

ДОСЫПАТЬ I *несов. см. доспать.*

ДОСЫПАТЬ II *несов. см. доспать.*

ДОСЫТА, ДОСЫТА *нареч. 1.* тойғанша; **накормить ~** тойғанша ауқатландырыу; **2. (вдоволь)** шері тарқағанша, жыйрығын жазғанша; **наговориться ~** шері тарқағанша сөйлесуі.

ДОСЫХАТЬ *несов. см. досыхнуть.*

ДОСУДО *нареч. разг.* усыған дейин, усы жерге шейип.

ДОСЯГАЕМОСТЬ *жс.* қол жетерлик, жетиуге болатуғын, барыуға болатуғын; **быть вне пределов ~и** жетпейтуғын жерде болыу.

ДОСЯГАЕМЫЙ *прил. уст.* қол жетерлик, жетерлик, барыуға болатуғын.

ДОТ *м.* (долговременная огневая точка) **воен. дот** (*узакъ ұақыт оқ атыу точкасы*).

ДОТАСКИВАТЬ *несов. см. дотащить.*
ДОТАЦИ *я жс.* дотация (*артық расходларды жабыу үшін қарханаларға, мәкемелерге хәм шөлкемлерге мәмлекет тәрепинен берилетуғын ақшалай жардем*); **получать ~ю** дотация алыу.

ДОТАЩИТЬ *сов. кого-что* жеткизиу, жеткеруі, сүйрен апаруі, әкелуі.

ДОТЛА *нареч.* түбине жеткенше, пүтинлей, нәрсе қалдырмай, дым қалмай, тыш-тыйпыл, дымы қалмағанша; **сгореть ~** дым қалмай жанып кетиуі.

ДОТОННЫЙ *прил. разг.* билгиси келетуғын, қызығатуғын, қазымыр.

ДОТРАГИВАТЬСЯ *несов. см. дотронуться.*

ДОТРОНУТЬСЯ *сов. до кого-чего* тийуі, тийип кетиуі.

ДОТЯГИВАТЬ *несов. см. дотянуть.*

ДОТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. дотянуться.*

ДОТЯНУТЬ *сов. 1.* **кого-что, до чего-чего** (*дотащить*) көтерип апаруі, жеткизиу; **2. что, до чего, разг.** созыу, тартуу; **~януть** **верёвку до столба** жиңти бағанаға дейин тартуу; **3. до чего, разг. (дожить)** жасау, жетиу, өмир сүриу; **больной не ~янет до весны** науқас бөхәрге дейин жете алмас.

ДОТЯНУТЬСЯ *сов. до кого-чего 1.* (*доставить, дотронуться*) жеткеруі, жеткизиу; **2. (до какого-л. места)** зорға барыу, зорға жетиу; **3. перен. (о времени)** созылыу, дауам етиуі.

ДО УПАДУ *в знач. нареч. разг.* ишек силеси қатқанша, жығылғанша, қулағанша; **смеяться ~** ишек силеси қатқанша күлнуі.

ДОУЧИВАТЬ *несов. см. доучить.*

ДОУЧИВАТЬСЯ *несов. см. доучиться.*

ДОУЧИТЬ *сов. 1.* **кого** ақырына дейин оқытуу, оқытуу, питкергенше оқытуу; **~ сына** **в институте** баласын институтты питкергенше оқытуу; **2. что** ақырына дейин билиу, ақырына дейин үйренуі; **~ стихотворение** қосықты ақырына дейин үйренуі.

ДОУЧИТЬСЯ *сов. 1.* (*закончить обучение*) оқыуды питириу; **2. до чего** оқыу; **~ до зимы** қысқа дейин оқыу.

ДОХА *жс.* доха (*оғуни сыртына хәм ишине қарған постын*).

ДОХЛЫЙ *прил. 1.* (*о животных*) ели, өлген; **2. перен. разг. (хилый)** арық, сықылсыз.

ДОХНУТЬ *несов.* қарам өлип қалуу, қырылып қалуу.

ДОХНУТЬ *сов. и однокр. 1.* **разг.** дем шығаруу; **~й-ка на меня!** қәне маған қарап деминди шығар!; **2. перен. (подуть)** есиу; **~ул слабый ветерок** өлген самал ести; **◇ ~уть некогда** мурын сүңгириуге қол тиймейди.

ДОХОД *м.* доход, кирис, табыс, пайда; **национальный** *~* милли доход; **годовой** *~* жыллық доход; **трудовые** *~ы* мийнет табысы; **приносить ~** табыс келтириуі.

ДОХ || **ОДИТЬ** *несов. см. дойти; не ~одя* до ёго мёста усы жерге жептестен; $\diamond$ рўки не ~одят қолым тиймейди.

ДОХОДНОСТЬ *ж.* доходлылық, кирислик, табыслық, пайдалылық; **увеличить** ~ **предприятия** кәрхананың доходлылығын арттырыу.

ДОХОДН || **ЫЙ** *прил.* доходлы, кирисли, табыслы, пайдалы; ~**ая статья** бюджета бюджеттиң кирис статьясы.

ДОХОДЧИВ || **ЫЙ** *прил.* түсиникли, аңсат түсинетуғын; ~**ая пьеса** түсиникли пьеса.

ДОЦЕСТВИ *сов.* гүллеп болыу, толық гүл ашыу.

ДОЦВЕТАТЬ *несов. см. доцвети́ть.*

ДОЦЕНТ *м.* доцент (*жоқарғы оқыу орнының оқытушысының* илимий атағы *хәм хызметиниң аты усындай атағы бар адам*).

ДОЦЕНТУРА *ж.* 1. (*звание, должность доцента*) доцентура; 2. *собр.* доцентлер.

ДОЧЕНЬКА *ж. разг.* 1. *ласк. от дочь;* 2. *ласк. (в обращении)* қызалағым, қызым.

ДОЧЕРИН *прил. см. дочерний.*

ДОЧЕРНИЙ *прил.* қыздың, қызға тийсли.

ДОЧИСТА *нареч.* 1. (*до чистоты*) тазарғанша, тап-таза болғанша; **отмы́ть** ~ тазарғанша жууыу; 2. *перен. разг. (без остатка)* нәрсеин қалдырмай, дым қалдырмай, зат қоймай; **съесть всё** ~ нәрсеин қоймай жеп қойыу.

ДОЧИТАТЬ *сов. что* 1. (*окончить чтение*) оқып шығыу, оқып питкеріу, ақырына дейин оқыу; 2. (*до чего-л.*) оқыу, оқып питириу; ~ **книгу до середины** китапты жартысына дейин оқып питириу.

ДОЧИТЫВАТЬ *несов. см. дочита́ть.*

ДОЧКА *ж.* 1. *см. дочь;* 2. *ласк. (в обращении)* қыз, қызалақ.

ДОЧЬ *ж.* қыз; егб ~ оның қызы; **твоя** ~ сенің қызын.

ДОШИВАТЬ *несов. см. дошить.*

ДОШИТЬ *сов. что* тигип питириу, тигип болыу.

ДОШКОЛЬНИК *м.* (*ребёнок*) мектеп жасына дейинги бала.

ДОШКОЛЬНИЦА *женск. от дошколь-ник.*

ДОШКОЛЬНИ || **ЫЙ** *прил.* мектепке дейинги, мектепке шекемги; ~ый **возраст** мектепке дейинги жас; ~**ое воспитание** мектепке дейинги тарбия.

ДОЩАНИК *м.* түби тегис қайық.

ДОЩАТ || **ЫЙ** *прил.* тахтадан исленген; ~**ая перегорбдка** жайдың тахтадан исленген қанаты.

ДОЯРКА *ж.* сауыншы.

ДРАГА *ж.* драга (*жүзип жүрип суй түбинен топырақ алатуғын машина*).

ДРАГОМАН *м.* *ист.* дилмаш, аударыушы.

ДРАГОЦЕННОСТЬ *ж.* қымбат бахалы зат, қымбатлы зат, бахалы зат, қасыл зат.

ДРАГОЦЕНН || **ЫЙ** *прил.* 1. қымбатлы, бахалы, қадирли, қасыл, қымбат бахалы; ~ый **камень** қымбат бахалы тас; 2. *перен.* қадирли, қымбатлы, хұрметли; **терять** ~**ое время** қадирли уақытты жоқ етиу.

ДРАГУН *м.* *ист.* драгун (*патша Россиясында хәм шет елдердиң армияларында*

атлы әскерлер бөлиминиң солдаты хәм офицери).

ДРАГУНСКИЙ *прил. ист.* драгун..., драгунылық.

ДРАЖЕ *с. нескл.* драже (*кишкене домалақ конфеттиң бир түри*).

ДРАЗНИТЬ *несов.* 1. *кого-что* мазақлау, жинин келтириу, ашыуын келтириу, өшиктириу; ~ **собаку** ийтті өшиктириу; 2. *что (возбуждать)* қыздырыу, келтириу; ашыу; ~ **аппетит** иштейин ашыу.

ДРАК || **А** *ж.* урыс, төбелес, жәнжел; **затя́ть** ~у төбелес қурыу.

ДРАКОН *м.* *миф.* айдарқа.

ДРАКОНОВСКИ || **Й** *прил.* қатал, аяу-сыз; ~**е законы** қатал заңлар.

ДРАМА *ж.* 1. *лит., театр.* драма; 2. *перен.* ауыр уақыя, қыйын жағдай, қайғылы уақыя; **семейная** ~ семьядағы болған ауыр уақыя.

ДРАМАТИЗИРОВАТЬ *сов. и несов. что* драматизациялау (*эдебий шығармаға драма формасын беріу*).

ДРАМАТИЗМ *м.* 1. *лит.* драматизм, шийеленисиу; ~ **сюжета** сюжеттиң драматизмлиги, сюжеттиң шийеленисиуи; 2. *перен.* қыйынлық, қыйыншылық, ауырлық; ~ **положения** жағдайдың қыйынлығы.

ДРАМАТИЧЕСКИЙ *прил.* 1. драма..., драмалық; ~ **кружок** драма кружоги; 2. *перен. (полный драматизма)* ауыр, қыйын, қайғылы; ~ **момент** ауыр мөхәл; 3. *муз.* драма... (*ерлер дайысы хаққында*); ~ **тенор** драма теноры.

ДРАМАТИЧНЫЙ *прил. см. драмати́ческий* 2.

ДРАМАТУРГ *м.* драматург.

ДРАМАТУРГИЧЕСКИЙ *прил.* драматургиялық.

ДРАМАТУРГИЯ *ж.* драматургия; ~ **Островского** Островскийдиң драматургиясы.

ДРАМКРУЖОК *м.* (*драматический кружок*) драмкружок, драма кружоги.

ДРАНКА *ж.* 1. *собр.* кереге шыбықлар; 2. (*одна дощечка*) бир кереге шыбық.

ДРАНЫ || **Й** *прил.* жыртылған, тозыуы жеткен; ~**е сапоги** тозыуы жеткен етиклер.

ДРАНЬ *ж. см. дрánка* 1.

ДРАП *м.* драп (*қалың жүн гезлеме*).

ДРАПИРОВАТЬ *несов. кого-что* гезлеме менен хәсемлеу, гезлеме тутыу.

ДРАПИРОВАТЬСЯ *несов. чем, во что* безенип кийиниу.

ДРАПИРОВКА *ж.* 1. (*действие*) гезлеме менен безеу, гезлеме менен хәсемлеу, гезлеме тутыу; 2. (*занавеска, портьера*) перде.

ДРАПИРОВЩИК *м.* гезлеме менен безеуши, гезлеме менен хәсемлеуши.

ДРАПОВ || **ЫЙ** *прил.* драп...; драптан исленген, драптан тигилген; ~**ое пальто** драптан тигилген пальто.

ДРАТВА *ж.* кендир сабақ.

ДРАТЬ *несов.* 1. *что, разг. (рвать)* жыртуу; ~ **обувь** аяқ кийимди жыртуу; 2. *что* сыйырыу, шығарыу, қабығын айырыу; ~ **лыко** ағаштың қабығын сыйырыу; ~ **рис** шалыны кепегинен айырыу; ~ **шкуру**

1) терисин сыйырыу, териден шығару; 2) *перен.* (обирать) тирилей тонау, әкесинің бағасын сорау; 3) *перен.* (притеснять) қысыу, езиу; 3. *кого-что, разг.* (наказывать) сабау, урыу; таулау; ~ за уши қулағынан таулау; 4. *что* (раздражать, царапать) тырнау, қырыу, жырыу; **пéрец дерёт гóрло** буршы тамақты қырады; **бритва дерёт кóжу** пәки беттиң терисин тырнайды; 5. *что и без доп., перен. разг.* (дорого брать) жүдө қымбат сатыу; ◇ ~ нос мұрнын көтеріу; ~ гóрло қатты бақырып сөйлеу, тамағына суу бүркіу; **морóз по кóже дерёт** қорыққаннан күйің жүйілады.

ДРАТЬСЯ *несов.* 1. с кем и без доп. төбелесіу, урысуу, жулысуу; мальчишки дерутся балалар төбелеседи; 2. с кем (сражаться, воевать) урысуу; ~ с врагом душпан менен урысуу; 3. за что, перен. разг. (бороться) гүресіу; ~ за выполнение иланы планы орындау үшін гүресіу.

ДРАХМА *ж.* драхма (Әйемги Грецияда алтын я гүмис тенге, хәзирги Грецияда пул бірлігі).

ДРАЧЛИВОСТЬ *ж.* разг. төбелесшиллик, урысқақлық, урыспазлық.

ДРАЧЛИВЫЙ *прил. разг.* төбелесшил, урысқақ, урыспаз.

ДРАЧУН *м.* разг. төбелесшил, урысқақ, урыспаз.

ДРАЧУНЬЯ *женск. от* драчун.

ДРЕБЕДЕНЬ *ж.* разг. мәніссіз сөз, пәтиуәсыз нәрсе.

ДРЕБЕЗГ *м.* разг. салдырлы, дирилди, қалтырау, зыңылды; с ~ом салдырлап.

ДРЕБЕЗГИ *мн.:* разбiть в мёлкiе ~ разг. пыт-шыт етип сындырыу.

ДРЕБЕЗЖАНИЕ *с.* салдырлы, дирилдеу, қалтырау, зыңылдау.

ДРЕБЕЗЖАТЬ *несов.* салдырлау, дирилдеу, қалтырау, зыңылдау.

ДРЕВЕСИНА *ж.* 1. сыйырылған ағаш; ~ дуба еменнің сыйырылған ағашы; 2. *собр.* ағаш материаллары.

ДРЕВЕСНИЦА *ж.* 1. (лягушка) гүбелек құрт; 2. (лягушка) ағаш құрбақасы.

ДРЕВЕСНО-КУСТАРНИКОВЫЙ *прил.* ағаш пұталы; ~е породы растёний есимликлердің ағаш пұталы түрлері.

ДРЕВЕСНЫЙ *прил.* ағаш...; ағаштан исленген; ~ый спирт ағаш спирти; ~ый уголь ағаш көмірі; ~ая лягушка *см.* древесница 2.

ДРЕВКО *с.* сап, дәсте; ~ знамени байрақтың сабы, жалаудың дәстесі.

ДРЕВНЕ *ж.* қоспа сөзлердің ески әйемги деген мәнісін беретінін биринші бөлгеі, мыс: древнерусский язык ески рус тили; древнегреческая литература әйемги грек әдебияты.

ДРЕВНИЙ *прил.* 1. әйемги, ески, гене, бурынғы; ~ая история әйемги тарих; ~ие языки ески тиллер; 2. в знач. суц. *мн.* древние әйемгилер, бурынғылар; 3. (очень старый) ески, ғары, жүдө қартайған, қаусаған; ~ий старик қаусаған ғары.

ДРЕВНОСТЬ *ж.* 1. әйемгилик, ескилик, генелик, бурынғы заман, атам-заманлық; в глубокой ~и бурынғы заманда;

седая ~ь атам-заман, жүдө ерте заман; 2. *мн.* древности әйемги заманның ескерткішлері, ескиликтің ескерткішлері; музей ~ей ескиликтің ескерткішлеринің музейі.

ДРЕВОВИДНЫЙ *прил.* ағаш сықыллы, ағаш қыйлы, ағашқа ұсаған; ~ папоротник ағаш сықыллы қырқ кулақ.

ДРЕВОНАСАЖДЕНИЕ *с.* ағаш тигіу, ағаш егіу.

ДРЕЗИНА *ж. ж.-д.* дрезина (кишкене темир жол вагоны, қолдың күші ямаса мотор менен хәрекетке келеди).

ДРЕЙФ *м.* дрейф, ығыу (самалдың я ағыстың тәсири менен кемелің өз жолынан бурылыуы хам муздың ығыуы); *лечь в ~ дрейфте* турыу, бир орында қалқып турыу (желқомлы кеме туйралы).

ДРЕЙФОВАТЬ *несов.* 1. (отклоняться от курса) дрейfleу (самалдың ямаса ағыстың тәсири менен баратырған бағдардан бурылыуы); 2. *мор.* (непроизвольно двигаться) жылысуу, ығыу (самалдың бағдарына қарай); **корабль ~ует** корабль ығады.

ДРЕЙФУЮЩИЙ *прил.* дрейfleуши, ығып журиуши; ~ая льдина ығып журиуши муз.

ДРЕЛЬ *ж.* дрель, бурау.

ДРЕМА, **ДРЕМА** *ж. уст. см.* дремота.

ДРЕМАТЬ *несов.* уйқысы келиу, қалғыу, мүлгіу; ◇ не ~ сақ болыу, сергек болыу; **враг не дрёмлет** душпан сергек.

ДРЕМАТЬСЯ *несов. безл. кому, разг.* уйқы тартыу, уйқы басыу.

ДРЕМОТА *ж.* қалғыу, уйқысы келиу, мүлгіу.

ДРЕМУЧИЙ *прил.* нуу, қалың, дүт, пышық мурын батпайтуғы; ~ лес қалың тоғай, дүт тоғай.

ДРЕНАЖ *м.* дренаж (1. *тех.* салма я трубалар системасының көмеги менен жерди құрғақ етиу); 2. *мед.* жараның ирициң я сүйін кишкене трубка арқалы алыу).

ДРЕНАЖИРОВАТЬ *сов. и несов. что тех., мед.* құрғатыу, құрғақ етиу, дренаж ислеу.

ДРЕНАЖНЫЙ *прил. тех., мед.* құрғаклататуғын, дренаж..., дренажлық.

ДРЕНИРОВАТЬ *сов. и несов. см.* дренажировать.

ДРЕСВА *ж.* майда тас, ири шеге, ири кум.

ДРЕССИРОВАНИИ 1. *прич. от* дрессировать; 2. *прил.* үйретилген, көндирилген, көнликтирилген, бас билетуғын (о лошади); ~ая собака үйретилген ийт.

ДРЕССИРОВАТЬ *несов.* кого үйретіу, көндириу, көнликтириу, бас билдириу (лошадь).

ДРЕССИРОВКА *ж.* үйретіу, көндириу, көнликтириу, бас билдириу (лошадь).

ДРЕССИРОВЩИК *м.* үйретіуши, бас билдириуши.

ДРОБИЛКА *ж.* *тех.* ұсатқыш, майдалаушы машина.

ДРОБИНА *ж.* бир түйір пытра, бир пытра, жалғыз пытра.

ДРОБИНКА *ж. см.* дробина.

ДРОБИТЬ *несов. что* 1. (мельчить) усақлау, уғатыу, унтау, майдалау, бөлшеклеу; 2. *перен.* (делить, расчленять) бөлшеклеу, пытыратуу; ~ *силы* күшти пытыратуу.

ДРОБИТЬСЯ *несов.* усақланыу, ұатылыу, усатылыу, унталаныу, майдаланыу, бөлшекленуу; *водны* ~йтса о сқалы толқындар тасқа урыш пытырап кетеди.

ДРОБЛЕНИЕ *с.* усақлау, уғатыу, унтаулыу, майдалау, бөлшеклеу; усақланыу, уғатылыу, унталыу, майдаланыу, бөлшекленуу.

ДРОБНЫЙ *прил.* 1. *мат.* бөлшек, бөлшекли; ~*ое* число бөлшек сан; ~*ая* величина бөлшекли шама; 2. (мелкий) киши, майда; ~*ый* шаг киши адым.

ДРОБОВИК *м.* ау мылтық.

ДРОБЬ *ж.* 1. (для ружья) пытыра, шашпа; 2. *мат.* бөлшек; *десятичная* ~ онлық бөлшек; *непрерывная* ~ үзликсиз бөлшек; *правильная* ~ дұрыс бөлшек; *неправильная* ~ надұрыс бөлшек; *барабанная* ~ барабанның дыбырлысы, барабанның дыңырлысы.

ДРОВ *ж.* 1. (для ружья) отын; сырые ~а жас отын; *рубка* ~ отын шабыу; *кто в лес, кто по ~а погов.* бас-басына кетти (*соотв.* кими ойға, кими қырға кетти).

ДРОВНИ *только мн.* отын шана.

ДРОВОЗАГОТОВКИ *мн.* (ед. *дровозаготовка ж.*) отын таярлау.

ДРОВОКОЛ *м.* отын айырыушы, отын жарыушы.

ДРОВОСЕК *м.* 1. ағаш кесуіші, отын кесуіші, отын таярлаушы; 2. (жук) ағаш қонғызы.

ДРОВЯНОЙ *прил.* отын; ~ *сарай* отынхана.

ДРОГИ *только мн.* дроги (қутысыз *узлы арба*).

ДРОГНУТЬ *I* *несов.* (ябнуть) тоңуу, қалтырау, дирилдеу, тоңып дирилдеу.

ДРОГНУТЬ II *сов. I.* (шевелнуться) қыймылдау, дирилдеу, шимиркениу; *у него на лице ни один мускул не ~ул* оның бетинің бир-де булшық етi қыймылдамады; 2. (задрожать) қалтырау, дирилдеу; *у него голос ~ул* оның дауысы қалтырады; 3. *перен.* (прийти в смятение) сескениу, албырау, шоршыу, қалтырау; *толпа ~ула* аламан сескенди; *рука не ~ет* жүрек селт еппейди.

ДРОЖАНИЕ *с.* 1. қалтырау, дирилдеу, титреу; ~ *рук* қоллардың қалтырауы; 2. (о голосе и т. п.) қалтырау, дирилдеу; ~ *звуча* сестің қалтырап шығуы.

ДРОЖАТЬ *несов. I.* қалтырау, дирилдеу, титреу; ~*ать* от холода сууықтан қалтырау; ~*ать* всем телом барлық денеси қалтырау; 2. (о звуке и т. п.) қалтырау, дирилдеу; *голос ~ит* дауыс қалтырайды; 3. *за кого-что, над кем-чем, перен.* қыйналыу, қорғау (оберегать); қалтырау, тынышсызланыу (беспокоиться); ~*ать* над детьми балалар туұралы тынышсызланыу; 4. *перед кем-чем, за кого-что и без доп., перен.* қорқыну, зәрреси ушыу; ~*ать* перед отцом әкесинен қорқыу; ~*ать* за свою жизнь езинің өмири ушын қорқыу.

ДРОЖЖ *II* *только мн.* ашытқы, қамыртырыс; *пивные* ~и пиво ашытқысы; *тесто на ~ах* ашытқан қамыр; *как на ~ах* жүде тез, күте тез.

ДРОЖКИ *только мн. уст.* дрожки (жеңіл ашық *арба*).

ДРОЖЬ *ж.* қалтырау, қалтырама, дирилдеу, дирилди; *нервная* ~ нерв қалтырамасы; *его охватила* ~ ол дирилдеп қоя берди; *меня бросило в ~* мен қалтырап қоя бердим.

ДРОЗД *м.* сары шымшық.

ДРОМАДЕР *м.* нар, бир өркешли түйе.

ДРОТИК *м. ист.* найза.

ДРОФА *ж.* туұалақ.

ДРУГ I *м.* 1. дос; *закадычный* ~ шын дос, жан дос; *близкий* ~ жақын дос; ~ *детства* балалық шақтың досты; *старый* ~ *лучше* нобых *двух посл.* еки таза достан гөне бир дос жақсырақ (*соотв.* достың гөнеси, тонның тазасы); 2. (*сторонник*) жақлаушы, төрепар, дос; *друзья Советского Союза* Совет Союзының дослары; *будь другом!* берекет табыңды!

ДРУГ II: ~ *друга* бири-бирин; ~ *за друга* бири-биринің изинен, биринің изинен бири; ~ *против друга* қарама қарсы, бири-бирине қарсы; ~ *с другом* бири-бири менен; ~ *о друге* бири-бири хаққында.

ДРУГОЙ *прил.* 1. басқа, жат, бөтен; *кто-то ~ой* басқа биреу; *тот и ~ой* ол да хәм басқа да; *ни тот ни ~ой* ол да емес, бул да емес; *никто ~ой* басқа хеш ким; *один за ~им* биринің изинен бири, биринің кейиннен бири; 2. (*второй, иной, следующий*) басқа; *в ~ой раз* басқа уақытта, басқа бир жолда; *это ~бе* делө бул басқаша; *с ~ой стороной* басқа жағынан, екінши жақтан; *на ~ой день* ертеңине, екінши күни; 3. *в знач. суц. м.* *другой и ж.* *другая* басқа биреу, бөтен биреу; ~*ой на* *вашем* мөсте *поступил бы* *иначе* сизиң орныңызда басқа биреу болғанда бундай етпес еди; 4. *в знач. суц. с.* *другое* басқа; *ему говорish* *одно, а он* *делает* *совсем ~бе* оған бир нөрсени айтасаң, ол басқа нөрсени ислейди; 5. *в знач. суц. мн.* *другие* басқалар; *заботиться о ~их* басқалардың ғамын ойлау; *~ими* *словами* *в знач. вводн. сл.* басқаша айтқанда.

ДРУЖБА *ж.* дослық, татыулық; *многолетняя* ~а көп жыллық дослық; ~а *нарядов* халықлардың дослығы; *быть в ~е* дослықта болуу; *не в службу, а в ~у погов.* хызмет ретинде емес, дослық ретинде.

ДРУЖЕЛЮБИЕ *с.* дослық қатнас, татыулық, мийирманлық, жыллы шырайлық.

ДРУЖЕЛЮБНО *нареч.* дослық түрде, татыу түрде, мийирманлы, жыллы шырай менен.

ДРУЖЕЛЮБНЫЙ *прил.* дослық, татыулық, мийирманлық, жыллы шырайы.

ДРУЖЕСК *II* *прил.* дослық, татыулық; ~*ие* *отношения* татыулық қарым-қатнастар; ~*ая* *услуга* дослық хызмет; *вечер прошёл в ~ой атмосфере* кеше дослық жағ-

дайда болып өтті; *быть на ~ой ногé с кем-либо* дослық қарым-қатнасықта болуы.

ДРУЖЕСТВЕННЫЙ *прил.* дос, дослық; *~е держáвы* дос державалар.

ДРУЖИНА *жс.* 1. *ист.* нөкерлер; 2. (*отряд*) дружина; *пионерская ~ пионер дружинасы; пожарная ~ өртке қарсы дружина; ~ общественного порядка* жемийетлік тәртіпті сақлау дружинасы.

ДРУЖИНИК *м.* 1. *ист.* нөкер; 2. дружинашы, дружинник.

ДРУЖИНИЦА *женск. от дружинник.*

ДРУЖИТЬ *несов.* с кем-чем и без доп. дос болуы, досласуы, татыу болуы; *онí давно дружат* олар көптен бери дос.

ДРУЖИЩЕ *м. разг. (в обращении)* достым.

ДРУЖНО *нареч.* 1. (*сплочённо*) дослық пенен, бірлікте болуы, татыу түрде, ауыз біршилікке; *жить ~ татыу* туруы; 2. (*единодушно, разом*) жабыла, бірден, бір тегіс, бір ауыздан, хәмме биригип; *~ взяться за работу* жұмысқа хәмме жабыла кирісу; *~ лёд прошёл* ~ сең бірден өтті.

ДРУЖИТЕЛЬ *прил.* 1. (*сплочённый*) дос, ауыз біршилікке, татыу; *~ая семья* ауыз біршилікке семья, татыу семья; 2. (*единодушный*) жабыла, бірден, бір тегіс, ауыз біршилікке; *~ые усíлия* жабыла күш салуы; *~ая работа* ауыз біршилікке ис; *~ый смех* хәмменің бірден күліуі; *~ые всходы хлопчатника* шигиттің бір тегіс көгеріуі; *~ая весна* бірден басланған бөхер.

ДРЯГАТЬ *несов. чем, разг.:* ~ ногами аяқтарын сермеу.

ДРЯКОСТЬ *жс.* босаңқылық, былбыраңқылық, бослық; *~ мышца* булшық еттің былбыраңқылығы.

ДРЯБЛЫЙ *прил.* бос, босаңқы, былбыраған; *~ая кожа* босасқан тери.

ДРЯЗГИ *только мн. разг.* урыс-кейіс, келіспеушілік.

ДРЯННОЙ *прил. разг.* жарамас, жаман, дымға турмайтуғын; *~ человек* жарамас адам.

ДРЯНЬ *жс. разг.* 1. (*негодная вещь*) дәртке аспайтуғын зат; 2. (*ничтожный человек*) жарамсыз адам, жаман адам; *~ дело* ~ ис жаман, ис патырат.

ДРЯХЛЕТЬ *несов.* қартайуы, ғаррылық басуы, ғаррылық жеңуы.

ДРЯХЛОСТЬ *жс.* қартайғандық, ғаррылық, ғаррылығы жеңгенлік.

ДРЯХЛЫЙ *прил.* 1. қартайған, ғарры, қаусаған; *~ старик* қаусаған ғарры, оғада қартайған ғарры; 2. *перен. (старый, ветхий)* генерген, ескірген.

ДУАЛИЗМ *м. филос.* дуализм (*дүньяның негизи рухтан хәм материядан басланған деп танытуғын хәм материализм менен идеализмді келістіруйге тырысатуғын философиялық ағым*).

ДУАЛИСТ *м.* дуалист (*дуализмнің тәрепдәрі*).

ДУАЛИСТИЧЕСКИЙ *прил.* филос. дуалисттик.

ДУБ *м.* емен.

ДУБИЛЬНЫЙ *прил.* тери ийлейтуғын; *~ая кислота* тери ийлейтуғын кислота.

ДУБИЛЬНЯ *жс.* тери ийлейтуғын жай, тери ийлеу хана.

ДУБИЛЬЩИК *м.* тери ийлеуші, шеримши.

ДУБИНА *жс.* 1. шоқмар, кеспелтек; 2. *перен. бран.* қум гелле, қабақ бас.

ДУБИНКА *жс.* келтек; *~ резíновая* ~ резиналы келтек.

ДУБИТЕЛЬ *м.* тери ийі; *синтетический ~* синтетикалық тери ийі.

ДУБИТЬ *несов.* что тери ийлеу.

ДУБЛЕНИЕ *с.* тери ийлеушілік, тери ийлеу ісі.

ДУБЛЕР *м.* 1. дублёр (*бирдей жұмысты атқаруышы*); *космонавт-~ дублёр* космонавт; 2. дублёр (*спектакльде бир рольди атқаруыға жәрдем ететуғын екінші артист*).

ДУБЛЕТ *м.* 1. дублет (*бир заттың екінші данасы*); *~ рукописи* қол жазбаның дублеті; 2. *охот.* дублет (*қос айыз мылтықтың екі жағынан бірден атыу*).

ДУБЛИКАТ *м.* дубликат (*документтің екінші данасы*).

ДУБЛИРОВАТЬ *несов.* что 1. қайталау, тәқрарлау, бир-бирине уқас жұмысты орындау; *~ работу другого предприятия* басқа кәрханының жұмысын қайталау; 2. дубляж іслеу; *~ кинофильм* кинофильмды дубляж іслеу.

ДУБЛЯЖ *м.* дубляж (*сесли фильмнің сөзі бар жерлерін басқа тилдегі аудармасы менен алмастыруы*).

ДУБНЯК *м.* еменлі тоғай, емен тоғай.

ДУБОВЫЙ *прил.* 1. емен, еменлі; еменнен ісленген; *~ая рбца* емен тоғай; *~ый стол* еменнен ісленген стол; 2. *перен. разг. (грубый, тяжелоеванный)* ауыр, түсініксіз; *~ый язык* ауыр тил.

ДУБРАВА *жс.* 1. емен тоғайы, еменлі тоғай, емен тоғай; 2. *позт.* тоғай.

ДУГ|А *жс.* 1. (*в упряжи*) тоға; 2. *мат.* дуга, ярым, шеңбер; *~ согнуть кого-л.* в ~у зорлап кендіруі; *брови ~ой* қыя қас.

ДУГОБРАЗНЫЙ *прил.* тоға секилли, тоға қыйлы.

ДУДЕТЬ *несов.* сырнай тартуы, сырнай шертіу.

ДУДК|А *жс.* сырнай, баламан; *~ плясать под чью-л. ~у* *разг.* бирейдің айтқаны менен жүрнуі.

ДУДКИ *межд. прост.* алдай алмайсан, буның іске аспайды.

ДУЖКА *жс.* 1. *уменьш. от.* дуга 1; 2. (*рукоятка, ручка*) тутқа; *~ ведра* шелектің тутқасы.

ДУЛО *с.* ауыз; *~ ружья* мылтықтың ауызы.

ДУЛЬНЫЙ *прил.* ауыз...; *~ая часть орудия* топтың ауыз бети.

ДУМА *жс.* 1. *позт. (мысль)* пикір, ой; 2. *лит.* дума (*украин халық эпосарының бир бөлімі, лирика-эпикалық поэманың бир бөлімі*); 3. *ист.* дума (*Россияда орайлық я жергиликке басқаруы органы*); *Государственная ~* Мемлекеттік дума; *городская ~* қалалық дума.

ДУМА||ТЬ *несов.* 1. о ком-чём, над чем и без доп. ойланыу, ойлау; ~ть над проектом проект үстінде ойланыу; ~ть только о себе тек өзи тууралы ойлау; недолго ~я көп ойланбастан, узақ ойланбастан; 2. (полагать) ойлау, шамалау, болжау; я ~ю, что он неправ оньки жөнсиз деп ойлайман; не ~ю олай деп ойламайман; не ~ю, чтобы это было так тап усындай болды деп мен ойламайман; как вы ~ете? сиз қалай ойлайсыз?; 3. (намереваться) ойлау, нийет етиу, нийетлену; я ~ю завтра закончить работу мен жұмысты ертең питирермен деп ойлайман; ◇ и ~ть нечего ойланыудың керегі жоқ!; и ~ть не смеи! ойыңа да кирип шықпасын!; много о себе ~ть өзін жоқары санау; я ~ю (разумеется) әлбетте; и не ~ю (не собираюсь) ойымада кирип шықпайды.

ДУМА||ТЬСЯ *несов.* безл. кому, разг.: мне ~ется, что... мениң ойымша...

ДУМКА *ж.* 1. уменыш. от дума 1; 2. разг. (подушечка) кешкен көпшик.

ДУНОВЕНИЕ *с.* есиу, леп, үриу, хүүлеу; ~ветра самалдың есиуи.

ДУНУТЬ *сов.* и *однокр.* үплеу, үлпеп жиберу.

ДУПЕЛЬ *м.* зоол. дупель (қус).

ДУПЛЕТ *м.* 1. дуплет (бильярд ойында—шардың бильярдтың ергезине тийип оралып лузага түсиуі); 2. см. дублёт 2.

ДУПЛИСТ||ЫЙ *прил.* геуек, қууыс; ~ое дерево геуек ағаш.

ДУПЛО *с.* 1. (дерева) геуек, қууыс; 2. разг. (зуба) қууыс.

ДУРА *жөнск.* от дурак.

ДУРАК *м.* разг. ақмақ, самсық, самсам; ◇ набитый ~ак барын турған ақмақ, ақмақтың ақмағы; нашли ~ак! ақмақты тауыпсыз!; свалить ~ака ақылсызлық ислеу; оставить в ~аках 1) карт. утыу, дуракта қалдыру; 2) пөнт беру, алдау; остаться в ~аках 1) карт. утыуы, дуракта қалу; 2) пөнт жеу, алдану.

ДУРАНДА *ж.* с.-х. гүнжара.

ДУРАЦК||ИЙ *прил.* разг. ақмақ, ақмақшылық, самсамлық; ◇ попасть в ~ое положение ақмақшылық жағдайға түсип қалу.

ДУРАЧЕСТВ||О *с.* разг. ақмақлық, ақмақшылық, самсамлық; оставь свой ~а ақмақшылығыңды қой.

ДУРАЧИТЬ *несов.* кого, разг. ақмақтың исин етиу, самсамлық ислеу; дөлкек етиу, ойын етиу.

ДУРАЧИТЬСЯ *несов.* разг. ақмақтың исин етиу, самсамлық етиу; дөлкек етиу, ойын етиу, есерлену.

ДУРАЧ||ОК *м.* разг. уменыш. от дурак; прикидываться ~ком жортаға ақмақ болу.

ДУРАШЛИВЫЙ *прил.* разг. ақмағырақ, самсамырақ.

ДҮРЕНЬ *м.* разг. ақмақ, самсам, ақылсыз.

ДУРЕТЬ *несов.* разг. ақылсызлану, ақылдан адаса баслау.

ДУРИТЬ *несов.* разг. ақмақшылық етиу, самсамлық етиу, тентекшилік қылу, пөнге келтиру.

ДУРМАН *м.* 1. бот. дурман (шұлы шөп); 2. разг. (опьяняющее средство) зәхәр, уу,

ишимлик; 3. перен. (обман) зәхәр; алдау-шылық; религия — ~ для народа дин халық ушын — зәхәр.

ДУРМАНИТЬ *несов.* кого-что 1. (опьянять) басын айландыру, бийхуш етиу, мәс етиу; 2. перен. (действовать отупляюще) зәхәрлеу, уулау.

ДУРНЕТЬ *несов.* бузылу, бет әпшері қашу.

ДУРНО 1. нареч. жаман, сасық; ~ пахнет жаман ийіс бар; ~ обращатьсся с кем-л. биреуге жаман қарау; 2. безл. в знач. сказ. есеңкіреу, бийхуш болу, талып қалу; ей сделалось ~ ол есеңкіреп қалды; почувствовать себя ~ өзін жаман сезу, хәл дәрманы кегіу.

ДУРН||ОЙ 1. прил. (плохой) жаман, жарамсыз; ~ые привычки жаман әдеттер; истолковать что-л. в ~ую сторону жаман жағына бурын жиберу; 2. (некрасивый) ажарсыз, әпшерсиз, келісіксиз; 3. в знач. суц. с. дурное жаман, жарамаслық; скільки в нём ~ого! буңда қанша жарамаслық бар!

ДУРНОТ||А *ж.* бас айланыу, қайтарғысы келу, бийхуш жағдай; почувствовать ~у бийхуш жағдайда болу.

ДУРНУШКА *ж.* разг. ажарсыз хаял, қыз.

ДУРШЛАГ *м.* кешкир, сүзгінш.

ДУРЬ *ж.* разг. жаманлық, ақмақлық, самсықлық; на него ~ нашла оның ақмақшылығы басланды; выкинь ~ из головы! ақмақ болма!

ДУТЫ||Й *прил.* 1. (полый, пустой внутри) жел берілген, үлленген; ~е шны жел берілген шыналар; 2. перен. (преувеличенный) қосын жазылған, арттырылған, асырып берілген, көбейтіліп айтылған; ~е цифры асырылып берілген цифрлар.

ДУТЬ *несов.* 1. үплеу, үрлеу, жел жиберу; есиу, хүүлеу (о ветре); здесь дует безл. бул жерге самал келип тұр; 2. үплеу; ~ на горячий чай ысы чайды үлпеп сууыту; 3. что, тех. үлпеп шийшіден хәр түрлі затлар ислеу; ~ бутылки үлпеп шийше ислеп шығару; ◇ он и в ус не дует оның басы да айланбайды, оның көрине де келмейді.

ДУТЬЕ *с.* тех. үплеу жолы менен шийшіден ыдыслар жасау.

ДУТЬСЯ *несов.* на кого-что, разг. ашыулану, бултыйу.

ДУХ *м.* 1. (моральное состояние) рух; в здоровом теле здоровый ~ посл. дени саудың жоны сау; моральный ~ армии армияның моральлық рухы; присутствие духа рухтың көтерілуі, кеуілдің көтерілуі; рухы болу; поднимать ~ рухын көтеріу; не падать духом рухы түспеу; собратсья с духом рухын жыйнап; 2. перен. (основное направление) бағдар, бағыт, түс; в духе времени заманның бағдарына қарай; в духе марксизма-ленинизма марксизм-ленинизмнің рухында; 3. миф. хұрей, әруақ, периште, пери, жин; горные духи тау перилери; 4. разг. (дыхание) дем алыу; перевести ~ демін алыу; у меня ~ захватывает мениң демім тоқтап қалды; ◇ во весь ~ (безжать, мчаться) жүдө тез, жанының барынша,

аяк-аягына тиймей; ни слуху ни духу хабар атар жок, хеш хабар жоқ, хабар-атарсыз; в том же духе усындай етип; продолжай в том же духе усындай етип дауамлай бер; быть в духе кеуйлли болуу, шад болуу; быть не в духе кеуйлсизлениу, рухы түснү.

ДУХИ *только мн.* этир суу, ийис суу.
ДУХОВЕНСТВО *с.* собир. руханийлар.
ДУХОВКА *ж.* духовка (*пеиштиң ишине орнатылган қақпақды темир қуты*).

ДУХОВНЫЙ *прил.* 1. рухый; ~ые интересы рухый қызығушылықлар; ~ое богатство рухый байлық; ~ые запрбсы рухый талацлар; 2. (*связанный с религией*) руханий, диний; ~ое лицо руханий; ~ая семинария диний семинария; ~ое завещание *уст.* үсият хат, үсиятнама.

ДУХОВОЙ *прил.* 1. духовой; ~бй оркестр духовой оркестр; 2. қыздырмалы, ыссы хәуирли; ~ая печь *см.* духовка.

ДУХОТА *ж.* қапырық, қапырықлық, ыссылық.

ДУШ *м.* душ; **принять** ~ душқа түсиу.

ДУШ||А *ж.* 1. жан; в глубинё ~й ишинен, кеулиниң түпкиринде; **всей** ~бй, от **всей** ~й шын кеули менен, шын жүректен; **всёми** сйлами ~й барлық ықлас пенен; **у меня** радостно на ~е мениң кеулим шад; **у него** наболело на ~е оның кеулинде дәрт бар; 2. *разг.* (*человек*) жан, адам; на ўлице ни ~й кешеде бир де жан жоқ; **по** сколько с ~й? жан басынан қаншадан?; 3. *ист.* (*крепостной крестьянин*) жан (*крепостной дийхан*); 4. (*единица населения*) жан; в семье пять душ семьяда бес адам бар; на дүшу населёния жан басына; 5. (*о характере*) ақ пейил, ақ көкирек, ақ кеуйл, ашық; **добрая** ~а ақ көкирек; **человек** с **открытой** ~бй ақ кеуйл адам; 6. *перен.* (*вдохновитель, главное лицо*) рухландырушы, басшы; ~а общества жәмийеттиң рухландырушысы; **заячья** ~а қорқақ, қоян жүрек; ~а **нараспашку** ақ көкирек адам, ашық адам; ~а **не на месте** тынышсызланыу, рохети болмау; ~бй и телом жүдә берилип; **за** милую дүшу ықласы менен, ықласлы түрде; **говорить по** ~ам ашық сөйлесиу, ашылысы сөйлесиу; сколько ~е угбно қалегенинше, керегинше; в ~е он не был с **этим** согласен ишинен ол бул нәрсе менен келиспген еди; **жить** ~а в дүшу ауыз биршиликли жасау, мәмле турыу; ~а в **пятки** ушла хүрейи ушып кетиу, жаны қалмау; **вдохнуть** дүшу *во что-л.* жанландыруу, өзгерис киргизуу; **вложить** дүшу жан-тәни менен ислеу, берилип ислеу; **излить** дүшу ишиндегисип айтып қумарын тарқатыу, сөйлесип шерин тарқатыу; **отвести** дүшу 1) (*удовлетворить сильное желание*) қумардан шығыу; 2) (*высказаться*) пикир алысуу; **отдать** бөгү дүшу қайтыс болуу; **положить** дүшу *за кого-что-л.* жанын құрбан етиу; **души** не чайть в *ком-л.* шын жүректен сүйиу; **кривить** ~бй расып айтпау; **влезть** в дүшу *кому-л.* 1) (*втереться в доверие*) исенинге ийе болуу; 2) (*проникнуть в личную жизнь*) сорастырып жеке турмысынан да хабардар болуу; **стоять**

над ~бй кетпей қадалып турыу; не имёт ни грошá за ~бй қалтасында ийт үриу, қалтасында бир пулы болмау.

ДУШЕВАЯ *ж.* душхана.
ДУШЕВНО *нареч.* шын жүректен, шын кеуйлден; я ~ рад шын кеуйлден қууанышлыман.

ДУШЕВНОБОЛЬНОЙ 1. *прил.* делбе, еси аўған; 2. *в знач. суц.* м. душевнобольной и *ж.* душевнобольная жинли.

ДУШЕВНЫЙ *прил.* 1. рухый, кеуйл, ипки; ~ое спокойствие кеуйл жайлық, кеуйл хошлық; 2. (*сердечный, искренний*) ақ көкирек, хақ кеуйлли, жыллы жүзли; ~ая жёнщина жыллы жүзли қаял; ~ое отношение шын кеуйлли қатнасық; **◇** ~ые болёзни делбе кесели.

ДУШЕГРЕЙКА *ж.* сырмақ.
ДУШЕГУБ *м.* разг. қанхор.

ДУШЕГУБКА *ж.* 1. (*лодка*) душегубка (*жиңишке жеңил қайық*); 2. душегубка, туншықтырғыш (*жүрип баратырып адамларды уўландыратуғын машина, оны немец-фашистлери қолланды*).

ДУШЕНЬКА *ж.* ласк. (*в обращении*) жаным, қарағым.

ДУШЕРАЗДИРАЮЩИЙ *прил.* жүректи ашытатуғын, жан түршиктиретуғын, жан түршиктириуши; ~ крик жан түршиктиретуғын дауыс.

ДУШЕЧКА *ж.* см. дүшенька.
ДУШИСТЫЙ *прил.* хош ийисли, жағымлы ийис бар; **◇** ~ горбшек хош ийисли буршақ гүл.

ДУШИТЕЛЬ *м.* туншықтырушы, куртыушы.

ДУШИТЬ I *несов.* 1. *кого-что, чем* (*убивать*) туншықтыруу, қылғындыруу, бууындыруу, буууу; 2. *кого* (*стесняясь дыханием*) қысыу, буууу, демиктириу, дем бермей қалыу; **меня** дүшит **кашель** мени жеткирик қысып тур; **егө** дүшит **злоба** оның ашыуы келип тур; 3. *кого-что* (*угнетать, притеснять*) езиу, қысыу; **◇** ~ в объятях қаты сағыны сүйиу.

ДУШИТЬ II *несов.* *кого-что* (*духами*) этир суу себиу, этир суулау, духи себиу.

ДУШИТЬСЯ *несов.* *чем и без доп.* (*духами*) өзине этир суу себиу, ийис суулануу.

ДУШНО *безл.* *в знач. сказ.* *кому* қапырық, қапас, жүдә ыссы, демгип, хаўасы бузық; в **комнате** ~ белмениң иши қапырық, белмениң иши дым ыссы; **мне** ~ мен демгип турман.

ДУШНЫЙ *прил.* қапырық, қапас, демин қысыушы, ысып кеткен, демгип кеткен, хаўасы бузық; ~ое помещёние қапырық жай.

ДУШ||ОК *м.* разг. ийис; **мясо** с ~ком ийислене баслаған гөш; **◇** с ~ком харама ойлы, жаман нийетли.

ДУШОНКА *ж.* разг. тири жан, қуры сүлдер; **мөлкая** ~ тек тири жан; **продажная** ~ сатқын.

ДУЭ||Ь *ж.* *уст.* дуэль (*еки адамның жарақ пенен әскем-әскекке шығыуы*); **вызвать** на ~ь дуэльге шақыруу; **драться**

иа ~и жекме-жекке шыгыу, дуэльде атысыу, дуэльде қылышласыу.

ДУЭТ м. муз. 1. дуэт (еки саз я еки дауыс үшін жазылған музыкалық шығарма); 2. в знач. нареч. дуэтом дуэт болып, екеу болып; **петь** ~ом дуэт болып қосық айтыу. **дую**, **дуюшь** и т. д. наст. вр. от дуть. **дуюсь**, **дуюшься** и т. д. наст. вр. от дуться.

ДЫБА ж. ист. дыба, кергиш (орта әсирде жазалай құралы).

ДЫБОМ нареч. тик; у меня волосы вста-ли ~ тебе шашым тик турды.

ДЫБЫ: встать на ~ 1) (о лошади) тикке турыу, тикке шашыу; 2) перен. разг. хеш келісім бермеу, қарсылық көрсетуі.

ДЫЛДА м. и ж. прост. сырықтай адам.

ДЫМ м. түтин; $\diamond$ нет дыма без огня погов. от болмаса түтин болмас (соотв. самал болмаса қамыстың басы қыймылдамайды).

ДЫМИТ||Б несов. 1. түтеу, пысқытуу; печь ~ печь түтейди; 2. чем түтетіу; ~в папиросой папирос шегіп түтетіу.

ДЫМИ||ТЬСЯ несов. 1. (испускать дым) түтену, пысқыу; 2. (выделять испарения) түтиндей болыу, пуулануу; туман ~лся над рекой думан дәрьяның үстінде түтиндей болып турды.

ДЫМКА ж. түтин сыяқлы, түтин сықыллы; ~ тумана думанның түтиндей болыуы.

ДЫМНЫЙ прил. түтинли, пысқыған; $\diamond$ ~ порошок қара дәри.

ДЫМОВ||ОЙ прил. түтин..., түтинли; ~ая труба моры; ~ая завеса воен. түтин пердесі.

ДЫМОГАРН||ЫЙ прил.: ~ая труба тех. жалын шығатуғын труба.

ДЫМОХОД м. моры, түтин жол.

ДЫМЧАТЫ||Й прил. сурғылт, түтин рең-ли; ~е очки сурғылт көз әйнек.

ДЫНЯ ж. қауын.

ДЫР||А ж. 1. тесик, жыртық; ~а в забре дийәлдадағы тесик; в дырах жыртық-жыртық; заштопать ~у жыртық жерди торлау; заткнуть ~у разг. 1) тесикти тығу; 2) перен. бир нәрсени тез асығып жеткізю; 2. перен. (захолустье) узақ жер, алыс жер, жердің түби.

ДЫРКА ж. см. дыра 1.

ДЫРЯВЫЙ прил. тесик-тесик, жыртық-жыртық.

ДЫХАНИЕ с. 1. дем, дем алыу, дем шығару; ровное ~ бир қәлштеги дем алыу; затруднённое ~ ауыр дем алыу; затаив ~ демин шығармай, дем алмай; 2. перен. поэт. дем, леп, самал; ~ весны бәхәрдің самалы; $\diamond$ искусственное ~ мед. қолдан дем алдырыу.

ДЫХАТЕЛЬ||Н||ЫЙ прил. анат. дем алыу...; дем алатуғын; ~ые пути дем алыу жоллары; ~ое горло жутқыншақ, кегирдек.

ДЫШАТЬ несов. 1. чем и без доп. дем алыу; ~ свежим воздухом таза қауа менен дем алыу; ~ носом мурыннан дем алыу; тяжело ~ ауыр дем алыу; 2. кем-чем, перен. (отдаваться душой) пүтив ықласы менен берилиу, хақ кеулин берю; $\diamond$ ~ на ладан хал үстінде жатыу.

ДЫШАТЬСЯ несов. кому, безл. дем алыу; в лесу легко дышится тоғайда аңсат дем алынады.

ДЫШЛО с. арыс, арбаның арысы.

ДЬЯВОЛ м. шайтан, жин, албаслы.

ДЬЯВОЛЬСКИ нареч. разг. қатты, жү-дә, өбден; я ~ устал мен жүдә шарша-дым.

ДЬЯВОЛЬСКИ||Й прил. 1. жин-шайтан-дай; 2. разг. дым жаман, өбден қолайсыз; ~ая порада жаман қауа райы.

ДЬЯКОН м. церк. дякон, дүмше молла (киши руханий атақ).

ДЮЖИЙ прил. разг. күшли, тайнапыр, турпатлы.

ДЮЖИНА ж. дюжина, он еки; $\diamond$ чёртова ~ он үш.

ДЮЙМ м. дюйм (2,54 см тең узынлық өлшеуі).

ДЮЙМОВЫЙ прил. бир дюймлык, бир дюймға тен.

ДЮНЫ мн. (ед. дюна ж.) дюнлар, жаға төбешиклери, қум төбе.

ДЮРАЛЮМИНИЕВЫЙ прил. дюралюми-нийден исленген.

ДЮРАЛЮМИНИЙ м. дюралюминий (алю-минийдің мыс, магний хәм кремний менен еритиндисі).

ДЯДЕНЬКА м. разг. 1. ласк. от дядя 1; 2. (в обращении) ағай.

ДЯДЬКА м. разг. см. дядя.

ДЯДЯ м. 1. дайы, немере аға; 2. (в обращении) ағай.

ДЯТЕЛ м. тоқыздақ.

Е

ЕВАНГЕЛИЕ с. инжил (Библияның бө-лими).

ЕВНУХ м. қумса, пишилген адам.

ЕВРЕЙ мн. (ед. еврей м., еврейка ж.) еврейлер, жеңитлер, еврей халқы.

ЕВРЕЙСКИЙ прил. еврей..., еврейдин, жеңит; ~ язык еврей тили.

ЕВРОПЕЕЦ м. европалы.

ЕВРОПЕЙСКИ||Й прил. Европа..., Евро-паның, европалы, европалық; ~ая часть Советского Союза Советлер Союзының Европа бөлими.

ЕГЕРСКИЙ прил. егерь..., егерьлы.

ЕГЕРЬ м. 1. (охотник-профессионал) мерген, аңшы; 2. уст. воен. егерь (айрықша атқышлар бөлиминің солдаты).

ЕГИПЕТСКИЙ прил. Мысыр..., Мысыр-дан, мысырлы; ~ хлепок Мысыр пахтасы.

ЕГИПТЯНЕ мн. (ед. египтянин м., егип-тянка ж.) мысырлылар, Мысыр халқы.

егб 1. мест. личн. род. и вин. п. от он, онб; 2. в знач. притяж. мест. (при-надлежащий ему) оның; ~ пальто оның пальтосы.

ЕГОЗА м. и ж. разг. тынымсыз, бий-
за, жеңил, ушқалақ.

ЕГОЗИТЬ несов. разг. тынымсызлануу,
мазаның қылыу, жеңиллик етиу, уш-
тақлық етиу.

ЕДА ж. 1. (процесс) аұқатланыу; перед
ой аұқатланыудан алдын; во время еды
қатланыу уақтында; 2. (пища) тамақ,
лат, ас; ~ и питьё аұқат хем ишимлик.

ЕДВА нареч. 1. (с трудом, насилу) зор-
зордан; я ~ дошёл до дома мен үйге
на жеттим; 2. (чуть) сәл, сәл-пәл, сәл
на, жазлау; я ~ не упал мен сәл ғана
жығмай қалдым, сәл жығыла жазладым;
(очень мало, очень слабо) сәл ғана, жүде
~ освещённая комната сәл ғана жақ-
ыртылған өжире; 4. союз (лишь, как толь-
ко) «дан-ақ, «ден-ақ, «тан-ақ, «тен-ақ,
«дав-ақ, «нен-ақ; ~ взойшло солнце, как он
справился на охоту күн шығудан-ақ,
ар аң аулауға кетти; ♦ ~ ли гумана,
мдан мекен; ~ ли так будет сондай болар
екен.

сүйм, едйте и т. д. наст. вр. от есть I.

ЕДИНЕНИЕ с. бирлесуу, бирлик, ко-
шылу

ЕДИНИЦА ж. 1. (цифра) бир, бирлик;
2. (отметка) бир; 3. бирлик; ~ веса өл-
сезу бирлиги; 4. в знач. суц. мн. единицы
(математике) бирли-жарымлар, биреу-жа-
рымлар; ♦ штатная ~ штатлы орын.

ЕДИНИЧНЫЙ прил. бир рет, бир бол-
ан, бир жола, бир жола болған; ~ слү-
най заболевания бир рет ушырасқан ауы-
мыу

ЕДИНО қоспа сөзлердің бир, жалғыз
дәген маңисин билдиретуғын биринши бе-
гегеи, мыс.: единообразный бир қыйлы, бир
түрдеги.

ЕДИНОБОРСТВО с. жекпе-жек гүрес,
жекпе-жек урыс, жекпе-жекке алысуу.

ЕДИНОБРАЧИЕ с. бир некелilik, жек-
ке некелilik.

ЕДИНОВЛАСТИЕ с. жекке бийлеуши-
лик, жекке хәкимшилик, жекке басқа-
рыушылық.

ЕДИНОВЛАСТНЫЙ прил. жекке бийлей-
туғын, жекке хәкимшилик етиуши, жекке
басқаруышы.

ЕДИНОВРЕМЕННО нареч. бир уақытта,
бирден.

ЕДИНОВРЕМЕННЫЙ прил. бир уақыт-
та, бир жола берилетуғын, бирден; ~ое
пособие бир жола берилетуғын жәрдем.

ЕДИНОГЛАСИЕ с. пикирлеслик, ауыз
биршилик

ЕДИНОГЛАСНО нареч. бир ауыздан;
резолүция была принята ~ резолюция
бир ауыздан қабыл етилди.

ЕДИНОГЛАСНЫЙ прил. бир ауыздан
қабыл етилген, алынған; ~ое решёние
бир ауыздан қабыл етилген қарар.

ЕДИНОДУШИЕ с. бир кеуилдик, ке-
нәлеслик, бир пикирлик, пикирлеслик.

ЕДИНОДУШНО нареч. бир кеуилден,
бир пикирден, бир ауыздан.

ЕДИНОДУШНЫЙ прил. бир кеуилли,
пикирлес, бир ауыздан; ~ое мнёние бир
кеуилден қабылланған пикир.

ЕДИНОКРОВНЫЙ прил. аталас (атасы
бир анасы басқа); ~е братья аталас ағалы-
инилер.

ЕДИНОЛЙЧНИК м. жекке дийхан, дара
дийхан, жекке хожалық.

ЕДИНОЛЙЧНИЦА женск. от едино-
лйчник.

ЕДИНОЛЙЧНЫЙ прил. 1. жекке өзи,
бир өзи, жалғыз өзи; ~ое решёние жекке
өзиниң шешими; 2. жекке, дара; ~ое хоя-
зйство жекке хожалық, дара хожалық.

ЕДИНОМЫСЛИЕ с. бир пикирлик,
пикирлеслик, бир көз қараслылық.

ЕДИНОМЫСЛЯЩИЙ прил. пикирлес,
бир көз қарастағы.

ЕДИНОМЫШЛЕННИК м. 1. пикирлес,
бир көз қарастағы адам; мы с ним ~и
бизлер оның менен бир көз қарастамыз;
2. (сообщник, соучастник) серик, серик-
лес.

ЕДИНОНАЧАЛИЕ с. жекке, жекке бас-
шылық, жекке басқарушылық.

ЕДИНООБРАЗИЕ с. бир қыйлылық, уқ-
саслық, бир түрделик, бир түстелик.

ЕДИНООБРАЗНЫЙ прил. бир қыйлы,
бир түрдеги, уқсас; ~е фёрмы үчёта бир
қыйлы есаулау формалары.

ЕДИНОРОГ м. зоол. единорог (теңиз
қайуаны).

ЕДИНОУТРОБНЫЙ прил. тууысқан,
қаналас, бауырлас, енелес (анасы бир
атасы басқа).

ЕДИНСТВЕННО 1. нареч. (только один)
жалғыз ғана, бир өзи, бир ғана; ~ доступ-
ный спёсбоз жалғыз ғана қолай усыл;
2. в знач. частицы (только, исключительно)
тек; он говорил ~ затём, чтобы... ол тек...
ушын ғана сөйледи.

ЕДИНСТВЕННЫЙ прил. жекке, жал-
ғыз ғана, тек ғана жалғыз, тек бир, бир
ғана, бирден-бир; ~ый ребёнок тек ғана
жалғыз бала, жалғыз ғана бала; ~ый выход
бирден-бир жол, бир ғана жол; ~ый
в своём роде хаслында биреу; ♦ ~ое числб
грам. бирлик сан.

ЕДИНСТВО с. 1. (полное сходство) улыу-
малық, бирлик; ~ интересов мәп бирлиги,
талап бирлиги; 2. (сплочённость) бирши-
лик, бирлик; ~ партии партияның бирли-
ги; 3. (неразрывность) бекем бирлик,
ажыралмаслық; ~ теории и практики
теория менен практиканың бирлиги.

ЕДИННЫЙ прил. 1. (объединённый)
бирлескен, бирден-бир, бир; ~ый
план действий хәрекеттиң бирден-бир пла-
ны; 2. (сплочённый) бирлескен, бирден-бир,
бириккен; ~ый фронт бирлескен фронт;
3. (один) бир; не имёю ни ~ой минуты
бир минутта уақтым жоқ; ~ое целое бир
бүтин; ♦ все до ~ого хөмме, бир адам
қалмай, бири қалмастан, барлығы; ~ый
билет турақлы билет.

ЕДК прил. 1. (развещающий) ашшы,
ашығатуғын, өтकिр; ~ий дым ашшы түтин;
2. перен. (язвительный, колкий) күйдирету-
ғын, жанға тийетуғын; ~ая насмёшка
жанға тийетуғын басқы, жанға батату-
ғын басқы сөз.

ЕДКОСТЬ ж. 1. ашшылық, өткірлік; 2. перен. (язвительность) жанға батыушылық.

ЕДОК м. 1. (член семьи) адам, бас, жан; семья из трёх едоков үш жаннан құралған хожалық; 2. разг. (любитель поевств) мешкей, нәпсіқау.

еду, едешь и т. д. наст. вр. от **эхать**.
еду сравнит. ст. от прил. **эдкий**.
её 1. мест. личн. род. и вин. п. от она; 2. в знач. притяж. (принадлежащий ей) оның, оныкі; ~ діті оның балалары.

ЕЖ м. кирпич, кирпич шешен, кирпич тикен; морской **еж** теңіз кирпичі тикені.

ЕЖЕ қоспа сөзлердің алдында келетұғын хәр, сайын деген мәніні билдиретұғын қосымта, мыс.: ежеквартальный хәр кварталлық, хәр квартал сайын.

ЕЖЕВЕЧЕРНИЙ прил. хәр кеште, хәр күні кеште.

ЕЖЕВИКА ж. ежевика (путалық хәм жемис).

ЕЖЕВИЧНИК м. ежевика путалығы.

ЕЖЕВИЧНЫЙ прил. ежевика..., ежевикалық.

ЕЖЕГОДНИК м. хәр жылда шығатуғын журнал.

ЕЖЕГОДНО нареч. хәр жыл, жыл сайын, жылда, хәр жылда.

ЕЖЕГОДНЫЙ прил. хәр жыллық, жыл сайынғы, жылдағы, жылына бир.

ЕЖЕДНЁВНО нареч. күнде, хәр күні, күн сайын.

ЕЖЕДНЁВНЫЙ прил. хәр күнги, күнделікли, күн сайынғы, күндегідей; ~ая газета күнделик газета; ~ые заботы күнделик ғамхорлық.

ЕЖЕЛИ союз уст. см. **если**.

ЕЖЕМЕСЯЧНИК м. айына бир рет шығатуғын журнал.

ЕЖЕМЕСЯЧНО нареч. хәр айда, айма-ай, ай сайын.

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ прил. хәр айдағы, ай сайынғы.

ЕЖЕМИНУТНО нареч. 1. (каждую минуту) хәр минут, хәр минутта, минут сайын; 2. (очень часто) үсті-үстине, жиі-жиі, тез-тезден.

ЕЖЕМИНУТНЫЙ прил. 1. (происходящий каждую минуту) хәр минуттағы, минут сайынғы; 2. (бывающий очень часто) үсті-үстине, жиі-жиі, тез-тезден.

ЕЖЕНЕДЕЛЬНИК м. хәптеде бир шығатуғын журнал.

ЕЖЕНЕДЕЛЬНО нареч. хәр хәптеде, хәпте сайын.

ЕЖЕНЕДЕЛЬНЫЙ прил. хәр хәптедеги, хәпте сайынғы.

ЕЖЕЧАСНО нареч. 1. (каждый час) хәр саат, хәр саатта бир, саат сайын; 2. (очень часто) үсті-үстине, жиі-жиі, тез-тезден.

ЕЖЕЧАСНЫЙ прил. 1. (происходящий каждый час) хәр саатқы, хәр сааттағы, саат сайын болатұғын; 2. (бывающий очень часто) үсті-үстине, жиі-жиі, тез-тезден.

ЕЖИК м. 1. уменьш.-ласк. от **еж**; 2. (причёска) **ежик** (шаш қойыудың бир түрі).

ЕЖИТЬСЯ несов. жыйрылыу, бүрисиу, тырысу; ~ от холода сууықтан бүрисиу.

ЕЖИХА ж. урғашы кирпич.

ЕЖОВЫЙ прил. кирпич...; **держать** в ~х рукавицах қатты тутуу, тырп етирмеу.

ЕЗД||**А** жс. 1. көліккі жүриу, минип жүриу; **эховая** ~а атлы жүриу, атқа минип жүриу; 2. (мера расстояния) жол жүриу, сапар етиу; в трёх часах ~ы от города қаладан үш саатлық жол.

ЕЗДИТЬ несов. көліккі жүриу, минип жүриу; ~ на лошади атқа минип жүриу; ~ на велосипеде велосипедке минип жүриу; ~ за город қала сыртына кетиу; ~ туда и обратно ол жаққа көліккі баруу хәм қайтып келиу.

ЕЗДОВОЙ прил. 1. (служащий для езды) минис, минги, минетуғын; ~ая лошадь минетуғын ат; 2. в знач. суц. м **ездовой** воен. эскерий белимдеги арбакеш.

ЕЗДОК м. шабандоз; он **хороший** ~ ол жақсы шабандоз.

езжу, **ездить** и т. д. наст. вр. от **ездить**.

ей мест. личн. дат. и тв. п. от она.

ЕКАТЬ несов. 1. лоқ-лоқ етиу, ғорқылдау; 2. (о сердце) суу етиу, зуу етиу.

ЕКНУТЬ сов. и однокр. см. **экать**.

ЕЛЕ нареч. 1. (едва, только-только) зордан, зорға дегенде, сәл-пәл; ~ жив сәл-пәл жаны бар; я ~ успел на урок сабаққа зордан үлгердим; 2. (насилу, с трудом) зорға, қыйынлық пенен; я ~ мог поднять ящик мен ящикти зорға көтере алдым; **~ ~ ~** зордан-зорға, зорға-зорға; я ~ ~ ~ добрался до дома үйге зорға-зорға жеттім; ~ ~ ~ душа в теле погов. шала-жансаржаны шығар-шықпас.

ЕЛЕЙНЫЙ прил. күтә жарамсақ, душы тил, жағымталлы, тили майлы; ~ голос жағымталлы дауыс.

ЕЛКА||**А** жс. 1. см. **ель**; 2. **ёлка**; **новогодняя** ~а жаңа жыл ёлкасы; **позвать** гостей на ~у ёлкаға қонақларды шақыруу.

ЕЛОВЫЙ прил. ёлка..., ёлқаның, шырша..., ёлкадан исленген, шыршадан исленген; ~ лес шырша тоғайы.

ёлка род. п. мн. от **ёлка**.

ЕЛОЧНЫЙ прил. ёлка...; ёлқаны; ~е украшения ёлқаны безейтуғын затлар.

ЕЛЬ жс. **ель**, шырша.

ЕЛЬНИК м. 1. (еловый лес) шырша тоғайы; 2. (ветви) шырша ағашының шақалары, шыршаның путақлары.

ем наст. вр. от **есть** 1.

ЕМКИЙ прил. көлемли, сыйымлы, ишли; ~ая посуда ишли ыдыс.

ЕМКОСТЬ||**Б** жс. көлемlilik, сыйымлылық, ипlilik; ~ь ведра шелектик сыйымлылығы; **~** меры ~и көлемлик өлшеулері (литрлер, кубометрлер хәм т. б.).

ему мест. личн. дат. п. от он, онб.

ЕНОТ м. енот (хайван хәм териси).

ЕНОТОВЫЙ прил. енот; енот терисинен исленген; ~ воротник енот терисинен исленген жаға.

ЕПАРХИАЛЬНЫЙ прил. церк. епархиялы, е тархиялық.

ЕПАРХИЯ *ж.* церк. епархия (*ширкей хәким-шиллек округи*).

ЕПИСКОП *м.* епископ (*христиан руханыйлериниң белгили бир дәрежеси*).

ЕРАЛАШ *м. разг.* тәртипсизлик, былықпай, былғасық.

ЕРЕСЬ *ж. 1. рел.* ересь (*устем динниң ширкей қәделерине қарсы келетуғын диний тәлиमत*); *2. перен.* (*чепуха, ерунда*) бос сөз, сандырақ, пәтиүасызлық, пәтиүасыз сөз; *несті* ~ пәтиүасызлық етиү, пәтиүасыз сөз айтыу.

ЕРЗАТЬ *несов. разг.* жыбырлау, тынышсызлану, тыныш таппау, тыпыршықлау.

ЕРМОЛКА *ж.* топпы, тахия.

ЕРОШИТЬ *несов. что, разг.* үрпейтү, уйпақ-жуйпақландыру; ~ *волосы* шашын үрпейтү.

ЕРУНД *А ж. разг. 1. (чепуха)* бос сөз, сандырақ, мәнисиз; *говорить ~ у* мәнисиз сөйләу; *2. (пустяк)* аңсат, оңай; *это для меня ~ а* бул мениң ушын аңсат.

ЕРУНДОВЫЙ *прил. разг.* бос, сандырақ, мәнисиз.

ЕРШ *м. 1.* ёрш, торта балық; *2. (цётка)* ёрш (*ыдысларды жуўатуғын, шыра моржаларын, механизм бөләклерин хәм т. б. тазалайтуғын цётка*); *3. в знач. нареч.* ершом үрпейип, тикке; *волосы встали ~ ом* шашлары тикке турды.

ЕРШИСТЫЙ *прил. разг. 1. (о волосах)* үрпейген, тик турған; *2. перен. (задорный)* қайсар, ашыушан, өжет, өр.

ЕСАУЛ *м. уст.* жасаўыл.

ЕСЛИ *союз* егер, егерде; ~ *знаешь*, сқажй егер билсең айт; ~ *бы он знал*, то *этого* не сдәлал бы егерде ол билгенде, бундай етпес еди; *что, ~ он придет?* егер ол келип қала ғойса не?; *~ бы да кабы* олай бола ғойса, солай бола ғойса.

ест наст. вр. от есть I.

ЕСТЕСТВЕННО *I. нареч.* тәбийғый; *это получилось у него вполне ~* бул оның ушын ҳақыйқат тәбийғый болып шықты; *2. в знач. вводн. сл. (конечно)* әлбетте, гүмансыз; *он, ~, согласился* әлбетте, ол келисим берди.

ЕСТЕСТВЕННОСТЬ *ж.* тәбийғыйлық.

ЕСТЕСТВЕННЫЙ *прил. I.* тәбият..., тәбийғый; ~ *ые богатства страны* елдиң тәбийғый байлықлары; ~ *ые науки* тәбият илимлери; ~ *ый отбор биол.* тәбийғый таңлап алыу; ~ *ая смерть* тәбийғый қаза; *2. (неприужденный)* жасалмасыз, тәбийғый, рас; ~ *ая улыбка* жасалмасыз күлимсиреушлик; *3. (нормальный)* әдеттеги, орынлы, жөнли, тәбийғый; ~ *ый путь развития* раўажланудың тәбийғый жолы.

ЕСТЕСТВОВЕДЕНИЕ *с. см.* естествознание.

ЕСТЕСТВОЗНАНИЕ *с.* тәбият таныу, тәбият таныу илими.

ЕСТЕСТВОИСПЫТАТЕЛЬ *м.* тәбиятшы (*тәбият илимлери бойынша қаниге*).

ЕСТ *Ъ I несов. I. кого-что* жеу, ишиу; ~ *ь мясо* гөш жеу; *2. что (разрушать, разгедать)* жеу, күйдириу, тотықтыруу;

ржавчина ~ *железо* тат темирди жеиди; *~ в глаза́ми* көзин айырмау, тигилип қарау, қас қақпай қарау.

ЕСТЬ *II I. наст. вр. от быть; СССР ~ страна* победившего социализма СССР социализмниң жеңген ели болып табылады; *2. в знач. сказ. (имеется)* бар; ~ *надежда*, *что он скоро вернется* ол тез қайтып келер деген үмит бар; ~ *у тебя* эта кнйга? сенде бул китап бар ма?; *у них ~* *что* показат олардың көрсеккендей нәрселери бар; *~ так и ~* *хақыйқатында* хәм сондай; *то-то и ~* солай болғаны дурыс.

ЕСТЬ *III межд. воен.* есты!, яқшы!, макул!, әжеп!

ЕФРЕЙТОР *м.* ефрейтор.

ЕХА *||ТЬ несов. I. (дегаться, передвигаться на чѐм-л.)* көликли жүриу; көликли барыу (*туда*); көликли келиу (*сюда*); ~ *ть верхом* на лошади атқа минип жүриу; ~ *ть на машине* машинаға минип жүриу; *мы долго ~ ли стѐпью* бизлер далада узақ уақыт жүрдик; *2. (отправляться куда-л.)* жөнәу, кетиу, барыу; *мы ѐдем в экспедицию* бизлер экспедицияға кетип баратырмыз; *завтра я ѐду в Ташкѐнт* ертең мен Ташкентке жөнәп кетемен; *3. перен. разг. (скользят, разъезжаются)* тайыу, тайып кетиу, жылысыу.

ЕХИДНА *ж. I. зоол.* ехидна (*тумсықлы хайўан*); *2. (змея)* ехидна (*зәһәрли жылан*); *3. перен. разг. (о человеке)* ашшы тилли, шағып сөйләуши, табалап сөйләуши.

ЕХИДНИЧАТЬ *несов. разг.* ашшы сөйләу, шағып сөйләу, табалап сөйләу, илип сөйләу.

ЕХИДН *||ЫЙ прил.* ашшы сөйләйтуғын, шағып сөйләуши, табалап сөйләйтуғын, илип сөйләйтуғын; ~ *ое замечание* шағып сөйләп ескертиу; ~ *ый человек* шағып сөйләйтуғын адам.

ЕХИДСТВО *с.* ашшы сөйләушилик, шағып сөйләушилик, табалап сөйләушилик, илип сөйләушилик.

ешь I наст. вр. от есть I.

ешь II, ѐшьте повел. накл. от есть I.

ЕЩЕ *нареч. I. (в добавление)* хәм, жәнә, жәнәде, тағы; *прочитай ~ раз* жәнә бир рет оқы; *возьми ~ эту кнйгу* бул китапты жәнәде ал; *2. (до сих пор, пока)* еле, хәзирше, еледә; *он ~ молод* ол еле жас; *он ~ не кончил школу* ол еле мектепти питкерген жоқ; *3. (уже)* =ақ, әллекашан; *он уѐхал ~ недѐлжо* *тому* *назад* ол буннаи бир хәпте бурын-ақ кетип қалды; *4. (в большей степени)* бетер, тағыда, жәнәде, *здан, ден, тан, тен, нан, нен хәм; он ~ сильнее* *меня* ол меннен хәм күшширек; *5. еле, еледә; я ~ успею* *прочтѐть* *эту кнйгу* мен бул китапты еледә оқып үлгеремен; *6. в знач. частицы* қандай; *и как ~* *получается!* еле қандай жақсы болып шыққанын көрерсең!; *~ бы!* сөзсиз!, әлбетте!; *вот ~!* *әнекей!*, *көрдіңбе!*; ~ *ничего!* еле ештеңе!, бул еле хәш нәрсе емес!, еле несин көрпесең!; *всѐ ~* елегә шекем; ~ *и ~* қайта-қайта; *нет ~ жоқ* еле, хәзирше жоқ.

ѐю мест. личн. твор. п. от ояѐ.

Ж

Ж I союз см. же I.

Ж II частица см. же II; ну так что ж? ал сонда не болыпты?

ЖАБА I ж. зоол. қурбақа, бақа.

ЖАБА II ж. мед. уст. дем қыспа; ◇ грудная ~ уст. көкірек қыспа, жүрек қыспа.

ЖАБЕРНЫЙ прил. сағақлы.

ЖАБИЙ прил. қурбақа..., қурбақаның, бақа..., бақаның.

ЖАБРЫ мн. (ед. жабра ж.) сағақ; ◇ взять за ~ кого-л. қысқыға алыу, мөжбүрлеу.

ЖАВОРОНОК м. торғай, пошша торғай, боз торғай.

ЖАДИНА м. и ж. разг. қызғаншақ, ашкөз, қытымыр, зықна, сықмар, сүтхор.

ЖАДНИЧАТЬ несов. разг. 1. (проявлять жадность) ашкөзлік қылыу, нәпсіқаулық етіу, қызғаншақлық етіу, гөрқаулық етіу; 2. (скуниться) қытымырлық етіу, сықмарланыу, зықналық қылыу, сүтхорлық етіу.

ЖАДНО нареч. 1. ашкөзленіп, нәпсіқауланып, гөрқауланып, дым көрмегендей болып; ~ есть ашкөзленіп жеу; 2. перен. хәуесленіп, ықласланып, қумарлық, қызығып, инталық пенен; ~ слухать ықлас пенен тыңлау.

ЖАДНОСТЬ ж. 1. (алчность) ашкөзлік, нәпсіқаулық, гөрқаулық, көзи тоймаушылық; есть с ~ю ашкөзлік пенен жеу, нәпсіқаулық пенен жеу; 2. (скуность) қытымырлық, сықмарлық, шығымсызлық, зықналық, сүтхорлық; проявлять ~ сықмарлық қылыу, зықналық қылыу; 3. перен. хәуеслік, ықласлық, қызығушылық, қумарлық, инталық; он с ~ю набросился на книгу ол қумарланып кітап оқыуға киристі.

ЖАДНЫЙ прил. 1. (алчный) ашкөз, нәпсіқау, гөрқау, көзи тоймайтуғын, қызғаншақ; 2. (скупой) қытымыр, сықмар, шығымсыз, зықна, сүтхор; ~ий человек сықмар адам; 3. перен. хәуеслі, ықласлы, қызығатуғын, қумарлы, инталы; смотреть ~ми глазами қумарлы көзлери менен қарау; с ~м вниманием инталық пенен.

ЖАЖДАА ж. 1. шөллеу, аңқасы кебіу; утолять ~у шөлін басыу, шөлін қаңдыру; возбуждать ~у шөлін келтиру, шөллету; 2. перен. (желание, стремление) ықлас, хәуес, қумар, инта, күсеу; ~а знаний билимге хәуеслік, билимге ықласлық.

ЖАЖДАТЬ несов. 1. уст. (испытывать жажду) шөллеу, аңқасы кебіу; 2. перен. чего и с неопр. (страстно желать) ықласланыу, хәуес етіу, қумарту, күсеу; ~ свободы азатлықты күсеу; ~ знания билимге қумарланыу.

ЖАКЕТ м. жакет (хаяллар кийетугын қысқа бешпент).

ЖАЛЁТЬ несов. 1. кого-что (испытывать жalousть) аяу, рейми келиу; он ~ет тебя ол сени аяйды; 2. о ком-чем қый-

налыу, өкиниу, ашыныу; ~ть о потеряном времени бийкар кеткен уақытқа өкиниу, уақыттың босқа өткенине өкиниу; 3. кого-что (щадить, беречь) аяу, қызғану, көзи қыймау; не ~ть жизни жанын аямау; 4. что (скуниться) қызғану, аяу; ~ть деньги пулды қызғану.

ЖАЛИТЬ несов. кого-что шағыу.

ЖАЛКИЙ прил. 1. (вызывающий жalousть) бийшара, аянышлы, ашынарлық; быть ~им аянышлы болуу; иметь ~ий вид аянышлы қалда болуу, аянышлы көринисте болуу; 2. (плохой, невзрачный) кериксиз, жаман, төмен; костюм его пришёл в ~ое состояние оның костюмы төмен аухалға келди; 3. (ничтожный) жеркенишли, шерменде, жарамас; ~ий человек жеркенишли адам, жарамас адам; ~ий трус шерменде қорқақ; играть ~ую роль жарамас ис етіу.

ЖАЛКО 1. нареч. бийшара, аянышлы; ашынарлық; ~ выглядеть аянышлы қалда көриниу; ~ улыбунты аянышлы түрде мыйғын тарту; 2. безл. в знач. сказ. аяулы, қызғанышлы, рейми келип аяу; мне тебя ~ саған реймимен келеди, мен сени аяман; 3. безл. в знач. сказ. с союзом «что» әттең, әттегене, есизғана, өкинишли; ~, что он не пришёл әттең ол келмедідағы; 4. безл. в знач. сказ. аянышлы, өкинишли; ему было ~ бросить учёбу оған оқууды таслау өкинишли болды.

ЖАЛО с. 1. ништер, тил; ~ пчелы хәрениң ништери; змейное ~ жыланның тили; 2. перен. ашы тил, өткір тил; ~ сатиры сатираның өткір тили.

ЖАЛОБИЯ ж. 1. шағым, наразылық; приставать с ~ами шағым айтып қоймау, зарлана беру; 2. (письменное заявление) шағым арза, наразылық арза; подать ~ую шағым арза беру.

ЖАЛОБНО нареч. жалынып, өтинип, аянышлы, муңланып, қайғырып, зарлы. ЖАЛОБНЫЙ прил. жалынған, өтинген, аянышлы, аяулы, муңлы, ашынатуғын, қайғылы, зарланған; ~ый стон зарланған ыққылды; ◇ ~ая книга шағым кітабы.

ЖАЛОБИЩИК м. арзағей.

ЖАЛОВАННЫЙ прил. ист. сыйға берілген, инам етилген; ~ые зёмли сыйға берілген жерлер.

ЖАЛОВАНЬЕ с. уст. айлық, хызмет хакы.

ЖАЛОВАТЬ несов. уст. 1. кого-что чем, кому-чему что (наградить) сыйлау, награждау; ~овать брденем орден менен сыйлау; 2. кого-что (ценить, уважать) қадирлеу, хұрметлеу; его не бчень ~уют оны онша хұрметлемейди; прошу любить и ~овать кеуіл бөлиуиңизди хәм хұрметлеуиңизди соранаман; 3. к кому (посещать) келип кетиу, келиу; вы давно к нам не ~овали сиз көптен бери бизге келмедіңиз.

ЖАЛОВАТЬСЯ *несов.* 1. на кого-что и без доп. шағыныу, айтыу, дәртин айтыу, наразылық билдириу, арыз етиу; ~ на сына баласының дәртин айтыу; ~ на головные боли бас аурыуын айтып шағыныу; 2. на кого-что (подавать жалобу) шағым арза беріу; ~ в суд судқа шағым арза беріу.

ЖАЛОНОСНЫЙ *прил.* зоол. ништерли, тилли.

ЖАЛОСТЛИВОСТЬ *жс. разг.* рейимлик, кеуилшеклик, мийирбанлық, аяғышлық.

ЖАЛОСТЛИВЫЙ *прил. разг.* 1. (сострада-тельный) рейимли, кеуилшек, мийирбан, аяғыш; 2. (выражающий жалость) қайғылы, муңлы, зарлы, аянышлы; ~ е слова песни қосықтың қайғылы сөзле-ри.

ЖАЛОСТН|ЫЙ *прил. разг.* қайғылы, муңлы, зарлы, аянышлы; ~ ая песня қайғылы қосық.

ЖАЛОСТ|Ь *жс.* 1. (сострадание) рейим, аяғалық, кеуилшеклик, аянышлық; из ~и аяғалықтан; **вызывать** ~ь рейимин келтириу; 2. (сожаление) қыйнағалық, қайғы, аяушылық, өкиниш; **смотреть** с ~ью аяушылық пенен қарау; **какая** ~и өттегене ай!, есизғаңа!

ЖАЛЬ *безл. в знач. сказ.* 1. аяныш, аяу; **мне тебя от души** ~ мен сени шың кеуилден аймаң; 2. қыйналарлық аянышлы, өкинишли; **мне ~ уезжать** менің кетким келмей тұр, мен кетиуге өкинишлимен; **мне ~ потё-рянного времени** мен босқа кеткен уақытқа қыйналаман; 3. с *неопр.* и с союзом «что» аянышлы, қызғанышлы, қыйланышлы; **мне ~ отдавать деньги** мен ақшамды беріуге қыйланаман; 4. в *знач. вводн. сл.* өттен; **зайти бы к ним, да ~ нет времени** оларға барыу керек еди, өттен, уақыт жоқ.

ЖАЛЮЗИ *с. нескл.* жалюзи, ший перде (жуқа тахтадан дизип исленген айнек жапқыш).

ЖАНДАРМ *м.* жандарм (патша жан-дармерия, полиция хызметкери).

ЖАНДАРМЕРИЯ *жс.* жандармерия (буржуазиялық мәмлекетлерде полицияның отряды).

ЖАНР *м. иск.* 1. жанр (әдебиат шығармаларының айрықша бир түри); 2. (манера, стиль) усыл, түр (искусствода, әдебиатта тұтылған жол).

ЖАНРОВ|ЫЙ *прил. иск.* жанр..., жанрлық; ~ ая живопись жанрлық сүүрет өнери.

ЖАР *м.* 1. ыссы, хәуир; от печи несло жаром печьтен хәуир урып турды; 2. *разг.* (горячие угли) қоз, шоқ; 3. (повышенная температура) қызыу, ыссылық, күйип турды; у ребёнка ~ баланың ети қызыу; 4. *перен.* (рвение, пыл) қызыулық, инта; **раб|отать с жаром** қызып ислеу, инта менен ислеу; $\diamond$ **подд|ать жару** қыздыру, ғайратландыру; **чужими руками ~ за-греб|ать полог.** киси қолы менен от ысыру.

ЖАРА *жс.* ыссы, ыссылық, ыссы хәуа, хәуир.

ЖАРГОН *м.* жаргон (бир группа адам-лардың жалпы халық тилинен басқа тек өзине тән сөзле-ри).

ЖАРГОН|ЫЙ *прил.* жаргон, жаргонлық; ~ ое слово жаргон сөз.

ЖАРЕН|ЫЙ *прил.* 1. қууырылған; ~ ое мясо қууырылған ет; 2. в *знач. суц.* с. жареное қууырма, қууырма аұқат, қууыр-дақ.

ЖАРЕН|ЬЕ *с. разг.* қууырыу.

ЖАРИТ|Ь *несов.* 1. кого-что қууырыу; ~ ь мясо гөш қууырыу; 2. кого-что и без доп., *разг.* (жечь, обжигать) күйдириу, қыздырыу; **солнце** ~ күн күйдиреди.

ЖАРИ|ТЬСЯ *несов.* 1. қууырылыу; **рыба** ~ тся балық қууырылып атыр; 2. *разг.* күйиу, қыздырылыу; **мы весь день ~ лись на солнце** бизлер күн бойы күнге күй-дик.

ЖАРИЩА *жс. разг.* қатты ыссы, қатты ыссы хәуа, жүдө ыссы, хәуир.

ЖАРҚ|ИЙ *прил.* 1. ыссы, ыссы хәуалы; ~ ое лето ыссы жаз; ~ ий климат ыссы климат; 2. *перен.* (страстный) қызғын, қызғышлы; ~ ий спор қызғын тартыс; $\diamond$ ~ ий бой қатаң урыс, қатаң сауаш.

ЖАРҚО *нареч.* 1. ыссы, оттай; **солнце** ~ грело күн оттай қыздырды; 2. *перен.* (страстно) қызғын, қызғышлы түрде; ~ **обсужд|ать что-л.** қызғынлы түрде талқылау; 3. *безл. в знач. сказ.* ысып кетти, ыссы; **мне стало** ~ мен ысып кеттим.

ЖАРҚОЕ *с.* қууырма, қууырма аұқат, қууырдақ.

ЖАРОВНЯ *жс.* сандал, темир печь, ошақ.

ЖАРОВНОСЛИВЫЙ *прил.* бот. ыссы-ға шыдамлы, ыссылықты көтеретуғын.

ЖАРОПОНИЖ|АЮЩЕЕ *с. мед.* ыссылықты қайтаратуғын, ыссылықты басатуғын (дәри).

ЖАРОСТОЙКИЙ *прил. тех.* ыссылыққа шыдамлы.

ЖАРОУПОРН|ЫЙ *прил. тех.* отқа шыдамлы, ыссыға шыдамлы; ~ ая сталь отқа шыдамлы полат.

ЖАРОУСТОЙЧИВЫЙ *прил. см.* жароупорный.

ЖАР-ПТИЦА *жс. народно-поэт.* қара құс.

ЖАСМ|ИН *м.* жасмин (путақ хәм гүли).

ЖАСМ|ИННЫЙ, ЖАСМИНОВЫЙ *прил.* жасмин...

ЖАТВА *жс.* 1. (время уборки урожая) орақ, жыйын-терим; 2. (урожай) зүрәәт; бог|атая ~ мол зүрәәт.

ЖАТКА *жс. с.-х.* орақ машина.

ЖАТЬ I *несов.* 1. (бить тесным) қысыу; сап|ог жмёт етик қысады; 2. (давить) сығыу, езиу; ~ **виноград** жүзимди езиу.

ЖАТЬ II *несов. что, с.-х.* орыу; ~ **пшеницу** бийдайды орыу.

ЖАТЬСЯ *несов.* 1. (сб|еживаться) жыйрылыу, бүрисиу; ~ от холода сууықтан бүрисиу; 2. (прижиматься) қысылыу, тақалыу; ~ к стене дийуалға тақалыу; 3. *перен. разг.* тартыныу, қысыныу; он жался, не зная, что сказ|ать ол не айтарын билмей қысынып қалды.

ЖБАН *м.* жбан, дүң (қумға уқсаған ыдыс).

ЖВАЧК || **А** ж. 1. (действие) гүйсеу, гүйис, гүйис қайтарыу; 2. (вторично пережёвываемая пища) гүйсеп қайтарылған ауқат; ◇ жевать ~у езе беріу, мыжый беріу.

ЖВАЧН || **ЫЙ** прил. гүйсеуши, гүйсейтуғын, гүйис қайтарыушы; ~ое животное гүйсейтуғын хайуан.

жгу, жжёшь и т. д. наст. вр. от жечь. жгусь, жжёмься и т. д. наст. вр. от жечься.

ЖГУТ м. 1. есиңди, өриңди; солбоменый ~ өриңди сабан; 2. мед. жгут (қан ағыуын тоқтатыу үшін денениң бир жерине байлаытуғын резина түтік).

ЖГУТИК м. 1. уменъш. от жгут 1; 2. зоол. жгутик (эпиуайы хайуанлардың денесинде қылға ұқсас хәрекет органы).

ЖГУЧИЙ || прил. 1. (горячий) күйдиретуғын, қыздыратуғын; ~е лучи солница күннің күйдиретуғын нуры; 2. перен. қақсаған, ашытатуғын, өткір; ~ий мороз қақсаған сууық; 3. перен. қатты, өткір; ~ий стыд қатты уялыу; ◇ ~ий брюнет шым қара шаш адам.

ЖДАТЬ несов. 1. кого-чего и без доп. күтнұ, күтип тұрыу; ~ поезда поезди күтнұ; ~ писем от кого-л. бирейден хат күтнұ; он заставил нас ~ ол бизлерди күттирип қойды; 2. чего, с неопр. и с союзом «что» (предполагать) шамалау, болжау; ~ бүри боран болады деп шамалау; все ждали, что он станет крупным учёным барлығы оны үлкен илимпиз болады деп шамалады; ◇ тоғо и жди тосаттан болып қалар; ~ не дожждаться сабырсызлық генен күтнұ, ипизар болыу; время не ждёт уақыт күтип турмайды.

жду, ждешь и т. д. наст. вр. от ждать.

ЖЕ I союз 1. противит. ал, шығар, бирақ, бирақта, қой, ғой, болса; товарищ мой уезжает, я же остаюсь жолдасым кетеди, мен қаламан ғой; 2. присоед. болса, ғо, ақыр; с начала нашего знакомства, знакомы же мы давно, мы с ним друзья таныс болғанымыздан бери бизлер оның менен доспыз, бизлер болса көптен таныспыз; ◇ всё же солай да болса; всё же мне не хочется идти солай да болса менің кеткім келмейди.

ЖЕ II частица 1. усил. -ши, -ше, екен, еңди; пойдём же! кетейик-ши!; уходи же! кет еңди!; когда же вы вернётесь? еңди қашан қайтып келесиз?; 2. (для указания тождества) -ақ, ғай, ғой, саңшы, тап; такая же книга сондай-ақ кітап; там же сол көрада ғой; на той же странице тап сол бетте; тот же сонъ өзи; здесь ~ усы көрада, мына көрада.

ЖЕВАТЕЛЬН || **ЫЙ** прил. 1. анат. шайнауыш, шайнаушы, шайнаытуғын; ~ые мышцы шайнаушы булшық етлер; 2. шайналатуғын; ~ая сёра шайналатуғын сағыз.

ЖЕВАТЬ несов. что шайнау (о человеке); гүйсеу (о коте); ◇ ~ губами тамсаыу.

ЖЕЗЛ м. 1. ист. қаса (жоқары атақтың белгиси болған таяқ); 2. ж.-д. жезл (машинистке жоқың ашық дегенди билдирип берилетуғын темир шыбық).

ЖЕЛАН || **И** с. тилек, хәуес, кеуил, мейил, қәлеу; при всём моём ~и менің тилеклерим көп болған мененде; против ~я тилекке қарсы; иметь ~е пойти учиться оқыуға кириуге хәуес болыу; гореть ~ем қызғынлы тилек билдириу.

ЖЕЛАНН || **ЫЙ** прил. 1. күткен, тилеген, гөзлеген, күтилген; ~ый гость қәдирли мийман; ~ая весть күткен хабар; 2. (милый) қәлген, қәдирли, сүйикли, өзиз; ~ый друг сүйикли дос.

ЖЕЛАТЕЛЬНО безл. в знач. сказ. с неопр. или с союзом «чтобы» мақұл, тилекке ылайық, болыуы жақсы; ~ закончить работу сегодня жұмысты бүгін иткерген мақул болады; ~ узнать об этом бул хәққында билиу тилекке ылайық, бул хәққында билген жақсы бслар еди.

ЖЕЛАТЕЛН || **ЫЙ** прил. мақул, тилекке ылайық, кеуилдегидей, керекли, сәйкес, қәлеуінше; ~ое решение кеуилдегидей шешим.

ЖЕЛАТИН м., **ЖЕЛАТИНА** ж. желатин (териден, сүйектен, балықтан исленетуғын желим).

ЖЕЛАТИНОВЫЙ прил. желатин...

ЖЕЛА || **ТЬ** несов. чего, с неопр. и с союзом «чтобы» қәлеу, хәуес болыу, тилеу; ~ем вам успеха сизге табыслар тилеймен; я ~л бы знать мен билиуди қәлер едим.

ЖЕЛАЮЩИЙ I прил. қәлейтуғын, хәуес ететуғын, тилейтуғын; 2. в знач. суц. мн. желәющие қәлеуши, хәуес етиуши. тилеуши; оказалоь много ~х қәлеушилер көп болды.

ЖЕЛВАК м. исок.

ЖЕЛЕ с. нескл. желе (1. мийеден таярланған мазалы ауқат; 2. гөштен, балықтан қайнатып исленген ауқат).

ЖЕЛЕЗА ж. анат. без; железы внүтренней секреции ишки секреция безлери **ЖЕЛЕЗИСТ** || **ЫЙ** I прил. (содержащий железо) темирли, темири бар; ~ая руда темирли руда.

ЖЕЛЕЗИСТЫЙ II прил. анат. без.... безли.

ЖЕЛЕЗКА ж. разг. бир бөлек темир.

ЖЕЛЕЗКА ж. 1. уменъш. от железа; 2. бот. железка (осмликлердин мумлы ширелер шығаратуғын клетқалары).

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНИК м. темир жолшы.

ЖЕЛЕЗНОДОРОЖН || **ЫЙ** прил. темир жол...; ~ая ветка темир жол тармағы; ~ый транспорт темир жол транспорты.

ЖЕЛЕЗН || **ЫЙ** прил. 1. темир...; ~ые опилки темир қырындылары; ~ая кровать темир кәт; 2. перен. (таврдый) темир, темирдей қатты, беккем; ~ая дисциплина темир тәртип; 3. перен. (сильный, крепкий) күшли, қууатлы, берк; ~ые мыщы күшли булшық етлер; ~ое здоровье берк ден саулық; ◇ ~ый век ист. темир құрал дәуири.

ЖЕЛЕЗНЯК м. мин. темир рудасы; магнитный ~ магнитли темир рудасы.

ЖЕЛЕЗО с. 1. темир; листовое ~ тақтай темир; кровельное ~ тамның төбесин бастыратуғын қабылтыр; 2. собир.

қаңылтыр буйымлар; 3. *мед. (лекарство)* темирли дәри; $\diamond$ *куй ~, пока горячо посл.* темирди қызғанда соқ.

ЖЕЛЕЗОБЕТОН *м. тех.* темир бетон.
ЖЕЛЕЗОБЕТОННЫЙ *прил.* темир бетон..., темир бетонлы; темир бетонна исленген.

ЖЕЛЕЗОДЕЛАТЕЛЬНЫЙ *прил.* темир ислеп шығаратуғын, темир ислейтуғын, темир ислеп шығаруы.

ЖЕЛЕЗОПЛАВИЛЬНЫЙ *прил. тех.* темир еритиушы, темир еритетуғын; $\sim$ *завод* темир еритиуши завод.

ЖЕЛЕЗОПРОКАТНЫЙ *прил. тех.* темир прокатлау, темир прокатлаушы; $\sim$ *цех* темир прокатлау цехи.

ЖЕЛЕЗОРУДНЫЙ *прил.* темир рудалы.

ЖЕЛОБ *м.* наўа; **водосточный** $\sim$ суў ағатуғын наўа.

ЖЕЛТЁТЬ *несов. 1. (становиться жёлтым)* сарғайу; *листья уже ~ют* жапырақлар сарғайып атыр; 2. *(виднется — о жёлтом)* сарғайып көриниу; *вдали ~ла пшеница* узақтан буўдай сарғайып көринди.

ЖЕЛТИЗНА *ж.* сарылық, сарғылт, сарғылт түс.

ЖЕЛТО- *қоспа сөзлердің «сары» деген мәнісин билдиретуғын биринши бөлгеи, мыс.: желтоголовый* сары шашлы.

ЖЕЛТОК *м.* сары уўыз.

ЖЕЛТОКОЖИЙ *прил.* сары реңли, сары денели.

ЖЕЛТОПУЗИК *м. зоол.* сары баўыр кесиртке.

ЖЕЛТОРОТЫЙ *прил. 1. (о птенцах)* сары тумсық; $\sim$ *цыплёнок* сары тумсық шеже; 2. *перен. разг. (молодой, неопытный)* аўзының сарысы кетпеген; $\sim$ *юнец* аўзының сарысы кетпеген боз бала.

ЖЕЛТУХА *ж. мед.* сары аўыруы, сарый кесели.

ЖЕЛТЫЙ *прил.* сары; $\sim$ *ая* крәска сары бояу; $\diamond$ $\sim$ *ая вода* *мед.* сары суў аўыруы (*көз кесели*).

ЖЕЛУДЁВЫЙ *прил.* емен ғозасының, емен ғозасынан исленген; $\sim$ *кофе* дуб ғозасынан исленген кофе.

ЖЕЛУДЦОК *м.* иш, ас қазан, қарын; *несварение* $\sim$ *ка* аўқат сиңбеушлик, ас қазанның бузылыуы.

ЖЕЛУДОЧЕК *м. анат. 1. уменьш. от желудок; 2. (часть сердца)* қарынша.

ЖЕЛУДОЧНЫЙ *прил.* иш..., ас қазан..., қарын...; $\sim$ *ое* заболевание ас қазан кесели; $\sim$ *ый сок* ас қазан ширеси.

ЖЕЛУДЬ *м.* емен ғозасы.

ЖЕЛЧНОСТЬ *ж.* ашыушақлық, ашшы тиллидик, кекшиллик.

ЖЕЛЧНЫЙ *прил. 1. анат., физиол. өт...; ~ пазырь* өт қалтасы; 2. *перен. (раздражительный, злой)* ашыушақ, ашшы тилли, кекшил; $\sim$ *характер* ашыушақ минез; $\sim$ *человек* кекшил адам.

ЖЕЛЧЬ *ж.* 1. *анат. өт; 2. перен. (раздражение)* ашыу, ашшы тиллидик, кек.

ЖЕМАНИТЬСЯ *несов.* назланыу, наз қылыу, қылық көрсетиу.

ЖЕМАНИЦА *ж.* назлы, қылықлы ҳаял, қыз.

ЖЕМАНИЧАТЬ *несов. см. жеманить-ся.*

ЖЕМАННЫЙ *ий прил.* назлы, қылықлы; $\sim$ *е манеры* қылықлы түр, назлы ҳәрекет.

ЖЕМАНСТВО *с.* назлылық, қылықлылық.

ЖЕМЧУГ *м.* хинжи, меруерт.

ЖЕМЧУЖИНА *ж. 1. (зерно жемчуга)* бир түйир хинжи; 2. *перен. (сокровище, украшение)* қазна, байлық, сән; *Пушкин — ~* *русской поэзии* Пушкин — рус поэзиясының қазнасы.

ЖЕМЧУЖНЫЙ *ий прил. 1. хинжи..., хинжиден, меруерт..., меруерттен* исленген; $\sim$ *ая* *раковина* хинжи бақаншақ; 2. *перен. поэт.* хинжидей; $\sim$ *ые* *зубы* хинжидей тислер.

ЖЕНА *ж.* ҳаял, зайып, қатын.

ЖЕНАТЫЙ *прил.* үйленген, ҳаяллы, қатынлы.

ЖЕНИТЬ *сов. и несов. кого, на ком* үйлендириу.

ЖЕНИТЬБА *ж.* үйлениу, ҳаял алыу, қатын алыу.

ЖЕНИТЬСЯ *сов. и несов. на ком и без доп.* үйлениу, ҳаял алыу, қатын алыу.

ЖЕНИХ *м. 1. күйеу, күйеу бала; 2. разг. (молодой холостяк)* қыз ізлеуши жас жигит.

ЖЕНОНЕВАЙСТНИК *м.* ҳаял жақпас, ҳаялды жек көриуши.

ЖЕНОПОДОБНЫЙ *прил.* ҳаялдай, ҳаялға уқсаған, ҳаялсымақ; $\sim$ *мужчина* ҳаялсымақ еркек.

ЖЕНСКИЙ *ий прил.* ҳаял-қыз..., ҳаял-қызлар...; $\sim$ *ая* *обувь* ҳаял-қызлар аяқ кийими; *Международный ~ий день* Халық аралық ҳаял-қызлар күни; $\diamond$ $\sim$ *ий* *пол* ҳаял-қызлар.

ЖЕНСТВЕННОСТЬ *ж.* нәзиклик, мүләйимлик, жумсақлық.

ЖЕНСТВЕННЫЙ *прил.* нәзик, мүләйим, жумсақ.

ЖЕНЩИНА *ж.* ҳаял, қатын.

ЖЕНЫШЕНЬ *м. бот.* жеңышень (*дәри есимлик*).

ЖЕРДОЧКА *ж. 1. (шест)* сырықша, қадаша; 2. *(в птичьей клетке)* қонақ таяқ, қонақ сырық.

ЖЕРДЬ *ж. 1. сырық, қада, таяу; 2. перен. разг.* узыш адам, сырықтай адам.

ЖЕРЕБАЯ *прил.* буўаз (*бийе* *хаққында*).

ЖЕРЕБЕНОК *м.* қулын тай.

ЖЕРЕБЕЦ *м.* айғыр.

ЖЕРЕБИТЬСЯ *несов.* қулынлау.

ЖЕРЕБОСТЬ *ж.* буўазлық (*бийениң*)

ЖЕРЕБЬЕВКА *ж.* шек таслау, шөп салыу.

ЖЕРЕХ *м.* ақ марқа, ақ балық.

ЖЕРЛО *с.* аўыз; $\sim$ *пүшки* топтың аўзы; $\sim$ *вулкани* вулканның аўзы.

ЖЕРНОВ *м.* дигирман тас.

ЖЕРТВА *ж. 1. ист.* қурбанлық, қурбан; *принести в ~у* қурбан етиу; 2. *перен. (самопожертвование)* қурбан болыу, жанын қыйыу, кешиу; *идти на ~ы* қурбан болыуына қайыл болыу; 3. *перен.* қурбан

болған, қолынан өлген, қаза тапқан, өлген; *имеются человеческие* ~ы өлген адамдар да бар.

ЖЕРТВЕННИК *м.* қурбанлық шалыу орны.

ЖЕРТВЕННЫЙ *прил.* қурбаншық..., қурбан қылыпатуғын.

ЖЕРТВОВАТЕЛЬ *м.* *уст.* кешип қаржы бериуші, ешейин бериуші, мутқа бериуші.

ЖЕРТВОВАТЬ *несов.* 1. *что* (приносит в дар) кешип бериу, ешейин бериу, мутқа бериу; 2. *чем-чем* қурбан етиу, пида етиу, кешиу; ~ *собой* өзін пида етиу, жанынан кешиу; ~ *жизнью* жапын қурбан етиу.

ЖЕРТВОПРИНОШЕНИЕ *с.* қурбанлық етиу, қурбан қылыу.

ЖЕСТ *м.* 1. ым, силтеу, хәрекет; **решительный** ~ шешиуши хәрекет; 2. *перен.* хәрекет, қылық, қылға; **сделать благородный** ~ сыпайы қылға ислеу, жақсы қылық етиу.

ЖЕСТИКУЛИРОВАТЬ *несов.* *чем и без доп.* қол силтеу, қол менен хәрекет етиу.

ЖЕСТИКУЛЯЦИЯ *ж.* қол силтелеу, қол менен хәрекет етиу.

ЖЕСТКИЙ *прил.* 1. (*твёрдый*) қатты, жуқа, бататуғын; ~ *ие* *волосы* қатты шаш; ~ *ая постель* бататуғын төсек, жуқа төсек; ~ *ий стул* қатты стул; 2. *перен.* қатал, қәхәрли; ~ *ий характер* қатал минез; 3. *перен.* (*безоговорочный*) қатаң, ауыр; ~ *ие условия* ауыр шәртлер, ауыр жағдайлар;

◇ **~ий вагон** *ж.-д.* қатты орынлы вагон.

ЖЕСТКО *нареч.* қатты; **мягко** **стелет**, да ~ *спать* *погов.* жаным-жаным деп жаныңды алады, пахта менен бауызлау.

ЖЕСТКОСТЬ *ж.* 1. қаттылық; 2. *перен.* (*суровость*) қаталлық.

ЖЕСТОК|ИЙ *прил.* 1. (*беспощадный, безжалостный*) қәхәрли, реймсиз, жауыз, мийримсиз, зулым, тас бауыр; ~ *ий человек* реймсиз адам; 2. (*очень сильный*) жүдә күшши, жүдә қатты; қәхәрли (*о морозе*); ~ *ая борьба* жүдә күшши гүрес.

ЖЕСТОКО *нареч.* 1. (*безжалостно*) қәхәрли, реймсиз, мийримсизлик пенен, зулымлы, жауызлық түрде; 2. (*очень сильно*) жүдә күшши, жүдә қатты; ~ *ошибиться* жүдә қатты қәтелесіу.

ЖЕСТОКОСЕРДИЕ *с.* тас бауырлық, реймсизлик, мийримсизлик, зулымлық, қатаңдық.

ЖЕСТОКОСЕРДНЫЙ *прил.* тас бауыр, реймсиз, мийримсиз, зулым, қатаң.

ЖЕСТОКОСТЬ *ж.* 1. (*безжалостность*) қәхәрлилик, реймсизлик, мийримсизлик, жауызлық, зулымлық, тас бауырлық; 2. (*жестокий поступок*) реймсиз қылық, мийримсиз қылға.

ЖЕСТЬ *ж.* қаңылтыр; *крбвельная* ~ жайды бастыратуғын қаңылтыр.

ЖЕСТЯНИК *м. см.* жестящик.

ЖЕСТЯНКА *ж.* 1. *разг.* (*кусочек жести*) бір бөлек қаңылтыр; 2. (*коробка из жести*) қаңылтыр қуты.

ЖЕСТЯНОЙ *прил.* қаңылтыр; қаңылтырдан исленген; ~ *чайник* қаңылтыр чайник.

ЖЕСТЯНЩИК *м.* қаңылтыршы уста.

ЖЕТОН *м.* жетон (*металлдан исленген белегі*).

ЖЕЧЬ *несов.* 1. *что* жағыу; ~ *много дров* көп отын жағыу; 2. *кого-что* (*уничтожать огнём*) жағып жиберіу, отқа жағыу, жандырыу, өртеу, от бериу; 3. *кого-что и без доп.* (*припекать*) жағыу, күйдиріу; *солнце жжёт* күн күйдиріп тұр; 4. *кого-что* күйдиріу, ашытыу; **крапива жжёт** крапива ашытып баратыр.

ЖЕЧЬСЯ *несов.* *разг.* жаныу, күйну.

ЖЖЕНИЕ *с.* күйдиріу.

ЖЖЕНый *прил.* күйдирілген, пискен; ~ *кирпич* пискен гербиш.

живётся *наст. вр.* от *жить*ся.

ЖИВЕЦ *м.* жемтік шабақ.

ЖИВИТЕЛЬНОСТЬ *ж.* жанландырыушылық, қуатландырыушылық, рәхәтлендіріушілік.

ЖИВИТЕЛЬНЫЙ *прил.* жанландырыушы, қуатландыратуғын, рәхәтлендіріуші, рәхәтлендіретуғын; ~ *вздох* жанландырыушы қауа, рәхәтлендіріуші қауа.

ЖИВИЦА *ж.* живица, шире (*ийне жапырақлы ағашлардан алынды*).

ЖИВНОСТЬ *ж.* *собр.* *разг.* майда жәнликлер.

ЖИВО *нареч.* 1. анық, ашық; ~ *помнить все события* барлық ұақыяларды анық ядта тутыу; 2. (*очень*) жүдә, күте; *он мне ~ напоминает* *мать* мен оны жүдә анасына ұқсатаман; 3. (*оживлённо*) жанлы, қызықлы; *он ~ рассказывает* *о виденном* ол көргенлері қақынды қызықлы сөйлеп берди; 4. *разг.* (*скоро*) тез, дәриуі, шаққан; *он ~ сбегал за доктором* ол доктордың изинен тез барып келди.

ЖИВО *ж.* *жоста* сөзлердің «*тири, тирилей*» деген мәнісін билдиретуғын биринши белегі, *мыс.*: *живородящий* *тири* тууатуғын.

ЖИВОДЕР *м.* 1. *разг.* қанхор, залым; 2. *перен.* сүтхор, сөк санар.

ЖИВ|ОЙ *прил.* 1. *тири*, жаны бар, жанлы; ~ *ая рыба* *тири* балық; *его родители ещё живы* оның ата-анасы еле *тири*; 2. (*подлинный, реальный*) шын, қақыйқый, жанлы, негизги; ~ *ая действительность* жанлы қақыйқатлық; 3. *дейилли*, қызғын (*о беседе, рассказе*); *ойнақшыған* (*о глазах*); шаққан, *тирише*, *зийрек* (*о людях*); ~ *бе изложение* қызықлы баяшлама; ~ *бй ребёнок* шаққан бала; 4. (*жизненный*) әхмийетли, өмирлик, қызықлы, керекли; ~ *ая идея* күте әхмийетли идея; 5. (*остро переживаемый*) естен шықпайтуғын, естен кетпейтуғын, ұмытылмас, ұмытылмайтуғын;

~ *ая обид* естен шықпайтуғын *ызалық*;

~ *бе воспоминание* ұмытылмас ұақыя; ◇

~ *бй вес* *тири* салмағы; ~ *ая рана* жаңа жара; ~ *ая прирбда* жанлы тәбият; ~ *бе предание* ауыздан ауызға етип киятырған мийрас; ~ *ая изгородь* есімлик қора; ~ *бе картины* сөзсиз, хәрекетсиз сақна көринисі; ~ *ая вода* *народно-поэт.* ләрезем сууы, абыхаят; ~ *бе цветы* тәбийғый гүллер;

~ *бй портрёт* тап өзи, дал өзи, мурнынан түскендей, дым усаған; ~ *бй язык* ауызекі

тил; ни жив ни мёртв я өли емес, я тири емес, шала жансар; ~бого места нет сау жери жоқ; ни одной ~бй души бир жан жоқ, ҳеш ким жоқ; задеть за ~бе жанына тийиу, шамына тийиу.

ЖИВОПИСЕЦ м. сүүретши.

ЖИВОПИСНО нареч. гөззал, сулуу, көркем.

ЖИВОПИСНОСТЬ жс. гөззаллык, сулуулук, көркемлик.

ЖИВОПИСНЫЙ прил. гөззал, сулуу, көркем; ~ая местность көркем жер.

ЖИВОПИСЬ жс. 1. (искусство) сүүретшиллик өнери; 2. собир. сүүретлер; **стенная** ~ дейиу алга салынған сүүретлер.

ЖИВОРОДЯЩИЙ прил. зоол. тири тууыушы, тири тууатуғын.

ЖИВОРОЖДЕНИЕ с. зоол. тири туууу.

ЖИВОСТЬ жс. 1. (оживлённость) кеуиллилик, қызыклылык шаққанлык, тезлик, епшиллик; 2. (жизненность) әхмийетлилик, өмирлилик, қызыклылык, кереклилик; ~ описания баянлаудың қызыклылығы; ◇ с ~ю барынша, тез, шаққан.

ЖИВОТ I м. иш, курсак, қарын; ◇ ~подвело разг. аш болыу; **надорвать** ~ от смеха ишек силеси қатып күлиу.

ЖИВОТ II м. уст. (жизнь) өмир, жан; не жалеть ~отá своего жанын аймау; не на ~от, а на смёрть өлимге бел байлап.

ЖИВОТВОРНЫЙ прил. жанландырушы, дәрман бериуши, күш қосыушы; ~ая сила советского патриотизма совет патриотизминиң жанландырушы күши.

ЖИВОТНОВОД м. шаруа.

ЖИВОТНОВОДСТВО с. мал шаруашылығы.

ЖИВОТНОВОДСКИЙ прил. мал шаруашылык; ~ совхоз мал шаруашылык совхозы.

ЖИВОТНОЕ с. хайуан; домашние ~ые үй хайуанлары; хищные ~ые жыртықшы хайуанлар; выючные ~ые жүк тасытуғын хайуанлар; копытные ~ые туяқлы хайуанлар; млекопитающие ~ые сүт емизиуши хайуанлар.

ЖИВОТНЫЙ прил. 1. хайуан..., хайуанат..., мал...; ~ый мир хайуанат дүньясы; ~ое масло мал майы, тоң май; 2. перен. хайуан, хайуанлык, мал...; ~ое чувство хайуанлык сезим; ~ый страх өлдердей қорқыу, малдай үркий; ◇ ~ый эпос лит. хайуанлар хаққындағы дастан.

ЖИВОТРЕПЕЩУЩИЙ прил. ең әхмийетли, зәрүрли; ~ вопрос ең әхмийетли мәселе.

живу́, живёшь и т. д. наст. вр. от жить.

ЖИВУЧЕСТЬ жс. жасағышылык, жаны берклик, тезимлилик, шыдамдылык.

ЖИВУЧИЙ прил. жасағыш, өлмейтуғын, шыдамлы, көгергиш; ~ее растение жасағыш өсимлик.

ЖИВЧИК м. 1. разг. (живой) шаққан адам; 2. биол. (сперматозоид) еркектің жыныслық урығы.

ЖИВЬЕМ нареч. тирилей, тири; взять ~тирилей тутыу, тирилей услау.

ЖИДК||ИЙ прил. 1. суйык; ~ие тела физ. суйык затлар; ~ое молоко суйык сүт; 2. перен. (редкий) сийрек; ~ие волосы сийрек шаш; 3. перен. разг. (слабый) бос, күшсиз, хәлсиз; ~ие мұскулы бос буллшық етлер; 4. (некрепкий) суйык; ~ий чай суйык чай.

ЖИДКОСТЬ жс. суйықлык, суйык зат; меры ~ей суйықлык өлшеулері.

ЖИЖА жс. суйык аралас; **навозная** ~штите, суйык аралас дәрис.

ЖИЖЕ сравнит. ст. от прил. жидкий суйык.

ЖИЗНЕ қоспа сөзлердиң мәніси бойынша өмир дегенди билдиретуғын биринши бөлеги, мыс.: жизнелюбие өмирди сүйиушлик.

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТЬ жс. 1. биол. өмир сүриу хәрекети, тиришилк хәрекети; 2. перен. ис хәрекети.

ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНЫЙ прил. 1. өмир сүриу хәрекетли, тиришилк хәрекетли; 2. перен. (энергичный) ис хәрекетли.

ЖИЗНЕННОСТЬ жс. 1. өмир сүриуге уқыплылык, тиришилкке уқыплылык; ~ организмға организминиң тиришилкке уқыплылығы; 2. өмирге уқыплылык, өмирлик, күте әхмийетлилик; **сила** и ~ советского строя совет қурылысының күши хәм өмирге уқыплылығы.

ЖИЗНЕННЫЙ прил. 1. тиришилк, өмир, турмыс...; ~е потребности тиришилктиң зәрүрликлери; ~ий быт турмыс тәжрийбеси; 2. перен. (важный) әхмийетли, зәрүрли; ~е центры страны елдиң әхмийетли орайлары.

ЖИЗНЕОПИСАНИЕ с. өмир баян.

ЖИЗНЕОЩУЩЕНИЕ с. турмысты сезиу, айланадағы жағдайды түсиниу.

ЖИЗНЕПОНИМАНИЕ с. турмысты түсиниу, айланадағы болымысты түсиниу.

ЖИЗНЕРАДОСТНОСТЬ жс. шадлык, шад кеуиллилик, кеуиллилик.

ЖИЗНЕРАДОСТНЫЙ прил. шад, шад кеуилли, кеуилли.

ЖИЗНЕСПОСОБНОСТЬ жс. жасағышылык, жасауға уқыплылык, өмирге уқыплылык; ~ организмға организминиң өмирге уқыплылығы.

ЖИЗНЕСПОСОБНЫЙ прил. жасағыш, жасауға уқыплы, өмирге уқыплы; ~ организм жасауға уқыплы организм.

ЖИЗНЕСТОЙКИЙ прил. шыдамлы берк, тиришилкке уқыплы.

ЖИЗНЕСТОЙКОСТЬ жс. шыдамлылык, берклик, тиришилкке уқыплылык.

ЖИЗНЕУТВЕРЖДАЮЩИЙ прил. өмирге исениуши, өмирди сүйетуғын.

ЖИЗНЕУТВЕРЖДЕНИЕ с. өмирге исениушлик, өмирди сүйиушлик.

ЖИЗНЬ жс. 1. в разн. знач. өмир, тиришилк, турмыс, жасау, жан; ~ человека адамның өмири; в течение всей жизни путин өмир бойы; при жизни тирисинде; борьба за ~ жасау ушын гүрес; отдать ~ за кого-то жанын қурбан етиу; отдать ~ за Родину Уатан ушын жан беріу; возникновение жизни на Земле Жерде тиришилктиң пайда болыуы; общественная ~ жә-

мийетлик турмыс; культурная ~ мәдений турмыс; провесті рeшeниe в ~ қарарды иске асыруу; 2. (оживление) жанлануу, қызғын хәрeкeт, кеуиллетіу; в ней много жизни бунда қызғын хәрeкeт көп; ◇ дать ~ кому-л. дұньяға келтиріу; прожигать ~ өмирин мәслик пенен еткеріу; между жизнью и смeртью өмир менен өлмиң ортасында, бир аяғы гeрдe, бир аяғы жeрдe; сражаться не на ~, а на смeрть өлмгe бел байлап урсыу; жизни не рад жүдө түңиліу; жанға тойыу.

ЖИЛ: қоспа сөзлердің төмендегі мәңилерди билдиретүгін биринши бөлeгi: 1) туратуғын, отыратуғын, жасайтуғын, мыс.: жилплощадь туратуғын орын; 2) турақ жай, мыс.: жилстройтельство турақ жай салыу.

ЖИЛА ж. 1. қан тамыры (кровеносный сосуд); шандыр, сиңир (сухожиллие); 2. горн. жила, жарық; золотонoсная ~ алтынлы жила.

ЖИЛЕТ м. жеңсиз, шолак.

ЖИЛЕТКА ж. разг. см. жилет.

ЖИЛЕТНЫЙ прил. жеңсиздин, шолақтың; ~ карман жеңсиздің қалтасы.

ЖИЛҒЕЦ м. турыұшы, биреудикинде отырыушы; ~ыцы дома жайда турыушылар; ◇ он не ~ец на этом свете ол бул дұньяның адамы емес, оның төринен гөри жақын.

ЖИЛИСТЫЙ прил. 1. шандырлы, сиңирли; ~ое мяso сиңирли ет; ~ая рука шандыр қол; 2. (сухощавый) арық, тарамыстай; ~ый мужчина тарамыстай адам.

ЖИЛИЦА жeнск. от жилец.

ЖИЛИЩЕ с. турақ жай.

ЖИЛИЩНЫЙ прил. турақ жай...; ~ое строительство турақ жай қурылысы; ~ые условия турақ жай жағдайлары.

ЖИЛКА ж. 1. уменьш. от жила 1, 2; 2. перен. (способность) уқыпшылық; у него есть организаторская ~ оның шөлкемлестіріуге уқыбы бар; 3. бот., зоол. тамырша; 4. (в горной породе) тирам, жолақ; бeльий мрамор с красными ~ми қызыл жолақлы ақ мрамор.

ЖИЛОЙ прил. туратуғын, отыратуғын; ~ дом турақ жай.

ЖИЛОТДЕЛ м. (жилищный отдeл) турақ жайлар бeлими.

ЖИЛПЛОЩАДЬ ж. (жилая площадь) туратуғын орын.

ЖИЛЬЕ с. разг. 1. (селение) қоныслы жер, елат, елатлы жер; мы долго eхали, не встречаю признаков ~й бизлер хeш қандай елаттың белгилерни гeзлестирмей көп уақыт жүрдик; 2. разг. (помещение) жай, там.

ЖИЛЬНЫЙ прил. 1. сиңир, шандыр, сиңирден исленген; 2. горн. жила..., жарық...; ~ое золото жиладан алынған алтын.

ЖИМ м. спорт. жим (штанганы, тасты қол ұшына көтеріу).

ЖИМОЛОСТЬ ж. бот. шилби (гүллі өсімлик).

ЖИР м. май; животный ~ мал майы; ◇ нагулять жиру май байлау, семиріу;

с жиру бесітeся тойын секиріу, семирликти көтере алмау.

ЖИРАФ м., **ЖИРАФА** ж. жираф (Африкада жасайшы хайван).

ЖИРЕТЬ несов. семиріу, май байлау.

ЖИРНО нареч. майлы; ◇ не слишком ли ~? жүдө көп емес пе?

ЖИРНОМОЛОЧНЫЙ прил. майлы сүтлі, сүтлі майлы; ~ скот майлы сүтлі мал.

ЖИРНОСТЬ ж. 1. (степень содержания жира) майлылық; ~ молоко сүттің майлылығы; 2. (упитанность) семирлик.

ЖИРНЫЙ прил. 1. майлы, семіз; ~ое мяso майлы ет, семіз ет; ~ый плов майлы палау; ~ый кусок 1) майлы бөлeк; 2) перен. пайдалы нәрсе; 2. май...; ~ое пятно май дағы; 3. перен. майлы; ~ая земля майлы топырақ; ◇ ~ый шрифт полигр. қара қарип.

ЖИРО с. нескл. фин. жиро (өкселди, чекти биреуге өткерген жөнінде олардың сыртына жазылған жазыу).

ЖИРОВАТЬ I несов. что, тех. (пропитывать жиром) майлау, май жағыу.

ЖИРОВАТЬ II несов. 1. охот. (кормиться — о звере, птице, рыбе) жайылыу; 2. (разрастаться — о деревьях) ғаулап кетіу, харам путақ болып кетіу.

ЖИРОВИК м. мед. май исиқ, тери асты майлы томпақ.

ЖИРОВКА ж. см. жироприказ.

ЖИРОВОЙ прил. 1. май..., майлы; ~ая опухоль май исиғи; ~ые вещества майлы затлар; 2. май шығаратуғын, майшылық; ~ая промышленность майшылық санааты.

ЖИРОПРИКАЗ м. фин. жироприказ (банк ямаса аманат кассаға қойылған пұлды биреуге беріу хәтқұнында пұл қойған адам тәрeпинен жазылған буйрық).

ЖИТЕЙСКИЙ прил. турмыс..., тиришлик..., тиришликтегі, күнделикли; ~ий быт турмыс тәжірийбеси; ~ие дела күнделикли турмыс жумыслары; ◇ дело ~ое! таң қаларлық хeш нәрсеи жоқ!

ЖИТЕЛЬ м. жасайшы, турыушы, пуқара; городской ~ қалада турыушы; коренной ~ жергиликли адам.

ЖИТЕЛЬНИЦА жeнск. от житель.

ЖИТЕЛЬСТВО с. жасаған жер мөкан, турған жер; место ~а жасаған жери, турған жери; ◇ вид на ~о уст. паспорт, гүяалық.

ЖИТНИЦА ж. 1. уст. (амбар) телек, гөллехана, дөңхана, амбар; 2. перен. гөлле ұатаны.

ЖИТНЫЙ прил. дөннен исленген.

ЖИТО с. гөлле, дән.

ЖИТЬ несов. 1. (существовать) жасай, күн кеширіу, күн көріу, өмир сүріу; ~ зажиточно қурғын жасай; ~ на чужой счeт биреудің есабынан жасай; 2. (обитать) мөкан етіу, турыу; он живeт в Ташкeнтe ол Ташкентте турады; я жил там три гoда мен ол жерде үш жыл турдым; ◇ жил-был бир бар екен, бир жоқ екен; ~-поживать күн көріу, тиришлик қылыу; приказать долго ~ қайтыс болыу.

ЖИТЬ||**Ё** с. 1. (существование) жасау, күн кеширіу, тиришилик, турмыс, өмир сүріу; **привольное** ~**ё** еркин жасау; 2. турыу, отырыу; дом, пригодный для ~**я** отырыуға болатуғын жай, турыуға жарайтуғын жай; **◇** ~**я** нет күн бермейди, күн көрсетпейди; ~**ё-бытьё** тиришилик, хал-аўхал.

ЖИТЬСЯ несов. безл. кому, разг. жасау, күн көріу, тиришилик қылыу, турыу, өмир сүріу; **ёмү хорошó живётся** ол жақсы турады, оның турмысы жақсы; **ёмү не живётся на одном месте** ол бир орында жасай алмайды.

жму, жмёшь и т. д. наст. вр. от **жать** 1.

ЖМУРИТЬ несов. что көз қысыу, көзди сәл жұмыу, көзди сығырайтыу.

ЖМУРИТЬСЯ несов. көз жұмылыу, көз қысылуу, көзди сығырайтыу.

ЖМУРКИ только мн. (детская игра) соқыр теке (ойын).

жмусь, жмёшься и т. д. наст. вр. от **жать** 2.

ЖМЫХИ мн. (ед. жмых м.) с.-х. гүнжара.

ЖМЫХОДРОБИЛКА жс. с.-х. гүнжара майдалайтуғын машина.

ЖНЕЙКА жс. с.-х. орақ машина.

ЖНЕЦ м. орақшы.

ЖНЕЯ женск. от **жнец**.

ЖНИВО с. см. **жнивё**.

ЖНИВЬЁ с. 1. (поле, где сжигают хлеб) аңыз; 2. обл. (солома) түбирлей қалған сабан; 3. обл. (время жатвы) орақ уақыты.

ЖНИТВО с. см. **жнивё** 2, 3.

ЖНИЦА женск. от **жнец**.

жну, жнёшь и т. д. наст. вр. от **жать** II.

ЖОКЕЙ м. шабандоз.

ЖОМ м. 1. тех. (пресс) жом, қысқыш; 2. обл. (светолюбивые выжимки) суы сығып алынған ләблич.

ЖОНГЛЕР м. жонглёр (бир неше затлар менен шаққан ҳарекет ететуғын цирк артисти).

ЖОНГЛЁРСКИЙ прил. жонглёр..., жонглёрлик.

ЖОНГЛІРОВАНИЕ с. 1. жонглёршылық етіу; 2. перен. шеберлик пенен бурмалау, шешенлик қылыу; ~ **фактами фактлерди** шеберлик пенен бурмалап пайдаланыу.

ЖОНГЛІРОВАТЬ несов. 1. чем и без доп. жонглёрлық етіу; 2. перен. шеберлик пенен пайдаланыу, шешенлик қылыу; ~ **словами** сөзлерден шеберлик пенен пайдаланыу.

ЖРАТЬ несов. кого-что и без доп., прост. жеу, көп жеу, тамақсаулану.

ЖРЭБИЙ м. 1. шек, шөп; **тянуть** ~ шек алып көріу; **бросать** ~ шек таслау; ~ **пал на меня** шек маған түсти; 2. перен. уст. (участ) тағдир, ығбал; **◇** ~ **брóшен** не болғаны болсын, тәуекел.

ЖРЕЦ м. 1. рел. құрбанлық сойыушы, руханий; 2. перен. өзін пида қылыушы, берилген; ~ **науки** илим жолында өзін пида қылған киши.

ЖРИЦА женск. от **жрец** 1.

жру, жрёшь и т. д. наст. вр. от **жрать**.

ЖУЖЕЛИЦА жс. зоол. түн қоңызы.

ЖУЖЖАНИЕ с. ызылды, ғыңылды.

ЖУЖКА||**ТЬ** несов. ызылдау, ғыңылдау; **комары** ~т пешшелер ызылдайды.

ЖУК м. қоңыз; **майский** ~ саратан қоңыз; **навóзный** ~ тезек қоңызы.

ЖУЛИК м. 1. (вор) уры, гәззәп; 2. разг. (обманщик) жалатай, алдаушы.

ЖУЛИКОВАТЫЙ прил. разг. жалатайырақ.

ЖУЛЬЁ с. собир. разг. урылар, гәззәпләр.

ЖУЛЬНИЧАТЬ несов. разг. жалатайлық қылыу, алдау.

ЖУЛЬНИЧЕСТВО с. разг. жалатайшылық, алдаушылық.

ЖУРАВЛЁНОК м. тырнаның палапаны.

ЖУРАВЛІН||**ШЫЙ** прил. тырнаның, тырна...; ~**ая стая** тырна топары.

ЖУРАВЛЬ м. 1. тырна; 2. (колодца) ләңгер ағаш.

ЖУРИТЬ несов. кого, разг. жекиріу, кейіу, урысуу.

ЖУРНАЛ м. 1. журнал; **литературный** ~ әдеби журнал; 2. дәптер, журнал; **класный** ~ класс журналы; **путевой** ~ жол дәптери.

ЖУРНАЛІСТ м. журналист.

ЖУРНАЛИСТИКА жс. журналистика (газета хәм журналларда әдеби-публицистикалық жұмыс).

ЖУРНАЛИСТКА женск. от **журналист**.

ЖУРНАЛЬ||**ШЫЙ** прил. журнал...; ~**ая статья** журнал мақаласы.

ЖУРЧАНИЕ с. сылдырлы, сарылды.

ЖУРЧАТЬ несов. сылдырлау, сарлау, сарылдау.

ЖУТКИЙ прил. 1. (страшный) жүдө қорқынышлы, жүдө қәуіпpli, зәррени ушыратуғын, хұрейин ушыратуғын; 2. разг. (сильный) қатты, күшli, өткiр; ~ **хóлод** қатты суық.

ЖУТКО 1. нареч. жүдө қорқынышлы, қәуіпpli, зәррени ушыратуғын; 2. безл. в знач. сказ. хұрейин ушып, зәрреси қалмай; **мне стало** ~ **меня** хұрейим ушып кетти.

ЖУТЬ жс. разг. қорқыныш, қорқыу, хұрейин ушыу, зәрреси ушыу; **меня** ~ **берёт** мени қорқыныш басып баратыр, қорқып баратырман.

ЖУХЛЫ||**ШЫЙ** прил. солыған, солғын, реңи кеткен; ~**е листья** солыған жапырақлар.

ЖУХНУТЬ несов. солыу, солып қалуу, реңи кетіу.

ЖУЧИТЬ несов. кого-что, прост. қайта-қайта айта беріу, үйрете беріу.

ЖУЧОК м. 1. уменьш. от **жук**; 2. разг. (истачивающий мебель) ағашқа түсетуғын курт.

жубу, жуёшь и т. д. наст. вр. от **жевать**.

ЖЮРИ с. нескл. жюри (1. собир. байрақ, сыйлық беруіши, белгілейіши комиссия; 2. спорт. жарыслардағы судьялар).

3

ЗА *предлог* 1. *с вин. п.* (на вопрос «куда?») арғы жағына, артына, сыртына, арғы төрепине, арғы бетине; за оградү дийәлдү арғы жағына; **выкнуть за борт** бортың сыртына таслау; **выбросить за окнө** терезенің сыртына ылақтырып жиберіу; **уехать за город** қаладан сыртқа шығу; за **предёлы** сыртына, артына, тысқарысына; 2. *с твор. п.* (на вопрос «где?») артында, аржағында, арғы жағында, сыртында, арғы төрепинде, тасасында; за **дөмом** үйдиң артында; за **рекой** дөр्याның аржағында; **жить за городом** қаланың сыртында туру; за **ворбтами** дорүзаның сыртында; 3. *с вин. и твор. п.* (возле, около) қасында, жашында, дегерегинде; **сесть за стол** столдың қасында отыру; **сидеть за столөм** столдың дегерегинде отыру; **сесть за пианино** пианиноның қасында отыру; **стойть за станкөм** станоктың жанында туру; 4. *с твор. п.* (во время чего-л.) «да, «де, «та, «те, ұақтында, үстінде; за **работой** жұмыс үстінде; за **игрой** ойын ұақтында; за **уроками** сабақ үстінде; за **обедөм** ауқатланың ұақтында; 5. *с вин. п.* (присутить к чему-л.) «ға, «ге, «қа, «ке; **взяться за работу** иске кирисиу, жұмысқа кирисиу; **приняться за учёние** оқығға кирисиу; 6. *с вин. п.* (в течение какого-л. срока, в продолжение) ишинде, арасында, «да, «де, «та, «те; **сдёлать работу за час** исти бир саат ишинде ислеу; **выполнение плана** за **неделю** бир хәпте ишинде **планинн** орынланыуы; за **этот год** усы жылда; **заработок за один месяц** бир айда алған мийнет хәқи; за **один раз** бир ретте, бир мәртебе; 7. *с вин. п.* (позднее, больше, сверх) «дан, «ден асқан, артық, аслам, ауған; **ужё за полночь** түн жарпынан асып кетти; **ей далеко за сорок** оның жасы әлле қашан қырықтан асқан; 8. *с вин. п.* (раньше на какое-л. время) алда, шекем, шелли, бурын, илгери, алдында, қалғанда; за **час до урока** сабақтан бир саат бурын; за **час до отхода пөзда** поезд жүриуге бир саат қалғанда; за **два дня до праздников** майрамнан еки күн бурын; 9. *с твор. п.* (вслед, чередуясь, позади) изинен, артынан, соңнан, кейиннен; **один за другим** бири-бириниң изинен; **идить за мной** менің изимнен ериңиз; **ребёнок бежит за матерью** бала анасының артынан жууырып баратыр; **читать кнйгу за кнйгой** китапты бириниң соңынан бирин оқыу; **день за днём** күн артынан күн; **шаг за шагом** изли изинен; 10. *с вин. п.* (ради, в пользу чего-л.) ушын; **борьба за мир** паракатшылық ушын гүрес; 11. *с вин. и твор. п.* (при обозначении цели) «ға, «ге, «қа, «ке, ушын; **сражаться за родину** ұатан ушын гүресу; **голосовать за предложение** усыныс ушын дауыс беру; **пойти за водой** сууға бару; **послать за врачом** врач әкеліуге жиберіу; **поехать за товаром** товар алыуға бару; 12. *свин. и твор. п.* (по причине, вследствие) себепли, ушын;

уважать за храбрость батырлығы ушын хурметлеу; **ценить за ум** ақылы ушын қәдірлеу; за **недостатком времени** ұақты аз болған себепли; за **истечением срока** мүддети пикенликтен; за **отсутствием удик** дәлил болмағанлықтан; 13. *с вин. п.* (вместо кого-л., в качестве кого-л.) ушын, орнында; **рабөтать за отца** әкеси ушын жұмыс ислеу; **он рабөтает за мастера** ол мастердин орнында ислеп тур; 14. *с твор. п.* (в значении предлога «с») менен, бенен, пенен, «лы, «ли; **письмо за подписью директора** директордың қолы менен хат; **дело за номером пять** бесинши номерли ис; 15. *с вин. п.* (при обозначении расстояния) узақта, узақлықта, алыста, алылықта; **находиться за двадцать километров от города** қаладан жигирма километр узақта болу; за **три километра от деревни** ауылдан үш километр узақлықта; 16. *с вин. и твор. п.* (при указании направленности действия) «а, «е, «ды, «ди, «ты, «ти, «ны, «ни, ушын; **ухаживать за больным** ауырыуды қарау; **смотреть за коровой** сыйырды бақлап туру; **смотреть за детьми** балаларды бағу; **беспокоиться за детей** балалар ушын тынышсызланыу; **следить за мыслью** ой-пикирди бақлау; **наблюдать за игрой** ойынға қарап туру; 17. *с вин. п.* (при указании на лицо или предмет, к которому прикасаются) «дан, «ден, «тан, «тен, «нан, «неп; **вести за руку** қолынан жетелеу; **дёрнуть дверь за ручку** есиқтиң тутқасынан тартып жиберіу; **держаться за перила** басқыштың қоршауынан услау; 18. *с вин. п.* (при обозначении цены, платы) «ға, «ге, «қа, «ке; за **деньги** ақшаға; **купить за один рубль** бир сомға сатып алыу; 19. *с твор. п.* (при обозначении лица, предмета, от которого зависит наступление какого-л. действия) «дан, «ден, «тан, «тен, байланысly, «дики, «ники; **очередь за вами** нәубет сизики; **дело за немногим** аз қалды, шамаласты; 20. *с твор. п.* (при обозначении лица, которое должно уплатить, сделать что-л.) «да, «де, «та, «те; за **вами** десяты рублём сизде он манат аласы бар; **запишитесь за мной** маған жазып қойың; за **тобой** ещө **две кнйги** сенде еле еки китап бар; 21. *с вин. п.* (при обозначении лица, предмета, по отношению к которому возникает какое-л. чувство) ушын, сонлықтан, сол себепли; **мне стыдно за него** оның ушын маған уят; **я рад за вас** мен сизге қууанышлыман; **мне больно за неё** мен оның ушын қыйналаман; 22. *с твор. п.* (при обозначении лица, обладающего каким-л. свойством) «да, «де, «та, «те; за **ним** водится **эта дурная привычка** онда усындай оңбаған әдет бар; **выйти замуж за кого-л.** биреуге ерте тийиу; **быть замужем за кем-л.** биреудің хаялы болу; за **счёт** көгө-либө биреудің есабынан; за **исключением** басқасы, басқа; за **и прөтив** төрепдар хәм қарсы; **ни за что** 1) (никогда) хеш қашан, хеш ұақытта;

2) (напрасно) айыпсыз, хеш себепсиз.

ЗА# приставка 1. төмендеги мәнидеги феиллерди жасайды: 1) *хәрекеттиң басланыуы*, мыс.: **зааплодировать** қол шаппатлай баслау; 2) *хәрекеттиң соңғы нәтийжесин*, мыс.: **заасфальтировать** асфальтлап болуу; **завоевать** басып алыу, урысып алыу; 3) (*«ся» жаналайы менен ямаса онысыз*) *хәрекеттиң әдеттеги шегинен асқанын көрсетеди*, мыс.: **закормить** тамақты артық жегизиу; **засидеться** отырып қалуу; 2. *бир нарсениң аржағында, артында, сыртында деген мәнидеги атлық хәм келбетликлерди жасайды*, мыс. **задворки** хәулиниң сырты, үйдиң арты; **загородный** қаланың сыртындағы.

ЗААКТИРОВАТЬ сов. что актлеу, акт жасау, акт дүзиу, актқа киргизиу.

ЗААЛЕТЬ сов. 1. (*начать алеть*) қызара баслау, қызылланыу; 2. (*показаться—обалом*) қызарып көриниу, қызылланып көриниу.

ЗААПЛОДИРОВАТЬ сов. кому-чему и без доп. қол шаппатлау, қол шаппатлай баслау, шапалақ урыу.

ЗААРЕНДОВАТЬ сов. что арендау, кирейге алыу, майына алыу.

ЗААРЕНДОВЫВАТЬ несом. см. заарендовать.

ЗААРКАНИВАТЬ несом. см. заарканивать.

ЗААРКАНИТЬ сов. кого мойнына арқан таслап услау; арқан менен услау; ~ лошадь атты арқан менен услау.

ЗААРТАЧИТЬСЯ сов. разг. жөнге турмау, қырсығыу, гежирленнiу, өжетленнiу.

ЗААСФАЛЬТИРОВАТЬ сов. что асфальтлау, асфальт төсеу, асфальтлап болуу; ~ дорогу жолды асфальтлау, жолды асфальтлап болуу.

ЗААТЛАНТИЧЕСКИ || **И** прил. Атлантиктың арғы жағындағы; ~е страны Атлантиктың арғы жағындағы еллер.

ЗААХАТЬ сов. разг. ах дей баслау, үх дей баслау, үхлеу, ах-үхлеу.

ЗАБАВА || **А** ж. 1. (*развлечение, игра*) ермек, ойын-күлки, қызық ойын, жубаныш, тамаша; *детские игры и ~ы* балалардың ойын-күлкисин хәм жубанышы; 2. (*несерьёзное занятие*) ермек ойын, алданыш; *пустя́я* ~а мәзи тамаша, қуры ермек, қуры тамаша.

ЗАБАВЛЯТЬ несом. кого-что 1. (*развлекать*) жубатыу, ойнатыу, қызық көрсеттиу, алдастырыу, алдарқатыу; ~ *детей* балаларды жубатыу, балаларды ойнатыу, балаларды алдарқатыу; 2. (*веселить, смешить*) күлдирюу, қууандырыу, қууантыу.

ЗАБАВЛЯТЬСЯ несом. чем и без доп. тамаша етиу, ермек табыу, кеуил кетерюу.

ЗАБАВНИК м. разг. хәзилкеш, ойыншыл, лақы, кууақы.

ЗАБАВНИЦА женск. от забавник.

ЗАБАВНО 1. нареч. қызық етип, қызықлы, күлкили; тамаша; он ~ *рассказывает* ол қызық етип сөйлейди; 2. *безл. в знач. сказ.* қызық, тамаша, күлки; *это очень* ~ бул жүде қызық, бул жүде тамаша.

ЗАБАВНЫЙ прил. қызық, қызықлы,

күлкили, тамаша..., тамашалы, күлдиргис; ~ *случай* қызықлы үақыя.

ЗАБАЛЛОТИРОВАТЬ сов. кого-что сайламау, сайламай қалдырыу, сайламай таслау, сайлауда сызып таслау.

ЗАБАЛЛОТИРОВАТЬ несом. см. забаллотировать.

ЗАБАЛТЫВАТЬ несом. см. заболтать 1. **ЗАБАРАБАНИ** || **ТЬ** сов. тасырлата баслау, тақырлата баслау; *дождь ~л по крыше* жамғыр үшекти тасырлата баслады.

ЗАБАРИКАДИРОВАТЬ сов. что баррикадалау, баррикада менен жолды бекитиу.

ЗАБАРИКАДИРОВАТЬСЯ сов. баррикадаланыу, баррикадаға жасырыныу, баррикада менен қорғаныу.

ЗАБАСТОВАТЬ сов. забастовка жасау, ис таслау, кетерилис шығарыу.

ЗАБАСТОВКА || **А** ж. забастовка, ис таслау; *всеобщая* ~а ғалаба ис таслау; *объявить* ~у забастовка дағазалау.

ЗАБАСТОВОЧНЫЙ прил. забастовка..., забастовкалык, ис таслау; ~ *комитет* забастовка комитети.

ЗАБАСТОВЩИК м. ис таслаушы, забастовкаға қатынасушы, забастовкашы.

ЗАБВЕНИ || **Е** с. умытыу, естен шығарыу, ядтап шығарыу; $\diamond$ *предать что-л.* ~ю ядтан шығарыу, ядқа алмау.

ЗАБЕГ м. спорт. жууырысыу, жарысыу; ~ *на четырёхста метров* төрт жүз метр жерге жууырысыу.

ЗАБЕГАТЬ сов. 1. (*начать бегать*) жууыра баслау, әрли-берли жууырыу, тура жууырыу; 2. (*о глазах, о взгляде*) алақлау, ойнақшыш баслау, жалт-жалт қарау.

ЗАБЕГАТЬ несом. см. забежать; $\diamond$ ~ *вперед* 1) (*делать что-л. раньше времени*) үақтынан бұрын ислеу; 2) (*опережать кого-л. в чём-л.*) озып кетиу, алға түсип кетиу.

ЗАБЕГАТЬСЯ сов. разг. жууырыш шаршау, харыу, зорығыу.

ЗАБЕЖАТЬ сов. 1. *за что* жууырып кетиу, жууырып кириу, кирип шығыу; 2. *к кому, разг.* (*зайти мимоходом*) кирип шығыу, кирип етиу, керип шығыу, барып шығыу; ~ *к знакомым* танысларға кирип шығыу.

ЗАБЕЛЕТЬ сов. 1. (*начать белеть*) ағара баслау, ақшылланыу; 2. (*показаться—о белом*) ағарып көриниу, ақшылланып көриниу.

ЗАБЕЛИВАТЬ несом. см. забелить.

ЗАБЕЛИТЬ сов. что 1. (*произвести побелку*) ақлау, хәклеу; ағартыу; ~ *стены* дийуалларды ақлау; 2. (*сметаной, молоком*) қатық қатыу, ағарғанлау, асқатықлау.

ЗАБЕРЕМЕНЕТЬ сов. жүкли болуу, еки қабат болуу, аяғы ауыр болуу.

ЗАБЕСПОКОИТЬСЯ сов. о ком-чем и без доп. тынышсызланыу, тынышсызлана баслау.

ЗАБИВАТЬ несом. см. забить 1.

ЗАБИВАТЬСЯ несом. см. забиться 1.

ЗАБИНТОВАТЬ *сов. кого-что, чем орау, тацуу, орап байлау, бинт пенен орау, орап бинт пенен тацуу, бинт пенен байлау.*

ЗАБИНТОВЫВАТЬ *несов. см. забинтовать.*

ЗАБИРАТЬ I *несов. см. забрать I.*

ЗАБИРАТЬ II *несов. см. забрать II.*

ЗАБИРАТЬСЯ *несов. см. забраться.*

ЗАБИТЫЙ I *прич. от забить I; 2. прил. (запуганный, отупелый) езилген, артта калган, қорқын калган; 3. прил. (наполненный до отказа) лыққа толтырылган.*

ЗАБИТЬ I *сов. 1. что (вбить) қағыу, қағып киргизиу; ~ть гвоздь шеге қағыу, мыйық қағыу; 2. что, чем (заделать, закурпорить) тығыу, толтырыу, тығып қойыу; ~ть щели жарықларды тығыу; трубу ~ло песком трубаға қум тығылынту; 3. что, чем (закрыть наглухо) питеу, жабыу, жауып таслау, беккемлеу; ~ть окна досками эйнеклерди тахта мепен жауып таслау; 4. что, чем (заполнить до отказа) толтырыу, толтырып қойыу; ~ть сарай дровами сарайды отын менен толтырыу; 5. кого (замучить побоями) урыу, урып азап беруу; 6. кого (убить на бойне, охоте и т. п.) сойыу; ~ть скот мал сойыу; 7. что, спорт. урып киргизиу, теуип киргизиу; ~ть мяч в ворота топты дөрүзаға теуип киргизиу; 8. кого-что (презойти в чѐм-л.) озып шығыу, жеңип шығыу; ◇ ~ть голову кому-л. керексиз нәрсе менен мийин қатырыу, басты қатырыу.*

ЗАБИТЬ II *сов. 1. (начать бить) қуя баслау; дождь ~л по крыше жауып жайдың төбесине қуя баслады; 2. (начать стрелять) ата баслау, оқ жаудыра баслау; неприятель ~л из пусек душпан топтан оқ жаудыра баслады; 3. что и без доп. қағыла баслау, дабыл қағыу, хабар етнуу; ~ли барабаны барабан қағыла баслады; ~ть тревогу дабыл қағыу; 4. урыу, ура баслау; часы ~ли саат ура баслады; 5. (начать вытекать струей) атлығы шыға баслау; из скважины ~ла нефть скважиннан нефть атлығы шыға баслады.*

ЗАБИТЬСЯ I *1. (спрятаться) жасырынуу, тығылыу, қашуу; кошка ~лась в угол пышке мүйешке тығылды; 2. (засориться) пителиу, тығылыу, пителип қалуу; труба ~лась илом трубаға уйық тығылып қалған.*

ЗАБИТЬСЯ II *сов. 1. (заметаться) соқлығыса баслау; рыба ~лась в сетях балық ауда соқлығыса баслады; 2. ура баслау, соға баслау, соғыу, тебиу; сердце ~лось жүрек соға баслады.*

ЗАБИЯКА *м. и ж. разг. жәнжелпаз, даўкес, урысқақ, жулпыс.*

ЗАБЛАГОВРЕМЕННО *нареч. алдан, күн бурып; алдын ала, алдынан; известить о чѐм-л. ~ алдын ала хабар етнуу, алдан хабарландырыу, күн бурын хабар етнуу.*

ЗАБЛАГОРАССУДИТЬСЯ *сов. безл. ойына келгенин ислеу, қөлегенин ислеу; он делает то, что ему ~ся ол өзінің ойына келгенин ислейди.*

ЗАБЛЕСТЁТЬ *сов. 1. жарқырау, жарқырай баслау, жалтырау, жылтырау, жылтылдау, мөлтилдей баслау; на небе ~ли звёзды аспанда жулдызлар жылтырай баслады; 2. (стать блестящим) жайнау, жайнай баслау; у него глаза ~ли оны көзлері жайнай баслады.*

ЗАБЛЁЯТЬ *сов. маңырау, маңырай баслау.*

ЗАБЛИСТАТЬ *сов. см. заблестеть.*

ЗАБЛУДИТЬСЯ *сов. адасыу, адасып кетуу, жолдан адасыу; ~ в лесу тоғайда адасып кетуу; ◇ ~ в трёх соснах эңіуайы мәселеде жаңылысуу.*

ЗАБЛУЖДАТЬСЯ *несов. жаңылыу, жаңылысуу, қөтелеснуу, адасыу, надурис жолға түсиу.*

ЗАБЛУЖДЕНИ *Е с. жаңылысуу, қөтелеснуу, адасыу, надурис жолға түсиу, жаңылыстырыу; впасть в ~е надурис жолға түсип қалуу; ввести в ~е қөте жолға салыу; вывести из ~я дурыс жолға салыу.*

ЗАБОДАТЬ *сов. кого сүзнуу, мүйіз бенен сүзнуу.*

ЗАБОЙ I *м. 1. горн. забой (шахталарда); 2. спорт. биринши урыу, забой (футбол, волейбол хәм сондай ойындарда топты биринши урыу).*

ЗАБОЙ II *м. сойыу, шалыу; ~ скотá мал сойыу.*

ЗАБОЙЩИК *м. забойщик, забойшы, кен қазыушы.*

ЗАБОЛАЧивание *с. батпақлануу, уймаға айланыу, батпақлыққа айланыу.*

ЗАБОЛАЧИВАТЬ *несов. см. заболотить.*

ЗАБОЛАЧИВАТЬСЯ *несов. см. заболотиться.*

ЗАБОЛЕВАЕМОСТЬ *ж. аурыушылық, кеселленуушилик; снижение ~и аурыушылықтың азайыуы, аурыушылықтың кемеийуу.*

ЗАБОЛЕВАНИЕ *Е с. 1. (возникновение болезни) ауырудың баслануы, ауыра баслау; момент ~я ауырудың басланған уақты; 2. (болезнь) ауырыу, сырқас кесел; хроническое ~е сабақлы ауырыу, үйреншкли ауырыу.*

ЗАБОЛЕВАТЬ I *несов. см. заболеть I*

ЗАБОЛЕВАТЬ II *несов. см. заболеть II*

ЗАБОЛЁТЬ I *чем и без доп. (стать больным) ауырып қалуу, сырқасланып қалуу, наұқаслануу; ~ ангиной ангина менен ауырып қалуу.*

ЗАБОЛЁТЬ II *сов. (начать болеть) ауыра баслау; у меня ~ла голова менің басым ауыра баслады.*

ЗАБОЛОТИТЬ *сов. что батпақлау, уймаға айландырыу, батпаққа айландырыу.*

ЗАБОЛОТИТЬСЯ *сов. батпақлануу, батпақлыққа айланыу.*

ЗАБОЛОЧЕННЫЙ I *прич. от заболотить; 2. прил. батпақты, батпақланған; ~е земли батпақты жерлер.*

ЗАБОЛТАТЬ I *сов. что (замешать) араластырыу, былғау.*

ЗАБОЛТАТЬ II *сов. чем, разг. (руками, ногами) былғанлатыу, қыймылдата баслау.*

ЗАБОЛТАТЬ III *сов. разг. (заговорить)* көп сөйлей баслау, сандырақлай баслау, былшылдау.

ЗАБОЛТАТЬСЯ *сов. разг. пәтұасыз гәп айтыу, көп сөйлеу, былшылдау; мы ~лись до утра* биз таң атқанша былшылдан отырдық.

ЗАБОР *м.* дийәул, шарбақ, қоршау, пақса.

ЗАБОРОНИТЬ *сов. что, с.-х.* тырмалау, тырма басыу, мала басыу.

ЗАБОРОНОВАТЬ *сов. см.* заборонить.

ЗАБОТ II *ж.* 1. ғам, ғамхорлық, ғамхорлық етиу, ғамлануы, ғам жеу; ~а о человеке адам хаққында ғамхорлық етиу; проявить ~у о ком-л. бирейге ғамхорлық етиу; 2. *мн.* забобы (хлопоты) машқала; домашние ~ы үй машқаласы; ◇ без забот (беспечно, легкомысленно) қайғысыз, уайымсыз, бийперәу.

ЗАБОТИТЬ II *несов. кого-что* қайғыртыу, ғам жегизиу, ойландырыу, тынышсыздандырыу; это его мало ~ бул оны хеш тынышсыздандырмайды.

ЗАБОТИТЬСЯ *несов. о ком-чём* 1. (проявлять заботу) ғамхорлық етиу, ғам жеу; 2. (беспокоиться) қайғырыу, тынышсыздануы; ему ни о чём не придётся ~ оған хеш нәрсе хаққында тынышсыздануыға туура келмейди.

ЗАБОТЛИВО *нареч.* ғамхорлық пенен.

ЗАБОТЛИВОСТЬ *ж.* ғамхорлық, ғамхорлық етиу.

ЗАБОТЛИВЫЙ *прил.* ғамхор, ғам жегіш; ~ отец ғамхор ата; ~ хозяин ғамхор басшы.

ЗАБРАКОВАТЬ *сов. кого-что* браққа шығару, жарамсыз деп табуу.

ЗАБРАКОВЫВАТЬ *несов. см.* забраковать.

ЗАБРАЛО *с. ист.* забрало (долығаның бетти қорғайтуғын бөлими); ◇ выступить с открытым ~м пикирин жасырмай ашық айтыу.

ЗАБРАСЫВАТЬ I *несов. см.* забросать.

ЗАБРАСЫВАТЬ II *несов. см.* забросить.

ЗАБРАТЬ I *сов.* 1. *кого-что* (взять) алыу, алып кетиу; ~ть кнйги с собой китаптарды өзи менен бирге алып кетиу; 2. *кого-что* алыу, басып алыу, алып кетиу; ~ть сына домой баласын үйге алып кетиу; ~ть в плен пленге алыу, қолға түсириу; 3. *кого-что, разг. (арестовать)* қамау, тұтқынға алыу; 4. *кого-что, перен. разг. (овладеть мыслями, чувствами)* ойын тартуу, мейлин аударуу; (егб) забрала охота (что-л. сделать) хәуеслендирди, қызықсындырды; 5. *что* (получить, добиться) ерисиу, алыу, жетиу, үстемлик етиу, бийлеу; ~ть власть над кем-л. бирейге үстемлик етиу; 6. *что* (сузить) тарылтуу, тарылтып тигиу; ◇ (егб) ~ло за живбе жанына тийди; ~ть себе в голову бир нәрсеге бекем исенип алыу; ~ть в рұки бағындырыу, гөрезли етиу, бирейге дегенин ислетиу.

ЗАБРАТЬ II *сов. что* чем бекитиу, питеу; ~ окно досками әйнекти тахтаи менен бекитиу.

ЗАБРАТЬСЯ *сов.* 1. *на что* (залезть, вскарабкаться) шығыу, өрмелен шығыу,

миниу, басына миниу; ~ться на дерево ағашқа миниу; 2. *во что, подо что* (укрыться, спрятаться) жамылыу, орануу, жасырынып кириу, бұғып кириу, кирип келюу; ~ться под одеждо көрпениң астына кириу, көрпеге кирип алыу; 3. *во что (проникнуть)* кириу, ениу; мыши ~лись в ящик тышқанлар ящиктин, ишине кирип алған; 4. (зайти далеко) ишкерисине кириу, түпकिрине кириу; ~ться в самую глубину леса тоғайдың ец түпкирине кириу.

ЗАБРЕДАТЬ *несов. см.* забрести.

ЗАБРЕЗЖИТЬ *сов.* 1. ата баслау, ағара баслау; ~л рассвет таң ағара баслады; вдальке ~л огонек узақта от жылтылдады; 2. *безл. (о рассвете)* жақтырыу, ағарыу, таң атыу; чуть ~ло, мы отправились в путь таң жаңа ағара баслағанда биз жолға шықтық.

ЗАБРЕСТИ *сов. разг.* 1. алыслап кетиу, адасып кетиу; ~ далеко в лес тоғайдың түбине алыслап кетиу; 2. (зайти мимоходом) жөнекей кириу, жөнекей кирип шығыу.

ЗАБРОДИТЬ *сов.* ашыу, ашып баслау.

ЗАБРОНИРОВАТЬ *сов. что* (закрепить) бронь белгилеп қойыу, бронь алып қойыу, сақлап қойыу, белгилеп қойыу; ~ место орынға бронь белгилеп қойыу.

ЗАБРОНИРОВАТЬ *сов. что* (покрыть броней) темир менен қаппау.

ЗАБРОС *м.*: в ~е разг. тасланды, ийесиз қалыу; быть в ~е тасланды болып қалыу.

ЗАБРОСАТЬ *сов.* 1. *кого-что, чем* (осыпаты) ылақтырыу, жаудырыу, үсти-үстине жаудырыу, үсти-үстине атыу; ~ камнями 1) тас жаудырыу; 2) *перен.* гәп етиу, сөз етиу; ~ граюу 1) ылай жаудырыу; 2) *перен.* жала жабыу, орынсыз айыппау, өсек тағыу; 2. *что, чем* (заполнить) толтырыу, көмюу; ~ яму песком шунқырды кум менен көмюу.

ЗАБРОСИТЬ II *сов.* 1. *кого-что* (бросить далеко) алысқа ылақтырыу, ылақтырып таслау; ~ть мяч в сад топты бағдың ишине ылақтырыу; 2. *что, разг. (затерять)* жоғалтыу, жойтып алыу; я ~л куда-то ключи гилтерди бир жерге қойып жойтып алдым; 3. *кого-что, перен.* ийесиз қалдырыу, қараусыз қалдырыу; ~ть хозяйство хожалықты қараусыз қалдырыу; 4. *что, перен.* таслап кетиу, ұмытып кетиу; таслау, қалдырыу. қойыу; ~ть музыку музыканы таслау; ~ть начатое дело басланған исти таслап кетиу.

ЗАБРОШЕННЫЙ I. *прич. от* забросить; 2. *прил.* ийесиз қалған, тасланған, ылақтырылған, қараусыз қалған; ~ сад ийесиз қалған бағ, қараусыз қалған бағ; ~ ребенок қараусыз қалған бала.

ЗАБРЫЗГАТЬ I *сов. кого-что, чем* (покрыть бризгами) шашыратыу, шашыратып таслау, шашыратып алыу, тамызып алыу.

ЗАБРЫЗГАТЬ II *сов. (начать бризгать)* бүрке баслау, шашырата баслау, силлилеу; ~л дождь жамғыр силлилеп жауа баслады.

ЗАБРЫЗГАТЬСЯ *сов.* шашыратып ыласлануу, тамызып ыласлануу.

ЗАБРЫЗГИВАТЬ *несов. см.* забрызгать

ЗАБРЫЗГИВАТЬСЯ *несов. см. забрызгаться.*

ЗАБУЛДЫГА *м. и ж. разг. арақхор, мәскүнем.*

ЗАБУРЛЙТЬ *сов. гүрилдей баслау, булқый баслау.*

ЗАБУРЧА|ТЬ *сов. разг. мыңқылдай баслау, тонқылдай баслау, гүңкилдей баслау, қурылдай баслау; он что-то ~л себе под нос ол бир нәрсе деп гүңкилдей баслады.*

ЗАБУТИТЬ *сов. что, тех. тас пенен бекемлеу, бекитиу, тырнақ салыу.*

ЗАБУХА|ТЬ *сов. разг. тарсылдай баслау, гүрсилдей баслау; ~ли пұшки голлар гүрсилдей баслады.*

ЗАБУХАТЬ *несов. см. забухнуть.*

ЗАБУХ|НУТЬ *сов. исниңиу, иснип кетиу, киригиу; оконные рамы от дождя ~ли ойнектиң рамалары жамғырдан иснип кетти.*

ЗАБУЧИВАТЬ *несов. см. забутить.*

ЗАБУШЕВАТЬ *сов. бурқасынлау, бурқасынлай баслау, гүўлей баслау.*

ЗАБЫВА|ТЬ *несов. см. забыть; не ~й! умытыш кетпел, есиңнен шығарма! ядтан шығарма!*

ЗАБЫВАТЬСЯ *несов. 1. см. забытьс; 2. (терять ясность ума) умытшақ болыу, алжаса баслау; ~ от старости ғаррылықтан не айтқанын билмеу; жасы үлкейгенликтең алжаса баслау.*

ЗАБЫВЧИВОСТ|Ь *ж. умытшақлық, естен шығарыушылық; по ~и умытшақлықтан.*

ЗАБЫВЧИВЫЙ *прил. ушытшақ.*

ЗАБЫТ|ЬИЙ *1. прил. от забыть; 2. прил. умытылған, естен шыққан; ~ые пёсни умытылған қосықлар; 3. прил. (оставленный по забывчивости) умытылып қалған; на столе лежала ~ая книга столдың үстінде умытылып қалған китап жатыр еди.*

ЗАБЫ|ТЬ *сов. 1. кого-что, о ком-чем (перестать помнить) умытыу, естен шығарыу; ~ить номер телефона телефонның номерин умытыу; ~ить новость знакомого танысқа барыуды умытыу; ~ить обиду ашыуды умытыу; 2. что умытып қалдырыу, естен шығарып қалдырыу; я ~ыл книгу дома мен китабымды үйде умытып қалдырдым; ◇ и думать ~уды ойыңа да алма! ойлама!; ~ить дорогу куда-л. аяғың қайтып атламау, аяғың қайтып баспау.*

ЗАБЫ|ТЬЕ *с. 1. (беспмятство) еси ауыу, есинен таныу, талыу, бийхууш болыу; больно́й впал в ~ауырыу ессиз жатты; 2. (дремота) қалғыу, мүлгиу, уйқысырау, уйқы басыу; на меня нашло ~ мени уйқы басты.*

ЗАБЫ|ТЬСЯ *сов. 1. (впасть в беспмятство) есинен таныу, адам танымау, талыу, еси ауыу; хуушы кетиу; 2. (задремать) қалғы баслау, мүлгиу, уйқыға кетиу; больно́й ~лся ауырыу уйқыға кетти; 3. (зачемчаться) ойлау, ойға батыу; 4. (не сохраться в памяти) ядтан шығарыу, умытып кетиу; 5. (перейти границы дозволенного) шектеп шығыу, хәдден зыят кетиу; она ~лась и наговорила мно́го*

лишнего ол хәдден зыят шығып кеттип, көп орынсыз нәрселерди айтып таслады.

ЗАВ *м. разг. см. заведующий.*

ЗАВ= I *қысқартылған қоспа сөзлердің биринши бөлегі, мәниси бойынша «басшысы» дегенди аңдатады, мыс.: завскладом склад басшысы.*

ЗАВ= II *қысқартылған қоспа сөзлердің мәниси бойынша «завед, заводтың» дегенге түйра келетуғын биринши бөлегі, мыс.: завком завком.*

ЗАВА|Л *м. үйшлме, үйме, үйинди; снежные ~ы қар үйиндилери.*

ЗАВА|ЛИВАТЬ *несов. см. завалить.*

ЗАВА|ЛИВАТЬСЯ *несов. см. завалиться.*

ЗАВА|ЛИНКА *ж. завалинка (жайдың дийғалын айландырып ұйылген топырақ).*

ЗАВА|Л|ТЬ *сов. 1. что (наполнить, засыпать) толтырыу, уйип таслау, көмип таслау, көмиу; ~ть яму землей шунқырды топырақ пенен көмиу; 2. кого-что толтырыу, уйиу, көмиу, басып кетиу, бөгеп таслау; доро́гу ~ло обвалом қулама жолды бөгеп таслады; 3. что, чем, разг. (переполнить) уйиш таслау, толтырыу; ~ть магази́ны товарами магази́лерди товарлар менен уйиш таслау; 4. кого-что, разг. басына уйиу, жүклеу; ~ть срочной рабо́той асығыс жұмысларды басынан асырып уйиу; 5. что, разг. (обрушить, повалить) қулатыу, қыйратыу, жығыу; ~ть стену́ дийғалды қулатыу; 6. что, перен. разг. (провалить) артта қалдырыу, бузыу, жонлей алмау, былықтырыу; ~ть рабо́ту жұмысты жонлей алмау, жұмысты былықтырыу.*

ЗАВА|Л|ТЬСЯ *сов. разг. 1. (упасть за что-л.) артына түсиу, аржағына түсиу; книга ~лась за полку китап полканың артына түсти; 2. (упасть, накреститься) қулау, жығылыу, қыйрау; забор ~лся забор қулап қалды; 3. жатыу, жатып қалыу; ~ться спать уйқыға жатып қалыу.*

ЗАВА|ЛЬ *ж. собир. разг. өтпей қалған сапасы төмен товар.*

ЗАВА|Л|ТЬСЯ *сов. разг. 1. (залежаться) жатып қалыу, үйилип қалыу; письмо ~лось на почте хат почтада көп жатып қалды; 2. (остаться непроданным) сатылмай жатыу.*

ЗАВА|Л|ЩИЙ *прил. прост. жарамсыз, тасланған.*

ЗАВА|РИВАНИЕ *с. демлеу, қайнатыу, демленуі, қайнатылыу.*

ЗАВА|РИВАТЬ *несов. см. заварить.*

ЗАВА|РИВАТЬСЯ *несов. см. завариться.*

ЗАВА|РИТЬ *сов. что 1. демлеу, қайнатыу; ~ чай чай демлеу; 2. тех. металл қуйиу, металл қуйып питеу, кенсерлеу; ◇ ~ кашу шатақ бир исти баслау, исти былықтырыу.*

ЗАВА|РИ|ТЬСЯ *сов. демленуі, қайнатылыу; ~лось ~лся чай демленди; ◇ ~лось дело оңбаған бир ис басланды, ис шатасты.*

ЗАВА|РК|А *ж. 1. (действие) демлеу, қайнатыу; чайник для ~и чай демлеуге арналған чайник; 2. разг. демлем, қайна-тым; чаю оста́лось на одну ~у бир демлем чай қалыпты.*

ЗАВАРНОЙ прил. 1. қайнатпа, қайнаған суға салынған, қайнап турған суға ийленген; ~ хлеб қайнап турған суға ийленген нан; 2. (предназначенный для заварки) демлеуге арналған, қайнатыуға арналған.

ЗАВЕДЕНИЕ с. мәкеме; оқыу орны (учебное); тәрбия орны (воспитательное); высшее учебное ~ жоқары оқыу орны.

ЗАВЕДОВАНИЕ с. басқаруы, басшылық етіуі.

ЗАВЕДОВАТЬ несов. чем басқаруы; ~ библиотекой китапхананы басқаруы; ~ хозяйством хожалықты басқаруы.

ЗАВЕДОМО нареч. билдістан, жорта, биле тура, биле туырып, көре туырып; давать ~ ложные показания биле туырып өтирик мағлыұмат беріуі.

ЗАВЕДОМЫЙ прил. белгили, айқын, хәммеге мәлим, анық; ~ая ложь хәммеге мәлим өтирик.

ЗАВЕДУЮЩАЯ женск. от заведующий.

ЗАВЕДУЮЩИЙ м. басқаруышы, баслық, меңгеруші; ~ магазином дүкөн басқаруышы.

ЗАВЕЗТИ сов. 1. кого-что (по пути) апарып беріуі, жөнекей таслап өтиуі, жөнекей бере кетиуі, алып барып таслап өтиуі; ~ письмом хатты жөнекей таслап өтиуі; 2. кого-что (отвезти далеко) билдістан узаққа алып кетиуі, узаққа апарып таслау, адастыруы; ~ в далекый край алыс жерге алып кетиуі; 3. что (доставить) алып келиуі, тасып әкеліуі, жеткеріуі; ~ товары в магазин товарларды дүкөнға жеткеріуі.

ЗАВЕРБОВАТЬ сов. кого-что тартыу, жаллау, жумысқа қабыл етиуі.

ЗАВЕРБОВАТЬСЯ сов. тартылуы, жалланыу, жумысқа қабыл етилиуі.

ЗАВЕРБОВЫВАТЬ несов. см. завербовать.

ЗАВЕРБОВЫВАТЬСЯ несов. см. завербоваться.

ЗАВЕРЕНИЕ с. 1. (уверение) исендириуі, инандыруы; 2. (подтверждение) тастыйықлау, гүўаландыруы, дурыслау, бекитіуі; ~ подписи қойылған қолды тастыйықлау, қойылған қолды бекитіуі.

ЗАВЕРИТЕЛ м. тастыйықлаушы, гүўаландыруышы, дурыслаушы, бекитіуіші; подпись ~я дурыслаушының қолы.

ЗАВЕРИТЬ сов. 1. кого-что, в чем (уверить) исендириуі, инандыруы; ~ в своей преданности знамени шын берилгенлигине исендириуі; 2. что (удостоверить) тастыйықлау, гүўаландыруы, дурыслау, бекитіуі; ~ подпись қойған қолды дурыслау.

ЗАВЕРКА ж. тастыйықлау, гүўаландыруы, дурыслау, бекитіуі; ~ документов документлерди бекитіуі.

ЗАВЕРНУТЬ сов. 1. кого-что, во что орау, орап таңыу, кундақлау, қымтау; ~ покупку в бумагу сатып алған затларды қағазға орау; ~ ребёнка баланы орау; 2. что (загнуть, подвернуть) бүгиуі, қайыруы, сыбаныу, түріуі; ~ рукав жецди түріуі; 3. (свернуть в сторону) бурылыуы, бурылып кетиуі, бурыуы, айланыуы; ~ за угол мүйештен айланыуы; ~ в переулок кишкене көшеге

бурылып кетиуі; 4. разг. (мимоходом) қайрылып өтиуі, жөнекей кирип шығуы; ~ к приятелю танысқа қайрылып өтиуі; 5. что, разг. (завинтить) таулау; бурау, бурап беркитіуі; ~ кран кранды таулау.

ЗАВЕРНУТЬСЯ сов. 1. во что (укутаться) оралуы, ораныуы; ~ться в одеяло көрпеге ораныуы; 2. (загнуться, подвернуться) бүгилиуі, қайырылуы, түриліуі; рукав ~лся жең түрилди.

ЗАВЕРТЕТЬ I сов. кого, разг. (увлечь, захватить всецело) азғыруы, басын айландыруы.

ЗАВЕРТЕТЬ II сов. чем (начать вертеть) айландыра баслау, таулай баслау, бурай баслау, былғай баслау.

ЗАВЕРТЫВАТЬСЯ I сов. разг. (захлопотаться) ис пенен айланысуы; ~ с делами ислер менен айланысуы.

ЗАВЕРТЕТЬСЯ II сов. (начать вертеться) айлаңа баслау, айланыу; колесо ~лось дегершик айлаңа баслады.

ЗАВЕРТЫВАТЬ несов. см. завернуть.

ЗАВЕРТЫВАТЬСЯ несов. см. завернуться.

ЗАВЕРШАТЬ несов. см. завершить.

ЗАВЕРШАТЬСЯ несов. см. завершиться.

ЗАВЕРШАЮЩИЙ I. прич. от завершать; 2. прил. тамамлаушы, аяқлаушы, ақырғы; ~ этап тамамлаушы этап, ақырғы этап.

ЗАВЕРШЕНИЕ с. тамамлау, питкеріу, ақырына жеткеріу.

ЗАВЕРШИТЬ сов. что тамамлау, питкеріу, ақырына жеткеріу; ~ семилетку досрочно жети жыллықты срогинен бұрын тамамлау.

ЗАВЕРШИТЬСЯ сов. тамамланыу, питкеріліу, ада болыу.

ЗАВЕРЯТЬ несов. см. заверить.

ЗАВЕСА ж. перде; ~а тумана думан пердеси; снежная ~а қар пердеси, қар қатламы; дымовая ~а түтин пердеси; ◇ приподнять ~у сырды ашыу, анықлау.

ЗАВЕСИТЬ сов. кого-что перделеуі, перде қурып қойыу, тутыу, жабыу; ~ окно занавеской терезеге перде тутыу.

ЗАВЕСТИ сов. 1. кого-что алып барыу, алып келиуі, апарып таслау; ~ кого-л. в лес бирейди тоғайға алып барыу; 2. кого-что (попутно) жөнекей алып барыу; ~ ребёнка в детсад баланы жөнекей балалар бақшасына алып барыу; 3. что (устроить, оборудовать) дүзиу, қурыу, үскенелеуі; ~ библиотеку китапхана дүзиу; 4. что (обзавестись, приобрести) сақлау, асырау; үйли болыу (семью); хожалықлы болыу (хозяйство); ~ корову сыйыр асырау; 5. что (установить, ввести) орнатыу, киргизіу; ~ новые порядки жаңа тәртип орнатыу; 6. что, с кем-чем (начать) баслау, қозғау, кирісіуі; ~ разговор сөз баслау; ~ переписку хат жазысуға кирісіуі; ~ знакомство танысуы; 7. что (привести в движение) жүргизіуі, хәрекетке келтиріуі, бурау, таулау; ~ мотор моторды жүргизіуі; ~ часы саатты таулап жүргизіуі; ◇ ~ в тулик жамаң аўхалда қалдыруы.

ЗАВЕ|СТИСЬ *сов.* 1. (*появиться*) пайда болуу; у него ~лись деньги онда акша пайда болды; в сарае ~лись мыши сарайда тышканылар пайда болды; 2. (*установиться*) орнау, ениү, кириү; ~лись новые порядки жаңа тәртиптер орнады; 3. (*прийти в движение*) жүрүш, ислеу, ҳарекетке келиү; мотор завелся мотор жүрүп кетти.

ЗАВЕТ *м.* үөсият, насийхат; ~ы Лёнина Ленинниң үөсиятлары.

ЗАВЕТН|ЙИ *прил.* 1. (*сокровенный*) әдиүли, қәдири; ~ое желание әдиүли тилек; 2. (*тайный, секретный*) сырлы, купныя, жасырын; ~ый клад жасырын гәзийне.

ЗАВЕТЕНН|ЙИ *прил.* ық, тынық; ~ая сторона ық жак, ық тәреп.

ЗАВЕШАТЬ *сов.* что, чем, разг. асып қойуу, илип қойуу; ~ стены картинами дий-үалларға сүүретлерди көп етип илип қойуу.

ЗАВЕШИВАТЬ I *несов. см.* завешать.

ЗАВЕШИВАТЬ II *несов. см.* завесить.

ЗАВЕЩАНИЕ *с.* мийрас қағаз, тапсырма, үөсият сөз; оставить ~ үөсият айтып қалдыруу; составить ~ мийрас қағаз жазуу.

ЗАВЕЩАТЕЛЬ *м. офиц.* үөсиятшы, насийхатшы, үөсият етнуши, мийрас қалдырушы.

ЗАВЕЩАТЕЛЬНИЦА *женск. от завещатель.*

ЗАВЕЩАТЬ *сов. и несов.* 1. кого-что, кому-чему үөсият етиү; айтып кетиү (*устно*); 2. кому-чему и с неопр., перен. (*выразить предметную волю*) үөсият етиү, мийрас қалдыруу.

ЗАВЗЯТЫЙ *прил. разг.* қумарлы, хәәес, кунтлы, кумарпаз, берилген, өлермен; ~ охотник қумарлы аңшы.

ЗАВИВАТЬ *несов. см.* завить.

ЗАВИВАТЬСЯ *несов. I. см.* завиться; 2. (*виться*) буйраланыу.

ЗАВИВКА *ж. I. (действие)* буйралау; 2. (*причёска*) буйра, буйраланған шаш.

ЗАВИДЕТЬ *сов. кого-что, разг.* узақтан көриу.

ЗАВИДНО 1. *нареч.* көз қызарлықтай, қызғарлықтай, хәәес боларлықтай, көз тартарлықтай; он ~ здоров оның қызғарлықтай денн сау; 2. *безл. в знач. сказ.* иши күйерлик, күнлерлик, көре алмаслық, күншилик; ему ~ күнлейди.

ЗАВИДНЫЙ *прил.* қызғарлық, қызықтыратуғын, көз қызғарлық, хәәес боларлық, көз тартарлық.

ЗАВИДОВАТЬ *несов. кому-чему* иши күйиу, күнлеу, көре алмау.

ЗАВИЖАТЬ *сов.* қаңсылау, қаңсылай баслау, шыңғыруу, шыңғырып жиберуу.

ЗАВИЗИРОВАТЬ *сов. что* виза қойуу, рухсат бернуу.

ЗАВИЛЯТЬ *сов. чем* былғай баслау, былғаңлата баслау.

ЗАВИНТИТЬ *сов. что* бурау, бурап бекитиу, таулап бекитиу; ~ гайку гайканы таулап бекитиу.

ЗАВИНТИТЬСЯ *сов.* буралуу, буралып бекитилюу, таулануу, тауланып бекинуу; гайка хорошо ~лась гайка жақсы тауланып бекитилди.

ЗАВИНЧИВАТЬ *несов. см.* завинтить.

ЗАВИНЧИВА|ТЬСЯ *несов. см.* завинтиться; этот винт не ~ется бул винт бураламайды.

ЗАВИРАТЬСЯ *несов. см.* завраться.

ЗАВИС|ЕТЬ *несов. от кого-чего I.* (*быть подчинённым чьей-л. власти*) қараслы болуу, гәрезли болуу, бағынышлы болуу; 2. (*быть обусловленным чем-л.*) байланыссы болуу, қараслы болуу; успех дела ~ит от нас самих истиң табыссы болууы бизиң өзимизге байланыссы; он сдёлал всё, что от него ~ело ол өзине байланыссы барлық ислерди иследи.

ЗАВИСИМОСТ|Ь *ж. I.* қараслылық, ерик-сизлик, гәрезлилик, бағынғанлық; *находиться в полной ~и от кого-л.* бирейден толық гәрезли болуу; *экономическая ~ь* экономикалық гәрезлилик; *крепостная ~ь ист.* крепостной бағынғанлық; 2. (*обусловленность*) байланысшылық, гәрезлилик, бағынышшылық; *в ~и от обстоятельств* жағдайларға байланыссы.

ЗАВИСИМ|ЙИ *прил.* қараслы, ерик-сиз, гәрезли, бағынышлы, байланыссы; ~ые страны гәрезли еллер; ~ое положение бағынышлы аўхал.

ЗАВИСТЛИВО *нареч.* күнлеп, қызғанып, иши тарлық етип, тарлық пенен, көре алмай, иши күйип; ~ смотреть на что-л. бир нәрсеге иши тарлық пенен қарау.

ЗАВИСТЛИВОСТЬ *ж.* күнлеушилик, күншилик, қызғаншақлық, иши тарлық, көре алмаушылық.

ЗАВИСТЛИВЫЙ *прил.* күнлеуши, күншил, қызғаншақ, иши тар, көре алмайтұғын; ~ взгляд күншил көз қарас, қызғаншақ, көз қарас.

ЗАВИСТНИК *м.* күнлеуши, күншил, иши тар, қызғаншақ.

ЗАВИСТНИЦА *женск. от завистник.*

ЗАВИСТЬ *ж.* күншилик, күнлеу, қызғаныу, иши тарлық.

ЗАВИТ|ОЙ *прил. I.* буйраланған; ~ые волосы буйраланған шаш; 2. (*в виде спирали*) бураланған, есилген.

ЗАВИТОК *м. I. (локот)* өрим, тулым, кекил, бурым; 2. шырмауық, шыйыртнақ; шыйырып жазуу (*почерка*); ~ пользучего растения өрмелеп өсетуғын өсимликлердиң шырмауығы; ~ орнамента нағыс шыйыртнақлары.

ЗАВИТУШКА *ж. разг. см.* завиток.

ЗАВИТЬ *сов. что* буйралау, буйра етнуу; ~ волосы шашты буйралау.

ЗАВИТЬСЯ *сов.* буйраланыу, буйраландыруу, буйралатыу; ~ в парикмахерской шашгәрезханада буйралауу.

ЗАВИХРЕНИЕ *с. физ.* қуйынланыу, үйирилуу, қайнауытлау.

ЗАВКОМ *м.* (заводской комитет) завком (завод комитети).

ЗАВЛАДЕВАТЬ *несов. см.* завладеть.

ЗАВЛАДЕТЬ *сов. кем-чем I. (захватить)* басып алыу, ийелеу, қолға алыу; ~ непри-ятельской крепостью душанниң крепость-тын қолға алыу; 2. *перен.* бойсындыруу; өзине қаратыу, өзине аударыу; ~ чьим-л. вниманием бирейдиң кеўилин өзине аударыу; ◇ ~ умами ақыл-хуўшын ийелеу.

ЗАВЛЕКАТЕЛЬНЫЙ прил. разг. қызықлы, қызықтыратуғын, қызық, жағымлы.

ЗАВЛЕКАТЬ несов. см. завлечь.

ЗАВЛЕЧЬ сов. кого-что 1. (заманить) қызықтырып өзіне тартыу, алдап жолдан азғырыу; 2. перен. (соблазнить, пленить) қызығыу, қызықтырыу, хәүес болыу, шын берилиу.

ЗАВОД I м. завод; металлургический ~ металлургия заводу; автомобильный ~ автомобиль заводу; чугунолитейный ~ шойын еритетуғын завод; кирпичный ~ гербиш заводу; лесопильный ~ ағаш кесіу заводу; сахарный ~ қант заводу; маслодельный ~ май заводу; ♦ конный ~ ат заводу.

ЗАВОД II м. 1. (действие) бурау, тау беріу, таулау; 2. (приспособление в механизме) тау, тетик, ход беретуғын жери, бурау тетиги; ~ у часов сааттың тауы; 3. полигр. завод (китаптың бир набордан басылған бөлеги); ♦ у нас этого и в ~ е нет бул бизн дәстүрминде жоқ.

ЗАВОДИЛА м. и ж. разг. баслаушы, қозғаушы, қоздырушы адам, шөлкемlestириушы адам.

ЗАВОДИТЬ несов. см. завести.

ЗАВОДИТЬСЯ несов. см. завестись.

ЗАВОДН|ОЙ прил. бұраңдалы, бұралатуғын, бұран жүргизетуғын; тау берилетуғын, тауланатуғын; ~ ая игрушка тау берилетуғын ойыншық, бұран жүргизетуғын ойыншық.

ЗАВОДОУПРАВЛЕНИЕ с. завод басқармасы.

ЗАВОДСКИЙ прил. см. заводской.

ЗАВОДСКОЙ прил. завод..., заводтың; ~ көрпус завод көрпусы.

ЗАВОДЧИК м. уст. завод ийеси.

ЗАВОДЬ ж. қолтық, туба, шығанақ; тйхая ~ 1) тыныш қолтық; 2) перен. шет жер, тыныш жер.

ЗАВОЕВАНИ|Е с. 1. (действие) жеңіп шығу, басып алыу, урысып жеңіу, жеңіп алыу; ~ е власти власты қолға алыу; 2. (завоёванная территория) басып алынған жер, урысып алынған жер; 3. перен. м. завоевания (достижения) табыс, жетіскенлік, ерсилген табыстар; ~ я науки илимнің ерсилген табыстары, илимнің жетіскенліктері.

ЗАВОЕВАТЕЛЬ м. басып алыушы, урысып алыушы, басқыншы.

ЗАВОЕВАТЕЛЬНЫЙ прил. басып алыушылық, урысып алыушылық, басқыншылық.

ЗАВОЕВАТЬ сов. 1. кого-что басып алыу, урысып алыу, күш пенен бағындырыу, жаулап алыу; ~ страну елди басып алыу; 2. кого-что, перен. (добиться) ийе болыу, ерисиу, жетисиу, киргизиу, алыу; ~ свободу азатлыққа жетисиу; ~ авторитет аброй алыу, абройға жетисиу; ~ известность даңққа ерисиу; 3. что (в спортивной борьбе) ийе болыу, жетисиу, ерисиу, алыу; ~ второе место в соревновании жарыста екінші орынды алыу.

ЗАВОЕВЫВАТЬ несов. см. завоевать.

ЗАВОЗ м. 1. (действие) тасыу, әкеліу,

тасып жеткеріу; ~ товаров в магазин магазинге товар әкеліу; 2. (завезённые товары) әкелінген затлар, жеткерілген товарлар, тасып әкелінген үәзжлер.

ЗАВОЗИТЬ I несов. см. завезти.

ЗАВОЗИТЬ II сов. что, прост. (загрязнить) патаслау, былғау, кирлетіу, ыласлау; ~ платье көйлекті кирлетіу.

ЗАВОЗИТЬСЯ I сов. (загрязниться) патаслануу, кирленуу, ыласлануу.

ЗАВОЗИТЬСЯ II несов. (начать возить) әуереленіу, қозғалыу, әуере болыу.

ЗАВОЗНИЙ прил. әкелінген, келтирилген, жеткерілген, тасылған.

ЗАВОЛАКВАТ несов. см. заволочь.

ЗАВОЛАКВАТЬСЯ несов. см. заволочься.

ЗАВОЛНОВАТЬСЯ сов. 1. (начать беспокоиться) тынышсызлануу, тынышсызлана баслау; 2. (о море) толқынлана баслау, толқынлануу.

ЗАВОЛ|ОЧЬ сов. что қаплау, бүркеу, басыу; түчи ~ окли небо аспанды бултлар қаплады; ♦ глаза ~ окло слезами көзге жас келди.

ЗАВОЛ|ОЧЬСЯ сов. чем қаплануу, бүркеліу, басылыу, жабылыу; небо ~ оклоьс түчами аспан бултлар менен қапланды.

ЗАВОПИТЬ сов. разг. бақыра баслау, еңрей баслау, зарлана баслау, жылай баслау, қыйнала баслау.

ЗАВОРАЖИВАТЬ несов. см. заморозить.

ЗАВОРАЧИВА|ТЬ несов. 1. см. заморозить; 2. чем қозғау, шуғыллануу, көтеріу; он ~ ет большими делами ол үлкен ислерди қозғап жүр.

ЗАВОРАЧИВАТЬСЯ несов. 1. (повертывать назад или в сторону) қайырылыу, бұрылыу; 2. (загибаться, отвёртываться) бүгилиу, қайырылыу, түрлиіу.

ЗАВОРКОВАТЬ сов. қоқырлай баслау.

ЗАВОРОЖИ|ТЬ сов. I. кого-что, уст. (заколдовать) дуғалау, басып айландырыу; 2. кого (очаровать) өзіне тартыу; музыка ~ ла меня музыка мени өзіне тартты.

ЗАВОРОТ м. мед.: ~ кишок ишектің түйиліуі, ишектің бұралыуы.

ЗАВОРОТИТЬ сов. разг. 1. (изменить направление) жолдан қайтарыу, жолдан бұрыу; ~ назад кейін қайтарыу; 2. что (загнуть, повернуть) бүгиу, қайырыу, түриу; ~ рукав жеңди түриу.

ЗАВОРОЧАТЬСЯ сов. разг. айлана баслау, қозғала баслау, қыймылдай баслау, аударылып түсе баслау.

ЗАВРАТЬСЯ сов. разг. өтирик айтыу, өтирик сөйлеу, өтирикке берилиу, өтирикшилікке берилиу.

ЗАВСЕГДА|И м. бәрқулла қатнаушы, тұрақлы қатнаушы; ~ театра театрдан қалмаушы.

ЗАВТРА нареч. ертең; ~ утром ертең азанда; до ~! ертеңге шекем!; отложить что-л. на ~ ертеңге қалдырыу; ♦ не нынче — ~ бүгін — ертең.

ЗАВТРАК м. азанғы ас, азанғы аұқат, сәскелик; үтренний ~ азанғы тамақ, азанғы аұқат; взять с собой ~ азанғы аұқатты өзи менен алып келіу.

ЗАВТРАКАТЬ *несов.* азанғы аўқатланыў, аздаң аўқат жеў, саскелик аўқатланыў.

ЗАВТРАШНИЙ *прил.* ертеңги, ертең болатуғын, келеси күнги; *~ий день* ертеңги күн; *с ~его дня* ертеңги күннен баслап; *позаботиться о ~ем дне* ертеңги күн ҳақында ойлаў.

ЗАВУАЛИРОВАТЬ *сов.* *что* алжастырыў, анық айтпаў, ашып айтпаў, гүмилжи түсиндириў, бурмалап түсиндириў; *~ факты* фактлерди бурмалап түсиндириў.

ЗАВУЧ *м.* (заведующий учебной частью) завуч (оқыў бөлимин басқарыўшы, оқыў бөлиминиң баслығы).

ЗАВХОЗ *м.* (заведующий хозяйством) завхоз (хожалықты басқарыўшы).

ЗАВШИВЕТЬ *сов.* *разг.* бийтлеп кетиў, бийт басып кетиў, қурытлап кетиў.

ЗАВЫВАНИЕ *с.* улыў, гүйилдеў, хүүлеў; *~ бүри* дубелейдиң гүйилдеуи.

ЗАВЫВАТЬ *несов.* улыў, гүйилдеў, хүүлеў; *выюга ~ет* боран гүйилдейди.

ЗАВЫСИТЬ *сов.* *что* көтериў, көтерин жибериў, арттырыў, жоқарылатыў; *~ расценки* баҳасын арттырыў.

ЗАВЫТЬ *сов.* улый баслаў, гүўлей баслаў, гүўилдей баслаў; *собака ~ла* ийт улый баслады; *~л ветер* самал гүўледди.

ЗАВЫШАТЬ *несов.* *см.* завьисить.

ЗАВЫШЕНИЕ *с.* көтериў, арттырыў, жоқарылатыў.

ЗАВЯЗАТЬ I *сов.* *что* 1. байлаў, таңыў, шалыў, түйиў, түйнеў; *~ үзел* түйиншиклеў, түйин түйиў; *~ узлом* түйин етип байлаў; *~ в үзел* түйин түйнеў; *~ пакет* пакетти ораў, пакетти орап байлаў; *~ голову платком* басын орамал менен таңыў; *~ рану бинтом* жараны бинт менен таңыў; *~ ботинки* ботинканы байлаў; *~ галстук* галстук байлаў; 2. *перен.* (установить, начать) баслаў; *~ знакомство* таныса баслаў; *~ переписку* хат жазыса баслаў; *~ перестрелку* атысыў, атысыўды баслаў; *~ сбору* урысыў, жәнжеллесиў, жәнжел баслаў.

ЗАВЯЗАТЬ II *несов.* *см.* завьязнуть.

ЗАВЯЗАТЬСЯ *сов.* 1. байланыў, түйилиў, таңымлы; *үзел ~лся* түйин түйилди; 2. *перен.* (начаться, возникнуть) басланыў; *~лся бой* саўаш басланды; *~лась беседа* гүрриң басланды; 3. *бот.* (образоваться — о плоде) найшалаў, түйнеклеў, түйнек салыў, түйнеклеї баслаў, ғумшалаў.

ЗАВЯЗКА *ж.* 1. (тесёмка, ленточка и т. п.) баў, жип; 2. (исходный пункт действия) ҳәрекеттиң басы, ҳәрекеттиң басланыўы; *~ драмы* драмадағы ўақыялардың басланыўы.

ЗАВЯЗНУТЬ *сов.* *в чём* 1. (застрять) батыў, батып қалыў, тығылыста қалыў; *~ в болоте* батлаққа батыў; 2. *перен.* батыў, көмиліў; *~ в долгах* қарызға батыў.

ЗАВЯЗЫВАТЬ *несов.* *см.* завьязать I.

ЗАВЯЗЫВАТЬСЯ *несов.* *см.* завьязаться.

ЗАВЯЗЬ *ж.* *бот.* түйнек, найша.

ЗАВЯЛИВАТЬ *несов.* *см.* завьялить.

ЗАВЯЛИТЬ *сов.* *что* қақлаў, сүрлеў, кептириў; *~ рыбу* балықты қақлаў.

ЗАВЯНУТЬ *сов.* солыў, солып қалыў, қуўраў, қуўрап қалыў.

ЗАГАДАТЬ *сов.* 1. *что* жумбақ айтыў; *~ загадку* жумбақ айтыў; 2. *что и без доп.* ойлаў, болжаў; *~ какое-л. число* бир саңды жумбақ етип айтыў; 3. *что, разг.* (предположить, задумать) болжаў, нийетленіў.

ЗАГАДИТЬ *сов.* *что, разг.* патаслаў, былғаў, ыласлаў.

ЗАГАДКА *ж.* жумбақ; *отгадать ~у* жумбақты шешиў; *◇ говорить ~ами* тымсал менен айтыў, астарлы сөйлеў.

ЗАГАДОЧНО *нареч.* сырлы, түсиниксиз, гүмилжи, астарлы.

ЗАГАДОЧНОСТЬ *ж.* түсиниксизлик, сырлылық, гүмилжилик, астарлылық.

ЗАГАДОЧНЫЙ *прил.* сырлы, түсиниксиз, астарлы; *~ое явление* сырлы қубылыс; *~ая картинка* сырлы сүўрет.

ЗАГАДЫВАТЬ *несов.* *см.* загадать; *зачём ~ вперёд?* алдағыны болжаўдың не кереги бар?

ЗАГАЖИВАТЬ *несов.* *см.* загадить.

ЗАГАЛДЕТЬ *сов.* *разг.* шуўлай баслаў, шаўқымласа баслаў, ғаўырласа баслаў.

ЗАГАР *м.* күнге күйиў, күнге қарайыў.

ЗАГАСИТЬ *сов.* *что, разг.* өшириў, сендириў; *~ лампу* шыраны өшириў.

ЗАГВОЗДКА *ж.* *разг.* иркиниш, тосқын, бөгет; *вот в чём ~!* мене иркиниш усында!

ЗАГИБ *м.* 1. бүклем, бүгис, бүгилген жер, қайрылған жер, бүкленген жер, айланба, шығанақ; *~ листа* қағаздың бүкленген жери; 2. *перен.* (отклонение) бурмалаў, бурмалаўшылық, зыянқесликке бурмалаў; *лэвий ~* полит. солшыл, солшыллық, солшыл бурмалаўшылық.

ЗАГИБАТЬ *несов.* *см.* загнать.

ЗАГИБАТЬСЯ *несов.* *см.* загнаться.

ЗАГИПНОТИЗИРОВАТЬ *сов.* *кого-что* гипнозлаў, көз байлаў.

ЗАГЛАВИЕ *с.* бас, ат; *~ книги* кітаптың аты; *под ~м* аты менен.

ЗАГЛАВНИЙ *прил.* бас..., басындағы; *~ый лист* басындағы қағаз; *~ая буква* бас ҳарип.

ЗАГЛАДИТЬ *сов.* *что* 1. (пригласить) үтиклеў, утюглеў, сыйлаў, тараў; *~ складки* утюгом жыйырылғанды утюглеў; *~ волосы* шашты тарап тегислеў; 2. *перен.* (исправить, искупить) дүзетиў, жеңиллетіў, жуўыў; *~ вину* айыбын жеңиллетіў, ғунасын жуўыў.

ЗАГЛАЖИВАТЬ *несов.* *см.* заглаживать.

ЗА ГЛАЗА *разг.* 1. (в отсутствие кого-л.) көзи жоқта, сыртынан, өзи жоқта, көрмей; *говорить о ком-л.* *~ бирейдің* сыртынан сөйлеў, көзи жоқта сөз етиў; 2. (с избытком) артығы менен; *~ довольно* артығы менен жетеди.

ЗАГЛАЗНО *нареч.* *разг.* көзи жоқта, сырттан, өзи жоқта; *решить что-л.* *~ өзи* жоқта бир нәрсени шешиў.

ЗАГЛОХНУТЬ *сов.* 1. (затихнуть) тоқтаў, тоқтап қалыў, тыныў, тынып қалыў, өшип қалыў, сөнип қалыў, басылыў; *звүки ~ли* сеслер тынып қалды; 2. (притий в запустение) қараўсыз қалыў, қаңырап қалыў; *сад ~ баг* қараўсыз

қалды; $\diamond$ **мото́р** ~ мотор сөнип қалды; **самова́р** ~ самовар өшил қалды; **де́ло** ~ ло ис басылды, ис тоқтатылды.

ЗАГЛО́ХШИЙ 1. *прич. от заглохнуть*; 2. *прил. (затихший)* өшин қалған; сөнген (о моторе, машине); 3. *прил. (пришедший в запустение)* қараусыз қалған, тасланған.

ЗАГЛУША́ТЬ *несов. см. заглушить*.

ЗАГЛУШИ́ТЬ *сов. 1. кого-что* басыу, еситтирмеу, тоқтатуу; **оркэстр** ~ л гблос певца оркэстр қосық айтыушының сестин еситтирмеді; ~ **ть звук шагов** аяқ дүсир-лилерин тоқтатуу; 2. *что, перен. (ослабить, смягчить)* пәсейттиу, басыу; ~ **ть боль ауырыуды** пәсейттиу; 3. *что (о растении)* басыу, басып кетиу; **сорняк** ~ ли поле қарам шөплер атызды басып кетти; 4. *что, перен. (протест, недовольство и т. п.)* басыу, жоқ етиу; 5. *что, разг. (угли, самовар)* өшириу, сөндириу.

ЗАГЛЯДЭ́НЬЕ *с. разг.* айта қалғандай, көриуге турарлық, қарап турарлық; **ко́нь** — **одио** ~ қарап турарлықтай ат; **э́то просто** ~! көз тоймайтуғын нәрсе!

ЗАГЛЯДЭ́ТЬСЯ *сов. на кого-что* көз айырмай қарау, қарап қатып қалуу, тигилип қарау, қарай беріу; ~ **на картину** сүүретке қарап қатып қалуу, сүүретке көзин айырмай қарау.

ЗАГЛЯДЫВА́ТЬ *несов. см. заглянуть*;

$\diamond$ ~ **вперёд** алға көз жиберіу.

ЗАГЛЯДЫВА́ТЬСЯ *несов. см. заглядеться*.

ЗАГЛЯНУ́ТЬ *сов. 1. (посмотреть)* қарау, көз салыу, қарап қойыу; ~ **ть в окно** әйнектен қарау; ~ **ть в словарь** сөзликке қарап қойыу; **он не ~ л в книгу** ол кітаптың бетин ашпады, ол кітапқа көз салмады; 2. *к кому, разг. (зайти)* келип кетиу, кирип шығу, барып шығу, көрип өтиу; ~ **ть к товарищу** жолдасына кирип шығу.

ЗАГНА́ИВАТЬСЯ *несов. см. загноиться*.

ЗАГНА́ННЫЙ 1. *прич. от загнать*; 2. *прил. (обессиленный)* болдырған, шаршаған, шалыққан, жүрмей қалған, хәлсізленген; ~ **ая лоша́д** болдырған ат; 3. *прил. перен. (запущанный, забитый)* қорқытылған, үркітилген, бекитрилген.

ЗАГНА́ТЬ *сов. 1. кого-что (куда-л.)* қамау, айдап киргизиу, қуып киргизиу; ~ **скот во двор** мады қораға қамау, молларды қораға айдап киргизиу; 2. *что, разг. (вбить)* қағыу, қағып киргизиу, ұрып киргизиу; ~ **гвоздь глубоко в доску** мыйықты тақтайға қағып киргизиу; 3. *кого (двести до изнеможения)* болдыртыу, шаршатыу, шалықтырыу, хәлсиретиу; ~ **коня** атты болдыртыу.

ЗАГНИВА́НИЕ *с. 1.* шириу, ширий баслау, ирий баслау; 2. *перен.* ыдырау, ыдырай баслау, құлай баслау, ширий баслау; ~ **капитализма** капиятализмнің ширий баслауы.

ЗАГНИВА́ТЬ *несов. см. загнить*.

ЗАГНИ́ТЬ *сов. 1. (начать гнить)* шириу, ширий баслау, ирий, ирий баслау; 2. *перен. (прйти к разложению)* ыдырау, ыдырай баслау, құлай баслау, ширий баслау.

ЗАГНОЙ|ТЬСЯ *сов.* ириңлеу, ириңлесіу, ириң жыйнау; **ра́на** ~ лась жара ириңлесті.

ЗАГНУ́ТЬ *сов.* **что** бүгиу, бүклеу; ~ **странницу** кнйгі кітаптың бетин бүклеу; ~ **палец** бармағын бүгиу; $\diamond$ ~ **цэну** баҳаны асыра сорау; ~ **крэпкое слово** қатты сөзди айтып салыу, ерси сөзди айтып жиберіу.

ЗАГНУ́ТЬСЯ *сов.* бүгилиу, бүкленіу, ийиліу.

ЗАГОВА́РИВАТЬ I *несов. (вступить в разговор)* сөз баслау, гән баслау, гүрриң баслау.

ЗАГОВА́РИВАТЬ II *несов. см. заговорить I*; $\diamond$ **зубы** ~ сөзди буріу.

ЗАГОВА́РИВАТЬСЯ *несов. 1. см. заговоритьсся*; 2. *(говорить бессмыслицу)* мәнисіз сөз сөйлеу, алжыу, сандырақлау.

ЗАГОВО́Р I *м.* заговор, тил бириктириу, ауыз бириктириу, жасырын келисім, жасырын сыр; **та́йный** ~ жасырын тил бириктириу.

ЗАГОВО́Р II *м. (заклинание)* дуғалау, оқыу, зикир салыу.

ЗАГОВО́РИТЬ I *сов. кого-что, разг.*

1. *(утомить разговором)* сөйлеп жалықтырыу, сөз бенен мазасын кетириу; 2. *(заколдовать)* дуғалау, зикир салыу, оқыу; ~ **от болэзни** кеселди оқыу; $\diamond$ ~ **зубы кому-л. бирейди** сөз бенен алдау, сөз бенен байытыу.

ЗАГОВО́РИТЬ II *сов. 1. с кем, о чём и без доп. (начать говорить)* сөйлей баслау, ретсиз сөйлей беріу; **все разо́м** ~ ли барлығы бирден сөйлей баслады; ~ **ть с кем-л. на улице** көшеде **бирей менен** сөйлесип қалуу; 2. *(овладеть речью)* тили шығу, тили шыға баслау; **ребёнок скоро** ~ **т** тез арада баланың тили шығады; **он ~ л по-немецки** ол немец тилинде сөйлей баслады, ол немецше сөйледі; 3. *перен. (пробудиться)* ояныу, сезими болыу; **в нём** ~ **ла совесть** ол инсапқа келді.

ЗАГОВО́РИТЬСЯ *сов. 1. (увлечься разговором)* сөзге кирисіу, сөзге киришип кетиу, сөйлесип отыра беріу, узақ сөйлесип отыра беріу; 2. *разг. (завариться)* өтирик сөйлеу, өтирик айтып шатасуу.

ЗАГОВО́РЩИК *м.* заговорщик, заговоршы, заговорға қатнасыушы, тил бириктириуши, тил бириктириушиликке қатнасыушы.

ЗАГОВО́РЩИЦА *женск. от заговорщик*.

ЗАГОВО́РЩИЧЕСКИЙ *прил. разг.* заговоршы, тил бириктириушилик; ~ **вид** тил бириктириушилик көринис.

ЗАГОГО́ТАТЬ *сов. 1. (о гусях)* ғаңқылдай баслау, ғаңқылдау; 2. *разг. (захотать)* ғарқылдау, ғарқылдап күлиу, ғарқылдасуу.

ЗАГО́ДЯ *нареч. прост.* алдын ала, ертеден, бурывнан.

ЗАГО́ЛОВОК *м.* заголовок, баслама, бас; ~ **статья** мақаланың аты, мақаланың басы.

ЗАГО́ЛОСИТЬ *сов.* өкирип жылау, дауыс шығара баслау, ғауырласа баслау, дауыс шығарып бақыра баслау.

ЗАГОН м. 1. (*действие*) айдап киргизнү, айдап қамау, қамалап қууы, қоршалан айдау; 2. (*для скота*) малхана, жайлау-хана, мал қора, қамау, шарбақ; көрпеш (*для овец*); 3. (*участок пашни*) атыз, аңыз жер, егилетуғын жер; ◇ **быть в ~е** қууда-лауда болуы.

ЗАГОНЩИК м. охот. қууышы, қууалаушы (*анды бұққыда жатқан аңшыға қарай айдаушы*).

ЗАГОНЯТЬ I *несов. см. загнать.*

ЗАГОНЯТЬ II *сов. кого (утомить работой, поручениями)* шаршатуу, ис басқы етиу, болдыртуу, жалықтыруу; **он меня совсём ~л** ол мени жүдә шаршатты, ол мени жүдә жалықтырды.

ЗАГОРАЖИВАТЬ *несов. см. загородить.*

ЗАГОРАЖИВАТЬСЯ *несов. см. загородиться.*

ЗАГОРАТЬ *несов. см. загореть.*

ЗАГОРАТЬСЯ *несов. см. загореться.*

ЗАГОРДИТЬСЯ *сов. разг. үлкенсиу, менменсиу, тәкәббирленнү, гәрдийнү.*

ЗАГОРЕЛЫЙ *прил. күнге күйген, қарайған, күнге қарайған; ~ое лицо* қарайған бет.

ЗАГОРЕТЬ *сов. күнге күйнү, қарайуу, күнге қарайуу; ~ на солнце* қуясқа күйнп қарайуу.

ЗАГОРЕТЬСЯ *сов. 1. (вспыхнуть)* жаныу, жана баслау, өргене баслау, тутаныу, тутана баслау, алысыу; **дом ~лся** үй жана баслады; **свет ~лся** свет жанды; 2. *перен. (заблестеть)* жайнау, жарқырау, жалтырау, жылтылдау; **его глаза ~лись радостью** оның көзлери қуғаннан жайнады; 3. *чем и без доп. жигерленнү, кайнау, қумарланыу; ~ться желанием сделать что-л.* бир нәрсени ислеуге жигерленнү; 4. *кому, безл. разг. (захотеться)* қумарланыу, қумартуу, хәуес етиу; **что вам так ~лось? успеете!** неге буншелли қумартыңыз? үлгересиз!; 5. *перен.* басланыу, қызыу; ~лся спор талас қызды.

ЗАГОРОДИТЬ *сов. 1. что (обнести оградой)* қоршау, қоршап қойуу, қоралау, хәремлеу; ~ **двор забором** хәулинің сыртын қоршау; 2. *кого-что (заслонить)* алдында турыу, тосқынлық етиу, жабыу, қаплау, қөлеңкелеу; ~ **свет** жақтыны қаплау, жақтыға тосқынлық етиу; 3. *что (преградить)* тосқынлық салуу, бекитиу, бөгөу; ~ **кому-л. дорогу бирейдің** жолына тосқынлық салуу; 4. *что, разг. (загромождать)* үйиу, толтыруу; ~ **весь склад** ящиками пүткил складты ящиклер менен толтыруу.

ЗАГОРОДИТЬСЯ *сов. от кого-чего* жабылыу, қорғаныу, тасаланыу, паналаныу; ~ **рукой от солнца** қолы менен қуястан қорғаныу.

ЗАГОРОДКА *ж.* қора, пақса, қоршау, дийәл.

ЗАГОРОДНЫЙ *прил.* қала шети, қаладан сырттағы; ~ый **дом** қаладан сырттағы үй; ~ая **прогулка** қала сыртына саяхат, қаланың сыртына қыдыруу.

ЗАГОСТИТЬСЯ *сов. разг.* узақ ұақыт қонақ болуу, қонақлықта көп жатыу.

ЗАГОТОВЛИВАТЬ *несов. см. заготовить.*

ЗАГОТОВИТЕЛЬ м. таярлаушы, таяр етиуши, тайынлаушы.

ЗАГОТОВИТЕЛЬНЫЙ *прил.* таярлаушы, таярлау..., таярлайтуғын; ~ая **цена** таярлау бақасы; ~ый **пункт** таярлаушы пункт.

ЗАГОТОВИТЬ *сов. что 1. (заблаговременно приготовить)* таярлау, таярлап қойуу, таяр етиу, хәзирлеу; ~ **пропуск** пропуск таярлап қойуу; 2. (*запасить*) таярлап қойуу, әнжамлау; ~ **дров на зиму** қысқа отын таярлап қойуу.

ЗАГОТОВКА *ж. 1. (действие)* таярлау, таярлап қойуу, таяр етиу, хәзирлеу; ~ **хлеба** қолле таярлау; 2. (*для обуви*) пишилген телетин, пишилген былғары.

ЗАГОТОВЛЯТЬ *несов. см. заготовить.*

ЗАГОТОВЩИК м. 1. таярлаушы; 2. (*сапожник*) пишууши.

ЗАГОТОВЩИЦА *женск. от заготовщик.*

ЗАГОТПУНКТ м. (заготовительный пункт) заготпункт (таярлау пункты).

ЗАГРАДИТЕЛЬНЫЙ *прил. воен.* тосқын, бөгет; ~ **вал** тосқын қашы; ~ **огонь артиллерии** артиллерияның бөгет болған оғы.

ЗАГРАДИТЬ *сов. что* тосқынлау, тосқын етиу, бөгөу, байлау; ~ **путь** жолды бөгөу.

ЗАГРАЖДАТЬ *несов. см. заградить.*

ЗАГРАЖДЕНИЕ *ж. с. воен.* тосқын, бөгет; **проволочные ~я** сым тосқынлары.

ЗАГРАНИЦА *ж. разг.* сырт ел, шет ел, шет мәмлекет.

ЗА ГРАНИЦЕЙ сырт елде, шет елде.

ЗА ГРАНИЦУ сырт елге, шет елге.

ЗАГРАНИЧНЫЙ *прил.* сырт ел..., сырт елик, сырт мәмлекетлик, шет ел, шет елик; ~ **паспорт** сырт елге баруу ушын паспорт.

ЗАГРЕБАТЬ *несов. 1. что (сгребать)* жыйнап алыу, топлап алыу, тырма менен жыйнау; гүрел үйиу, бир жерге жыйуу. жыйнау; ~ **сено** пишенди жыйнау; 2. *разг. (грести)* есиу; ~ **веслом** ескек пенен есиу; 3. *что, перен.* жыйнау, топлау, гүрел алыу, гүрел жыйнау; ~ **деньги** ашкөзлик пенен ақшаны жыйнау; ◇ **чужими руками жар ~ погов.** киси қолы менен от көсеу.

ЗАГРЕМЕТЬ I *сов. чем, разг.* тасыр-тусыр етиу, шақыр-шуқыр етиу, шақырлау, тасырлау; ~ **посудой** ыдыслар шақырлатыу.

ЗАГРЕМЕТЬ II *сов. (начать греметь)* гүркирей баслау, гүрилдей баслау, гүрсилдей баслау; ~л **гром** көк гүркирей баслады.

ЗАГРЕСТИ I *сов. разг. см. загребать.*

ЗАГРЕСТИ II *сов. (начать грести)* есе баслау, ескек есе баслау.

ЗАГРИВОК м. 1. (*у лошади*) жал, шоқлық; 2. *разг. (у человека)* ыйық, еңсе.

ЗАГРИМОВАТЬ *сов. кого-что* гримлеу, бетин өзгертип бояу.

ЗАГРИМИРОВАТЬСЯ *сов.* гримленнү, бетин өзгертип бояныу.

ЗАГРИМИРОВАТЬ *несов. см. загримировать.*

ЗАГРИМИРОВАТЬСЯ *несов. см. загримироваться.*

ЗАГРОБНЫЙ *прил.* о дүньялық, өлгеннен кейинги, қыямет, ақырет; ~ **мир** о дүнья, ақырет, қыямет.

ЗАГРОМОЖДАТЬ *несов. см. загромоздить.*

ЗАГРОМОЗДИТЬ *сов. что, чем* ыбырсытыу, толтыруу, үйип таслау, үсти-үстине жыйнау, бөнт қылыу, бөгөу, байлау.

ЗАГРОМЫХАТЬ *сов. чем и без доп., разг.* тақырай баслау, тарсылдай баслау, салдырау.

ЗАГРОХОТАТЬ *сов.* тарсылдай баслау, гүрсилдей баслау, шақырлай баслау, гүркірей баслау; ~л **гром** көк гүркірей баслады.

ЗАГРУБЕЛЫЙ *прил. 1. (ставший жёстким)* қатқан, қабарған; ~е **руки** қабарған қоллар; 2. *(ставший грубым)* турпайыланған, турпайы.

ЗАГРУБЕТЬ *сов. 1. (стать жёстким)* қатыу, қабаруу; **от работы руки** ~ли жұмыстан қоллар қабарды; 2. *(стать грубым — о человеке)* турпайылануу.

ЗАГРУЖАТЬ *несов. см. загрузить.*

ЗАГРУЖЕННОСТЬ, ЗАГРУЖЕННОСТЬ *ж. 1.* жүгі толықлық, жүгі жеткіліктілік; ~ **железных дорог** темір жоллардың жүгі толықлық; 2. *перен.* жұмысы көптік, иси көптік, бөнттік; ~ **работой** жұмысы көптік.

ЗАГРУЗИТЬ *сов. 1. что (нагрузить полностью)* жүклеу, толтырып жүклеу, жүк пенен толтыруу; ~ **подвалы картошкой** төлелерді картошка менен толтыруу; 2. *кого-что, перен.* көп жұмыс тапсырылуу, жұмысы көп болуу, иси көп болуу; бөнт етіу; ~ **работой** жұмыс пенен бөнт етіу.

ЗАГРУЗКА *ж. 1. (действие)* жүклеу, толтыра жүклеу, толтыруу; толтырып тиейу; ~ **руды** в плавильную печь ернитуші пещегі руда менен толтыруу; 2. *перен. разг.* көп ис тапсыруу, көп жұмыс пенен тәмийин етіу, көп жұмыс беріу.

ЗАГРУЗОЧНЫЙ *прил.* жүк жүкленетугын, жүк тийелетугын; ~е **машины** жүк жүкленетугын машиналар.

ЗАГРУНТОВАТЬ *сов. что* грунтлау, бир қат бояу, тегіслеп бояу; ~ **пол** полды бир қат бояу.

ЗАГРУНТОВЫВАТЬ *несов. см. загрунтовать.*

ЗАГРУСТИТЬ *сов.* қайғыра баслау, қайылана баслау, ғам шеге баслау, қапалана баслау, қапалануу, қайғылануу, кеуілсізленіу.

ЗАГРЫЗАТЬ *несов. см. загрызть.*

ЗАГРЫЗЫТЬ *сов. кого 1.* талап өлтирү, тислеп, шайнап өлтирү, алқымлап таслау; **волк ~ овцу** қасқыр қойды алқымлап таслады; 2. *перен. разг. (истерзать, истомить)* азап беріу, жәбірлеу, қыйнау, қысыу; **его совость** ~ла оны намыс қысты, оны уят қысты, ары келді.

ЗАГРЯЗНЕНИЕ *с.* патаслау, патаслануу, ыласлануу, ыласлау, ипласлау, кирленіу, кирлетіу.

ЗАГРЯЗНИТЬ *сов. 1. что* патаслау, ыласлау, ипласлау, кирлетіу; ~ **помещению** үй ишин патаслау; 2. *кого-что, перен. (опозилить)* жала жабыу, жалаулау, дөхмет салыу, қаралау.

ЗАГРЯЗНИТЬСЯ *сов.* патаслануу, ыласлануу, кирленіу.

ЗАГРЯЗНЯТЬ *несов. см. загрязнить.*

ЗАГРЯЗНЯТЬСЯ *несов. см. загрязниться.*

ЗАГС *м.* (отдел записей актов гражданского состояния) загс (гражданлық хәлетти хатлаушы мәкеме).

ЗАГУБИТЬ *сов. кого-что, разг.* набыт қылыу, түбине жетіу; ~ **чью-л. жизнь** бирейдің өмирін набыт қылыу.

ЗАГУДЕТЬ *сов.* гүўилдей баслау, гүрлдей баслау, гүрлдеу.

ЗАГУЛЯТЬ *сов. разг.* қыдырыспаға салынуу, мәскүнемлікке бериліу, хәзлікке бериліу.

ЗАГУЛЯТЬСЯ *сов. разг. 1. (долго прогулять)* көп ұақыт қыдырын кетіу, узақ қыдырыспада болыу, көп ұақыт бийқарға жүріу; 2. *(предаться веселью, кутежам)* көп ұақыт мәскүнемлікке бериліу, хәзге бериліу.

ЗАГУСТЕТЬ *сов.* қойыұланыу, қойылуу, қойыұлана баслау.

ЗАД *м. 1. (задняя часть чего-л.)* сырт, арт, арт жақ, арқа; **надеть платье задом наперед** көйлегнің артын кийіу; 2. *(сдалице)* отыратугын жер, сауыр, бөксе; 3. *мн. зады прост.* хәўлинің сырты, үйдің арты; **идти ~ами** сырт пенен кетіу; 4. *мн.* **зады** бұрыннан белгилі нәрсе, бұрыннан оқып билген; **повторять ~ы** бұрыннан белгилі нәрсені қайталау, өткенді қайталау.

ЗАДАБРИВАТЬ *несов. см. задобрить.*

ЗАДАВАТЬ *несов. см. задасть.*

ЗАДАВАТЬСЯ *несов. 1. см. задаться 1; 2. прост. (важничать)* менменсіу, үлкенсіу, тәкәбирленіу, мардымсыу.

ЗАДАВИТЬ *сов. 1. кого (приваить насмерть)* басып өлтирү; 2. *кого, разг. (задушить)* бууып өлтирү, бууындырып өлтирү; 3. *что, перен. (подавить, заглушить)* басыу, жоқ етіу, еситтирмеу.

ЗАДАНИЕ *с.* тапсырма, ұазыйпа; **производственное** ~ өндіріс ұазыйпасы; **плановое** ~ планы тапсырма; **боевое** ~ жауынгерлік тапсырма; **выполнить домашнее** ~ үйге берген тапсырманы орынлау; **дать** ~ жұмыс беріу, тапсырма беріу.

ЗАДАРИВАТЬ *несов. см. задарить.*

ЗАДАРИТЬ *сов. кого* көп сауға беріу, көп сыйлық беріу.

ЗАДАРОМ *нареч. разг. 1. (бесплатно, даром)* мут, мутқа, пулсыз; 2. *(очень дешево)* арзан, мутқа дерлік; **купить** ~ арзан алыу, мутқа дерлік сатып алыу; 3. *(бесполезно, напрасно)* босқа, бийқарға, бийқар.

ЗАДАТ **ОК** *м. 1.* ушынан берілген пул, алдан берілген пул; **внести ~ок при заказе** зақаз бергенде ушынан пул беріу; 2. *мн. задатки (склонности)* уқып, зейин; **у ребенка хорошие** ~ки баланың зейини жақсы.

ЗАДАТЬ *сов. 1. что (поручить выполнить)* беріу, тапсыруу; ~ **работу** жұмыс тапсыруу; ~ **урок** сабақ беріу, сабақ тапсыруу; 2. *что (указать, назначить)* көрсетіу, белгілеу; ~ **тон 1** муз. баслап беріу, баслап жиберіу; 2) *перен. (показать пример)*

басшылық көрсетиү, басшылық қылыу; 3. *что, разг. (устроить)* жасау, беріу; ~ *пир* үлкен той беріу; 4. *что, чего (насыпать, дать)* салыу, беріу; ~ *лошади овса* атқа жем беріу; 5. *что, чего, разг. (принцип)* ушыратыу, салыу; ~ *страху* корқыныш салыу; ~ *хлопот* әуереге ушыратыу; ♦ ~ *вопрос* сауал беріу; я тебе *задам!* мен саған көрсетемен!

ЗАДА|ТЬСЯ *сов.* 1. *чем* берилиу, нийет етиу; ~*ться целью* бир мақсетти нийет етиу; ~*ться мыслью* бир пикирге берилиу; 2. *разг. (случиться, выдаться)* болыу, болып қалуу; ну и денек *сегодня ~лся!* бүгінгідей күн бола бермес!

ЗАДА|Ч|А *ж.* 1. мәселе; *арифметическая* ~а арифметика мәселеси; *шахматная* ~а шахмат мәселеси; *решить* ~у 1) мәселени шешіу, мәселе шығарыу; 2) *перен.* белгилі бир қарарға келиу; 2. *(цель)* миннет, ұазыйпа, мақсет; ~и *хозяйственного и культурного строительства* хожалық хәм мәдениет қурылысының миннетлери; ~и *воспитания* тәрбиялау ұазыйпалары; *очередные* ~и нәубеттегі ұазыйпалар; *боевая* ~а жауынгерлік миннет; *перед нами* *стоят большие* ~и алдымызда үлкен мақсетлер тур.

ЗАДАЧНИК *м.* мәселелер жыйнағы.

ЗАДВИГАТЬ *сов.* *что, чем* қозғай баслау, қозғалтыу, хәрекетке келтире баслау, қыймылдата баслау.

ЗАДВИГАТЬ *несов. см. задвигнуть.*

ЗАДВИГАТЬСЯ *сов.* қозғала баслау, хәрекет ете баслау, қыймылдай баслау.

ЗАДВИГА|ТЬСЯ *несов. 1. см. задвигнуться;* 2. *(быть подвижным)* жылысыу, жылыстырылыу, ысырылыу; *эти рамы ~ются* бул рамалар ысырылады, бул рамалар жылысады.

ЗАДВИЖКА *ж.* илдиргиш, тәмби, илгиш, гау.

ЗАДВИЖНО|Й *прил.* жылжымалы, жылжыйтуғын, қозғалатуғын, қыймылдайтуғын.

ЗАДВИНУТЬ *сов. 1. что, за что* ийтерип қойыу, ысырып қойыу, ысырып илдириу, жылжытып апарыу, ийтерип киргизиу; *задвинуть что-л. за шкаф* бир нәрсени шкафтың артына ысырып қойыу; 2. *что, чем* ысырып жабыу, жылжытып бастырып қойыу, жылжытып жабыу, жауып қойыу, ысырып қойыу; ~ *окно* *шкафом* шкафты әйнектің алдына ысырып қойыу.

ЗАДВИНУ|ТЬСЯ *сов.* ийтерилиу, ысырылыу, жылжыу, жылжытылыу, жылысыу; *ящик* *на столе* ~лся *столдың* кутысы жылысып кетти.

ЗАДВОРК|Й *и только мн.* хәулинің сырты, үйдің арты; ♦ *на ~ах* елеусіз жерде, көзге түспейтуғын жерде.

ЗАДЕВАТЬ *I несов. см. задеть.*

ЗАДЕВА|ТЬ *II сов. что, разг. (деть, затереть)* қойыу, жойылатыу, бир жерге қойыу, жоғалтыу, тығып қойыу, житириу; *куда ты ~л мою книгу?* сен мениң кітабымды қайда қойдың?

ЗАДЕВА|ТЬСЯ *сов. разг.* қойылыу, тығылыу, жоқ болыу; *куда* ~лась *книга?*

кітап қайда жоқ болған?; *куда вы ~лись?* сіз қайда жоғалдыңыз?

ЗАДЕЛ *м. разг.* задел (1. *исполни атырған хәм дағам етиўге тийисли жұмыс;* 2. *нормадан артық исленип артып турған ўәзжелер).*

ЗАДЕЛ|АТЬ *сов. что* питеу, тығыу, жабыу, тас етип бекитиу, питеп таслау, қаплау; ~ *дверн* есикти питеп таслау.

ЗАДЕЛКА *ж. разг.* питеу, тығыу, тас етип бекитиу, питеп таслау, қаплау; ~ *трещин* жарықларды питеу.

ЗАДЕЛЫВАТЬ *несов. см. заделывать.*

ЗАДЕРГАНН|Й *I. прич. от задергать I;* 2. *прил. разг.* жәбирленген, харыған, шаршаған, тынышы кеткен, тұрткіге түскен, азап шеккен, мәнисі қашқан; ~ *человек* харыған адам.

ЗАДЕРГАТЬ *I кого-что разг. (измучить)* жәбирлеу, азап беріу, шаршатыу, харытыу, тұрткілен күн бермеу, бийзар қылыу, азап шектириу, мәнисін қашырыу, тынышын алыу.

ЗАДЕРГАТЬ *II сов. что, чем (начать дергать)* силке баслау, силке беріу, тартқылай баслау.

ЗАДЕРГАТЬСЯ *сов.* титрене баслау, қалтырай баслау, тартқылана баслау.

ЗАДЕРГИВАТЬ *несов. см. задергнуть.*

ЗАДЕРГИВАТЬСЯ *несов. см. задергнуться.*

ЗАДЕРЕВЕНЕ|Л|ЫЙ *прил. разг. 1. (ставший твердым)* ағаштай қатып қалған, қатқан, қатты; 2. *перен.* уйыған, жаны кеткен, сезими кеткен; ~*ая рука* уйып қалған қол.

ЗАДЕРЕВЕНЕ|ТЬ *сов. 1. (затвердеть)* қатыу, ағаштай болыу; 2. *перен.* уйыу, жаны кетиу, сезими кетиу, қатыу; *нога* ~ла аяқ ағаштай қатып қалды.

ЗАДЕРЖАНИЕ *с. 1. (арест)* ушлау, тұтыу, тутқына алыу; *камау;* 2. *иркиу, сақлау;* ~ *снега* *на полях* атызда қарды иркіп қалуу; 3. *(временное прекращение)* иркіу, тоқтатыу, иркилиу, тоқталыу, жүрмеу; ~ *мочи* *сидик* иркилиу, сидик жүрмеу.

ЗАДЕРЖА|ТЬ *сов. 1. кого-что (не пустить)* иркіу, тоқтатыу, тоқтатып тұрыу, ушлап тұрыу, тұтып қалуу; *его* ~ли *дела* оны ислери тоқтатты; ~*ть противника* душпанды иркіу; ~*ть гостя* қонақты иркіу; 2. *что, перен. (отсрочить)* кешиктириу, ұақытын узайтыу, созыу, иркіу; ~*ть* *уплату* *долга* қарызды төлеу ұақытын узайтыу, қарызын төлеуді кешиктириу; ~*ть ответ* жуауап қайтарыуды кешиктириу; 3. *что (замедлить)* пәтін пәсейтиу, тоқтатыу, пәсеңлетиу, кешиктириу; ~*ть развитие* *чего-л.* бир нәрсенің рауажланыуын тоқтатыу; 4. *что (приостановить)* тоқтатып қойыу, кешиктирип таслау; ~*ть дыхание* дем алмай тұрыу; 5. *кого-что (арестовать)* ушлау, тұтыу, тутқына алыу, қамау; ~*ть преступника* жинақтыны тутқына алыу; ~*ть на месте преступления* жинаят үстінде ушлау.

ЗАДЕРЖА|ТЬСЯ *сов. 1. (замешкаться)* иркилиу, кешигиу, кешигип қалуу, егленіп қалуу, еглениу; ~*ться* *в дороге* жолда

иркилиу; 2. (замедлиться) пәти кемиу, әстелениу, тоқтау; развитие ребёнка несколько ~лось баланың рауажланыуы бир аз әстеленди.

ЗАДЕРЖИВАТЬ *несов. см. задержать.*
ЗАДЕРЖИВАТЬСЯ *несов. см. задержаться.*

ЗАДЕРЖКА *ж. 1.* иркиниш, тоқтау, тоқталыу, тоқтатыу, иркилис, иркилиу, иркиу; вследствие сильного снегопада произошло ~а поездов қатты қар жауыу салдарынан поездлар иркилис қалды; 2. (отздание) кешигиу; без ~и кешикпестен.

ЗАДЕРНУТЬ *сов. что* тартып жабыу, тартыу; ~ занавес пердени тартып жабыу.

ЗАДЕРНУТЬСЯ *сов.* тартылып жабылыу, тартылыу; занавес ~лся перде тартылып жабылды.

ЗАДЕТЫЙ *1. прич. от задеть; 2. прил.* шалынған, зиянланған; у больного задеты лёгкие аурудың өкпеси шалынған.

ЗАДЕТЬ *сов. кого-что 1.* (коснуться, зацепить) тийиу, тийип кетиу, қағып кетиу, соқлығыу, қақлығыу; ~ть рукой қол қағып кетиу; ~ть за стол столға тийип кетиу; пұля ~ла кость оқ сүйекке тийип өткен; 2. *перен.* тил тийгизиу, батып кетиу, қапа етиу, жанына тийиу; ~ть самолюбие хорлау, тил тийгизиу, кеулине тийиу; это его ~ло бул оның кеулине тийди; ◇ ~ть за живое жанына тийгизни айтыу.

ЗАДИРА *м. и ж. разг.* жәнжелпаз, урысқак, дауқес, төбелести баслаушы, топалаңшы.

ЗАДИРАТЬ *несов. 1. см. задрать; 2. кого-что, разг. (дрознить)* арына тийиу, масқаралау, хорлау.

ЗАДИРАТЬСЯ *несов. 1. см. задраться; 2. разг. (приставать к кому-л.)* жәнжел шығарыуға урыныу, соқлығыу, бийзар етиу, урыныу.

ЗАДНЕ *қоспа сөзлердің «арты» деген сөздің мәнісине туйра келетуғын биринши бөлеги, мыс.: заднеязычный* тил арты.

ЗАДНИЙ *прил.* артқы, соңғы, кейинги, кейиндеги, арқадағы, іздеги; ~ее колесо артқы дегершик; ~ие ноги артқы аяқлар; на ~ем плане соңғы планда; ~ий двор артқы хәули; ~ий ход кейин жүрис; ~ий карман артқы қалта; ◇ ~ая мысль жасырын пикир, харам ой; ~им числом өткен число менен; быть без ~их ног оғада шаршау; ходить на ~их лапках жарамсақланыу, жағыныу, хәммениң алдында тик тұрыу.

ЗАДНИК *м. 1. (обуви)* сирис, гүлшин; 2. *театр.* задник (сақнаның ең артындағы декорация).

ЗАДОБРИТЬ *сов. кого-что, чем, разг.* кеулин алыу, кеулин табыу, өзине тартыу.

ЗАДОК *м.* артқы жақ, арқа сүйенгиш (арбаның, шананың).

ЗАДОЛБИТЬ *I сов. разг. (затвердить наизусть)* қуры ядлау, мәнісине түсинбей ядлап алыу; ~ урок сабақты мәнісине түсинбей ядлап алыу.

ЗАДОЛБИТЬ *II сов. (начать долбить)* шоқый баслау, шоқып тесе баслау.

ЗАДОЛГО *нареч.* көп бурып, әдеуір бурып; ~ до отхода пөезда поезд кетпестен көп бурып, поезд жұрместен көп илгери.

ЗАДОЛЖАТЬ *сов. что, кому, разг.* қарыздар болыу, қарызға алыу, қарызлапыу, несийеге алыу.

ЗАДОЛЖЕННОСТЬ *ж.* қарыз, береси, несийе; погасить ~ қарызды берип қутылыу.

ЗАДОМ *нареч.* артына, арты менен, изине керисине; ~ наперед артын алдына қаратып; надеть что-л. ~ наперед бир нәрсениң артын алдына қаратып кийиу; пятиться ~ арты менен шегиниу, артына шегиниу.

ЗАДОР *м.* гайрат, жедел, қызғын, жигер; юношеский ~ жаслық жедел, жаслықтың қызғышы.

ЗАДОРИНК *ж.:* ни сучка ни ~и, без сучка без ~и кемиссиз, ойдағыдай, тап-туйнақтай.

ЗАДОРНЫЙ *прил.* жеделли, гайратлы, қызғынлы, жигерли, қызба, елирме.

ЗАДОХНУТЬСЯ *сов. 1.* (умереть от удушья) деми қысылып өлиу, туыншып өлиу; 2. *от чего и без доп.* деми қысылу, диңкеси қурыу, дерманы қаламау, өкпе тығылыу, шалығыу, өкпеси қысыу, өкпеси өшиу; ~ от волнения хаулығып диңкеси қурыу.

ЗАДРАПИРОВАТЬ *сов. 1.* кого-что орау, жабыу, бүркеу, қағыу, тауар қағыу; 2. *что, чем* перделеу; ~ окно терезени перделеу.

ЗАДРАПИРОВАТЬСЯ *сов.* ораныу, жабылыу, бүркелиу, қағылыу, тауар қағылыу.

ЗАДРАПИРОВАТЬ *несов. см. задропировать.*

ЗАДРАПИРОВАТЬСЯ *несов. см. задропироваться.*

ЗАДРАПТЬ *сов. разг. 1. что (поднять)* жоқары көтеріу, қайырыу, түриу, тикейтиу; ~ть голову басын көтеріу; 2. *кого-что (растерзать)* жарыу, тартыу; волк ~л овцу қасқыр қойды жарды; 3. *что* сыйырыу, сылыу, сыдырыу, қопарылыу; ~ть ко́жу на пальце бармақтың терисин сыйырыу; ◇ ~ть нос мурын көтерисин, менменлик етиу, тәкәбирлик қылыу.

ЗАДРАТЬСЯ *сов. разг. 1. (об одежде)* қайырылыу, көтерилиу, жоқары түрилу; 2. (закнуться -- о коре и т. п.) сыйырылыу, сыдырылыу, қопарылыу, көтерилиу.

ЗАДРЕБЕЖАТЬ *сов.* шылдырлай баслау, салдырау, шақырлау.

ЗАДРЕМАТЬ *сов.* уйқысырау, қалғыу, қалғый баслау.

ЗАДРЕМИВАТЬ *несов. см. задремать.*

ЗАДРОЖАТЬ *сов.* қалтырау, қалтырай баслау, дирилдеу, дирилдей баслау.

ЗАДУВАТЬ *I несов. см. задуть I.*

ЗАДУВАТЬ *II несов. см. задуть II.*

ЗАДУВАТЬ *III несов.* еспу, есе баслау,

үре баслау уриу, хуулеу; ночью стал ~ северный ветер түнде арқаның самалы есе баслау.

ЗАДУВКА *ж. тех.* жандырыу, жағыу, ислетиу, иске салыу; ~ домны домнаны ислетиу.

ЗАДУМА || **ТЬ** *сов.* 1. *что и с неопр.* нийет кылыу, нийет етиу, нийетлениу, ойлап койуу, ойлау, пикир етиу; он ~л **пойти** в военную школу ол аскерий мектепке барууды ойлады; 2. *что* ойлау, кеуилине алыу, ядта сақлау, белгилеу; ~**ть число** бир санды белгилеу, бир санды ойлау.

ЗАДУМА || **ТЬСЯ** *сов.* 1. *о ком-чем, над чем* ойланыу, ойға батыу, ойға шүмиу; **глубоко ~ться над чем-л.** бир нерсе ҳаққында тереңнен ойланыу; 2. (*заколебаться*) еглениу, ойланыу, ойланып қалыу; она не ~лась **сказать правду** ол ҳақыйқатты айтыуға ойланбады.

ЗАДУМЧИВОСТЬ *ж.* ойшыллық, ойланғышлық, ойлашышылық, ойға батқанлық; **впасть в ~** ойшыллыққа түсиу.

ЗАДУМЧИВЫЙ *прил.* ойшыл, ойланған, ойға батқан; ~ **взгляд** ойға батқан көзқарас.

ЗАДУМЫВАТЬ *несов. см.* задумать.

ЗАДУМЫВА || **ТЬСЯ** *несов. см.* задуматься; он **ответил не ~ясь** ол ойланбастан жууап берди.

ЗАДУРИТЬ I *сов. прост. (сбить с толку)* жолдан шығаруу, бузыу; $\diamond$ ~ **голову кому-л.** бирейдиң басын қатыруу, бирейдиң басын айландыруу.

ЗАДУРИТЬ II *сов. разг. (начать дурить)* мәжгүнлик ете баслау, бузыла баслау.

ЗАДУТЬ I *сов. что (погасить)* үрлеп сөндиріу, үрлеп сөндиріу, үрлеп өшириу; ~ **лампу** шыраны үрлеп сөндиріу.

ЗАДУТЬ II *сов. что, тех.* жандыруу, жағыу, ислетіу, иске салыу; ~ **дому** домнаны жағыу, домнаны иске салыу.

ЗАДУ || **ТЬ** III *сов. (начать дуть)* самал үрлеу, үрлей баслау, үрйу, есиу, есе баслау, хуўлей баслау; ~л **северный ветер** арқадан самал есе баслады.

ЗАДУШЕВНОСТЬ *ж.* сырласлық, кеуиллеслик, ақ жүреквиллик, ақ кеуиллик, ашықлық.

ЗАДУШЕВНЫЙ *прил.* сырлас, кеуил жақын, ақ жүрек, кеуил, ашық, жан, шын, ҳақыйқат, нағыз; ~ **друг** жан дос, ҳақыйқат дос; ~ **разговор** ҳақ көңилден сөйлесіу, ашылысып гәплесіу.

ЗАДУШИТЬ *сов. кого-что I. (умертвить)* туншықтыруу, бууың өлтириу; 2. *перен. (подавить, уничтожить)* басыу, тоқтатыу; $\diamond$ ~ **в объятиях** қатты қысып қушақлау.

ЗАДУМИТЬ I *сов. что, разг. (закоптить)* ыс басыу, дүт басыу, дүт бастыруу, қурым басыу.

ЗАДУМИ || **ТЬ** II *сов. (начать дымить)* түтей баслау, түтеу, түтеп кетиу; **печка ~ла** печь түтей баслады.

ЗАДУМИТЬСЯ I *сов. (покрыться копотью)* ысланыу, дүт басыу, қарайыу, қурым басыу.

ЗАДУМИ || **ТЬСЯ** II *сов.* түтей баслау, түтеу; **трубы ~лись** трубалар түтей баслады.

ЗАДЫХАТЬСЯ *несов. I.* демі қысылыу, туншығыу, ентигиу, өкпеси қысыу; ~ **от жары** ыссыдан дем қысылыу; 2. *буўлығыу, қысылыу; ~ от гнева* ашыу қасып буўлы-

ғыу; ~ **от волнения** хаўлығыудан демі қысылыу.

ЗАДЫШАТЬ *сов.* дем ала баслау, демин алыу.

ЗАЕДАТЬ *несов. см.* заесть.

ЗАЕЗД *м.* 1. *кире кетиу, кирип шығыу, түсип өтиу, тоқтап өтиу; командировка в Москву с ~ом в Куйбышев* Куйбышевқа тоқтап өтип Москваға баратуғын командировка; 2. *спорт.* бөйги, жарыс.

ЗАЕЗДИТЬ *сов. кого-что (замучить ездой, загнать)* болдыртыу, қарытыу; ~ **лошадь** атты болдыртыу.

ЗАЕЗДОМ *нареч. разг.* түсип өтип, кирип шығып, жол үстин баратырып, келатырып, жөнекей, жол-жөнекей, жолшыбай.

ЗАЕЗЖАТЬ *несов. см.* заехать.

ЗАЕЗЖЕН || **ЫЙ** I. *прич. от заездить;* 2. *прил.* болдырған, шаршаған; ~ая **лошадь** болдырған ат; 3. *прил. перен. разг. (надовешив, избитый)* езилген, көптен белгили; ~ая **фраза** көптен белгили гәп, көп айтылған, езилген гәп.

ЗАЕЗЖИЙ *прил. разг.* келип кететуғын, өтип баратырып тоқтаған; $\diamond$ ~ **двор** уст. кәруан сарай, шарбақ.

ЗАЕМ *м.* 1. *заём; государственный* ~ мәмлекетлик заём; **выпустить** ~ заём шығаруу; 2. *разг.* қарыз, несийе; **сделать** ~ қарыз алыу.

ЗАЕМН || **ЫЙ** *прил.* қарыз..., несийе...; ~ое **письмо** қарыз ҳаққында тия хат.

ЗАЕ || **СТЬ** *сов. разг. I. кого-что (загрызть)* жеу, жарып жеу, кемириу; **волки ~ли овцу** қасқырлар қойды жеп қойды; 2. *что, чем* кейиннен жеп жиберіу, изнен жеу, ишиу; ~**сть лекарство сахаром** дәриниң кейиннен қант жеп жиберіу; 3. *кого-что, перен. разг. (известить, замучить упрёками)* жанға тийиу, азап беріу, қыйнау; 4. *что (зацемить)* қысылыу, шайнап жеу, желиниу, сығылыу; **верёвку ~ло** жип қысылып қалды.

ЗАЕХАТЬ *сов. I. в разн. знач.* кирип шығыу, барып өтиу, барып кетиу, айналып кириу, жөнекей барып шығыу, кире кетиу; ~ **к знакомым** танысларға барып өтиу; **по пути** ~ **в кишлак** жол-жөнекей аўылға барып кетиу; ~ **далек в лес** узақ тоғайға кирип кетиу; ~ **во двор** хәўлиге кириу; 2. *за кем-чем* барыу, барып ала кетиу; ~ **за детьми** балаларға барып ала кетиу; 3. (*подъехать сбоку*) айланып барыу, басқа тәрәпинен келиу; ~ **со стороны** сада бағ жағынан кириу, бағ жағынан барыу; 4. *за что* аржағына өтиу, аржағына бурылыу, аржағына кетиу; ~ **за мост** көпирдиң аржағына өтиу; ~ **за угол** мүйештың аржағына бурылыу.

ЗАЖАРИВАТЬ *несов. см.* зажарить.

ЗАЖАРИВАТЬСЯ *несов. см.* зажариться.

ЗАЖАРИТЬ *сов. кого-что* куўыруу.

ЗАЖАРИТЬСЯ *сов.* куўырылыу, куўырылып таяр болыу.

ЗАЖАТЬ *сов. I. кого-что (стиснуть)* қысыу, сығыу; ~ **монету в руке** тыйынды қолында қысыу; ~ **в тиски** I) қысқып пенен қысыу; 2) *перен.* қысқыға салыу, қысыу, қысымға салыу; 2. *что (плотно*

закрывать) қатты жабыу, қысыу, басыу; ~ *уши* қулағын басыу; ~ *рот* 1) ауызын жабыу; 2) *перен.* сөйлепеу, сөз бермеу, ауызын аштырмау; 3. *что, перен.* қысыу, иркіу, тоқтату; ~ *инициативу* инициативаны иркіу.

ЗАЖДАТЬСЯ *сов. кого-чего, разг.* көп күтиу, узақ күтиу, күтип қаруу, күте-күте жалығыу.

ЗАЖЕЛТЕТЬ *сов. I. (начать желтеть)* сарғая баслау, сола баслау; *рожь* ~ ла қара бийдай сарғая баслады; 2. *(показаться — о желтом)* сарғайып көриниу.

ЗАЖЕЧЬ *сов. I. что* жандырыу, жағыу, тутандырыу, алыстырыу; ~ *ечь спичку* шыры жағыу; 2. *кого-что, перен. (водоушевить)* рухландырыу, қызықтырыу, хәуеслендириу, кеуилди тастырыу; *речь оратора* ~ гла слұшателей оратордың сөзи тыңлаушылардың кеуилин тастырды.

ЗАЖЕЧЬСЯ *сов. I. (загореться)* жаныу, тутаныу, алысу; ~ *глись огни* отлар жанды; 2. *перен. (водоушевиться)* рухланыу, қызығыу, хәуеслениу, ояныу.

ЗАЖИВАТЬ *несов. см. зажить I.*

ЗАЖИВАТЬСЯ *несов. см. зажитьсся.*

ЗАЖИВИТЬ *сов. что* сауалтыу, жазыу, емлеп жазыу; ~ *рану* жараны емлеп жазыу.

ЗАЖИВЛЕНИЕ *с.* жазылыу, питиу, сауалыу; ~ *раны* жараның жазылыуы.

ЗАЖИВЛЯТЬ *несов. см. заживить.*

ЗАЖИВО *нареч.* тирилей, жаны барда; ~ *погребенный* тирилей көмилген.

ЗАЖИГАЛКА *жс.* зажигалка, тутандырығыш.

ЗАЖИГАНИЕ *с.* жағыу, тутандырыу, алыстырыу.

ЗАЖИГАТЕЛЬНЫЙ *прил. I.* тутандырыушы, алыстырыушы, жағыушы, жандырыушы, өртеуши; ~ *ая бомба* жандырыушы бомба; 2. *перен. (возбуждающий, волнующий)* тосирли, рухландырыушы, хәуеслендириуши; ~ *ая речь* тосирли сөз, рухландырыушы сөз.

ЗАЖИГАТЬ *несов. см. зажечь.*

ЗАЖИГАТЬСЯ *несов. см. зажечьсся.*

ЗАЖИМ *м. I. (действие)* қысыу, жол бермеу, басыу; ~ *критики* критиканы қысыу, критикаға жол бермеу; 2. *(прибор)* қысқыш.

ЗАЖИМАТЬ *несов. см. зажать.*

ЗАЖИМЩИК *м. разг.* қысыушы, иркіуши, жол бермеуши; ~ *критики* критиканы қысыушы, критикаға жол бермеуши.

ЗАЖИТОЧНО *нареч.* ғұрғын, аұқатлы; *жить* ~ ғұрғын жасау.

ЗАЖИТОЧНОСТЬ *жс.* ғұрғынлық, аұқатлылық, байлық.

ЗАЖИТОЧНЫЙ *прил.* ғұрғын, аұқатлы; ~ *ый колязб* ғұрғын колязб, аұқатлы колязб; ~ *ая жизнь* ғұрғын турмыс.

ЗАЖИТЬ I *сов. (зарубцеваться)* жазылыу, питиу, жақсыланыу; *рана* ~ ила жара жазылды.

ЗАЖИТЬ II *сов. (начать жить)* тура баслау, турмыс кеширіу, жасау, жасаи баслау, өмир сүре баслау; ~ *по-новому* жаңаша турмыс кеширіу; ~ *семьей* семьясы менен тура баслау.

ЗАЖИТЬСЯ *сов. разг.* көп жасау, узақ өмир сүриу.

ЗАЖМУРИВАТЬ *несов. см. зажмурить.*

ЗАЖМУРИВАТЬСЯ *несов. см. зажмуриться.*

ЗАЖМУРИТЬ *сов. что* көзди қысыу, көзди жумыу, көзди сүзиу; ~ *глаза* көзди қысыу, көзди жумыу.

ЗАЖМУРИТЬСЯ *сов.* көз қысылыу, көз жумылыу, көз жумыу, көз сүзилиу; ~ *от яркого света* ашық жақтыдан көз жумылыу.

ЗАЖОР *м. I. (скопление льда)* сеңниң тоқталыуы, сең тығыу, сең иркилиу; 2. *обл. (вода под снегом)* шуқырлардағы қар астындағы суу, қар сууы.

ЗАЖУЖАТЬ *сов.* ызылдай баслау, ызылдау.

ЗАЖУЛИВАТЬ *несов. см. зажүлить.*

ЗАЖУЛИТЬ *сов. что, прост.* хийле менен алыу, хийле етиу, алдап алыу, алдау менен алыу.

ЗАЖУРЧАТЬ *сов.* сарқырап ағыу, сылдырап ағыу.

ЗАЗВАТЬ *сов. кого-что, разг.* жалынып шақырыу, өтинип шақырыу; ~ *в гости* қонаққа өтинип шақырыу.

ЗАЗВЕНЕТЬ *сов.* сынғырлай баслау, сындырлай баслау, шыңғырлай баслау, шыңғай баслау; ~ *л колокольчик* қоңрау шыңғырлай баслады; ~ *л детский смех* баланың күлкиси еситилди; ~ *ло в ушах* қулағы шыңлады.

ЗАЗВОНИТЬ *сов.* шылдырлата баслау, шылдырлай баслау, шыңғырлатыу, шыңғырлата баслау; ~ *л телефон* телефон шыңғырлай баслады.

ЗАЗВУЧАТЬ *сов.* еситиле баслау, сес бере баслау; ~ *ли знакомые голоса* таныс дауыстар еситиле баслады.

ЗАЗДРАВНЫЙ *прил.* саулық, саулық тилек, аманлық; ~ *тост* аманлық тосты.

ЗАЗЕВАТЬСЯ *сов. разг.* ауызын ашыу, аңқайып қарап қалыу, аңламай қалыу, аңқайлық етиу.

ЗАЗЕЛЕНЕТЬ *сов. I. (начать зеленеть)* көкке дөниу, көкке бөлениу, көгере баслау, көгериу, жасыл болыу; *трава* ~ ла от-шеи көгерди; 2. *(показаться — о зеленом)* көгерип көриниу.

ЗАЗЕМЛЕНИЕ *с. тех. I. (действие)* жерге қосыу, жерге бириктириу, жерге тутастырыу; 2. *(провод)* тоқты жерге қосқан сым.

ЗАЗЕМЛИТЬ *сов. что, тех.* жерге қосыу, жерге бириктириу, жерге тутастырыу; ~ *антенну* антеннаны жерге тутастырыу.

ЗАЗЕМЛЯТЬ *несов. см. заземлить.*

ЗАЗИМОВАТЬ *сов.* қыслау, қыслап шығыу, қыслап қалыу.

ЗАЗНАВАТЬСЯ *несов. см. зазнаться.*

ЗАЗНАЙКА *м. и ж. разг.* төкаббир, мақтаншақ, менмен.

ЗАЗНАЙСТВО *с. разг.* төкаббирлик, менменлик, менменсигенлик, билгишсингенлик.

ЗАЗНАТЬСЯ *сов.* төкаббирлениу, менменсиу, билгишсиниу.

ЗАЗНОБА *ж. народно-поэт.* 1. (любовь) сүйген, ашық, кумар, инта; 2. (возлюбленная) сүйикли, жанан, сүйгилик.

ЗАЗНОБИ||ТЬ *сов. безл. кого* тондырыу, қалтыратыу, тондыра баслау, қалтырата баслау; **больного** ~ ло кесел тоңа басады.

ЗАЗОР *м. тех.* саңлақ, жик, ара.

ЗАЗОРНЫЙ *прил. уст., разг. уят...*, уятлы, қолайсыз, шерменде, шерменделик; ~ **поступок** уятлы қылық.

ЗАЗРЕНИ||Е *с.:* без ~я совести *разг.* уялмай, уялмастан, уялмай-қызармай.

ЗАЗУБРЕННЫЙ I I. *прич. от* зазубрить I; 2. *прил. (имеющий зазубрины)* жүзи қайрылған, жүзи кетикленген; ~ **нож** жүзи кетикленген пышақ.

ЗАЗУБРЕННЫЙ II I. *прич. от* зазубрить II; 2. *прил. (заученный без осмысления)* ядланған, ядлап алынған; ~ **урок** ядлап алынған сабақ.

ЗАЗУБРИВАТЬ I *несов. см.* зазубрить I.

ЗАЗУБРИВАТЬ II *несов. см.* зазубрить II.

ЗАЗУБРИВАТЬСЯ I *несов. см.* зазубрится I.

ЗАЗУБРИВАТЬСЯ II *несов. см.* зазубрится II.

ЗАЗУБРИНА *ж.* кетик, кетик жер; **нож** с ~ми кетиги бар пышақ, жүзи кетик пышақ.

ЗАЗУБРИТЬ I, **ЗАЗУБРИТЬ** *сов. что* кетиклеу, кетик етиу, жүзин қайырыу, жүзин қайтарыу; ~ **нож** пышақтың жүзин қайырыу.

ЗАЗУБРИТЬ II *сов. что, разг.* ядлау, қуры ядлап алыу; ~ **урок** сабақты ядлап алыу.

ЗАЗУБРИ||ТЬСЯ I, **ЗАЗУБРИ||ТЬСЯ** *сов.* кетилиу, жүзи қайтыу; **нож** ~лса пышақ кетилди.

ЗАЗУБРИТЬСЯ II *сов. (стунеть от зубр-решки)* ядлап мийи қатыу.

ЗАЗЫВАТЬ *несов. см.* зазывать.

ЗАЙГРАННЫЙ I. *прич. от* заиграть I; 2. *прил.* ойналып тозған, ойналып ескирген; ~ая **пластинка** ойналып гөнерген пластинка; 3. *прил.* ойналып тозған, қызығы кеткен; ~ая **мелодия** қызығы кеткен нама.

ЗАЙГРАТЬ I *сов. что* I. (привести в негодность) ойнап-ойнап гөнертиу; ~ **карты** көп ойнап картаны гөнертиу; 2. (сделать избитым, надсезшим) ойналып тозыу, қызығы кетиу, ойналып жалықтырыу; ~ **пьесу** пьесаны көп қойып мазасын қашырыу.

ЗАЙГРА||ТЬ II *сов. I. что* (начать играть) ойнай баслау, шерте баслау; **оркестр** ~л **марш** оркестр **маршты** шерте басады; 2. (засверкать, засиять) жалтырау, жалтылдау, жылтырау, жылтылдау; **облице** ~ло на **поверхности** **воды** қуястың сәулеси суу бетинде жалтылдады; 3. *перен.* қызару, рең ениу; **румянец** ~л на **щеках** бетине қызыл рең енди.

ЗАЙГРА||ТЬСЯ *сов. разг.* ойынның қызығына түсиу, ойынға қызығыу, ойынға қызығып басқаны ұмытыу; **дети** ~лись балалар ойынның қызығына түсти.

ЗАЙГРИВАНИЕ *с. I.* (кокетничанье) ойнау, хәзиллесіу, қалжыңласыу, дегишиу; 2. *перен.* (заискивание) жарамсақланыу, қошаметгей болыу.

ЗАЙГРИВАТЬ I *несов. см.* заиграть I.

ЗАЙГРИВАТЬ II *несов. с кем-чем* I. (кокетничать) ойнау, хәзиллесіу, қалжыңласыу, дегишиу; 2. *перен.* (заискивать) жарамсақланыу, қошаметгей болыу.

ЗАЙГРИВАТЬСЯ *несов. см.* заиграться.

ЗАЙКА *м. и ж.* тутлықпа, сақау.

ЗАЙКАНИЕ *с.* тутлығы, сақуаланыу; **страдать** ~м тутлығы менен азапланыу.

ЗАЙКАТЬСЯ *несов. I.* тутлығы, сақау-ланыу; **ребенок** стал ~ бала тутлығын сөйлей басады; 2. *см.* заикнуться.

ЗАЙКНУ||ТЬСЯ *сов. о ком-чем, разг.* тил қатыу, айтыу, айтып өтиу, айтып қойыу, үндеу; **об этом он даже не** ~лса **бул** **хақ** қында ол хәтте аузын да ашады.

ЗАЙМООБРАЗНО *нареч.* қарызға, қарыз; **взять сто рублей** ~ жүз сом **иул** **қарызға** алыу.

ЗАЙМООБРАЗНЫЙ *прил.* қарыз, қарызға.

ЗАЙМСТВОВАНИЕ||Е *с. I.* (действие) басқадан алыу, шеттен алыу, өзлестірип пайдаланыу, өзлестіриу; 2. *см.* заикнуться алыу; **иноязычные** ~я басқа тиллерден өзлестірип алынған сөздер.

ЗАЙМСТВОВАННЫЙ I. *прич. от* заимствовать; 2. *прил.* шет тилден кирген, басқа тиллерден алынған; ~е **слова** шет тиллерден кирген сөздер.

ЗАЙМСТВОВАТЬ *сов. и несов. что* басқадан алыу, өзлестірип пайдаланыу, шеттен алыу, өзлестіриу.

ЗАЙНДЕВЕШИЙ I. *прич. от* зайндеветь; 2. *прил. см.* зайндевелый.

ЗАЙНДЕВЕЛЫ||Й *прил.* қырау басқан, қырау қаппаған, қырау түскен; ~е **деревья** қырау басқан ағашлар.

ЗАЙНДЕВЕТЬ *сов.* қырау басыу, қырау қаппау, қырау түсиу.

ЗАИНТЕРЕСОВАННОСТЬ *ж.* қызығыушылық, хәуесшилик, мәни барлық; **материальная** ~ **материаллық** қызығыушылық.

ЗАИНТЕРЕСОВАННЫЙ I. *прич. от* заинтересовать; 2. *прил.* қызығыушы, мәни бар; ~ая **сторона** 1) мәп көзлеген адам, мәп излеген адам; 2) *юр.* мәни бар тәрәп.

ЗАИНТЕРЕСОВАТЬ *сов.* кого-что, *чем* қызықтырыу, хәуеслендириу.

ЗАИНТЕРЕСОВАТЬСЯ *сов. кем-чем и без доп.* қызығыу, хәуеслену.

ЗАИНТЕРЕСОВЫВАТЬ *несов. см.* заинтересовать.

ЗАИНТЕРЕСОВЫВАТЬСЯ *несов. см.* заинтересоваться.

ЗАИНТРИГОВАТЬ *сов. кого-что* кумарландырыу, қызықсындырыу.

ЗАИНТРИГОВЫВАТЬ *несов. см.* заинтриговать.

ЗАЙСКИВАНИЕ *с.* жағыныу, жарамсақланыу, жағымпазланыу, жағымпаздық етиу.

ЗАЙСКИВАТЬ *несов. перед кем-чем* жағыныу, жарамсақланыу, жағымпазланыу, жағымпаздық етиу.

ЗАЙСКИВАЮЩИЙ I. *прич. от* заискивать; 2. *прил.* (угодливый, подбострастный) жағымпаз, жарамсақланыушы, жа-

ғымпаздық етіуіші; ~ая улыбка жағымпазланған күлкі, жағымпазланып күлімсіреу.
ЗАЙСКРИТЬСЯ, ЗАЙСКРИТЬСЯ *сов.* ушқынлай баслау, ушқын шығара баслау, ушқын шығару, от шығу, жалтылдай баслау.

займа *род. п. ед. от* заём.

ЗАЙМИЩЕ *с.* суғат, суу алма, қайыр.

ЗАЙМОДЕРЖАТЕЛЬ *м.* заёмы бар адам, заём ұслаушы.

займу, займешь *и т. д. буд. вр. от* занять I и II.

займуьс, займешья *и т. д. буд. вр. от* занятьс I.

ЗАЙТИ *сов. I. в разн. знач.* кириу, баруу, кирип шығу; ~ в магазин магазинге баруу; я зашёл к приятелю мен жолдасыма барып шықтым; ~ на минутку бир минутаға кирип шығу; ~ в глубь леса тоғайдың ишкерисине кириу; куда мы зашли? бизлер қайда кирип кеттик?; ~ во двор хәўлиге кириу; ~ в тыл врага душпаның тылына айналып кириу; 2. за кем-чем баруу; ~ в детский сад за ребёнок бақиаға баланы алып қайтыуға баруу; 3. за что айланып кетиу, аржағына өтиу; ~ за угол мүйештен айланып кетиу, мүйештин аржағына өтиу; 4. (о небесных светилах) батыу; солнце зашло күн батты; 5. (начаться) баслануу, қозғалуу; разговор зашёл о... тууралы гүррнн баслады, ... тууралы сөз қозғалды; ~ в тупик қолайсыз жағдайға түсиу; он в своих рассуждениях зашёл слйшком далеко ол өзиниң сөзинде жүде артық кетти, ол өзиниң сөзинде аса кетти; дело зашло далеко ис узаққа созылды, ис қыйынласты.

зайца *род. п. ед. от* зайц.

ЗАЙЧИК *м. I. уменьш. от* зайц; 2. (солнечный) сәўле, күн сәўлесі.

ЗАЙЧИХА *ж.* ана қоян, урғашы қоян.

ЗАЙЧОНОК *м.* гөжек, қоянның гөжегі.

ЗАКАБАЛЕНИЕ *с.* қул етиу, ерксіз етиу, қуллыққа салуу, қыйын аўхалға түспируу.

ЗАКАБАЛИТЬ *сов. кого-что* қул етиу, ерксіз етиу, қуллыққа салуу, қыйын аўхалға түспируу.

ЗАКАБАЛИТЬСЯ *сов.* қул болуу, қул етилиу, езилиу, ерксіз болуу.

ЗАКАБАЛЯТЬ *несов. см.* закабалить.

ЗАКАБАЛЯТЬСЯ *несов. см.* закабалитьс.

ЗАКАДЫЧНЫЙ *прил. разг.* ең жақын, ең қадирли, жана-жан, оғада жақын; ~ друг оғада жақын дос, жан дос.

ЗАКАЗ *м.* заказ, буйрық, тапсырма; сделать ~ заказ етиу; дать ~ заказ беруу, тапсыруу; ~ на ~ заказ бойынша; по ~у заказ бойынша, заказ бенен.

ЗАКАЗАТЬ *сов. что* заказ етиу, заказ беруу, буйыруу, тапсыруу; ~ костюм костюм заказ беруу; ~ билет на самолёт самолётке билет заказ етиу.

ЗАКАЗН|ОЙ *прил. I. (сделанный на заказ)* заказға ислетилген, заказ етилген, буйырылған, тапсырылған; 2. (о почтовых отправлениях) заказ..., заказной; ~ая бандероль заказ бандероли.

ЗАКАЗЧИК *м.* заказ берууші, заказшы, буйырыушы, тапсырыушы.

ЗАКАЗЧИЦА *женск. от* заказчик.

ЗАКАЗЫВАТЬ *несов. см.* заказать.

ЗАКАЛ *м. I. тех. (действие)* шынықтыруу, суу беруу, сууғаруу, таплау; ~ стали полатқа суу беруу, полатты сууғаруу; 2. *перен.* шынығыу, шыдам; человек крепкого ~а әбден шыныққан адам; 3. *писпеген қатлам, шийки қатлам; хлеб с ~ом* писпеген қатламлы нан.

ЗАКАЛЕННОСТЬ *ж.* шыныққанлық, шыдамлылық, беккемлик.

ЗАКАЛЕНН|ЫЙ *I. прич. от* закалить; 2. *прил. тех.* шыныққан, шынықтырылған, суу берилген, тапаланған; ~ая сталь шынықтырылған полат. суу берилген полат; 3. *прил. перен.* шыныққан, шыдайтуғын, шыдамлы; ~ые бойцы шыныққан жауынгерлер.

ЗАКАЛИВАНИЕ *с. I. тех.* шынықтыруу, суу беруу, таплау; 2. *перен.* шынықтыруу, беккемлеу, шыдамлы етиу; ~ организма денени шынықтыруу.

ЗАКАЛИВАТЬ *несов. см.* закалить.

ЗАКАЛИВАТЬСЯ *несов. см.* закалится.

ЗАКАЛИТЬ *сов. I. что, тех.* шынықтыруу, суу беруу, таплау; ~ сталь полатқа суу беруу; 2. *кого-что, перен.* шынықтыруу, беккемлеу, беккем етиу, шыдамлы етиу; ~ волю еркин шыдамлы етиу; ~ организм организмди шынықтыруу.

ЗАКАЛИТЬСЯ *сов. I. тех.* шынығыу, шынықтырылыу, суу берилиу, сууғарылыу, тапаланыу; 2. *перен.* шынығыу, беккемленуу; ~ в боях сауашларда шынығыу.

ЗАКАЛКА *ж. I. см.* закал I; 2. *перен.* беккемленуу, беккем етиу, шынығыу, шыныққанлық, шыдамлылық; ~ организма денени шынықтыруу; 3. *перен. (стойкость, выносливость)* шыныққанлық, шыдамлылық, қайсарлық, тезимдilik.

ЗАКАЛЫВАТЬ *несов. см.* заколоть I.

ЗАКАЛЫВАТЬСЯ *несов. см.* заколотьс.

ЗАКАЛЯТЬ *несов. см.* закалить.

ЗАКАЛЯТЬСЯ *несов. см.* закалится.

ЗАКАМЕНЕЛЫЙ *прил. разг.* тасқа айланған, тас болған, қатып қалған.

ЗАКАМЕНЕТЬ *сов. разг.* тасқа айланыу, тас болуу, қатыу.

ЗАКАНЧИВАТЬ *несов. см.* закончить.

ЗАКАНЧИВА|ТЬСЯ *несов. I. см.* закончиться; 2. *чем* питуу, тамамланыу, тамам болуу; стихотворение ~лось так... қосық ұсылай тамамланды...

ЗАКАПАТЬ *I сов. что I. (запачкать)* тамызыу, дақ салып ыласлау; тамызып дақ салуу; ~ себе платё кейлегине тамызып алыу, кейлегине тамызып ыласлап алыу; 2. қуйыу, тамызыу; ~ лекарство в глаза көзге дәри қуйыу.

ЗАКАПА|ТЬ *II сов. (начать капать)* тама баслау, тамыу, тамшылай баслау, тамшылау; дождь ~л жамғыр тамшылай баслады.

ЗАКАПРИЗНИЧАТЬ *сов. разг.* қырсықлана баслау, өжетлик ете баслау.

ЗАКАПЫВАТЬ I *несов. см. закопать* I.
ЗАКАПЫВАТЬ II *несов. см. закопать* I.
ЗАКАПЫВАТЬСЯ *несов. см. закопать*-ся I.

ЗАКАРКАТЬ *сов. ғарқылдай баслау, ғарқылдау, қақылдай баслау, қақылдау.*

ЗАКАРМЛИВАТЬ *несов. см. закормить.*
ЗАКАТ *м. 1. батыу; ~ солнца күннің батыуы; 2. перен. ақыр, аяқ, соңы, ақыр-аяғы, таусылыу, питуі алды; на ~е дней күні питез алдында, өмиринің ақыр-аяғында.*

ЗАКАТАТЬ *сов. разг. 1. кого-что, во что орау, түйиу; ~ что-л. в полотёнце бир нарсени сұлгиге орау; 2. что (заровнять катком) тегіслеу; 3. что (подвернуть, засучить) түриу, көтеріу; ~ рукав женди түриу.*

ЗАКАТИТЬ *сов. что думалатып киргизиу, ийтерип киргизиу; ~ телёгу во двор арбаны хәўлиге ийтерип киргизиу; ~ мяч под диван топты диван астына думалатып киргизиу; ◇ ~ пощечину жағына урып жибериу, шапалақ пенен салып жибериу; ~ пир горой үлкен той жасау, үлкен зыяпат бериу; ~ истеріку бийхаялық етиу, жәнжел шығарыу; ~ глаза көзин ақшыйтыу, көзин алартыу.*

ЗАКАТИТЬСЯ *сов. 1. думалау, думалап кетиу, жумалап кириу; мяч ~лся под диван топ диван астына жумалап кирип кетти; 2. (о небесных светилах) батыу; солнце ~лось күн батты; 3. перен. төгилиу, түсиу; слава его ~лась оның абройы түсті; 4. разг. силеси қатыу; ~ться сме́хом ишек-силеси қатып күлиу.*

ЗАКАТНЫЙ *прил. поэт. ақырғы, соңғы, күн батардағы, күні питездеги; ~ час ақырғы саат, күн батар мәхәли.*

ЗАКАТЫВАТЬ I *несов. см. закатать.*

ЗАКАТЫВАТЬ II *несов. см. закатить.*

ЗАКАТЫВАТЬСЯ *несов. см. закатиться.*
ЗАКАЧАТЬ I *сов. кого-что 1. (убаюкать) тербетиу, тербетип уйықлатыу; ~ть ребёнка баланы тербетип уйықлатыу; 2. безл. (вызвать головокружение) шайқау, шайқап құсқысын келтириу, шайқап мийин айландырыу; егб ~ло оның құсқысын келтирди, оның жүрегін айнитты.*

ЗАКАЧАТЬ II *сов. что, чем шайқай баслау, шайқау, шайқалтыу, тербелтиу; вётер ~л деревья самал ағашларды шайқалтты; ~ть головой басын шайқау.*

ЗАКАЧАТЬСЯ *сов. шайқала баслау, шайқалыу, теңселиу, тербеле баслау, тербеліу.*

ЗАКАШЛЯТЬ *сов. жөтеле баслау, жөтелиу.*

ЗАКАШЛЯТЬСЯ *сов. жөтелиу, қаты жөтелиу, буўлығып жөтелиу.*

ЗАКВАКАТЬ *сов. ұарқылдау, ұарқылдай баслау, бақылдау, бақылдай баслау; в пруду ~ли лягушки хәўызда бақалар ұарқылдай баслады.*

ЗАКВАСИТЬ *сов. что ашытыу (тесто); уйтыу (молоко).*

ЗАКВАСКА *ж. 1. (действие) ашытыу (тесто); уйтыу (молоко); 2. ашытқы, қамыр тырыс, уйытқы; положить ~у в тесто*

қамырға ашытқы салыу; 3. перен. разг. өрнек, тәлим-тәрбия, мағыз, өнеге; в нём видна хорошая ~а онда жақсы тәлим-тәрбия барлығы көринип тұр.

ЗАКВАШИВАТЬ *несов. см. заквасить.*

ЗАКВАШИТЬ *сов. чем ийзей баслау, ийзеу, ийек қағыу; ~ головой басын ийзей баслау.*

ЗАКИДАТЬ I *сов. кого-что, чем кемиу, кемип таслау, атыу, жаўдырыу, үсти-үстине ылақтырыу, ылақтырып толтырыу, ылақтырып кемиу.*

ЗАКИДАТЬ II *сов. (начать кидать) ылақтырыу, ылақтыра баслау.*

ЗАКИДЫВАТЬ I *несов. см. закидать* I.

ЗАКИДЫВАТЬ II *несов. см. закинуть.*

ЗАКИДЫВАТЬСЯ *несов. см. закинуться.*

ЗАКИНУТЬ *сов. 1. кого-что (забросить) ылақтырыу, ылақтырып жибериу, таслау, салыу, зыңғытып жибериу; ~ть мяч топты ылақтырып жибериу; ~ть сёти аў салыу; ~ть удочку 1) қармақ салыу; 2) перен. шамалап көриу, байқап көриу, байқастырыу; 2. что, разг. (дать) қойыу, таслау; он куда-то ~л ключ ол гилтин бир жерге таслады; 3. что асыу, салыу, шалқайтыу, қайқайтыу; ~ть рюкзак за спину рюкзакты арқасына қағып салыу; ~ть ногу на ногу бир аяғын бир аяғының үстине таслау, бир аяғының үстине екіншисін салыу; ~ть голову назад басын арқаға шалқайтыу; ◇ ~ть словечко ескертип қойыу, қулақ қағыс етиу.*

ЗАКИНУТЬСЯ *сов. шалқайыу, қайқайыу, қайырылыу; голова ~лась басы қайқайды.*

ЗАКИПАТЬ *несов. см. закипеть.*

ЗАКИПЕТЬ *сов. 1. (начать кипеть) қайнай баслау, қайнап кетиу, қайнау; вода ~ла суу қайнай баслады; 2. перен. қызыу, пәтлениу; работа ~ла жумыс қызды.*

ЗАКИСАНИЕ *с. ашыу, уйыу.*

ЗАКИСАТЬ *несов. см. закинуть.*

ЗАКИСНУТЬ *сов. 1. ашыу (о тесте); уйыу (о молоке); 2. перен. разг. (стать вялым, унылым) мәнисі болмау, қапа болыу, кеўилсизлениу, мәнисі қашыу.*

ЗАКИСЬ *ж. хим. закис, шала-тотығыу, шала тотық; ~ азбта азоттың шала тотығы.*

ЗАКЛАД *м. уст. 1. (действие) гиреуге бериу, гиреуге қойыу, гиреуге салыу; ~ имущества мал-мүлкін гиреуге қойыу; 2. (вещь) гиреу; взять под ~ гиреуіне алыу; ◇ биться об ~ беслесіу.*

ЗАКЛАДКА *ж. 1. (действие) сала баслау, қура баслау, гербишти қалай баслау; ~ здания жай сала баслау, жайдың тырнағын қалау; 2. (в книге) закладка, белги.*

ЗАКЛАДНАЯ *ж. уст. гиреу хаты, гиреуге алыу-бериу қағазы.*

ЗАКЛАДЧИК *м. уст. гиреуге беріуші, гиреуге қойыушы.*

ЗАКЛАДЧИЦА *женск. от закладчик.*

ЗАКЛАДЫВАТЬ *несов. см. заложить.*

ЗАКЛЕВАТЬ I *сов. кого-что 1. (убить клювом) шоқш өлтириу; 2. перен. разг. (замучить придирками, нападками) түрткілеу, түрткілеп күн бермеу, тынышын алыу.*

ЗАКЛЕВАТЬ II сов. (начать клевать) шоқый баслау, шоқыу (о птице); тарта баслау, қармақты тарта баслау (о рыбе).

ЗАКЛЁВЫВАТЬ несов. см. заклевать I.

ЗАКЛЁИВАТЬ несов. см. заклёить.

ЗАКЛЁИВАТЬСЯ несов. см. заклёиться.

ЗАКЛЁИТЬ сов. что желимлеу, желимлеп жабыстырыу, жабыстырып қойу; ~ конверт конвертти желимлеп жабыстырыу.

ЗАКЛЁИТЬСЯ сов. желимлениу, желимленип жабыстырылуы, желимленип жабысуу.

ЗАКЛЁЙКА ж. I. (действие) желимлеу, желимлеп жабыстырыу; 2. (клеякий материал) желим, жабыстырғыш нәрсе, жабыстыратуғын нәрсе, желимлейтуғын нәрсе.

ЗАКЛЁИМИТЬ сов. I. кого-что (поставить клеймо) тамғалау, тамға салуу, тамға басуу; ~ скот малға тамға салуу; 2. *кого-что, чем, перен.* нәлетлеу, нәлет тамғасын басуу, масқаралау, ғарғау; ~ позором шерменде етиу, масқарасын шығару.

ЗАКЛЕПАТЬ сов. что мыйықтың ушын тойтарып бекитиу, шегелеу, кенсерлесу.

ЗАКЛЁПКА ж. I. (действие) мыйықлау, шегелеу; 2. (металлический стержень) мыйық.

ЗАКЛЁПИВАТЬ несов. см. заклепать.

ЗАКЛІННИИЕ с. I. (действие) жалбарынуу, жалынуу, арбау, дуға оқыу; 2. дуға; произносить ~ я дуға оқыу.

ЗАКЛІНАТЕЛЬ м. дуғалаушы, дуғахан, дуға оқыушы, арбаушы, сыйқыршы; ~ змей жылаңларды дуғалаушы.

ЗАКЛІНАТЕЛЬНИЦА женск. от заклинатель.

ЗАКЛІНАТЬ несов. кого-что I. уст. (заколдовать) дуғалау, сыйқырлау; 2. (умолять) жалынуу, өтинип сораңуу; жалбарышуу.

ЗАКЛІНИВАТЬ несов. см. заклинать.

ЗАКЛІНИВАТЬСЯ несов. см. заклинаться.

ЗАКЛІНИТЬ, ЗАКЛІНИТЬ сов. что сыналау, сына қағыу, сыналап беккемлеу; ~ топор балтаны сыналау.

ЗАКЛІНИТЬСЯ, ЗАКЛІНИТЬСЯ сов. сыналануу, қабысуу, қабысып қалуу.

ЗАКЛОКОТАТЬ сов. сақырлап қайнай баслау, пақырлап қайнай баслау, бурқылдап қайнай баслау.

ЗАКЛЮБИТЬСЯ сов. бурқырау, бурқылдау, бурқырап аспанға көтерілиу; пыль ~ лась по дороге жолдың шаңы бурқырап аспанға көтерилди.

ЗАКЛЮЧАТЬ несов. I. см. заключить; 2. (содержать) ишине алыу, ишине қамтуу, бар болуу; ~ в себе ишінде бар болуу, өзінде бар болуу, өзиниң ишине қамтуу.

ЗАКЛЮЧАТЬСЯ несов. I. (находиться, содержаться) бар болуу, ишінде болуу; в этом пакете ~ ются важные документы бул пакеттиң ишінде керекли документтер бар; *какой смысл ~ ется в этих словах?* бул сөзлердиң қандай мәніси бар?; 2. (состоять) ибарат болуу, туруу; *задача ~ ется в следующем вопросе* мәселе мына төмендегилерден ибарат, ұазыйпа мынадан ибарат.

ЗАКЛЮЧЕНИИЕ с. I. (лишение свободы) қамау, тутқына алыу; *предварительное* ~ е юр. алдын-ала қамау; *быть в ~ и* қамауда болуу; 2. жасасыу, дүзиу; ~ е мира келисим жасасыу, питим жасасыу; 3. (окончание) соң, ақыр, нәтиже, жуўмақ; в ~ е ақырында, нәтижеде; 4. (вывод) нәтиже шығаруу, жуўмақ, жуўмақ шығаруу, жәмлеу, қуртыңды; *дать ~ е жуўмақ шығарып бериу; сделать ~ е жуўмақ шығаруу;* ◇ *обвинительное* ~ е юр. айыптау хат; в ~ е ақырында, жуўмағында, ең кейинде.

ЗАКЛЮЧЕННЫЙ I. прич. от заключить; 2. в знач. *сущ. м.* заключённый и *жс.* заключённая *тутқын, тутқындағы.*

ЗАКЛЮЧИТЕЛЬНЫЙ прич. соңғы, ақырғы, жәмлеуши, жуўмақ, жуўмақлаушы, қортыңды; ~ ое слово ақырғы сөз, жуўмақлаушы сөз; ~ ое заседание ең соңғы мәжилис, жуўмақлаушы мәжилис; ~ ая сцена театр. ақырғы көринис.

ЗАКЛЮЧИТЬ сов. I. кого-что салып қойуу, қамап қойуу, қамау, тутқына алыу, түрмеге салуу; ~ ть под стражу қамап қойуу, қамаққа алыу; 2. жасасыу; ~ ть мир келисим жасасыу, питим жасасыу; мы ~ ли договор бизлер договор жасастық; 3. (сделать вывод) нәтиже шығаруу, жуўмақлау, жуўмақ шығаруу, қуртыңды шығаруу; из его слов я ~ л, что... оның сөзлеринен мен мынадай жуўмақ шығардым...; ◇ ~ парі баслесиу, бәсекилесиу; ~ ть в скобки скобкаңың ишине алыу; скобка ишине алыу; ~ ть в объятия қушаққа басыу, қушаққа алыу, қушақлау.

ЗАКЛЯТИЕ с. уст. I. см. заклинание; 2. (клятва, зарок) ант, ұәде, тоба, серт.

ЗАКЛЯТЫЙ прич. атайы, қас; ~ враг атайы душпан, қас душпан.

ЗАКОВАТЬ сов. I. кого-что кисенлеу, буғау салуу; ~ ть в кандалы кисен салуу, кисенлеу, буғау салуу; 2. *что, перен.* қатырыу; морозы ~ ли пруд аязлар хауызды қатырды.

ЗАКОВЫВАТЬ несов. см. заковать.

ЗАКОВЫЛЯТЬ сов. разг. ақсаңдай баслау, ақсаңлау, ақсаңлап жүриу, ийренлеп жүриу.

ЗАКОВЫРИСТНЫЙ прич. разг. бас қатыратуғын, тетикли, тилсимли; ~ ая задача бас қатыратуғын мәселе.

ЗАКОЛАЧИВАТЬ несов. см. заколотить.

ЗАКОЛДОВАННЫЙ I. прич. от заколдовать; 2. *прил.* сыйқырлы, дуғаланған; ◇ ~ круг шығысы қыйын аұхал, шығысы жоқ жағдай.

ЗАКОЛДОВАТЬ сов. кого-что I. уст. дуғалай баслау, сыйқырлай баслау; 2. *перен. (очаровать)* арбау, ақыл-есни алдуу, хайрап қалдыруу.

ЗАКОЛДОВЫВАТЬ несов. см. заколдовать.

ЗАКОЛЕБАТЬСЯ сов. I. (закачаться) қозғала баслау, шайқала баслау, силкине баслау, тербеле баслау; 2. *перен.* тайсалақлау, қобалжуу, еки ойлы болуу; он ~ лся: ёхат ему или нет ол барар-бармасын билмей тайсалақлады.

ЗАКОЛОСИТЬСЯ *сов.* масақлай баслау, бас шығара баслау, бас шығаруу.

ЗАКОЛОТИТЬ I *сов. 1. что (забить)* бекитип таслау, мыйықлап беккемлеу, шеге қағып беккем етиу, беклеп таслау, шегелеп таслау; ~ *ящик гвоздями* қутыны шеге қағып беккемлеу; ~ *дверь* есикти шегелеп бекитип таслау; *2. что (вбить)* қағыу, қағып киргизиу; ~ *гвоздь в стену* дийўалға мыйық қағыу; *3. кого-что, разг.* (забить до смерти) өлгенше урыу, сабау, өлмши етип урыу.

ЗАКОЛОТИТЬ II *сов.* (начать колотить) қаға баслау, ура баслау; ~ *в дверь* есикти қаға баслау.

ЗАКОЛОТИТЬСЯ *сов.* (о сердце) дүпилдей баслау, дүпилдеп соға баслау.

ЗАКОЛОТЬ I *сов. 1. кого-что* сойыу, шанышып өлтириу; ~ *штыком* найза менен шанышып өлтириу; ~ *барана* қойды сойыу; *2. что, чем (приколоть)* түйреу, қадау, қадап қойыу; ~ *воротник булавкой* жағаны түйреуиш пенен түйреп қойыу.

ЗАКОЛОТЬ II *сов. безл.* шанышыу, шаныша баслау; ~ *ло в бок* бүйирим шаныша баслады.

ЗАКОЛОТЬСЯ *сов. разг.* шанышылыу, түйрелнү, қадалу.

ЗАКОЛЫХАТЬСЯ *сов.* шайқала баслау, тербеле баслау, желбирей баслау, желбирей, қозғала баслау, қозғалуу.

ЗАКОМПОСТИРОВАТЬ *сов. что, ж.-д.* компостирлеу, компостир бастырыу; ~ *билет* билетти компостирлеу.

ЗАКОН *м. в разг. знач.* закон, ыызам, заң; *свод ~ов* законлар жыйнағы; *по ~у* закон бойынша; *вне ~а* законға натууры; *избирательный ~* сайлау заңы; ~ы *общественного развития* жәмийетлик раўажланыўдың законлары; ~ *всемирного тяготения физ.* дүньялық тартыу заңы; *нарушить ~* заңды бузыу.

ЗАКОННО *нареч.* законлы, ыызамлы, закон бойынша, ыызамға ылайық.

ЗАКОННОСТЬ *ж.* закондылық, законға муўапықлық, ыызамдылық, ыызамға ылайықлық; *революционная ~ь* революция закондылығы; *нарушение ~и* ыызамды бурмалау, ыызамды бузыу.

ЗАКОННЫЙ *прил. 1.* законлы, ыызамлы, заңлы; ~ое *право* законлы право; *на ~ом основании* законлы тийкарда; *имеющий ~ую силу* законлы күшке ийе болған; *2. перен.* (обоснованный, справедливый) орынлы, әдил, әдиллик, тийкарлы; ~ая *гордость* законлы мақтанш.

ЗАКОНОВЕД *м.* законшы, ыызамшы, закон қашгеси, законкеш.

ЗАКОНОВЕДЕНИЕ *с.* законлар ҳаққыда мағлыұматлар жыйнағы, закон илими, заң илими.

ЗАКОНОДАТЕЛЬ *м. 1.* закон шығарушы, ыызам шығарушы; *2. перен.* қәделер белгилеуши, дәстүр шығарушы; ~ *мода* шығарушы.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНИЦА *женск. от законодатель 2.*

ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ *прил.* закон шығаратуғын, ыызам шығаратуғын; ~ *ая*

власть закон шығарушы власть; ~ый *орган* закон шығарушы орган, ыызам шығарушы орган.

ЗАКОНОДАТЕЛЬНОСТЬ *ж. с. юр. 1.* (составление и издание законов) закон шығарушылық, ыызам шығарушылық; *вопросы ~а* закон шығарушылық мәселелери; *2. (совокупность законов)* шығарылған законлар; *советское ~о* совет законлары; ~о *о труде* мийнет ҳаққындағы законлар.

ЗАКОНОМЕРНО *нареч.* ыызамлы, законға ылайық, законға муўапық, закон бойынша.

ЗАКОНОМЕРНОСТЬ *ж.* ыызамдылық, закондылық, законға муўапықшылық; ~ *развития* раўажланыўдың закондылығы; ~ *явления* қубылылардың законға муўапықлығы.

ЗАКОНОМЕРНЫЙ *прил.* ыызамлы, законлы; ~ое *развитие природы* табияттың законлы раўажланыуы; ~ое *явление* законлы қубылыс, ыызамлы қубылыс.

ЗАКОНОПАТИТЬ *сов. что* тығыу, питеу; ~ *щели* саңлақларды тығыу, тесиклерди питеу.

ЗАКОНОПАЧИВАТЬ *несов. см. законопатить.*

ЗАКОНОПОЛОЖЕНИЕ *с. юр.* закон ережелери.

ЗАКОНПРОЕКТ *м.* закон проекти.

ЗАКОНСЕРВИРОВАТЬ *сов. что 1.* консервлеу, консерв жасау; ~ *рыбу* балықты консервлеу; *2. перен.* (приостановить) жабыу, тоқтатыу, иркиу, тоқтатып қойыу; ~ *строительство* қурылысты тоқтатып таслау.

ЗАКОНСЕРВИРОВАТЬСЯ *сов. 1.* консервленуу, консерв жасалуу; *2. перен.* жабынуу, тоқталып қалуу; *предприятие ~лось* көрхана тоқтап қалды.

ЗАКОНСПЕКТИРОВАТЬ *сов. что* конспектлеу, конспект жазыу, конспект алыу.

ЗАКОНСПИРИРОВАТЬ *сов. кого-что* конспирациялау, купыялау, жасырыу.

ЗАКОНТРАКТОВАТЬ *сов. кого-что* контрактациялау, контрактация жасау, шертлесуу.

ЗАКОНТРАКТОВАТЬСЯ *сов.* контрактацияланыу, контрактация жасалынуу.

ЗАКОНТРАКТОВЫВАТЬ *несов. см. законтрактовать.*

ЗАКОНТРАКТОВЫВАТЬСЯ *несов. см. законтрактоваться.*

ЗАКОНЧЕННОСТЬ *ж.* толық питкенлик, тамамланғанлық, тамамлық; ~ *поэтического образа* поэтикалық образдың толықлығы.

ЗАКОНЧЕННЫЙ *1. прич. от закончить; 2. прил.* толық, толық тамамланған, толық питкерилген; ~ое *высшее образование* толық жоқары мағлыұмат; *3. прил. (цельный)* пүтин, тутас, толық, тамамланған; ~ый *образ* пүтин образ; *4. прил. (достигший совершенства)* жетиліскен, кәмілленген, жетик, барып турған; ~ый *художник* жетиліскен художник, жетиліскен сүўретши; $\diamond$ ~ый *негодья* барып турған жалатай.

ЗАКОНЧИТЬ *сов. что* питкеріу, тамамлау, тамам етиу, аяқлау; ~ **раббту** жумысты питкеріу.

ЗАКОНЧИТЬСЯ *сов.* питіу, тамам болыу, аяқланыу; **рабчий день** ~ лся жумыс күни тамам болды; **строительство** ~ лось қурылыс питти.

ЗАКОПАТЬ *сов. кого-что* көміу, қазып көміу, көмип таслау.

ЗАКОПАТЬСЯ *сов.* көмиліу, көмилип қалыу.

ЗАКОПОШИТЬСЯ *сов. разг.* жыбырлай баслау, быжияй баслау, быжнап кетиу.

ЗАКОПТЁЛЫЙ *прил.* ысланған, ыс басқан, қурымланған, қурым басқан, дүт басқан.

ЗАКОПТЁТЬ *сов. разг.* ыс басыу, ысланыу, қурым басыу, қурымланыу, дүт басыу; **потолок** ~ л жайдың төбесин қурым басыпты.

ЗАКОПТИТЬ I *сов. что I. (рыбу, мясо)* ыслау, ысқа тутыу, қақлау, сүрлеу; 2. (*покрыть копотью*) қурым бастырыу, қарайтуу, дүт бастырыу, түтин басыу; ~ **стекло** айнаны қурымға бастырыу.

ЗАКОПТИТЬ II *сов. (начать коптить)* түтей баслау, түтинлей баслау.

ЗАКОПТИТЬСЯ *сов. I. (подвергнуться копчению)* ысланыу, қақланыу, сүрленіу; 2. (*покрыться копотью*) ыс басыу, қурым басыу, қурымланыу, дүт басыу; **потолок** ~ лся пәтикте қурым басқан.

ЗАКОРЕНЁЛЫЙ *прил. I. (прочно утвердившийся)* сиңип кеткен, сиңген, сүйекке сиңген, беккем орнасқан, әдет болған; ~ **е привычки** сүйекке сиңген әдетлер, сиңип кеткен әдетлер; 2. (*неисправимый*) дүзелмес, дүзетіуге болмайтуғын; ~ **й преступник** дүзелмес жинаятшы, дүзетіуге болмайтуғын жинаятшы.

ЗАКОРЕНЁТЬ *сов. в чём* тамырласыу, берилип кетиу, сиңисіу, бойға сиңіу, әдет болыу; ~ **в предрассудках** жоққа исеніулерге берилип кетиу.

ЗАКОРМИТЬ *сов. кого-что, чем* тамақты артық жегізіу, гүпте қылыу, ауқатты көп беріу.

ЗАКОРЮЧКА *ж. разг.* ізлек, илгиш, ырғақ; қыйсық-қыйсық (*в почерке*).

ЗАКОСНЁЛОСТЬ *ж.* қатып қалғанлық, бир қәлипте турып қалғанлық.

ЗАКОСНЁЛЫЙ *прил.* қатып қалған, бир қәлипте турып қалған, дүзелмейтуғын, дүзеуге болмайтуғын; ~ **ое невёжество** дүзелмейтуғын наданлық.

ЗАКОСНЁТЬ *сов.* қатып қалыу, бир қәлипте турып қалыу, дүзелмеу; ~ **в невёестве** надаулықта дүзелмей турып қалыу.

ЗАКОСТЕНЁЛЫЙ *прил.* қатып қалған, сиресип қалған, сүйек болып қалған; ~ **е пальцы** сүйек болып қалған бармақлар, сиресип қалған бармақлар.

ЗАКОСТЕНЁТЬ *сов. I.* қатып қалыу, сүйек болып қалыу, сиресип қалыу; **пальцы** ~ ли бармақлар сүйек болып қалды; 2. *перен. см. закоснеть.*

ЗАКОУЛ||ОК *м. I. (глухой переулок)*

шеттегі көше, туйық тар көше; 2. (*уголок*) түкпир, жайдың бир мүйеши; **искать во всех** ~ как хәмме мүйешлерден ізлеу.

ЗАКОЧЕНЁТЬ *сов.* тоңыу, қатыу, қатып қалыу, тоңып қатып қалыу, жаны кетип қалыу; **руки** ~ ли қоллары тоңып қатып қалды.

ЗАКРАДЫВАТЬСЯ *несов. см. закрáсться.*

ЗАКРАИНА *ж. I. (край)* жийек; шет; 2. (*пространство между берегом и краем льда*) жағалағы суу, жийектегі суу (*дәрьяда ямаса келде муз бенен жағаның арасындағы суу*).

ЗАКРАПА||ТЬ *сов. разг.* силпилеу, бүркиу, силпилей баслау, бүрке баслау, тамшылай баслау; **дождь** ~ л жамғыр силпилей басыды.

ЗАКРАСИТЬ *сов. что* сырлау, бояу, бояп қойыу.

ЗАКРАСНЁТЬ *сов. I. (начать краснеть)* қызара бағлау, қызарыу; 2. (*показаться — о красном*) қызарып көрине баслау; **вдали** ~ ли **крыши** домов ұзақта жайлардың төбелері қызарып көрине басыды.

ЗАКРАСНЁТЬСЯ *сов. I. см. закраснеть I; 2. (от смущения)* қызарыу, уялып қызарыу.

ЗАКРА||СТЬСЯ *сов.* пайда болыу, ойында болыу; **у меня** ~ лось **подозренье** менде гүман пайда болды.

ЗАКРАШИВАТЬ *несов. см. закрáсить.*

ЗАКРЕПИТЕЛЬ *м. фото* закрепитель,

беккемлеуши, бекитіуши, қатырыушы.

ЗАКРЕПИТЕЛЬНЫЙ *прил. см. закрепляющий.*

ЗАКРЕПИТЬ *сов. I. что (прикрепить)* беккемлеу, бекитіу; ~ **ть верёвку** арқанды беккем байлау; ~ **ть гвоздем** мыық пенен беккемлеу; 2. *что, перен. (упрочить)* беккемлеу, беркитіу, орнатыу; ~ **ть успех** табысты беккемлеу; 3. *что, за кем-чем* бекитіу, беркитіу, белгилеу; ~ **ть землю** за колхозами жерди колхозларға бөлип бекитіу; ~ **ть за собой место** өзине орын белгилеп алыу; 4. *кого-то, за кем-чем* беркитіу, беккемлеу, бекитип қойыу, белгилеп қойыу; ~ **ть машину** за шофёром машинаны шофёрге бекитип қойыу; 5. *что, фото* беркитіу, беккемлеу; ◇ **желудок** ~ ло безл. иш тоқтады.

ЗАКРЕПИТЬСЯ *сов.* беккемлениу, беркитіу; ~ **ться на позицию** воен. позицияда беркитіу; **дружба** ~ лась дослық беккемлениди.

ЗАКРЕПЛЕНИЕ *с. I.* беккемлеу, беркитіу, тоқтатыу; ~ **подвижных песков** көшпели қумларды тоқтатып таслау; 2. *перен.* беккемлеу, беркитіу, тоқтатыу; ~ **знаний** билимди беккемлеу; 3. беркитіу, бекитіу, қатырыу; ~ **детали** детальды беркитіу.

ЗАКРЕПЛЯТЬ *несов. см. закрéпить.*

ЗАКРЕПЛЯТЬСЯ *несов. см. закрéпиться.*

ЗАКРЕПЛЯЮЩИЙ *II I. прич. от закреплять; 2. прил.* иш өтиуді тыятуғын, иш өтиуді тоқтататуғын; ~ **ее средство** мед. иш өтиуді тыятуғын дәри.

ЗАКРЕПОСТИТЬ *сов. кого-что* 1. *ист.* (сделать крепостным) крепостной етиү; 2. *перен.* (подчинить своему влиянию) бағындырыу, басын байлы етиү, ғәрезли етиү.

ЗАКРЕПОСТИТЬСЯ *сов. 1. ист.* (стать крепостным) крепостной болыу; 2. *перен.* (подчиниться влиянию кого-л.) бағынышлы болыу, басы байлы болыу, ғәрезли болыу.

ЗАКРЕПОЩАТЬ *несов. см.* закрепостить.

ЗАКРЕПОЩАТЬСЯ *несов. см.* закрепоститься.

ЗАКРЕПОЩЕНИЕ *с. 1. ист.* крепостной етиү; 2. *перен.* бағындырыу, басы байлы болыу, ғәрезлиликке түсиу.

ЗАКРИЧАТЬ *сов.* бақыра баслау, қышқырыу, қышқыра баслау, қышқырып жиберіу, бақырыу, бақырып жиберіу; ~ на *кого-либо* биреуге бақыра баслау, биреуге қышқырыу; ~ от боли ауырыу жанына батқанлықтан бақырып жиберіу.

ЗАКРОЙНИЙ *прил.* пишетуғын, пишиүш; ~ цех *пишетуғын* цех.

ЗАКРОЙЩИК *м.* пишиүш, кийім пишиүші.

ЗАКРОЙЩИЦА *женск. от* закройщик.

ЗАКОМ *м.* телек, телекхана, ғәлле сақдайтуғын жер, төмбе.

ЗАКРУГЛЕНИЕ *с. 1.* (действие) дөңгелеклеу, дөңгелек етиү; 2. (изгиб) айланба, оралма; на ~и *дороги* жолдың айланбасында.

ЗАКРУГЛЕННОСТЬ *ж.* дөңгелеклик, жумалақлық, домалақлық, жумырлық.

ЗАКРУГЛЕННЫЙ *1. прич. от* округлить; 2. *прил.* (округлый) дөңгелек, дөңгелекленген, домалақланған; 3. *прил. перен.* жыйнақлы, жәмленген; ~ая *фраза* жыйнақлы ғәп, жәмленген ғәп.

ЗАКРУГЛИТЬ *сов. что* 1. (сделать круглым) дөңгелеклеу, дөңгелек етиү, жумырлау; 2. *перен.* тамамлау, аяқлау, ниткеріу, тамаманған түр беріу; ~ *фраза* ғәпті толық аяқлау.

ЗАКРУГЛИТЬСЯ *сов.* дөңгелекленіу, дөңгелек етиліу, жумырланыу.

ЗАКРУГЛЯТЬ *несов. см.* округлить.

ЗАКРУГЛЯТЬСЯ *несов. см.* округлиться.

ЗАКРУЖИТЬ *I сов. кого-что* 1. айландыра баслау, айлайдырыу; ~ *кого-л.* в *танце* танцада бирейди айландырыу; 2. *перен.* (увлечь, влюбить в себя) басын айландырыу, есин алыу.

ЗАКРУЖИТЬ *II сов.* (начать кружить) дөңгелектіп айландыра баслау.

ЗАКРУЖИТЬСЯ *I сов. 1.* айланыу, мий айланыу; у *негo* ~лась *голова* оның басы айланды, оның мийі айланды; 2. *перен. разг.* бас айланыу, бас қатыу, еси кетіу; ~ться в *хлопотах* әуере жумыс пенен бас қатыу.

ЗАКРУЖИТЬСЯ *II сов.* (начать кружиться) айлана баслау.

ЗАКРУТИТЬ *I сов. что* 1. (стянуть, связать) орау, шырмап байлау, таңып байлау, таулау, шыйратыу; ~ *проволоку* сымды орау; ~ *руки* назәд қолды артына

таулау; ~ *верёвку* жип есиу, жип шыйратыу; 2. *разг.* (завинтить) бурлап киргизиу, таулап апарыу; ~ *гайку* гайканы таулап апарыу; 3. *разг.* (обмотать) орау, оран байлау; ~ *шарф* *вокруг* шеі шарфты мойнына орау.

ЗАКРУТИТЬ *II сов. 1.* (начать крутить) орай баслау, таулай баслау, шыйрата баслау, бурлай баслау; 2. үйириу; *ветер* ~л *пыль* самал шаңды үйирди.

ЗАКРУТИТЬСЯ *I сов. 1.* (о нитке, верёвке и т. п.) тауланыу, буралыу, есилиу, өриліу; 2. *разг.* (завинтиться) тауланып бекемленіу, буралып бекемленіу; 3. *разг.* (обмотаться вокруг чего-л.) оралыу, шырмалыу, таңылыу.

ЗАКРУТИТЬСЯ *II сов. 1.* (начать крутиться) таулана баслау, бурала баслау; 2. үйириліу; *пыль* ~лась *по дороге* жолда шаң бурқырап үйирилді.

ЗАКРУЧИВАТЬ *несов. см.* закрутить.

ЗАКРУЧИВАТЬСЯ *несов. см.* закрутиться.

ЗАКРУЧИНИТЬСЯ *сов. народно-поэт.* қайғыға түсиу, қайғырыу, муңайыу, хәсиретленіу, қайғы шеге баслау, хәсиретлене баслау.

ЗАКРЫВАТЬ *несов. см.* закрѳть.

ЗАКРЫВАТЬСЯ *несов. см.* закрѳиться.

ЗАКРЫТИЕ *с. 1.* (действие) жабылыу; ~е *выставки* *выставканың* жабылыуы; ~е *театра* театрдың жабылыуы; *время* ~я *магазѳнов* магазинлердің жабылыуы ұақыты; 2. *воен.* (укрытие) жасырынатуғын жер, таса; *стрелять* из ~и *тасадан* атыу.

ЗАКРЫТЫЙ *1. прич. от* закрыть; 2. *прил. в разн. знач.* жабық, жабылған, беки-тилген; ~ые *двери* жабық есиклер; *кран* ~кран жабық; *семафор* ~семафор жабық; ~ое *засѳдание* жабық мәжлис; ~ый *спектакль* жабық спектакль; ~ое *голосовѳние* жасырын дауыс; ~ое *плѳтье* питеу көйлек; с ~ыми *глазѳми* 1) жумылған көз бенен; 2) *перен.* көзи жоқтай; ~ое *письмо* жабық хат; ~ое *море* туйық теңиз; в ~ом *помещѳнии* жабық жайда; $\diamond$ *при* ~ых *дверѳх* жасырын түрде, жабық түрде.

ЗАКРЫТЬ *сов. 1.* *что* жабыу, жауып қойыу, бекитіу, қулыплау, қулып урыу; ~ть *окно* әйнекти жабыу, әйнекти бекитіу; ~ть *дверь* на *ключ* есикті қулыплау; 2. *кого-что* (покрыть, накрыть) жабыу, бастырыу; ~ть *ребѳнка* одеялом *балаға* көрне жабыу; 3. *что* жабыу, бекитіу; жумыу (*глаза*); ~ть *книгу* *китапты* жабыу; 4. *кого-что* жабыу, қаплау; ~ть *лицо* *рукамі* қолы менен бетін жабыу; *түчи* ~ли *небо* бултлар аспанды қаплады; 5. *что* (закончить) жабыу, ниткеріу, тамам етиу; ~ть *засѳдание* мәжлисті жабыу; ~ть *прѳния* жарыс сөзді ниткеріу; 6. *что* (прекратить подачу) кесіу, тоқтатыу; ~ть *воду* суу беріуді тоқтатыу; ~ть *газ* газды жабыу; 7. *что* (ликвидировать) жабыу, таратыу; ~ть *журнал* журналдың шығыуын жабыу; $\diamond$ ~ть *рот кому-л.* бирейди сөйлетеу, бирейдің аузын аштырмау; ~ть *скѳбки* *скобкины* жабыу; ~ть *глазѳ* на *что-л.* бир нәрсені көрсе де көр-

мегендей болуу, бир нарсеге эҳмийет бермеу; ~ть границу шегараны бекитиу.

ЗАКРЫ||ТЬСЯ *сов.* 1. қаусырылуу, жабылуу, жабылып қалуу, байланыу, илиниу; қулышланыу (*запереться*); *дверь ~лась* қапы жабылды; ~*ться на замо́к* иштен қулышланыу; 2. (*покрыться*) жабыныу, жамылуу, бүркениу, тасаланыу; ~*ться чем-л. от дождя* жамғырдан тасаланыу; ~*ться одеялом* одеял жамылуу; көрпе жамылуу; 3. жабылуу, бекитилиу; жумылуу (*о глазах*); *глаза ~лись* көзлери жумылды; *кни́га ~лась* кітап жабылды; 4. жабылуу; *магазин ~лся* дүкән жабылды; *выставка ~лась* выставка жабылды, көргізбе жабылды.

ЗАКРЯХТЕТЬ *сов. разг.* ыңрана баслау, ахлау, үхлеу, ыңқылдау, ыңырсуу, күшеніу.

ЗАКУДАХТАТЬ *сов.* қақалау, қақалай баслау, қоқақлау, қоқақлай баслау.

ЗАКУКОВАТЬ *сов.* көкөклеу, көкөклей баслау.

ЗАКУЛИСН||ЙИ *прил.* 1. перде артындағы, сақнаның аржағындағы; ~*ое оборудование* сақна артындағы үскене; 2. *перен.* жасырын, құпия; ~*ые переговоры* жасырын сөйлесулер.

ЗАКУПАТЬ *несов. см.* закупить.

ЗАКУПИТЬ *сов.* 1. *кого-что (скупить, купить оптом)* көтере сатып алыу, нобай сатып алыу; 2. *что, чего (запасти)* сатып алып қойыу, алып қойыу; ~ *дров на зиму* қысқа отын сатып алып қойыу.

ЗАКУПК||А *жс.* сатып алыу; ~*а провинции* азық-ауқат затларын сатып алыу; *делать ~и* сатып алыу, сауда етиу.

ЗАКУПОРИВАНИЕ *с.* тығынлау, тығынлап бекитиу, аузын тығыу.

ЗАКУПОРИВАТЬ *несов. см.* закупорить.

ЗАКУПОРИВАТЬСЯ *несов. см.* закупориться.

ЗАКУПОРИТЬ *сов.* *что* тығынлау, тығынлап бекитиу, аузын тығыу; ~ *бутылку* шийшени тығынлау.

ЗАКУПОРИТЬСЯ *сов.* тығынланыу, тығынланып бекитилиу, аузы тығынланыу.

ЗАКУПОРКА *жс.* 1. (*действие*) тығынлау, тығын тығып бекемлеу, аузын тығыу; 2. *мед.* тығылыу, тығылып қалуу; ~ *вен тамыр* тығылып қалуу.

ЗАКУПОЧН||ЫЙ *прил.* сатып алынатуғын, сатып алынған; ~*ая цена* сатып алынған бағасы.

ЗАКУПЩИК *м.* сатып алыушы, сатып алатуғын.

ЗАКУРИВАТЬ *несов. см.* закурить 1.

ЗАКУРИВАТЬСЯ *несов. см.* закуриться.

ЗАКУРИТЬ *сов.* 1. *что и без доп.* шегіу, тартыу, алыстырып шылым шегіу; ~ *папиросу* папирос шегіу, папирос тартыу; 2. (*стать курильщиком*) шылым шеге баслау.

ЗАКУРИТЬСЯ *сов.* 1. (*о папиросе и т. п.*) алысуу, тутаныу, жаныу; 2. (*задымиться*) түтінленіу, түтей баслау.

ЗАКУСАТЬ *сов.* *кого-что, разг.* тислеу, талау, шағыу, қабыу.

ЗАКУСИТЬ I *сов.* *что (прикусить)* тислеу, шайнау; ~ *губы* ернин тислеу; ~ *удила 1)* (*о лошади*) суулығын тислеу, суулыққа таслау; 2) *перен.* тыңламай кетиу, аса кетиу; ~ *язык 1)* тилин тислеу; 2) *перен.* (*внезапно замолчать*) ауыз ашпау, бірден үндемей қалуу, тым-тырыс болуу.

ЗАКУСИТЬ II *сов.* 1. *чего, чем и без доп.* жеп алыу, жүрек жалғау, азғана тамақ жеу, ауқатланып алыу; ~ *перед уходом* кетер алдынан ауқатланып алыу; 2. *что, чем (заест)* жеп жиберіу, изинен жеу (*арак, дәри ишкенде*); ~ *лекарство конфетой* дәриниң изинен конфет жеп жиберіу.

ЗАКУСКА *жс.* 1. (*действие*) жеп алыу, жүрек жалғау, азырақ ауқат жеу, жеңіл ауқатланыу; 2. (*кушанья*) закуска, азғана ауқат, жеңіл ауқат, жеңіл тамақ, тамақ, жеңіл-желпи ауқат.

ЗАКУСОЧНАЯ *жс.* кішкене асхана.

ЗАКУСЫВАТЬ I *несов. см.* закусить I.

ЗАКУСЫВАТЬ II *несов. см.* закусить II.

ЗАКУТАТЬ *сов.* *кого-что, во что, чем* орау, орап қойыу, қымтау, бүркеу.

ЗАКУТАТЬСЯ *сов.* *чем, во что и без доп.* ораныу, қымтаныу, бүркениу; ~ *в платок* орамалға ораныу.

ЗАКУТИТЬ *сов.* мәсликке бериле баслау, хәзликке бериле баслау, кейип-сапа қура баслау, мәсликке сарп етиу.

ЗАКУТЫВАТЬ *несов. см.* закуртывать.

ЗАКУТЫВАТЬСЯ *несов. см.* закуртаться.

ЗАЛ *м.* зал, үлкен өжире; *зрительный* ~ ойын көрсетилетуғын зал, тамаша залы; *читальный* ~ оқыу залы; ~ *заседаний* мәжілис залы; *гимнастический* ~ гимнастика залы.

ЗАЛАДИ||ТЬ *сов. разг.* 1. *что и без доп.* (*начать повторять*) қайталай баслау, қайта-қайта айта баслау, бир нәрсени әдет қыла баслау; ~*ть одно и то же* бир нәрсени қайталай баслау; 2. (*делает одно и то же*) әдетленіу, әдет алыу, әдет етип ала баслау; *он ~л ходить в кино* ол киноға барыуды әдет етип алды.

ЗАЛАМЫВАТЬ *несов. см.* заломить I.

ЗАЛАТАТЬ *сов.* *что, чем, разг.* жамау, жамау салыу.

ЗАЛАЯТЬ *сов.* үриу, үре баслау.

ЗАЛЕГАННИЕ *с. геол.* кен мөкәни, кен бар орын; *глубокое* ~ *каменного угля* тас көмир кенинің тереңдеги мөкәни.

ЗАЛЕГАТЬ *несов. см.* залечь.

ЗАЛЕДЕНЕЛЫ||ЙИ *прил.* 1. (*покрывшийся льдом*) музланған, муз басқан; 2. (*закоченевший*) муздай, күте тоңған; ~ *е рұки* муздай болған қоллар.

ЗАЛЕДЕНЕТЬ *сов.* 1. (*покрыться льдом*) тоңыу, муз болыу, музланыу; 2. (*закоченеть*) муздай болыу, күте тоңыу.

ЗАЛЕЖАЛЫЙ *прил. разг.* жатып қалған, өтпей қалған; ~ *товар* өтпей жатып қалған товар.

ЗАЛЕЖА||ТЬСЯ *сов. разг.* 1. (*долго пролежать*) көп жатып қалуу, ұзақ жатыу; *письма ~лись на почте* хатлар почтада көп жатып қалыпты; 2. (*быть неходким — о товаре*) өтпей жатып қалуу; 3.

(испортиться) көп турып бузылыу; сыр ~лса сыр бузылышыты.

ЗАЛЕЖИВАТЬСЯ *несов. см. залежать-ся.*

ЗАЛЕЖНЫЙ *прил.:* ~е зёмли партау жерлер, тың жерлер.

ЗАЛЕЖЬ *жс. I. геол. кен, кенли жер; ~и каменного угля тас көмир кени, тас көмир кен жатағы бар жер; 2. мн. залежи (скопление чего-л.) үйилип қалған, жыйланып қалған, өтпей қалған, жатып қалған; ~и снег еримей топлаып қалған қар, қар топламы; ~и товаров өтпей жатып қалған товарлар; 3. с.-х. партау жер, исленбей жатқан жер, тың жер.*

ЗАЛЕЗАТЬ *несов. см. залезть.*

ЗАЛЕЗТЬ *сов. I. на кого-что (возвраться) шығыу, өрмелеп шығыу, миниу, басына миниу; ~ на дерево ағаштың басына шығыу; 2. во что, разг. (проникнуть, забраться) кириу, өтиу, түсиу, батыу; ~ в сад баққа кириу; ~ в воду суға түсиу; ~ кому-л. в карман бирейдің кесесине түсиу; ◇ ~ в долги қарызға батыу.*

ЗАЛЕНИТЬСЯ *сов. разг. жалқау бола баслау, жалқаулық ете баслау, жалқаулана баслау.*

ЗАЛЕПЕТАТЬ *сов. шүлдирлей баслау, былдырлай баслау, мыңғырлай баслау, түсиниксиз сөйлей баслау.*

ЗАЛЕПИТЬ *сов. что I. (замазать) сыбау, сыбап таслау, питеу, питеп қойыу, сылау; 2. (заклеить) жабыстырыу, жабыстырып питеу, желимлеу; ~ть разбитое окно бумагой терезеңиң сынған айнасын қағаз жабыстырып питеу; 3. безл. сыбалыу, жабысыу; окно ~ло снегом әйнекке қар жабысып қалыпты; ◇ ~ть почвуну жаққа салып жиберіу.*

ЗАЛЕПЛЯТЬ *несов. см. залепить.*

ЗАЛЕТАТЬ I *несов. см. залететь.*

ЗАЛЕТАТЬ II *сов. (начать летать) уша баслау.*

ЗАЛЕТЕТЬ *сов. I. (улететь далеко) ушып кетиу, ушып өтиу; ~ть за лес тоғайдың аржағына ушып кетиу; 2. (влететь) ушып кириу; птица ~ла в окно құс терезеден ушып кирди; 3. (по пути) түсип өтиу; ~ть за горючим май алыуға түсип өтиу.*

ЗАЛЕТНЫЙ *прил. поэт. ушып келген; ~ая птица ушып келген құс.*

ЗАЛЕЧИВАТЬ *несов. см. залечить.*

ЗАЛЕЧИВАТЬСЯ *несов. см. залечиться.*

ЗАЛЕЧИТЬ *сов. что емлеп жазыу, жазыу, сауалдырыу; ~ рану жараны емлеп жазыу.*

ЗАЛЕЧИТЬСЯ *сов. жазылыу, тәуір болыу, сауалыу.*

ЗАЛЕЧЬ *сов. I. (лечь надолго) узақ жатыу, көп жатыу; 2. (притаиться) жасырыныу, буғыу; ~ечь в засаду бұққа таслап жатыу; 3. геол. жатыу; руда ~егля здесь неглубоко кен бул кәрада тереңде жатқан емес; 4. (запечатлеться) көриниу, түсиниу, есинде қалуы; 5. (резко обозначиться) басыу, басып кетиу; на его лице ~егли морщины оның бетин жыйрық басқай.*

ЗАЛИВ *м. геогр. қолтық.*

ЗАЛИВАТЬ *несов. см. залить.*

ЗАЛИВАТЬСЯ I *несов. см. залиться I.*

ЗАЛИВАТЬСЯ II *несов. см. залиться II.*

ЗАЛИВКА *жс. қуйыу, қуйып жамау; ~ галош галоштың жыртығын қуйып жамау.*

ЗАЛИВНОЙ I *прил. I. (затопляемый) суу алма, суу басағуғын; ~ой луг суу алма отлақ; 2. кул. қойыу сорпа менен уйытылған; ~ая рыба қойыу сорпа қуйылып уйытылған балық; 3. в знач. суц. с. заливное ұйытна дузлық.*

ЗАЛИВНОЙ II *прил. дөңдирмели, құбылжыған, қуйылған; ~ые трели дөңдирмели хауаз, саз хауазлы қайырма.*

ЗАЛИЗАТЬ *сов. что I. жалау; көшқа ~ла свою рану пышық өзиниң жарасын жалады; 2. перен. разг. (гладко причесть) жалап тегислеу, тарау, сыйпап тегислеу.*

ЗАЛИЗЫВАТЬ *несов. см. зализять.*

ЗАЛИТЬ *сов. I. что (затопить) суу басыу, суу басып кетиу, суу алыу, суу алып кетиу; весной река ~ила луга бәхәрде дөрьяның суы отлақларды басты; 2. кого-что (облить) төгин алыу, төгин патаслау; ~ить стол чернилами столға сыя төгип алыу; 3. что (потушить) өшириу, сендириу; ~ить огонь водой отты суу менен өшириу; 4. что, перен. жақтыртыу, сөулендириу, нурын төгиу; солнце залило всю комнату куяң өжирени жақтыртты; 5. что, чем (покрыть) жабыу, қуйыу, бастырыу, төсеу; ~ить асфальтом асфальт төсеу; ~ить свинцом қорғасын еритип қуйыу; 6. что, разг. (наполнить) қуйып толтырыу, еритип қуйыу; ~ить горючее в баки жанар майды баққа қуйып толтырыу; ◇ ~ить горе вином дәртти басаман деп арақ ишиу.*

ЗАЛИТЬСЯ I *сов. I. (затопиться) суу басыу, суу басып кетиу, суу алыу, суу алып кетиу; луга ~ились водой отлақларды суу басты; 2. (промокнуть — о жидкости) өтиу, кириу (суйықтық қаққында).*

ЗАЛИТЬСЯ II *сов. I. жаңғыртып айта баслау, дөңдирип, қуйылып айта баслау, құлпырған сес шығарыу; ~ песней қосықты дөңдирип айта баслау; 2. дауыслап жылау (сильно заплакать); ўахахалап күлиу (громко, весело засмеяться); ◇ ~ соловьем бұлбилдей сайрау, тегилдирип сөйлеу.*

ЗАЛИХВАТСКИЙ *прил. разг. едирме, едирейген, шаққан, өткiр, қууанышлы; ~ая песня дөңдирмели қосық.*

ЗАЛЮГ I *м. I. (заклад) гиреуге беріу, гиреуге қойыу, гиреуге салыу; ~ имуществом мал-мүлкин гиреуге беріу; 2. (предмет залога) гиреу; денежный ~ нул гиреуи; отда́ть в ~ гиреуге беріу; оста́вить в ~ гиреуге қалдырыу; 3. перен. тийкар, гиреу; ~ успеха табыстың гиреуи; в ~ дружбы дослықтың гиреуинне; ◇ освободить кого-л. под ~ кепилге шығарыу, залог алып босатыу.*

ЗАЛЮГ II *м. грам. дәреже; действительный ~ жай дәреже; возвратный ~ өзлик дәреже; понудительный ~ мәжбүрлеу дәрежесі; страдательный ~ ериксиз дәреже, белгисиз дәреже.*

ЗАЛОГОВЫЙ прил. гиреү..., гиреүлик; ~ая квитанция гиреү квитанциясы.

ЗАЛОГОДАТЕЛЬ м. гиреүге беріуши, гиреүге қойыушы адам.

ЗАЛОГОДЕРЖАТЕЛЬ м. гиреү сақлаушы, гиреү алыушы, гиреү алған адам.

ЗАЛОЖИТЬ сов. 1. что салыу, қыстырыу, тығыу, қойыу; ~ть рұки в карманы қолын кесесине тығыу; ~ть рұки за спину қолды артына салыу; 2. что (загромоздить) толтырып қойыу, үйип таслау; ~ть стол кнйгами столға китаптарды үйип қойыу; 3. что (заделать) тығыу, питеу, толтырыу; ~ть дыру в стенé дийўалдың тесигин питеу; 4. что (загородить) бөгеу, тосқын етиу; ~ть дорогу брёвнами жолды бөренелер менен бөгеу; 5. что (основать) сала баслау, қурыу, кура баслау, салыу, салыуға кирисуу; ~ть здание шкóлы мектеп жайын қурыу; ~ть пámятник естелик салыу; 6. что, перен. (отметить) белгилеу, белгилеп қойыу; ~ть страницу кнйги китаптың бетин белгилеп қойыу; 7. кого-что (запрячь) қосыу, жегиу; ~ть лошадь ат жегиу; 8. что (отдать в залог) гиреүге беріу, гиреүге салыу; 9. безл. разг. тығылыу; у меня ўши ~ло менің қулағым тығылды.

ЗАЛОЖНИК м. аманат бенде, кепілге берілген адам.

ЗАЛОЖНИЦА женск. от заложник.

ЗАЛОМИТЬ I сов. что 1. разг. (перегнуть, надломить) ийип сындырыу, қайырып сындырыу, бүгіп сындырыу; ~ сучки на деревьях ағашлардың пұтақларын сындырыу; 2. прот. қымбат сорау; ~ цену баханы артықмаш қымбат сорау; ◇ ~ шапку малақайын бир шекеге кийіу. малақайын желкесине түсіріп кийіу.

ЗАЛОМИТЬ II сов. безл. разг. сырқырай баслау, сырқырау, сызлай баслау, сызлау; у него ~ло ноги оның аяғы сырқырай баслады.

ЗАЛОСНИТЬСЯ сов. разг. ысқыланыу, қырылып қалуу, ысылып жылтырау, жылтылдау; рукава ~лись жеңлері ысылып жылтырап қалған, жеңлері қырылып қалған.

ЗАЛП м. залп (бир неше мылтықты ямаса топты бирден атыу); дать ~ залп беріу.

ЗАЛПОМ нареч. 1. залп пенен, залп беріп; выстрелить ~ залп беріп атыу; 2. перен. разг. (сразу) бирден, дәрріу, бир көтеріп; выпить ~ бирден ишиу, бирден ишип қойыу, симиріп жиберіу.

ЗАЛУЧАТЬ несов. см. залучить.

ЗАЛУЧИТЬ сов. кого-что, разг. ебин тауып өзіне ертіу, өз тәрәпинне тартыу, өзіне аударыу, алдап шақырын алып келиу.

ЗАЛЮБОВАТЬСЯ сов. кем-чем қызығып қарау, сүйсиніп қарау, ләззетленіп қарау; ~ закатом күннің батыуына қызықсынып қарау.

ЗАМАЗАТЬ сов. что 1. (покрыть краской) бояу, сырлау; ~ надпись на стенé днйўалға жазылған сөздің үстин сырлау; 2. (заделать) сыбау, сыбап шығыу, жағып шығыу, замазкалау, питеп шығыу; ~ окно

на зиму қысқа қарай өйнекті замазкалау; 3. разг. (запачкать) патаслау, ыласлау, кирлетіу; ~ платье кийимін кирлетіу; 4. перен. разг. жасырыу, бетін жабыу; ~ недостатки в работе истиң кемшиликлерін жасырыу.

ЗАМАЗАТЬСЯ сов. разг. патасланыу, ыласланыу, кирленіу.

ЗАМАЗКА ж. 1. (действие) сыбау, сыбап шығыу, жағып шығыу, питеп шығыу; 2. замазка.

ЗАМАЗЫВАНИЕ с. 1. сыбау, жағыу, сыбап питеу, замазкалау; ~ окон өйнектерді замазкалау; 2. перен. разг. бетін жабыу, боямалау, бүркеу; ~ недостатков кемшиликтерді бүркеу, кемшиликтердің бетін жабыу.

ЗАМАЗЫВАТЬ несов. см. замазать.

ЗАМАЗЫВАТЬСЯ несов. см. замазаться.

ЗАМАЛЧИВАНИЕ с. үндемеу, айтпау, үндемей қалуу, сесін шығармау, аузын ашпау, сөйлемей, тым-тырыс болыу; ~ ошибок хәтени айтпау, хәтеликті жасырыу.

ЗАМАЛЧИВАТЬ несов. см. замалчать II.

ЗАМАНИВАТЬ несов. см. заманить.

ЗАМАНИТЬ сов. кого-что қызықтырып өзіне тартыу, алдап алып келиу, алдап түсіріу; ~ в засаду алдап буққы бар жерге ақелиу.

ЗАМАНЧИВО нареч. қызығарлықтай, алданарлықтай, өзіне тартарлықтай, ертерликтей.

ЗАМАНЧИВОСТЬ ж. қызығарлық, қызықтырарлық, алданарлық, өзіне тартарлық, ертерлік.

ЗАМАНЧИВЫЙ прил. қызықтырарлық, қызықтыратуғын, қызығарлық, қызықтырыушы, қызығатуғын, ертеутын; ~ое предложение қызығарлық ұсыныс.

ЗАМАРАТЬ сов. разг. 1. что (запачкать) патаслау, ыласлау, кирлетіу, кирлеу; 2. кого-что, перен. масқаралау, абройын төгіу, бийаброй етиу; ~ чью-л. репутацию бирейдің абройын төгіу.

ЗАМАРАТЬСЯ сов. разг. 1. (запачкаться) патасланыу, ыласланыу, кирленіу; 2. перен. (обесчестить, опозорить себя) өз абройын өзі төгіу, өзін бийаброй етиу.

ЗАМАРАШКА м. и ж. разг. патас, ылас, кир-кир, салақ, нас адам.

ЗАМАРИНОВАТЬ сов. что сирке сууына писириу; ~ грибы замаррықларды сирке сууына писириу.

ЗАМАРИНОВАТЬСЯ сов. сирке сууына писириллү.

ЗАМАРИНОВЫВАТЬ несов. см. замариновать.

ЗАМАРИНОВЫВАТЬСЯ несов. см. замариноваться.

ЗАМАСКИРОВАНЫЙ 1. прич. от замаскировать; 2. прил. масканы (в маске); маскарад костюмин кийген (в маскарадном костюме); 3. прил. перен. (скрытый, тайный) жасырын, жасырыулы, тасалаулы, бүркеулі.

ЗАМАСКИРОВАТЬ сов. 1. кого-что (сделать незаметным) жасырыу, тасалау, бүркеу, жабыу, билинбестей етиу; ~ орудия

топларды бүркеу; 2. *что, перен.* жасыруу, бүркеу, купьялау; ~ *свой намерения* өз нийеттерин бүркеу.

ЗАМАСКИРОВАТЬСЯ *сов.* 1. (*сделать незаметным своё присутствие*) жасырууну, купьялануу; 2. *перен.* жасырууну, бүркөнү, сыр бермеу.

ЗАМАСКИРОВАТЬ *несов. см.* замаскир-
рывать.

ЗАМАСКИРОВАТЬСЯ *несов. см.* за-
маскирывать.

ЗАМАСЛИВАТЬ *несов. см.* замаслить.

ЗАМАСЛИВАТЬСЯ *несов. см.* замас-
литься.

ЗАМАСЛИТЬ *сов. что, разг.* май тамызуу, май тийгизиу.

ЗАМАСЛИТЬСЯ *сов. разг.* майлануу, май тамуу, май тийиу; одёжда ~ ласк кийим майланып ыластанган.

ЗАМАТЫВАТЬ *несов. см.* заматать 1.

ЗАМАТЫВАТЬСЯ *несов. см.* заматать-
ся.

ЗАМАХАТЬ *сов. чем* былгай баслау, қагыу, қага баслау, сермеу, сермей баслау; ~ *руками* колларын былгай баслау; *птица* ~ ла крыльями қус қанатларын қага баслады.

ЗАМАХИВАТЬСЯ *несов. см.* замахнұть-
ся.

ЗАМАХНУТЬСЯ *сов. чем, на кого-что* оқлануу, гезениу, силтеп жибериу, оқла-
нып қойыу, урыуға қол көтериу, қылыш көтериу; ~ *палькой* таяқ пенен оқланып қойыу, таяқ силтеу.

ЗАМАШЧИВАТЬ *несов. см.* замочить.

ЗАМАШКА *ж. разг.* әдет, үрдіс, қылық, минез; *барские* ~ и баринлердің қылық-
лары; *дурные* ~ и жаман әдетлер, жақпас қылықтар.

ЗАМАЯЧИТЬ *сов.* анық көрине баслау, көрিনিу, көзге илне баслау; *вдали* ~ ли *огни* парохода узақта пароходтың отлары жылтылдан көрине баслады.

ЗАМЕДЛЕНИИ *ж. с. 1. (действие)* пәсей-
тиу, әстелетиу, ақырынлатыу; ~ *е темпа* пәтти әстелетиу; 2. (*задержка*) иркиниш, иркилиу, кешигиу, еглениу; *забюжить ра-
боту без* ~ я жұмысты егленбестен питкериу, жұмысты иркипестен тамамлау.

ЗАМЕДЛЕННИЙ *1. прич. от* замедлитель; 2. *прил.* әсте, әстелетилген, әсте-ақырын, ақырын, ақырынлатыған; пәсейген, жай; ~ *ый* ход жай жүрис; *бомба* ~ *ого действия* әсте-ақырын жарылатуғын бомба.

ЗАМЕДЛИТЬ *ж. с. 1. что* пәсейтиу, әсте-
летиу, ақырынлатыу, азайтиу, жай етиу; ~ *ь шаг* адымын әстелетиу; ~ *ь темп* пәттин пәсейтиу; 2. (*задержаться, опоздать*) кеш қалыу, кешигиу, иркилиу, кешиктириу; *ответ не* ~ *прият* жууабы кешикпей келер.

ЗАМЕДЛИТЬСЯ *сов.* 1. әстелениу, пә-
сейиу, ақырынлау; *движение поезда* ~ *лось* поездың жүрисн пәсеиди; 2. (*задержаться*) кешигиу, иркилиу, еглениу.

ЗАМЕДЛЯТЬ *несов. см.* замедлить.

ЗАМЕДЛЯТЬСЯ *несов. см.* замедлить-
ся.

ЗАМЕЛЬКА *ж. с.* жылтылдай баслау,

жылтылдау, жылтырай баслау, жылты-
рау; ~ *ли огни* деревни ауылдың отлары жылтылдан көрине баслады.

ЗАМЕН *ж. с. 1. (действие)* алмастыруу, алмаслау; 2. алмасланған зат, орнына қойылған зат; орнына қойған адам; *я на-
шёл себе* ~ у мен өз орныма адам таптым; *служить* ~ *ой* орнын басатуғын болыу, биреудің орнында қызмет етиу.

ЗАМЕНИМ *ж. с. 1. прич.* алмастырууға болатуғын, орнын басатуғын адам табыла-
туғын; ~ *ая* деталь алмастырып болату-
ғын деталь.

ЗАМЕНИТЕЛЬ *м.* алмастырушы, ор-
нын басышы, орнына жүриуши; ~ *кожи* теринің орнына жүриуши, терини алмасты-
рушы.

ЗАМЕНИТЬ *сов. 1. кого-что (поставить взамен)* алмастыруу, алмастырып жибе-
риу, алмаслау; ~ *металл* пластмассой металлды пластмасса пенен алмастыруу; 2. *кого, кому* орнын басыу, орнына жүриу; ~ *ребенку* мать баланың анасының орнын-
да болыу.

ЗАМЕНИТЬ *несов. см.* заменить.

ЗАМЕР *м.* өлшеу, өлшем; ~ *объема* көлем өлшеуін.

ЗАМЕРЕТЬ *сов. 1.* қатып қалуу, қал-
шыып қалуу, тоқып қалуу, тоқтап қалуу, соқпай қалуу, турып қалуу; ~ *от ужаса* қорққаннан қалшыып қалуу; *сердце* за-
мерло жүрек тоқтап қалды; 2. (*прекратиться, затихнуть*) бөлинуу, үзілиу, кесилиу, пәсейиу; *звуки* замерли сеслер пәсеиди; *движение на* ұлицах замерло кешедеги хәрекетлер тоқталды.

ЗАМЕРЗАНИИ *ж. с.* тоңыу, музлау, қат-
тыу; ~ *е воды* муз қатыу; *точка* ~ *я* қатыу тоқкасы; *на* *тёчке* ~ *я* бир жерде турыу, қозғалмай қалуу.

ЗАМЕРЗАТЬ *несов. см.* замёрзнуть.

ЗАМЕРЗНУТЬ *сов. 1. (покрыться льдом)* тоңыу, музлау, қатыу, қатып қалуу, тоқлап қалуу; *река* ~ *ла* дәрья қатып қалды; 2. (*погибнуть от мороза*) сууық урыу, сууық урып кетиу, тоңыу, музлау, қатыу; *цветы* ~ *ли* гүлдерди сууық урып кеткен; 3. (*сильно озябнуть*) үсиу, тоңыу, тоқып қалуу, әбден тоңыу, сууыққа қатыу; *у меня* рұки ~ *ли* мениң қолларым тоқып қалды.

ЗАМЕРТВО *нареч.* өлидей, өлгендей, өликтей, өлген сыяқлы; *упасть* ~ өлидей қулау.

ЗАМЕСИТЬ *сов. что* ийлеу, қарыу; ~ *тесто* камыр ийлеу.

ЗАМЕСИТЬСЯ *сов.* ийлениу, қарық салы-
нуу.

ЗАМЕ *ж. с. 1. что* сыпыруу, сыйы-
руу; ~ *сти* сор в угол сыпырықты мүйешке сыпырып қойыу; 2. *кого-что, безл. (за-
считать)* басыу, көмнү; *всю дорогу* ~ *ло* пүткіл жол көмиліп қалған; *следы* *1)* изни жойылтыу, изни жасыруу; 2) қылмысты жасыруу, жинаятты жасы-
руу; ~ *сти* следы преступлениа жинаят-
тың изни жасыруу.

ЗАМЕСИТЕЛЬ *м.* орынбасар; ~ *дирек-
тора* директордың орынбасары.

ЗАМЕСТИТЕЛЬНИЦА женск. от заместитель.

ЗАМЕСТИТЕЛЬСТВО с. орынбасарлық, орынбасуушылық.

ЗАМЕСТИТЬ сов. см. замещать.

ЗАМЕТАТЬ I несов. см. заметить.

ЗАМЕТАТЬ II сов. что (приметать) көкпө, көкпел тигүү; ~ склადку на платье кийимнің бүрмелерин көкпел тигүү.

ЗАМЕТАТЬСЯ сов. саскалақлай баслау, албырау, урына баслау, өзін хәр тәрепке таслау, хәр жаққа талпынуу.

ЗАМЕТИТЬ сов. 1. кого-что (увидеть) көриу, көрин қалыу, сезиу, туйыу, байқау; ~ить в толпе приятеля көптің ишинен досын көриу, аламанның ишинде досын көриу; 2. что (запомнить) белгилеу, белгилеп қойыу, еске алыу, байқау; ~ить улицу көшени белгилеп қойыу; ~ить время уақытты байқау, уақытты белгилеу; 3. что (сделать метку) белгилеу; ~ить страницу бетин белгилеу; 4. что (подметить) аңлау, туйыу, сезиу, билиу; ~ить ошибки қотелерди аңлау; 5. кому-чему и без доп. (сказать) айтыу; ескертиу; 6. (сделать замечание) белгилеп өтиу; «вы правы» — ~ил он «сизики дурыс» деп ол белгилеп өтти; ◇ заметить, замётьте в знач. вводи. сл. белгилеп қой, билип қой, ядылда тут, есиңде болсын.

ЗАМЕТКА ж. 1. (сообщение в печати) хабар, кишкене мақала; газетная ~а газета хабары; 2. жазыу, белги, естелик; путевые ~и жол жазыулары; ~и на полях книги китаптың шетине жазылған белгилер; 3. (знак, метка) белги; делать ~и на деревьях ағашларда белги қалдыруу, ағашларға белги салыу; ◇ взять что-л. на ~у бир нәрсеге кеуил аударыу, бир нәрсени ядта тутыу.

ЗАМЕТНО 1. нареч. көзге илинердей, билинерликтей, көзге түсерликтей, сезилерликтей, байқауға болатуғын, әдеуир анық; она чуть ~ улыбулас ол азғана сезилерликтей күлди; 2. безл.в знач. сказ. көринип турыу, билинип турыу; по всему было ~, что он здесь старший оның бул жерде үлкен екенлиги барлығынан көринип турды.

ЗАМЕТНЫЙ прил. 1. (видимый, очевидный) көринип турған, билинип турған, айқын, кеуил жетип турған; ~ый след ранения жараның көринип турған орны; ~ая ризница в возрасте жастағы билинип турған айырмашылық; 2. (выдающийся, известный) белгиле, көрнекли, танылған, даңқлы, атақлы.

ЗАМЕТЫВАТЬ несов. см. заметить II.

ЗАМЕЧАНИЕ с. 1. (суждение) қысқаша пикир көрсетиу, ескертиу; верное ~е дурыс пикир, дурыс исленген ескертиу; критическое ~е критикалық пикир; 2. (выговор) ескертиу, айтыу; көрсетиу; сделать ~е ученику оқыушыға ескертиу, оқыушыға ескертип қойыу; ◇ быть на ~и бақлауда болыу.

ЗАМЕЧАТЕЛЬНО 1. нареч. айрықша жақсы, оғада жақсы; он ~ поёт ол оғада

жақсы қосық айтады; 2. в знач. сказ. оғада жақсы, жүде жақсы; ~, что вы приехали сизің келгениңиз жүде жақсы болыпты; ~, нечего сказать! несин айтасаң, жүде жақсы!

ЗАМЕЧАТЕЛЬНЫЙ прил. ажайып, оғада жақсы, күте жақсы, жүде жақсы, жүде тамаша; ~ая книга күте жақсы китап; ~ый человек оғада жақсы адам.

ЗАМЕЧАТЬ несов. см. замечать.

ЗАМЕЧАТЬСЯ несов. (наблюдаться) көрилиу, белгилениу, туйылыу, аңланыу, сезилиу.

ЗАМЕЧАТЬСЯ сов. қыялға берилиу, ойға батыу, ойға шумиу.

ЗАМЕШАТЕЛЬСТВО с. 1. (внезапное нарушение порядка) бийтәртиплек, даурығыу, турақсызлық; внести ~ в неприятельские ряды душпан қатарларына бийтәртиплек салыу; 2. (смущение, растерянность) албыраушылық, саскалақлаушылық; албырау, саскалақлау, қысынуу, уялыу; привести кого-л. в ~ бирейди албыратыу, қысындырыу, албыратып таслау; прийти в ~ албырау.

ЗАМЕШАТЬ сов. кого-что, во что (вовлечь в какое-л. дело) қосыу, араластыруу, былғау, қатнастыруу.

ЗАМЕШАТЬСЯ сов. қосылыу, араласыу, былғаныу; ~ в толпу аламанға қосылып кетиу.

ЗАМЕШИВАТЬ I несов. см. замесить.

ЗАМЕШИВАТЬ II несов. см. замешать.

ЗАМЕШИВАТЬСЯ I несов. см. замеситься.

ЗАМЕШИВАТЬСЯ II несов. см. замешаться.

ЗАМЕШКАТЬСЯ сов. разг. иркилиу, тоқталыу, тартынуу, еглениу, кешигиу; где вы так ~лись? сиз сонша қайда иркилип қалдыңыз?

ЗАМЕЩАТЬ несов. кого-что 1. кем-чем (заменять) алмастыруу; 2. (временно исполнять чьи-л. обязанности) алмастыруу, алмасыу, орнын басыу, уақытша ислеу; ~ директора директордың жұмысын уақытша ислеу; 3. что (назначать на вакантное место) жұмыс орнына белгилеу, бос орынға тайынлау.

ЗАМЕЩЕНИЕ с. 1. алмастыруу; 2. (временное исполнение чьих-л. обязанностей) алмастыруу, алмасыу, орнын басыу, уақытша ислеу.

ЗАМИГАТЬ сов. көзди ашып-жума баслау, жыпылықлата баслау, жылтылдай баслау, жылтылдау, жылтырай баслау, жылтырау.

ЗАМИНАТЬ несов. см. замаять.

ЗАМИНАТЬСЯ несов. см. замаяться.

ЗАМИНИРОВАТЬ сов. что миналау, мина қойыу.

ЗАМИНКА ж. разг. бөгелиу, иркилиу, иркиниш, тоқталыс, бөгелу, иркиу, тоқтау; без ~и иркинишсиз, тоқталыссыз; в этом деле вышла небольшая ~а бул исте бир азғантай иркиниш болды.

ЗАМИРАНИЕ с. 1. тоқтап қалыу, қатып қалыу, тым-тырыс болыу, деми шықпау; с ~м сёрдна жүреги хәулирип, жүреги

дүрсилден; слүшатъ с ~м сёрдца жүреги дүрсилден тыңлау; 2. үзиліу, тыныш қалыу, кесиліу; ~ звүков сеслердің тыныш қалыуы, сеслердің үзиліуі.

ЗАМИРА|ТЬ *несов. 1. см. замереть; 2. (прерываться)* үзиліске түсіу, тыныш қалыу, тоқтан қалыу; *голос его ~л и дрожал от страха* оның дауысы үзіліп-үзіліп шығып хәм қорққанынан қалтырап турды.

ЗАМКНУТО *нареч.* туйық, ашылыснай, көпке қосылмай, көпке араласпай, шетлеп, бөлекленіп, жеккеленіп; *жить ~ көпке қосылмай жасау*, шетлеп жасау.

ЗАМКНУТОСТЬ *жс.* туйықлық, ашылыспаулық, ашық емеслік, қосылмаушылық, шетлеушилик, араласпаушылық, ишкирнелик, жеккеленгенлік, бөлекленгенлік; ~ *характера* минезиниң ашық емеслігі.

ЗАМКНУТЫЙ *1. прич. от замкнуть; 2. прил.* туйық, ашық емес, көпке қосылмайтуғын, араласпайтуғын, араласпаушы, ишкирнес, жеккеленіуши, бөлекленіуши, індемес; ~ *образ жизни* бөлекленіп өмір сүріу әдеті, жеккеленіп күн көріу; ~ *человек* сөйлемес адам, жабық адам.

ЗАМКНУТЬ *сов. что 1. разг. (запереть)* қулыплау, бекем жабыу, гилтлеу; ~ *дверь есикти* қулыплау; 2. *(соединить)* бириктиріу, тутастырыу, қосыу, туйықлау; ~ *круг шеңбердің* ушларын тутастырыу; ~ *электрическую цепь* электр цеини бириктиріу.

ЗАМКНУТЬСЯ *сов. 1. разг. (запереться)* қулыпланыу, қулып урылыу, бекем жабылу, жабылын қалыу; ~ *на замок* қулып урылыу; 2. *(соединиться)* бириктиріліу, тутастырылу, қосылу, туйықланыу; 3. *во что, в чём перен. (обособиться)* көпке қосылмау, көпке араласпау, бөлекленіу, шетлеп жүріу; ~ *в себе* өзі менен өзі болып көпке қосылмау.

ЗАМОГИЛЬНЫЙ *прил.:* ~ *голос* өлімсіреген дауыс.

ЗАМ|ОК *м.* сарай, қорған, хәулі; $\diamond$ *воздушные ~ки* болмас үміт, орынланбайтуғын қыял.

ЗАМ|ОК *м. 1.* қулып; *дверной ~ок* есиктің қулығы; *запереть на ~ок* қулып урыу, қулыплау; 2. *(замок оружия)* замок, шақпақ; $\diamond$ *быть на ~ке, быть под ~ком* қулығы, қулып астында болыу.

ЗАМОЛВИТЬ *сов. что:* ~ *словечко за кого-л., о ком-л., перед кем-л.* өтініш сөз айтыу, өтініш сөз қосыу.

ЗАМОЛКАТЬ *несов. см. замолкнуть.*

ЗАМОЛК|НУТЬ *сов.* тыныу, тыныш қалыу, тоқтау, тоқтап қалыу, сес шығармау, тым-тырыс болыу, үндемеу, үни шықпай қалыу, үндемей қалыу, тынышланыу; *ребёнок ~ и заснул* бала тынышланды хәм уйқыға кетті; *всё ~ло* барлығы тынды.

ЗАМОЛЧАТЬ *I сов. 1.* тым-тырыс болыу, жым-жырт болыу, тыныу, өшіу, үндемеу, үндемей қалыу, сөйлемеу, үнин шығармау, сес бremeу; 2. *(прекратить переписку)* хат жазбау, жазыуды тоқтату.

ЗАМОЛЧАТЬ *II сов. что, разг. (обойти молчанием)* індемёу, сөз қозғамау, гәп етпеу.

ЗАМОРАЖИВАНИЕ *с. 1. (действие)* тоңдырыу, музлату, сууыту, қатырыу, тоңыу, музлау, қатыу; 2. *перен.* қозғалтпау, қыймылдатпау, хәрекетсіз қалдырыу; ~ *средств* қәрежетті хәрекетсіз қалдырыу.

ЗАМОРАЖИВАТЬ *несов. см. заморозить.*
ЗАМОРГАТЬ *сов. чем* көзин ашып-жума баслау, жыпылықлата баслау, көзи қыпылықлаи баслау, көз қыса баслау; ~ *глазами* көзин жыпылықлата баслау.

ЗАМОРИТЬ *сов. кого-что, разг. 1. (голодом)* аш қылыу, ашықтырыу, аштан болдыртыу; *диноксин куртыу.* дәрманын кетіріу; 2. *(изнурить, измучить)* хәрытыу, шаршатыу, болдыртыу, азап беріу; $\diamond$ ~ *червячка* жүрек жалғау, азғана аұқатланыу, азғана тамақ жең алыу.

ЗАМОРИТЬСЯ *сов. прост.* харыу, шаршау, болдырыу, азапланыу.

ЗАМОРОЖЕННЫ|Й *1. прич. от заморозить; 2. прил.* тоңдырылған, музлатылған, қатырылған; ~ *е фрукты* музлатылған мийуелер.

ЗАМОРОЗИТЬ *сов. 1. кого-что* тоңдырыу, музлату, қатырыу; ~ *рыбу* балықты тоңдырыу; 2. *что, перен.* қозғалтпау, қыймылдатпау, қыймылдамау, хәрекетке келтірмеу, пайдадан қалдырыу; ~ *средства* қәрежетті хәрекетке келтірмеу.

ЗАМОРОЗКИ *только мн.* азанғы аяз, түнги аяз.

ЗАМОРОСИ|ТЬ *сов.* себелей баслау, силпнлей баслау, бүрке баслау; *опять ~л дождь* жамғыр тағы себелей басады.

ЗАМОРСКИ|Й *прил. уст., народно-поэтич.* аржағындағы, теңиздің арғы беті; ~ *е страны* теңиздің аржағындағы елдер; ~ *е гости* теңиз аржағындағы елдерден келген қонақлар.

ЗАМОРЫШ *м. разг.* әзиз, нәренжан, илезек, қатпа, нәзик.

ЗАМОСТИТЬ *сов. что* тас төсеу, төсеу; ~ *улицу* көшеге тас төсеу.

ЗАМОТАТЬ *I сов. кого-что, разг. (обмотать чем-л.)* орау; ~ *что-л. верёвкой* бир нәрсени арқан менен орау.

ЗАМОТАТЬ *II сов. чем (начать качать)* шайқай баслау, былғай баслау; ~ *головой* басын шайқай баслау, басын шайқай.

ЗАМОТАТЬСЯ *сов. разг. 1. (сблестаться)* ораныу, ораныу; шулғаныу; 2. *перен. (утомиться)* шаршау, хәрыу.

ЗАМОЧИТЬ *сов. 1. кого-что* ығаллау, хөл етіу, суулау; ~ *ноги* аяқларын суулау; 2. *что* сууға салып қойыу, сууға салып жибитіу; ~ *бельё* иш кийімлерди сууға салып қойыу; ~ *коноплю* кендірди сууға салып жибитіу.

ЗАМОЧНЫЙ *прил.* қулып..., қулыптын; ~ *ая скважина* қулыптың гилт тығылатуғын тесити.

ЗАМУЖ *нареч.:* *выйти ~* ерге шығыу, күйеуге тийіу, турмысқа шығыу, күйеуге шығыу; *выдать ~* күйеуге беріу

ЗАМУЖЕМ нареч. күйеүи бар, ерге тийген, күйеүге шыккан, турмыска шыккан; **быть** ~ күйеүге шыккан, ерге шыккан, күйеүге тийген.

ЗАМУЖЕСТВО с. күйеүге тийгенлик, ерге барганлык, турмыска шыкканлык.

ЗАМУЖНЯЯ прил. күйеүге шыккан, күйеүи бар, турмыска шыккан, ерге тийген; ~ **жэнцна** күйеүи бар хаял, күйеүге тийген хаял.

ЗАМУРЛЫКАТЬ сов. разг. 1. (о кошке) мырылдай баслау, мырылдау; 2. (о человеке) ыңылдай баслау, ыңылдау.

ЗАМУРОВАТЬ сов. что 1. (заделать) тас етип бекитип таслау; ~ **окно** эйнекти бекитип таслау; 2. (в тайнике) салып иттеп таслау, салып бекитиу.

ЗАМУРОВАТЬ несов. см. замуровать.

ЗАМУСЛИВАТЬ несов. см. замуслить.

ЗАМУСЛИТЬ сов. см. замуслить.

ЗАМУСОЛНОВАТЬ несов. см. замусолнить.

ЗАМУСОЛНИТЬ сов. что, разг. силекейлеу, майлап патаслау, май тамызып ыласлау.

ЗАМУТИТЬ I сов. что (сделать мутным) ылайлау, ылай етиу, ылайлатыу.

ЗАМУТИТЬ II сов. (начать мутить) жүрек ала баслау, лоғый баслау, қуса баслау.

ЗАМУТИТЬСЯ I сов. (стать мутным) ылайланыу, қарайыу, гүңгиртленіу (в глазах).

ЗАМУТИТЬСЯ II сов. разг. (начать мутиться) ылайлана баслау; қарыўта баслау, гүңгиртлене баслау (в глазах).

ЗАМУХРЫШКА м. и ж. разг. үсти-басы тозған, көріксиз, сықылсыз, жулыны, түри қашқан, пәкене.

ЗАМУЧИВАТЬ несов. см. замучить.

ЗАМУЧИТЬ сов. кого, чем 1. (до смерти) азап беруу, қыйнау, қыйнап өлим дәрежесіне жеткеріу; 2. перен. (истомить) диңкесін құртғыу, бийзар етиу, биймаза етиу, берекетін алыу; **меня** ~ла **головная боль** менің басымның ауырыуы диңкемді құртты; 3. перен. (набесить) бийзар етиу, бездириу, жалықтырыу; **он** ~л **меня** **постоянными жалобами** ол хәр дайым арзасын айтып мени бийзар етті.

ЗАМУЧИТЬСЯ сов. қатты азап шегіу, қатты қыйналыу, жүдә тарығыу.

ЗАМША ж. замша (жумсақ етип жақсы ийлеген тери).

ЗАМШЕВЫЙ прил. замша...; замшадан тигілген, замшадан исленген; ~е **туфли** замшадан тигілген аяқ кийім, замша туфлилер.

ЗАМШЕЛЫЙ прил. баз басқан, мох басқан; ~ **пень** үстин баз басқан томар.

ЗАМЫВАТЬ несов. см. замыть.

ЗАМЫЗАННЫЙ I. прич. от замызгать; 2. прил. разг. патасланған, кирленген, генерген, тозған.

ЗАМЫЗГАТЬ сов. что, разг. патаслау, кирлетіу, генертіу, тоздырыу.

ЗАМЫЗГАТЬ несов. см. замызгать.

ЗАМЫКАНИЕ с. бекитиу, жабыу, түйнелисiу, тутасыу; < **корбткое** ~ эл. қысқа замыкание.

ЗАМЫКАТЬ несов. 1. см. замкнуть; 2. что (быть в конце чего-л.) ең соңында болыу; ең артында болыу, ақыр-аяғында болыу; ~ **колонну** қатарласып жүрип келе атырған адамлардың ең соңында болыу.

ЗАМЫКАЮСЯ несов. см. замкнуться.

ЗАМЫКАЮЩИЙ I. прич. от замыкать; 2. в знач. суц. м. замыкающий ең соңғы, ең артағы (колоннаның ең кейиндеги).

ЗАМЫСЕЛ м. 1. (намерение) тийкарғы пикир, негизги ой, нийет, мақсет; 2. (идея) идея, мақсет, мазмун; ~ **пьёсы** пьесаның идеясы, пьесаның мазмуны.

ЗАМЫСЛИТЬ сов. см. замышлять.

ЗАМЫСЛОВАТО нареч. түсинбесликтей, қыйынлау, ойландырарлықтай, түсиниксизлеу.

ЗАМЫСЛОВАТОСТЬ ж. түсиніу қыйынлық, аңлауы қыйынлық, ойландырарлық, түсиниксизлік.

ЗАМЫСЛОВАТЫЙ прил. түсинбейтуғын, қыйынласқан, ойландыратуғын; ~ **узбр** айқыш-уйқыш нағыз; ~ **слог** қыйыннан құрастырылған бууын.

ЗАМЫТЬ сов. что, разг. жууыу, жууып кетириу, жууып тазалау, жууып кетириу; ~ **пятно** дақты жууып кетириу.

ЗАМЫЧАТЬ сов. мөңрей баслау, мөңреу.

ЗАМЫШЛЯТЬ несов. что нийет етиу, нийетленіу, алдан ойлап қойыу, бир пикирге түсиу.

ЗАМЯТЬ сов. что, разг. басып таслау, жауып таслау, тоқтатыу, тыйыу; ~ **разговор** сөйлесіуді тоқтатыу; ~ **дело** бир исти жауып таслау.

ЗАМЯТЬСЯ сов. разг. 1. (смутиться) албырап қалыу, қысылып қалыу, уялып кетиу; 2. (в разговоре) сөз таба алмай қалыу, не айтарын билмей қалыу.

ЗАМЯУКАТЬ сов. мыяулай баслау, мыяулау.

ЗАНАВЕС м. перде, шымылдық; **поднять** ~ **театр**. пердени жабыу, пердени түсириу.

ЗАНАВЕСИТЬ сов. что, чем перделеу, перде тутыу, шымылдық тутыу; ~ **окно** терезени перделеу.

ЗАНАВЕСИТЬСЯ сов. чем, разг. перделеніу, перде тутылыу, шымылдық тутылыу.

ЗАНАВЕСЬКА ж. перде, шымылдық; **задёрнуть** ~и на **окнах** терезелердің пердесін жабыу.

ЗАНАВЕШИВАТЬ несов. см. занавесить.

ЗАНАВЕШИВАТЬСЯ несов. см. занавеситься.

ЗАНАШИВАТЬ несов. см. заносить II.

ЗАНАШИВАТЬСЯ несов. см. заноситься II.

ЗАНЕМЁТЬ сов. разг. уйыу, уйып қалыу, жаны кетиу; **рука** ~ла қол уйып қалды.

ЗАНЕМОЧЬ сов. разг. бийтапаланыу, сырқасланыу, науқасланыу.

ЗАНЕРВНИЧАТЬ сов. разг. тынышсызлана баслау, тынышы кете баслау, күйгелекпей баслау.

ЗАНЕСЕНИЕ с. киргизіу, енгизіу, жазыу; ~ в **список** дизимге киргизіу; ~ в **протокол** протоколға жазыу.

ЗАНЕСИТЬ *сов.* 1. *кого-что* (принести, доставить) әкелиў, алып барыў, әкелип беріў, жеткизип беріў; таратыў, жуқтырыў (болезнь); ~ти кнйгу китап әкелип беріў; 2. *кого-что* (записать) жазып қойыў, жазыў, қосып қойыў, киргизиў, тиркен қойыў; ~ти в протокол протоколға жазыў; 3. *кого-что*, *безл.* (засыпать) басыў, басып кетіў, кемиў; *весь аул* ~ло снѣгом барлық ауылды қар басқан; 4. *что* (поднять) оқланыў, кетеріў; ~ти рўку для удара урамай деп қолын кетеріў; ~ти нѳгу в стрѣмя аяқты үзгиге кетерип салыў; ◇ *куда тебя* ~лѳ? сен қайда жоқ болып кеттиң?; *каким вѣтром тебя сюда* ~лѳ? сен қалай мында келип қалдың?, сени ким айдап келди?

ЗАНЕСТИСЬ *I сов. разг. (возгордиться)* тәкаббирлениў, менменлик етиў, мурнын кетеріў.

ЗАНЕСТИСЬ *II сов. разг. (о курах)* мәйек туўыў, мәйек туға баслаў.

ЗАНИЖАТЬ *несов. см. занйзть.*

ЗАНИЖЕНИЕ *с.* төменлетіў, төмен түсириў, кемитіў, кемиў; ~ *норм* норманы кемитіў.

ЗАНИЗИТЬ *сов. что* төменлетіў, төмен түсириў, кемитіў; ~ *норму* ыработки ислеп шығарыў нормаларын кемитіў, өндирис нормаларын кемитіў.

ЗАНИМАТЕЛЬНО *нареч.* қызыққандай, қызықтырғандай, қызық; ~ *рассказывать* қызықтырғандай етип сөйлеў.

ЗАНИМАТЕЛЬНОСТЬ *ж.* қызықлылық, қызықтырарлық.

ЗАНИМАТЕЛЬНЫЙ *прил.* қызықлы, қызықтырыўшы, кеуилли; ~ *рассказ* қызықлы гүррин.

ЗАНИМАТЬ *I несов. см. занйзть I.*

ЗАНИМАТЬ *II несов. I. см. занйзть II;* 2. *кого-что* (интересовать) қызықтырыў; *меня* ~ет *этот вопрос* мени бул мәселе қызықтырады; ◇ ~ть *какой-л.* пост хәмел алыў, орын алыў, хызмет орнына ийе болыў, хәмелди ийелеў.

ЗАНИМАТЬСЯ *I несов. I. см. занйзться I;* 2. (*учиться*) оқыў; ~ в *университете* университетте оқыў; *не мешай мне* ~ *мои* оқыўыма кесент болма; 3. (*преподавать*) оқытыў, үйретіў; ~ с *учениками* оқыўшыларды оқытыў, оқыўшылар менен сабақ өткеріў.

ЗАНИМАТЬСЯ *II несов. см. занйзться II.*

ЗАНОВО *нареч.* тазадан, жаңадан, қайтадан; *написать что-л.* ~ *бир нарсе*ни қайтадан жазыў; *эту работу* придѣтса сдѣлать ~ бул исти тазадан ислеў керек болады.

ЗАНѳЗ *II I. ж.* тикен, тикенек, қылаў, шегир, шѳгге; *вытащить* ~у тикенди алыў; 2. *м. и ж. перен. разг. (задира)* жәнжелпаз, урысқак, урыншақ.

ЗАНѳЗИСТЫЙ *прил. разг.* жәнжелпаз, урысқак, урыншақ; ~ *человѳк* жәнжелпаз адам.

ЗАНѳЗИТЬ *сов. что* тикен киргизип алыў, тикенек киргизип алыў, шѳгир киргизип алыў, шѳгге киргизип алыў; ~ *палец* бармағына тикен киргизип алыў.

ЗАНѳС *м.* үргин; *снѳжные* ~ы қар үргини; *борьба с ~ами* үргин менен гүрес.

ЗАНѳСИТЬ *I несов. см. занѳстй.*

ЗАНѳСИТЬ *II сов. что, разг.* кийе-кийе кирлетіў, кийе-кийе гөнертиў, кийе-кийе патаслаў, көп кийип ыласлаў; ~ *бельѳ* иш кийимди кийе-кийе кирлетіў.

ЗАНѳСИТЬСЯ *I несов. см. занѳстйсь I.*

ЗАНѳСИТЬСЯ *II сов. разг.* кийе-кийе кирлетіў, кийе-кийе гөнертиў, кийе-кийе патасланыў, көп кийип ыласланыў; *бельѳ* ~лѳсь ип кийим кирледи.

ЗАНѳСЧИВО *нареч.* тәкаббирлик пенен, гәрдийип, уллылық пенен, менменлик пенен; *ответить* ~ гәрдийип жуўап беріў.

ЗАНѳСЧИВОСТЬ *ж.* тәкаббирлик, гәрдийгенлик, менменлик, үлкенсийшилик.

ЗАНѳСЧИВЫЙ *прил.* тәкаббир, гәрдийген, менменсиген; ~ *характер* тәкаббир минез, үлкенсиген минез; ~ *ответ* менменсиген жуўап.

ЗАНѳЧЕВАТЬ *сов.* қоныў, қонып қалыў, қонып жатыў.

ЗАНѳШЕНН *II I. прич. от занѳсйть II;* 2. *прил. разг.* кийилип гөнертилген, тозыўы жеткен, кийилип кирлетилген, кийилип патасланған, кийилип ескиртилген, ыласланған; ~*ая рубашка* тозыўы жеткен көйлек.

ЗАНУМЕРОВАТЬ *сов. что* номерлеў, номер салыў.

ЗАНУМЕРОВЫВАТЬ *несов. см. занумеровать.*

ЗАНЫ *IIТЬ сов. I. (начать ныть)* налыў баслаў, ыцрана баслаў, зарлана баслаў; 2. (*заболеть*) сызлап ауыра баслаў, сырқыраў, қақсап ауыра баслаў; *у него* ~л *зуб* оның тиси қасқады.

ЗАНЯТИ *IIЕ с. I.* алыў, басып алыў, ийелеў; ~е *города* қаланы ийелеп алыў; 2. (*дело, труд, работа*) жумыс, кәр, ис, хызмет, кәсип; *род* ~й жумыстың түри; *выбрать себе* ~е *по вкусу* қәлеген жумысын өзине сайлап алыў; 3. *мн. занятия* оқыў, сабақ, ис, жумыс; *часы* ~й оқыў саатлары (*в учебном заведении*); жумыс саатлары (*в учреждении*); *вести* ~я *в кружке* кружка ис алып барыў.

ЗАНЯТНО *нареч. разг.* қызықлы, қызықтырғандай, тамаша; *он* ~ *рассказывает* ол тамаша етип сөйлейди.

ЗАНЯТНОСТЬ *ж. разг.* қызықлылық, қызыққандайлық, қызықтырғандайлық, тамашалық.

ЗАНЯТН *II I I. прич. разг.* қызықлы, қызық, тамаша; ~*ая книга* қызық китап.

ЗАНЯТОЙ *прил.* қолы бос емес, қолы тиймейтуғын, жумысқа бәнт, жумысы бар; *он* *очень* ~ *человѳк* ол жүдө жумысы көп адам, жүдө жумысқа бәнт адам.

ЗАНЯТОСТЬ *ж.* қолы бос емеслик, қолы тиймейтуғынлық, жумысқа бәнтлик, жумысы барлық, басы бәнтлик, жумыс бастылық.

ЗАНЯТ *II I I. прич. от занйзть II;* 2. *прил.* қолы бос емес, жумысы бар; *он* ~ *своей работой* ол өзиниң жумысы менен бәнт; 3. *прил. (не имеющий досуга)* қолы бос емес, қолы тиймейтуғын; *я* ~ *цѳлым день*

мениң күн бойына қолым бос емес; 4. *прил.* (*закрепленный за кем-л.*) берилип қойылған, бекитілген, арналған; *квартира* ~а квартира берилип қойылған, жай биреуіге арналған; 5. *прил.* (*не свободный*) бос емес; *телефон* ~ телефон бос емес; *место* ~о орын бос емес; 6. *прил.* (*захваченный*) басып алынған, тартып алынған, иеленілген; $\diamond$ *он* ~ *только собой* ол тек өзі менен кумбыл, ол тек өз-өзі менен бәнт.

ЗАНЯТЬ I *сов.* *что* (*взять взаймы*) қарыз алыу, қарызға алыу; ~ *денег* қарызға ақша алыу.

ЗАНЯТЬ II *сов.* 1. *что* алып туруу, толтыруу; ~ *ть весь стол чертежами* пүткіл столды чертешар менен толтыруу; 2. *что* алыу, уақыт алыу; *работа заняла весь день* жұмыс тутас бір күнді алды; 3. *что* алыу, ийелеу, ийе болуу, жайласуу, орналасуу; ~ *ть квартиру* квартира ийелеу, квартира алыу; ~ *ть боевой пост* жауынгерлік орынға орналасуу; ~ *ть чье-л. место бирейдің* орнын алыу; 4. *что* (*какую-либо должность*) хызмет орын алыу, орында іслеу; ~ *ть место секретаря* секретардың орнын алыу; 5. *кого-что, чем* (*развлечь; заинтересовать*) қызықтыруу, шуғылландыруу, алдастыруу, кеулин хош етіу, тамаша беруу; ~ *ть гостей* қонақтардың кеулин хош етіу; ~ *ть ребят чтением* балаларды китап оқыу менен қызықтыруу; 6. *что* (*завоевать, захватить*) басып алыу, ұрысып алыу, ийелеу; ~ *ть неприятельский город* душанның қаласын ұрысып алыу; 7. *что* алыу; ~ *ть в соревновании первое место* жарыста биринші орынды алыу.

ЗАНЯТЬСЯ I *сов.* 1. *чем* кирисиу, шуғылланыу, айланысуу, үйренуу; ~ *каким-л. делом* бир ис пенен айланысуу; ~ *хозяйством* хожалық пенен шуғылланыу; ~ *литературой* әдебиат пенен шуғылланыу; ~ *спортом* спорт пенен шуғылланыу; ~ *музыкой* музыка менен шуғылланыу; 2. *кем-чем* (*сосредоточить внимание*) кеуил бөліу, қадағалап отыруу; *этим учеником надо серьёзно* ~ *усы* оқыушыға шын кеуил бөліу керек, бул оқыушыны хақықат қадағалап отыруу керек; $\diamond$ ~ *собой* өзін-өзі қарау, сыланш сыйланыу.

ЗАНЯТЬСЯ II *сов.* 1. (*загореться*) тутана баслау, жана баслау, алысуу, лаулау; *костёр занялся от алысты, от жана* баслады; 2. (*начать брезжить*) ата баслау, саз беруу, қызара баслау, ағара баслау; *заря занялась* таң саз берди, таң ата баслады, таң қызара баслады.

ЗАБЛАЧНЫЙ *прил.* булттан жоқары, булттан ары, аспан менен таласқан; ~ *ая* высь булттан ары аспан; $\diamond$ ~ *ые* мечты аспанның қыяллар, бос қыяллар.

ЗАОДНО *нареч.* 1. (*единодушно, сообща*) бирге, биргелесип, бирлікте, ауыз бирлік пенен; *действовать* ~ бирлікте ис етіу, бирге хәрекет етіу; *быть* ~ *с кем-л. бирей менен* ауыз бирлікте болуу; 2. *разг.* (*попутно, кстати*) сол ретте, сол сапары, соның менен бирге, рети келгенде, орны келгенде.

ЗАОКЕАНСКИЙ *прил.* океанның аржағындағы, океаннан арғы.

ЗАОРАТЬ *сов. разг.* ақыра баслау, бакыра баслау, қышқыра баслау.

ЗАОСТРЕННОСТЬ *ж.* өткірлік, кескинлік, қызғынлық; *политическая* ~ сиясий кескинлескенлік.

ЗАОСТРЕННЫЙ I *прич.* *от заострить;* 2. *прил.* ушлы, өткір ушлы, ушы шығарылған, өткір; 3. *прил. перен.* кескин, өткір, қызғын.

ЗАОСТРИТЬ *сов.* *что* 1. ушлау, ушын шығаруу, ушлы етіу, өткір етіу; ~ *карандаш* қәлемнің ушын шығаруу; 2. *перен.* кескинлестіриу, күшейтіу, кескин түрде қойуу; бөліу, аударуу (*внимание*); ~ *вопрос* мәселені кескинлестіриу.

ЗАОСТРИТЬСЯ *сов.* 1. (*стать острым*) ушланыу, ушы шығуу, өткір болуу; 2. *перен.* кескинлестірилиу, күшейтилиу, күшейттирилиу, қызғынланыу; аударылуу, бөлинуу (*о внимании*).

ЗАОСТРЯТЬ *несов. см.* заострить.

ЗАОСТРЯТЬСЯ *несов. см.* заостриться.

ЗАОХАТЬ *сов. разг.* ахлай баслау, ах-үхлей баслау, ыңқылдай баслау, ыңырсып баслау.

ЗАОЧНИК *м.* заочник, сырттан оқыушы (*мектепке қатнамай өзінше оқыушы*).

ЗАОЧНИЦА *женск. от* заочник.

ЗАОЧНО *нареч.* 1. сырттан, өзи жоқта, көзи жоқта; *решить что-л.* ~ *бир нәрсени өзи жоқта* шешиу; 2. сырттан; *обучаться* ~ сырттан оқыу.

ЗАОЧНЫЙ *прил.* 1. сырттан, өзи жоқта, көзи жоқта; ~ *ое* решение өзи жоқта шешиу; ~ *ый* приговор сырттан хүким; 2. сырттан; ~ *ое* обучение сырттан оқыу.

ЗАПАД *м.* 1. (*одна из четырёх стран света*) батыс, күн батыс, күн батар; 2. (*направление*) батыс жақ, күн батар тәреп; *на* ~ күн батар жаққа; *к* ~ *у* от города қаладан күн батар тәрепте; 3. *Запад* (*Западная Европа*) Батыс (*Батыс Европа* еллері).

ЗАПАДАТЬ *несов. см.* запасть.

ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИЙ *прил.* Батыс Европа..., батыс европалық.

ЗАПАДНЫЙ *прил.* 1. күн батыс..., күн батыстағы, күн батыстан; ~ *ый* ветер күн батыс самалы; 2. батыс; ~ *ая* литература батыс әдебиаты.

ЗАПАДНЯ *ж.* 1. (*ловушка, силки*) дузақ, тор, қақпан, ор; 2. *перен.* хйіле, алдау; *попасть в* ~ *ю* 1) дузаққа түсіу; 2) *перен.* қолға түсіу, қолға тutyлуу; *устроить* ~ *ю* 1) дузақ қуруу; 2) *перен.* ор қазуу, хйіле қылуу.

ЗАПАЗДЫВАНИЕ *с.* кешигіу, кешке қалуу.

ЗАПАЗДЫВАТЬ *несов. см.* запоздать.

ЗАПАИВАТЬ *несов. см.* запаять.

ЗАПАЙКА *ж.* қалайылау, дәнекерлеу, дәнекерлеп жабыстыруу.

ЗАПАКОВАТЬ *сов.* *что* орап байлау, тайлап таңуу; ~ *вещи* заттарды тайлап таңуу, заттарды орап байлау.

ЗАПАКОВАТЬСЯ *сов.* орап байланыу, тайланып таңылуу.

ЗАПАКОВЫВАТЬ *несов. см. запаковать.*
ЗАПАКОВЫВАТЬСЯ *несов. см. запак-*

ВАТЬСЯ.
ЗАПАКОСТИТЬ *сов. что, разг. патаслау,*

кирлегиу, ыласлау, былгау.
ЗАПАЛ I м. 1. *тех., воен.* запал, пилте, жам; *орудийный* ~ топ жамы; *подрывной* ~ жаргыш запал; 2. *разг. (пыл, горячность)* кызбалык.

ЗАПАЛ II м. *(у животных)* демикпе, жүрек қыспа; *лошадь с ~ом* демикпе ат.
ЗАПАЛ III м. с.-х. *(повреждение зерна в колосе)* пуш, пуш дән.

ЗАПАЛЕННЫЙ I. *прич. от запалить II;*
2. *прил. (о лошади)* болдыртқан, шалыққан, демиккен, зорыққан.

ЗАПАЛИВАТЬ I *несов. см. запалить I.*
ЗАПАЛИВАТЬ II *несов. см. запалить II.*
ЗАПАЛИВАТЬСЯ *несов. см. запалиться.*

ЗАПАЛИТЬ I *сов. что, прост. (зажечь)* жагыу, жандырыу, от алыстырыу, от беріу, тутандырыу.

ЗАПАЛИТЬ II *сов. кого 1. (напоить разгорячённую лошадь)* ыссылай сууғарыу, сууытпай сууғарыу; 2. *(загнать лошадь)* болдыртыу, зорықтырыу, демиктириу, шалықтырыу.

ЗАПАЛИТЬСЯ *сов. (получить запал — о лошади)* демикпе болыу, жүрек қыспа болыу, шалығыу.

ЗАПАЛЬЧИВО *нареч.* қызып, қаны қызып, қызбаланып.

ЗАПАЛЬЧИВОСТЬ *жс.* қызбалық, қаны қызғанлық; *ответить с ~ю* қызбалық пенен жууап беріу.

ЗАПАЛЬЧИВЫЙ *прил. 1. (легко раздражающийся)* қызба, қаны қызған, қызбалы; 2. *(задорный)* ашыулы, қөхәрли; ~ая *речь* қөхәрли сөйлеген сөз.

ЗАПАМЯТОВАТЬ *сов. что, уст., прост.* умытыу, ядтан шығарыу, естен шығарыу.
ЗАПАНИБРАТА *нареч. разг.* өзимсип, мауаса, сынайыланбай; *быть с кем-л. ~ биреу менен* мауаса болыу.

ЗАПАРИВАТЬ *несов. см. запарить I.*
ЗАПАРИВАТЬСЯ *несов. см. запариться.*

ЗАПАРИТЬ I *сов. 1. что (обработать паром)* пуулау, пууға тутыу, кириктириу; ~ *бочку* бочканы пууға тутыу; 2. *что (обдать кипятком)* қайнап турған сууға салыу, ысы сууға салыу; 3. *кого-что, разг.* болдыртыу, шалықтырыу, хәлсиретиу, терлетиу, зорықтырыу; ~ *лошадёй* атты шалықтырыу, атты терлегиу.

ЗАПАРИТЬ II *сов. безл. разг. (начать парить)* қыздыра баслау, күйдире баслау, қашырық бола баслау; *опять ~ло, давно дождей не было* күн тағы қыздыра баслады, көптен жамғыр жауған жоқ.

ЗАПАРИТЬСЯ *сов. I. разг.* пууланыу, пууға тутылыу, киригиу; *бочка ~лась* бочка хәлленди; 2. *прост. (в бане)* пууға түсиу, ысы пууда болыу; 3. *прост. (устать, измучиться)* харыу, шаршау, хәлсиреу.

ЗАПАРИВАТЬ I *несов. см. запорить I.*
ЗАПАРИВАТЬ II *несов. см. запорить II.*

ЗАПАС м. I. *запас, әнжам, қор, ауысық, ықтыят; ~ зернә* гәлле қоры; ~ *товаров* товар запасы; *золотой ~ эк.* алтын қоры;

2. *мн. запасы* жыйналған запаслар; ~ы *руды* руда запаслары; *продовольственные ~ы* азық-ауқат запаслары; 3. *перен.* байлық, моллық, барлық; *у него богатый ~ знаний* оның билим байлығы мол; ~ *слов* сөз байлығы; 4. *воен.* запас; *уволить в ~ запаска* шығарыу, запасқа жиберіу; 5. *(в зиме одежды)* енли бүгис; *рубашка с ~ом* енли бүгисли көйлек; *отложить про ~ алдан* әнжамлап қойыу; *в ~е* қорда.

ЗАПАСАТЬ *несов. см. запастить.*
ЗАПАСАТЬСЯ *несов. см. запастись.*

ЗАПАСЛИВОСТЬ *жс.* запаслылық, жыйнағыштылық, әнжамлылық, еплилик, ауыстырғыштық.

ЗАПАСЛИВЫЙ *прил.* запаслы, жыйнағыш, епли, ауыстырғыш, әнжамлы.

ЗАПАСНОЙ, ЗАПАСНЫЙ *прил. 1. (имеющий в запасе)* запас, запас жасалған; *запасные части машины* машинаның запас бөлеклери; *запасный путь ж.-д.* қосымша жол, запастағы жол; *запасный выход* қосымша есик; 2. *воен.* запас, керек ушын, сақланған; *запасные войска* запас әскерлер; 3. *в знач. суц. м. воен.* *запасной* запас. запастағы.

ЗАПАСТИ *сов. что, чего* запас таярлау, запас таярлап қойыу, запас етиу, әнжамын көриу; ~ *дров на зиму* қысқа отынның әнжамын көриу.

ЗАПАСТИТЬ *сов. чем 1.* запас стип алыу, әнжамлап қойыу, хәзирлеу, хәзирлеп қойыу, таярлап қойыу; ~ *дровами* отын әнжамлап қойыу; 2. *перен. (собрать)* жыйнау, топлау; ~ *необходимыми сведениями* керекли мағлыұматларды топлау; *с ~ терпением* сабыр етиу, шыдамлы болыу.

ЗАПАСТЬ *сов. 1. (завалиться за что-л.)* түсип кетиу, артына түсиу; 2. *перен. (запечатлеться)* тәсир етиу, мийге қоныу, кеуілге сициу, естен шықпау; *его слова глубоко ~ли мне в душе* оның сөзи менің кеуліме терең сиңди; 3. *(звалиться)* үңдирейіу, ойылыу, батыу; *глаза у него ~ли* оның көзлери үңдирейген.

ЗАПАХ м. ийис; ~ *цветов* гүлдердин ийиси; *приятный ~* жағымлы ийис.

ЗАПАХАТЬ I *сов. что (вспахать)* жерди айдап қойыу, сүрип таслау; ~ *поле* атызды сүрип таслау.

ЗАПАХАТЬ II *сов. что (начать пахать)* жерди айдай баслау, жерди сүре баслау.

ЗАПАХИВАТЬ I *несов. см. запахать I.*
ЗАПАХИВАТЬ II *несов. см. запахнуть.*

ЗАПАХИВАТЬСЯ *несов. см. запахнуть.*
ЗАПАХИВНУТЬ *сов. чем* ийис шыға баслау, ийис келе баслау, ийислене баслау, ийис аңқып баслау; ~ *ло гарью* күйик ийис келе баслады.

ЗАПАХНУТЬ *сов. что 1.* қаусырыу, қаусырып жиберіу, орау, қымтау, жабыу, бүркеу; ~ *шубу* постыңды қаусырыу; 2. *(забёрнуть)* тартыу, жабыу; ~ *занавеску* пердени тартыу, пердени жабыу.

ЗАПАХНУТЬСЯ *сов. 1. во что* жамылыу, қаусырылыу, ораныу, қымтану, бүркеңіу; ~ *тыся в халат* шапан жамылыу; 2. қаусырылыу, қымталыу; *полá ~лась* етеклер қаусырылды.

ЗАПАЧКАТЬ *сов. кого-что* 1. патаслау, ыласлау, былғау, патаслап таслау, былғап таслау, ыласлап таслау; ~ чернилами сыяға былғау; ~ руки қолларын ыласлап таслау; 2. *перен. разг. (опорочить, опорозить)* маскаралау, абройын төгіу, жаманлау, жала жабыу.

ЗАПАЧКАТЬСЯ *сов. чем и без доп.* патасланыу, былғануу, усти-басын патаслау, ыласланыу.

ЗАПАШКА *ж. с.-х. 1. (пахота)* жер сүриу, жер айдау; 2. *(запаханная земля)* айдалған жер, сүрилген жер.

ЗАПАЯТЬ *сов. что* қалайылап жамау, дөнекерлеп жамау; ~ кастрюлю кастрюльди қалайылап жамау.

ЗАПЁВ *м.* қосықтың басламасы, қосықтың басы.

ЗАПЕВАЛА *м. и ж.* қосықты баслаушы, қосықты баслап айтыушы.

ЗАПЕВАТЬ I *несов. что и без доп.* жеке қосығын айтыу, жеке қосығын атқаруу.

ЗАПЕВАТЬ II *несов. см. запеть.*

ЗАПЕКАТЬ *несов. см. запечь.*

ЗАПЕКАТЬСЯ *несов. см. запечься.*

ЗАПЕКШ||ИЙСЯ I. *прич. от запечься;* 2. *прил.* қатып қалған, ұйып қалған, кешкен, құрғақ; ~аяса *кровь* қатып қалған қан; ~иеся *губы* кешкен еринлер.

ЗАПЕЛЕНАТЬ *сов. кого-что* қундақлау, орау, бөлеу.

ЗАПЕНИТЬСЯ *сов.* көбикленіу, көпириу.

ЗАПЕРЁТЬ *сов. кого-что* қулыплау, қулыплап жабыу, жауып қойыу; ~ на замок қулыш урып жабыу.

ЗАПЕРЁТЬСЯ *сов. I.* қулыпланыу, қулып урылыу, бекитіліу, жабылыу, иштен бекитиш отырыу; ~ в комнате иштен бекитип бөлмеде отырыу; 2. *см. запира́ть-ся 2.*

ЗАПЕРШ||ТЬ *сов. разг.* жыбырлай баслау, қышый баслау; у меня ~ло в горле *мениң тамағым жыбырлай баслады.*

ЗАПЕСТРЕ||ТЬ *сов.* шубарланып көрине баслау, ала-қула болып көрине баслау, алаланыу, түрлі-түрлі болып көриниу; *перед глазами* ~ли поля *көз алдымда атызлар ала-қуаланып көрине баслады.*

ЗАПЁТЬ *сов. что и без доп.* қосық айта баслау, айтыу; ~ песню *қосық айта баслау.*

ЗАПЕЧАЛИТЬСЯ *сов. разг.* қайғырыу, қайғылана баслау, уғайымлай баслау.

ЗАПЕЧАТАТЬ *сов. что I. (заклеить)* жабыстырыу, желдимлеу, желдимлеп жабыстырыу; 2. *(опечатать)* печатлау, печатлап жабуу, печатлап беклеу, печатлап қойыу, мөрлеп бекитиу; ~ магазин *дүкәнди печатлап қойыу.*

ЗАПЕЧАТЛЕВАТЬ *несов. см. запечатлеть.*

ЗАПЕЧАТЛЕВАТЬСЯ *несов. см. запечатлеться.*

ЗАПЕЧАТЛЁТЬ *сов. что I. (передать, воплотить в чём-л.)* сүүретлеп көрсетиу; ~ что-л. на картине *бир затты сүүретке алыу;* 2. *в чём, перен. (сохранить)* есте қалдырыу. кеуілде сақлау; ~ в памяти *есте қалдырыу, кеуілде сақлау.*

ЗАПЕЧАТЛЁТЬСЯ *сов. в чём есте қалыу,* кеуілде болыу, кеуілде сақланыу, ұмытылмау.

ЗАПЕЧАТЫВАТЬ *несов. см. запечатать.*
ЗАПЕЧЬ *сов. что, во что* писирнү, жабыу, қызартып писирнү.

ЗАП||ЕЧЬСЯ *сов. I.* жабылып писиу, қызарып писиу; *макарóны* ~еклись *макаронлар қызарып писти;* 2. *(загустеть — о крови)* қойыұланыу, ұйып қалыу; 3. қатыу, кеуип қалыу, құрғап жарылыу; *губы* ~еклись *еринлери кеуип кетти.*

ЗАПИВАТЬ I *несов. см. запить I.*

ЗАПИВАТЬ II *несов. I. см. запить II;* 2. *разг. (страдать запоями)* көп ишип жибериу, ұзликсиз ишип кетиу.

ЗАПИНАТЬСЯ *несов. см. запнуться.*

ЗАПИН||А *ж.* тутлығуу, иркилиу, иркилип сөйлеу; *говорить без ~и* тутлықпастан сөйлеу, иркилмей сөйлеу.

ЗАПИРАТЕЛСТВО *с.* сөзіннен таныу, мойнына алмау, бойына жолатпау.

ЗАПИРАТЬ *несов. см. запереть.*

ЗАПИРАТЬСЯ *несов. I. см. запереться;* 2. *разг. (не признаваться)* айбыш мойнына алмау, таныу.

ЗАПИСАТЬ *сов. I. что* жазыу, жазып алыу, жазып қойыу; ~ лекцию *лекцияны жазып алыу;* 2. *кого-что* жазып қойыу, жазыу, киргизиу, ендириу; ~ кого-л. на приём к врачу *бирейди врачтың қарауына жазыу;* ~ что-л. в протокол *бир нәрсени протоколға киргизиу;* 3. *что, бухг.* жазыу, жазып қойыу; ~ на чей-л. счёт *бирейдің есабына жазып қойыу;* ~ в расход *шықтасына жазып қойыу, шығынға жазыу;* ♦ ~ речь на плёнку *сөйлеген сөзди плёнкаға жазып алыу;* ~ на пластинку *пластинкаға жазып алыу.*

ЗАПИСАТЬСЯ *сов.* жазылыу, жазылып қойыу; ~ на приём к врачу *врачка қабыл етилуге жазылыу;* ~ в библиотеку *китапханаға жазылыу;* ~ в кружок *кружокқа жазылыу;* ~ добровольцем *өз еркинше жазылыу, ықтырлы қатарына жазылыу.*

ЗАПИС||А *ж. I.* записка, жазған хат, жазылған кишкене қағаз; 2. *офиц.* хат, қағаз; *служебная* ~а *хызмет хаты; докладная* ~а *баянлама хат, докладлық хат;* 3. *мн. записки (тетрадь с записями)* запискарлар, жазбалар; *читать* лекции *по ~ам* *жазбалар бойынша лекция оқу;* 4. *мн. записки (дневник, воспоминания)* күнделік, естеликер, жазбалар; *путевые* ~и *жол жазбалары;* 5. *мн. записки (названные научных журналов)* илимий хатлар, илимий жазбалар.

ЗАПИСН||ОЙ I *прил.* жазыуға арналған, жазыу ушын; ~ая *кнйжка* *жазыуға арналған дәптер.*

ЗАПИСНОЙ II *прил. разг. (завязтый, рьяный)* барып турған, қумарлы, қуштарлы, зор; ~ игрок *қумарлы ойыншы.*

ЗАПИСЫВАТЬ *несов. см. записывать.*

ЗАПИСЫВАТЬСЯ *несов. см. записаться.*
ЗАПИС||Ь *ж. I. (действие)* жазыу, жазып алыу; ~ь *народных сказок* *халық ертеклерин жазып алыу;* ~ь *на пластинку* *пластинкаға жазыу;* 2. *мн. записи* *жазба-*

лар, жазылган; **тетрадь** с ~ями жазылган дәптер; **3. уст.** (*документ*) хужжет, хат; **дёрственная ~ь** естелик хат, сыйлык хат.

ЗАПИТЬ I сов. что, чем қосып ишиў, изинен ишиў, изинен ишип жибериў, ишип қойиў, артынан ишиў; ~ **лекарство водо́й** дәрини суў қосып ишиў, дәриниң изинен суў ишиў.

ЗАПИТЬ II сов. разг. (*запьянствовать*) арақ ише баслаў, арақты көп ише баслаў.

ЗАПИХАТЬ сов. что, разг. тығыў, тығып қойиў, тығып таслаў; ~ **бума́ги** в стол қағазларды столға тығып қойиў.

ЗАПИХИВАТЬ несов. см. **запиха́ть** и **запиха́ть**.

ЗАПИХНУТЬ сов. и **однокр.** что, разг. тығып жибериў, ийтерип жибериў, тығып қойиў.

ЗАПИЩАТЬ сов. шырылдай баслаў, шыйқылдай баслаў, ызылдай баслаў, шырлай баслаў.

ЗАПЛАКАННЫЙ II прил. жылаған белгиси бар, хөлли, жаслы; ~е **глаза́** жылаған белгиси бар көзлер.

ЗАПЛАКАТЬ сов. жылай баслаў, жылаў.

ЗАПЛАНИРОВАТЬ сов. что **планлау**, **планластырыў**; ~ **строительство новых предприятий** таза кәрханалар қурылысын **планластырыў**.

ЗАПЛАТА́А ж. жамаў, жамаўлық; **весь в ~ах** жамаў-жамаў, барлық жери жамаў; **наложить ~у** жамаў басыў, жамаў салыў.

ЗАПЛАТАТЬ сов. что, **прост.** жамаў, жамаў басыў, жамаў салыў; ~ **рубáху** көйлегин жамаў.

ЗАПЛАТАТЬ сов. 1. **что и без доп.** төлеў, төлеп қутылыў, өтеў, пул бериў; ~**атить по счёту** счёт бойынша пул төлеў; ~**атить за кварти́ру** квартира ушын хақы төлеў; **2. за что, перен.** (*пожертвовать, отплатить чем-л.*) **нида етиў, жан бериў, қурбан етиў; ~атить жизнью за что-л.** бир нарсе ушын жан бериў; ~**атить услуго́й за услугу́** бир-биреўге жәрдем етиў, бир-биреўге гамхорлық етиў; **ты мне за это добро́го ~ати́шь** мен саған бул ушын көрсетемен.

ЗАПЛЕВА́ТЬ сов. кого-что, разг. түкириў, түшириў, түкирип патаслаў; ~ **пол** полды түкирип патаслаў.

ЗАПЛЕСКА́ТЬ сов. кого-что шашыратыў; ~ **пол** полға шашыратып төгиў.

ЗАПЛЕСНЕВЕЛЫЙ прил. көгерген, көк басқан.

ЗАПЛЕСНЕВЕТЬ сов. көгериў, көк басыў.

ЗАПЛЕСТИ сов. что өриў, өрип қойиў; ~ **косу́** бұрымын өриў.

ЗАПЛЕТА́ТЬ несов. см. **заплети́ть**.

ЗАПЛЕТА́ТЬСЯ несов. 1. **шалысыў; но́ги ~ются** аяқлары шалысады; **2. тутлығыу; у него́ от волне́ния** язык ~ется хаўлығыудан оның тили тутлығады.

ЗАПЛЕЧНЫ́Й прил. ийинге салатұғын, арқаға асатуғын, арқалаутуғын; ~ий **мешо́к** ийинге салынатұғын қапшық; **◇ ~х дел ма́стер** *уст.* жәллат.

ЗАПЛОМБИРОВА́ТЬ сов. что 1. (*положить пломбу*) **пломбалаў, пломба салыў;**

~ **зуб** тисин **пломбалаў**; **2. (запечатать пломбой)** **пломбалап жабыў**; ~ **товарный ваго́н** жүк вагонын **пломбалап жабыў**.

ЗАПЛОМБИРОВА́ТЬ несов. см. **запломбирова́ть**.

ЗАПЛУТА́ТЬСЯ сов. разг. адасыў, жолдан айырылыў, жолсыз қалыў.

ЗАПЛЫВ м. спорт. жүзиў, жүзип жарысыў.

ЗАПЛЫВА́ТЬ I несов. см. **заплы́ть I**.

ЗАПЛЫВА́ТЬ II несов. см. **заплы́ть II**.

ЗАПЛЫ́ТЬ I сов. жүзиў, жүзип кетиў, жүзип барыў, жүзип шығыў, аржағына жүзип шығыу (*за что-л.*); ~ **на сре́дину реки́** дәрьяның ортасына жүзип барыў; ~ **за б́стров** атаўдың аржағына жүзип шығыў.

ЗАПЛЫ́ТЬ II сов. 1. (*затечь*) **ерип ағыў; свеча́ ~ыла́** шам ерип ақты; **2. (покрыться оте́ками)** **исиниў, домбықланыў**; **◇ ~ы́ть жи́ром** май басыў, семириў.

ЗАПЛЯСА́ТЬ сов. аяқ ойын ойнай баслаў, таңша ете баслаў.

ЗАПНУ́ТЬСЯ сов. тутлығыў, тутлыгып қалыў, иркилип қалыў.

ЗАПОВЕДНИК м. заповедник, қорық жер, қорық, қадаған жер.

ЗАПОВЕДНЫЙ прил. қорық, қорықтағы; ~ **лес** қорық тоғай.

ЗАПОВЕДЬ ж. 1. **рел.** ұасият; **2. перен.** нәсийхат.

ЗАПОДА́ЗРИВАТЬ, ЗАПОДО́ЗРИВАТЬ несов. см. **заподозри́ть**.

ЗАПОДО́ЗРИТЬ сов. 1. **кого, в чём** **гүман ете баслаў, шүбхә ете баслаў**; ~ **во лжи** өтирик екенлигин серлеў; **2. что** **гүманланыў, шүбхәленниў**; ~ **обма́н** алдады деп **гүманланыў**.

ЗАПО́ЕМ нареч. разг. 1. **изин үзбей, көп, үзликсиз; пить ~ изин** үзбей арақ ишиў, көп ишиў, үзликсиз ишиў; **2. перен.** үзликсиз, хәр дайым, артықмаш көп; **чита́ть ~** үзликсиз **китап оқыў**.

ЗАПОЗДА́ЛЫЙ прил. кешиккен, кеш қалған, кешигип берилген; ~ая **по́мощь** кешигип берилген көмек; ~ое **разви́тие** кешигип раўажланыў, кешигип ер жетиў.

ЗАПОЗДА́НИЕ с. кешигиў, кеш қалыў; **прийти́ с большо́м ~ом** көп кешигип келиў.

ЗАПОЗДА́ТЬ сов. кешигиў, кеш қалыў, кешигип қалыў, соңға қалыў, кейин қалыў; ~ **с упла́той** кешигип төлеў, төлеўди кешиктириў.

ЗАПО́ II м. изин үзбей арақ ишиў, арақхорлық кесели, арақхор; **страда́ть ~ем** арақхорлық кеселинен азап шегиў.

ЗАПО́ЛЗА́ТЬ сов. еңбеклей баслаў, өрмелей баслаў, жылжый баслаў.

ЗАПО́ЛЗА́ТЬ несов. см. **заползти́**.

ЗАПО́ЛЗТИ́ сов. еңбеклеп кириў, еңбеклеп шығыў, өрмелеп кириў, өрмелеп шығыў.

ЗАПО́ЛНЕНИЕ с. 1. (*наполнение*) **толтырыў, толыў, толтырылыў**; **2. толтырыў, жазып толтырыў**; ~ **анкеты́** анкета толтырыў.

ЗАПО́ЛНИ́ТЬ сов. что 1. **толтырыў, лыққа толтырыў; зри́тели ~ли** зал там? шашылар залды толтырды; **2. (вписать)**

толтырыу, жазып толтырыу; ~ть анкёту анкетаны толтырыу.

ЗАПОЛНИТЬСЯ *сов.* толыу, толтырылыу, лыққа толыу; *площадь* ~лась *нарбодом* майдан халыққа толды.

ЗА ПОЛНОЧЬ *нареч. разг.* ярым ақшам өткенде, ярым ақшамнан кейін; *далекó* ~ ярым ақшамнан көп соң; *мы засиделись* ~ биз ярым ақшамнан соң хәм отырыппыз.

ЗАПОЛНЯТЬ *несов. см.* заповнить.

ЗАПОЛНЯТЬСЯ *несов. см.* заповниться. **ЗАПОЛУЧАТЬ** *несов. см.* заповлұчыть. **ЗАПОЛУЧИТЬ** *сов. кого-что, разг.* алыу, алып қойыу, қолға түсіріп алыу.

ЗАПОЛЫХАТЬ *сов. разг.* жалынлап жана баслау, лаўлап жана баслау

ЗАПОЛЯРНЫЙ *прил.* поляр сызығының аржағындағы, полярдың аржағындағы; ~ *город* поляр сызығының аржағындағы қала.

ЗАПОМИНАНИЕ *с.* есте тутыу, ядта сақлау, еске алыу, еске түсіріу; *механическое* ~ мазмұнына түсинбей ядта сақлау, үстіртін ядта сақлау.

ЗАПОМИНАТЬ *несов. см.* заповнить.

ЗАПОМИНАТЬСЯ *несов. см.* заповниться.

ЗАПОМНИТЬ *сов. кого-что* есте сақлау, есте сақлап қалыу, есте тутыу, ядта қалдырыу, ұмытнау, ядлап алыу; ~ть *стихи наизусть* қосықты ядлап алыу; *я навсегда* ~л *этого человека* мен бул адамды барлық ўақытта ядымда сақладым.

ЗАПОМНИТЬСЯ *сов. кому* есте қалыу, еске түсіріу, еске түсіу, есте сақлау, ядта болыу, ұмытылмау; *мне* ~лись *эти стихи* бул қосықлар мениң ядыма түсті.

ЗАПОНКА *ж.* запонка.

ЗАПОР I *м. I. (действие)* қулыплау, беклеу, илну; 2. тәмби, илгнш, қулып; *дверь без* ~а беклеусіз есик; *дверь на* ~е бекитіули есик, илінген есик.

ЗАПОР II *м. мед.* иш қатыу, қаталау, иш жүрмей қалыу, иш өтпей қалыу, тезек түйилу.

ЗАПОРÓТЬ I *сов. кого, разг. (засечь до смерти)* сабап өлтиріу, өлгенше урыу, урып-урып өлтиріу, шыбық пенен өлгенше урыу, шыбықлап өлтиріу.

ЗАПОРÓТЬ II *сов. прост. I. кого-что (чем-л. острым)* шаншып өлтиріу, жарып өлтиріу, түйреп өлтиріу; 2. *что (испортить)* бузыу, бузып алыу; ~ *деталь* *детальды* бузып алыу.

ЗАПОРОШИТЬ I *сов. I. кого-что, безл.* себелеп басыу, қыриақлап жабыу, қырпақ басыу; *дорóгу* ~ло *снóгом* жолды қырпақ қар басты; 2. *что, разг. (засорить)* бир зат түсіріу, серпп жибериу, сеўип жиберіу; ~ть *глазá* көзге серпп жиберіу.

ЗАПОРОШИТЬ II *сов. (начать порошить)* себелеп жауа баслау, қырпақлап жауа баслау; ~л *снежк* қар қыриақлап жауа баслады.

ЗАПОТÉВШИЙ I. *прич. от* запотётый; 2. *прил. см.* запотёлый.

ЗАПОТÉЛЫЙ *прил. разг.* терлеген, хел болған, пуў басқан; ~ое *окно* терлеген айнек.

ЗАПОТÉТЬ *сов. разг.* терлеу, хеллеину; *окно* ~ло айнек терледі.

ЗАПРАВИЛА *м. разг.* басқарыушы, бастшы, бас болыушы, ағалық етиуші адам.

ЗАПРАВИТЬ *сов. что I.* тығыу, салыу, сұғыу; ~ *брюки в сапоги* шалбардың балағын етиктің қонышына тығыу; 2. *чем* қосыу, қатыу; ~ *суп кислым молоком* жармаға қатық қатыу; 3. *чем и без доп.* қуыйу, таярлау, толтырыу; ~ *машину* бензинном машинаға бензин қуыйу.

ЗАПРАВИТЬСЯ *сов. I. (горючим)* қуыйлыу, толтырылыу, иске таяр болыу; 2. *прост. (наестьясь)* тамақланыу, аўқатланып алыу; *хорошó* ~ на *дорóгу* сапарға шығарда жақсы аўқатланыу.

ЗАПРАВКА *ж. I. (действие)* қуыйу, толтырыу; ~ *машины* горючим машинаға май қуыйу; 2. *(приправа)* ас қатық.

ЗАПРАВЛЯТЬ *несов. I. см.* заправить; 2. *разг. (верховодить)* басшы болыу, бас болыу, басқарыу.

ЗАПРАВЛЯТЬСЯ *несов. см.* заправиться.

ЗАПРАВОЧНЫЙ *прил.* май турған, май қуятуғын, май қуыйлған; ~ *пункт* жанар май қуып алатуғын пункт.

ЗАПРАВСКИЙ *прил. разг.* хақыйқат, нақ, барып турған; ~ *охотник* хақыйқат аңшы.

ЗАПРАВЩИК *м.* май қуыйушы.

ЗАПРАВЩИЦА *женск. см.* заправщик.

ЗАПРАШИВАТЬ *несов. см.* запросить I.

ЗАПРЁТ *м.* тыйым, қадаған; *наложить* ~ тыйым салыу; ~ *находиться под* ~ом қадаған етилген болыу.

ЗАПРЕТИТЕЛЬНЫЙ *прил.* қадаған етилген, қадаған етилетуғын, тыйым салынған; ~ *тариф* қадаған етилетуғын тариф.

ЗАПРЕТИТЬ *сов. что и с неопр.* қадаған етиу, тыйым салыу, рұхсат етпеу; ~ть *курение* шылым шегуиді қадаған етиу; *врачи* ~ли *больному* *вставать* аурұдың орнынан турыуына врачлар рұхсат етпеди.

ЗАПРЕТНЫЙ *прил.* қадаған етилген, қадаған етилетуғын, тыйым салынған; ~ая *зона* қадаған етилген зона.

ЗАПРЕЩАТЬ *несов. см.* запретить.

ЗАПРЕЩАТЬСЯ *несов.* қадаған етиліу, тыйым салыну; *посторонним* *вход* ~ется басқа адамларға кириуге болмайды.

ЗАПРЕЩЕНИЕ *с.* қадаған, қадаған етиу, қадаған етиліу, тыйыу, тыйым, тыйым салыу, тоқтатыу; *добиться* ~я *атомного орудия* атом қуралларын тоқтатыуға ерисиу.

ЗАПРЕЩЁННЫЙ I. *прич. от* запретить; 2. *прил.* қадаған етилген, тыйым салынған.

ЗАПРИМЕТИТЬ *сов. кого-что, прост.* көріп қалыу, аңлап қалыу, көзі түсіу; ~ *кого-л. в толпе* аламанның ишінде бирейдіді көріп қалыу.

ЗАПРИХОДОВАТЬ *сов. кого-что, бухг.* приходқа жазыу, кириске жазыу.

ЗАПРОДАВАТЬ *несов. см.* запрода́ть.

ЗАПРОДАЖА *ж.* алдан сатып қойыу, күні бұрын келисип сатып қойыу; ~ *зерна* дөңди күні бұрын сатып қойыу.

ЗАПРОДАТЬ *сов. кого-что* алдан сатыу, алдан келиши сатып койуу, бир нәрсени сатыу ушын шәртелеси койуу, алдан қол улы ақша алыу.

ЗАПРОЕКТИРОВАТЬ *сов. что* проектлеу, проект дүзиу, проект жасау.

ЗАПРОКИДЫВАТЬ *несов. см. запрокинуть.*

ЗАПРОКИДЫВАТЬСЯ *несов. см. запрокинуться.*

ЗАПРОКИНУТЬ *сов. что* шалқайтыу, қайқайтыу; ~ *голову* басын шалқайтыу.

ЗАПРОКИНУТЬСЯ *сов.* шалқайыу, қайқайыу.

ЗАПРОПАСТИТЬСЯ *сов. разг.* жоғалыу, жоқ болып кетиу, жоғалып кетиу, ғайып болыу; *где ты ~лся?* сен қайда жоғалып кеттин?

ЗАПРОС *м. 1. офиц.* сорау, талап етиу; *сделать ~* сорау; *послать ~* в учреждение мәкемеге сорап хат жибериу; 2. арттырып бахалау, артық сорау; *цены без ~а* артық сорама ған баха, артық бахаламау; 3. *мн.* запрбсы талап, тилек; *культурные ~ы* мәдени талаптар; ~ы *школьников* мектеп оқушыларының талаптары.

ЗАПРОСИТЬ I *сов. 1. кого-что, офиц.* сорау, сорастырыу, талап етиу; ~ *в письменной форме* хат арқалы сорастырыу; ~ *характеристику из школы* мектептен минезлеме талап етиу; 2. *что* артық баха сорау, зыят баха сорау; ~ *слишком высокую цену* шамадан артық баха сорау.

ЗАПРОСИТЬ II *сов. кого, о чем, разг.* (начать просить) талап етиу, сорау, сорап алыу, сорагыу, сорастырыу.

ЗАПРОСТО *нареч. разг.* жай түрде, жолдасларша, қысынбай, ийбенбей, тартыпбай; *бывать у кого-л. ~ бирейдің* алдына ийбенбей барыу.

ЗАПРОТЕСТОВАТЬ *сов.* протест билдире баслау, наразылық көрсете баслау, қарсылық көрсете баслау, қарсы шығу.

ЗАПРОТОКОЛИРОВАТЬ *сов. что* протоколға жазыу, протоколға киргизиу, протокол жазыу, протоколастырыу.

ЗАПРУДА *ж. 1. (действие)* бөгегу, байлау; 2. (плотина) бөгет, тосқын, иркиниш.

ЗАПРУДИТЬ *сов. что 1.* бөгет басыу, бөгегу, байлау; ~ *теку дэрьяны* байлау, дэрьяны бөгегу; 2. *перен. разг. (переполнить)* толтырыу, лыққа толтырыу; *толпа ~ла всю площадь* аламаңа пүткил майданды толтырды.

ЗАПРУЖАТЬ *несов. см. запрудить.*

ЗАПРЫГАТЬ *сов.* секире баслау, ырғый баслау; ~ *от радости* қуаңғанынан секире баслау.

ЗАПРЯГАТЬ *несов. см. запрычь.*

ЗАПРЯГАТЬСЯ *несов. см. запрычься.*

ЗАПРЯЖКА *ж. 1. (действие)* қосыу, жегу; 2. (повозка с лошадьми) ат қосылған арба.

ЗАПРЯТАТЬ *сов. кого-что* жасырыу, жасырып койуу, жыйнап койуу, салып койуу.

ЗАПРЯТАТЬСЯ *сов.* жасырыныу, жасырынып туруу.

ЗАПРЯТЫВАТЬ *несов. см. запрытать.*

ЗАПРЯТЫВАТЬСЯ *несов. см. запрытать-ся.*

ЗАПРЯЧЬ *сов. кого-что 1.* қосыу, жегу; ~ *лошадь в телегу* атты арбаға жегу; 2. *перен. разг.* ислеуди тапсырыу, жегу, ислетиу; ~ *в работу* аўыр жұмысқа жегу.

ЗАПРЯЧЬСЯ *сов. разг.* ислеу тапсырылыу, жегилиу, кирисиу; ~ *в работу* жұмысқа кирисиу, иске қосылыу.

ЗАПУГАННЫЙ I. *прич. от запугать;* 2. *прил.* қорқақ, үркек, қорқытылған, тартыншақ, жасқаншақ; ~ *ребёнок* жасқаншақ бала, тартыншақ бала.

ЗАПУГАТЬ *сов. кого-что, чем* қорқытыу, үрkitиу, зорресин алыу, үрейин ушырыу.

ЗАПУГИВАНИЕ *с.* қорқытыу, үрkitиу, зорресин ушырыу, үрейин ушырыу.

ЗАПУГИВАТЬ *несов. см. запугать.*

ЗАПУСК *м.* ушырып жибериу, ушырыу; ~ *искусственного спутника Земли* Жердің жасалма жолдасын ушырып жибериу.

ЗАПУСКАТЬ I *несов. см. запустить I.*

ЗАПУСКАТЬ II *несов. см. запустить II.*

ЗАПУСТЕНИЕ *с.* тасланыу, қақырау, қараусыз қалыу, ийесиз қалыу, бос қалыу, бүлнийу.

ЗАПУСТИТЬ I *сов. 1. что, чем, в кого, во что (бросить)* ылақтырыу, таслау, ылақтырып жибериу, зығытып жибериу; ~ *камнем* тасты ылақтырып жибериу; 2. *что, разг. (привести в действие)* жүргизиу, жүргизип жибериу, ислетиу, хәрекетке келтириу; ~ *мотор* моторды жүргизиу; 3. *что* ушырыу, ушырып жибериу; ~ *искусственный спутник Земли* Жердің жасалма жолдасын ушырып жибериу; 4. *что, разг. (засунуть)* тығыу, салыу, суғыу; ~ *руку в карман* қолды қалтаға тығыу, қолды қалтаға салыу; 5. *что, разг. (вонзить)* батырыу; ~ *когти* тырнағын батырыу.

ЗАПУСТИТЬ II *сов. что 1. (довести до упадка)* қараусыз қалдырыу, ийесиз таслау; ~ *хозяйство* хожалықты қараусыз қалдырыу; ~ *сад* бағды қараусыз қалдырыу; 2. *асқындырыу, асқынтып алыу, күшейтип алыу, асқынлатып жибериу; ~ болезнь* аўырыуды асқынлатып алыу, аўырыуды асқынлатып жибериу.

ЗАПУТАННОСТЬ *ж.* шаталғанлық, шатасқанлық, шийеленискенлик, шубалғанлық, былыққанлық.

ЗАПУТАННЫЙ I. *прич. от запутать;* 2. *прил.* шатақ, шубалған, былық; ~ *ежитки* шубалған сабақтар; 3. *прил. перен.* шатақ, қыйын, шаталған, түсиниксиз; ~ *й вопрос* шатақ мәселе.

ЗАПУТАТЬ *сов. 1. что* шубалдырыу, былықтырыу, шубалтып алыу, шийелендирип жибериу, шатаққа салыу; ~ *нитки* жипти шубалтып алыу, сабақты шубалдырыу; 2. *что, перен. (усложнить)* шийеленстириу, қыйынлатыу, былықтырыу, былықтырып жибериу; ~ *дело* исти былықтырыу, исти қыйынлатыу; 3. *кого-что, перен. разг. (замешать, вовлечь)* қатнастырыу, араластырыу, қосыу.

ЗАПУТАТЬСЯ *сов. 1.* шубалысыу, шатылыу, былығыу, шатасыу, оралыу, былғасып қалыу, шатасып қалыу; *волосы* ~ *лись*

шашлары шубалысты; **птица** ~ лась в силке қус торға оралды; 2. *перен.* шийеленісің, қыйынласың, қыйынға айланың, былғың, шатасың; дело ~ лось ис қыйынласты; 3. *в чѣм и без доп., перен. разг.* қыйын аўхалға түсің; ~ ться в долгах қарызға батың; 4. *перен. разг. (в речи, мыслях и т. п.)* жаңылың, шатасың, былғастырың, алжасың; 5. *в чѣм и без доп., разг. (заблудиться)* адасың; ~ ться в лесных тропинках тоғайдың соқпақ жолларында адасың.

ЗАПУТЫВАТЬ *несов. см. запутать.*

ЗАПУТЫВАТЬСЯ *несов. см. запутаться.*

ЗАПУХАТЬ *несов. см. запухнуть.*

ЗАПУХНУТЬ *сов. разг. исиң, кебиң.*

ЗАПУЩЕННЫЙ I *прич. от запустить* II; 2. *прил. (находящийся в упадке)* қараусыз қалдырылған, ийесіз қалдырылған; ~ й дом қараусыз қалдырылған жай; 3. *прил.* қаралмай жатқан; ~ е дела қаралмай жатқан ислер; 4. *прил. (о болезни)* асқынған, асқынып кеткен, өтлесип кеткен, гөнерген; ~ й бронхит асқынып кеткен бронхит.

ЗАПЫЛАТЬ *сов. 1. (загореться)* алыса баслау, лаулап жана баслау, жалынлап жана баслау; **костёр** ~ л от лаулап жана баслады; 2. *перен. (покраснеть)* қызаруы, қыш-қызыл болуы; **его лицо** ~ ло от гнева ашыуланғаннан оның бети қызарды.

ЗАПЫЛИТЬ I *сов. что шаңлатуы, шаң бастыруы, тозаң бастыруы, шаңғытуы; ~ ботинки ботинканы шаң бастыруы.*

ЗАПЫЛИТЬ II *сов. (начать пылить)* шаңлана баслау, шаңғыта баслау.

ЗАПЫЛИТЬСЯ *сов. шаң басыу, шаң басылуы, шаңланыу, тозаң басыу, тозаңланыу; одѣжда ~ лась кийимди шаң басты, кийимди тозаң басты.*

ЗАПЫХАТЬСЯ *сов. разг. ентигиң, демигиң; ~ от бѣга* жууырып ентигиң, жууырығаннан ентигиң.

ЗАПЫХЕТЬ *сов. разг. ауыр дем ала баслау, ентигип дем ала баслау, демигип қалың.*

ЗАПЯСТЬЕ *с. билек, билезик.*

ЗАПЯТАЯ *ж. үтир.*

ЗАПЯТНАТЬ *сов. кого-что 1. (покрыть пятнами)* дақ салуы, дағаллау, патаслау, дағал тамызуы; 2. *перен.* масқаралау, бығау, атына сөз келтируы.

ЗАРАБАТЫВАТЬ *несов. см. зарабатывать I.*

ЗАРАБАТЫВАТЬСЯ *несов. см. зарабатывать.*

ЗАРАБОТАТЬ I *сов. что и без доп. ислеп алыу, ислеп табуы.*

ЗАРАБОТАТЬ II *сов. (начать работать)* ислей баслау, ислеу; **машина** снѣва ~ ла машина тағы ислей баслады.

ЗАРАБОТАТЬСЯ *сов. разг. 1. (устать от работы)* ислеп харыу, ислеп шаршау; 2. *(увлечься работой)* көп ислеу, тынбай ислеу, иске қызығуы, иске қунығуы; ~ до полуночи ярым ақшамға шекем ислеу.

ЗАРАБОТНЫЙ *прил.: ~ ая плата* айлық, мийнет хақы.

ЗАРАБОТНОК *м. 1. мийнет хақы, ис хақы, айлық; годово́й ~ ок* жылылық мийнет хақы; 2. *мн. зăработки* *уст.* талап ислеу,

жалланба жұмыс; **пойти на ~ ки** талап излеп басқа жаққа кетиу.

ЗАРАВНИВАТЬ *несов. см. заровнять.*

ЗАРАВНИВАТЬСЯ *несов. см. заровняться.*

ЗАРАЖАТЬ *несов. см. заразить.*

ЗАРАЖАТЬСЯ *несов. см. заразиться.*

ЗАРАЖЕНИЕ *с. жуғыу, жуқтырыу, зәхерленіу, бузылыу; ~ крови* қанның зәхерленіуі.

ЗАРАЗА *ж.* жуқпа ауырыу, жуқпалы ауырыу, жуғатуғын ауырыу.

ЗАРАЗИТЕЛЬНО *нареч. тәсирли, тәсир еткіш; ~ смеяться* тәсирли күліу.

ЗАРАЗИТЕЛЬНОСТЬ *ж. 1. жуққшылық, жуқпалылық; 2. перен. тәсирлилік, тәсир еткішлік.*

ЗАРАЗИТЕЛЬНЫЙ I *прил. 1. жуққш, жуқпалы; ~ ая болѣзнь* жуқпалы кесел; 2. *перен. тәсирли, тәсир етіуші; ~ ый смех* тәсирли күлкі.

ЗАРАЗИТЬ *сов. кого, чем 1. жуқтырыу, жуғыу; ~ть кого-л. гриппом* грипп кеселін жуқтырыу; 2. *перен. тәсир етіу, өзине ертіу, өзине тартуы, хайран етіу; он ~ л всех своим весельем* ол өзінің кеуіл хошлығы менен хөмени өзіне тартты.

ЗАРАЗИТЬСЯ *сов. чем 1. жуқтырып алыу, жуқтырыу; ~ гриппом* грипп жуқтырып алыу; 2. *перен. тәсирленіу, еріу; ~ весельем* шадлыққа еріу, шадлық пенен тәсирленіу.

ЗАРАЗНЫЙ I *прил. 1. жуққш, жуқпалы; ~ е болѣзнь* жуқпалы ауырыулар; ~ й **больной** жуқпалы ауырыуы бар адам, жуқпа ауырыулы адам; 2. *в знач. сущ. м. зара́зный и ж. зара́зная* жуқпалы ауырыулы адам.

ЗАРАНЕЕ *нареч. алдын ала, күн бұрын, күн бұрыннан, илгери, әуел бастан, ертеден; решитъ ~ алдын ала* шешіу; **с ~ обдуманном намерении** алдынан ойланылған ниет пенен.

ЗАРАПОРТОВАТЬСЯ *сов. разг. мылжың сөз сөйлеу, бос сөз сөйлеу, былғастыруы, шатасып кетиу, жаңылысыу, сөзінде жаңылы сөйлеу, өтирик сөйлеу.*

ЗАРАСТАТЬ *несов. см. зарастить.*

ЗАР||АСТИ *сов. 1. чем и без доп. (покрыться растительностью)* шөп басыу, шөп басып кетиу, өсип кетиу; **тропинка** ~ ослá соқпақты шөп басып кеткен; **сад** ~ о́с травой бағды шөп басып кетти; 2. *чем и без доп.*

жүн басыу (*шерстью*); сақал басыу (*бородой*); шаш басыу (*волосами*); ~ асти **бородой** сақал басыу; 3. *разг. (зарубцеваться)* жазылуы, питуы; **рана** ~ ослá жара жазылды, жара питти.

ЗАРВАТЬСЯ *сов. разг. хәдден зыят кетиу, хәдден асыу, хәдден артық ис етіу, шамадан тыс кетиу.*

ЗАРДЕ||ТЬСЯ *сов. қызаруы, қызарып кетиу; его лицо ~ лось оның бети қызарып кетти.*

ЗАРЕВЕ||ТЬ *сов. 1. бақыра баслау, өкире баслау, гүюлдей баслау; зверь ~ л хайуан бақырып жиберди; 2. *разг. (громко заплакать)* дауыс шығарып жылау, өкирип жылау, бақырып жылау.*

ЗАРЕВО с. қызыл, сәуле, таң қызылы, қызыллық; ~ **пожара** өрт жалынының сәулесі, өрттің сәулесі; ~ **заката** күннің қызылы.

ЗАРЕГИСТРИРОВАТЬ сов. *кого-что* жазыу, жаздыруу, тиркеу, есапқа алыу, хатлау, хатлатуу; ~ **брак** некени жаздыруу, некени хатлатуу.

ЗАРЕГИСТРИРОВАТЬСЯ сов. жазылыу, тиркелиу, есапқа алынуу, есаптан өтуу, хатлануу; ~ у **секретаря** секретарь арқалы есаптан өтуу.

ЗАРЁЗ м. разг. бөле, машақат, азан; для меня это ~ бул маған бир бөле, бул менің ушың бир машақат жағдай; ◇ до ~ у күтә, артықмаш, жүдө керек, заріу, қажет.

ЗАРЕЗА|ТЬ сов. *кого 1. чел* сойыу, бауызлау, шалыу, пышақлау, пышақлап өлтириу, кесіу; ~ть **ягнёнқа** қозыны сойыу; 2. *прост.* жеу, шайнау, жарыу, тартыу; **волк** ~л **овцу** қасқыр қойды жарып кетти; ◇ **без ножа** ~ть қыйын жағдайға түсириу, үлкен зыян келтириу.

ЗАРЕЗАТЬСЯ сов. разг. өзін-өзи бауызлау, өзін-өзи пышақлау, өзине-өзи пышақ урыу.

ЗАРЕКА|ТЬСЯ несов. разг. тоба етиу, сөз беріу, үде етиу, ұаз кешіу; ~ться **курить** шылым шекпеуге сөз беріу; не ~йся! ауыз ашпа!, тил қатпа!

ЗАРЕКОМЕНДОВАТЬ сов.: ~ себя өзін көрсетиу, танытыу; ~ себя с **хорошей стороны** өзін жақсы жағынан көрсетиу.

ЗАРЕКОМЕНДОВЫВАТЬ несов. см. **зарекомендовать**.

ЗАРЕЧН|ЫЙ прил. дәрьяның аржағындағы, дәрьяның аржағы; ~ая **сторона** дәрьяның арғы жақ беті.

ЗАРЕЧЬЕ с. аржақ, дәрьяның аржағы, дәрьяның арғы төрепи.

ЗАРЕЧЬСЯ сов. см. **зарека́ться**.

ЗАРЖАВЕ|ТЬ сов. тотығыу, тот басыу, зөң басыу, зөң басып қалуу, тотығып қалуу, тот басып қалуу; **нож** ~л **пышақ** тотыққан.

ЗАРЖАВЛЕНН|ЫЙ прил. тот басқан, зөң басқан; ~ая **бритва** тот басқан пөки.

ЗАРЖА|ТЬ сов. 1. *киснеу*, *кисней* баслау; **лошадь** ~ла ат киснеди; 2. *перен. разг. (захохотать)* ұақхалап күліу, ишек сидесі қатып күліу.

ЗАРИСОВАТЬ сов. *кого-что* сүүрет салыу; ~ *что-л. с натуры* бир заттың көринисине қарап сүүретін салыу, турпатына қарап сүүретін алыу.

ЗАРИСОВКА|А ж. 1. (*действие*) сүүретін алыу, сүүретін салыу; 2. (*рисунок*) сүүрет, салынған сүүрет; **делать** ~и сүүрет салыу.

ЗАРИСОВЫВАТЬ несов. см. **зарисовать**.

ЗАРИТЬСЯ несов. *на кого-что, прост.* иши күйип қарау, қызғанып қарау, қуштар болыу.

ЗАРНИЦА ж. жылдырымның жақтысы, жалт еткен сәуле, узақта жалтылдаған жылдырым сәулесі, шақмақ оты, жасыл.

ЗАРОБЕ|ТЬ сов. разг. қорқа баслау, сескеніу, тартынуу, жасқаныу, тартыншақлық етиу, жүрексинбеу.

ЗАРОВНЯТЬ сов. *что* тегіслеу, теңлеу, теңлестіриу, көмип тегіслеу.

ЗАРОВНЯТЬСЯ сов. тегіслениу, теңлениу, теңлесіу, көмилип тегіслениу.

ЗАРОДИТЬ сов. *что* пайда етиу, дөретіу, тууғызыу; ~ **надежду** үмітлендириу; ~ **подозрение** гүман пайда етиу, шүбә туудырыу.

ЗАРОДИ|ТЬСЯ сов. пайда болыу, дөреу, жүзеге шығыу; у меня ~лась **новая идея** менде жаңа бир идея пайда болды.

ЗАРОДЫШ м. 1. *биол.* туқым, урық, зародыш; 2. *перен.* басланған ұақыт, басы, әуел басы; **подавить что-л. в ~е** бир затты басланған ұақытында жоқ етиу.

ЗАРОДЫШЕВЫ|Й прил. *биол.* туқым, урық; ~е **клетки** туқым клеткалары.

ЗАРОЖДАТЬ несов. см. **зародить**.

ЗАРОЖДАТЬСЯ несов. см. **зародиться**.

ЗАРОЖДЕНИЕ с. 1. тууыу, тууылыу, дүньяға келиу, жасай баслау, жаралыу; 2. *перен.* дөреу, дөретилиу, пайда болыу, жаратылыу, жүзеге шығыу; ~ **идеи** бир идеяның пайда болыуы.

ЗАРОК м. тоба етиу, серт қылыу, сөз беріу, үде етиу, ант етиу; **дать ~ не пить** иштеуге сөз беріу.

ЗАРОКОТАТЬ сов. гүйілдей баслау, гүрилдей баслау, дүрилдей баслау, тартылдай баслау, гүрсилдей баслау.

ЗАРОНИТЬ сов. *что 1. (уронить)* түсириу, түсирип жиберіу; ~ **искру** 1) шок түсирип алыу, қоз түсирип алыу; 2) *перен.* қыял туудырыу, жүректе жалын пайда етиу; 2. *перен.* дөрегіу, туудырыу, пайда етиу; ~ **сомнение** гүман туудырыу.

ЗАРОСЛ|Ь ж. қалың есимлик, қопалық, тоғайлық, ағашлық; ~и **тростника** қалың қамыслық, қалың қамыс тоғайы.

ЗАРПЛАТА ж. (зäpоботная плáта) айлық, мийнет қақы, жұмыс қақы, ис қақы.

ЗАРУБАТЬ несов. см. **зарубить**.

ЗАРУБЕЖН|ЫЙ прил. сырт ел, шет ел; ~ая **пресса** сырт ел баспа сөзи.

ЗАРУБИТЬ сов. 1. *кого-что (убить)* шауып өлтириу; 2. *что (сделать зарубку)* гертиклеу, гертик салыу; 3. *что, горн.* шабыу, шауып ашыу, тесіу, геулеу, геулеп ашыу; ◇ ~ себе **на носу** естен шықпастай етип ядта сақлау (*соотв.* қулағыңа алтын сырға).

ЗАРУБКА ж. 1. (*отметка*) гертик, белги; ~ **на дереве** ағаштағы гертик; 2. *горн.* шабыу, шауып ашыу, тесіу, геулеу, геулеп ашыу; ~ **угля** көмip геулеу.

ЗАРУБЕВА|ТЬСЯ сов. пitiу, тыртык болып пitiу; **рана** ~лась **жара** тыртык болып пitiу.

ЗАРУБЦОВЫВАТЬСЯ несов. см. **зарубцеваться**.

ЗАРУГА|ТЬ I сов. *кого-что, разг. (выбранить, изругать)* урсыу, кейіу, сөгиу, урсып таслау, кейіп таслау, сөгип таслау; а тебя **дома** не ~ют? саған үйің кейіп тасламай ма?

ЗАРУГАТЬ II сов. разг. (*начать ругать*) урса баслау, сөге баслау, кейіп баслау.

ЗАРУГАТЬСЯ сов. разг. сөгине баслау, кейіп баслау, урса баслау.

ЗАРУМЯНИВАТЬ несов. см. **зарумянить**.

ЗАРУМЯНИВАТЬСЯ *несов. см. зарумяниться.*

ЗАРУМЯНИТЬ *сов. что* қызартты; мороз ~л шәки аяз бетти қызартты.

ЗАРУМЯНИТЬСЯ *сов. I.* қызарыу, қызғыт тартыу; **лицо от мороза ~лось** аяздан бети қызарды; **2.** қызарып писнү, қызарып писе баслау; **пирогі ~лись** пироғлар қызарып писті; **яблокі ~лись** алмалар қызарып писе баслады.

ЗАРУЧАТЬСЯ *несов. см. заручиться.*

ЗАРУЧИТЬСЯ *сов. чем* алдын алыу, исениу, инаныу, үдесин алыу, сөз алыу, разылығын алыу; ~ *чим-л. согласиєм бирейдиң* разылығын алдан алыу; ~ *чей-л. поддержкой бирейдиң* көмегине исениу, *бирейдиң* сүйеуіне исениу.

ЗАРЫВАТЬ *несов. см. зарыть.*

ЗАРЫВАТЬСЯ I *несов. см. зарыться.*

ЗАРЫВАТЬСЯ II *несов. см. зарваться.*
ЗАРЫДАТЬ *сов. еңкилдеп жылай баслау, зарлап жылай баслау, бозлап жылай баслау, бақырып жылай баслау.*

ЗАРЫТЬ *сов. кого-что* кемип таслау, көмиу; ~ *что-л. в зёмлю бир нәрсени* жерге көмиу; ♠ ~ *талант талантын* жер менен жексен етиу, талантын жоғалтыу.

ЗАРЫТЬСЯ *сов. I.* кемилиу, кемилип қалыу, тығылыу, тығылып қалыу, жасырыныу; ~ *в сёно* пишенге көмилип жасырыныу; **2.** (*спрятать лицо, голову*) жасырыу, тығыу; ~ *лицом в подушку* дастыққа басын тығып жатыу; **3.** *перен.* үңидиу, оғада берилиу; ~ *в книгі* бас көтермей кітапқа үңидиу.

ЗАРЫЧАТЬ *сов. ырылдау, ырылдай баслау, өкире баслау, ақыра баслау.*

ЗАР||Я *ж. I.* сөўле, сөхөр, таң, күн қызылы; **ўтренняя ~я** таң сөўлесі; **вечерняя ~я** кешкі күн қызылы; **2.** *перен.* баслама, басқы, әдепкі, дәслепкі дәуір; **на ~е новой жизни** жаңа турмыс басламасында; **3.** (*военный сигнал*) дабыл; **играть зорю** дабыл қағыу; ♠ **ни сьёт ни ~я** жүдә ерте, таң атар-атпастан; **от ~и до ~и** таң атқаннан күн батқанша, азаннан кешкеше, күнни-түнн.

ЗАРЯБИТЬ *сов.* булдырай баслау, булдырлана баслау, булдырлап көрине баслау, толқынлай баслау, жыбырлай баслау; **у меня ~ло в глазах** менің көз алдым булдырлай баслады.

ЗАРЯД *м. I.* воен. заряд, оқланған оқ, тайын оқ; **разрывной ~** жарылғыш оқ; **холостой ~** тек дәри салынған оқ; **подрывной ~** бузғыш оқ; **2.** *физ.* заряд; **электрический ~** электр заряды.

ЗАРЯДИТЬ I *сов. что I.* оқлау, оқлап қойыу; ~ *винтовку* мылтықты оқлау; **2.** *физ.* заряд беруі, зарядлау; ~ *батарею* батареяны зарядлау; **3.** (*приготовить к действию*) таярлап қойыу, тайынлап қойыу, тақлап қойыу; ~ *фотоаппарат* фотоаппаратты сүўрет алыуға таярлап қойыу.

ЗАРЯДИТЬ II *сов. разг. I.* *что и с неопр.* бир нәрсени қайталау, тәкәррлау; **он ~л** бірнәсе жә бір айтқанын қайталап айта берди; **2.** үзбестен жауыу, тынбастан

жауыу, қуып жауыу; **дождь ~л** жауын тынбастан жаўды.

ЗАРЯДКА *ж. I.* (*действие*) оқлау, оқ салыу; ~ *ружьё* мылтықты оқлау; ~ *аккумулятора* аккумуляторды зарядлау; **2.** *спорт.* зарядка; **ўтренняя ~** азанғы зарядка.

ЗАРЯДНЫЙ *прил. воен.* заряд..., оқ...; ~ *ящик* оқ қутысы.

ЗАРЯЖАТЬ *несов. см. зарядить I.*

ЗАРЯЖЕННЫЙ I *прич. от зарядить I;* **2.** *прил.* оқланған, қурылған; ~ *ое ружьё* оқланған мылтық.

ЗАСАД||А *ж.* буққы, засада; **устроить ~у** буққы жасау, буққы таслау; **выставить ~у** буққыға қойыу.

ЗАСАДИТЬ *сов. I.* *что, чем* еғиу, тигиу, отырғызыу; ~ *грядку цветами* қарыққа гүлдер еғиу; **2.** *кого, разг.* отырғызыу; ~ *за работу* жұмыс ислеуге отырғызыу; **3.** *кого-что, разг.* (*посадить в тюрьму*) тутқын еғиу, қамау, қамаққа отырғызыу, түрмеге салыу; **4. *что, разг.* (*глубоко воткнуть*) қадап қойыу, киргизип қойыу.**

ЗАСАЖИВАТЬ *несов. см. засадить.*

ЗАСАЛЕННЫЙ I *прич. от засалить;* **2.** *прил.* майланған, май тийген, майға боялған, кирленген, майға былғанған; ~ *рукав* майланған жең.

ЗАСАЛИВАТЬ I *несов. см. засаливать.*

ЗАСАЛИВАТЬ II *несов. см. засолить.*

ЗАСАЛИВАТЬСЯ I *несов. см. засалиться.*

ЗАСАЛИВАТЬСЯ II *несов. см. засолиться.*

ЗАСАЛИТЬ *сов. что, разг.* майлау, май тийгизип алыу, майға былғап ыласлау.

ЗАСАЛИТЬСЯ *сов. разг.* майланыу, майға боялыу, майға былғаныу, май тийип ыласланыу; **рукава ~лись** жең майланды.

ЗАСАРИВАТЬ *несов. см. засорить.*

ЗАСАРИВАТЬСЯ *несов. см. засориться.*

ЗАСАСЫВАТЬ *несов. см. засосать I.*

ЗАСАХАРЕННЫЙ I *прич. от засахарить;* **2.** *прил.* қант қосылған, қантланған, қантқа айланған, қант бөліни шығаратуғын; ~ *ые фрукты* қант қосылған мүйе.

ЗАСАХАРИВАТЬ *несов. см. засахарить.*

ЗАСАХАРИВАТЬСЯ *несов. см. засахариться.*

ЗАСАХАРИТЬ *сов. что* қантлау, қант қосыу; ~ *фрукты* мүйеелерге қант қосыу.

ЗАСАХАРИТЬСЯ *сов.* қантланыу, қантқа айланыу, қант бөліни шығарыу; **мёд ~лся** пал қантқа айланды.

ЗАСВЕРКА||ТЬ *сов.* жарқылдай баслау, жарқырап кетиу, жылтылдай баслау, жылтырау, жылтырай баслау, жылт етиу, жайнай баслау, жайнап кетиу; **звёзды ~ли** жұлдызлар жылтылдай баслады; **глаза ~ли** көздері жайнай баслады.

ЗАСВЕТИТЬ I *сов. что (зажечь)* жақтыртуу, жақтылау, жандырыу, жағыу.

ЗАСВЕТИТЬ II *сов. что, фото* жақты түсириу, жақты түсирип бузыу; ~ *плёнку* плёнқаға жақты түсирип бузыу.

ЗАСВЕТИТЬ III *сов. (начать светить)* жақтырта баслау, жаға баслау, жағыу, жақты етиу.

ЗАСВЕТИТЬСЯ I сов. фото жақты түспү бузылыу.

ЗАСВЕТИТЬСЯ II сов. I. (зажечься) жаныу, жақтылануу; ~лись **огни** отлар жанды; 2. перен. (заблестеть) жалтырау, жалтылдау, жылытырау, жайнау; **глаза** ~лись **радостью** кууанганнан көзлери жайнап кетти.

ЗАСВЕТЛО нареч. жақты барда, жақты уақытта, жақтыда, қараңғы түспей, қараңғы түспестен бурын; **мы отпрáвились в доро́гу** ~ биз қараңғы түспестен бурын жолға шықтық.

ЗАСВЕЧИВАТЬ несов. см. засветить II.

ЗАСВЕЧИВАТЬСЯ несов. см. засветиться I.

ЗАСВИДЕТЕЛЬСТВОВАТЬ сов. что I. (удостоверить, подтвердить) тастыйықлау, тастыйық етиу, дурыслау; **этот факт ~н всеми** бул факт хөммелер төренинен дурысланған; 2. (заверить подлинность чего-л.) тастыйықлау, дурыслау, бекитиу; ~ть **подпись** қолын дурыслау; **~ть своё почтёние** уст. өзиниң хұрметлеуин билдириу.

ЗАСВИСТАТЬ сов. разг. см. засвистеть.

ЗАСВИСТЕТЬ сов. ысыра баслау, ысырыу.

ЗАСЕВ м. егиу, себиу.

ЗАСЕВАТЬ несов. см. засеять.

ЗАСЕДАНИЕ с. мәжлис, жыйналыс; **открытое** ~ ашық мәжлис; **торжественное** ~ салтанатлы мәжлис.

ЗАСЕДАТЕЛЬ м. заседатель; **наро́дный** ~ халық заседатели.

ЗАСЕДАТЬ несов. мәжлис қуруу, жыйналыс ашыу, мәжлис етиу, мәжлис еткизиу.

ЗАСЕИВАТЬ несов. см. засеять.

ЗАСЕКАТЬ I несов. см. засечь I.

ЗАСЕКАТЬ II несов. см. засечь II.

ЗАСЕКРЕТИТЬ сов. I. что жасырын етиу, қушыяластырыу, қушыя етиу; ~ **документы** документлерди қушыяластырыу; 2. кого-что, разг. жасырын иске белгилеу, қушыя иске отырғызыу; ~ **работника** хызметкерди жасырын иске белгилеу.

ЗАСЕКРЕЧЕННЫЙ I. прич. от засекреть; 2. прил. жасырын, қушыя, қушыяланған; ~е **документы** қушыяланған документлер; 3. прил. разг. жасырын иске белгиленген, қушыя иске отырғызылған.

ЗАСЕКРЕЧИВАТЬ несов. см. засекреть.

ЗАСЕЛЕНИЕ с. I. жерлестиреу, қоныластырыу, жерге орналастырыу; ~ **новых земель** жаңа жерлерге қонысландырыу; 2. адам киргизиу, көширип әкелип орнастырыу, көшип келип орнасыу; ~ **дома** жайға адам киргизиу.

ЗАСЕЛЕННОСТЬ жс. отырған елдің қалыңлығы, отырған елдің тығызлығы.

ЗАСЕЛЕННЫЙ I. прич. от заселить; 2. прил. халық орнақан, адам кирген; ~ **дом** адам кирген жай.

ЗАСЕЛИТЬ сов. что I. (населить) халық отырғызыу, қонысландырыу, орналастырыу, жайғастырыу, көшип келип қоныу; ~ **новые земли** жаңа жерлерге қонысландырыу, таза жерлерге көширип әкелип

орналастырыу; 2. (поселиться) көшип баруу, адам киргизиу, кирип орнасыу, орналастырыу, жайғастырыу.

ЗАСЕЛИТЬСЯ сов. жерлесиу, орнасыу, көшип келип орнасыу, қонысланыу.

ЗАСЕЛЯТЬ несов. см. заселить.

ЗАСЕЛЯТЬСЯ несов. см. заселиться.

ЗАСЕМЕНИТЬ сов. разг. майдалап атлау, майда адымлап жүриу.

ЗАСЕРЕБРИТЬСЯ сов. гүмистей бола баслау, гүмис реңин алыу, гүмистей жылтырау.

ЗАСЕ|СТЬ сов. разг. I. за что и с неопр. отырыу, кирисиу, қунығыу; ~сть за **работу** жұмысқа кирисиу; ~сть за **учёние** оқыуға қунығыу; 2. отырып қалуу, узақ уақыт отырыу, шықпай отырыу; ~сть **дома** үйден шықпай отырыу; 3. узақ отырыу, жасырынып отырыу; ~сть в **заса́де** бұққыда отырыу; 4. (застряп) кирип қалуу, терең кирип қалуу, шықпай қалуу; **пүля ~ла в но́ге** оқ аяққа кирип қалды; **~сть в голове** ядта беккем қалуу, мийге сиңиу; **эта мысль ~ла у него** в **голове** бул ой оның басына беккем сиңип алды.

ЗАСЕЧКА ж. I. (зарубка) герттик, белги, тамга; 2. (у лошади) жара (аттың аяғы шалысқаннан түскен); **лошадь с ~ой** аяғы жаралы ат.

ЗАС|ЕЧЬ I сов. что I. (сделать зарубку) гертпеклеу, герттиу, белги салыу, тамғалау; 2. (зафиксировать) белгилеу, белгилеп алыу, анықлау; ядта **тутыу** (в памяти); ~е́чь **время** уақытты белгилеу; ~е́чь **огневую точку** **противника** душанның оқ атауғын **точкасын** белгилеп алыу; 3. жара түсиу, жара салыу (аяғы шалысып); **ко́нь ~ёк но́гу** ат аяғына жара салды.

ЗАСЕЧЬ II сов. кого (до смерти) өлгенше урыу, урып өлтириу, сабап өлтириу, сабау; ~ **розгами** шыбық пенен сабап өлтириу.

ЗАСЕЯТЬ сов. что, чем I. шашыу, сеуіп таслау, егип таслау, егиу, себиу; ~ **пóле** **пшеницей** атызға бийдай егиу; 2. перен. (усеять) қаппау, басыу, жабыу, төгиу.

ЗАСИДЕТЬ сов. что, разг. (о насекомых, птицах) патаслау, ыласлау, қонып патаслау.

ЗАСИДЕТЬСЯ сов. отырып қалуу, бир жерде узақ отырыу, көп отырып қалуу; ~ за **работой** до **утра** азанға шекем жұмыста отырып қалуу; ~ в **гостя́х** қонақта көп отырып қалуу.

ЗАСИЖИВАТЬ несов. см. засидеть.

ЗАСИЖИВАТЬСЯ несов. см. засидеться.

ЗАСИЛБЕ с. зорлық, озбырлық, зулымдық, үстемлик.

ЗАСИНЕ|ТЬ сов. I. (начать синеть) көгеріу, көгерип көриниу; **вдали ~ло** **море** узақта теңиз көгерип көринди; 2. (показаться — о синем) көгерип турыу, көк болып көрине баслау.

ЗАСИНЕТЬСЯ сов. см. засинеть.

ЗАСИНИВАТЬ несов. см. засинить.

ЗАСИНИТЬ сов. что көгертиу, көкке бояу; артықмаш көгертип жиберіу, көп көк салыу (белбө).

ЗАСИЯТЬ сов. I. жалтырай баслау, жайнай баслау, жарқырай баслау; 2. перен.

(напр. от удовольствия) жайнау, кууаныш.

ЗАСКАКАТЬ сов. разг. шаба баслау, жууыра баслау.

ЗАСКАКИВАТЬ несов. см. заскочить.
ЗАСКАНДАЛИТЬ сов. разг. жәнжел шығара баслау, жәнжел шығаруға кириши, шатақласа баслау.

ЗАСКВОЗИТЬ сов. 1. безл. (начать сквозить) өтпе самал есе баслау, самал келе баслау; 2. (показаться) көриниу, көрине баслау, арадан көриниу; **через** гүлге ветви ~ло голубое небо қалың шақалардың арасынан көк аспан көрине баслады.

ЗАСКИРДОВАТЬ сов. что гүдилеу, гүди жасау; ~ **скóшенный хлеб** орылған егинди гүдилеу.

ЗАСКОК м. разг. алжасық, ерсилік, айнымалылық, турпайылық; у него **бываю**т ~и оныц ерсиліктери болады.

ЗАСКОЛЬЗИТЬ сов. сырғанай баслау, жылжый баслау, ыға баслау, ығыу; лодка ~ла по реке кеме дөрьяда ыға баслады.

ЗАСКОРУЗЛЫЙ прич. разг. қатпарланған, бүрискен, тырысқан; ~е **руки** қатпарланып қалған қоллар.

ЗАСКОРУЗИНУТЬ сов. разг. қатпарланыу, куурау, бүрисиу; **руки** ~ли қоллар қатпарланып қалыпты.

ЗАСКОЧИТЬ сов. разг. жөнскей кирип шығу, барып кетиу, кирип кетиу.

ЗАСКРЕЖЕТАТЬ сов. чем қышырлата баслау, қайрай баслау; ~ **зубами** тисин қайрай баслау.

ЗАСКРЕСТИТЬ сов. қыра баслау, тырнай баслау, тырнап тықырлатыу, тықырлата баслау.

ЗАСКРЕПИСТИТЬ сов. тықырлата баслау, кемприп шытырлата баслау; ~ **блась** мышь тышқан тықырлата баслады.

ЗАСКРИПЕТЬ сов. чем и без доп. сықырлай баслау, сықырлау, қышырлай баслау, шыйқылдау.

ЗАСКУЛИТЬ сов. қаңсылай баслау, қаңсылау.

ЗАСКУЧАТЬ сов. зериге баслау, сағына баслау, көргиси келе баслау.

ЗАСЛАТЬ сов. кого-что, разг. 1. (не по тому адресу) алысқа жибериу, алысқа жөнелтиу; 2. (чтобы разузнать что-л.) астыртын билиуге жибериу, билдирмей жибериу; ~ **лазутчик** жансыз жибериу.

ЗАСЛЕДИТЬ сов. что, разг. из қалдырыу, аяқ пенен ыласлау, басып ыласлау, из қалдырып патаслау, из түсириу, батпақлау; ~ **пол** полды басып ыласлау.

ЗАСЛЕЗИТЬСЯ сов. жаслана баслау, жасаурай баслау, көзге жас тола баслау, жас аға баслау; **глаза** ~лись көзлерине жас тола баслады.

ЗАСЛОН м. 1. (преграда) тосқын, тосқынлық; **устроить снежный** ~ қар қорғанын жасау; 2. воен. заслон (қандайда бир операцияны тоқтатып турыу үшін қалдырылған кишике аскерий отряд); 3. см. **заслонка**.

ЗАСЛОНИТЬ сов. кого-что 1. тасалау, жабыу, қорғау, сақлау, бүркеу, қапшау, қараңғы етиу; **тұча** ~ла **солнце** қара булт

қуясты қапшады; ~ **ть свет** қараңғы етиу; 2. **перен.** (оттеснить, вытеснить) кейинге қалдырыу, ысырып шығару.

ЗАСЛОНИТЬСЯ сов. чем, от кого-чего қорғаныу, паналаныу, тасаланыу; ~ **рукой** от удара урыудан қолы менен қорғаныу; ~ от солнца күннен тасаланыу.

ЗАСЛОНКА ж. қақпақ; **закрiть** печь ~ой **печтиң** қақпағын жабыу.

ЗАСЛОНЯТЬ несов. см. заслонить.

ЗАСЛОНЯТЬСЯ несов. см. заслонить-ся.

ЗАСЛУГ ж. хызмет, көрсеткен хызмет, сиңген мийнет, сиңдирген мийнет; **большие** ~и сиңдирген көп мийнеттер; **по** ~ам еткен хызметине қарай; **наградить** по ~ам еткен хызметине қарай сыйлықлау; **стáвить себе в** ~у **өзимиң** еткен хызметим деп есаплау, мийнетим деп есаплау.

ЗАСЛУЖЕННО нареч. хызметине ылайық, хызметине гөри, хызметине мууапық; он ~ **получил** **награду** ол еткен хызметине ылайық награда алды.

ЗАСЛУЖЕННЫЙ 1. прич. от заслужить; 2. прич. (получаемый по заслугам) орынлы, ылайық, мүнәсип; ~ **успех** орынлы табыс; 3. прич. (имеющий большие заслуги) мийнети сиңген, хызмет көрсеткен; ~ **десять** **науки** илимге мийнети сиңген хызметкер; ~ **артист** **республики** республикаға мийнети сиңген артист; ~ **мастер** **спорта** спортта хызмет көрсеткен мастер.

ЗАСЛУЖИВАТЬ несов. 1. см. заслужить; 2. чего (быть достойным) ылайық болыу, ылайықлы болыу, турарлық болыу; **эта книга** ~ет **похвалы** бул кітап мақтауға ылайық; ~ **ть доверия** исениуге ылайықлы болыу.

ЗАСЛУЖИТЬ сов. что мүнәсип болыу, ылайық болыу, мууапық болыу, турарлық болыу, ақлау; ~ **ть награду** наградаға ылайық болыу; ~ **ть доверие** исенимге мүнәсип болыу, исенимге турарлық болыу, исеним туудырыу; он **это** ~л 1) ол буны ақлады; 2) **перен.** оған кереги сол еди.

ЗАСЛУШАТЬ сов. кого-что тыңлау, тыңлап алыу, еситиу, қулақ салыу; ~ **доклад** доклад тыңлау; ~ **свидетельские показания** гүуалардың айтп бергенлерин тыңлау.

ЗАСЛУШАТЬСЯ сов. чего и без доп. ықлас берип тыңлау, қызығып тыңлау, берилип тыңлау, қулақ қойып тыңлау.

ЗАСЛУШИВАТЬ несов. см. заслушать.

ЗАСЛУШИВАТЬСЯ несов. см. заслушаться.

ЗАСЛЫШАТЬ сов. что 1. (услышать) еситиу; ~ **голос** дауыс еситиу; 2. разг. (узнать о ком-чем-л.) еситиу, хабардар болыу; 3. (почувать) сезиу, түйиу; ~ **запах** ийис сезиу.

ЗАСЛЫШАИТЬСЯ сов. разг. еситилиу;

~ **лся шум** **мотора** мотордың сести еситилди.

ЗАСМАЛИВАТЬ несов. см. засмолить.

ЗАСМАТРИВАТЬ несов. во что тигилип қарау, үңилип қарау, ықласы менен қарау, қарап қатып қалуу, сығалап қарау; ~ **в** **окна** **терезелерге** үңилип қарау.

ЗАСМАТРИВАТЬСЯ несов. 1. см. засмотреться; 2. на кого-что, разг. (смотреть

с завистью) қызығып қарау, күнлеп қарау, хәуесленип қарау.

ЗАСМЕЯТЬ *сов. кого-что, разг.* масқаралап күліу, масқаралау, күлкіге алыу.

ЗАСМЕЯТЬСЯ *сов.* күле баслау, күліу, күліп жиберіу.

ЗАСМОЛИТЬ *сов. что (залить смолой)* қара май жағыу, мумлау, смолалау; ~ лодку қалыққа қара май жағыу.

ЗАСМОТРЕТЬСЯ *сов. на кого-что и без доп.* көз тигіп қарау, ықласланып қарау, қарап қатып қалуы.

ЗАСМУЩАТЬСЯ *сов. разг.* уялыу, қысыныу.

ЗАСНУТЬ *сов. 1.* уйықлау, уйқыға кетиу, уйықлап қалуы; **2.** (о рыбе) өліу, дем алмау; $\diamond$ ~ вечным сном мәңгі уйқыға кетиу, өліу.

ЗАСНЯТЬ *сов. кого-что, разг.* сүүретке алыу, сүүретін түсіріу (фотоаппаратом); киноға алыу (киноаппаратом).

ЗАСОВ *м.* тәнби, ғау, илдириш, илмек; **запирать** на ~ тәнби басыу; **завдвигнуть** ~ тәнбини ысырып жабыу.

ЗАСОВЫВАТЬ *несов. см. засуиуть.*

ЗАСОЛ *м. 1.* (действие) дузлау, дузланыу, дузға салыныу; **2.** (качество) дузлылық; **огурцы свежего** ~ а жақында дузланған қыяр.

ЗАСОЛЕНИЕ *с.* дузлау, дузға салыу; $\diamond$ ~ почвы топрақтың шорланыуы, жердің шорланыуы.

ЗАСОЛИТЬ *сов. что* дузлау, дузға салыу; ~ **огурцы** қыярды дузлау.

ЗАСОЛИТЬСЯ *сов.* дузланыу, дуз салыныу; **огурцы** ~ лись қыярлар дузланды.

ЗАСОЛКА *ж. см.* засол I; ~ **мяса** етти дузлау.

ЗАСОПЕТЬ *сов. разг.* пысылдай баслау, пырқылдай баслау.

ЗАСОРЕНИЕ *с.* патасланыу, ыласланыу, патаслау, толып қалуы, тығылып қалуы, басып кетиу, питип қалуы; $\diamond$ ~ **желудка мед.** иш бузылыу.

ЗАСОРЕННОСТЬ *ж.* патасланғанлық, патаслық, ыласланғанлық, ыласлық; **пителгенлик, тығылып қалғанлық.**

ЗАСОРЕННЫЙ **1.** *прич. от засорить;* **2.** *прил.* патас, патасланған, ыласланған, жарамсыз болған; ~ **ое зерно** патас дөн.

ЗАСОРИТЬ *сов. что* патаслау, ыласлау; **питеп таслау, тығып таслау, тығылыу;** ~ **умывальник** қол жууғышты тығып таслау, қол жууғышты питеп таслау; ~ **глаза** көзге шөл түсіріу.

ЗАСОРИТЬСЯ *сов.* патасланыу, ыласланыу, былғану; **пителип қалуы, тығылып қалуы.**

ЗАСОРЯТЬ *несов. см. засорить.*

ЗАСОРЯТЬСЯ *несов. см. засориться.*

ЗАСОСАТЬ **I** *сов. кого-что 1.* (поглотить) тартып кетиу, батырыу, жутып кетиу; **болото** ~ ло лодшадь батпақтық атты тартып кетти; **2. перен.** өзіне тартып кетиу; **егб** ~ ла **средя** оны қоршап турғандар өзіне тартты.

ЗАСОСАТЬ **II** *сов. (начать сосать)* еме баслау, емиу, сора баслау, сорыу.

ЗАСОХНУТЬ *сов. 1.* (высохнуть) қатыу, кебиу; **краска** ~ ла бояу кепти; **2.** (о расте-

ниях) куурау, куурап қалуы, солыу, солып қалуы; **цветы** ~ ли гүллер куурап қалды; **3. перен. прост. (зачахнуть)** жүдеу, кебиу, қурыу, азыу.

ЗАСОХШИЙ **1.** *прич. от засохнуть;* **2. прил.** куураған, солған, кепкен, қатқан; ~ **лист** куураған жапырақ.

ЗАСОЧИТЬСЯ *сов.* аға баслау, тама баслау; **из пореза** ~ лась **кровь** кесилген жерден қан аға баслады.

ЗАСПАННЫЙ **II** *прил. разг.* уйқылы, уйқысы ашылмаған; ~ **е глаза** уйқылы көзлер, уйқысы ашылмаған көзлер.

ЗАСПАТЬСЯ *сов. разг.* уйқылап қалуы, силеси қатып уйқылау, жүде көп уйқылау.

ЗАСПЕШИТЬ *сов.* асыға баслау, асығыу, қаулыға баслау, қаулығыу.

ЗАСПИРТОВАТЬ *сов. кого-что* спиртлеу, спиртке салыу, спиртке салып қойыу.

ЗАСПИРТОВЫВАТЬ *несов. см. заспиртовать.*

ЗАСПОРИТЬ *сов. о ком-чем и без доп.* айтса баслау, ерегнсе баслау, таласа баслау, жәнжелесе баслау.

ЗАСТАВА *ж. 1.* застава; **пограничная** ~ шегара заставасы; **2. ист.** (при въезде в город) дәуаза; **3.** (сторожевой пункт) қарауыл, қарауылхана.

ЗАСТАВАТЬ *несов. см. застать.*

ЗАСТАВИТЬ **I** *сов. кого-что, чем 1.* (загроздить) орналастырып қойыу, бәнт қылыу, толтырып қойыу, толтырыу, үйіп жыйнау; ~ **всю комнату мебелью** үйдин барлық өжирелерин мебельлер менен толтырып қойыу; **2.** (загородить) жабыу, бекитиу; ~ **дверь шкафом** қапыны шкаф қойып бекитиу.

ЗАСТАВИТЬ **II** *сов. кого-что и с неопр (принудить)* мәжбүрлеу, мәжбүр етиу, зорлау, бас ийдириу, буйырып ислетиу, жегиу; ~ **замолчать** үндемеуге мәжбүр етиу; ~ **кого-л. работать бирейди** жұмысқа жегиу; **не ~ себя** ждаты өзін күтйуге мәжбүр етпеу, кеш қалмай келиу; **не ~ себя просить** бир исти айттырмай-ақ ислеу.

ЗАСТАВКА *ж. полигр.* баслама сүүрет (китаптың басына я ҳәр белиминиң басына салынатұғын).

ЗАСТАВЛЯТЬ **I** *несов. см. заставить I.*

ЗАСТАВЛЯТЬ **II** *несов. см. заставить II.*

ЗАСТАВИТЬСЯ *несов. см. застыться.*

ЗАСТАРЕЛЫЙ *прил.* ески, ескирген, генерген; ~ **ревматизм** ескирген ревматизм.

ЗАСТАТЬ *сов. кого-что* табыу, үстинен шығыу, жолығыу, жолықтырыу; **не ~ть** дөма үйинен таппау; **я ~л** **егб** за **работой** мен оны ислеп атырған жеринен таптым; ~ **ть** на **месте преступления** жинаят ислеп атырғанда үстинен шығыу; **война** ~ ла **егб** на **Украине** ол урыс басланғанда **Украинада** едн.

ЗАСТЕГИВАТЬ *несов. см. застегнуть.*

ЗАСТЕГИВАТЬСЯ *несов. 1. см. застегнуться;* **2.** илдириліу; **ворот** ~ етса на **крючок** жаға илгнш пенен илдириледи.

ЗАСТЕГНУТЬ *сов. что* илдириу, илип қойыу, илдирип қойыу; ~ **пиджак** пиджактың илгеклерин илдириу.

ЗАСТЕГНУТЬСЯ сов. илиў, илдириў, илдирилиў; ~ на все пуговицы барлық илгеклерди илиў.

ЗАСТЕЖКА ж. қарсы илгек, илгиш, илгектиң тесиги; ~ у платяя кейлектиң қарсы илгеклери.

ЗАСТЕКЛИТЬ сов. что айна қондырыў, айна салыў, әйнек қондырыў, әйнек салыў, көз салыў; ~ окна әйнекке көз салыў.

ЗАСТЕКЛЯТЬ несов. см. застеклѣть.

ЗАСТЕЛИТЬ сов. прост. см. застлать I.

ЗАСТЕНОК м. қамақ, қамау; фашистский ~ фашистлердиң қамағы.

ЗАСТЕНЧИВОСТЬ ж. уялшақлық, тартыншақлық, ынжықлық.

ЗАСТЕНЧИВЫЙ прил. уялшақ, тартыншақ, ынжық; ~ый характер уялшақ минез; ~ая улыбка тартыншақ күлкі.

ЗАСТИГАТЬ несов. см. застичь и застигнуть.

ЗАСТИГНУТЬ сов. см. застичь.

ЗАСТИЛАТЬ несов. см. застлать.

ЗАСТИРАТЬСЯ несов. см. застираться.

ЗАСТИРАНИЙ I. прил. от застирать; 2. прил. жууылып заяланған, жууылып тозған; ~ое белье жууылып тозған кийим.

ЗАСТИРАТЬ сов. что, разг. I. жууыў, жууып тазалау; ~ платно на платые кейлектиң дағын жууып тазалау; 2. (испортить стиркой) жууып заялау, жууып тоздырыў.

ЗАСТИРВАТЬ несов. см. застирять.

ЗАСТИЧЬ сов. кого-что үстине барып қалыў, үстине шығыў, тосаттан ушлау, абайсызда келип қалыў; ~ на месте преступления жинаят ислеген жеринде үстине шығып қалыў.

ЗАСТЛАИТЬ сов. I. что, чем төсеу, төсек салыў, төсек қойыў, жайыў, жайып қойыў; ~ть пол ковром полға гилем төсеу; 2. что, перен. (заволоочь) қаплау, басыў, жабыў; туча ~ла солнце булт күнди қаплады; слёзы ~ли ему глаза көзлерин жас басты.

ЗАСТЛАИТЬСЯ сов. төсениў, төселиў, төсек салыныў, қапланыў, басылыў, жабылыў, жайылып қойылыў; небо ~лось дымом аспан түтин менен қапланды.

ЗАСТОЙ м. I. турыў, тоқтау, тоқталыў; ~ в делах истиң тоқталыўы; 2. мед. жүрмеу, турып қалыў; ~ крови қанның жүрмеуі.

ЗАСТОЙНЫЙ прил. I. турып қалған, тоқтап қалған, тоқтаған; ~ый период тоқтап қалған дәуір; 2. мед. жүрмей қалған, тоқтап қалған; ~ая кровь тоқтаған қан.

ЗАСТОЛЬНЫЙ I. прил. стол басындағы, стол қасындағы; ~ая беседа стол басындағы гүрриң; 2. в знач. сущ. ж. застольная той қосығы, тойда айтылатуғын қосық, стол басындағы қосық.

ЗАСТОНАТЬ сов. ыңқылдау, ыңқылдай баслау, ыңырсыныў, ыңырана баслау.

ЗАСТОПОРивать несов. см. застопорить.

ЗАСТОПОРиваться несов. см. застопориться.

ЗАСТОПОРить сов. что I. (остановить ход машины) тоқтатыў, иркиў; 2. перен. разг. (задержать движение, развитие) тоқтатып қойыў, иркиў, пәсеңлетіў.

ЗАСТОПОРитьсЯ сов. I. (остановиться — о машине) тоқталыў, тоқтау, иркилиў; 2. перен. разг. (замедиться) тоқтап қалыў, пәсеңлесіў, иркилиў; дело ~лось не тоқтап қалды.

ЗАСТОЯИТЬСЯ сов. I. (долго простоять) узақ ўақыт турып қалыў, көп ўақыт тоқтап қалыў, көп ўақыт хәрекетсиз турыў; конь ~лся ат узақ ўақыт турып қалды; 2. (испортиться) зая болыў, бузылыў, генеріу; вода ~лась суў генерди.

ЗАСТРАивать несов. см. застроить.

ЗАСТРАиваться несов. см. застроиться.

ЗАСТРАХовать сов. кого-что I. страхование жасау, қамсыздандырыў; ~овать жизнь өмирин страхование жасау; ~овать имущество мал-мүлкин қамсыздандырыў; 2. перен. қәуетерсизлендириў, қәуіпсизлендириў, қамсыздандырыў; никто не ~бан от неприятностей хеш ким шатақтап қамсыздандырылмаған.

ЗАСТРАХоваться сов. I. страхование жасалыў, өзін қамсыздандырыў; 2. перен. (обезопасить себя) өзін қәуетерсизлендириў, өзін қамсыздандырыў.

ЗАСТРАХовывать несов. см. застраховать.

ЗАСТРАХовываться несов. см. застраховаться.

ЗАСТРАчивать несов. см. застроичить I.

ЗАСТРАщать сов. кого, прост. қорқытыў, сескендириў.

ЗАСТРАщивать несов. см. застращать.

ЗАСТРЕвать несов. см. застрять.

ЗАСТРЕлить сов. кого атыў, атын өлтириў.

ЗАСТРЕлиться сов. өзін-өзи атыў, өзін-өзи атып өлтириў, атылыў, атылып өлиў.

ЗАСТРЕльщик м. баслаушы, баслап ислеуши, баслап жиберіуши.

ЗАСТРЕльщица женск. от застрельщик.

ЗАСТРОить сов. что қурыў, салыў, дүзиў; ~ окраины города қаланың шетлерине жай салыў.

ЗАСТРОитьсЯ сов. қурылыў, салыныў, қурылысқа айналыў; пригороды ~лись қаланың шетлерине жайлар салынды.

ЗАСТРОйка ж. қурыў, салыў, дүзиў.

ЗАСТРОйщик м. жай салыушы, жай қурыушы.

ЗАСТРОйщица женск. от застройщик.

ЗАСТРОчить I сов. что (на шейной машине) атлатып тигіу, сатырлатып тигіу, қайып тигіу.

ЗАСТРОчить II сов. разг. I. (начать быстро писать) тез-тез жаза баслау, шаққан жазыў; 2. (начать стрелять из пулемета) тез-тез ата баслау, тез-тез атыў, шалт атыў, оқ жаудыра баслау, оқ жаудырыў.

ЗАСТРУИТЬСЯ *сов.* аға баслау, шубырып ағыу, созылып ағыу.

ЗАСТРУИТЬ *сов.* 1. илинип қалыу, тирелип қалыу, иркилип қалыу, батыу, батып қалыу, шыға алмай қалыу; **колёса ~ли** в грязь дегершик батпаққа батып қалды; **кость ~ла в горле** сүйек тамақта иркилип қалды; 2. кирип қалыу, иркилип қалыу, турып қалыу; **пүля ~ла в ноге** оқ аяққа кирип турып қалды; 3. *перен. разг.* иркилип қалыу, тоқтап қалыу, жатып қалыу; **письмо где-то ~ло** хат бир жерде жатып қалды; **~ть в горле** тили тығылып қалыу, айта алмай қалыу.

ЗАСТУДИТЬ *сов.* *кого-что, разг.* сууық тийгизиу, сууық алдырыу, аязлатуу; **~ горло** тамағына сууық тийгизиу, тамағын аязлатуу.

ЗАСТУДИТЬСЯ *сов. разг.* сууыу, сууықланыу, сууыққа алдырыу, аяз өтиу.

ЗАСТУЖИВАТЬ *несов. см.* застудить.

ЗАСТУЖИВАТЬСЯ *несов. см.* застудиться.

ЗАСТУП *м.* бел, темир гүрек.

ЗАСТУПАТЬ *несов. см.* заступить.

ЗАСТУПАТЬСЯ *несов. см.* заступиться.

ЗАСТУПИТЬ *сов. разг.* гезекли иске кирисиу, гезекли жумысқа келиу; **~ на пост** постағы жумысқа келиу.

ЗАСТУПИТЬСЯ *сов.* за *кого-что* жақлау, қорғау, болысыу, тәренип алыу, тәренип тутыу, тәренинде болыу, қоллау.

ЗАСТУПНИК *м.* жақлаушы, қорғаушы, болысыушы, тәренип алыушы, тәренип тутыушы, қоллаушы.

ЗАСТУПНИЦА *женск. от* заступник.

ЗАСТУПНИЧЕСТВО *с.* жақлаушылық, қорғаушылық, болысыушылық, тәренип алыушылық, тәренип тутыушылық, қоллаушылық.

ЗАСТУЧАТЬ *сов.* қаға баслау, тақылдата баслау, тықылдата баслау; **~ в дверь** есикти тақылдата баслау.

ЗАСТУЧАТЬСЯ *сов. разг.* қаға баслау, ура баслау, тақылдата баслау, тықылдата баслау.

ЗАСТЫВАТЬ *несов. см.* застыть.

ЗАСТЫДИТЬ I *сов. кого, разг.* уялтыу, жүзин қызартыу.

ЗАСТЫДИТЬ II *сов.* (начать стыдить) уялта баслау.

ЗАСТЫДИТЬСЯ *сов. разг.* уялыу, жүзи қызартыу.

ЗАСТЫИТЬ *сов.* 1. (загустеть) қойыулануу, уйыу, қатыу; **студень ~л** студень уйды; 2. *разг.* (подмёрзнуть) қатыу, қатып қалыу, муз басыу, муз болыу; 3. *разг.* (озябнуть) тоңуу, сууықтан қатыу; **руки ~ли** қоллар қатып қалды; 4. *перен.* (замереть) қатып қалыу, турып қалыу; **~ть от ужаса** қорққаннан силейип қатып қалыу.

ЗАСУДИТЬ *сов. кого-что, разг.* судлап жаза беріу, хуким шығарыу.

ЗАСУЕТИТЬСЯ *сов.* (начать суесться) армаған-бермаған жууырса баслау, әйере болыу, тыныссызлануу.

ЗАСУНУТЬ *сов. что* 1. тығыу, қыстырыу, суғыу; **~ руку в карман** қолды қалтаға

тығыу; 2. *разг.* (так, что трудно найти) тығып таслау, тығып қойыу, жасырып қойыу; **~ бумаги в стол** қағазды столға жасырып қойыу.

ЗАСУХА *ж.* құрғақлық, құрғақшылық, жауынсызлық.

ЗАСУХОУСТОЙЧИВОСТЬ *жс.* құрғақшылыққа шыдамлылық, суусызлыққа төзимlilik.

ЗАСУХОУСТОЙЧИВЫЙ *прил.* құрғақшылыққа шыдамлы, суусызлыққа төзимли; **~е растения** құрғақшылыққа шыдамлы өсімликлер.

ЗАСУЧИВАТЬ *несов. см.* засучить.

ЗАСУЧИИТЬ *сов. что* түриу, қайтарыу, сыбаныу; **~ть рукава** жеңди түриу; **~ приняться за дело** ~в рукава жеңди түрип иске кирисиу, билекти сыбанып иске кирисиу.

ЗАСУШИВАТЬ *несов. см.* засушить.

ЗАСУШИВАТЬСЯ *несов. см.* засушиться.

ЗАСУШИТЬ *сов.* 1. *что* кептириу, құрғатыу, қууратыу; **~ цветок** гүлди кептириу; 2. *что, разг.* қууратыу, кептирип жиберіу, қатырыу; **~ жаркое** қууырдақты кептирип жиберіу; 3. *кого-что, перен. разг.* маңызын кемитиу, мәнисин кетириу, мазасын кетириу.

ЗАСУШИТЬСЯ *сов.* кебиу, қуурау, құрғау.

ЗАСУШЛИВИИЙ *прил.* 1. құрғақ, жауынсыз; **~ый год** құрғақ жыл, жауын кем жыл; 2. (подверженный засухам) жауынсыз, суусыз, ығалсыз; **~ая местность** жауынсыз жер.

ЗАСЧИТАТЬ *сов. что* (зачесть) есапқа алыу, есаплау, есаппап қойыу, есаппай баслау, есабына жазыу.

ЗАСЧИТЫВАТЬ *несов. см.* засчитать.

ЗАСЫЛАТЬ *несов. см.* заслать.

ЗАСЫПАТЬ I *сов.* 1. *что* көмиу, көмп таслау; **~ яму** шуқырды көмп таслау; 2. *кого-что, перен.* (забросать) үйиу, жаудырыу, толтырыу, беріу; **~ цветами** гүл жаудырыу; **~ докладчика** **вопросами** докладшыға сауаллар жаудырыу; 3. *что, чего* (всыпать) салыу, қуйыу, беріу; **~ чаю** чай салыу; **~ лошади** **овса** атларға сулы жем беріу.

ЗАСЫПАТЬ II *сов.* (начать сыпать) көме баслау, қуя баслау, себе баслау, сала баслау, төге баслау.

ЗАСЫПАТЬ I *несов. см.* засыпать.

ЗАСЫПАТЬ II *несов. см.* засыпать 1. **ЗАСЫПАИТЬСЯ I** *сов.* 1. толыу, қуйылыу, көмилиу; **песок ~лся в ботинки** ботинкелерге кум толды; 2. (покрыться чем-л. сыпучим) жабылыу, көмилиу.

ЗАСЫПАТЬСЯ II *сов. разг.* жығылыу, тутылып қалыу, болмау; **~ на экзамене** экзаменде жығылыу.

ЗАСЫПАТЬСЯ III *сов.* (начать сыпать-ся) қуйыла баслау, төгиле баслау.

ЗАСЫПАТЬСЯ I *несов. см.* засыпаться 1.

ЗАСЫПАТЬСЯ II *несов. см.* засыпаться II.

ЗАСЫПАТЬСЯ III *несов. см.* засыпаться.

ЗАСЫПКА *жс.* көмиу, толтырыу, салыу, қуйыу, салынуу, қуйылыу сақлау,

жыйналыу; ~ семенного фонда туқым қорын топлау.

ЗАСЫХАТЬ *несов. см. засохнуть.*

ЗАТАЁННЫЙ **I.** *прич. от затаить;* 2. *прил. (тайный) жасырын, құпия, сырлы; ~е желания жасырын тилеклер;* 3. *прил. (приглушённый) есте, ақырын, сыбыр; с ~м дыханием демин алмай, демин естен алып, демин ишке алып.*

ЗАТАИВАТЬ *несов. см. затаить.*

ЗАТАИВАТЬСЯ *несов. см. затаиться.*

ЗАТАИТЬ *сов. что I. (скрыть) жасырыу, иште сақлау, сыр сақлау, сыр етиу, дық сақлау; ~ ойду өкпелі иште сақлау, өкпеле дық сақлау;* 2. *(задержать) ишке алыу, сыртқа шығармау; ~ дыхание демин ишке алыу, демин алмау.*

ЗАТАИТЬСЯ *сов. жасырынуу.*

ЗАТАЛКИВАТЬ *несов. см. затолкать I и затолкнуть.*

ЗАТАНЦЕВАТЬ *сов. танец ете баслау, ойнай баслау; ~ от радости қуғаннан ойнай баслау.*

ЗАТАПЛИВАТЬ I *несов. см. затопить I.*

ЗАТАПЛИВАТЬ II *несов. см. затопить II.*

ЗАТАПЛИВАТЬСЯ I *несов. см. затопиться I.*

ЗАТАПЛИВАТЬСЯ II *несов. см. затопиться II.*

ЗАТАПТИВАТЬ *несов. см. затоптать.*

ЗАТАПОРИТЬ *сов. разг. көп сөйлей баслау, аузы тынбай сөйлеу, көшириу, мыжыу, быжылдап сөйлей беріу, тез сөйлеу.*

ЗАТАСКАННЫЙ **I.** *прич. от затаскать;* 2. *прил. кийилин тозған, кийилип генерген; ~ый костюм кийилип генерген костюм;* 3. *прил. перен. (избитый, банальный) қәдири кеткен, айтыла жүрген, мәнісіз; ~ое выражение қәдири кеткен сөз, айтыла жүрген сөз.*

ЗАТАСКАТЬ *сов. разг. I. что (износить) кийип тоздырыу, кийип генертиу, кийип ескиртиу; ~ пальто пальтоны кийип генертиу;* 2. *что, перен. көп айтылыу, қәдири кетириу; ~ острогу қайталай берип қызығын жойылыу;* 3. *кого-что, перен. (измучить) азап беріу, шаршатыу, онда-мунда сүйреу, сүйреп жүриу, апарыу; ~ по судам судтан судқа сүйреп жүриу.*

ЗАТАСКАИВАТЬ I *несов. см. затаскать.*

ЗАТАСКАИВАТЬ II *несов. см. затаскать.*

ЗАТАЧИВАТЬ *несов. см. заточить II.*

ЗАТАЩИТЬ *сов. I. что (занести) алып барыу, көтерип алып барыу, алып кириу;* 2. *кого-что, перен. разг. (привести) келтириу, алып келиу, зорлап әкеліу, зорлап апарыу, сүйреп әкеліу, сүйреп апарыу; я ~л сго к себе мен оны өз қасыма зорлап әкелдим.*

ЗАТВЕРДЕВАТЬ *несов. см. затвердеть.*

ЗАТВЕРДЕЛЫЙ *прил. қатқан, қатып қалған, бершімек; ~ая опухоль қатып қалған исиқ.*

ЗАТВЕРДЕНИЕ **c. I.** *(действие) қатыу, қатайыу, қатып қалуы, бершімек болыу;* 2. *мед. (затвердевшая опухоль) қатып қалған исиқ.*

ЗАТВЕРДЕТЬ *сов. қатыу, қатып қалуы, қатайыу, бершімек болыу.*

ЗАТВЕРДИТЬ I *сов. что (выучить наизусть) ядлап алыу, ядқа билиу, жақсы билиу, пукта үйреніу.*

ЗАТВЕРДИТЬ II *сов. (начать твердить) қайталай баслау, төқарлай баслау, қайта-қайта айтыу; ~ одно и то же бир затты қайталай баслау, бир нәрсени төқарлай беріу.*

ЗАТВОР **m. I.** *затвор, шақпақ; ~ винтовки мылтықтың затворы;* 2. *разг. (засов) теңби, зулып, илгиш.*

ЗАТВОРИТЬ *сов. что жабыу, жауып қойыу, қаусырып қойыу, байлау, бекитиу; ~ дверь есикті жабыу, есикті бекитиу.*

ЗАТВОРИТЬСЯ *сов. I. жабылыу, жауып қойылыу, қаусырып қойылыу, байланыу, бекитилиу; окно с шумом ~лось терезе тасырлап жабылды;* 2. *жекеленіу, белекленіу, шетленіу; ~ться в комнате өжренің есик-терезесин жауып отырыу.*

ЗАТВОРНИК **m. I.** *(отшельник) төркідүнья;* 2. *перен. жекешил, саяқ, жалғыз бас, көптен шетте болыушы, көпке қосылмайтуғын адам; он живёт ~ом ол көпшиликтен шетте жасайды.*

ЗАТВОРНИЦА *женск. от затворник.*

ЗАТВОРНИЧЕСКИЙ *прил. саяқ, көпшиликтеп шет, көпшиликке қосылмайтуғын; весті ~ образ жизни көпшиликке қосылмай өмир етиу.*

ЗАТВОРНИЧЕСТВО **c. I.** *(отшельничество) төркідүньялық;* 2. *перен. (замкнутый образ жизни) саяқлық, жалғыз баслық, көпшиликтен шетте болыушылық, көпшиликке қосылмаушылық.*

ЗАТВОРИТЬ *несов. см. затворить.*

ЗАТВОРИТЬСЯ *несов. см. затвориться.*

ЗАТЕВАТЬ *несов. см. затеять.*

ЗАТЕЛИВОСТЬ *ж. қызықшылық, ойландырарлық, әжайыпшылық, өнерназлық, әшекейилік, тамаша; ~ рисунок сүүретің әжайыпшылығы.*

ЗАТЕЛИВЫЙ *прил. қызық, қызықлы, ойландыратуғын, әжайып, тамаша, тамашалы; ~ые украшения тамаша нағыс; ~ая игрушка қызық ойыншық.*

ЗАТЕЙНИК **m. разг.** *қызықшы, қызық беріуші, шок, тамашапаз, ойыншы, тамаша жасаушы, кеуіл көтеріуші.*

ЗАТЕЙНИЦА *женск. от затейник.*

ЗАТЕКАТЬ *несов. см. затечь.*

ЗАТЕМ *нареч. I. (потом) оннан кейін, соңынан, оннан соң; ~ начался концерт оннан кейін концерт басланды;* 2. *(Длз того) ушын, соған бола, соған гері; ~ что соған гері; ~, чтобы сол ушын, соған бола; а я пришёл ~, чтобы помочь мен көмек беріу ушын келдим.*

ЗАТЕМНЕНИЕ **c. I.** *(действие) қараңғылау, қараңғыланыу, қараңғылатыу;* 2. *(светомаскировка) жақтыны бүркеу, жақтыны жабыу;* 3. *мед. қарайыу, қараланыу, қарайған жер; ~ в лёгких өкпеледегі қарайған жер.*

ЗАТЕМНЁТЬ *в. сов. қарайып көринуу; влали ~л лес узактан тоғай қарайып көринуди.*

ЗАТЕМНИТЬ *сов. что* 1. (сделать тёмным) қарайтыу; ~ фон картини сүүреттин фонын қарайтыу; 2. (замаскировать освещение) қараңғылатыу, қараңғыландырыу; ~ город қаланы қараңғыландырыу; 3. перен. (лишить ясности) гүмилжилетиу, гүмилжи етиу, гүңгиртлеу, былғастырыу; ~ сознание сана сезимн гүңгиртлеу; ~ смысл чего-л. бир нарсениң мәнісін гүмилжилетиу.

ЗАТЕМНО *нареч. разг. 1. (до рассвета)* таң атпай, қараңғы түскенде, қараңғыда, түнде; уехать ~ таң атпай жүрип кетиу; 2. (когда стемнеет) қараңғы түсе, қас қарайғанда, қараңғы болғанда; он вернулся домой ~ ол үйге қараңғы түскенде келди.

ЗАТЕМНЯТЬ *несов. см. затемнить.*

ЗАТЕНИИТЬ *сов. что* көлеңкелеу, көлеңкелендириу, көленке түсириу, саялау, сая түсириу; окна ~ла густая зелень деревьев қалың көк ағашлар терезеге көлеңкелерін түсирди.

ЗАТЕНЯТЬ *несов. см. затемнить.*

ЗАТЕПЛИИТЬСЯ *сов. 1. уст.* өлмисиреп жана баслау, жылғылдай баслау, сөуделене баслау; ~лся огонёк өлмисиреп от жана баслады; 2. перен. (появиться) пайда болыу, басланыу; ~лась надежда үміт пайда болды.

ЗАТІЕРЕТЬ *сов. 1. что (стереть)* өшириу, ысыу, ысып өшириу, бузыу, сыпырып өшириу; ~ереть надпись жазыуды сыпырып өшириу; 2. кого-что (сдавить) қысыу, қысылыу, қысып таслау, сығыу, сығылыу; судно ~ёрто льдами кемени муз қысты; в толпе меня ~ёрли көпшиликте мени қысып таслады; 3. кого, перен. разг. (помешать выдвинуться) өсирмеу, илгери бастырмау, жолын бөгөу, жол бермеу.

ЗАТЕРЕТЬСЯ *сов. разг.* кириу, араласыу, кирип кетиу, араласып кетиу; ~ в толпу аламанның ишине кирип кетиу.

ЗАТЕРЯННЫЙ 1. *прич. от затемнить;* 2. *прил. перен. (покинутый, брошенный)* умтылған, жекке қалған, тасланған, сап болған.

ЗАТЕРЯТЬ *сов. что, разг.* жойылыту, жоғалтыу.

ЗАТЕРЯТЬСЯ *сов. 1. разг. (потеряться)* жойылыу, жоғалыу; 2. *перен.* көринбей кетиу, ғайып болыу; ~ в толпе аламанның ишинде көринбей кетиу.

ЗАТЕСАТЬ *сов. что,* жоныу, жуқалау, ушын шығарыу; ~ кол қазықтың ушын шығарыу.

ЗАТЕСАТЬСЯ *сов. разг.* кириу, кирип кетиу, суғылысыу.

ЗАТЕСЫВАТЬ *несов. см. затесать.*

ЗАТЕСЫВАТЬСЯ *несов. см. затесаться.*

ЗАТІЕЧЬ *сов. 1. (внутри)* ағыу, ағып кириу, кирип қалыу; вода ~екла в уши кулаққа суу кирди; 2. (опасть) уйыу, уйысыу, уйып қалыу; рўки ~екли қоллар уйысып қалды; 3. (залить) исиу; у него глаз ~ек оның көзи исип кеткен.

ЗАТІЯ *ж. 1. (замысел, намерение)* нийет, ой; неудачная ~я сәти түспеген нийет; глупая ~я оқбаған ис; 2. (забава, развлечение) ойын, тамаша, қызық, ермек, зауық;

ребячьи ~и балалардың ойынлары; ♠ попросту, без ~и әпиуайы, жай ғана

ЗАТІЯИТЬ *сов. что и с неопр., разг. 1. (задумать)* нийетлениу, нийет етиу, ойлап шығарыу; оий что-то ~ли олар бір нәрсені нийет етпті; 2. (устроить) құрыу, кирису, баслау, шығарыу; ~ть игры ойын баслау; ~ть драку төбеле шығарыу.

ЗАТИРАТЬ *несов. см. затереть.*

ЗАТИРАТЬСЯ *несов. см. затереться.*

ЗАТИСКАТЬ *сов. кого-что, разг.* қысып таслау, қысыу, қысып азаплау, тығыу, ийтерю.

ЗАТИСКВАТЬ *несов. см. затискать и затиснуть.*

ЗАТИСНУТЬ *сов. кого-что, разг.* тығыу, қысыу, суғыу, тығыстырыу.

ЗАТИХАТЬ *несов. см. затихнуть.*

ЗАТИХИИТЬ *сов. 1. (умолкнуть)* тыныу, басылыу, пәсейну; звуки ~ли селлер тынын қалды; 2. (перестать) тоқтау, басылыу; дождь ~ жамғыр тоқтады; 3. перен. (успокоиться) тынышланыу; больной ~кесел адам тынышланды.

ЗАТИШЬЕ С. 1. жым-жыртлық, тынышлық, тым-тырыслық, желсизлік, паракатлық, самалсызлық; ~ перед грозой дүбелейлі жамғыр алдындағы тым-тырыслық; 2. (защитённое от ветра место) ық; ♠ ~ в делах истреги тынышлық.

ЗАТКАТЬ *сов. что, чем* тоқып нағыслау, кесте тигиу, нағыс салыу.

ЗАТКНУТЬ *сов. 1. что, чем (закрыть)* тығыу, тығып қойыу, тығынлау; ~ уши ватой кулаққа пахта тығыу; ~ бутылку пробкой шийшеге тығын тығыу; 2. что, за что тығыу, қыстырыу, илдириу, байлау; ~ кинжал за пояс қашжарды белине қыстырыу; ♠ ~ кого-л. за пояс бирейдин артық болыу, бирейдин озып кетиу; ~ рот кому-л. бирейдің аузын жабыу, бирейди сөйлетпей қойыу.

ЗАТЛЕТЬ *сов.* ширип баслау, ширип бузыла баслау.

ЗАТЛЕТЬСЯ *сов.* ширип бузыла баслау, ширип баслау.

ЗАТМЕВАТЬ *несов. см. затмить.*

ЗАТМЕНИЕ С. 1. астр. тутылыу; ~ лунн ай тутылыу; ~ солнца күн тутылыу; 2. *перен. разг. (попращение сознания)* ақылдан сасыу, даурығыу, алжасыу; на меня нашло ~ менде бир алжасыу бар

ЗАТМИИТЬ *сов. 1. что (скрыть)* қаплау, жабыу, бүркеу; тўчи ~ли луиу бутлар айды бүркеди; 2. *кого-что, перен. (превозмо-ти)* озыу, артық болыу, озып шығыу, басып өтиу, қатардағыларды арта қалдырыу; ~ть чью-л. славу бирейдің даңқын басып өтиу.

ЗАТО союз *противит.* солай болса да, солай бола турса да, сонлықтан, оның орнына, бірақ; он устал, ~ всё сделал ол шаршады, бірақ барлығын ислеп питирди

ЗАТОВАРЕННОСТЬ *ж.* артық товар топланғанлық, керектен артық товар болғанлық, товар өтпей жатқанлық.

ЗАТОВАРИВАНИЕ *с.* товар топлануы, керегинен артық товар болыу, товардың

сатылмай жатыуы, товардын өтпей жатыуу.

ЗАТОВАРИВАТЬ *несов. см. затова́ривать.*
ЗАТОВАРИВАТЬСЯ *несов. см. затова́риваться.*

ЗАТОВАРИТЬ *сов. что* товарды топлау, сатпай койуу, товарды жагкызыу.

ЗАТОВАРИТЬСЯ *сов. товар* топланыу, товар үйлип қалуу, товар жатып қалуу, товар өтпей жатыуу.

ЗАТОЛКА́ТЬ I *сов. кого-что, разг. 1.* тытуу, салыу; ~ть *вещи* в чемодан чемоданға заттарды тығыу; 2. ийтерип киргизиу, ийтермелеу, ийтермелен шаршатыу, түйішпелен азап бериу, қысыу; он боялся, как бы в толпе его не ~ли ол көпшиликте өзін асып таслайма деп қорықты.

ЗАТОЛКА́ТЬ II *сов. (начать толкать)* ийтере баслау, ийтермелей баслау, тыға баслау, қыса баслау.

ЗАТОЛКНУ́ТЬ *сов. кого-что, разг.* ийтерип жиберуі, ийтермелен киргизип жиберуі, ийтерип салыу.

ЗАТОН *м. 1.* (залив, заводь) дәрья қолтыны, қолтық, тынба, туба; 2. затон (кемелер қылайтуғын ҳам ремонтқа туратуғын дәрьяның тынба қолтығы).

ЗАТОНУ́ТЬ *сов.* батыу, батып кетиу, суға кетиу.

ЗАТОПА́ТЬ *сов.* жер тепсиниу, жер тепсине баслау; ~ *ногами* аяғы менен жер тепсине баслау.

ЗАТОПИ́ТЬ I *сов., что* жағыу, қыздырыу, от жағыу, туындырыу; ~ *печь* печты жағыу.

ЗАТОПИ́ТЬ II *сов. что 1.* суу басыу, суу алыу, суу алып кетиу; *разлившаяся река* ~ла оба бәрега дәрья тасып еки жағасын суу басты; 2. батырыу, сууға батырып жиберуі; ~ть *лодку* кемени батырыу.

ЗАТОПИ́ТЬ III *сов. (начать топить)* от жаға баслау, печты жаға баслау.

ЗАТОПИ́ТЬСЯ I *сов. (начать топиться)* от жағыла басланыу, жана баслау.

ЗАТОПИ́ТЬСЯ II *сов. (залиться водой)* суу басыу, суу алыу, сууға батыу.

ЗАТОПЛЭ́НИЕ *с.* суу басыу, суу алыу, батырыу, сууға батырыу; ~ *судна* судноны сууға батырыу.

ЗАТОПЛЯ́ТЬ I *несов. см. затопи́ть* I.

ЗАТОПЛЯ́ТЬ II *несов. см. затопи́ть* II.

ЗАТОПЛЯ́ТЬСЯ I *несов. см. затопи́ть* I.

ЗАТОПЛЯ́ТЬСЯ II *несов. см. затопи́ть* II.

ЗАТОПТА́ТЬ *сов. 1. что* басқылау, басқылап таслау, басып езиу, басқылап жоқ етиу; ~ *цветочные клумбы* гүл егилген жерлерди басқылап таслау; 2. *что, разг.* басқылап патаслау, басып жүрип ыласлау; ~ *пол* басқылап полды патаслау; 3. *что (потушить)* тепкилен сөндириу; ~ *костёр* отты тепкилеп сөндириу; 4. *кого (задавить)* басып өлтириу, тепкилеп жоқ етиу; ◇ ~ *кого-л. в грязь буреюди* қаралау, буреюге өтirik жала жабыу.

ЗАТО́Р *м. 1. разг. (задержка в движении)* тығылыс, иркилиу, иркиниш, бөнт қылыу; 2. (скопление) жыйналыу, топланыу, сең

тығыу, тығылысыу; ~ы *льда* музлардын тығылысыуы, сең тығыу; 3. *перен.* кесент, қарсылық; ~ *в работе* жұмыстағы кесент.

ЗАТОРМОЗИ́ТЬ I *сов. 1. что и без доп. (остановить тормозом)* тормозлап тоқтатыу, тормозлау, әстелетіу; 2. *что, перен.* иркиу, тоқтатыу; ~ *дело* исти иркиу.

ЗАТОРМОЗИ́ТЬ II *сов. (начать тормозить)* тормозлау, тормозлай баслау, әстелетіу, әстелете баслау.

ЗАТОРМОЗИ́ТЬСЯ *сов. 1.* тормозланып тоқталыу; 2. *перен.* иркилиу, тоқталыу; *дело* ~лось ис иркилди.

ЗАТОРМОШИ́ТЬ I *сов. кого, разг.* асылыса бериу, асылысып шаршатыу, жулқылап бийзар етиу, жабысып шаршатыу, биймаза қылыу, илинсе бериу, жанына тийе бериу; он *совсем* меня ~л ол жулқылап мени пүткиллей бийзар етти.

ЗАТОРМОШИ́ТЬ II *сов. разг. (начать тормошить)* асылыса баслау, тартқылай баслау, жабыса баслау, жулқылай баслау, мазасын алыу.

ЗАТОРОПИ́ТЬ *сов. кого, разг.* асықтыра баслау, хаулықтыра баслау, қыстай баслау.

ЗАТОРОПИ́ТЬСЯ *сов. разг.* асыға баслау, хаулыта баслау, қыстана баслау, қысыла баслау.

ЗАТОСКОВА́ТЬ *сов. по ком-чем, по кому-чему и без доп.* қайғыра баслау, сағына баслау, зериге баслау.

ЗАТОЧА́ТЬ *несов. см. заточи́ть* I.

ЗАТОЧЭ́НИЕ I *с. уст. 1. (действие)* қамау, зинданға салыу, түрмеге салыу, қамақта отырғызыу, сүргинге айдау; 2. *тутқын* етиу, қамақ, сүргин орны, тутқын, түрме; *жить в ~и* тутқында жасау.

ЗАТОЧИ́ТЬ I *сов. кого, уст.* қамау; зинданға салыу, түрмеге салыу, қамақта отырғызыу, сүргинге айдау; ~ *в тюрьму* түрмеге салыу.

ЗАТОЧИ́ТЬ II *сов. что (заострить)* жүзин шығарыу, ушын шығарыу, қайрау, етकिр етиу.

ЗАТОЧИ́ТЬ III *сов. (начать точить)* қайрай баслау, жона баслау, егеулей баслау, тисеу, тисей баслау.

ЗАТОШНИ́ТЬ *сов. безл. кого* жүрек көтериле баслау, қусқы келе баслау, жүрек айный баслау, қайыт етиу, қусыу; *его* ~ло оның жүреги көтериле баслады.

ЗАТРАВИ́ТЬ *сов. кого 1. охот.* тазыға алдырыу, қус салып аң алдырыу, бөс-күшлеу; ~ *зайца* тазыға қоян алдырыу; 2. *перен. (замучить преследованиями)* изине түсиу, жәбирлеу, күн бермеу, азап-лау.

ЗАТРА́ВКА I *ж. 1. (в оружии)* запал, пилте, жам; 2. *перен. прост.* қыздырыу; *для ~и* қызғыушылық туұдыратуғын баслама.

ЗАТРА́ГИВАТЬ *несов. см. затра́бнуть.*

ЗАТРАПЭ́ЗНЫЙ *прил. разг.* күнделикли, өпиұайлы; ~ *вид* өпиұайы түр.

ЗАТРА́ТЫ I *ж. 1. (действие)* шығарыу, жумсау, қәрежет етиу; сарп етиу; ~а *сил күш* жумсау; ~а *времени* ұақытты босқа өткизиу; 2. *мн.* затра́ты шығынлар, шықтасын

қаржылар, жумсалған пул; **непроизводительные** ~ы өнімсіз шығынлар, босқа кеткен қаржылар.

ЗАТРАТИТЬ *сов. что* 1. қаржы етіу, шығын етіу; қөрежет етіу; ~ **средства на оборудование** үскенелеу ісіне қаржы жумсау; 2. сарп етіу, жумсау; ~ **много усилий** көп күш жумсау, көп күш сарп етіу.

ЗАТРАЧИВАТЬ *несов. см. затра́тить.*

ЗАТРЕБОВАТЬ *сов. 1. что* талап етіу, сорап алдыруу; ~ **документы** документлер талап етіу; 2. *кого-что* шақыртуу, шақырып келтириу; ~ **свидетеля** гүяны шақыртуу.

ЗАТРЕПАТЬ I *сов. разг. 1. что (истрепать)* тоздыруу, генертиу; ~ **книжку** китапты тоздыруу; 2. *кого* (измучить — о лихорадке) дирилдетип азап беріу, қалтыратыу.

ЗАТРЕПАТЬ II *сов. (начать трепать)* дирилдете баслау, қалтырата баслау.

ЗАТРЕПАТАТЬ *сов.* титрей баслау, қалтырай баслау, титиркене баслау.

ЗАТРЕЩАТЬ *сов. 1.* сықырлай баслау, шытырлай баслау, шықырлау, сатырлау, тақылдай баслау; **под ногами** ~л лёд муз аяғының астында шытырлай баслады; 2. шырылдау, шырылдай баслау; **кузнэчки** ~ли шегиртекелер шырылдай баслады; 3. *перен. разг. (заговорить)* көп сөйлей баслау, мыжыу, мыжый баслау.

ЗАТРЕЩИН||А *ж. разг.* шаппат, шапалак; **дать ~у** шаппат пенен урыу, шаппат пенен салып жиберіу.

ЗАТРОНУ||ТЬ *сов. кого-что 1.* тийіу; сөзгана тийип кетіу; **пүля** ~ла **кость** оқ сүйекке тийип өтті; 2. *перен.* тийіу, қағылыу; ~ть **чы-л. интересы** кимнің болсада мәніне тийіу; 3. *перен.* тийіп етіу, айтып етіу, қозғау; ~ть **вопрос** мәселені қозғау, мәселеге тоқтап етіу.

ЗАТРУБИТЬ *сов.* сырнай шерте баслау, дабыл қаға баслау.

ЗАТРУДНЕНИ||Е *с.* қыйыншылық, қыйынлық, қыйын хал, қыйын жағдай, иркіу, бөгёу, ауырлық; **устранить ~е** қыйыншылықты жоқ етіу; **быть в ~и** қыйын жағдайда болыу, қыйын халға түсіу; **вывести из ~я** қыйын жағдайдан қутқарыу; **выйти из ~я** қыйыншылықтан қутылыу.

ЗАТРУДНЕНН||ЫЙ 1. *прич. от затруднить;* 2. *прил.* қыйынласқан, қыйынланған, ауырласқан, ауыр; ~ое **дыхание** ауыр дем алыу.

ЗАТРУДНИТЕЛЬН||ЫЙ *прил.* қыйын, қыйыншылықлы, ауыр; ~ое **положение** қыйыншылықлы жағдай, қыйын жағдай.

ЗАТРУДНИТ||Ь *сов. 1. кого (доставить затруднение)* қыйнау, қыйынлатыу, қыйын етіу, қыйын жағдайға түсіриу, ауырлатуу; **эсли вас не ~ егер** сізге қыйын болмаса; 2. *что (осложнить)* қыйынлатыу, қыйынластыруу; ~ь **доступ** **куда-либо** бир жерге барыуы қыйынластыруу.

ЗАТРУДНИТЬСЯ *сов. чем и с неопр.* ауыр көріу, қыйналыу, қыйынсыныу,

қыйынлық көріу, қыйыншылық көріу, қыйын жағдайда қалыу.

ЗАТРУДНЯТЬ *несов. см. затруднить;* **мне не хочется вас ~** менің сізди қыйнағым келмейді.

ЗАТРУДНЯ||ТЬСЯ *несов. см. затрудниться;* **не ~йтесь!** қыйналмаңыз!; ~юсь **вам** **ответить** сізге жууап беріуге қыйналамам

ЗАТРАЯСТИ *сов. кого (напр. от холода)* қалтырата баслау, қалтыратыу, дирилдете баслау, дирилдетіу.

ЗАТРАЯСТИТЬ *сов.* қалтырай баслау, қалтырау, дирилдей баслау, дирилдей, силкине баслау, қағына баслау; ~ **от страха** қорққаннан қалтырай баслау; ~ **всем телом** пүткіл геудесі менен силкине баслау.

ЗАТУЖИТЬ *сов. о ком-чем, по кому-чему и без доп., народно-поэт.* қайғыра баслау, қайғырыу, қайғы-қасиретке түсіу.

ЗАТУМАНИВАТЬ *несов. см. затуманить.*

ЗАТУМАНИВАТЬСЯ *несов. см. затуманиться.*

ЗАТУМАНИ||ТЬ *сов. что 1.* думанлатыу, думан басыу; 2. *перен.* булдырлау, қарауытыу, думанлатыу, гүнгиртлеу, қалау; **слёзы** ~ли **глаза** көздің жасы көзлерде булдырлатты, көз жасқа толды; 3. *перен.* түсиникіз етіу, гүнгирт етіу, гүмилден етіу; ~ть **смысл** мәнісін гүмилжн етіу

ЗАТУМАНИ||ТЬСЯ *сов. 1.* думанланыу, думан менен жабылыу, түнеріу, думан басыу; **горизонт** ~лся **горизонт** думанланды; 2. *перен.* булдырау, қараңғыланыу, қарайыу; **её глаза** ~лись **слёзами** оның көзлери көз жасы менен қараңғыланды, **кези** жасқа толып булдырады; 3. *перен. (стать неясным)* түсиникіз болыу, гүмилденіу, қыйынласыу.

ЗАТУПАЙТЬ *сов.* что өтпес етіу, топырлау, топас етіу; ~ **нож** пышақты топаслау, пышақты өтпес етіу.

ЗАТУПИ||ТЬСЯ *сов.* өтпес болыу, топасланыу, жүзи қайтыу; **топор** ~лся **балта** өтпес болып қалды.

ЗАТУПЛЯТЬ *несов. см. затупить.*

ЗАТУПЛЯТЬСЯ *несов. см. затупиться.*

ЗАТУХАНИЕ *с.* кесилиу, тоқтау, турь, ~ **радиоволн** *физ.* радио толқынларының кесилиуі.

ЗАТУХАТЬ *несов. см. затухнуть.*

ЗАТУХ||НУТЬ *сов. 1. разг.* сөнип қалыу өшип қалыу; **костёр** ~ от сөнип қалды 2. (*о радиоволнах и т. п.*) тоқталыу, кесилиу, турып қалыу.

ЗАТУШЕВАТЬ *сов. 1. что, чем (покрыть тушью)* тушь пенен қаралау, тушлау, тушь пенен бояу; 2. *что, перен. (сглазить)* жайғастырып жиберіу, бүркеу, дурыслау жиберіу, бетін жабыу, үстін бастырыу билдирмей жиберіу, жасырыу, бастырып жиберіу.

ЗАТУШЕВАТЬСЯ *сов. 1. (покрыть тушью)* тушь пенен қараланыу, тушь пенен боялыу; 2. *перен. (сглазиться)* биліне бей кетіу, бүркеліп кетіу, ұмытылып кетіу, бастырылып кетіу.

ЗАТУШЕВЫВАТЬ *несов. см. затушевать.*

ЗАТУШЕВЫВАТЬСЯ *несов. см. затуше-
вать.*

ЗАТУШИТЬ *сов. что, разг. 1. сөндириү,
өшириү; ~ огонь от өшириү; 2. перен.
(задушить, подавить) басыү, басып тас-
лаү.*

ЗАТХЛОСТЬ *ж. порсыған ийслилик,
сасыған ийслилик.*

ЗАТХЛЫЙ *прил. 1. порсыған, көгер-
ген; ийсленген, сасыған, шириген, бузыл-
ған; ~ый воздух бузылған ҳауа, сасық
хауа; пахнет ~ым бузылған заттың ийиси
бар; 2. перен. (закоснелый) кері тартпа,
мәдениятсыз, бузык; ~ая среда кертарт-
ла среда.*

ЗАТЫКАТЬ *несов. см. заткнүть.*

ЗАТЫЛОК *м. желке, шүйде, еңсе; ◇
становиться в ~ бириниң изинен бири
турыү.*

ЗАТЫЛОЧНЫЙ *прил. еңсе..., шүйде...,
желке; ~ая кость анат. желке сүйек.*

ЗАТЫЛЬНИК *м. воен. затыльник (қол
пулемёттиң ствол қутысының артқы
белеги).*

ЗАТЫЧКА *ж. разг. тығын; ◇ ко всякой
бóчке ~ жууылмаған қасықтай суғылысыү.*

ЗАТЯГИВАТЬ I *несов. см. затынүть I.*

ЗАТЯГИВАТЬ II *несов. см. затынүть II.*

ЗАТЯГИВАТЬСЯ *несов. см. затынүтьсся.*

ЗАТЯЖКА *ж. 1. (при курении) ишке
тартыү, ишке жутыү; 2. (задержка) узақ-
қа созыү, иркийү.*

ЗАТЯЖИЦА *прил. узаққа созылған,
узаққа созылатуғын, көп ұақытқа барату-
ғын, көп даўам ететуғын; ~ая болезнь
узаққа созылатуғын кесел, узаққа созыл-
ған ауырыү; ◇ ~ой прыжок с парашютом
жерге жақынласқанша парашютты ашпай
секириү.*

ЗАТЯНУТЬ I *сов. 1. что (стянуть)
тартып таңыү, тартып байлаү, қысып бай-
лаү; ~ть петлю илмеклеп тартып байлаү;
~ть мешок верёвкой қаптың ауызын жип
пенен байлаү; 2. кого-что сорыү, тартыү,
батырыү; лошадь ~ло в тряси́ну атты ок-
пан тартып кетти; 3. кого-что, разг. (за-
влечь) тартыү, өзине тартыү; приятели ~ли
его к себе дослары оны өзлерине тартты;
4. что, чем бүркеү, жабыү, қаплаү, басыү;
небо ~ло тучами аспан бетин булт бүрке-
ди; поверхность воды ~ло тиной суудың
бетин шалаң басты; 5. что, безл. питиү,
пите баслаү, жазыла баслаү; ра́ну ~ло
жара пите баслады; 6. что узаққа созыү,
кешиктириү; ~ть дело исти кешиктириү.*

ЗАТЯНУТЬ II *сов. что (запеть) қосық
айтыү, қосықты созып айтыү, қосық айта
баслаү; ~ песню қосықты созып айтыү,
намаға салып қосық айта баслаү.*

ЗАТЯНУТЬСЯ *сов. 1. (завязаться) тар-
тылып таңылыү, қысылып байлануы, түйи-
лип байлануы; узел ~лся түйин түйилип
байланды; 2. чем қысып байлаү, қысып бай-
лануы, бууыныү, бууыү; ~ться поясом
белин белбеү менен қысып байлаү, белбеү
бууыү; 3. чем қаплануы, бүркениү, жабы-
лыү, басылыуы; небо ~лось тучами аспан
булт пенен қапланды; пруд ~лся тиной
хауыздың үстин шалаң басты; 4. питиү,*

жазылыү, тыртық болып питиү; ра́на ~лась
жара питти; 5. (замедиться) узаққа
созылыү, узақлаү, узаққа тартылыү, узаү,
жатып қалуы; кешиктирилиү; дело ~лось
ис узаққа созылды; 6. (стянуть в себя)
ишке тартылыү, ишине тартыү, сорыү, иш-
ке сорылыү.

ЗАУМНЫ *|| прил. мәниссиз, түсиниксиз;
~е слова мәниссиз сөзлер.*

ЗАУНЫВНО *нареч. муңланып, кайғы-
рып, қайғыланып, ғамгүн болып, ҳәсирет-
ленип.*

ЗАУНЫВНОСТЬ *ж. муңлылық, кайғы-
лылық, ғамгүнлик, ҳәсиретлилик.*

ЗАУНЫВНЫЙ *прил. муңлы, зарлы,
қайғылы, ҳәсиретли; ~ое пение муң-
лы қосық.*

ЗАУПРЯМИТЬСЯ *сов. разг. 1. (начать
упрямиться) қырсығыү, өжетлениү, қыр-
сыға баслаү, өжетлене баслаү, өжетлик ете
баслаү; 2. (оказаться несговорчивым) айтқан-
ға кенбеү, айтқанынан қайтпаү, өз деген
ишен менен болыү.*

ЗАУРЯДНЫЙ *прил. әпиуайы, ешейин,
қатардағы, орташа; ~ писатель орташа
жазыушы, қатардағы жазыушы.*

ЗАУСЕНИЦА *ж. 1. (на пальцах) тырнақ-
тың қаусаған түп ети; 2. (на метилле)
будыр, гүдир-будыр.*

ЗАУТЮЖИВАТЬ *несов. см. заутюжить.*

ЗАУТЮЖИТЬ *сов. что үтиклеү, үтик
басыү, үтик пенен тегислеү, утюглеү,
утюг басыү.*

ЗАУЧЕННЫЙ I *прич. от заучить; 2.
прил. ядлап алған, ядтан үйренген, яд-
лаған.*

ЗАУЧИВАТЬ *несов. см. заучить.*

ЗАУЧИВАТЬСЯ *несов. см. заучиться.*

ЗАУЧИТЬ *сов. что ядқа үйрениү, қылаү,
ядлап алыү; ~ стихотворение қосықты
ядлап үйрениү, қосықты ядлап алыү.*

ЗАУЧИТЬСЯ *сов. разг. оқып ҳарыү,
оқын шаршаү, көп оқыү.*

ЗАУШАТЕЛЪСКИЙ *|| прил. құрғақ, тур-
пайы; ~ая критика құрғақ сөзлі критика.*

ЗАУШНИЦА *ж. мед. құлақ безиниң
исип ауырыуы, құлақ сыртындағы инск.*

ЗАУШНЫЙ *прил. құлақ сыртындағы,
құлақ артындағы.*

ЗАФИКСИРОВАТЬ *сов. что 1. (запечат-
леть в рисунке и т. п.) сүүретке алыү, сүү-
ретлеү, жазып шығыү; 2. (отметить,
учесть) белгилеү; есапқа алыү, анықлаү.*

ЗАФРАХТОВАТЬ *сов. что, мор. кирейге
тутыү, кирейге алыү; ~ судно кеменн
кирейге алыү.*

ЗАФРАХТОВЫВАТЬ *несов. см. зафрахто-
вать.*

ЗАХАЖИВАТЬ *|| ТБ несов. многокр. разг.
келип турыү, барып турыү, келип жүриү,
барып жүриү; ~ите почаще жийи-жийи
келип турыңыз.*

ЗАХАНДРИТЬ *сов. разг. қайғылана бас-
лаү, қайғыра баслаү, кейпи кетиү, кеуіл-
сизлениү, кейпи кете баслаү, қайғырып
шыдамсызлануы.*

ЗАХВАЛИВАТЬ *несов. см. захвалить.*

ЗАХВАЛИТЬ *сов. кого-что, разг. (чрез-
мерно расхвалить) асыра мақтаү, артық-*

маш мақтау, артық мақтау, көп мақтау, қатты мақтау, асыра мақтап жиберіу.

ЗАХВАТ м. 1. (насильственное присвоение) алыу, басып алыу, зорлап алыу; зорлық пенен алыу; ~ власти власти басып алыу; 2. спорт. ушлап алыу, қағып алыу; ~ мяча топты қағып алыу.

ЗАХВАТАННЫЙ 1. прич. от захватать; 2. прил. разг. (загрязнённый) патасланған, ыласланған, көп усланған.

ЗАХВАТАТЬ сов. что, разг. ушлап патаслау, ыласлау, көп услау.

ЗАХВАТИТЬ сов. 1. кого-что (взять) алыу, алып қалу; ~ть горсть орехов бир уүйс ғоз алып қалу; 2. кого-что (взять с собой) алыу, ала кетиу, алып кетиу; қасына алыу, өзи менен бирге алыу; мы ~ли удочки бизлер қармақларды ала кеттик; он ~л сына в театр ол баласын театрға өзи менен бирге алып кетти; 3. кого-что басып алыу, ушлап алыу, ийелеу, ийе болуу, қолға алыу; ~ть чужью землю басқанң жерин басып алыу; ~ть лучшее место жақсы орынды ийелеу; ~ть пленных тутқынлар алыу, пленлер алыу, бенде етип алыу; 4. что (охватить) орап алыу, қоршап алыу; огонь уже ~л сарай от еле сарайға да өтті; 5. кого-что, перен. өзине тартуу, қызықтыруу, күшлі тәсир етиу; работа ~ла меня целиком жумыс мени әбден қызықтырды; музыка ~ла меня музыка мени өзине тартты; 6. кого-что (застать, застигнуть) үстинен шығыу, нақ ұақтында жетисиу; ~ть на месте преступления жинаяттың үстинен шығыу; ~ть врасплох абайсызда үстинен шығыу; дождь ~л нас по дороге домой биз үйге қайтып келе атырғанда жауынға жолықтық; 7. что, разг. (вопреки принятым мерам) алдын алыу, мәхелинде шара қолланыу, ұақтында ылажын көриу; ~ть пожар в самом начале өртти басланған ұақтында тоқтатуу, өрт басланған ұақтында тайын болуу; ♦ дух ~ло безл. қыйналып дем алыу, демгип дем алыу, ауыр дем алыу.

ЗАХВАТНИЧЕСКИЙ прил. басып алыушылық; ~ая политика басып алыушылық сиясат.

ЗАХВАТЧИК м. басып алыушы, тартып алыушы.

ЗАХВАТЫВАТЬ I несов. см. захватить.

ЗАХВАТЫВАТЬ II несов. см. захватать.

ЗАХВАТЫВАЮЩИЙ 1. прич. от захватывать I; 2. прил. жүде қызық, күте тәсирли, өзине тартатуғын; ~ рассказ жүде қызық гүрриц.

ЗАХВОРАТЬ сов. чем и без доп., разг. ауырыу, ауырып қалуу, кесел болуу, кеселдениу, сырқасланыу, науқасланыу.

ЗАХИРЁТЬ сов. 1. разг. (похудеть, ослабеть) арықлау, жүдеу, әзизлениу, азыу, гүйсизлениу, солыу, қуурау, кебиу; 2. перен. (прийти в упадок) жығылуу, қулау, қуны қашуу.

ЗАХИХКАТЬ сов. разг. әстен күлиу, әстен күле баслау, кек етип күлиу, кек етип күле баслау.

ЗАХЛЕБНУТЬСЯ сов. 1. қақалыу, шақалыу, түйилиу; 2. перен. дәкки жеп

иркилип қалуу; встретив отпор, атака ~лась дәккиге ушырап хужим иркилип қалды; 3. перен. (перестать действовать) турып қалуу, жүрмей қалуу, тоқтап қалуу; мотор ~лся мотор тоқтап қалды.

ЗАХЛЕБЫВАТЬСЯ несов. 1. см. захлебнуться; 2. иши қатыу, буулығыу, ишек силеси қатыу; түйилиу; ~ться от смеха күлкиден ишек силеси қатыу; ♦ говорить ~ьясь тутлығы-иркиле тез-тез сөйлеу.

ЗАХЛЕСТАТЬ I сов. кого-что, разг. (засечь хлыстом) қамшылап өлгенше урыу.

ЗАХЛЕСТАТЬ II сов. (начать хлестать) күшли жауа баслау, қуйып жауа баслау, сабалап жауыу; ~ла дождь жамғыр сабалап жауа баслады.

ЗАХЛЕСТНУТЬ сов. кого-что 1. (затянуть) қурық салып услау, арқан буғаулық салып орап алыу, орап беккемлеу; ~ть пётей буғаулық салып орап алыу; 2. (окатить, обдать) шарпып кетиу, шапшып кетиу, басып кетиу; волна ~ла лодку толқын қайықты шарпып кетти; 3. перен. басыу, жоқ етип жиберіу; радость ~ла его оны қууаныш басты.

ЗАХЛЕСТНУТЬСЯ сов. қурық салынуу, қурық салып усланыу, оралып беккемленіу.

ЗАХЛЕСТЫВАТЬ I несов. см. захлестнуть.

ЗАХЛЕСТЫВАТЬ II несов. см. захлестать I.

ЗАХЛЕСТЫВАТЬСЯ несов. см. захлестнуться.

ЗАХЛОПАТЬ сов. чем, во что тарсылдата баслау; шаппат қағыу, қол шаппатлау, қол шаппатлай баслау (в ладоши); қағыу (крыльями); гүси ~ли крыльями газлар қанатларын қақты.

ЗАХЛОПНУТЬ сов. 1. что тарс еттирип жабыу, қатты жабыу, сарт еттирип жабыу, тарс еткизип жабыу; ~ дверь есикти тарс еткизип жабыу; 2. кого-что (поймать) қысып қалуу, ушлап қалуу, тутып қалуу, илип қалуу (защипан, дуэантағы сондайлар).

ЗАХЛОПНУТЬСЯ сов. тарсылдап жабылуу, қатты жабылуу, сартылдап жабылуу, сарт етип жабылуу; дверь ~лась есик сарт етип жабылды.

ЗАХЛОПОТАТЬ сов. разг. мийнет ете баслау, мийнет етиу, хәрекет ете баслау, әуерелене баслау.

ЗАХЛОПОТАТЬСЯ сов. разг. әуерелениу, хәрекет етиу, тынбай машақатланыу; машқаладан шаршау, көп жумыстан шаршау.

ЗАХЛОПЫВАТЬ несов. см. захлопнуть.

ЗАХЛОПЫВАТЬСЯ несов. см. захлопнуться.

ЗАХМЕЛЁТЬ сов. разг. мәс болуу, пьян болуу.

ЗАХНЫКАТЬ сов. разг. жыламсырай баслау, тоңқылдай баслау, налыу, налый баслау.

ЗАХОД м. 1. батыу; ~ солнца күннің батыуы; 2. кириу, кирип кетиу, барыу, жүриу, келиу, қатынасыу; без ~а в гавань гаваньға бармастан; ~ в тыл неприятелю душпанның тылына кириу.

ЗАХОДИТЬ I *несов. см. зайтй.*

ЗАХОДИТЬ II *сов. 1. (начать ходить)* жүре баслау, гезе баслау; в волнени он ~л по комнате ол хаўлығып өжиреде ары-бери жүре баслады; 2. басланыу; по морю ~ли волны теңизде толқын басланды.

ЗАХОДЯЩИЙ I. *прич. от заходить I;* 2. *прил.* кирип баратырған, батып баратырған; ~ее солнце батып баратырған күн.

ЗАХОЛУСТНЫЙ *прил.* шеттеги, узақ түпकिргеи, орайдан узақтағы; ~ городок орайдан узақтағы қала.

ЗАХОЛУСТЬЕ *с.* шет, узақ түпкир, орайдан узақ жер.

ЗАХОРОНЕНИЕ *с.* көмиу, жерлеу, қойыу; ~ урны урнаны жерлеу, өликтин, күйдирген күлин салған қутыны көмиу.

ЗАХОРОНИТЬ *сов. кого-что* көмиу, жерлеу, қойыу.

ЗАХОТЕТЬ *сов. чего и с неопр.* тилеу, көлеу, көксеу, күсеу, хәәс болыу, хәәслениу.

ЗАХОТЕТЬСЯ *сов.* тилеу, көлеу, көксеу, күсеу, хәәс болыу, хәәслениу; мне ~лось пить мениң суу ишким келди; мне ~лось учитьс я мениң оқығым келди; мне ~лось домой мениң үйге қайтқым келди.

ЗАХОХОТАТЬ *сов.* қатты күле баслау, ұахахалап күлиу, ұахахалап күле баслау.

ЗАХРАПЕТЬ *сов.* қорылдай баслау, қорылдау, қорылдап уйқылай баслау, қурылдау.

ЗАХРИПЕТЬ *сов.* қырылдай баслау, қырылдау.

ЗАХРОМАТЬ *сов.* ақсау, ақсай баслау, ақсаңлай баслау, ақсаңлау.

ЗАХРУСТЕТЬ *сов. чем и без доп.* шықырлай баслау, сықырлай баслау, сықырлау.

ЗАХУДАЛЫЙ *прил.* жүдеген, азғын, азып-тозған, жарлыланған, жығылған, қулаған, әәмийети аз.

ЗАЦВЕ|СТИ I *сов. 1. (о стоячей воде)* шөп басыу, толқынсақ басыу; 2. *(покрыться плесенью)* көгеріу, баз басыу, пилис байлау; хлеб ~ёл нан көгерип кетти.

ЗАЦВЕ|СТИ II *сов. (начать цвести)* гүллеу, гүллей баслау, гүл аша баслау; ~ли яблони алма ағашлары гүллей баслады.

ЗАЦВЕТАТЬ I *несов. см. зацвести I.*

ЗАЦВЕТАТЬ II *несов. см. зацвести II.*

ЗАЦЕЛОВАТЬ *сов. кого-что, разг. (покрыть поцелуями)* көп сүйіу, көп өбиу, көп өбип жалықтырыу.

ЗАЦЕПИТЬ *сов. кого-что 1.* илиу, илиндириу, илип алыу, илип кетиу; ~ багром илме менен илип алыу; 2. *(при движении)* тағыу, тиркеу, тийип кетиу, қағып кетиу; ~ за стул стулга тийип кетиу, стулды қағып кетиу; 3. *перен. разг. (задеть)* тийиу, ашыуына тийиу, ызасына тийиу.

ЗАЦЕПИТЬСЯ *сов. за что* илиниу, илинисиу, илинип қалыу; ~ за стул стулга илинип қалыу.

ЗАЦЕПКА *ж. разг. 1. (действие)* илиниу, илиндирилиу; 2. *перен. (протекция)* таяныш, тырнақ илер жер, танымсық; 3. *перен. (предлог, повод)* себеп, сылтау, бахана; ~ для собры жәнжел ушын сылтау.

ЗАЦЕПЛЯТЬ *несов. см. зацепить.*

ЗАЦЕПЛЯТЬСЯ *несов. см. зацепиться.*

ЗАЧАРОВАННЫЙ 1. *прич. от зачаровать;* 2. *прил.* хайран болған, таң қалған; он смотрёл на сцену как ~ ол хайран қалғандай болып сақнаға қарап турды.

ЗАЧАРОВАТЬ *сов. кого-что 1. (заколдовать)* дууалау, сыйқырлау; 2. *перен. (пленишь)* хайран етиу, таң қалдырыу, ақыл-хуушыш алыу.

ЗАЧАРОВЫВАТЬ *несов. см. зачаровать.*

ЗАЧАСТИ|ТЬ *сов. разг.* жийилетиу, тезлетиу; ~ть в гости қонаққа барыуы жийилетиу; дождь ~л жамғыр тез-тез жауа баслады.

ЗАЧАСТУЮ *нареч. разг.* көбинесе, жийи-жийи, тез-тез; так ~ бываёт көбинесе солай бола береди.

ЗАЧАТИЕ *с.* бойына питиу, туқымланыу, еки қабат болыу, жүкли болыу, бууаз болыу.

ЗАЧАТ|ОК *м. 1. биол. (зародыш)* урық, туқым; 2. *мн. зачатки перен.* басланғыш; ~ки новой жизни жаңа өмирдиң басланғышы.

ЗАЧАТОЧ|НЫЙ *прил.* басланғыш, басланған, есе баслаған; в ~ом состоянии басланғыш аўхалда.

ЗАЧАТЬ *сов. кого и без доп.* бойына питиу, еки қабат болыу, жүкли болыу, бууаз болыу.

ЗАЧАХНУТЬ *сов.* солыу, қуурап қалыу, азыу, арықлау.

ЗАЧЕМ *нареч. 1. вопрос. (для чего)* не ушын, неге, не себепли, не деп, не мақсет пенен; ~ ты пришёл? сен не ушын келдиң? 2. *относ. (почему, отчего)* не ушын, неликтен, не деп; вот ~ он пришёл! мне ол не ушын келипти!

ЗАЧЕМ-ТО *нареч.* бир нәрсеге, бир нәрсе ушын, не ушын болса да, не ушын екени белгисиз, не себепли болса да; он ~ приходил вчера вечером ол не ушын болса да кеше кешқурын келип кетти.

ЗАЧЕРВИВЕТЬ *сов.* қуртлау, қурт түсиу.

ЗАЧЕРК|ВАТЬ *несов. см. зачеркнуть.*

ЗАЧЕРК|НУТЬ *сов. кого-что* сызыу, сызып өшириу, үстинен сызыу, үстинен сызып бузыу, сызып таслау; ~ слово сөзди сызып таслау.

ЗАЧЕРНЕТЬ|ТЬ *сов.* қарая баслау, қарайып көриниу, қарайып көрине баслау; вдаль ~л лес узақтан тоғай қарайып көриңди.

ЗАЧЕРНЕТЬСЯ *сов. см. зачернеть.*

ЗАЧЕРНИТЬ *сов. что* қарайтыу, қараға бояу, үстине қара жағыу.

ЗАЧЕРП|НУТЬ *сов. что, чего* қотарып алыу, батырып алыу, талтырып алыу; ~ воды из колодца қудықтан батырып суу алыу.

ЗАЧЕРП|ВАТЬ *несов. см. зачерпнуть.*

ЗАЧЕРСТВЕ|Л|НЫЙ *прил. 1.* қатқан, қатып қалған, күйіп қалған, кенкен; ~ый хлеб қатып қалған нан; 2. *перен.* реимсиз, қара жүрек, тас бауыр; ~ое сердце тас бауыр.

ЗАЧЕРСТВЕ||ТЬ *сов.* 1. қатыу, кебиу, қатып қалуу, кеуип қалуу; хлеб ~л нан қатып қалды; 2. *перен.* реймсиз болуу, қара жүрек болуу, тас бауыр болуу.

ЗАЧЕС *м.* шаш қойуу, шаш тарау.
ЗАЧЕСАТЬ *I сов.* что тарау; ~ волосы кверху шашын қайырып тарау.

ЗАЧЕСАТЬ *II сов.* (начать чесать) қасыу, қасый баслау, қасына баслау.

ЗАЧЕСАТЬСЯ *I сов.* (пригладить волосы) тарануу.

ЗАЧЕСАТЬСЯ *II сов.* (начать чесаться) қасый баслау, қасына баслау.

ЗАЧЕСТЬ *сов.* что 1. есаплау, есапқа алыу, есабына жазуу; ~ десять рублэй в счёт уплаты долга он манатты қарызды төлеу есабына есаплау; 2. (поставить зачёт) төлеиди деп есаплау, атқарылды деп есаплау, зачёт жасау.

ЗАЧЕСТЬСЯ *сов.* есаплануу, есапка алынуу, есабына жазылуу.

ЗАЧЕСЫВАТЬ *несов. см.* зачесать *I.*

ЗАЧЕСЫВАТЬСЯ *несов. см.* зачесать *ся I.*

ЗАЧЁТ *м.* 1. (действие) есаплау, есап етиу, есапқа алыу, есапқа киргизуу; 2. (в учебном заведении) зачёт, сынақ; имтихан; сдать все ~ы барлық сынақтарды беріу, барлық сынақтарды тапсыруу; поставить ~ зачёт берилди деп есаплау, зачёт берди деген белги қойуу, зачёт қойуу; получить ~ сынақтан өтуу, зачётты тапсыруу.

ЗАЧЁТН||Й *прил.* зачёт...; ~ая книжка зачёт книжкасы; ~ая сессия зачёт сессиясы.

ЗАЧИН *м.* лит. баслама; ~ былыны дәстанның басламасы.

ЗАЧИНАТЕЛЬ *м.* баслаушы, ең әлеп баслаушы, баслап жиберіуши.

ЗАЧИНАТЕЛЬНИЦА *женск. от* зачинатель.

ЗАЧИНИТЬ *сов.* что, *разг.* 1. (починить) жамау, жамау салуу; ~ платье көйлекти жамау; 2. (очинить) ушлау, ушын шығаруу; ~ карандаш қәлемнің ушын шығаруу.

ЗАЧИНЩИК *м.* баслаушы, баслап жиберіуши, себепши, себенкер.

ЗАЧИНЩИЦА *женск. от* зачинщик.

ЗАЧИСЛЕНИЕ *с.* 1. қабыл етиу, қабыллау, есапқа киргизуу; ~ в штат штатқа қабыл етип алыу; ~ в армию әскерликке қабыл етип алыу; 2. *бухг.* есапқа қосуу, есапқа жазуу, есапқа киргизуу.

ЗАЧИСЛИТЬ *сов.* 1. кого-что қабыл етиу, қабыллау, есапқа киргизуу; ~ в штат штатқа қабыл етип алыу; ~ в институт институтқа қабыл етиу, институтқа киргизуу; 2. что, на что, *бухг.* есапқа қосуу, есапқа жазуу, есапқа киргизуу; ~ на текущий счёт ағымдағы есапқа жазуу.

ЗАЧИСЛИТЬСЯ *сов.* қабыл етилуу, қабыл алынуу, киргизилуу; ~ в университет университетке киргизилуу.

ЗАЧИСЛЯТЬ *несов. см.* зачислять.

ЗАЧИСЛЯТЬСЯ *несов. см.* зачислять *ся.*

ЗАЧИТАТЬ *I сов.* что 1. (огласить) оқыу,

оқып беріу, оқып еситтириу, оқып мәлим етиу; ~ протокол протоколды оқыу, протоколды оқып беріу; 2. *разг.* (читать, испрепат) оқып тоздыруу, оқып генертиу; 3. *разг.* (не возвратит) қайтарып бермеу; ~ книгу китапты қайтарып бермей қойуу.

ЗАЧИТАТЬ *II сов.* (начать читать) оқып баслау, оқып еситтире баслау.

ЗАЧИТАТЬСЯ *сов.* қумарланып оқыу, берилип оқыу, бас көтермей оқыу, қызығып оқыу; ~ книгой китапты қызығып оқыу;

~ до утра китапты таң атқанша оқыу.

ЗАЧИТЫВАТЬ *I несов. см.* зачитать.

ЗАЧИТЫВАТЬ *II несов. см.* зачитатъ *I.*

ЗАЧИТЫВАТЬСЯ *I несов. см.* зачесть *ся.*

ЗАЧИТЫВАТЬСЯ *II несов. см.* зачитатъ *ся.*

ЗАЧУМЛЕННЫЙ *прил.* оба кеселине ушыраған, оба кеселин жуқтырып алған.

ЗАШАГАТЬ *сов.* адымлай баслау, атлай баслау, жүре баслау; ~ по комнате өжиренң ишинде жүре баслау.

ЗАШАРКАТЬ *сов.* чем и без доп., *разг.* аяғы менен ыласлай баслау, патаслай баслау, басқылай баслау.

ЗАШАТА||ТЬ *сов.* кого-что, *разг.* шайқалта баслау, шайқалтыу, қозғалта баслау, қозғалтыу, қыймылдата баслау, қыймылдатыу, тентиреклей баслау; егё ~ло оны тентиреклетти.

ЗАШАТА||ТЬСЯ *сов.* шайқалыу, шайқала баслау, қозғалыу, қозғала баслау, қыймылдау, тентиреклеу, тербеліу, қыймылдай баслау; зуб ~лся тиси қозғала баслады.

ЗАШВАРОВАТЬ *сов.* что, *мор.* жағаға байлау, лабыр таслап бекитіу, көшкі таслап бекитіу; ~ судно судноны арқан менен байлау.

ЗАШВАРОВАТЬ *несов. см.* зашвартоватъ.

ЗАШВЫРИВАТЬ *несов. см.* зашвырнуть.

ЗАШВЫРНУТЬ *сов.* что, *разг.* ылақтырып жиберіу, ылақтырып таслау, зыңғытып жиберіу.

ЗАШВЕЛЛИТЬ *сов.* чем қыймылдата баслау, қозғалта баслау, теңселте баслау; шайқай баслау.

ЗАШВЕЛЛИТЬСЯ *сов.* қыймылдай баслау, қозғала баслау, тербеле баслау.

ЗАШЕЛЕСТЕТЬ *сов.* сытырлай баслау, шытырлай баслау, сылдырлай баслау, тысырлай баслау.

ЗАШЕПТАТЬ *сов.* сыбырлай баслау, сыбырлау, сыбырлап сөйлей баслау, сыбырлап сөйлеу; ~ на ухо қулаққа сыбырлай баслау.

ЗАШЕПТАТЬСЯ *сов.* сыбырласа баслау, сыбырласыу, сыбырласып сөйлесе баслау, сыбырласып сөйлесуу.

ЗАШИБАТЬ *несов. см.* зашибить.

ЗАШИБИТЬ *сов.* кого-что, *прост.* урып алыу, урыу, урып қулатыу; ~ палец бармағын урып ауырып алыу.

ЗАШИВАТЬ *несов. см.* зашить.

ЗАШИКАТЬ *сов.* на кого-что и без доп., *разг.* «тиш» деу, «ишиш» деу.

ЗАШИПЕТЬ *сов.* ышылдай баслау, ышылдау, ысылдау, быжылдай

баслау, быжылдау, шыжылдай баслау, шыжылдау.

ЗАШИТЬ *сов. что* 1. (*починить*) тигнү, тигип таслау, жамау, жамау салыу; 2. *мед.* (*наложить швы*) тигнү; ~ *рану* жараны тигнү; 3. (*обшить*) тигнү, орап тигнү, салып тигнү; ~ *посылку в холст* посылканы кендир матаға орап тигнү.

ЗАШИФРОВАТЬ *сов.* что шифрлеу, жасырын хат пенен жазыу, құпия белгилер менен жазыу.

ЗАШИФРОВАТЬ *несов. см.* зашифровать.

ЗАШЛЕПАТЬ *сов. разг.* шалпылдатып жүре баслау, аяғын шалпылдатып басып жүриу, шалп еткизип урыу, шаппатлай баслау, шаппат пенен урыу.

ЗАШНУРОВАТЬ *сов. что* бауын байлау; ~ *ботинки* ботинканы бауын байлау.

ЗАШНУРОВАТЬ *несов. см.* зашнуровать.

ЗАШПАКЛЕВАТЬ *сов. что* сыбап питеу, сыбау, питеу, тығыу; ~ *щели* саңлақларды питеу.

ЗАШПАКЛЕВЫВАТЬ *несов. см.* зашпаковать.

ЗАШПИЛИВАТЬ *несов. см.* зашпилить.

ЗАШПИЛИТЬ *сов. что* шпилька өткизнү, түйреуіш пенен түйреу, түйрей баслау; ~ *вбросы* шашын түйреуіш пенен түйреп қойыу.

ЗАШТЕМПЕЛЕВАТЬ *сов. что* штемпельлеу, штемпель басыу.

ЗАШТЕМПЕЛЕВЫВАТЬ *несов. см.* заштемпелевать.

ЗАШТОПАННЫЙ 1. *прич. от* заштопать; 2. *прил.* тоқып жамалған, торлап жамалған; ~ *чулок* тоқып жамалған шулық.

ЗАШТОПАТЬ *сов. что* жамап қойыу, тоқып жамау, торлау; ~ *чулки* шулықты тоқып жамау.

ЗАШТОПЫВАТЬ *несов. см.* заштопать.

ЗАШТРИХОВАТЬ *сов. что* штрихлау, штрихлай баслау, сызыу, сызық салыу, бир заттың бетін сызғылау.

ЗАШТРИХОВЫВАТЬ *несов. см.* заштриховать.

ЗАШТУКАТУРИВАТЬ *несов. см.* заштукатурить.

ЗАШТУКАТУРИТЬ *сов. что* сыбау, сыбап тегіслеу.

ЗАШТУКОВАТЬ *сов. что* жүйін көрсетпей тигнү, жүйін қайырып тигнү, торлап тигнү.

ЗАШТУКОВЫВАТЬ *несов. см.* заштуковать.

ЗАШУМЁТЬ *сов.* бақырыу, шауқым шығара баслау, шауқым шығарыу, ұағырлай баслау, ұағырлау, шағлай баслау, шуулай баслау; гүулей баслау, гүулеу, гүуилдеу, гүуилдей баслау (*о ветре, о море*); жаңлау, жаңлай баслау (*о лесе*); *дети* ~ ли балалар шауқым шығара баслады.

ЗАШУРШАТЬ *сов.* сытырлай баслау, сықырлай баслау, сықырлау, шытырлай баслау, шытырлау, салдырлай баслау, сылдырлау.

ЗАШУШУКАТЬСЯ *сов. разг.* сыбырласыу, сыбырласа баслау, пыш-пыш сөйлесе баслау.

ЗАЩЕБЕТАТЬ *сов.* сайрай баслау, сайрау, шырылдай баслау, шырылдау, жуғырлай баслау, жуғырлау.

ЗАЩЕКОТАТЬ I *сов. кого-что* (*измучить щекоткой*) қытықлап азап бернү, қытықлау.

ЗАЩЕКОТАТЬ II *сов.* (*начать щекотать*) қытықлай баслау, қытықлау.

ЗАЩЁЛКА *ж. 1. разг.* (*щеколда*) тәмби, илгиш; 2. (*часть замка*) қулыптың тили.

ЗАЩЁЛКА II *сов.* тақылдата баслау, шыртылдата баслау, сақылдата баслау; ~ *ть* языком тилин тақылдата баслау; ~ *ть* пальцами бармағын шыртылдата баслау; *соловёй* ~ л булбил сайрай баслады.

ЗАЩЁЛКИВАТЬ *несов. см.* защёлкнуть.

ЗАЩЁЛКИВАТЬСЯ *несов. см.* защёлкнуться.

ЗАЩЁЛКНУТЬ *сов. что* шырт еттирип жабыу, шарт еттирип жабыу; ~ *дверь* есікті шырт еттирип жабыу.

ЗАЩЁЛКНУТЬСЯ *сов.* шырт етип жабылыу, шарт етип жабылыу.

ЗАЩЕМИТЬ I *сов. что* (*сдавить*) қысыу, қысып ұслау, қыстырып алыу, шымшып ұслау; ~ *клёщами* проволоку сымды қысқыш пенен қысыу.

ЗАЩЕМИТЬ II *сов. безл. что и без доп.* сызлау, шаншыу, сырқырау, сазыу; *у меня* ~ ло *сердце* жүрегімди саздырды.

ЗАЩЕМЛЯТЬ *несов. см.* защемить I.

ЗАЩИПАТЬ I *сов. кого-что* (*измучить щипками*) шымшып азар бернү, шымшып азап бернү.

ЗАЩИПАТЬ II *сов. безл. разг.* жыбырлау, қышыу; *в горле* ~ ло тамағым жыбырлады.

ЗАЩИПНУТЬ *сов. что, разг.* қысқыш пенен қысып ұслау, шымшып алыу.

ЗАЩИПЫВАТЬ I *несов. см.* защипать I.

ЗАЩИПЫВАТЬ II *несов. см.* защипнуть.

ЗАЩИТ *ж. 1.* қорғау, қорыу, сақлау, жақлау; ~ *а* *родины* ұатаңды қорғау; ~ *а интересов трудящихся* мийнеткешлердің мәпин жақлау; *искать* ~ *ы у кого-л.* *бирейдің* жақлауын күтнү; *под* ~ *ой* қорғауы астында; 2. (*прикрытие*) қорған, пана; *противотанковая* ~ *а* танкке қарсы қорған; 3. қорғау, жақлау; ~ *а диссертации* диссертацияны жақлау; 4. *юр.* (*действие*) ақлау; ~ *а подсудимого* судланыушыны ақлау; 5. *юр.* ақлаушы, ақлаушылар; *свидетели* ~ *ы* ақлаушы гүуалар; 6. *спорт.* қорғаушылар; 7. *шахм.* қорғау; $\diamond$ *в* ~ *у* қорғаныу ұшын, қорғау ұшын, ақланыу ұшын, ақлау ұшын; *взять под свою* ~ *у* өз қорғауына алыу, өз панасына алыу.

ЗАЩИТИТЕЛЬНЫЙ *прил.* ақлаушы, ақлайтуғын, қорғаушы; ~ *ая* *речь* ақлаушы сөз.

ЗАЩИТИТЬ *сов. 1. кого-что* қорғау, сақлау, жақлау, жақлап алып қалыу; ~ *ребёнка* баланы қорғау; ~ *себя от солнца* өзін күннен қорғау; ~ *своей убеждения* өзіннің ісенген пикирін қорғау; 2. *что* қорғау, жақлау; ~ *диссертацию* диссертация жақлау.

ЗАЩИТИТЬСЯ *сов.* қорғаныу, қорғалыу.

ЗАЩИТНИК м. 1. қорғаушы, жақлаушы, сақлаушы; ~и Ленинграда Ленинградты қорғаушылар; 2. юр. (адвокат) ақлаушы; 3. спорт. қорғаушы.

ЗАЩИТНИЦА женск. от защитник 1.

ЗАЩИТНЫЙ прил. қорғау..., қорғаушы, қорыу..., қорыушы; ~ые лесные полосы қорғаушы тоғай полосалары; ~ые очки күн айнек; ◇ ~ая окраска зоол. қорғаушы рең; ~ый цвет гүндирт сур рең.

ЗАЩИЩАТЬ несов. 1. см. защититъ; 2. кого-что, юр. ақлау; ~ подсудимого судланыушыны ақлау; 3. что, спорт. қорғау.

ЗАЩИЩАТЬСЯ несов. 1. см. защититься; 2. спорт. қорғану.

ЗАЯВИТЕЛЬ м. арзашы, арзагөй, арза беріуші, билдириуші.

ЗАЯВИТЕЛЬНИЦА женск. от заявитель.

ЗАЯВИТЬ сов. что, о чём и с союзом «что» билдириу, айтып беріу, хабар беріу, мәліметіу; ~ о своём согласии өз разымығын билдириу; ~ протест қарсылық билдириу, қарсылық көрсетіу; ~ своей правá на что-л. бир нәрсеге өзинің хақысын билдириу.

ЗАЯВИТЬСЯ сов. прост. келіу, пайда болыу, көриніу, көринип қалуы.

ЗАЯВКА ж. заявка, сорау хат, өтиніш хат; ~ на книгию китапқа берілген заявка.

ЗАЯВЛЕНИЕ с. 1. (сообщение) билдириу, хабар беріу; сделать ~ хабар беріу; 2. (письменное) арза, арыз; написать ~ арза жазыу.

ЗАЯВЛЯТЬ несов. см. заявить.

ЗАЯВЛЯТЬСЯ несов. см. заявиться.

ЗАЯДЛЫЙ прил. разг. өлермен, кумарпаз, барып турған, ықласлы; ~ игрок кумарпаз ойыншы.

ЗАЯЦ м. коян (хайұан хәм териси); ◇ ехать зайцем билетсіз миніу, билетсіз жүріу, билетсіз кириу; за двумя зайцами погонишься, ни одного не поймаешь посл. еки кемениң басын ұслаған сууға кетеди; одним ударом двух зайцев убить еки пайданы бірден көриу.

ЗАЯЧЬИЙ прил. кояи..., кояниң; ~ий след кояниңң изи; ~ий мех коян териси; ◇ ~ья губа коян жырық.

ЗВАНИЕ с. 1. ат, атақ; ~ Героя Социалистического Трудá Социалистик Мийнетің Қахарманы атағы; учёное ~ илимий атақ; присвоить почётное ~ хұрметли атақ беріу; 2. воен. атақ, дәреже; высшее воинское ~ жоқарғы әскерий атақ; офицёрское ~ офицерлик дәреже; 3. уст. атақ, шығыс; духовное ~ диний атағы.

ЗВАНЫЙ прил. 1. (приглашённый) шақырылған, шақырып әкелінген; ~е гости шақырылған мийманлар; 2. мийман шақырылған, қонақ шақырылған, мирет етилген; ~й обед мийман шақырылған ауқат; ~й ужин қонақ шақырылған кешки ауқат.

ЗВАТЬ несов. кого-что 1. шақырыу; ~ на помощь жәрдемге шақырыу; ~ домой үйге шақырыу; 2. (приглашать) шақырыу, мийманға шақырыу, қонаққа шақырыу; ~ к себе в гости өз үйіне қонаққа шақырыу; 3. кем-чем (называть) атау, ат беріу, ат қойыу; егё зовут Асаном оның аты Асан; как тебя зовут? сениң атың ким?; ◇ поми-

най как звали погов. ушты-күйді жоқ болыу.

ЗВАТЬСЯ несов. аталыу, ат берилиу, ат қойылыу.

ЗВЕЗДА ж. 1. жұлдыз; небо усёяно звёздами жұлдызлар аспан бетин жауып турыпты; Полярная Звезда Темир қазық Жұлдызы; падающая ~á (метеорит) аққан жұлдыз; 2. (предмет в форме звезды) жұлдыз; пятиконечная ~á бес ушлы жұлдыз; орден Красной Звезды Қызыл Жұлдыз ордені; 3. перен. атақлы, даңқлы, аты шыққан, көпке белгилі; восходящая ~á көзге түсе баслаған адам, даңққа иіе бола баслаған адам; ~á экранá даңқлы артист, даңқлы актриса; ◇ путеводная ~á жол көрсететуғын жұлдыз; морская ~á зоол. теңіз жұлдызы; хватать звёзды с неба аса ақыллы болыу, айрықша уқыплы болыу, аса көрнекли ис ислеу; родиться под счастливой ~ой бахытлы болыу (соотв. сәтлi күни тууылыу); егё ~á закатиласы жұлдызы түстi, жұлдызы өтті.

ЗВЕЗДНЫЙ прил. 1. жұлдыз...; ~ая система жұлдызлар системасы; 2. жұлдызлы; ~ое небо жұлдызлы аспан; ~ая ночь жұлдызлы түн.

ЗВЕЗДО қоста сөзлердің мәніси бойынша «жұлдыз» сезине туўра келетуғын биринши бөлеги, мыс.: звездообразование жұлдыз дүзиліси.

ЗВЕЗДОБРАЗНЫЙ прил. жұлдыз сыяқлы, жұлдыздай, жұлдызға усаған.

ЗВЕЗДОЧЕТ м. уст. жұлдыз санаушы.

ЗВЕЗДОЧКА ж. 1. уменьш. от звезда 1, 2; 2. полигр. жұлдызша (китаплар хәм қол жазбалардағы белги).

ЗВЕН ж. 1. сыңғырлау, шылдырлау, шыңлау, шыңғырлатыу, шыңғырлау; ~ит колокольчик қоңырау шылдырлайды; ~еть стаканамы стаканларды шыңғырлатыу; ◇ в ушах ~ит құлақлар шыңлайды.

ЗВЕНО с. 1. (цепи) халқа; 2. перен. бөлік; осовнобе ~ производства өндірістің тийкары бөлігі; 3. (группа, бригада) звено, топар; пионерское ~ пионер звеносы; полёвдческое ~ атыз звеносы; пулемётное ~ пулемёт звеносы; ~ самолётов самолётлар звеносы.

ЗВЕНЬЕВАЯ женск. от звеньевой.

ЗВЕНЬЕВОЙ м. звено баслығы.

ЗВЕРЕК м. кишкене хайұан.

ЗВЕРЕНЫШ м. аңның баласы, жабайы хайұанның баласы, жыртқыш хайұанның баласы.

ЗВЕРЕТЬ несов. қәхәрленіу, қатты ашыулану, қатты ашыуға миніу, қутырыу, жинленіу.

ЗВЕРИНЕЦ м. уст. см. зоопарк.

ЗВЕРИНЫЙ прил. 1. хайұанлық, жабайы хайұанның, жыртқыш хайұан, жыртқыш хайұанның, аңның; ~ые следы жабайы хайұанның излери; ~ая шкура аң териси; 2. перен. жабайылық, хайұаншылық, жыртқышлық, қаттылық; ~ая ненависть жабайылық жек көріушілік.

ЗВЕРОБОЙ I м. бот. шай шөп, шай құрай.

ЗВЕРОБОЙ II м. аңшы (теңиз хайуанларын айлайшы адам).

ЗВЕРОВОД м. аң асыраушы, аң өсириуши.

ЗВЕРОВОДСТВО с. аң асыраушылық, аң өсириушилик.

ЗВЕРОВОДЧЕСКИЙ прил. аң асырайтуғын, аң өсиретуғын; ~ совхоз аң өсиретуғын совхоз.

ЗВЕРОЛОВ м. аңшы (жабайы хайуанлар айлайтуғын адам).

ЗВЕРОЛОВНЫЙ прил. аңшылық, аң айлайтуғын; ~ промысел аң айлау кәсби.

ЗВЕРОЛОВСТВО с. аңшылық, жыртықшы хайуанларды айлаушылық.

ЗВЕРОПОДОБНЫЙ прил. хайуанға ұсаған, жыртықшы хайуанға ұсаған, хайуан сыяқлы.

ЗВЕРОСОВХОЗ м. (звероводческий совхоз) аң өсиретуғын совхоз, жыртықшы хайуанлар өсиретуғын совхоз, аң өсириуши совхоз.

ЗВЕРСКИ нареч. 1. (жестко) жабайылық пенен, жыртықшыларша, реймсиз түрде; ~ избить мийримсиз түрде урыу, жыртықшыларша сабау; 2. перен. разг. (очень сильно) күте, жүде, қатты, дым; я ~ устал мен күте шаршадым.

ЗВЕРСКИЙ прил. 1. жабайы, жыртықшылық, реймсиз, мийримсиз; ~ое убийство жабайылық өлтирiу; 2. разг. (очень сильный) күте, оғада, жүде, қатты; у него ~ий аппетит ол жүде тамақсау, ол жүде гөрқау.

ЗВЕРСТВО с. хайуаншылық, жабайылық, жыртықшылық, реймсизлик, мийримсизлик.

ЗВЕРСТВОВАТЬ несов. жабайылық етиу, жыртықшылық етиу, реймсиз болыу, реймсизлик етиу, мийримсиз болыу.

ЗВЕРЬ м. 1. аң, жабайы аң, хайуан, жабайы хайуан, жыртықшы, жыртықшы хайуан; пушной ~ мамық жүнлі хайуан, мамық терили; 2. перен. реймсиз, қанхор, залым, жауыз; ~смотреть зверем жаман көз бенен қарау, аларып қарау.

ЗВЕРЬЕ с. собир. жабайы хайуанлар, жыртықшы хайуанлар.

ЗВОН м. сылдыр, шылдыр, шылдырлы, шыңғырлы; ~ колокола қоңыраудың шылдырлысы; ~ стаканов стаканлардың шылдырлысы; ◇ ~ в ушах қулақтың шыңлауы; слышал ~, да не знает где он погов. шала есиптi құры далаға шапқылау, шалағай сөйлеу, алағайымдық етиу.

ЗВОНИТЬ несов. 1. (производить звон) сылдырлатуу, шыңғырлатуу, шылдырлатуу, қағыу; ~ в колокол қоңырау қағыу; 2. шыңғырлау, шылдырлау; телефон ~ телефон шыңғырлайды; 3. (говорить по телефону) телефоннан сөйлесiу.

ЗВОНКИЙ прил. дауысы шыққыр, шыңғырлаған, жаңлаған, жаңлағыш, сыңғырлауық, үнли; ~ий глас шыңғырлаған дауыс; ~ая песня жаңлаған қосық; ◇ ~ий согласный грам. үнли дауыссыз; ~ая монета шыңғырлаған теңге, шыңғырлаған тыйын.

ЗВОНКО нареч. шыңғырлап, жаңлап; ~ рассмеяться қатты күлиу.

ЗВОНКОСТЬ ж. шыққырлық, ашықлық, үнлилик, айқынылық, жаңлағышылық.

ЗВОНОК м. 1. қоңырау, жалауыжың, звонок; электрический ~ электр звоногы; 2. (звуковой сигнал) қоңырау дауысы, қоңырау сесті; раздался ~ қоңырау еситилди; телефонный ~ телефон дауысы.

ЗВУК м. 1. сес, үн, дауыс, хауаз; звуки песни қосық сесті; ~ выстрела мылтық дауысы; ~ шагв адымның сесті; не издавать ни звука үнни шығармау, тым-тырыс туру; 2. лингв. сес; гласный ~ дауыссыз сес; согласный ~ дауыссыз сес; ◇ ни звука тым-тырыслық, жымжыртлық; пустой ~ бос сөз, құры сөз.

ЗВУКО = қоста сөзлердің мәнісі бойынша «сес» дегенге түйра келетуғын биринши бөлеги, мыс.: звуконепроницаемый сес өткермейтуғын.

ЗВУКОВОЙ прил. сесли, сес..., дауыс..., дауыссыз; ~ая волна физ. дауыс толқыны; ~ое кино сөйлейтуғын кино; ~ой сигнал сес сигналы.

ЗВУКОЗАПИСЫВАЮЩИЙ прил. сес жазып алыушы, хауаз жазып алыушы; ~ аппарат сес жазып алыушы аппарат.

ЗВУКОЗАПИСЬ ж. сес жазыу (пленкаға, пластинкаға намағы, дауыссыз сесті айрықша аппарат пенен жазып алыу).

ЗВУКОИЗОЛЯЦИЯ ж. дауысты, сесті еситтирмеу ұсылы.

ЗВУКОНЕПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. дауыс өткермеушилик; дауыс еситтирмеушилик.

ЗВУКОНЕПРОНИЦАЕМЫЙ прил. дауыс, сес өткермейтуғын; дауыс, сес өтпейтуғын.

ЗВУКООПЕРАТОР м. звукооператор (киноплёнкаға дауысты, сесті түсирип алыушы хызметкер).

ЗВУКОПОДРАЖАНИЕ с. 1. сеске еликлеу, тәбиғаттағы бир сеске, дауысқа ұсағып шығарылған сес, еликлеу сес; 2. лингв. еликлеуши сөзлер.

ЗВУКОПОДРАЖАТЕЛЬНЫЙ прил. сеске еликлеуден пайда болған, сеске еликлеуден шыққан, сеске еликлеуши; ~е слова сеске еликлеуши сөзлер.

ЗВУКОПРОВОДНОСТЬ ж. физ. сес өткергишлик, сес өткерiушилик, сес өткерiу-ге ұқыпшылық.

ЗВУКОПРОВОДЯЩИЙ прил. физ. сес өткеретуғын, сес өткерiуши, сес өткергиш.

ЗВУКОПРОНИЦАЕМОСТЬ ж. дауыс өткергишлик, дауыс еситтиргишлик.

ЗВУКОПРОНИЦАЕМЫЙ прил. сес өткерiуши, сес өткеретуғын.

ЗВУКОСОЧЕТАНИЕ с. сеслер дизбегі, сеслер тиркесі.

ЗВУКОУЛАВЛИВАНИЕ с. сес тутыу, сес ұслау.

ЗВУКОУЛАВЛИВАТЕЛЬ м. сес тутыушы әсбап, сес ұслаушы құрал.

ЗВУКОУЛОВИТЕЛЬ м. см. звукоулавливатель.

ЗВУЧАНИЕ с. сес берiу, сес шығару, хауаз шығару, шыққышылық.

ЗВУЧАТЬ несов. 1. (раздаваться, быть слышимым) сес берiу, сес шығару, сесті шығу, шыңғырлау, жаңлау; 2. перен. сезилиу, билинiу, аңланыу; в его голосе

~ла радость оның дауысынан қуаныш сезилип тұрды.

ЗВУЧАЩИЙ *1. прич. от звучать; 2. прил. (издающий звук) сес беретұғын, сес шығаратуғын.*

ЗВУЧНО *нареч. ашық, жаңлап, анық, күшлі, шыңғырлап; ~ раздаваться жаңлап шығуы, жаңлап еситилуі.*

ЗВУЧНОСТЬ *жс. ашықтық, жаңлағанлық, анықтық, күштілік, шыңғырлағанлық; ~ оркестра оркестр сестиниң жаңлағанлығы.*

ЗВУЧНЫЙ *прил. шыққыш, жаңлағыш, анық, ашық, жаңлаған, күшлі, шыңғырлаған; ~ая мелодия жаңлаған нама; ~ый гблос ашық дауыс, анық дауыс.*

ЗВЯКАНЬЕ *с. шыңғырлау, шыңғыр етиу, шық етиу, шыр етиу, салдырлау, жаңлау; ~ ключей гилтлердің шылдырлауы.*

ЗВЯКАТЬ *несов. см. звякнуть.*

ЗВЯКНУТЬ *сов. и однокр. чем шыңғыр етиу, шылдырлатып қойыу, сылдырлатып қойыу, шылдыр еткізіу; ~ ключами гилтлерді шылдырлатып қойыу.*

ЗГИ: *не видно ни зги разг. тастай қарағы, тас қараңғы.*

ЗДАНИЕ *с. жай, там, үй, бина, имарат; красивое ~ сулыу жай; общественное ~ жәмийетлик бина.*

ЗДЕСЬ *нареч. 1. бунда, бул көрада, бул жерде, усы жерде, усы көрада; я живу ~ бул жерде мен тураман; кто ~? бул көрада ким бар?; ~ он засмеялся сол мәхәлде ол күлді; 2. (в этом деле) бул жағдайда, усы аўхалда, бул исте; ~ нет ничего плохого бул исте хеш бир жаманлық жоқ.*

ЗДЕШНИЙ *прил. разг. бундағы, усы жердеги, усы көрадағы, бул көрадағы, усы жерлик, мындағы; ~е жители усы көрада турыўшылар; он не ~ий ол бул жерлик емес, ол бул жердики емес.*

ЗДОРОВАТЬСЯ *несов. аманласуы, сәлемлесуі, көрисуі; ~ за руку қол алысып көрисуі.*

ЗДОРОВЕННЫЙ *прил. разг. 1. (о человеке) ири, оғада үлкен, дәу, гидиман; ~ детина гидиман адам; 2. (о предмете) дым үлкен, оғада зор, таўдай.*

ЗДОРОВЕТЬ *несов. сауалыу, тәуір болыу, басын көтериу, ауырыудан жазылыу.*

ЗДОРОВИТЬСЯ *несов. безл. кому: мне не совсем ~ся менің бир аз кейпим жоқ, менің ден саулығым оншелли жақсы емес, мен ауырып турман.*

ЗДОРОВО *нареч. прост. 1. (очень сильно) оғада күшлі, оғада көп, жүдә қатты; ему ~ попало оған жүдә қатты тийді; 2. (хорошо, искусно, ловко) жақсы, оғада, ойдағыдай; вчера мы ~ поработали кеше биз оғада жақсы іследик.*

ЗДОРОВО *межд. прост. (здравствуй) сәлем, аманбысыз, сәламетсыз ба, құрғынбысан, саумысан.*

ЗДОРОВЫЙ *1. прил. 1. сау, саламат, дени сау, аман; ~ое сердце сау жүрек; ~ый ребенок дени сау бала; иметь ~ый вид дени саўдай болып көриниу; 2. (полезный) пайдалы, жуғымлы, жағымлы, таза; ~ый въздух таза қауа; 3. разг. (крепкого слож-*

ния) ири, күшлі, қуўатлы, зор; ~ый паренъ ири жигит; 4. разг. (большой, сильный) күшлі; ~ый мороз күшлі аяз; 5. перен. (правильный) туўры, дурыс; ~ая критика дурыс критика; ◇ будь ~! хош!, саў бол!, саламат бол! (при прощании); яраким ала! (при чилании).

ЗДОРОВЬЕ *с. ден саулық, саулық, саламатлық, аманлық; состояние ~я ден саулық жағдайы; на ~е! саў бол!, саулығың мықлы болсың!; как ваше ~е? дешиңиз саў ма?, аман-саў жүрсіз бе?, ден саулығыңыз қалай?; за ваше ~е! сизиң ден саулығыңыз ушын!; беречь своё ~е өзиниң ден саулығын сақлау.*

ЗДОРОВЯК *м. разг. ден саулығы мықлы адам, бекем адам.*

ЗДРАВИЦА *жс. саулық тосты; провозгласить ~у саулық тостын көтериу.*

ЗДРАВНИЦА *жс. здравница (санаторий, дем алыу үйи, курорт, емлений үйи).*

ЗДРАВО *нареч. пәмпи, ақыллы, ойлы, мәнилі; ~ рассуждать мәнилі пикир жүрнтіу.*

ЗДРАВОВОМЫСЛИЕ *с. дурыс ойлау, туўры ойлау, туўры пикир, дурыс пикир, ақыллы пикир.*

ЗДРАВОВОМЫСЛЯЩИЙ *прил. дурыс ойлаушы, дурыс ойлы, туўры пикирли, туўры пикирлеуши, ақыллы; ~ человек дурыс ойлаушы адам, туўры пикирли адам, ақыллы адам.*

ЗДРАВООХРАНЕНИЕ *с. ден саулық сақлау; министерство ~я ден саулық сақлау министрлиги.*

ЗДРАВСТВОВАТЬ *несов. саў болыу, саў саламат болыу, аман саў турыу, аман саў болыу; ◇ да ~ет! жасасың!; ~уй! амансыз ба!; ~уйте! аман ба!, аманбысыз!, саумысыз!, саламатсыз ба!, сәлем әлейкнм!*

ЗДРАВЫЙ *прил. сау, туўры, дурыс, айық; ~ый смысл туўры мәни; быть в ~ом уме туўры ақылда болыу.*

ЗЕБРА *жс. зебра (жабайы ат).*

ЗЕБУ *м. нескл. зебу (өркешли буга).*

ЗЕВ *м. 1. анат. жутқыншақ, көмекей; 2. уст. (пасть) ауыз.*

ЗЕВАКА *м. и жс. разг. аңқау, сада, ашық ауыз, бийпаруа.*

ЗЕВАТЬ *несов. 1. есинеу; ~ть во весь рот аузын ашып есинеу; ~ть от скуки жалыққанынан есинеу; 2. разг. (праздно смотреть) аңқайып қарап турыу, бийкар турыу, аңқайыу; ~ть по сторонам дегерекке бийкар қарап турыу; 3. разг. (быть невнимательным, нерасторопным) байқамай қалыу, аңламай қалыу, ғапыл қалыу, абайламай қалыу, абайсызда қалыу; не ~й! ғапыл қалма!, абайсызда қалма!*

ЗЕВНУТЬ *сов. и однокр. есинеп жибериу, есинеп қалыу.*

ЗЕВОК *м. есинеу; подавить ~ есинеуді тоқтатыу, есинемей қалыу.*

ЗЕВОТА *жс. есинеушілік, есинегиси келиу.*

ЗЕЛЕНЕТЬ *несов. 1. (становиться зеленым) көгеріу, көгис гартыу, жасыл болыу; көк шығыу, көк шөп пенен қаплануы*

(покрываться травой, листвой); поля ~ют атызлар көгереді; 2. (виднется — о зелёном) көгерип көриниу; жасыл көриниу; вдали ~ет роща узақта топ ағаш көгерип көринеди.

ЗЕЛЕНЁТЬСЯ *несов. см. зеленеть* 2.

ЗЕЛЕНИТЬ *несов. что* көгертиу, көк реңге бояу, жасыл етип бояу.

ЗЕЛЕНН|ОЙ *прил.:* ~ая лавка көк оwoцлар сатауғын дүкөн, аўқатқа салынатуғын көк шөплер сатауғын дүкөн.

ЗЕЛЕНОГЛАЗЫЙ *прил.* көк көз, көк көзлі.

ЗЕЛЕНЩИК *м.* зеленщик (овoцлар ҳам тамаққа салынатуғын көк шөплер сатыушы).

ЗЕЛЁН|ЫЙ *прил.* 1. көк, жасыл; ~ый цвет көк рең, жасыл рең; ~ая трава көк шөп, көк от-шөп; ~ый чай көк чай; ~ые насаждёния көк ағашлар, тереклер, ағашлық; 2. (сделанный из зелени) жеуге болатуғын жас шөплерден исленген, көк шөплерден исленген; ~ый корм көк шөплерден исленген от-шөп; 3. (недозревший) көк, қам, ниспеген, жетілмеген, шийки; ~ые йблоки ниспеген алмалар; 4. *перен.* (неопытный) жас, тәжірибесиз; ~ый юнец боз бала; ◇ ~ая улица *ж.-д.* ашық жол, семафоры ашық жол.

ЗЕЛЁНЬ *ж.* 1. *собр.* (растительность) көк өсімликлер, жасыл өсімликтер, шөплер; 2. *собр.* көк, көк шөп (аўқатқа салынатуғын гейпара оwoцлар ҳам шөплер); 3. (зелёный цвет) көк рең, көк түс, жасыл түс, жасыл рең; 4. (краска) көк бояу, жасыл бояу.

ЗЕЛЕНЯ *только мн.* көгерген гүзлик.

ЗЕЛЬЕ *с. уст.* зелье, дәри, дәри-дармақ (емлеу үшін ямаса ұйлау үшін қолланылатуғын шөптен исленген суйықдық).

ЗЕМЁЛН|ЫЙ *прил.* жер..., жердиң; ~ый участок жер участоғи; ~ый надел жер үлесі; ~ый налог жер салығы; ~ая рента *ж.* жер рентасы.

ЗЕМЛЕ = *қоспа сөзлердиң өзиниң мәніси бойынша «жер» дегенге сәйкес келетуғын биринши бөлеги, мыс.:* землевладение жер ийлеу.

ЗЕМЛЕВЛАДЕЛЕЦ *м.* жер ийесі, жер ийелеуші.

ЗЕМЛЕВЛАДЕЛИЦА *женск. от* землевладелец.

ЗЕМЛЕВЛАДЕЛЬЧЕСКИЙ *прил.* жер ийесиники, жер ийелеушилик.

ЗЕМЛЕВЛАДЕНИЕ *с.* жерге ийелик, жер ийлеу, жер ийелеушилик; государственное ~ мемлекеттiң жерге ийелик қылыуы, мемлекетлик жер ийелеушилик.

ЗЕМЛЕДЕЛЕЦ *м.* дйхан.

ЗЕМЛЕДЕЛИЕ *с.* дйханшылық, егиншилик, егин егушлик; социалистическое ~ социалистлик дйханшылық; занимаётся ~м дйханшылық пенен шуғыллану.

ЗЕМЛЕДЕЛЬЧЕСКИ|Й *прил.* дйханшылық, егиншилик; ~ый район егиншилик районы; ~е машины дйханшылық машиналары.

ЗЕМЛЕКОП *м.* жер қазыушы, жер қазыушы рабочий.

ЗЕМЛЕМЕР *м.* землемер, жер өлшеуши. **ЗЕМЛЕМЕРНЫЙ** *прил.* жер өлшеу, жер өлшейтуғын; ~ инструмент жер өлшейтуғын әсбап.

ЗЕМЛЕПАШЕСТВО *с. уст. см.* земледелие.

ЗЕМЛЕПАШЕЦ *м. уст. см.* земледелец.

ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЕ *с.* жерден пайдалану тәртіби, жерди пайдалану тәртіби.

ЗЕМЛЕПРОХОДЕЦ *м. уст.* жаңа жер табыушы, жаңа жер ашыушы.

ЗЕМЛЕРОЙКА *ж. зоол.* жер тесер, узын тумсық.

ЗЕМЛЕРОЙН|ЫЙ *прил.* жер қазатуғын, жер қазыушы; ~ая машина жер қазатуғын машина.

ЗЕМЛЕСОС *м.* землесос (*судда жер қазатуғын машина*).

ЗЕМЛЕСОСНЫЙ *прил.* землесос..., землесослық; ~ снаряд *см.* земснаряд.

ЗЕМЛЕТРЯСЕНИЕ *с.* жер силкинiу, жер қозғалуы.

ЗЕМЛЕУСТРОИТЕЛЬНЫ|Й *прил.* жер ислерин тәртиплейтуғын, жерлестиретуғын, қонысландыратуғын, жерден пайдаландыратуғын; ~е мероприятия жер ислерин тәртиплейтуғын илажлар.

ЗЕМЛЕУСТРОЙСТВО *с.* жерлестирiу-шилик, жер ислерин тәртиплейушилик.

ЗЕМЛЕЧЕРПАЛКА *ж. тех.* землечерпалка (каналдың, жаптың, өзектиң түбин тереңдетип қазатуғын машина).

ЗЕМЛЕЧЕРПАТЕЛЬН|ЫЙ *прил.* землечерпалкалық; ~ая машина *см.* землечерпалка.

ЗЕМЛ|ИСТЫЙ *прил.* 1. топырақлы; ~песок топырақлы шеге, топырақ араласқан шеге; 2. (о цвете) жер реңли, сур, бозарған рең; ~ цвет лица сур бетли, бети бозарған.

ЗЕМЛ|Я *ж.* 1. (планета) Жер; 2. (суша) жер, қара жер, қуры жер, қурғақ жер; лететь высоко над ~ей жер үстінде жоқары ушыу; 3. (почва, грунт) жер, топырақ; рыхлая ~я бос топырақлы жер, ойылма жер; тучная ~я күшли жер, май топырақлы жер; семиз топырақ; пахотная ~я айдалатуғын жер; колхозная ~я колхоз жери; целинные зёмли тың жерлер; обработка ~й жерди ислеу; засыпать ров ~ей шуқарды топырақ пенен көмiу; 4. *уст.* (страна, государство) журт, үлке; чужие зёмли жат еллер, басқа еллер; за тридевять зёмель *народно-пoст.* узақтағы бир елде; ◇ на ~е (на свете) дүньяда, жер жүзінде; сровнять с ~ей жер менен жексен етиу; стереть с лица ~й жер бетинен өширiу (*соотв.* күлин көкке ушырыу); я готов был провалиться сквозь зёмлю мен жерге кириуге тайын едим (*соотв.* маған тышқан тесиги мың тенге болды).

ЗЕМЛЯК *м.* жерлес, бир жерлик, аўыллас, бир аўыллас, ағайын-тууысқан.

ЗЕМЛЯНИКА *ж.* земляника (өсімлик ҳам жеміс).

ЗЕМЛЯНИЧН|ЫЙ *прил.* земляника..., земляникадан исленген; ~ое варенье земляника вареньеси.

ЗЕМЛЯНКА *ж.* жер төле.

ЗЕМЛЯНОЙ *прил.* 1. жер..., топырақ, топырақтан болған, топырақтан жасалған; ~ой пол жер еден; ~ая насыпь үйілген топырақ; ~ые работы жер қазыу жұмыстары; 2. жер..., жерде тұрыушы, жерде жасаушы; ~ой червь жер құрты, қызыл құрт.

ЗЕМЛЯЧЕСТВО *с.* 1. (принадлежность к одной местности) жерлеслік, ауылласлық; 2. (объединение) жерлеслер бірлігі, жерлеслер шөлкемі.

ЗЕМЛЯЧКА *женск. от земляк.*

ЗЕМНОВОДНЫЙ *прил.* 1. жерде хәм сууда жасаушы; лягушка — ое животное бақа жерде хәм сууда жасайтуғын хайуан; 2. в знач. суц. мн. земноводные жер-суу хайуанлары.

ЗЕМНОЙ *прил.* жер..., жердиң; ~ой шар жер шары; ~ая поверхность жер бегі, жердиң үсті; ◇ ~ой поклон *уст.* ийилип сәлем беріу, ийилип-бүгілип тәжим етіу; ~ые блага тиришилик хәзлігі.

ЗЕМСКИЙ *прил. ист.* 1. (общегосударственный) мәмлекет..., мәмлекетлик; 2. земство..., ~ начальник земство начальнигі, земство баслығы.

ЗЕМСНАРЯД *м.* (землесобный снаряд) земснаряд (суу астындағы жерди қазыушы судно).

ЗЕМСТВО *с. ист.* земство (ески Россиядағы жергилік басқару орны).

ЗЕНИТ *м.* 1. астр. зенит, тикке аспан, тас төбе; солнце в полдень находится в ~е түсте қуяш тас төбеде болады; 2. перен. (высшая степень) ең бийік дәреже, ең жоғары дәреже; быть в ~е славы дақтың ең бийік дәрежесінде болыу.

ЗЕНИТКА *ж. разг.* зенит тобы, аспанға ататуғын топ.

ЗЕНИТНЫЙ *прил.* 1. астр. зенит..., тикке аспан; ~ое расстояние зенит аралығы; 2. воен. зенит..., аспанға ататуғын; ~ое орудие зенит тобы, аспанға ататуғын топ.

ЗЕНИТЧИК *м.* зенит тобын атыушы, зенитші.

ЗЕНИТЧИЦА *женск. от зенитчик.*

ЗЕНИЦА *ж. уст.* қарашық, көздің қарашығы; беречь как ~у ока көздің қарашығындай сақлау.

ЗЕРКАЛО *с.* 1. айна; ручное ~ қол айна; кривое ~ 1) қыйсық айна; 2) перен. бурмалап көрсетіу; гладкий как ~ айнадай теп-тегіс; 2. перен. (блестящая, гладкая поверхность) жалтыраған жүз, жайнаған бет; жалтыраған айдын; ~ озера көлдің жалтыраған айдыны.

ЗЕРКАЛЬНЫЙ *прил.* 1. айна..., айналы, айналық, айна жасалатуғын; ~ое стекло айна жасалатуғын әйнек, айналық әйнек; ~ый шкаф айналы шкаф; 2. перен. (блестящий, гладкий) айнадай, жалтыраған, теп-тегіс; ~ая гладь озера көлдің айнадай тегіс бети, көлдің тынық айдыны.

ЗЕРНИСТОСТЬ *ж.* дәнелілік, түйірлілік, түйіртпеклік, түйір-түйірлік, дән сияқлылық; ~ металл металлдың түйіртпеклігі.

ЗЕРНИСТЫЙ *прил.* 1. дәнлі, дәнелі, дән көп, тұқымы көп; 2. түйіртпеклі, түйір-түйір; ~ая структура металл металлдың түйір-түйір қурылысы; ◇ ~ая икра дәнелі ууылдырық.

ЗЕРНО *с.* 1. дән, тұқым; крупинные зёрна ири дәнлер; ~ пшеницы бийдай дән; кофе в зёрнах дәнлі кофе; 2. собир. (хлеб) гәлле; 3. түйір, дәне; жемұжное ~ хинжи дәнеси; ~ пороха дәрннің түйірі; 4. перен. урық, түйір, тийкар, мағыз; ~ истины шылықтың түйірі.

ЗЕРНОВИДНЫЙ *прил.* дәнге усаған, дән сияқлы, дән тәрізлі.

ЗЕРНОВОЙ *прил.* 1. дән..., дәнлі, дәнлік, дәннің, дәннен, гәлле; ~ые культуры гәлле егістер; ~ой совхоз дән совхозы; ~бе хозяйство гәлле хожалығы; 2. в знач. суц. мн. зерновые гәлелер, дәнлер; сбор ~ых гәлле жыйнау.

ЗЕРНОДРОБИЛКА *ж.* дән жармалайтуғын машина, дәнди майдалау машинасы, жарма жарыу машинасы.

ЗЕРНОДРОБИЛЬНЫЙ *прил.* дән жаратуғын, гәлле жаратуғын, дәнди жармалайтуғын, жарма тартатуғын.

ЗЕРНООЧИСТИТЕЛЬНЫЙ *прил.* дән тазалайтуғын, дән тазалаушы, гәлле тазалаушы; ~ая машина дән тазалайтуғын машина.

ЗЕРНООЧИСТКА *ж.* дән тазалау, дән тазартыу, гәлле тазалау.

ЗЕРНОСОВХОЗ *м.* дән совхозы, гәлле совхозы.

ЗЕРНОСУШИЛКА *ж.* дән кептиргіш, гәлле кептиргіш.

ЗЕРНОФУРАЖНЫЙ *прил.* дән-жем болатуғын.

ЗЕРНОХРАНИЛИЩЕ *с.* гәллекана, дән-хана, телек.

ЗЕРНОЯДНЫЙ *прил.* дән жейтуғын, дән менен аұқатланатуғын, жем жейуші; ~е птицы дән жейуші құстар.

ЗЕФИР *м.* 1. (пастила) зефир; 2. (ткань) зефир; 3. поэт. (ветерок) жағымлы самал, ескен жумсақ самал.

ЗЕФИРОВЫЙ *прил.* зефир...; зефирден исленген, зефирден тигілген; ~ая рубашка зефирден тигілген көйлек.

ЗИГЗАГ *м.* 1. (ломаная линия) ийрек, ийрек сызық; 2. нареч. зигзагом, зигзагами ийректеніп, ийрек-ийрек болып.

ЗИГЗАГОБРАЗНЫЙ *прил.* ийрек, ийректенген түрде; ~ая линия ийректенген сызық.

ЗИЖДИТЬСЯ *несов.* на чём тийкарланыу, негізленіу, сүйеніу, дузилиу, қурылу.

ЗИМ *ж.* қыс; с наступлением ~ы қыс түсіу менен; в разгаре ~ы нақ қыс мәхәллінде; на ~у қысқа; ◇ сколько лет, сколько ~! қанша жаз, қанша қыс өтті!

ЗИМНИЙ *прил.* қыс..., қысқы; ~ий день қыс күні; ~ая одежда қысқы киім.

ЗИМОВАТЬ *несов.* қыслау, қыслап шығу, қысты өткеріу; ◇ я ему покажу, где раки ~ют мен оған көрмегенін көрсетермен (соотв. мен оған әкесін танытарман).

ЗИМОВКА *ж.* 1. (действие) қыслау; ~ скота малдың қыслауы, малды қыслатыу;

2. (зимовье) қыслау, қыслатыу, қысқы жай, қыслау орны, қыслақ.

ЗИМОВЩИК м. қыслаушы, зимовщик.

ЗИМОВЩИЦА жекс. от зимовщик.

ЗИМОВЬЕ с. қыслау, қыслау орны, қыслатыу, қысқы жер, қыслақ.

ЗИМОЙ нареч. қыста, қыстың күні, қыстың күнінде, қыс уақытында.

ЗИМОРОДОК м. балықшы (қус).

ЗИМОСТОЙКИ И прил. қысқа шыдамлы, аязға шыдамлы, сууыққа шыдамлы, қысқа төзімлі; ~е культуры аязға шыдамлы егіндер.

ЗИМОСТОЙКОСТЬ ж. қысқа шыдамлылық, аязға шыдамдылық, сууыққа шыдамдылық, қысқа төзімділік.

ЗИПУН м. уст. шекпен, шапан.

ЗИЯНИЕ I с. (отверстия, раны и т. п.) үрейіну, үрейіп көрینیу; түпсіз үңгір болыу.

ЗИЯНИЕ II с. лингв. биригіу, қатарласыу (биринші сөздің аяғында, екінші сөздің басында келген екі дайысы сеслердің биригіуі).

ЗИЯИТЬ несов. үрейіну, үрейіп көрینیу, түпсіз үңгір болыу; под ногами ~ла бездна аяқ астында түпсіз үңгір көрінді; в груди ~ла глубокая рана оның көкрегінде терең жара үрейіп турды.

ЗИЯЮЩИЙ I. прич. от зиять; 2. прил. үрейіп турған, үрейіп көрінген, үрейіп көрінетуғын; ~ая пробасть үрейіп көрінген үңгір; ~ая рана үрейіп турған жара.

зла I род. п. ед. от злб I.

зла II кратк. ф. от злая.

ЗЛАКИ мн. (ед. злак м.) ғалле өсімликлері, дән өсімликлері; злбные ~ дән өсімликлер.

ЗЛАКОВЫЙ прил. ғалле..., дәнлі; ~е растенія дәнлі өсімликлер.

ЗЛАТОГЛАВЫЙ прил. поэт. уст. алтын гүмбезлі.

ЗЛАТОКУДРЫЙ прил. поэт. уст. алтын буйра шашлы, тилла буйра шашлы, алтын айдарлы.

ЗЛАТОКАНЫЙ прил. поэт. уст. зерлі, зер қосылып тоқылған.

ЗЛАЧНЫЙ прил. уст. көп ғаллелі, мол дәллі; ~е место шутол. бузылдық орны, жалатайлардың кеуіл хошлайтуғын жері.

ЗЛИТЬ несов. кого ашыуландырыу, өшиктирйу, ашыуын келтирйу, қажарлендірйу.

ЗЛИТЬСЯ несов. на кого-что и без доп. 1. (сердиться) ашыулану, өшигіу, қажарленйу, ашыу келйу; 2. перен. (бушевать) борау, қутыру, күшейу; зльга ~ся боран борап тур.

ЗЛО I с. 1. жаманлық, жауызлық, харамылық; желать зла кому-л. бирейге жаманлық ойлау; причинить ~ кому-л. бирейге жаманлық етіу; 2. (беда, несчастье) бәле, бахытсызлық; из двух зол выбрать меньшее екі бәленің киширегін таңлау; 3. (злость) ашыу, өкпе, кек, гийне; меня ~ берет менің ашыуым келеді; сорвать ~ на ком-л. ашыуын бирейден алыу; сделать что-л. со злб ашыу үстінде бир ис испел

қойыу; ~ көрень зла бәленің тамыры, бәленің түбі.

ЗЛО II нареч. ашыу менен, ашыулаңып, жаман нийет пенен, жауызлық пенен; ~ подшутить над кем-л. жаман нийет пенен бирейге күліну; ~ посмотреть ашыулаңып қарау.

ЗЛО қоспа сөзлердің мәңгисі бойынша 1) «харам» деген сөзге туура келетуғын биринші бөлімі, мыс.: зложелатель харам қыяллы; 2) «жайыз» деген сөзге туура келетуғын биринші бөлімі, мыс.: зловредный жауыз қыяллы.

ЗЛОБА А ж. ашыу, қажар, кек, өш; ~а душила егб оны ашыу кернеді; затаить ~у кек сақлау, өш сақлау; ~а дня күн тәртібінде, қазіргі алдымызда турған; на ~у дня күн тәртібінде.

ЗЛОБО нареч. ашыу менен, ашыулаңып, өш пенен, кек пенен, қажарленіп, кек тутьп, кек етіп; ~ възгнать ашыу менен қарау; ~ расмеяться кек етіп күліу.

ЗЛОБНЫЙ прил. ашыулы, өшиккен, қажарлі, кек сақлаған, жауыз; ~ взгляд ашыулы қарас; ~ враг жауыз душпан.

ЗЛОБОДНЕВНОСТЬ ж. керекллік, усы мәхәлде керекллік, бүгінгі әкмийетллік; ~ темы теманың усы мәхәлде керекллігін.

ЗЛОБОДНЕВНЫЙ прил. кереклі, зәрүрлі, әкмийетлі, қазіргі күндегі; ~ вопрс қазіргі күндегі мәселе.

ЗЛОБСТВОВАТЬ несов. ашыулаңыу, қажарі келйу, ашыу келйу, өшигіу.

ЗЛОВЕЩЕ нареч. қажәтерлі түрде, қорқынышлы түрде.

ЗЛОВЕЩИЙ прил. қажәтерлі, қорқынышлы; ~ий вид қорқынышлы көрінис; ~ая тишина қажәтерлі тым-тырыслық.

ЗЛОВОНИЕ с. жаман ийис, сасыған ийис, порсыған ийис, қолаңса.

ЗЛОВОННЫЙ прил. жаман ийислі, сасық, порсыған, қолаңса ийислі.

ЗЛОВРЕДНОСТЬ ж. жүдә жауызлық, зыянкеслік, жаман нийетллік, жүдә жаман ойлылық.

ЗЛОВРЕДНЫЙ прил. жауыз қыяллы, жүдә жауыз, зыянкес, жаман нийетлі, оғада зыянлы.

ЗЛОДЕЙ м. жауыз, қанхор, жинаятшы, залым.

ЗЛОДЕЙКА жекс. от злодей.

ЗЛОДЕЙСК ИИ прил. қанхорлық, жауызлық пенен, жинаятшылық пенен, қыянатшылық пенен, залымлық пенен; ~ое убийство залымлық пенен өлтирйу.

ЗЛОДЕЙСТВО с. см. злодеяние.

ЗЛОДЕЯНИЕ с. қанхорлық, жауызлық, жинаятшылық, қыянатшылық, залымлық, жамаңлық, жаманлық етіушілік.

ЗЛОЙ прил. 1. жауыз, залым, ашыулы, ашыушақ, қажарлі, реймсиз, қара жүрек, кекшіл; қас; ~ характер залым минез; ~ враг жауыз душпан; быть злым на кого-л. бирейге кек сақлау; 2. перен. ашы, өткір; ~ фельетон өткір фельетон; ~ перец ашы бұрыш; ~ умисел жаман нийет; ~ язык өткір тил, ашы тил; зльбе языкі өсекшілер, жалахорлар.

ЗЛОКАЧЕСТВЕННЫЙ *прил. мед.* қәуипли, қәуетерли; *~ая бпухоль* қәуипли исиқ.

ЗЛОКЛЮЧЕНИЕ *с. уст.* бахытсызлық, бәле, мүсәубет.

ЗЛОНАМЕРЕННОСТЬ *ж.* жаман нийетlilik, жауыз нийетlilik, жаман пикирlilik.

ЗЛОНАМЕРЕННЫЙ *прил.* жаман нийетли, жаман нийет пенен, жаман пикирли, жауыз нийетли, жауыз нийет пенен; *~ поступок* жаман нийет пенен етилген ис.

ЗЛОПАМЯТНОСТЬ *ж.* кекшиллик, кек сақлаушылық, иши тарлық, өкпелеушилиқ.

ЗЛОПАМЯТНЫЙ *прил.* кекшил, кек сақлағыш, иши тар, гийиешил, өкпешил, өкпелегиш; *~ человек* кек сақлағыш адам.

ЗЛОПАМЯТСТВО *с. см.* злопамятность.

ЗЛОПОЛУЧНЫЙ *прил.* бахытсыз, бахыты жоқ, бахыты қара, қырсық түскен.

ЗЛОПЫХАТЕЛЬ *м.* кек тутуышы, кек сақлаушы, өкпешил, өкпелеуши.

ЗЛОПЫХАТЕЛЬСКИЙ *прил.* кекшил, кек сақлағыш, өкпелегиш.

ЗЛОПЫХАТЕЛЬСТВО *с.* кек тутуышылық, кек сақлаушылық, өкпелегишлиқ.

ЗЛОРАДНО *нареч.* табалап, кек етип, күнлеп; *~ улыба́ться* табалап күлиу.

ЗЛОРАДНЫЙ *прил.* табалайтуғын, күншил; *~ый человек* табалаушы адам; *~ое чувство* табалаушы сезим.

ЗЛОРАДСТВО *с.* таба, табалушылық.

ЗЛОРАДСТВОВАТЬ *несов.* табалау.

ЗЛОСЛОВИЕ *с.* жаманлап сөйлеу, жала жабуу, өтирик-өсек сөйлеу, сыртынан жаманлау; өтирик-өсек, жала, дөхмет (*пересуды, сплетни*).

ЗЛОСЛОВИТЬ *несов.* жаманлап сөйлеу, жала жабуу, өтирик-өсек сөйлеу, сыртынан жаманлау.

ЗЛОСТНО *нареч.* билқастан, жаман нийет пенен, жауызлық пенен.

ЗЛОСТНОСТЬ *ж. см.* злонамеренность.

ЗЛОСТНЫЙ *прил. 1.* (злонамеренный) жаман нийетли, жаман пикирли, жауыз нийетли, жауыз нийет пенен; *2.* (сознательно недобросовестный) билқастан етилген, қастан; *3.* неплательщик билқастан төлемейши; *3.* (закоренелый) асып кеткен, сүйекке сиңген, әдет болған, дүзелмейтуғын; *~ клеветник* сүйегине сиңген жалахор, жауыз жалахор.

ЗЛОСТЬ *ж.* жауызлық, қарамылық, қаслық, ашыу, қоқар, кек, өкпе; *сказать что-л. со ~ью бир нарсени* ашыулапып айтыу; *поблденеть от ~и* ашыу керіеп бозаруу.

ЗЛОСЧАСТНЫЙ *прил. уст.* бахытсыз, бахты қара, маңлайы қара, қарамаңлай.

ЗЛОТЫЙ *м.* злотый (*Польшада пул бирлиги*).

ЗЛОУМЫШЛЕННИК *м.* қастыян, жаман нийетли, жаман ойлы, жауыз пикирли адам.

ЗЛОУПОТРЕБИТЬ *сов. чем* биле турып ислеу, қыянат етиу, қыянат қылуу, надурис пайдалануу; *~ доверием* исенимге қыянатшылық етиу, исенимнен пайдаланып қыянат етиу; *~ своим положением* өз хызмет орнынан пайдаланып қыянат етиу.

ЗЛОУПОТРЕБЛЕНИЕ *с. 1.* (действие) биле турып ислеу, қыянат етиу, қыянат қылуу, надурис пайдалануу; *~е властью* өз жұмыс орнынан пайдаланып қыянат етиу; *2.* жинаят, қыянат, жаман ис; *раскрыть ~я* қыянатлардың бетин ашыу.

ЗЛОУПОТРЕБЛЯТЬ *несов. см.* злоупотребить.

зло, злншь и т. д. наст. вр. от злить.
ЗЛЮКА *м. и ж. разг.* ашыушақ, урысқақ, өр, пәс қылықлы, тырысқақ, бүрискек. *злюсь, злншься и т. д. наст. вр. от злнться.*

ЗЛЮЧКА *м. и ж. см.* злю́ка.

ЗЛЮЩИЙ *прил. разг.* күтә ашыушақ, оғада урысқақ, жүдә кекшил, күтә рейнисиз.

ЗМЕЕВИДНЫЙ *прил.* жылан төризли, жыландай, жылан сыяқлы, жылансымақ, ийрекленген.

ЗМЕЕВИК *м. тех.* ийрек-ийрек түтик, ийрекленген труба.

ЗМЕЕНЫШ *м. 1.* жылан баласы; *2. перен. бран.* сум, залым.

ЗМЕЕОБРАЗНЫЙ *прил. см.* змеевидный.

ЗМЕЙНИЙ *прил. 1.* жылан..., жыланның; *~ое* жәло жылан тили; *~ая* кбжа жылан териси; *~ый* укұс жыланның шағыуы; *2. перен. (коварный)* хийлели, жылансымақ; *~ая улыбка* хийлели күлимсиреу.

ЗМЕЙТЬСЯ *несов.* ийреңлеу, ийреңленуу, ийреңлеп жүриу, жыландай таулаңуу; *в густой ржи ~лась* тронинка қалың қара бийдай арасынан соқпақ ийреңлеп өтти.

ЗМЕЙ *м. 1.* уст. см. змея; *2.* (сказочное чудовище) айдарха; *3.* пәтпелек; *воздушный ~ий* ушырылатуғын пәтпелек; *запуска́ть ~я* пәтпелек ушыруу, пәтпелек жиберуу.

ЗМЕЯ *ж. 1.* жылан; *ядовитая* ~ зәқәрли жылан, уулы жылан; *2. перен. (коварный человек)* хийлекер адам, сум адам; *3. в знач. нареч.* змей ийреңлеп, ийрекленип.

ЗНАВАТЬ *несов. многокр. кого-что* таныу, танып билнуу.

ЗНАК *м. 1.* (метка, клеймо) белги; *фабричный* ~ фабрика белгиси; *2. (след)* белги, из; *~ ушиба* жараның белгиси; *3. (свидетельство, признак, проявление)* белги, нышан, көриниу; *в ~ протеста* наразылықтың нышаны; *это — дурной ~* бул — жаман белги, бул — жаман нышан; *молчание — ~* солғасия погов. үндемеу — разылықтың белгиси; *оказывать зна́ки внима́ния* кеуил бөлиу, кеуил аударуу; *подарить что-л. в ~ дружбы* досылықтың белгисине бир нәрсе сыйлық етиу; *4. (предзнаменование)* алдан биллиниу, алдан билдириу, алдан хабар етиу; *добрый ~* жақсылықтың алдан биллиниу; *5. (сигнал)* ым, ымлау, белги, ишарат; *дать ~ ым* қағыу, ымлау; *подавать зна́ки рукой* қолы менен белги бернуу, қолы менен ымлау; *6. (предмет, как символ чего-л.)* нышан, белги, тамға; *орден «Знак Почёта»* «Хұрмет Белгиси» ордени; *зна́ки*

отличия воен. айырыу белгилери, айырмалык белгилери; 7. (изображение) белги, нышан; знаки препинания грам. иркили белгилери, тыныс белгилери; восклицательный ~ үндеу белгиси; ~ равенства мат. теңлик белгиси; стенографические знаки стенографиялык белгилери; 8. полигр. ҳәрип, белги; печатный ~ баспа белгиси; ♦ почтовый ~ почта маркасы; водяной ~ ишинде көринетуғын сүүрет (қағаз пулда); денежный ~ қағаз пул белгиси; под знаком чего-л. бир заттың белгиси менен.

ЗНАКОМИТЬ несов. 1. кого-что с кем-чем (представлять) таныстыруу, таныс етиу; ~ кого-л. с новым работником бирейди таза хызметкер менен таныстыруу; 2. кого-что с чем таныстыруу, түсіндириу, үйретиу; ~ с работой жұмыс пенен таныстыруу; ~ с историей страны елдиң тарихи менен таныстыруу.

ЗНАКОМИТЬСЯ несов. 1. с кем-чем танысуу, таныс болуу; 2. с чем танысуу, үйрениу, билиу; ~ с работой жұмыс пенен танысуу; ~ с обстановкой жағдайлар менен танысуу; 3. (посещать) барып көриу; ~ с музеями музейлерди барып көриу.

ЗНАКОМСТВО || О с. 1. таныслық, танысуу; завязать ~о таныслық байланыста болуу; поддерживать ~о с кем-либо бирей менен таныслықта болуу; прекратить всякое ~о барлық таныслықты қойуу; 2. (круг знакомых) таныслар; большое ~а таныслары көп; 3. (наличие знаний) таныс болуу, билісуу; ~о с литературой и историей әдебият хәм тарихи пенен таныс болуу.

ЗНАКОМЫЙ прил. 1. таныс; ~ый человек таныс адам; ~ая мелодия таныс нама; его лицо мне ~о оның жүзи маған таныс; быть ~ым таныс болуу; 2. (с чем-л.) таныс, билетуғын; быть ~ым с сельским хозяйством ауыл хожалығы менен таныс болуу; 3. в знач. суц. м. знакомый и ж. знакомая таныс; мой хороший ~ый менің жақсы танысым.

ЗНАМЕНАТЕЛ || Б м. мат. бөлим, бөлинууши, бөлиуши; привести к общему ~ю ортақ бөлімге келтириу, ортақ бөлінуушисин табуу.

ЗНАМЕНАТЕЛЬНОСТЬ ж. әхмийетlilik, белгилilik, даңқлылық, атақлылық, көрнекlilik, айрықша белгилilik.

ЗНАМЕНАТЕЛЪН || ЫЙ прил. 1. (значительный) әхмийетли, белгилли, даңқлы, атақлы, көрнекли; ~ое событие белгилли ұақыялар; ~ый день даңқлы күн; 2. лингв. мәнилли, мағналы; ~ые части речи мәнилли сөз шақаплары.

ЗНАМЕНИЕ с. уст. белги, нышан; ♦ ~ времени бир дәурдиң езине ылайық аўхалы.

ЗНАМЕНИТОСТЬ ж. белгилilik, атақлылық, даңқлылық, атақлы адам; стать ~ю атақлы адам болуу.

ЗНАМЕНИТЫЙ прил. белгилли, атақлы, даңқлы; ~ писатель атақлы жазыушы.

ЗНАМЕНОВАТЬ несов. что белгилеу, белгилеп етиу, тамғалау, нышанлау.

ЗНАМЕНОСЕЦ м. байрақ көтериуши, байрақ көтерген, жалау көтериуши.

ЗНАМ || Я с. байрақ, жалау; красное ~я қызыл байрақ; полковбе ~я полк байрағы; переходящее ~я көшпелли байрақ; водрузить ~я байрақ тигиу; ♦ под ~енем чего-л. бир нәрсениң байрағы астында; под ~енем революции революция байрағы астында; поднять ~я чего-л. бир нәрсениң байрағын көтериу; поднять ~я восстания көтерилли байрағын көтериу; высоко держать ~я чего-л. бир нәрсениң байрағын жоқары тутиу.

ЗНАНИ || Е с. 1. (обладание какими-л. сведениями) үйрениу, билиу, танысуу; ~е жизни турмысты билиу; ~е языка тил билиу; делать что-л. со ~ем дела истиң көзин билли ислеу; 2. (наука) билим, илим; область ~я билимнің бир тармағы; 3. мн. знания билим, билимлер; обладать ~ями билимлерге ийе болуу; глубокие ~я терең билимлер; поверхностные ~я үстиртиң билим; повышать ~я билим арттыруу, билим жоқарылатуу, билим көтериу.

ЗНАТНОСТЬ ж. уст. атақлылық, хұрметlilik, ақ сүйекlilik, қасылзадалық; ~ происхождения шығыу тегинің атақлылығы.

ЗНАТНЫЙ прил. 1. белгилли, атақлы, даңқлы, хұрметли; ~ животновод даңқлы шаруа; 2. уст. (принадлежащий к знати) хан-беглер, бийлер, аристократлар, ақ сүйек, қасылзада; ~ род ақ сүйеклер туқымы.

ЗНАТОК м. жақсы билиуши, билгилш, билгир, маман, шебер; ~ своего дела өз исин жақсы билиуши; ~ музыки музыканы жақсы билиуши; ~ русского языка рус тилинің маманы.

ЗНАТЬ I несов. 1. что, о ком-чем и без доп. билиу; ~ намерения противника душпанның нийетин билиу; ~ урок сабағын билиу; ~ наизусть ядтан билиу; ~ о болезни кого-л. бирейдиң ауырыу екенлигин билиу; я не знаю, где вы живёте мен сизиң қайда туратуғынлығыңызды билмеймен; насколько я знаю менің билиуім қарағанда; как я могу об этом ~? мен бул туўралы қалай биле аламан?; 2. что билиу; хорошо ~ русский язык рус тилин жақсы билиу; ~ ремесло өнерди жақсы билиу; ~ своё дело өз исин жақсы билиу; 3. кого-что (быть знакомым) таныу, танысуу, таныс болуу; билиу; я его совсем не знаю мен оны хеш танымайман; ~ кого-л. в лицо бирейди жүзинен таныу, бирей менен жүз таныс болуу; ~ кого-л. по имени бирейдиң атын билиу; ♦ дать ~ кому-л. бирейге хабар жеткерюу; дать ~ о себе өзи қаққында билдириу; не ~ покоя ни днём ни ночью күни-түни тынышлық көре алмау; это даёт себя ~ бул өз ин билдиреди, бул өз ин танытады; ~ меру шаманы биллиу, шегин биллиу; не ~ меры шамасын билмеу, шегин билмеу; почём ~, как ~ мүмкин, қайдан билесең?; знаешь, знаете в знач. вводн. сл. билесең бе!, хабарың бар ма!; он только и знает, что спит ал уйқыдан басқа хеш нәрсени билейди; делайте, как знаете билгениңизше ислеңиз; ~ своё место өз

орнын билиў; не ~ покоя тыныш таппаў; кто егб знает ким билсин, қайдан билсин.

ЗНАТЬ II *ж. собир. уст.* хан-бийлер, беглер, ақ-сүйеклер, аристократлар, ха-сылзадалар; *родовитая* ~ шынжырлас беглер, туқымлас беглер.

ЗНАТЬ III *водн. сл. прост.* жөнине қарай, итимап, мәгер, бәлки, болса керек, көринеди.

ЗНАТЬСЯ *несов. с кем-чем, разг.* танысыў, таныс болыў, дос болыў; он ни с кем ~ не желает оның ҳеш ким менен танысқысы келмейди.

ЗНАХАРКА *женск. от знáхарь.*

ЗНАХАРСКИЙ *прил.* порханның, тәуиптин.

ЗНАХАРСТВО *с.* порханшылық, тәуипшилик.

ЗНАХАРЬ *м.* порхан, тәуип.

ЗНАЧАЩИЙ I. *прич. от значить;* 2. *прил.* әхмийетли, әхмийетли болған, мәни-си болған, әхмийетке ийе болған; *ничего не ~* ҳеш бир мәниси жоқ.

ЗНАЧЕНИ||**Е** *с. л. (смысл)* мәни, мәнис, мазмун; ~ *е слова* сөздің мәниси; *буквальное ~* *е түп* мәниси; *прямое ~* *е туўры* мәни-си; *переносное ~* *е ауыспалы, басқана* мәни-си; 2. (*важность*) әхмийет, кереклилик; *политическое ~* *е сиясий* әхмийети; *иметь ~* *е мәнили* болыў; *не имеет ~* *я* әхмийети жоқ; *придавать большое ~* *е чему-л.* бир нәрсеге үлкен әхмийет беріў.

ЗНАЧИМОСТЬ *ж. л. (значение)* мәни-лилик; ~ *слова* сөздің мәнилилиги; 2. (*важность*) әхмийетлилик, мәнилилик.

ЗНАЧИМЫЙ *прил. л. (обладающий значением, смыслом)* мәнили, мәни билдиретуғын, мәниси бар; 2. (*важный, значительный*) әхмийетли, мәнили.

ЗНАЧИТ *водн. сл. демек, сондай болса, соның менен, солай етип;* ~, *пора́* ехат демек, жүретуғын ўақыт болыпти.

ЗНАЧИТЕЛЬНО *нареч. л. (срочно, много)* анағурақым, әдеўир, бирталай; ~ *лучше* анағурақым тәуиррек; ~ *превосходить* *в силе* күши әдеўир артықмаш болыў; 3. (*выразительно*) мәнили, тәсирли, тәсир еткендей; ~ *посмотреть* мәнили қараў.

ЗНАЧИТЕЛЬНОСТЬ *ж. л. (величина)* үлкенлик, көплик, артықлық; ~ *расстояния* аралықтың әдеўир қашықлығы; 2. (*важность*) әхмийетлилик, кереклилик, мәнилилик; ~ *события* ўақыялардың әхмийетлилиги.

ЗНАЧИТЕЛЬНЫЙ *прил. л. (большой)* үлкен, бир талай, әдеўир, анағурлым, анағурақым; ~ *ая сумма* әдеўир сумма; ~ *ые успехи* әдеўир табыслар; *в ~ой мере* үлкен дәрежеде; 2. (*важный*) әхмийетли, керекли, мәнили; ~ *ое событие* әхмийетли ўақыя; 3. (*выразительный*) мәнили, тәсирли, тәсир еткендей; ~ *ый взгляд* тәсирли көз қарас.

ЗНАЧИТ||**Ь** *несов. что* билдиріў, көрсетіў, мәниске ийе болыў, әхмийети болыў, аңлатыў; *что это ~?* бул нени көрсетеди?, бул нени билдиреди?, бул не болған?; *это много ~!* бул көп нәрсени билдиреди!; *это ничего не ~* бунын ҳеш әхмийети

жок, бул ҳеш нәрсени аңлатпайды; *что ~ быть неосторожным!* сақ болмаў неге алып келеди екен!; *это что-нибудь да ~!* буныц қандай болсада мәниси бар!

ЗНАЧИТ||**ЬСЯ** *несов.* бар болыў, есап-ла-ныў; он ~ *ся в списке* ол дизимде бар, ол списокта бар.

ЗНАЧ||**ОК** *м. л. значок, нышан, белги; университетский ~* *ок* университет значоги; 2. (*пометка*) белги, тамға; ~ *ки на полях книги* китаптың шетиндеги белгилер.

ЗНАЮЩИЙ I. *прич. от знать I;* 2. *прил. (опытный)* тәжирийбелли, билгиш, билетуғын; ~ *врач* тәжирийбелли врач.

ЗНОБИТ||**Ь** *несов. кого, безл.* қалтыратыў, қалтыраў, диридетіў, диридеў, тондырыў, тоңыў, ысытпа тутыў; *меня ~* мен тоңып баратырман, мени қалтыратып бара-тыр.

ЗНОЙ *м.* аптап, қапырық, қатты ыссы, күшли ыссы; *полуденный ~* күн ортадағы ыссы, түстеги ыссы.

ЗНОЙНЫЙ *прил. л. (жаркий)* аптап, ыссы, қатты ыссы, қапырық, күшли ыссы; ~ *день* қатты ыссы күн; 2. *перен. (пылкий, жгучий)* қызғынлы, жалынлы, қызыўлы, күйдиргиш.

ЗОБ *м. л. (у птиц)* жемсек, дәнлик; 2. *мед.* буғақ.

ЗОБАСТЫЙ *прил. разг.* жемсеги үлкен.

ЗОБН||**ЫЙ** *прил. л.* жемсек..., жемсек-тиц; 2. *мед.* буғақ, буғақтың; *◇ ~ая железа* тамақ безлери.

ЗОБ *м. л. (призыв, клич)* шақырық, үндеў, шақырық даўысы; *откликнуться на ~* шақырыққа жуўап беріў; 2. *разг. (приглашение)* шақырыў; *приятн по первому зову* биринши шақырыўдан-ақ келиў.

зову́, зовёшь и т. д. наст. вр. от звать.
зову́сь, зовёшься и т. д. наст. вр. от зва́ться.

ЗОДИАК *м. астр.* зодиак (күн өзиниц көркип турған жыллық жолын жүргенде үстине өтетуғын жолы бойлап орналасқан 12 топ жұлдызлар жыйнағы); *◇ зна́ки ~а* зодиак белгилери (күнниц жолы бойлап орналасқан хәм көбинше хайўанлардың аты менен аталатуғын 12 топ жұлдызлардың белгилери).

ЗОДИАКАЛЬНЫ||**Й** *прил. астр.* зодиак...; ~ *е созвездия* зодиак жұлдызлар топары.

ЗОДЧЕСК||**ИЙ** *прил.* жай салатуғын; ~ *ое искусство* жай салатуғын усталық.

ЗОДЧЕСТВО *с.* жай салыў усталығы, жай салыўға шеберлик.

ЗОДЧИЙ *м.* жай салыўшы уста.

зол I род. п. мн. от злой.

зол II кратк. ф. от злой.

ЗОЛА *ж.* күл.

ЗОЛИСТЫЙ *прил.* күлли, күли көп; ~ *уголь* күли көп көмир.

ЗОЛИТЬ *несов. что* күл салынған суўда, қайнатыў, пуўлаў.

ЗОЛÓВКА *ж.* қайынбийке, қайын апа, апа (*старшая*); бийкеш (*младшая*).

ЗОЛОТИСТЫ||**Й** *прил.* алтынлы, алтын-сымақ, алтын реңли, алтынға усаған, алтындай; ~ *е волосы* алтын реңли шаш.

ЗОЛОТІЙ||ТЬ *несов.* что 1. (покрывать позолотой) алтынлау, алтын жалатыу, алтын бояуға бояу, алтын пууына тугуу; 2. (придавать золотистый цвет) алтынлау, жарқыратуу, жайнатуу; **солнце** ~ до верхушки гор куяс таудың басын жарқыратты.

ЗОЛОТИТЬСЯ *несов.* алтын реңли болуу, алтын түске ениу, жарқырау; **рожь** ~ся кара бийдай алтын түске енип тур.

ЗОЛОТНИК I *м. уст.* (мера веса) мысқал; **мал** ~, да **дóрог** *погов.* көзге киши болсада, бахасы қымбат, аз болсада саз.

ЗОЛОТНИК II *м. тех.* золотник (пуу машинасында пууды бөлип жиберип турауығын тетик).

ЗОЛОТНИКОВЫЙ *прил. тех.* золотник...; ~ая **коробка** золотник қутысы.

ЗОЛОТ||О *с.* 1. алтын, тилла; **чистое** ~о сап алтын; ~о в слитках куйма алтын; **саморóдок** ~а тәбийғый алтын; 2. **собр.** (валюта, деньги) алтын пул, алтын ақша; **сто рублѐй** ~ом жүз сом алтын ақша; 3. (позолоченные нити) зерли сабақ, алтын сабақ; **шійтй** ~ом зерли сабақ пенен тигилген; 4. *перен. разг.* алтын, қымбатлы, бахалы, қадирли; **этот работник** — **настоящєе** ~о бул хызметкер қахыйқат алтын; **на вес** ~а жүдө қымбат; **не всё то** ~о, что **блєстит** *посл.* жылтырағанның бәри алтын емес; **чёрное** ~о қара алтын (нефть); **белое** ~о ақ алтын (пахта).

ЗОЛОТОВОЛОСЫЙ *прил.* сары шаш, сары шашлы, алтын реңли шашлы.

ЗОЛОТОИСКАТЕЛЬ *м.* алтын ізлеуши, алтын қыдырушы.

ЗОЛОТ||ОЙ *прил.* 1. алтын..., алтынлы; тилла..., тиллалы; алтыннан исленген, тиллалдан исленген; ~бй **песóк** алтынлы кум; ~ая **монѐта** алтын пул; ~бе **кольцо** алтын жүзик; ~бе **прійски** алтын шығарылатуғын орынар, алтын кәнерли; 2. (золотистый) алтынлы, алтын қусаған, алтын реңли, тиллалы, тилла қусаған, тилла реңли; ~бе **кúдри** алтын реңли буйра шаш; 3. *перен.* (счастливей) бахытлы, қууанышлы; ~ая **порá** бахытлы заманлар, қууанышлы ўақытлар; 4. *перен.* (прекрасный, очень хороший) күтө жақсы, қымбатлы, бахалы, алтын; он ~бй **человек** ол күтө бир жақсы адам; ~бе **слова** қымбатлы сөзлер; 5. *перен. разг.* (дорогой, любимый) әзиз, қадирли, сүйкимли, сүйикли; ~бй **мой!** **менич** сүйиклим!; 6. *в знач. суц.* м. золотой алтын пул, алтын манат; **дно** таусымас байлық, күтө пайдалы ис; ~бйх **дел мастер** зергер; ~ая **осень** алтын гүз; ~ая **середина** сен тиймейсең, мен тиймеймен; у **него** ~бе **руки** ол күтө шебер; ~ая **свáдба** ерли зайыпшылығының ели жыллық тойы; **терьят** ~бе **время** қадирли ўақытты босқа жойытуу, қадирли ўақытты босқа өткеріу; **сулить** ~бе **горы** байытып таслау.

ЗОЛОТОНÓСН||ЫЙ *прил.* алтынлы, алтыны бар; ~ая **жила** алтынлы жер.

ЗОЛОТОПРОМЫШЛЕННИК *м.* алтын шығаруу қарханасының ийеси.

ЗОЛОТОПРОМЫШЛЕННОСТЬ *ж.* алтын санааты.

ЗОЛОТОПРОМЫШЛЕННЫЙ *прил.* алтын санаатлы; ~ **райóн** алтын санаатлы район.

ЗОЛОТУХА *ж. мед. разг.* камшылау (золотуха *кеселі*).

ЗОЛОТУШНЫЙ *прил. мед.* камшылау...; ~ **ребёнок** камшылау менен ауырған бала.

ЗОЛОЧЕНИЕ *с.* алтынлау, алтын сууын беріу, алтын пууына услау, алтын реңине бояу, алтын жалатыу.

ЗОЛОЧЕНЫЙ *прил.* алтынланған, алтын реңине боялған, алтын сууы берілген, алтын пууына усланған, алтын жалатылған.

ЗОНА *ж.* зона; *климатическая* ~ климатлық зона; *пригородная* ~ қала сыртындағы зона; *запрѐтная* ~ қадаған етилген зона; *оккупированная* ~ басып алынған зона; *пограничная* ~ шегара зонасы; ~ **воённых дѐйствий** урыс қарекетлери жүрип атырған зона.

ЗОНАЛЬН||ЫЙ *прил.* зоналы, зоналық; ~ая **группа растений** өсімликлердің зоналық топары.

ЗОНД *м.* 1. *мед.* зонд; **желудочный** ~ асқазан зонды; 2. *тех.* бурғы, бурау; 3. (*воздушный шар*) зонд (кишкене *хаја шары*).

ЗОНДИРОВАТЬ *несов.* кого-что 1. *мед.* зонд пенен изертлеу; 2. *перен.* (разведывать) барластыруу, байқап қарау, алдан болжап қарау; ~ **почву** жағдайды барластырып қарау.

ЗОНТ *м.* 1. *см.* зóнтик; 2. (*навес*) шертек, саябан орын.

ЗÓНТИК *м.* 1. зонт, зóнтик; 2. *бот.* гүл топдам.

ЗÓНТИЧН||ЫЙ *прил.* зонт тәризли, зонтқа усаған, зонт сыяқлы; ~ая **антенна** зонтқа усаған антенна; ~ые **растения** зонт тәризли өсімликлер.

ЗОО *ж.* қоспа сөзлердің *биринши бөлеги*: 1) *хайўанат дүньясына қатнасты билдиреди, мыс.: зоогеография* зоогеография, зоологиялық география; 2) «зоологиялық» деген *манини билдиреди, мыс.: зоопáрк* хайўанат бағы.

ЗООВЕТЕРИНАРНЫЙ *прил.* зооветеринар... мал докторшылық, дәригерлик, мал емлейтуғын; ~ **пункт** мал докторлық пункты, мал емлейтуғын пункт.

ЗООГЕОГРАФИЯ *ж.* зоогеография, зоологиялық география (*эсер бетинде хайўанлардың бөлиниўин изертлейтуғын илим*).

ЗООЛОГ *м.* зоолог, зоология илимпазы. **ЗООЛОГИЧЕСКИЙ** *прил.* зоология..., зоологиялық, хайўанат; ~ **музѐй** хайўанат музей.

ЗООЛОГИЯ *ж.* зоология (*хайўанат дүньясын изертлейши илим*).

ЗООПÁРК *м.* (зоологический парк) зоопарк, хайўанат бағы.

ЗООСАД *м.* (зоологический сад) *см.* зоопáрк.

ЗООСПÓРА *ж.* биол. зооспора (*жыныссыз көбейиу үшін қолланылатуғын суу өсім-*

ликлери ҳам гейпара замаррықлардың клеткалары).

ЗООТЕХНИК м. зоотехник.

ЗООТЕХНИКА ж. зоотехника (малларды өсіріуіү ҳам оларды бағыуіү ҳаққындағы илим).

ЗООТЕХНИЧЕСК||ИЙ прил. зоотехникалық; ~ая лаборатория зоотехникалық лаборатория.

зори и.м., вин. п. мн. от заря.

ЗОРКИ||Й прил. 1. өткір көз..., өткір көзлі, көрғиш, қырағы; ~е глазаі көрғиш көзлер; 2. перен. (проницательный, наблюдательный) қырағы, байқағыш, аңлағыш, болжағыш.

ЗОРКО нареч. қырағы, қырағы түрде, қырағылық пенен; ~ следить за чем-л. бир нәрсенің сыртынан қырағы түрде байқастырыу.

ЗОРКОСТЬ ж. 1. өткір көзлілік, көрғишлик, қырағылық; 2. перен. (проницательность, наблюдательность) қырағылық, байқағышлық, болжағышлық, аңлағышлық.

зору вин. п. ед. от заря.

ЗРАЧОК м. қарашық, көздің қарашығы.

ЗРЕЛИЩЕ с. 1. көринис, уақыя, қәдйісе; ~ пожара өрт уақыясы; 2. (представление) ойын, тамаша; массовое ~ көпшилик ушын тамаша.

ЗРЕЛИЩНЫЙ прил. тамаша..., тамашалық.

ЗРЕЛО нареч. негізлі, тийкарлы, пухта; ~ обдумать что-л. бир затты тийкарлы ойлау.

ЗРЕЛОСТЬ||Ь ж. 1. (спелость) піскенлік, жетіскенлік; ~ь винограда жүзимнің піскенлігі; 2. жетілгенлік, ер жеткенлік, бой жеткенлік; достигнуть ~и ер жетиуіү, бой жетиуіү; 3. перен. толық қәлиппескенлік, ақылдылық, ақылы толықанлық, ақылы тоқтағанлық, ақыл жетілгенлік, ақылы түйықдылық; толық тийкарлылық; ~ь мысли ойдың түйықдылығы; < аттестат ~и жетіліскенлік аттестаты, ер жеткенлік аттестаты.

ЗРЕЛ||ЫЙ прил. 1. (созревший, спелый) піскен, жетіскен, жетілген; ~ые ягоды піскен жеміслер; 2. (возмужалый) жетілген, кәмалға келген, ер жеткен, бой жеткен; 3. перен. толық қәлиппескен, ақылы тоқтаған, ақылы толықан, ақылы түйық, ақылы жетілген; толық тийкарлы; ~ое решение әбден ойлап шығарылған қарар; ~ая мысль ойланған пикир; ~ый художник қәлиппескен сүүретши, тәжірийбелі сүүретши.

ЗРЕНИ||Е с. көріуіү, көз; органы ~я көріуіү органлары; слабое ~е жақсы көре алмау; иметь хорошее ~е жақсы көріуіү, жақсы көре алыу; портить ~е көзді бузыуіү, көріуіү қәбилетін төменлетіуіү; < точка ~я көз қарас; под углом ~я көз қарас пенен; поле ~я 1) көз жетер жер, көріуіү майданы; 2) (круг интересов) билим дәрежесі; выпасть из поля ~я ұмытылып қалыуіү, ядтан шығыуіү; обман ~я надурис көрсетиуіү, жаңдылыс көріуіү.

ЗРЕТЬ I несов. 1. писиуіү, жетилиуіү, жетисиуіү; яблоки зреют алмалар писип атыр; 2. перен. жетисиуіү, жетилиуіү, бой жетиуіү, ер жетиуіү, пайда болыуіү, туыуіү; эта мысль давно зрела в нём бул пикир онда кашан-ақ пайда болған едн.

ЗРЕТЬ II несов. уст. (видеть) көріуіү, қарау.

ЗРИМ||ЫЙ I. прил. от зреть II; 2. прил. (видимый) көринетуғын, көз көретуғын, көринип турған, көрип турған, көриуіүге болатуғын; ~ мир көз көрип турған дүнья.

ЗРИТЕЛЬ м. зритель, тамашағөй, көриуіүши, қараушы.

ЗРИТЕЛЬНИЦА женск. от зритель.

ЗРИТЕЛЬН||ЫЙ прил. 1. көриуіү..., қарау...; көз көргеннен болған, көрген, көриуіүден болған; ~ый нерв көриуіү нерви; ~ая память көриуіү қәбилети, көриуіү арқалы есте сақлау; 2. тамашағөйлер ушын, тамаша көриуіүшилер ушын; ~ый зал тамаша ушын зал.

зрю, зришь и т. д. наст. вр. от зреть II.

ЗРЯ нареч. разг. босқа, бийкарға, жәнсиз, надурис, пайдасыз; ~ ты не пришёл к нам сениң бизге келмегенің надурис болды; ~ тратить средства қаржыны босқа жумсау; < ругать почём ~ дым қатты сөгиуіү, аузына келгенін айтып урсыу.

ЗРЯЧИЙ прил. көрғиш, көретуғын, көрип билетуғын, көриуіүши.

ЗУБ м. 1. (мн. зұбы) тис; передние зұбы гүрек тислер, алдыңғы тислер; коренные зұбы азыуіү тислер; молочные зұбы сүт тислер; вставные зұбы салынған тислер; ~ мудрости ақыл тис; 2. (мн. зұбыя) тислер; зұбыя бороны тырманьц тислері; зұбыя пилы жарғының тислері; < вооружённый до ~ов басынан аяғына шекем қуралланған, тырнағына шекем қуралланған; иметь ~ против кого-л. бирейде өши болыуіү, бирейге кек сақлау; точить зұбы на кого-л. бирейге қарсы тисип кайрау; не по ~ам разг. 1) (трудно разжевать) тис өтпейуіүшилик; 2) (не под силу) тис батпау, қолдан келмеуіүшилик, күш жетпейуіүшилик; говорить сквозь зұбы тиснің арасынан сөйлеуіү, мыңғырлап сөйлеуіү; в ~ах навязло жалықтырды, бийзар етті; держать язык за ~ами тилин тартыуіү, орысыз сөйлемейуіү, тиснен шығармау; положить зұбы на полку аш қалыуіү, қазанды сууға таслау; ~ на ~ не попадет қалтырау, тиси тисине тиймей дирилдеу; видят око, да ~ неимёт погов. көзи көреді, қолы жетпейдн.

ЗУБАСТ||ЫЙ прил. 1. тисли, өткір тисли, ири тисли; ~ая шұка өткір тисли шортан; 2. перен. разг. (острый на язык) ашшы тилли; ~ый парень ашшы тилли жигит.

ЗУБАТКА ж. зубатка (теңиз балығы).

ЗУБ||ЁЦ м. 1. тис; ~цы пилы жарғының тислері; 2. мн. зубцы шың, бас, төбе; ~цы гор таулардың шыңлары; 3. мн. зубцы гертпек, өркеш, тис-тис; стёны с ~цами гертпекли дийуамлар, тис-тис дийуамлар.

ЗУБИЛО с. зубило, кашау.

ЗУБН||ОЙ прил. 1. тис..., тислик, тистің; ~ая боль тис ауырыуы; ~ой врач тис док-

торы; ~**ая** щётка тис щёткасы; 2. *лингв.* тис..., тислик; ~**ые** согласные тислик дауыссызлар.

ЗУБОВНЫЙ *прил.*: скрежет ~**й** жүдә қәхәрли ашыу, шегинен шыққан ашыу; со скрежетом ~**м** қосжақпаслық етип, қыйналып, ылажсыздан.

ЗУБОВРАЧЕБНЫЙ *прил.* тис емлейтуғын, тис докторының; ~**кабинет** тис докторының кабинети.

ЗУБОК *м. уменьш. см.* зуб; **подарить на** ~**жас** бөбекке сыйлық етиу; **попасть кому-л. на** ~**бирейдің** күлкисине қалыу, сөз болыу, **бирейдің** өсегине қалыу.

ЗУБОЛЕЧЕБНИЦА *ж.* тис емлеу орны, тис емлеуhana.

ЗУБОЛЕЧЕБНЫЙ *прил.* тис ауырыуы емлейтуғын, тис емлеу.

ЗУБОРЕЗНЫЙ *прил. тех.* тис кесетуғын; ~**станок** тис кесетуғын станок.

ЗУБОСКАЛ *м. разг.* мысқылшыл, күлегеш, үстинен күлгиш, күлдиргиш, лаққы, масқарапаз, басқышыл, күлқишил.

ЗУБОСКАЛИТЬ *несов. разг.* мысқыллау, мысқыл етиу, күлиу, басқылау, қалжыңлау, лаққышылық етиу, ыржаңлау.

ЗУБОСКАЛЬСТВО *с. разг.* мысқылшылық, күлегешлик, күлдиргишлик, лаққылық, масқарапазлық, басқышылық.

ЗУБОЧИТКА *ж.* тис тазалағыш, тис тазартқыш, тис шуқығыш.

ЗУБР *м.* зубр, жабайы тоғай өгнзи.

ЗУБРЁЖКА *ж. разг.* ядлау, ядқа үйрениу, ядтан билиу, мәнисине түснбей ядқа алыу.

ЗУБРИТЬ I, ЗУБРИТЬ *несов. что (зазубривать)* жүзин қабырыу, жүзин кетик-кетик етиу, жүзин кетиклеу.

ЗУБРИТЬ II *несов. что, разг.* ядлау, ядлап алыу, ядқа билиу; ~**урок** сабақты ядлап алыу.

ЗУБЧАТКА *ж. тех.* механизмнің тисли бөліклері.

ЗУБЧАТЫЙ *прил.* тисли, тис-тис; ~**ое** көлсөб тисли дегершик; ~**ая** передача тисли дегершиклердің қыймылының хәрекеті.

ЗУД *м. I.* қышыу, қышыныу, қышытыу; 2. *перен. разг.* күшли қәлеу, күшли тилек, артықмаш хәуеслик, желигиу, шыдамау; **писательский** ~**жазыушының** хәуеслиги.

ЗУДЕНЬ *м. зоол.* қотыр кенеси, қышыма кенеси.

ЗУДЁТЬ I *несов. разг. I.* (чесаться) қышыу; **руки** ~**ят** қоллары қышыйды; 2. *перен.* (испытывать непреодолимое стремле-

ние к чему-л.) жүдә хәуеслениу, жүдә қәлеу, жүдә кеуили кетиу, қолы қышыу, артықмаш хәуеслениу, шыдамау, желигиу.

ЗУДЁТЬ II *несов. разг.* ызықлау, ызылдау; **түчи комарбв** ~**ли в вышине** жоқарыда жүдә көп сүйир шыбынлар ызылдады.

ЗУММЕР *м.* зуммер, шырылдауық (*сеслик сигналдарды беріу үшін қолланылатуғын электр құралы*).

ЗУРНА *ж.* сырнай.

ЗУРНАЧ *м. см.* зурнайст.

ЗУРНАЙСТ *м.* сырнайшы, сырнай шертиуши.

ЗЫБКИЙ *прил. I.* (неустойчивый) солқылдақ, былқылдақ, шайқалғыш, тербелгиш, шайқалатуғын, бекем емес; ~**ий** мостик солқылдақ көпір; 2. *перен.* исенимсіз, өзгергиш, турақсыз, ынанымсыз; ~**ое** положение исенимсіз жағдай.

ЗЫБУЧИЙ *прил.* көшпе, турақсыз; ~**е** пескй көшпе кумлар.

ЗЫБЬ *ж.* шырындық толқын, шабыртпа толқын, жүдә кишкене толқын, жыбырлаған майда толқын; ~**на бзере** көлдеги шырындық толқын; **мёртвая** ~**самалсыздағы** шабыртпа толқын.

ЗЫЧНЫЙ *прил.* өткір, күшли, ашшы, қатты; ~**голос** ашшы дауыс, қатты дауыс.

ЗЮИД *м. мор. I.* (южное направление) түслик, түслик төреп; 2. *метеор.* (южный ветер) түслик самал.

ЗЮИД-ВЕСТ *м. мор. I.* (юго-западное направление) түслик-батыс, түслик-батыс төреп; 2. *метеор.* (юго-западный ветер) түслик-батыс самалы.

ЗЮИД-ОСТ *м. мор. I.* (юго-восточное направление) түслик-шығыс, түслик-шығыс төреп; 2. *метеор.* (юго-восточный ветер) түслик-шығыс самалы.

ЗЯБКИЙ *прил.* тоңғақ, тоңғыш, сууыққа шыдамсыз, сууыққа төзимсіз.

ЗЯБКОСТЬ *ж.* тоңғақлық, сууыққа шыдамсызлық, сууыққа төзимсізлик.

ЗЯБЛЕВИЙ *прил. с.-х.* гүз сүрилген, гүзде сүрилген, шүдигер; ~**ая** вспашка гүзде сүрилген жер, гүзде жер сүриу.

ЗЯБЛИК *м.* зяблик (қус).

ЗЯБНУТЬ *несов.* тоңыу, қалтырау, жаурау.

ЗЯБЬ *ж. с.-х.* шүдигер, гүзги сүрилген жер, гүзде айдалған жер.

ЗЯТЬ *м.* күйеу (по отношению к старшим родственникам жены); жезде (муж старшей сестры).

И

И I союз I. *соед.* хәм, және, тағы, менен, бенен, пенен; **тетради** и **книги** тетрадьлар хәм китаплар; **я** и **старший** брат мен және ағам; 2. *присоед.* да, де, та, те; **и он** читает ол да оқыйды; **и я** хотел пойти вместе со всеми хәмме менен бирге мен де бармақшы едим; 3. *перечисл.* да, де, та, те; **и я, и он,**

и все мы хорошо учимся мен де, ол да, бизлер барлығымыз да жақсы оқыймыз; 4. *повест.* да, де, та, те, хәм; **и** взойло солнце күн де шықты, күн хәм шықты.

И II частица усил. да, де, та, те; **и** сам не рад өзим де кууанып турғаным жоқ; **не могу** и **подумать** об этом бул тууралы ойлай

да алмайман; так онó и случилось тап усылай болып та шықты.

И III межд. ай; и, пбдно! ай, болды енди!, ай, жетер енди!, ай, болар енди!

ИБИС м. ибис (қус).

ИБО союз уст. өйткени, себеби, сонлықтап, соның ушын, олай болмаса, олай етпесең; **надо спешить**, ~ **будет поздно** асығыу керек, өйткени кешигип қаласаң.

ИВА ж. тал; плакучая ~ шақалары салынған тал.

ИВАСИ ж. нескл. иваси (балық).

ИВНЯК м. 1. (заросли ивы) қалың талық; 2. (прутья ивы) тал шыбықтары.

ИВОВЫЙ прил. тал...; талдан исленген.

ИВОЛГА ж. сарғалтақ (қус).

ИГЛ||А ж. 1. ийне, тебен; машинная ~ а машинаның ийнеси; патефонная ~ а патефон ийнеси; **острие** ~ ы ийнениң ушы; 2. (у растений) ийне жапырақ, тикен жапырақ; тикен, тикенек (шип); 3. мн. йглы (у животных) тикен; 4. (заострённый кристалл) ушлы қыр, өткір қыр; йглы льда муздың өткір қырлары, муздың өткір сүмеклери.

ИГЛИСТЫЙ прил. ийнели, тикенли, тикенекли.

ИГЛОДЕРЖАТЕЛЬ м. ийне тутуышы, ийне ұстап туруышы, ийне дөстеси.

ИГНОРИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что итибарға алмау, итибар етпеу, писент етпеу.

ИГО с. езиушлик, қысым, устемлик; колониальное ~ колониальлық езиушлик.

ИГОЛКА ж. см. игла 1, 2, 3; **◇ сидеть как на ~ х** қылпылдап отыруу, тыпыршып отыра алмау.

ИГОЛОЧКА||А ж. уменыш. от иголка; **◇ одёт с ~ и** шылт жаңадан киінген.

ИГОЛЬНИК м. ийне көпшикше, ийне қуты.

ИГОЛЬНЫЙ прил. ийне...; ~ ое ушқó ийне көзи.

ИГОЛЬЧАТЫЙ прил. ийнели.

ИГОРНЫЙ прил. ойын...; ойын ойнайтуғын, қумар ойын; ~ дом қумар ойын үйі.

ИГРА ж. 1. ойын; **детские игры** балалар ойындары; ~ в шахматы шахмат ойыны; **Олимпийские игры** Олимпиялық ойындар; **азартные игры** қумар ойындар; 2. (исполнение) ойнау, ойын; шертиу; ~ артыста артистиң ойыны; ~ на скрипке скрипка шертиу; 3. жарқырау, қубылыу, дөниу (драгоценных камней); быжылдау, көпириу (вина); **◇ ~ природы** табиаттың әжайып қубылысы; **опасная ~** қауыпши қарекет; ~ с огнём от пенен ойнау; ~ слов ушырып айтылған сөзлер; ~ воображения қыял жууырттуу, қыялға салыу.

ИГРАЛЬНЫЙ прил. ойын...; ойнау; ~ е картты соқта.

ИГРАТЬ несов. 1. во что и без доп. ойнау; **дети ~ ли на улице** балалар көшеде ойнады; ~ **ть в футбол** футбол ойнау; ~ **ть в прятки** 1) жасырынбақ ойнау; 2) перен. алдау, пәнт беріу; 2. кого-что, на чём (исполнять) ойнау, атқаруу; шертиу; ~ **ть на сцене** сақнада ойнау; ~ **ть первую скрипку** 1) биринши скрипканы шертиу; 2) пе-

рен. бир исте көрнекли роль атқаруу, бир исте басшылық роль атқаруу; он давно ~ **ет на роле** роляда ол көптен бері ойнайды; 3. (сверкать) қубылыу, дөниу, шағылысыу; жарқырау; **солнце ~ ет на поверхности воды** күн суға шағылысып тур; 4. жарқырау, қубылыу, дөниу (о драгоценных камнях); быжылдау, көпириу (о вине); **◇ ~ ть в молчанку** үндемей отыруу, үндемей қалыу; ~ **ть на нервах** ашыуына тийиу; ~ **ть комедию** маскарапаздық етиу; ~ **ть на руку кому-л.** бирейдің сөзін сөйлеу, бирейдің пайдасына ис қылыу, бирейдің төжесін түйиу; ~ **ть словами** 1) (острить) ушырып сөйлеу; 2) (стараться скрыть суть дела) қопсытып сөйлеу (шынылықты жасырыу ушы); ~ **ть роль** 1) (оказывать воздействие) тәсирин тийгизиу, тәсир етиу; 2) (быть кем-чем-л.) ұазыйпасын атқаруу, роль атқаруу; ~ **ть руководящую роль** басшылық роль атқаруу.

ИГРАЮЧИ нареч. разг. ойнап жүрип; ап-ақсат; он сделал это ~ ол буны ойнап жүрип иследи, ол буны ап-ақсат иследи.

ИГРАЮЩИЙ 1. прич. от играть; 2. в знач. суущ. м. играющий ойнаушы; один из ~ х ойнаушылардың бирейі.

ИГРЕК м. игрек (1. латин алипбесиниң соңғы харибиниң алдыңғысы; 2. мат. усы «у» хәрип пенен белгиленетуғын белгисиз сан).

ИГРЕНЕВЫЙ прил. жийрен (жалы, қуйрығы ақ).

ИГРИВОСТЬ ж. ойыншыллық, назлылық.

ИГРИВЫЙ прил. 1. (шаловливый) ойыншыл, назлы; 2. (весёлый) кеуилли, йошлы, хәзилкеп; ~ ое настроение йошлы кейиі; 3. (двусмысленный, нескромный) астарлы, уят.

ИГРИСТЫЙ прил. быжылдап турған, көпирген; ~ ое вино быжылдап турған шарап.

ИГРОК м. ойыншы; қумарпаз (в азартные игры) ақ).

ИГРУН м. разг. ойыншыл, ойнағыш (балалар, хайуанлар хаққында).

ИГРУНЬЯ ж. неск. от игрун.

ИГРУШЕЧНЫЙ прил. ойыншық; ~ ое ружьё ойыншық мылтық.

ИГРУШКА||А ж. 1. ойыншық; 2. перен. ерки болмаған, ойыншыққа айланған, қол жаулық, ойыншық; **быть ~ ой в чьих-либо руках бирейге** қол жаулық болыу, бирейдің қолында ойыншық болыу; **◇ как ~ а** тап ойыншықтай, қууырақтай.

ИГУМЕН м. церк. игумен (еркеклер монастырының басқарыушысы).

ИГУМЕНЬЯ ж. церк. игуменья (қатындар монастырының басқарыушысы).

ИДЕАЛ м. 1. (высшая цель) идеал, әрман, мақсет, мурат; **высокие ~ ы** жоқарғы мақсетлер; 2. (образец) үлги, хасыи; он ~ **честности** ол хақ жүрекшиликтің ең хасыи.

ИДЕАЛИЗАЦИЯ ж. идеализациялау, асырып тәриплеушилик.

ИДЕАЛИЗИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что идеализациялау, асырып тәриплеу.

ИДЕАЛИЗМ м. 1. идеализм (*материализмге қарама-қарсы философиялық бағыт*); **субъективный** ~ субъективлик идеализм; 2. (*склонность к идеализации*) идеализацияға бейімділігі.

ИДЕАЛИСТ м. 1. идеалист (*идеалистлик философияның тарапдары*); 2. разг. (*мечтатель, непрактичный человек*) идеалист, қыялшы, қыялпараз.

ИДЕАЛИСТИЧЕСК||ИЙ прил. 1. филос. идеалисттик; ~ **ое мировоззрение** идеалисттик көз қарас; 2. (*свойственный идеалисту*) идеалисттик, қыялшымық, қыялпаразлық.

ИДЕАЛИСТКА женск. от идеалист 2.

ИДЕАЛЬНО нареч. жүдә жақсы, артық-маш жақсы, ойдағыдай; мүлтиксиз; **рабѳта** **выполнена** ~ жұмыс ойдағыдай ісленген.

ИДЕАЛЬН||ЫЙ прил. 1. (*возвышенный*) идеал; ~ **ая любовь** идеал мухаббат; 2. разг. жүдә жақсы, артықмаш жақсы, ойдағыдай; мүлтиксиз; ~ **ый рабѳтник** жүдә жақсы хызметкер, ойдағыдай хызметкер.

ИДЕЙНО-ПОЛИТИЧЕСК||ИЙ прил. идеялық-сиясий; ~ **ое воспитание** масс көпшіликти идеялық-сиясий жақтап тәрбиялау.

ИДЕЙНОСТЬ ж. идеялылық; **высѳкая** ~ **искусства** искусствоның жоқары идеялылығы.

ИДЕЙН||ЫЙ прил. в разн. знач. идея..., идеялы, идеялық; ~ **ое искусство** идеялы искусство; ~ **ое руководство** идеялық басшылық; ~ **ый человек** идеялы адам; ~ **ое содержание романа** романның идеялық мазмұны.

ИДЕНТИФИКАЦИЯ ж. идентификация, теңдестіріу, бірдей етіу.

ИДЕНТИФИЦИРОВАТЬ сов. и несов. кого-что идентификациялау, теңдестіріу, бірдей етіу.

ИДЕНТИЧНОСТЬ ж. бірдейлик, барабарлық, теңдестілік; ~ **мнѳний** пикирлердің бірдейлігі.

ИДЕНТИЧНЫЙ прил. бірдей, барабар, тең.

ИДЕОГРАММА ж. лингв. идеограмма (*лүтин бир тусиникти билдиретуғын шартли жазыу белгиси*).

ИДЕОГРАФИЧЕСК||ИЙ прил. лингв. идеографиялық; ~ **ое письмо** идеографиялық жазыу.

ИДЕОГРАФИЯ ж. лингв. идеография (*идеограммалар менен жазыу*).

ИДЕОЛОГ м. идеолог (*бир жәмийетлик класстың, топардың идеологиясын таратыушы хәм қорғаушы*).

ИДЕОЛОГИЧЕСК||ИЙ прил. идеология..., идеологиялық; ~ **ая борьба** идеологиялық күрес.

ИДЕОЛОГИЯ ж. идеология; **марксистско-ленинская** ~ марксисттик-ленинлик идеология.

ИДЕ||Я ж. 1. идея; **передовые** ~ **и** алдыңғы идеялар; ~ **и марксизма-ленинизма** марксизм-ленинизм идеялары; 2. (*замысел, главная мысль*) идея, айтажақ ой; ~ **я романа** романның идеясы; 3. (*намерение*) нийет, ой, пикир; **им пришла** ~ **я пойти в театр** оларға театрға барсақ деген ой

келди; **◇ навязчивая** ~ **я** естен шықпайтуғын пикир, кейиннен қалмайтуғын пикир. **ИДИЛЛИЧЕСКИЙ** прил. идиллия..., идиллиялық.

ИДИЛЛИЯ ж. 1. лит. идиллия (*ауылдың тыныш қыяллы турмысын сүйретлетуғын поэзиялық шығарма*); 2. перен. рәхәт өмир, даусыз-жәнжелсиз турмыс.

ИДИОМ м. см. идиома.

ИДИОМА ж. лингв. идиома (*басқа тилге сөзбе-сөз аударыуға болмайтуғын, қәлип-лесип кеткен сөз тиркеслери, мыс.: из рук вон плохо күте жаман, айтарлықтай емес*).

ИДИОМАТИКА ж. лингв. 1. идиоматика (*идиомалар жаққында илим*); 2. (*совокупность идиом*) идиоматика, идиомалар, идиомалардың жыйнағы; **русская** ~ рус идиоматикасы.

ИДИОМАТИЧЕСК||ИЙ прил. лингв. идиомалық, идиоматикалық; ~ **ое выражение** идиомалық сөзлер, идиомалық сөз тиркеслери.

ИДИОСИНКРАЗИЯ ж. мед. идиосинкразия (*белгилі бір дәри ямаса ийисли затларды қабыллағанда организмнің сезимталлығының көтеріліуі*).

ИДИОТ м. 1. мед. идиот, есұас, жарым ес; 2. разг. бран. ақмақ, самсам.

ИДИОТИЗМ м. 1. мед. (*слабоумие*) идиотизм, есұаслық, жарым еслик; 2. разг. (*глупость*) ақмақлық, самсамлық.

ИДИОТКА женск. от идиот.

ИДИОТСКИЙ прил. разг. 1. (*свойственный идиоту*) идиотлық, есұаслық, жарым еслик; 2. разг. (*бессмысленный, глупый*) ақмақ, ақмақлық, самсамлық.

ИДИОТСТВО с. ақмақлық, самсамлық.

ИДОЛ м. 1. рел. бут; 2. уст. (*предмет обожания*) сыйынатуғын адам, қәдірленетуғын адам, әлпешленетуғын адам; 3. бран. прост. пәмсиз, жаңсиз.

ИДОЛОПОКЛОННИК м. бутқа сыйынуышы, бутпараз.

ИДОЛОПОКЛОННИЧЕСКИЙ прил. бутқа сыйынуышылық, бутпараз.

ИДОЛОПОКЛОНСТВО с. бутқа сыйынуышылық, бутпаразлық.

ИДТИ несов. 1. жүриу, барыу, кетиу, келиу; ~ **вперед** 1) алға жүриу; 2) перен. алға басыу; ~ **навстрѳчу** 1) алдынан шығыу; 2) перен. көмек беріу, жәрдем етіу; **он идѳт быстро** ол тез жүрип киятыр; ~ **пешком** пияда жүриу; **жаяу** жүриу; ~ **в гости** қонаққа барыу; ~ **на врага** жауға атланыу; ~ **на приманку** 1) жемге алданып түсіу, қармаққа илинну; 2) перен. алданыу, қолға түсіу; 2. (*отправляться*) жүриу, кетиу, жүрип кетиу; **поезд идѳт в пять часов** поезд саат бесте жүрип кетеди; 3. (*приблизиться*) келиу; **весна идѳт бѳхер** киятыр; 4. (*течь*) ағыу; **вода идѳт по капле** суу тамшылап ағып тур; **из раны идѳт кровь** жарадан қан ағып тур; 5. *во что, на что (входить, влезать)* барыу, сыйыу; **пробка не идѳт в горлышко бутылки** тығын шийшеңің аузына сыймайды; 6. (*распространяться, подниматься*) шығыу, аңқыу; **из самовара идѳт пар** самовардан пуу шы-

ғып тур; от **этих** цветов **идёт** сильный **запах** бул гүллердің ийісі аңқып тур; 7. (*пролегалъ*) өтиу; **эга** дорбга **идёт** лесом бул жол тоғайдың иші менен өтеди; 8. (*об осадках*) жауыу; **идёт** снег қар жауып тур; **вчера** шёл дождь кеше жауын жауды; 9. *во что, на что* (*поступать куда-л.*) барыу, түсіу; кириу; **он** **идёт** **учи́ться** в университет ол университетке оқыуға киреди; ~ **в** **лётчики** лётчик болыуға барыу; 10. (*находить сбыт*) өтиу; **этот** **товар** **хорошо** **идёт** бул товар жақсы өтеди; 11. (*расходо-ваться, употребляться*) керек болыу, кетиу, жумсалыу; **на** **платье** **идёт** **три** **метра** шёлка көйлекке үш метр жипек кетеди; 12. *кому-чему, к кому-чему* (*подходить*) келисиу, жарасыу; **эта** **шляпа** **ей** **идёт** бул қалпақ оған жарасады; 13. (*действовать — о механизме*) жүриу; **часы** **идут** **точно** саат дурыс жүрип тур; 14. *на что* келиу, бел байлау; ~ **на** **компромисс** келисімге келиу; ~ **на** **риск** төуекелге бел байлау; 15. барыу, берилиу, түсиу; **документ** **сначала** **идёт** **на** **подпись** документ дәслеп қол қойыуға бериледи; **его** **дело** **идёт** **в** **суд** оның иси судқа түседи; 16. (*в играх*) жүриу; ~ **конём** **шахм.** атты жүриу; 17. болыу, көрсетилиу, қойылыу; **завтра** **в** **театре** **идёт** **новый** **спектакль** ертең театрда таза спектакль көрсетиледи; **этот** **фильм** **идёт** **уже** **три** **дня** бул фильм үш күннен бери қойылып атыр; **◆** ~ **ко** **дну** **суудың** **түбине** батып кетиу; ~ **в** **счёт** есаңқа кирмеу, есапланбау; **дело** **идёт** **на** **лад** ис оңға басып киятыр; **идут** **прения** жарыс сөзлер болып атыр; **бой** **идёт** **уже** **несколько** **часов** урыс бир неше сааттан бери болып атыр; **дема** **идут** **успешно** ислер ойдағыдай баратыр; **не** ~ **из** **ума** естен шықпау; **не** ~ **на** **ум** есине келмеу, есинен шығарыу; **куда** **ни** **шло!** қайдан шықса, оннан шықсын!; ~ **на** **убыль** төменлеу, азайу, кему; ~ **наудачу** төуекел өтиу; **сон** **не** **идёт** **уйки** келмейди; ~ **в** **сравнении** салыстырылыу, теңдестірилиу; ~ **на** **всё** **хеш** **нәрседен** тартынбау; ~ **в** **ногу** **с** **современностью** заманнан қалыспау, заманнан артта қалмау; ~ **против** **кого-либо** **биреуге** қарсы шығыу; **дело** **идёт** **о** **жизни** **и** **смерти** гәп я өмир я өлим туу-расында болып отыр; **дни** **идут** **за** **днями** күн артынан күнлер өтип атыр; **разговор** **шёл** **о...** **сөз...** тууралы болды; ~ **на** **посадку** **ав.** қоныуға бет алыу; ~ **замуж** **ерге** шығыу, күйеуге шығыу; **чай** **идёт** **с** **Кавказа** чай Кавказдан алып келинеди; **дело** **идёт** **к** **концу** ис ақырына жақынлап қалды; ~ **своей** **дорогой** өз жолы менен жүриу; ~ **на** **весах** **есек** есип барыу, есек есип жүриу; **идёт!** (*ладно*) болады!, хош!, жақсы!

идл, **идэш** и т. д. *наст. вр. от* **идти**.

ИЕЗУИТ м. 1. *ист.* иезуит (*монах ордениның ағзасы*); 2. *перен.* харамшиқирли адам, ски жүзли адам, хийлекер адам, бузық минез адам.

ИЕЗУИТСКИЙ *прил.* 1. иезуит..., иезуитлик; ~ **орден** иезуит ордени; 2. *перен.* бузық, еки жүзли, хийлекер, бузық минезли.

ИЕЗУИТСТВО с. бузықлық, еки жүзлилик, хийлекерлилик, бузық минезлик.

ИЕНА ж. иена (*Японияда ақша бирлиги*).

ИЕРАРХИЧЕСКИЙ *прил.* иерархия..., иерархиялық; ~ **ая** **лестница** иерархиялық басқыш, иерархия басқышы.

ИЕРАРХИЯ ж. иерархия (*төменги дәрежелілердің хәм т. б. жоқары дәрежелі хызметкерлерге бағыныу тәртіби*); **служебная** ~ хызмет иерархиясы.

ИЕРОГЛИФ м. иероглиф (*идеографиялық жазыу системасында бир түсиникти, буйында, сести билдиретуғын фигуралық белги*).

ИЕРОГЛИФИЧЕСКИЙ *прил.* иероглиф..., ~ **ая** **письменность** иероглиф жазбасы.

ИЖДИВЕН||**ЕЦ** м. қараудағы жан, қолындағы жан; асырауындағы жан; **у** **небо** **пять** **человек** ~ цев оның қарауында бес жаны бар.

ИЖДИВЕНИ||**Е** с. қарау, асырау; **быть** **на** **чьем-л.** ~ **и** **бирейдің** қарауында болыу, **бирейдің** асырауында болыу.

ИЖДИВЕНКА *женск. от* **иждивенец**.

ИЖДИВЕНЧЕСКИЙ||**И** *прил.* 1. қарауында болатуғын, қолында болатуғын, асырауында болатуғын; ~ **И** **фонд** асыраулық фонд; 2. *перен.* ийек сүйеушилик; ~ **е** **настроения** ийек сүйеушилик кейип.

ИЗ (изо-, изь-, ис-) *приставка, феил сөзлер жасау үшін қолланылып, төмендеги мәнилерди аңлатады:* 1) *хәрекеттің шыққан орнын көрсетеди, мыс.: изгонять* қууып шығыу; 2) *хәрекеттің көпдигин, көп қайталанғанын билдиреди, мыс.: изрезать* тилким-тилким егиу; 3) *хәрекеттің исленип жеткен шегин көрсетеди, мыс.: износиться* тозыу, тозып итиу; 4) *рус тилинің «ся» қосымтасы менен бирге айтылғанда хәрекеттің барып жеткен ең жоқары шегин көрсетеди, мыс.: изолгаться* өтрикти соғыу; 5) *рус тилиндеги гейпара феил сөзлердің тамамланған түрин жасайды, мыс.: изжарить* қууырыу, қууырып писиріу.

ИЗ, ИЗО *предлог с род. п. 1. (на вопрос «откуда?»)* «дан, «ден, «тан, «тен, «нан, «нен; **он** **приехал** **из** **Москвы** ол Москвадан келди; **выйти** **из** **дому** үйден шығыу; **из** **достоверных** **источников** исенімли жерден; **пить** **из** **стакана** **стаканнан** ишиу; **стрелять** **из** **ружья** **мылтықтан** атыу; 2. (*при обозначении части целого*) «дан, «ден, «тан, «тен, «нан, «нен; **один** **из** **ста** **жүзден** **бири**; **лучший** **из** **всех** **хәммесинен** **жақсысы**, **бәрінен** **жақсысы**; 3. (*при обозначении материала*) «дан, «ден, «тан, «тен, «нан, «нен; **сделать** **из** **дерева** **ағаштан** **ислеу**; **сделано** **из** **стали** **полатан** **исленген**; 4. (*при изменении, превращении*) «дан, «ден, -тан, -тен, «нан, «нен; **из** **посёлка** **возник** **город** **посёлкадан** **қала** **пайда** **болды**; 5. (*по причине, с целью*) «дан, «ден, «тан, «тен, «нан, «нен; **из** **благодарности** **миннетдарлықтан**; **из** **уважения** **к** **вам** **сизге** **хұрмет** **еткендігимнен**, **сизди** **сыйлағанымнан**; 6. (*в сочетании с предлогом «в»*) «дан, «ден, «тан, «тен,

=нан, =нен; из го́да в год жылдан жылға; изо дня́ в день күн-күннен, күн сайын; $\diamond$ изо всех сил бар күш пенен; из ко́жи лезть бар күшин салып тырысыу; **в́йти из себя́** қатты қоқорлениу, шыдамай кетиу.

ИЗБА жс. ағаш жай (рус аҕылларында).

ИЗБАВИТЕЛЬ м. қутқаруышы, қутылдырыушы, азат етиуши.

ИЗБАВИТЕЛЬНИЦА женск. от **избавитель**.

ИЗБАВ|ИТЬ сов. кого-что, от кого-чего қутқаруу, азат етиу, сақлап қалуу; **~ить** от хлопот машақаттан қутқаруу, ғам жеуден қутқаруу; **~ить** от смёрти өлимнен сақлап қалуу; **~ьте меня́ от этого́** мени буннан қутқарыңыз.

ИЗБАВЛЕНИЕ с. қутқаруу, қутылыу, азат етиу, азат болуу, сақланып қалуу; **~** от опасности́ қауіптен қутылыу.

ИЗБАВЛЯТЬ с. қутқаруу, қутылыу, азат етиу, азат болуу, сақланып қалуу.

ИЗБАВЛЯТЬ несов. см. **избавить**.

ИЗБАВЛЯТЬСЯ несов. см. **избавиться**.

ИЗБАЛОВА́ННОСТЬ жс. тентеклик, еркелик.

ИЗБАЛОВА́ННЫЙ 1. прич. от **избаловать**; 2. прил. тентек, ерке; ерке болып өскен; **~** ребёнок ерке бала.

ИЗБАЛОВА́ТЬ сов. кого тентек етиу, еркелетиу, еркелетип өсириу; **~** ребёнка баланы еркелетип өсириу.

ИЗБАЛОВА́ТЬСЯ сов. 1. тентек болуу, ерке болып кетиу, еркеликке берилиу; 2. разг. (о детях) жүде тентек болуу.

ИЗБА́Ч м. оқыу үйиниң баслығы.

ИЗБА-ЧИТА́ЛЬНЯ жс. оқыу үйи (ауылдағы массалық мәдениет-ағартуы мәкемесі). **ИЗБЕГА|ТЬ** сов. что, разг. шарлау, аралап шығыу, гезип шығыу, жууырып аралап шығыу; я **~л** весь город мен бүткнл қаланы айланып шықтым, мен қаланың қоммесин гезип шықтым.

ИЗБЕГА|ТЬ несов. кого-чего и с неопр. қашуу, өзін шетте тұтуу, сақланыу, бас тартуу; я **~ю** с ним **встреча́ться** мен оның менен ушырасуудан қашамаң, мен оның менен ушырасуудан бас тартамаң; он **меня́ ~ет** ол меннен қашады.

ИЗБЕГА́ТЬСЯ сов. разг. жууырып шаршау, қыйналып қалуу.

ИЗБЕГНУ́ТЬ сов. кого-чего аман қалуу, қутылыу; не **~** наказания́ жазадан қашып қутыла алмау, жазадан аман қалмау.

ИЗБЕЖА́НИЕ с.: во **~е** чего-л. аман болуу ушын, аулақ болуу ушын, сақ болуу ушын; во **~е** ош́ибок қәте жибермеу ушын, қәтеден сақ болуу ушын.

ИЗБЕЖА́ТЬ сов. что қутылыу, қашуу; **~** смёрти өлимнен қутылыу.

ИЗБИВА́ТЬ несов. см. **избить**.

ИЗБИЕ́НИЕ с. 1. (побои) сабау, урыу, таяқлау, жениу; 2. (массовое убийство) қырыу, қырып таслау.

ИЗБИРА́ТЕЛЬ м. сайлаушы.

ИЗБИРА́ТЕЛЬНИЦА женск. от **избиратель**.

ИЗБИРА́ТЕЛЬН|ЫЙ прил. сайлау..., сайлаудың; **~ый** округ сайлау округи;

всеобщее **~ое** право улыму сайлау хуқуы.

ИЗБИРА́ТЬ несов. см. **избрать**.

ИЗБИТ|ЫЙ 1. прич. от **избить**; 2. прил. (проторённый, привычный) ашылған жолы, белгили; 3. прил. перен. (опошленный) бәрхә қайталанған, езиуи жеткен, езбеси шыққан; **~ая** тема езиуи жеткен тема.

ИЗБИ́ТЬ сов. кого әбден урыу, сулайтуу, сулайтып салуу, силесин қатыруу.

ИЗБОРОЗД|ИТЬ сов. что 1. айқыш-уйқыш етиу, тилкимлеу; **овра́ги ~ли** всё поле жыралар барлық даланы тилким-тилким етти; 2. перен. жол-жол етиу, жыйрық-жыйрық етиу; **его́** лицо́ **~ли** морщины́ әжимлер оның бетин жыйрық-жыйрық етти; 3. перен. (**изъездить, исходить**) қайта-қайта журиу, гезип шығыу; он **~л** много́ морей́ ол көп теңизлерди гезип шықты.

ИЗБРА́НИЕ с. 1. (выбор) сайлау, таңлау, қәлеу; **~** профессии́ кәсип таңлау; 2. (голосование) сайлау, дауыс беруу; **~** в депутаты́ Верховного́ Совета́ СССР СССР Жоқарғы Советиниң депутатлығына сайлау.

ИЗБРА́ННИК м. сайлағаны, таңлағаны, қәлегени; **~** народа́ халықтың сайлағаны, халықтың қәлегени; $\diamond$ **~** сёрдца сүйикли адам, қәлеген адам.

ИЗБРА́ННИЦА женск. от **избраннык**.

ИЗБРА́ННЫ|Й 1. прич. от **избрать**; 2. прил. таңламалы, таңлаулы, сайланды; **~е** произведе́ния советских писателёй совет жазушыларының таңламалы шығармалары; 3. в знач. суц. мн. **избранные** сайландылар, таңлаулылар; для **~х** сайландылар ушын.

ИЗБРА́ТЬ сов. кого-что сайлау, таңлау, қәлеу; **~** в наро́дные судьи́ халық судьясына сайлау.

ИЗБИ́Т|ОК м. 1. (излишек) артық, ауысық, ауысқан; **~ок** хлеба́ ғалленнң ауысығы; 2. (обилие, полнота) молшылық; от **~ка** чувств кеуилдиң тасуынан, қуаыншының қойнына сыймауынан.

ИЗБИ́ТОЧНЫЙ прил. артық, ауысық; мол, көп.

ИЗВА́НИЕ с. скульптуралық тулға, скульптуралық сүүрет.

ИЗВА́ЯТЬ сов. кого-что жасау (скульптуралық тулғалар); **~** памятник естелик жасау.

ИЗВЕ́ДАТЬ сов. что шегуу, кешириу, татуу, бастан кешириу; **~** горе́ қайғы шегуу.

ИЗВЕ́ДЫВА́ТЬ несов. см. **изведать**.

ИЗВЕРГ м. мийримсиз, қатал, зулым, реймсиз, жауыз.

ИЗВЕРГА́ТЬ несов. см. **извергнуть**.

ИЗВЕРГА́ТЬСЯ несов. см. **извергнуться**.

ИЗВЕРГНУ́ТЬ сов. что атлығып шығаруу, атлығып шығартуу.

ИЗВЕРГНУ́ТЬСЯ сов. атлығыу, атлығып шығыу.

ИЗВЕРЖЕ́НИЕ с. атлығыу, атлығып шығыу; **~** вулкана́ жанар таудың атлығыуы.

ИЗВЕРЖЕ́ТЬСЯ сов. в ком-чём исеңбеу, түңилиу; **~** в своих́ силах өз күшине исеңбеу.